EXPLICAȚIUNEA

TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

„Lex est [illegible] divinarum et humanarum [illegible] [illegible] *De legibus*, etc.)

DE

Dimitrie Alexandresco

Profesor de Drept civil la Universitatea din Iași

◆

TOMUL AL CINCILE
(Art. 942—1003 din Codul *Civil*)

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ
[illegible]
[illegible]

EXPLICAȚIUNE

TEORETICA ȘI PRACTICA

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRAINE

> *„Înțelegerea pravilelor este nu ca să 'nțeleagă cine-va cuvintele, ci tâlcuirea și puterea lor."* (*Andr. Donici*, § 10, *Cap. I; — L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. 3.*)

DE

Dimitrie Alexandresco

profesor de drept civil la Universitatea din Iași

TOMUL AL CINCILE

(Art. 942 urm. din Codul Civil)

BCU Cluj-Napoca
RBCFG201300939

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ
11, STRADA ALEXANDRI, 11
1898

CARTEA III

TITLUL III

Despre contracte sau convenţiuni sau, mai bine dis, despre Obligaţiuni [1]

Transiţie.

Art. 644 prevede că proprietatea bunurilor se dobândeşte şi se transmite, între altele, prin succesiuni, legate şi *convenţiuni*. Am studiat succesiunile, testamentele şi donaţiunile (care nu sunt de cât nişte convenţiuni). Acum trecem la obligaţiuni : *Nunc transeamus ad obligationes (Instit., III, 13, pr.)*.

Contract. convenţie.

[1] Contract şi convenţiune sunt astăzi două cuvinte sinonime, căci contractul este o convenţie prin care două sau mai multe persoane se învoesc pentru a da naştere unei obligaţiuni sau pentru a o stênge (art. 942), ear convenţia este ori ce acord al voinţei mai multora. Convenţia (*cum venire*) este deci genul, ear contractul (*trahere cum*), specia.

Inexactitatea rubricei.

Rubrica codului francez este intitulată : *Despre contracte sau despre obligaţiuni convenţionale în genere*, ceea ce confundă efectul cu causa (Marcadé, IV, 378. B. St. Prix, II, 4001. T. Huc, *Code civil*, Paris, 1894, t. VII. No. 1). Vedi însă Demolombe, XXIV, 2. -Rubrica cărţeĭ a III-a trebuea deci intitulată : *Despre obligaţiuni*, aşa precum ea este intitulată în codul olandez. Codul italian şi acel spaniol au adoptat rubrica următoare : *Despre obligaţiuni şi despre contracte în genere*, ceea ce este earăş inexact. Vedi Laurent, *Ante-proiect*, t. IV, p. 4, No. 10.

Dreptul roman.

Am dis că, în dreptul modern, contractul se confundă cu convenţia. Aceasta provine din împrejurarea că, în dreptul actual, simplul consimţêmênt este suficient pentru a da naştere unei obligaţiuni. Nu tot astfel era însă în dreptul roman, unde se făcea o mare deosebire între *contracte* şi *convenţiuni*, căci contractul dădea naştere unei obligaţiuni garantată prin o acţiune, pe când convenţia sau pactul (*pactum nudum*) nu producea de cât o obligaţie naturală, lipsită de ori ce acţiune şi dădea loc numai la excepţii (*pacti exceptiones*). *Nuda pactio obligationem non parit, sed parit*

CAPITOLUL I.

Disposiţiuni preliminare.

Noţiuni generale asupra obligaţiunei.

Drepturile personale şi drepturile reale formează patrimoniul care compune *bunurile* unei persoane.

Dreptul personal sau de creanţă are tot-deauna ca corelativ o obligaţie.

Obligaţie.

Obligaţia *(ligare*, a lega) este o legătură de drept *(juris vinculum)*, care sileşte una sau mai multe persoane determinate a da (art. 1074), a face sau a nu face ceva (art. 1075 urm.), *ad dandum aliquid*, *vel faciendum*, *vel præstandum* (L. 3. Pr., Dig., 44, 7), în folosul uneia sau mai multor persoane earăş deteterminate: *Obligatio est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvendæ rei* (Instit., Pr., III, 13). (Cpr. art. 1088 C. civ. spaniol).

Acel obligat se numeşte debitor (*is qui debet*), ear acela în folosul căruia obligaţiunea există se numeşte creditor (de la *credere*, a crede, a avea încredere). Romanii ḑiceau *reus*.

---

exceptionem. (L. 7, § 4, Dig., II, 14, şi L. 41, Dig., *loco cit.*)—*Ex pacto actionem non oriri*. (L. 15, Dig., 19, 5).—*Traditionibus et usucapionibus domina rerum, non nudis pactis transferuntur*. (L. 20, Cod., II, 3.) Veḑi şi L. 45, Dig., II, 14. Cu toate aceste, unele pacte fură mai tărḑiu garantate prin o acţiune. Aceste erau pactele *legitima*, *prætoria* şi *adjecta*, şi se numeau *non nuda*. Intre pactele *legitime* vom cita donaţiunea, pe care Justinian a făcut-o perfectă prin simplul consimţĕmênt al părţilor (L. 35, § 5, Cod., 8, 54), promisiunea de dotă (L. 6, Cod., 5, 11), pactul de bezman (Instit., III, 24, § 3), etc.; între pactele pretoriane, adecă pe care dreptul pretorian le a garantat prin o acţiune, vom cita jurĕmêntul, constitutul, convenţia de ipotecă (Instit., IV, 6, §§ 7, 8 şi 9). In fine, pactele *adjecta* erau acele care făceau parte din un contract ḑis *bonæ fidei* şi care erau apărate prin acţiunea generală ce năştea din acest contract, de câte ori ele erau adause în momentul chiar când contractul se formase, *non ex intervallo*. Aceste erau pactul de rescumpărare (comp. art. 1372 C. C.), pactul comisor, etc. Veḑi Duranton, X, 58. Mackeldey, *Droit romain*, p. 222 şi urm., §§ 455 şi urm., etc.

De şi astăḑi pactele se confund cu contractele, totuşi, câte odată legiuitorul înţêlege prin *pact* clausa adaosă la un contract. Veḑi, de ex., art. 1372 C. C.

Obligaţiunile sunt *civile* sau *naturale* (art. 1092, § 2, 1588, 1636, 1638) 1).

Obligaţiunea este civilă de câte ori debitorul poate fi constrâns la esecutarea ei prin o acţiune în justiţie. Ea este din contra naturală, de câte ori nici o acţiune nu asigură esecutarea ei.

Oblig. civilă, naturală.

Vom vedea sub art. 1092, § 2, când vom trata pe larg despre obligaţiunile naturale, care nu sunt de cât nişte *obligaţiuni civile imperfecte*, că mulţi autori confund aceste obligaţiuni cu datoriile pur morale sau de conştiinţa, precum sunt, de ex., datoria de caritate, de recunoştinţă, etc. Această confusie este însă regretabilă, pentru că asemene datorii nu sunt în domeniul dreptului, ci al moralei, şi am vedut că, de şi dreptul şi morala sunt în intim raport, pentru că ambele ştiinţi regulează modul de purtare a omului în societate, totuş dreptul se deosebeşte de morală, pentru că, pe când acel dintâi îşi are sancţiunea sa, morală se mulţumeşte numai de a enuncia principiile sale, fără a avea vre un mijloc de constrêngere pentru executarea lor 2).

Despre causele sau sorgintea obligaţiunilor.

Obligaţiunile isvoresc: 1⁰ din convenţiuni sau contracte (oblig. convenţionale); 2⁰ din quasi-contracte; 3⁰ din delicte; 4⁰ din quasi-delicte; 5⁰ şi din lege (art. 588) 3).

Cu toate aceste, sorgintele obligaţiunilor, astfel cum le am expus nu sunt admise de toţi autorii, şi sunt unii care susţin că, în caz de quasi-contract, obligaţia isvoreşte din lege, ear în caz de delict sau de quasi-delict, din vatama-

---

1) Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2.—L. 16, § 4, Dig., 46, 1.—L. 6, Dig., 16, 2.—L. 19, Pr., L. 60, Pr., Dig., 12, 6.—Gaïus, III, § 119, etc. Vedi *infra*, capit. *despre obligaţiuni naturale* (art. 1092, § 2).

2) Mai vedi în tomul I, p. 2, şi alte deosebiri între dreptul şi morala.

3) Cpr. art. 1370 C. fr., eliminat de legiuitorul nostru; art. 1097 C. italian; art. 1089 C. spaniol; art. 859 C. austriac; art. 1150 C. Calimach, etc. „*Aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*". (Instit., III, 13, § 2). Vedi şi Instit. lui Gaïus, III, § 88, unde se dice: „*Omnis obligatio vel ex contractu nascitur, vel ex delicto.*"

rea unui drept [1]. Această teorie pare a fi fost consacrată de codul Calimach, unde art. 1150 (859 C. austr.) nu prevede quasi-contractul între sorgintele obligațiunilor, deși acest cod se ocupă pe larg despre quasi-contracte la titlul mandatului (art. 1388 și urm. [2]). Adevěrul este însă, că astăzi, quasi-contractul, delictul și quasi-delictul dau loc la obligațiuni, și obligațiunea resultă din lege numai în acest sens că legea o consacră și o sancționează. In acest sens, obligația care resultă din contracte isvorește tot din lege, pentru că nu poate să existe o obligație, fără a fi recunoscută de lege [3]).

Despre contracte sau convențiuni.

Noțiuni generale asupra convențiunilor și contractelor.

Convenție, definiție.

Convențiunea (*venire cum*) sau **tocmala** [4]), după cum se exprimă vechile noastre legiuiri, este acordul a două sau mai multor voinți cu scopul de a crea, de a modifica sau de a stênge un drept real sau personal, cu alte cuvinte, acordul voinței a două sau mai multor persoane asupra aceluiaș obiect: *duorum, pluriumve in idem placitum consensus*. (L. 1, § 2, Dig., II, 14, *de pactis*). „Tocmala sau contractul, dice Andr. Donici (cap. 10, § 1), este o îndatorire cu o potrivită voință și primire între doi sau între mai mulți, și împreună plăcere despre amêndouě părțile, și așezare de bună voe, cu îndatorire, spre a da și a lua, sau a face ceva, însă lucru cuviincios, ear nu necuviincios“.

---

[1]) Cpr. Laurent, XX, 307.—Vedi și Demolombe, XXXI, 17 urm., 47 și 100, care admite această teorie în parte numai, dicênd că obligația gerantului isvorește din un fapt voluntar, adecă din quasi-contract, ear acea a stăpânului din autoritatea legei.

[2]) „Personalnicile drituri asupra lucrurilor, dice art. 1150 din codul Calimach, prin care se îndatorește o persoană cătră alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se intemeiează, ori, fără mijlocire, asupra unei legi, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuită cuiva.“ Vedi și art. 1269 din codul olandez, după care obligațiunile isvoresc numai din convenție și din lege.

[3]) Cpr. Gr. G. Peucescu, *Obligațiuni*, II, 46 și urm.

[4]) Cuvêntul *tocmală* se găsește în Art. 207 C. C. Vedi și legea pentru *tocmeli* de lucrări agricole din 28 mai 1893, care abroagă și inlocuește legea din 14 mai 1882.

Art. 942.—Contractul este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stênge între dênşiĭ un roport juridic. (Art. 644, 948, 962, 969 urm., 986, 1091, 1169, 1191, C. C. Art. 1098 *C. italian.* Art. 1101 C. fr. *modificat.* [1])

Convenţiunea iea numele de contract (*trahere cum*, a tage împreună, a strênge legătura), când ea are de obiect principal creaţiunea, modificarea sau stêngerea unui drept personal ori a unei obligaţiuni [2]), *negotii contrahendi causa* (L. 1, §§ 2 şi 3, Dig., II, 14), (art. 942 C. C. 1098 C. italian). Convenţiunea este deci genul, car contractul, specia [3]).

Contractul este tot-deauna o convenţie, pe când convenţia nu este tot-deauna un contract. (Duranton, X, 55.)

Nu trebue să confundăm contractul cu policiţiunea, despre care vom trata mai pe larg în secţiunea a II-a a capit. II, când vom vorbi despre consimţemênt, căci aceasta din urmă consistă într'o propunere care n'a fost încă Policitaţiune.

---

[1]) Definiţia dată de codul nostru este mult mai exactă de cât acea dată de textul corespundĕtor francez (1101), care dice ca contractul este o convenţiune, căci aceste cuvinte fiind sinonime, este întocmai ca şi cum s'ar dice: contractul este *un contract*, ceea ce este contrar regulei că nu se poate defini lucrul prin sine însuş. De aceea, art. 1051 din Anteproectul de revisuire a lui Laurent dice că „contractul este *concursul consimţĕmêntului* prin care una sau mai multe persoane se obligă a da, a face sau a nu face ceva, cătră una sau mai multe persoane, care au o acţiune contra celor dintâĭ". Art. 942 din codul român reproduce art. 1098 din codul italian, unde se dice că *„il contratto e l'accordo di doue o più persone per costituere, regolare o sciogliere fra loro un vincolo giuridico"*. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano, III, 5 şi urm.*, (*Firenze, 1895*).

[2]) In unele casuri, contractul poate da naştere unui drept real.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 5.— *„Conventiones verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi, transigendique causa consentiunt qui inter se agunt; nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, et veniunt; ita et qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt. Adeò autem conventionis nomen generale est, ut eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem"*. (L. 1, § 3, Dig., II, 14, *de pactis*).

acceptată [1]. *Pollicitatio est solius offerentis promissum.* (L. 3. Pr., Dig., 50, 12, *de pollicitationibus.*)

Ea nu este un contract, fiind că, în specie, lipseşte acordul voinţilor (art. 942). Ea nu dă naştere nici unei obligaţiuni, cât timp n'a fost încă acceptată [2], şi până la acceptare sau, mai bine ḑis, până la aducerea acceptărei la cunoştinţa propuitorului, ea poate în tot-deauna să fie retrasă (cpr. art. 37 C. com.), afară de casul când s'ar fi statornicit, fie expres, fie tacitamente, un termen în lăuntrul căruia ea să nu poată fi retrasă [3].

Divisiunea contractelor.

1° Contracte unilaterale şi bilaterale sau sinalagmatice.

Art. 943.— Contractul este bilateral sau sinalagmatic, când părţile se obligă reciproc una către alta. (Art. 1020, 1021, 1179, 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1102 C. fr.)

Art. 944. — Contractul este unilateral, când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane, fără ca aceste din urmă să se oblige. (Art. 1180, 1181, 1576 urm. C. C. Art. 1103 C. fr.)

Contractul este tot-deauna un act bilateral, pentru că el nu poate să devie perfect de cât prin concursul voinţei mai multora. Dar dacă contractul este neapărat un act juridic bilateral, el poate, cu toate aceste, din punctul de vedere al obligaţiunilor la care dă naştere, să fie şi unilateral. Contractele sunt deci bilaterale şi unilaterale.

„Tocmelele îndatoresc, ḑice art. 1155 din codul Calimach (864 austriac), ori pe o parte numai din contractuitorii și se numesc *unilaturale*, adecă când o parte făgăduește un lucru, ear celaltă primește făgăduința, sau *bilaturale*, adecă când se mută driturile de la o parte la alta și le primesc reciproc“.

---

[1] „Cel ce arată cum că voeşte să mute dritul seu la altul, ḑice art. 1152 din codul Calimach (861 austriac), adecă voeşte să'i lese lui ceva, să'i facă sau să nu'i facă un lucru spre folosul aceluia, acesta dă făgăduinţă; ear dacă celalt va primi legiuit această făgăduinţă, atunci prin o asemene de bună voe primire a ambelor părţi se alcătueşte tocmala".

[2] La Romani, în unele casuri, policitaţiunea era producătoare de efecte (L. 1, §§ 1, 2, Dig., 50. 12). Veḑi Pothier (ediţia Bugnet, Paris, 1861), T. II, p. 5, No. 4 şi T. VIII, p. 372, No. 63.

[3] „Mai înainte de hotărîrea termenului, ḑice art. 1153 din codul Calimach (862 austr.), nu poate să'şi retragă cineva data înscris făgăduinţă." Cpr. C. Bordeaux. D. P. 1892. 2. 390.

Contractul este bilateral sau sinalagmatic (συναλλάττειν, a schimba, συνάλλαγμα, *contract*), când părțile se obligă reciproc una către alta, de ex., contractul de locațiune [1], vêndarea [2], schimbul, societatea, transacțiunea, cesiunea unei moșteniri [3], etc.

Contractul este unilateral (*ex uno latere*), când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane fără reciprocitate. Astfel sunt: donațiunea, depositul, mandatul, etc.

Contracte sinalagmatice perfecte și imperfecte.

[1] Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1870, p. 284. Doctrina vechie și Pothier (*Oblig.*, II, 9) împart contractele sinalagmatice în contracte sinalagmatice *perfecte* și *imperfecte*. Contractele sinalagmatice perfecte sunt acele care dau loc la obligațiuni reciproce chiar în momentul formărei lor (de ex., vêndarea, locațiunea, transacțiunea, etc.), ear contractele sinalagmatice imperfecte sunt acele care, în momentul formațiunei lor, nu dau loc de cât la o obligație, însă care pot mai în urmă (*ex post facto*) să dee loc și la obligațiuni din partea celei-lalte părți, în urma unor fapte posterioare contractului. Aceste sunt: comodatul (art. 1574), depositul (art. 1618) și mandatul (art. 1547). Această distincțiune, admisă și de unii autori moderni, este periculoasă și inutilă, pentru că contractele sinalagmatice imperfecte sunt, în realitate, contracte unilaterale în momentul formațiunei lor. Comodatul, depositul și mandatul vor fi deci considerate ca contracte unilaterale, de și ele mai în urmă pot da loc la obligațiuni reciproce, pentru că natura contractului se determină în momentul când el se formează. Cpr. Baudry, II, 788. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 11. Thiry, II, 563. Laurent, XV, 435 și Ante-proiect, IV, p. 9, No. 1. Marcadé, IV, 388. Peucescu, I, 46. Demolombe, XXIV, 22. Arntz, III, 8. Mourlon, II, 1030. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6943. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 24. Demante, V, 5 și 5 bis II. T. Huc, VII, 4.—*Contrà*. Acollas, II, p. 740. Toullier D., VI, 19. Larombiere, *Oblig.*, I, art. 1102, No. 2. Vedi și Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 25.

[2] Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1890, p. 1408.—„*Contractum autem ultro citroque obligationem quod Graeci συνάλλαγμα vocant: veluti emptionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem.*“ (L. 19, *in medio*, Dig., 50, 16, *de verborum significatione.*)

[3] Cas. Rom., Bulet. 1881, p. 758. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, (Paris, 1897), 1, 10.

Se admite însă că contractele unilaterale prin natura lor pot să devie bilaterale prin voinţa părţilor [1].

Utilitatea distincţiunei.

Distincţiunea între contractele unilaterale şi bilaterale, admisă şi în codul italian (art. 1099, 1100), nu este lipsită de interes. In adevĕr, pe de o parte, art. 1020, după care condiţia resolutorie este în tot-deauna subînţeleasă în contractele sinalagmatice, în caz când una din părţi nu'şi îndeplineşte obligaţiunea sa, nu se aplică la contractele unilaterale, ci numai la contractele bilaterale [2]; ear pe de altă parte, art. 1179, care prescrie oare care formalităţi pentru actele sub semnătură privată cuprindênd convenţiuni sinalagmatice, nu se aplică la contractele unilaterale. In fine, art. 1180, care prescrie oare care formalităţi *(bunul şi aprobat)* pentru actele cuprindênd obligaţiuni unilaterale avênd de obiect sume de bani sau o câtime oare-care, nu se aplică la contractele sinalagmatice.

2° Contracte cu titlu oneros şi cu titlu gratuit.

Art. 945. — Contractul oneros este acela în care fie-care parte voeşte a'şi procura un avantagiŭ. (Art. 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1106 C. fr.)

Art. 946. — Contractul gratuit sau de binefacere este acela în care una din părţi voeşte a procura, fără equivalent, un avantagiŭ celeilalte. (Art. 800 urm. 1532, 1593 C. C. Art. 1105 C. fr.)

Contract cu titlu oneros.

Contractul cu titlu oneros *(onus*, sarcină) este acela în care fie-care parte face un sacrificiŭ în favoarea celeilalte părţi sau în favoarea unui al treile. Acest contract are loc în interesul comun al părţilor. Astfel sunt vêndarea, locaţiunea, transacţiunea, împrumutul cu dobêndă, etc.

Acest din urmă contract este unilateral, şi cu toate aceste, el procură un avantagiŭ ambelor părţi, de vreme ce el permite, pe de o parte, împrumutătorului de a trage un folos din capitalul seu, ear pe de alta, împrumutatului de a se folosi de capitalul împrumutat. (Barde, I, 19).

---

[1] Cas. Fr., D. P. 77. *1.* 366. Cpr. Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1872, p. 106. Baudry et Barde, *Oblig.*, I. 12.

[2] Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi mulţi autori aplică art. 1020 şi la contractele unilaterale. Vedi *infrà*, esplicarea acestui text.

Prin urmare, nu numai contractele sinalagmatice, dar și acele unilaterale pot fi cu titlu oneros [1].

Contract cu titlu gratuit.

Contractul gratuit sau de binefacere este acela care n'are loc de cât în interesul uneia din părți. Astfel sunt depositul, mandatul, donațiunea, etc.

Interesul distincțiunei.

Această distincțiune între contractele cu titlu oneros și cu titlu gratuit presintă un interes practic destul de însemnat: 1⁰ Astfel, epitropul, care, cu oare care forme (art. 401 și urm. C. C.), poate să vêndă averea minorului sau a interdisului, nu poate nici odată dispune de ea cu titlu gratuit, pentru că asemene disposițiune nu aduce nici un folos incapabilului; 2⁰ creditorii unei persoane insolvabile pot să facă ca actele cu titlu gratuit ale debitorului lor să fie mai ușor revocate de cât acele cu titlu oneros, unde, pe lângă alte condițiuni, trebuește dovedită și complicitatea celor de al treile (art. 975); 3⁰ donațiunea, actul cel mai de căpetenie cu titlu gratuit, este inconjurat de formalitățile solemnităței (art. 813), pentru a apara pe dăruitor în contra captațiunei și a fraudei din partea celor de al treile; 4⁰ în contractele cu titlu oneros, aprecíarea culpei și a responsabilităței la care ele dau naștere este mai grea de cât în contractele cu titlu gratuit (comp. art. 1540, 1560, 1599, etc.); 5⁰ în contractele cu titlu gratuit, taxele de înregistrare percepute de fisc sunt mai mari de cât în contractele cu titlu oneros (art. 33, 34 L. timbr. din 31 iulie 1881, modificată prin legea din 21 martie 1886); 6⁰ ori ce înstrăinare cu titlu gratuit trebue să figureze în mod fictiv în masa patrimoniului dispunĕtorului, pentru a se putea calcula cotitatea disponibilă și reserva (art. 849), pe când acest raport fictiv n'are loc în privința înstrăinărilor cu titlu oneros, etc.

Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative și aleatorii.

Art. 947. — Contractul cu titlu oneros este comutativ, atunci când obligațiunea unei părți este equivalentă obligațiunei celeilalte. (Art. 828, 1294 urm., 1405 urm., 1411, 1412, 1491 urm. C. C.)

Contractul este aleator când equivalentul depinde, *pentru*

---

[1] Baudry, II, 789. Thiry, II, 563. Demolombe, XXIV, 24.

una sau toate părţile [1]), de un eveniment incert. (Art. 1635 urm., 1639 urm. C. C. Art. 1104 C. fr.)

Pothier subîmpărţea contractele *cu titlu oneros* în comutative şi aleatorii, ceea ce face şi textul nostru, pe când textul francez (art. 1104) pare să presinte această divisiune ca o subdivisiune a contractelor *sinalagmatice*, ceea ce este inexact. In adevĕr, în contractele cu titlu oneros, fie-care din părţi face un sacrificiŭ ca o compensare a avantagiului ce primeşte, şi de câte ori equivalentul ce fiecare parte primeşte în schimbul sacrificiului ce face este ceva cert şi positiv, susceptibil de a fi estimat la o valoare oare-care, contractul este comutativ (*cum mutare*), chiar dacă valoarea primită în schimb nu este matematiceşte egală cu acea dată; astfel sunt: vêndarea, schimbul, locaţiunea, societatea, etc.

De câte ori, din contra, equivalentul ce o parte primeşte ca compensare a sacrificiului ce ea îşi impune, atârnă de un eveniment necert şi poate constitui pentru dênsa un câştig sau o pagubă, contractul se dice aleator (*alea*, risc). Astfel sunt: contractele de asigurare (art. 448 urm. C. com.), împrumutul nautic, jocul şi prinsoarea, contractul de rentă pe viaţă (art. 1635 C. C.), cumpărarea unor lucruri pe nădejde, de ex., câţi peşti s'ar pâscui, *l'achat d'un coup de*

---

[1]) Pentru ca contractul să fie aleator, s'ar părea că *fie-care parte*, ear nu numaĭ una din ele, trebue să fie supusă unui câştig sau unei pagube: *lorsque l'équivalent consiste dans la chance de gain ou de perte* **pour chacune des parties...**, dice textul francez. In adevĕr, una din părţi nu poate să câştige de cât ceea ce celaltă perde. Posibilitatea de câştig sau pagubă există deci pentru ambele părţi, ear nu numai pentru una din ele. Cpr. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Barde, I, 18. Demol., XXIV, 27. Cu toate aceste, textul nostru a admis soluţia contrară, dicênd atât în art. 947 § 2, cât şi în art. 1635 § 1, că contractul este aleator când există posibilitate de câştig sau pagubă *pentru toate părţile sau numai pentru una ori mai multe din ele.* In codul nostru, art. 947 este deci în perfectă armonie cu art. 1635; pe când, în codul francez, aceste texte presintă o antinomie care a dat loc la controversă. Legiuitorul nostru a admis părerea lui Marcadé (IV, 389), care este susţinută de Duranton (X, 77, XVIII, 95) şi de Larombière (I, art. 1102 urm., No. 4). Art. 1102 din codul italian este redactat în acelaş sens. Cpr. şi art. 2051 a cod. Rep. Argentine.

filet, captus piscium, vel avium (L. 8, § 1, Dig. 18, 1: art. 1427, 1710 C. Calimach). (Vedi *infra*, explic. art. 965.)

Remâne deci bine statornicit că nu contractele sinalagmatice, ci acele cu titlu oneros se subîmpart în contracte comutative și aleatorii [1], și textul nostru este, în această privință, mai bine redactat de cât acel francez. Această distincțiune este însă, în dreptul nostru, lipsită de ori ce interes, pentru că vêndarea, fie comutativă, fie aleatorie, nu poate, nici într'un caz, să fie resiliată pentru lesiune [2].

3° Contracte solemne și nesolemne.

Astăzi, mai toate contractele sunt nesolemne, și, numai prin excepție, unele din ele sunt solemne, pe când, la Romani, solemnitatea era regula generală și nesolemnitatea excepțiunea [3].

Contracte solemne.

Contractele solemne în legislația actuală și, care fără îndeplinirea unor anume forme, n'au existență legală, sunt următoarele: societatea în comandită prin acțiuni și societatea anonimă (art. 88 C. com.) [4], donațiunea (art. 813), căsătoria (art. 127 urm.), adopțiunea (art. 318 urm.), convențiunile matrimoniale (art. 1228 C. C., 708 urm. Pr. civ.), ipoteca (art. 1772), subrogațiunea convențională constituită de debitor (art. 1107, § 2), tocmelele pentru munci agricole (art. 6 și urm., 14 și urm. L. din 28 mai 1893) [5] și instituțiile contractuale, pentru că ele nu pot să aibă loc de cât prin contractul de căsătorie. (Art. 933 C. C.)

---

[1] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 13. Marcadé, IV, 389. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Acollas, II, p. 742. Demolombe, XXIV, 26. Pand. Fr. *Oblig.*, 1, 6972. Vigié, II, 1059. Barde, 1, 17.

[2] Vedi ceea ce am dis asupra lesiunei, în tomul III, sub art. 790, p. 633 și urm. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceza, p. 47 n. 2, p. 177, 189, 190, 241, 242, 445, 496, etc.

[3] Vedi t. IV, p. 107 și tratatul nostru în limba franceză, p. 395 și urm.

[4] Asociațiunea în participare este și ea un contract solemn, în acest sens că trebue sa fie constatată prin act scris. (Art. 88, 98 și 256 C. com.) Curte Craiova, *Curier judeciar* din 1896, No. 36.

[5] Ori-ce contract agricol încheiat fără îndeplinirea formelor solemne este isbit de o nulitate absolută, care nu poate fi acoperită prin recunoașterea sa. Cass. Rom. S-a 1, Bulet. an.

Testamentul este și el un *act* solemn, în acest sens că nu mai poate, astăzi, să aibă ființă fără un act scris și fără îndeplinirea unor anume forme prescrise de lege, sub pedeapsă de nulitate.[1] (Art. 800, 858 urm., 886 C. C.) De asemene, compromisul, sau actul prin care se numesc arbitri (art. 342 Pr. civ.), este un act solemn, pentru că el trebue să fie redactat prin act scris și legalisat de tribunal. (Art. 341 Pr. civ.)[2]

Contracte nesolemne.

Afară de aceste contracte, toate celelalte sunt nesolemne și perfecte prin simplul consimțĕmênt al părților. Astfel sunt: vênd̦area (art. 971, 1295 C. C.), locațiunea, etc. Actul scris nu se mai cere de astă dată pentru existența contractului *(ad solemnitatem)*, ci ca simplu mijloc de dovadă *(ad probationem)*. „*On lie les bœufs par les cornes*, d̦ice un vechiŭ scriitor francez, Loysel, *et les hommes par les paroles*, sau mai bine d̦is, *par leur consentement*[3]).

4° Contracte consensuale și reale.

Contractele consensuale sunt acele care sunt perfecte prin simplul consimțĕmênt al părților, de ex., vênd̦area, locațiunea, societatea, mandatul, etc.; ear contractele reale sunt acele care nu devin perfecte de cât prin remiterea lucrului sau tradițiune, *qui re perficiuntur*, de ex., împrumutul, depositul, amanetul, etc.[4])

1881, p. 660.— Contestațiunile isvorite din tocmelele agricole se judecă de judecătoria comunală, ținêndu-se samă de disposițiunile speciale ale legei acelor tocmeli, însă cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamațiunea întrece suma de *cinci* lei. (Art. 21 L. din 1 iunie 1896, asupra jud. com. și de ocoale.)

[1] Ved̦ĭ în tomul IV, p. 12, explicarea art. 802.

[2] Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 205.— In cât privește afacerile de competența judecătoriilor de ocoale, compromisul poate fi autentificat de judecătorul de pace. (Art. 117—119 L. din 1 iunie 1896.)

[3] *Verba ligant homines, taurorum cornua funes,*
Cornu bos capitur, voce ligatur homo;
de unde și vechiul proverb francez:
„*Comme les bœufs que par la corne on lie,*
Aussi les gens par leurs mots font folie.“

Dreptul roman.

[4] Romaniĭ împărțeau contractele, după modul formațiunei lor, în contracte *reale*, *verbale*, *literale* și *consensuale*: „*aut enim*

Tradiţie. Tradiţia a perdut astăzi mult din însĕmnătatea sa, de şi art. 644 o prevede între modurile de a dobêndi şi de a transmite proprietatea, căci, actualmente, ea nu strămută proprietatea de cât în două casuri: 1⁰ în materie de daruri manuale 1), şi 2⁰ atunci când lucrul prevedut în contract nu este determinat în individualitatea sa, ci numai în specie 2). (Mai vedi încă art. 972 şi 1909 C. C.).

5° Contracte principale şi accesorii.

Contractele principale sunt acele care există prin ele însile, fără a se referi la alt contract, de ex.: vêndarea,

---

re contrahuntur, aut verbis, aut litteris, aut solo consensu". (Instit., III, tit. 13, § 2, *in fine*). Această divisiune se găseşte şi în Gaïus (III, § 89 şi urm.). Contractele reale se formau prin remiterea lucrului, de ex., imprumutul, comodatul, amanetul, depositul (Instit., III, tit. 14). Simpla făgăduinţă de a realisa un atare contract era un pact şi dădea loc numai la o obligaţie naturală. Vedi p. 5, nota 1. Astăzi, această teorie este necunoscută, şi promisiunea de a realisa un *mutuum*, un comodat, etc., fiind obligatorie, dă loc la executarea contractului. Tradiţiunea obiectului promis nu mai constitue deci, astăzi, insuş contractul, ci numai executarea lui.— Contractele verbale se formau prin pronunţarea unor cuvinte solemne (Instit., III, tit. 15).— Contractele literale erau acele a căror obligaţiune resulta din un act scris (Instit., III, tit. 21). — In fine, contractele consensuale erau acele care deveneau perfecte prin simplul consimţemênt al părţilor, de ex., vêndarea, locaţiunea, societatea şi mandatul (Instit., III, tit. 22).

Romanii mai impărţeau încă contractele în contracte *bonæ fidei* (Instit., III, tit. 22, § 3 şi Gaïus, III, § 137), şi în contracte *stricti juris*, distincţiune care nu mai există astăzi (art. 970 C. C.) şi pe care insuş Pothier n'o mai admitea (*Oblig.*, II, No. 9). In adevĕr, astăzi, toate contractele sunt de bună credinţă, şi buna credinţă se presupune în tot deauna (art. 960, § 2, 1899, § 2). Cas. Rom., S-a I, Bulet. 1871, p. 124. Vedi *infrà*, explic. art. 970.

1) Darul manual, pentru acei care'l admit, este şi astăzi un contract *re*, în sensul riguros ce această expresiune avea în dreptul roman. Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 142.

2) Astfel, dacă debitorul s'a obligat a da un cal, fără a determina anume care cal, creditorul nu va dobêndi nimic până la tradiţiunea calului, care singură va determina obiectul convenţiunei. Vedi în tomul III, p. 208, explicarea art. 644. Vedi şi *infrà*, explic. art. 971 şi 1295, § 1.

împrumutul, depositul, căsătoria, adopţiunea [1], etc. ; ear contractele accesorii sunt acele care intervin spre a asigura existenţa unui contract anterior, de ex., amanetul, ipoteca, antichreza, fidejusiunea, etc. [2]

Interesul distincţiunei. Interesul împărţirei contractelor în principale şi accesorii consistă în înrîurirea ce poate să aibă nulitatea unuia asupra celuilalt. Astfel, anularea contractului principal atrage nulitatea contractului accesor (art. 1067) [3], afară de casul în care contractul accesor ar fi avut de scop suplinirea contractului principal [4]. Şi reciproc, anularea contractului accesor nu atrage nulitatea contractului principal (art. 1067, 1139), afară de casul în care părţile ar fi considerat ambele contracte ca indivisibile.

6° Contracte numite şi nenumite.

(Art. 1107 C. fr., 1103 C. ital. eliminate de legiuitorul nostru).

Contractele numite sunt acele care au o denumire proprie şi fac obiectul unor disposiţii particulare a codului civil sau a codului de comerţ. Astfel sunt : vênḑarea, schimbul, locaţiunea, societatea, mandatul, etc.

Contractele nenumite [5] sunt acele neprevêḑute de lege, pentru că sunt de un uz mai puţin frequent. Ele sunt valide în baza principiului libertăţei convenţiunilor (art. 969), dacă nu aduc nici o atingere disposiţiilor legislative cari interesează ordinea publică (art. 5 C. C.)[1]. Contractele nenumite sunt astăzi obligatorii prin simplul efect al consimțămîntului[2] și, în lipsă de o disposiție legislativă specială, le se vor aplica regulele contractelor cu care ele au mai multă asemănare și analogie[3]. Astfel, contractului de asigurare pe uscat (*contrat d'as-*

---

[1] Vênḑarea şi alte contracte pot fi accesorii, pe când căsătoria şi adopţiunea nu pot nici odată fi accesoriul unui alt contract.

[2] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 14. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 24.

[3] *Accessio cedat principali* (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc.—Veḑi în tomul II, p. 469 şi urm. explic. art. 482. Astfel, o creanţă asigurată prin o ipotecă, declărându-se că este simulată în cât priveşte existenţa ei, este nulă şi atrage după sine şi nulitatea ipotecei. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1879, No. 40.

[4] Astfel, persoana care ar fi garantat obligaţiunea contractată de un minor, ar remânea obligată, cu toate că obligaţia minorului ar fi fost mai în urmă anulată, pentru că tocmai aceasta a fost scopul garanţiei. G. Boissonade, *Projet du Code civil pour l'Empire du Japon*, II, p. 40, No. 36.

[5] Expresiunea *contracte nenumite* nu se găseşte în textele legilor romane : L. 3, Dig., 19, 5, vorbeşte însă de *contractus quorum appellationes nullæ juri civili proditæ sunt.*

Contracte nenumite.

[1] Intre contractele nenumite doctrina citează următoarele: schimbul de servicii; convențiunea prin care se primește îngrijirea unui medic, lecțiile unui profesor; acea prin care un avocat este însărcinat cu susținerea unui proces (C. din Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76); făgăduința de împrumut, de amanet, de ipotecă, de a primi un deposit, etc.; convențiunea prin care cineva este însărcinat de a vinde un imobil pentru o sumă determinată, cu clausa că ceea ce va prisosi să aparție vêndetorului, etc. Vedi Boissonade, *op. cit.*, II, p. 12, No. 37. Baudry-Lacantinerie, II, 791.— Tot ca contract nenumit trebue să considerăm și convenția prin care o persoană s'ar obliga către alta, pentru o sumă determinată, a'i descoperi o moștenire despre care moștenitorul n'ar avea nici o cunoștință. Cpr. C. Paris și Cas. Belg., D. P., 94. 2. 484 și D. P., 1896. 2. 4. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20. Vedi și *infrà*, explic. art. 966, 968: *Oblig. intemeiate pe o causă ilicită.*

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.

[2] La Romani, contractele nenumite, mult mai numeroase de cât astăzi, erau *reale*, căci ele se nășteau mai cu samă din tradițiunea unui lucru sau executarea unui fapt. Ele se reduceau la ipotezele prevědute in formula următoare: dau pentru ca să dai (*do ut des*); dau pentru ca să faci (*do ut facias*); fac pentru ca să dai (*facio ut des*); fac pentru ca să faci (*facio ut facias*) (L. 5, Pr., Dig., 19, 5). Casul întâi cuprindea schimbul de proprietate; casul al doile și al treile schimbul de servicii pentru o valoare consistând in alt-ceva de cât în bani, căci dacă serviciile s'ar fi prestat pentru bani, contractul ar fi fost o locațiune (*locatio operarum*), contract numit și consensual, obligator pentru ambele părți înainte de executarea lui. Casul al patrule cuprindea schimbul de servicii contra altor servicii. Așa dar, pe când vêndarea era un contract consensual, schimbul (*rerum permutatio*) atât al proprietăței cât și al serviciilor, remăsese un simplu pact, până când a fost și el admis între contractele nenumite, și nu devinea perfect de cât prin tradițiunea lucrului: „*Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahitur: permutatio autem ex re tradita initium obligationi praebet*". (L. 1, § 2, Dig., 19, 4, *De rerum permutatione*).

[3] Curte din Genova, 13 martie 1893, *Dreptul* din 1893, No. 58. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20.

surances terrestres, contract nenumit, pentru că legea nu se ocupă de el), se vor aplica regulele contractului de asigurare maritim (art. 616 urm. C. com.); contractului făcut cu un medic pentru căutarea sănătăței sau cu un profesor pentru urmarea prelegilor sale, se vor aplica regulele de la locaţie de opere (art. 1470 urm. C. C.); contractului închiet cu un avocat pentru urmărirea unui proces, se vor aplica regulele de la mandat (art. 1532 urm. C. C.), etc. [1])

Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fie-care contract.

Pothier, şi după dênsul, toţi autorii disting în fie-care contract trei lucruri: 1º lucrurile *esenţiale*; 2º lucrurile *naturale*; 3º şi lucrurile *accidentale*.

Lucrurile *esenţiale* sunt acele fără care contractul nu poate să aibă fiinţă. Astfel, sunt esenţiale într'o vêndare: consimţemêntul, un lucru (*res quæ veneat*) şi un preţ (*pretium*) [2]). „Fără alcătuirea preţului, vêndarea nu se face“, dice Andr. Donici (capit. 11, § 2).

Lucruri naturale.

Lucrurile *naturale* sunt acele care, fără a fi de esenţa contractului, fac parte dintr'ênsul, şi sunt subînţelese, *quæ in contractu tacite veniunt*, cu toate că părţile nu le au prevêdut prin o anume stipulaţiune. Astfel, garanţia este o obligaţie de natura contractului de vêndare (art. 1337 C. C.), însă părţile pot, prin convenţiunea lor, să adaoge, să micşureze sau să şteargă cu desevêrşire obligaţiunea de a respunde de evicţiune (art. 1338 C. C.), pentru că această obligaţie nu este de esenţa contractului de vêndare.

Lucruri accidentale.

Lucrurile *accidentale* sunt acele care nu există într'un contract de cât în virtutea unei clause exprese: de exemplu, termenul (art. 1022 urm.), condiţiunea (art. 1004 urm.), facultatea de a face plăţi parţiale (art. 1101 C C.), etc. [3])

---

[1]) C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 44. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 28.

[2]) Vedi, în privinţa preţului, Cas. Fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1.38. Dacă preţul n'ar consista în bani, ci într'un alt lucru, contractul n'ar mai fi o vêndare, ci un schimb. (Art. 1405 urm. C. C.). Cpr. L. 5, § 1, Dig., 19, 5, *De præscript. verbis.*

[3]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 5 urm. Thiry, II, 564. Baudry, II 794. B. St. Prix, II, 4200. Vigié, II, 1162. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6998 urm. Demolombe, XXIV, 38. Acollas, II, p. 467. Pêucescu, I, 58 urm. Aubry et Rau, IV, § 342, p 289. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 25.

Aceste clause trebuesc în tot deauna să fie exprimate, pentru că ele au de scop modificarea dreptului comun.

CAPITOLUL II

Despre condițiunile [1], adecă însușirile, esențiale pentru validitatea convențiunilor (contractelor).

Art. 948. — Condițiunile esențiale pentru validitatea unei convențiuni sunt: 1° capacitatea de a contracta; 2° consimțementul valabil al părței ce se obliga [2]; 3° un obiect determinat; 4° o causă licită. (Art. 949 urm., 953 urm., 962 urm., 966 urm., Art. 1108 C. fr.).

Acte inexistente și anulabile.

Art. 948 confunda elementele sau însușirile neapărate pentru *existența* contractului cu acele cerute numai pentru *validitatea* lui, confusiune care provine din aceea că legiuitorul nu distinge cu precisiune actele *inexistente* de acele care sunt numai *anulabile*.

Prin cuvêntul general de *nulitate*, legiuitorul actual înțelege, în adevĕr, atât împrejurările care împedică contractul de a avea ființă, cât și acele care'l viciează numai; pe când ar fi fost mult mai bine și mai nemerit de a se da numele de *nulitate* (de la *nihil*, nimic) acelor împrejurări care împedică însăș existența contractelor, și acel de *anulare* tuturor împrejurărilor care'l viciează numai, făcêndu'l imperfect, cu atât mai mult cu cât distincțiunea între actele inexistente și acele anulabile numai, cunoscută

Sensul cuvêntului condițiune.

[1] In înțelesul seu juridic, cuvêntul *condițiune* însemnează un eveniment viitor și necert (art. 1004 C. C.); într'un alt sens, cuvêntul *condițiune* însemnează sarcină (*modus*) (art. 823, 829). In rubrica de față, cuvêntul *condițiune* însemnează *însușire*. Vedi în tomul IV al lucrarei noastre, p. 243, nota 1, explic. art. 829. Cpr. Barde, I. p. 169, nota 2.

[2] Sau mai bine dis *al părților contractante*, după cum se exprima art. 1104 din codul italian și art. 1055 din Anteproiectul de revisuire a lui Laurent. Comp. art. 325 al proiectului de C. C. pentru Imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade (Tokio, 1883). Vedi Laurent, XV, 466. Baudry, II, 796. Demolombe, XXIV, 45. Marcadé, IV, 394. Giorgio Giorgi, III, 139. Baudry et Barde, I, 27. T. Huc, VII, 11. Comp. și C. din Iași. *Curierul judeciar* din 1894, No. 26. Vedi și *infrà*, p. 24.

de vechiĭ autori francezi [1], şi admisă implicitamente de însuş legiuitorul actual [2], este generalminte împărtăşită atât în doctrină [3] cât şi în jurisprudenţă [4].

Interesul distincţiunei.

Eată acum deosebirile principale care există între convenţiunile *nule* sau *inesixtente* şi acele *anulabile* numai:

1⁰ De câte ori convenţiunea este *inexistentă* sau *fără fiinţă*, nulitatea fiind radicală, va avea loc de drept, fără a fi dobêndită prin justiţie; ea va fi numai declarată ca preexistentă, la caz de contestaţie, ceea ce însemnează că justiţia va declara cum că actul n'a avut nici o dată fiinţă [1].

---

[1] Veḑi, de ex., d'Argentré, Bouhier (*Observ. sur la coutume de Bourgogne*), Dunaud şi alţiĭ citaţĭ de Laurent (XV. 458) şi în Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7008. Cât pentru Domat şi Pothier, cari au fost, în unele părţi, urmaţi aproape literalmente de redactoriĭ codului francez, ei sunt departe de a fi clari şi precişi în această privinţă, ceea ce face că autoritatea lui Pothier a fost invocată când în favoarea, când în contra teoriei actelor inexistente. Comp. Laurent, XV, 459, 460.

[2] Astfel, art. 129 C. C. înţĕlege a ḑice că căsătoria este *inexistentă*, când nu este consimţĕmênt. „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că de câte ori nu există consimţĕmênt, nici actele nu pot avea existenţa lor juridică". (Bulet. Cas., S-a I, anul 1878, p. 338). Tot astfel, art. 961 admite implicitamente teoria actelor inexistente, când ḑice că convenţiunea făcută prin eroare, violenţă sau dol, nu este *nulă de drept* (adecă *inexistentă*), ci numai *anulabilă*. (Mai veḑi încă art. 966 şi 1168 C. C.). In fine, mai este încă de observat că art. 448 prevede că toate actele făcute în urma publicaţiunei de interdicţiune, sau fără asistenţa consiliului judeciar, vor fi de drept socotite ca *fără fiinţă* (adecă ca *inexistente*), ceea ce este inexact, pentru că asemene acte sunt numai *anulabile*. Veḑi în tomul II, p. 337, explic. art. 448. Cpr. Laurent, V, 305, 307 şi XVIII, 532.

[3] Cpr. asupra acestei distincţiuni: Laurent, I, 71; II, 269 urm., 440 urm.; XV, 450 urm.; XVIII, 531 şi XXVIII, 133 urm. Demolombe, II, 240 urm.; XXIV, 41 şi XXIX, 21 urm. Larombière, IV, art. 1304, No. 11 urm. Baudry, II, 795, 854 şi 1148. Vigié, II, 1063. Thiry, II, 565 şi III, 92, 94. Marcadé, IV, 883. Demante, V, 261, 262. Arntz, III, 261 urm. Mourlon, II, 1462 urm. Massé-Vergé, 1, § 35, p. 45 şi III, § 579, p. 470. Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.*, anul 1862, No. 59. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7002 urm. G. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 53 urm. T. Huc, VII, 10. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 143.

[4] Cpr. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 338. C. Toulouse, 21 jan. 1885, D. P., 86. 2. 73.

2° Fie care din părţi va putea să se prevaleze de inexistenţa actului, fie pentru a se sustrage de la executarea lui, fie pentru a desfiinţa executarea, la caz când ea ar fi avut loc, ceea ce însemnează că nulitatea *este absolută.*

3° In fine, nici timpul, nici voinţa părţilor n'ar putea să valideze o convenţie inexistentă, pentru că neantul nu poate fi confirmat. Ea va trebui deci să se refacă cu formele legiuite (art. 1168). *Quod nullum est, confirmari nequit.* [2].

De câte ori, din contra, convenţiunea este numai *anulabilă*, anularea trebue să fi cerută şi dobêndită în justiţie, şi aceasta numai de partea care era incapabilă sau a cărei consimţemênt era viciat. Cu alte cuvinte, nulitatea nu mai este de astă dată absolută, ci *relativa*: ear viciul convenţiunei, care este *anulabilă* numai, poate să fie acoperit prin o ratificare sau confirmare tacită ori expresă (art. 1162 şi 1190), şi faptul părţei interesate de a lăsa să treacă timpul cerut pentru exerciţiul acţiunei în anulare, fără a exercita acest drept, equivalează cu o ratificare (art. 1900 C. C.).

In fine, este de observat că condiţiile necesare pentru *existenţa* convenţiunilor sunt neapărate şi pentru validitatea lor, pe când condiţiile cerute pentru *validitatea* convenţiunilor nu sunt absolut neapărate pentru existenţa lor. In adever, se poate da sănătatea unui om bolnav, dar nu se poate da viaţă unui om mort [3].

Aceste principii fiind expuse, să vedem acum însuşirile care sunt cerute pentru existenţa convenţiunilor, şi acele care sunt prescrise numai pentru validitatea lor.

---

[1] Vedi explicarea art. 790, în tomul III, p. 632, text şi nota 5.—In privinţa distincţiunei ce se face între actele inexistente şi anulabile, mai vedi încă tomul I al lucrărei noastre, partea II, p. 46, 294 urm., 379 urm.: tomul II, p. 334, 337, text şi nota 2, 338, nota 3; tomul III, p. 336, 361, 631 urm.; t. IV, p. 107, etc.

[2] Art. 1310 din codul italian este formal în această privinţă. Vedi *infrà*, explic. art. 965, § 2 (*pacte succesorale*), 966, etc.

[3] Comp. G. Boissonade, *op. cit.*, II, 40. Baudry, II, 854, 1149. Marcadé, V, asupra art. 1338, No. 1, p. 92 şi asupra art. 1398, No. II, p. 429. Cpr. C. Pau, 13 mai 1889, D. P., 90. 2. 345. Vedi şi lucrarea nostră, t. III, p. 336, 362, 632, 633 şi t. IV, p. 88, 107, text şi nota 1, 241, etc.

Insuşirile cerute p. existenţa contractului. Art. 948 §§ 2, 3 şi 4.

Elementele sau însuşirile neapărate pentru *existenţa* ori cărei convenţiuni sau contract sunt:

1⁰ Consimţementul valabil *al părţilor contractante* sau al representanţilor lor, ear nu numai al părţei ce se obligă, după cum pe nedrept se exprimă art. 948 (vedi *suprà*, p. 21, nota 2):

2⁰ Un obiect determinat de care părţile au putut să dispue, adecă care este în comerţ (art. 948, § 3. 963 şi 1310);

3⁰ O causă adevărată şi licită (art. 948, § 4, 966-968).

Contracte solemne.

Pentru contractele solemne arătate *suprà* p. 15, se mai cere încă îndeplinirea formelor substanţiale prescrise de lege; *forma dat esse rei* [1]).

Independent de insuşirile neapărate pentru existenţa convenţiunilor, două elemente mai sunt încă cerute pentru *validitatea lor*, şi anume:

1⁰ Capacitatea părţilor contractante (art. 948, § 1 [2]);

2⁰ Lipsa de eroare, violenţă sau dol (art. 953-961).

Intervertirea ordinei admisă de legiuitorul francez.

Legiuitorul nostru intervertind, după codul italian, ordinea admisă de legiuitorul francez, se ocupă mai întâi despre capacitatea părţilor contractante (art. 949-952), şi apoi, în secţia a II-a, despre consimţement (art. 953-961).

SECŢIUNEA I

Despre capacitatea părţilor contractante (condiţiune de validitate a convenţiunilor).

Art. 949. — Poate contracta veri ce persoană ce nu este declarată necapabilă de lege. (Art. 434, 856, 942, 948, 950 urm. C. C. Art. 1123 C. fr.).

Art. 949 pune în principiu că capacitatea este regula generală, ear incapacitatea o excepţiune, de unde resultă că acel care propune o incapacitate trebue s'o dovedească (art. 1169), şi dovada nu se poate face de cât prin un anume text de lege [3]).

---

[1]) Cpr. Baudry, II 795. Thiry, III, 94. Marcadé, IV, 402. Baudry et Barde, I, 25. Mai vedi încă art. 325 din Ante-proiectul japonez şi art. 1055 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent care sunt formali în această privinţă. Vedi şi tomul III al lucrărei noastre, p. 632, nota 1.

[2]) De câte ori deci părţile n'au fost capabile de a contracta, convenţiunea nu va fi *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, *nula*, după terminologia codului. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 26.

[3]) Vedi Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 227.

Textele care prevĕd o incapacitate fiind nişte dispoziţiuni excepţionale trebuesc interpretate în mod strict şi nu pot fi întinse de la un caz la altul [1]. *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis.*

Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta.

Capacitatea individului poate să fie micşurată sau distrusă cu totul prin o alienaţiune mentală, prin demenţă sau imbecilitate, prin beţie, prin o boală [2] sau prin oare care infirmităţi fisice, precum ar fi surditatea, mutismul, cecitatea, etc. [3].

Aceste sunt nişte incapacităţi *naturale* de care legiuitorul nu avea nevoe să se ocupe, pentru că ele împedică manifestarea consimţĕmêntului. Astfel, este evident că un copil [4] un om nebun sau unul bat cu desevêrşire, ori în

---

[1] Veḑi tomul IV al lucrărei noastre, p. 14.

[2] Cpr. Larombriere, I, art. 1124. No. 14. Laurent, XVI, 20.

[3] Aceste infirmităţi nu constituesc însa prin ele înşile o incapacitate naturala, dacă bolnavul a putut să'şi dee sama de ceea ce facea şi să'şi manifeste voinţa în mod clar şi în deplina libertate. C. Riom, D. P., 80. 2. 58. Cpr. Pand. Fr., II, 7552. Aubry et Rau, I, § 86, p. 363. Astfel, tribunalele apreciează în mod suveran validitatea consimţĕmêntului dat de un surdo-mut. C. Nimes, *Pand. Period.*, 92. 2. 57. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 84. T. Huc, VII. 57. Veḑi şi t. IV al lucrarei noastre p. 18, nota 3. In privinţa donaţiunilor. veḑi însa art. 816 C. C. (Tom. IV, p. 126 urm.).

[4] „Cel lipsit de minte, ḑice art. 1156 din codul Calimach (865 austriac), cum şi acel ce n'au împlinit vrêsta de 14 ani fiind parte bărbătească, sau 12 ani fiind parte femeească, nu sunt vrednici nici să dee nici să primească făgăduinţa." Veḑi şi art. 2, partea 1, capit. 4 din codul Caragea, unde se ḑice: „Cei fară de minte, veri ce tocmală sau dar vor face, se socoteşte nimic şi se strica".

Dreptul roman.

La Romani, copilul *infans* (*qui fari non potest*, care nu poate încă să vorbească sau, mai bine ḑis, care nu înţelege ceea ce spune) era cu desevêrşire incapabil de a face ori ce act juridic, chiar cu autoritatea tutorului. O dată eşit din *infantia*, dar nefiind încă *pubertati proximus*, pupilul putea sa facă toate actele prin care condiţia sa devenea mai buna, dar nu putea să'şi facă condiţiunea mai rea de cât cu autoritatea tutorului (Instit. Pr., 1, 21; comp. art. 1157 C. Calimach, 865 C. austriac şi art. 3, partea 1, cap. 3, C. Caragea), fiind, pe de altă parte, incapabil de a se obliga prin delictele sale. In fine, pupilul devenit *pubertati proximus* avea capacitatea de a face toate actele licite şi de delir, este incapabil de a contracta [1]). Legiuitorul nu se ocupă de cât de incapacitățile așa dise *civile*, adecă care pun pe om în imposibilitatea *juridică* de a consimți.

---

a se obliga prin delictele sale (*doli capax*). „*Verum et si quid dolo ejus factum est, hoc eum præstare convenit*". (L. unică *in fine*, Cod., 2, 48, *De reputationibus, etc.*).

Vêrsta omului ne mai fiind astăzi împărțită așa precum era la Romani și în vechea noastră legislațiune (v. t. II al lucrărei noastre, p. 56, nota 2), judecătorii, făcênd abstracțiune de vêrsta minorului, vor examina și vor decide în fapt dacă consimțĕmêntul dat de dênsul a fost destul de serios pentru ca contractul să poată fi format. De câte ori se va decide că consimțĕmêntul seu n'a fost dat in deplină cunoștință de causă, contractul nu va fi numai anulat, ci declarat *inexistent*, pentru că'i lipsește unul din elementele sale esențiale. Cpr. Demolombe, XXIV, 8. Marcadé, IV, 397. Demante, V, 39, *in fine*. Larombière, I, art. 1124, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 289, text și nota 2. Pand. Fr., II, 7546. Acollas, II, p. 770. Giorgio Giorgi, III, 49.

[1]) In adevĕr, pentru a putea da un consimțĕmênt valid (art. 948, § 2), trebuește, de și legea n'o spune, a avea usul rațiunei sale: *integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est* (L. 2. Dig., 28, 1). Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 15, 16. Cpr. C. Toulouse și Nimes, D. P., 86. 2, 73. D. P., 91. 2. 97. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1878, p. 97 și 338. Demolombe, XXIV, 81. Thiry, II, 604. Arntz, III, 31. Vedi și *infrà*, p. 31, 32.

Beție.

Beția este generalmente considerată ca o causă de incapacitate generală de a consimți și face ca contractul să fie *inexistent*, pentru că omul bat nu'și mai dă samă de ceea ce dice sau face. De aceea am vĕdut că un om bat nu poate să dispue de averea sa prin donațiune sau testament. (Art. 724 C. Calimach, 566 austriac). Vedi t. IV, p. 19. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 58. C. Nimes, D. P., 91. 2. 97. *Idem*. D. P., 81. 2. 248. D. P., 63. 2. 139. Pothier, *Oblig.*, II, 49. Thiry, II, 604. Demolombe, XXIV, 81. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Duranton, X, 103. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7559. Acollas, II, 770. Peucescu, I, 81. Giorgio Giorgi, III, 67 urm. Marcadé, IV, 397.—Vedi însă Aubry et Rau (IV, § 343, p. 290, text și nota 4), după cari numai convențiunea încheiată cu un copil lipsit de judecată și cu o persoană care n'ar fi dat consimțĕmêntul seu de cât din glumă (*par plaisanterie*) ar fi inexistentă. Cât pentru convențiunea încheiată cu un nebun sau cu o persoană în stare complectă de ebrietate, ea ar fi, după acești autori, numai *anulabilă*, ceea ce ni se pare inadmisibil.

Beția complectă distruge consimțĕmêntul și face ca con-

Ură, mânie.

Cât pentru ura şi mânia impinse chiar până la exces, ele nu sunt, în regulă generală, de natură a distruge consimţĕmêntul. Cu toate aceste, ura şi mânia ar putea, ca ori ce pasiune omenească, să altereze facultăţile omului, şi, în asemene caz, nu mai remâne nici o îndoeală că judecătorii fondului, apreciatori suverani ai faptelor, ar putea să considere consimţĕmêntul ca inexistent, mai cu samă dacă această ură ar fi fost provocată de către cealaltă parte contractantă [1]. O pasiune violentă ar putea, de asemene, fără a produce o demenţă propriu disă, să turbure în aşa mod facultăţile mentale ale uneia din părţi, în cât consimţĕmêntul ei să fie considerat ca inexistent [2].

Somnambulism.

In fine, trebue să decidem că consimţĕmêntul dat de o persoană pe când dormea n'ar putea să constituească un contract, pentru că somnambulul nu'şi dă sama de faptele sale. [3]

---

tractul să fie *inesistent*, chiar când ea n'ar fi fost provocată de acela în favoarea căruia obligaţiunea a fost contractată. Cpr. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139. — *Contră*. C. Rouen, D. P., 45. 4. 366, No. 3.—Dacă beţia a fost provocată prin uneltirile viclene a celeilalte părţi contractante, atunci beţia ar fi complicată cu dol şi convenţiunea ar fi nulă din un îndoit punct de vedere. Cpr. C. Rennes şi Nîmes, D. P., 81. 2. 248 şi D. P., 91. 2. 97. Vedi şi tom. IV al lucrărei noastre, p. 19, nota 2.

Dovedirea stărei de ebrietate.

In ori ce caz, proba testimonială este tot-deauna admisibilă spre a se constata starea de ebrietate în momentul contractărei, şi judecătorii fondului sunt suverani în aprecierea unor asemene probe. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 58 şi *Dreptul* din 1892, No. 8.—Proba cu marturi poate însă fi respinsa de câte ori judecătorii fondului din celelalte împrejurări ale causei şi-au facut convingerea de inexistenţa faptului. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 62. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139.

[1] Cpr. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Pand. Fr., II, 7568. Giorgio, Giorgi, III, 70 urm. Vedi şi t. IV al nostru, p. 20.

[2] Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 19.

[3] Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 51.—O lege din Digeste comparează pe furios şi pe pupil cu o persoană adormită în mâna căruia s'ar pune ceva. „*Furiosus et pupillus sine tutoris auctoritate non potest incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maxime corpore suo rem contingunt*: **sicuti si quis dormienti aliquid in manu ponat**". (L. I, § 3, Dig., 41, 2, *De adquirenda vel amittenda possessione*).

Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta.

Art. 950. — Necapabili de a contracta sunt:

1° Minorii (art. 342, 390, 421 urm., 427 urm., 433, 951, 1157 urm., 1164 C. C.);

2° Interdișii (art. 435 urm., 445, 448, 449, 454, 458 C. C.);

3° Femeile măritate, în casurile determinate de lege (art. 197, 199, 1248, 1249 urm., 1254 urm., 1281, 1283 urm., 1287 urm. C. C.);

4° In genere toți acei cărora legea le a proibit oare care contracte (art. 390, 419, 1307-1309, 1498, 1706, 1769 C. C. Art. 1124 C. fr.).

Intre persoanele lovite de o incapacitate *civilă* de a contracta, unele sunt lovite de o incapacitate generală (art. 950, §§ 1, 2 și 3), ear altele de o incapacitate specială (art. 950, § 4).

A) Persoane lovite de o incapacitate generală de a contracta (art. 950, § 1-3).

Persoanele lovite de o incapacitate *generală* de a contracta sunt: *minorii*, *interdișii* și *femeile măritate*.

Minorii.

1° Minorii, *chiar și acei emancipați*, sunt, în regulă generală, incapabili de a contracta, pentru că deși acești din urmă sunt capabili în privința actelor de administrațiune (art. 427) [1], totuși ei sunt incapabili pentru celelalte acte: de unde resultă că și pentru dênșii incapacitatea este regula generală, ear capacitatea o excepțiune.

Minorul aflat sub tutelă este representat de epitropul seu (art. 390), ear acel emancipat lucrează singur, însă cu asistența curatorului seu (art. 425 urm.).

Interdișii judecătorește. Art. 435 urm., 448, § 2.

2° Persoanele interdise judecătorește (art. 435 urm.) sunt lovite de o presumțiune de insanitate de spirit permanentă, chiar în privința actelor sevêrșite într'un interval lucid. In adevĕr, art. 448, § 2 prevede că toate actele făcute în urma publicațiunei hotărîrei de interdicțiune sunt de drept socotite *ca fără ființă*, ceea ce însĕmnează că judecătorii vor trebui neapărat să anuleze actul îndată ce se va stabili că el a fost sevêrşit în urma publicărei hotărîrei de interdicţiune, fără a cerceta dacă interdisul a fost sau nu lesat (art. 951), sau dacă a existat rea credinţă din partea acelor care au contractat cu dênsul [1]).

---

[1] Cpr. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1879, p. 186.

Interdişii legalmente. Art. 13, 16 C. penal.

Cât pentru persoanele lovite de o interdicţie legală, adecă condamnate la munca sîlnică sau la reclusiune (art. 13, 16 C. penal), ele sunt, în tot timpul pedepsei lor, incapabile de a'şi administra averea şi de a dispune de ea prin acte între vii, păstrând însă dreptul de a dispune prin testament [2]).

Femeile măritate.

3° Femeile măritate sunt incapabile, *însă numai în casurile determinate de lege* [3]), ceea ce dovedeşte că, în unele casuri, ele sunt capabile.

Astfel, femeea măritată poate să dispue de averea sa prin testament (art. 208); femeea separată de bunuri prin contract sau judecătoreşte (art. 1265, 1285) are libera administraţiune a averei sale parafernale, etc.

Femee comerciantă.

De asemene, femeea imputernicită conform legei de a face comerţ (art. 15 C. com.) este capabilă de a se obliga pentru tot ce priveşte comerciul seu şi chiar de a ipoteca şi înstrăina toată averea sa, fără nici o autorisare (art. 16 C. com.).

Incapacitatea femeei măritate, *în unele casuri determinate de lege*, constă în necesitatea de a dobêndi autorisarea barbatului sau a justiţiei (art. 197 urm. C. C.) [4]).

---

[1]) Vedi în tomul II, p. 337, explic. art. 448.

[2]) Vedi în t. IV, p. 38, 39, explic. art. 13 şi 16 din codul penal. Incapacitatea resultând din interdicţie pentru o causă de condamnare penala, dice art. 1107, § 2 din codul civil italian, poate fi opusă de ori cine are interes. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 125.

[3]) Cuvintele *în casurile determinate de lege* găsinduse în ultimul alineat al art. 950 se referă numai la femeile măritate. Demolombe, XXIV, 297. Acbllas, II, p. 772, Berriat St. Prix, II, 4132.—*Contrà.* Demante (V, 36), după care aceste cuvinte s'ar referi la toţi incapabilii de care vorbeşte art. 250; însă această părere este contrară explicărei dată de Bigot-Préameneu în expunerea de motive. Vedi Fenet, t. XIII, p. 227.

[4]) In procesele care sunt de competenţa judecătoriilor de ocoale, autorisarea necesară femeei pentru a putea sta în judecată, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă, poate fi dată de judecătorul de ocol, sub îndatorirea de a observa formele prevĕdute de art. 624 şi urm. Pr. civ. (art. 67 L. din 1 iunie 1896).

Faliţii. Controversă. Art. 713 C. com.

La această listă de incapabili unii mai adaugă încă faliţii. Nici un text de lege nedeclarând însă pe faliţi incapabili, ei remân supuşi regulei generale care este capacitatea, sentinţa declarativă de faliment rădicând falitului, din ḑiua pronunţărei sale, numai administraţiunea tuturor bunurilor sale, chiar şi acelora dobêndite în timpul falimentului (art. 713 C. com.) [1].

Persoane morale.

Persoanele morale, de şi puse sub tutelă, remân de asemene, în regulă generală, capabile de a contracta, ele nefiind incapabile de cât pentru unele contracte [2].

Societăţi comerciale.

Cât pentru societăţile comerciale (art. 77 urm. C. com.), ele nu sunt supuse nici unei incapacităţi juridice de a contracta.

B) Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4).

Pe lângă persoanele lovite de o incapacitate generală de a contracta, altele sunt lovite de o capacitate specială, adecă numai pentru oare care contracte. Astfel, barbatul nu poate să cumpere de la femee şi femeea de la barbat de cât în casurile determinate de art. 1307 C. C.; tutorii, sub pedeapsă de nulitate, nu se pot face adjudecatari, nici direct, nici prin persoane interpuse, ai averei celor de sub a lor tutelă; mandatarii, ai averei ce sunt însărcinaţi să vêndă; administratorii, ai averei comunelor sau stabilimentelor încredinţate îngrijirei lor; funcţionarii publici, ai averilor Statului ale căror vênḑări se fac printr'ênşii (art. 1308); judecătorii şi supleanţii, membrii ministerului public şi advocaţii [3] nu se pot face cesionari de drepturi litigioase [1]) care sunt de competența curței de apel în a cărei circonscripțiune ei își exercită funcțiunile lor, și aceasta sub pedeapsă de nulitate, spese și daune-interese (art. 1309).

---

[1] Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 235, 236. Pand. Fr., II, 7579.—Veḑi însă C. Rennes, D. P., 1893, 2, 263.

[2] Cpr. Baudry-Lacantinerie, II, 832. Baudry et Barde, I, 237. Pand. Fr., *Oblig.*, II. 7580.

Comunele nu pot fi obligate la plata unor sumi care nu sunt votate şi trecute în budget. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1883, p. 789.—Comuna este representată în justiţe prin primarul seu, ear la caz de disolvare a consiliului comunal, prin comisiunea interimară. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1893. p. 136.

[3] Art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 austriac) pune şi el între tocmelele fară tărie (adecă nule) acea prin care un avocat s'ar fi tocmit ca să iee o plată hotărîtă, sau să cumpere pricina de gâlceava încredinţată lui.

Alte incapacități speciale sau, mai bine dis, alte prohibițiuni de a contracta mai resultă încă din art. 390, 1498, 1706, 1769, etc. (Mai vedi încă art. 809, 810, 883).

Persoane puse sub un consiliu judeciar. Art. 445, 458 urm.

Râsipitorii și acei slabi de minte, puși sub autoritatia unui consiliu judeciar (art. 445, 458 urm.), trebuesc clasificați în categoria persoaneler cărora legea interdice oare care contracte și cari, prin urmare, sunt loviți de o incapacitate specială de a contracta, căci ei ne fiind într'un mod general incapabili de a contracta, capacitatea este pentru dênșii regula generală, ear incapacitatea o excepțiune [2]).

Alienații neinterdiși.

Ce trebue să decidem în privința persoanelor neinterdise, așezate într'un stabiliment de alienați potrivit legei asupra alienaților din 15 dechembrie 1894?

L. din 15 dechem. 1894.

Unii asimilează pe acești nenorociți cu interzișii, considerându'i ca incapabili de a contracta, pentru că au un administrator provisor care le gerează afacerele până la însănătoșarea lor (art. 32 și urm. L. din 15 dechembrie 1894). [3]) Adeverul este însă că aședarea unei persoane într'un stabiliment de alienați nu face să nască contra acelei persoane nici o incapacitate *juridică* de a contracta, și că ea remâne lovită numai de o incapacitate *naturală*, ca toți acei atinși de alienațiune mentală; de unde resultă că actele sevêrșite de dênsa într'un interval lucid vor fi valide, dacă, în momentul contractărei, ea se bucura de întregimea minței sale. Acel care va voi să desființeze contractul va trebui deci să dovedească că, în momentul întocmirei lui, persoana așeḍată într'o casă de sănătate nu se bucura de facultățile sale intelectuale. Totul deci va fi o chestie de fapt, întocmai ca și în privința persoanelor alienate, neinternate într'un asil [1].

---

[1]) Art. 1309 nu se aplică când nu există nici cesiune, nici drept litigios. Cas. Rom. S-a I, *Dreptul* din 1896, No. 12. Pentru ca sa existe drept litigios trebue să se fi ivit vre o contestațiune asupra fondului dreptului cesionat (art. 1403). C. din Iași. *Dreptul* din 1896, No. 65. Comp. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Curtea de casațiune S-a I, a decis însă că cuvintele *drepturi ligitioase* din art. 1309 nu pot fi interpretate prin dispozițiunile art. 1403 și ca, în sistemul legislațiunei noastre, acestor expresiuni cată li se da un înțeles larg, așa că ele ar cuprinde nu numai drepturile care sunt în proces, dar și acele în privința carora se poate naște o contestațiune serioasă, adecă atunci chiar când litigiul nu era început în momentul cesiunei. Vedi Bulet. Cas., S-a 1, anul 1875, p. 48. Cpr. Trib. Prahova. *Dreptul* din 1896. No. 8.

[2]) Baudry, II. 831. Baudry et Barde. I. 233. 241. T. Huc, VII, 58. Pand. Fr., II, 7577. —*Contrà.* Thiry. II. 605. Demolombe. XXIV, 292.

[3]) Vedi, de ex., Demolombe. XXIV, 292.

Persoanele internate în asemene stabilimente nu pot deci fi asimilate interḍișilor, cari, din momentul publicărei hotărîrei de interdicție, sunt, precum am veḍut, loviți de o presumțiune de incapacitate, chiar in privința actelor sevêrșite într'un interval lucid (art. 448), pentru că, încă o dată, art. 950 se ocupă numai de incapacitățile *juridice* de a contracta, ear nu de incapacitățile *naturale* [2].

Sancțiunea incapacităților generale.

Art. 207.— Numai femeea, barbatul sau moștenitorii lor pot cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecată făcute fără autorisațiune. (Art. 197, 199, 820, 951, 952, 1164, 1190 C. C. Art. 225 C. fr.).

Art. 952.—Persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interḍisului, femeei măritate, incapacitatea lor [3]. (Art. 207, 951, 1157 urm., 1164 urm. C. C. Art. 1125 C. fr.).

Art. 948 face să figureze capacitatea părților contractante între condițiunile *esențiale* ale convențiunilor, însă, cu toate acestea, incapacitatea părților sau a uneia din ele nu face ca contractul să fie *inexistent* sau *fără ființă*, ci numai anulabil; de unde și regula prevĕḍută de art. 952 că anularea contractului pentru causă de incapacitate este relativă și nu poate fi propusă de cât de acela în folosul căruia ea a fost stabilită. In adever, dacă incapacitatea uneia din părți ar face ca contractul să fie inexistent, inexistența ar putea, după cum am vedut, fi propusă de toate părțile interesate. (Vedi *suprà*, p. 23).

---

[1] Veḍi *suprà*, p. 26, text și nota 1, *ab initio*.

[2] Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 232, Veḍi și *suprà* p. 25, 26. — *Contrà*. Thiry, II, 605.

[3] Textul corespunḍetor fr. mai are încă un alineat, în care se ḍice că minorul, interḍisul și femeea măritată nu pot să atace angajamentul lor pentru causă de incapacitate, de cât în casurile anume prevĕḍute de lege. Acest alineat a fost eliminat de legiuitorul român și înlocuit, cu o modificare de redacție însă, prin art. 951 relativ numai la minori, pe care il vom explica odată cu art. 1157 și urm.

Așa dar, numai minorii, interdișii și femeile măritate pot singuri exercita acțiunea în anulare pentru causă de incapacitate [1]. Și când dicem minorii, interdișii și femeile măritate, se înțelege că acelaș drept aparține atât moștenitorilor (art. 207) și cesionarilor cât și creditorilor lor, de și, în această din urmă privință, chestiunea este controversată. (Vedi *infrà* explic. art. 974).

Cât pentru persoanele capabile, care au contractat cu un incapabil, ele nu pot opune acestui din urmă incapacitatea sa, de oare ce sunt în culpă că au contractat cu un incapabil: *sibi imputet cur cum tali contraxerit* [2].

Din cele mai sus expuse resultă că de câte ori un incapabil cere anularea contractului, în baza art. 952, persoana capabilă care a contractat cu dênsul nu poate să

---

[1] Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 279. Astfel, nu se poate cere de către comoștenitorii majori nulitatea unui act de împărțeală pe motiv că parte din copartași au fost minori și împărțeala nu s'a făcut cu îndeplinirea formelor prescrise de lege pentru minori. O asemene nulitate fiind relativă, nu poate fi propusă de cât de minori. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1887, p. 6. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 79. *Idem*. Cas. fr., 30 aug. 1815, Pand. fr., II, 7590. — *Contrà*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 63.

De asemenea, nulitatea unei adopțiuni pentru viciu de consimțêmênt din partea minorului adoptat este relativă și nu poate fi propusă de cât de dênsul. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 37. Comp. și Cas. S-a I. Bulet. 1891, p. 788.

Tot în aceiaș ordine de idei s'a decis că numai comuna, ear nu și partea cu care ea s'a judecat, poate cere nulitatea unei hotărîri pentru lipsa de autorisare. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1875, No. 2. Vedi și numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., II, 7606. —Lipsa de capacitate a administratorului unui aședământ de binefacere resultând din neautorisarea autorității competente, nu se poate invoca de terțiile persoane, ci numai de administrațiunea neautorisată. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 73.

[2] *„Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus"*. (L. 19, Dig., 50. 17).

exercite acţiunea în garanţie, [1]), căci a garanta este a despăgubi [2]), şi nu se poate pricepe ca o persoană să despăgubească pe alta de consecinţile unei acţiuni ce ea exercită în virtutea legei.

Art. 1164. Favoarea conferită incapabilului nu poate însă să mearga până a-i permite de a se îmbogăţi în detrimentul părţei capabile. De aceea, vom vedea că, de câte ori el va dobêndi în justiţie anularea contractului, de atâte ori el va trebui să restitue ceea ce'i a folosit personal (art. 1164), *quatenus ex ea pecunia locupletior est* (L. 27, § 1, *in fine*, Dig., 4, 4. *De minoribus 25 annis*).

Art. 952 nu se aplică numai la contracte, dar şi la hotăririle dobêndite, precum şi la acţiunile pornite contra incapabilului [3]).

Aplicarea art. 952 la donaţiuni. Controversă. El se aplică de asemene şi la donaţiuni: de unde conclusiunea că, dacă donaţiunea făcută unui incapabil n'a fost acceptată în mod regulat, anularea acceptaţiunei nu va putea fi propusă de cât de persoana incapabilă în folosul căreia ea a fost înfiinţată [4]). Chestiunea este însă astădi controversată, ca şi în dreptul vechiŭ francez, şi conflictul datează de mai bine de 100 ani, după cum observă unii autori [5]).

Persoane puse sub un consiliu judeciar. Dispositiunea art. 952 se aplică nu numai minorilor, interdişilor şi femeilor măritate, dar şi acelor puşi sub un consiliu judeciar, în privinţa contractelor încheiate fără asistenţa acestui consiliu. (Baudry, II, 834, *in fine*).

Art. 1900. Acţiunea în anulare pentru causă de incapacitate se prescrie prin *dece ani* (art. 1900).

---

[1]) C. Douai, 10 noembrie 1890, D. P., 1891. 2. 133.

[2]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 310, p. 115.

[3]) Larombière, I, art. 1125, No. 10. Pand. fr., II. 7586. Astfel, minorii sunt în drept să invoace nulitatea resultând din ilegala lor representare în instanţă. Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 800. C din Bucureşti (ultimul considerent), *Dreptul* din 1893, No. 68.

[4]) Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. S-a I, 1877, p. 305 şi *Dreptul* din 1876, No. 30. *Idem*. Cas. fr. D. P., 79. 1. 271. D. P., 89. 1. 369. — *Contrà*. Cas. fr., 15 julie 1889, D. P., 1890. 1. 100. T. Huc, VI, 195 şi VII, 62. Laurent, XII, 259.

[5]) Vedi autorii citaţi *pro* şi *contrà* în t. IV al lucrarei noastre, p. 130, nota 2. Vedi şi tomul I, asupra art. 207, p. 126, nota 1.

Acest termen curge în contra minorilor de la majoritate: în contra femeilor măritate, din diua desfacerei căsătoriei, ear în contra interdișilor din diua rădicărei interdicțiunei (art. 1900). Această prescripție este o ratificare tacită: de aceea am vĕdut că ea nu se aplică actelor inexistente. (Vedi *suprà*, p. 23).

SECȚIUNEA II

Despre consimțĕmênt (condițiune esențială pentru existența convențiunilor).

Consimțĕmêntul (*consensus, sentire cum alio*) este acordul a doue sau mai multor persoane asupra unuia și aceluiaș punct. El este resultatul a doue sau mai multor voinți care se întrunesc la un loc. *Consentire est in unam eamdemque sententiam concurrere.* Consimțĕmêntul este deci în tot-deauna un act bilateral, pe când voința este din contra un act unilateral [1].

Consimțĕmentul are în sine doue elemente, oferta sau propunerea (*pollicitatio*) și acceptațiunea [2].

Oferta sau pollicitațiune.

Oferta se face în regulă generală unei persoane determinate. Ea poate fi și tacită, adecă poate să resulte din un fapt care o lasă a se presupune neapărat [3].

Une ori însă ea se face de comercianți publicului în genere, prin afipte, circulări, prospecte, etc. In asemene casuri, ori ce persoană poate s'o accepte, și neguțitorul este obligat a preda marfa persoanei care o cere cu prețul afișat, dacă bine înțeles, oferta a fost acceptată în termenii în care ea era făcută publicului [1], căci, la caz de refus din partea sa, el ar putea fi condamnat la daune [2].

---

[1] „Consimțĕmêntul se manifestă, dice art. 1262, § 1 din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889), prin concursul ofertei și a acceptațiunei asupra lucrului și a causei care formează contractul".

[2] Vedi art. 1152 C. Calimach (861 austriac), citat textual *suprà*, p. 10, nota 1 și art. 1262, § 1 C. civ. spaniol, citat la nota precedentă.

[3] Astfel, conductorul unei trăsuri publice, prin simplul fapt că staționează pe o piață publica, se consideră că oferă de a transporta ori ce persoana care s'ar presinta la un moment dat. Jud. ocol. al 14-a Paris, 5 ianuar 1882. D. P., 82. 3. 110. Baudry et Barde, I, 48.

Acceptarea policitaţiunei. Consimţĕmêntul părţilor nu are nevoe de a fi manifestat, în regulă generală, în mod simultaneu, adecă în acelaş timp, simultaneitatea nefiind prescrisă de lege de cât în privinţa schimbărilor ce s'ar aduce unei convenţiuni matrimoniale înainte de celebrarea căsătoriei (art. 1229). Intre o propunere şi acceptarea ei, poate deci să treacă un timp oare care.

Cât timp propunerea sau policitaţia n'a fost acceptată fie expres fie tacitamente [3], nici o legătură nu există, şi până la acceptare sau, mai bine ḑis, până la aducerea acceptaţiunei la cunoştinţa propuitorului, ea poate să fie retrasă în tot timpul [4], afară de casul când părţile sau usul ar statornici un termen oare care pentru acceptarea propunerei, în care caz acceptarea ei în lăuntrul termenului hotărît ar face ca contractul să fie definitiv format, şi aceasta, după uniĭ, chiar dacă propunerea fusese retractată în momentul acceptaţiunei sale [5].

---

[1] Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 22. T. Huc, VII, 15. Baudry, II, 797, *in fine*. Laurent, XV, 474. Massé-Vergé, III, § 613, p. 553, nota 5. Baudry et Barde, I, 30. Trib. Paris, D. P., 69. 3. 55.

[2] Trib. com. Paris. D. P., 69. 3. 14.

[3] Cpr. T. Huc, VII, 18 şi Cas. fr. D. P., 89. 1. 33.—Judecătoriĭ fondului apreciează în mod suveran dacă contractul ce o parte invoacă este sau nu format în mod definitiv prin concursul voinţei părţilor. Cas. fr., D. P., 80. 1. 455. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1880, p. 383.

[4] Pothier, *Oblig.*, II, No. 4. Baudry, II, 785, 797. Baudry et Barde, I, 31. Thiry, II, 566. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 469, 475. Pand. fr., II, 7042. Molitor, *Oblig. en droit romain* (Paris, 1851), I, 48. Cpr. Tribun. Iltov, *Dreptul* din 1888, No. 3. Veḑi şi *suprà*, p. 10.

[5] Demolombe, XXIV, 64, 65. Laurent, XV, 476. Baudry, II, 797. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 292. Pand. Fr., II, 7045. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 174. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, III, § 603, observ. 1 (ediţia a 7-a). Câte-va legislaţiuni străine admit expres această soluţie. Cpr. art. 314, § 1 C. com. unguresc; art. 3 Cod federal asupra oblig. al Sviţerei, din 14 junie 1881, etc.—Veḑi însă Larombière, *Oblig.*, I, art. 1101, No. 14. Barde, I, 33.

Expirarea termenului acordat pentru acceptarea propunerei desleagă însă pe autorul ei de ori ce obligație [1].

Așa dar, policitațiunea este revocabilă cât timp contractul n'a devenit perfect (art. 37 C. com.); o dată însă propunerea acceptată, există contract, și ea nu mai poate fi retractată de cât de comun acord. „*Ita renuntiare semel constitutæ obligationi, adversario non consentiente, nemo potest*". (L. 5, Cod., IV, 10. *De oblig. et actionibus*).

Timpul în care acceptarea poate să aibă loc.

In cât privește acceptarea, ea poate să aibă loc cât timp oferta n'a fost retrasă [2]: ea nu mai poate însă să aibă loc după ce autorul propunerei s'a sevêrșit din viață sau a devenit incapabil, concursul voinților ne mai fiind cu putință în asemene caz [3]. Tot astfel și pentru aceleași motive, contractul nu va mai putea să aibă loc în urma morței sau survenirei unei cause de incapacitate în persoana aceluia căruia se făcuse propunerea. Consimțementul ce ar da moștenitorii lui ar constitui un nou contract [4].

Retractarea poate să dee loc la daune? Controversă.

Retractarea făcută înainte de acceptare sau, mai bine dis, înainte de a fi parvenit acceptarea la cunoștința propuitorului, poate să aducă o pagubă persoanei căreia propunerea a fost făcută, sau cel puțin să o împedice de a realisa un câștig; însă, cu toate aceste, nu se poate pune în princip, în mod absolut, că autorul revocărei sau moștenitorii lui ar datori, în asemene caz, o despăgubire, dacă, bine înțeles, nici o negligență sau culpă nu le este imputabilă, pentru că propuitorul este în drept de a'și revoca propunerea, și știut este că cine uzează de dreptul seu nu jignește pe nimene: *Qui suo jure utitur, neminem lædit.* (L.

---

[1] C. Bordeaux, 22 ianuar 1892, D. P., 92. 2. 390.

[2] Acceptarea nu trebue să se facă în mod condițional sau limitat, căci, în asemene caz, ea s'ar considera ca un refus al primei propuneri și ca o nouă propunere (art. 39 C. com.). Vedi asupra chestiunei de a se ști dacă acest text este sau nu aplicabil la contractele civile, Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 241 și urm.

[3] Pothier, III, *Vente*, 32. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 479. Baudry et Barde, I, 31. Guillouard, *Vente*, I, 14. Thiry, II, 566. Marcadé, IV, 394. Larombière, I, art. 1101, No. 20. Cas. fr., D. P., 92. 1. 181.

[4] Baudry et Barde, Laurent, Thiry, Larombière *loco cit.* Demolombe, XXIV, 69.—*Contrà*. Duranton, XVI, 45, *in fine*.

55, Dig., 50, 17)[1]. „Acel ce întrebuinţează dritul seu în cuprinsul legiuitelor hotare, dice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respundĕtor pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta.“

Momentul când se formează contractul. Controversă.

Naşte acum chestiunea de a se şti dacă, pentru ca să existe consimţĕmênt şi contractul să fie format, se cere numai ca propunerea să fi fost acceptată, sau dacă, pe lângă aceasta, mai trebue încă ca acceptarea să fi ajuns la cunoştinţa propnitorului? Aceasta presupune, bine înţeles, că părţile sunt depărtate una de alta şi contractează prin corespondenţă (poştă, telegraf, telefon, etc.), căci dacă ambele părţi sunt de faţă, consimţĕmêntul se dă şi se primeşte în acelaş timp, afară, bine înţeles, de casul când ar exista o convenţie contrarie[2]. De exemplu, ţi-am scris la Paris că'ţi vênd casa mea din Bucureşti cu 50000 lei, şi D-ta mi-ai respuns că primeşti. Când este perfect contractul? Când ai pus scrisoarea la poştă, aşa precum prevede art. 8 din codul sviţeran al obligaţiunilor de la 1881, sau când am primit-o, aşa precum prevede codul Calimach (1153), codul austriac (862) şi alte legiuiri străine?

---

[1] Laurent, XV, 481. Baudry et Barde, I, 32. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 225 (ediţia a 4-a).—Majoritatea autorilor se pronunţă însă în sens contrar, admiţênd, în această privinţă, teoria lui Pothier (III, *Vente*, 32). Această soluţie se întemeiează pe principiul de echitate că faptul cuiva nu poate să aducă nici o pagubă altuia (art. 998): *Nemo ex alterius facto prægravari debet*. Cpr. Demolombe, XXIV, 71. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Larombière, I, art. 1101, No. 24. Troplong, *Vente*, I, 27. Tot în acest sens se pronunţă şi majoritatea autorilor străini, precum Story, von Ihering, Windscheid, etc. Vedi Barde, *loco cit.*—Revocarea ar da însă loc la daune din partea autorului ei, dacă ea a ajuns la cunoştinţa celeilalte părţi, după ce acesta întreprinsese executarea contractului (art. 37. C. com.).

Drept străin.

[2] Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 19.—Art. 318 din codul de comerţ german prevede că: „între persoane presente, propunerea relativă la un act de comerţ nu leagă pe autorul ei, de câte ori ea n'a fost acceptată îndată.“ Art. 314, § 2 din codul de comerţ unguresc are o disposiţie identică. Cpr. art. 4 din codul sviţeran asupra obligaţiilor (L. din 14 junie 1881). Mai vedi încă în acelaş sens: art. 862 C. austr. (1153 C. Calimach); 650 C. civ. portughez; art. 1289 C. civ. mexican, etc. — În cât priveşte însă contractele încheiate între absenţi, aceste legislaţiuni prevĕd un termen în care acceptaţiunea trebue neapărat să aibă loc. Vedi, de ex., art. 652 C. civ. portughez; art. 1292 C. civ. mexican; art. 5, § 1 C. sviţeran asupra obligaţiilor; art. 315, § 1 C. com. unguresc; art. 319, § 1 C. com. german; art. 147, § 2 C. C. german, etc.

Interesul chestiunei.

Interesul chestiunei este lesne de priceput. Dacă contractul nu este perfect de cât în momentul când am putut lua cunoştinţă de acceptaţiunea D-tale, eu am putut să'mi retractez propunerea, independent de primirea ce ai făcut în necunoştinţa mea; dacă din contra, contractul s'a format prin simpla acceptare a D-tale, ori ce retractare devine cu neputinţă din momentul acestei acceptaţiuni [1].

S'a dis că art. 814 § 2 de la donaţiuni nefiind aplicabil în specie, contractul s'a format din momentul chiar al acceptaţiunei, independent de împrejurarea dacă acceptarea a ajuns sau nu la cunoştinţa propuitorului. [2]

Intr'un alt sistem, contractul ar fi perfect pentru propuitor din momentul ce acceptațiunea a ajuns la cunoștința sa, ear pentru acceptant, din momentul ce el a a emis acceptațiunea [1].

---

[1] Chestiunea mai presintă încă în practică şi alte interese. Vedi Baudry et Barde, I, 37, p. 44, text şi nota I. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 119 urm. Vedi şi *infrà*, p. 41.

[2] C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 60. C. din Roma, 12 dechembrie 1891, *La Temi romana*, 91, 505. Cas. Torino, 5 iunie 1884, *Il Foro italiano*, 84, 1, 800. Pothier, III, *Vente*, 32 şi II, *Oblig.*, 4. Marcadé, IV, 395. Lyon-Caen et Renault, *Droit com.* III, 27. Alauzet, *id.* (ediţia a 2-a), II, 1053. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 294. Demolombe, XXIV, 72 urm. Molitor, *Oblig. en droit rom.*, I, 49. Vigié, II, 1070. Thiry, II, 568. Fœlix, *Droit intern.* I, 105. Baudry et Barde, I, 37. Valery, *op. cit.*, No. 140 urm. Pacifici-Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano* (ediţia a 3-a), IV, 5. Borsari, *Il Codice di commercio annotato*, asupra art. 105. Savigny, *System des heut. röm Rechts*, VIII, § 371. Zachariæ, *Französisches civilrecht*, § 343. Thöl, *Handelsrecht*, p. 174, etc. Acest sistem pare a fi consfinţit prin art 321 din codul de com. german care, într'u câtva, se contradice cu art. 320, § 2 din acelaş cod; de aceea, şi în Germania, chestiunea este controversată. Vedi Gr. Maniu, *Drept comercial*, I, 66, p. 97. I. Bohl, p. 71, nota asupra art. 36 din codul de comerţ italian (*Code de commerce du royaume d'Italie*) (Paris, 1884). Baudry et Barde, I, 39, p. 52. Cpr. art. 649 C. civ. portughez, după care contractul devine perfect prin acceptarea ofertei, afara de casurile în care legea ar cere alte formalităţi.

Ambele păreri sunt însă inadmisibile la noi, mai cu samă în privința contractelor bilaterale, față cu art. 35 din codul de comerț [2], pentru că o voință necunoscută de una din părțile contractante este inexistentă pentru dênsa. Contractul neformându-se de cât prin concursul voinților, acest concurs nu există de cât atunci când acceptarea propunerei a ajuns la cunoștința propuitorului, și numai din acest moment retractarea devine cu neputință [3]. Acest sistem, singur juridic în legislația noastră, era admis și de art. 1153 din codul Calimach (862 austriac), după care primirea sau neprimirea făgăduinţei trebuea să se notifice făgăduitorului, *căci altfel făgăduinţa remânea stînsă* [1].

---

[1] Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (ediția a 2-a, Dusseldorff), §§ 306, 308. Cpr. Giorgio Giorgi, *op cit.*, III, 215. Peucescu, I, 35, urm. Duvergier, *Vente*, I, 61. Duranton, XVI, 45.

Art. 35 Cod. com.

[2] „Contractul *sinalagmatic* între persoane depărtate nu este perfect, dice acest text, dacă acceptarea n'a ajuns la cunoștința propuitorului în termenul hotărît de dênsul sau în termenul necesar schimbului propunerei și acceptarei, după natura contractului. — Proprietarul însă poate priimi ca bună și o acceptare ajunsă peste termenul hotărît de dênsul, cu condițiune ca să încunoștiințeze îndată pe acceptant despre aceasta.“ Vedi și art. 814, § 2 C. C., după care de câte ori acceptarea donațiunei are loc prin act separat, donațiunea nu'și produce efectele sale de cât din dina în care s'a comunicat dăruitorului actul de acceptațiune. Vedi asupra acestui text, t. IV al lucrărei noastre, p. 134 urm.

[3] Cpr. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. C. Bruxelles, Paris, Chambéry și Orléans, D. P., 67. 2. 193. D. P., 70. 2. 6. D. P., 78. 2. 113. D. P., 86. 2. 135. Cas. fr., D. P., 85. 1. 293. Cas. din Florența, 2 fevr. 1893, *La Legge*, 93, 1, 419. Baudry, II, 797 bis. Laurent, XV, 479 și *Droit international*, VII, 447. Larombière, I, art. 1101, No. 19. Massé, *Dr. comm.* (ediția a 3-a), III, 1453. T. Huc, VII, 18. Namur, *Le Code de comm. belge révisé*, p. 156, No. 250. Troplong, *Vente*, I, 25. Toullier D. III, partea II, 29. Arntz, III, 12. Guillouard, *Vente*, I, 15, 16. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. 1, No. 3. Gabba, *Teoria della retroatticita delle leggi*, IV, p. 189. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 247. La autorii italieni mai sus citați trebue încă adaos *Rocco*, *Esperson*, *Vidari*, *Regnoli*, *Luzzati*, etc. Wurth, *Discours de rentrée à la cour d'appel de Gand.* Considerentele savantului magistrat sunt reproduse *in extenso* în tratatul obligațiilor a lui Giorgio Giorgi, III, p. 244, nota 1. Vedi și *Belg. judiciaire*, an. 1862, p. 1409.

Consecinţile sistemului nostru.

Din cele mai sus expuse resultă că contractul va fi considerat ca format în locul în care acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului, ear nu în locul de unde a plecat acceptarea [2], ceea ce este de mare însemnătate în privința determinărei competenţei și a legilor ce urmează a se aplica contractului [3].

Momentul în care contractul se consideră ca format mai are încă însemnătate din următoarele puncte de vedere: 1⁰ pentru a se determina capacitatea de a contracta a ambelor părţi [4]; 2⁰ timpul de când riscurile trec în socoteala achisitorului și de când consimţĕmêntul ambelor părţi nu mai poate fi revocat.

Excepţii la principiile de mai sus.

Principiul că contractul nu se consideră ca format de cât din momentul când acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului sufere următoarele excepţiuni:

1⁰ In contractele *unilaterale*, propunerea este obligatorie, îndată ce ajunge la cunoștința părţei căreia este fa-

---

Drept străin.

[1] Tot în acelaș sens se văd redactate art. 1262 din codul spaniol și art. 1058 din Ante-proiectul lui Laurent. – După art. 8 din codul federal al Elveţiei asupra obligaţiilor (L. din 14 junie 1881), contractul intervenit între absenţi se consideră ca format din momentul expeduirei acceptaţiunei.

[2] Cpr. Laurent, *Droit internat.*, VII. 448 urm. C. Chambéry, D. P., 78. 2. 113. — Curtea din Poitiers (24 ianuar 1891) a decis însă, conform opiniei lui Casaregis și a lui Savigny (VIII, § 371), că contractul se consideră ca format în locul și în ţara în care policitaţiunea a fost acceptată și de unde a plecat acceptaţiunea. *Pand. Period.*, 1892. 2, 163. D. P., 92. 2. 249. *Idem.* C. Douai, D. P., 88. 2. 37. — Art. 1262, § ultim din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889) prevede că contractul este presupus format în locul unde s'a făcut propunerea.

[3] Cpr. asupra acestor puncte, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 229 urm. C. Douai, D. P., 88. 2. 37.

[4] Curtea de casaţie din Torino a decis (4 fevr. 1891), în privinţa capacităţei părţilor de a contracta, că ele sunt presupuse a se supune legei locului în care se găsește propuitorul. *La Legge* din 1891. 1, 519.

cută (art. 38 C. com.) [1], pentru că, în asemene contracte, obligațiunea naște din simplul fapt al propunerei. Acceptantul, la cas de contestațiune, va trebui însă să stabilească că a primit propunerea.

2⁰ Când propuitorul cere executarea imediată a contractului, și un respuns prealabil de acceptare nu este cerut și nici chiar necesar după natura contractului, atunci contractul este perfect îndată ce partea cealaltă a intreprins executarea lui (art. 36 C. com.). Astfel, în materie de mandat și de comision (art. 1533 C. C., 394, 405 urm. C. com.), acceptarea mandatarului și a comisionarului putênd fi tacită, se înțelege că contractul va deveni perfect prin executarea lui, fără nici un respuns prealabil de acceptare.

Așa dar, în resumat, în contractele *bilaterale*, contractul sevêrșit între persoane depărtate va fi perfect numai din momentul ce acceptațiunea va ajunge la cunoștința propuitorului, ear în contractele *unilaterale*, din momentul ce propunerea a ajuns la cunoștința părței căreia ea era făcută.

Cu alte cuvinte, vom aplica prin analogie la contractele civile regulele din codul de comerț. Această soluție nu sufere nici o discuție de câte ori actul va fi comercial pentru una din părți, căci, în asemene caz, se aplică ambelor părți regulele codului de comerț (art. 56 și 893 C. com.). Ea este, de asemene, aplicabilă chiar în cazul când actul n'ar fi comercial nici pentru una din părți, pentru că dispozițiile speciale ale codului de comerț, afară poate de acea prevedută de art. 37 (art. 36, § 3 C. ital.), care fiind excepțională poate da loc la îndoeală, nu sunt exclusiv dictate numai de necesitățile comerciului, spre a fi aplicate numai la actele comerciale, ci fiind aplicațiunea unor principii de drept și de rațiune, pot foarte bine fi intinse prin analogie și la contractele civile [2].

---

[1] Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, pe care o face atât codul nostru comercial cât și acel italian (art. 36, § 1 și 4), o face și Grotius (*De jure belli et pacis*, II, cap. 11, § 15). Vedi Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, p. 237, No. 215. I. Bohl, *C. comm. ital.*, nota asupra art. 36.

[2] Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 240 urm. Bianchi, *I contratti per corrispondenza e l'art. 36 C. comm. in materie civile*, (Firenze, 1892). Amicii noștri, D-nii Gr. Maniu și C. To-

Despre manifestarea consimțēmêntului.

Consimțēmêntul trebue să fie manifestat în mod extern, pentru că voința care nu se manifestă prin semne externe nu există: *Voluntas in mente retenta nihil efficit.*

Consimțēmêntul se poate manifesta atât în mod expres (prin acte scrise, prin cuvinte și chiar prin semne)[1], cât și tacitamente[2]: *eadem vis est expressi atque taciti consensus.* „Poate cineva, dice art. 1154 din codul Calimach (863 austriac), să arate a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, ci și prin tăcere, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de sama cu deamăruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru indoeală“[3].

Consimțēmênt tacit.

Art. 1437, 1452 C. C., relative la tacita reconducțiune și art. 1533 C. C. 394 C. com., relative la mandat, presintă exemple de consimțēmênt tacit[4].

Consimțēmêntul poate fi tacit la noi și în privința ac-

---

neanu, în meritoasele lor comentarii asupra codului de comerț, nu discută chestiunea dacă dispozițiile codului de comerț sunt sau nu aplicabile contractelor civile.

[1] Un simplu semn de aprobare, *nutus*, sau darea mânei (*la paumée*) ar fi suficiente: *Sed et nutu solo pleraque consistunt* (L. 25, § 10, Dig., 44, 7). Vedi și legea 65, § 3, Dig. 36, 1: *nutus significatio voluntatis.* Astfel, surdo-mutul major și neînterdis poate manifesta consimțēmêntul seu prin semne chiar într'un contract solemn, altul bine înțeles, de cât donațiunea, pentru că, după art. 816, donațiunea nu poate fi acceptată de cât cu asistența unui curator *ad hoc.* Cas. rom. S-a I. Bulet., 1878, p. 84. Vedi asupra acestui art. tomul IV al lucrărei noastre, p. 128, nota 1.

[2] Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, p. 348 și *Dreptul* din 1888, No. 35. *Idem.* Bulet. S-a I, 1885, p. 237. Baudry, II, 798. Thiry, II, 567. Laurent, XV, 482. Demolombe, XXIV, 56. Arntz, III, 13. Troplong, *Vente*, I, 29. Pand. fr., II, 7063. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 188 urm. Baudry et Barde, I, 43.

[3] Cpr. Art. 648 C. civ. portughez; art. 1805 C. civ. al Luisianiei: art. 1145 C. civ. Rep. Argentine; art. 1, *in fine*, C. federal al oblig. din 14 iulie 1881, etc.

[4] Și barbatul poate să dee un consimțēmênt tacit pentru complectarea capacitățeì femeei măritate (art. 199). Vedi t. I al lucrărei noastre, parte II, p. 110.

ceptărei unei donaţiuni, soluţiune formal respinsă prin art. 932 din codul francez [1]).

Dar dacă consimţĕmêntul poate fi tacit, tăcerea persoanei căreia s'a făcut propunerea nu poate fi considerată în genere ca un consimţĕmênt tacit, pentru că tăcerea sa dovedeşte că ea a înţeles a nu lua nici o hotărîre. „*Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est eum non negare*". (L. 142, Dig., 50, 17) [2]).

Tăcerea persoanei cărei s'a făcut propunerea.

De şi tăcerea singură nu poate fi considerată ca o acceptare tacită, totuşi împrejurările care o inconjoară pot să-i dee o semnificare pe care ea n'o are în realitate. Adagiul *Qui ne dit mot consent* poate să fie adevĕrat de câte ori acel care păstrează tăcerea era ţinut de a respunde. Astfel, lipsa de respuns la scrisoarea prin care un comerciant declară pe corespondentul seu de debitor, va putea fi considerată ca o acceptare din partea primitorului scrisorei şi ca o mărturisire a datoriei [3]).

---

[1]) Vedi in tomul al IV-le al lucrarei noastre, p. 122, explic. art. 814.

[2]) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 57. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Baudry et Barde, I, 44. T. Huc, VII, 18. Massé, *Dr. comm.*, III, 1458 şi urm. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, (ediţia a II-a), III, 16. Guillouard, *Vente*, I, 15 urm. Pand. fr., II, 7067. Valery, *Contrats par correspondance*, 88. Regelsberger, *Endemmann's Handbuch*, II, 446. Cass. fr. D. P., 70. 1. 257. Cpr. C. Toulouse. D. P., 82. 2. 206.— Vedi însă Larombière, I, art. 1101, No. 11.

Astfel, avisul pus în capul unui diar „abonamentul Dv. continuă, *sauf avis contraire*" nu obligă pe primitorul diarului la plata abonamentului, dacă persoana care l'a primit nu s'a obligat la aceasta. C. Douai, D. P., 74. 2. 153, 154. — Tot astfel, nu se consideră ca abonată şi nu datoreşte abonamentul persoana care a primit un diar, fără să'l fi cerut. Jud. ocol. Molliens-Vidame, 5 iulie 1883, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 135 nota 1. — *Contrà*. Jud. ocol. Rosières, 10 ian. 1883, Dalloz, *op. şi loco cit.* nota 2.

[3]) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 58. Guillouard, *Vente*, I, 17. Marghieri, *Il Diritto commerciale italiano exposto sistematicamente*, I. §, 51. Baudry et Barde, I, 44. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 16. Gr. Maniu, *Drept. com.*, I, 66, *in fine*. Pand. fr., II, 7071 urm. Cpr. C. Bordeaux şi Montpelier, D. P., 67. 2. 166. *Pand. Périod.*, 86. 2. 104. Cpr. C. Aix, D. P., 77, 5, 456, No. 5. Vedi şi T. Huc, VII, 18. Cpr. art. 5, § 3 Cod. federal asupra oblig. din 14 iunie 1881; art. 320, § 1 C. com. unguresc; art. 1805 C. civ. al Luisianiei, etc.

Viciile de consimţĕmênt (eroare, violenţă, dol. (Altă condiţiune de validitate a convenţiunilor).

Lipsa totală a consimţĕmêntului face, după cum am veḑut, ca contractul să fie *inexistent* (art. 129, 942). De exemplu, am contractat cu un copil, cu un nebun sau cu un om bat cu desevêrşire. (Veḑi *suprà*, p. 25.26).

Dacă consimţĕmêntul a fost dat, însă este viciat, convenţiunea nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*: „Considerând, ḑice tribunalul de Dolj, că, după art. 953, consimţĕmêntul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol; că de aici resultă că, în realitate, în toate aceste casuri, *există* consimţĕmênt, dar el *nu e valabil*, etc.“ [1].

Impregiurările care fac ca consimţĕmêntul să fie viciat sunt: *eroarea, violenţa şi dolul*. Art. 953 ḑice, în adever:

Art. 953.—Consimţĕmêntul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol. (Art. 162, 790, 954 urm., 959, 961, 1352 urm., 1638, 1712, 1900 C. C. Art. 1109 C. fr.).

Textul art. 953 fiind conceput în termeni generali, eroarea, violenţa şi dolul viciează nu numai convenţiunile, dar şi dispoziţiile testamentare [2].

---

[1] Trib. Dolj. 13 iunie 1893 (M. Măinescu preşed.). *Dreptul* din 1893, No. 62, p. 500.

[2] C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 83. Veḑi şi tomul IV al lucrărei noastre, p. 20 şi urm.

Dreptul roman.

Aceste vicii de consimţĕmênt existau şi în dreptul roman. Veḑi L. 116, § 2, Dig., 50, 17; — L. 1. *ab initio*, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*:—L. 1, § 1. Dig., 4, 3, *De dolo malo*.—Se controversa însă chestiunea de a se şti dacă eroarea asupra substanţei trebuea sau nu să atragă anularea vêndărei, căci, pe când Marcellus nu admitea de cât eroarea *in ipso corpore rei*, Ulpian admitea şi eroarea asupra materiei, *in substantia* (L. 9, § 2, Dig., 18, 1).

Cod. Calimach.

Legiuirile noastre anterioare nu prevĕd însă de cât dolul şi violenţa. „Toata tocmala cere neaparat, ḑice art. 1160 din codul Calimach (869 austriac), învoirea de buna voe, slobodă de frica şi silă, cu deadinsul şi lămurita (fără înşalăciune şi fara vicleşug).“ Veḑi şi art. 1095 din acelaş cod, unde se ḑice: „Se strică împărţeala ce s'au făcut între vrêstnici fara judecata, de se va dovedi ca au urmat

I. Despre eroare.

Art. 954.— Eroarea nu produce nulitate de cât când cade asupra substanţei obiectului convenţiunei.

Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s'a contractat, afară numai când consideraţiunea persoanei este causa principală pentru care s'a făcut convenţiunea. (Art. 162, 801, urm. 961, 992, 1206, 1712 C. C. Art. 1110 C. fr.).

Art. 1712. — Este admisibilă acţiunea de nulitate contra unei transacţiuni pentru eroare asupra persoanei sau obiectului în proces 1). (Art. 954, 1717 C. C. Art. 2053 C. fr.).

înşălăciune sau vicleşugu, sau nebagare în samă, *ori frică şi silă* (violenţa); căci atunci nu are nici o putere împărţala". Frica trebuea să fie binecuvêntată şi temeinică, ceea ce se aprecia în mod suveran de judecători (art. 1162 C. Calimach, 870 C. austriac).

In codul Calimach, ca şi în acel austriac, eroarea asupra lucrului principal, sau *asupra însuşimei înfiinţată a lui* (adecă asupra substanţei), nu este o causă de anulare de cât *dacă o parte a înşalat pe cealaltă cu arătări neadevărate* (art. 1163 C. Calimach, 871 austriac). In aceste codice eroarea se confunda deci cu dolul.

Cod. Caragea.

Codul Caragea nu prevede de cât dolul şi violenţa. „Tocmelele cele *viclene* şi *silite* n'au tărie", dice art. 5, partea III, cap. I din acest cod, ear art. 12 din acelaş capit. dice că „se strică tocmelele când *de silă* sau *cu vicleşug* se vor tocmi".

Cod. Andr. Donici.

Codul lui Andronachi Donici prevede mai întâi că „tocmelele făcênduse prin rea credinţă, adecă *prin vicleşug, prin silă şi de frică*, nu au tărie, ear fiind făcute prin bună rênduеala, trec şi la moştenitori", adaogênd apoi că „ceea ce se va da prin amăgire şi *neştiinţă* se întoarce înapoi". In fine, § 6 din cap. XVIII al aceluiaş cod prevede că „când se va dovedi că învoeala s'ar fi făcut de frică (însă frica ca acea care îngrozeşte şi spăimântează pre om), sau prin reu vicleşug (precum am zice cu scrisori, mărturiĭ şi zapise viclene, sau prin greşala socotelelor), poate să se mişte jaloba, sau când se va întâmpla să plătească cineva vre o datorie ce nu era dator, căci ceea ce se dă *prin greşală* şi prin amăgire şi *prin neştiinţă*, se cere înapoi." *Greşala* şi *neştiinţa* de care vorbeşte acest cod, nu este de cât *eroarea*.

Deosebire de redacţie de la codul francez.

1) Textul corespundetor francez (2053, § 2) mai prevede încă că transacţiunea poate fi desfiinţată (*rescindée*) în caz de dol sau violenţă, ceea ce este adevărat şi la noi, de şi textul nostru nu este formal în această privinţă.

Inexactitate de text.

Mai este încă de observat că textul este inexact când dice că transacţiunea poate fi anulată de câte ori există eroare *asupra obiectului* contestaţiunei, căci, în asemene caz, ea este *inexistentă*. Trebuea deci dis că transacţiunea este *anulabilă* de câte ori există eroare asupra substanţei.

Eroare, definiție.

Savigny definește eroarea starea intelectuală în care ideea realității este întunecată și ascunsă prin ideea falșă ce avem de un lucru [1]. Eroarea este deci o credință care nu este conformă cu adevěrul. Ea nu trebuește confundată cu ignoranța *(ignorentia)*, care consistă în absența totală a ori cărei noțiuni, de și efectele juridice ale ignoranței sunt aceleași ca și ale erorei [2].

In unele casuri, eroarea face ca convenția să fie inexistentă, ear în altele, numai anulabilă. In fine, în alte casuri, eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităței convențiunei.

I. Casurile în care eroarea face ca convenția să fie inexistenta.

Eroarea face ca convenția să fie *inexistentă* în trei casuri :

1º *Când cade asupra naturei convențiunei* ; de exemplu : acel care primește lucrul îl primește ca dăruit, pe când el i-a fost în realitate vêndut. In asemene caz, nu există contract, adecă concurs de voință, *duorum in idem placitum consensus*. In adever, părțile voind doue lucruri deosebite, nu există consimțemênt : *nihil fit, nulla contrahitur obligatio* [3]. Pentru ca asemene eroare să fie cu putință, trebue să presupunem că, la propunerea făcută, s'a dat respunsul prin corespondență, fără încheierea unui act în regulă.

2º *Când ea cade asupra obiectului convențiunei, in ipso corpore rei* (Instit. § 23, III. 19 și L. 9, Pr., Dig., 18, 1). Exemplu : am înțeles să'ți vênd prin corespondență casa mea din Iași, și D-ta ai înțeles să cumperi casa mea din București. In asemene caz, neexistând consimțemênt, nu poate să existe contract. „Se strică vêndarea și cumpărătoarea, dice art. 44, § ultim din codul Caragea, partea III, cap. 2, când vêndetorul și cumpărătorul se vor ului, unul gândind că vinde alta, ear celalt că cumpără alta." [1]) Pentru aceste casuri Romanii diceau: *Non videntur consentire qui errant* (L. 116, § 2, Dig., 50, 17 și L. 57, Dig., 44, 7), sau: *nullus errantis consensus*, sau, în fine: *errantis nulla voluntas est.*

---

[1] Savigny, *System des heut. römis. Rechts*, III, § 115, *ab initio*.

[2] Savigny, *op.* și *loco cit.* Baudry, II, 800. Thiry, II, 570. Arntz, III, 15. Baudry et Barde, I, 50.

[3] Pothier, II, *Oblig.*, 17. Laurent, XV, 484. Demolombe, XXIV, 52 și 125. T. Huc, VII, 20. Baudry, II, 801. Baudry et Barde, I, 52. Demante, V, 16 și 16 bis I. Aubry et Rau, IV, § 333, p. 292 și toți autorii.

Nu trebue însă să confundăm eroarea *asupra obiectului* cu eroarea *asupra substanței* lucrului, după cum face art. 1712 C. C. Jurisconsulții romani distingeau, în adevĕr, eroarea *in corpore rei* de eroarea *in substantia.*

3⁰ *Când eroarea cade asupra însuș existenței causei obligațiunei*, adecă, când se crede că obligația are o causă, pe când, în realitate, ea nu are nici una. Cu alte cuvinte, obligația întemeiată pe o causă falșă este *inexistentă*, nu poate avea nici un efect, după cum se exprimă art. 966 [2]). (Vedi *infrà*, explic. acestui text).

In aceste trei casuri, eroarea în care s'ar găsi părțile contractante exclude ori ce consimțemênt și face deci ca contractul să fi *inexistent*. Este adevĕrat că legea n'o spune, însă aceasta resultă din principiile generale.

II. Casurile în care eroarea face ca convenția să fie numai anulabilă (art. 954).

Convenția nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, când eroarea este *substanțială*, adecă: 1⁰ când ea cade asupra *substanței* obiectului convențiunei; și 2⁰ când cade asupra persoanei, în casul când s'a contractat în vederea unei anume persoane *(intuitu personæ).*

---

[1]) *„Si igitur ego me fundum emere putarem Cornelianum, tu mihi te vendere Sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est."* (L. 9, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

[2]) Cpr. Tribun. Dolj, 6 mai 1894 (C. Niculescu prim-președ.) *Dreptul* din 1894, No. 68 și Boissonade, *op. cit.*, II, 60. Mai vedi încă asupra acestor trei ipoteze în care convenția este inexistentă: Pothier, II, 17. Baudry et Barde, I, 52. Baudry, II, 801. Demolombe, XXIV, 87, 124 urm. Thiry, II, 571, 572. Mourlon, II, 1041, 1042. Boissonade, II, 58 urm. T. Huc, VII, 20. Acollas, II, p. 749 și urm. Peucescu, I, 98. Marcadé, IV, 406. Arntz, III, 15. Gaston May, *Dr. romain*, p. 221, No. 121, etc.

Casul întâi.— Eroare asupra substanței (art. 954, § 1).

Sensul cuvênt. substanță.

La prima vedere, s'ar părea că prin *substanță* trebue să înțelegem materia de care este format lucrul, așa precum par a fi înțeles Romanii (L. 9, § 2, Dig., 18, 1). Acest cuvênt neputênd însă fi luat în sensul seu restrâns, prin *substanță* sau *calitate substanțială* trebue să înțelegem calitatea principală și esențială pe care părțile au avut-o în vedere în contractul lor și fără de care ele n'ar fi contractat. Substanța este deci *lucrul principal, sau însușimea înființată a lui la care mai vêrtos era ţintit și cunoscut scopul părței contractante*, după cum se exprimă art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac). Astfel, substanța poate să fie, după intenția părților, când materia de care lucrul este format (aur, argint, aramă, etc.), când forma sa, autorul seu, antichitatea, origina sa, etc. Chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care e nesubstanțială este o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciează în mod suveran [1]).

Eroarea substanțială viciează consimțêmêntul chiar când ea emana numai de la una din părți. Controversă.

Eroarea asupra calităților substanțiale viciând consimțemêntul și dând loc la acțiunea în anulare chiar în casul când ea ar emana numai de la una din părțile contractante [2]), ear eroarea asupra calităților nesubstanțiale neproducênd acelaș efect, se înțelege că chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care este nesubstanțială presintă o mare insemnătate și că, după cum calitatea va fi socotită de substanțială sau de nesubstanțială, contractul, fie el unilateral sau sinalagmatic [3]), va fi anulat sau va remânea în picioare.

---

[1]) Mourlon, II, 1045. Baudry, II, 802. T. Huc, VII, 22. Pand. fr., II, 7088. Baudry et Barde, I, 53.

[2]) Thiry, II, 572. Baudry et Barde, I, 60. Baudry, II, 803. Laurent, XV, 503. Vigié, II, 1106. Demolombe, XXIV, 101. Mourlon, II, 1044. Peneescu, I, 109. Giorgio Giorgi, IV, 67. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 298. Demante, V, 16 bis III. Marcadé, IV, 409. Pand. fr., II, 7158 urm. *Contrà*. Larombière, I, art. 1110, No. 3. Troplong, *Vente*, I, 15. Duvergier, *Vente*, I, 300. După acești din urmă autori, contractul n'ar fi anulabil de cât dacă eroarea asupra calităților substanțiale ar exista din partea ambelor părți contractante, ceea ce este inadmisibil, pentru că viciul unui singur consimțemênt este de ajuns pentru a produce anularea tocmelei.

Contracte unilaterale.

[3]) Eroarea asupra substanței se produce cele mai multe ori în contractele sinalagmatice, și mai cu samă în contractul

Exemple de calităţi substanţiale.

Eată câte-va exemple de calităţi substanţiale împrumutate de la Pothier şi de la jurisprudenţă: Am cumparat un ornic credêndu'l de aur şi plătindu'l în consecinţă, însă el era numai aurit [1]; am cumparat un tablou credêndu'l a fi opera lui Raphaël, şi el este opera unui alt pictor [2]: am cumparat un obiect închipuindu'mi că el este o antichitate şi, în realitate, el aparţine timpurilor moderne [3]: am cumparat nuda proprietate a unui imobil când, în neştiinţa mea şi a vêndĕtorului, usufructul se găsea stâns prin moartea usufructuarului [4]; am înţeles să cumpăr grâu care se samănă primavara, şi mi s'a vêndut grâu de toamnă [5], etc., etc.

Eroare scusabilă. Controversă.

In toate aceste casuri, eroarea fiind substanţială şi viciând consimţĕmêntul [6], contractul va fi anulat, fără ca judecătorii să aibă a cerceta dacă eroarea este grosieră sau

---

de vêndare, însă termenii legei fiind generali, teoria anulărei obligaţiunei pentru eroare asupra substanţei lucrului se va aplica fără îndoeală şi la contractele unilaterale, de ex., la donaţiune, la comodat, etc. Demante, V, 16 bis V. Baudry et Barde, I, 57. Demolombe, XXIV, 106. Cpr. o decisie a Curţei de casaţie din Francia (D. P., 95. 1. 340), care a anulat un contract de fidejusiune pentru eroare asupra calităţilor substanţiale a lucrului ce făcea obiectul fidejusiunei. O altă decisie a aceleiaş curţi (D. P., 82. 1. 157) a anulat o renunţare la apel *(acquiescement)*, pentru că această renunţare fusese resultatul unei erori manifeste de fapt.

[1] „*Si aes pro auro veneat, non valet venditio*". (L. 14, *in fine*, Dig., 18, 1).

[2] Cpr. C. Paris, D. P., 49. 2. 67. D. P., 56. 2. 175. D. P., 76. 2. 62.

[3] Cpr. C. Paris, 5 martie 1890, *Pand. Périod.*, 1891. 2. 116. Vedi şi alte decisii citate de Barde, I, p. 69, nota 2.—Vedi însă Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 296, text şi nota 2.

[4] Demolombe, XXIV, 94. Laurent, XV, 494. Baudry et Barde, I, 54, *in fine*. Baudry, II, 802. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 58. 1. 277. D. P., 57. 2. 73.

[5] Cpr. Laurent, XV, 493. Cas. fr., D. P., 67. 1. 248.

[6] Cpr. asupra tuturor acestor ipoteze: Pothier, *Oblig.*, II, 18. Baudry, II, 802. Thiry, II, 572. T. Huc, VII, 22. Laurent, XV, 488 urm. Vigié, II, 1102 urm. Mourlon, II, 1043. Demolombe, XXIV, 88 urm. Baudry et Barde, I, 53 urm. Pand. fr., II, 7087 urm. Peucescu, I, 101 ur [illegible] în cât priveşte jurisprudenţa, vedi, pe lângă decisiile [illegible] notele precedente, D. P., 87, 1, 105. D. P., 92. [illegible] 95. 2. 417 şi 1, 340, etc. Cas. rom., Bulet. [illegible]

scusabilă [1]), dacă ea aduce sau nu vre o daună celeilalte părţi, remânênd, bine înţeles, ca acel care o invoacă să despăgubească pe cealaltă parte, dacă ea provine din faptul ei (art. 998).

Dacă eroarea în care se găseşte o parte este resultatul machinaţiunilor celeilalte părţi, aşa precum prevede art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac), contractul va fi anulabil pentru dol, independent de ori ce eroare [2]).

Exemple de calităţi nesubstanţiale.

Eată acum un exemplu de calităţi nesubstanţiale: Am cumparat un obiect de artă ca antichitate şi acest obiect este de bronz în loc de a fi de aur: eroarea, în casul de faţă, nu este substanţială şi nu va aduce anularea vêndărei, pentru că n'am avut în vedere materia, ci vechimea obiectului. (Vedi şi alte exemple *infrà*, p. 55).

Casul al doilea. — Eroare asupra persoanei (art. 954, § 2 şi 1712).

In regulă generală, eroarea asupra persoanei nu atrage anularea convenţiunei. Astfel, dacă presupunem că am vêndut comentariile mele de drept civil lui A, credênd că le vênd lui B, această eroare nu'mi permite de a anula vêndarea, pentru raţiunea foarte simplă că n'am avut nici o persoană în vedere.

Această regulă sufere însă excepţie în contractele care sunt făcute în consideraţiunea unei persoane, *intuitu personæ* [3]). Exemplu: Am făcut o donaţiune lui A, credênd că am făcut'o lui B [4]); voind a'mi face portretul meu la cu-

---

Dreptul roman.

[1]) Mourlon, II, 1049 bis. Laurent, XV, 509. Romanii par din contra a nu fi ţinut nici o socoteală de o eroare aşa de grosieră în cât nu putea fi scusată: „*nec stultis solere succurri, sed errantibus*" (L. 9, § 5, Dig., 22, 6. Cpr. L. 3, § 1; L. 6, Dig., 22, 6; L. 4, Dig., 43, 24), şi această distincţiune între eroarea grosieră şi aceea scusabilă a fost admisă şi în dreptul actual de Curtea din Besançon (D. P., 64. 2. 61). Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 68.

[2]) Demante, V, 16 bis III, p. 18.

Codul Calimach.

[3]) Eroarea asupra persoanei este o causă de anulare a tocmelei şi în codul Calimach, când s'a avut în vedere persoana cu care s'a contractat (art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac), însă pentru aceasta trebue ca o parte să fi înşalat pe cealaltă cu arătări neadevérate, adecă să fi întrebuinţat dol (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

[4]) Cpr. Pothier, *Traité de la procéd. civ.*, X, 737 şi *Oblig.*, II, 19.

tare pictor în renume, m'am adresat din eroare la altul [1]; voind a împrumuta cu bani pe A, am împrumutat pe B, care nu are acelaș grad de solvabilitate; am dat un mandat lui A, credênd că'l dau lui B; am făcut o tovărășie cu A, credênd că o fac cu B; contractând prin telegraf, am dat moșia mea în arendă lui A, fiind convins că o dau lui B, etc [2]).

In toate aceste casuri, eroarea asupra persoanei fiind substanțială va aduce anularea convențiunei [3]).

Art. 1712 și 162, § 2.

Prin aplicațiunea acestui princip, art. 1712 C. C. declară anulabilă transacțiunea când există eroare asupra persoanei cu care s'a făcut contractul, ear art. 162, § 2 declară anulabilă căsătoria din partea soțului amăgit, atunci când acest soț s'a înșălat asupra persoanei *fisice a celuilalt soț* [4]).

---

[1] Contractul va fi anulabil, dacă m'am înșălat asupra persoanei pictorului, însă va trebui, cu toate aceste, să'i plătesc munca lui, pentru că ori ce faptă a omului care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greșeală s'a ocasionat a o repara (art. 998). Demolombe, XXIV, 103, 151, *in fine*. Mourlon, II, 1047. Thiry, II, 573. T. Huc, VII, 27. Baudry et Barde, I, 68.

[2] Comp. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. Trib. civ. *Nantes*, *Gaz. Pal.*, 1894. 2. 176. Demolombe, XXIV, 116. Laurent, XV, 498. Baudry et Barde, I, 62, *in fine*, p. 82, text și nota 4.

Eroare asupra numelui.

[3] Trebue însă să observăm că eroarea *asupra numelui* persoanei nu este o causă de anulare, dacă ea nu cade asupra însăș persoanei. „*Nihil enim facit error nominis, cum de corpore constat*". (L. 9, § 1, Dig., 18, 1). Cpr. Demolombe, XXIV, 122. Larombière, I, art. 1110, No. 19. Duranton, X, 115 și 125. Pand. fr., II, 7146. Molitor, *Oblig.* I, 108. Giorgio Giorgi, IV, 71. Vedi și *infrà*, p. 56. „Dacă testatorul din întâmplare au greșit numele de botez, sau porecla familiei moștenitorului, însă este știut pe cine au cugetat, are tărie orânduirea lui," dice art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac). Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2, *in fine*.

Eroare asupra calităților civile sau naturale.

De asemene, eroarea asupra calităților civile sau naturale a persoanei cu care se contractează n'are nici o înrîurire asupra validităței consimțământului. Astfel, dacă pictorul la care m'am adresat spre a'mi face portretul nu este, așa precum îmi închipueam, rudă cu unul din amicii mei, asemene eroare nu va produce mai nici odată anularea contractului. Baudry et Barde, I, 63, *in fine*, p. 83.

[4] Cpr. Tribun. Prahova și Covurlui, *Dreptul* din 1895, No. 68 și din 1885, No. 52. Vedi tomul I, partea II a lucrărei noas-

Eroare asupra profesiunei.

In unele contracte, nu numai eroarea asupra persoanei, dar chiar și asupra profesiunei persoanei poate fi o causă de anulare. Astfel, dacă credênd că închiriez imobilul meu unei persoane oneste, s'a întâmplat că l'am închirieat unei femei desfrânate sau unei persoane care exercită un comerț necinstit, nu mai încape îndoeală că voi putea să cer resiliarea contractului [1].

Eroare de fapt și de drept.

In ambele casuri, adecă atât în caz de eroare asupra calităților substanțiale, cât și asupra persoanei, atât eroarea de fapt cât și acea de drept vor putea da loc la anularea convențiunei, de vreme ce legea nu distinge (cpr. art. 993, § 1 și 1092, § 1) [2], și asemene eroare va putea fi in-

---

tre, p. 49. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceză, capit. *Mariage*, p. 79. —In Francia, chestiunea este foarte controversată, însă sunt autori care susțin că, și în codul fr., prin eroare asupra persoanei, trebue să se înțeleagă eroarea *asupra persoanei fisice*. Vedi Pand. fr., Répert. *Mariage*, I, 295.

[1] Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7144.—Dar dacă credênd că închiriez imobilul meu unui rentier, l'am închirieat unui meseriaș, contractul nu va putea fi resiliat de cât dacă el a schimbat destinația imobilului (art. 1429, 1430, 1455 C. C.).

[2] Baudry-Lacantinerie, II, 804, *in fine*. Mourlon, II, 1049. Thiry, II, 576. Pand. fr., II, 7163 urm. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.*, 44 urm. Toullier. D. III, partea II, 59, 60. Baudry et Barde, I, 70. Demolombe, XXIV, 129. Laurent, XV, 506, 507. Savigny, *System des heut. röm. Rechts*, *III*, *appendice*. No. 8, p. 340 urm. a traducerei Guenoux. Larombière, I, art. 1110, No. 22. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298. Duranton, X, 127. Marcadé, V, art, 1376, 1377, No. 11. Pencescu, I, 120. Cas. fr. și C. Agen, D. P., 45. 1, 202. D. P., 89. 1. 315 (sol. implicită). Tribun. Dax, 20 martie 1890, *Gaz. Pal.*, 90. 2. 310.

Dreptul roman.

Romanii făceau oare care distincțiuni între eroarea de fapt și acea de drept. Cea dintâi (*error facti*) era scusabilă și dădea loc la anularea convenției, fie că era vorba de a realisa un câștig, fie de a evita o pagubă, pe când cea de a doua (*error juris*) nu putea fi invocată pentru a dobêndi un câștig, ci numai pentru a nu suferi o pagubă. „*Cæterum omnibus juris error in damnis amittendæ rei suæ non nocet*". (L. 8, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia*). Rațiunea acestei deosebiri între eroarea de fapt și acea de drept se întemeiază pe principiul că toți suntem presupuși a cunoaște legile: *Nemo censetur ignorare legem*. Acest principiu, inscris în art. 3 din codul Calimach (2 C. austriac), nefiind reprodus vocată atât pe cale de acţiune, cât şi pe cale de excepţiune, destul este ca acel care o invoacă s'o dovedească[1] (art. 1169). Cu toate aceste, unele legislaţiuni străine au admis principiul roman: *Nocet ignorantia juris*[2].

III. Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validitaţei convenţiunei.

Eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţeĭ contractului:

Eroare asupra calităţilor nesubstanţiale.

1⁰ Când cade asupra calităţilor accesorii sau accidentale, într'un cuvênt, asupra calităţilor nesubstanţiale a lucrului ce face obiectul contractului. *Exemplu*: Am cumparat

---

în legea actuală, nu mai este admisibil astăzi, cel puţin în cât priveşte legile de interes privat (cpr. Laurent, XV, 507. Larombière, I, art. 1110, 23. Baudry et Barde, I, 70); de unde şi conclusiunea că principiul roman *„nocet ignorantia juris, non nocet ignorantia facti"* nu mai este admisibil astăzi, cu toată părerea contrarie a unor autori. Ast-fel, am vedut că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, în materie de căsătorie putativă, buna credinţă poate să resulte nu numai din o eroare de fapt, dar şi din o eroare de drept. (Vedi t. I, partea II-a p. 65. Vedi şi t. III, p. 634). Mai vedi încă, în privinţa eroarei de fapt şi de drept, explic. art. 992 şi urm.

Art. 1206.

Este însă de observat că leginitorul distinge eroarea de fapt de acea de drept în art. 1206. Codul fr. mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacţiuni (art. 2052), însă această parte a textului fr. a fost eliminată de legiuitorul nostru (art. 1711 C. C.). Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 343, text şi nota 3.

[1] Cpr. Larombière, I, art. 1110, No. 30. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 66. Baudry et Barde, I, 67. Cată însă să mărturisim că, în practică, tribunalele vor întimpina multe dificultăţi pentru a decide dacă eroarea a fost sau nu causa determinantă a contractului, de câte ori eroarea va consista în necunoştinţa unei controverse ce există asupra unui punct de drept în doctrină sau în jurisprudenţă. Cpr. Tribun. civ. Domfront, 19 iulie 1885, sentinţă citată de Barde, I, 70.

Dreptul străin.

[2] Astfel, art. 1452 din codul civil al Repub. Chili prevede formal că *„eroarea asupra unui punct de drept nu viciează consimţĕmêntul"*. Tot în acelaş sens este redactat şi art. 1296 din codul civ. mexican.— Art. 1109 din codul italian prevede, din contra, că eroarea de drept produce nulitatea contractului, numai când ea a fost causa unică sau principală a acestui contract: *„L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica o principale"*.

un obiect de aur credênd că el are pruba 18, și, în realitate, el are numai pruba 14 [1]. *Alt exemplu* : Am cumparat o casă pe care o credeam bine distribuită și bine construită, ear ea nu este nici una nici alta. Eroarea mea nu va putea să aducă anularea vênḑărei, pentru că ea nu cade, în specie, de cât asupra unor calităţi accesorii [2].

Eroarea asupra calităţilor accidentale nu va putea să fie luată în consideraţie pentru anularea contractului de cât atunci când părţile ar fi subordonat convenţiunea lor existenţei acestor calităţi [3].

Eroare asupra calitaţilor nesubstanţiale complicată cu dol. Controversă.

In caz contrar, eroarea asupra calităţilor accidentale sau nesubstanţiale nu va aduce anularea contractului nici chiar atunci când ea ar fi resultatul dolului urzit de una din părţile contractante, pentru că calităţile accidentale având, în intenţiunea părţilor, o însemnătate cu totul secundară, eroarea asupra lor nu poate nici odată să aducă anularea contractului [4].

Eroare asupra motivului conv.

2⁰) Când eroarea cade asupra motivului sau mobilului convenţiunei [5]; de exemplu : Am cumparat o casă credênḑ

---

[1] *„Si aurum quidem fuerit, deterius autem quam emptor existimaret : tunc enim emptio valet"*. (L. 10. Dig., 18. 1).

[2] Cpr. Pothier, II, 18. Baudry et Barde, I, 71. Mourlon, II, 1045. Thiry, II, 572. Baudry, II, 804. C. Pau, D. P., 76. 2. 238. Veḑi *suprà*, p. 51, un alt exemplu de calitaţi nesubstanţiale.

[3] Cpr. C. Pau, 20 ianuar 1875, D. P., 76. 2. 238.

[4] Baudry, II, 816. Baudry et Barde, I, 117.—*Contrà*. Demolombe, XXIV, 181. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304.

Deosebire între causă și motiv.

[5] Cpr. L. 65. § 2, Dig., 12. 6, *De condictione indebiti*. Veḑi și art. 734 C. Calimach (572 C. austriac); art. 21 Cod federal al Elveţiei asupra obligaţiilor, din 14 iunie 1881; art. 102 al proiectului codului german. Eroarea asupra existenţei causei obligaţiunei făcênd, din contra, ca convenţia sa fie inexistentă (veḑi *suprà*, p. 48), ear eroarea asupra motivului sau mobilului neavênd nici o înrîurire asupra validitaţei convenţiunei, este de mare interes de a distinge causa obligaţiunei de motivul care determină pe părţi la contractare, de și sunt autori cari confund aceste două lucruri. (Veḑi, de ex., Toullier, III, partea II, 166, care ḑice că „prin causa unei obligaţiuni sau unui contract legiuitorul înţelege *motivul* care determină la contractare", adaogênd în nota 1, *loco. cit.*, că aceasta este înţelesul ce cuvêntul *causă* avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7). Vom vedea însă când ne vom ocupa, în secţiunea a IV-a, despre *causa*

că a mea a fost distrusă prin foc sau prin alt accident; sau am cumparat un cal credênd că al meu a perit, şi el nu perise în realitate. In aceste ipoteze, vêndarea nu va putea fi anulată de cât atunci când aceasta a fost intenţia părţilor contractante, sau când a existat dol din partea vêndetorului [1].

Art. 734 C. Calimach. Art. 734 din codul Calimach (572 C. austriac) conţine o aplicaţiune a acestui principiu când prevede că orênduirea testatorului are putere, de şi nu se va adeveri pricina pe care au scris-o în testamentul seu, dicênd, de exemplu, că rênduitul moştenitor îi este dator, sau i-a facut bine, ori vre o slujbă, ori că este mulţumit de dênsul. In toate aceste casuri, orênduirea este validă, cu toate că dispunêtorul s'ar fi înşalat asupra motivului care l'a determinat să facă disposiţia.

Eroare asupra numelui. 3° Când eroarea cade asupra numelui persoanei (vedi *suprà*, p. 52, nota 3) [2] şi chiar asupra persoanei cu care s'a contractat, dacă părţile n'au contractat în vederea persoanei, *intuitu personæ*. De exemplu, am cumparat o marfă de la un neguţitor, credênd că o cumpăr de la altul.

---

convenţiunilor, că aceasta este o greşală necertată şi că, prin causă, trebue să înţelegem raţiunea imediat şi direct determinantă care face pe părţi să contracteze, ear prin *motiv*, raţiunea indirectă şi depărtată care le împinge a contracta. Cpr. Baudry et Barde, I, 302.

[1] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 20. Mourlon, II, 1046, 1055. Thiry, II, 574, 583. Baudry, II, 804, 816, 850. Baudry et Barde, I, 71 şi 117. T. Huc, VII, 20, *in fine*. Marcadé, IV, 406. Laurent, XV, 499 urm., 522. Acollas, II, p. 752, 753, 758. Pand. fr., II, 7147 urm., 7320. Demolombe, XXIV, 127, 181. Molitor, I, 95. Arntz, III, 16. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298 şi 304. Demante, V, 18. Peucescu, I, 119. Boissonade, II, 61 urm. Cas. fr., D. P., 71. 1. 164. D. P., 91. 1. 352. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 432. *Dreptul* din 1891, No. 77. Cpr. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Répert. Dalloz, *Suplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*.

[2] Prin aplicarea acestor principii, art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac) prevede că eroarea asupra numelui de botez sau de familie a legatarului nu anulează testamentul. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2 şi 486. Vedi şi *suprà* p. 52, nota 3.

Dacă însă testatorul s'a înşălat asupra fiinţei lucrului legat sau asupra persoanei legatarului, eroarea fiind esenţială sau substanţială, *infiinţată*, după cum se exprimă art. 731 din codul Calimach (570 C. austriac), va aduce nulitatea testamentului. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 490.

Casul în care eroarea asupra persoanei se complica cu dol.

Aceiași soluție este admisibilă chiar dacă eroarea în care s'ar găsi una din părți ar fi resultatul dolului urzit de cealaltă parte, pentru că eroarea în persoană nu poate nici odată să aducă anularea de câte ori considerația persoanei n'a fost causa principală a contractului. Acțiunea în despăgubire contra autorului manoperilor viclene pentru prejudiciul suferit, intemeiată pe principiile generale (art. 998), garanteaza în deajuns, în casul de față, drepturile părței înșălate, dacă, din causa dolului, ea a contractat în condițiuni mai oneroase, fără să mai fie nevoe de anularea contractului [1].

Eroare asupra valorei lucrului.

4° In fine, eroarea nu este o causă de anulare a convențiunei când cade asupra valorei lucrului, pentru că, în asemene caz, eroarea se confundă cu lesiunea sau vătămarea, care, în legislația noastră, în genere, nu este o causă de anulare a contractelor [2].

Eroare de calcul.

In cât privește erorile de calcul, ele nu pot, de asemene, fi invocate ca o causă de anulare a convențiunei, ci trebuesc să fie îndreptate, partea căreia asemene erori folosesc neputênduse opune la această îndreptare (argument prin analogie din art. 1717 de la transacțiuni [3]).

Eroare de condeiu.

Acelaș lucru vom dice și în privința simplelor erori de condeiu: „*Error in transcribendis verbis non nocet*". (L. 92, Dig., 50, 17 [4]).

II. Despre violență.

Art. 955.—Violența în contra celui ce s'a obligat este causă de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană de cât acea in folosul cării s'a făcut convențiunea. (Art. 790, 953, 956—959, 1203, 1900 C. C. Art. 142 Pr. C. Art. 317 C. pen. Art. 1111 C. fr.).

---

[1] Baudry-Lacantinerie, II, 816. Baudry et Barde, I. 117, *in fine*. Cpr. C. Grenoble, 24 avril 1894, *Gaz. Pal.*, 94. 2. 103.

[2] Baudry, II, 804. Baudry et Barde. I. 71, p. 92. Laurent, XV, 496. Demolombe, XXIV, 128. Boissonade, *op. cit.*, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 77. 1. 155 și *Gaz. Pal.*, 91. 1. 129. C. Pau, D. P., 76. 2. 238.—Art. 21 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881) prevede în termeni expreși că eroarea asupra motivelor contractului, *asupra valorei obiectului convențiunei*, și asupra solvabilităței celeilalte părți, nu anulează contractul.

[3] Baudry et Barde, I, 71, *in fine*. Codul civil spaniol (art. 1266, § 3), codul portughez (art. 665) și art. 22 din codul svițeran asupra obligațiilor, sunt formali în această privință. Cpr. art. 292 Pr. civ. rom.

[4] Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 226 și D. P., 76. 2. 219.

Art. 956.—Este violență tot-deauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s'a insuflat temerea, raționabilă după dênsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rêu considerabil și presinte.

Se ține compt în această materie de etate, de sex și de condițiunea persoanelor. (Art. 953, 955, 957—959, 1203, 1900 C. C. Art. 1112 C. fr.).

Art. 957.—Violența este causă de nulitate a convențiunei și când s'a exercitat asupra soțului sau a soției, asupra descendenților și ascendenților. (Art. 953, 955 urm., 958, 959 C. C. Art. 1113 C. fr.).

Art. 958.—Simpla temere reverențiară, fără violență, nu poate anula convențiunea. (Art. 953, 955 urm., 959 C. C. Art. 1114 C. fr.).

Definițiune și noțiuni generale.

Al doile viciŭ al consimțĕmêntului este violența. *Consimțĕmêntul nu este valid când este smuls prin violență*, dice art. 953 C. C. Violența *(vis)* consistă în acte de constrêngere fisică sau morală [1]), exercitate asupra unei persoane cu scopul de a-i smulge un consimțĕmênt pe care ea nu voește a'l da.

Violență fisică și morala.

[1]) Violența fisică consistă în forța materială, în căi de fapt întrebuințate pentru a smulge un consimțĕmênt, ear acea morală consistă în amenințări. (Cpr. art. 317 C. pen. rom. și art. 666 C. civ. portughez). Ambele viciează consimțĕmêntul, de și legiuitorul pare a se ocupa numai de violența morală (art. 956, 958), căci dacă temerea unui rêu este suficientă pentru a vicia consimțĕmêntul, cu atât mai mult însuș rêul trebue să producă acelaș efect. Thiry, II, 577. Baudry et Barde, I, 73. — Există deci violență fisică sau morală de câte ori se stabilește prin fapte concrete și precise că acel care contractează a fost sub imperiul unor astfel de împrejurări în cât nu putea face altfel de cât cum voea acel care exercita violența. C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 83. S'a decis însă că temerea unui proces scandalos n'ar fi suficientă pentru a vicia consimțĕmêntul. Tribun. Bruxelles, 22 iulie 1891, *Pasicrisie* 91, 3, 354. T. Huc, VII, 31.

Violența determină o frica (metus).

Aceste acte de constrêngere determină în spiritul aceluia care le sufere *o frică (metus)* [1]) sub imperiul căreia el contractează, fără a'și da însă cosimțemêntul în libertate, căci nimic nu vicieaza mai mult consimțemêntul unui om de cât frica și sîla. „*Nihil tam consensu contrarium est quam vis atque metus*“.

Definiția violenței.

Violența poate deci fi definită : o constrêngere exercitată asupra unei persoane pentru a'i smulge consimțemêntul, o forță majoară la care nu se poate opune nici o resistență : „*Vis autem est majoris rei impetus, qui repelli non potest*“. (L. 2, Dig., 4, 2, *Quod metus causa gestum erit).*

Dreptul vechiu. C. Andr. Donici.

Acest viciu al consimțemêntului exista și în vechia noastră legislațiune : „Tocmelele făcêndu-se *prin silă și frică*, n'au tărie, dice Andr. Donici (§ 4, cap. 10), căci nimic nu este mai mult inpotriva fireștei dreptăți și bunei credinți de cât frica și sîla. Frica va să dică pornirea asupritoare care înspăimênteazà pre om“ [2]).

C. Caragea.

Tot cam astfel se exprimă și art. 12, partea III, cap. I din codul Caragea : „Tocmelele se strică când *de silă* se vor tocmi“ [3]).

Codul Calimach.

Codul Calimach, după ce prevede că ori ce tocmală cere neapărat invoirea de bună voe, *slobodă de frică și silă* (art. 1160, corespundêtor cu art. 869 C. austr.), se ocupă în art. 1162 și 1167 (870, 875 austriac) de acest viciu al consimțemêntului, cerênd ca frica să fie *bine-cuvêntată și temeinică* [4]).

Dreptul roman.

Romanii, în rigoarea lor primitivă, nu admiteau anularea tocmelei pentru violență, fiind că consimțemêntul dat

---

Dreptul străin.

[1]) Codul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 26), imitând legile romane despre care vom vorbi mai la vale, a înlocuit cuvêntul *violență* prin *frică temeinică (crainte fondée).* Cpr. art. 1162, 1167 C. Calimach, 870, 875 C. austriac. Codul spaniol din 1889 (art. 1267) distinge *violența* de *intimidare.* Prin *violență*, acest cod ințêlege violența fisică, ear prin *intimidare*, violența morală. Cpr. Baudry et Barde, 1, p. 95, No. 73, nota 2.

[2]) Mai vedi încă § 8 de sub cap. 11, *despre vêndări*, și § 6 de sub cap. 18 din acelaș cod. *despre invoeală.*

[3]) Mai vedi încă art. 5, partea III, cap. I ; art. 44, § 11, partea III, cap. 2 ; art. 9, partea III, cap. 17 din acelaș cod.

[4]) Mai vedi încă art. 81, 723, 1033, 1095 C. Calimach.

de silă este tot consimțêmênt: *Coacta voluntas, nihilominus voluntas est*; *Qui mavult, vult* [1]).

După dreptul civil, actul sevêrșit sub imperiul violenței remânea deci valid.

Pretorul însă, în echitatea sa, declară, prin edictul seu, că va considera ca neavenit tot ce va fi făcut sub imperiul violenței: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo*". (L. 1, Dig., 4, 2).

Acel care a fost victima unei violenți are deci, după dreptul pretorian, mai multe mijloace spre a se garanta contra consecințelor dăunătoare a actelor smulse prin violență. Aceste mijloace sunt: *Exceptio* și *actio quod metus causa* (Instit., IV, § 1, și L. 9, § 3, Dig., 4, 2) și *restitutio in integrum ob metum* (L. 9, § 3 și L. 21, § 6, Dig., *loco. cit.).*

Aceste mijloace sunt aplicabile nu numai convențiunilor, care au de scop creațiunea unei obligațiuni, ci tuturor actelor îndeplinite sub imperiul violenței, precum adiția de ereditate (L. 9, Pr., Dig., 4, 2), instituția de moștenitori (L. 1, Cod., 6, 34, *Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit*), etc. [2])

Caracterele ce trebue să întrunească violența pentru a atrage anularea convențiunei (art. 956).

Pentru a atrage anularea convențiunei, violența trebue să întrunească următoarele condițiuni:

1° Ea trebue să fie nedreaptă (*atrox*), *adversus bonos mores*, dice L. 3, § 1, Dig., 4, 2. Astfel, nu s'ar putea anula ipoteca ce debitorul ar fi constituit în urma unor amenințări de ~~expropiare~~ executare din partea creditorului, pentru că acest din urmă n'a făcut de cât să useze de dreptul seu, și știut este că *nemo videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur. (L. 55. Dig., 50 17)* [3]).

---

[1]) Gloss. ad L. 21, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*. Vedi și L. 21, § 5, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Si metu coactus adii hereditatem, puto me heredem effici*, **quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui**".

[2]) Cpr. art. 723 și 1033 C. Calimach (565 C. austr.).

[3]) Pothier, II, 26. Thiry, II, 578. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 80. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 10. Vigié, II, 1114. Arntz, III, 20. Demolombe, XXIV, 140. Laurent, XV, 515 urm. Massé-

2° Pentru ca violenţa să fie o causă de anulare se mai cere încă ca ea să fie de natură a inspira persoanei violentate, temerea, raţionabilă după dênsa, că persoana

---

Vergé, III, § 614, p. 557, nota 7. T. Huc, VII, 29. Pand. fr., II, 7215 urm. Cas. fr. şi Trib. Paris, D. P., 79. 1. 158. *Pand. Périod.*, 94. 2. 343. Cpr. Trib. şi C. Paris, 27 iunie 1881. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.* 53, nota 1. — O acţiune regulat introdusă în justiţie ar putea însă fi considerată ca un act de violenţă de natură a anula convenţiunea încheiată sub înrîurirea ei, de câte ori exerciţiul unei acţiuni nedrepte ar constitui un mijloc de intimidare menit a distruge libertatea consimţĕmêntului părţei care a contractat. Cas. fr. D. P., 79, 1. 445. Baudry et Barde, I, 81. Demol., XXIV, 147 urm. Laurent, XV, 516. T. Huc, VII, 29. Cpr. art. 27, § 2, Cod. federal al Sviţerei asupra obligaţiilor.

Amenințarea unei urmări penale. Ameninţarea unei urmăriri penale şi plângerea adresată parchetului nu constitue însă o violenţă nedreaptă de natură a produce anularea contractului încheiat sub imperiul ei, când asemene plângere n'a fost întovărăşită de împrejurări agravante şi de manoperi frauduloase menite a tulbura spiritul persoanei care se obligă. Cpr. Baudry et Barde, I, 83 şi autorităţile citate de acest autor. Vedi, între altele, Trib. Paris, 7 aug. 1890 şi Trib. Bordeaux, 20 april 1896, *Pand. Period.*, 1890, 2, 270 şi *Gaz. Pal.*, 1896, 1, *Suppl.*, p. 41. *Idem.* Trib. şi C. Paris (27 iunie 1881), Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Suppl.* p. 139, *ad notam.*

Dar dacă punerea în mişcare a acţiunei publice nu constitue, în principiu, o violenţă de natură a invalida contractul încheiat sub înrîurirea ei, nu mai puţin adevărat este că asemene acţiune sau plângere ar putea da loc la anularea contractului de câte ori partea pretinsă lesată s'a servit de asemene mijloace pentru a intimida pe inculpat şi a'i tulbura liniştea sufletească de care el are nevoe spre a contracta în deplină libertate: „Nici o violenţa, dice Curtea de casaţie din Francia (*ch. req.*, 17 aug. 1865), nu este de natură a intimida mai mult spiritul cel mai hotărît;... nici una nu este mai condemnabilă de cât acea care, înşălând pe judecători, parvine a se servi într'un scop personal de autoritatea menită a apăra interesul tuturor..." Sirey 1865, 2. 399.

Aplicarea principiilor de mai sus. Jurisprudenţa a făcut de nenumĕrate ori aplicaţiunea acestor principii. Astfel, tribunalele au anulat angajamentul luat de o calfă de prăvălie faţă cu patronul seu de a nu servi un timp determinat într'o prăvălie similară, fiind că acest angajament fusese contractat de calfă sub ameninţarea vechiului seu patron de a fi urmărit pentru mai multe sustracţiuni comise în timpul serviciului seu.—Tot astfel, renunţarea la drepturile asiguratului făcută către o societate de sau averea sa va fi expusă unui rĕu considerabil 1), *iminent* sau *viitor* (legea dice pe nedrept *present*).

Violenţă morală îndreptată contra persoanei. Exemple de violenţă morală îndreptată *contra persoanei:* Ameninţarea cu moartea, cu bătăi, schingiuiri, etc... *metus mortis, aut cruciatus corporis* (L. 4, Cod., 2, 20). Sechestrarea unei persoane pentru a'i răpi consimţĕmêntul ar constitui o violenţă materială 2), şi în caz de a se constata că a urmat violenţă, actul va fi anulat, chiar dacă autorul violenţei, dat judecăţei pentru căi de fapt, ar fi fost achitat de instanţele represive 3).

Violenţă morală îndreptată contra bunurilor. Exemple de violenţă morală îndreptată *contra bunurilor* : Ameninţarea de incendiu, de prădăciune, de distrugerea titlurilor care constituesc starea civilă a unei persoane, etc. 4).

In ori ce caz, pentru a da loc la anularea contractului, violenţa trebue să inspire frica unui rĕu *considerabil* (art. 956) 5).

---

asigurare a fost anulată de justiţie, pentru că asiguratul o făcuse sub ameninţarea de a fi părintele seu denunţat ca autor al sinistrului. Cpr. C. din Paris, 31 ianuar 1896, decisie citată de Barde, I, p. 107 şi 108, No. 83.

1) *„Metum accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, sed majoris malitatis"*. (L. 5, Dig., 4, 2).

2) Trib. Dolj, 12 iunie 1893 (M. Măinescu preşed.), *Dreptul* din 1893, No. 62.—*„Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret; quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est."* (L. 22, Dig., 4, 2). „Dacă cineva va îndatori pre altul prin închisoare spre a face ceva, nu are tărie fiind prin silă." (Art. 4, cap. 10, C. Andr. Donici). Cpr. Pothier, X, *Tr. de la procéd. civile*, 734.

3) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1875, p. 103. Cpr. C. Caen, D. P., 54. 2. 189. Baudry et Barde, I, 95.—Autorii mai citează încă următorul exemplu de violenţă materială: un barbat surprindĕnd pe femeea lui în flagrant delict de adulter, ameninţă cu moartea pe complice, făcĕndu'l să semneze o obligaţie. Cpr. Baudry, II, 805. Baudry et Barde, I, 84. Cpr. C. din Caen, D. P., 54. 2. 189. Duranton, X. 144. *„Proinde si quis in furto, vel adulterio deprehensus, vel in alio flagitio, vel dedit aliquid, vel se obligavit; Pomponius recte scribit, posse eum ad hoc edictum pertinere; timuit enim vel mortem, vel vincula."* (L. 7, § 1, Dig., 4, 2).

4) *„Si is accipiat pecuniam, qui instrumenta status mei intercepturus est, nisi dem; non dubitatur, quin maximo metu compellar"*. (L. 8, § 1, Dig., 4, 2).

5) Am suprimat deci din textul art. 956 cuvêntul *present*, aşa precum fac mai toţi autorii. Aubry et Rau (IV, § 343 bis, p. 299) înlocuesc cuvêntul present prin *iminent*.

Critica legei.

Legea mai cere încă ca rĕul de care este amenințat cineva să fie *present*, însă aceasta este inexact, căci ceea ce trebue să fie present și actual nu este rĕul ce cuprinde amenințarea, ci temerea ce inspiră această amenințare. „*Metum autem presentem accipere debemus, non suspicionem inferendi ejus*“, dice L. 9, Pr., Dig., 4, 2)[1].

Astfel, dacă cineva me amenință de a'mi pune foc la casa mea, această amenințare îmi inspiră o temere *presentă* a unui rĕu considerabil, și nu mai remâne îndoială că consimțĕmêntul ce am dat sub această impresiune este viciat, de și amenințarea acestui rĕu n'ar fi susceptibilă de a se realisa imediat[2]. Inexactitatea textului provine de acolo că Pothier (II, 25) traducênd *metum presentem* prin rĕu present (*un mal que la partie a été menacée d'endurer sur le champ*), acest autor a fost copiat de redactorii codului francez într'un mod servil.

La Romani, violența, pentru a fi o causă de anulare, trebuea să fi fost de natură a sdruncina bărbăția cea mai statornică[3]. Textul francez îndulcind aceasta rigoare, voește, pe de o parte, ca violența să fie de natură a face impresiune asupra unei persoane cu judecată (*raisonable*), *sopra una persona sensata*, după cum se exprimă art. 1112

---

[1] „*Metus est instantis vel* **futuri** *periculi mentis trepidatio*“. (L. 1, *in medio*, Dig., 4, 2). De aceea, codul italian este mult mai exact când dice că consimțĕmêntul este considerat ca smuls prin violență de câte ori ea este în stare de a putea inspira unei persoane o justă temere de a expune persoana sau averea sa unui rĕu considerabil, *ad un male notabile* (art. 1112). Art. 1360 din codul olandez cade în pacatul codului francez, cerênd ca rĕul să fie considerabil și *present*. In codul spaniol însă (art. 1267, § 2) și în codul elvețian asupra oblig. (art. 27, § 1), cuvêntul *present* este înlocuit prin *iminent*.

[2] Cpr. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 75. T. Huc, VII, 31. Thiry, II, 578. Vigié, II, 1113. Demolombe, XXIV, 139. Marcadé, IV, 412. Acollas, II, p. 755. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299, nota 11. Demante, V, 22 bis II. Larombière, I, art. 1112, No. 7. Mourlon, II, 1051. Boissonade, II, 84. Molitor, *Oblig.*, I, 117. Bernard, *Dr. civil.*, II, 584.

[3] „*Metum autem non vani hominis, sed qui meritò et in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus*“. (L. 6, Dig., 4, 2). „Frica va să dică, pornire asupritoare care inspăimêntează pre omul cinstit“, dice Andr. Donici (§ 4, capit. 10).

din codul italian, ceea ce lasă a înţelege că violenţa trebue să se aprecieze *in abstracto*, ear pe de alta, ca să se ţie socoteală de etatea, sexul şi condiţiunea persoanelor, ceea ce însemnează că gravitatea violenţei se apreciează *in concreto*, după persoana care a fost victima ei.

Aşa dar, după textul fr., violenţa este, pe de o parte, o mĕsură absolută, ear pe de alta, o mĕsură relativă, ceea ce neapărat constitue o contradicţie [1], cu toată încercarea lui Colmet de Santerre de a justifica formula legiuitorului francez, contradicţie care a dispărut din legea noastră, unde violenţa se va aprecia *in concreto*, după vĕrsta, sexul şi condiţiunea persoanei violentate [2].

Art. 957. Consimţĕmêntul va fi viciat şi, prin urmare, contractul anulabil, nu numai când actele de violenţă au însuflat temerea că persoana care a contractat sau bunurile sale vor fi expuse unui reu considerabil şi iminent, dar şi când aceste acte ar fi fost îndreptate în contra soţului, în contra descendenţilor legitimi, naturali ori adoptivi [3] a acelei persoane, sau în contra bunurilor lor (art. 957).

Mai mult încă, art. 957 fiind, după unii, enunciativ, se decide în genere că violenţa va putea fi o causă de anulare chiar când ea ar fi fost exercitată în contra altor rude de cât acele prevĕḑute de lege, de exemplu, contra unui frate, unui unchiŭ, unui nepot, etc., a uneia din părţile contractante. In privinţa persoanelor neprevĕḑute de lege, judecătorii nu vor anula însă convenţiunea în virtutea unei presumpţiuni legale, ca pentru rudele prevĕḑute, ci numai întemeinduse pe împrejurări de fapt [1], după cum prevede anume art. 1113 din codul italian [2].

---

[1] Veḑi Demolombe, XXIV, 137. Acollas, II, p. 765. Baudry et Barde, I, 74.—*Contrà*. Demante (continuat de Colmet de Santerre), V, 22 bis I. Veḑi şi Vigié, II, 1112.

[2] Cpr. Pĕucescu, 1, 126.—Aşa, de exemplu, nu mai încape îndoială că un om înaintat în vĕrstă sau o femee vor putea mai uşor să fie violentaţi de cât un barbat în puterea vĕrstei.—In cât priveşte condiţia persoanelor, aceasta se referă la raporturile dintre stăpâni sau patroni cu servitorii lor, la acele dintre părinţi şi copiĭ, barbat şi femee, etc.

Art. 957 se aplică la adoptator şi la adoptat. Controversă.

[3] Art. 957 se aplică, în adevĕr, atât la adoptator cât şi la adoptat, eĭ fiind cuprinşi sub numele de *ascendenţi* şi *descendenţi*. Demolombe, XXIV, 161. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nota 14. Larombière, I, art, 1113, No. 15.—*Contrà*. Duranton, X, 152. Baudry et Barde, I, 90.

Art. 958.

Din împrejurarea că, pentru a vicia consimțemêntul, violența trebue să întrunească condițiile mai sus expuse, resultă că simpla temere reverențiară ce descendenții au către ascendenții lor [3], sau către o altă persoană *à qui l'on doit des égards*, după cum se exprimă Pothier [4], adecă temerea de a le desplace, nu este suficientă pentru a produce anularea convențiunei contractate sub această temere (art. 958).

Dacă însă ascendenții sau persoanele cărora le se datorește respect și supunere au exercitat o violență oare care asupra părților contractante, neapărat că convenția acestora va putea fi anulată din acest punct de vedere [5]. Astfel, Curtea din Trèves [6] cu drept cuvênt a anulat un act de cesiune subscris de o fată însărcinată, pe care mumă-sa o sechestrase, sub amenințarea de a o părăsi în durerile facerei, dacă ea nu va semna acest act în favoarea surorei sale.

---

[1] Thiry, II, 579. Arntz, III, 20. Marcadé, IV, 413. Demante, V, 23 bis. Vigié, II, 1113. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 18, nota 2. Boileux, IV, p. 359. Larombière, I, art. 1113, No. 16. Baudry et Barde, I, 89 și urm. Demolombe, XXIV, 162.—*Contrà*. Duranton, X, 152. T. Huc, VII, 31. Laurent, XV, 520. Baudry, II, 808. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nota 14. Massé-Vergé, III, § 614, p. 557, nota 5. Mourlon, II, 1052. Pencescu, I, 137.—Legile romane nu mencioneaza între rude de cât pe copii: *„Nam nihil interest in se quis veritus sit, an in liberis suis“*. (L. 8, § 3. Dig., 4, 2).

Dreptul străin.

[2] Cpr. art. 666 C. civ. portughez, dupa care violența este o causa de anulare a convențiunei „când exista temeri serioase de prejudiciŭ pentru persoana, onoarea sau averea uneia din părțile contractante sau *unei a treia persoane*.“ Dupa codul federal elvețian asupra obligațiilor, pericolul trebue să amenințe pe una din părți sau pe una din rudele sale cele mai apropiete (*ou l'un de ses proches*), ceea ce era admis și de Pothier (*Oblig.*, II, 25, p. 18).

[3] Cpr. L. 22, Dig., 23, 2, *De ritu nuptiarum*, și L. 26, § 1, Dig., 20, 1. *De pignoribus et hypothecis*.

[4] Pothier, *Oblig.*, II, 27. Cpr. Domat, *Lois civiles*, I, tit. XVIII, secț. II, No. 9 (ediția Rémy), I, p. 394.

[5] Cpr. Pothier, II, 27. Baudry, II, 809. Thiry, II, 580. Demolombe, XXIV, 153. Pencescu, I, 128. Baudry et Barde, I, 88. Laurent, XV, 514. Pand. fr., II, 7247. Larombière, I, art. 1111—1114, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 301.

[6] Vedi Répert. Dalloz, *Oblig.*, 188.

Art. 955.

Pentru ca violența să vicieze consimțementul și să dee loc la anularea contractului, nu este numai de cât nevoe ca ea să fi fost exercitată de însuș persoana în folosul căreia obligația a fost contractată, căci violența exercitată de o a treia persoană ar produce acelaș resultat (art. 955)[1].

Acest principiu, admis atât în vechiul drept francez[2], cât și în dreptul roman[3], este consacrat în mai toate legislațiunile străine[4].

Deosebire între dol și violență. Art. 955, 960.

Din acest punct de vedere, violența se deosebește de dol, care, pentru a fi o causă de anulare, trebue neapărat să emane de la una din părțile contractante. (Vedi *infrà*, explic. art. 960, p. 79, unde se arată motivele acestei deosebiri).

Codul Calimach.

Codul Calimach pune însă violența pe aceiaș linie cu dolul, căci, după art. 1167 din acest cod (875 C. austriac), „dacă persoana făgăduitoare *de către un al treile*, ear nu de către primitorul făgăduinței, s'ar fi sîlit prin frică binecuvêntată și temeinică spre închierea unei tocmeli, ori s'ar fi amăgit prin neadevĕrate arătări, *atunci are tărie tocmala*; ear dacă primitorul făgăduinței va dovedi că s'au făcut partaș la această nedreaptă lucrare acelei a treia persoane, sau că trebuea să știe vederat, atunci numai la această întâmplare se strică tocmala, ca când el însuș ar fi pricinuit frica și amăgirea persoanei făgăduitoare". Vedi *infrà*, p. 80.

Casul în care violența ar fi dat loc la o oblig.

Autorii se întreabă dacă violența ar fi o causă de anulare atunci când ea n'ar fi avut de scop contractarea unei obligațiuni, dar cu toate aceste, ar fi dat loc la o obligațiune. De exemplu, găsindu-me într'o primejdie (foc sau inundație, etc.), iți promit o sumă de bani dacă me vei scapa de pericol: sau, pentru a lua un exemplu, care se găsește în legile romane, fiind deținut de niște hoți, îți făgăduesc o sumă de bani, dacă me vei scoate din mânele lor. Această obligație pute-va ea în urmă să fie anulată pentru violență?

---

[1] „*In hac actione non queritur, utrum is qui convenitur, an alius metum fecit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim: et ex hac re eum qui convenitur, et si crimine caret, lucrum tamen sensisse*". (L. 14, § 3, Dig., 4, 2). Vedi și L. 9, § 1, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Prætor generaliter et in rem loquitur*". Acțiunea care resultă din violență este în adevĕr *reală*.

[2] Pothier, *Oblig.*, II, 23. Domat, *op. cit.*, I. tit. XVIII, sect. II, No. 6.

[3] Vedi legile citate *suprà*, în nota 1.

Dreptul străin.

[4] Cpr. art. 1111, 1115 C. civ. ital.; art. 1359, 1364, C. civ. olandez; art. 666 C. civ. portughez; art. 1298 C. civ. mexican; art. 941 C. civ. Rep. Argentine; art. 1457, 1458 C. civ. Chili; art. 1268, 1269 C. civ. spaniol; art. 24, 26 C. federal asupra obligațiilor (Elveția), etc. — *Contrà*. Art. 875 C. austriac (1167 C. Calimach).

Dreptul roman.

La Romani, obligația era validă, considerândase ca o resplată a serviciilor prestate: *ego enim operæ potius meæ mercedem accepisse videor* (L. 9, § 1, Dig., 4, 2): și persoana scapată din pericol, precum și moștenitorii ei nu puteau să ceară nimic înapoi, pentru că viața omului n'are preț: *quia vitæ præmium nulla potest æstimatione pretii pensari (Pauli Sent.* § 6, V. 11. *De donationibus).*

Dreptul actual.

Aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, dacă, în specie, nici o violență n'a fost intrebuințată din partea nimărui. Tot ce se poate dice este că judecătorii vor aprecia în fapt dacă obligația n'a fost contractată intr'un moment de exaltare sau de perdere a rațiunei produsă prin frica primejdiei, în care caz obligația va fi inexistenta pentru lipsa de consimțemênt [1].

Reducerea oblig. Controversă.

In ori ce caz, soluția admisa de Pothier (II. 24), după care judecătorii ar putea, in unele casuri, să reducă obligația, dacă ea ar părea excesivă, este inadmisibilă, pentru că nici un text de lege nu le dă acest drept [2]. Re-

---

[1] Baudry, II, 806. Baudry et Barde, I, 77. Thiry, II, 582. Mourlon, II, 1054. Marcadé, IV, 415. T. Huc, VII, 30. Demante, V, 20 bis. Arntz, III, 21. Laurent, XV, 519. Pand. fr., II, 7196 urm. Massé-Vergé, III, § 614, p. 556, nota 2. Demolombe, XXIV, 150. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 3.—*Contrà.* Cas. fr., D. P., 88. 1. 263. *Pand. Périod.*, 87. 1. 238. Aceasta decisie a secției reclamațiunilor, din 27 april 1887, foarte contestabila, este cu drept cuvênt criticată de Barde, în tratatul seu asupra obligațiunilor (I, p. 101, *ad notam*).

[2] Baudry et Barde, Thiry, Laurent, Mourlon, T. Huc, Demante, Marcadé, etc., *loco suprà cit.* — *Contrà.* Larombière, I, art. 1111 urm. No. 12. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 85, nota a. (Toullier nu impartășește insa părerea adnotatorului seu). Duranton, X, 149. Demolombe, XXIV, 151. Vigié, II, 1116. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 85. Vedi diferitele sisteme in Acollas, II, p. 757, 758,

ducțiunea unei obligațiuni, care are în sine toate elementele necesare spre a fi validă, ar fi un adevĕrat exces de putere. (Marcadé, IV, 415).

Violența este o chestie de fapt.

Chestiunea dacă a existat sau nu violență este o chestiune pură de fapt, care se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului: „Judecătorii trebue din împrejurări, dice art. 1162 din codul Calimach, (870 C. austriac), să judece de au fost frică bine cuvêntată și cu temeiŭ“, adecă dacă temerea a fost reală și serioasă. Decisiunea lor în această privință scapă de censura Casației [1].

Dovedirea violenței.

Acel care invoacă violența trebue s'o dovedească (art. 1169 C. C. [2]), dovada putênduse face, ca și pentru dol, prin presumțiuni și marturi [3]).

III. Despre dol sau vicleșug. Definițiune și noțiuni generale.

Art. 960. — Dolul este o causă de nulitate a convențiunei când mijloacele viclene, *întrebuințate de una din părți*, sunt astfel în cât este evident că, fără aceste machinațiuni, ceealaltă parte n'ar fi contractat. Dolul nu se presupune. (Art. 694, 790, 793, 953, 961, 1112, 1638, 1898, 1899 C. C. Art. 454 C. com., 152 Pr. civ. Art. 1116 C. fr.).

Al treile și ultim viciŭ al consimțĕmêntului este dolul sau vicleșugul.

Definiție.

Prin dol, înșălăciune sau vicleșug, după cum se exprimă art. 1095 din codul Calimach și codul lui Andronachi Donici [4]), se înțĕlege ori ce uneltiri, ori ce manopere sau mijloace viclene ori frauduloase, întrebuințate *de una din părți* spre a smulge consimțĕmêntul celeilalte: Este deci culpabil de dol acela care, *spre amăgirea altuia*, *întrebuințează diceri întunecate* sau *se face că severșește ceva*, după cum se exprimă art. 1161 din codul Calimach (869 C. austriac), sau *induce în eroare pe altul prin arătări neadevĕrate* (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

Jurisconsultul Labeon definește dolul: „*omnis machi-*

---

[1]) Baudry et Barde, I, 96. Cas. fr., D. P., 79. 1. 445.

[2]) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 31.

[3]) C. din București, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1886, No. 57. Cas. fr., 5 fevr. 1828, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 193, nota I. Baudry et Barde, I, 97. Duranton, X, 160.

[4]) „*Vicleșugul*, dice Andr. Donici, cap. 11, § 4, *in fine*, este una din pricinele acelea cu care se poate strica contractul“.

natio, calliditas, fallacia, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita", și Ulpian, care reproduce această definiție celebră, adaogă: *Labeonis definitio vera est.* (L. 1, § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo*[1]).

Dolus bonus.

Manoperele întrebuințate de cineva pot să nu fie culpabile. Ele constituesc atunci ceea ce Romanii numeau *dolus bonus*, adecă acea istețime condemnabilă poate din punctul de vedere moral, însă tolerată de lege, prin care, fără nici o intenție de fraudă, cineva caută să'și apere interesele sale legitime, mai cu samă în contra unui dușman sau unui fur... *si adversus hostem latronemve quis machinetur* (L. 1, § 3, Dig., 4, 3, *De dolo malo*).

Dolus malus.

Pentru ca manoperele să fie reprimate, se cere ca ele să fie frauduloase sau viclene, de unde și expresiunea *dolus malus*, care era o causă de anulare a obligațiunilor și care singur mai există astăzi, pentru că de câte ori o uneltire nu întrunește condiția de fraudă, ea nu mai constitue un dol[2].

---

[1] Domat, reproducênd definiția lui Labeon, dice: „*On appelle dol toute surprise, fraude, finesse, feintise et toute autre mauvaise voie pour tromper quelqu'un*". (*Lois civiles*, I, tit. XVIII, sect. III, No. 1, ediția Rémy, I, p. 395). Tot cam în asemene termeni se exprimă și Pothier: „*On appelle dol toute espèce d'artifice dont quelqu'un se sert pour tromper un autre*" (*Oblig.*, II, 28).

Deosebire între dol și fraudă.

Am dis în t. IV, p. 21, nota 1, că *dolul* și *frauda* sunt, astăzi, aproape tot una, însă între dol și fraudă există următoarele deosebiri: 1° dolul nu se poate pricepe fără existența unor manopere imputabile uneia din părți sau exercitate de o a treia persoană, pe când frauda, cele mai multe ori, nu cere nici o manoperă și este adese ori concertată între toate părțile contractante; 2° dolul viciează în esența sa consimțământul, pe când frauda câte odată n'are nici o înrîurire asupra validităței convențiunei. Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 12. Demolombe, XXIV, 169.

Frauda pauliană.

In fine, trebue să observăm că frauda pauliană nu presupune întrebuințarea de manoperi dolosive, ci consistă numai în cunoștința ce are debitorul că actul săvêrșit de dênsul îl face insolvabil și aduce o pagubă creditorilor sei. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit*). Cpr. Cas. fr., D. P., 94. 1. 263. Vedi și *infrà*, explic. art. 975.

[2] Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 44. Baudry, II, 811. Baudry et Barde, I, p. 121, No. 99, nota 1. Demolombe, XXIV, 167 urm. Larombière, I, art. 1116, No. 4. Boissonade, *op. cit.*, II, 80.

Dolul degenerează într'un delict când manoperele care'l constituesc sunt de o aşa natură şi gravitate în cât ordinea publică cere ceva mai mult de cât anularea contractului. In asemene caz, dolul constitue înşalăciunea sau escrocheria (art. 332 şi urm. C. pen. [1]).

Va să ḑică trebue să distingem dolul civil de dolul penal, şi în adevĕr, această distincţiune se face de autori [2].

Dolul civil se împarte în dol *positiv* şi în dol *negativ*.

Dol positiv. Dolul *positiv* consistă în întrebuinţarea de manopere frauduloase pentru a înşăla pe cineva şi a'l induce în eroare; de exemplu: Cineva ḑice, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach (923 C. austriac), că un lucru are insuşiri, care însă lipsesc şi pentru care cealaltă parte s'au tocmit anume, sau sub tăcere, după firea lucrului; cineva minte ḑicênd că lucrul este destoinic pentru o hotărîtă în-

---

Inşălăciune. Art. 332 urm. C. penal.

[1] Mai multe monografii s'au publicat la noi asupra delictului de inşălăciune. Acest delict se deosebeşte întru câtva de acel preveḑut şi pedepsit de codul penal fr. (art. 405), din causa art. 332, care defineşte inşălăciunea şi care este tradus după art. 241 din codul penal prusac (Lege din 14 april 1851). Veḑi şi L. din 4 mai 1895, prin care se adaogă un alineat la art. 334. Elementele inşălăciunei, după aceste texte sunt: 1° intenţiunea de a impărtăşi folos; 2° o pagubă reală în averea altuia; 3° o amăgire; şi 4° producerea de fapte mincinoase ori denaturarea sau suprimarea de fapte adevĕrate. Pot fi consultate cu folos, în această privinţă, articolele d-lor D. Cuculi, B. M. Missir şi Alex. Degre, etc., publicate în *Dreptul* din 1879, No. 14, 40—43 şi în *Dreptul* din 1888, No. 26. Cpr. şi C. Galatz, *Dreptul* din 1893, No. 60.—Curtea noastră supremă, prin o decisie recentă (5 fevr. 1897), a pus în principiu că elementele delictului de înşălăciune sunt: intenţia de a împărtăşi folos, naşterea unei amăgiri în spiritul altuia şi aducerea unei pagube *reale şi efective*, posibilitatea de prejudiciŭ nefiind suficientă. Curtea mai pune încă în principiu că, prin art. 332, 333 C. pen., nu se pedepseşte de cât inşălăciunea *consumată*, încercarea de înşălăciune nefiind pedepsită de cât într'o specie de înşălăciune, şi anume, în acea preveḑută de art. 334 C. pen. Veḑi *Curierul judiciar* din 25 fevr. 1897, No. 8 şi *Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20.

[2] Veḑi Bédarride, I, 17. Demolombe, XXIV, 173. Larombière, I, art. 1116, No. 2.—Veḑi însă T. Huc, VII, 35, care ḑice că nu există interes de a distinge dolul civil de dolul penal. Tot în acest din urmă sens se pronunţă şi Baudry et Barde, I, 107.

trebuințare, sau că este slobod de obicinuitele metehne sau însărcinări, etc.

Dol negativ.

Dolul *negativ* consistă în ascunderea unor fapte cu acelaș scop [1], în tăinuirea obicinuitelor metehne sau însărcinări a lucrului, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach. „Ori ce ascundere de împrejurări sau fapte cunoscute asiguratului, dice art. 454 din codul comercial, dă loc la nulitatea asigurărei, când ascunderea ar fi fost de așa natură că asiguratorul, dacă ar fi cunoscut adevĕrata stare a lucrurilor, nu ar fi încheiat contractul sau nu'l ar fi făcut în aceleași condițiuni“ [2].

O simplă tăcere sau abstențiune poate să constitue dolul? Controversa.

Din acest text și din principiile generale resultă că ascunderea împrejurărilor adevĕrate sau o simplă tăcere *(réticence)* cu rea credință, întovărășită de artificii culpabile din partea vêndĕtorului ar constitui un dol negativ, care ar da loc nu numai la o acțiune în daune, dar și la desființarea contractului [3]. De aceea, legea romană, citată *infrà*, nota 1, pedepsea nu numai pe acela care se servea de termeni întunecoși pentru a induce în eroare, *non solum qui obscurè loquitur*, dar și pe acel care tăcea cu aceiaș intenție, *sed qui insidiosè dissimulat*. „Se strică vêndarea, dice art. 44, § 7, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când se va gasi că are sminteală lucrul cel cumparat, *și nu o va spune vêndĕtorul*.“ (Cpr. art. 1356 C. C.

---

[1] *„Dolum malum a se abesse præstare venditor debet; qui non tantum in eo est, qui fallendi causa obscurè loquitur, sed etiam qui insidiosè obscurè dissimulat“*. (L. 43, § 2, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

[2] Cpr. Bédarride, I, 100. Vigié, II, 1125. — Dacă asiguratul nu s'ar fi mulțumit de a ascunde împrejurarile, ci ar fi făcut o declarație falșă și mincinoasa, dolul n'ar mai fi negativ, ci positiv (art. 454 C. com., *ab initio*).

[3] Cpr. Bédarride, *op. cit.*, I, 62, 94. Arntz, III, 22. Baudry et Barde, I, 102. Demolombe, XXIV, 172. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193.—Vedi însă Larombière, I, art. 1116, No. 5. T. Huc, VII, 36. Vigié, II, 1120. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302 și nota în D. P., 74, 1, 193. După aceste din urmă autorități, ca să fie dol în sensul art. 960 ar trebui un fapt activ; o abstențiune pură și simplă ar fi insuficientă. In acest din urmă sens, Curtea din Galatz a decis că faptul unei femei de a nu spune că imobilul e dotal nu constitue un dol și nu dă loc la anularea contractului. *Dreptul* din 1890, No. 66.

actual). De asemene, acel care vinde un animal atins de un viciŭ redibitor ascuns, despre care are cunoştinţă, *fără a'l declara cumpărătorului*, comite un adevĕrat dol negativ, care va da loc la anularea contractului. (Comp. art. 1352 urm. C. C. [1]).

L. poliţiei sanitare din 1882.

Este de observat, în această privinţă, că faptul de a fi vêndut sau de a fi pus în vêndare cu ştiinţă animale atacate sau bănuite numai de boale contagioase, constitue un delict prevedut şi pedepsit de art. 174 lit. b. din legea poliţiei sanitare de la 28 mai 1882. (Cpr. art. 459 C. penal fr.).

Informaţiĭ greşite sau exageraţiile comercianţilor.

Dar dacă ascunderea cu rea credinţă a unor împrejurări poate fi considerată ca dol şi să dee loc la anularea contractului, toată lumea este de acord pentru a decide că o informaţiune greşită, dată de bună credinţă de una din părţile contractante [2], sau exageraţiunile comercianţilor asupra calităţei mărfurilor ce vênd, nu constituesc un dol de natură a produce nici anularea contractului, nici o acţiune în daune, dacă acest fapt n'a fost urmat de manopere frauduloase caracteristice, întrebuinţate pentru a induce pe cumpărător în eroare sau pentru a'l împedica de a examina marfa [3]).

Micimea preţului vêndărei.

Preţul cu care s'ar fi cumpărat un lucru nu poate, de asemene, din causa micimei lui, să fie considerat ca o consecinţă a dolului, dacă el nu este resultatul unor manopere condemnabile din partea cumpărătorului spre a induce pe vêndĕtor în eroare asupra adevĕratei valori a lucrului vêndut [4]). In acest sens Pomponius dicea că, în vêndări şi cumpărări, părţile contractante pot să se înşele reciproc asupra preţului: „*Pomponius ait. in pretio emptionis et venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire*“. (L. 16, § 4, Dig., 4. 4, *De minoribus 25 annis*).

---

[1] „Vêndĕtoriĭ sunt datori să spue pricinele vitelor ce le au de vêndare, dice Andr. Donici (§ 12 şi 13, cap. 11), căci de va vinde cineva vite smreduite de boală *şi se va dovedi că au fost prin ştiinţa sa*, atunce va plăti şi paguba ce se va întâmpla cu smreduirea acelor vite“.

[2] Cpr. C. Rennes, D. P., 83. 1. 330.

[3] Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Mourlon, II, 1057. Acollas, II, p. 759. Demolombe, XXIV, 178. Bédarride, I, 70. Larombière, I, art. 1116, No. 5. Baudry et Barde, I, 100. — Vedi însă Laurent, XV, 528. Cpr. art. 667 C. civ. portughez şi art. 1301 C. civ. mexican; L. 22. § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti;* L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis;* L. 8, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*, etc.

[4] Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 70 urm.

Doctrina mai divide incă dolul în principal (*dolus dans causam contractui*) şi accidental (*dolus incidens*).

Dol principal.

Dolul este principal când el a fost causa contractului şi când fără dênsul partea n'ar fi contractat [1] (art. 960).

Dol accidental.

Dolul accidental este acela care n'a fost causa contractului, şi fără care partea ar fi contractat, însă poate în condiţiuni mai avantajoase [2]. De aceea, acest dol nu dă loc de cât la o acţiune în daune (art. 998), pe când

---

Exemple de dol principal.

[1] Eată un exemplu de dol principal imprumutat de la moravurile Romanilor şi de la textele din Digeste (L. 11, § 5, Dig. 19, 1): O persoana vinde *cu ştiinţa* o sclavă *deflorata* unei persoane care voea să cumpere o sclavă *virgină*; *si quis virginem se emere putasset*: Dolul, in specie, fiind principal (*dolus dans causam contractui*), dădea loc la desfiinţarea contractului. Cpr. Molitor, I, 110. Bernard, II, 583.

Exemple de dol accidental.

[2] Eată un exemplu de dol accidental (*incidens*) imprumutat tot de la textele din Digeste: un telal cumpără drept noua o haină vechie (*vestimenta interpola*, o haină intoarsă pe dos); dolul, in specie, fiind accidental, nu va da loc la resiliarea contractului, ci numai la daune (L. 45, Dig., 18, 1). Legea acordă in specie cumpăratorului numai o despagubire, pentru că el făcênd comerţul de haine, este presupus că ar fi contractat chiar daca ar fi ştiut că haina vêndută este vechie. Ascunderea calităţei hainei din partea vêndetorului, ori cât de păgubitoare ar fi, n'a fost deci causa determinată a contractului, şi de aceea vêndarea remâne bună. Cpr. Molitor, *Les oblig. en droit romain*, I. 110.

Alt exemplu de dol accidental: Am cumparat o casa care'mi convenea. însă vêndêtorul m'a făcut să cred ca ea are niste foloase pe care nu le presintă in realitate, ceea ce m'a făcut s'o plătesc mai scump de cât aş fi plătit-o fără aceste imprejurări; vêndarea este bună, dolul in specie ne dându'mi de cât o acţiune in despăgubire (art. 998). Cpr. Marcadé, IV, 421.

Eată in fine inca un exemplu de dol accidental pe care'l dă Merlin: Am cumparat o casă care are o fântână, fără ca vêndêtorul să'mi fi spus că proprietarii vecini au dreptul de a scoate apă dintr'ênsa. Vêndarea este bună, însă voi avea o acţiune în daune contra vêndêtorului. Vedi Merlin, Répert. v° *Dol*, No. III. T. IV, p. 724. Bédarride, I, 67.—Codul Caragea permite din contra resiliarea vêndărei „când se va găsi că lucrul cel nemişcător vêndut are o robire, *si nu o va spune vêndêtorul.*“

dolul principal dă loc la anularea contractului. [1] (Cpr. L. 13, § 4, Dig., 19, 1, *De actionibus empti et venditi*).

Critică. Această distincțiune între dolul principal și acel accidental, împrumutată dela Pothier (II, 31) și de la textele din Digeste, este însă departe de a fi exactă, căci se poate întâmpla ca dolul accidental să devie principal și, prin urmare, să aducă anularea contractului [2]. Totul fiind în asemene materie o chestie de fapt [3], distincțiunea este

---

[1] Pothier, II, 31. Thiry, II, 584. Arntz, III, 24. Baudry et Barde, I, 116. Bédarride, I, 66 urm. 264 urm. Mourlon, II, 1056. Marcadé, IV, 421. Demolombe, XXIV, 177. Demante, V, 26 bis. Larombière, I, art. 1116, No. 3. Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Baudry, II, 814. Cpr. art. 1270, § 2 C. civ. spaniol din 1889.

[2] Mourlon, II, 1056. Bédarride, I, 76. T. Huc, VII, 37.

Dolul este o chestie de fapt. [3] Legea nedefinind elementele dolului civil, faptele care pot să'l constituească sunt lasate la apreciarea suverană a judecătorilor fondului, care, în asemene materie, nu sunt obligați a ține sama de regulele dreptului criminal. C. Paris, 11 mai 1887, *Pand. Périod.*, 1889. 2. 53. Judecătorii fondului vor aprecia deci, în fie care causă, după împrejurări, gravitatea faptelor pretinse doloase, și mai cu samă punctul de a se ști dacă manoperele întrebuințate de una din părți au fost causa determinantă a contractului. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1888. 1. 249. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1886, p. 395. Bulet. 1893, p. 223. *Dreptul* din 1886, No. 48 și din 1893, No. 31.—Apreciarea judecătorilor fondului este suverană și scapă de controlul Casației. Cas. fr., D. P., 87. 1. 230 și 398. D. P., 86. 1. 69 și 403. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 5 și 254. Cpr. Pand. fr., Répert. t. 14, v° *Cass. civ.*, 1087 urm. Demolombe, XXIV, 174. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Duranton, X, 168. Peucescu, I, 143. Baudry, II, 818. Baudry et Barde, I, 119. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 25 urm, Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Fuzier-Herman, *Code civ. annoté*, art. 1116, No. 32.

Dar dacă judecătorii fondului apreciează în mod suveran faptele care constituesc dolul, hotărîrea care ar fi anulat un contract pentru dol ar fi supusă controlului Casației, dacă ei n'ar fi declarat că consimțământul uneia din părți ar fi fost surprins prin manoperele urzite de ceealaltă parte, sau de unul de al treile cu concursul uneia din părți. Aubry et Rau, Demolombe, Baudry et Barde, Duranton, *loco cit.* Curtea de casație nu poate deci să fie chiemată, după cum se exprimă o decisie a Curței supreme din Franpericuloasă și de natură a induce spiritele în eroare; de aceea, ea se vede cu drept cuvênt criticată de unii autori. [1]

Dol posterior contractului.

Art. 960 vorbește de dolul care *precedează convențiunea* și care o anulează, pentru că consimțêmêntul n'a fost liber. Se poate însă întâmpla ca dolul să fie posterior contractului: de exemplu: voind a sustrage prin fraudă bunurile mele de la urmărirea creditorilor mei, am înstrăinat moșia mea prin un act simulat, adecă fără a primi prețul vêndărei, așa în cât, în aparență, am încetat de a fi proprietar, de și, în realitate, bunul n'a eșit din patrimoniul meu. Dacă presupunem că cumpărătorul, de la care am neglijat de a lua un contra-inscris, abuzează de încrederea mea și caută a se folosi de contractul simulat și a se înbogăți în dauna mea, dolul seu, în asemene caz, fiind posterior contractului, nu este o causă de anulare, pentru că, în momentul când am subscris contractul, consimțêmêntul meu a fost dat în deplină libertate [2].

Dol real.

Până acum ne am ocupat despre dolul care resultă din manopere frauduloase. Unii mai pomenesc încă de un dol așa dis *real*, *dolus re ipsa*, astfel numit pentru că el este cuprins în însuș lucrul, *quia ipsa res in se dolum habet* (L. 37, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*). Vorbim de el numai *pro memoria*, pentru că această specie de dol confundênduse cu lesiunea enormă, este astăzi necunoscută atât ca dol cât și ca lesiune [3].

Condițiunile cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului.

Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului se cer, după art. 960, mai multe condițiuni:

---

cia, din 5 dechemb. 1838, a verifica de cât consecințile juridice care au fost deduse din dol de către judecatorii fondului. Vedi aceasta decisie in Repert. lui Dalloz, v° *Successions*, p. 276, colona 2, *ad notam*. Cpr. D. P., 87. 1. 398.

[1] Vedi Laurent, XV, 523. T. Huc, VII, 37. Acollas, II, p. 559. Demante, V, 26 bis. Baudry et Barde, I, 116.

[2] Cpr. Bédarride, I, 101 urm. Demolombe, XXIV, 182. Larombière, I, art. 1116, No. 6. Baudry, II, 814. Baudry et Barde, I, 115. Cpr. Cas. fr., D. P., 85. 1. 229. D. P., 96. 1. 556.

[3] Cpr. Larombiere, I, art. 1116, No. 7. Demolombe, XXIV, 170. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 96. Baudry et Barde, I, 104. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302.

1⁰ Dolul trebue să emane de la una din părţile contractante, fie că această parte a întrebuinţat ea însuş uneltiri viclene, fie că a participat numai la ele ca complice, sau le a cunoscut macar în momentul formărei contractului, fără a le da pe faţă [1].

Casul în care dolul emana de la o a treia persoană.

Dacă dolul nu este opera uneia din părţi, ci a unei a treia persoane, partea înşălată nu va putea cere anularea contractului, ci numai daune de la cel de al treile (art. 998 [2]).

---

[1] Bédarride, I, 36. Baudry, II, 813, nota 1. Demol., XXIV, 185, 186. Larombière, I, art. 1114, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Laurent, XV, 529. Pand. fr., II, 7271. Arntz, III, 23. Marcadé, IV, 422. Baudry et Barde, I, 109. Păucescu, I, 147. Cpr. art. 1167 C. Calimach (875 C. austriac).

Dolul urzit de un mandatar.

Dolul urzit de un mandatar legal sau convenţional dă loc la anularea contractului în contra mandantelui. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 104. Baudry et Barde, I, 142. *„Item si quid ex dolo procuratoris ad dominum pervenit, datur in dominum de dolo actio, in quantum ad eum pervenit.“* (L. 15, § 2, Dig., 4, 3). —In puterea acestor principiĭ, Curtea din Galatz şi acea din Bucureşti au decis că minorul respunde de manoperele tatălui sau epitropului sĕu, dacă el a profitat de ele |(*Dreptul* din 1892, No. 45; *Dreptul* din 1884, No. 38), ceea ce era admis şi la Romani L. 4, § 23, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.). Factum tutoris, factum pupilli.* Mandantele nu respunde însă, după părerea generală, de daunele datorite de mandatar din causa dolului, pentru că el n'a dat acestuia mandat că să înşăle. Demolombe, XXIV, 187. Laurent, XV, 529, *in fine.* Pand. fr., II, 7272. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 28. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Baudry et Barde, I, 112. Comp. Cas. fr., D. P., 1894. 1. 505. — Această distincţiune între anularea contractului şi acţiunea în daune cu drept cuvênt este însă respinsă de uniĭ autori, pentru că mandantele este în culpă de a fi delegat puterile sale unei persoane capabile de a întrebuinţa dol, şi această culpă dând loc la daune, autorul ei (mandantele) este responsabil, remânându-i, bine-înţeles, recurs în contra mandatarului. *Qui mandat ipse fecisse videtur.* Bédarride, I, 81. Păucescu, I, 148.

[2] Pothier, II, 32. Thiry, II, 584. Baudry, II, 813. Arntz, III, 23. Mourlon, II, 1058. Vigié, II, 1121. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Marcadé, IV, 418. Molitor, I, 115. Acollas, II p. 760. Baudry et Barde, I, 112, 114. Demante, V, 26. Păucescu, I, 150. Cpr. L. 18, § 3, Dig., 4, 3 şi art. 1166 C. Calimach (874 C. austr.). Bine înţeles că, pentru ca cel de al treile să poată fi tras la respundere, se cere ca el să fi întrebuinţat adevărate manopere viclene, căci dacă el s'ar

Aceste principii nu se aplică însă de cât la contracte,

---

fi mărginit numai a da uneia din părți un sfat, de bună credință și fără frauda, el n'ar avea absolut nici o respundere. Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 9. *„Consilii non fraudulenti nulla obligatio est; caeterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit"*. (L. 47, Dig., 50, 17).

Casul în care dolul emana de la ambele părți contractante. Controversă.

Ce trebue să decidem în caz când dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia? Legile romane admiteau în asemene caz o compensație reciproca. *„Si duo dolo malo fecerint, invicem de dolo non agent."* (L. 36, Dig., 4, 3, *De dolo malo).* Vedi și L. 3, § 3, Dig., 2, 10, precum și L. 57, § 3, Dig., 18, 1, unde se dice: *„Dolo inter utramque partem compensando."* Mai vedi încă L. 10, Dig., 16, 2, *De compensationibus*, care admite, de asemene, compensația între doi asociați ce s'au făcut culpabili de o negligență egală în afacerile societăței.

Această soluție, admisă de autorii anteriori codului (vedi Voët, IV, 3, 8; Brunemann, *ad legem* 57, 18, 1; Bargali, *De dolo et culpa*, lib. VI, cap. 15, No. 26, 32 și 33), se vede admisă și de unii autori moderni. Vedi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, II, 41, IV, 107 și VIII, 95.

Credem însă, cu toate aceste, ca asemene compensație nu mai poate fi admisă astăzi, pentru că nici un text de lege n'o consacră. Apoi, compensarea ar presupune un dol egal din partea ambelor părți, ceea ce se va întâmpla foarte rar și, in ori ce caz, va fi foarte greu de apreciat, pentru că manoperele frauduloase n'au mai nici o dată acelaș caracter și acelaș obiect. In lipsa unui text expres, ambele părți trebue să aibă deci dreptul de a se plânge și de a cere anularea contractului sau numai daune, în caz când părțile ar fi de acord pentru menținerea lui. Sumele însă la care părțile vor fi reciproc condamnate una către alta vor putea fi compensate. Cpr. Boissonade, *op. cit.* II, 92.

Compensarea este inadmisibila și în materie de adulter. Controversă.

Această soluție este conformă cu cele expuse în t. I, partea II al lucrărei noastre, p. 198, unde am vedut că, în materie de despărțenie, soțul culpabil de adulter nu poate opune, ca fine de neprimire, adulterul ce ar fi comis celalat soț, art. 336 din codul penal fr. fiind eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 28.—*Contrà.* Cas. rom., S-a II, Bulet. 1871, p. 208. Pentru a ajunge la acest resultat, Curtea noastră supremă se intemeiază pe dreptul nostru anterior (pravila lui M. Basarab, cap. 127—129; codul Caragea, § 3, partea 5, cap. 10; codul penal din 1850, art. 266 urm; L. 13, § 5, Dig., 48, 5, *Ad legem Juliam de adulteriis*;— L. 39, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio)*, care, în adevăr, admiteau asemene fine de neprimire; însă toate acăci, în cât privește actele cu titlu gratuit, ori de unde dolul

---

ceste legislațiuni sunt abrogate ca contrarii codului actual (art. 1912 C. C.).—Cu toate acestea, tribunalul din Dorohoi a decis de curênd (3 oct. 1895, T. Aronovici președ.) că acțiunea in adulter nu aparține soțului care s'ar fi făcut el insuș culpabil de acest delict. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 23.

Imoralitatea unuia din soți nu poate fi compensată cu imoralitatea celuilalt.

Tot in acceiaș ordine de idei, tribunalul din Brăila hotărîse că, de câte ori femeea măritată întreține relațiuni ilicite cu știrea și consimțământul soțului seu, *cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit* (L. 47, Dig., 24, 3), care soț, în asemene caz, era *codoș și hotru muerei sale*, după cum se exprimă vechile noastre pravile, acesta nu mai este primit a porni acțiunea în adulter (*Dreptul* din 1882, No. 17); însă asemene fine de neprimire, admisă în dreptul nostru anterior (C. Caragea, partea V, cap. 10, § 3 și L. 47, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio)*, este respinsă de legiuitorul modern. Cpr. Faustin Hélie, *C. pén.*, IV, 1647, și tratatul nostru în limba franceza, cap. *Du divorce*, p. 108, nota 2.

Soțul inocent este liber de a stinge acțiunea de adulter, chiar în urma desfacerei căsătoriei. Art. 270 C. pen.

Și fiind că, în treacăt, am vorbit de delictul de adulter, care nu se poate urmări de cât după o cerere formală a soțului inocent, acest soț putênd ori și când, în cursul procedurei, să'și retragă cererea sa și să ceară stingerea acțiunei publice (art. 270 C. pen.), este bine să notăm, de și nu este tocmai aici locul, o decisie recentă a Curței noastre supreme (27 ianuar 1897) prin care se pune în principiu că dreptul soțului inocent de a provoca stingerea acțiunei publice nu încetează nici în casul, când înainte de a se judeca acțiunea de adulter, căsătoria s'ar fi desfacut. *Curier judiciar* din 1897, No. 9. Tot în acest sens se pronunțase și Curtea din Iași s-a I, prin decisia No. 653 din 1896.

Am vêdut mai sus că, de câte ori dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una in contra alteia, ambele părți ar avea dreptul de a cere desființarea contractului, sau numai daune, la caz când ele ar voi să'l mențină.

Casul în care fiind mai multe părți, dolul nu emană de cât de la una din ele.

Eată însă o altă ipoteză, care a dat loc la controversă: O persoană vinde moșia sa la doi cumpărători în indivisiune, însă numai unul din cumpărători a determinat prin manopere viclene pe vêndĕtor să contracteze, celalalt fiind de bună credință. Contractul fi-va el anulabil față cu amêndoi, sau față cu nici unul? Respunsul este lesne. Consimțĕmêntul vêndĕtorului fiind indivisibil, cumpărătorul de bună credință va suferi consecințele rălei credințe a celuilalt cumpărator, căci întru cât el s'a asociat cu altul la un contract comun, întru atâta este just ca el să fie supus tuturor causelor de anulabilitate provenite din culpa coasociatului seu. Aceiaș soluție este admisibilă în caz când, intr'un contract de societate, una din părți ar fi fost determinată a contracta prin dolul numai a unuia din asociați, ceilalți fiind de bună crear veni, voința dăruitorului sau testatorului n'ar fi liberă [1].

Acelaș lucru trebue să'l dicem și în privința primirei sau lepădărei unei moșteniri (art. 694), recunoașterei unui copil natural, etc. [2].

Deosebire între dol și violență. Art. 955, 960.

Din cele mai sus expuse resultă că, în materie de contracte, violența se deosebește de dol, pentru că, pe când violența operează *generaliter in rem* (L. 9. § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă este o causă de anulare ori de unde ca ar veni (art. 955), dolul, din contra, operează *specialiter in personam* (cpr. L. 2, § 1, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.* și L. 5, Cod., 4. 44, *De rescind. venditione*), adecă trebue să emane de la adversar, *dolus adversarii* (L. 5. Cod., 4, 44), sau mai bine dis, de la una din părțile contractante (art. 960). Motivele acestei deosebiri sunt următoarele.

1° Violența aduce o mai mare tulburare în societate de cât dolul;

2° De câte ori o persoană a fost violentată, ea nu are a'și imputa nici o negligență, pe când, în materie de dol, se poate dice că ea n'a fost destul de diligentă;

3° Dacă partea înșălată de o a treia persoană ar fi putut anula contractul, partea inocentă de ori ce manopere ar fi suferit pe nedrept consecințele dolului. In caz de dol din partea unui al treile, recursul în daune contra autorului lui a părut deci suficient [3]. In fine, Ulpian, în L.

---

dință; ceea ce însemnează că contractul va putea fi desființat față cu toți asociații, chiar și cu acei cari ar fi fost străini de dol. Cpr. T. Huc, VII, 38, *in fine*. — *Contrà*, Demolombe, XXIV, 183. Baudry et Barde, I, 111. După acești din urmă autori, convențiunea va remânea în picioare, partea înșălată avênd numai dreptul de a cere daune de la autorul dolului.

[1] Tribun. Ilfov și Cas. fr., *Dreptul* din 1889, No. 59. *Pand. Périod.*, 87. 1. 237. Vedi autoritățile citate în Tom IV al lucrărei noastre, p. 21, nota 2 și p. 22, nota 3.

[2] Cpr. Laurent, IX, 354 și XV, 529, *in fine*. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 26. Baudry et Barde, I, 113. Pand. fr., II, 7279. Vigié, II, 1121. Vedi și autoritățile citate în t. III al lucrărei noastre, p. 331, nota 2.

[3] Cpr. Baudry, II, 813. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1117. Demolombe, XXIV, 184. Mourlon, II, 1058. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 20, nota 2. P. Gide, *Revue pratique*, t. 19 (an. 1865), p. 239. Giorgio Giorgi, IV, 101. Baudry et Barde, I, 110. Peucescu, I, 135, 149. Vedi și Marcadé, IV, 418.

14, § 3, Dig. 4, 2, pare a da ca motiv a acestei deosebiri, dificultatea pe care cele mai multe ori persoana violentată ar fi avut a stabili de la cine emană violenţa. *Metus habet in se ignorantiam* [1].

Cu toate aceste, am vĕḑut *suprà*, p. 66, că art. 1167 din codul Calimach (875 C. austriac) pune pe aceiaş linie dolul şi violenţa, şi sunt autori care aprobă asemene dispositiune [2]. Şi, în adevĕr, drept vorbind, mai cu samă din punctul de vedere filosofic, această deosebire nu se prea explică, pentru că dolul, ca şi violenţa, viciează consimţĕmêntul în toate casurile, fie el opera uneia din părţile contractante, fie a unuia de al treile. Cu toate aceste, mai toate legislaţiunile străine, afară de codul austriac (art. 875), consacră această deosebire între dol şi violenţă [3].

Dovedirea dolului.

In ori ce caz, fie că partea înşalată cere anularea contractului, fie că ea cere numai daune, ea va trebui să dovedească manoperele viclene într'un mod clar, *ex perspicuis indiciis* (L. 6, Cod., 2, 21, *De dolo malo*), căci dolul nu se presupune (art. 960 § 2) [4], ci buna credinţă este din contra în tot-deauna presupusă, sarcina probei căḑênd asupra celui care aleagă reaua credinţă (art. 1899, § 2). *Nemo præsumitur malus*. „Cine va ḑice că de silă *şi cu înşălăciune* a dat carte, trebue să dovedească sila şi înşălăciunea“, ḑice art. 18, partea 6 capit. 2 din codul Caragea.

Dovada se va putea face prin interogator [5], marturi şi presumpţiuni grave, precise şi concordante, ori care ar fi valoarea obiectului contractului, şi chiar dacă n'ar exista nici un început de dovadă scrisă, pentru că acel care întrebuințează manopere dolosive are îngrijirea de a lucra la întunerec și de a nu lăsa nici o urmă despre existența lor (art. 1198)[1].

---

[1] Acesta este singurul motiv pe care îl dă Delvincourt, II, p. 463, jăluinduse că ceilalţi autori nu dau nici unul (?).

[2] Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 8. T. Huc, VII, 38. Laurent, XV, 529. Boissonade, *Projet de code civil pour l'empire du Japon*, II, No. 79. Veḑi şi *infrà*, p. 84 urm., unde disposiţiile codului actual vor fi criticate mai pe larg.

[3] Veḑi legile străine citate *suprà*, p. 66, nota 4.

Casurile în care dolul este presupus.

[4] Dolul este însă presupus în casurile art. 809, 810, 812, 883, 940 C. C., 722 C. com., etc. Veḑi explicarea acestor texte în opera noastră, t. IV. Cpr. Bédarride, I, 161 urm.

Convenţiunile subscrise de o persoană incapabilă sunt de asemene presupuse doloase; de aceea incapabilul poate să le atace. Cpr. Bédarride, I, 109 urm.

[5] Cpr. C. Paris, 7 dechem. 1814, Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 701, *ad notam*.

Testis unus, testis nullus.

Un singur martur ar fi chiar de ajuns, pentru că regula romană *„testis unus, testis nullus"* (L. 9, § 1, Cod., 4, 20 și L. 12, Dig., 22, 5, *De testibus*), admisă în legislațiunile anterioare[2], nu mai este admisă astăzi. O singură presumțiune, ori cât de gravă ar fi, n'ar fi însă suficientă[3].

Dolul ar putea fi dovedit și în contra unui act autentic[4], și chiar prin jurământul părței de la care el emană[5].

---

[1] Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1883, p. 1025. C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1890, No. 53. C. Focșani, *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. fr., D. P., 72. 1. 240. D. P., 78. 1. 164. D. P., 82. 1. 161. D. P., 86. 1. 403. *Dreptul* din 1881, No. 82. *Pand. Périod.*, 1887, 1, 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Cas. Firenze, 31 dechembrie 1875, *La Legge*, 1876, 1, 307. Arntz, III, 26. Laurent, XV, 530. Demolombe, XXIV, 188. Baudry, II, 818. Thiry, II, 585, *in fine*. Vigié, II, 1123. Bédarride, I, 253 urm. Pèucescu, I, 143. Pand. fr., II, 7324 urm. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 106. Baudry et Barde, I, 118.

De câte ori însă reclamantul nu va articula fapte precise și positive, care să caracterizeze dolul, instanțele de fond vor putea respinge administrarea ori carei probe. *Frustra probatur, quod probatum non relevat.* Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1891, No. 1 și din 1890, No. 53. Cpr. C. Douai, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 221. Bédarride, I. 249 urm. Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 23, nota 1 și 3.

Dreptul vechiu.

[2] In cât privește vechile legislațiuni, care admiteau regula *„testis unus, testis nullus"*, vedi M. Basarab, glava 22; Cod. Caragea, art. 35, partea IV, cap. 2; Cod. Calimach, art. 1176 și 1339; Andr. Donici, art. 5, cap. 22; C. Armenopol, cartea 1, cap. 6, pentru marturi; L. 9, § 1, Cod., 4, 20 și L. 12, Dig., 22, 5. Deuteronomul lui Moise, capit. 19, v. 15. Cpr. Koranul lui Mahomet, cap. 2, § 282. Pothier, II, 817 și X, 186. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, *chap. des Preuves*, p. 407, nota 2.

[3] Bédaride, *Du dol et de la fraude*, I, 258.

[4] Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 1025. *Dreptul* din 1893, No. 31. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Vedi și Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7328.

[5] Cpr. Laurent, XX, 250. Pand. fr., Répert. t. XXIII, v° *Délation de serment*, 182 urm.

Apreciare de fapt.

In ori ce caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran gravitatea faptelor pretinse doloase, precum și dacă manoperele întrebuințate au fost causa determinantă a contractului [1].

Judecătorii vor ținea samă de fineța manoperelor întrebuințate, de vêrsta, sexul, condițiunea socială (art. 956, § 2), starea morală a părților, etc. [2]

Dol principal și substanțial.

2° Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului, se mai cere încă ca el să fie *principal* și *substanțial*, adecă ca manoperele dolosive să fie de așa natură în cât să fie evident că fără dênsele ceealaltă parte n'ar fi contractat (art. 960). [3] „Amăgirea trebue să fie astfel, dice

---

[1] Baudry et Barde, I, 119. Vedi *suprà*, p. 74, nota 3. Sinceritatea marturilor se apreciează de asemene în mod suveran de judecătorii fondului. (L. 3, Pr., *in fine*, Dig., 22, 5, *De testibus*).

[2] Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 27 urm., 30.

[3] Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 48. C. Iași și București, *Dreptul* din 1891, No. 61. *Curier judiciar* din 1894, No. 22. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 62. Baudry, II, 814. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1122. Mourlon, II, 1056. Bédaride, I, 31. Pand. fr., II, 7266 urm. Peucescu, I, 144. Baudry et Barde, I, 115.

Dolul care produce anularea contractului poate să fie relativ la consimțământul părței, la capacitatea sa și la obiectul care face materia contractului.

Dol relativ la consimțământul uneia din părți.

Exemple de dol relativ la consimțământul uneia din părți: Avênd cu cineva un proces la un tribunal depărtat, acea persoană, prin scrisori sau alte acte, mê face să cred că procesul s'a perdut la prima instanță pentru a'mi smulge o transacțiune și renunțarea la dreptul de apel. Dovedindu-se, în asemene caz, dolul, transacțiunea va cădea, pentru că consimțământul meu n'a fost dat în deplină libertate. Bédarride, I, 55. *Alt exemplu*: Avênd o casă pe care nu voesc a ți-o vinde, prin planuri și alte acte falșe mê faci să cred că această casă are să fie în curênd expropriată și, prin aceste manopere, mê faci să consimt la vêndare. Bédaride, I, 54. Rolland de Villargues, Répert., v° *Dol*, No. 27.

Dol relativ la capacitatea părței.

Exemplu de dol relativ la capacitatea părței: Un minor sau o femee măritată îmi arată acte falșe pentru a mê înduce în eroare și a'mi disimula incapacitatea lor, adecă pentru a mê face să cred că minorul este major sau femeea despărțită. Bédarride, I, 57—60. Trebue să menționăm, în această privință, art. 1305 din codul italian, după care minorul care, prin manopere frauduloase, a ascuns minoritatea art. 1165 din codul Calimach (873 C. austriac), în cât fără dênsa nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip."

Aceste sunt cele doue condiții cerute de art. 960, însă din acest text mai resultă încă că dolul, pentru a aduce anularea contractului, trebue să producă resultatul așteptat, adecă să inducă pe o parte în o eroare oare care și să'i aducă o pagubă actuală sau cel puțin viitoare *(eventus damni)* [1].

Dolul nu se confundă cu eroarea.

Dolul produce deci o eroare în persoana aceluia care a fost victima lui: însă anularea care se întemeiază pe uneltiri viclene nu se confundă astăzi cu acea care resultă din eroarea spontaneă a părței, pentru că eroarea, care, desbrăcată de ori ce manopere viclene, este neindestulătoare spre a aduce anularea contractului, precum este, de exem-

---

să, nu poate să atace obligația contractată de dênsul. Cât pentru codul român, art. 1159 (1307 C. fr.) prevede că simpla declarațiune de majoritate, fără alte manopere viclene din partea minorului, nu consituie un dol și nu'i rădică acțiunea în rescisiune, de unde resultă că el n'are această acțiune dacă a întrebuințat manopere frauduloase (art. 1162). Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76. Laurent, XVIII, 547.

Dol relativ la obiectul contractului.

Exemplu de dol relativ la obiectul care face materia contractului: Având un animal vicios sau bolnav, prin deosebite machinațiuni, mê faci sê cred că el e sănătos și'l cumpăr: contractul este supus desființărei, pentru că consimțimêntul meu n'a fost liber. Mai mult încă, contractul ar fi, după noi, anulabil, dacă cu rea credință te ai fi mărginit a ascunde viciile animalului, fără a întrebuința nici o manoperă frauduloasă. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193. Chestiunea însă, în această din urmă privință, este controversată. Vedi *suprà*, p. 71, text și nota 3. Cpr. art. 174 al. b din legea poliției sanitare de la 22 mai 1882.

Dol relativ la causa contractului.

Dol relativ la causa contractului: Ori ce contractat neputênd să aibă ființă fără o causă (art. 966), dolul are tocmai de scop de a înșela pe o parte asupra însuș causei sau de a ascunde falsitatea ori ilegalitatea acelei pe care se întemeiază contractul. In ori ce caz, dovada dolului va conduce la acelaș resultat, adecă va produce anularea contractului. Cpr. Bédarride, I, 64 urm.

Dauna morală.

[1] Baudry, II, 816. Bédarride, I, 37 urm., 40. Baudry et Barde, I, 117. O daună morală ar fi suficientă pentru a aduce anularea contractului. Bédarride, I, 41.

plu, eroarea asupra motivelor convențiunei (vedi *suprà*, p. 55, 56), va produce din contra anularea, de câte ori ea a fost însoțită de uneltiri viclene. Astfel, dacă am cumparat un cal, fiind în credința falșă că calul meu perise, eroarea mea cădênd asupra motivelor convențiunei, vêndarea nu va fi anulabilă, dăcă n'am fost victima unui dol; dacă din contra eroarea în care mê găseam în momentul închierei contractului 'mi a fost inspirată prin manoperele viclene urzite de vêndêtor, vêndarea va putea fi resiliată [1].

Critică la adresa legiuitorului.

Așa dar, în resumat, în sistemul legiuirei noastre, ca și în acel a mai tuturor legiuirilor străine, dolul urzit de una din părțile contractante este un viciu al consimțêmêntului și, în consecință, dă loc la anularea contractului, pe când acel urzit de o a treia persoană, fără complicitatea vre uneia din părți, nu dă loc de cât la repararea prejudiciului causat (art. 998). Acest sistem este cu drept cuvênt criticat de unii autori. Eată cum se exprimă, în această privința, G-ve Boissonade, în proiectul seu de cod civil elaborat pentru imperiul Japonului, p. 90, 91, No. 79: „*La raison se refuse à comprendre qu'un fait dolosif, un acte frauduleux, change de nature et de gravité avec la personne de son auteur, qu'il produise un vice de consentement quand il est accompli par la partie et laisse au consentement toute sa validité quand il est accompli par un tiers; tel est pourtant le résultat singulier auquel paraît conduire l'art. 1116 du code francais (960 C. rom.) et contre lequel les auteurs n'ont pas assez protesté.*

„*Quand il s'agit, au contraire, de l'erreur, soit sur la chose même, soit sur ses qualités principales, la loi ne distingue pas et elle ne pouvait distinguer quelle est l'origine ou la cause de l'erreur; si elle est spontanée, si elle provient de la faute de l'autre partie ou d'un tiers; le consentement est toujours vicié. De même, s'il y a eu violence, contrainte, le consentement est toujours vicié, quel que soit l'auteur de la violence. La distinction qu'a faite le code français au sujet de l'auteur du dol n'a jamais pu être pleinement justifiée et presque tous les auteurs luttent inutilement de subtilités et d'hypothèses complaisantes pour défendre contre la raison la loi ainsi interprétée.*“

Bazat pe aceste considerațiuni, care, precum am mai vědut, *suprà*, p. 80, sunt departe de a fi lipsite de temeiŭ, acest autor aduce o profundă modificare principiilor actuale, statornicind, prin art. 333 al Proiectului, „că dolul nu exclude sau nu viciează consimţĕmĕntul *de cât dacă a atras o eroare avĕnd prin ea insuş acest efect*[1]. In celelalte casuri, manoperele viclene nu pot da loc de cât la o acţiune în daune contra autorului lor. Cu toate aceste, dacă autorul dolului este una din părţile contractante şi dacă uneltirile viclene sunt de aşa natură în cât fără ele, partea înşălată n'ar fi contractat, ceealaltă parte va putea să dobêndească anularea contractului cu titlu de despăgubire (*à titre de réparation*) şi, la nevoe, chiar daune. In acest caz, anularea convenţiunei nu va putea să prejudice întru nimic drepturile dobêndite de cei de al treile de bună credinţă.“[2].

---

[1] Baudry et Barde, I, 117. Vedi și *suprà*, p. 56, text și nota 1.

Codul Calimach. Art. 1163, 1164.

Principiul aşedat în acest text era în mare parte consacrat de codul Calimach, şi este şi astăzi admis în codul austriac (art. 871 urm.)

Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 1163 şi 1164 din vechiul cod al Moldovei (871, 872 C. austriac): „Dacă o parte au înşalat pe ceealaltă cu arătări neadeverate, *şi dacă această înşălăciune priveşte către lucrul principal, sau către o însuşime înfiinţată a lui*, la care mai vêrtos era ţintit şi cunoscut scopul părţei înşălate, atunci nu remâne îndatorită de a se ţine de tocmală,—Iar dacă înşălăciunea nu priveşte către lucrul principal, nici către o înfiinţată însuşime a lui, ci către vre o împrejurare lăturalnică, atunci toc-

---

Sistemul C. portughez.

[1] Codul civil portughez face de asemene să resulte nulitatea contractului *din eroarea provenită din dol*, ear nu din insuş dolul (art. 657, 663). Cpr. art. 871, 872 C. austriac.

Drept străin.

[2] Laurent, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce art. 1116 din codul fr. (al nostru 960), cu oare care schimbări de redacţie: „Dolul este o causă de anulare a convenţiunei, dice art. 1066 din proiect, când manoperele urzite de una din părţi sunt de aşa natură, în cât fară ele ceealaltă parte n'ar fi contractat. Toate celelalte înşălaciuni (*tromperies*) dau loc numai la o acţiune în daune.“ Cpr. art. 1115 C. italian; art. 1364 C. olandez; art. 24, 25 Cod. sviţeran asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881). In codul spaniol de la 1889 (L. din 24 iulie), dolul produce anularea contractului când este grav şi n'a fost urzit de ambele părţi contractante. Dolul uneia din părţi obliga pe autorul lui a plăti daune celeilalte părţi (art. 1270).

mala remâne puternică, întru cât ambele părţi s'au învoit pentru lucrul principal, arătânduse şi această lăturalnică împrejurare, nu ca a lor chiar scop; trebue însă amăgitul să se îndestuleze după cuviinţă de către pricinuitorul amăgirei.“

Art. 1165, 1166 Cod. Calimach. „Aceleaşi principii au a se aplica şi la amăgirea urmată în persoana aceluia căruia s'au dat făgăduinţa, încât fără această amăgire nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip.“ (Art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac). In fine, art. 1166 din acelaş cod (874 C. austriac) adaogă: „In fişte-care întâmplare trebue acela carele prin vicleşug sau fără frică binecuvântată s'au făcut mijlocitor tocmelei, să îndestuleze pe ceealaltă parte pentru pagubile pricinuite.“

Din aceste texte resultă următoarele:

Dolul produce o eroare, însă posibilitatea de a annula contractul nu există de cât dacă eroarea cade asupra lucrului principal sau asupra unei calităţi substanţiale, pe care părţile au avut-o în vedere: *wenn der Irrthum die Hauptsache, oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erkläret worden* (art. 871, C. austriac); de câte ori însă eroarea nu cade asupra lucrului principal, nici asupra unei calităţi esenţiale, ci asupra unei împrejurări accesorii sau *lăturalnice*, *sondern einen Nebenumstand* (art. 872 C. austriac), adecă asupra unei calităţi accidentale şi nesubstanţiale, tocmala remâne puternică, partea amăgită avênd numai o acţiune în daune contra autorului dolului.

Va să dică codul Calimach consacră în termeni expreşi teoria susţinută de vechiul şi eminentul nostru profesor de la Paris, G. Boissonade, însărcinat cu elaborarea unui proiect de cod civil pentru imperiul japonez.

Din exemplul de mai sus uşor se va putea convinge ori-cine cât de superior era, în multe privinţe, codul Calimach şi cât de greşiţi am fost când am adoptat legislaţia franceză, fără a ţine samă de tradiţia ţărei noastre.

Efectele erorei, violenţei şi dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimţĕmênt.

Art. 959.—Convenţiunea nu poate fi atacată pentru causă de violenţă, dacă, după încetarea violenţei, convenţiunea s'a aprobat, expres sau tacit, sau dacă a trecut timpul defipt de lege pentru restituţiune. (Art. 793, 961, 1167, 1190. 1900 C. C. Art. 1115 C. fr.)

Art. 961. — Convenţiunea făcută prin eroare. violenţa sau dol, nu este nulă de drept, ci dă loc numai acţiunei în nulitate. (Art. 959, 1900 C. C. Art. 1117 C. fr.).

Art. 1900.—Acţiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convenţiuni, se prescrie prin dece ani. în toate casurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripţie nu incepe a curge, în caz de violenţa, de cât din dina când violenţa a încetat: în caz de eroare, sau de dol. din dina când eroarea sau dolul s'a descoperit. (Art. 952, 959, 961. 1167, 1190 C. C. Art. 1304 C. fr.).

De câte ori consimţementul a fost dat din eroare, smuls prin violenţa sau surprins prin dol, convenţia. *afară de casurile când eroarea ar fi cădut asupra naturei convenţiunei, asupra obiectului ei şi asupra însuş existenţei causei obligaţiunei* (art. 966)[1], nu este nulă de drept, adecă *inexistentă* sau *fără fiinţă*, ci numai *anulabilă*, partea indusă în eroare, violentată sau înşalată având dreptul de a cere anularea ei[2]. „Chipul cel de pe urma prin care se desfiinţează driturile şi îndatoririle, dice art. 1905 din codul Calimach, este restituţia care se face pentru următoarele pricini: a) pentru amăgire urmată; b) pentru frică şi silă; c) pentru vicleşug“: şi acest text mai adaoga că driturile şi îndatoririle se mai desfiinţează încă pentru nevêrstnicie şi pentru neaflare de faţă (absenţă).

Nulitate relativă.

Această nulitate fiind relativă, nu poate fi exercitată de cât de persoana indusă în eroare, violentată sau înşalată[3], sau de moştenitorii sei. putênd fi ratificată atât în mod expres cât şi tacitamente (art. 959)[4].

Ratific. expresă.

Ratificarea expresă va trebui să întrunească condiţiile prescrise de art. 1190 C. C.[5].

---

[1] In aceste trei casuri. convenţia este *inexistentă* sau *fără fiinţă*. Vedi *suprà*, p. 47, 48.

[2] Baudry et Barde. I, 98. Vedi şi *suprà*, p. 48 urm.

[3] Autorul dolului sau creditorii sei (art. 974) n'ar putea cere anularea pentru dol, căci le s'ar opune cu succes excepţiunea *doli*. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891. No 9, p. 68.

[4] Art. 959 este deci aplicabil atât la eroare cât şi la dol, de şi el nu vorbeşte de cât de violenţă, pentru că eroarea şi dolul viciează consimţementul ca şi violenţa. Thiry, II, 586. Acollas. II, p. 758. Baudry et Barde, I, 98.

[5] Cas. fr., 28 ianuar 1896, *Pand. Périod.*, 96 1. 415.

Dacă părţile în drept nu cer anularea în termenul prescris de lege (art. 1900), contractul va remâne valid şi va trebui executat. (Thiry, II, 586).

Art. 1900. Acţiunea în anulare se prescrie prin *dece* ani [1]) de la descoperirea erorei sau dolului (art. 1900) [2]).

Ratif. tacită. Faptul din partea acelor în drept de a nu cere anularea în termenul de dece ani se consideră ca o ratificare tacită (art. 959).

Dacă acţiunea în anulare a fost exercitată în termenul defipt de lege, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor anula convenţiunea de câte ori vor constata în fapt că a existat eroare, violenţă sau dol, apreciarea lor fiind suverană şi scăpând de controlul Casaţiei [3]).

Pronunţarea anulărei va avea de efect ca partea a cărui consimţemênt n'a fost dat în deplină libertate să nu mai poată fi obligată la executarea contractului anulat.

Dacă obligaţia apucase a fi executată, partea care a dobêndit anularea ei va cere înapoi, osebit de daune, şi

---

Dreptul străin şi Codul Calimach. [1]) In codul italian, prescripţia e de *cinci* ani (art. 1300). Vedi şi art. 104 din proiectul codului german, care reduce la un an termenul în lăuntrul căruia trebue să se introducă cererea de anulare. In codul Calimach, termenul prescripţiei e de *patru* ani (art. 1959), ear în codul austriac, de *trei* ani (art. 1487). „Dritul restituţiei (adecă intoarcere înapoi în stare de mai înainte), dice art. 1959 din codul Calimach, care se cere sub cuvênt de frică, sau de vicleşug, ori de nevêrstnicie, sau de dreaptă *amăgire*, ori de lipsire de patrie, sau de instrăinare a lucrului gâlcevit, urmată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stênge *în termen de patru ani*, care, la sprevrêstnici, se socoteşte după împlinirea vêrstei de 25 ani, ear nu intru toate, ci în câte lucruri amăgindu-se pe sineş, sau prin alţii, au perdut, ori n'au câştigat, ori s'au îndatorit“. Această prescripţie de patru ani este luată din o Constit. a lui Justinian (L. 7, Pr., Cod., 2, 53).

[2]) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 57.—Violenţa va fi considerată că a încetat când partea a redobêndit libertatea sa firească şi nu se mai află sub temerea de a fi expusă, în cât priveşte persoana sau averea sa, unui rêu considerabil şi *iminent* (legea dice pe ne drept *present*) (art. 956). In cât priveşte eroarea şi dolul, ele vor fi considerate ca descoperite când partea căduta în eroare sau înşălata le cunoaşte în toată întregimea şi intinderea lor, de şi n'ar avea încă o probă desevêrşită despre toate faptele care le constituesc. Cpr. Larombière, *Oblig.*, IV, art. 1304, 20 urm.

[3]) Vedi *suprà*, p. 74 nota 3 şi p. 82. Cpr. Cas. fr., *Pand. Période.*, 1896. 1. 254.

obiectul prestațiunei sale, dacă acest obiect se mai găsește încă în mâna părței adverse sau a moștenitorilor sei. Se înțelege că, în asemene caz, și partea indusă în eroare, violentată sau amăgită va trebui să restitue celeilalte părți toate foloasele ce va fi tras din acea tocmală, căci nimine nu se poate înavuți în detrimentul altuia (art. 1169 C. Calimach, 877 C. austriac). Intr'un cuvênt, după anulare, părțile vor fi puse, pe cât se poate, în posițiunea în care se găseau înainte de încheierea tocmelei [1].

Efectele anulărei convențiunei în privința celor de al treilea.

Care este, în privința celor de al treile, efectul anulărei convențiunei pentru vicii de consimțemênt? De exemplu: Am vêndut un imobil lui X, pe care și el, la rêndul seu, l'a vêndut altuia. In urma anulărei contractului pentru că consimțemêntul meu a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol, sunt eu în drept a cere restituirea imobilului de la acest achisitor de bună credință, presupunênd, bine înțeles, că hotărîrea îi este oposabilă, adecă că el a figurat ca parte în procesul de anulare?

Efectele în privința erorei și a violenței.

In privința erorei și a violenței, toți autorii sunt de acord pentru a decide că sentința de anulare este oposabilă celui de al treile, dacă el a figurat ca parte în proces (căci altfel hotărîrea ar fi *res inter alios acta*), pentru că, în asemene caz, partea cu care am contractat (cumpărătorul) nedobândind nici un drept de la mine n'a putut nici el transmite vre un drept celor de al treile. „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*". (L. 54, Dig., 50, 17 și art. 580, 1521 C. Calimach [2]).

---

[1] Cpr. Thiry, II, 586. Peucescu, I, 156. „*Restitutio ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat*". (L. 24, § 4, Dig., 4, 4. *De minoribus 25 annis*).

[2] Thiry, II, 587. Baudry et Barde, I, 126. Demolombe, XXIV, 130, 157. Baudry, II, 820. T. Huc, VII, 41. Demante, V, 27 bis, III. Larombière, I, art. 1110, No. 31 și art. 1114, No. 18. Mourlon, II, 1062. Acollas, II, p. 762, etc.

Revendicarea mobilelor corporale. Art. 1909.

In cât privește mobilele corporale dobêndite de cei de al treile de bună credință, ele nu vor putea fi revendicate de la dênșiĭ de cât în casurile excepționale prevêdute de art. 1909. Thiry, II, 587. Marcadé, IV, 420. T. Huc, *loco cit.* Bédarride, I, 283 urm. Vigié, II, 1124. Baudry et Barde, I, 126 nota 1.

Efectele în privința dolului. Controversă.

Dar dacă autorii sunt de acord spre a decide că anularea pentru eroare și violență se resfrênge asupra celor de al treile, chestiunea este controversată în privința dolului. Se susține, în adevĕr, că anularea pentru causă de dol nu este oposabilă celor de al treile succesori cu titlu particular de bună credință ai părței contractante, (în specie sub-achisitorului imobilului ce eu vêndusem lui X) [1], pentru că dolul n'ar fi propriu dis un viciu al consimțĕmêntului, ci ar da loc numai la o acțiune în despăgubire [2], care acțiune fiind personală, n'ar putea fi exercitată contra sub-achisitorilor cu titlu particular, de vreme ce ei nu succed la acțiunile personale ale autorului lor. Acest sistem se întemeiază și pe dreptul roman, după care, *actio și exceptio doli* se dădeau numai în contra autorului dolului, *specialiter in personam* (L. 2. § 1, Dig., 44, 4, și L. 5, Cod., 4, 44), ear acțiunea și excepțiunea *quod metus causa* opera *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă era oposabilă nu numai autorului violenței, dar ori cărui detentor sau posesor al lucrului smuls prin violență, chiar dacă el era de bună credință [3]. Vedi și *suprà*, p. 79.

Această doctrină este însă inadmisibilă, ca una ce este contrară atât textului cât și spiritului legei. In adevĕr, art. 953 clasifică dolul între viciile de consimțĕmênt, ear art. 961 nu face nici o deosebire între acțiunea în anulare, fie că ea resultă din eroare, violență sau dol. Prin urmare, trebue să aplicăm tuturor viciilor de consimțĕmênt regula cunoscută „*Nemo plus juris ad alium transferre po-*

---

[1] In cât privește însă moștenitorii universali (*les ayants cause universels*), nu mai remâne nici o îndoială că anularea le este oposabilă ca și autorului dolului. Cpr. Baudry, II, 820. T. Huc, VII, 41. Demolombe, XXIV, 189.

[2] După Pothier, *Oblig.*, II, 29, dolul este și una și alta, adecă constitue, pe de o parte, un viciu al consimțĕmêntului, ear pe de alta, dă loc in acelaș timp la o acțiune în despăgubire. Din aceste două explicațiuni, cea dintâi a fost primită de legiuitorul modern. Cpr. Vigié, II, 1124. —*Contrà.* Peucescu, I, 153.

[3] Marcadé, IV, 419. Peucescu, I, 153, 154. Cas. belgiana, 4 martie 1816. Cpr. art. 333, § ultim din Ante-proiectul codului japonez elaborat de profesorul G. Boissonade, text citat *suprà*, p. 85.

test quam ipse habet", a cărui aplicaţiune o găsim în art. 1770 C. C., care prevede că acel ce are asupra unui imobil un drept supus la o acţiune în rescisiune, precum este în specie, nu poate consimţi de cât o ipotecă supusă aceleiaş rescisiuni, căci ceea ce legea dice în privinţa ipotecei este aplicabil la ori ce înstrainare în genere. (Cpr. art. 769, 830, 1380). Prin urmare, cel de al treilea achisitor, chiar de buna credinţa, va restitui imobilul remânendu'i recurs în contra vendetorului seu [1]. Acest sistem are in favoarea sa nu numai textul legei, precum spune Acollas (II, p. 763), dar încă raţiunea şi principiile de drept.

Aşa dar, toate drepturile sub-achisitorilor dobêndite de dênşii prin acte cu titlu oneros sau cu titlu gratuit vor cădea prin acţiunea în anulare, în basa principiului *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770 C. C.).

Curtea noastră supremă, în această privinţă, foarte bine dice că, pentru ca o resoluţiune să aibă efect numai în viitor şi să nu se resfrênga asupra terţiilor care au contractat mai înainte de resoluţiune, trebue să existe o disposiţie formala a legei, aşa precum sunt art. 117, 316, 701, 765, 834, 855, 1369, etc., disposiţie care în specie nu există [2].

Casul în care anularea p. dol nu se resfrênge asupra terţiilor.

De câte ori însă eroarea şi dolul nu dau loc de cât la o acţiune în daune, când, de exemplu, dolul n'a fost urzit de una din părţile contractante (vedi *suprà*, p. 76), această acţiune fiind personală, nu va putea fi intentată contra terţiilor sub-achisitori, ci numai contra părţei contractante. *Dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum admisit.* (L. 9. Dig., 42, 8. *Quæ in fraudem creditorum*).

Despre lesiune în privinţa persoanelor capabile.

Art. 1165.—Majorele nu poate, pentru lesiune, să exercite acţiunea în rescisiune. (Art. 694 C. C. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

Art. 694.—Vedi textul şi explic. acestui art. în t. III al lucrarei noastre, p. 329 urm.

---

[1] Thiry, II, 588. Arntz, III, 28. Demante, V, 27 bis III. Baudry et Barde, I, 126. Baudry, II, 820. Vigie, II, 1124. Duranton, X, 180. Mourlon, II, 1062—1064. Demolombe, XXIV, 190. Laurent, XIX, 75, 76. Pand. fr., II, 7355. T. Huc, VII, 41. Bédarride, I, 277. Larombière, I, art. 1116, No. 12. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 259. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 182. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 65.

[2] Cas. rom. S-a I, 31 ianuar, 1883. Bulet. 1883, p. 65, 66.

Lesiunea sau *vĕtămarea,* după cum o numeşte art. 694 din codul civil, este paguba ce una din părţi sufere într'un contract cu titlu oneros.

In privinţa persoanelor capabile, ea nu este şi nu trebuea să fie, cel puţin în principiu, un viciŭ al consimţĕmêntului şi, prin urmare, o causă de anulare a convenţiunei, pentru că interesul general cere ca tocmelele părţilor să nu fie anulate cu uşurinţă, ci din contra să remâe pe cât se poate în picioare [1].

Persoanele capabile care n'au tras din tocmala lor folosul la care ele se aşteptau sunt vinovate că au contractat cu uşurinţă, şi trebue să sufere consecinţele negligenţei lor. (L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti*).

Basat pe aceste consideraţiuni, Codul convenţiunei naţionale, prin o reformă radicală, desfiinţase cu desevêrşire acţiunea în restituţiune pentru causă de lesiune, chiar în privinţa lucrurilor nemişcătoare, şi ea n'a fost reintrodusă în codul francez de cât în urma stăruinţilor lui Cambacérès, Portalis şi a primului consul Bonaparte, cari, spre a combate pe Berlier şi pe Réal, au dis că anularea pentru lesiune se întemeiază pe un principiu de raţiune şi de echitate şi că partea care a suferit-o a fost înşălată şi surprinsă in buna sa credinţă [2]. Şi, în adevĕr, Pothier (II, *Oblig.*, 33), călăuzul obicinuit al redactorilor codului francez, ḑice că partea lesată a fost indusă în eroare asupra valorei lucrului, iar alţii, că consimţĕmêntul sĕu n'a fost liber.

Deosebire de la codul francez.

Cu toate aceste, după art. 1118 din codul francez, lesiunea nu este pentru majori un viciu al consimţĕmêntului de cât *în unele contracte* (împărţeală, vêndare, etc.), şi în privinţa unor persone determinate, adecă în privinţa minorilor [3].

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, şi aceastá eliminare nu se datoreşte unei inadvertenţi sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. In adevĕr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 n'a reprodus § 2 al textului corespundĕtor francez (887), care se vede reprodus în art. 1038 din codul italian, unde se dice că *împărțeala poate fi desfiinţată când unul din comoștenitori stabilește că a existat în danna lui o lesiune de peste o pătrime*, de unde resultă că, în legislaţiunea noastră, o împărțeală făcută între majori nu poate nici o dată fi anulată sub cuvênt de vetămare sau lesiune [1].

---

[1] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 34. Demolombe, XXIV, 194. Laurent, XV, 485. Baudry et Barde, I, 121.

[2] Vedi Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.

[3] In privinţa minorilor, lesiunea este admisă şi de legiuitorul nostru. Vedi *infrà*, explic. art. 951 şi 1157 urm.

Critică la adresa legiuitorului.

Pentru a fi logic până la capăt, leginitorul trebuea însă să elimineze din codul nostru și art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanimă pentru a recunoaște că acest text nu se aplică în caz când consimțemêntul uneia din părți a fost viciat prin dol sau violență, ci numai la caz de lesiune. In adever, art. 792 prevedênd că acela în contra căruia s'a făcut cerere de rescisiune poate opri desfiinţarea împărțelei, dând reclamantului *suplementul* din partea sa ereditară, cuvêntul *suplement* dovedește în deajuns că el n'are în vedere de cât lesiunea, căci justiția și morala se opun ca acela care a întrebuințat viclenie sau violență pentru a înșăla pe copărtașii sei să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului *suplementul* în bani sau în natură. *Nemini fraus sua patrocinari debet*, sau, după cum se exprimă un alt adagiu cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*.

Mergênd mai departe, spiritul legei de a desființa lesiunea ca viciu al consimțemêntului în privința majorilor mai resultă înca din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează lesiunea; din eliminarea părței art. 1079 fr. (798 Codul rom.), care prevede că impărțeala făcută de un ascendent poate fi atacata pentru causă de lesiune, când această lesiune este de peste o pătrime; și din eliminarea art. 1674 — 1685 C. fr., care tratează despre

---

Codul Calimach. Art. 1096.

[1] Codul Calimach înțelege, din contra, a admite lesiunea, când prevede în art. 1096 că nu se strica impărțeala ce s'au făcut prin judecată la locul cuviincios, afară numai de s'ar fi întâmplat *o pricina mare și cunoscută, foarte păgubitoare*, pentru unul din comoștenitori, cu alte cuvinte, o lesiune *enormă*, după cum se exprima Pothier (*Oblig.*, II, No. 34). Lesiunea era admisă și la Romani ca causă de rescisiune, fiind că impărțeala era asimilata cu vendarea. Vedi L. 3, Cod., 3, 38, *Communia utriusque judicii*, etc.; L. 4, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*.

rescisiunea vêndărei pentru causă de lesiune [1]: de unde resultă o altă modificare însemnată, și anume, că astăzi, vêndarea făcută de un major a cărui consimțement n'a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953 urm.), nu poate nici odată fi anulată pentru lesiune, ori cât de mare ar fi [2]: pe când, în dreptul nostru anterior, vêndarea și în genere ori-ce contracte bilaterale, afară de contractele aleatorii (tocmelele de noroc, art. 1700 C. Calimach, 1268 austriac [3]), erau supuse desființărei pentru o lesiune mai mare de cât jumetate din obicinuitul preț al lucrului [4].

In fine, ceea ce este și mai decisiv, art. 1165 prevede că *majorul nu poate, pentru lesiune, să exercite acțiunea în rescisiune*, pe când art. 1313 din codul francez prevede că majorii nu sunt restituiți pentru causă de lesiune *de cât în casurile și în condițiunile prevědute de codul civil*, adecă în materie de împărțeală, de vêndare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arătat în de ajuns intențiunea de a inova și de a exclude lesiunea ca o causă de anulare a convențiunilor în privința majorilor, și a-

---

[1] Legiuitorul nostru mai elimineaza încă § 2 din art. 2052 fr. Cpr. textul nostru 1711, după care transacțiunile nu pot fi atacate pentru lesiune și art. 1706 C. fr., care prevede că rescisiunea pentu lesiune nu se aplică la schimb, etc. El reproduce însă art. 783 C. fr. (al nostru 694) și art. 1854 C. fr. (al nostru 1512).

[2] Cpr. Tribun. Ialomitza, *Dreptul* din 1894, No. 62.

[3] Cpr. Tribun. Ilfov, *Curier judeciar* din 1894, No. 33.

Dreptul vechiŭ în privința desființărei vêndărei pentru lesiune.

[4] Vedi art. 1251 urm., 1422 și 1957 Codul Calimach (art. 934 urm.' 1060, 1487 C. austriac); art. 44, § 12, partea III. cap. 2. Codul Caragea; art. 16, cap. XI, Codul Andronachi Donici. Aceste legi nu fac de cât să reproducă o Constituție a lui Dioclețian (L. 2 și 8 Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione)*, care permitea vêndetorului de a resilia vêndarea de câte ori ea fusese consimțită pentru un preț mai mic de cât $^1/_2$ din valoarea reală a lucrului, ceea ce se vede admis și astăzi, în privința imobilelor, prin art. 1529 din codul italian. „*Minus pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit*“. (L. 2, Cod., *loco cit.*). Codul fr. a păstrat această causă de rescisiune *pentru vêndarile imobilare*, cerênd însă ca lesiunea să fie mai mare de $^7/_{12}$ (art. 1674 urm. C. fr.). Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 456.

cest sistem se vede admis în mai multe legislaţiuni străine [1].

Art. 694.

Singurul caz excepţional în care majorul poate să invoace lesiunea este acel prevědut de art. 694, după care el poate să ceară anularea acceptaţiunei exprese sau tacite a unei moşteniri pentru causă de vetămare sau de lesiune, în casul când activul *net* [2]) al succesiunei *(deducto ære alieno)* ar fi fost absorbit sau micşorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moştenitorului care a acceptat moştenirea.

Deci, dacă moştenitorul a avut cunoştinţă, în momentul acceptaţiunei sale, de esistenţa testamentului, el nu va putea cere anularea acceptaţiunei, chiar dacă el n'a avut cunoştinţă de cuprinderea acestui testament.

Art. 694 se aplică şi la minori. Controversă.

Art. 694 nu vorbeşte de cât de *moştenitorii majori*, însă, cu toate aceste, nu mai remâne nici o îndoială că acelaş drept îl au şi minorii, pentru că n'a putut să între în gândul legiuitorului de a lipsi pe minori de o protecţiune pe care el o acordă persoanelor capabile. Textul vorbeşte numai de majori pentru a arăta că incapabilii pot, pe lângă aceste cause, să invoace şi incapacitatea lor. Este adevěrat că doi autori, cam eşiţi din modă, Chabot (*Succes.*, art. 783, Nr. 1) şi Poujol (asupra art. 783) au susţinut că anularea acceptaţiunei din partea minorilor şi a incapabililor în genere, pentru lesiune, vicleinie şi violenţă, ar fi lipsita de interes, fiind că acceptarea, în privinţa lor, nu poate să aibă loc de cât sub beneficiu de inventar (art. 405, 454): însă această părere este greşită, pentru că chiar acceptarea beneficiară poate să fie dăunătoare incapabililor, din causa obligaţiunei de a raporta darul ce ei ar fi primit fără dispensă de raport (art. 751 urm.),

---

Dreptul străin.

[1] Vedi, de ex., codul civ. olandez; colul civil german; codul civil al principatului Montenegru din 25 martie 1888 (opera savantului profesor de la Odessa, M. V. Bogisié); codul civil al cantonului Zurich din 1887; codul civil spaniol din 24 iulie 1889 (art. 1291, 1293), etc.

[2] Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi prin cuvêntul *succesiune* intrebuinţat de art. 694, mulţi autori înţeleg activul *brut*, adecă intreaga moştenire, atât activul cât şi pasivul. Demolombe, XIV. 551. Mourlon, II, 239. A. Laborde, *Revue pratique*, t. 26, 1868, p. 312, nota 1.—*Contra*. Laurent, IX, 359. Baudry, II, 162 Baudry et Wahl, *Succesions*, II, 2311. T. Huc. V, 172. Vedi şi tomul III al lucrărei noastre, p. 333, nota 2.

şi din causa sarcinei de administraţie ce impune acceptarea beneficiară (art. 714 urm.[1]).

Art. 694 este de strictă interpretare.

Disposiţia art. 694 fiind însă excepţională, este de strictă interpretare, de unde resultă că anularea acceptaţiunei unei moşteniri nu poate fi cerută pentru alte cause de cât acele prevědute de acest text [2]). Ea nu poate, de exemplu, fi cerută pentru descoperire de datorii contractate de defunct, *improvisis debitis* (L. 22, Pr., Cod., 6, 30), nici pentru instrăinări consimţite de dênsul în timpul vieţei sale, fie cu titlu oneros (vêndare, schimb, transacţiune, etc.), fie cu titlu gratuit (donaţiune), pentru că toate aceste instrăinări au putut fi cunoscute de moştenitori.

Origina art. 694.

Moştenitorul major, *şi chiar minor*, putênd să atace acceptaţiunea unei succesiuni pentru causă de lesiune, să vedem acum care este origina acestei excepţiuni.

Acceptarea unei moşteniri nu putea în princip să fie anulată pentru causă de lesiune sau vetămare, fie vorba de un moştenitor major sau minor. Acesta era principiul admis în proiectul codului francez comunicat tribunalelor, care nu prevedea de cât anularea pentru dol.

Tribunalul de casaţiune a cerut însă ca să se facă două excepţiĭ la acest principiu în privinţa lesiunei, pentru casul când activul moştenirei ar fi fost micşorat cu mai mult de jumětate: 1⁰ prin descoperirea unui testament necunoscut în momentul acceptaţiunei: şi 2⁰ prin anularea unor acte neatacate în momentul acestei acceptaţiuni [3]).

Consiliul de Stat admiţênd însă numai în parte observaţiunile tribunalului de casaţiune, care se intemeiau pe o jurisprudenţă constantă, a introdus o singură excepţiune la acest principiu, şi anume, acea prevědută de ar. 694.

Eată pe scurt de unde ne vine disposiţia excepţională a art. 694, după care lesiunea poate fi o causă de anulare a acceptaţiunei unei moşteniri.

---

[1]) Thiry, II, 119. Baudry, II, 164 şi autorii citaţi în t. III al lucrărei noastre, p. 330, nota 2 şi p. 332, nota 2.

[2]) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 66. Cas. fr., D. P., 1890. 1. 341. Baudry, II, 163. Thiry, II, 118. Vedi şi t. III al lucrărei noastre, p. 332, nota 1.

[3]) Arntz, II, 1405. Demolombe, XIV, 540. Vedi şi t. III al lucrărei noastre, p. 332.

Drept internațional. Controversă.

Restituțiunea pentru lesiune nefiind, în regulă generală, admisă de legiuitorul nostru în privința majorilor, și ea fiind din contra admisă în mai multe legislațiuni străine, s'a ivit, în dreptul internațional, o vie controversă asupra naturei legei care permite majorilor de a desființa contractul pentru causă de lesiune.

Intr'un sistem se susține că contractul dintre majori nu va putea fi desființat pentru lesiune de cât dacă țara unde el a fost încheiat recunoaște lesiunea ca un viciu al consimțământului. Lesiunea dintre majori este deci, în acest sistem, cârmuită de legea țărei unde a avut loc convențiunea, pentru că părțile sunt presupuse a fi primit tacitamente această lege [1].

Intr'un alt sistem, se admite că legea situațiunei imobilului este acea care va decide dacă contractul este sau nu supus desființărei pentru lesiune [2].

In fine, după Demangeat, adnotatorul lui Fœlix, și după Laurent, legea care permite desființarea contractului pentru lesiune n'ar fi reala, ci personala, așa în cât, în materie de vândare, legea personala a vânzătorului va decide dacă vândarea petrecută între majori poate sau nu să fie desființată pentru lesiune [3].

Despre promisiunile și stipulațiunile pentru alții.

(Art. 1119—1122 din codul francez, eliminate de legiuitorul nostru).

Codul francez, la titlul obligațiunilor, complecteaza materia consimțământului prin niște dispositiuni extrase din Pothier (*Oblig.*, II, Nr. 53 urm.), care, de și au dat loc la dificultăți și sunt viu criticate, totuși se ved reproduse cu oare care schimbări de redacție în legile straine, precum în codul italian (art. 1127 urm.), în codul olandez (art. 1351 urm.), în codul elvețian asupra obligațiilor (art. 127, 128), în codul spaniol de la 1889 (art. 1257, 1259), etc.

---

[1] P. Fiore, *Diritto internaz. privato*, 291, 292. Brocher, *Droit internat. privé*, p. 395 și urm. Rocco, etc. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Cur. judiciar* din 1894, No. 33.

[2] Fœlix et Demangeat, *Droit internat. privé*, I, p. 217, No. 93. *Idem*, Massé, *Droit comm.*, I, 651.

[3] *Demangeat sur Fœlix, loco cit.*, nota *a*. Laurent, *Droit international*, VIII, 114 urm., etc.

Aceste dispositiuni sunt eliminate din codul nostru, şi amicul nostru, Gr. G. Peucescu, ḑice cu drept cuvênt că legiuitorul s'a arătat în această privinţă foarte înţĕlept [1]. Nu tot de această părere este însă Laurent care, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce textele din codul francez cu oare care schimbări de redacţiune. Tot în acest sens se vede redactat şi Ante-proiectul codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade (art. 343 urm.).

Art. 1119 C. fr. Art. 1119 din codul francez începe prin a declara că nu se poate în genere ca cineva să se oblige (adecă să se constitue debitor), nici să stipuleze (adecă să se constitue creditor) în numele sêu propriu de cât pentru sine.

Prima proposiţiune care resultă din art. 1119 C. fr. este evidentă şi nu are nevoe de multe desvoltări. In adevĕr, consimţĕmêntul, baza contractelor consensuale, trebuind a fi personal, se înţĕlege că, în princip, omul nu se poate obliga de cât pe sine. *Nam de se quemque promittere oportet* (L. 83, Pr., Dig., 45, 1). Redacţiunea textului francez este însă vicioasă, căci fidejusorul se poate obliga în numele sĕu propriu pentru altul, adecă pentru debitorul pe care 'l garantează (art. 1652 urm.). Ceea ce legiuitorul a voit deci să ḑică este că cineva nu poate, în numele sĕu propriu, să promită faptul altuia [2]. Astfel, dacă 'ţi am promis că A îţi va da un cal, convenţia este nulă, pentru că nici A, nici eu nu suntem în specie obligaţi. A nu este obligat a-ţi da calul, pentru că el n'a consimţit (art. 948, § 2, 973); eu nu voi fi de asemenea obligat, pentru că nu m'am obligat personal, n'am promis faptul meu, ci faptul altuia. „*Si quis alium daturum facturumve quid spoponderit, non obligabitur, veluti si spondeat Titium quinque aureos daturum*". (Instit. § 3, III, 19).

Pentru ca făgăduinţa ce eu aş face pentru altul să fie nulă, ea trebue să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă dacă ar fi făcută în numele celui de al treilea, în baza unui raport juridic, precum este mandatul (art. 1532 urm.), sau gestiunea de afaceri (art. 987 urm.)

---

[1] *Oblig.*, I, 93. Veḑi şi Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 41. Aceste texte sunt în adevĕr criticate de mai toţi autorii. Veḑi Marcadé, IV, 422. Acollas, II, p. 763. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 35 bis III. Boissonade, II, 100.

[2] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 56. Laurent, XV, 532.

Astfel, epitropul poate promite pentru minor, și promisiunea făcută în limitele mandatului seu legal ar obliga pe acest din urmă (art. 390). *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 407)[1]. Tot ast-fel, barbatul, în calitate de administrator al averei dotale a femeei sale, o obliga pe dênsa în limitele mandatului seu (art. 1242).

Principiul inscris în art. 1119 C. fr. exista deci și la noi, de și acest text se vede eliminat.

Art. 1120 C. fr.

Dar eată că art. 1120 pune imediat o restricțiune la principiul de mai sus. De și, în regulă generală, nu pot în numele meu să oblig pe altul prin făgăduința mea, totuși pot să promit faptul unui al treilea, garantând că acesta va ratifica obligația contractată de mine. „*Quodsi effecturum se, ut Titius daret, spoponderit, obligatur*". (Instit., § 3, III, 19).

In acest caz, făgăduința făcută pentru cel de al treilea este validă, pentru că m'am obligat *personal* a face ca el să execute obligația, sau, la caz de neurmare din partea lui, să plătesc daunele ce vor resulta din neexecutarea ei[2]. Ceea ce, în specie, constitue obiectul obligațiunei nu este deci faptul celui de al treilea promis de mine, ci însuș faptul meu.

Dacă am garantat numai ratificarea din partea celui de al treilea, eu voi fi liberat de obligație îndată ce el a ratificat-o; dacă am garantat însuș executarea obligațiunei, sunt un adevarat fidejusor, și numai executarea acestei obligațiuni mê va libera în mod definitiv (art. 1652). Când se poate dice ca am garantat numai ratificarea obligațiunei, și când se poate dice că am garantat executarea ei? Aceasta este o pura chestiune de fapt care se va interpreta în mod suveran de judecatorii fondului, după intențiunea părților (art. 977[3]).

De și art. 1120 din codul francez se vede eliminat de legiuitorul nostru, nu mai remâne nici o îndoiala că se poate și la noi promite faptul altuia (*se porter fort pour un autre*). „Afară de întâmplările cele orânduite în legi, dice art. 1174 din codul Calimach (881 C. austriac), nimene cu adevarat nu poate pentru altul să dee sau să primească făgăduință, iar dacă au făgăduit cine-va că va mijloci ca o a treia persoană să facă ceva, ori se va inchizășlui ca acea a treia persoană va face cutare lucru, atunci trebue să implinească făgăduita îndatorire, după chipul făgăduinței sale ce au primit asupră'și."

---

[1] Cpr. Cas. rom., S. I, Bulet. anul 1873, p. 118, 119. Molitor, *Oblig.*, I, 68.

[2] Demolombe, XXIV, 220. Baudry et Barde, I, 132. Laurent, XV, 543. Cpr. art. 127 din codul federal elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

[3] Baudry et Barde, I, 132. Demolombe, XXIV, 222. Laurent, XV, 544.

A doua regulă care resultă din art. 1119 C. fr. este că nu se poate, în genere, stipula in numele sêu propriu pentru altul, ci numai pentru sine. *Nemo alteri stipulari potest* (Instit. § 19, III, 19 și L. 38, § 17, Dig., 45, 1). Aceasta insêmnează că nu pot, contractând în numele meu personal, să oblig pe cineva către un al treilea. Astfel, dacă am convenit cu D-ta ca să dai un cal lui Primus, acesta n'a putut să devie creditor, dacă eu n'am lucrat ca mandatarul sau ca gerantul lui de afaceri, pentru că el n'a consimțit (art. 948, § 2, 973) și această convenție este pentru dênsul *res inter alios acta* (art. 973); eu nu voiu putea de asemenea să 'ți cer calul, pentru că nu te ai obligat să mi-l dai mie (*mihi dari*), ci lui Primus. Prin urmare, obligațiunea D-tale este inutilă [1].

Pentru ca asemenea stipulațiune, făcută pentru altul, să fie nulă sau inutilă, ea trebue însă să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă, dacă ar fi fost făcută în numele celui de al treilea (*nomine alieno*), in basa unui raport juridic, precum ar fi mandatul sau gestiunea de afaceri, care 'mi-ar da dreptul de a o face [2].

Cât pentru casul prevêdut de Pothier, în care 'ți-aș fi vêndut un lucru, stipulând ca prețul lui să 'l plătesti lui A..., nu mai rémâne îndoeală că asemene stipulațiune ar fi validă, pentru că, în specie, n'am stipulat pentru altul, ci pentru mine, și cel de al treilea, în mânele căruia trebue să se facă plata, nu este de cât mandatarul meu, însărcinat cu primirea banilor. *adjectus solutionis gratia* [1].

---

[1] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 54. Baudry et Barde, I, 145.

[2] Pothier, II, *loco cit.* Baudry et Barde, I, 146. Thiry, II, 593. Laurent, XV, 555.—Sunt însă autori cari susțin că ori ce stipulațiune pentru altul cuprinde o gestiune de afaceri și, prin urmare, este validă ca atare. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 33 bis III.

Stipulaţiunile pentru altul fiind nule din causa lipsei de interes din partea stipulatorului, ele vor fi valide îndată ce va exista un interes personal pentru dênsul, fie chiar moral: *Si stipuler alii, cum mea interesset.... ait Marcellus stipulationem valere.* [2] (L. 38, § 20, 21, 22, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*).

Astfel, pentru a ne servi de exemplul dat de Pothier (*Oblig.*, II. 58), dacă fiind obligat a zidi casa lui A. am convenit cu D-ta să faci această lucrare, stipulaţiunea este validă, pentru că, în realitate, ea nu interesează pe cel de al treilea a cărui casă trebue să se clădească, ci pe mine.

Art. 1121 C. fr.

După art. 1121 din codul francez, stipulaţiunea pentru altul mai este încă validă de câte ori ea este condiţiunea unei stipulaţiuni ce facem pentru noi înşine sau a unei donaţiuni făcută altuia.

Astfel, dacă ţi-am vêndut casa mea cu preţ de 20,000 lei, stipulând că vei mai plăti încă o renta viageră de 1000 lei mamei mele (art. 1642 C. C.), această stipulaţiune este validă, căci renta, în casul de faţă, făcênd parte din preţ, neplata ei îmi va da drept a cere resiliarea vêndărei (art. 1365).

De asemenea, dacă ţi-am dăruit casa mea, cu condiţiune, adecă sub sarcina de a plăti mamei mele o rentă viageră de 1000 lei, aceasta stipulaţiune, de şi făcută pentru altul, este validă, pentru că am un interes bănesc la executarea ei. Prin urmare, îndată ce vei calca convenţiunea prin neplata rentei, voi putea cere revocarea donaţiunei (art. 829).

In ambele casuri de mai sus, stipulaţiunea rentei făcută în folosul mamei mele fiind o adevarată donaţiune, ea va trebui să fie acceptată de dênsa (art. 814), şi numai prin această acceptare, eu voi perde dreptul de a'mi retracta oferta, fiind liber de a reveni asupra ei până în acest moment, căci, până la acceptare, neexistând din parte'mi de cât o simplă policitaţie, *solius offerentis promissum*

---

[1] L. 95. § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus.* Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 57. Baudry et Barde, I, 147.

[2] Vedi şi Instit., § 20, III, 19, unde se dice: „*Sed et, si quis stipuletur alii, cum ejus interesset, placuit stipulationem valere*".

(L. 3, Pr., Dig., 50, 12), se înțelege că, până în acest moment, sunt liber de a o retrage.[1])

Aceasta se spune anume în art. 1121 din codul francez, și aceleași principii sunt aplicabile și la noi, cu toate că textul de mai sus ne lipsește.

Art. 1122 C. fr. In fine, art. 1122 din codul francez complectează materia promisiunilor și a stipulațiunilor pentru alții, punênd în principiu că, în genere, omul este presupus a fi promis și a fi stipulat, adecă a fi contractat nu numai pentru sine, dar și pentru moștenitorii și representanții sei, afară de casul când contrariul ar resulta din natura convențiunei sau din voința părților.

Acest principiu există și în legislațiunea noastră, cu toată eliminarea art. 1122 [2]), pentru că moștenitorii, ca continuatori ai noștri [3]), moștenind atât drepturile noastre pasive, cât și acele active, nu mai remâne îndoeala că putem contracta și pentru dânșii. *Heredi nostro cavere concessum est.* (L. 10, Dig., 23, 4 și L. 38, § 14, Dig. 45, 1). Și Pothier[1], de unde art. 1122 este textual luat, dicea nu numai că putem în mod valid să stipulăm pentru moștenitorii noștri, dar încă că suntem, în genere, presupuși a fi stipulat pentru dânșii, cu toate că aceasta nu s'a spus. *Qui paciscitur, sibi heredique suo pacisci intelligitur.*

---

[1]) Cpr. Laurent, XV, 563. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45. C. Rouen, D. P., 89. 2. 143. —Acceptarea celui de al treile (in specie a mamei mele) nu este supusă la formele solemne ale acceptărei donațiunilor în genere, de și stipulațiunea cuprinde o liberalitate în favoarea sa, pentru că liberalitatea nu este, în această ipoteză, de cât o modalitate accesorie a unui contract cu titlu oneros (art. 1642). C. Rouen, D. P., 89. 2. 143. Cas. belgiană, *Pasicrisie* 1883, 1. 347. Pand. fr., II, 7483. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45, nota 4. Demolombe, XXIV, 254. Baudry, II, 826, *in fine*. Baudry et Barde, I, 167. Thiry, II, 598. Tot pentru aceleași motive, nici liberalitatea cuprinsă în stipulațiunea făcută pentru o a treia persoană nu este supusă regulelor de *formă* a donațiunilor, ci numai regulelor *de fond*, de ex., raportului, reducțiunei (art. 1641), etc. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 275. Laurent, XV. 560. Baudry, II, 826. T. Huc, VII, 50. Baudry et Barde, I, 167.—Liberalitatea făcută unei a treia persoane, sub forma unei stipulațiuni pentru altul, ne fiind supusă necesității acceptărei în timpul vieței dăruitorului, poate fi acceptată și în urma morței lui, *însă numai când ea este o modalitate, o sarcină a contractului principal*, căci acceptarea n'ar putea să aibă loc de cât în timpul vieței dăruitorului de câte ori cel de al treile ar fi chiemat a culege liberalitatea întreagă, prin excluderea donatarului primitiv, în urma îndeplinirei unei condițiuni resolutorie. Baudry et Barde, I, 169. Cas. fr., 1 mai 1894, D. P., 95. 1. 69.

[2]) Principiul inscris în art. 1122 C. fr. este atât de evident în cât nu era nevoe de a fi formulat, dice Marcadé (IV, 438). Cpr. și Baudry et Barde, I, 226.

[3]) *Heres personam defuncti sustinet.* Cpr. L. 34, Dig., 41, 1.

Contracte încheiate numai p. moștenitori.

S'ar putea chiar ca cineva să contracteze numai pentru moștenitorii sei, fără a contracta pentru sine. Astfel, ar fi validă obligațiunea prin care ț'-aș promite o sumă de bani plătitoare la moartea mea de către moștenitorii mei. Aceasta ar fi o obligațiune cu termen, oprită altă dată, permisă însă atât în dreptul lui Justinian (Instit., III, 19, § 13, *De inutil. stipul.*), cât și în dreptul modern[2].

Ceea ce n'aș putea însă să fac este să oblig exclusiv numai pe unul din moștenitorii mei, sau pe unii dintr'înșii pentru o parte superioară părței lor de moștenire[3].

Astfel, n'aș putea să cumpăr casa D-tale, convenind ca tot prețul să'l primești la moartea mea numai de la unul din copiii mei, căci, de și art. 1061, § 2 prevede că unul din moștenitori poate fi însărcinat singur prin titlu cu executarea obligațiunei, totuși partea finală a acestui text conferă, în asemene caz, moștenitorului care a achitat întreaga datorie, un recurs contra comoștenitorilor sei, și nu este de credut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, ca defunctul să fi putut în mod valid să lipsească pe moștenitorul seu de acest recurs[4].

---

[1] *Oblig.*, II, (ediția Bugnet), pag. 36, Nr. 61 și 63.

[2] Thiry, II, 601. Baudry, II, 841, *in fine.* Demolombe, XXIV, 269. *Contrà.* Baudry et Barde, I, 219. T. Huc, VII, 56. Laurent, XVI, 9. Larombière, I, art. 1122, No. 17.

Dreptul roman.

[3] La Romani, această chestiune pare a fi fost controversată, căci, după L. 56, § 1 și 137, § 8, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*, nu se putea promite numai pentru unul din moștenitorii sei, așa în cât numai el să fie însărcinat cu plata întregei datorii; pe când, după L. 33, Dig., 2, 14, *De pactis*, se putea stipula liberațiunea numai în folosul unuia din moștenitori.

[4] Baudry et Barde, I, 222. Marcadé, IV, 440. T. Huc, VII, 55. Demolombe, XXIV, 271. Laurent, XVI, 10. Demante, V, 34 bis IV. — *Contrà.* Larombière, I, art. 1122, No. 46. C. Douai, D. P., 51. 2. 133.

De asemenea, nu este permis de a stipula numai pentru unul sau pentru parte din moștenitorii sĕi. Astfel, n'aș putea să'ți vênd casa mea, convenind ca prețul să'l plătești, după moartea mea, numai unuia din copiii mei, cu exclusiunea tuturor celorlalți ¹).

Aș putea, ce e dreptul, să dau, în viață fiind, sau să las prin testament, cu dispensă de raport, unuia din descendenții mei, creanța prețului casei ce 'ți-am vêndut, însă n'aș putea ajunge la acelaș rezultat prin o clauză expresă a contractului de vêndare, pentru că aceasta ar fi un pact succesoral oprit de lege (art. 702, 965, § 2, 1226 C. C.).

Representanți universali.

Ceea ce legiuitorul francez dice în privința moștenitorilor este în genere aplicabil și representanților universali sau cu titlu universal, *aux ayants cause universels ou à titre universel* ²), adecă acelora care, fără a fi moștenitori, țin drepturile lor de la o persoană și'i succed (*qui causam habent*), precum sunt legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal (art. 888 urm., 894 urm.), și chiar creditorii, fiind că ei au ca garanție universalitatea bunurilor debitorului lor (art. 1718) ³).

Representanți cu titlu particular. Distincțiuni admise în această privință.

Cât pentru representanții cu titlu particular sau singular (*les ayants cause à titre particulier*), precum sunt legatarii și donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat față cu vêndĕtorul ⁴), usufructuarul față cu acel de la care el ține dreptul sĕu, locatarul față cu locator, etc., convențiunile încheiate de autorul lor nu le poate folosi sau strica de cât cu oare care distincțiuni.

---

¹) Thiry, II, 602. Baudry, II, 828. Baudry et Barde, I, 221 și autorii citați în nota precedentă.— *Contrà.* Larombière, *loco suprà cit.*

²) Amicul nostru, Dl. Gh. Petrescu, în însĕmnatul sĕu tratat asupra donațiunilor și testamentelor, traduce la fie care pas aceste expresiuni din codul frances prin barbarismul *avêndii causă, avêndiă drept* (ital. *gli aventi causa).* Codul nostru cuprinde destule neologisme, fără ca interpretul să mai înmulțească numĕrul lor.

³) Baudry, II, 827, 908. Vigié, II, 1167. Baudry et Barde, I, 211 și 581. Cpr. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475 și Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. Vedi și *infrà*, explic. art. 973.

⁴) Cpr. Cas. rom., 17 april 1896, *Dreptul* din 1897, No. 6. Vedi și *infrà*, explic. art. 973.

Intâi şi'ntâi, este evident că drepturile câştigate sau obligaţiunile contractate de autor, care nu sunt relative la lucrul transmis representantului cu titlu particular, nu sunt întru nimic oposabile acestui din urmă, şi că el este cu totul strain de dênsele. Astfel, de exemplu, daca 'ţi-am vêndut casa mea, contractele făcute de mine înainte de vêndare, care nu sunt relative la imobilul vêndut, nu'ţi sunt oposabile, pentru că de şi aceste contracte au putut să mărească sau să micşoreze patrimoniul meu, D-ta, ca cumpărător, nu mê represinţi pentru universalitatea bunurilor mele, precum mê represintă legatarii sau donatarii mei universali, ori cu titlu universal, ci mê represinţi numai pentru imobilul particular şi determinat ce 'ţi-am vêndut.

Dacă este însă vorba de drepturi reale active sau pasive stabilite înainte de vêndare în folosul sau în contra imobilului vêndut, dobênditorul acestui imobil se va folosi de aceste drepturi, sau va suferi exerciţiul lor, fiind că ele existau în momentul achisiţiunei sale şi el a dobêndit imobilul în starea în care se găsea.

Astfel, în exemplul de mai sus, dacă presupunem că, înainte de a'ţi vinde casa mea, am dobêndit o servitute activă asupra fondului unui vecin, sau am conferit o servitute pasivă asupra fondului meu în folosul unui alt fond, D-ta, cumpărătorul imobilului, în calitate de representant al meu cu titlu particular, te vei folosi de servitutea activă, precum vei suferi servitutea pasivă constituită de mine înainte de vêndare în folosul altui fond. [1]

Tot astfel, cesionarul unei creanţe se va folosi de ipoteca sau fidejusiunea care garanta această creanţă. Convenţiunea autorului care stipulase o garanţie pentru plata creanţei cesionate, fiind un accesoriu al acestei creanţe, foloseşte, în specie, representantului cu titlu particular, pentru că imbunătăţeşte şi întăreşte dreptul creditorului. *Accessorium sequitur principalem*, sau *accesio cedat principali*. (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc. [2])

Convenţiunile însa care nu măresc, nu inbunătăţesc, nu micșorează, nu întăresc și nu transformează dreptul transmis de către autor, nu pot fi invocate de representantul cu titlu particular, după cum nu pot să'i fie nici opuse, chiar dacă ar fi relative la obiectul transmis. Astfel, daca, înainte de a'ți vinde casa mea, am contractat cu un antreprenor pentru oare-care reparații sau inbunătățiri ce urmează a se aduce imobilului vêndut, acest contract, în lipsa unei clause exprese, nu va putea fi invocat de D-ta, pentru că dreptul care resulta pentru mine dintr'ênsul îmi este eminamente personal. (Veḑi însă art. 1441 C. C., care cuprinde o excepție la acest principiu)[1].

---

[1] Cpr. Thiry, II, 600. Baudry—Lacantinerie, II, 829, 908. Mourlon, II, 1082, 1165. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Marcadé, IV, 491.

[2] Thiry, II, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, II, 7990. Baudry et Barde, I, 223.

Acestea sunt condițiunile și distincțiunile sub care promisiunile și stipulațiunile făcute de autor trec la representanții sei cu titlu particular, și, pentru ca obligațiunile sau foloasele care nasc din contract să poată trece la acești representanți, se cere neaparat ca contractul să fi fost încheiat înainte de transmisiunea lucrului. (Thiry, II, 600).

Excepții la regulele de mai sus.

Regula mai sus expusă, după care putem contracta și suntem chiar presupuși a contracta nu numai pentru noi, dar și pentru moștenitorii și representanții noștri universali sau cu titlu universal, sufere două excepțiuni: 1° Când contrariul a fost expres prevĕḑut în convențiune[2]; 2° Când netransmisibilitatea către moștenitorii sau representanții noștri universali, ori cu titlu universal, resultă din natura convențiunei, precum aceasta se întâmplă în materie de usufruct (art. 557), de uz (art. 571), de abitațiune (art. 573), în materie de locațiune de lucrări (art. 1485 C. C.,

---

[1] Thiry, II, 600. Baudry, II, 829. Mourlon, II, 1082. Baudry et Barde, I, 224. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 409.

[2] In caz de tăcerea părților, legea presupune că ele au înțeles a contracta atât în vederea lor cât și a moștenitorilor lor, și, pentru a dărâma această presumțiune, trebuește o clausă *expresă*, fiind vorba de a se stabili o excepție la dreptul comun. Astfel, dacă presupunem că am cumparat un imobil cu 50000 lei, stipulând un termen de ḑece ani pentru plata acestei sume, moștenitorii mei, în lipsa unei clause contrare și exprese, se vor folosi și ei de acest termen, în baza dreptului comun; pe când, la caz de a fi stipulat în mod expres termenul numai în folosul meu, ei vor trebui să plătească îndată prețul, daca eu am murit înaintea expirărei termenului. Cpr. Baudry et Barde, I, 215.

492 C. com.), de societate (art. 1523), de mandat (art. 1552), de rentă viageră (art. 1644, 1645), etc. [1].

Conclusiune. Art. 1119—1122 din codul francez sunt deci aplicabile și la noi, în baza principiilor generale, de și ele nu se vĕd reproduse în codul nostru. Aceste texte dând însă loc la nenumarate deficultăți [2], bine a făcut legiuitorul nostru de le-a eliminat.

Despre condițiunile (însușirile) esențiale pentru existența convențiunilor (contractelor).

Ne am ocupat pana acum despre însușirile neaparate la *validitatea* convențiunilor, adecă despre casurile în care convenția este numai *anulabilă*, și am vĕdut că aceste însușiri sunt: 1º capacitatea (art. 948, § 1) și 2º lipsa de eroare, violență sau dol (art. 953—961).

Cată acum să ne ocupăm de condițiile sau însușirile neaparate la *existența* convențiunilor, adecă despre causele în care convenția este *inexistentă* sau *fără ființă*.

Condițiile sau însușirele cerute pentru ca o convenție să aibă ființa sunt:

1º Consimțĕmêntul valabil al părților contractante sau al representanților lor, ear nu numai *al părței ce se obligă*, după cum pe nedrept se exprimă art. 948, § 2;

2º un obiect determinat de care părțile au putut să dispue (art. 948, § 3, 963, 964, 1310).

3º și în fine, o causă adevarată și licită (art. 948, § 4, 966—968). (Vedi *suprà*, p. 24).

Despre consimțĕmênt ne am ocupat pe larg *suprà*, p. 35 urm., și am vĕdut, cu deosebire de ceea ce se întâmplă când consimțĕmêntul este viciat, că *lipsa totală a consimțĕmêntului* atrage *inexistența* actului (art. 129, 966).

Remâne acum să ne ocupăm despre obiectul și causa convențiunilor.

---

[1] Thiry, II, 603. Mourlon, II, 1084. Baudry et Barde, I, 216.

[2] Vedi asupra dificultăților la care art. 1119—1122 din codul francez au dat loc, Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7370—7541 și 7938 urm.

SECŢIUNEA III.

Despre obiectul convenţiunilor [1]).

Art. 962.—Obiectul convenţiunei este acela la care părţile sau numai una din părţi se obligă. (Art. 948, 963, 964, 965, 1310, 1311 C. C. Art. 1126 C. fr.).

Art. 963. — Numai lucrurile ce sunt în comerţ pot fi obiectul unui contract. (Art. 476, 478, 965, 1156, 1310, 1844 C. C. Art. 1128 C. fr.).

Art. 1310.—Toate lucrurile care sunt în comerţ pot să fie vêndute, afară numai dacă vre o lege a oprit aceasta. (Art. 476, 478, 571, 573, 963, 965, 1248, 1518, 1844 C. C. Art. 1598 C. fr.).

Art. 964.—Obligaţiunea trebue să aibă de obiect un lucru determinat, cel puţin în specia sa. Cuantitatea obiectului poate fi necertă, de este posibilă determinarea sa. (Art. 908, 948, 971, 1103, 1311 C. C. Art. 1129 C. fr.).

Art. 965.—Lucrurile viitoare pot fi obiectul obligaţiunei.

Nu se poate face renunţare la o succesiune ce nu este deschisă, nici se pot face învoiri asupra unei astfel de succesiuni, chiar de s'ar da consimţĕmêntul acelui a cărui succesiune este în chestiune. (Art. 5, 702, 1226 C. C. Art. 1130 C. fr.).

Obiectul este al doile element cerut pentru *existenţa* contractului.

Ori ce contract trebue să aibă un obiect, un lucru pe care ambele părţi sau macar una din ele se obligă a da,

---

Observ. asupra rubricei codului nostru.

[1]) Rubrica codului fr. este intitulată: *Despre obiectul şi despre materia contractelor,* ceea ce anunţă o confusie regretabilă între obiectul *obligaţiunei* şi acel al *contractului.* Rubrica noastră, luată din codul italian (*dell'oggeto dei contratti*) evită de o cam dată această confusiune, care însă apare mai târdiu în textele acestei secţiuni, unde, pe de o parte, se vorbeşte de obiectul *convenţiunilor,* adecă *al contractelor* (art. 962, 963), ear pe de alta, de obiectul *obligaţiunei* (art. 964, 965): confusiune de care codul italian se fereşte cu drept cuvênt în art. 1116 — 1118, nevorbind de cât de obiectul *contractelor.* De şi unii autori (v. de ex., Demante, V, 40. Demolombe, XXIV, 300. Thiry, II, 607) aprobă confusiunea făcută de legiuitor între obiectul **contractului** şi acel al obligaţiunei, totuşi confusiunea este regretabilă, pentru că obiectul *contractului* este dreptul ce părţile voesc să creeze prin convenţia lor, pe când obiectul *obligaţiunei* este lucrul sau faptul la care acest drept se aplică. Cpr. Baudry, II, 835. Marcadé, IV, 447. Mourlon, II, 1092, nota 1. Pand. fr., II. 7609. Acollas, II, p. 773, 774. T. Huc, VII, 63. Baudry et Barde, I, 243.

a face sau a nu face (art. 962). Obiectul contractului poate deci să consiste într'un *lucru*, într'un *fapt* sau în o *abstențiune*. Art. 1126 din codul francez (corespundĕtor cu al nostru 962), o spune anume.

Când contractul n'are nici un obiect, el este *inexistent* ca și cum ar lipsi consimțĕmêntul sau causa. *Exemplu*: Ți-am vêndut un lucru care era perit *în total* în momentul vêndărei; contrarul este nul sau, mai bine dis, *inexistent* pentru lipsă de obiect (art. 1311 C. C.) „*Nec emptio, nec venditio sine re quæ veneat, potest intelligi*". (L. 8, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*)[1].

Și ceea ce legea dice în privința vêndărei este neaparat aplicabil tuturor contractelor, art. 1311 fiind o aplicare a principiilor generale.[2]

Art. 1127 C. fr.

Contractul poate să aibă de obiect nu numai proprietatea unui lucru (de ex. vêndarea, schimbul, donațiunea, etc.), dar încă folosința lui (de ex., închirierea, comodatul, etc.), sau numai posesiunea lui (de ex. amanetul). Aceasta se spune anume în art. 1127 din codul francez, eliminat din codul nostru ca de prisos, ca și în codul italian și acel olandez, probabil după observațiile lui Marcadé (IV, 127)[3].

Casul în care lucrul vêndut ar fi perit numai în parte.

[1] In caz când lucrul n'ar fi perit cu totul, ci numai *în parte*, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor decide dacă părțile au înțeles sau nu ca vêndarea să aibă ființă, și, în caz de a decide chestiunea în mod afirmativ, vor hotărî o reducere din preț (argument din art. 1311, *in fine*, 1347, 1348). Baudry et Barde, I, 246. Demolombe, XXIV, 322. Larombière, I, art. 1128, No. 8. După părerea generală, și în baza art. 998, partea care avea cunoștință, în momentul încheierei contractului, de perderea totala sau parțială a lucrului vêndut, va putea fi condamnată la daune către ceealaltă parte de bună credință. Demolombe, XXIV, 321. Larombière, I, art. 1128, No. 9. Cpr. L. 57, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*, etc. Mai mult încă, după unii acel care a promis un lucru inexistent ar datori daune, chiar dacă el n'ar fi avut cunoștință de perderea lucrului, afară de casul în care ignoranța sa ar fi scusabilă. Vedi Baudry et Barde, I, 246, care citează în acest sens pe Ihering, Despre *culpa in contrahendo*, II, p. 60 urm. a traducerei Meulenaëre.

[2] Baudry et Barde, I, 246. Larombière, I, art. 1128, No. 8 *in fine*. Demolombe, XXIV, 322.

[3] Cpr. Laurent, Ante-proiect, IV, p. 63. Baudry, II, 844. Codul spaniol de la 1889 omite de asemene de a reproduce acest text.

Pentru ca un lucru [1] să poată face obiectul unui contract, se cere ca acel lucru să fie cu putință [2], să existe sau, cel puțin, să poată exista fisicamente sau legalmente [3]. Astfel, n'aș putea să mê oblig a-ți da luna. *Impossibilium nulla est obligatio.* (L. 185, Dig., 50, 17).

Tot astfel, nu se poate obliga cineva a îndeplini un fapt contrar ordinei publice sau bunelor moravuri (art. 1170 C. Calimach). De exemplu, un judecător nu s'ar putea obliga a nu judeca, pentru că aceasta ar constitui un delict (art. 3 C. C. și 152 C. penal): o persoană n'ar putea să se oblige a vinde un om, etc. [4] In asemene caz, ar fi chiar o causă ilicită (art. 948, § ultim și 966.)

Sensul cuvêntului lucru.

[1] Cuvêntul *lucru (chose, causa)* nu însemnează aici un *bun* asupra căruí se poate dobêndi un drept, ci un fapt și chiar o abstențiune. Cpr. Pothier, II, 130. Cuvêntul *lucru* este deci luat aici în sensul cel mai larg *(lato sensu)*, ear nu în sensul sêu ordinar. T. Huc, VII, 64, 65. Acollas, II, p. 775. Demolombe, XXIV, 302. Baudry et Barde, I, 243, nota 2 și 292. In cât privește deosebirea ce există între *lucruri* și *bunuri*, vedi t. II al lucrărei noastre, p. 377 și t. III, p. 210, text și nota 4.

Art. 1170 C. Calimach.

[2] Aceea ce nu este cu putință la o parte, nici la amêndouê persoanele contractante, dice art. 1170 din codul Calimach (878 C. autriac), aceea ce este cu totul peste putință, nu se poate supune unei tocmeli puternice". Acest text vizează o imposibilitate absolută, *impedimentum naturale, id quod natura fieri non concedit).* Dacă însă lucrul sau faptul promis este cu putință în sine, convenția ar fi validă, cu toate că debitorul s'ar afla în imposibilitate de a'l îndeplini, caci îndată ce lucrul este fisicamente cu putință, creditorul s'a putut aștepta la îndeplinirea lui. Pothier, II, 136. Mourlon, II, 1096. Demolombe, XXIV, 318. Baudry, II, 845. Laurent, XVI, 80. „*Si ab eo stipulatus sim qui efficere non possit, cum alii possibile sit, jure factam obligationem Sabinus scribit*". (L. 137, § 5, Dig., 45, 1).

[3] „*At, si quis rem, quæ in rerum natura non est aut esse non potest, dari stipulatus fuerit...., inutilis erit stipulatio*". Instit., § 1, III, 19, *De inutilibus stipulationibus.*

[4] „*Quod turpi ex causa promissum est, veluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat, non valet*". (Instit. § 24, III, 19). Vedi și L. 15, Dig., 28, 7, unde se dice: „*Facta quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, ut generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est*".—In L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis*, se mai dice încă: „*Pacta quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim ha-*

Prin urmare, încă o dată, ori ce convențiune care n'are obiect sau care are de obiect un fapt imoral ori ilicit, este nu numai anulabilă, dar *inexistentă*.

Lucrurile viitoare. Art. 965.

Nu trebue să confundăm lucrurile care n'au ființă cu acele viitoare, adecă care nu există încă actualmente, căci aceste din urmă pot face obiectul unei convențiuni. Astfel, aș putea, în mod valid, să'ți vênd recolta viitoare a moșiei sau viei mele [1]), precum și prăsila viitoare a animalelor mele, *fructus et partus futuri* (L. 8, Pr., Dig., 18, 1 și L. 75, § 4, Dig., 45, 1). „Acel ce făgăduește un preț cuviincios pentru o hotărîtă sumă din viitoarele roduri, încheie obicinuit contract de cumpărare și vêndare“, dice art. 1709 din codul Calimach (1275 C. austriac). Dacă nu se va face nici o recoltă sau dacă animalul meu nu va fata, convenția va fi *inexistentă* pentru lipsa de obiect.

Vêndarea lucrurilor viitoare se întâmplă foarte des în comerț. Astfel, un fabricant de postavuri poate să vêndă de pe acum, spre a fi predată într'un termen determinat, o cantitate de postav, de și el nu posedă încă lâna necesară fabricațiunei sale. Aceste contracte poartă în comerț numele generic de *ventes à livrer*. [2])

Vêndarea unei sperante. Contract aleator.

Tot de asemene, pot să 'ți vênd o speranță (*emptio spei*), de ex., peștele ce voi prinde cu năvodul (*la vente d'un coup de filet, captus piscium*, art. 1427, 1710 C. Calimach), sau vênatul ce voi ucide mâne, *captus avium* (L. 8, § 1, Dig., 18, 1). Aceasta este un contract aleator (vedi *suprà*, p. 11, 15). In asemene caz, obligația există

---

here indubitati juris est“. „Tocmala în potriva pravilelor și a naravurilor cele bune, nu se tocmește“, dice art. 4 partea III, cap. 1, Cod. Caragea (L. 6, Cod., 2, 3). Vedi și art. 1170 C. Calimach, 878 C. austriac, etc. Cpr. Pothier, II, 137. Laurent, XVI, 82. Baudry, II, 845. Pand. fr., II, 7666. Baudry et Barde, I, 292. Marcadé, IV, 449.

[1]) O lege din 6 messidor anul III (abrogată in Belgia prin codul rural din 7 oct. 1886, art. 98, § 9) oprește pe agricultori de a vinde grânele necoapte și prinse încă de rădăcini, pentru a'i impedeca de a sconta pe nimic recoltele lor viitoare și în scop de a-i sustrage de la speculațiunile acaparatorilor.—Fructele și recoltele neculese încă și prinse de rădăcini nu pot fi urmărite de cât în virtutea unei proceduri speciale, statornicită de art. 467 și urm. Pr. civ.

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 947. Massé, *Droit comm.*, III, 1539.

actualmente, și cu toate că n'aș prinde nici un pește sau n'aș ucide vre un animal, îmi datorești prețul stipulat, pentru că, într'un contract aleator, părțile trebue să se aștepte la ori ce întâmplare, și cumpărătorul este presupus a se obliga *etiam sine re*, după cum se exprimă L. 8, § 1, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione* [1].

In vêndarea unui lucru viitor (*res futura* sau *sperata*), convențiunea este deci condițională, și neîndeplininduse condițiunea, nu se datorește nici prețul; pe când în cumpararea unor lucruri pe nădejde, după cum se exprimă art. 1427 și 1710 din codul Calimach (*emptio spei*, vêndare aleatorie), convenția este pură și simplă și prețul se datorește, chiar dacă speranța nu s'ar realisa.

Cum se va distinge dacă părțile au înțêles a cumpara și a vinde un lucru viitor (*res sperata*) sau o speranță numai, *o alea*, o *spes*? Chestie de interpretare și de fapt. La caz de îndoeală, convenția se va interpreta în contra vêndetorului și în favoarea cumparatorului (art. 983, 1312, § 2) [2].

Se poate, de asemene, promite lucrul altuia, pentru că făgaduitorul n'are de cât să'l dobêndească spre a'l preda cumpărătorului [3].

---

[1] *„Aliquando tamen et sine re venditio intelligitur, veluti cùm quasi alea emitur: quod fit, cum captus piscium, vel avium, vel missilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiamsi nihil inciderit: quia spei emptio est“*. (L. 8, § 1, Dig. 18, 1, *De contrah. emptione*). „Acel ce cumpără cu hurta viitoarele folosuri a unui lucru sau cumpără nădejdea lor cu hotărît preț, cade asupra lui primejdia zădărnicitei nădejdi, însă i se cuvine lui toate folosurile obicinuite dintru acel lucru“. (Art. 1710 C. Calimach, 1276 C. austriac).

[2] Cpr. Giorgio Giorgi, III, 296, *in fine*. Molitor, I, 70. Mourlon, II, 1094. Pothier, III, *Vente*, 5. Troplong, *Vente*, I, 204. Peucescu, I, 172. Baudry, II, 842. Pand. fr., II, 7627. Laurent, XXIV, 99. Thiry, II, 609. Duranton, X, 301 și XVI, 172. Demante, V, 44 bis. Boileux, IV, p. 380. Demolombe, XXIV, 305 urm. Larombière, I, art. 1130, No. 3. Baudry et Barde, I, 247.

[3] Pothier, II, 134. Nu se poate însă vinde cuiva lucrul care'i aparținea mai'nainte: *„Suae rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emi“*. (L. 16, Pr. Dig., 18, 1). Vedi și L. 1, § 10, Dig. 44, 7, unde se dice: *Nec minus inutilis est stipulatio, si quis rem suam, ignorans suam esse, stipulatus fuerit.“* Dacă însă lucrul n'ar aparținea de cât în mod imperfect cumpărătorului, vêndarea ar fi bună și vêndătorul va fi obligat a'i transmite proprietatea desevêrșită. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 134 și *Vente*, III, 8 urm.

Vêndarea lucrului altuia.

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă vêndarea lucrului altuia este validă în legislația noastră, din causa eliminărei art. 1599 C. fr., după care asemene vêndare este nulă. Chestiunea este controversată [1], însă controversa nu este cu putință de cât dacă lucrul străin s'a vêndut fără știrea proprietarului, căci dacă el s'a vêndut cu știrea acestui din urmă, nu mai încape îndoială că vêndarea va fi validă. (Cpr. art. 876 din noul proiect al codului civil german).

Vêndarea unei moșteniri deschise.

O moștenire deschisă poate încă face obiectul unei vêndari [2].

Vêndarea lucrului altuia.

[1] Intr'un sistem, vêndarea lucrului altuia ar fi nulă, ca și în codul frances (cpr. D. A. Donici și Al. Râșcanu, *Dreptul* din 1892, No. 46 și 65. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi și *infrà* explic. art. 966, p. 131); într'un alt sistem, ea ar fi validă între părți și nulă numai în privința proprietarului, care ar putea să'și revendice lucrul seu chiar de la un cumpărător de bună credință: „*Res emptori auferri potest*“. (L. 28, *in fine*, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*). „Se strică vêndarea, dice art. 44, § 9, partea III, cap. 2 din codul Caragea (când lucrul se vinde, *străin fiind*), se va cere prin judecată și se va lua.“ Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 15, p. 120 și din 1891, No. 10, nota 1. In alt loc, acelaș autor dice că vêndarea lucrului altuia n'ar fi nulă, ci numai *resolubilă*. *Dreptul* din 1875, No. 21. Vedi, asupra acestei chestiuni, în cât privește dreptul nostru anterior, pe lângă textul mai sus citat din codul Caragea, art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); § 6, *in fine*, cap. X, C. Andr. Donici. Vedi și *infrà*, explic. art. 966, p. 131.—In noul cod spaniol de la 1889, art. 1599 C. fr. este eliminat, ca și în codul nostru, și acolo se decide în genere că vêndarea lucrului altuia este validă, vêndĕtorul avênd obligațiunea de a dobêndi lucrul de la proprietarul seu și de a'l preda cumpărătorului, sau, în caz contrar, de a plăti daune. Cpr. A. Levé, *Code civ. spaniol*, No. 25, p. 23, 24 a introducerei. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 497, nota 1.

Art. 59 C. com. italian, eliminat de legiuitorul nostru.

In fine, trebue să observăm că, după art. 59 din codul de comerț italian, vêndarea comercială a lucrului altuia este validă: *La vendita commerciale de la cosa altrui è valida.* Ea obligă pe vêndĕtor a dobêndi lucrul și a'l preda cumpărătorului, sub pedeapsă de daune-interese. Această disposiție n'a fost reprodusă în codul comercial de la 1887, așa în cât nici o antinomie nu există, în această privință, între codul civil și codul comercial.

[2] Pothier, *Vente*, III, 525. T. Huc. VII, 72. Cpr. art. 1711 urm. C. Calimach, 1278 urm. C. austriac.

Pact succesoral. Art. 965 § 2, 702, 1226 C. C.

Nu se poate însă face învoire asupra unei succesiuni nedeschise încă, sau ori ce pact succesoral în genere, nici chiar în privința unor obiecte determinate din moștenire [1]), pentru că asemene tocmeli sunt, după cum se exprimă art. 1032 din codul Calimach, *în protiva moralului și pentru aceasta prihănite, care de multe ori aduc și un sfërșit primejdios; quia hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur et plenæ tristissimi et periculosi eventus.* (L. 30, *in medio*, Cod., 2, 3. *De pactis* [2]).

Legiuitorul actual, fidel tradițiunei trecutului nostru[3]), oprește ori ce pact succesoral. și pentru a da acestei proibițiuni o însemnătate și mai mare. el nu se mărginește a o spune o singură dată, ci repetă aceiaș proibițiune în trei texte deosebite. și anume, în art. 702. 965, § 2 și în art. 1226. Art. 1600 din codul fr. mai spune încă că „nu se poate vinde moștenirea unui om viu. chiar cu consimțĕmêntul seu.“ Acest text nefiind de cât aplicațiunea principiilor de mai sus. a fost eliminat de legiuitorul nostru ca deprisos. (Marcadé. VI, art. 1600, No. 1. *ab initio*).

---

[1]) Este în adevĕr de principiu că proibițiunea legei, în materie de pacte succesorale, se aplică nu numai la universalitatea bunurilor, dar și la o parte sau un obiect determinat al moștenirei, fie el mobil sau imobil. Baudry et Barde, I, 274. Laurent, XVI, 85. Demolombe, XXIV, 325. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317. Larombière, I, art. 1130, No. 13. Troplong, *Vente*, I, 246. Cpr. Cas. fr. și Trib. Le Mans. D. P., 46. 1. 25. D. P., 66. 2. 93.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 132 și *Vente*, III, 526. Accarias, *Dr. romain* (ediția a 4-a, 1891), p. 58, nota 2. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, p. 213.

Dreptul vechiŭ și dreptul străin.

[3]) Pactele succesorale au fost, în adevĕr, oprite prin toate așezămintele noastre anterioare. Eată cum se exprimă, în această privință, pravila lui M. Basarab, glava 277: „Tocmelele tatălui care 'și mărită fata și o înzăstrează cu condițiune ca zestrea ei dată să fie pentru toate lucrurile ei, și mai mult să nu aibă treabă în bucatele lui, *n'are nici o putere, nici adeverință*, nici nu oprește pe fiea-sa de a'l moșteni, de va muri fără carte“. Vedi și codul Calimach, art. 1032 și 1172, § ultim, etc.— Codul Caragea nu oprește aceste pacte în termeni expreși, însă s'a decis cu drept cuvênt că ele erau oprite și sub acest cod, conform principiilor dreptului roman, pentru ca, prin asemene pacte se aducea o atingere dreptului de a testa. Trib. Dolj (M. Măinescu, președ.), *Dreptul* din 1893, No. 60. Cpr. Trib. Ilfov, *Cur. judiciar* din 1897, No. 20. Vedi, asupra pactelor succesorale, t. III al lucrărei noastre, p. 362 și urm. Pactele succesorale sunt din contra admise în dreptul germanic (vedi E. Lehr, *Dr. civ. germanique*, 375; C. Saxoniei, art. 2003, 2542, 2557; C. german promulgat la 18 aug. 1896, aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ian. 1900, art. 2274 și urm., etc.); însă este de observat că codul austriac nu le admite de cât între soți și în forma unui testament regulat. (Art. 602, 1249 C. austriac). Cpr. art. 2546 C. Saxoniei. De aceea, art. 879 § ultim din acest cod, corespundĕtor cu art. 1172 din codul Calimach, anulează înstrăinarea unei succesiuni nedeschise încă: „*Wenn eine Erbschaft oder ein Ver-*

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.

Legiuitorul actual nu admite nici excepțiunea pe care o admitea dreptul roman, unde se putea, în mod valid. înstrăina drepturile eventuale ce o persoană avea la moștenirea unui om viu. cu consimțĕmêntul seu, dacă acest consimțĕmênt nu era revocat în tot timpul vieței sale, *et in ea usque ad extremum vitae suae spatium perseveraverit*. (L. 30, Cod., 2, 3. *De pactis*). Art. 965 § 2 prevede. în adevĕr. că nu se pot face învoiri asupra unei succesiuni nedeschise încă. *chiar de s'ar da consimțĕmêntul lui de cujus*, ear art. 702 proibă pactele succesorale făcute chiar prin contractul de căsătorie. (Cpr. și art. 1226 C. C.). [1]

---

mächtniss, die man von einer dritten Person hofft, noch bei Lebzeiten derselben veräussert wird“. Cpr. art. 312 C. german. Curtea noastră supremă a mers deci prea departe când a afirmat (v. *Dreptul* din 1876, No. 24 și Bulet. S-a I, 1876, p. 187) că codul austriac permite *pactele succesorale în genere*.

[1] Dreptul actual fiind deci mai riguros de cât dreptul roman, convențiunea făcută de o persoană cu unul sau mai mulți din moștenitorii sei presumptivi, asupra moștenirei sale viitoare, ar fi nulă sau, mai bine dis, *inexistentă*, ca și acea care ar fi intervenit între moștenitorii sei și cei de al treile. Art. 1118, § 2 din codul italian este formal în această privință. „*Non si può fare*, dice acest text, *alcuna stipulazione ad una successione non ancora aperta*, **sia con quello della cui eredità si tratta**, *sia con terzi*“. Cpr. Laurent, XVI, 84. Baudry et Barde, I, 264. Larombière, I, art. 1130, No. 8. Fuzier-Herman, art. 1130, No. 21. Cpr. și D. P., 49. 2. 165. D. P., 58. 1. 43. D. P., 59. 2. 131. D. P., 94. 1. 546.

Tot ca pact succesoral oprit de lege ar trebui să se considere convenția prin care unul sau mai mulți copii s'ar obliga, în viața fiind părintele lor, a respecta testamentul acestuia, sau a nu ținea nici o samă de el. pentru că proibițiunea legei nu se aplică numai la moștenirele *ab intestat*, ci și la acele testamentare. Cpr. Baudry et Barde. I, 273. Laurent, XVI, 88. T. Huc. VII, 72. Cas. fr., D. P., 84. 1. 468.

Conv. asupra moștenirei unui absent.

Nu se poate conveni nici asupra moștenirei unui absent, pentru că moștenirea absentului nu este deschisă și pentru că moartea sa nu se presupune nici odată [1].

Art. 825.

Cât pentru dăruitorul care ar fi stipulat în folosul seu întoarcerea bunurilor daruite, în baza art. 825 C. C., pentru casul când primitorul darului ar fi murit înaintea lui, nimic nu l'ar împedeca de a renunța la acest drept, pentru că, precum numele seu îl arată, dreptul de reîntoarcere, cu toate că este subordonat morței donatarului sau descendenților sei, nu se întemeiază pe o vocațiune ereditară, ci pe convențiunea părților [2].

Convențiile relative la o moștenire nedeschisă nu pot nici odată fi confirmate sau ratificate.

Din cele mai sus expuse resultă că ori ce convenție relativă la o moștenire viitoare și nedeschisă încă, fie aceastà moștenire *ab intestat* sau testamentară, nu este numai anulabilă, ci *inexistentă*, nesusceptibilă de a fi confirmată nici dupa moartea lui *de cujus*, pentru că, după cum se exprimă art. 1310 din codul italian, ceea ce nu există, nu poate fi confirmat [3]. *Quod nullum est confirmari nequit* [4].

N'ar trebui însă să vedem un pact succesoral oprit de lege în actul prin care cine-va, de bună credință, ar dispune între vii de toate bunurile sale presente, nici în făgăduința care ar urma a fi îndeplinită numai la moartea făgăduitorului, pentru că, în asemene caz, datoria este actuală, plata numai fiind amânată până la moartea debitorului. Baudry et Barde, I, 266, 267. Larombière, I, art. 1130, No. 9 și 10. Demolombe, XXIV, 327. Laurent, XVI, 101. Cpr. D. P., 46. 1. 296. D. P., 61. 2. 151.

Tot din aceleași principii mai resultă încă că cine-va ar putea foarte bine să dispue de averea sa, reservându'și usufructul până la moarte, fără ca asemenea convenție să poată fi considerată ca un pact succesoral oprit de lege. Cpr. Baudry et Barde, I, 268. C. Poitiers, D. P., 53. 2. 12.

[1] Baudry et Barde, I, 278 și autorii citați în t. III al lucrărei noastre, p. 363, nota 2, unde am vedut, cu toate aceste, că chestiunea este controversată.

[2] Baudry et Barde, I, 280. Larombière, I, art. 1130, No. 19. Cas. fr., 19 ian. 1836. Répert. Dalloz, *Contrat de mariage*, 354 și *Disp. entre-vifs*, 1756.

[3] „*Non si possono sanare con verun atto confermativo i vizi de un atto nullo in modo assoluto per difetto di formalità*". (Art. 1310 C. italian).

[4] Laurent, XVI, 106; XVIII, 564 urm., 575 urm. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, V, art. 1338, p. 92 și art. 1398, p. 429. Fuzier-Herman, *C. civ.*, art. 1130, No. 28. Vedi t. IV, al lucrarei noastre, p. 88, text și nota 3, p. 107, 108, 241.

Cazul în care convenția ar avea de obiect o moștenire deschisă și una viitoare. Controversă.

Dacă convențiunea are în acelaș timp de obiect o moștenire deschisă și una viitoare, ea nu va fi indivisibilă și inexistentă pentru tot, așa precum susțin unii [1], ci va fi validă în privința moștenirei deschise, de și prețul hotărît între părți ar fi unul și acelaș pentru ambele moșteniri, daca cumpărătorul se declară gata a plăti prețul întreg numai pentru moștenirea deschisă, sau dacă, în lipsa unei asemene declarațiuni din partea-i, judecătorii vor putea să determine partea din preț care se refera la moștenirea deschisă. Cât pentru casul în care contractul ar statornici două prețuri, unul pentru moștenirea deschisă și altul pentru acea viitoare, chestiunea nu sufere nici o dificultate, căci fiind în specie două contracte, acel relativ la moștenirea deschisă va fi valid, ear cela-lalt va fi inexistent [2].

La principiul care proibă în mod absolut pactele succesorale, legiuitorul aduce însă oare care excepțiuni:

Instit. contractuală. Pact succes. permis.

1⁰ Astfel, după art. 933, se poate da viitorilor soți, prin contractul lor de căsatorie, averea sa viitoare, adecă *averea ce dăruitorul va avea la moartea sa*. Instituția contractuală este deci un pact succesoral permis [3].

2⁰ Art. 845, permite de asemene, în partea sa finală, o stipulațiune care constitue un pact asupra unei moșteniri nedeschise încă [4].

Vedi și t. III, p. 336, 362, 633. Vedi și *suprà*, p. 23, text și nota 2. Pactele succesorale fiind, după cât am vedut, oprite pentru rațiuni de ordine publică, nulitatea provenind din aceasta proibițiune poate fi invocată din oficiu de judecători. C. Paris, D. P., 77. 2. 111.

[1] Troplong, *Vente*, I, 251. Vedi și decisiile citate în Baudry et Barde, I, p. 265, No. 277, nota 1.

[2] Baudry et Barde, I, 277. Demolombe, XXIV, 329. Laurent, IX, 419 și XVI, 86. Duvergier, *Vente*, I, 231. Cas. fr., 9 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Transaction*, 162, nota 2.

[3] Vedi în t. IV, p. 751 și urm. explic. art. 933. Curtea noastră supremă, prin o decisie foarte strâns motivata, a decis de curênd (12 dechem. 1896) că instituția contractuală este admisă și în legislația noastră. *Dreptul* din 1896, No. 83 și *Curier judiciar* din 1896, No. 46. Cpr. C. Craiova, în aceiaș afacere. *Dreptul, loco cit.* Conclusii conforme ale proc. general, D. G. Filiti, care, și de astă dată, ne a făcut distinsa onoare de a invoca părerea noastră înaintea Inaltei Curți. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 80 și *Curier judiciar* din același an, No. 46. Vedi și tratatul nostru în limba franceza, p. 179, nota 1 și 496, text și nota 1. Cpr. Barde, I, 281.

[4] Vedi t. IV al lucr. nóstre, p. 352. Cpr. Baudry et Barde, I, 128.

3⁰ In fine, ultimul exemplu de pacte succesorale excepțional permise îl găsim în art. 1061, § 2 [1].

Art. 963. Am ḑis că lucrul care face obiectul contractului trebue să fie cu putință, să existe, sau cel puțin să poată exista fisicamente ori legalmente; dar aceasta nu este de ajuns: lucrul mai trebue încă să fie în comerț, *in hominum commercio* (art. 963 și 1310 C. C.). „Pentru toate lucrurile supuse comerțului se pot încheia tocmeli", ḑice art. 1170, *ab initio*, din codul Calimach (878 C. austriac), și art. 1173 din acelaș cod (880 C. austriac) adaogă: „Dacă se va încheia tocmală pentru un lucru a cărui comerț se va opri în urmă de către stăpânire, mai înainte de tradarea lui, remâne tocmala resuflată." [2].

Lucrurile care sunt afară din comerț nu pot deci face obiectul unui contract, și obligația care ar avea de obiect asemene lucruri ar fi *inexistentă*, chiar dacă s'ar fi contractat sub condițiunea ca lucrul să reîntre în comerț [3].

Lucruri afară din comerț. Lucrurile sunt afară din comerț, 1⁰ Prin natura lor (L. 34, § 1, Dig., 18, 1), de exemplu: aerul, apa curgătoare (*aqua profluens*), marea, etc. și toate acele lucruri a căror uz este comun tuturor, *quæ naturali jure communia sunt omnium* (Instit., § 1, 2, 1);

Lucruri cari fac parte din domeniul public. 2⁰ Prin destinația lor. Astfel sunt lucrurile care fac parte din domeniul public, de ex., drumurile mari, drumurile mici și ulițele care sunt în sarcina Statului, fluviile navigabile sau plutitoare (art. 476), porțile, zidurile, șanțurile, întăriturile piețelor de resboi și ale fortărețelor, fortificațiile (art. 478 C. C.), etc. (Cpr. Instit., § 2, 3, 19) [4].

---

[1] Vedi *infrà*, explic. acestui text. Cpr. Baudry, II, 998.—Mai vedi încă art. 1235, 1495 C. C., asupra cărora vedi Larombière, I, art. 1130, No. 35 urm., precum și Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 345.

[2] „Se strică vênḑarea și cumpărătoarea, ḑice, art. 44, § 2 din codul Caragea, partea III, capit. 2, când se vor vinde *lucruri oprite* de pravilă a nu se vinde". „*Omnium rerum quas quis habere, vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit: quas verò natura, vel gentium jus, vel mores civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est*". (L. 34, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*).

[3] Cpr. Gr. G. Peucescu, *Oblig.* I, 167.

[4] Astfel, lucrurile care fac parte din domeniul public fiind afară din comerț și nefiind susceptibile de apropriațiune sau de posesiune privată (art. 1844 C. C.), nu pot face obiecutl

Lucruri scoase din comerț pentru consid. de ordine publică.

3⁰ Pentru oare-care considerații de ordine publica care opresc înstrăinarea și libera lor circulațiune. Astfel sunt substanțele veninoase, care nu pot fi vêndute de cât de farmaciști [1]: animalele bolnave sau bântuite de o boală contagioasă (art. 174 L. asupra poliției sanitare și veterinare din 28 mai 1882, etc. [2]).

Lucrurile asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul.

4⁰ Fabricațiunea chibriturilor și a cărților de joc (L. din 31 martie 1886) a tutunului (L. din 28 febr. 1887) a pulberei și, în genere, a tuturor lucrurilor asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul, sunt, de asemene, supuse unor prescripțiuni pe care părțile, în convențiile lor, nu le pot eluda. Lucrurile asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul exclusiv sunt deci, în acest sens, afară din comerț [3].

---

unei convențiuni sau unei acțiuni posesorie. Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1891, No. 66.—S'a decis însa ca inalienabilitatea domeniului public nu poate fi propusa pentru prima oară în casație. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1891. 1. 296 și *Dreptul* din 1891. No. 63. —Vedi însa D. P., 56. 1. 188.

Dar daca lucrurile dependente de domeniul public nu sunt susceptibile de proprietate privata, parțile ar putea sa faca o convenție validă în vederea unei desafectări eventuale a lucrului public. Astfel, poate cine-va să se oblige în mod valid a face staruințile necesare pentru ca un drum să fie desafectat, în scopul de a face ca un particular să poata dobêndi proprietatea privata acelui drum. Cpr. T. Huc, VII, 69. Pand. fr., II, 7619. Larombière, I. art. 1128. No. 15.

[1] *Veneni mali quidam putat non contrahi emptionem* (L. 35. § 2, Dig., 18, 1).—Substanțele veninoase sunt in comerț și pot face obiectul unei proprietăți private, însa, cu toate aceste, ele nu pot fi vêndute și cumparate de cât conform legilor speciale în această materie. N'ar trebui deci sa credem, așa precum pe nedrept susțin unii, ca lucrurile care nu sunt în comerț *sunt acele care nu pot fi vêndute și cumparate*, căci sunt lucruri care, deși în comerț, totuș nu pot fi vêndute nici cumparate, pentru ca dispozițiuni speciale au oprit vêndarea lor (art. 1310). Cpr. Thiry, II, 611, *in fine*. Pand. fr., II, 7622. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1128, No. 4.

[2] Cpr. Cas fr., D. P. 93, 1. 20 și *Curier judiciar* din 1893, No. 12, p. 11. Baudry, II, 841. Laurent. XXIV, 94. Guillouard, *Vente*, II. 506. Baudry et Barde, I, 248.

Uz, abitațiune, pensii de retragere, etc.

[3] Cpr. T. Huc, VII, 71. Mai sunt înca afara din comerț: usul și abitațiunea (art. 571, 573 C. C.), pensiile de retra-

Funcțiuni publice.

Funcțiunile publice sunt, de asemene, afară din comerț, pentru că ele presupun o delegațiune a puterei publice. Ele nu pot deci să facă obiectul unei convențiuni; de unde resultă că ori ce contract prin care un funcționar public s'ar obliga a demisiona spre a face loc unei alte persoane, care la rêndul ei, s'ar obliga a plăti o sumă de bani funcționarului demisionat, ar fi radical nul și nu ar avea nici o existență [1]. (Vedi și *infră*, p. 137).

Prin funcționari publici trebue însă să înțelegem numai acei care, prin atribuțiunile ce le sunt încredințate de legile organice, dețin puterea, atribut al suveranităței naționale, într'un grad ori cât de restrâns, sau fără a o deține, contribuesc la mersul regulat al lucrului public [2].

Persoanele a căror slujbă nu este considerată ca o funcție publică pot deci s'o cedeze chiar pentru o sumă de bani. Astfel, s'a decis că ar fi validă cesiunea funcțiunei secretarului unei comuni [3], sau a impiegaților unei socie-

---

gere, recompensele naționale și lefile eclesiasticilor, militarilor și tuturor impiegaților plătiți din tesaurul public, sau din alte case publice, care nu pot fi cedate nici în totul, nici in parte. (Art. 409 Pr. civ., modificat prin L. L. din 1 martie 1881 și din 19 iunie 1892).

[1] Baudry et Barde, I, 250. Troplong, *Vente*, I, 220. Duvergier, *Vente*, I, 207. Fuzier-Herman, *Cod. civ.*, art. 1128, No. 15 urm.—Jurisprudența franceză a făcut mai multe aplicațiuni a acestui principiu. Cpr. D. P., 50. 5. 239, No. 1. D. P., 56. 2. 263. D. P., 59. 5. 194, No. 10, etc. — *Contră.* C. Grenoble și Amiens. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 563. Vedi și *infră*, explic. art. 966, 968, p. 137. In Francia, legea din 9 iunie 1853, asupra pensiunilor civile (art. 27), lipsește astăzi de dreptul de pensiune pe funcționarul care 'și ar fi dat demisia, primind în schimb o sumă de bani: „*Le fonctionnaire convaincu de s'être démis de son emploi à prix d'argent perd ses droits a la pension*“.

[2] Cpr. Trib. Iași, 18 noembr. 1896 (I. Ghica făcênd funcțiune de președ.). *Dreptul* din 1897, No. 8.

[3] Trib. Le Mans, 22 april 1890. *Pand. Périod.*, 1890. 2. 125. Această soluție (aprobată de Baudry et Barde, I, 255) este însă inadmisibilă la noi, pentru că secretarul comunei (în comunele rurale, notarul) este un agent al autorității comunale și, prin urmare, un funcționar public în toată puterea cuvêntului.

tăți private, precum sunt acei ai diferitelor credite [1], ai casei sf. Spiridon din Iași [2]; și altor persoane morale.

Portărei.

Cât pentru portărei, ei sunt adevarați funcționari publici, de și sunt retribuiți de părți (art. 2 și 51 L. Org. judecătorești din 1 sept. 1890).

Clientela unui medic sau avocat.

Clientela unui medic sau a unui avocat n'ar putea în princip să facă obiectul unei vêndări sau unei cesiuni, pentru că, în privința acestor profesiuni, este vorba de o încredere personală pe care clientul o are în medic sau în avocat.

Credem însă, cu toate acestea, că un medic sau un avocat s'ar putea foarte bine obliga a nu'și mai exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat și a ceda astfel clientela sa altei persoane, care ar întruni condițiile prescrise de lege spre a exercita o asemene profesiune, recomendând această persoană clienților sei, închiriându'i și localul în care cedenții își exercitau profesiunea lor [3].

Un lucru poate să fie afară din comerț într'un mod absolut sau într'un mod relativ.

Starea civilă.

Astfel, starea civilă a persoanelor este în mod absolut afară din comerț, și nu poate să facă obiectul unei con-

---

Neaplicarea legei din 1 martie 1881 la funcționarii creditelor și la portărei.

[1] Acești funcționari nefiind nici impiegați ai Statului, nici plătiți din tesaurul public sau din alta casa publică, cu drept cuvênt s'a decis ca ei nu se pot folosi de dispozițiile excepționale ale legei Gradișteanu, din 1 martie 1881, prin care se declara neurmăribile numai salariile *funcționarilor publici*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 34.—*Contrà*. Acelaș trib., *Dreptul* din 1888, No. 65. Aceiaș soluție este aplicabila și portăreilor, pentru că ei nu sunt plătiți din budgetul Statului, ci au o simpla remisa din sumele ce încasează. Trib. Ilfov (C. Paraschivescu președ.), *Curier judiciar* din 1896, No. 38. Vedi și tratatul nostru în limba franceza, p. 352, nota 1.

[2] Trib. Iași, sentința *suprà* cit., p. 120, nota 2. *Dreptul* din 26 ianuar 1897, No. 8.

[3] Baudry et Barde, I, 258. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 316, 317. Demolombe, XXIV, 342. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, t. X, V-o *Médecine*, 25 text și nota 1. Laurent, XXIV, 96. Pabon, *Manuel juridique des médecins*, 210 urm. Cpr. D. P., 96. 2. 31. Sirey 95. 2. 43. D. P., 50. 2. 193. D. P., 51. 2. 185. D. P., 61. 1. 326, etc.—*Contrà*. Trib. și C. Paris, D. P., 46. 3. 62. D. P., 47. 4. 494. No. 2.

venţiuni [1]. Tot astfel sunt şi moştenirele viitoare (vedi *suprà*, p. 114 şi urm.).

Fondurile rurale.

Fondurile rurale sunt încă scoase din comerţ, însă numai în privinţa străinilor (art. 7 Constit.), adecă în mod relativ [2].

Inalienab. fondului dotal.

Tot astfel, fondul dotal nu este în mod absolut scos afară

---

[1] Cas. fr., D. P., 86. I. 55. T. Huc, VII, 68. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7618. Laurent, XVI, 149.

Art. 7, § 5 Constit.

[2] Art. 7, § 5 din Constituţie declarând că străinii sunt incapabili de *a dobêndi* imobile rurale în România, am vedut că ei sunt incapabili de a dobêndi asemene imobile nu numai prin prescripţie, cumparare, donaţiune, etc. (cpr. Cas. rom. şi Trib. Bacău. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 1081 şi anul 1892, p. 464. *Dreptul* din 1895, No. 43), dar şi prin moştenire *ab intestat* sau testamentară. Vedi Trib. Suceava şi Curtea din Iaşi; Tribun. Bucuresti, Buzeu şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 75 şi din 1892, No. 13. *Dreptul* din 1894, No. 55 şi din 1896, No. 47. C. Galaţi (22 martie 1897), *Dreptul* din 1897, No. 29. Cpr. asupra acestei chestiuni, foarte controversată, tomul I al lucrărei noastre, p. 164 urm., t. III, p. 238 şi t. IV, p. 52. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 35 urm. şi p. 448, nota 1.—Vedi însă în sens contrar, Alexbr. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 şi din 1896, No. 63.—S'a dis, între altele, că străinul, care, după textul sus-citat din Constituţiune, este exclus de la dreptul de a dobêndi imobile rurale, ar putea reclama în bani partea sa succesorală dintr'un asemene imobil, şi această soluţiune a fost consfinţită de curênd (5 fevr. 1897) prin o decisie a Curţei din Bucureşti, S-a III, dată sub preşed. D-lui A. Eustaţiu (*Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20) şi *Cur. judiciar* din 18 mai 1897, No. 19. Această soluţie, formal admisă prin art. 654 din codul austriac, în privinţa legatelor lucrurilor ce legatarul este personal incapabil de a poseda, ar fi până la un punct oare care juridică şi, în ori ce caz, mai echitabilă de cât acea admisă de jurisprudenţă şi de o parte însemnată din doctrină, însă nu vedem cum moştenitorul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, şi el este incapabil de a dobêndi proprietatea imobilelor rurale. Bunurile nu se vor putea deci vinde de cât atunci când, între moştenitori, unul ar avea capacitatea de a dobêndi. Cât pentru dreptul ce unii au voit să confere, în asemene caz, ministerului public, aceasta este cu desevêrşire inadmisibil în legislaţia noastră, unde legea franceză din 20 april 1810 lipseşte. Legea fiind deci din toate punctele de vedere nedreaptă şi pot a dice chiar neumană, chestiunea reclamă o soluţie grabnică, însă nu de la camerele ordinare, ci de la o cameră de revisuire.

Amicul nostru, Gr. Vulturescu, a depus de curênd în Senat, din iniţiativă parlamentară, un proiect de lege pentru din comerț, pentru că părțile sunt libere de a permite înstrăinarea lui (art. 1252). Inalienabilitatea fondului dotal nu mai este deci astăzi de ordine publică, precum era la Romani: *Reipublicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt.* (L. 2, Dig., 23. 3, *De jure dotium*).

Pamênturile clăcașilor. L. din 1864, 1879 și art. 132 Constit.

De asemene, pămênturile date clăcașilor prin legea rurală din 1864 sunt inalienabile numai până la 1916 (art. 132 Constit. L. din 8 iunie 1884)[1], și această inalienabilitate nu este absolută, de oare ce ele pot fi înstrăinate către comună sau către un alt sătean neînproprietărit[2],

---

punerea codului civil in acord cu disposițiile art. 7 din Constituție (vedi *Dreptul* din 1897, No. 7 și 8), însa pe lânga că această lege, daca s'ar vota, ar fi anti-constituționala, apoi ea mai lasă de dorit și din alte puncte de vedere. Nu este însă locul aici de a arata lacunele acestui proiect de lege. Vedi însa critica lui foarte judicioasă, facută de amicul și colegul nostru, N. Basilescu, în *Dreptul* din 1897, No. 10.

[1] Ele sunt, de asemene, pana la această dată, inprescriptibile (art. 1844). Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73 și *Curierul judiciar* din 1893, No. 55.— Și pamênturile date bisericelor pentru întreținerea lor și a clerului sunt inalienabile și inprescriptibile. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1891, No. 73.

Preoții nu pot dobêndi pamênturi rurale. Controversă.

[2] Se discuta chestiunea de a se ști daca preoții de sate au capacitatea de a dobêndi pamênturi rurale de la un fost clacaș, și s'au dat hotărîri și într'un sens și în altul. Cpr. Trib. Buzeu, Ialomitza și C. București, *Dreptul* din 1893, No. 37 și din 1891, No. 70. Curtea din București dice foarte bine, în aceasta privința (*Dreptul* din 1893, No. 37, p. 296), ca preoții chiar fii de clacași, n'au fost nici o dată înproprietăriți și nu sunt cultivatori de pamênt; de unde și conclusia juridica ca ei nu pot sa dobêndeasca pamênturi rurale, folosinduse numai de pamêntul dat bisericei conform art. 14 din legea rurala, care, în această privința, menține disp. din Regul. Organic, anexa lit. B, publitate în *Manualul administratic* al Moldovei, t. I, No. 303, p. 437 urm.— Când într'o communa nu se gasesc preoți, usufructul pamêntului dat conform art. 14 din legea rurală revine bisericei, care este nuda proprietară, și, în caz de dărâmarea bisericei, el revine comunei, ear nu proprietarului moșiei, care, în urma legei din 1864, a perdut în mod definitiv proprietatea lui. Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73.

Săteni.

Sătenii ar putea însa se dobêndească asemene pămênturi, chiar daca ei ar ocupa o funcțiune publică în comună, precum ar fi acea de notar, de invațator, etc. Tribun. Prahova. *Dreptul* din 1890, No. 29. Curtea din București a decis altă dată (*Dreptul* din 1876, No. 18) că prin *sătean* trebue sa se înțeleagă ori-cine domiciliează în comună; însă aceasta înși aceasta chiar în urma legei de revisuire din 8 iunie 1884, fiind că această lege n'a înțeles să modifice legile anterioare din 1864 și din 1879, ci a voit să dee inalienabilității proclamate prin aceste legi, un caracter constituțional și să prelungească termenul fixat pentru această stare de inalienabilitate încă pe 32 ani, adecă până la 7 iunie 1916 [1]).

Transmit. pămênturilor clacășești prin testament. Controversă.

Pămênturile clacășești pot, de asemene, fi transmise prin testament, însă, bine înțeles, numai acelor persoane care au capacitatea de a le dobêndi prin acte cu titlu oneros [2]).

Curtea din Craiova a decis (7 dechem. 1896) că femeea săteancă poate dobêndi prin testament pămêntul cu care soțul ei a fost înproprietărit, de oare ce nici legea rurală din 1864, nici cea interpretativă din 1879 nu o exclude de la acest drept [3]).

---

terpretare largă este departe de a fi juridică, căci sătean nu este de cât țaranul sau cultivatorul de pamênt. „Considerând dice Curtea noastră suprema, ca prin *sătean* nu se înțelege un individ care simplu locuește în comună, ci acel individ care prin profesiunea sa obicinuită este sătean, adecă *țăran*, etc.“ Dreptul din 1885, No. 38, p. 299.

[1]) Cas. rom., C. București, Trib. Prahova, Ialomitza, Dolj, etc. *Dreptul* din 1885, No. 38; din 1890, No. 29; din 1891, No, 60 și 70; din 1893, No. 49 și 77; din 1895, No. 61; din 1896, No. 26 și 55. Id. *Curier judiciar* din 1893, No. 81; din 1896, No. 5, 11, 13 și 28, etc. In acelaș sens: Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1892, No. 48 și 50. Tot în acest sens s'a pronunțat de curênd și Curtea din Iași, după ce mai întâi se pronunțase in sens contrar. *Dreptul* din 1897, No. 9.—*Contrà*. Trib. Teleorman, Iași, Râmnic-Serat, Slatina, Suceava, Romanați, etc. *Dreptul* din 1887, No. 56 și din 1893, No. 34. *Curier judiciar* din 1896, No. 1, 16, 21, 30. *Dreptul* din 1897, No. 37, etc. Vedi și G. Flaișlen, in *Dreptul* din 1891, No. 38, p. 298. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3.

Pămênturile și locurile de casă date prin legea rurală foștilor clăcași, se cuvin, când fac parte din o moștenire vacantă, comunei respective, ear nu Statului (art. 8 L. rur. din 1864). Trib. Iași, 26 fevr. 1897, I. Ghica făcênd funcțiunea de președ., *Dreptul* din 1897, No. 37.

[2]) Cas. rom. S-a I, 9 martie 1896., *Dreptul* din 1896, No. 32. *Idem* G. G. Flaișlen, *Dreptul* din 1891, No. 37, 38, 39.—*Contra*. Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 75. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 152, nota 3.

[3]) *Dreptul* din 1897, No. 20.—O învățătoare nu poate însă dobêndi pămênt rural prin contract de vindere cumparare. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 48.

Urmărirea silită a pămênturilor clacaşeşti.

Pămênturile clacaşilor puteau fi urmărite pentru datorii şi vêndute prin licitaţiune publică, însă, bine înţeles, numai la persoanele capabile de a le dobêndi [1]. Asemene urmărire nu mai este însă astăzi cu putinţă, pentru că legea judecătoriilor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede, prin art. 42, că „locurile de muncă, casele şi ogradile date locuitorilor săteni prin legile de improprietărire, care le declară inalienabile, *nu pot fi nici urmărite nici sechestrate*“.

Mai trebue încă să observăm că toate hotărîrile date de tribunale în privinţa vêndărilor sau schimburilor de pămênt între săteni sunt, după legile existente (L. din 13 fevr. 1879, art. 8), definitive şi executorii, fără drept de apel sau de recurs în casaţie [2].

Determinarea lucrului care face obiectul contractului. Art. 948, § 3 şi 964.

In fine, nu este destul ca contractul să aibă de obiect un lucru la care ambele părţi sau macar una din ele se obligă (art. 962), ci mai trebue încă ca lucrul să aducă un folos sau cel puţin o plăcere creditorului şi să fie determinat cel puţin în specia sa, *genus limitatum* (art. 948, § 3 şi 964).

Un lucru poate să fie determinat în genul seu, *în deobşte*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un animal; în specia sa, de ex., un cal; în individualitatea sa, *în feliu*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un cal roib sau alb, cutare moşie, grâul ce am în hambar, etc.

Pentru ca un lucru să poată face obiectul unui contract, nu este de ajuns ca el să fie determinat numai în genul seu. De exemplu, nu mê pot obliga a'ţi da un animal, fără a arăta la ce specie el aparţine, pentru că, în asemene caz, aş putea să mê liberez dându-ţi un animal fără nici o utilitate, de ex., un purice, o muscă, etc. [3].

---

[1] C. din Bucureşti, 13 ianuar şi 15 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 55 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 5.

[2] Cas. rom. S-a I, 26 dechem. 1896 şi 15 april 1892, *Dreptul* din 1897, No. 7 şi din 1892, No. 50. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1894, No. 42. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, art. *Organ. judiciaire*, p. 303, nota 3.

[3] Pothier, II, 283. Mourlon, II, 1097. Baudry et Barde, I, 282. Baudry, II, 843. Thiry, II, 611. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 315. Demante, V, 43 bis I. Laurent, XVI, 77. Vigié, II, 1079. Marcadé, IV, 451. Demolombe, XXIV, 313. Pĕucescu, I, 170. T. Huc, VII, 74. Vedi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 568.

Lucrul însă determinat în specia sa, *in specie*, de ex., un cal, poate face obiectul unui contract, pentru că, în asemene caz, alegerea debitorului nu va putea să poarte asupra unui animal fără nici o utilitate [1]. In asemene caz, debitorul se va libera dând un cal de o valoare mijlocie (art. 908, 1103).

Strămutarea proprietăţei prin tradiţie.

Trebue însă să observăm că, în asemene caz, convenţia nu este translativă de proprietate, ci produce numai un drept de creanţă. Tradiţia singură va determina calul promis sau vêndut şi va strămuta proprietatea lui. Aceasta este unul din casurile în care tradiţia strămută proprietatea (art. 644) [2].

Determinarea cantităţei lucrului.

Când lucrul determinat în specie nu presintă utilitate de cât intr'o cantitate oare care, cantitatea, *quantum sit*... (L. 74, § 1, Dig., 45, 1) trebue să fie determinată prin contract, sau cel puţin contractul trebue să conţină elementele necesare pentru determinarea ei. De exemplu: Ţi-am promis vin sau grâu, fără să ḑic anume cât, obligaţia este nulă, ca şi în casul când ţi-aş fi promis un animal, pentru că aş putea să mê liberez dându-ţi o picătură de vin sau un grăunte [3].

Obligaţia ar fi însă validă dacă ţi-am promis sau dacă ţi-am vêndut o merţă, o kilă de grâu, etc., sau grâul ori vinul cât îţi va trebui pentru un timp anume determinat, sau pentru casa D-tale, căci, deşi cantitatea nu se vede determinată prin contract, totuşi acesta conţine elementele necesare pentru determinarea cantităţei promise sau vêndute [1]. „Tacerea părţilor asupra cantităţei nu va fi un obstacol la existenţa contractului, ḑice art. 1273 din noul cod spaniol de la 1889, de câte ori ea va putea fi determinată, fără un nou acord al părţilor".

---

[1] Pothier, II, 131, 283. Pand. fr., II, 7635 şi autorii citaţi la nota precedentă. Veḑi şi t. IV al lucrărei noastre p. 568.— Obligaţia ar fi însa nulă dacă m'aş fi obligat a'ţi da un quadruped, un mamifer, etc. Baudry, II, 843. Marcadé, IV, 451. Baudry et Barde, I, 283.

[2] Cpr. Larombière, I, art. 1138, No. 17. T. Huc, VII, 74. Pëucescu, I, 248. Veḑi şi t. III al lucrărei noastre, p. 208 şi t. IV, p. 182 şi 547. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 971, 1295, § 1.

[3] *Triticum dare oportere stipulatus est aliquis. Facti quæstio est, non juris. Igitur si de aliquo tritico cogitaverit, id est, certi generis, certæ quantitatis, id habebitur pro expresso.* **Alioquin si cum destinare genus et modum vellet, non fecit, nihil stipulatus videtur; igitur ne unum quidem modium.**“ (Nu se datoreşte, în asemene caz, nici o mësură). L. 94, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus.*

Determin. lucrului în individualitatea sa.

Determinarea lucrului în individualitatea sa este încă cea mai bună. Atunci se ḑice că lucrul este *un corp cert* (art. 1061 § 1, 1102, 1156, 1329 C. C.). [2].

Ce trebue să decidem în caz când, din două lucruri care fac obiectul unei obligaţiuni alternative, unul este determinat, ear cela-lalt nedeterminat şi nedeterminabil? De ex., ţi-am făgăduit calul ce'l am în grajdul meu *sau* vin. In asemenea caz, obligaţia va fi pură şi simplă, modalitatea alternativei fiind considerată ca fără fiinţă. (Argum. din art. 1029). Judecătorii vor aprecia însă în fapt dacă nu cum-va am înţeles să'ţi făgăduesc sau calul meu sau vin până la concurenţa valorei lui, în care caz va exista o adevărată obligaţie alternativă, şi mè voi putea libera dând, după alegerea mea, unul din cele două lucruri promise (art. 1026), sau acela pe care îl va alege creditorul, dacă, după contract, el are alegerea (art. 1027) [3].

SECŢIUNEA IV

Despre causa convenţiunilor.

A treia condiţiune neaparată pentru *existenţa* convenţiunei sau a contractului, este o causă adevarată şi licită.

Cuvêntul *causă* are mai multe semnificaţiuni:

Diferitele sensuri ale cuvêntului causă.

1° Causa însemnează relaţiunea a două lucruri, unul faţă cu altul. Astfel, când ḑicem că un lucru are de causă un alt lucru, aceasta însemnează că un lucru este consecinţa altuia. Causa, în asemene caz, se ḑice *eficientă*.

2° Prin causă se mai înţelege încă motivul care ne determină a contracta sau *causa impulsiva*: *cur contrahitur*.

---

[1] Thiry, II, 611. Baudry et Barde, I, 284. Mourlon, II, 1099. Baudry, II, 843. Demolombe, XXIV, 314, 315 şi toţi autorii. Vedi şi t. IV al lucrărei nostru, p. 568. Cpr. Cas. fr., D. P., 56. 1. 438.

[2] Art. 903, 927, 971, 995, 997, 1018, 1044, 1295, 1571, etc., sunt relative tot la lucruri determinate *in individuo*. Vedi cele spuse în t. IV, p. 182, 547, 568.

[3] Cpr. Larombière, I, art. 1129, No. 7. Baudry et Barde, I, 285. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1129, No. 16.

Astfel, dacă având a face o călătorie în munți, cumpăr un cal cu 500 de lei, motivul sau causa impulsivă ori determinantă este nevoea calului pentru călătoria ce voesc a întreprinde; aceasta me împinge a contracta: *cur contrahitur*.

Causa finală, scopul imediat ce'mi propun este însuș calul: *quid contrahitur*.

Deosebire între causa și motivul convențiunilor.

Din cele mai sus expuse resultă că, de și, în limba de toate dilele, cuvintele *causă* și *motiv* sunt sinonime, totuși, în drept, trebue să ne ferim de a le confunda 1), pentru că, precum am vedut mai sus (p. 48 și 55), una și alta sunt cârmuite de principii deosebite.

Causa convențiunei este, în adevĕr, precum am mai spus-o odată (p. 55, nota 5, *in fine*), rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze, ear *motivul* este, din contra, o rațiune indirecta și depărtată care le împinge a contracta 2).

Astfel, într'o vêndare imobiliară, causa convențiunei pentru vêndĕtor este dorința de a dobêndi o sumă de bani în schimbul imobilului vêndut, ear pentru cumpărător, dorința de a deveni proprietar. Vêndĕtorul voește el însă ca cu banii prinși din vêndare să deschidă un stabiliment de comerț sau de industrie, ori să'i dee cu dobêndă pentru a'și mări venitul; ear cumpărătorul înțelege el să'și plaseze capitalul în imobile, pentru că acest mod de întrebuințare ar presinta o mai mare garanție de cât împrumuturile cu dobêndă, în care adese ori se întêmplă perderi, etc; aceste sunt *motivele* contractului. Dacă acum ne închipuim o donațiune, causa pentru dăruitor este dorința de a veni în ajutorul donatarului, ear motivul este starea de scăpătăciune în care se găsește acesta, serviciile pe care dăruitorul le ar fi primit de la dênsul sau de la autorul lui, etc. (Cpr. art. 731 C. Calimach, 572 C. austriac).

---

1) Cu toate aceste, asemene confusie regretabilă se face de Toullier (III, partea II, 166, 167), care dice ca acesta era înțelesul ce cuvêntul causă avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*). In aceiaș greșală cade și Delvincourt. Vedi *suprà*, p. 55, nota 5.

2) „**La cause,** *c'est le* **motif** *prochain, immédiat, essentiel de l'obligation; le* **motif**, *c'est la* **cause** *éloignée, la cause de la cause, le pourquoi du pourquoi*“. Baudry et Barde, I, 302, *in fine*.

Motivele contractului fiind deci personale fie cărei părţi contractante, uşor se poate pricepe pentru ce eroarea asupra motivelor nu poate să dee loc la anularea contractului (veḑi *suprà*, p. 55, 56), căci dacă ar fi astfel, una din părţi ar suferi de greşala celeilalte, fără să fi participat la dênsa [1].

3⁰ In fine, causa este raţiunea determinantă care a decis pe părţi a contracta, scopul principal şi imediat ce ele 'şi au propus: *id quod inducit ad contrahendum.*

Astfel, într'o vênḑare, dobêndirea lucrului este causa obligaţiunei cumpărătorului, ear dobêndirea preţului este causa obligaţiunei vênḑătorului: *quid contrahitur.*

Intr'un contract de locaţiune, preţul locaţiunei este causa obligaţiunei proprietarului, ear folosinţa imobilului este causa obligaţiunei chiriaşului.

Intr'o societate, causa pentru fie care parte este dorinţa de a realisa un folos.

Din cele mai sus expuse vedem că, în contractele sinalagmatice, obligaţia uneia din părţi are de causă obligaţia celeilalte părţi [2]. (Veḑi *infrà*, p. 154).

Intr'un împrumut cu titlu oneros sau cu titlu gratuit (contract unilateral), causa obligaţiunei împrumutatorului, scopul principal ce el îşi propune este remiterea unei sumi de bani în mânele sale.

Causa obligaţiunei poate fi desinteresată. Astfel, într'o donaţiune, causa obligaţiunei dăruitorului este dorinţa de a fi folositor altuia, mai mult de cât dorinţa de a dobêndi recunoştinţa donatarului; ear pentru donatar, causa este dorinţa de a dobêndi averea dăruită.

Aşa dar, causa convenţiunei, o mai repetăm încă odată, este raţiunea imediat şi direct determinantă care face pe părţi să contracteze; ea este scopul principal şi imediat ce ele 'şi au propus.

---

[1] Cpr. Boissonade, *Projet du C. C. du Japon*, II, 61, 62. Thiry, II, 612. Baudry, II, 848 urm. Pand. fr., II, 7677. T. Huc, VII, 75, 76. Pĕucescu, I, 178 urm. Ar. Pascal, *Gazeta tribun.* din 1862, No. 45. Baudry et Barde, I, 302. Mourlon, II, 1101. Demolombe, XXIV, 354 urm. Demante, V, 46 bis, I. Vigié, II, 1084. Laurent, XVI, 109. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 321, nota 2. Marcadé, IV, 400. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 437 urm.

[2] Baudry, II, 846, 855. Marcadé, IV, 400, 456. Thiry, II, 612, 613. Baudry et Barde, I, 298, 317. Demolombe, XXIV, 346, 362. Demante, V, 46 bis II. Mourlon, II, 1102, 1106. Vigié, II, 1090. Laurent, XVI, 165. T. Huc, VII, 85. Cas. fr., D. P., 1891. 1. 329. Cas. rom., S-a. I, Bulet. 1881, p. 759.

In acest sens, cuvêntul causă este întrebuinţat de legiuitorul modern, şi în acest sens el era întrebuinţat şi în dreptul roman [1].

Aceasta este causa care trebue să fie adevarată şi licită (art. 966).

Lipsa de causa sau falşitatea causei face ca oblig. să fie inexistenta.

Ori ce convenţiune trebue deci să aibă o causă, care să fie adevarată şi licită. Lipsa unei cause, sau impre-jurarea că causa ar fi falşă ori ilicită, ar face ca convenţia să fie lovită de o nulitate absolută, *să nu aibă nici un efect*, după cum se exprimă art. 966 C. C., adecă să fie *inexistentă* [2], şi, în asemene caz, nulitatea sau mai bine ḑis inexistenţa poate fi propusă de ori ce persoană interesată, şi prin urmare, chiar de părţile contractante [3]. Nu s'ar putea deci opune părţii contractante adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*", de şi Curtea din Chambéry hotărîse contrariul (D. P., 61. 5, 328, No. 12).

Legiuitorul distinge trei casuri în care convenţiunea este inexistentă : 1^0 acel în care obligaţia este fără causă ; 2^0 acel în care ea este întemeiată pe o causă falşă şi 3^0 casul în care obligaţia ar avea o causă nelicită.

Art. 966.— Obligaţia fără causă sau fondată pe o causă falşă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect. (Art. 948, 968, 993 C. C. Art. 1131 C. fr.).

Art. 968.—Causa este nelicită, când este proibită de legi, când este contrară bunelor moravuri şi ordinei publice. (Art. 5, 620, 728, 1008, 1010 C. C. Art. 1133 C. fr.).

1^0 *Obligaţii fără causă.*

Obligaţiunea este fără causă de câte ori ea este contractată în virtutea unei cause care nu există. Exemplu:

---

[1] „*Nam si lis fuit, hoc ipsum quod a lite disceditur,* **causa** *videtur esse*". (L. 65, § 1, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti).*

[2] Cpr. Trib. Fălciu, 21 ianuar 1897, *Curier judiciar* din 1897, No. 8. Vedi şi *infrà*, p. 151, text şi nota 1.

[3] Cas. fr., 25 april 1887, D. P., 87. 1. 397. *Pand. Périod.*, 1887, 1. 135. D. P., 79. 1. 413. Cpr. Baudry, II, 854. Laurent, XVI, 121. Aubry et Rau, I, § 35, p. 115. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Despre acţiunea în simulaţiune.*

Art. 1311.

'Ți am vêndut un lucru care nu mai avea ființă în momentul contractului (art. 1311 C. C.), sau un lucru viitor care, la timpul oportun, n'a luat naștere (vedi *suprà*, p. 111). Obligația mea este nulă sau, mai bine dis, *inexistentă* pentru lipsă de causă [1].

Vêndarea lucrului altuia.

De asemene, în vêndarea lucrului altuia, se susține că obligațiunea e fără causa, de oare ce, în contractele de vêndare, causa obligațiunei este, precum am vêdut (p. 128), dobêndirea lucrului vêndut *hic et nunc*, și proprietatea nu se poate dobêndi imediat când vêndetorul nu este proprietar al lucrului vêndut; prin urmare, cumpărătorul va putea cere nulitatea obligațiunei sale de a plăti prețul pentru lipsă de causă [2].

Așa dar, în acest sistem, vêndarea lucrului altuia ar fi nulă la noi, ca și în Francia. Am vêdut însă, *suprà*, p. 113, nota 1, că chestiunea este controversată.

Acte simulate.

In fine, actul simulat, pe care două persoane îl fac între ele, este lipsit de causă sau are o causă falșă, pentru că falșitatea causei se confundă cu lipsa ei; de aceea, dacă se va dovedi simulația prin mijloacele permise de lege, actul nu va produce nici un efect, va fi *inexistent* (art. 966) [3].

Restituirea reținerilor făcute din salarile funcționarilor communali, etc.

[1] Jurisprudența noastră este aproape unanimă pentru a decide că reținerile făcute din salarul funcționarilor communali, ai comitetelor permanente, etc., pot fi cerute înapoi de acei funcționari, pentru că neexistând încă nici o lege care să le confere dreptul la pensiune, asemene rețineri au fost efectuate fără nici o causă. Vedi decisiile citate în colecția Christescu, la art. 966, No. 9 urm. — In cât privește însă funcționarii sanitari communali sau județeni (medici, veterinari, etc.), s'a decis că reținerile ce le s'au făcut nu pot fi cerute înapoi, de vreme ce ele au fost poprite pe basa budgetului și în vederea legei sanitare din 3 april 1885, care impune o asemene obligațiune. Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 și Bulet. S-a I, 1880, p. 444. Aceiaș soluție s'a admis în privința funcționarilor căilor ferate. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 48.

[2] Tribun. Dolj. *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi în acelaș sens și autoritațile citate *suprà*, p. 113, nota 1. Cpr. Boissonade, II, 60, p. 73, 74. Vedi Andr. Donici, § 6, *in fine*, cap. X, *despre tocmeli*; art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); art. 44, § 9, partea III, cap. 2, Cod. Caragea, etc.

[3] Vedi *infrà*, rubrica: *Despre acțiunea în simulațiune*. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 63 și Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9.

Art. 1439. Causa poate să existe în momentul contractului şi să înceteze de a avea fiinţă mai târdiu. Exemplu : Am inchiriat de la D-ta pe trei ani un imobil cu preţ de 1000 de lei pe an ; după un an, imobilul este distrus prin foc sau altă întâmplare. Nu'ţi mai datoresc chiria, pentru că obligaţia mea nu mai are causă, de oare ce D-ta nu'ţi mai poţi îndeplini obligaţiunea D-tale.

In contractele de locaţiune, perderea obiectului închirieat face deci ca obligaţia de a plăti chiria să fie fără causă (art. 1439 [1]).

2^{0} *Obligaţii întemeiate pe o causă falşă.*

Causă falşă. Causa este falşă când ea nu există în realitate şi părţile au credut ori s'au făcut că cred în existenţa ei. Exemplu : Mě oblig a'ţi plăti 10,000 de lei drept achitarea unui legat ce'ţi lasase autorul meu : pe urmă însă se descopere un alt testament care revoacă acest legat. Obligaţia mea nu'şi va produce efectele sale, pentru că, de şi credeam că causa există, totuşi, în specie, ea nu'şi are fiinţă [2]).

Alt exemplu : Mě oblig a'ţi restitui 1000 de lei pentru un pretins împrumut ce'mi ai fi făcut, ştiind prea bine că nu 'ţi datoresc nimic. Causa este falşă, şi eu debitorul cunosc falşitatea ei ; însă, în asemene caz, obligaţia îşi va primi efectele sale, dacă nu voi dovedi falşitatea causei exprimate. Debitorului încumbă deci sarcina de a dovedi, prin mijloacele permise de lege, falşitatea causei exprimate în obligaţia sa (art. 1169).

Causă simulată. Causa poate fi falşă când părţile cu ştiinţă au arătat o altă causă de cât acea adevarată. De ex., pentru o datorie provenită din joc sau prinsoare (art. 1636), s'a subscris un bilet arătându-se ca causă împrumutul. Această simulaţiune nu face ca obligaţia să fie nulă, dacă creditorul va dovedi existenţa causei adevarate, care, bine înţeles, ar fi licită [3]). Debitorul, care va contesta causa exprimată în obligaţie, va trebui deci să dovedească falşitatea ei, şi o dată această dovadă făcută, creditorului incumbă sarcina de a dovedi că există o altă causa reală şi licită [1].

---

[1]) Cpr. Thiry, II, 615. Vigié, II, 1091, p. 488. Baudry, II, 849. Baudry et Barde, I, 303. Demolombe, XXIV, 358. Larombière, I, art. 1122, No. 35 şi art. 1131, No. 7.

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 42. Demolombe, XXIV, 369. Larombière, I, art. 1131, No. 5. Baudry et Barde, I. 305.

[3]) Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Arntz, III, 38. Giorgio Giorgi, III, 443. Demante, V, 47 bis II.

Efectele falşităţei causei.

Falşitatea causei produce acelaş efect ca şi absenţa ei, adecă face ca obligaţia să fie inexistentă (art. 966), pentru că causa falşă se confundă cu lipsa de causă [2].

Dovedirea falşităţei causei.

Cum se va dovedi că causa prevedută într'o obligaţie este falşă? In lipsă de text, unii ar voi ca, prin aplicaţiunea dreptului comun, falşitatea causei să nu poată fi dovedită prin marturi şi presumpţiuni de cât dacă există un început de dovadă scrisă (art. 1197), afară de casul când ar exista fraudă la lege [3]. După alţii însă, proba testimonială şi presumpţiunile ar fi admisibile, chiar în materie civilă [4], independent de ori ce dovadă scrisă, pentru

---

Baudry et Barde, I, 308. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7743 urm. Demolombe, XXIV, 370. Baudry, II, 850. Laurent, XVI, 120, 122. T. Huc, VII, 86 şi toţi autorii. *Idem*. Cas. fr., C. Poitiers şi Paris. D. P., 72. 2. 166. D. P., 77. 1. 177. D. P., 92. 1. 151 şi 2. 240. D. P., 70. 1. 167. Cas. Torino, 4 fevr. 1881 (decisie citată de Giorgio Giorgi). Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 226. Cpr. C. Aix, 10 ianuar 1878, Répert. Dalloz, *Supplém.*, p. 154, nota 1.

[1] Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334. Cas. fr., D. P., 86. 1. 176. D. P., 87. 1. 443. D. P., 92. 1. 151. Arntz, III, 38. Laurent, XVI, 169. T. Huc, VII, 86, *in fine*. Demolombe, XXIV, 371, 372. Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324. Baudry, II, 855. Larombière, I, art. 1132, No. 8. Baudry et Barde, I, 319.

Efectele falşităţei motivului.

[2] Laurent, XVI, 120. T. Huc, VII, 80. Thiry, II, 617. Baudry et Barde, I, 316, etc. Cât pentru falşitatea *motivului*, ea nu are nici o înriurire asupra obligaţiunei, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din Bordeaux (Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*), motivele contractului fiind personale fie cărei părţi, legiuitorul n'a subordonat validitatea convenţiunilor regulat formate unei chestiuni de intenţie, cele mai multe ori gingaşă şi, în ori ce caz, grea de resolvit.

[3] Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 319. T. Huc, VII, 86. Demolombe, XXIV, 371. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292 (primul considerent).

Art. 46. C. com.

[4] In materie comercială, nu mai încape nici o îndoială ca proba testimonială şi presumpţiunile sunt admise, fără nici o restricţie, pentru că obligaţiunile comerciale pot în totdeauna sa fie dovedite cu marturi (art. 46 C. com.). Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292. Cas. rom., *Dreptul* din 1889, No. 77. Cpr. Baudry et Barde, I, 319, p. 301, nota 2, *in fine*.

că simulaţiunea sau ilicitatea adevaratei cause implică mai în tot-deauna o imposibilitate *morală* de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198) [1].

3º *Obligaţii întemeiate pe o causă ilicită (art. 966, 968).*

Causa este ilicită când este oprită de legi, sau contrară bunelor moravuri sau ordinei publice (art. 5, 966, 968) [2].

---

[1] Laurent, XVI, 121 şi XIX, 567, 577. Larombière, V, asupra art. 1348, No. 4. C. Gabrielesco, *Dreptul* din 1890, No. 66. Marcadé. V. art. 1348, p. 145, No. IV. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334.

[2] *„Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est“.* (L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis.*) Cpr. art. 4, partea III, cap. I, C. Caragea citat *suprà*, p. 110, nota 4, *in fine.*

Bune moravuri. In cât priveşte chestiunea de a se şti ce trebue să înţelegem prin *ordine publică* şi *bune moravuri,* vedi lucrarea noastră, t. I, partea II, p. 115, şi t. IV, p. 103. Cpr. şi Giorgio Giorgi, III, 374. Codul civil al principatului Muntenegro din 1888 (art. 785) defineşte bunele moravuri dicênd că ele consistă în nişte principiĭ de onestitate şi de drept, la observarea cărora autorităţile nu pot în tot-deauna să constrêngă pe particulari, pe care însă sentimentul public prescrie fie-căruia de a le respecta. Aceasta este singura legislaţiune, după cât cunoaştem, care defineşte bunele moravuri.

Ordine publica. Prin ordine publică, dice tribunul de Ilfov (30 mai 1894) se înţelege respectarea tuturor legilor aşa numite de stat, care interesează mai direct societatea de cât pe particulari şi în care intră legile constituţionale, administrative, penale, de interes economic, etc., care toate fac ca societatea să existe, să aibă o bună organisaţiune şi sa poată progresa, confundânduse astfel ordinea publică cu interesul general. *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Tot cam în asemene termeni se exprimă şi tribunalul din Iaşi, prin o sentinţă de curênd pronunţată şi foarte strêns motivată: „prin legi de ordine publică, se înţelege, dice acest tribunal (22 fevr. 1897), toate acele care fixează statul persoanelor, capacitatea sau incapacitatea alipită la acest stat şi acele care se referă la dreptul public, precum sunt legile de poliţie, de ordinea jurisdicţiunilor şi cele privitoare la guvernămênt şi funcţiunile publice, neputênduse cuprinde în general în legele de ordine publică, acele privitoare la bunuri, etc.“ *Curierul judiciar* din 23 martie 1897, No. 12. Ordinea publică este deci organisaţiunea societăţei şi, prin urmare, legile de ordine publică sunt acele care privesc direct sau indirect această organisaţiune. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 13. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 52.

Chestiunea de a se şti dacă o obligaţiune este întemeiată pe o causă ilicită sau contrară bunelor moravuri, este o chestiune de fapt, lasată la suverana apreciare a instanţelor de fond [1], ear ilicitatea causei nu poate fi propusă pentru prima oară înaintea Curţei de casaţiune [2].

Exemple de cause ilicite.

Este cu neputinţă ca să prenumerăm aci toate causele ilicite; vom da însa câteva exemple împrumutate de la doctrina şi de la jurisprudenţă. Astfel, cuprind clause ilicite:

Convenţiile care ar avea de scop asigurarea impunităţei unei crime sau unui delict: convenţiunea prin care cine-va s'ar obliga de a nu respunde de reaua sa credinţă [3].

Art. 1339.

Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1339 declară de nula convenţia prin care vêndetorul s'ar sustrage de la respunderea pentru evicţiunea care ar resulta din un fapt al seu personal [4].

Convenţia prin care un debitor ar renunţa la comandamentul prealabil care trebue să precedeze ori ce urmărire imobiliară (art. 496 urm. Pr. civ.) [5];

Convenţia prin care un creditor ar fi stipulat cu falitul, sau cu altă persoană, avantagii în folosul seu propriu şi în detrimentul masei credale (art. 887 C. com.);

Societăţile care ar avea de scop introducerea în ţară a mărfurilor oprite (cpr. Laurent, XVI, 133);

Obligaţiile subscrise pentru asigurarea plăţei biletelor unei lotării indigene sau străine neautorisate (L. din 20 ianuar 1883) [1];

---

[1] Cas. rom., S-a I., Bulet. anul 1880, p. 44. Cpr. Cas. rom., S-a 1, 30 mai 1897, decisie nepublicată încă. Cas. fr., Pand. fr., *Oblig.*, II, 7830.

[2] Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1881, p. 412.

[3] Cpr. Giorgio Giorgi, III, 376 şi Cas. Torino, 10 aug. 1878. „*Illud nulla pactione effici potest, ne dolus præstetur.*" (L. 27, § 3, Dig., 2. 14, *De pactis*). Vedi şi L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra*, unde se dice: „*Illud non probabis, dolum non esse præstandum, si convenerit: nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est: et ideò nec sequenda est*". L. 17, Pr., Dig., 13. 6, *Commodati, vel contra*, dice de asemenea: „*In commodato hæc pactio,* **ne dolus præstetur,** *rata non est.*" In fine, L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, dice: „*Celsus putat non valere, si convenerit* **ne dolus præstetur**: *hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est*".

[4] Cpr. Troplong, *Vente*, I, 474, 477.

[5] Vedi tratatul nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 363.

Convenția prin care doi soți s'ar învoi să trăească separați unul de altul, asemene clausă fiind contrară însuș scopului căsătoriei [2]:

Convenția prin care, într'un contract de împrumut sau de munci agricole (prestațiuni în natură), s'ar stipula o clausă penală, fie chiar deghisată (art. 1 și 2 L. din 20 fevr. 1879):

Obligația de a nu'și cultiva proprietatea sa, sau de a n'o putea înstrăina în mod absolut [3]:

Obligația impusă donatarului sau legatarului de a conserva averea dăruită sau legată și de a o remite unei a treia persoane (art. 803); de a conferi un mandat cu interdicțiunea de a'l putea revoca [4]:

Obligația de a se supune constrêngerei corporale pentru neplata de datorii [5]:

De a nu exercita nici o acțiune judecătorească, de a nu putea testa, sau a'și revoca testamentul seu [6];

De a da o sumă de bani unei persoane, dacă ea nu va fi instituită moștenitor, etc. [7];

---

[1] Sub codul Calimach, lotăriile erau permise: „Lotăria nu trebue să se judece după firea sau însușirea ramașagului și a jocului, ḑice art. 1708 din acest cod (1274 C. austriac), ci după proiectul lor (adecă statutele lor) care se publică."

Separare de trup.

[2] Separația de corp (*a thoro et mensa*) n'ar putea fi admisă de judecătorii români nici chiar pentru străinii domiciliați în țară, pentru că această separație a fost în tot-deauna necunoscută la noi, și pentru că statutul personal al străinului este în conflict cu statutul teritorial, care este de ordine publică. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1880, No. 7. Veḑi și tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 113.

[3] Veḑi t. IV, p. 101 urm. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 23.

[4] Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 25.

[5] Legea din 24 sept. 1864 asupra constrêngerei corporale este, în adevĕr, căḑută în desuetudine. Veḑi tratatul nostru în limba franceză p. 51 și 347.

[6] „*Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei (testamento) recedere non liceat.*" (L. 22, Pr., Dig., 32, *De legatis*, III).

[7] „*Stipulatio hoc modo concepta: si heredem me non feceris, tantum dare spondes? inutilis est: quia contra bonos mores est hæc stipulatio.*" (L. 61, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Obligaţia de a şede într'un loc, fără a'şi putea strămuta domiciliul seu aiurea, pentru că asemene clausă ar fi contrară libertăţei individuale, *quia jus libertatis infringitur* (L. 71, § 2, Dig., 35, 1);

Obligaţia de a'şi schimba sau de a nu'şi schimba religia, de a'şi creşte copiii în cutare sau cutare religiune;

Obligaţia ce ar lua cine-va de a nu'şi exercita drepturile sale civile şi politice; de a nu fi funcţionar public; de a nu exercita drepturile şi datoriile care resultă din puterea părintească sau maritală, din tutelă, etc.[1];

Obligaţia luată de cine-va de a nu se căsători, şi după unii, chiar de a se face preot sau mai cu samă călugăr, de şi, atât în privinţa căsătoriei cât şi a călugariei, chestiunea este controversată[2];

Convenţia prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru a se demite din o funcţie publică cu scop ca s'o dobêndească altul în schimbul acelei sumi de bani[3];

Convenţiile prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru îndeplinirea unei îndatoriri la care cine-va este obligat

---

[1] Cpr. Demante et Colmet de Santerre, IV, 16 bis VI, p. 36.

[2] Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 99 şi urm., 103 urm. — Curtea de casaţie din Francia a decis de curênd (22 dechembrie 1896) că condiţiunea de văduvie impusă de un testator soţiei sale pentru ca ea să se poată folosi de liberalităţile sale, nu este oprită de nici o lege şi nu trebue, în regulă generală, să fie considerată ca contrară bunelor moravuri (*Dreptul* din 1897, No. 5), ceea ce era admis şi în codul Calimach. „Însărcinânduse văduvoiul sau vaduva ca să nu se însoţească, *atunci are putere această condiţie*", dice art. 887, partea finală a acestui cod (700, *in medio*, C. austriac). Cpr. Curtea din Bourges (*Pand. Périod.*, 1890. 2. 131) şi Nov. 22 a lui Justinian, capit. 43 şi 44. Chestiunea este însă foarte controversată, şi Laurent (XI, 501) se pronunţă în contra acestei soluţiuni, pentru că căsătoria fiind baza moralităţei şi a familiei, a o împiedica ar însemna a înlesni imoralitatea, fie că oprirea de a se căsători s'ar impune unei persoane care n'a fost nici odată căsătorită, fie unei persoane văduve. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 106, text şi nota 2.

[3] Funcţiile publice sunt, în adevĕr, afară din comerţ şi nu pot face obiectul nici unui trafic, căci ele nu se dau în interesul personal al titularilor, ci în interesul binelui obştesc, care singur face ca unul să fie preferat altuia. Vedi *suprà*, p. 120 text şi nota 1.

și fără aceasta; de exemplu, un depositar face a-i se promite o sumă de bani pentru restituirea obiectului depositat, pe care el este în ori ce caz obligat a'l restitui (art. 1591, 1604 urm. 1));

Convenția prin care s'ar fi promis cui-va o sumă de bani pentru a îndeplini un fapt delictuos sau macar contrar moralei; de exemplu, un barbat promite 1000 de lei unei femei pentru ca ea să întreție sau să continue cu dênsul relațiuni nelicite 2);

Convenția prin care s'ar fi promis bani pentru ca cine-va să comită o crimă sau un sacrilegiu 3), sau macar să se abție de a comite un fapt ilicit ori imoral, de oare ce este contrar moralei de a primi bani atât spre a comite o crimă cât și pentru a se abținea de la un fapt oprit 4);

Convenția prin care cine-va s'ar obliga a plăti stăruințele unui om influent spre a dobêndi slujbe, grațieri, favoruri, comendi, decorații, etc. 5);

---

1) *„Item si tibi dedero, ut rem mihi reddas depositam apud te, vel ut instrumentum mihi redderes."* (L. 2, § 1. Dig., 12, 5, *De (Condictione ob turpem, vel injustam causam)*. Cpr. Baudry et Barde, I, 310.

2) Cpr. Baudry, II, 851. Baudry et Barde, I, 310. Laurent, XVI, 153. Demolombe, XXIV, 375. Cas. fr., D. P., 89. 1. 35. Cpr. D. P., 62. 2. 58. D. P., 77. 2. 177. D. P., 83. 2. 237.—Obligația ar fi validă însă, dacă ea n'ar avea de scop întreținerea sau resplătirea relațiunilor ilicite, ci despăgubirea prejudiciului causat (art. 998) și îndeplinirea unei datorii de conștiință. Demolombe, *loco cit.* Laurent, XVI, 154, 155. Giorgio Giorgi, III, 379. Cpr. D. P., 64. 5. 254. D. P., 76. 2. 49. Trib. Paris, *Dreptul* din 1876, No. 11. Mai vedi încă Tribun. Nice și C. Aix, 10 ian. 1878. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 154, nota 1. Vedi și lucrarea noastră, t. IV, p. 179, text și nota 2.—Vedi însă C. Besançon, D. P., 62. 2. 58.

3) Instit. § 24, III, 19. Vedi și *suprà*, p. 110, text și nota 4.

4) Thiry, II, 615. Laurent, XVI, 125. Demolombe, XXIV, 380. Baudry et Barde, I, 310. Cpr. Pothier, II, 43. Demante, V, 49 bis, II. Larombière, I, art. 1133, No. 7. Giorgio Giorgi, III, 381. *„Si ob maleficium,* **ne fiat,** *promissum sit; nulla est obligatio ex hac conventione"*. L. 7, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis.*

5) Cpr. C. Colmar și Tribun. Lille, Répert. *Dalloz, Oblig.*, 643, nota 2. Trib. Paris, 23 novemb. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 83. Vedi și Pand. fr., *Oblig.*, II, 7802, 7823, 7824. Laurent, XVI, 128.

Obligația luată către un avocat de a'i plăti un onorar, spre a stărui și dobêndi un împrumut la o instituție de credit unde acel avocat este funcționar [1];

Convenția prin care un consilier județian ar fi luat în întreprindere lucrări de ale județului, fie pe față prin el însuș, fie prin persoane interpuse [2];

Convenția prin care părțile ar stipula, într'un împrumut ipotecar, ca imobilul ipotecat să treacă de drept la creditor, fără intervenția justiției (cpr. art. 1701) [3];

Convenția prin care creditorul amanetar ar fi împuternicit a dispune de amanet, fără formalitățile prescrise de lege (art. 1689 C. C., art. 488 C. com.) [4];

---

[1] Cpr. Trib. Iași (D. G. Maxim, președ.). *Curier judiciar* din 1894, No. 10. Recomandăm cu tot dinadinsul cetitorilor noștri considerentele acestei hotăriri, pentru că ele fac o adevarată și sănatoasă aplicare a principiilor de drept. Avocații cari sunt funcționari la un credit nu se pot, în adevěr, obliga cu plată a contracta împrumuturi pentru particulari la creditul pe lângă care ei funcționeaza, pentru că, precum foarte bine ḑice tribunalul în considerentele sale, ei n'ar mai putea lucra independent și onorabil, potrivit intereselor instituțiunilor, ci numai dupa interesul celor ce le platesc sume însemnate pentru a ajunge cu ori ce preț la realisari de împrumuturi, și ceea ce este mai mult, asemene representanți a unor interese opuse ar putea sacrifica în totul interesele instituțiunei în vederea folosului ce ar trage de la particulari ca sa accelereze operațiuni a caror condițiuni sunt de resortul lor spre a fi controlate.

[2] Art. 28 din legea pentru înființarea consiliilor județene din 2 april 1864, modificată în unele disposițiuni prin legile din 31 martie 1872, din 1 martie 1883, din 12 april 1886 și din 31 mai 1894. Veḑi și art. 142 C. pen. Cpr. Trib. Teleorman și C. București, *Curier judiciar* din 1895, No. 11.—Aceiaș proibițiune există și pentru consilierii comunali, în privința întreprinderilor sau furniturilor privitoare pe comuna pe care ei o represintă (art. 23 din L. comunală de la 7 mai 1887 și art. 25 din L. de la 31 iulie 1894, pentru organisarea comunelor urbane).

[3] Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1878, p. 20. Trib. Dolj, S-a II, 17 martie 1890 (sentința reformată de Curte, în majoritate), Gazeta Craiovei din 6 april 1890, No. 28. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41. Laurent, XXVIII, 509. Troplong, *Vente*, I, 77.—*Contră*. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1875, p. 63. C. Craiova, *Dreptul* din 1891, No. 22.

[4] Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41.—Și la Romani, ori ce clausă care împuternicea pe creditor a'și însuși amanetul era nulă (L. 3, Cod., 8, 35); însă creditorul putea,

Promisiuni de căsătorie.

Convenția prin care unul din viitorii soți ar făgădui ceva celuilalt, *à titre de dédit de mariage*, pentru a se retrage 1)), și, în genere, promisiunile de căsătorie, care, în legislațiunele anterioare, constitueau un adevarat contract sub numele de logodnă, *sponsalia* 2)), pentru că asemene promisiuni contravin regulei după care consimțemêntul, în materie de căsătorie, trebue să fie dat în momentul celebrărei sale și trebue să fie liber de ori ce piedică 3)). De aceea, art. 53 din codul italian ḑice că promisiunea mutuală *(scambievole)* de căsătorie n'are nici o putere obligatorie, *non produce obbligazione legale di contrarlo*, și nici obligă la prestațiunea ce ar fi fost stipulată pentru casul de inexecutarea acestei promisiuni 4)).

Acțiune în daune.

Cu toate că promisiunile de căsătorie sunt nule, ca întemeiate pe o causă ilicită și contrară ordinei publice,

---

în momentul încheierei contractului, să stipuleze că amanetul îi va remânea pentru prețul ce va fixa un arbitru: „*Hoc enim casu videtur quodammodò conditionalis esse venditio*". (L. 16, § 9, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*).

1) Baudry, II, 851. Thiry, I, 228. Baudry et Barde, I, 310. Demolombe, XXIV, 378. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Cas. fr., secțiuni unite, Répert Dalloz, v° *Mariage*, 90, nota 3.

2) Cpr. pravila lui Matei Basarab, glava 172—178; — art. 1—4, C. Caragea, partea III, cap. 15; — cap. 30, C. Andr. Donici, *Despre logodnă și cununie*; — art. 64 urm. C. Calimach; — Șaguna, *Drept canonic*, §§ 75, 78.— Dig., 23, 1, *De sponsalibus*. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 23 urm. Veḑi și t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 7 urm.

3) Veḑi Pand. fr., *Mariage*, I, 346 și autoritățile citate acolo. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 96. Baudry, I, 415. T. Huc, II, 5 urm. Thiry, I, 228. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1352. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Demolombe, III, 28 urm. Laurent, II, 305 urm. și toți autorii, afară de Merlin (Répert., t. XII, v° *Peine contractuelle*, § 1), Toullier (III, partea II, 293 urm.) și Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, p. 189. Jrisprudența este tot în acest sens. Cpr. D. P., 46. 2. 179. D. P., 55. 5. 364. D. P., 55. 2. 132. D. P., 56. 2. 23. D. P., 58. 2. 3. D. P., 70. 5. 290, No. 1. — Tribunalul regional superior din Colmar a decis deci cu drept cuvênt (11 ian. 1892), că, în dreptul francez, promisiunile de căsătorie nu sunt obligatorii. Veḑi *Iuristishe Zeitschrift für das Elsasz-Lothringen*, t. 17, p. 306. Cpr. Trib. region. din Aix-la-Chapelle *(Aachen)*, 4 april 1891, D. P., 1893. 2. 42.

4) Conform art. 45 C. austriac. — *Contrà*. Art. 64 și urm. C. Calimach.

nu mai puţin adevarat este că ruperea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la o acţiune în daune, în baza art. 998 C. C. [1], atât pentru prejudiciul material cât şi acel moral [2]) causat celeilalte părţi, nici odată însă pentru câştigul ce o parte ar fi fost împedicată de a realisa (*lucrum cessans*) [3]).

Seducţiune.

A fortiori deci, ruperea unei promisiuni de căsătorie va putea da loc la o acţiune în daune, când această promisiune, întrebuinţată ca mijloc de seducţiune, a fost resultatul determinant a relaţiunilor ilegitime şi a manoperilor întrebuinţate de autorul ei faţă cu o femee care a devenit grea și care, din această causă, a suferit o pagubă materială sau morală [1]).

---

[1]) Jurisprudenţa a făcut nenumarate aplicaţiuni a acestui principiu. Vedi decisiile citate in Pand. fr., *Mariage*, I, 355. Vedi şi autorii citaţi *infrà*, in nota 3. Art. 46 din codul austriac este formal în această privinţă. „Daca logodnicul, fără cuvênt se leapădă de cununie, dice art. corespundêtor din codul Calimach (67), păgubeşte arvona şi darurile ce au dat, plătind atât cheltuelele ce s'ar fi făcut din partea logodnicei pentru gătirea nunţei, cum şi darurile acele ce au fagaduit şi n'au apucat a 'le da“.

Prejudiciu material şi moral.

[2]) Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute în vederea căsătoriei de viitorul soţ părasit (art. 67 C. Calimach), ear prejudiciul *moral* în atingerea onoarei şi reputaţiunei sale. Cpr. Baudry, II, 415. Laurent, II, 308 şi XX, 397. Glasson, *op. cit.*, 100. Pand. fr., *Mariage*, I, 361 urm., 380 urm. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand. Chron.*, t. V, 1. 296. C. Caen. D. P., 55. 2. 177 şi 178. Trib. Alais şi C. Nîmes. D. P., 55. 2. 161. C. Nîmes, 17 mai 1882. *Pand. Chron.*, t. V, 1. 296 nota *a*. Trib. din Oran, 7 mai 1894. *La Loi* din 23 oct. 1894, etc. Unii nu admit însă prejudiciul moral, ci numai acel material (vedi T. Huc, II, 6;—C. Riom şi Aix. D. P., 46. 2. 179 şi Sirey, 66. 2. 28); însă această părere este inadmisibila, pentru că prejudiciul moral poate une-ori să fie mai considerabil de cât acel material.

[3]) C. Bucureşti, *Dreptul* din 1883, No. 13. Trib. Villefranche, *Dreptul* din 1881, No. 69. C. Dijon, 10 fevr. 1892. *La Loi* din 27 mai 1892. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand Chron.*, V, I. 296. Pand. fr., *Oblig.*, I, 49 şi *Mariage*, I, 355 urm., 387. Demolombe, III, 30. Marcadé, I, 562, 563. Laurent, II, 308. Thiry, I, 228. Baudry, I, 415. Bugnet asupra lui Pothier, VI, p. 22, nota 2. Vedi şi t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 8. text şi nota 1.—Vedi însă T. Huc, II, 6 şi Trib. Aix-la-Chapelle (*Aachen*), D. P., 93. 2. 42.

Peţitorul sau mijlocitorul de căsătorii are el drept la o plată? Controversă.

O altă convenţiune care, după părerea generalmente primită în doctrină și în jurisprudenţa, ar fi nulă ca contrară bunelor moravuri, ar fi acea prin care cine-va, în calitate de peţitor sau staroste (*proxeneta seu conciliator nuptiarum*), s'ar obliga a plăti o sumă de bani unei persoane, cu titlu de comision, pentru negociarea unui proiect de căsătorie [2]).

Dreptul vechiu.

Acest sistem era formal admis în codul Calimach: „Tocmala făcută ca cine-va să iee ceva *pentru peţitorie* este fără tărie“, dice art. 1171, § 1 din acest cod (879 C. austriac). „*Constitutio cult, ne proxeneta, seu conciliator nuptiarum quidquam capiat*“. (L. 6, *ab initio*, Cod., 5, 1, *De sponsalibus*, etc.) Vedi și Andronachi Donici § 6, capit. 30, *Despre logodnă și cununie*, unde se dice: „Cei ce fac starostii, să nu iee nimic, de cât un lucru mĕsurat și nesimţitor“. (Cpr. L. 6, Cod., 5, 1, mai sus citată).

Dreptul roman.

La Romani, după textele din Digeste, proxeneţii puteau să'și primească resplata lor: „*Proxenetica jure licito petuntur*“.

---

[1]) Trib. Lille, D. P., 85. 5. 414, No. 24. Cpr. D. P., 58. 2. 3. D. P., 68. 2. 48. D. P., 69. 2. 241. D. P., 77. 2. 96. D. P., 82. 2. 117 și 244. D. P., 93. 2. 42. D. P., 96. 2. 278. Vedi și nămolul de decisiuni, precum și autorii citaţi în Pand. fr., *Mariage*, I, 412 și urm.—Pentru ca seducţiunea să poată da loc la daune, se cere ca seducătorul să fi întrebuinţat manoperi frauduloase spre a'și ajunge scopul, sau să fi abusat de ascendentul ce-i dadea asupra victimei sale superioritatea vêrstei sau situaţiunea sa. Cas. rom. și C. Amiens, *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Vedi și alte decisiuni citate în tomul IV al lucrărei noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*: D. P., 91. 2. 309. D. P., 92. 2. 558. D. P., 96., 2. 278. Mai vedi încă și t. I al lucrărei noastre, p. 312, text și nota 1 (art. 307).—De câte ori însă greșala este comună, adecă seducţiunea provine și din culpa femeei, acţiunea în daune nu este admisibilă. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1882, No. 11. Laurent, IV, 90 și XX, 397. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire*“. (L. 203, Dig., 50, 17).

[2]) Jurisprudenţa straină a făcut de nenumarate ori aplicaţiunea acestui principiu. Vedi *Pand. Périod.*, 1896. 2. 221. D. P., 95. 2. 223. D. P., 93. 2. 271. D. P., 53. 2. 211. D. P., 55. 1. 147, etc. Tot în acest sens este și doctrina. Cpr. Laurent, XVI, 150 urm. Demolombe, XXIV, 335. Pand. fr., t. IV, *Agence matrimoniale*, 12 urm. și *Mariage*, I, 439 urm. T. Huc, II, 11. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. VII, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323.

Impedicarea libertăţei comerciului.

Tot ca inexistente se mai consideră încă convenţiile făcute între doue sau mai multe persoane care ar avea de scop de a pune o piedică libertăţei comerciului şi industri-

---

(L. 1, Dig., 50, 14, *De proxeneticis*). Acest sistem, după care proxenetul (peţitorul) ar avea acţiune în justiţie pentru a cere ceea ce i s'a promis se susţine de unii şi astăzi. Vedi Baudry, II, 852. Giorgio Giorgi (III, 384), care revine asupra primei sale opiniuni. Nouguier, *Traité des actes de commerce et des commerçants*, 302. Baudry et Barde, I. 311. Mai vedi înca în acelaş sens o consultaţie dată de Delangle, Berryer, Paillet, Odilon Barrot, etc. şi reprodusă în D. P. 53. 2. 211. notele 3 şi 4. Cpr. C. Toulouse, 23 aug. 1843 şi 24 martie 1853. Vedi Pand. fr., Répert. v°. *Agence matrimoniale*, No. 11. C. Genova, 4 aug. 1877, *La Legge* din 1878, 1, 23. Tot în acest sens s'a pronunţat atât Curtea din Bucureşti cât şi Curtea noastră suprema (10 ianuar 1897). Eata cum se exprimă aceasta din urma decisie. „Asupra motivului de casare că, din proxenetism, nu poate să resulte o acţiune pentru salariu, considerând că odată stabilit în fapt că intimata avea profesiunea de a înlesni căsătoriile, consecinţa logică este ca i se datorea un salariu pentru serviciile de care recurentul a profitat, chiar dacă n'ar fi existat în specie o stipulaţiune expresă în această privinţă; considerând că este inexact a se crede că toate profesiunile, spre a se putea exercita, trebue să fie prevědute de o anume lege; ca profesiunea de a înlesni căsătoriile, intrată în uz şi în moravuri, precum în fapt constată instanţa de fond, nu este o profesiune ilicita, de şi nu e prevědută de vre-o lege; că întru cât recurentul nu a cerut să se dovedească stipulaţiunea expresă de gratuitate, sau achitarea plăţei ce datora intimatei, cu drept cuvênt Curtea fixeză dênsa, cu elementele ce are, suma datorită de recurent“, etc. *Curier judiciar* din 1897, No. 12.—In fine, într'un alt sistem, se susţine ca, cu toate că convenţia facută în vederea negociarei unei căsătorii ar fi nulă ca contrară ordinei publice şi bunelor moravuri, întru cât asemene convenţie ar fi de natura a jigni libertatea consimţĕmêntului soţilor şi a părinţilor, fiind ca atare incompatibilă cu demnitatea căsătoriei, totuş peţitorul este în drept a cere resplata ostenelelor sale şi restituirea cheltuelelor facute în interesul soţilor. Vedi în acest sens: C. Paris şi Nimes, D. P., 59. 2. 112. D. P., 69. 2. 58 şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 179, nota 1. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 11. Vedi asupra acestei controverse celebre, insemnatul raport al consilierului Laborie (D. P., 55. 1. 147 urm.) şi un articol a unui scriitor şi profesor italian, *Saredo*, publicat în diarul italian *La Legge* din 1878, 3, 5, şi intitulat: *Del prossenetico matrimoniale nel diritto civile italiano.*

ei 1)). Astfel, tribunalul de Ilfov a anulat o convenţie prin care mai mulţi fabricanţi de spirt se obligase între ei ca, la 15 ale fie-carei luni, să se întrunească spre a fixa preţul vêndărei alcoolului, preţ de la care să nu să abată nici unul din asociaţi 2));

Convenţia prin care o persoană 'şi-ar inchiriea serviciile sale pentru toată viaţa sa (art. 1471) 3));

Convenţiile făcute între doue sau mai multe persoane cu scop de a specula asupra licitaţiunilor publice şi de a departa pe concurenţi prin daruri, promisiuni sau alte mijloace (art. 351 C. pen.) 4));

Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori profesie este licită când nu este absolută.

1)) Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori o profesie, etc., nu constitue însă o clausă ilicită, dacă ea este mărginită la o anume ramură de comerţ sau de industrie şi la un timp limitat. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1893, p. 1073. Cpr. Cas. fr., D. P., 66. 1. 81. D. P., 62. 1. 185. In puterea acestor principii, Tribunalul din Iaşi a decis (22 fevr. 1897, D. G. Maxim preşed.) că convenţia prin care un comerciant sau facricant s'ar îndatori către o societate sau un consorţiu de fabricanţi ori comercianţi, de a nu mai fabrica cutare obiect sau a exploata cutare comerţ, cum ar fi, de exemplu, de a nu mai exploata o fabrică de apă gazoasă în cutare localitate, pe timpul cât societatea cu care a contractat şi care ar fabrica sau ar exploata acelaş fel de comerţ în aceiaş localitate, va continua cu fabricarea sau exploatarea acestui comerţ, este validă şi obligă pe părţi, întru cât asemene convenţie nu prevede o interdicţiune absolută de lucru pentru cel ce se obligă, el fiind stăpân de a face acel comerţ în altă localitate. *Curierul judiciar* din 1897, No. 12. Vedi in acelaş sens: Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323 nota 16. Larombière, I, art. 1133, No. 21. Demolombe, XXIV, 333 bis. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 390.

2)) *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Soluţia dată de tribunal, de şi pronunţată numai cu majoritate de voturi, ne se pare juridică, pentru că, în specie, asociaţiunea avea de scop jignirea libertăţei comerciului şi împiedicarea concurenţei. Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.

3)) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 329. Demolombe, XXIV, 333. C. Lyon, D. P., 66. 2. 165. Vedi şi L. 71, § 2, Dig., 35, 1, *De condit. et demonstr.*, după care legatarul nu era ţinut de a îndeplini condiţiunea care ar fi jignit libertatea sa naturală... *per quam jus libertatis infringitur.*

4)) Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.—Curtea din Iaşi a decis cu toate aceste (3 april 1896), că stipularea unui profit bănesc pentru retragere de la concurenţa arendărei unei

Creațiunea de efecte de complesența.

Creațiunea de efecte de comerț cu causa falșă (efecte de complesență) pentru a dobêndi un credit închipuit și a înșala pe cei de al treile asupra solvabilităței subscriitorului lor. Prin urmare, purtatorul unor asemene efecte n'are acțiune în justiție[1]:

Contracte relative la o casă de toleranță.

Contractele de închiriere cu scop de a stabili în imobilul închirieat o casa de toleranța[2] și, în genere, ori-ce convențiune care ar avea de scop achisițiunea, exploatarea sau cesiunea unei asemene case[3].

Astfel, Curtea de casație din Francia a eliminat din un tablou de ordine a creditorilor niște creanțe pentru servicii prestate într'o casă de toleranță, ca întemeiate pe o causă contrara bunelor maravuri[4].

---

moșii, constitue o convenție licita. *Dreptul* din 1896, No. 46. Chestiunea este însa îndoelnica; de aceea, doi judecatori (D-nii G. Roin și M. Sațu) au remas în minoritate, și parerea minorităței ne se pare cu mult mai juridica, fiind ca, prin stipularea unui folos banesc pentru retragerea unui concurent de la licitație, fie vorba de vêndarea sau de arendarea unui imobil, se loveste în interesul general al proprietaței, care reclama ca valoarea imobilara sa nu fie micșurata în mod factice, ci din contra ca prețul vênderei și arendarei bunurilor sa represinte adevarata lor valoare.

[1] Cpr. C. Paris și Nancy, D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

[2] C. Bourges și Alger, D. P., 89. 5. 329. D. P., 94. 2. 528.

[3] Cas. fr., *Pand Périod.*, 1896. 1. 384. C. Alger, D. P. 95., 2. 21. Trib. Imperiului german, 1 dech. 1891. D. P., 93. 2. 11. Cpr. D. P., 90. 2. 189. D. P., 91. 1. 484. Laurent, XVI, 152. Baudry et Barde, I. 310, *in fine*. Giorgio Giorgi, III, 379. Mai vedi încă, în privința caselor de toleranța, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 188. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7822. Baudry, II. 853. T. Huc, VII. 81. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1131, N. 44 urm.

[4] Cas. fr., 11 noembr. 1890, D. P., 91. 1. 484.— S'a decis de asemene ca prețul desfrânarilor și a consumațiilor facute într'o casă de prostituție nu pot fi cerute în justiție, nici opuse pe cale de compensație. D. P., 60. 3. 40. Cpr. Cas. fr., D. P., 97. 1. 126.

Nu s'ar putea însa anula contractul de cumparare a unui mobilier, sub cuvênt ca cumparatorul ar fi avut intențiunea de a'l întrebuința la exploatarea unei case de toleranța, pentru ca nu se poate subordona validitatea convențiunei unei chestiuni de intenție sau de motiv, motivul neavênd nici o înrîurire asupra convențiunei, precum am vedut mai sus (*supra*, p. 55, 56, 128, 129). Cpr. T. Huc, VII, 81. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Sirey, 86. 2. 16.

Convenţii relative la case de noroc.

Convenţia prin care s'ar fi cedat exploatarea unei case de jocuri la noroc, chiar dacă autoritatea administrativă ar fi dat cuvenita autorisare pentru exploatarea acestei case [1];

Clausa proibitivă într'un contract pentru antreprenor de a recurge la instanţele judecătoreşti, în casurile când el ar fi împiedecat de a se folosi de drepturile concedate prin contract [2];

Convenţii relative la dobêndirea de voturi în alegeri.

Convenţia prin care cine-va ar promite bani spre a dobêndi votul în alegeri (art. 127 L. elect. din 9 iunie 1884), sau simpla obligaţie ce ar lua cine-va de a da votul unei persoane anume determinate [3];

Cesiune de drepturi litigioase.

Convenţiile prin care judecătorii, membrii ministerului public sau avocaţii s'ar face cesionari de drepturi litigioase de competenţa curţei de apel în a cărei circonscripţie ei îşi exercită funcţiunile lor (art. 1309) [4]. „N'are tărie, dice art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 C. austriac), tocmala prin care un avocat se va tocmi ca să iee o hotărîtă plată, sau să cumpere pricina de gâlceavă acea încredinţată lui“ [5].

---

[1] C. Pau., 31 ianuar 1889. D. P., 90. 2. 228.

[2] Trib. Prahova (Al. Panaitescu, preşed.) *Dreptul* din 1894, No. 38. Această clausă cu drept cuvênt a fost anulată ca ilicită de către tribunalul S-a II din Ploeşti, pentru că nimene nu poate fi judecător în propria sa causă: *Nemo in re sua auctor esse potest.*

[3] Thiry, II, 615.—In acest din urmă caz, faptul de a vota este licit şi el n'a devenit ilicit de cât prin împrejurarea că a fost transformat în o obligaţie care distruge libertatea alegătorului.

[4] Vedi *suprà*, p. 30 şi 31, text şi nota 1.

Convenţii între bolnavi şi medici. Cod. Calimach, art. 1172.

[5] Codul Calimach, prin art. suscitat, mai declara încă fără tărie învoeala prin care hirurgul sau doctorul se va învoi *fără cuvênt şi peste puterea bolnavului* pentru tămăduirea lui, soluţiune adevarată şi astăzi, pentru că, prin asemene tocmală, bolnavul nu'şi da samă de ceea ce face şi, în ori ce caz, nu are deplina sa libertate. Cpr. Giorgio Giorgi, III, 378. De aceea, şi la Romani, medicii (*archiatari*) puteau să primească de la bolnavi ceea ce ei le offereau, ear nu ceea ce ei le promiteau pentru dobêndirea sănătăţei: „*Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt*“. L. 9, *in fine*, Cod., 10, 52, *De professoribus et medicis.* Vedi si L. 3, Dig., 50, 13, *De extraordinariis cognitionibus.*

Pactul quota litis.

Aceasta ne aduce a vorbi de o chestie controversată, şi anume, de acea de a se şti daca pactul numit *quota litis* este permis astăzi, sau dacă trebue sa fie considerat ca ilicit, după cum este considerat în Francia, în Italia, în Belgia, etc., şi dupa cum era considerat altă dată şi la noi.

Pactul *quota litis* este tocmala aceea prin care un avocat stipulează ca va primi ca onorariŭ o parte din câştigul procesului ce 'i s'a încredinţat, de ex., jumătate, *pars dimidia ejus* (L. 53, Dig., 2, 14), sau atâta la suta.

Dreptul vechiŭ al Moldovei.

Asemene pact era formal oprit alta dată în Moldova prin aşedămêntul pentru calităţile ce se cereau de la cei ce primeau însărcinări de vechili, în pricini civile de judecăţi, aşedămênt publicat de către secretarul de stat prin Buletinul din 11 iunie 1839, cu No. 46, şi reprodus în colecţia lui Sc. Pastia, partea I, p. 406 şi urm. Eată, în adevĕr, cum se exprima art. 10 din suscitatul aşedămênt: „Vechilul va face lămurită alcătuire cu încredinţatorul seu, pentru plata ostenelelor sale cu stăruinţă la judecată, care alcătuire însă să fie glăsuitoare în bani cu anume sumă, *ear nici cum în lucruri nemişcătoare*". Şi art. 14 din acelaş aşedămênt adaogă: „Nu este ertat a se face alcătuire între încredinţator şi între vechil, ca puind vechilul cheltuelele, să iee jumătate din lucru câştigat prin judecată [1], pentru că aceasta, pe de o parte, este oprit de legi, care nu cartă asemene tocmală, ci legiuesc vechilului numai întoarcerea cheltuelelor cu leginita lor dobêndă [2], ear pe de altă parte, pentru că fiind prin organicescul Regulament rădicat tot felul de cheltueli, apoi nici poate vechilul face niscai-va legiuite cheltueli judecătoreşti" [3].

---

[1] „*Pacisci autem..... ut pars dimidia ejus, quod ex ea lite datum erit, non licet*". (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*).

[2] „*Pacisci autem, ut non quantitas ea nomine expensa cum usuris licitis restituatur, non licet*". (L. 53, Dig., *loco cit.*).

[3] Cpr. şi ar. 1172, § 3 C. Calimach (879 C. austriac). Aceasta soluţiune este conforma cu dreptul roman, unde avocatul nu putea sa faca nici un contract cu clientul care 'i încredinţase procesul: „*Praeterea, nullum cum eo litigatore contractum, quem in proprium recepit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem*". (L. 6, § 2, Cod., II, 6, *De postulando*). Asemene pacte erau, în adevĕr, considerate ca contrare bunelor moravuri, *contra bonos mores* (L. 7, *in fine*, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*). Cpr. şi L. 1, §§ 10 şi 12, Dig., 50, 13, *De extraord. cognitionibus*; — L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*.

Pactul cunoscut sub numele de *quota litis* era deci formal oprit prin vechia legiuire a Moldovei [1].

Dreptul vechiŭ al țărei românești.

Dincolo de Milcov, în țara românească, Regulamentul organic și o lege din 1835 stabileau, din contra, ca regulă pentru remunerarea avocaților, plata de atâta la sută din valoarea procesului, 10, 5 sau 3 la sută, după însemnătatea lui [2], ceea ce se vede admis și prin art. 735 din codul comercial de la 1887, care vorbind de onorariul sindicului, prevede că el poate să consiste în o sumă fixă sau în atâta la sută din baniĭ încasați.

Dreptul actual. Controversă.

Ce trebue să decidem în legislația actuală? Trib. din Ilfov și C. din Craiova S-a 1 consideră acest pact ca valid [3], pe când Curtea din București și Curtea din Craiova S-a II îl consideră, din contra, ca nul și lipsit de ori ce efecte, el neputênd fi acoperit prin ratificarea părților [4].

Această din urmă soluție, admisă formal în codul italian [5], admisă de doctrină și de jurisprudență atât în Francia cât și în Belgia [6], este adevarată și la noi, pentru că, după cum se exprimă un scriitor modern, onorariul *à forfait* ca și onorariul proporțional, nu este, în adevĕr, compatibil nici cu regulele de dreptate, nici cu sentimentele de independența și de demnitate de care avocatul nu se poate nici o dată departa în exercițiul profesiunei sale [7].

---

[1] Curtea din București, aplicând legea Moldovei, cu drept cuvênt s'a pronunțat în acest sens. *Dreptul* din 1874, No. 2.

[2] Vedi Gr. G. Pĕucescu, în *Dreptul* din 1875, No. 11, p. 88. La caz de perderea judecăței, taxa se lua numai în jumătate (art. 14 din suscitata lege). Cpr. C. Craiova, decisia citată în nota următoare.

[3] Vedi *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 33. *Cur. judiciar* din 1897, No 22. Cpr. C. din Galați, S-a 1, decisia No. 164 din 4 noembr. 1896, nepublicată. *Idem.* Dim. C. Popescu, în *Dreptul* din 1892, No. 66.

[4] *Dreptul* din 1892, No. 66 și din 1895, No. 14. Cpr. Cas. rom., 30 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 22. In acelaș sens: Gr. G. Pĕucescu, *Dreptul* din 1875, No. 10 și 11. Al. Capitolin, *Dreptul* din 1892, No. 70.

[5] Art. 1458, *in fine*, C. italian. Cpr. Cas. Napoli, 20 fevr. 1873, *La Legge*, 1873, 1, 440. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 377.

[6] Cpr. Tribun. Bruxelles, 23 ian. 1895. *Dreptul* din 1895, No. 35 și *Pand. Périod.*, 1895, V, p. 11. Laurent, XXIV, 60. Aubry et Rau, IV, p. 322, 323 text și nota 12. Demolombe, XXIV, 378. Pand fr., t. XI, v° *Avocat*, 1355 urm. Vedi și Merlin, Répert, v° *Honoraires* și *Pacte de quota litis.*

[7] Vedi Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, I, p.

In contractele dintr'un avocat şi un litigant lipsit de mijloace de a se judeca, avocatul este acela care mai în totdeauna va dicta condiţiunile. Şi pentru a nu se putea bănui un singur moment că avocatul ar fi tras foloase din nenorocirea clientului seu, este în interesul onoarei şi a demnităţei baroului de a nu se mai tolera asemene pacte, care contribuesc la degradarea şi deconsiderarea acestei nobile şi frumoase profesiuni. Judecătorii, pentru onoarea şi demnitatea baroului, vor anula deci pactul de *quota litis*, acordând avocatului numai cheltuelele făcute de dênsul (L. 53, Dig., 2. 14. *De pactis*), şi o justă remunerare a ostenelelor sale. Vedi şi *infrà*, p. 158, explic. art. 969.

Am citat numai câte-va exemple de cause ilicite şi contrare bunelor moravuri. Eată acum câte-va exemple de cause licite.

Exemple de cause licite.

Astfel, este licită convenţiunea prin care comercianţii unui oraş s'ar obliga sub o clausă penală a ţinea magasiile lor închise duminicele şi dilele de serbători [1];

Convenţia prin care cine-va s'ar fi obligat a se căsători, afară de casul când această obligaţie ar fi fost luată de un călugăr [2];

---

341. Vedi şi tratatul nostru in limba franceza, p. 444, *ad notam*.

[1] Cpr. C. Colmar, 10 iulie 1837. Répert. Dalloz, *Acte de commerce*, 340, nota 3. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7815.

Legea p. repausul dominical din 6 martie 1897.

Legea pentru repausul în dilele de duminici şi serbători, promulgată la 6 martie 1897, le impune chiar această obligaţie. Vedi *Monitorul oficial*, No. 269, din 6 martie 1897.— Eată, în trasaturi generale, economia acestei legi, promisă de mult şi atât de aşteptată de unii comercianţi: *In comunele rurale*, crâciumele şi ori ce alte stabilimente comerciale trebue sa remâe închise în toate duminicile şi dilele de serbatori prevĕdute la art. 7, *până la oara 12*; după această oara, ele pot fi ţinute deschise (art. 2). *In comunele urbane*, toate magasiile şi stabilimentele comerciale trebue sa fie închise duminicile şi serbătorile *de la oara 12 în jos*, şi ori ce lucrare sa înceteze (art. 3).—Contravenţiile la disposiţiile presentei legi se pedepsesc cu amenda de la 5—200 lei, amenda fiind îndoita la caz de recidiva (art. 10). Aceste contravenţii se judecă în prima instanţa de judecatoriile de ocoale, după dreptul comun (art. 12). Amendile se încasează în folosul caselor comunale (art. 13).

[2] Cpr. Demolombe, XVIII, 251. Vedi şi lucrarea noastră, t. IV, p. 103.—Vedi însa Demante, IV, 16 bis VI şi Laurent, XI, 485.

Obligaţia luată de o femee de a plăti o sumă de bani ca onorariŭ unei persoane pentru a o asista ca sfătuitor într'un proces de divorţ [1];

Convenţiunea încheiată între moştenitorii unui haham prin care se regulează dreptul de a tăea vitele după religiunea mosaică [2];

Invoeala prin care doue sau mai multe părţi ar recunoaşte competenţa unui tribunal străin pentru a judeca diferendul dintre ele (art. 65 Pr. civ.) [3];

Convenţiunea prin care o parte ar fixa ea însăşi şi de mai'nainte quantumul despăgubirilor ce ea ar datori celeilalte părţi pentru inexecutarea unei obligaţiuni [4];

Convenţia prin care de mai'nainte s'ar renunţa la apel sau la recursul în casaţie [5];

Descoperiri de moştenire. Convenţia prin care una sau mai multe persoane s'ar fi obligat către o alta a'i descoperi o moştenire deschisă în favoarea sa, despre care acesta nu avea nici o cunoştinţă. Doctrina şi jurisprudenţa sunt, în adevĕr, unanime pentru a decide că revelatorul moştenirei este în drept a cere suma făgăduită sau chiar o parte oare-care din moştenire, dacă aceasta a fost convenţia părţilor, pentru cheltuele făcute de dênsul şi pentru folosul real ce el a adus unui moştenitor necunoscător al drepturilor sale [6].

---

[1] Cas. rom., S-a I. Bulet. 1881, p. 412.

[2] Cas. rom., S-a I, *Dreptul* din 1878, No. 5 şi Bulet. Cas. S-a I, anul 1878, p. 26.

[3] Cas. rom., S-a I., Bulet. 1873, decisia No. 202 şi Bulet. 1874, p. 78. Cpr. şi Bulet. Cas. 1890, p. 693.

[4] Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 138. Vedi şi Bulet. Cas. 1889, p. 630.

[5] Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1879, p. 84.—Se poate renunţa la apel şi la recurs chiar în materie de divorţ, de şi chestia este controversată. Cas. rom., Bulet. 1879, p. 611. Cpr. Laurent, III, 248. Vedi tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 120 şi t. I, partea II. a lucrărei noastre, p. 148.

[6] Cpr. D. P., 94. 2. 381 şi 484. D. P., 96. 2. 4. D. P., 84. 3. 111. D. P., 82. 2. 115 şi 5. 12. D. P. 81. 2. 245. D. P., 74. 5. 357, No. 15. Demolombe, XXIV, 335 *ter*. Baudry et Barde, I, 20 şi 312. Laurent, XVI, 119. Domenget, *Du mandat*, I, 152. Massé-Vergé, V, § 754, p. 49, nota 11. T. Huc, VII, 72. Vedi şi *suprà*, p. 19, nota 1. Thiroux, *Des chercheurs de successions*, *Revue pratique*, t. 23, anul 1867, p. 357 urm. Giorgio Giorgi, III, 392. Répert. Dalloz, *Supplément.*, *Oblig.*, 191.—Numai atunci convenţia ar fi nulă, pen-

Efectele lipsei de causă sau existenţei unei cause vicioase.

Obligaţiunea fără causă, sau întemeiată pe o causă falşă ori ilicită este lipsită de ori ce efect (art. 948, § 4 şi 966). Ea este deci nulă sau, mai bine dis, *inexistentă* [1]: de unde resultă mai multe consecinţi:

1⁰ Ambele părţi contractante pot să opue inexistenţa unei atare obligaţiuni [2]:

2⁰ Obligaţia fără causa sau întemeiată pe o causă vicioasă nu este supusă confirmărei sau ratificarei exprese ori tacite, pentru că neantul nu poate fi ratificat sau confirmat. *Quod nullum est confirmari nequit* [3]:

Dreptul de repetiţie. Controversă.

3⁰ Ceea ce a fost plătit în virtutea unei atare obligaţiuni poate să fie cerut înapoi prin acţiunea în repetiţiune. Această acţiune a dat însă loc la oare care dificultăţi. Astfel, de câte ori este vorba de o obligaţie fără causă sau întemeiată pe o causă falşă (ceea ce, precum am vedut, este acelaş lucru) toată lumea recunoaşte că acel care a executat o atare obligaţiune din eroare poate să exercite acţiunea în repetiţiune, pentru că ori ce plată presupunênd o datorie (art. 1092), ceea ce din eroare s'a plătit, fără a fi fost datorit, este supus repetiţiunei (art. 993, 1092).

---

tru lipsa de obiect, când moştenitorul avea cunoştinţa despre dreptul seu şi agentul de afaceri nu'i a revelat nici un secret. Cpr. D. P., 82. 2. 115. D. P., 84. 3. 111. D. P., 55. 1. 206.

[1] Laurent, XVI, 157 urm. Demolombe, XXIV, 381. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Thiry, II, 616. Mourlon, II, 1163. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. Cpr. Trib. Imp. german şi C. Alger. D. P., 93. 2. 11 şi D. P., 94. 2. 528. Vedi şi *suprà*, p. 130. Vedi însa Larombière (I. art. 1133, No. 30) care, de şi recunoaşte ca nulitatea este absoluta şi oposabila de ambele părţi contractante, de câte ori causa este contrara bunelor moravuri, totuş pretinde că nulitatea poate fi relativa când causa, în loc de a fi contrara bunelor moravuri, este contrara numai ordinei publice.

[2] Vedi *suprà*, p. 130.

[3] Thiry, II, 616. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Laurent, XVI, 160 şi toţi autorii. Vedi *suprà*, p. 23 şi 116. Art. 1310 din codul italian este formal în aceasta privinţa.

Art. 1900.

O consecinţă a inexistenţei obligaţiunei este ca art. 1900 nu'şi primeşte aplicare in specie, prescripţia de dece ani prevĕduta de acest text nefiind de cât o confirmare tacită. Vedi t. III al lucrarei noastre, p. 636 şi t. IV, p. 107, n. 1.

Repetițiunea nu va avea însă loc dacă obligația fără causă sau întemeiată pe o causă falșă a fost achitată de bună voe, fără nici o eroare, adecă, dacă acel care a plătit-o știea că nu datorește, pentru că această executare benevolă cuprinde un dar manual, de câte ori, bine înțeles, lucrul care s'a plătit este susceptibil de a face obiectul unei asemene liberalități; de unde resultă că debitorul care n'ar fi achitat obligația de cât *pro parte* n'ar putea fi silit a presta și restul [1]).

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă executarea unei obligațiuni întemeiată pe *o causă ilicită* dă sau nu loc la acțiunea în repetiție, chestiunea este controversată [2]).

Unii, întemeinduse pe dreptul roman, conferă acțiunea în repetițiune numai părței care n'a avut nici un rol imoral în convențiune, refusând-o părței celeilalte, fiind că „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ [3]).

In acest sistem, inadmisibil după noi, persoana care ar fi făgăduit o sumă de bani cui-va pentru ca *să nu comită o crimă* ar avea acțiunea în repetițiune, pe când această acțiune n'ar mai exista nici pentru una din părți când,

---

Daruri manuale. [1]) Thiry, II, 617. Laurent, XVI, 162.—Soluția de mai sus presupune validitatea darurilor manuale în legislația noastră, ca și în acea franceză; am vědut însă că, în această privință, chestiunea este foarte controversata.—Tribunalul din Iași tăgăduește posibilitatea darurilor manuale în legislația actuală (*Dreptul* din 1894, No. 22), ear Curtea dice, din contra, că validitatea lor resultă chiar din natura lucrurilor, posesorul lucrurilor mobile fiind aparat prin însuș faptul posesiunei sale (art. 1909). (*Dreptul* din 1881, No. 4). Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 139 urm. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 58.

[2]) După noul proiect al codului german (art. 747, *in fine*, devenit art. 817 din legea de la 18 aug. 1896), dreptul de repetițiune nu mai există de câte ori acel care a făcut prestația a adus el singur, prin prestația sa, o atingere ordinei publice sau bunelor moravuri.

[3]) Pothier, II, 43. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 741, text și nota 8. Larombière, I, art. 1133, No. 10. Toullier D. III, partea II, 126. Duranton, X, 374. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 9, nota 3, colona 1, *in medio*. Paul Pont, *Petits contrats*, I, 663. Bozérian, *Revue pratique*, t. V, (anul 1858), p. 20. Fuzier-Herman, *op cit.*, art. 1131, No. 42 și urm. Vedi și E. Lehr, *Droit germanique*, 241. Cas. fr. și C. Caen, D. P., 74. 1. 222. D. P., 92. 1. 336. D. P., 75, 2. 127. Cpr. D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

din contra, s'ar fi făgăduit bani *pentru ca să se comită* o crimă: *In pari causa turpitudinis cessat repetitio.* (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa* [1]).

Această părere este însă inadmisibilă, și repetițiunea va putea în tot-deauna să aibă loc, chiar din partea aceluia care ar fi violat un princip de ordine publică: 1° pentru că legea nu face nici o deosebire între casurile când obligația este fără causă sau se întemeiează pe o causă falșă ori ilicită (art. 966, 968): și 2° pentru că, precum foarte bine dice Curtea din Caen (*Pand. Périod.*, 1888, 2, 166), regula romana „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*" nu este nicăiri inscrisă în legile moderne [2]).

Despre casul în care causa nu este exprimată în convenție.

Art. 967.—Convențiunea este valabila, cu toate că causa nu este expresă.

Causa este presumptă până la dovada contrară [3]). (Art. 1169, 1202 C. C., 270 C. com., *in fine.* Art. 1132 C. fr., 1120, 1121 **Cod italian**).

---

[1]) Vedi și L. 3, Dig., 12, 5, *De condictione ob turpem, vel injustam causam*, unde se dice: „*Ubi autem et dantis, et accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, ut male judicetur*". Mai vedi încă L. 8, Dig., *eod. tit.*, *in fine*, unde se dice: „*Porrò autem si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorem esse: et ideò repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum est*". L. 2, Cod., 4. 7, *De condictione ob turpem causam*, mai dice încă: „*In pari causa, possessoris conditio melior habetur*". Cpr. și L. 5, Cod., *eod. tit.*

[2]) Vedi în acest sens: Thiry, II, 617. Baudry, II, 854 și 1342 bis. Duvergier, *Vente*, I, 207. T. Huc, VIII, 392. Baudry et Barde, I, 316, nota 3. Arntz, III, 39. Demante, V, 49 bis IV. Demolombe, XXIV, 382 și XXXI, 433 urm. Laurent, XVI, 164. Marcadé, IV, 458. Pilette, *Revue pratique*, t. XV, (anul 1863), p. 467. Vigié, II, 1092 și 1699. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 1131, No. 41. Jurisprudența este în acelaș sens: Vedi D. P., 46. 2. 191. D. P., 85. 1. 100. D. P., 87. 1. 465. *Pand. Périod.*, 87. 1. 61. *Pand. Périod.*, 88. 2. 166. D. P., 93. 2. 11. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7855. Vedi și *infrà*, rubrica: *Condictiones ob turpem causam.*

[3]) Paragraful 2 din textul nostru este reproducerea art. 1121 din codul italian. „*La causa si presume sino a che non si prova il contrario*". O dispoziție identică există în codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889 (art. 1277).

Se poate întâmpla ca o obligaţie să aibă o causă şi acea causă să nu fie exprimată în *inscrisul care o constată* [1]. Ei bine, legea decide că, în asemene caz, convenţiunea este valabilă [2]. Aceasta însemnează că actul (instrumentul de probaţiune) care constată obligaţia este valid, cu toate că el nu arată causa ei, dacă, bine înţeles, există o causă reală şi licita [3]. Astfel, ar fi valid inscrisul prin care m'aş obliga a'ţi plăti o sumă de bani, de şi el n'ar arăta un înprumut sau o altă causă. Aceasta nu se poate întâmpla de cât în contractele unilaterale, pentru că, în convenţiunile sinalgmatice, actul scris va menţiona în totdeauna obligaţiunile reciproce ale părţilor, şi fie-care din aceste obligaţiuni servind de causă celeilalte, actul care conţine dovada unui contract sinalagmatic va face neaparat în acelaş timp menţiune despre causa fie-cărei obligaţiuni. Nu se poate, în adevĕr, ca actul care constată un contract de vêndare să nu arăte lucrul vêndut şi preţul hotărît, adecă causa obligaţiunei fie-cărei părţi. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, ca, dacă este adevarat că art. 967 declară o convenţiune valabilă, cu toate că causa nu este expresă, aceasta însă nu este adevarat de cât atunci când este vorba de o obligaţie unilaterală, dar nu când este vorba de un contract sinalagmatic, precum este o vêndare, în care causa obligaţiunei uneia din părţi este obiectul obligaţiunei celeilalte ...“ etc. [4].

---

[1] De ex., creditorul reclamă în virtutea unui sinet astfel conceput: *Recunosc că datoresc* ... sau *mĕ oblig a plăti*, ori *am să dau suma cutare*. . ., etc. Cpr. Baudry et Barde, I, 320. Mourlon, II, 1106 urm. S'ar putea însă întâmpla ca causa neexprimată în obligaţie să resulte din întregul context al actului. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a II, anul 1873, p. 115.

[2] Cpr. Tribun. Covurlui şi Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 43 şi din 1884, No. 48.—Cambia nici nu are chiar nevoe de a arata causa (art. 270 C. com., *in fine*).

[3] Cuvêntul *convenţiune* însemnează deci aici titlul, actul scris (*instrumentum*). Vedi şi art. 1275, unde cuvêntul *contract* este luat tot in sens de titlu. Cpr. Pand. fr., II, 7860. Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 318. Thiry, II, 613. Mourlon, II. 1106.

[4] Vedi Bulet. Cas. S-a I, 1881, p. 759. Cpr. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1132, No. 2. Demolombe, XXIV, 362, 363. Larombière, I, art. 1132, No. 2 şi 3. Vedi şi *suprà*, p. 129, text şi nota 2, unde am vĕdut că, în contractele sinalagmatice, obligaţia uneia din părţi are de causă obligaţia celeilalte părţi.

Unde însă chestiunea este controversată în Francia, este asupra punctului de a se şti dacă dovada existenţei causei incumbă creditorului care cere executarea obligaţiunei, sau dacă debitorul este acela care trebue să stabilească existenţa ei. Atât doctrina cât şi jurisprudenţa sunt însă aproape unanime pentru a decide că creditorul nu are nimic de dovedit, obligaţiunea fiind presupusă a avea o causă licită, până la dovada contrară. Prin urmare, debitorului incumbă sarcina de a dovedi că obligaţia e lipsită de causă, sau că causa este ilicită [1].

Acest sistem este formal consacrat la noi prin § 2 al art. 967, care reproduce art. 1121 din codul italian. Prin urmare, dacă inscrisul care constată o obligaţie unilaterală nu arată causa ei, această causă este presumtă până la dovada contrara, şi creditorul n'are absolut nici o dovadă de făcut. Numai când inscrisul arată o causă şi debitorul a dovedit că acea causă este falşă, creditorului îi incumbă sarcina de a stabili, că obligaţia are o altă causă adevarată şi licită. (Vedi *suprà*, p. 132, 133).

Dovedirea lipsei de causă.

Cum va putea dovedi debitorul că obligaţia sa e lipsită de causă? Cele mai multe ori creditorul va arata causa ce el atribue obligaţiunei, de ex., un împrumut, o vêndare, etc., şi debitorul va dovedi că faptul pretins de creditor n'a avut loc. Debitorul va trebui să dovedească lipsa de causă chiar când creditorul n'ar invoca nici una, căci el n'a putut să se oblige fără causă de cât prin eroare, dol, violenţă saŭ din glumă, în care casuri el va stabili prin ori ce soiŭ de mijloace faptul invocat de dênsul.

CAPITOLUL III

Despre efectul convenţiunilor şi despre puterea lor legală [2].

---

[1] Cas. fr., 25 fevr. 1896, *Dreptul* din 1896, No. 53. D. P., 96. 1. 199. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 292. Trib. Charolles, *Pand. Périod.*, 1894. 2. 270. D. P., 94. 2. 126. Thiry, II, 614. Demolombe, XXIV, 367. Bonnier, *Des preuves*, II. 681. T. Huc, VII, 86. Laurent, XVI, 168.—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324, text şi nota 20. Massé-Vergé, III, § 615, p. 560. Duranton, X. 353 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 137. Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1132, No. 3.

Observ. asupra rubricei.

[2] Codul francez intitulează acest capitol: *Despre efectul obligaţiunilor*, ocupânduse de o data atât despre efectul obligaţiilor cât şi despre acel al convenţiilor, al contractelor, care

SECŢIUNEA I

Dispoziţiuni generale sau efecte generale ale convenţiilor (între părţile contractante).

Art. 969.—Convenţiunile legal făcute au putere de lege între părţile contractante. Ele se pot revoca prin consimţămêntul mutual sau din cause autorisate de lege. (Art. 5, 1079 § 2, 1087, 1100, 1523 § 5, 1556, 1711 C. C. Art. 1134 C. fr.).

Art. 1711.—Transacţiunile au între părţile contractante puterea unei sentinţi neapelabile [1]). (Art. 969, 1201, 1213 C. C. Art. 2052 C. fr.).

Art. 970.—Convenţiunile trebuesc executate cu bună credinţă. Ele obligă nu numai la ceea ce este expres într'ensele, dar la toate urmările ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligaţiunei după natura sa. (Art. 969, 977 urm., 980, 981 C. C. Art. 1134 § 3, 1135 C. fr.).

Toate convenţiunile, când sunt legal făcute, trebuesc executate, ele fiind ca şi o lege pentru părţi [2]), nu însă şi în privinţa celor de al treile (art. 973). *Contractus enim legem ex conventione accipiunt* [3]). Cu alte cuvinte, şi mai

---

produc obligaţiile. Această confusiune între două lucruri cu totul deosebite, pe care Pothier nu lipsea de a le distinge (*Oblig.*, II, 85 urm., 141 urm.), fiind criticată de toţi autorii (Cpr. Marcadé, IV, 460, 461. Laurent, XVI, 177. Thiry, II, 618. Baudry, II, 857. Baudry et Barde, I, 328 urm. Mourlon, II, 1112, 1113. Demolombe, XXIV, 384, etc), legiuitorul nostru urmând împărţirea codului italian, intitulează acest capit.: *Despre efectul convenţiunilor*, ocupêndu-se despre efectul obligaţiunilor tocmai în capit. VII (art. 1073 urm.), şi reproducênd chiar în acest capitol mai multe dispoziţiuni din codul italian.

Impărţirea codului nostru şi a acelui italian este mult mai raţională, cu toate că chiar rubrica noastră, astfel cum se vede redactată, nu este încă exactă, pentru că legiuitorul nostru nu se ocupă în acest cap. numai de efectul convenţiunilor, ci şi de puterea lor legală între părţi şi faţă cu cei de al treile. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 198. De aceea, am adaus la rubrica noastră ceea ce'i lipseşte, după materia care se găseşte în acest capitol.

[1]) *„Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit"*. (L. 20, *ab initio*, Cod., 2, 4, *De transactionibus*).

[2]) Cpr. Cas. rom. şi Trib. Ilfov, Bulet. S-I, anul 1878, p. 26 şi *Dreptul* din 1884, No. 11.

[3]) L. 1, § 6, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra*. Vedi şi L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, unde se dice: *„Hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit"*.

pe scurt, convenţia este legea părţilor [1]. Părţile pot chiar să reguleze relaţiile dintre ele altfel de cât le regulează legea (art. 1223), destul este ca să nu să atingă bunele moravuri şi ordinea publică (art. 5).

Violarea legei. Casarea decisiunei.

Violarea unei legi dă loc la casarea decisiunei care a violat-o [2], pe când interpretarea greşită a tocmelei (convenţiunei) nu dă loc la casare de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuş natura tocmelei (art. 37, § 6, L. C. de cas.) [3]. Interpretarea convenţiunilor aparţine deci instanţelor de fond. (Vedi *infră*, explic. art. 977).

Convenţiunile fiind legea părţilor, de aici urmează că ele nu pot fi desfiinţate prin voinţa unilaterală a uneia din părţi şi că ele nu pot fi revocate de cât prin consimţământul mutual al tuturor părţilor contractante [4].

Acelaş concurs de voinţă care a fost neaparat pentru formarea convenţiunei este neaparat şi pentru desfiinţarea ei [5].

---

[1] Art. 1087, 1100, şi 1711 sunt o aplicare a acestui principiu. Art. 1101, § 2, care permite judecătorului de a acorda mici termene de graţie debitorului, cuprinde din contra o derogare la acest principiu. Mai vedi şi alte derogări la acest principiu în art. 1689 şi 1701. Cpr. Laurent, XVI, 178. Baudry et Barde, I, 333.

Violarea unei legi străine.

[2] Violarea unei legi străine nu dă loc la casare de cât atunci când această violare atrage dupa sine calcarea unei legi române. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 299. D. P., 76. 1. 497.—Este, in adevĕr, de principiu că legile străine se apreciează în mod suveran de instanţele de fond, fără ca această apreciare sa poată da loc la censura casaţiunei. Cas. rom., *Dreptul* din 1894, No. 10 şi din 1893, No. 41. *Cur. judic.* din 1894, No. 37. *Dreptul* din 1892, No. 76. Bulet. 1890, p. 758. Bulet. S-a I, 1887, p. 141. Vedi şi t. I al lucrărei noastre, partea I, p. 80, 81.

[3] Cas. rom., Bulet. 1867, p. 838. Bulet. S-a II. 1872, p. 102. Bulet. S-a I. 1883, p. 675. Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. Vedi şi Cas. fr., D. P., 72. 1. 176. D. P., 87. 1. 217. D. P., 92. 1. 104 şi 150. Vedi Thiry, II, 619. Boissonade, II, p. 126. Laurent, XVI, 180. T. Huc, VII, 88. Baudry et Barde, I, 336. Vedi şi Pand fr., *Cass. civ.*, 750.

[4] Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. anul 1879, p. 483 şi 643. Baudry et Barde, I, 338.

[5] *„Obligationes quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur“*. Vedi şi L. 35, Dig., 50, 17, unde se dice: *„Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquid dissolvere, quo colligatum est“*.

Revocarea care resultă din consimţĕmêntul părţilor nu'şi produce efectele sale de cât în viitor.

Revocarea care va resulta din consimţĕmêntul contrar al părţilor nu'şi va produce însă efectele sale de cât pentru viitor, efectele ce contractul a produs în trecut fiind menţinute: de unde resultă că vêndĕtorul, care 'şi va lua înapoi imobilul vêndut, va trebui să respecte contractele de închiriere, ipotecile, servituţile şi, în genere, toate drepturile reale constituite de cumpărător în folosul celor de al treile, pentru că aceştia n'au putut să prevadă revocarea prin comuna înţelegere a părţilor sau, mai bine ḑis, retransmiterea proprietăţei la vêndĕtor. Este însă de observat că, pentru ca părţile să desfiinţeze vêndarea primitivă, trebueşte un nou contract prin care vechiul proprietar să'şi redobêndească proprietatea lucrului ce înstrăinase: de unde resultă că fiscul va percepe o nouă taxă de înregistrare [1].

Consecinţile care resultă din împrejurarea că conv. nu pot fi revocate de cât prin consimţĕmêntul părţilor.

Din împrejurarea că convenţiile nu pot fi desfiinţate de cât prin consimţĕmêntul tuturor părţilor contractante, resultă că judecătorii n'ar putea să reducă preţul stipulat de părţi într'o vêndare [2], nici să micşureze dobânda stipulată într'un împrumut [3], afară de casul, bine înţeles, în care, sub o dobêndă prea mare, s'ar ascunde o clausă penală: nici să micşureze onorariul stipulat în favoarea unui avocat [4], afară de casul în care convenţia dintre avocat şi litigant ar cuprinde ceea ce doctrina numeşte pactul de *quota litis*, în care caz convenţia va fi cu totul desfiinţată (vedi *suprà*, p. 147 urm.), avocatul avênd drept numai la cheltuelele făcute (L. 53, Dig., 2, 14) şi la o justă remunerare a ostenelelor sale, apreciată de justiţie [5].

Desfiinţarea în virtutea unei condiţiuni resolutorie. Art. 1019—1021.

[1] Cpr. Baudry et Barde, I, 339. T. Huc, VII, 89. Demolombe, XXIV, 392. Laurent, XVI, 183. Vom vedea însă mai la vale că, de câte ori desfiinţarea contractului va avea loc în virtutea unei condiţiuni resolutorie fie expresă, fie tacită (art. 1019–1021), contractul va fi desfiinţat cu efect retroactiv şi pentru trecut, cei de al treile suferind consecinţele unei desfiinţări pe care, de alt-mintrelea, ei au putut s'o prevadă.

[2] Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1879, p. 483.

[3] Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. anul 1878, p. 182.

[4] Vedi însă Cas. rom., *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22.

[5] Este, în adevĕr, generalmente admis că, în lipsă de o anume convenţiune, tribunalele apreciează suma care se cuvine avocatului pentru ostenelele sale, de câte ori gratuitatea mandatului n'a fost expres stipulată. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1877, p. 12 şi Bulet. 1878, p. 414. Cpr. şi *Curierul judi-*

Excepțiuni la principiul de mai sus.

Regula după care convențiunile nu pot fi revocate de cât prin consimțământul mutual al părților contractante sufere mai multe excepțiuni:

Mandat.

1⁰ Mandatul încetează în genere prin singura voință a mandantelui sau a mandatarului (art. 1552, 1556 [1]):

Societate.

2⁰ Contractul de societate, cel puțin când este format pentru un timp ilimitat, poate fi desființat prin voința unuia din asociați (art. 1523, § 5, 1527) [2].

Convenții matrimoniale. Irevocabilitatea lor.

In fine, unele contracte nu pot de loc fi revocate, nici chiar prin consimțământul mutual al părților. Astfel sunt convențiile matrimoniale (art. 1228 urm. C. C. 710, 716 Pr. civ.) [3] și adopțiunea [4].

---

ciar din 1897, No. 12. Tribun. Roman, *Dreptul* din 1895, No. 58. Troplong, *Mandat*, 163. Cpr. C. Suedez, art. 5 cap. 18.

Jurisprudența aplică cu drept cuvênt aceleași principii și la arhitecți. Cpr. C. Rouen, 30 ianuar 1895 și Trib. Paris, 7 martie 1896. *Pand. Périod.*, 1895, 2, 344 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 46. Vedi t. III al lucrărei noastre, p. 425, *ad notam* și tratatul nostru în limba franceză, p. 185, text și nota 3. Vedi și *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[1] De câte ori însă mandatul nu este încheiat numai în interesul mandantelui, ci și în interesul mandatarului, precum ar fi, de ex., în casul în care un avocat ar fi stipulat un onorariu pentru apararea unui proces, revocarea lui nu poate să resulte de cât din consimțământul reciproc al părților. Cas. rom. și C. Craiova, *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22. Bulet. S-a 1, 1876, p. 452 și *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P., 74. 5. 327, No. 10. D. P., 91. 1. 197. Baudry, III, 931. Laurent, XXVIII, 104. Revocarea ar putea însă și în asemene caz să aibă loc prin simpla voință a mandantelui când ar exista culpă, dol sau fraudă din partea mandatarului. Cas. rom. și fr. Bulet. S-a 1, 1884, p. 363 și D. P. 91. 1. 197.

[2] Cpr. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1877, p. 379. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 48. Baudry, II, 861. Laurent, XVI, 184. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 340.

Dreptul vechiu în privința conv. matrimoniale.

[3] Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1885, p. 40. Laurent, XVI, 184. Baudry, II, 861. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 341. T. Tuc, VII, 89. — Sub legea veche, tocmelele căsătorești puteau, din contra, fi schimbate în urma sevêrșirei căsătoriei. Vedi art. 1609, 1614 C. Calimach și § 4, cap. 33, C. Andr. Donici. Vedi și L. 1, Pr., Dig., 23, 4, *De pactis dotalibus*, unde se dice: „*Pacisci post nuptias, etiamsi nihil ante convenerit, licet*“. Vedi și t. I, partea 1 a lucrărei noastre, p. 51, nota 1.

Dreptul vechiu în privința adopțiunei.

[4] In legile anterioare, adopțiunea era, din contra, revocabilă (art. 250, 251 C. Calimach, 185 C. austriac). Vedi t. I al lu-

Divorț prin consimțĕmênt mutual.

Cât pentru căsătorie, ea poate să fie desființată prin consimțĕmêntul mutual al părților, dacă ele întrunesc anume condițiuni prescrise de lege (art. 254 urm. C. C.).

Cause autorisate de lege.

Convențiunile mai pot încă fi revocate în virtutea causelor autorisate de lege [1]). Legea fiind, în adevĕr, acea care dă putere convențiunilor, ea poate să le râdice aceiaș putere în casurile pe care ea le determină. Astfel, vêndarea poate fi desființată pentru neplata prețului (art. 1365); donațiunea poate fi revocată pentru neîndeplinire de sarcini (art. 829 urm.), pentru ingratitudine din partea donatarului (art. 831 urm.), sau pentru survenire de copii dăruitorului (art. 836 urm.), etc. Mai vedi încă art. 1020, 1021.

Art. 970.

Convențiile trebuesc nu numai să fie executate de părți, dar încă *de bună credință*, adecă conform cu intenția lor și cu scopul ce ele 'și au propus [2]). „*Bonam fidem in contractibus considerari, æquum est*“. (L. 4, Cod., 4, 10, *De obligationibus et actionibus*).

Scopul acestei dispozițiuni este de a desființa distincțiunea pe care Romanii o făceau între contractele *bonæ fidei* și acele *stricti juris* [3]). Astăzi, în adevĕr, toate contractele sunt de bună credință, și buna credință este chiar presupusă (art. 960, § 2, 1899, § 2) [4]).

Acest scop al legiuitorului reesă și mai lămurit din partea finală a art. 970, după care convențiile obligă nu numai la ceea ce este exprimat într'ênsele, dar încă la toate urmările ce echitatea, obiceiul [5]) sau legea dă obligațiunei, după natura sa (cpr. și art. 980).

Legea trebue să fie aplicată mai întâi, cu precădere, înaintea usului, chiar când ea ar părea nedreaptă, de și art. 970 vorbeşte mai întâi de echitate, de uz, și apoi de lege;

---

crărei noastre, partea II, p. 324, nota 1. La Romani, adopțiunea avea loc, din contra, pentru tot-deauna, fiind că altfel ea n'ar fi imitat natura: „*Nec enim moribus nostris convenit filium temporalem habere*“. (L. 34, *in fine*, Dig., 1, 7).

[1]) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1867 p. 837. Baudry et Barde, I, 342.

[2]) Baudry, II, 862. Baudry et Barde, I, 343. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7915. Berriat St. Prix, II, 4194. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 420.

[3]) Vedi Instit., 4, 6, § 28, *De actionibus*, și Gaius, IV, § 62.

[4]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1871, p. 124. Boissonade, *op. cit.*, II, 123. Vigié, II, 1161. Thiry, II, 619. Demolombe, XXIV, 393. Vedi și *suprà*, p. 17, *ad notam, in fine.*

[5]) „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*“. (L. 31, § 20, Dig., 21, 1. *De ædilitio edicto*).

ear usul va trece înaintea echităței, pentru că părțile au trebuit neaparat sa se aștepte la aplicarea lui [1].

Dar mai înainte de uz și chiar de lege, se va aplica convenția părților dacă dênsa nu violează vre o disposiție de ordine publică (art. 5) [2].

Efectele convențiunilor în privința strămutărei proprietăței sau altor drepturi reale.

Efectul general al convențiunilor este de a produce între părțile contractante obligațiuni, sau de a modifica, ori de a stânge obligațiunile existente.

In unele casuri însă, convențiunile au de efect strămutarea proprietăței sau altor drepturi reale, singurul efect despre care se ocupă leginitorul.

Fiind însă că strămutarea proprietăței a fost resolvită în deosebite moduri de legislațiunile anterioare, vom începe prin a cerceta trecutul, remânênd apoi a ne ocupa de codul actual.

Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietăței. (Dreptul roman și dreptul nostru anterior).

La Romani, obligațiunile nu aveau de efect strămutarea proprietăței sau altui drept real, ci numai crearea între creditor și debitor a unei obligațiuni personale (*jus ad rem*, ear nu *jus in re*), proprietatea strămutânduse între ei numai prin tradiția care se făcea pentru executarea convențiunei: „*Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum,*

---

[1] Berriat St. Prix, II, 4198.

Aplicațiunea legei. Astfel, intr'o vêndare, vêndĕtorul va garanta pe cumpărător de evicțiune, dacă părțile n'au derogat la această obligațiune (art. 1337 urm.).

Aplicațiunea usului.—Intr'un contract de chirie, în lipsă de o anume stipulație, se va observa obiceiul de a plati chiria și de a se muta la Sf. Dimitrie și la Sf. Gheorgie.

Aplicațiunea regulelor de echitate.—Intr'o vêndare imobiliară, vêndĕtorul va remite cumpărătorului nu numai titlurile de proprietate (art. 1315), dar și acele care ar constata oare-care impregiurări, oare-care amintiri istorice de natură a mări valoarea fondului vêndut. Cpr. Thiry, II, 619.

[2] Cpr. Baudry et Barde, I, 332. Cas. fr., D. P., 87. 1. 30.

vel præstandum“ (L. 3, Pr., Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus)*; de unde și regula celebră: „*Traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*“. (L. 20, Cod., II, 3, *De pactis)*.

Prin obligațiuni nu se dobêndea deci la Romani drepturi reale, ci numai drepturi personale sau de creanță.

Din acest principiu părăsit de legiuitorul actual resultau, între altele, următoarele doue consecinți:

Consecințile care resultă din principiile romane.

1⁰ Dacă acelaș lucru a fost succesiv înstrăinat la mai multe persoane, achisitorul căruia-i se făcuse tradiția era proprietarul lui, chiar dacă titlul seu era cu o dată posterioară [1].

2⁰ Acel care a înstrăinat lucrul fiind încă proprietarul lui până la tradiție, creditorii sei puteau, până în momentul tradițiunei, să exercite drepturile lor asupra lucrului înstrăinat [2].

Dreptul străin.

Principiile dreptului roman, admise în dreptul anterior francez, în provinciile de drept scris [3], admise și astăzi în unele legislațiuni străine, precum în codul austriac (art. 425, 427, 1053, 1084), în codul olandez (art. 639, 667, 668, 671, 1495), în codul spaniol de la 1889 (art. 609, 1095, 1462—1464), în codul Repub. Argentine (art. 577), în codul elvețian asupra obligațiilor (art. 199), în codul civil al principatului Muntenegro (art. 834, 835, 836, 837, 839), în noul cod civil german aplicabil cu începere de la 1 ianuar 1900 (art. 929 și urm.), etc., trecuse și în legislația noastră anterioară.

Codul Caragea.

Codul Caragea prevede, în adevĕr, în privința mobilelor, că „vênḑarea atunci e sevêrșită, când cel ce vinde *va da lucrul în mâna cumpărătorului*, și cumpărătorul va da prețul sau încredințarea pentru preț" (art. 12, partea III, cap. 2); ear în privința imobilelor, art. 13 prevede ca „vênḑarea atunci e sevêrșită, când vênḑetorul, primind prețul sau încredințarea pentru preț, *va da cumpărătorului zapisul vênḑerei*". Predarea acestui zapis nu este de cât tradiția *brevi manu* de la Romani [1], pe care o admitea atâta codul Calimach (art. 576), cât și codul lui Andronachi Donici [2]. (Cpr. art. 1315 din codul actual).

---

[1] „*Quotiens duobus in solidum prædium jure distrahitur, manifesti juris est, eum cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem*“. (L. 15, *ab initio*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)*. Vedi și § 6, cap. 10 din codul lui Andr. Donici, unde se ḑice: „Când se va vinde un lucru la doi, scrie pravila, că acelui ce i s'au dat mai întăi stăpânirea lucrului, acela are și protie a'l stăpâni“. Tot astfel se exprimă și art. 575 din codul Calimach (430 C. austriac).

[2] Cpr. Pothier, *Vente*, III, 319 urm. și *Propriété*, IX, 247. Baudry, II, 878. Demolombe, XXIV, 435. Larombière, I, art. 1138, No. 2.

[3] V. Pothier, *Tratié du droit de domaine de propriété*, IX, 245.

Codul Calimach.

In cât privește codul Calimach, el primește vechiul principu roman admis și în codul austriac, după care proprietatea nu se transmite prin efectul convențiunilor, ci numai prin tradiție [3], și este de mirat cum Curtea noastră supremă, interpretând greșit art. 576 și 577 din vechia legiuire a Moldovei, a putut să dică că, sub acest codice, vêndarea imobilelor nu este perfectă de cât atunci când, pe lângă tradiție și punerea în stăpânire a cumpărătorului, s'a întărit vêndarea de către tribunal, lăsând a se înțelege că tradiția ar fi fost insuficientă pentru a strămuta proprietatea chiar între părți [1].

---

[1] „Considerând, ḑice Curtea noastra suprema, că, sub legiuirea Caragea, contractul de vênḑare nu e un contract solemn; ca de aceea vênḑarea exista și e perfectă prin consimțementul părților și *tradițiunea obiectului*: ca, daca, pentru vênḑarea imobilelor și a țiganilor art. 6, partea III, capit. 2 prescrie ca vênḑarea sa se facă *numai in scris*, aceasta nu insemneaza alta de cât ca, pentru siguranța dreptului de proprietate imobiliara, vênḑarea să nu se poata constata, *mai cu sama fața cu cei de al treila*, de cât prin inscris; intre părți insa, vênḑarea unui imobil se putea dovedi de alt-mintrelea și prin marturisirea și prin juramêntul parței, ceea ce dovedește ca contractul de vênḑare, *chiar al unui imobil*, nu e un contract solemn, însa modul de dovedire al contractului e marginit, etc ..." *Dreptul* din 1894, No. 17 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 7. Cpr. Gr. G. Pencescu, *Oblig.*, I, 252.

Codul Andr. Donici.

[2] „Pentru vênḑarile ce se obicinuesc a se face in scris, intr'alt chip nu pot lua sevêrșirea lor, pâna când mai intâi se va scrie zapisul vênḑărei sau cu însuș mâna vênḑetorului sau și de către altul cine-va și va iscali vênḑetorul, și se va da de la mâna vênḑetorului la mâna cumpăratorului lucrului; și daca este să se faca zapisul *prin notar* (adeca condicar a judecatoriei), atunci earaș nu este zapisul desevêrșit pana când nu va fi, dupa toata rêndueala, iscalit și *dat de la o mână la alta*" (art. 2, *in fine*, capit. XI). Veḑi și § 6, capit. 10 din acelaș cod.

Codul Andr. Donici.

[3] „Vênḑarea este perfecta, ḑice Andr. Donici (§ 2, cap. XI), când o parte va urma cu darea prețului, și ceealaltă parte primind prețul va urma cu darea lucrului. Și nu numai așa, ci și dacă numai o parte va primi luând prețul, sau ceealaltă parte va apuca a face teslim lucrul vêndut în mâna cumpăratorului, atuncea vênḑarea și cumpărarea *este sevêrșită și temeinica*". Veḑi și § 4 din acelaș capit., unde se ḑice: „Și scrie pravila, ca mai înainte pana a nu face vênḑeto-

Critica unei decisiuni a Curței noastre supreme.

Dacă aceasta este teoria Curței, apoi ne râdicăm cu putere în contra ei, căci codul Calimach este destul de clar și nimic nu ne face a crede că el s'a depărtat de la principiile romane. In adevĕr, art. 570 (425 C. austr.), 1412 (1053, *in fine*, C. austriac), 1454 (1084 C. austr.) prevĕd, fără a distinge între mobile și imobile, că proprietatea nu se strămută de cât prin tradiție, ear art. 572 (427 C. austriac) prevede un fel de tradiție *brevi manu* pentru mobilele incorporale, și chiar pentru unele mobile corporale, precum mărfurile aflătoare pe drum și în magasii, vinul din pivniță, colecțiile de tablouri, bibliotecile, etc.

Constitutul posesor.

Art. 573 (428 C. austr.) consacră în termeni expreși constitutul posesor admis în vechia jurisprudență franceză, despre care am vorbit altă dată și la care se referă și art. 1316 din codul civil actual, când dice că predarea lucrurilor mobile se face și prin simplul consimțĕmênt al părților [2].

---

rul teslim lucrul vêndut în mâna cumpărătorului, și până a nu primi vêndĕtorul prețul lucrului, macar să se fi fost alcătuit pentru preț, însă daca lucrul nu a apucat a se da, și prețul nu a apucat a se lua, se pot lepăda atât o parte cât și alta de tocmală, ca când nici nu s'ar fi fost făcut vorbă". Mai vedi încă §§ 6, 9 capit. XI și § 6, capit. X din acelaș cod. Acest din urmă § are următoarea cuprindere: „La vêndări, cumpărături, năimeli, schimburi și alte asemenea, trebuința urmează ca, pre lângă tocmală, să se dea și lucrul, trecênd din stăpânirea unuia în stăpânirea altuia, adecă făcênduse teslim și după formele pravilei; atunci stăpânirea deplin este câștigată când, pre lângă tocmală, urmează și darea lucrului".

[1] Bulet. Cas. S-a I, anul 1870, p. 367.

Constitutul posesor.

[2] In vechea jurisprudență franceză, constitutul posesor era acea clausă, lipsită astădi de ori-ce efecte, prin care, într'un contract, de ex., într'o donațiune, într'o vêndare, etc., dăruitorul sau vêndĕtorul reținea lucrul dăruit sau vêndut, declarând că el îl deține în numele și pentru donatar sau cumpărător. Prin această clausă, cuprindĕtoare de o tradiție fictivă, dăruitorul sau vêndĕtorul era presupus

In fine, art. 576 (431 C. austr. modificat) prevede că mutarea proprietăței nemișcătoare se face prin darea documentelor vechi și noi, vorbind earăș de intrarea în stăpânire a noului proprietar și de luarea lucrului in stăpânirea sa. Ear dacă art. 577 din acelaș cod voește ca, în lipsa unor astfel de documente, să se facă un înscris *întărit de judecătorie sau stăpânire* (fiind că prin acest chip se face temeinică mutarea proprietăței lucrului), aceasta nu poate fi de cât *în privința celor de al treile*, ceea ce se mai prevede încă atât de sobornicescul hrisov, cât și mai cu samă de Regulamentul organic al Moldovei, anexa litera T [1].

Așa dar, remâne bine stabilit ca vechile noastre legislațiuni primise in totul principiile romane, după care proprietatea nu se strămuta prin efectul convențiunilor, ci numai prin *tradiție*.

---

a face tradițiunea donatarului sau vêndêtorului, cari, la rêndul lor, erau presupuși a fi primit posesiunea lucrului dăruit sau vêndut prin declarația facută de dăruitor sau vêndêtor că el nu deține lucrul in viitor de cât in numele și pentru donatar sau cumpărător. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 313; *Don. entre époux*, VIII, 72 și *Tr. du droit de domaine de propriété*, IX, 208. Merlin, Répert. t. II, p. 783, v° *Clause de constitut*. Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 142, nota 3.

Art. 573 C. Calimach.

„Prin arătarea rostită se trăda lucrul, dice art. 573 din codul Calimach (428 C. austriac), când înstrăinatorul va rosti voința sa prin chipuri doveditoare, că adecă el ține pe viitor in numele altuia lucrul, carele pană acum au fost drept al seu, și in loc de proprietar se face ținitor a lucrului; sau că acel ce luase mai înainte de la dênsul un lucru (doară spre întrebuințare, sau ca un amanet, sau cu chirie, ori năimală), poate să'l stapânească pe viitor cu dritul realnic sau ca un proprietar". Constitutul posesor este și astăzi admis in legislațiunele în care tradiția strămută proprietatea. Vedi, de ex., art. 428 C. austriac; art. 930, 931, 1206 din noul cod german promulgat la 18 aug. 1896 spre a fi aplicabil in toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900; art. 202 din codul federal al obligațiilor pentru Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

[1] Cpr. în acest din urmă sens: Cas. rom., care a revenit la adevaratele principii. Bulet. S-a I, 1878, p. 105. C. din Focșani. *Dreptul* din 1873, No. 48. C. Galați. *Dreptul* din 1895, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1895, No. 3. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 7. Vedi și t. III al lucrărei noastre, p. 208, nota 1. Cpr. Gr. G. Pêncescu, I, 253.

Sevêrşirea tradiţiei putea în tot deauna să fie stabilită cu marturi, fiind că era vorba în specie de o chestie de fapt [1]; şi apoi, în legile anterioare, proba testimonială era admisă fără nici o restricţie.

Strămutarea proprietăţei între părţi în dreptul actual.

Art. 971.—In contractele ce au de obiect translaţiunea proprietăţei, sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimţĕmêntului părţilor [2]. (Art. 644, 1295 § 1 C. C. Art. 1125, *ab initio*, **C. italian**).

Art. 1295, § 1.—Vinderea este perfectă între părţi şi proprietatea este de drept stramutată la cumpărator, în privinţa vêndĕtorului, îndată ce părţile s'au învoit asupra lucrului şi asupra preţului, de şi lucrul încă nu se va fi predat şi preţul încă nu se va fi numĕrat (Art. 644, 971 C. C. Art. 1583 C. fr.).

Intre părţi, proprietatea mobiliară sau imobiliară nu se mai strămută astăzi prin tradiţie, ci prin simplul efect al consimţĕmêntului (art. 971, 1295, § 1), de şi art. 644 prevede tradiţia între modurile de dobêndire şi de transmitere ale proprietăţei.

Cumpărătorul nu mai devine deci astăzi, ca altă dată, creditorul lucrului vêndut, ci chiar proprietar prin singurul efect al consimţĕmêntului, tradiţiunea servind numai a-i pune obiectul la disposiţie pentru a se servi de el (art. 1314).

Derogare la art. 971 şi 1295 § 1.

Acest principiu nefiind însă de ordine publică, părţile ar putea foarte bine să convie ca lucrul vêndut să remâe încă cât-va timp proprietatea vêndĕtorului, adecă ca proprietatea să nu fie strămutată de îndată prin efectul consimţemêntului [1]. Art. 715 din codul civil portughez este formal în această privinţa.

---

[1] Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893 No. 7.

Deosebire de redacţie de la codul fr.

[2] Art. 1138 din codul francez se exprimă astfel: *„Obligaţia de a preda lucrul este perfectă prin singurul consimţĕmênt al părţilor contractante“*. Marcadé (IV, 480) dicênd însă că această redacţie este vicioasă, şi în adevĕr, ea dând loc la multe discuţiuni, legiuitorul nostru a părăsit de astă dată redacţia codului francez, traducênd *ad litteram* în art. 971, art. 1125 din codul italian. Mult regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕncescu, recunoaşte că redacţia textului nostru este mai lămurită şi curmă discuţiunile din Francia, fără a arăta însă de unde acest text este luat. Eată cum se exprimă art. 1125 din codul italian: *„Nei contratti che hanno de oggetto la traslazione della proprietà o di altro diritto, la proprietà o il diritto si transmette e si acquista per efetto del consenso legittimaménte manifestato“*, etc. Tot în acest sens sunt redactate art. 715 din codul civil portughez şi art. 1436 din codul civil mexican.

Lucrul trebue să fie determinat în individualitatea sa.

Strămutarea proprietăţei prin efectul consimţemêntului lasă însă a se presupune că lucrul care face obiectul convenţiunei este determinat nu numai în specia sa, dar şi în individualitatea sa, *in ipso individuo* [2], căci dacă obiectul n'ar fi determinat de cât în specia sa, *in genere* (art. 964), precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi vêndut un cal sau o casă, fără a se arata anume care, proprietatea nu s'ar strămuta de cât prin tradiţie sau prin o noua convenţie care ar determina lucrul şi l'ar specialisa [3].

Proprietatea fiind, in adevĕr, un drept real, cel mai însemnat din toate, şi presupunênd un lucru cert şi determinat asupra căruí el se exercită (art. 971, 1102, 1156), este cu neputinţă ca proprietarul să poată exercita dreptul absolut ce'i dă legea (art. 480) asupra unui lucru nedeterminat [4]. „In înstrainările *de lucruri certe şi determinate*, dice art. 715 din codul civil al Portugaliei, proprietatea se transmite între părţi prin singurul efect al contractului, independent de ori ce tradiţie şi de o posesie efectiva sau simbolica, *afara de casul în care părţile ar fi fost de acord pentru a stipula contrariul*". Am transcris acest text, pentru că el nu lasă nimic de dorit în privinţa

---

[1] Cpr. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Marcadé, IV, 682, *in fine*. Demolombe, XXIV, 418, 425 şi XXVII, 86, *in fine*. Peucescu, I, 259. Acollas, II, p. 789. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 228, *in fine*. Baudry, II, 883, *in fine*. C. din Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 13, consid. de la p. 101.

[2] Un lucru este cert şi determinat in individualitatea sa (*species*), când se arata natura sa, cantitatea, calitatea, etc... *quid*, *quale*, *quantum sit* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1 şi L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditae*). Vedi *suprà*, p. 125, 126 şi t. IV, p. 182, text şi nota 1.

[3] Vedi *suprà*, p. 17 text şi nota 2 şi p. 126.

[4] Laurent, XVI, 359. Larombière, I, art. 1138, No. 17. Peucescu, I, 248. Mourlon, II, 1126. Demolombe, XX, 228 şi XXIV, 403, 414. Troplong, *Vente*, I, 48. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 227 şi 284. Thiry, II, 626. Demante, IV, 55 bis, I. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 340. Baudry, III, 447. Arntz, III, 56. Acollas, II, p. 789. Boissonade, II, 129, p. 139. Vedi şi *suprà*, p. 126.—Mai vedi încă t. III al lucrărei noastre, p. 208 şi t. IV, p. 182, text şi nota 2; p. 547, etc.

redacţiunei sale, care este cu mult superioară chiar acelei a codului italian, pe care codul român l'a luat de model în această privinţă.

Strămutarea proprietăţei în privinţa celor de al treile în dreptul actual.

Art. 971 şi 1295, § 1 ocupânduse numai de strămutarea proprietăţei între părţi, cată să determinăm cum achisitorul unui lucru devine proprietarul lui faţă cu cei care au dobêndit ei însuşi asupra aceluiaş lucru un drept în conflict cu al seu.

Aşa, de ex., dacă am cumparat un lucru de la cineva, faţă cu vêndĕtorul am devenit proprietarul acelui lucru prin simplul efect al consimţĕmêntului, independent de ori ce tradiţie. Chestiunea este însă de a se şti dacă am devenit proprietarul acelui lucru şi faţă cu terţiile persoane, adecă faţă cu acei care ar fi dobêndit şi ei drepturi reale asupra aceluiaş lucru?

Pentru a respunde la această chestiune, trebue să distingem imobilele de mobilele corporale şi cele incorporale.

Strămutarea proprietăţei imobilelor şi a drepturilor reale imobiliare faţă cu cei de al treile.

Art. 818.— { Vedi textul şi explicarea acestor articole în
Art. 819.— } t. IV, p. 191 urm., 200 urm., 203 urm.

Art. 1295, § 2.—In materie de vindere de imobile, drepturile care resultă din vêndarea, perfectă între părţi, nu pot a se opune, mai înainte de transcripţiunea actului, unei a treia persoane, care ar avea şi ar fi conservat, după lege, oare-care drepturi asupra imobilului vêndut. (Art. 818, 819, 971, 1801, 1802, 1803 C. C. Art. 721—724 Pr. civ.).

Art. 1801.—Toate actele, translative de bunuri şi drepturi care se pot ipoteca se vor transcrie pe registre ce se vor ţine spre acest sfêrşit la grefa tribunalului în ocolul căruia sunt bunurile situate. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1740, 1750, 1802, 1803 C. C. Art. 721 urm. Pr. civ.).

Art. 1802.—Ori ce act de înstrăinare a drepturilor menţionate în art. precedent nu se va putea opune persoanelor al treile, de nu se va fi făcut transcripţiunea cerută prin acel articol. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1801, 1803 C. C. Art. 723 Pr. civ.).

Art. 1803.—Transcripţiunea prescrisă prin art. 1801 transmite dobênditorului drepturile ce înstrăinătorul avea asupra proprietăţei imobilului, dar cu privilegiile şi ipotecile cu care imobilul era însărcinat. (Art. 644, 971, 1295, 1740, 1770, 1790, 1810 C. C. Art. 2182 C. fr.).

Art. 721 Pr. civ.—Se vor ţine la fie-care tribunal de judeţ un registru de transcripţiunea actelor de mutaţiunea sau strămutarea proprietăţilor, şi un alt registru de inscripţiunea privilegiilor şi ipotecelor. (Art. 1295 § 2, 1801 urm., 1821 C. C.).

Art. 722 Pr. civ.—Se vor transcrie în registrul de transcripţiune al tribunalului unde este aşezat imobilul:

1° Toate actele de înstrainare a proprietăţilor imobile, sau a drepturilor reale ce se pot ipoteca;

2° Toate actele prin care se renunţă la aceste drepturi;

3° Toate actele prin care se constitue o antichresă, o servitute, un drept de usufruct, de uz sau de abitaţiune;

4° Toate actele prin care se renunţa la aceste drepturi. (Art. 517 urm., 565 urm., 576 urm., 1295 § 2. 1698, 1801 urm., C. C. L. fr. din 23 martie 1855 asupra transcripţiunei în materie ipotecara, art. 1 şi 2).

Art. 723 Pr. civ.—Pana la transcripţiune, drepturile resultând din actele menţionate în art. precedente nu se pot opune celor de al treile, cari au drepturi asupra imobilului. (Art. 1295 § 2, 1802 C. C. L. fr. din 23 martie 1855, art. 3).

Art. 724 Pr. civ.—Contractele de arendă sau închiriere, pe un timp mai lung *de trei ani* [1], nu se pot opune celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrul de transcripţiune. (Art. 1394, 1441 C. C. L. fr. menţionată din 23 martie 1855, art. (2 şi 3).

Actele de înstrăinare *translative*, ear nu *declarative* [2] de proprietate sau de drepturi reale imobiliare care se pot ipoteca, nu sunt, după principiile legei actuale [1], oposabile celor de al treile de cât în urma transcripţiunei făcute în registrele respective [2]) ale tribunalului situaţiunei imobilului care s'a înstrăinat, sau asupra căruia s'a constituit un drept real, precum servitute, usufruct, antichresă, etc. (art. 1801 C. C. 722 Pr. civ.); de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceluiaş imobil, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, care deţin dreptul lor de la acelaş vêndetor, acela va fi proprietar care a transcris actul seu, ear nu acel al cărui act are o dată anterioară, chiar dacă el ar fi fost pus în posesiunea imobilului [3]).

---

[1] După art. 1394 din codul civil, hotăririle sau actele care constata cesiunea unui contract de arendă sau de chirie imobiliară, nu sunt supuse transcrierei de cât dacă chiria sau arenda este *pe doi ani* viitori. Art. 1394 C. C. nu este deci in armonie cu art. 724 Pr. civ. Vedi *infrà*, p. 177, nota 1. Art. 1932 din codul civil italian nu supune transcrierei de cât contractele de închiriere sau de arendă imobiliare făcute pe un timp mai lung de *nouă* ani, *eccedenti i nove anni*. Acelaş text (§ 7) supune transcrierei actele şi hotărîrile din care ar resulta liberaţiunea sau cesiunea de inchirieri sau arendări neexigibile încă (*non ancora scaduti*) *pentru un termen mai lung de trei ani*, *per un termine maggiore de tre anni*.

Art. 1394. C. C.

[2] Este însă de regretat ca legiuitorul nostru n'a admis sistemul consacrat de legea belgiană (art. 1 L. din 1851), după care se transcriu şi actele *declarative* de drepturi, precum este împărţeala (art. 786). Vedi t. III, p. 453, nota 2 şi 612, precum şi t. IV, p. 606, text şi nota 3.

Critica la adresa legiuitorului.

Cât pentru actele de ultimă voinţa care ar cuprinde legate de imobile, am vedut, cu toată părerea contrară a d-lui Degre şi a Curţei din Bucureşti (*Dreptul* din 1875, No. 30 şi din 1881, No. 48), că, cel puţin după părerea noastra, ele sunt supuse transcrierei. Vedi t. IV, p. 603.

Transcr. testamentelor.

Achisitorul unui imobil, care a transcris titlul seu, se poate prevala de lipsa transcripţiunei unei achisiţiuni anterioare, chiar dacă el a avut cunoştinţă despre dênsa, acest drept încetând pentru dênsul numai când ar fi

---

Succes., ocupaţiune, prescripţie, etc.

In cât priveşte celelalte acte nesupuse transcrierei (achisiţiuni făcute prin succesiune, ocupaţiune, prescripţie, efectul legei, etc.), vedi t. IV, p. 605 urm.

Ordon. de adjudecare.

In privinţa ordonanţelor de adjudecare, chestiunea este controversată. Vedi t. II, p. 450, nota 1 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 193, 194 şi 377.

Donaţiuni imobilare.

In cât priveşte transcrierea donaţiunilor imobiliare, vedi în t. IV, p. 191 şi urm. explic. art. 818 şi urm. C. C.

[1]) Regimul publicităţei relativ la transmisiunea proprietăţei imobiliare a fost introdus în Moldova, la 1832, prin Regulamentul organic (anexa lit. T); însă, pe lângă că sistemul Regul. lasă mult de dorit, apoi el nu este privitor de cât la ipoteci şi la convenţii matrimoniale. Sub legea vechie, actele de înstrăinare ale bunurilor imobiliare nu aveau deci nevoe de a fi transcrise spre a fi oposabile celor de al treile. Cpr. Jud. de pace ocol Giurgiu, *Curierul judiciar* din 1896, No. 5. Giorgio Giorgi, în tratatul oblig. (IV, 285 urm.) a făcut un studiu comparativ asupra transcripţiunei în diferitele legislaţiuni moderne, pe care îl recomendăm cu tot dinadinsul cetitorilor cari posedă limba italiană.

[2]) Aceste registre, şnuruite, numerotate şi parafate pe fie care pagină de către preşedintele tribunalului (art. 1821 C. C.), sunt publice. Vedi art. 1816 şi urm. C. C.

[3]) Cpr. Trib. Tutova (Sc. Popescu preşed.), *Dreptul* din 1885, No. 65. Thiry, II, 627. Baudry, II, 874. Vigié, II, 1231. Laurent, XXIX, 157 urm. Baudry et Barde, I, 400.

Intre părţi însă, proprietatea este strămutată, *şi în materie imobiliară*, tot prin efectul consimţêmêntului (art. 971, 1295, § 1). Laurent, XXIX, 157. Troplong, *Transcription*, 48. Baudry, II, 874. Trib. Tutova, *Dreptul*, *loco cit.*

existat o fraudă din partea lui, concertată cu vêndetorul contra primului achisitor [1].

Achisitorul, pentru a putea opune achisițiunea sa celor de al treile, va trebui să transcrie nu numai titlul seu de achisițiune, dar și titlul autorului seu, dacă acesta nu fusese transcris [2].

Persoanele care pot opune lipsa de transcriere

Transcripțiunea are de scop apararea intereselor celor de al treile. Numai aceștia pot deci să opue lipsa ei.

Proprietarul lucrului înstrăinat, într'un cuvênt, vêndetorul, nu poate, prin urmare, să se prevaleze de lipsa transcrierei fața cu cei de al treile, cari ar fi dobêndit drepturi reale asupra imobilului înstrăinat de la noul lui proprietar și cari ar fi luat mesurile necesare pentru conservarea acestor drepturi, pentru că cumpărătorul devenind, față cu vêndetorul proprietar al imobilului prin simplul efect al consimțĕmêntului, după cum am vedut mai sus, a putut să transmită dreptul seu altora [1]).

---

[1] Cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1889, p. 898 și *Dreptul* din 1889, No. 78. Bulet. 1890, p. 1292. Bulet. 1894. p. 95. C. Craiova și Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 78. *Dreptul* din 1890, No. 24, p. 190 (ultimul considerent). Cpr. C. Grenoble și Pau, D. P., 71. 2. 245. D. P., 70. 2. 151. D. P., 85. 2. 85. *Pand. Périod.*, 1894. I. 249. Demolombe, XX. 313. Troplong, *Donations*, II, 1181 și *Transcription*, 190. Garsonnet, *Revue pratique* (anul 1871). t. 31, p. 244 urm. Baudry, II, 483, *in fine*. T. Huc., VII, 127. Aubry et Rau, II, § 209, p. 308 și VII, § 704, p. 395. Baudry et Barde, I, 396, 397. Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 192, nota 2 și 207, text și nota 1.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulți susțin ca achisitorul posterior n'ar putea invoca lipsa de transcriere a achisitorului anterior, daca el a avut cunoștință despre dênsa. Vedi în acest din urma sens: Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 69. Laurent, XXIX, 191. Arntz, II, 1900. Marton, *Privil. et hypoth.*, I, 70, etc. Nu vom insista mai mult asupra acestei controverse, pentru ca ea a mai fost studiata o data în t. IV, p. 207, text și nota 1.

[2] Baudry, II, 874. Demolombe, XXIV, 465, *in fine*. Larombiere, I, art. 1138, No. 47. C. Dijon, D. P. 1892. 2. 469. Cpr. Baudry et Barde, I, 395.– Am presupus pană acum ca doi dobênditori ai aceluiaș imobil au transcris titlul lor de proprietate în diferite timpuri. Daca ei l'au trascris în aceiaș di, judecătorii vor aprecia, dupa împrejurări, care din doi trebue sa fie preferat. Troplong, *Transcrip.*, 192. Cu toate aceste, și de asta data, chestia este controversată. Vedi diferitele sisteme în Baudry et Barde, I, 398. In ori ce caz, art. 1779, dupa care ipotecile inscrise în aceiaș di au acelaș rang, nu este aplicabil în specie, pentru că amêndoi dobênditorii nu pot fi coproprietari a imobilului.

Și când dicem că vêndĕtorul nu are acest drept, se înțĕlege că nu'l au nici moștenitorii lui testamentari sau *ab intestat*, pentru că ei represintă pe autorul lor; [2]) *personam defuncti sustinent*.

Creditorii chirografari

Acest drept nu aparține nici creditorilor chirografari ai vêndĕtorului sau ai proprietarilor precedenți, pentru că ei neavênd nici un drept asupra imobilului, nu pot beneficia de dispozițiile art. 723 Pr. civ. Textul este formal și raportorul legei franceze din 1855 (art. 3), de unde este luat art. 723 din procedura noastră, a declarat că comisiunea însărcinată cu examinarea proiectului de lege a înțĕles a departa pe creditorii chirografari [3]).

Intr'un cuvênt, numai acei care au un drept asupra imobilului și care l'au conservat în mod regulat vor putea să invoace lipsa transcripției (art. 723 Pr. civ.).

Posesorul de bună credință care are un just titlu va prescrie deci imobilul prin dece sau două-deci de ani, cu toate că titlul sĕu n'ar fi fost transcris. Legea nu cere, în adevĕr, un titlu transcris, ci numai un titlu just (*justa causa*) (1895 urm. [4]).

Strămutarea proprietăței mobilelor față cu cei de al treile.

Art. 972.—Dacă lucrul, ce cine-va s'a obligat a da la două persoane, este mobil, persoana pusă în posesiune este preferată și remâne proprietară, chiar când titlul seu este cu dată posterioară, numai posesiunea sa să fie de bună credință. (Art. 473, 1316, 1909 C. C. Art. 493 C. com. Art. 1141 C. fr.).

Proprietatea mobilelor corporale (art. 473) se strămută atât între părți *cât și în privința celor de al treile*, prin singurul efect al consimțĕmêntului. In adevĕr, legiuitorul nu putea, raţionalmente vorbind, să admită, în privinţa mobilelor, publicitatea admisă în privinţa imobilelor: 1° pentru că această mĕsură ar fi pus o piedecă liberei circulaţiuni a mobilelor, ceea ce ar fi fost contrar interesului comerciului; şi 2° pentru că mobilele neavĕnd o situaţiune fixă, precum au imobilele, nu s'ar fi putut determina locul unde transcripţia trebue să se facă [1].

---

[1]) Baudry et Barde, I, 400. Demolombe, XXIV, 449 urm. Aubry et Rau, II, § 209, p. 309, text și nota 85. Larombière, I, art. 1138, No. 48.—*Contră*. P. Pont, *Priv. et hypothèques*, I, 261.

[2]) Baudry et Barde, I, 402. Demolombe, XXIV, 454. Aubry et Rau, II, § 209, p. 310. Troplong, *Transcrip.*, 145, 158.

[3]) Baudry et Barde, I, 403. Demante, V, 56 bis V. Demolombe, XXIV, 456, 457. Cpr. Cas. fr., D. P., 82. 1. 17.

[4]) Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 401. Baudry et Tissier, *Prescription*, 674.

Tradiţie. Controversă.

Cât pentru tradiţie, ea nu joacă de asemene nici un rol în privinţa strămutărei proprietăţei mobiliare, nici în privinţa părţilor, nici în privinţa celor de al treile, de şi în această din urmă privinţă chestiunea este controversată. In adevĕr, art. 644 prevede, pe de o parte, în mod general, că proprietatea se dobândeşte şi se transmite *prin convenţii*, iar art. 971, prin *efectul consimţĕmĕntului părţilor*, fără a distinge între mobile şi imobile. Este adevarat că art. 972, statuând asupra unei ipoteze particulare, prevede că, în caz de înstrăinare a aceluiaş lucru mobil la douĕ persoane succesive, acea pusă în posesiune este preferată şi remâne proprietară, dacă posesiunea sa este de bună credinţă; însă proprietatea în specie nu este strămutată, faţă cu cel de al treile, adecă faţă cu cel întâi achisitor a acestui lucru, prin tradiţie, ci prin prescrip-

---

Art. 493 C. com. Excepţie la dreptul comun.

[1] Cu toate aceste, prin excepţie la dreptul comun, art. 493 din codul de comerţ prevede că ori ce înstrăinare sau cesiune totală ori parţială a proprietăţei sau folosinţei a unui vas nu poate fi opusă celor de al treile, dacă nu este transcrisă în registrele căpităniei portului unde vasul se găseşte inscris, la caz când instrăinarea sau cesiunea va fi avut loc in ţară; sau in registrele consulatului, când ea ar fi avut loc în străinătate. Dacă vasul s'a înstrăinat la mai multe persoane, data adnotaţiunei pe actul de naţionalitate determină preferenţa.

De şi vasele sau corăbiile sunt lucruri mobile (art. 490 C. com.), totuşi, în ceea ce priveşte instrăinarea sau cesiunea lor, legiuitorul comercial le asimilează cu imobilele, din causa pericolului la care ar fi expuşi atât cei de al treile cât şi proprietarii vaselor, dacă proprietatea lor ar fi putut fi strămutată după regulele aplicabile mobilelor. Cpr. J. Bohl, nota asupra art. 483 din codul de comerţ italian, p. 317. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 120 urm. C. din Galaţi, 30 octombrie 1896, *Curierul judiciar* din 1897, No. 10.

ţia instantanee statornicită, în privinţa mobilelor, de art. 1909 [1]), a cărui aplicaţiune se găseşte în art. 972 [2]).

Astfel, dacă am vêndut ceasornicul meu lui A. şi apoi mai târḑiu lui B, care l'a primit de bună credinţă, adecă în necunoştinţa primei înstrăinări (*inscius prioris venditionis*) [3]), A nu va mai putea să'l revendice de la B (art. 972), nu pentru că acest al doile cumpărător a devenit

---

Modificarea art. 1909 după părerea lui Marcadé. Prescripţie instantanee.

[1]) In adevĕr, dacă în Francia există controversă asupra motivelor care justifică şi care au făcut să se admită regula „*en fait de meubles possession vaut titre*“ (art. 2279 C. fr.) (vedi asupra acestei controverse Baudry et Tissier, *Prescription*, Paris, 1895, No. 830 urm. şi Giorgio Giorgi, IV, 277 urm.), controversa nu mai este cu putinţă în legea noastră, unde legiuitorul adoptând părerea lui Marcadé (*Prescription*, art. 2279, No. 1, p. 246 urm.), admisa şi de alţi autori (Demolombe, IX, 622; Crouzal, *Revue générale de droit*, anul 1887, p. 1 urm.; Berriat St. Prix, III, 9356; Baudry, III, 1731, etc.), pune în principiu prin art. 1909 că lucrurile mişcătoare *se prescriu* prin faptul posesiunei lor, *fără să fie trebuinţă de vre-o curgere de timp*, **adeca prin prescripţia instantanee**. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1889, No. 14. Vedi şi Cas. rom., secţiuni unite, *Dreptul* din 1894, No. 71. Cpr. tratatul nostru în limba franceză, art. *Sources du droit*, p. 497.

Prescrierea mobilelor în codul Calimach.

[2]) Vedi autorii citaţi *infrà*, p. 175, nota 3. Este de observat că art. 1923 din codul Calimach (1466 C. austriac) nu admite prescripţia instantanee pentru mobile, ci o prescripţie scurtă de trei ani, cu bună credinţă. „*Et ideò constitutionem promulgarimus, qua cautum est, ut res mobiles* **per triennium** *usucapiantur*“. (Instit., II, 6, Pr.).

Momentul când trebue să existe buna credinţă. Controversa.

[3]) „*Bonæ fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem* **alienam** *esse.*“ (L. 109, Dig., 50, 16. Cpr. art. 485 C. C.) – Este suficient ca buna credinţa să fi existat *în momentul punerei sale în posesiune*; de unde resultă că aflarea despre prima înstrăinare în urma trădărei lucrului n'ar face pe al doile achisitor să peardă proprietatea pe care el a dobêndit-o prin prescripţia instantanee (art. 1909). Baudry, II, 875. Demolombe, XXIV, 475. Laurent, XVI, 368. Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 411. Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, 205. D. de Foleville, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 122.– După Larombière (I, art. 1141, No. 6 şi 16), buna credinţă ar trebui să existe în momentul contractului, ear nu în momentul punerei în posesiune, ceea ce ne se pare inadmisibil.

Buna credinţă este în tot-deauna presupusă, şi acel care invoacă reaua credinţă trebue s'o dovedească (art. 960, § 2, 1899, § 2 C. C.)

proprietar prin tradiţie, ci pentru că el fiind de bună credinţă, a prescris proprietatea lui prin simplul fapt al posesiunei, fără ca să fie nevoe de vre-o curgere de timp (*prescripţie instantanee*) (art. 1909).

Revendicarea lucrurilor mobile Art. 1909.

Primul achisitor a unui lucru mobil va putea însă să'l revendice de la al doilea achisitor care l'ar fi primit *cu rea credinţă*, adecă avênd cunoştinţă de prima înstrăinare (argument *a contrario* din art. 972, parte finală): el va putea de asemene să'l revendice, în timp de trei ani [1], chiar de la un posesor de bună credinţă, dacă lucrul a fost perdut de vêndetor sau dacă el a fost furat (art. 1909, § 2).

In fine, el va putea să'l revendice de la creditorii chirografari ai vêndetorului care l'ar fi urmărit în mâna acestuia, pentru că creditorii nu mai pot urmări un bun care a încetat de a fi proprietatea debitorului lor [2].

Dovada cea mai bună că al doilea achisitor n'a devenit prin tradiţe proprietarul lucrului înstrăinat şi predat lui, este că acest lucru poate fi revendicat de la dênsul de câte ori el l'a primit cu rea credinţă, ceea ce n'ar fi cu putinţă dacă el ar fi devenit proprietar prin tradiţie. Tradiţia n'are deci nici o înrîurire asupra strămutărei proprietăţei, şi încă o dată, achisitorul care a primit lucrul de bună credinţă a devenit proprietarul lui prin prescripţia instantanee [3].

Codul italian.

[1] In codul italian (art. 2146), acţiunea proprietarului sau posesorului pentru revendicarea lucrului furat sau perdut se prescrie prin *doi* ani, *nel termine di doue anni*.

[2] Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 413. Demolombe, XXIV, 471, 472. Laurent, XVI, 370. Demante, V, 57 bis, IV. Giorgio Giorgi, IV, 279. Larombière, I, art. 1141, No. 18. C. Douai şi Cas. fr., D. P., 49, 2. 42. D. P. 45. 1. 309. Vedi însă Troplong, *Vente*, I, 42 şi Toullier D. IV, partea I, 36, după care, creditorii vêndetorului ar putea să urmărească în mânele acestuia obiectul mobil vêndut şi nepredat încă cumpărătorului, ceea ce este inadmisibil, pentru că obiectul vêndut nu mai este proprietatea vêndetorului, de şi el se găseşte încă în mânele sale.

[3] Vedi în acest sens: Laurent, XVI, 363 urm. Demolombe, XXIV, 469, 485. Baudry, II, 875. Thiry, II, 628. Marcadé, IV, 489, 490. Larombière, I, art. 1141, No. 18. Demante, V, 57 bis, III. Aubry et Rau, II, § 174, p. 55. Baudry et Barde, I, 409. Boissonade, II, p. 182, No. 366 urm. Arntz, III, 56. Vigié, II, 1234. Peucescu, I, 255. Mourlon, II, 1133.

Art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la o universalitate de mobile.

Trebue însă să observăm că art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la universalităţile de mobile, pentru că acestea nu sunt susceptibile de o posesiune materială [1].

In cât priveşte însă mobilele corporale, el se aplică nu numai la vêndare, dar încă la ori ce convenţiuni prin care s'ar transmite vre un drept asupra lor. [2].

Art. 972 prevede numai conflictul care s'ar ivi între doi dobênditori succesivi ai aceluiaş mobil corporal, însă se înţelege că disposiţia lui se va aplica la ori ce ipoteză analoagă, pentru că ea este aplicarea unui principiu general înscris în art. 1909. Astfel, creditorul amanetar care, în urma vêndărei unui lucru mişcător, l'ar fi primit amanet, va fi preferat cumpărătorului, dacă acest creditor a fost, de bună credinţă, pus în posesiunea acestui lucru [3].

Strămutarea propretăţei mobilelor incorporale faţă cu cei de al treile.

Art. 1393.—Cesionarul (unei creanţe) nu poate opune dreptul seu la o a treia persoană de cât după ce a notificat debitorului cesiunea.— Acelaş efect va avea acceptaţiunea cesiunei făcută de debitor într'un act autentic. (Art. 1149, 1171 urm., 1394, 1833 C. C. L. L. din 1 sept. 1886 şi din 1 ianuar 1887, p. autentif. actelor, art. 8 şi urm. Art. 1690 C. fr.).

Art. 1394.—Cu toate acestea, veri ce act sau hotărîre care constată o cesiune sau o chitanţă de chirie sau arendă pe *doi*

Acollas, II, p. 792. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *Oblig.*, 204. Cpr. C. Douai, D. P. 49. 2. 42.—*Contrà*. Toullier. D., IV, partea I, 35, 36. Troplong, *Vente*, I, 42. Duvergier, *Vente*, I, 37. T. Huc, VII, 128 urm. Jourdan, *Thémis*, V, p. 487. După aceşti din urmă autori, achisitorul pus în posesiune ar fi devenit, faţă cu primul achisitor, proprietarul obiectului înstrăinat prin tradiţie, ceea ce este inadmisibil faţă cu teoria prescripţiei instantanee, admisă formal de legiuitorul nostru prin art. 1909 C. C.

[1] Baudry et Barde, I, 416, 417. T. Huc, VII, 131. Baudry et Tissier, *Prescription*, 839 urm. — Este însă de observat că art. 972 şi 1909 devin aplicabile îndată ce obiectele care fac parte din o universalitate de bunuri nu se posedă ca atare, ci *ut singuli*.

[2] Arntz, III, 56, *in fine*, p. 31.

[3] Baudry et Barde, I, 415. Demolombe, XXIV, 485. Larombière, I, art. 1141, No. 7.

ani viitori [1], va trebui să fie transcris pe registrele oficiului ipotecar. (Art. 1393, 1801 urm. C. C. Art. 722 urm. Pr. civ.).

Străm. propriet. creanţei inter partes.

Intre parţile contractante, proprietatea creanţei cedate, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, este strămutată prin singurul efect al consimţemêntului, chiar dacă titlul nu s'a predat cumpărătorului. (Art. 644, 971, 1295, § 2) [2].

Străm. in privinţa celor de al treile.

Art. 1393 voind însă să întimpine fraudele [3] la care ar fi dat loc cesiunile oculte, deroagă la această regulă, *in privinţa celor de al treile*, prevedênd că cesionarul unei creanţe nu poate să opue dreptul seu de proprietate asupra acestei creanţe unei a treia persoane [4], de cât după ce a notificat debitorului cesiunea, *sau* 1) după ce debitorul a acceptat prin un act autentic această cesiune, acceptaţiunea lui producênd acelaş efect ca şi notificarea 2) ; de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceleiaş creanţe, acela va fi preferat care va fi notificat cel întâi cesiunea debitoru-

---

[1] După art. 724 Pr. civ., contractele de arendă sau de închiriere, pe un timp mai lung de *trei ani*, nu sunt oposabile celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrele respective. Vedi *suprà*, p. 169, nota 1.

[2] Thiry, III, 619. Berriat St. Prix, III, 6748. Mourlon, III, 677. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 472. Giorgio Giorgi, VI, 53 urm. Cas. rom., S-a I, 23 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 39 şi Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 687.

Pentru ca contractul sa fie perfect prin efectul consimţemêntului trebue însă sa existe un preţ serios şi determinat, sau cel puţin determinabil, căci cesiunea unei creanţe fiind o vêndare, nu poate sa existe vêndare fără preţ (art. 1303, 1304). Giorgio Giorgi, VI, 55. C. din Milano, *Il Foro italiano*, 83, I, 948. Vedi şi *suprà*, p. 20.

Pentru ca cesiunea sa fie valida nu se cere de cât consimţemêntul cumpărătorului şi al vêndĕtorului; debitorul cedat n'are nevoe să consimtă. „*Nominis venditio, etiam ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet*". (L. 1, Cod., 8, 42, *De novationibus et delegationibus*).

Mijlocul de publicitate admis de lege este defectuos.

[3] Legiuitorul prin această masură a voit să înfiinţeze un mijloc de publicitate, presupunênd că cei de al treile vor lua informaţiuni de la debitor (cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1885, p. 86, penultimul considerent). Acest mijloc de publicitate este însa foarte defectuos, pentru că debitorul nu este obligat de a'i informa dacă creanţa a fost stênsă sau dacă ea a fost obiectul unei cesiuni anterioare consimţită în folosul unei alte persoane. Cpr. Thiry, III, 620. Baudry, III, 624. Laurent, XXIV, 482. Demante, VII, 136 bis VI. Mourlon, III, 680.

Ce se înţelege prin cei de al treile.

[4] Prin cei *de al treile* trebue să înţelegem ori ce persoane altele de cât părţile (cedentele şi cesionarul) sau moştenitorii lor universali ori cu titlu universal, care au interes a cunoaşte şi a contesta cesiunea. Astfel, cei de al treile, în specie, sunt: 1° debitorul cedat (singurul despre care legea

---

vorbeşte), carele, până la notificarea cesiunei sau până la acceptarea ei, este în drept a considera pe cedente ca titularul creanţei şi a se libera către el (art. 1395). Cpr. Cas. rom. şi C. Focşani. Bulet. S-a I, 1873, p. 51 şi *Dreptul* din 1885, No. 44 ; 2° representanţii cedentului cu titlu particular (*les ayants cause à titre particulier du cédant*), cari au dobêndit drepturi asupra creanţei cedate, adecă ceilalţi cesionari ai acestei creanţe ; 3° creditorii cărora această creanţă a fost constituită amanet şi creditorii chirografari a cedentului, cari avênd drept siguranţă toate bunurile mobile şi imobile ale debitorului lor (art. 1718), pot, cât timp cesionarul n'a făcut ca dreptul ce resultă din cesiune să fie oposabil celor de al treile, să considere creanţa ca făcênd încă parte din patrimoniul debitorului lor şi s'o urmărească pe cale de poprire. Cpr. Baudry, III, 627 urm. Thiry, III, 623. Laurent, XXIV, 502 urm. Demante et Colmet de Santerre, VII, 137 bis I urm. Mourlon, III, 682. Vigié, III, 841. Acollas, III, p. 329 urm. Veḑi şi Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Veḑi şi *infrà*, p. 182, 183.

1) Cuvêntul *sau* arată în deajuns că legiuitorul nu cere ca să existe atât notificarea cesiunei cât şi acceptarea debitorului, una singură din aceste formalităţi fiind suficientă pentru a face ca cesiunea să fie oposabilă atât debitorului cât şi celorlalte terţii persoane. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1878, p. 187.—Veḑi însă Bulet. Cas. S-a I, anul 1893, p. 1105, considerentul asupra motivului al 2-le.

Acceptare din partea debitorului cedat. Efectele ei.

2) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1872, p. 196. —S'ar putea ḑice şi s'a ḑis chiar, că acceptarea debitorului cedat este o dovadă mai bună de cât notificarea că el a avut cunoştinţă despre cesiune. Prin urmare, în caz de acceptare, debitorul cedat nu va mai putea plăti de cât cesionarului, fără a mai putea opune acestuia compensarea ce el ar fi putut să invoace contra cedentului. El nu va mai putea de asemene să invoace causele care făceau ca obligaţia sa să fie supusă anulărei sau resoluţiunei. Prin urmare, din toate punctele de vedere, acceptarea cesiunei din partea debitorului este mai folositoare cesionarului de cât notificarea ei. Această acceptare va putea să aibă loc prin insuş actul de cesiune, dacă ea este constatată prin un act autentic. Cpr. Thiry, III, 622. Laurent, XXIV, 486. Acollas, III, p. 332, text şi nota 1. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1889, p. 925.

lui cedat, sau care ar fi dobêndit mai întâi acceptarea acestuia într'un act autentic. (Vidi *infrà*, p. 183, 4°).

Când trebue să se facă notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului.

Legea nefixând nici un termen pentru notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului, se înţelege că ele vor putea să aibă loc ori si când, chiar şi în urma morţei cedentului sau a încetărei plăţilor sale [1], destul este ca aceste formalităţi să se îndeplinească înainte de a se dobêndi drepturi de alte persoane asupra creanţei cedate.

Falimentul cedentului.

La caz însă de faliment al cedentului, notificarea sau acceptarea vor remânea fără nici un efect faţă cu creditorii sei, dacă ea a avut loc în urma sentinţei declarative de faliment (art. 720 urm. C. com.), pentru că, în urma declaraţiunei falimentului, creditorii falitului sunt învestiţi cu drepturile sale, şi masa credală fiind considerată ca o a treia persoană, ar fi daunată prin notificarea făcută de cesionar [2]).

Cesiunea unei creanţe ipot. sau privilegiate, ori a unui contract de chirie pe un termen mai lung de doi ani. Art. 1394.

Dacă cesiunea este relativă la o creanţă ipotecară sau privilegiată (art. 1396), ori la un contract de chirie pe un timp mai lung de *doi* ani (art. 1394 C. C.), ea va mai trebui încă, pe lângă formalităţile prescrise de art. 1393, să fie transcrisă, în privinţa celor de al treile, în registrele respective ale tribunalului situaţiunei bunurilor. Legea noastră nu este formală, în această privinţă, de cât în ceea ce priveşte cesiunea contractelor de arendă sau de chirie pe mai mult de *doi* ani (art. 1394), însa aceiaş soluţiune este aplicabilă şi în privinţa cesiunei creanţelor privilegiate sau ipotecare (art. 1801 şi urm. C. C., art. 722 urm. Pr. civ. [3]).

---

[1] Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430, text şi nota 15. Demangeat asupra lui Bravard, V, p. 295, *ad notam.* C. Paris. D. P., 49. 5, 192, No. 23. Cas. fr., D. P., 48. 1. 181.—*Contrà.* Bravard, *op. et loco cit.*

[2] Laurent, XXIV, 493. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430. Vigié, III, 841. Giorgio Giorgi, VI, 74. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 303 şi p. 293, nota 4. Cas. fr. D. P., 47. 1. 130 şi 133. D. P., 63. 1. 47.—Deconfitura sau insolvabilitatea necomerciantului nefiind insă asimilată falimentului, nimic n'ar impedeca pe cedentele insolvabil de a ceda creanţele sale şi pe cesionar de a notifica cesiunea debitorului, remânênd însă, bine înţeles, pentru ceilalţi creditori, dreptul de a ataca cesiunea ca făcută în dauna şi în frauda lor (art. 975 C. C., 721 C. com.). Laurent, Giorgio Giorgi, *loco suprà cit.*

[3] Cpr. art. 1932, 1942 C. civ. italian şi art. 5 din legea ipotecară belgiană de la 16 dechembrie 1851.

Efectele acceptarei verbale sau făcute prin un act sub semnătură privată.

Am vědut că notificarea poate fi înlocuită prin acceptarea debitorului într'un act autentic. Dacă presupunem că acceptarea lui n'a avut loc prin act autentic, ci verbal sau prin un act sub semnătură privată avênd dată certă (art. 1182), această acceptare va opera transmisiunea creanței în persoana cesionarului, față cu debitorul cedat numai (art. 1176), nu însă și față cu celelalte terții persoane, pentru care un act autentic este absolut neapărat, fiind că debitorul care ar fi acceptat cesiunea prin un act sub semnătură privată sau altfel, n'ar avea de cât să tăgăduească semnătura sa, sau însuș faptul acceptațiunei, dacă acceptarea a fost verbală, spre a zădărnici toate efectele ei [1].

Formele notificărei.

Notificațiunea cesiunei prescrisă în folosul celor de al treile, care 'și are origina sa într'o veche constituție a Imparatului Gordian [2], se va face de cesionar sau de cedente (art. 1395) [3] debitorului sau tuturor debitorilor, dacă sunt mai mulți debitori solidari [4], prin portărei [5], în persoană sau la domiciliul lor real, ear nu la domiciliul ales de dênșiĭ pentru executarea obligațiunei cedate, căci ale-

---

[1] Thiry, III, 622. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 487. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428, text și tota 10. Demante, VII, 136 bis III și IV. Mourlon, III, 684. Vigié, III, 840. Acollas, III, p. 329. Giorgio Giorgi, VI, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 78. 1. 275. D. P., 80. 1. 366. C. Orléans. *Pand. Period.*, 87. 2. 143.

Art. 1844 C. Calimach.

[2] L. 3, Cod., 8, 42, *De novat. et delegationibus*. Vedi art. 1844 din codul Calimach (1395 C. austriac), unde se dice: „Prin înscrisul cesiei se naște o noua îndatorire între cesionarul (primitorul cesiei) și ceduitorul (dătătorul cesiei), ear nu între cesionar și între ceduitul (adecă supusul cesiei) datornic, *până când nu i se va face cunoscut cesia datoriei*. Așa dar, poate până atuncea să plătească datoria creditorului principal sau ceduitorului, ori să se învoească cu dênsul într'alt chip.“ Materia cesiunei de creanță este de altmintrelea reglementată în codul Calimach prin mai multe dispozițiuni. Vedi art. 1840—1848 (1392—1399 C. austriac).

[3] C. din Iași. *Dreptul* din 1883, No. 74. Laurent, XXIV, 485. Arntz, III, 1090. Troplong, *Vente*, II, 904. Acollas, III, p. 331. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 65.

[4] Cpr. Laurent, XXIV, 503. Molitor, *Oblig.*, III, 1219. Giorgio Giorgi. *op. cit.*, VI, 66.

[5] Cas. rom. S-a 1., Bulet. 1893, p. 738. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, VI, 64.—Formele notificărei sunt acele prevědute pentru comunicarea diferitelor acte de procedură (art. 74 Pr. civ.). C. din București. *Dreptul* din 1888, No. 9.

gerea de domiciliu fiind excepţională, nu'şi poate produce efectele sale de cât pentru actele în vederea cărora alegerea a avut loc (art. 97) [1].

Lăsarea unei copie de pe cesiune debitorului cedat. Controversă.

N'ar fi suficient, după unii, ca să se notifice debitorului numai faptul cesiunei, ci prudenţa ar reclama ca să-i să lese chiar o copie de pe actul de cesiune [2], aşa precum prescrica anume art. 108 din cutuma Parisului [3], mai cu samă dacă debitorul o cere, *si debitor eam peterit*.

Cesiunea n'ar fi însă nulă, dacă nu-i s'ar fi comunicat asemene copie.

Cesiunea unei creanţe devine, după cum am vědut, oposabilă celor de al treile prin notificarea ei făcută debitorului, sau prin acceptarea acestui din urmă într'un act autentic.

Cunoştinţa despre cesiune prin alte mijloace neprevědute de lege.

Ce trebue să decidem în casul când cei de al treile ar fi luat cunoştinţă despre cesiune prin alte mijloace? Pot ei, în asemene caz, să se prevaleze de lipsa formalităţilor prescrise de art. 1393?

Intâi şi întâi, în cât priveşte pe debitorul cedat, nu mai remâne îndoeală că plata făcută de dênsul în mânele cedentului va fi nulă, dacă el a avut cunoştinţă despre cesiune, pentru că, în asemene caz, el fiind de rea credinţă, comite o fraudă, şi frauda face excepţie la toate regulele [4].

---

[1] Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1090. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 68. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 489. Cas. Napoli, *La Legge*, 1871, p. 378.

[2] Cpr. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1088. C. Bordeaux. D. P., 49. 2. 248. Trib. Roma. Il *Foro italiano*, 79. 1. 264.—*Contrà*. Laurent, XXIV, 485. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Troplong, Vente, II, 902. Guillouard, *Vente*, II, 775. Baudry, III, 623. Demante, VII, 136 bis II. Massé-Vergé, IV, § 691, p. 325, nota 7. Giorgio Giorgi, VI, 68. Cas. fr., 19 iunie 1889. *Pand. Périod.*, 89. 1. 367.

[3] „*Un simple transport ne saisit point*, dice acest text; *il faut signifier le transport à la partie* **et en bailler copie**“. Cpr. Loysel, *Institutes coutumières*, 365, 658.

[4] Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1877, p. 69. Cas. fr., D. P., 74. 1. 281. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87. 2. 143.—S'a decis, cu toate aceste, că formele prevědute de art. 1393 pentru notificarea şi acceptarea cesiunei nu pot fi înlocuite prin altele, şi că cunoştinţa dobêndită de debitor prin alte mijloace nu poate înlocui notificarea sau acceptarea lui. Cas. rom. şi C. din Bucureşti. Bulet. S-a I, 1883, p. 157 şi *Drep-*

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în privinţa celor de al treile, de şi, după rigoarea principiilor, publicitatea prescrisă de lege nu admite equipolente, şi de şi cunoştinţa ce cei de al treile au putut să aibă despre cesiune nu echivalează cu publicitatea care resultă din notificarea cesiunei sau acceptarea ei prin un act public ; pentru că această publicitate avênd de scop aducerea cesiunei la cunoştinţa celor de al treile, ea a devenit inutilă din momentul în care cesiunea le a ajuns la cunoştinţă prin alte mijloace.

Persoana care s'a făcut cesionarul unei creanţe atunci când ştiea positiv că creanţa în chestiune fusese cesionată altuia mai înainte, nu va putea deci să invoace lipsa formalităţilor prescrise de art. 1393 [1].

Eată acum consecinţele care resultă din necesitatea notificărei cesiunei sau acceptărei într'un act public :

Consecinţele care resultă din necesitatea notificărei sau aceptărei cesiunei.

1º Debitorul cedat este liberat prin facerea plăţei în mânele cedentului, dacă această plată a fost făcută de bună credinţă, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei (art. 1395), el putênd opune cesionarului, ca mijloc de liberare, compensaţia creanţelor sale contra cedentelui (art. 1149 [2]), precum şi ori ce alte excepţiuni oposabile acestui din urmă [3]).

2º Până la notificare sau acceptarea cesiunei, cedentele fiind încă proprietarul creanţei cedate, păstrează dreptul de a urmări pe debitorul cedat ;

Poprire. Art. 455 urm. Pr. civ.

3º Dacă creditorii cedentului au poprit banii datoriţi acestuia, în mânele debitorului, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei, debitorul nu va putea să se libereze plătind cesionarului, care ar fi notificat cesiunea sa în urma poprirei, pentru că creditorii popritori au dobêndit asupra

---

tul din 1888, No. 9. C. Bastia. D. P., 56. 2. 178. Cpr. Demante, VII, 136 bis V. Arntz, III, 1089.—Curtea din Focşani a decis că chiar chiemarea debitorului în judecată de către cesionar nu poate înlocui notificarea sau acceptarea cesiunei. *Dreptul* din 1885, No. 44.

[1]) Thiry, III, 625. Laurent, XXIV, 488 urm. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 429. Guillouard, *Vente*, II, 781. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VI, 77.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1883, p. 157. Baudry, III, 628. Thiry, III, 624. Molitor, *Oblig.*, III, 1218.

[3]) Cas. fr. D. P., 82. 1. 33. Baudry, *loco suprà cit.*

creanței un drept care nu le mai poate fi luat de nimene [1].

Dar dacă, în urma primei popriri, cesionarul a notificat cesiunea, și apoi a intervenit o altă poprire din partea creditorilor cedentului, cesionarul va veni în urma primei propriri și înaintea celei de al doile, pentru că, în momentul facerei acestei din urmă popriri, cedentul nu mai era proprietarul creanței, de vreme ce cesionarul îndeplinise cerințile art. 1393 prin notificarea cesiunei sale [2].

4° Intre doi cesionari succesivi a aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care cel întăi va fi notificat cesiunea sa, sau va fi dobêndit acceptarea debitorului într'un act autentic, car nu acela a cărui cesiune ar avea o dată anterioara [3].

Dacă ambele notificări au fost făcute în aceiaș ḑi și dacă ele arată oara la care s'au făcut, cesionarul care va fi notificat cel întai va fi preferat [4]; ear dacă notificările nu arată oara la care au fost înmânate, ambiĭ cesionari vor veni de o potrivă. (Cpr. art. 1779 C. C.).

In ori ce caz, proba testimonială și presumpțiile nu vor fi admise pentru a se stabili anterioritatea cesiunei, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei [5].

Aplicarea art. 1393 în materie comercială.

Formalitățile prescrise de art. 1393 sunt în principiu aplicabile și în materie comercială [6]: ele nu se aplică însă la efectele comerciale, cambiĭ sau bilete la ordin, care se transmit prin gir (art. 277 urm. C. com. [7]): nici la titlurile la purtator: nici la biletele de bancă care se transmit prin tradiție [1]).

---

[1] Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1885, p. 85. Bulet. S-a I, 1882, p. 963. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Vedi și *suprà*, p. 178, nota *in fine*.

[2] Cpr. Thiry. III, 624. Baudry. III, 630. Vigié, III. 842. Acollas. III, p. 330. Vedi și Demante, VII. 137 bis IX. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405.

[3] Vedi *suprà*, p. 178, 179.

[4] Arntz, III, 1090. Thiry, III, 624. Troplong, *Vente*, II, 903. Duranton, XVI, 503.

[5] Cpr. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Thiry, III, 624. Duranton, XVI, 503.

[6] Cas. fr., D. P., 57. 1. 289. D. P., 66. 1. 56. Duranton, XVI, 505. Troplong, *Vente*, II, 908. Laurent, XXIV, 497.—Vedi însă Cas. fr. și C. Dijon, Répert. Dalloz, *Vente*, 1808, nota 2 (decisiĭ criticate de Troplong și aprobate de Duvergier).

[7] Cpr. Cas. rom., C. Bucureşti și Trib. Ilfov. Bulet. S-a. I, 1887, p. 778. *Dreptul* din 1887, No. 81 ; din 1874, No. 80

Mandate eliberate de casele publice, etc.

Art. 1393 nu este de asemene aplicabil la mandatele eliberate de casele publice și scontate la alții [2]); nici la actele de împrumuturi *la înfățășător* constituite sub codul Caragea [3]): nici la cesiunile care au de obiect principal un drept real, ear nu un drept de creanță [4]), sau un drept succesoral, căci dreptul de moștenire fiind un drept de proprietate, ear nu un drept de creanță, nu există, în specie, nici creditor, nici debitor, căruia să-i se facă notificarea [5]).

Cesiunea unui contract de locațiune. Drept personal.

Dispozițiile art. 1393 sunt însă aplicabile cesiunei unui contract de locațiune [6]), pentru că, afară de Troplong (*Louage*, No. 7, 9, 16 și 20), toți ceilalți autori sunt unanimi pentru a recunoaște că dreptul chiriașului este un drept personal [7]).

și din 1884, No. 35. *Idem.* Thiry, III, 626. Laurent, XXIV, 497. Baudry, III, 631. Mourlon, III, 685. Acollas, III, p. 332. Troplong, *Vente*, II, 906. Vedi și art. 281 C. com. (260 C. com. italian), unde se dice ca girul cambiei ajunse la scadență produce numai efectul unei cesiuni (civile).

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1872, p. 196. Laurent, XXIV, 497.

[2]) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1872, p. 196.—*Contră.* C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 49.

[3]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1886, p. 186.

[4]) Thiry, III, 620. Baudry, III, 622.

[5]) Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 49.—Vedi însă Baudry-Lacantinerie, III, 622.

[6]) Baudry, III, 622. C. Paris. D. P., 74. 2. 140.—Art. 1393 devine însă inaplicabil când nu mai e vorba de cesiunea însuș contractului de închiriere, ci de neîndeplinirea unei obligațiuni luată de proprietarul lucrului închiriat, prin contractul de închiriere, față de chiriaș; puțin importă dacă chiriașul este chiar persoana cu care el a contractat sau un sub-chiriaș substituit în drepturile și datoriile chiriașului principal. Cas. rom. S-a 1, Bulet. anul 1876, p. 261, ultimul considerent.

[7]) Vedi autorii citați în t. II a lucrărei noastre, p. 428, nota 4. Tribunalul din Roman, adoptând în totul modul nostru de a vede, a decis de curênd (12 noembrie 1896, Al. I. Franc făcênd funcțiune de președ.), că dreptul ce se naște din contractul de închiriere este eminamente personal, locatorul fiind un debitor, ear locatarul un creditor. Vedi *Dreptul* din 1897, No. 2. Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 69. Laurent, V, 485; VI, 75; XXV, 9 urm. Marcadé, VI, art. 1743, p. 487, No. 1. Pand. fr., t. XII, v° *Bail*, 2004, 2011 urm.

Dreptul care resultă din contractul de locaţiune fiind în adevĕr personal, de oare ce chiriaşul este un creditor, ear locatorul un debitor, nu mai încape îndoială că regula prescrisă de ar. 1393 îşi va primi aplicaţiune în specie.

Efecte depuse la casa de consemnaţie.

In fine, art. 1393 va fi aplicabil de câte ori va fi vorba de strămutarea dreptului ce are un deponent faţă cu depositarul, precum este, de ex., cesiunea dreptului ce depunĕtorul unor efecte la casa de depuneri are faţă cu această casă, căci este vorba, în specie, de cesiunea unui drept de creanţă resultând pentru deponent din contractul de deposit, ear nu de cesiunea dreptului de proprietate asupra lucrurilor depuse [1].

Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat.

Art. 971, *parte finală.* — Lucrul remâne în risco-pericolul dobênditorului [2], chiar când nu-i s'a făcut tradiţiunea lucrului [3]. (Art. 644, 1018, 1074 § 2, 1102, 1156, 1314 urm., 1391, 1335, 1601 C. C. Art. 1125, *in fine*, **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1074, § **2**.—Lucrul este în risco-pericolul creditorului, afară numai când debitorul este în întârdiere; în acest caz, risco-pericolul este al debitorului. (Art. 971 *in fine*, 1079, 1081, 1335 C. C. Art. 1219, § 2 **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1335.—Pericolul total sau parţial al lucrului vêndut, mai înainte de predare, se judecă după regulele generale ale obligaţiunilor convenţionale. (Art. 971 parte finală, 1074 § 2, 1018, 1102, 1156, 1358 C. C. Art. 1624 C. fr.) [4].

Am comentat până acum din art. 971 numai ceea ce este relativ la strămutarea proprietăţei: ne mai remâne încă să vorbim despre riscurile lucrului înstrăinat (*periculum rei*), ceea ce face obiectul părţei finale a susdisului

---

Valette, *Propriété*, p. 101 şi autorii citaţi în t. II a lucrărei noastre, *loco suprà cit.*

[1] Cas. rom., secţiuni-unite. Bulet. anul 1890, p. 316. Vedi însă Cas. rom., S-a I, 19 mai 1895. Bulet. anul 1895, p. 734.

[2] Adecă *a creditorului*, după cum se exprimă art. 1074, § 2: *Res perit creditori.*

[3] Textul corespundĕtor francez (art. 1138) mai adaogă încă: „*afară de casul în care debitorul ar fi în întârdiere de a preda lucrul, în care caz lucrul remâne în riscul acestui din urmă*". Textul nostru a eliminat această frază, exprimând însă acelaş lucru in art. 1074, § 2, care reproduce în substanţă art. 1219, § 2 din codul italian. Vedi p. 186, nota 1.

[4] Art. 1335 nu face de cât a aplica la contractul de vêndare regula „*Res perit creditori*", inserisă în art. 971 şi 1074, § 2; de aceea, l'am pus alaturea cu aceste texte.

text, şi a art. 1074, § 2, adaos de legiuitorul nostru după art. 1219, § 2 din codul itatian [1]).

Deosebire intre risc şi culpă.

Şi mai înainte de toate, trebue să distingem *riscurile* de *culpă*, căci riscurile presupun perderea corpului cert şi determinat, care face obiectul obligaţiunei, prin cas fortuit sau forţă majoră (art. 1082, 1083, 1601), ear culpa presupune un fapt inputabil debitorului (art. 1102).

Ce este risco-pericolul.

Prin *risc (periculum)* sau *risco-pericol* (art. 971), sau *pericol*, după cum une-ori se exprimă legiuitorul (art. 1335), se înţelege, în drept, pericolul în care se găseşte o persoană de a suferi perderea totală sau parţială a unui lucru determinat, întâmplată prin caz fortuit sau forţa majoră; ear *prin caz fortuit* sau *forţă majoră (vis divina, vis major)* (art. 1082, 1083, 1435, 1448, 1601), se înţelege ori ce eveniment întâmplat din o causă străină şi neinputabil debitorului, precum ar fi, de exemplu: un incendiu causat prin trăsnet, sau distrugerea unui imobil prin un cutremur, prin o inundaţie, etc. (L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*; L. 23, *in fine*, Dig. 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui* [2]).

Caz fortuit, forţă majoră.

Casul în care se aplică regula res perit domino.

In cât priveşte perderea fortuită a unui lucru care nu făcea obiectul unei obligaţiuni, nu mai remâne nici o îndoeală că ea va privi pe proprietarul acelui lucru, neputênd să privească pe altul.

In acest sens se dice că lucrul piere pentru proprietar: *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus* [3]. Aceasta

---

Art. 1219, § 2 Cod. italian.

[1] Eată cum se exprimă acest articol în textul original: „*Se il debitore è in mora a farne la consegna, la cosa rimane a rischio e pericolo di lui, quantunque prima della mora si trovasse a rischio e pericolo del creditore*“.

[2] Cpr. Baudry, II, 882. Demolombe, XXIV, 553 urm. Arntz, III, 61. Vedi şi C. Agen. D. P., 83. 2. 132. In cât priveşte mai pe larg casul fortuit sau forţa majoră (expresiuni sinomine), vedi *infrà*, explic. art. 1082, 1083.

Dreptul roman.

[3] Această maximă extrasă de glosatori din legea 9, Cod., 4, 24, *De pigneratitia actione*, nu avea aproape nici o aplicaţiune în dreptul roman, unde chestiunea riscurilor era cârmuită, ca şi astăzi, de maxima „*Res perit creditori*“. Maxima „*Res perit domino*“, care nici nu era formulată de jurisconsulţii romani, s'a născut, precum foarte bine observă Molitor (*Oblig.*, I, 278), din lupta dreptului roman contra dreptului germanic, şi glosatorii au închipuit-o pentru a respinge soluţia nedreaptă a dreptului germanic, după care comodatarul, creditorul amanetar, depositarul şi, în genere,

este însă o naivitate, dupa cum observă mai toţi autorii[1]).

Pentru ca chestia riscurilor să aibă loc, lucrul trebue să fie cert și determinat.

Pentru ca chestiunea riscurilor să poată avea loc, trebue să presupunem că un corp cert și determinat face obiectul unei obligaţii de a da, de ex., unei vêndări (art. 1335); căci dacă obligaţia nu are de obiect un corp cert și determinat în individualitatea sa, ci o cantitate de lucruri determinate numai în specie, sau un *genus limitatum*, precum, ar fi, de ex., casul în care s'ar fi promis 100 kile de grâu sau un cal, asemene obiecte pot în tot-deauna fi înlocuite prin altele și, prin urmare, debitorul își poate executa obligaţia sa: *Genus aut quantitas non perit* (cpr. L. 42, Dig., 23, 3, *De jure dotium*[2]).

Presupunênd deci că obiectul obligaţiunei, de ex., a unei vêndări (art. 1335), a perit în totul *(periculum interitus)* sau în parte *(periculum deteriorationis)*, prin caz fortuit sau forţă majoră, în urma convenţiunei, însă înainte de executarea ei, pe când lucrul se găsea încă în mâna debitorului, chestiunea este de a se ști cine va suferi această perdere fortuită, creditorul sau debitorul?

---

ori-cine luase un lucru străin sub paza sa, era responsabil de perderea lucrului intâmplată chiar prin caz fortuit. (Vedi L. salică, tit. 54, *De re prœstata*, ed. din 1602). Adevĕrul este însă că teoria riscurilor se resumă în două principii, admise și astăzi: *„Interitu rei certæ debitor liberatur“* și *„Impossibilium nulla obligatio est“* (L. 185, Dig., 50, 17). Cpr. Molitor, *Oblig. en droit romain*, opera publicată după manuscriptele autorului, în urma morţei sale, Paris, 1851, No. 278 și urm. Troplong, *Vente*, I, 358 urm. Vigié, II, 1254, nota 1. Vedi și autorii citaţi *infrà*, p. 192, nota 1. Vom vedea însă că toţi autorii nu înpărtășesc această părere, și că mulţi din ei susţin că riscurile ar fi puse, astăzi, în sarcina creditorului, *a dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971 în partea sa finală, prin aplicarea regulei *„Res perit domino* „sau“ *Casum sentit dominus*“. In această greșală a căḑut și Curtea din Iași (*Dreptul* din 1888, No. 13). Vedi *infrà*, p. 191, nota 2.

[1]) Cpr. Thiry, II, 629. Molitor, I, 278. Giorgio Giorgi, IV, 231. Laurent, XVI, 208.—Curtea din Dijon (D. P. 92. 2. 119) a decis că, prin aplicarea regulei *Res perit domino*, perirea lucrurilor urmărite de un creditor cade în sarcina debitorului. Aceasta este evident, pentru că urmărirea nu rădică debitorului proprietatea obiectelor urmărite și creditorul n'are obligaţiunea de a lua mĕsurile necesare pentru conservarea lucrului. Cpr. T. Huc, VII, 113.

[2]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1876, p. 306, ultimul considerent, *in fine*.

Chestiunea nu este lipsită de interes, căci dacă riscurile sunt în sarcina debitorului, precum este în legea engleză [1], el neputênd să predee lucrul, nu va avea drept la preţul lui, ear la caz de a fi primit preţul înainte de predare, va trebui să'l restitue. (Cpr. art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [2].

Dacă, din contra, riscurile sunt în sarcina creditorului, el va datori preţul, de şi nu va primi nimic în schimb.

Ei bine, contrar celor ce se petreceau în dreptul nostru anterior, unde perderea de istov a corpului cert făcea să cadă întregul contract şi stêngea atât obligaţia creditorului cât şi acea a debitorului (art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [3], legiuitorul actual declară că risco-pericolul privește pe creditor (art. 971, 1074, § 2. 1156), de unde și regula: *Res perit creditori*, ear nu *domino*.

---

[1] Vedi E. Lehr, *Droit civil anglais*, 813. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, pag. 324. T. Huc, VII. 109. Noul proect al codului german se vede redactat în acelaş sens (art. 463 devenit art. 446 din codul de la 1896). Cpr. art. 1447 C. austriac (1902 C. Calimach).

Art. 1902 Cod. Calimach.

[2] „Acea din întâmplare de istov pierdere a unui lucru desleagă toată îndatorirea, dice art. 1902 din codul Calimach (1447 C. austr.); aşa dar nu este dator nimene să plătească preţul lui. Acest principiu are loc şi când împlinirea îndatoririi, sau plata datoriei se face cu neputinţă din întâmplătoare încunjurări, ear datornicul trebue în fişte care întâmplare să întoarcă, ca un stăpânitor cu bună credinţă, aceea ce au luat spre împlinirea îndatoririi, însa cu acest chip ca să nu câştige ceva cu paguba altuia".

Cod. lui Andr. Donici.

Codul lui Andr. Donici are, în privinţa riscurilor, următoarea dispoziţiune (§ 9, capit. 11):

„Lucrul vêndut de va lipsi, sau se va strica mai înainte până a nu'l face teslim vêndetorul cumpărătorului (adecă înainte de tradiţie), atuncea vêndetorul întoarce preţul. Ear după ce se va face lucrul teslim cumpărătorului, atuncea primejdia ce se va întâmpla a lucrului vêndut, este a cumpărătorului, macar de nu'l va şi rădica de pre loc. Precum dar paguba cea din întâmplare, asemene şi ori ce dobêndă s'ar întâmpla, a cumpărătorului este, după ce lucrul i s'a făcut teslim".

Origina art. 1902 C. Calimach.

[3] Această inovaţiune a codului austriac, admisă şi în codul Calimach (art. 1902), după care perderea corpului cert datorit de unul din contractanţi are de efect desfiinţarea totală a contractului, îşi are origina sa în vechiul drept germanic, şi este împrumutată de la jurisconsultul Glück, care a servit de călauz lui Zeiller şi celorlalţi redactori ai codului austriac, şi care dice (*Pandekten*, IV, § 326 *b*), dimpreună cu Puffendorf, Barbeyrac şi alţii, că regula dreptului actual, după care obligaţia creditorului remâne în picioare, cu toate că acea a debitorului este stên-

Aplicarea principiului la contractele unilaterale.

Acest principiu nu sufere nici o dificultate în obligațiunele unilaterale. In adevĕr, presupunênd că 'ți am dat casa mea și că această casă a perit prin caz fortuit în mânele mele, înainte de momentul fixat pentru predarea ei și înainte de a fi fost pus în întârdiere, eu voi fi liberat de obligația mea, și perderea te va privi pe D-ta [1]. (Art. 1102, 1156).

Aplicarea principiului la contractele bilaterale.

Chestiunea este însă mult mai grea când contractul, care producea obligația de a da, este sinalagmatic sau bilateral. Presupunênd, în adevĕr, că'ți am vêndut casa mea cu preț de 10,000 de lei și că ea a perit în mânele mele prin caz fortuit, de și i-am dat toată îngrijirea necesară și nu mi se poate imputa nici o culpă, și nici macar negligență: eu voi fi liberat de obligațiunea mea, ne mai avênd ce executa; însă D-ta nu vei fi liberat de obligația de a'mi plăti prețul, cu toate că nu vei primi nimic în schimb [2], pentru că ambele obligațiuni sunt independente una de alta și pentru că, dacă eu me găsesc în o imposibilitate materială de a'ți preda lucrul [3], o asemene imposibilitate nu există pentru D-ta. Creditorul, în specie, cumpărătorul, va plăti deci prețul casei pe care el n'o primește, pentru că ea nu mai există, căci altfel riscurile n'ar mai fi în sarcina lui, ci în sarcina debitorului, ceea ce legiuitorul n'a admis de cât în privința obligațiilor contractate sub o condițiune suspensivă (art. 1018).

Justific. teoriei cod. actual.

La prima vedere, această soluțiune pare stranie, și ea

---

să, ar fi contrară dreptului natural. Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 326.

[1] Baudry, II, 882. Thiry, II, 629. Demolombe, XXIV, 421. Laurent, XVI, 206. Demante, V, 58 bis I. Vigié, II, 1255. Baudry et Barde, I, 422. T. Huc, VII, 106. Mourlon, II, 1134.

Dreptul roman.

[2] Această soluțiune este împrumutată de la Romani, unde paguba privea pe cumpărator, care trebuea să plătească prețul, cu toate că nu primea nimic în schimb: „*Emptoris damnum est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium solvere*". (Instit. § 3, *in medio*, III, 23). Vedi și L. 8, Pr., Dig., 18. 6, *ab initio*, unde se dice: „*Nam perfecta emptione, periculum ad emptorem respiciet*". Mai vedi încă legile citate, *infrà*, p. 191, nota 3.

[3] „*Impossibilium nulla obligatio est.*" L. 185, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

este, în adevĕr, criticată de unii autori [1]; însă, cu toate aceste, nimic nu este mai raţional. In adevĕr, se poate întâmpla şi vêndĕtorului să predee lucrul, fără a primi preţul, când, de exemplu, în ipotesa de mai sus, el ar fi predat casa fără a primi preţul, şi cumpărătorul ar fi devenit în urmă insolvabil.

Apoi, dacă presupunem că imobilul vêndut, ar fi dobândit, prin o împrejurare oare care, înainte de predarea lui, o valoare mai mare în mânele vêndĕtorului, cumpărătorul folosinduse de această valoare, fără nici un adaos de preţ, este just ca el să sufere şi perderea lucrului, de câte ori această perdere nu poate fi imputată vêndĕtorului [2]. „*Eum*

---

[1] Vedi T. Huc, VII, 107 urm. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'obligation d'après le projet du Code civil allemand*, (Paris, 1890), No. 182. Vedi şi L. 50. Dig., 19, 1, unde se dice „că buna credinţă nu sufere ca vêndĕtorul să predee lucrul, atunci când cumpărătorul este scutit prin beneficiul unei legi particulare de a plăti preţul". „*Bona fides non patitur, ut, cùm emptor alicujus legis beneficio pecuniam rei venditæ debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelletur et re sua carere*". După această teorie, admisă în totul de noul cod german, de codul Calimach, de codul austriac, etc. (vedi *suprà*, p. 188, nota 1), acel care nu primeşte lucrul nu trebue să plătească nimic. Această teorie, sprijinită de Glück, Puffendorf, Barbeyrac, Grotius (*De jure pacis et belli*, lib. 2, cap. 12, No. 15), etc., este combătută de Pothier, *Vente*, III. 307.

[2] Laurent, XVI, 209 şi XVII, 96. Baudry, II, 882. Al. Degre. *Dreptul* din 1886, No. 42. Larombière, I, art. 1138, No. 24. Baudry et Barde, I, 423. Duranton, X, 422. Marcadé, IV, 508. Thiry, II, 629. Demante, V, 58 bis III. Demolombe, XXIV, 424 urm. Boissonade, II, 139. Pĕucescu, I, 259. Este însă de observat că citaţiile făcute de acest din urmă autor sunt greşite.

Asigurarea imobilului distrus.

In caz însă când imobilul vêndut şi distrus ar fi fost asigurat, cumpărătorul care va plăti preţul lui, prin aplicarea maximei *Res perit creditori*, va fi în drept a primi despăgubirea ce va da societatea de asigurare, dacă, bine înţeles, imobilul nu era afectat unui privilegiu sau unei ipoteci, căci, în acest din urmă caz, despăgubirea datorită de societatea de asigurare va fi afectată la plata creanţei privilegiate sau ipotecare, după rangul fie-cărei din ele (art. 1721).

Nici într'un caz, în adevĕr, vêndĕtorul care ar primi preţul vêndărei, nu va putea să primească şi despăgubirea datorită de societatea de asigurare: 1° pentru că această sumă representă imobilul asigurat, care nu'i mai aparţine; şi 2°

sequi debent incommoda, quem sequuntur commoda". (L. 10, Dig., 50. 17, și Instit. III, 23. § 3, *De emptione et venditione* [1]).

N'ar trebui însă să credem, precum ar părea să resulte din art. 971, și așa precum pe nedrept susțin unii [2]), că risco-pericolul este în sarcina creditorului din causa strămutărei proprietăței, care s'a îndeplinit prin singurul efect al convențiunei, căci și la Romani risco-pericolul era suferit tot de creditor, cu toate că, după cum am vědut (p. 161 urm.), proprietatea nu se strămuta prin efectul consimțementului, ci numai prin tradiție [3]).

Adevěratul motiv este că, de câte ori lucrul a perit prin caz fortuit, debitorul se găsește în imposibilitate de a'și executa obligația, și prin urmare, el este liberat: *Debitor speciei* sau *rei certæ, rei interitu liberatur* (art. 1102, 1156). Laurent dice foarte bine că debitorul (vêndetorul) și-a îndeplinit obligația, veghiând la conservarea lucrului și dându-i îngrijirea unui bun proprietar (art. 1080); prin urmare, dacă, cu toată îngrijirea lui, lucrul a perit prin caz fortuit, el este liberat și obligația lui este îndeplinită, ca și cum el ar fi predat lucrul. Obligația vêndetorului fiind deci îndeplinită, și cumpărătorul trebue să'și înde-

---

pentru ca aceasta ar fi contrar echităței: „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*". (L. 57. Dig., 50. 17). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42.

[1]) Cpr. și L. 7, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Vedi asupra maximei de mai sus, t. III a lucrărei noastre, p. 527, nota 3, și *infrà*, explic. art. 1015, partea 1.

[2]) C. din Iași. *Dreptul* din 1888, No. 13. Larombière, I, art. 1138, No. 23. Vigié, II, 1257. Labbé, *Etudes sur quelques difficultés relatives à la prestation de la chose due* (Paris, 1870), No. 129. Dupa acești autori, punerea riscurilor în sarcina creditorului ar fi o consecință a strămutărei proprietăței prin efectul convențiunei (argument din art. 971, care vorbește în acelaș timp atât de riscuri cât și de stramutarea proprietăței), așa că, în această părere, inadmisibilă după noi, riscurile ar fi puse în sarcina creditorului prin aplicațiunea maximei *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus*. Vedi și *suprà*, p. 186, nota 3, *in fine*.

[3]) „*Periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit*". (Instit. § 3, III, 23). Vedi și legea 34, § 6, Dig., 18, 1; — L. 6, Cod., 4. 48; — Legea 1, Pr., Dig., 18, 6 dice de asemene că, dacă vinul, în urma vêndărei, s'a înăcrit sau a capatat alt defect, paguba privește pe cumpărător: „*Emptoris erit damnum*". Vedi și *suprà*, p. 189, nota 2.

plinească pe a sa, adecă să plătească prețul, cu toate că nu primește lucrul [1].

Aplicațiunea maximei „*Res perit domino*“ trebuește deci îndepărtată astăzi în materie de riscuri, ca și în dreptul roman. (Vedi *suprà* p. 186, nota 3).

Casul în care s'ar fi stipulat ca convenția să nu strămute de îndată proprietatea.

Prin urmare, chiar dacă cumpărătorul s'a învoit cu vêndĕtorul ca lucrul să remâe proprietatea acestuia din urmă încă cât-va timp, adecă ca proprietatea să nu fie însă dată strămutată prin efectul convențiunei, ceea ce am vĕdut că se poate (vedi *suprà*, p. 166, 167), perderea va fi suferită tot de cumpărător, el fiind creditor al lucrului, ear nu de vêndĕtorul care'și ar fi reservat proprietatea încă un timp oare care [2], căci, afară de excepțiile pe care le vom vedea mai la vale, riscurile sunt în sarcina creditorului sau a *dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971. In regula generală deci, lucrul pere pentru creditor, ear nu pentru proprietar: „*Res perit creditori*, ear nu *domino*“.

Casurile în care riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului.

Prin excepție, riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului în următoarele casuri:

1° Când, prin o clausă a convențiunei, ele sunt puse în sarcina debitorului (art. 1156, § 2);

2° Când casul fortuit, care a adus perderea totală saŭ parțială a lucruluĭ, este consecința culpei sau negligenței debitorului, de exemplu: corpul cert datorit a fost furat și nu se mai poate da de urma lui, pentru că debitorul a neglijat de a'l pune în loc sigur. In asemene caz, debitorul va despăgubi pe creditor conform dreptului comun (art. 998, 999).

3° Când debitorul, care trebuea să predea lucrul, a fost pus în întârdiere de a'și îndeplini obligația sa (art.

---

[1] Cpr. Laurent, XVI, 208, 209 și XVII, 96. Thiry, II, 629. Baudry, II, 883. Demolombe, XXIV, 424 urm. Duranton, X, 422. Demante, V, 58 bis III urm. Pencescu, I, 256 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42. Molitor, I, 278 urm. Baudry et Barde, I, 423, 424. T. Huc, VII, 104 urm. F. Bernard, *Cours sommaire de droit civil*, Paris, 1873, II, 695, etc. Vedi și *suprà*, p. 186, nota 3

[2] Baudry, II, 883, *in fine*. Demolombe, XXIV, 425. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Pencescu, I, 259. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 324.—*Contrà*. C. din Iași, *Dreptul* din 1888, No. 13. Vedi și Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 76. Mourlon, II, 1135, care citează în acest sens părerea profes. Valette.

1074, § 2) prin o notificare extrajudiciară și chiar prin o chemare în judecată, de și legea noastră nu este formală în această privință, după cum este acea franceză [1], și când el, la caz de perderea lucrului, nu poate să stabilească că acest lucru ar fi perit chiar în mâna creditorului (art. 995, 1156, § 2).

Intârdierea (*mora*) debitorului este deci asimilată culpei lui, și aceasta cu drept cuvênt, pentru că, după cum foarte bine dice Marcadé (IV, 589), faptul de a nu se conforma obligațiunei sale, în urma punerei în întârdiere, constitue o culpă din partea debitorului [2], și știut este că el respunde de casul fortuit pricinuit prin culpa sa: *Casus culpa determinatus* [3].

4° In fine, după art. 1018, § 1, corpul cert datorit sub o condiție suspensivă, și chiar sub o condiție resolutorie, de și legea n'o spune formal [4], este, *pendente conditione*, în riscul și pericolul debitorului, soluție care, de și criticată [5], totuși este admisă atât de Pothier cât și în dreptul roman [6].

Afară de aceste casuri excepționale în care lucrul piere pentru debitor (*Res perit debitori*), regula este că, în toate celelalte casuri, riscurile sunt în sarcina dobênditorului, sau mai bine dis, a creditorului, care trebue să'și îndeplinească obligația sa, de și nu primește nimic în schimb, conform maximei consacrată atât în dreptul roman cât și în dreptul actual: *Res peri creditori*.

---

[1] Vedi *infrà*, explic. art. 1079. Cpr. Cas. rom., S-a, I (*Dreptul* din 1885, No. 61) și decisiile citate la acel articol.

[2] „*Qui in mora est, culpa non caret*", sau, după cum se exprimă L. 173, § 2, Dig., 50, 17: „*Unicuique sua mora nocet*". Vedi *infrà*, explic. art. 1032. — Dacă întârdierea ce debitorul pune în executarea obligațiunei derivă din o culpă a sa, el va putea fi supus și la daune (art. 1081) (comp. Cas. fr., D. P., 92. 1. 127), contractul putênd chiar să fie desființat din această causă. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 415. T. Huc. VII, 116.

[3] Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 141.

[4] Cpr. Thiry, III, 7. Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 43. — *Contrà*. Inalta Curte a Țărilor de jos (Olanda). D. P., 80. 2. 90. Vedi *infrà*, explic. art. 1018.

[5] Vedi Laurent, XVII, 96.

[6] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 219 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendita*. Vedi *infrà*, explic. art. 1018.

SECȚIUNEA II

Despre efectul convențiunelor în privința celor de al treile.

Art. 973. Convențiunele n'au efect de cât între părțile contractante. (Art. 969, 974 urm., 1047. 1049, 1175 C. C. Art. 1165 C. fr.).

Convențiunele trăgêndu-și puterea lor obligatorie din consimțementul părților, este firesc lucru ca ele să nu producă efecte de cât între părțile contractante (art. 973). *Res inter alios acta, aliis nec nocere, nec prodesse potest* [1].

Art. 1175. In principiu, deci, ele nici nu folosesc, nici nu strică celor de al treile. Art. 1175. relativ la actul secret, cuprinde o aplicațiune a acestui principiu.

Ce se înțelege prin terții. Prin *terții* trebue să înțelegem ori-ce persoană care n'a luat parte sau care n'a fost representată la formarea convențiunei.

Astfel, mandantele, fie mandatul legal sau convențional, nu este un terțiu în privința convențiunei făcută de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur* [2].

Tot astfel, stăpânul sau proprietarul nu este o terță persoană în privința convențiunei în care gerantul de afaceri a lucrat în numele seu (art. 991) [3].

Representanții universali ai părților. Creditorii chirografari. De asemene, representanții universali ai părților contractante, *les ayants cause universels* (*qui causam habent*), adecă moștenitorii, donatarii, legatarii universali și chiar creditorii chirografari [4], nu sunt terții persoane în privința

---

Dreptul roman.

[1] Cpr. L. L. 2 și 4, Cod., 7, 56, *Quibus res judicata non nocet.* Vedi și L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12. *Ne uxor pro marito*, etc., unde se dice: „*Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*". Mai vedi încă L. 27, § 4, *in fine*, Dig., 2, 14, *De pactis*, unde se dice: „*Ante omnia enim animadvertendum est, ne conventio in alia re facta, aut cum alia persona, in alia re aliave persona noceat*".

[2] Un alt adagiu exprimă aceiaș idee dicênd: „*Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum*". Prin aplicațiunea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis că actele făcute de tutor în limitele mandatului sĕu legal, sunt oposabile minorului: *Factum tutoris, factum pupilli*. Bulet. Cas. S-a I, 1873, p. 115. Cpr. Baudry et Barde, I, 581. T. Huc, VII, 180. Molitor, *Oblig.*, I, 68. Vedi și *suprà*, p. 99.

[3] Marcadé, IV, 491. Baudry et Barde, I, 581. Laurent, XVI, 371. Mourlon, II, 1165.

[4] Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 144. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475. Baudry, II, 827, 908. T. Huc, VII, 180. Thiry, II,

convenţiunelor încheiate de bună credinţă de autorul lor.

Acte frauduloase.

In cât priveşte însă actele frauduloase, creditorii sunt terţii persoane, căci nu se poate dice că un debitor represintă pe creditorii sei, de câte ori el lucrează în frauda drepturilor lor [1].

Representanţii cu titlu particular.

In cât priveşte representanţii cu titlu particular sau singular *(les ayants cause à titre particulier)*, precum sunt: legatarii şi donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat faţă cu vêndetorul [2], usufructuarul faţă cu acel de la care el ţine dreptul seu, locatarul faţă cu locatorul şi, în genere, toţi acei care exercită un drept al autorului lor asupra unui obiect particular [3], convenţiunele făcute de autorul lor, înainte de a fi tratat cu dênşii, îşi produc efectele lor faţă cu dênşii, numai dacă ele sunt relative la insuş lucrul determinat care le a fost transmis, şi dacă ele au avut de obiect mărirea sau micşorarea dreptului autorului lor asupra acestui lucru. In privinţa celorlalte convenţiuni încheiate de autorul lor, ei sunt consideraţi ca terţii persoane [4].

Contract de căsătorie.

Cu toate că convenţiile n'au, în regulă generală, nici un efect în privinţa celor de al treile, totuşi, prin excepţie, contractul de căsătorie este oposabil tuturor acelora cari au tratat cu soţii sau cu unul din ei [5].

Falimentul debitorului.

De asemene, în materie de faliment, voinţa majorităţei creditorilor leagă pe acei creditori cari n'au figurat sau cari s'au opus la concordatul falitului (art. 848 C. com. [6]).

Creditorii ipotecari sunt terţii.

639. Vigié, II, 1167. Demolombe, XXV, 46. Baudry et Barde, I, 581. Vedi şi *suprà*, p. 104. — Creditorii ipotecari, în privinţa actelor sěvěrşite de debitorul lor, relativ la imobilul ipotecat, sunt din contra consideraţi ca terţii persoane, şi asemene acte nu le sunt oposabile. Vigié, II, 1167. Laurent, XIX, 317.

[1] Demolombe, XXV, 146. Baudry, II, 908. Laurent, XX, 103. Baudry et Barde, I, 646. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 218.

[2] Cpr. Cas. rom., 17 april 1896. *Dreptul* din 1897, No. 6.

[3] Vedi t. IV a lucrarei noastre, p. 206, *ad notam*, şi *suprà*, p. 104.

[4] Cpr. Baudry, II, 827, 829, 908. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Thiry, II, 600. Vigié, II, 1166. Mourlon, II, 1082, 1165. Marcadé, IV, 491. Vedi şi *suprà*, p. 105, 106.

[5] Laurent, XVI, 381 şi XXI, 2. Pand. fr., *Mariage*, I, 2590. Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 1.

[6] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 88. Marcadé, IV, 491. Baudry, II, 908. Thiry, II, 638. Laurent, XVI, 380. Demolombe, XXV, 41.

Art. 1121 C. fr. Deosebire de redacție numai în aparență.

Textul francez mai prevede încă că convențiunele folosesc celor de al treile, în casul art. 1121, după care stipulațiunea făcută pentru altul este validă de câte ori ea este condițiunea unei stipulațiuni ce facem pentru noi înșine, sau a unei donațiuni făcute altuia, soluțiune admisibilă, după cum am vědut, și la noi, de și textul fr. (1121) n'a fost reprodus de legiuitorul nostru [1].

Acțiunea subrogatorie și pauliană. Art. 974, 975 C. C., 721 C. com.

Cât pentru acțiunea subrogatorie (art. 974) și acea pauliană (art. 975), textele care regulează exercițiul acestor drepturi conțin mai de grabă o aplicațiune de cât o excepțiune la principiul inscris în art. 973. In adevěr, creditorii cari exercită acțiunea oblică sau subrogatorie, prevědută de art. 974, se prevalează de o convenție în care a figurat debitorul lor, ceea ce nu este de cât o aplicațiune a regulei mai sus expuse, după care convențiunele sunt oposabile representanților universali a părților contractante, și prin urmare, și creditorilor. Cât pentru creditorii cari, prin exercițiul acțiunei pauliane, atacă și voesc să dărâme convențiunea fraudulosă făcută de debitorul lor (art. 975 C. C., 721 C. com.), ei susțin, din contra, că n'au putut fi representați de dênsul în această convenție și reclamă calitatea de terții persone, lucrând earăș în virtutea principiului proclamat de art. 973, după care convențiunele încheiate între părți nu pot să prejudicieze drepturile celor de al treile: *Res inter alios acta, aliis præjudicare non potest.* De acea, art. 1166 C. fr. este inexact când pare a presenta acțiunea oblică sau subrogatorie ca *o excepție* la principiul de mai sus, dicênd *néanmoins*, expresiune pe care legiuitorul nostru cu drept cuvênt n'a mai reprodus-o [2].

Aubry et Rau, IV, § 346, p. 327. Em. Acollas, II, p. 807. Mourlon, II, 1166.—Vedi însă T. Huc, VII, 181. Baudry et Barde, I. 586.

[1] Vedi *suprà*, p. 101, 102. Cpr. Baudry et Barde, I, 583.

[2] Cpr. Baudry, II, 908, *in fine*. Thiry, II, 639. Acollas, II, p. 808. Baudry et Barde, I, 587. T. Huc, VII, 182. Mourlon, II, 1168. Marcadé, IV, 492. Laurent, XVI, 382. Demolombe, XXV, 46. Demante, V, 81 bis I.—Vedi însă Arntz (III, 81), care caută a justifica pretinsa excepție închipuită de codul francez, dicênd că creditorii sunt în principiu terții persoane față cu debitorii lor (ceea ce am vědut că nu este exact), și că, prin urmare, deși actele acestor debitori nu

Dreptul creditorilor de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor (acţiunea oblică, subrogatorie sau indirectă) [1].

Art. 974.—Creditorii pot exercita toate drepturile şi acţiunele debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale. (Art. 558, 571, 573, 769, 781, 785, 833, 848, 1257, 1692, 1718, 1719, 1825, 1843 C. C. Art. 713 C. com. Art. 611 Pr. civ. Art. 1166 C. fr.).

Baza acţiunei subrogatorie. Art. 1718 urm.

Toate bunurile unui debitor servind spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719), din aceste bunuri fac parte atât drepturile cât şi acţiunele ce'i aparţin. De câte ori, deci, debitorul va neglija de a exercita oare-care drepturi sau acţiuni care nu-i ar fi exclusiv personale, de atâtea ori creditorii sei vor putea exercita dreptul sau acţiunea debitorului lor, pentru a putea fi plătiţi din bunurile care astfel vor întra în patrimoniul debitorului, şi care altfel

---

le sunt oposabile, *totuşi* (*néanmoins*), drepturile ce debitorul a dobêndit prin un contract pot să fie exercitate de creditorii sei.

In acţiunea oblică, creditorii nu lucrează în numele lor propriu, ca în acţiunea pauliană, ci în numele şi locul debitorului. Controversă.

[1] Această acţiune s'a numit *oblică* sau *indirectă*, pentru ca, printr'ênsa, creditorii nu lucrează în numele lor propriu (*jure proprio*), ca în acţiunea pauliană (art. 975), ci în numele şi locul debitorului lor, *nomine debitoris*. Baudry, II, 909, *in fine*. Thiry, II, 642. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Laurent, XVI, 385 şi XIX, 323, 324. Mourlon, II, 1170. Demante, V, 81 bis II. Boissonade, II, p. 157, No. 152. Baudry et Barde, I, 589, *in fine*, şi 637.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi unii autori sunt de părere că creditorii, în acţiunea subrogatorie, lucrează în numele lor propriu. Cpr. Acollas, II, p. 811. T. Huc, VII, 187. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, No. 25 urm. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că facultatea ce s'a acordat creditorilor de a exercita, în numele debitorului lor, acţiunele şi drepturile care aparţin acestui din urmă, *este un drept al lor propriu*, pe care il pot exercita fără concursul acestuia şi fără autorisarea justiţiei, căci art. 974 nu este de cât un corolar a art. 1718, *care conferă creditorilor un drept propriu şi personal* de amanet asupra tuturor bunurilor debitorilor lor". (Bulet. S-a 1, 1880, p. 401). Tot în aceşti termeni se exprimă şi Curtea din Rouen, 22 iunie 1872. Sirey, 1873, 2, 209.—In fine, într'un alt sistem, se susţine că creditorii lucrează atât în numele debitorului, cât şi în numele lor propriu (*procuratores in rem suam*). Demolombe, XXV, 113. Proudhon, *Usufruit*, V, 2300. Massé-Vergé, III, § 554, p. 409. Vedi expunerea acestor sisteme în Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 197 urm.

n'ar fi întrat în acest patrimoniu, pentru că el nu avea nici un interes a face trebile creditorilor sei. Art. 974 nu este deci, după cum se exprimă Curtea noastră supremă [1], de cât un corolar și o consecință a art. 1718, 1719 C. C.

Poprire. Art. 455 urm. Pr. C., 907 C. com.

Osebit de dreptul care aparține creditorilor de a exercita acțiunele și drepturile debitorului lor, în baza art. 974, ei vor mai putea încă, de câte ori vor avea o creanță lichidă, constatată prin un titlu executor, sau prin un titlu privat ori autentic neexecutor, să poprească în mâna celor de al treile sumele ce aceștia ar datori debitorului lor (art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. [2]): însă n'ar trebui să cre-

---

[1] Vedi decisia din 13 dechembrie 1880, reprodusă în nota precedentă. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit*,. II, 191. Mourlon, II, 1169. Baudry, II, 909. Baudry et Barde, I, 589 și toți autorii.

Creditorii cari n'au titlu nu pot să proceadă la o poprire. Deosebire de la codul francez.

[2] Cpr. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. Creditorul care n'are titlu nu poate, nici în materie civilă, nici în materie comerciala, să proceadă la o poprire, nici chiar sub îndatorirea de a da cauțiune. Cas. rom., C. Galatz și Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 7, 13 și 81. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 356, art. *Saisies*. In codul fr., creditorii fără titlu pot, din contra, să proceadă la o poprire, în virtutea unei permisiuni a judecătorului (art. 558 Pr. civ. fr.). Vedi Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 595.

Urmărirea usufructului legal de creditorii personali ai soțului usufructuar. Controversă.

Usufructul legal al părintelui supraviețuitor poate de asemene să fie urmărit de către creditorii personali ai soțului usufructuar, în baza art. 1824, § 2, bine înțeles, numai în privința prisosului care ar remânea soțului dupa îndeplinirea sarcinelor impuse de lege. (Trib. Ilfov, Brăila și C. București. *Dreptul* din 1884, No. 35, 83; din 1885, No. 7 și din 1883, No. 61. C. Bordeaux, D. P., 93. 2. 362). Art. 974 nu este însă aplicabil în specie. Cpr. în acelaș sens: Laurent, XVI, 417. Chestiunea este, cu toate aceste, controversată și mai toți autorii sunt de acord pentru a susține că, folosința legală fiind un atribut al puterei părintești, este inalienabilă și prin urmare, nu poate fi urmărită de creditorii soțului usufructuar. Vedi, în acest din urmă sens, formal admis prin art. 150 din codul austriac (200 C. Calimach): Baudry, I, 980. Baudry et Barde, I, 606. Thiry, 1, 506. Demolombe, VI, 527. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 84, text și nota 5. Demante, II, 129 bis II, etc. Vedi asupra acestei controverse, t. II a lucrărei noastre, p. 45, text și nota 2.

Drept internațional. Statut personal.

Se poate întâmpla ca soțul a cărui usufruct creditorii voesc să'l urmărească, să fie străin și, în asemene caz, legea străină va decide dacă soțul are usufructul legal și dacă acest usufruct poate fi urmărit, pentru că folosința ledem că poprirea ar fi, în asemene caz, o aplicare a art. 974, căci aceasta ar însemna a confunda creanța și aducerea ei la îndeplinire cu acțiunea personală care are de scop constatarea ei judecătorește.

Dr. roman.

Acțiunea subrogatorie nu exista în dreptul roman [2]; însă, în puterea principiului că toate bunurile debitorului formează gagiul creditorilor, aceștia puteau, prin executarea hotărîrei ce dobêndise în contra debitorului lor, să urmărească și să vêndă creanțele acestuia, pentru ca hotărîrea dobêndită să fie adusă la îndeplinire. (L. 15, §§ 8 și 10, Dig., 42, 1, *De re judicata*).

Mĕsuri conservatorii.

Astăzi, creditorii pot nu numai să exercite drepturile debitorului lor, care n'ar fi alipite de persoana sa, dar încă să iee mĕsurile de conservare pe care le ar crede de cu-

---

gală, chiar atunci când ea se exercita asupra imobilelor, este un atribut și un accesoriu al puterei părintești, și ca atare, atârnă de statutul personal al străinului. Laurent, *Dr. internat.*, VII, 18 urm. A. Weiss, *Dr. internat.*, p. 576. Cas. fr., D. P., 77. 1. 385. Vedi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 74, text și nota 1 și t. II, p. 55, nota 1, unde se arată controversa.

In virtutea acestor principii, tribunalul S-a I din Galatz, prin o sentință foarte strêns motivată, a decis de curênd (1 mai 1897, G. V. Buzdugan facênd funcțiunea de președ.) că legile din Grecia nerecunoscênd părintelui dreptul de usufruct asupra bunurilor copiilor sei minori, dênsul nu are acest drept în România unde ar fi stabilit cu copiii sei, și deci veniturile copiilor nu pot fi urmărite pentru datorii personale ale părintelui lor. *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23.—Aceiaș soluțiune ar fi admisibilă, după părerea noastră, și în privința unui părinte austriac a cărui copil ar avea bunuri în România, pentru că usufructul legal este necunoscut și în Austria (cpr. art. 150 C. austriac corespundetor cu art. 198—200 din codul Calimach). Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 55, nota 1.

Dreptul străin.

[1] Art. 974 n'are corespondent în codul federal al Elveției asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), de unde s'a dedus că, după acest cod, creditorii n'au acțiunea indirectă sau oblică. Vedi V. Rossel, *Manuel de droit fédéral des oblig.*, 143. Aceiaș lacună există și în codul civil olandez, în noul cod german promulgat la 18 aug. 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Celelalte legiuiri străine cuprind însă mai toate o dispoziție identică cu acea a art. 974. Vedi, de ex.: art. 1234 C. italian; art. 1111 C. spaniol din 1889, etc.—Cât pentru codul Calimach, el n'are nici o dispoziție în privința acțiunei oblice, ci numai în privința acțiunei pauliane. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 220.

viinţă (art. 1016), de exemplu: să ceară punerea sigilelor; să iee sau să reînoească o inscripţie ipotecară: să facă inventar; să intervie la împărţeală (art. 785); să întrerupă prescripţia, etc.[1].

Creditorii n'ar putea însă să se amestece în administraţia bunurilor debitorului lor şi să le administreze în locul lui, chiar dacă el ar fi insolvabil, pentru că aceasta ar însemna a'i rădica capacitatea şi a'l pune sub interdicţie[2].

Drepturile şi acţiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor.

In regulă generală, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale (art. 974).

Intre drepturile şi acţiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, putem cita ca exemple: acţiunea care are de scop de a face să se recunoască un drept real pentru debitor, de exemplu: o servitute, un usufruct (cpr. art. 562), etc.; acţiunea pentru plata unei creanţe; acţiunea pentru împărţeala unei moşteniri[3] şi în petiţie de eriditate, chiar dacă asemene acţiune ar fi complicată cu o chestie de stat[1]; acţiunea în raport (art. 751)[2]; acţiunea în reducţiune (art. 847 urm.); acţiunea în anularea unei donaţiuni, a unui testament sau a unui contract[3]; acţiunea în despăgubire a unei daune causate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict[4]; acţi-

---

[1] Cpr. Laurent, XVI, 384. Acollas, II, p. 809. Demolombe, XXV, 51, 52. Pĕucescu, I, 283. Duranton, X, 548 urm. Vedi şi C. din Iaşi, *Dreptul* din 1894, No. 21.

[2] Vigié, II, 1175. Thiry, II, 641, p. 629. Baudry et Barde, I. 599. Laurent, XVI, 424. Larombière, I, art. 1166, No. 17. T. Huc, VII, 190.—*Contrà*. C. Douai. Rèpert. Dalloz, *Oblig.*, 904, nota 2. Vedi şi *infrà*, p. 207, nota 1.

Acţiunea în împărţeală.

[3] Art. 494 Pr. civ. şi 1825 C. C. prevĕd formal dreptul creditorilor unui moştenitor de a cere împărţeala, considerând acest drept ca o obligaţie.—Curtea din Iaşi a decis însa (24 ian. 1894) că, acţiunea în împărţeală fiind o acţiune de familie, aparţine cu precădere comoştenitorilor, astfel în cât rolul creditorilor se mărgineşte mai mult la un drept de intervenţiune şi supraveghere (art. 785), avênd facultatea de a salva drepturile lor prin separarea de patrimonii, ear nu de a provoca împărţeala. Curtea, prin această decisiune, pune în principiu, că creditorii n'au nici un interes de a provoca împărţeala, pentru că legea le conferă mijloace mai directe de a'şi asigura drepturile lor, ear nu înţelege, cu bună samă, a le contesta însuş dreptul, care este admis de toţi autorii, pentru că dreptul de a cere împărţeala nu este un drept exclusiv personal moştenitorului. Vedi Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 18. Laurent, X, 254 şi 519 urm. Demolombe, XV, 623 urm. Larombière, I, art. 1166,

---

No. 20. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 661 urm. Cpr. Cas. fr. şi C. Donai, D. P., 78. 1. 109. D. P. 55. 1. 51. C. Venezia, 20 martie 1878, *Il Foro italiano*, 78. 1. 983. Vedi şi T. III a lucrarei noastre, p. 445. text şi nota 3 şi p. 598.

[1] Aubry et Rau, IV, § 312, p. 125, nota 30; p. 126 şi 127. Marcadé, IV, 494. Bernard, *op. cit.*, II, 644. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, I, 593. 608. Thiry, II, 641. Laurent, III, 470. Larombière, I, art. 1166, No. 4. Vedi şi distincţiunea făcuta de Demolombe (V, 284). — *Contrà.* Duranton, III, 160 şi X, 563. Vedi şi t. I a lucrarei noastre, partea II, p. 276.—Acţiunele în reclamaţiune de stat care n'ar avea de scop nici un interes bănesc, ci un interes pur moral, ar aparţinea însă numai debitorului. Fuzier-Herman, II art. 1166, No. 5. Marcadé, Aubry et Rau, Baudry et Barde, Larombière, etc., *loco suprà cit.*

[2] Cpr. C. Colmar. Répert. Dalloz. v° *Successions*, 1084. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2586. Pothier, *Success.*, VIII, p. 170. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Baudry et Barde. *Oblig.*, I, 608. Baudry et Wahl, *Success.*, III, 3544. Thiry, II, 208. T. Huc, V, 374. Laurent, X, 586. Demolombe, XVI, 282. Mourlon, II, 408. Arntz, II, 1531 şi autorii citaţi în t. III a lucrarei noastre, p. 501, noat 2.—*Contrà.* C. Toulouse, Répert. Dalloz, *v° cit.*, 1084, nota 1.

[3] Laurent, XVI, 383. Larombière, I. art. 1166, No. 20. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 32.

Constituirea de parte civilă intr'o acţiune publică indreptată contra bunurilor debitorului.

[4] Astfel, creditorii ar putea, într'o acţiune publica, să se constitue parte civilă pentru daunele causate prin o crimă sau un delict îndreptate *contra bunurilor* debitorului seu. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1890, p. 368. C. Bastia, 15 martie 1866. Répert, Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 307, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 54. Laurent, XVI. 419. Baudry et Barde, I. 608. T. Huc, VII, 202. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 42. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2594. Trébutien, *Dr. criminel*, II, p. 31. Duranton, X, 558.—Acţiunea în despăgubire care ar naşte din o crimă cau un delict îndreptate *contra persoanei* debitorului n'ar putea însă fi exercitată de creditori, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunţare din partea lui. Cas. rom., *loco suprà cit.* Demolombe, XXV, 82. Laurent, XVI, 419. Arntz, III, 82. T. Huc, VII, 201. Larombière, I, art. 1166, No. 9. şi 20. Demante, V, 81 bis IX. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126. Répert.

unca în despăgubire care ar aparţinea debitorului lor în baza unui contract de asigurare contra incendiului sau contra unui alt eveniment [1].

Opunerea prescripţiei câştigată de debitor. Art. 1843.

Creditorii ar putea să opue prescripţia câştigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune însuş (art. 1843), pentru ca, după cum foarte bine a dis **Bigot-Préameneu**, în expunerea de motive, dreptul de a opune prescripţia nu este un drept inerent persoanei debitorului [2].

Creditorii mai pot încă să ceară socoteli, în numele debitorului lor minor, de la epitropul seu (art. 415 urm.) [3];

Să atace un testament, o donaţiune sau ori ce alt contract pentru viciuri de formă, lipsă de obiect sau causă [4];

Să exercite, în numele vêndĕtorului, acţiunea în resoluţiune a unei vêndări pentru neplata preţului (art. 1365 urm. [5]);

Să exercite, în numele vêndĕtorului, facultatea de rescumpărare (art. 1371 urm.) [6];

Să ceară anularea unei ipoteci constituite de debitor în folosul altui creditor [7];

Să exercite acţiunea în repetiţiune pentru plata unui lucru ce nu era datorit (art. 992 urm.);

Să exercite, în numele debitorului, acţiunele în anu-

Dolloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 306. Sourdat, *Tr. de la responsabilité*, I, 73. Marcadé, IV, 494, *in fine*. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 40 şi urm. Trib. Paris, 9 ian. 1879. Sirey, 81. 2. 21.

[1] Cpr. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 85. 1. 168. D. P., 88. 2. 225.

[2] Vedi Baudry et Tissier, *Prescription*, 111. Thiry, IV, 597. Baudry, III, 1595. Pĕucescu, I, 424. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. 11, p. 42. Troplong, *Prescription*, I, 100. Creditorii ar putea chiar, în baza art. 975, să atace renunţarea făcută de debitorul lor la prescripţia dobêndită, fără a avea alt ceva de dovedit de cât paguba sau prejudiciul ce ei ar fi suferit prin această renunţare. Chestiunea însă, în această din urmă privinţă, este controversată. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 234, nota 1.

[3] Pand. fr., *Oblig.*, I, 2576. Laurent, XVI, 388. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 9. C. Douai, D. P., 55. 2. 51.

[4] Cas. Torino, 10 april 1867, *La Giurisprudenza di Torino*, IV. 477.

[5] Fuzier-Herman, *op.* şi *loco cit.* No. 50. Laurent, XVI, 383.

[6] Baudry, II, 913. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Laurent, XVI, 383.

[7] Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1881, p. 238.

lare sau în rescisiune pentru causă de eroare, dol, violenţă [1]), sau pentru causă de incapacitate, fie că această incapacitate ar proveni din minoritate, interdicţiune sau din lipsa de autorisare maritală [2]).

Căsătorie. Art. 162. În materie de căsătorie însă, dacă a urmat eroare asupra *persoanei fisice*, căsătoria se poate ataca numai de acela din soţi a cărui consimţemênt n'a fost liber (art. 162).

Oposiţie, apel, recurs, etc. Creditorii ar mai putea încă să facă oposiţie, apel, recurs, etc., în numele debitorului lor, şi să uzeze de toate căile ordinare şi extraordinare pe care legea le conferă pentru a ataca o hotărîre, bine înţeles, dacă debitorul n'a uzat însuş de aceste căi sau n'a renunţat la ele [3]).

---

[1]) Thiry, II, 641, *in fine*. Laurent, XVI, 422. Demolombe, XXV, 88. Demante, V, 81 bis X. T. Huc, VII, 202. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Baudry, II, 913. Marcadé, IV, 495. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text şi nota 47. Arntz, III, 82. Boileux, IV, p. 426. Baudry et Barde, I, 615. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 310. Fuzier-Herman, II, art. 1166, 35 urm.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 566 urm. (părere pe care însuş acest autor a părăsit-o mai tardiu).

[2]) Laurent, III, 163 şi XVI, 420. Thiry, I, 345. T. Huc, II, 278 şi VII, 202. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text şi nota 48. Demolombe, IV, 342 şi XXV, 86. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659 urm. Arntz, II, 82, *in fine*. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 36. Baudry et Barde, I, 616, etc.—Astfel, creditorii unei femei măritate ar putea să ceară anularea obligaţiunei contractate de dênsa fara cuvenita autorisare. C. Paris şi Cas. fr., D. P., 88. 2. 225. D. P. 53. 1. 160. Marcadé, I, 752. Baudry, I, 651. Pand. fr., *Mariage*, I, 2416 şi *Oblig.*, I, 2655 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Mariage*, 530.—Vedi însa Cas. fr., D. P., 78. 1. 316. Cubain, *Droit des femmes*, 120. Chardon, *Puissance maritale*, 130. Cpr. C. Grenoble, 2 aug. 1827. Répert. Dalloz, *Mariage*, 939, nota 3.

[3]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1874, p. 146, ultimul considerent. Cas. fr., D. P., 55. 1. 168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 2596 urm. şi t. VII. *Appel civil*, 2367 urm. Demolombe, XXV, 54. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 119. Larombière, I. art. 1166, No. 20. T. Huc, VII, 203 şi 225, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 608, nota 1. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 86, 90, 99.—Creditorul n'ar mai putea însă sa facă apel sau recurs în urma intervenirei unei transacţiuni intre debitor şi persoana cu care el se judecase, in privinţa procesului in care s'a pronunţat hotărîrea atacată. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1892, p. 335. Baudry, II, 910, *in fine*. Cpr. şi Cas. rom., S-a II, anul 1874, p. 132. Creditorii vor putea însă să atace această transacţie ca frauduloasa (art. 975).

Dărâmarea hotărîrelor dobêndite fraudulos de debitor.

Ei ar putea de asemene să atace, prin acţiunea pauliană, hotărîrele definitive prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat, în urma unei înţelegeri frauduloase avută cu adversarul seu. (Vedi *infrà*, explic. art. 975).

Intr'un cuvênt, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, care presintă pentru dênşii un interes bănesc, născut şi actual, susceptibil de a putea fi cedat şi de a avea un emolument supus urmărirei.

Dreptul trebue să fie bănesc şi susceptibil de cesiune.

Dreptul trebue să fie *bănesc*, pentru că creditorul exercitându'l spre a fi plătit, altfel el nu 'şi ar atinge scopul. Care ar fi, în adevĕr, interesul creditorului de a exercita dreptul de corecţiune ce aparţine debitorului asupra copiilor sei: dreptul de a consimţi la căsătoria, emanciparea [1]) sau adopţiunea lor, etc? Ce folos ar trage creditorul din exerciţiul acestor drepturi sau a altor drepturi morale, pe care legea le conferă exclusiv şi personal debitorului? Nici unul. Dreptul trebue să fie nu numai bănesc, dar încă susceptibil de a fi cedat altuia, caci altfel nu se poate pricepe cum el ar putea fi exercitat de un creditor subrogat în drepturile debitorului seu.

Uz, abitaţiune.

Astfel, dreptul de uz şi de abitaţiune, de şi bănesc, nefiind susceptibil de cesiune (art. 571, 573), nu poate fi exercitat de către creditori [2]).

Creanţa femeei p. hainele de doliu. Art. 1279.

Aceiaş soluţie este admisibilă în privinţa creanţei ce femeea ar avea asupra succesiunei barbatului seu pentru hainele de doliu (art. 1279). Creanţa femeei fiind, în adevĕr, insezisabilă, nu poate da loc la nici o acţiune din partea creditorilor sei [3]).

Emaniciparea copiilor. Drept personal.

[1]) Dreptul de a emancipa pe copilul seu minor fiind un atribut al puterei părinteşti, aparţine, ca atare, exclusiv părintelui şi nu poate, nici într'un caz, să fie exercitat de creditorii sei. C. Pau. D. P., 88. 2. 283. Cpr. Baudry et Barte, I, 594, 698. Vedi şi t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1 şi *infrà*, explic. art. 975.

[2]) Thiry, II, 641. Baudry, II, 914, *in fine*. Laurent, XVI, 418. Baudry et Barde, I, 592, 604. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 73. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126, text şi nota 36. Pand. fr., *Oblig.*, I 2643. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 211. Demante, V, 81 bis VIII.

Creditorii usuarului vor putea însă să urmărească fructele percepute de dênsul. Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 664, *ad notam*. Cpr. Laurent, VII, 116.

[3]) T. Huc, VII, 212. Demolombe, XXV, 73. Larombière, I, art. 1166, No. 11. Baudry et Barde, I, 605.

Acțiuni și drepturi necesionabile și neurmăribile.

Tot pentru aceleașĭ motive, trebue să decidem că creditoriĭ nu vor putea exercita acțiunele relative la creanțele care, după lege, nu pot fi nici cedate, nici urmărite (art. 409 Pr. civ. modificat prin legile din 1 martie 1881 și din 19 iunie 1892): acțiunele relative la sumele declarate neurmăribile de dăruitor sau testator (art. 408, § 2 Pr. civ.); acțiunele relative la pensiunele alimentare (art. 187 urm. C. C., 408, § 1 Pr. civ.): acțiunele relative la obiectele pe care legea le declară neurmăribile (art. 406 urm. Pr. civ.), etc. [1].

Dreptul poate să fie bănesc și, cu toate aceste, să nu poată fi exercitat de creditori. Aceasta se va întâmpla de câte ori el n'a fost încă fixat asupra capului debitorului, pentru că mai trebuește încă o determinare a voinței sale pentru a'l dobêndi.

Primirea unei donațiuni.

Astfel, creditoriĭ n'ar putea să accepte o donațiune, sau propunerea unei vêndări, unui schimb, ori a unui alt contract făcută debitorului lor, de oare ce, cât timp nu există încă de cât o ofertă, o simplă policitațiune, contractul nu este încă format și nu există un drept propriu dis, pe care creditoriĭ să'l poată exercita în numele debitorului lor [2].

Acceptarea donațiunei în baza art. 975. Controversă.

Creditoriĭ n'ar putea accepta donațiunea nici în baza art. 975, pentru că, prin neacceptare, debitorul perde numai ocasiunea de a se înbogăți, ceea ce el este în drept de a o face, fără a dauna pe creditoriĭ seĭ [3]. „*Non fraudantur creditores, cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*“. (L. 134, Pr., Dig., 50, 17).

Primirea unei moșteniri. Controversa.

Ce trebue să decidem în privința primireĭ unei moșteniri sau unui legat?

---

[1] Cpr. C. Grenoble. D. P., 1897. 2. 238. — Astfel, acțiunea în restituire care ar aparținea debitorului, în privința obiectelor enumerate în art. 408 urm. Pr. civ., care s'ar găsi în mâna unuia de al treile, n'ar putea fi exercitată de către creditoriĭ seĭ, pentru că, dacă aceste obiecte ar fi în posesiunea debitorului, ele ar fi tot neurmăribile. Veḑi T. Huc, VII, 207. Bernard, *op. cit.*, II, 642. Laurent, XVI, 418. Cpr. Baudry et Barde, I, 592, 604.

[2] Vigié, II, 1175. Laurent, XII, 239 și XVI, 425. Demolombe, XX, 155 și XXV, 58. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 și VII, § 652, *in fine*, p. 64. Giorgio Giorgi, II, 213. T. Huc, VII, 194. Baudry et Barde, I, 600. Larombière, I, art. 1166, No. 18. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 932, No. 40. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2638 și *Donations*, I, 3787. Vedĭ *infrà*, p. 224 și t. IV a lucrăreĭ noastre, p. 122, nota 3.

[3] Cu toate aceste, chestiunea este controversată. Veḑi p. 224.

Curtea din Galatz și Curtea noastră supremă au decis că creditorii moștenitorului, care nu s'a pronunțat încă, ar putea, cât timp acest drept nu s'a prescris (art. 700), să primească moștenirea *ab intestat* în numele și în locul debitorului lor, în baza art. 974, pentru că facultatea de a accepta sau de a repudia o moștenire nu e personală aceluia în favoarea căruia ea este deschisă [1]; însă Laurent să rădică cu multă putere în contra acestei teorii, pentru că dreptul de opțiune ce are moștenitorul nu este cuprins în drepturile pe care creditorii pot să le exercite, nu din causa că acest drept de opțiune ar fi personal moștenitorului, ci pentru că el n'ar face parte din gagiul creditorilor, *non est in bonis.*

Părerea lui Laurent este însă inadmisibilă. In adevĕr, art. 699 dând drept creditorilor să primească moștenirea, în urma renunțărei debitorului, le conferă *eo ipso* acelaș drept înainte de renunțare.

Acceptarea unui legat. Controversa. Aceleași principii urmând a fi admise și în materie de legate, trebue să decidem că creditorii vor putea să accepte legatul în locul și în numele debitorului lor. Art. 899, § 1 dice, în adevĕr, că ori ce legat pur și simplu conferă legatarului, din dina morței testatorului, un drept asupra lucrului legat, drept transmisibil moștenitorilor și *representanților* sei, prin urmare, și creditorilor [2].

Principiul inscris în art. 974 trebue să fie deci astfel formulat: *Creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de casul când din un text de lege sau din însuș natura dreptului reesă că el nu poate fi exercitat de cât de însuș debitorul.*

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1887, No. 77, p. 611 și 614. Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 772. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 11. In acelaș sens: Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 214. Gr. Peucescu, I, 336 urm. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 601. Baudry et Wahl, *Success.*, I, 1490, 1491. Demolombe, XV, 58 și 76.—*Contrà.* Laurent, XVI, 427. T. Huc, *Code civ.* VII, 195 și *Traité de la cession*, No. 93, p. 138. Vedi *infrà*, p. 224 și t. III a lucrărei noastre, p. 357, nota 1.

[2] Vedi Pand. fr., *Oblig.*, I, 2639. Demolombe, XXV, 59. Aubry et Rau, VII, § 726, p. 532. Baudry et Barde, I, 603, 622. Peucescu, I, 336, 337. Massé-Vergé, III, § 503, p. 302. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 504.—*Contrà.* Laurent, XVI, 426. T. Huc, VII, 195. C. Rouen, D. P., 66. 2. 9 și Sirey, 67. 2. 11.

Drepturile pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor.

Intre drepturile a căror exercițiu legea sau natura lucrurilor îl interdice creditorilor, vom cita cele mai de căpitenie, fără a avea pretențiunea de a face o nomenclatură completă. Astfel sunt: Dreptul debitorului de a administra patrimoniul seu așa cum o înțelege el [1];

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional.

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional, precum ar fi, de exemplu, dreptul de tutelă (art. 369); de administrație legală în timpul căsătoriei (art. 343); dreptul de administrație al barbatului asupra bunurilor dotale ale femeei sale (art. 1242), [2] etc.;

Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului.

Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului, pentru că depositul, ca și mandatul, dovedește o încredere personală ce deponentul a avut în depositar, și pentru că lucrul depositat nu face parte din bunurile acestui din urmă [3];

Punerea în posesiune a bunurilor unui absent. Controversă.

Dreptul creditorilor moștenitorului presumtif de a cere punerea în posesiune a bunurilor absentului (art. 106 urm.), fiind că asemene punere în posesiune nu este un drept bănesc, ci o sarcină încredințată de lege moștenitorilor pentru motive inerente persoanei și calității lor [4].

---

[1] Astfel, creditorii n'ar putea, prin intervenția lor, sa sileasca pe debitor sa arendeze un fond în loc de a'l cultiva el însuș, cu toate că s'a gasit o Curte care a hotarît contrarul, sau *vice-versa*, pentru ca aceasta ar insemna a'i radica capacitatea sa și a'l pune sub interdicție. Vedi *suprà*, p. 200, text și nota 2.

[2] Pand. fr., I, 2662 urm. Demolombe, XXV, 60. Thiry, II, 641. Arntz, III, 82. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 66. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 124, text și nota 27 și 28. Larombière, I, art. 1166, No. 6. Baudry et Barde, I, 595. Creditorii mandatarului vor putea însa sa indeplinească mandatul de câte ori acesta a fost conferit in interesul mandatarului, când, de ex., el s'a dat unui creditor drept garanție a creanței sale, pentru ca, in asemene caz, el nu este inerent persoanei mandatarului, ci face din contra parte din patrimoniul seu. Demolombe, XXV, 61. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 67, și autorii *suprà citați*.

[3] Demolombe, XXV, 62. Baudry et Barde, I, 596.

[4] Laurent, II, 187. Larombière, I, art. 1166, No. 8. Toullier D. 1, partea I. 399.— *Contrà*. Baudry et Barde, *Oblig.*, I. 611. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, I, 1110. Demolombe, II, 78. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 127, text și nota 44. Cpr. Pand. fr., t. I, *Absence*, 47 urm. Fuzier-Herman, *op. cit.*, I, art. 113, No. 6 și art. 120, No. 13.

Separare de bunuri.

Dreptul de a cere separarea de bunuri (art. 1257) [1], creditorii barbatului putênd numai să atace separaţia ca frauduloasă, în baza art. 975 (art. 1264);

Revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine.

Dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni pentru ingratitudine (art. 831 urm.), acest drept fiind prin excelenţă personal dăruitorului, *personalisim*, după cum se exprimă vechii autori [2];

Operă literară.

Dreptul de a da publicităţei o operă literară sau artistică a debitorului [3];

Desparţenie.

Dreptul de a cere despărţenia şi, în genere, toate acţiunele care respiră o resbunare (*vindictam spirantes*);

Tăgăduirea paternităţei.

Dreptul de a tăgădui paternitatea, care aparţine numai barbatului (art. 286 urm.);

Anul. căsătoriei. Nulităţi relative.

Dreptul de a cere anularea căsătoriei pentru o nulitate relativă (art. 162, 165 [4]);

---

[1] Unii critică această disposiţiune (vedi Laurent, XXII, 201), ear alţii o aprobă, din contra, ceea ce este mult mai raţional, pentru că amestecul creditorilor ar fi tulburat liniştea şi armonia dintre soţi, consideraţiune superioară interesului pur bănesc al creditorilor. Vedi Baudry et Barde, I, 612. Guillouard, *Contrat de mariage*, III, 1101.

[2] Vedi autorii citaţi în t. nostru IV, p. 268, nota 1. *Adde*, Baudry, II, 515. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, II, 216. Baudry et Barde, I, 613. Fuzier-Herman, art. 957, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 şi VII, §, 708, p. 419.—Larombière (I, art. 1166, No. 9) şi Duranton (X, 559) ar voi ca acţiunea în revocaţiune introdusă de dăruitor în termenul util să poată fi continuată, în urma morţei sale, de creditorii sei, însă această părere este respinsă de majoritatea autorilor.

[3] Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 216.

Anul. căsătoriei. Nulităţi absolute.

[4] Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 51.—Nulităţile absolute pot însă fi invocate şi de creditori (art. 169). Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 64. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2625 şi *Mariage*, I, 1204. Laurent, II, 443, 494 şi XVI, 415. Thiry, II, 641. Baudry, I, 526. Mourlon, I, 667. T. Huc, II, 137. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Marcadé, I, 655. Aubry et Rau, V, § 461, p. 60.—Creditorii au, în adevĕr, interes a cere anularea căsătoriei, de şi acest drept le a fost contestat (cpr. Curtea din Douai şi Cas. fr. Rèpert. Dalloz, *Mariage*, 514, nota 1), fie pentru a sustrage bunurile barbatului de sub ipoteca legală a femeei (C. Metz. D. P., 54. 2. 217), fie pentru a nu vede anulată obligaţia contractată de o femee măritată fără autorisare.

Dreptul de a cere despagubiri în baza unei daune causate prin o crimă sau un delict severșit *în contra persoanei* debitorului [1]:

Dreptul de a exercita retractul litigios (art. 1402 [2]):

Dreptul pentru creditorii chirografari a unei femei màritate sub regimul dotal, fie chiar anteriori casatoriei, de a cere, în numele ei, anularea înstrainărilor, ipotecelor sau a obligațiunelor sale personale la care ea ar fi consimțit asupra bunurilor sale dotale [3], etc.

Anularea obligi. contractate de o femee màritatà asupra bunurilor sale dotale. Controversă.

Condițiunele cerute pentru exercițiul acțiunei subrogatorie.

Toți creditorii, chiar și acei ipotecari, de vreme ce legea nu distinge [4], pot să exercite drepturile debitorului lor, fără să aibă nevoe de a fi subrogaţi de justiţie, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanţa lor să fie exigibilă.

---

[1] Vedi *suprà*, p. 201, nota 4. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 218. T. Huc, VII, 201 și VIII, 420.

[2] Pand fr., *Oblig.*, I. 2670. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Cas. fr., D. P., 47. 4. 426.

Autorii admit aceiaș soluție în privința retractului succesoral (*de retrait successoral*), despre care vorbește art. 841 din codul fr. (cpr. Pand. fr., I, 2669. Laurent, X, 361. T. Huc, V, 321 și VII, 189. Baudry et Barde, I, 614. Fuzier-Herman, art. 841, No. 152, etc.), dispoziție care cu drept cuvent a fost eliminată de leginitorul nostru. Vedi t. III, p. 444, nota 4.

Retract succesoral.

Un alt retract admis de codul fr. (art. 1408) este retractul de indivisiune, caruia, cu toata controversa ce există asupra acestui punct (v. Pand. fr., I. 2671. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 44), jurisprudența îi aplica aceleași principii (C. Riom. D. P., 90. 2. 324); însă și acest text a fost eliminat de leginitorul nostru, dimpreună cu întregul capitol care se ocupa despre comunitatea legală.

Retract de indivisiune.

Singurul retract (*retrait*) admis în legea noastră, este numai retractul drepturilor litigioase (art. 1402) și aceasta numai în materie civila, căci el nu poate fi admis în materie comercială (art. 45 C. com.).

Retract litigios. Art. 1402 urm.

[3] Vedi Aubry et Rau, V, § 537, p. 562, text și nota 25. Massé-Vergé. IV, § 670, p. 232, nota 14. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3519. Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2658 și *Contr. de mariage*, 10749 urm. T. Huc, VII, 210. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 45 urm. Cpr. C. Montpellier, Paris și Cas. fr., D. P., 47. 2. 67. D. P., 58. 5. 136. D. P., 59. 1. 398.—*Contrà*. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1396. Guillouard. *Idem*, IV, 1889. Laurent, XVI, 421 și XXIII, 548 urm. Demolombe, XXV, 87. Baudry et Barde, I, 617. Larombière, I, art. 1166, No. 12. Baudry, III, 412. Giorgio Giorgi, II, 220. C. Bordeaux. Sirey, 91. 2. 233, și nota lui Lacoste. Cpr. Cas. Napoli. Sirey, 88, 4. 31.

[4] „Considerand, dice Curtea noastră suprema, cà art. 974 re-

Toate aceste chestiuni sunt însă controversate din causa laconismului legiuitorului.

Subrogarea judiciară în drepturile creditorului. Controversă.

Astfel, unii susţin că creditorii nu pot exercita *de plano*, din propria lor autoritate, drepturile debitorului lor, fără a fi autorisaţi de justiţie, adecă fără a fi subrogaţi în drepturile lui; de unde şi numele de acţiune subrogatorie [1].

Această părere este însă inadmisibilă, de oare ce legea nu cere asemene subrogare, şi creditorii sunt subrogaţi *ipso jure* în drepturile şi acţiunele debitorului; în adevĕr, însuş legiuitorul le dă mandat de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor. Art. 699, invocat în părerea contrară, nu este o aplicare a art. 974, ci a art. 975 [2].

---

cunoaşte creditorilor dreptul de a exercita acţiunele debitorului lor, şi că acest text nu face nici o distincţiune între creditorii chirografari şi acei ipotecari, etc.". Bulet. S-a 1, 1886, p. 382, ultimul considerent. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2716. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408.

[1] Argument din tradiţia istorică, adecă din dreptul roman (cpr. L. 15, § 3, Dig., 42, 1, *De re judicata*; L. 2, § 1, Dig., 42, 7, *De cur. bon. dand.*; L. 14, Pr., Dig., 42, 5, *De rebus auctoritate jud. possid.*; L. 2, Cod., 4, 15, *Quando fiscus*, etc.; L. 3, Cod., 4, 16, *De heredit. actionibus*) şi din art. 699, care prescrie autorisarea justiţiei pentru acceptarea moştenirei din partea creditorilor în locul şi rêndul debitorului lor. Vedi în acest sens, Thiry, II, 640. Arntz, III, 83. Marcadé, IV, 493. Demante, V, 81 bis V. Taulier, IV, p. 409. Proudhon, *Usufruit*, IV, 2237 urm. C. Brescia (Italia), 11 dechem. 1873, decisie citată de Giorgio Giorgi, II, 238.

[2] Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 401 (considerentul citat textual p. 197, nota 1). Baudry, II, 910. Vigié, II, 1182. Laurent, XVI, 397 urm. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 126. Demolombe, XXV, 106. Mourlon, II, 1171. Bonnier, *Revue pratique*, t. 1, anul 1856, p. 98. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 490. Pand. fr., I, 2701. Acollas, II, p. 810. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, IX, p. 208. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118, text şi nota 4. Giorgio Giorgi, II, 239. Pĕucescu, I, 306, 307. Baudry et Barde, I, 634. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, nota 1. T. Huc, VII, 186. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Jurisprudenţa este in acelaş sens. Cpr. D. P., 49. 1. 42. D. P., 52. 1. 20. D. P., 53. 2. 69. D. P., 61. 5. 327. D. P., 70. 1. 64. D. P., 71. 2. 47, colona 1. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. C. Bruxelles, *Pasicrisie*, 71. 2. 196.

Această controversă este însă numai teoretică, pentru că, de fapt, creditorii citează mai în tot-deauna atât pe debitor cât și pe cei de al treile, în contra cărora acțiunea trebue să fie îndreptată, și conchid a fi subrogați în locul celui dintâi, în privința acțiunei ce ei exercită în contra celor de al doile [1].

Punerea în causă a debitorului.

Punerea în causă a debitorului ar fi, după unii, chiar obligatorie, de și legea este mută în această privință [2].

Controversă.

Dacă creditorul n'a pus în causă pe debitor, acesta va putea fi chiemat de cel de al treile. (Demolombe, XXV, 108).

Titlu executor.

Acțiunea creditorilor va fi primită, chiar dacă ei n'au un titlu executor, pentru că ei nu îndeplinesc un act de executare, ci un act *preliminar* al executărei. Un simplu titlu, fie chiar și sub semnatură privată, permițênd creditorului de a urmări bunurile debitorului lui, care se găsesc în mâna unor a treia persoane [3], trebue să'i permită de a exercita drepturile pe care debitorul seu neglijă de a le exercita însuş [1]). Pentru ca art. 974 să'şi aibă aplicaţiunea, este destul ca dreptul creditorului să fie *stabilit*, dice foarte bine Curtea din Montpellier [2]).

---

[1] Vedi Acollas, II, p. 811, *ad notam*. Thiry, II, 640, *in fine*. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 400. Demolombe, XXV, 103. Bernard, II, 640. Baudry et Barde, I, 635. Pand. fr., I. 2686. C. Bruxelles, 11 iulie 1877. *Pasicrisie*, 1877, 2, 298.

Achitarea debitorului. Controversă.

Cel de al treile chiemat poate el să oprească acțiunea creditorului, platindu'i ceea ce i se datorește? Chestiunea este earăș controversată.

Unii admit afirmativa (Demolombe, XXV, 118. Baudry et Barde, I. 643. Larombière, art. 1166, No. 33), ear alții negativa. Vedi în acest din urmă sens, Laurent (XVI, 406), care ajunge însă la acelaș resultat. Cpr. Pand. fr., I. 2741.

Beneficiul de discuțiune.

In ori ce caz, cel de al treile acționat de creditor nu poate să trimeata pe acest din urma să discute bunurile debitorului, precum putea să'l trimeata la Romani (cpr. L. 15. § 2, Dig., 42, 1) și precum poate să 'l trimeată și astăzi, în casul art. 975. Vedi *infrà*, explic. acestui text, p. 223.

Art. 1379, 1794.

Cel de al treile cumpărător ar putea însa, în casul art. 1379, să opună creditorilor *ipotecari* beneficiul de discuțiune, prin aplicțiunea dreptului comun (art. 1794). El n'ar putea însă, cu toata părerea contrară a lui Labbé, sa opue acest beneficiu creditorilor chirografari. Demolombe, XXV, 115 bis. 115 ter. Pand. fr., I, 2743.

[2] Demolombe, XXV, 107. Giorgio Giorgi, II, 240. — *Contrà*. Laurent, XVI. 400. Baudry et Barde, I, 635. Fuzier-Herman, art. 1166. No. 128. Cas. fr., D. P., 49. 1. 42. Cas. Torino, 12 martie 1874. *Giur. Tor.*, XI, 337.

[3] Art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. Vedi *suprà*, p. 198.

Creditorii trebue să aibă exerciţiul dreptului ce exercită.

Trebue însă să adăogăm că este neaparat ca creditorii să aibă exerciţiul personal al dreptului ce ei voesc să exercite. Astfel, acţiunea care ar avea de bază paguba comună a tuturor creditorilor unui falit, n'ar putea fi exercitată de cât de judecătorul sindic [3]).

Se înţelege de la sine că creditorii sunt pasibili de toate excepţiile de care ar fi pasibil însuş debitorul [4]). *Qui alterius jure utitur, eodem jure uti debet.*

Creditorii a căror creanţă n'a ajuns la scadenţă. Controversă.

Un alt punct controversat în doctrină este acela de a se şti dacă creditorii, a căror creanţă n'a ajuns încă la scadenţă, pot sau nu să exercite drepturile debitorului lor, prin aplicarea art. 974.

Părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care pune în principiu că creditorii, a căror termen n'a ajuns încă la scadenţă sau a căror condiţie nu s'a îndeplinit încă, nu pot usa de beneficiul art. 974. pentru că, de şi ei pot să iee mĕsuri conservatorii (art. 1016), totuşi ei nu pot face acte de executare şi, prin urmare, nici acte care pregătesc executarea [5]).

---

[1]) Cpr. Baudry, II, 910. Demolombe, XXV, 101. Laurent, XVI, 395. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Giorgio Giorgi, II, 233, 234. Baudry et Barde, I, 632. Vigié, II, 1180. Pand. fr., I, 2697. Cpr C. Dijon. D. P., 71. 2. 46.—*Contrà.* Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18 şi 19.

[2]) D. P., 88. 2. 292. Cpr. C. Lyon. *Pand. Périod.*, 86. 2. 362.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 186 şi Cas. fr., D. P. 91. 1. 53.

[4]) T. Huc, VII, 186. Demolombe, XXV, 116. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, No. 120, p. 491, nota 6. Arntz, III, 85. Baudry et Barde, I, 638. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 121. Cpr. C. Grenoble, D. P., 92. 2. 518. Mai vedi încă D. P., 55. 1. 198. D. P., 67. 1. 344.

[5]) Baudry, II, 910. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 113. Vigié, II, 1181. Laurent, XVI, 393, 394. Thiry, II, 640. Demolombe, XXV, 100. Giorgio Giorgi, II, 232. Baudry et Barde, I, 629. T. Huc, VII, 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Demante, V, 81 bis III. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 120. Marcadé, IV, 493. Pand. fr., I, 2692.—*Contrà.* Mourlon, II, 1171, nota 2. Larombière, I, art. 1166, No 21. Aceşti din urmă autori consideră pe ne drept exerciţiul acţiunei subrogatorie ca un act conservator.

Creanța eventuală.

A fortiori deci, acțiunea oblică n'ar aparținea creditorilor care n'ar avea o creanță actuală, ci numai o speranță, o eventualitate de creanță [1].

Creditorii anteriori actului.

Creanța creditorului n'are însă nevoe de a fi anterioară dreptului ce el voește a exercita, pentru că toate bunurile debitorului, chiar și acele viitoare, formează gagiul creditorilor sei (art. 1718, 1719) [2].

Data certă.

Toți creditorii a căror creanță ar fi constatată vor putea deci să uzeze de beneficiul art. 974, cu toate ca creanța lor n'ar avea dată certă (art. 1182).

Casul în care însuș debitorul exercită drepturile sale.

In fine, pentru ca creditorii să poată exercita drepturile debitorului lor, trebue ca acesta să refuse sau să neglige de a le exercita însuș. Acțiunea creditorilor va fi deci respinsă de câte ori debitorul va exercita însuș drepturile sale [3], creditorii avênd, în asemene caz, numai dreptul de a interveni.

Punerea în întârdiere a debitorului. Controversă.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorii sei n'are nevoe de a fi pus în întârdiere să'și exercite dreptul seu; legea, în adever, nu cere asemene formalitate și simpla sa negligență este suficientă pentru a da loc la aplicarea art. 974 [4].

---

[1] Cpr. C. Lyon și Montpellier. *Pand. Period.*, 86. 2. 362. D. P., 88. 2. 292.

[2] Laurent, XVI, 396. Demolombe, XXV, 99. Vigié, II, 1179. Pand. fr., I, 2688 Demante, V, 81 bis II. Larombière, art. 1166, No. 21. Baudry et Barde, I, 630. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, 409. Giorgio Giorgi, II, 231. Cas. fr., D. P., 54. 1. 403. C. Bologna, 11 martie 1876, *Ric. giur. Bol.* 1876, 114.

Acțiune pauliană. Art. 975.

Acțiunea pauliană nu aparține, din contra, creditorilor posteriori actului ce urmează a fi atacat, ci numai acelor anteriori, pentru că actul fraudulos nu aduce nici o pagubă creditorilor posteriori, de oare ce ei nu au putut conta pe bunurile înstrăinate. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 242 urm.

[3] Cpr. Laurent, XVI, 392. Demolombe, XXV. 94. Baudry, II, 911. Demante, V, 81 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. Thiry, II, 640. Pand. fr., I, 2679. Larombière, I, art. 1166, No. 1. T. Huc, VII, 186. Vedi și Cas. fr., D. P., 86. 1. 221. C. Orléans. D. P., 84. 2. 37.

[4] Vigié, II, 1177. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 392. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Pand., fr., I, 2685. Giorgio Giorgi, II, 227. Pĕncescu, I, 304. Baudry et Barde, I, 633. Cpr. C. Nimes, D. P., 80. 2. 247. —*Contrà.* Demolombe, XXV, 102. Demante, V, 81 bis IV. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18. Marcadé, IV, 493. Garsonnet. *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Thiry, II, 640.

Remâne însă bine înţeles că, în ori ce caz, acţiunea creditorilor nu este admisibilă de cât dacă ea se întemeiază pe un interes serios şi legitim. Ea va fi deci respinsă de câte ori va fi prematură, frustatorie şi inutilă pentru conservarea drepturilor lor [1]).

Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie.

Foloasele care resultă din acţiunea subrogatorie nu aparţin exclusiv creditorilor cari au exercitat-o. Aceste beneficii intrând în patrimoniul debitorului, se vor împărţi prin analogie între toţi creditorii sei, afară de casul când ar exista între ei cause legitime de preferenţă, adecă un privilegiu sau o ipotecă (art. 1719) [2]).

Această regulă nu sufere excepţie de cât în casurile în care legea conferă creditorului o acţiune directă contra debitorilor debitorului seu.

Art. 1448, 1542. Astfel, zidarii, lemnarii şi toţi lucrătorii întrebuinţaţi la clădirea unui edificiu, au o acţiune directă contra aceluia pentru care lucrarea a fost făcută (comitent) (art. 1448); mandantele, contra persoanei substituite de mandatarul seu (art. 1542, *in fine*), etc. [3]).

---

[1]) Laurent, XVI, 394. Demolombe, XXV, 97. Larombière, art. 1166, No. 21. Pand. fr., I, 2693. Giorgio Giorgi, II, 225. Baudry et Barde, I, 628. Garsonnet, *op. cit.*, I, § 120, p. 492, nota 8. Cpr. D. P., 54. 1. 303. D. P. 70. 1. 64. D. P., 72. 2. 137. D. P., 73. 1. 151. D. P., 75. 1. 147.—Veḑi asupra regulei „*Pas d'intéret, pas d'action*“, Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 118, p. 470 urm.

[2]) Baudry, II, 912. Baudry et Barde, I, 644. Vigié, II, 1183. Laurent, XVI, 406, 407 urm. Larombière, I, art. 1166, No. 24. Demante, V, 81 bis VI. T. Huc, VII, 214, *in fine*. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 328. Thiry, II, 642. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 122. Pand. fr., I, 2752 urm. Mourlon, II, 1172. Acollas, II, p. 811. Berriat St. Prix, II, 4327. Massé-Veré, III, § 554, p. 409, nota 8. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 252 urm.—Veḑi însă Demolombe (XXV, 130, 133), care nu admite această soluţie de cât atunci când debitorul a fost pus în causă.

[3]) Veḑi Thiry, II, 642, *in fine*. Vigié, II, 1186, *in fine*. Pand. fr., I, 2757 urm. Demolombe, XXV, 139 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495. Pĕucescu, I, 348-356. Laurent, XVI, 409. Veḑi însă Baudry et Barde, I, 645. Larombière, I, art. 1166, No. 27. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 123.

Art. 1753 C. C. fr. şi 611 Pr. civ. rom. Art. 1753 din codul fr. conferă proprietarului o acţiune contra sub-locatarului sau sub-arendaşului până la concu-

Condițiile cerute p. ca hotărîrea dobândită de un creditor să fie oposabilă tuturora.

Soluția mai sus expusă, după care lucrul judecat față cu creditorul reclamant ar fi oposabil celorlalți creditori, care n'ar fi luat parte la proces, presupune, bine înțeles, că acest creditor a isbutit în pretențiile sale, căci dacă cere-

---

Controversa.

rența prețului sub-locațiunei sau sub-arendarei, de câte ori locatarul sau arendașul principal a sub-închirieat sau sub-arendat, potrivit art. 1418, lucrul luat de dênsul în chirie sau în arendă; și se controverseaza foarte mult chestiunea de a se ști dacă proprietarul are o acțiune directă și personală contra sub-chiriașului sau sub-arendașului, sau numai acțiunea oblică care resultă din art. 974. Pentru a se decide că acțiunea proprietarului este personală și directă, se argumenteaza din termenii art. 1753 C. C. fr., în care se dice că „sub-locatarul este obligat (*est tenu*) către proprietar“. Vedi în acest sens, Thiry, IV, 57. Marcadé, VI, art. 1753, p. 496. Troplong, *Louage*, I, 128 și II, 547, 548. Arntz, IV, 1153. Aubry et Rau, IV, § 368, p. 493, 494. Guillouard, *Louage*, I. 339. Duranton, XVII, 161. Cas. fr., D. P., 83. 1. 305. Vedi și L. 5, § 11, Dig., 13. 7, *De pignerat. actione.*—Acest sistem este inadmisibil la noi, unde art. 1753 fr. a fost eliminat din codul civil, și unde nu avem, în această privință, de cât art. 611 Pr. civ., care prevede numai ca lucrurile sub-locatarilor și sub-arendașilor, ce se vor afla în locurile ocupate de dênșii, precum și fructele pămêntului ce le s'au sub-arendat, se vor putea sechestra de proprietar pentru plata chiriei ce datorește chiriașul sau arendașul principal. In adevĕr, neexistând nici un raport juridic între sub-locatar sau sub-arendaș și între proprietar, este contrar principiilor de a se conferi acestui din urmă o acțiune directă și personală contra celor dintâi. Proprietarul nu poate, deci, în legislațiunea noastră, să aibă de cât acțiunea oblică prevĕdută de art. 974 C. C., adecă dreptul de a exercita în contra sub-locatarului sau sub-arendașului acțiunea ce locatarul sau arendașul principal are în contra acestuia. Art. 611 Pr. civ. nu este deci de cât o aplicațiune a art. 974. Dacă aceasta părere se susține de unii în Francia (vedi, de ex., Baudry, III, 694. Laurent, XXV, 202 urm. Cpr. C. Lyon, D. P., 90. 2. 97), apoi, cu atât mai mult această părere este admisibilă la noi, unde art. 1753 din codul fr. lipsește.

Interesul acestei discuțiuni.

Eată acum care este interesul acestei chestiuni. Acțiunea directa este mult mai folositoare de cât acea care resulta din art. 974, pentru că, pe când produsul acestei din urmă acțiuni trebue să se împartă între toți creditorii locatarului sau arendașului principal (art. 1719), ca una ce face parte din patrimoniul sĕu, prin exercițiul acțiunei directe, proprietarul nu va veni, din contra, în concurs de cât cu creditorii personali ai sub-locatarului sau sub-arenrea sa ar fi fost respinsă, fără ca debitorul să fi fost pus în causă, hotărîrea dobêndită de dênsul n'ar fi oposabilă nici acestuia, nici creditorilor remaşi în inacţiune, care ar putea, la rêndul lor, să exercite acţiunea oblică prevĕḍută de art. 974. Hotărîrea dobêndită faţă cu un creditor, în baza art. 974, n'ar fi deci oposabilă celorlalţi creditori, la caz de perderea procesului, *de cât atunci când debitorul a fost pus în causă*, ceea ce se va întâmpla mai tot-deauna în practică 1).

---

daşului, depărtând pe creditorii personali ai locatarului sau arendaşului principal. Cpr. Berriat St. Prix, III, 6991. Arntz, IV, 1153. Duranton, XVII, 161.

Ei bine, cu toate aceste, ori care ar fi foloasele acţiunei directe, legiuitorul nostru n'a admis-o, şi proprietarul ne avênd de cât acţiunea oblică, prevĕḍută de art. 974, el va percepe preţul sub-locaţiunei sau sub-arendărei până la concurenţa sumei datorite de chiriaşul sau arendaşul principal, în concurenţă cu ceilalţi creditori ai acestui din urmă. Aceste sunt, după noi, adevĕratele principii. Sub-locatarul sau sub-arendaşul va putea însă să opue plăţile făcute fără fraudă pentru termenele expirate, nu însă şi plăţile făcute cu anticipare (art. 611 Pr. civ.). Este deci de mirat cum Curtea noastră supremă a putut să decidă (12 mai 1884), că proprietarul are un privilegiu *chiar asupra lucrurilor sub-locatarilor* (Bulet. 1884, S-a I, p. 411, ultimul considerent). Proprietarul are, ce e dreptul, un privilegiu asupra mobilelor chiriaşului sau arendaşului (art. 1730); nicăire nu se ḍice însă, că el ar avea un privilegiu asupra mobilelor sub-chiriaşilor sau sub-arendaşilor, şi privilegiile, ca ori ce garanţie pe care o acordă legea, sunt de strictă interpretare. Eată deci o decisie care violează legea în mod flagrant, sub cuvênt de o aplica.

1) Baudry et Barde, I, 644. Larombière, V, art. 1351, No. 126. Laurent, XVI, 408. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495, nota 22.—Veḍi însă Demolombe (XXV, 124 urm.) şi Aubry et Rau (IV, § 312, p. 122, text şi nota 18), după care hotărîrea dobêndită de un creditor, în baza art. 974, n'ar fi nici într'un caz oposabilă nici celorlalţi creditori, nici debitorului, de câte ori acesta n'a fost pus în causă. In fine, după Colmet de Santerre (V, 81 bis V), hotărîrea dobêndită de unul din creditori faţă cu cei de al treile, în baza art. 974, este oposabilă în toate casurile, ori care ar fi fost resultatul procesului, atât debitorului, cât şi creditorilor remaşi în inacţiune, daca însă creditorul reclamant a fost autorisat de justiţie a exercita drepturile debitorului sĕu. Veḍi asupra acestei controverse, *infrà*, explic. art. 1201.

Debitorul rămâne titular al dreptului.

Controversă.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorul seu, remănênd titular al dreptului, păstrează libera disposițiune a dreptului ce'i aparține, de unde resultă că creditorii sunt, într'o mesură oare care, la discreția debitorului lor, adevěratul titular al dreptului [1].

Cesiunea dreptului exercitat.

Pentru a înlatura aceste inconveniente, creditorul va face foarte bine să ceară de la debitorul seu cesiunea dreptului exercitat, în care caz el se va folosi singur de beneficiul instanței, fără ca cesionarul să mai poată, prin un act oare care, împedica efectele cesiunei. (Vigié, II, 1185).

Despre acțiunea pauliană sau revocatorie.

Art. 975.—Ei (creditorii) pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, facute de debitor în *prejudiciul* [2]) drepturilor lor. (Art. 562, 699, 974, 976, 1264 C. C. Art. 516 Pr. civ. Art. 21, 721 urm. C. com. Art. 1167, § 1 C. fr.).

Art. 976.—Cu toate acestea, (creditorii) sunt datori, pentru drepturile enunciate la titlul succesiunei, acela al contractelor de maritagiu și drepturilor respective ale soților, să se conforme cu regulele cuprinse într'ênsele. (Art. 785, 975, 1257 urm., 1264, 1843 C. C. Art. 1167, § 2 C. fr.).

Art. 1264.—Creditorii barbatului pot ataca separațiunea de patrimonii, pronunțată și chiar executata cu frauda în contra drepturilor lor. (Art. 975, 976 C. C. Art. 21 C. com. Art. 628 urm. Pr. civ. Art. 1447 C. fr.).

Art. 721 Codul Com.—Toate actele, plățile și instrainările facute în frauda creditorilor, în ori ce timp ar fi fost facute, trebuesc să fie anulate conform disposițiunelor art. 975 din codicele civil. (Art. 21 C. com. Art. 975 C. C. Art. 447 C. com. fr. Art. 708 C. com. italian, 446 belg., 24 german, etc.).

---

[1]) Vigié, II, 1184. Cas. fr., D. P., 62. 1. 248. Sirey, 62. 1. 415. *Contrà*, Thiry, II, 642, *ab initio*, după care, în urma subrogațiunei creditorului în drepturile debitorului și în urma notificarei acestei subrogațiuni, debitorul n'ar mai putea dispune de dreptul care face obiectul acțiunei, el neputênd sa'l instrăineze, nici să confirme o obligație anulabilă. Această parere a lui Thiry este consecința necesitaței unei subrogațiuni judiciare, pe care el o admite, ceea ce însă noi n'am admis. (Vedi *suprà* p. 210).

[2]) Cuvêntul *prejudiciu* nu figureaza în textul corespundětor fr., însa toți autorii conchid cu drept cuvênt la existența lui, căci, fără prejudiciu, nu există acțiune. Vedi *infrà*, p. 222 urm. Codul civil al Portugaliei (art. 1033, *in fine*) și alte legiuiri străine prevěd anume existența prejudiciului, ca și textul nostru.

Definiţiune.

Acţiunea *pauliană* sau *revocatorie* este acea prin care creditoriĭ, fie pe cale principală, fie pe cale de excepţiune [1], cer ca actul făcut de debitorul lor, *în frauda* drepturilor lor, să nu le fie oposabil şi să fie revocat de justiţie.

In acţiunea pauliană, creditoriĭ sunt terţiĭ.

In această acţiune, creditoriĭ nu mai lucrează, ca în acţiunea subrogatorie, *nomine debitoris*, ci în numele lor propriu, precum o şi spune art. 975, ca terţiĭ persoane, pentru că debitorul n'ar putea cere revocarea actelor sale, şi pentru că creditoriĭ nu pot fi consideraţi ca representaţi de debitorul lor, de câte ori acesta lucrează în frauda drepturilor lor. (Vedĭ *suprà*, p. 195 şi *infrà*, p. 221).

Aşa dar, în acţiunea subrogatorie (art. 974), creditoriĭ lucrează ca representanţi (*ayants cause*) ai debitorului lor (vedi *suprà*, p. 196 şi 197, nota 1), ear în acţiunea revocatorie sau pauliană, ca terţiĭ persoane: de aceea, vom vedea că ei pot, fără nici o restricţie, să administreze proba testimonială şi presumpţiunele pentru a stabili frauda [2].

Excepţiunele oposabile debitorului nu pot fi opuse creditorilor.

Din împrejurarea că, în acţiunea pauliană, creditoriĭ lucrează în numele lor propriu şi ca terţiĭ persoane, mai resultă încă că nu le să poate opune de cei de al treile excepţiunele care sunt oposabile debitorului [3], pe când, în acţiunea subrogatorie (art. 974), creditoriĭ lucrând în numele debitorului lor, sunt din contra pasibili de toate excepţiile oposabile acestuia. (Vedi *suprà*, p. 212).

Origina şi temeiul acţiunei revocatorie sau pauliane.

Origina acţiunei pauliane o găsim în dreptul roman.

Aplicarea tradiţiei vechi.

Legiuitorul nostru, ca şi acel francez, mărginindu-se numai a pune principiul, fără nici o desvoltare, trebue, în această materie tradiţională, aşa precum dice şi Curtea din Iaşi, să recurgem la isvoarele şi tradiţia romană, unde acţiunea pauliană îşi are origina sa [4]. Tradiţia însă numai întru atâta va fi urmată, întru cât nu se va deosebi de legislaţia actuală [1]).

---

[1] Cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29 (G. Stoicescu, preşed.). Tribun. Putna, *Dreptul* din acelaş an, No. 15 (D. Tăzlăuanu preşed.). Vedi şi *infrà*, p. 248, nota 1, *in fine*.

[2] Cpr. Trib. Iaşi (M. Sutzu preşed.) *Dreptul* din 1883, No. 30.

[3] Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131. Pand. fr., *Act. paulienne*, 285. Baudry et Barde, I, 647. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. C. Gand, 9 aug. 1858. *Belg. judiciaire*, 1858, p. 1399.

Dreptul roman.

[4] C. Iaşi şi Pau. *Dreptul* din 1882, No. 2, p. 14. D. P., 81. 2. 73. Demolombe, XXV, 143 urm. Laurent, XVI, 433. Pand. fr., t. I, *Action paulienne*, 1. Baudry et Barde, I, 646.—Legile

Leginirele noastre anterioare se ocupă de acţiunea pauliana, admiţênd principiile dreptului roman.

C. Caragea.

Astfel, codul Caragea prevede că „veri-ce lucru va dărui sau va da zestre, sau va vinde datornicul, *spre paguba împrumutătorilor*, se dă înapoi"; ear ar. 44, § 10, partea III, cap. 2 din acelaş cod, statorniceşte că „se strică vêndarea şi cumpărătoarea când se va face vêndare *spre stricăciunea* împrumutătorilor, şi împrumutătorii vor da jalbă." [2]).

Cod. Andr. Donici.

Codul lui Andr. Donici prevede de asemene (capit. 8, § 6), că „când creditorii vor simţi pre îndatorit cum că, spre păgubirea lor, prin vicleşug ajungênduse cu altul, au înstrăinat

---

romane conţin mai multe dispoziţiuni, asupra exerciţiului acestei acţiuni. Cpr. Instit., § 6, IV, 6, *De actionibus*; Dig., Lib. 42, tit. 8 (în unele ediţii, tit. 9), *Que in fraudem creditorum*, etc.; Cod., Lib. 7, tit. 75, *De revoc. his que in fraudem credit. facta sunt, ut restit.* Această acţiune e calificată de *pauliana* în L. 38, § 4, Dig., 22. 1, *De usuris*, după numele pretorului care a introdus-o. In timpurile primitive, executarea datorielor nu putea fi urmărită de cât asupra persoanei debitorului. Mai târdiu însă, pretorul acordând creditorilor un drept de gagiu, de şi imperfect, asupra bunurilor debitorului, s'a născut ideea de a se putea urmări şi bunurile sale şi, în adevěr, pretorul Publius Rutilius, contimporan cu Ciceron, introduce, cel întâi, vêndarea bunurilor debitorului *(bonorum venditio)*. „*Publius Rutilius bonorum venditionem introduxisse dicitur*". (Instit. Gaius, IV, § 35). Până a nu se admite urmărirea bunurilor debitorului, nu putea deci să fie vorba de acţiunea revocatorie, care apare ca o consecinţa a dreptului general de gagiu ce se conferă creditorilor asupra bunurilor debitorului lor. Cpr. T. Huc, VII, 216.— Vedi asupra acţiunei pauliane, în dreptul roman, Accarias, *Dr. rom.* (ediţia a 4-a, 1891), p. 938 şi urm., No. 849 urm. Prosper Rambaud, *Dr. rom.*, (Paris, 1893), II, p. 565 urm.; Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 248 urm.; Gaston May (*Dr. rom.*, Paris, 1894)., No. 291, p. 584 urm., etc.

[1]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, nota 1. Demolombe, XXV, 143. Peucescu, I, 361. Laurent, XVI, 433.

[2]) Vedi asupra acţiunei pauliane, în codul Caragea, un articol a lui Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.* din 1860, No. 1 şi Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (N. Blaramberg preşed.), *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367.

dintru ale sale lucruri cu ori ce chip, macar și prin dare de zestre, au dreptate de a mișca jaloba (ce se numește *pauliană*) și a cere lucrul înstrăinat de la acel ce l'au luat în stăpânire. Deci, când vor dovedi că este la mijloc vicleșug și ajunsătură și cum că, spre păgubirea lor, au voit a împuţina dintru ale sale, atuncea acea înstrăinare nu are temeiŭ. Și această jalobă poate a se mișca *în curgere de un an*, socotinduse anul după ce vor prinde de veste creditorii".

C. Calimach. Cât pentru codul Calimach, el se ocupă despre acţiunea pauliană în capitolul care tratează despre dăruire: „Dacă primitorul darului, ḑice art. 1285 din acest cod (952 C. austriac) [1], cu vicleșug se va fi lepădat de stăpânirea lucrului dăruit, se îndatorește a respunde pentru aceasta nu numai el însuș, ci și moștenitorii lui": ear art. 1286 din acelaș cod (953 C. austriac) adaogă: „Subt tot această mărginire se oboară și acele dăruiri, prin care s'ar fi păgubit creditorii cei de mai înainte. Creditorii cei de mai pe urmă, atunce numai au drit să ceară oborârîrea darului, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleșug se alcătuise cu datoriul spre paguba creditorilor" [2].

Baza acţiunei pauliane. Am vĕḑut că origina acţiunei pauliane este dreptul roman. Baza acestei acţiuni este, ca și în acţiunea subrogatorie, dreptul general de asigurare ce creditorii au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719); căci ea tinde

---

Dreptul străin. [1] Art. 952 și 953 din codul austriac, corespundĕtori cu art. 1285, 1286 din codul Calimach, nu sunt singurele disposiţiuni care se ocupă de acţiunea pauliană. In Austria, mai există încă, în această privinţa, o lege specială, și anume, legea din 16 martie 1884, asupra anulărei actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. (*Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen*). Veḑi asupra acestei legi, Steinbach, *Commentar zu den Gesetzen von 16 März 1884*; Menzel, *Das Anfechtungsrecht der Gläubiger*: Geller, *Das Anfechtungsgesetz mit Erläuterungen aus des Materialien*, etc. Cpr. și legea germană din 21 iulie 1879, privitoare la anularea actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment (*Gesetz, betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb Konkursverfahrens*). Noul cod german, promulgat la 1896, nu conţine nici o disposiţie asupra acţiunei pauliane, tocmai din causa acestei legi, care regulează materia.

[2] Osebit de aceste disposiţiuni, mai sunt încă și altele care vorbesc de acte făcute spre păgubirea creditorilor. Veḑi, de ex., ar. 1959 C. Calimach, citat *suprà*, p. 88, nota 1.

a face să reintre în patrimoniul lor bunurile ce ei au înstrăinat *în mod fraudulos*[1].

Prin micşorarea patrimoniului seu, debitorul comite un delict civil (art. 998) şi cauzează o daună a cărei reparare creditorii pot s'o urmărească atât în contra autorului acestui fapt daunator, cât şi în contra complicilor sei, pentru că toate bunurile debitorului servesc spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719).

Este adeverat că creditorii nu se pot plênge de datoriele şi înstrăinările contractate *de bună credinţă* de către debitorul lor, de şi ele micşorează patrimoniul seu, pentru că ei nu aveau de cât să stipuleze o siguranţă sau o garanţie reală, de ex., o ipotecă, un amanet, etc. Cu toate acestea, legiuitorul nu poate să tolereze frauda debitorului, pentru că, în actele frauduloase, precum am mai spus-o, creditorii n'au fost representaţi de debitorul lor. Ei sunt deci terţii persoane, şi de aceea legea le dă dreptul de a cere de la justiţie, *în numele lor personal*, revocarea actelor viclene făcute de debitor în paguba şi frauda drepturilor lor. Vedi *suprà*, p. 195 şi 218.

Condiţiile cerute pentru exerciţiul acţiunei pauliane.

Acte cu titlu gratuit.

Pentru ca acţiunea pauliană să poată avea loc, se cer două condiţii: 1° Prejudiciul sau paguba *(eventus damni)*; 2° Frauda debitorului *(consilium fraudandi)*. *„Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur"*. (L. 79, Dig., 50, 17).

Acte cu titlu oneros.

De câte ori actul este *cu titlu oneros*, se mai cere încă ca cel de al treile, care a contractat cu debitorul, să fie complice al fraudei *(conscius fraudis)* (L. 6, § 8 şi L. 10, § 2, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

---

[1] Cpr. Thiry, II, 643. Arntz, III, 86. Giorgio Giorgi, II, 261. Acţiunea pauliană are deci de bază, pe de o parte, principiul că ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greşală s'a ocasionat a o repara (art. 998) (cpr. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1893, No. 29, p. 232), ear pe de alta, principiul că nimene nu se poate înavuţi pe nedrept în paguba altuia. *„Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem"*. (L. 206, Dig., 50, 17, şi L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Prima condiţie.—Prejudiciu.—Eventus damni.

Pentru ca acţiunea pauliană să poată avea loc, trebue mai inainte de toate, ca actul debitorului să aducă o pagubă sau un prejudiciu creditorului [1].

Textul nostru, mai exact de cât acel francez, o spune anume în partea sa finală. (Cpr. art. 522 şi 699, care vorbesc de asemene de *paguba* creditorilor).

Actul nu este daunator creditorilor de cât atunci când el face să nască sau cel puţin măreşte insolvabilitatea anterioară a debitorului [2].

Insolvabilitatea debitorului.

Pentru ca acţiunea pauliană să fie primită, se cere deci ca să se stabilească, pe de o parte, de creditorul reclamant [3], că debitorul este insolvabil, ear pe de altă parte, că această insolvabilitate resultă, cel puţin în parte, dacă nu în totul, din actul atacat: căci dacă au remas destule bunuri în averea debitorului spre a plăti pe creditorii sei, sau dacă insolvabilitatea este posterioară actului atacat, actul n'a adus nici o pagubă creditorilor şi acţiunea pauliană nu va avea loc.

---

[1] Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1875, p. 264. Bulet. 1878, p. 166. Bulet. 1879, p. 811. Baudry et Barde, I, 650. Baudry, II, 917. Demolombe, XXV, 176, 177. Laurent, XVI, 434. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 113, nota 13. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 81 urm., şi toţi autorii.

[2] Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1887, consid. de la p. 447. Bulet. S-a 1, 1878, p. 167. C. Craiova şi Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69 şi 73. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1888, No. 56 şi din 1895, No. 50. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov (sentinţă dată sub legea veche). *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367. Thiry, II, 646. Baudry, II, 917. Arntz, III, 89. Marcadé, IV. 497. Laurent, XVI, 434, *in fine*, 435. Demolombe, XXV, 176. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 38. Vigié, II, 1197. Mourlon, II, 1174. C. N. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 4. Baudry et Barde, I, 650. Larombière. I, art. 1167, No. 16, şi toţi autorii. Cpr. L. 1 şi L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum*, etc.—In cât priveşte necesitatea prejudiciului în casul (art. 699, vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 şi Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2375.

[3] Cpr. Baudry, II, 917. Proba este pusa în sarcina reclamantului (art. 1169), conform regulei *Actori incumbit probatio.* Vedi tr. nostru în limba fr., p. 394, nota 1 şi *infra*, p. 233. Dacă debitorul pretinde că actul atacat nu l'a făcut insol-

Beneficiul de discuțiune.

Acțiunea pauliană este deci o acțiune subsidiară, care nu poate fi exercitată de cât în caz de insolvabilitate a debitorului [1]; de unde resultă că cel de al treile, în contra căruia se cere revocarea actului, poate să invoace beneficiul de discuțiune, cerênd ca creditorul să urmărească mai întâi averea debitorului, și numai în caz de a se constata insolvabilitatea lui, să continue acțiunea începută [2].

Urmărirea averei debitorului.

Dacă debitorul nu este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, prejudiciul nu se poate constata de cât prin urmărirea întregei sale averi, mobile și imobile [3].

---

vabil, el este acela care trebue să stabilească că-i a remas încă avere suficientă pentru a despăgubi pe creditorul pretins fraudat. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69. *Reus in excipiendo fit actor.* (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus*).

[1] Apreciarea solvabilităței sau insolvabilităței debitorului, precum și a fraudei, este o chestie de fapt, care scapa de censura casației. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 539. Bulet. 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1889, No. 35.

[2] Thiry, II, 646. Demolombe, XXV, 179. Mourlon, II, 1174. Baudry et Barde, I, 653. Laurent, XVI, 437. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 87. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 43.

Discuțiunea prealabila a bunurilor debitorului nu poate fi ordonată de judecători din oficiu (Demolombe, XXV, 185. Larombière, I, art. 1167, No. 17. Baudry et Barde, I, 653. Pand. fr., t. II, *v° cit.*, 44), nici să fie propusă de cel de al treile pentru prima oară înaintea Curței de casație. Pand. fr., *loco* și *v° cit.*

Falimentul sau insolvabilitatea debitorului.

[3] Cas. rom., S-a I. Bulet. 1887, p. 447. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1889, No. 35. Cpr. C. Colmar. D. P., 57. 2. 88. Baudry, II, 917. Larombière, art. 1167, No. 17. Mourlon, II, 1174. Acollas, II, p. 813, 814. Dacă debitorul este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, discuțiunea bunurilor sale este inutilă. Laurent, XVI, 436. „Considerând, dice cu drept cuvênt tribunalul din Iași, într'o causă celebră în care am luat și noi parte ca avocat, unde era vorba de anularea unei creanțe de 26000 de napoleoni (afacerea Inge-Meierhoffer, 9 fevr. 1873, M. Satzu președ.) ca, de și, pentru a se stabili insolvabilitatea debitorului, cea mai sigură proba se face prin discuțiunea bunurilor acestuia, totuși, atunci când insolvabilitatea este vêdită și manifestă, sau când poate fi dovedită prin acte scrise și fapte notorii, ar fi de prisos a se mai administra prin discuțiunea bunurilor o proba ce se poate stabili și fără acest mijloc, etc... „*Dreptul* din 1883, No. 30. Vedi și Cas. rom., S-a I, în aceiaș afacere. Bulet. 1887, considerentul de la p. 446, 447. Cpr. Tribun. Le Mans, *Dreptul* din 1891, No. 29.

Condițiunea prejudiciului ne aduce a vorbi despre o chestiune controversată. Actele prin care debitorul ar fi neglijat de a se înavuți pot ele fi atacate prin acțiunea pauliană, ca și acele prin care el ar fi micșorat patrimoniul seu?

Primirea unei donațiuni. Controversă.

De exemplu, debitorul refusă de a primi o donațiune; creditorul poate el s'o accepte pentru dênsul? Negativa era admisă la Romani [1]) și este admisibilă și astăzi, pentru că donatarul ne devenind proprietar de cât în virtutea acceptațiunei sale (art. 814), prin refusul donațiunei el nu micșorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici odată proprietar. Acțiunea pauliană fiind o acțiune revocatorie, creditorii n'ar avea, în specie, ce revoca, pentru că debitorul n'a făcut nici un act, ci a remas numai în inacțiune [2]).

Primirea unei moșteniri.

Creditorii unui moștenitor ar putea însă astăzi să ceară anularea renunțărei la moștenire făcută în paguba și frauda lor, și să exercite dreptul succesoral al debitorului lor, primind moștenirea *ab intestat* sau legatul în numele lui (art. 699), pentru că moștenitorul fiind proprietarul moștenirei *a die mortis* (art. 644, 899, § 1), debitorul prin renunțarea sa a micșorat patrimoniul seu [3]).

---

[1]) *„Pertinet edictum ad deminuentes patrimonium suum, non ad eos qui, id agunt, ne locupletentur“*. (L. 6, Pr., Dig., 42, 8). Vedi și L. 134, Dig., 50, 17, unde se dice: *„Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm, quid de bonis diminuitur“*. Mai vedi încă legile citate în t. III a lucrărei noastre, p. 355, nota 1. Vedi și p. 247.

[2]) Baudry, II, 917. Baudry et Barde, I, 656. Thiry, II, 645. Vigié, II, 1175, 1195. Arntz, III, 92. Laurent, XVI, 438, 439. Marcadé, IV, 498. Demante, V, 82 bis III. Fuzier-Herman, art 1167, No. 4. Guillouard, *Action paulienne*, p. 227. Pand. fr., *eod v⁰*, 116. T. Huc, VII, 218. Vedi *suprà*, p. 205 și t. IV a lucrărei noastre, p. 122, nota 3, unde citațiile sunt greșite.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 166. Larombière, art. 1167, No. 10. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 134. Duranton, X, 569 urm.

[3]) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 354 urm. Vedi și *suprà*, p. 206.—Creditorii personali ai moștenitorului ar putea de asemene să ceară revocarea acceptărei unei moșteniri insolvabile făcută în mod fraudulos de debitorul lor. Cpr. Demolombe, XXV, 155. Giorgio Giorgi, II, 323. Acest drept nu aparține însă creditorilor moștenirei, adecă a defunctului, ei avênd numai dreptul de a cere separarea de patrimonii (art. 781, 1743). Cpr. Demolombe, XXV, 156. Giorgio Giorgi, *loco cit.* Larombière, I, art. 1167, No. 9. Vedi și p. 246.

A doua condițiune.—Frauda debitorului (Consilium fraudandi ex parte debitoris).

Pentru ca acțiunea pauliana să poată fi primită, mai trebue încă ca creditorul reclamant să dovedească ca debitorul n'a făcut înstrăinarea de cât în scopul de a aduce o pagubă creditorului. Debitorul, cu alte cuvinte, trebue să știe că actul severșit de dênsul il face insolvabil sau îi màrește insolvabilitatea și aduce o pagubă creditorilor sei [1]). „Considerând, dice Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1890, No. 73), că frauda există de câte ori debitorul a știut că făcênd actul cauzeaza un prejudiciu creditorului și'l pune în imposibilitate de a'și realisa creanța sa“, etc... Acesta este, în specie, sensul tradițional al cuvêntului frauda [2]).

Dacă intențiunea răutăcioasă din partea debitorului lipsește, actul lui va fi deci respectat, ori cât de daunator ar fi, pentru că creditorii nestipulând nici o garanție reală de la dênsul, trebue să sufere toate consecințele administrațiunei sale, chiar dacă aceasta administrație n'ar fi bună.

Frauda este necesară și pentru actele cu titlu gratuit. Controversă.

Această condiție, adecă cunoștința ce debitorul are că prin actul seu aduce o pagubă creditorilor sei, este neapărată chiar în privința actelor cu titlu gratuit, de ex., în materie de donațiune, de renunțare la usufruct (art. 562) [3]), de renunțare la o moștenire (art. 699) [4]), etc., de și aceste doue din urmă texte nu vorbesc de fraudă, ci numai de *pagubă*, pentru că paguba este aici sinonimă de fraudă, și pentru că acțiunea pauliană nu poate să existe fără fraudă [5]) (art. 975).

---

[1]) Vedi Baudry, II, 918. Baudry et Barde, I, 657. Marcadé, IV, 497. Demante, V, 82 bis VIII. T. Huc, VII, 220. Mourlon, II, 1175. Giorgio Giorgi, II, 272. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 318. Laurent, XVI, 441. Demolombe, XXV, 185 urm. Vigié, II, 1198. Cpr. Cas. fr. și Trib. Vitré, D. P., 94. 1. 263. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26. Trib. Besançon. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. C. București și Craiova. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1890, No. 73.

[2]) *„Quamvis non proponatur consilium fraudandi habuisse, tamen qui creditores habere se scit, et universa bona sua alienavit, intelligendus est fraudandorum creditorum consilium habuisse“*. (L. 17, § 1. Dig., 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*, etc.).

[3]) Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 650, text și nota 2.

[4]) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 urm. Cpr. și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2376 urm.

[5]) Baudry et Barde, I, 658 urm. Marcadé, IV, 497. Larombière, 1, art. 1167, No. 14. Demolombe, XXV, 194 urm. Lau-

Această soluţie, formal admisă în mai multe legislaţiuni străine [1], era admisă atât în dreptul roman [2] cât şi în vechiul drept francez [3].

Despre complicitatea celor de al treile.

Am vĕḑut că una din condiţiunele esenţiale ale acţiunei pauliane este frauda sau reaua credinţă a debitorului. Naşte însă chestiunea de a se şti dacă şi cel de al treile, care a contractat cu dênsul, trebue să fi participat şi el la frauda debitorului, sau cel puţin să fi avut cunoştinţă de ea? La această chestiune se respunde prin o distincţie tradiţională:

Acte cu titlu oneros.

De câte ori este vorba de un act cu titlu oneros [4], vênḑa-

---

rent, XVI, 443 urm. T. Huc, VII, 221. Pĕucescu, I, 384. Arntz, III, 91. Grenier, *Donations*, I, 93. Baudry, II, 918. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. Veḑi. D. P., 65. 1. 19. D. P., 83. 2. 107. *Pand. Périod.*, 86. 2. 341. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 29. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi uniĭ cer frauda debitorului numai în privinţa donaţiunelor, nu însă şi în privinţa renunţărilor prevĕḑute de art. 652 şi 699 (Demante, V, 82 bis IX şi X. Thiry, II, 125 şi 647. Duranton, X, 578. Vigié, II, 1199. Cpr. C. Rennes, D. P., 77. 2. 137); ear alţiĭ cer numai prejudiciul sau paguba, de câte ori este vorba de un act cu titlu gratuit, fie o donaţiune sau o simplă renunţare. Veḑi în acest din urmă sens, Aubry et Rau, IV, § 313, p. 135, text şi nota 18. Massé-Vergé, III, § 355, p. 414. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 354, nota 1. Acest sistem este formal consacrat în codul portughez. Veḑi nota următoare.

Dreptul străin.

[1] Cpr. art. 1377 C. olandez; art. 1235, § 2, C. italian, etc. Veḑi, în privinţa acestui din urmă cod, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 270 şi 286.—După codul portughez (art. 1035), actul sau contractul cu titlu gratuit poate fi revocat, chiar când părţile contractante au fost de bună credinţă.

[2] Veḑi L. 1; L. 6, §§ 8 şi 12; L. 10, § 1, Dig., 42, 8 şi L. 79, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

[3] Pothier, *Oblig.*, II, 153 şi *Tr. de la communauté*, VII, 533. Ricard, *Donations*, S-a III, No. 747 urm.

[4] Câte odată chestiunea de a se şti dacă un act este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit nu este tocmai uşoară de resolvit.

Ipoteca conferită prin un act de donaţiune.

Astfel, ipoteca conferită prin un act de donaţiune, spre a asigura executarea contractului, este un act cu titlu gratuit, pentru că ea nu este de cât accesoriul contractului principal, adecă a donaţiunei.

Dacă însă ipoteca n'a fost constituită odată cu contracre, schimb, contract dotal, etc., acțiunea pauliană nu va avea loc de cât dacă cel de al treile a fost complice al fraudei

---

tul care face să se nască creanța și a cărui accesoriu ea este, ci mai târdiu, jurisprudența și doctrina fac următoarea distincțiune: Ipoteca este un act cu titlu gratuit, de câte ori ea a fost conferită pur și simplu pentru a asigura plata unei creanțe *neexigibile* și, în asemene caz, ea va putea sa fie anulată, cu toate ca creditorul ipotecar n'ar fi fost complice al fraudei. Cpr. C. Douai și Cas. fr., D. P., 46. 2. 154. Répert. Dalloz, *Supplém.*, tom. IV, v° *Contrat de mariage*, 343, nota 1, p. 67. Baudry et Barde, I, 669.

Casul în care ipoteca este un contract cu titlu oneros.

Dacă ipoteca a fost, din contra, constituită pentru asigurarea unei creanțe *exigibile*, ea are caracterul unui act cu titlu oneros, pentru ca, de și ea este o adevarată favoare de câte ori debitorul nu era obligat la constituirea ei, totuși, după cum foarte bine dice Curtea de casație din Francia, debitorul unei sume exigibile, care constitue o ipotecă în folosul creditorului acestei sumi, nu face de cât să'i acorde ceea ce acesta ar fi putut cere în justiție; de unde și conclusiunea neaparată ca asemene concesiune întrunește toate caracterele unui contract cu titlu oneros. Cpr. Cas. fr., D. P., 83. 1. 296 și Baudry et Barde, I, 669.

Fidejusiune.

Unele acte sunt cu titlu gratuit față cu debitorul, și cu titlu oneros față cu terțiul care a contractat cu dênsul. Astfel, creditorii aceluia care s'a constituit fidejusor (art 1652 urm.) nu vor putea să atace acest act prin acțiunea pauliană, de cât dacă creditorul, în folosul căruia fidejusiunea a fost consimțită, este complice al fraudei. Cpr. Cas. fr., D. P., 54. 1. 248 și Sirey, 55. 1. 751. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Baudry et Barde, I, 670. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 305. Pencescu, I, 421.

Constituirea de zestre. Controversă.

Chestiunea de a se ști dacă constituirea de zestre este sau nu un contract cu titlu oneros, a dat loc la discuțiuni în jurisprudență și mai cu samă în doctrină. Jurisprudența privește generalmente asemene contract ca un act cu titlu oneros, fara a distinge între femee și barbat. Cpr. D. P., 47. 1. 241. D. P., 48. 1. 172. D. P., 79. 1. 416. D. P., 45. 2. 50. D. P., 47. 4. 169. D. P., 50. 2. 194. D. P., 79. 2. 6. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Curtea noastră supremă a considerat, din contra, sub legea veche (codul Caragea), constituirea de zestre ca un contract cu titlu gratuit, însă numai față cu persoana înzestrată. Vedi Bulet. Cas. S-a civilă, anul 1868, p. 55: „Considerând, dice această decisiune, că de și constituirea unei dote, este în adevĕr, achitarea unei obligațiuni, cu toate aceste însă, ea este un contract cu titlu gratuit, de oare ce persoana în favoarea căreia se constitue actul dotal, adecă înzestratul, nu este supus la nici o obligațiune către înzestrător, în vreme ce, din contra, con-

(*conscius fraudis*), adecă dacă el a ştiut că înstrăinarea la

---

tractele constituite cu titlu oneros nu pot avea existenţă, dacă nu există o reciprocitate de obligaţiuni între părţile contractante, şi prin urmare, recurentul face o eroare de drept propuind că un act dotal este un contract cu titlu oneros, etc.".

Doctrina face însă mai multe distincţiuni, pe care le vom face şi noi.

Casul în care constituirea dotei emană de la femee. Act cu titlu oneros.

Şi mai înainte de toate, în cât priveşte ipoteza în care constituirea zestrei ar emana de la femee, nu mai încape îndoeală că ea este un contract cu titlu oneros, pentru că, în asemene caz, barbatul nu este un donatar, ci primeşte zestrea spre a susţine sarcinele căsătoriei, *ad sustinenda onera matrimonii* (art. 1233 C. C.), spre întimpinarea însarcinărelor căsătoreşti, după cum se exprimă art. 1622 din codul Calimach (1218 C. austriac); de unde şi conclusiunea că, dacă constituirea zestrei din partea femeei a fost făcută în frauda creditorilor sei, revocarea nu va putea să aibă loc de cât sub condiţiunea de a se stabili că barbatul a fost complice al fraudei. Cpr. Baudry et Barde, I, 672. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 242. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 138. Laurent, XVI, 455, p. 530. Pencescu, I, 411. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1167, No. 142. Cas. fr., D. P., 49. 1. 324.

Casul în care dota a fost constituită de o a treia persoană. Act cu titlu oneros faţa cu barbatul, şi cu titlu gratuit faţă cu femeea înzestrată. Controversă.

De câte ori dota este constituită de un al treile (rudă sau străin), există două convenţiuni, una între constituitor şi viitoarea soţie, care fiind o liberalitate, este un contract cu titlu gratuit, şi a doua, acea între femee şi viitorul soţ, care este un contract cu titlu oneros, pentru că acest din urmă joacă rolul unui achisitor cu titlu oneros, a unui *cumpărător* sau a unui *creditor*, după expresia jurisconsultului Iulian,„ *quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit* (L. 19, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*; vedi şi L. 25, § 1, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit.*); de unde şi conclusiunea că contractul dotal nu va putea fi anulat pe calea acţiunei pauliane, în privinţa barbatului, de cât dovedinduse reaua sa credinţă şi complicitatea lui. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că de şi legea nu arată precis şi categoric cum trebue să se considere contractul dotal, totuşi, după natura lui şi după raporturile juridice la care el dă naştere între înzestrător, femeea înzestrată şi barbat, nu poate fi privit de cât ca un act gratuit pentru femee şi oneros pentru barbat, căci femeea primeşte dota de la înzestrător, fără să se oblige la ceva, pe când barbatul nu primeşte, în realitate, de cât usufructul ei, şi încă chiar şi pe acesta cu obligaţiunea de a'l întrebuinţa în susţinerea sarcinelor căsătoriei; că astfel fiind, instanţele de fond sunt datoare, când actul care el a participat era prejudiciabilă creditorului... *qui*

---

dotal este atacat de fraudulos, să se conduca, în soluțiunea ce sunt chiemate a da, de regulele privitoare la actele gratuite sau oneroase, dupa cum el va fi atacat fața de femee sau față de barbat", etc... (Bulet. Cas., S-a 1, anul 1891, p. 178). Cpr. Tribun. Mehedinți, *Dreptul* din 1882, No. 84. Vedi și Cas. belg., D. P., 94. 2. 316. Cpr. Laurent, XVI, 452, 455. Baudry et Barde, I, 673 urm. Demolombe, XXV, 211 urm. Baudry, Le Courtois, etc., *Contrat de mariage*, I, 243. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 139, text și nota 27. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 299 urm. Ar. Pascal, în *Gazeta tribun.*, anul 1860, No. 1, p. 2. Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii considera contractul dotal ca un act cu titlu gratuit atât în privința barbatului cât și a femeei înzestrate (Krug-Basse, *Revue critique*, t. XIV, anul 1859, p. 257. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude*, 49. Duranton, X, 579. C. Riom, decisie casată, D. P., 45. 2. 91); ear alții îl consideră ca un act cu titlu oneros, în privința ambelor parți. Vedi în acest din urma sens, Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1470 urm. Penceseu, I, 413 urm. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 62. 1. 298. D. P., 79. 1. 416. Trib. Teleorman (I. Ph. Ghețu președ.) *Curierul judiciar* din 1896, No. 1. Vedi asupra acestei controverse, t. IV a lucrarei noastre, p. 363, nota 1 și Pand. fr., Répert. t. II, *Action paulienne*, 132 urm. Mai vedi încă Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 325 urm.

Casul în care dota a fost constituită în folosul barbatului. Controversă.

Venim, in fine, la ultima ipoteză care se poate întâmpla, și anume, la acea in care zestrea ar fi fost constituită de un părinte sau de un străin, direct in folosul barbatului. Jurisprudența vede și aici un contract cu titlu oneros. (Cpr. Cas. fr., C. Bourges, Bordeaux, etc. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 71. 2. 108. D. P., 79. 2. 6. D. P., 87. 1. 257. *Pand. Périod.*, 87. 1. 100. D. P., 88. 2. 42, etc. *Idem.* Penceseu, I, 419. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 135. Doctrina însa respunde cu drept cuvênt ca contractul, in specie, este cu titlu gratuit, întocmai ca și constituirea zestrei facută de un al treile femeei. Vedi în acest sens, Baudry et Barde, I, 676. Demolombe, XXV, 214. Laurent, XVI, 453. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. C. Caen, 7 martie 1870, D. P., 70. 2. 97; Sirey, 70. 2. 281, și nota lui Labbé. Curtea din Caen discută chestiunea de a se ști dacă donațiunea facută barbatului prin contractul de căsătorie este un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, și o resolve în acest din urmă sens pe motive puternice, nu din causa aplicărei art. 975, ci a art. 721, 722 C. comercial; însă, și într'un caz și în altul, chestiunea este aceiaș.

sciens debitorem in fraudem creditorum hoc facere [1]). Deci, dacă cel de al treile n'a ştiut că actul sĕvêrşit de dênsul împreună cu debitorul aduce vre o pagubă creditorilor, ceea ce se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului, acţiunea pauliană nu poate avea loc [2]). „*Quare si quid in fraudem creditorum factum sit*, **si tamen is qui cepit, ignoravit**, *cessare videntur verba edicti*". (L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

Acte cu titlu gratuit.

Dacă actul este însă cu titlu gratuit (donaţiune, etc.), complicitatea terţiului nu se mai cere. Această distincţiune, pe care Romanii o făceau între actele cu titlu oneros şi acele cu titlu gratuit [3]), este admisă fără nici o contradicere atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. „Considerând, dice tribunalul de Ilfov, într'o sentinţă dată sub le-

---

Donaţiunea făcută de unul din soţi celuilalt prin contractul de căsătorie. Act cu titlu gratuit.

Dar dacă toate chestiunele care le am examinat mai sus sunt controversate, nu mai încape îndoială că donaţiunea ce unul din viitorii soţi ar face celuilalt soţ prin contractul de căsătorie (art. 936), nu'şi perde caracterul seu de liberalitate. Deci, dacă asemene donaţiune ar fi atacată ca făcută în frauda creditorilor dăruitorului, revocarea se va pronunţa de justiţie, cu toate că soţul gratificat n'ar fi fost de rea credinţă. Baudry et Barde, I, 679. T. Huc, VII, 222. Demolombe, XXV, 217. Giorgio Giorgi, II, 303. C. Pau, 17. dechembrie 1890, D. P., 1892. 2. 18. Cpr. C. Dijon, 11 aug. 1858. D. P., 58., 2. 189.

[1]) L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi şi L. 10, § 2, Dig., *eod. tit.*, unde se dice: „*Quod ait pretor* **sciente**, *sic accipimus, te conscio et fraudem participante*".

[2]) Vedi în acest sens, Cas. rom., C. Craiova şi Bucureşti, Trib. Mehedinţi, Iaşi, Ilfov, Suceava, etc. Bulet. Cas., S-a I, 1887, p. 440 şi 1891, p. 148. *Dreptul* din 1890, No. 69 şi 73. *Dreptul* din 1887, No. 23; din 1885, No. 47; din 1884, No. 33 şi 62; din 1883, No. 14, 19 şi 30. *Dreptul* din 1882, No. 84. Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1895, No. 50. In cât priveşte jurisprudenţa franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 88. 2. 259. D. P., 92. 2. 198. *Pand. Périod.*, 93. 2. 239. D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 96. 1. 22. D. P. 96. 1. 519. Cpr. Laurent, XVI, 446 urm. Demolombe, XXV, 196, 203. T. Huc, VII, 220. Baudry, II, 919. Vigié, II, 1200. Baudry et Barde, I, 660. Répert. Dalloz, *Supllém. Oblig.*, 344 urm. Demante, V, 82 bis XI. Larombière, I, art. 1167, No. 30. Thiry, II, 648. Mourlon, II, 1176. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 83 urm., şi toţi autorii.

[3]) „*Si cui donatum est, dicimus non esse querendum an sciente eo cui donatum, gestum sit; sed hoc tantum, an fraudentur creditores*". (L. 6, § 11, Dig., 42. 8). Cpr. şi L. 6, § 13, Dig., *eod tit.*

gea veche (8 dechembrie 1861, N. Blaramberg președ.), că, în dreptul roman și în legislațiunele străine, ceea ce se cere spre a se da loc la acțiunea în revocațiune (pauliană), este frauda: că elementele ce o constituesc sunt voința de a vatama și prejudiciul real causat creditorilor: că, dacă obicinuit se mai cere și o altă condiție, adecă complicitatea persoanei căreia s'a dat lucrul, *această condiție nu este cerută* [1] *de câte ori este vorba de o liberalitate, de un act cu titlu gratuit*“ etc... [2]).

Justificarea acestei distincțiuni.

Așa dar, doctrina și jurisprudența disting între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit. Eată pe scurt motivele acestei distincțiuni tradiționale: Creditorii care exercită acțiunea pauliană cer repararea unui prejudiciu, *certant de damno vitando*. Dacă asemene acțiune se indreptează contra unui achisitor cu titlu oneros, situațiunea creditorului este egală cu acea a dobênditorului, fiind că și acesta urmărește repararea unei pagube *(certat de damno vitando)*, de oare ce el a dat un echivalent în schimbul bunului dobêndit de la debitor. Ambele părți fiind deci în aceiaș posiție, *in pari causa*, preferența se va da celui de al treile care a contractat de bună credință cu debitorul: „*In pari causa, melior est causa possidentis*, sau *In pari causa possessor haberi debet*“. (L. 128, Dig., 50, 17) [3]).

---

[1]) In sentință se dice *exigeata*. Se vede că mania neologismelor, care ne schimosesc limba, a existat în toate timpurile.

[2]) *Gazeta Tribun.* (primul diar juridic fundat în țară de Aristide Pascal), anul 1862, No. 44, p. 367.

In cât privește jurisprudența franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 79. 1. 416. D. P., 81. 2. 203. D. P., 84. 2. 217. *Pand. Périod.*, 86. 2. 341. *Pand. Périod.*, 87. 2. 78. D. P., 87. 1. 401. D. P., 92. 2. 27. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. Doctrina este de asemene unanimă. Vedi Baudry, II, 919. Baudry et Barde, I, 660. Vigié, II, 1200. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 106. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 196, 197. T. Huc, VII, 220, 221. Larombière, I, art. 1167, No. 26 și 30. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85, și autorii citați *suprà*, p. 230, nota 2. Codul italian (art. 1235), codul olandez (1377) și codul portughez (art. 1034, 1035), sunt formali în aceasta privință. Vedi *suprà*, p. 226, nota 1.

Art. 423 C. Calimach.

[3]) „Dacă este îndoeală care din cei ce se judecă pentru vre-un lucru, are drit mai puternic asupra acelui lucru, dice art. 423 din codul Calimach (324, *in fine*, C. austriac), *atunci se dă stăpânitorului protimisire*“.

Dacă însă cel de al treile a fost de rea credinţă, adecă a ştiut, după cum se exprimă Curtea din Craiova [1], că înstrăinarea la care el a participat era păgubitoare creditorilor, atunci el nu mai merită protecţiunea legei. Nu tot astfel sunt lucrurile când creditorii care exercită acţiunea pauliană se găsesc în faţa unui dobênditor cu titlu gratuit, de ex., un donatar, care a primit bunul debitorului, fără a da nimic în schimb. Acest achisitor luptă, în adevĕr, pentru a dobêndi un beneficiu (*certat de lucro captando)*, ear nu pentru a înlătura o pagubă, ca creditorii care atacă actele debitorului lor. Intre doi adversari, din care unul (creditorul) *certat de damno vitando*, şi altul (cel de al treile), *certat de lucro captando*, legea dă precădere creditorului, dreptul seu fiind mai sacru, chiar dacă cel de al treile ar fi fost de bună credinţă, pentru că, după cum se exprimă o lege din Digeste [2], „nu se face, în asemene caz, nici un rĕu donatarului care a ignorat frauda, fiind că, în realitate, nu-i se aduce nici o pagubă, ci i se rădică numai mijlocul de a câştiga ceva." [3]).

Donatarul păstrează fructele dobêndite de bună credinţă. Art. 485.

In contractele cu titlu gratuit, cel de al treile nu va putea deci să păstreze câştigul care resultă pentru dênsul din actul fraudulos, *chiar dacă el ar fi de bună credinţă*, însă fiind că acţiunea pauliană exercitată de creditorii dăruitorului, nu poate fi pentru donatar o causă de sărăcie, se admite că acesta nu va fi obligat la restituire de cât în limitele în care s'a înbogăţit,... *quatenùs locupletior factus est, ultra non* (L. 6, § 11, *in fine*, Dig., 42, 8), putênd chiar să păstreze fructele lucrului dăruit, dacă el le a dobêndit de bună credinţă (art. 485) [4].

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1890, No. 73. Vedi şi *suprà*, p. 228 urm.

[2] „*Nec videtur injuria affici is qui ignoravit, cùm lucrum extorqueatur, non damnum infligatur*". (L. 6, § 11, *in medio*, Dig. 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

[3] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 153. Baudry, II, 919. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 197. Thiry, II, 648, *in fine*. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85. Larombière, I. art. 1167, No. 26. Gaston May, *Dr. romain*, p. 585, No. 291. Baudry et Barde, I, 660, p. 570. Demante, V, 82 bis XI, şi toţi autorii.

[4] Baudry et Barde, I, 661. Demolombe, XXV, 258. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*, p. 132. Larombière, I, art. 1167, No. 29. T. Huc, VII, 221, *in fine*, p. 297. C. Caen, D. P., 84. 2. 217.

Existența fraudei este o chestie de fapt.

Judecătorii fondului sunt suverani pentru a decide dacă a existat fraudă atât din partea celui de al treile cât și din partea debitorului [1], și cel de al treile va fi, după cum am vedut, socotit de rea credință, de câte ori se va decide că, în momentul contractărei, el a știut că înstrăinarea consimțită de debitor era prejudiciabilă creditorilor și punea pe aceștia în neputință de a'și realisa creanța lor [2].

Judecătorii apreciază de asemene în mod suveran dacă actul atacat este cu titlu gratuit sau cu titlu oneros. Decisia lor ar fi însă supusă controlului casației, de câte ori ei ar tăgădui natura și caracterele juridice ale actului a cărui elemente ei le au constatat [3].

Dovedirea elementelor acțiunei pauliane.

Dovedirea elementelor acțiunei pauliane sunt, potrivit art. 1169, în sarcina creditorului reclamant. (Vedi *suprà*, p. 222, nota 3).

Pentru a isbuti în această acțiune, creditorul va trebui deci să dovedească : 1⁰ prejudiciul, adecă că actul a cărui revocare se cere a făcut pe debitor insolvabil sau cel puțin i-a mărit insolvabilitatea ; 2⁰ frauda sau reaua credință a debitorului ; 3⁰ și în fine, complicitatea celor de al treile, de câte ori e vorba de un contract cu titlu oneros ¹).

---

[1] Cpr. Laurent, XVI, 442. Larombière, I, art. 1167, No. 41. Baudry et Barde, I, 664. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 273. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 101. Cas. Roma, 5 mai 1879. *La Legge*, 79. 1. 695. Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 28 și *Dreptul* din 1885, No. 59. „Considerând, dice această din urmă decisiune, că constatarea relei credințe fiind o chestiune de fapt, pe care instanțele de fond o deduc din împrejurările causei în mod suveran, ca atare nu se poate formula un mijloc de casare în această privință, etc...“ Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 89. 1. 428. D. P., 90. 1. 260. *Pand. Périod.*, 91. 1. 64. *Pand. Périod.*, 96. 1. 312. D. P., 96. 1. 519, etc.

[2] C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Cpr. Cas. fr., D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 22. Trib. Vitré, *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Simpla cunoștință a acelui de al treile că debitorul avea datorii, nu este suficientă; el trebue să cunoască insolvabilitatea sa: „Considerând, dice Curtea din București, că din spiritul legei reesă că încetarea de plăți determinativă a stărei de faliment trebue să fie reală, așa că o stare de jenă, diferite împrumuturi și chiar un pasiv excedând activul, nu puteau fi luate ca bază pentru fixarea datei încetarei plăților și, prin urmare, *cunoștința acestei împrejurări de către un terțiu nu poate justifica cunoștința stărei de încetare a plăților cerută de lege*, etc...“ (Dreptul din 1892, No. 50). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Baudry et Barde, I, p. 571, nota 4. Vedi și L. 10, § 2, Dig. 42, 8, unde se dice: „*Non enim sufficit me scire eum quocum contraho creditores habere*“.

[3] Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. Cpr. Baudry et Barde, I, 664.

---

¹) Cpr. Cas. fr., C. Paris și Trib. Rennes. D. P., 95. 1. 486. D. P., 92. 2. 198. D. P., 93. 2. 246. Baudry et Barde, I, 665. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 96.—Nu s'ar putea anula un act sub cuvênt numai că el ar fi fost considerat, chiar cu o aparență oare care de dreptate, ca suspect într'o instanță anterioară. C. Alger, D. P., 96. 2. 343.

Există însă casuri în care creditorii sunt scutiți de a dovedi frauda debitorului și colusiunea celor de al treile :

Anularea renunțărei la prescripție. Art. 1843. Controversă.

1⁰ Astfel, în casul art. 1843 C. C., după o doctrină care tinde a deveni constantă, creditorii ar putea să ceară anularea renunțărei la prescripție făcută de debitorul lor, fără a dovedi nici frauda acestuia, nici complicitatea celor de al treile, ci numai paguba sau prejudiciul, adecă interesul ce ei ar avea a invoca prescripția, pentru că renunțarea la prescripție nu este un act nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit, ci un act de o natură particulară, la care art. 975 nu se aplică, din causa dificultăților la care aplicarea principiilor acțiunei pauliane ar da naștere. Vedi *supra*, p. 202, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 322. Dacă există sau nu renunțare din partea debitorului la o prescripție câștigată, aceasta e o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciează în mod suveran. Cas. fr., *Pand. Period.*, 97, 1. 269.

Fostul și regretatul nostru profesor de drept comercial de la Paris, F. Rataud, resumă acest sistem în termenii următori : „De câte ori debitorul a perdut dreptul de a opune o prescripție dobêndită și prin aceasta a devenit insolvabil sau 'și a mărit insolvabilitatea, de atâte ori acei care erau creditorii lui în acel moment pot să opue această prescripție“. *Revue pratique*, anul 1856, t. I, p. 481 urm. Vedi în acelaș sens, Baudry et Tissier, *Prescription*, 117. Baudry, III, 1597. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 44, 45. Peucescu, I, 426. Demolombe, XXV, 223. Thiry, IV, 597. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 136, nota 18 și VIII, § 775, p. 449, 450. Cpr. C. Orléans și Cas. fr. D. P., 55. 2. 234. D. P., 65. 1. 265. Trib. Annecy, 11 aug. 1887. Vedi Pand. fr., *Obilg.*, I, 2830. Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și mai multe sisteme sunt în presență. Vedi diferitele sisteme aratate în Baudry et Tissier, *op. cit.*, 113 urm., in Mourlon, III, 1794 și în Demolombe, XXV, 219 urm.

Art. 514 Pr. Civ.

2⁰ Un alt caz în care creditorii nu vor avea a dovedi frauda debitorului lor și colusiunea celor de al treile, este acel prevědut de art. 514 Pr. civ. In adevĕr, înstrăinările făcute de debitor în urma celei dintăi publicări de urmărire fiind nule de drept, adecă trebuind neaparat a fi anu-

Dovedirea fraudei.

Atât frauda debitorului cât și acelor de al treile, în casurile în care ea este necesară, se poate în tot-deauna

---

late de justiție, la cererea părților interesate, creditorii vor dovedi numai că urmărirea începuse, și înstrăinarea va cădea, fie că ea a fost făcută cu titlu oneros, sau cu titlu gratuit. Cpr. Cas. rom și C. din București, *Dreptul* din 1896. No. 58 și din 1883, No. 5. Pĕucescu, I, 439.

Ce se înțelege prin înstrăinare.

Prin înstrăinare, legiuitorul înțelege nu numai înstrăinarea directă, dar și acea indirectă, precum este ipoteca, pentru că, spre a putea ipoteca un imobil, trebue a avea capacitatea de a'l înstrăina (art. 1769 C. C.). Cas. rom., S-a I, Bulet. 1887, p. 15.—*Contrà.* Trib. apel Tulcea (decisie casată). *Dreptul* din 1884, No. 65. Proibițiunea legei se întinde de asemene la ori ce înstrăinare parțială consimțită prin ori ce mod, la ori ce desmembrare a proprietăței, și în fine, la ori ce concesiune de drepturi reale, cu titlu oneros sau gratuit, precum usufruct, servitute, etc., asupra imobilului urmarit. Veḑi A. Bellot, *Pr. civ. du canton de Genève*, p. 267, 268 (ed. din 1870).

Art. 516 Pr. civ.

Cât pentru închirierele și arendărele făcute de debitor în urma publicațiunelor de vênḑare, art. 516 din Pr. civ. cuprinde următoarea disposițiune: „Inchirierele sau arendărele făcute de debitor după publicațiuni, ḑice acest text, vor fi anulate, dacă creditorul sau creditorii ce urmăresc vor cere aceasta.—Inchirierele sau arendărele dinainte, nu vor putea fi anulate în totul sau în parte, de cât când vor fi fost făcute în frauda creditorilor. Nu se vor ține în samă plățile prin anticipațiune, făcute în contra clauselor cuprinse în contractul de închiriere sau arendare". Așa dar, legiuitorul scutește pe creditori de proba fraudei, când ei cer revocarea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor, sau a plăților făcute de chiriaș ori arendaș contra clauselor contractului. Cpr. Gr. Pĕucescu, I, 429. Numai creditorii urmăritori pot, până în momentul adjudecărei, cere anularea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor; adjudecatarul n'o poate cere. Cas. rom., Trib. Brăila și C. București. Bulet. 1884, S-a 1, p. 100. *Dreptul* din 1883, No. 35 și din 1887, No. 55. —Veḑi însă C. din București, *Dreptul* din 1883, No. 82.

3° In fine, codul de comerț cuprinde oare care presumpțiuni de fraudă, pe care trebue să le enunțăm în treacăt, de și ele nu se aplică în materie civilă. Veḑi p. 246, nota 5.

Art. 721 C. com.

Art. 721 din acest cod, făcênd aplicațiunea art. 975 C. C., declară că toate actele, plățile și înstrăinările făcute de un falit în frauda și în paguba creditorilor sei, în ori ce timp ar fi fost făcute, adecă fie înaintea declarațiunei de faliment, fie chiar înaintea datei încetărei plăților, vor fi neaparat anulate de justiție, după cererea creditorilor, bine înțeles, dacă aceștia vor stabili elementele acțiunei pauliane.

stabili cu marturi şi presumpţiuni precise, grave şi concor-

Art. 722 C. com.

Apoi, art. 722 din acelaş cod, stabilind până la dovada contrară o presumpţiune de fraudă în contra falitului, declară că se presupun făcute în frauda creditorilor şi *se anulează* (termenii legei sunt imperativi), faţă cu masa creditorilor, următoarele acte, *dacă sunt survenite în urma datei încetărei plăţilor* :

1° Toate actele, plăţile şi înstrăinările cu titlu oneros, când cel de al treile *cunoştea starea de încetare a plăţilor* în care se afla comerciantul, cu toate că acesta nu era încă declarat falit ;

2° Actele şi contractele comutative, în care valorele date sau obligaţiunele luate de falit întrec cu mult ceea ce i s'a fost dat sau promis ;

3° Plăţile datoriclor ajunse la scadenţă şi exigibile, care nu au fost efectuate în bani sau cu efecte de comerţ ;

4° Gagiurile, antichresele şi ipotecele constituite asupra bunurilor debitorului. Cpr. C. din Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1896, No. 4 şi *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. Se înţelege că este vorba în specie numai de ipotecele convenţionale, nu însă şi de acele legale. Vedi Calamandrei, *Il fallimento*, I, 215.

Aceiaş presumpţiune de fraudă are loc şi pentru actele, plăţile şi înstrăinările cu ori ce titlu făcute în cele dece dile anterioare declaraţiunei de faliment, chiar în lipsa punctelor extreme sus enunţate.

Art 723 C. com.

Inscripţiunele ipotecare luate în virtutea unui titlu recunoscut valabil nu intră în disposiţiile art. precedente, *dacă sunt anterioare sentinţei declarative de faliment* ; de unde resultă că ori ce inscripţie pentru conservarea nu numai a unei ipoteci, dar şi a unui privilegiu, de şi legea nu vorbeşte de acest din urmă, motivele fiind aceleaşi, poate fi luată asupra bunurilor falitului, însă numai *până în diua declaraţiunei de faliment*, inscripţiunea luată în acea di fiind nulă, pentru că hotăririle nu cuprind oara, ci numai diua când ele se dau. C. Amiens, D. P., 57. 2. 35. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 203 şi 281. — Inscripţiunea este nulă şi fără nici un efect faţă cu masa credală, dacă ea a fost luată în baza unei hotăriri pronunţate în urma declaraţiunei de faliment, chiar pentru o datorie *anterioară*. Cas. fr., D. P., 74. 1. 166.—Creditorul a cărui inscripţie ar fi fost luată înaintea declaraţiunei de faliment a debitorului, va putea însă, în urma acestei declaraţiuni, să iee o inscripţie suplementară pentru siguranţa dobêndilor nepăstrate prin inscripţia principală, pentru că proibiţiunea art. 723 nu se referă de cât la inscripţia principală. Cas. fr., D. P. 50. 1. 102. Cpr. D., 78. 2. 70. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 292. Aubry et Rau, III, § 285, p. 425, text şi dante, pentru ca creditorii au fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă (art. 1198, § 1) [1].

Despre sub-achisitori (Controversă).

Am vedut că acțiunea pauliană se poate exercita contra celor de al treile, care, intr'un contract cu titlu oneros încheiat cu debitorul, ar fi participat la frauda acestuia. Ce trebue să decidem în privința sub-achisitorilor, adecă acelora cărora cel de al treile ar fi transmis și el, la rêndul seu, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, bunul dobêndit de la debitor?

S'a dis că, de câte ori acțiunea pauliană este admisibilă contra primului achisitor, de atâtea ori ea se restrênge neaparat contra sub-achisitorilor, chiar când ei ar fi contractat cu titlu oneros și de bună credință, adecă fără a cunoaște insolvabilitatea debitorului. La prima vedere, acest sistem s'ar părea foarte logic; în adevĕr, dobênditorul primitiv neavênd de cât un drept revocabil, n'a putut să transmită altora de cât un drept de aceiaș natură, prin aplicațiunea maximei *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (L. 54, Dig., 50, 17) [2]; și fiind că, în

---

nota 27. -*Contră.* Demangeat asupra lui Bravard, *Dr. comm.*, V, p. 298, *ad notam.* Boistel, *Dr. comm.*, 916.—O inscripție perimata n'ar putea însa fi reînoită în urma declarațiunei de faliment. Cas. fr. D. P., 64. 1. 105. Cpr. asupra art. 721 urm. C. com., care, cu oare care deosebiri de redacție, exista și în codul francez, Baudry et Barde, I, 681. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 394 urm., p. 332 urm. Calamandrei, *Il fallimento* (Torino, 1883), I, 200 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 371 urm. H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, aupra art. 708 urm.

[1] Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 71. Tribun. Ilfov, Iași, Putna, etc. C. din București, Craiova, etc. *Dreptul* din 1893, No. 15; *Dreptul* din 1890, No. 73; din 1888, No. 56; din 1887, No. 23; din 1884, No. 62; din 1883, No. 19 și 30. Cpr. Laurent, XVI, 450. Demolombe, XXV, 204. Mourlon, II, 1175. Duranton, X, 586. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 97 urm. Baudry, II, 921. Baudry et Barde, I, 666. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 218. Larombière, 1, art. 1167, No. 41, și toți autorii.

[2] Aceasta maximă este literalmente tradusă în codul Calimach: „De obște nu poate nimene să dee altuia mai multe drituri de cât acele ce el insuș are", dice art. 580, *in fine*, din codul Calimach (442 C. austriac). Vedi și art. 1521 din acelaș cod (1138 C. austriac). Cpr. art. 1770 C. C. actual.

Art. 508, 1521 C. Calimach.

specie, dreptul primului achisitor s'a desfiinţat, trebue să cadă şi dreptul sub-achisitorilor: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* [1]).

In soluţia tradiţională, admisibilă, după majoritatea autorilor, şi astăzi, se face însă următoarea distincţiune:

Dacă primul achisitor, care a tratat direct cu debitorul nu poate fi atinş prin acţiunea pauliană, adecă dacă el a dobêndit bunul cu titlu oneros şi de bună credinţă, fără a avea cunoştinţă de insolvabilitatea debitorului, acţiunea nu va putea fi exercitată nici în contra sub-achisitorului, care a dobêndit un drept irevocabil, aşa precum îl avea şi primul achisitor [2]).

De câte ori acţiunea pauliană poate, din contra, să fie exercitată contra primului achisitor, de atâte ori ea se va restrênge şi asupra sub-achisitorilor. Cu alte cuvinte, sub-achisitorii sunt supuşi exerciţiului acţiunei pauliane: 1⁰ de câte ori ei au dobêndit bunul cu titlu gratuit [3]); şi 2⁰ de câte ori ei l'au dobêndit cu titlu oneros, fiind de rea credinţă. Prin urmare, de câte ori sub-achisitorul a dobêndit bunul cu titlu oneros, însă *de bună credinţă*, el este la adăpost de ori ce acţiune, frauda neputênd strica de cât autorului ei,... *quia dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit* (L. 9, Dig., 42, 8). Regulele *Resoluto jure dantis*, etc., şi *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*, nu sunt deci aplicabile acţiunei pauliane, după cum vom vedea că ele nu sunt aplicabile, într'o părere, nici acţiunei în simulaţiune. Acţiunea pauliană nu este, în adevěr, o acţiune în revendicare (reală), ci o acţiune în despăgubire (personală). Prin ea nu se revoacă în totul înstrăinarea: ea continuă să existe între debitor şi cel de al treile, şi numai prin o ficţiune, averea se consideră ca readusă în patrimoniul debitorului pentru despăgubirea creditorilor sĕi. Or, această ficțiune nu poate fi intinsă la sub-achisitori. [1].

---

[1]) Vedi în acest sens, Laurent, XVI, 465 urm. Aubry et Rau, § 313, în ediţia a III-a şi în ed. precedente. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 227, nota 1. *Haute-Cour des Pays-Bas* (*Hollande*), 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9.

[2]) Acţiunea pauliană ar fi însă, prin excepţie, admisibilă contra sub-achisitorilor, dacă, din capul locului, prima vêndare ar fi avut tocmai de scop ascunderea fraudei concertată între debitor şi viitorul sub-achisitor. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 23. Demolombe, XXV, 199, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 573, nota 3.

[3]) Cpr. C. Gand, 6 april 1889, decisie citată de Baudry et Barde, I, p. 574, nota 1, pe care însă n'am putut s'o controlez.

Dar dacă buna credință a sub-achisitorului are de efect de a 'l pune la adăpost de exercițiul acțiunei pauliane, primul achisitor remâne, cu toate aceste, supus exercițiului acestei acțiuni, de câte ori el a contractat cu titlu gratuit, sau a fost complice al fraudei, dacă contractul era cu titlu oneros: de unde resultă că, la caz de a fi vêndut lucrul primit de la debitor, el va trebui sa restitue creditorilor reclamanți prețul ce ar fi primit de la sub-achisitorul de bună credință ... *in solidum pretium rei, quod accepit tenebitur* (L. 9, *in fine*, Dig., 42, 8), sau valoarea lucrului, dacă acesta a fost vêndut cu un preț care nu representă valoarea sa reală, sau în fine, să le cedeze creanța ce el are în contra sub-achisitorului, dacă prețul se datorește încă de acest din urmă.

Dacă primul achisitor este un donatar de bună credință, el va restitui creditorilor numai suma cu care s'a înbogățit, sau le va ceda creanța prețului, în caz când acest preț i s'ar datori încă [2].

---

[1] Vedi în acest sens, Cas. rom., C. București și Trib. Brăila, Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 396. Bulet. din 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67; din 1888, No. 56 și din 1883, No. 14. Cpr. C. Orléans și Dijon. D. P., 77. 2. 113 și Sirey, 79. 2. 21. Cas. Palermo, 30 iunie 1888, *Il Foro italiano*, 88, 1. 1217. *Id. La Legge*, 88, 2. 630. Cas. belg. D. P., 94. 2. 317. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1764. Baudry et Barde, I, 667. Baudry, II, 920. Vigié, II, 1201. Giorgio Giorgi, II, 309. Marcadé, IV, 499 bis. Demante, V, 82 bis XII. Larombière, I, art. 1167, No. 46. Demolombe, XXV, 200. Duranton, X, 582 urm. T. Huc, VII, 223. Aubry et Rau (care, în edițiile precedente se pronunțase în sens contrar), IV, § 313, p. 137, text și nota 24. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, nota 11. Pĕncescu, I, 437. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 108, 270. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 148 urm. Vedi și *infrà*, rubrica: *Efectele acțiunei pauliane.*

[2] Cpr. Baudry et Barde, I, 668, 719. Demolombe, XXV, 202. Larombière, I, art. 1167, No. 48. Vedi și *infrà*, rubrica: *Efectele acțiunei pauliane.*

Persoanele care pot exercita acţiunea pauliană sau revocatorie.

Acţiunea pauliană aparţine creditorilor care au fost victima fraudei, precum şi persoanelor care au fost subrogate în dreptul lor [1]).

Remâne însă bine înţeles că creditorii trebue să fie serioşi şi legitimi, şi că cei de al treile ar putea în tot-deauna să dovedească lipsa de seriositate a creanţei lor, în care caz acţiunea ar fi respinsă pentru lipsă de calitate [2]).

Dreptul fie cărui creditor în parte.

Această acţiune aparţine fie-cărui creditor în parte şi în mod individual, de şi textul art. 975 vorbind *de creditori*, la plural, pare a presupune concursul neaparat al tuturor creditorilor [3]).

Acţiunea pauliană nu aparţine nici într'un caz debitorului.

[1]) Cas. fr., 25 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 22. Acţiunea pauliană nu aparţine deci nici într'un caz însuş debitorului, pentru că el a înstrăinat dreptul sĕu, şi creditorii exercită acest drept în numele lor personal (art. 975), ear nu în numele debitorului lor, ca în casul art. 974 (vedi *suprà*, p. 195, 218, 221). Cpr. Larombière, I, art. 1167, No. 13. Thiry, II, 643. Baudry et Barde, I, 710. Laurent, XVI, 494. Pand. fr., *Action paulienne*, No. 15, 16. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4. Trib. Covurlui (Gr. Alexandrescu preşed.). *Curierul judiciar* din 1896, No. 2.

Nici representanţilor sĕi.

Din cele mai sus expuse resultă că nici representanţii debitorului nu au exerciţiul acţiunei pauliane. Astfel, ea se refusă administratorului bunurilor debitorului absent (Pand. fr., *Action paulienne*, 32), moştenitorului beneficiar şi curatorului moştenirei vacante a debitorului. Cpr. C. Chambéry şi Trib. Paris. D. P., 66. 5. 450 şi *Pand. Périod.*, 93. 2. 144. —Vedi însă, în privinţa curatorului, D. P. 66. 5. 451, No. 2.

Dreptul sindicului de a ataca actele frauduloase ale falitului.

Sindicul, fie prin sine, fie prin un avocat rênduit de tribunal (art. 733 C. com.), ar putea însă să atace actele frauduloase ale falitului (art. 721 C. com.), în calitate de representant al creditorilor. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa belgiană. Vedi decisiile citate în Pand, fr., *Action paul.* 33. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 312 şi 420. T. Huc, VII, 219. Art. 13 din legea germană de la 21 iulie 1879, citată *suprà*, p. 220, nota 1, este formală în această privinţă.—*Contrà*. C. Rennes, 28 aug. 1848 (decisie casată). Vedi D. P., 52. 1. 49.

[2]) Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1418.

[3]) Demante, V, 82 bis V. Baudry, II, 922. Laurent, XVI, 456. Pand. fr., *Action paulienne*, 18. Vigié, II, 1193. Arntz, III, 88. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 682. Peucescu, I, 364.

Dreptul roman.

În dreptul roman însă, acţiunea pauliană era o acţiune colectivă, căci ea nu aparţinea fie cărui creditor în parte, Falimentul debitorului.

Prin excepție însă, la caz de falimentul debitorului, ea se exercită de sindic în numele masei credale, fie care creditor ne mai păstrând, în asemene caz, dreptul seu individual. (Vedi *suprà*, p. 240, nota 1, *in fine*).

Creditori privilegiați, ipotecari și amanetari.

Acțiunea pauliană aparținênd tuturor creditorilor în genere, fără nici o deosebire, poate fi exercitată nu numai de un creditor chirografar, dar și de un creditor privilegiat, amanetar sau ipotecar [1], dacă, bine înțeles, bunurile care le servesc drept asigurare ar fi insuficiente, căci altfel ei n'ar avea nici un interes: *Pas d'intérêt, pas d'action* [2].

Creditori cu termen.

Acțiunea pauliană aparține și creditorilor a căror termen n'a ajuns încă la scadență, pentru că asemene acțiune nefiind admisibilă de cât în casul în care actul atacat a determinat sau macar mărit insolvabilitatea debitorului, în momentul întroducerei ei în justiție, dacă o presupunem întemeiată, debitorul a perdut beneficiul termenului (art. 1025) [3].

---

ci representantului masei creditorilor, *curatori bonorum, vel ei cui de ea re actionem dare oportebit.* (L. 1. Pr., Dig., 42, 8).

Lucrurile se petreceau deci aproape cum se petrec astăzi la caz de faliment. Creditorii constituiți în masă intrau în posesiunea averei debitorului lor insolvabil, o vindeau și, dacă nu erau pe deplin plătiți, atacau prin representantul lor actele făcute în frauda lor. Dacă curatorul bunurilor (sindicul, cum s'ar dice astăzi), pentru un motiv sau altul, nu exercita acțiunea, creditorii alegeau sau făceau să se aleagă prin pretor unul din ei pentru exercițul acestei acțiuni. Mai mult încă, unul din creditori putea de la sine și in mod spontaneu să lucreze în interesul tuturora. Cpr. Accarias, *Dr. romain*, II, 852, p. 945. Pencescu, I, 448. Baudry et Barde, I, 682, p. 596, text și nota 3.

[1] Trib. Rêmnicu-Vêlcei, *Dreptul* din 1896, No. 29. C. Bordeaux, Toulouse și Cas. fr. D. P., 75. 2. 18. D. P., 78. 1. 291. Sirey, 86. 2. 93. Cpr. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 683, 684. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 457. Vigié, II, 1194. Demolombe, XXV, 228. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, text și nota 2. Bédarride, op. cit., IV, 1435. Giorgio Giorgi, II, 263. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 360. Pand. fr., *Act. paul.*, 20. Larombière, I, art. 1167, No. 23, 24. Pencescu, I, 364. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 42.

[2] Vedi, *suprà*, p. 214, text și nota 1.

[3] Baudry et Barde, I, 685 și 733, nota 4. Demolombe, XXV, 230. Laurent, XVI, 458. Baudry, II, 922. T. Huc, VII, 219. Pand. fr., *Action paulienne*, 24. Pencescu, I, 365. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 66. Giorgio Giorgi, op. cit., II, 268. Vigie, II, 1193.—*Contrà*. Duranton, X, 585.

Creditori condiţionali. Controversă. Ea nu aparţine însă creditorilor condiţionali, a căror condiţiune nu s'a îndeplinit încă, pentru că acel care are o creanţă sub o condiţie suspensivă, are, *pendente conditione*, numai speranţa de a deveni creditor [1]). Creditorii condiţionali pot, ce e dreptul, cât timp condiţia e în suspensie, să facă acte conservatorii (art. 1016), însă acţiunea pauliană este mai mult de cât o mĕsură conservatorie, căci ea presintă caracterele unui act de executare [2]).

Anterioritatea creanţei. Pentru ca un creditor să poată însă exercita acţiunea pauliană, trebue, în principiu, ca creanţa sa să fie *anterioară* actului atacat, soluţie care era admisă atât în dreptul roman, cât şi în dreptul nostru anterior [3]). In adevĕr, de câte ori creanţa este posterioară actului, acest act nu aduce nici o pagubă creditorului, de vreme ce el n'a putut să aibă o garanţie asupra bunurilor care, în momentul naşterei creanţei sale, nu erau încă în patrimoniul debitorului seu [4]).

---

[1]) Ceea ce e în suspensie se consideră, în adevĕr, ca inexistent : *Quod pendet, non est pro eo, quasi sit*“. L. 169, § 1, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

[2]) Laurent, XVI, 459. Baudry, II, 922. Baudry et Barde, I, 686. Pand. fr., *Action paulienne*, 26. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude des créanciers*, 70. Guillouard, *Action paulienne*, p. 157. T. Huc, VII, 219, *in fine*, p. 294. Vigié, II, 1194. Giorgio Giorgi, II, 268. Pĕucescu, 1, 365. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 67.—*Contră*. Demolombe, XXV, 231. Trib. civ. Nancy, 28 noembrie 1887, sentinţă citată de Baudry et Barde, I, p. 602, nota 1.

[3]) L. 10, § 1;—L. 15 şi L. 16, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi şi art. 1286 C. Calimach (953 C. austr.).

[4]) Baudry et Barde, I, 687. Baudry, II, 922. Thiry, II, 644. Mourlon, II, 1181. Demolombe, XXV, 232. Laurent, XVI, 460. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133. Duranton, X, 573. Demante, V, 82 bis V. Larombière, I, art. 1167, No, 20. T. Huc, VII, 219. Vigié, II, 1192. Pĕncescu, 1, 367. Arntz, III, 89. Giorgio Giorgi, II, 264. Bédarride, IV, 1419. Naquet, *Étude sur l'action paulienne*, etc., p. 190. Marcadé, IV, 501. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 362. Pand. fr., *Act. paul.*, 50. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. C. Toneanu, *Curier. judiciar* din 1894, No. 5. P. Pont., *Priv. et hypoth.*, I, 18. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 48. Cpr. Cas. fr. şi C. Bruxelles. D. P., 73. 1. 80. D. P., 83. 2. 107. Cpr. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 475. Cas. Napoli, 2 dechembrie 1880, *La Legge*, 81, 1, 628. Trib. Ilfov, 14 fevr. (sentinţă pronunţată sub codul Caragea), *Gazeta Tribun.* din 1861,

Curtea noastră supremă este deci greșită când pune în principiu că, de oare ce legea nu distinge, *ori ce creditor*, fie chiar posterior creanței atacate, este în drept să intente acțiunea în numele sĕu pentru revocarea unui act făcut de debitor în frauda sa [1], fiind că creditorii posteriori actului atacat nu au acest drept de cât dacă se dovedește că actul avea de scop fraudarea lor [2]. „Considerând, dice foarte bine o decisie posterioară a Curței noastre supreme, că este un principiu constant că creditorii anteriori actului fraudulos, singuri (exceptându-se casul de simulațiune) sunt în drept a'l ataca prin acțiunea revocatorie, căci numai lor actul poate să le aducă o vatamare, ear nu și creanțelor ce nu existau încă în momentul confecționărei actului ... etc. [3].

No. 13, p. 109, colona 2, penultimul considerent. Trib. Charleville, 4 fevr. 1895. *Gaz. Pal.*, 96, 1, *Supplém.*, p. 42. In cât privește jurisprudența româna, care a avut de mai multe ori ocasiunea de a decide că numai creditorii *anteriori* actulului atacat au in principiu exercițiul acțiunei pauliane, cpr. Cas. rom., C. București și Craiova, Trib. Suceava, etc. Bulet. S-a I, 1887, p. 446. *Dreptul* din 1884, No. 33 și 62. *Dreptul* din 1890, No. 67, 69 și 73. *Dreptul* din 18 mai 1897, No. 38, etc. Cpr. și Trib. Paris. *Dreptul* din 1894, No. 17.—In cât privește însă acțiunea in simulațiune, vom vedea ca ea aparține și creditorilor posteriori.

[1] Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1884, p. 540.

[2] Cas. rom. și trib. Iași. Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (sentința pronunțata sub legea veche, N. Blaramberg presed.) *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367, 368. Jurisprudența straină este in acelaș sens. Vedi D. P., 91, 1, 331. D. P., 92, 2, 609. D. P., 93, 2, 470. D. P., 94, 1, 505. *Pand. Périod.*, 94, 2, 502. D. P., 95, 1, 31. D. P., 96, 2, 280. Cas. Torino. *La Giurisprudenza di Torino*, 1883, 100. Cpr. Baudry et Barde, I, 689 și 733. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 462. Marcadé, IV, 502. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 52 urm., și toți autorii. „*Creditorii cei de mai în urma*, dice art. 1286 din codul Calimach (953 C. austriac), atunci numai au drit sa ceara oborirea daruirei, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleșug se alcatuise cu datatorul spre paguba lor“.

[3] Bulet. Cas. S-a I, 1887, considerentul de la p. 445, 446. Vedi și decisiile citate la nota 4 de la p. 242, *in fine*.

Donațiunea nefiind perfecta de cât prin acceptare (art. 814), epoca acceptarei se va lua în considerație pentru a

Așa dar, numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot, în principiu, să'l revoace prin acțiunea pauliană; însă trebue să adăogăm că drepturile care existau în principiu înaintea sevêrșirei actului atacat vor fi considerate ca preexistente, cu toate că existența lor n'ar fi fost recunoscută de cât prin o hotarîre posterioară acestui act. Hotărîrea nu face, în adevĕr, să nască creanța, ci o constată numai [1].

Aplicarea Art. 1182. Controversă. Fiind dat principiul că creanța pe care se întemeiează acțiunea pauliană trebue să fie anterioară actului atacat, naște chestiunea de a se ști dacă este neaparat, de câte ori creditorul își întemeiează acțiunea sa pe un titlu sub semnătură privată, ca acest titlu să fi dobêndit dată certă prin unele din mijloacele aratate de art. 1182, înainte de a se fi sevêrșit actul atacat ca fraudulos. Unii pretind că anterioritatea creanței n'are nevoe de a fi constatată prin un act avênd dată certă, mai cu samă când acțiunea este îndreptată contra unui terțiu de rea credință, punênd astfel antidata în sarcina pâritului: „Considerând, dice Curtea noastră supremă, într'o afacere celebră, în care am figurat și noi ca avocat și care a făcut mult sgomot, din causă că era vorba de anularea unei creanțe de 26000 de napoleoni (afacerea mai sus citată Inge Robert —Meierhoffer), că nu este necesar atunci când creanța resultă dintr'un înscris sub semnătură privată ca înscrisul să fi dobêndit dată certă prin unul din mijloacele indicate în art. 1182, anterior actului atacat; că acest text, care tinde a ocroti pe cei de al treile în contra pericolului antidatărilor, are în vedere interesele vrednice de ocrotire a celor de al treile, a' căror acte nu sunt defaimate ca frauduloase, căci, dacă se dovedește din contra că însuși cei de al treile au participat la fraudă, anterioritatea titlurilor creditorilor reclamanți resultă din însuș faptul că terțiul e complice al fraudei; că dar fiind demonstrat, în specie, că pâritul Meier-

---

se ști dacă ea este anterioară sau posterioară insolvabilității dăruitorului. Pand. fr., *Action paulienne*, 61 și autoritățile citate acolo. Bédarride, *Faillite*, 108.

[1] C. Aix și Cas. fr. D. P., 71. 2. 233. D. P., 73. 1. 65. Cpr. C. Paris, 8 martie 1893, *Gaz. Pal.*, 93. 2. 61. Baudry et Barde, I, 688. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Giorgio Giorgi, II, 267. Larombière, I, art. 1167, No. 20. Pand. fr., *Action paul.*, 60. Fuzier-Herman, II, art. 1167. No. 58.

hoffer a cooperat la fraudă, instanța de fond cu drept cuvênt a conchis că dênsul nu poate să obiecteze creditorilor reclamanți lipsa de titluri având dată certă... etc" [1]).

Intrebăm însă pe Inalta Curte, care preconizează acest sistem, de unde va resulta, in specie, anterioritatea creanței? Creditorul ne având s'o dovedească, pâritului va incumba sarcina de a stabili că titlul pe care se intemeiează acțiunea este antidatat. Cine nu vede însă că asemene teorie restoarnă nu numai art. 1182, dar și art. 1169, după care acel ce face o propunere în judecată trebue s'o dovedească. Or, creditorii trebue să dovedească în principiu anterioritatea creanței lor. Persoanele care au tratat cu debitorul sunt terții față cu creditorii sei, și ar. 1182 prevede tocmai că actul sub semnătură privată n'are dată certă față cu cei de al treile de cât din momentul în care s'au îndeplinit faptele prevêdute în el. Art. 1182 trebue deci, după rigoarea principiilor, să'și primească aplicațiune în specie [2]).

Actele care pot fi atacate prin acțiunea pauliană.

In principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos garanția creditorilor sei, pot fi atacate prin acțiunea pauliană [3]), *quodcunque fraudis causa factum est... qualecunque fuerit* [4]), fie aceste acte cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit [1], unilaterale, precum, de ex., renunțarea la un drept câștigat, bilaterale, etc.

---

[1]) Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 446. Vedi in acelaș sens, C. Bourges, D. P., 92. 2. 609. Cpr. D. P., 46. 2. 226. D. P., 56. 2. 112. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133, text și nota 15. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 68. Larombière, I, art. 1167, No. 22. Demolombe, XXV, 234. Giorgio Giorgi, II, 265. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10.

[2]) Baudry-Lacantinerie, II, 922. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Cpr. Trib. Caen și C. Paris, D. P., 51. 5. 180, No. 3 și D. P., 93. 2. 280.—Cu toate aceste, chestiunea este foarte discutată. Vedi diversele sisteme aratate in Baudry et Barde, I, 691, și in Pand. fr., *Act. paul.*, 55 urm.

[3]) Astfel, creditorii ar putea să atace contractul judiciar intervenit între debitorul lor și o a treia persoană într'o instanță avênd de obiect darea unei socoteli și fixarea sumei datorite de acest din urmă. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1897, 1. 161.

[4]) L. 1, § 2, Dig., 42, 8. Această lege se mai exprimă încă in termenii următori: *„Ait ergo prætor, quæ fraudationis causa gesta erunt. Hæc verba generalia sunt, et continent in se omnem omnino in fraudem factam, vel alienationem, vel quemcunque contractum“*.

Anularea unei ipoteci.

Astfel, o ipotecă constituită de debitor în frauda și paguba creditorilor sĕi, poate fi anulată prin acțiunea pauliană [2].

Anul. remiterei unei datorii.

De asemene, se poate ataca prin această acțiune, remiterea unei datorii consimțită de debitor (art. 1138), acceptarea unei moșteniri insolvabile [3], renunțarea la prescripție (art. 1843) [4], etc.

Anularea plăței sau garantărei unei datorii exigibile făcută de un necomerciant.

Plata sau garantarea unei datorii exigibile făcută de un necomerciant, chiar în stare de insolvabilitate, nu poate fi însă atacată prin acțiunea pauliană, cu toate că creditorul ar fi cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului sĕu, pentru că creditorul, care a primit astfel să fie plătit, n'a făcut de cât să reintre în bunurile sale [5], *suum*

---

[1] Cpr. Trib. și C. Lyon. D. P., 94. 2. 490. Baudry et Barde, I, 692.

[2] C. București. *Dreptul* din 1884, No. 33. Cpr. Cas. fr., D. P., 49. 1. 127. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 20.

[3] Baudry et Barde, I, 692. Demolombe, XXV, 155. Pand. fr. *Act. paulienne*, 115. Giorgio Giorgi, II, 323. Vedi și *suprà*, p. 224, nota 3.—In cât privește renunțarea la moștenire, vedi *suprà*, p. 206 și 224.

[4] Baudry et Barde, I, 694. Baudry et Tissier, *Prescription*, 115. Troplong, *Prescription*, I, 101. Cpr. C. Orléans. D. P., 54, 2. 234.—*Contrà*. Vazeille, *Prescription*, I, 352 și C. Nancy, Répert. Dalloz, *Prescription civ.*, No. 137, p. 99, nota 1. Vedi și *suprà*, p. 202, nota 2 și 234, nota 1.

[5] Baudry et Barde, I, 663 și 695. Laurent, XVI, 480 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Demolombe, XXV, 225. Giorgio Giorgi, II, 279, 321. Larombière. I, art. 1167, No. 40. Cpr. Cas. fr. și C. Poitiers, D. P., 69. 1. 200. D. P., 95. 2. 121 și nota lui Marcel Planiol. Vedi și C. Orléans, *Pand. Périod.*, 92. 2. 269.

Deosebire între dreptul civil și dreptul comercial. Art. 720 urm. C. Com.

In caz de faliment al debitorului, art. 720 din codul de comerț declară nule toate plățile făcute de falit, în urma sentinței declarative de faliment, precum și plata datorielor neajunse la scadență făcute în urma susdisei date, fie în bani, fie prin cesiune, vêndare, compensațiune sau altfel, nulitatea neputênd, în asemene caz, fi invocată de falit, ci numai de creditorii sĕi (Cas. rom., 25 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 67 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 35). Mai mult încă, după art. 721 din acelaș cod, celelalte plăți făcute de falit *în ori ce timp*, sunt anulabile, dacă creditorii care le au primit au cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului lor. Aceste dispozițiuni excepționale și speciale *recipit.* „*Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit*“ [1]).

Dacă datoria plătită nu era încă exigibilă, creditorul va putea să păstreze capitalul primit, ținênd însă socoteală creditorilor reclamanți de foloasele ce el ar fi tras din această plată anticipată [2]).

Primirea unei donațiuni.

In fine, am vedut *suprà*, p. 224, că creditorii n'ar putea să accepte donațiunea pe care debitorul lor ar refusa de a o primi, pentru că, prin acest refuz, el nu micșorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici o dată proprietar: „*Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*“ [3]).

Am dis că, în principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat in mod fraudulos bunurile sale, care servesc drept garanție creditorilor sei, pot fi revocate prin acținnea pauliană.

Revocarea hotarîrilor judecătorești dobêndite în mod fraudulos.

Acest principiu este aplicabil și hotărîrilor judecătorești remase definitive [4]), prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei ințelegeri frauduloase avută cu adversarul seu. Nu se poate dice, în adevěr, precum am spus-o de mai multe ori, că creditorii chirografari au fost,

---

materiei comerciului nu se aplică însă in materie civilă, unde insolvabilitatea rĕmâne supusă dreptului comun. Vedi *suprà*, p. 235 urm., *ad notam*.

[1]) L. 129, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*. Vedi și L. 24, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se dice: „*Jus civile vigilantibus scriptum est: ideo quoque non revocatur id quod percepi*“. Cpr. L. 6, § 7, Dig., *eod. tit.* și L. 45, Dig., 12, 6.

[2]) Cpr. Peucescu, I, 428. Baudry et Barde, I, 695 și L. 6, § 7, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.* —Dacă creditorul a fost plătit prin o *datio in solutum*, această plată va putea fi revocată pentru excedent, de câte ori obiectul primit de creditor ar fi fost cedat pentru o sumă mai mică de cât valoarea lui reală.—*Datio in solutum* ar mai putea încă fi revocată prin acțiunea în simulațiune, de câte ori ea ar fi fost fictivă și ar fi avut de obiect sustragerea bunurilor de la urmărirea creditorilor. Cpr. Marcel Planiol. D. P., 95. 2, p. 122, nota 1, *in fine*.

[3]) L. 134, Dig., 50. 17. Vedi și legile citate *suprà*, p. 224, nota 1 și in t. III, p. 355, nota 1.

[4]) Dacă hotarîrea ar fi încă susceptibilă de a fi reformată prin o cale oare care (oposiție, apel, etc.), creditorii ar putea usa de aceste căi în numele debitorului lor și în baza art. 974. Vedi *suprà*, p. 203.

în specie, representaţi de debitorul lor, pentru că, prin colusiunea frauduloasă pe care o presupunem, debitorul departe de a'i representa, le a tradat interesele. Creditorii trebue deci să aibă dreptul de a revoca o hotărîre care nu s'a dobêndit de cât prin fraudă. Principiul nu sufere nici o discuţiune, şi art. 1264 cuprinde o aplicaţiune a lui. Creditorii vor putea deci să exercite, în specie, acţiunea pauliană, fie pe cale principală, fie pe cale de contestaţie la urmărire (art. 399 Pr. civ) [1], ceea ce, în Francia, se numeşte *la tierce opposition* (art. 474 Pr. civ. fr.).

Acţiunea pauliană este deci o acţiune generală. Acest principiu sufere însă mai multe excepţiuni:

Atacarea renunţărei la dreptul de a cere revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine. Art. 831. urm.

1⁰ Acţiunea pauliană nu este admisă contra actelor prin care debitorul s'a despoiat de un drept exclusiv personal. Aşa, de exemplu, creditorii n'ar putea să atace prin această acţiune renunţarea frauduloasă ce debitorul lor ar fi făcut la dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni contra unui donatar culpabil de ingratitudine (art. 831 urm.). In adevĕr, creditorii n'ar trage nici un folos din anularea acestei renunţări, fiind că ei nu pot exercita acţiunea în revocare în numele debitorului, în baza art. 974, aceasta fiind un drept *personalisim* al dăruitorului [1].

---

[1] Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Bulet. 1892, S-a I, p. 1092. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 56 şi din 1884, No. 13. Cpr. Cas. fr., D. P., 50. 1. 224 şi D. P., 92. 1. 155. Doctrina este de asemene unanimă asupra acestui punct. Vedi T. Huc, VII, 224. Demolombe, XXV, 157. Laurent, XVI, 472. Demante, V, 82 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 141. Baudry et Barde, I, 693. Baudry, II, 923, etc.—Principiul că hotaririle judecătoreşti pronunţate în contra debitorului pot fi revocate de creditorii sei, de câte ori a existat colusiune între debitor şi adversarul seu, este admis la noi ca şi în Francia, fără nici o discuţiune, şi dacă există o controversă în această privinţă, este numai asupra căii prin care creditorii pot exercita acţiunea. In adevĕr, pe când unii ar voi ca hotăririle să nu poată fi atacate de cât pe cale de contestaţie la instanţa care le a pronunţat (Pĕucescu, I, 406), Curtea de Casaţie a decis, în secţiuni-unite, că acţiunea pauliană nu poate fi exercitată de cât pe cale principală (Bulet. 1883, p. 613, ultimul considerent), ceea ce este inadmisibil, pentru că art. 399 Pr. civ., care prevede calea de contestaţie la urmărire *(tierce opposition)*, se aplică şi la acţiunea pauliană. Creditorii vor alege deci din ambele căi acea care le va conveni mai bine. Crp. Trib. Putna, Gorj şi Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 15 şi 29. *Dreptul* din 1895, No. 7. Vedi şi *suprà*, p. 218, text şi nota 1.

Revocarea renunţărei la usufructul legal. Controversă.

Aceiaş soluţiune este aplicabilă în casul în care părintele usufructuar ar fi renunţat indirect la dreptul sĕu de folosinţă legală, prin emanciparea copilului sĕu. Renunţarea, în asemene caz, n'ar putea fi revocată de către creditorii părintelui usufructuar, pentru că ea este un efect legal al emancipărei, care ar trebui să fie mai întâi anulată, şi ştiut este că dreptul de emancipare fiind un atribut al puterei părinteşti, este ca atare exclusiv personal părintelui şi nu face parte din patrimoniul debitorului [2].

---

[1] Baudry, II, 515, 923. Baudry et Barde, I, 613, 697. Demante, V, 82 bis II. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 150, 151, 169 urm. Laurent, XVI, 473. T. Huc, VII, 217. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126; § 313, p. 131, text şi nota 5 şi VII, § 708, p. 418 urm. Giorgio Giorgi, II. 216. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Vedi *suprà*, p. 208 şi t. IV, p. 268, text şi nota 1, unde se arată controversa.

[2] Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, nota 5 şi VI, § 550 bis, p. 92, nota 36, *in fine*. Duranton, III, 394. Demolombe, VI, 594 şi XXV, 173. Laurent, IV. 339, *in fine*. Marcadé, II, 169, *in fine*, p. 180. Allemand, *Mariage*, II, 1138. Larombière, I, art. 1167, No. 11. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II. 320. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21, *in fine* şi III, § 555, p. 412, 413, nota 4. Magnin, *Des Minorités*, I, 282. Proudhon, *Usufruit*, V, 2399. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 42. Vedi *suprà*, p. 204, nota 1 şi t. II a lucrarei noastre, p. 54 nota 1.—*Contrà*. Merlin, *Quest. de droit*, VIII, v⁰ *Usufruit paternel*, p. 690 şi urm. Vedi şi t. II a lucrarei noastre, p. 54, nota 1. Cât pentru casul in care părintele ar fi renunţat direct la dreptul de folosinţă legală, această renunţare poate, în părerea generala, să facă obiectul acţiunei pauliane, pentru ca, cu toata controversa ce există asupra acestui punct, creditorii avĕnd, după cum am vedut (t. II, p. 45 şi *suprà*, p. 198, nota 2), dreptul de a urmări, în baza art. 1824, § 2, prisosul care ar remânea în urma îndeplinirei îndatoririlor puse de lege în sarcina soţului usufructuar (art. 339), asemene renunţare nimiceşte cu totul sau cel puţin micşorează garanţia lor. Demolombe, VI, 593 şi XXV, 173. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 92, nota 36. Marcadé, II, 167. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21 şi t. III, § 555, p. 413, nota 4, *in fine*. Duranton, III, 394. Laurent, IV, 339. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1885, No. 7. Vedi şi t. II a lucrarei noastre, p. 53, 54.—*Contrà*. Baudry et Barde, I, 698.

Art. 976.

2° A doua excepţie este prevědută de art. 976, care, în codul francez, face parte integrantă din art. 975. Acest text ne arată două restricţii la principiul acţiunei pauliane, una stabilită la titlul moştenirelor, şi cealaltă, la contractul de căsătorie.

Prima restricţie. Contract de căsătorie.

Acea de la contractul de căsătorie nu'şi are fiinţă la noi, fiind că, după toate probabilităţile, ea se referă la art. 1476 din codul francez, eliminat de legiuitorul nostru, după care regulele relative la împărţeala moştenirelor se aplică şi la împărţeala comunităţei. Chiar în Francia sunt autori care cred că această restricţie n'are nici o aplicare şi nici un sens [1]).

A doua restricţie. Art. 785 C. C. Controversă.

Cât pentru a doua restricţie relativă la art. 785 (882 C. fr.), creditorii avênd dreptul de a interveni la împărţeala unei moşteniri făcută de debitorul lor, pentru ca ea să nu se sevêrşească cu viclenie în vatamarea drepturilor lor, ei nu mai pot ataca, prin acţiunea pauliană, împărţeala făcută de debitorul lor, dacă nu s'au conformat acestei dispoşiţiuni. Impărţeala remâne, în asemene caz, bună şi inatacabilă din partea creditorilor, din causa moştenitorilor a căror drepturi s'ar sacrifica prin exerciţiul acţiunei pauliane: „Considerând, dice tribunalul de Ilfov (13 fevruar 1880), că art. 785 C. C. nu acordă creditorilor unuia din copartaşi dreptul să atace o împărţeală sevêrşită, de cât atunci când s'a facut în lipsa acelor creditori şi fără să se ţină samă de oposiţiunea lor: că de şi, în principiu, acţiunea pauliană se poate exercita contra tuturor actelor frauduloase petrecute, totuşi art. 976 C. C. crează nişte excepţiuni, care sunt adevarate restricţiuni la acţiunea pauliană; acest text dice, în adevěr, că creditorii care atacă

---

[1]) Cpr. E. Acollas, II, p. 816. Mourlon, II, 1186, *in fine*. Laurent, XVI, 474. Demolombe, XXV, 168. T. Huc, VII, 229. Baudry, II, 923. Baudry et Barde, I, 703.—Unii autori cred că art. 976 se referă la art. 633 Pr. civ. (873 Pr. fr.), care limitează la un an, dupa publicaţiuni, dreptul creditorilor barbatului de a ataca separarea de patrimonii (comp. Demante, V, 83. Vigié, II, 1207. Pencescu, I, 423, *in fine*); însă această explicaţie este inadmisibilă faţă cu termenii expreşi ai art. 976, care ne trimete la titlu *despre contractul de căsătorie şi despre drepturile respective ale soţilor* (art. 1223 urm.), prin urmare, la codul civil, ear nu la codul de procedură civilă. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 613, nota 2.

pentru fraudă actele sevârşite de debitorul lor, sunt datori, pentru drepturile enumerate la titlul succesiunelor, acela al contractului de căsătorie şi drepturile respective ale soţilor, să se conforme cu regulele cuprinse intr'ênsele; că, în specie, oposiţiune din partea apelantei nu s'a făcut, când s'a făcut împărţeala, şi că, prin urmare, ea nu poate invoca protecţiunea art. 785 C. C. etc." [1]).

Ascunderea morţei lui de cujus.

Autorii şi jurisprudenţa sunt însă de acord pentru a decide că creditorii ne-oponenţi pot să exercite acţiunea pauliană şi să revoace împărţeala de câte ori moştenitorii ar fi ascuns în mod fraudulos moartea lui *de cujus*, sau ar fi grăbit operaţiunele împărţelei în scopul fraudulos de a împedeca ori ce oposiţie sau intervenţie din partea creditorilor [2]).

Împărţeală simulată.

Dacă împărţeala este fictivă şi simulată, creditorii ne-oponenţi o vor putea anula prin acţiunea în simulaţiune [3]).

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. Cas. fr. şi C. Alger. D. P., 91. 1. 25 şi D. P., 92. 2. 113. D. P., 93. 2. 511. Vedi în acelaş sens, Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4181, 4235. Demolombe, XVII, 241. Laurent, X, 537 urm. şi XVI, 474. Hureaux, *Successions*, IV, 205 urm. Baudry et Barde, I, 700 şi 742. Arntz, II, 1624. Vigié, II, 425. Thiry, II, 249. Baudry, II, 322 şi 923. Corn. Botez, *Dreptul* din 1897, No. 21. T. Huc, V, 435. Peucescu, I, 423. Marcadé, III, 408, 409 şi autorii citaţi in t. III a lucrărei noastre, p. 604, nota 1.— Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi sunt autori care susţin că creditorii pot, chiar în lipsă de oposiţie sau intervenţie din partea lor, să atace împărţeala, de câte ori frauda ar fi fost concertată între toţi moştenitorii sau comuniştii. Vedi în acest sens, Aubry et Rau, VI, § 626, p. 593, text şi nota 49. Dutruc, *Partage*, 532. Le Sellyer, *Success.*, VI, § 626, p. 593 urm. Fréminville, *Tr. des minorités*, I, 474. Bédarride, *op. cit.*, IV, 1552. C. Amiens, D. P., 74, 5, 364, No. 4 şi autorii citaţi în t. nostru III, p. 604, nota 1. In codul italian, art. 680 este formal în acest din urmă sens. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 306.

[2]) Jurisprudenţa a făcut nenumarate aplicaţiuni a acestui principiu. Vedi D. P., 97. 2. 13. D. P., 92. 2. 113, 231, 473 şi 609. D. P., 91. 1. 25. D. P., 86. 2. 226. D. P., 79. 2. 115. D. P., 78. 2. 172 şi 215, etc. Baudry et Wahl, *Success.* III, 4241. Baudry et Barde, I, 702. Demolombe, XVII, 243, 245. Hureaux, *op. cit.*, IV, 212. Laurent, X, 540. Vigié, II, 425, *in fine*, şi toţi autorii.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4240. Aubry

Impărţeala făcută fără a se ţine samă de intervenţia creditorilor.

Creditorii copartaşilor vor mai putea încă exercita acţiunea pauliană contra împărţelei, fără a dovedi nici frauda debitorului lor, nici concertul fraudulos între diferiţii copartaşi, ci numai prejudiciul ce ei au suferit, de câte ori impărţala ar fi fost făcută în lipsa lor, fără a se ţine samă de opoziţia sau intervenţia lor (art. 785)[1].

Caracterul acţiunei pauliane (Controversă).

Acţiunea pauliană este ea personală, reală sau mixtă?

Dr. roman. Controversă.

In Institutele lui Justinian, acţiunea pauliană figurează ca acţiune în revendicare, adecă ca o acţiune *reală*[2], ear în Digeste, ca o acţiune *personală* (*in factum*)[3]. Aceasta a făcut pe unii să creadă că Romanii au avut două acţiuni pauliane, una personală, şi alta reală[4].

Dreptul actual. Controversă.

Aceiaş discuţiune s'a ivit şi în dreptul actual, însă majoritatea autorilor consideră cu drept cuvênt acţiunea pauliană ca personală, chiar când este vorba de vêndarea sau darul unui imobil. In adevĕr, acţiunea pauliană nu este o acţiune în revendicare, ci o acţiune în despăgubire, întemeiată pe dol şi pe o înavuţrie nedreaptă. Acţiunea pau-

---

et Rau, VI, § 626, p. 595. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 şi 609. Vedi şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Vedi şi t. III a lucrărei noastre, p. 605.

[1] Baudry et Barde, I, 701. Baudry et Wahl. *Successions*, III, 4221 urm.

[2] *„Si quis in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit, bonis ejus a creditoribus ex sententia præsidis possessis, permittitur ipsis creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere, id est dicere, eam rem traditam non esse, et ob id in bonis debitoris mansisse“*. (Instit. IV, tit. 6, § 6).

[3] L. 38, Pr. şi § 4. Dig., 22, 1, *De usuris*, etc. L. 10, Pr., *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi şi L. 14, *ab initio*, Dig., *loco cit.*, unde se dice. *„Hac in factum actione non solum dominia revocantur, verumetiam actiones restaurantur“*. Mai vedi încă şi L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt*, etc.

[4] Vedi M. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, (ediţia din 1863), 2084—2086, p. 613. Ruben de Couder, *Dr. romain*, II, p. 386, P. Rambaud, *Dr. romain*, II. p. 566 urm., etc.—Vedi însă Accarias, *Dr. romain*, (ediţia a IV-a, 1891), 849, p. 938 urm., care nu recunoaşte de cât o singură acţiune pauliană, şi anume acea personală (*in factum*). *Idem*. Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 249. G. May, *Dr. rom.*, 291. Marezoll, *Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes*, etc.

liană n'are de obiect de a face să se declare pe creditori proprietari ai bunurilor reclamate, **ca în acțiunea în** revendicare, ci numai de a anula actul, care, în mod fraudulos, a despoiat pe debitor de proprietatea sa. Scopul acțiunei pauliane, cu alte cuvinte, este de a face ca bunurile înstrăinate în mod fraudulos să poată fi urmărite și de a asigura plata creditorilor. Creditorii exercitând acțiunea spre a fi plătiți, și plata fiind prin natura sa mobiliară, acțiunea prin care ei dobêndesc această plată este mobiliară, chiar când ar fi vorba de un imobil. Acțiunea pauliană este deci personală [1]; de aceea am vĕḑut *suprà*, p. 238, că ea nu se resfrênge asupra celor de al treile sub-achisitori de bună credință.

Art. 58 Pr. civilă.

Tribunalul competent pentru exercițiul acestei acțiuni, este deci tribunalul domiciliului, sau în lipsă de domiciliu, acel al reședinței pârîtului (art. 58 Pr. civ.).

---

[1] Veḑi în acest sens, Pand. fr., *Action paulienne,* 8 urm. și *Oblig.*. II, 2766. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 143. Garsonnet, *Tr. théor. et pratique de Pr. civ.*, I, § 125, p. 513. Pellerin, *Révocation des actes frauduleux*, p. 100, No. 6. Campas, *Révoc. des actes frauduleux*, 33 urm. Demolombe, XXV, 146 bis. Laurent, XVI, 464, 465. Acollas, II, p. 813, nota 2. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, text și nota 4. Bernard, *Dr. civil*, II, 652. Bédarride. *Du dol et de la fraude*, IV, 1434. Vigié, II, 1201. Baudry, II, 924. Baudry et Barde, I, 707. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, I, partea II, p. 32. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4, p. 28. Peucescu, I, 431. Giorgio Giorgi, II, 256. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 195. Cas. rom., *Dreptul* din 1890, No. 67, p. 536. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, consid. de la p. 231, 232. Cpr. Trib. Fontainebleau, *Le Droit* din 12 dechembrie 1888. Trib. civ. Carpentras, 28 dechem. 1892, *Gaz. Pal.*, 93, 1, *Supplém.*, p. 40. Veḑi și Cas. fr., D. P., 56. 1. 83. D. P., 85. 1. 62. Veḑi și *suprà*, p. 238, 239. Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii consideră acțiunea pauliană ca reală, ca una ce are de obiect de a face să reintre bunurile înstrăinate în patrimoniul debitorului și de a da creditorilor anteriori actului fraudulos dreptul de a fi plătiți din prețul acestor bunuri (C. Amiens, Répert. Dalloz, v° *Action, paul.* 85, nota 1. Trib. Orthez, 8 iulie 1891, Pand. fr., *Oblig.*, II, 2767. Trib. Ilfov, sentință pronunțată sub legea veche, *Gaz. Tribun.*, anul 1862, No. 44. p. 367, colona 2); ear alții o consideră ca mixtă (Larombière, I, art. 1167. No. 45. C. Grenoble, 2 martie 1875. D. P., 77. 2. 208). Ambele aceste douĕ sisteme sunt însă inadmisibile. In cât privește acțiu-

Obiectul acţiunei pauliane (Controversă).

Acţiunea pauliană este ea o acţiune în anulare sau o acţiune în despăgubire, în daune interese? Chestiunea este earăş controversată. S'a ḑis că acţiunea pauliană este o acţiune în *anulare* sau în *revocare* (aceste cuvinte, fiind aici sinonime): însă nulitatea fiind specială, ea nu'şi produce efectele sale de cât în privinţa creditorilor, fără a avea nici un efect în privinţa raporturilor dintre creditori şi terţiile persoane, care s'au folosit de actul viclean[1].

---

nele mixte, am veḑut (t. II, p. 406), cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că ele nu'şi au fiinţă în legislaţia noastră, de şi art. 54 Pr. civ. vorbeşte de materiĭ mixte. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 126, p. 517.

[1] „Considerând, ḑice Curtea din Iaşi (29 sept. 1881), că, după dreptul roman, e necontestat că acţiunea pauliană e o acţiune în nulitate al căreĭ scop este rescisiunea sau anularea actului fraudulos petrecut între debitor şi cel de al treile detentor, şi că aceasta resultă din chiar natura acţiunei intentată de creditori, care se plâng că debitorul a dispus fraudulos de un bun ce era gagiul lor, şi cer ca bunul eşit în mod fraudulos să reintre în patrimoniul debitorului, pentru a se putea acoperi de creanţele lor (veḑi Voët, XLII, 8, 1 şi 2); că codul nostru nu numai că nu inovează nimic în această privinţă, dar textul chiar al art. 975 ḑice că creditoriĭ *pot ataca* actele făcute de debitor în frauda drepturilor lor, şi când se atacă un act pentru fraudă, se cere naturalmente anularea lui; că, în acest sens, apoi sunt concepute toate disposiţiile din cod care aplică principiile art. 975: veḑi art. 562, 699 şi 785, unde legiuitorul de asemene se serveşte de expresiunea creditoriĭ *pot ataca*, şi sensul nu este îndoelnic în art. 785 C. C., de oare ce se atacă învederat o împărţeală pentru a obţine anularea ei; ca tot acesta este scopul creditorilor care voesc a accepta succesiunea debitorului lor, şi pentru a putea accepta succesiunea, trebue mai înainte să obţie anularea renunţărei; că, în faţa acestor texte şi a tradiţiunei, nu se poate susţine că acţiunea pauliană este o acţiune personală în daune-interese, bazată pe prejudiciul causat creditorilor care o intentă, şi că astfel aceea ce reclamă ei nu este anularea actului, ci numai ca actul să nu le fie oposabil, pentru ca dânşii să poată obţine plata, ca şi cum actul n'ar fi existând; căci tradiţiunea ne spune şi textele se exprimă în acelaş sens, că acţiunea pauliană este o acţiune în rescisiune sau nulitate; ca, dacă în adevĕr, creditorii lucrează în baza prejudiciului ce li s'a causat, prejudiciul, în specie, consista în micşorarea frauduloasă a patrimoniului, şi na-

Intr'un alt sistem se susţine însă că acţiunea pauliană nu are de efect anularea sau revocarea actului fraudulos şi readucerea în patrimoniul debitorului a bunurilor înstrăinate, ca şi cum aceste bunuri n'ar fi încetat nici o dată de a fi gagiul comun al creditorilor sei, ci numai de a zădărnici efectele actului întru atâta numai întru cât acest act îi aduce o daună. Ea este deci o acţiune în despagubire sau în daune interese [1].

Acest sistem este, după părerea noastră, singurul juridic faţă cu teoria admisă mai sus, după care această acţiune este personală. Sistemul opus, consacrat de Curtea din Iaşi, ar implica, în adevěr, ca acţiunea pauliană este reală [2], teoric inadmisibila din toate punctele de vedere.

---

turalmente când acţiunea îşi atinge scopul propus, repararea consistă în revocarea actului fraudulos şi restabilirea, prin urmare, a lucrurilor în starea în care ar fi fost, daca actul nu se făcea; ca nu se poate apoi nici înţelege cum creditorii ar conchide la reparaţiunea unui prejudiciu care ar fi o adevarata acţiune în daune-interese sau, mai bine dis, în plata, de care ce dânşii n'au nici un drept a cere de la cei de al treile plata creanţei ce li se datoreşte; ca dreptul lor se mărgineşte numai asupra lucrului sustras din patrimoniul debitorului; de unde urmează că ei nu pot cere de cât restituţiunea acestui lucru, şi pentru aceasta, trebue sa obţie mai întai anularea contractului fraudulos, etc. *Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14. Vedi şi Cas. rom. (9 dechem. 1886), care dice că acţiunea revocatorie nu e supusă prescripţiunei de 10 ani stabilită prin art. 1900, de şi *ea este o acţiune în nulitate*. Bulet. Cas. S-a I, 1886, p. 917 şi *Dreptul* din 1887, No. 9, p. 70, penultimul considerent. Cpr. C. Caen şi Cas. fr. D. P., 84. 2. 217. D. P., 94. 1. 505. Vedi în acelaş sens, Laurent, XVI, 483 urm. Pand. fr., *Act. paulienne*, 14. Marcadé, IV, 501. Duranton, X, 574. Baudry et Barde, I, 705 urm. Baudry-Lacantinerie, II, 924.

[1] Vedi în acest sens, Demolombe, XXV, 245 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 24 şi p. 142, nota 38. T. Huc, VII, 226. Vigié, II, 1201, *in fine*, 1204. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Giorgio Giorgi, II, 338 urm. Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 51. Vedi şi *suprà*, p. 238.

[2] Vedi Demolombe, XXV, 246, *in fine*. Vigié, II, 1204, p. 534. Labbé, Sirey, 82, 2, 145, nota, colona 1, *in fine*. Mai mulţi autori admit însă ca acţiunea pauliana este o acţiune în nulitate, recunoscêndu-i, cu toate aceste, caracterul de personalitate. Vedi Baudry et Barde, I, 706, 707. Laurent, XVI, 464 urm., 483 urm. Baudry, II, 924.

Prescrierea acţiunei pauliane (Controversă).

Dreptul roman.

In dreptul roman, pretorul dăduse mai întâi creditorilor un an de la înstrăinare, pentru a ataca actul fraudulos [1]. „Jaloba pauliană dice, Andr. Donici, capit. 8, § 6, *in fine*, poate a se mişca în curgere de *un an*, socotinduse anul, după ce vor prinde de veste creditorii". Mai în urmă însă acest an a fost întins la *patru*. (L. 7, Pr., Cod, 2, 53).

Codul Calimach.

In codul Calimach, termenul prescripţiei este de asemene de *patru ani*, după L. 7, Pr., Cod., 2, 53, *De temporibus et integrum restitutionis*, etc.: „Dritul restituţiei, adecă a întoarcerei înapoi în starea de mai înainte, dice art. 1959 din acest cod, care se cere sub cuvênt....de înstrăinare urmată *spre păgubirea creditorilor*, se stênge în termen de *patru* ani".

Dreptul actual. Controversă.

In cât priveşte dreptul actual, chestiunea este controversată, din causa lipsei unui anume text:

Intr'un sistem, întemeiat pe vechia jurisprudenţă franceză şi astăzi cu desevêrşire părăsit, se susţine în adevĕr, că judecătorii vor determina, după împrejurări, timpul în care creditorii vor putea să exercite acţiunea pauliană [2].

In al doile, sistem se aplică acţiunei pauliane prescripţia de dece ani prevĕdută de art. 1900 C. C. [3], sistem consacrat în termeni expreşi prin legea germană din 21 iulie 1879 (art. 12). Acest sistem este însă inadmisibil la noi din mai multe puncte de vedere:

---

[1] „*Hujus actionis annum computamus utilem, quo experiundi potestas fuit, ex die factæ venditionis*". (L. 6, § 14, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*) Vedi şi L. 1, Pr.; L. 10, § 24, Dig., *eod. tit.*; L. 6, Cod., 7, 75, *De revocandis his*, etc.

[2] Toullier-Duvergier, III, partea II, 356.

[3] C. Bucureşti (decisie casată), *Dreptul* din 1886, No. 63. Duranton, X, 585. Vazeille, *Prescription*, 534. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*, IV, p. 314. Delvincourt, etc. C. Colmar, 17 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2882, nota 1. Pencescu, I, 441 urm., care trage argument din împrejurarea că art. 1900 face parte din titlul XX, *Despre prescripţie*, ear nu din titlul obligaţiilor, ca în codul francez (art. 1304). Curtea noastră supremă (9 dechembrie 1886) respinge însă acest argument pe următorul considerent: „Considerând că împrejurarea că, în codul nostru civil, art. 1900 este pus în titlul „*Despre prescripţie*", pe când art. 1304 corespundĕtor din codul francez este pus în titlul „*Despre convenţiuni*", nu are nici o insemnătate în privinţa interpretărei sensului adevarat al acelui articol, întru cât ea nu denotă intenţiunea legiuitorului de a modifica în ceva sensul legei, ci numai tendinţa de a clasifica materia într'un mod mai corect...etc." *Dreptul* din 1887, No. 9 şi Bulet. Cas., S-a I, anul 1886, p. 919.

1⁰ Creditorii care exercită acţiunea pauliană nu cer, după cum am vědut, anularea unei convenţiuni la care ei n'au luat parte, ci repararea pagubei causate prin fraudă, adecă prin un delict al debitorului;

2⁰ Art. 1900 prevede casul anulărei unei convenţiuni când acţiunea se exercită de înşuşi părţile contractante, ear nu de cei de al treile, precum sunt creditorii, în specie.

3⁰ Prescripţia prevědută de art. 1900 se întemeiază pe o ratificare tacită, şi o asemene ratificare este inadmisibilă în materia acţiunei pauliane [1].

Art. 1890.

In fine, în ultimul sistem, singurul juridic, acţiunea pauliană se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [2] şi acest termen începe a curge din ḑiua sevêrşirei actului fraudulos [3].

Inaplicarea art. 1895. Controversă.

Naşte însă chestiunea de a se şti dacă, în caz de o donaţiune imobiliară, terţiul părit, fie el achisitor primitiv sau sub-achisitor, va putea sau nu să opue prescripţia de dece sau două-deci de ani, pe care art. 1895 (2265 C. fr.) o conferă acelui care posedă cu bună credinţă şi prin o justă causă. Chestiunea este şi de astă dată controversată, însă părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care declară acest text inaplicabil acţiunei pauliane, pentru că această prescripţie specială presupune, în adevĕr, că imobilul a fost dobêndit de la un *non dominus*, şi constitue un mijloc de aparare contra acţiunei în revendicare introduse de adevaratul proprietar, ceea ce, în specie, nu există, pentru că achisitorul sau sub-achisitorul, a cărui act este atacat prin acţiunea pauliană, a dobêndit imobilul de la adevaratul seu proprietar, *a domino*, şi acţiunea pe care el caută s'o respingă nu este o acţiune în revendicare, ci o acţiune personală, care tinde la repararea unei daune sau la restituirea unui folos ce legea nu'i permite de a'l păstra.

---

[1] Cpr. C. Paris şi Cas. fr., D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 1. 502. D. P., 65. 1. 19. Cas. rom. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 9; din 1888, No. 56 şi din 1890, No. 67. Baudry et Barde, I, 726. *Pand. fr.*, *Act. paulienne*, 241.

[2] Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. Cas. S-a 1, 1887, p. 917; *Dreptul* din 1887, No. 9 şi din 1888, No. 56. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. Cas., S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr. şi C. Nancy, D. P., 65. 1. 19 şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 477, nota 1, p. 89, 90. Vedi Pand. fr., *Act. paulienne*, 241, 242 şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 1279. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 313. Thiry, II, 650. Baudry, II, 926. Giorgio Giorgi, II, 359. Calamandrei, *Il fallimento*, 1, 199. Acollas, II, p. 816. Baudry et Barde, I. 726 urm., 729. Demante, V, 82 bis XVII. Laurent, XVI, 467 urm. T. Huc. VII, 229. Marcadé, IV, 503. Aubry et Rau, IV, § 313. p. 144, text şi nota 44. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, text şi nota 12 şi § 584, p. 477. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 229, No. 356, nota 6. Proudhon, *Usufruit*, 2401 urm. Demolombe, XXV, 239 urm. Vigié, II, 1206. Campas, *Révocation des actes faits par le débiteur*, etc. 79. Arntz, III, 95. Larombière, I, art. 1167, No. 54 şi IV, art. 1304, No. 44. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 168, nota 4, *in fine*.

[3] Baudry et Barde, I, 730. T. Huc, VII, 229. Demolombe, XXV, 242. Marcadé, IV, 503, *in fine*. Vigié, II, 1206. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 74, şi toţi autorii, afară de acei citaţi în notele 2 şi 3, p. 256.

Terţiul care a dobêndit bunul de la adevaratul seu proprietar nu poate, în adevĕr, să invoace prescripţia achisitivă (usucapiunea), ci numai prescripţia liberatorie de 30 de ani, care stânge acţiunea creditorilor [1].

Inaplicarea art. 1909.

Tot pentru aceleaşi motive vom decide că, de câte ori actul atacat va avea de obiect un mobil corporal, terţiul chiar de bună credinţă nu va putea să opue prescripţia instantanee prevĕdută de art. 1909, ci numai prescripţia de 30 de ani [2].

Excepţiunele prin care acţiunea pauliană poate fi respinsă.

Renunţare la dreptul de a cere revocarea.

Dreptul de a cere revocarea actelor frauduloase făcute de debitor fiind de ordine privată, creditorii pot renunţa la dênsul fie în mod expres, fie tacitamente. Renunţarea însă trebue să resulte din împrejurări neîndoelnice, pentru că ea nu se presupune nici odată [1]: „*Nemo res suas jactare præsumitur*“.

---

[1] Baudry et Barde, I, 727. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 145, text şi nota 45. Demolombe, XXV, 243, 244. Pand. fr., *Act. paulienne*, 247. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 317. Marcadé, IV, 503, p. 424, nota 1, *in fine*. Laurent, XVI, 468. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 78. Demante, V, 82 bis XVIII. Massé-Vergé, III, § 555, p. 416, nota 12. Cpr. Cas. fr. D. P., 65. 1. 19.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1167, No. 54, p. 762. Proudhon, *Usufruit*, 2405, 2406. Arntz, III, 95.

[2] Larombière, I, art. 1167, No. 54. Pand fr., *Act. paulienne*, 248. Demolombe, XXV, 244. Baudry et Barde, I, 728. Laurent, XVI, 469, şi autorii citaţi în nota precedentă.

Ratific. actului fraudulos.

De asemenea, acțiunea pauliană nu mai poate fi exercitată de creditorii care ar fi ratificat, confirmat sau executat actul fraudulos (art. 1190) sau care, cu știință, ar fi dat concursul lor la formarea acelui act [2]: „*Nemo enim fraudare videtur eos, qui sciunt et consentiunt*“. (L. 6, § 9, *in fine*, Dig., 42, 8. *Quæ in fraudem creditorum*).

Ratific. tacita.

Ratificarea poate fi expresă sau tacita. Eată un caz de ratificare tacită: Un creditor, care atacase o vêndare imobiliară ca făcută de debitorul seu în paguba și frauda drepturilor sale, somează pe cumpărător, în cursul procesului, să plătească prețul sau să delese imobilul [3].

Desinteresarea creditorului reclamant.

Creditorul n'ar mai putea de asemene să exercite acțiunea pauliană, dacă el ar fi fost plătit integral de debitor sau de cel de al treile, care pot să'i facă în acest sens ofertă reală. (Cpr. art. 792). Acțiunea pauliană fiind, în adevĕr, după cum am vĕdut, o acțiune în despăgubire, nimic mai natural de cât ca cursul ei să poată fi oprit prin desinteresarea creditorului, carele astfel nu va mai avea nici un interes de a continua acțiunea începută [4].

Transcr. actului fraudulos nu împedică acțiunea pauliană.

Transcrierea actelor de strămutare a proprietăților imobiliare neschimbând întru nimic contractul și neacoperind viciile de care el este atins, ci avênd numai de scop de a face ca actul să fie oposabil celor de al treile, se înțelege că ea nu împedică exercițiul acțiunei pauliane [5].

---

[1] Pand. fr., *Act. paul.*, 221 urm. și *Oblig.*, I, 2839. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 70. Baudry et Barde, I, 725. Laurent, XVI, 463. Demolombe, XXV, 238. Larombière, I, art. 1167, No. 50 urm. Cpr. C. Bourges și Aix. D. P., 49. 2. 61. D. P., 71. 2. 233.

[2] Pand. fr., *Act. paul.*, 233 și *Oblig.*, I, 2840. Demolombe. XXV, 237. Larombière, I, art. 1167, No. 49. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 72.

[3] Cas. fr., 10 fevr. 1824. Répert. Dalloz, *Désistement*, 76, nota 4. Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 234.

[4] Aubry et Rau, IV, § 313, p. 132. Vigié, II, 1204, p. 534. Larombière, I, art. 1167, No. 19. Aceiaș soluție este admisă și de autorii care vĕd în acțiunea pauliană o acțiune în nulitate. Cpr. Baudry et Barde, I. 724. Laurent, XVI, 491. Pand. fr., *Act. paul.*, 237. Vedi și *suprà*, p. 211, nota 1.

[5] Larombière, I, art. 1167, No. 28. Pand. fr., *Act. paulienne*, 238, și autoritățile citate acolo.

Despre efectele acţiunei pauliane.

Am vĕḑut că, prin acţiunea pauliană, se poate ataca ori ce act al debitorului făcut în paguba şi frauda creditorilor sei, şi chiar hotărîrele judecătoreşti prin care el s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înţălegeri frauduloase cu adversarul seu. (Veḑi *suprà*, p. 247, 248).

Dacă presupunem că un creditor, usând de dreptul ce'i dă legea, a dobêndit în fine o hotărîre definitivă prin care actul cu titlu oneros sau cu titlu gratuit al debitorului sĕu a fost revocat sau *anulat* (în părerea acelora care recunosc acestei acţiuni caracterul unei acţiuni în nulitate), naşte întrebarea: care vor fi efectele acestei hotărîri?

Pentru a respunde la această chestiune, asupra căreia legea este şi de astă dată mută cu desevêrşire, trebue se distingem trei ipoteze:

1º Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate.

Oblig. de restituire impusă terţiului.

Dacă acţiunea pauliană a isbutit, judecătorii au trebuit să revoace actul în totul, fără ca să'l poată menţine în parte [1]; de unde resultă că cel de al treile trebue să restitue tot ce a primit de la debitor. Intinderea obligaţiunei sale variează însă după cum el a fost de bună sau de rea credinţă.

Terţiu de bună credinţa.

De câte ori terţiul a fost de bună credinţă, ceea ce nu se poate întâmpla de cât în contractele cu titlu gratuit (donaţiune, etc.) [2], el nu va restitui ceea ce a primit de cât în limitele în care s'a înavuţit, *quatenùs locupletior factus est, ultra non.* (L. 6, § 11, Dig., 42, 8) [3].

Restit. fructelor.

In cât priveşte fructele lucrului, el nu le va restitui de cât din diua cererei în judecată, pentru că din acest moment numai buna sa credință încetează (art. 487) [1].

---

[1] Cpr. C. Bastia, D. P., 57. 2. 112. Pand. fr., *Act. paul.*, 252.

[2] Dicem că terţiul nu poate fi de bună credinţă de cât în contractele cu titlu gratuit, fiind că, în contractele cu titlu oneros, el trebue neaparat să fie de rea credinţă, pentru ca acţiunea pauliană să fie admisibilă. Veḑi *suprà*, p. 226 urm.

[3] Cpr. C. Caen, D. P., 84. 2. 217. Pand. fr., *Act. paul.*, 253. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 258 urm. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*. Giorgio Giorgi, II, 341 urm. Veḑi şi *suprà*, p. 239.

Vêndarea lucrului dăruit.

Dacă lucrul primit în dar de la debitor ar fi fost vêndut, donatarul de bună credință nu va restitui de cât prețul primit (art. 996, § 2), chiar dacă acest preț ar fi inferior valorei lucrului vêndut [2].

Nerespundere de degradări.

El nu va respunde de degradarea sau perderea lucrului, nici chiar când aceasta s'ar fi întâmplat din culpa lui (art. 995, § 2 și 1156) [3].

Terțiu de rea credință.

Cât pentru terțiul de rea credință, posiția sa fiind mai grea, vom decide aceste chestiuni în sens invers. Astfel, 1⁰ dacă lucrul primit de la debitor a fost vêndut, el va restitui sau valoarea însuș a lucrului, dacă această valoare este superioară prețului vêndărei, sau prețul, dacă acest preț este superior valorei lucrului [4]; 2⁰ el va datori fără nici o deosebire toate fructele și dobêndile percepute, și chiar acele ce a neglijat de a percepe [5]) (art. 485, 486, 487, 994), *non tantum qui percepti sunt, verumetiam hi qui percipi potuerunt* [6]; 3⁰ el nu va fi liberat prin perderea lucrului, când această perdere se datorește faptului (sau culpei sale, sau când se dovedește că ea nu s'ar fi întâmplat dacă lucrul ar fi remas în mâna debitorului (art. 1156). El va respunde de asemene de deteriorările survenite lucrului în aceleași condițiuni. 4⁰ In fine, el va putea chiar fi condamnat la daune, pentru că frauda sa constitue un delict a cărui pagubă el trebue să-o repare (art. 998) [7].

Sub-achisitori.

In cât privește pe sub-achisitori, adecă pe acei care ar fi dobêndit și ei, la rêndul lor, drepturi reale asupra lucrului, de la achisitorul primitiv, am vědut că revocarea actului fraudulos nu se resfrênge asupra lor de cât atunci când ei sunt de rea credință (vedi *suprà*, p. 238 urm.); de unde și conclusia că revocarea unei vêndări imobiliare nu revoacă ipoteca sau înstrăinarea consimțită de achisitorul primitiv către alți terții de bună credință [1]).

---

[1] Demolombe, XXV, 258, *in fine*. Pand. fr., *Action paulienne*, 254. Baudry et Barde, I, 719.

[2] Pand. fr., *loco. cit.*, 255. Demolombe, XXV, 260. Baudry et Barde, I, 719.

[3] Pand. fr, *loco cit.*, 256. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 259. Baudry et Barde, I, 719, *in fine*.

[4] Baudry et Barde I, 719. Demolombe, XXV, 255. Vedi și *suprà*, p. 239.

[5] Demante, V, 82 bis XI. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 169. Baudry et Barde, I, 719. Laurent, XVI, 492, și toți autorii.

[6] L. 10, § 20, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, și L. 38, § 4, Dig., *De usuris*, 22, 1.

[7] Cpr. Demolombe, XXV, 251 urm. Baudry et Barde, I, 668, 719. Pand. fr., *Act. paul.*, 260 urm. Laurent, XVI, 492. Larombière, I, art. 1167, No. 60. Giorgio Giorgi, II, 333 urm.

2° Efectele acțiunei pauliane în cât privește raporturile creditorilor între ei cu debitorul.

Presupunênd că actul fraudulos a fost revocat, în urma cererei unuia sau mai multor creditori, chestiunea este de a se ști cine se va folosi de această revocare. Doctrina și jurisprudența sunt și de astă dată împărțite:

1° Intr'un sistem, se susține, în adevěr, că creditorii care au luat parte la proces se folosesc singuri de revocarea actului fraudulos, hotărîrea dobêndită de dênșii neputênd nici să strice, nici să folosească acelor care n'au stat în judecată. *Res inter alios judicata, aliis nec nocere, nec prodesse potest* (art. 1201). Revocarea actului fraudulos este, în adevěr, resultatul unei judecăți, și lucrul e așa de adevarat în cât dacă un creditor n'a isbutit în acțiunea pauliană, alți creditori pot să-o reînceapă și să-o conducă pe socoteala lor, nefiind lucru judecat pentru dênșii [2]). Acesta este, cu bună samă, sistemul cel mai juridic.

2° In al doile sistem, se susține că toți creditorii, fie ei anteriori sau posteriori actului revocat, se folosesc de această revocare, căci acțiunea pauliană avênd de scop readucerea fictivă a bunurilor înstrăinate în patrimoniul debitorului, aceste bunuri formează gagiul comun al tuturor creditorilor, dacă creditorul care a exercitat acțiunea n'are nici o causă de preferință (art. 1718 urm.)[1].

---

[1] Vedi în acest sens, autoritățile citate *suprà*, p. 239, nota 1. —*Contrà*. *Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9. Laurent, XVI, 465 urm., etc. Vedi și *suprà*, p. 238, nota 1.

[2] Vedi în acest sens, Baudry et Barde, I, 682 și 715. T. Huc, VII, 226. Baudry, II, 925. Garraud, *De la déconfiture*, p. 207 urm. Guillouard, *Act. paulienne*. p. 326. Campas, *op. cit.*, 85 urm. Demolombe, XXV, 266. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 353. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 105. Naquet, De *l'action paulienne*, etc., p. 201 urm. Rome, *De l'action paulienne en dr. romain et en dr. français*, p. 172. Peucescu, I, 461. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 164 urm. Acollas, II, p. 815. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, text și nota 41. Cpr. Cas. fr. și C. Bordeaux, D. P., 65. 1. 79. D. P., 92. 2. 440. Sirey, 91. 2. 9.

3° In fine, în al treile sistem, se decide că revocarea nu poate să folosască de cât creditorilor anteriori actului fraudulos, car nu acelor posteriori, pentru că ei neavênd ca siguranță bunurile care au făcut obiectul actului fraudulos, acest act n'a putut să le aducă nici o pagubă; de unde și conclusiunea că ei nu se pot folosi de revocarea lui[2].

In ori ce caz, creditorul care a făcut să se revoace actul fraudulos al debitorului, se bucură de privilegiul prevêdut de art. 1729, § 1 și poate să'l exercite asupra sumelor readuse în mod fictiv în patrimoniul acestui debitor, pentru a lua cu preferință toate cheltuelele ce el a făcut cu ocasiunea exercițiului acestei acțiuni[3]. Art. 1729, § 1.

---

[1] Laurent, XVI, 488 urm. Demante, V, 82 bis XV. Duranton, X, 574. Marcadé, IV, 501. Solon, *Des nullités*, II, 460. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, I, 18. Massé-Vergé, III, § 555, p. 414, nota 6. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*, IV, p. 312. „Considerând, dice Curtea din Iași (*Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14, colona 2), că acțiunea pauliană are de scop și efect de a face ca lucrul instrăinat fraudulos să reintre fictivamente in patrimoniul debitorului, și ast-fel revocațiunea actului profită și creditorilor care n'au fost parte în instanță, și a căror creanțe poartă o dată anterioară actului fraudulos, de oare ce lucrul reintră pentru a deveni gagiul creditorilor sau, mai bine dis, se consideră ca n'a eșit nici odată din patrimoniul debitorului, și dreptul de gagiu al creditorilor se gasește astfel că n'a incetat de a exista; și nu este vre un motiv și nici un text nu ne autorisă a limita efectul acțiunei numai la acei cari au fost parte în istanță și a susține astfel că bunul a reintrat relativ numai pentru cutare sau cutare creditor, etc..." Cpr. C. Riom, D. P., 45. 2. 91 și L. 6, § 7, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se dice: *„Qui verò post bona possessa debitum suum recepit, hunc in portionem vocandum, exequandumque cæteris creditoribus: neque enim debuit præripere cæteris post bona possessa, cùm jàm par conditio omnium creditorum facta esset“*.

[2] Larombière, I, art. 1167, No. 62. Mourlon, II, 1183 și *Examen critique et pratique du Commentaire de Troplong*, 14. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, 280.

[3] Pand. fr., *Act. paulienne*, 277. C. Bordeaux, 28 mai 1832. Répert. Dalloz, v° *Privil. et hypothèques*, 144, nota 1.

3° Efectele acțiunei pauliane în cât privește raporturile debitorului cu cel de al treilea achisitor.

Actul revocat față cu creditorul sau creditorii reclamanți subsistă cu toate efectele sale în privința raporturilor dintre debitor și cel de al treile, pentru că acțiunea pauliană este străină părților contractante: și lucrul e așa de adevĕrat în cât dacă, după plata creditorilor, a mai remas ceva, această remășiță nu se cuvine debitorului, ci celui de al treile sau creditorilor sei [1]).

Recursul celui de al treile contra debitorului. Controversă.

Naște însă întrebarea dacă cel de al treile evins, care cu bunul dobêndit ar fi plătit pe creditori, are sau nu recurs contra debitorului, care mai târziu ar fi devenit solvabil.

Primul sistem îi acordă în toate casurile asemene recurs, pentru motivul că el plătind din bunurile sale o datorie a debitorului, acesta trebue să'l despăgubească îndată ce a devenit solvabil [2]).

In părerea generalminte admisă, se face însă următoarea distincțiune.

De câte ori actul revocat este un contract cu titlu oneros, de exemplu, o vêndare, un schimb, o donațiune făcută cu titlu de dotă, etc., care, prin natura sa, atrage obligațiunea de garanție (art. 1337 urm., 1409), de atâte ori cel de al treile va fi în drept a cere de la debitor ceea ce el a plătit în socoteala lui. De câte ori, din contra, actul n'ar atrage obligațiunea de garanție, precum ar fi, de exemplu, renunțarea la o moștenire sau o donațiune în care dăruitorul n'ar fi luat asupra sa asemene obligațiune (art. 828), de atâte ori cel de al treile, care ar fi plătit pentru debitor, nu va putea să exercite nici un recurs în contra acestuia [1]).

---

[1]) „Considerând, dice Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 51), că nu se poate tăgădui creditorilor terțiului achisitor, defendor în acțiunea în revocațiune, dreptul de a urmări bunul înstrăinat asupra debitorului lor; căci actul revocat, în interesul numai al creditorilor, continuă a'și produce toate efectele între părți, așa că restul prețului resultat din vêndarea bunului înstrăinat, după plata creanțelor creditorilor reclamanți în acțiunea pauliană, aparținênd terțiului achisitor, creditorii sei pot să 'și exercite asupra acestui rest din preț, dreptul lor de gagiŭ stabilit de art. 1718 C. C., etc..." Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 279. Laurent, XVI, 494, 495. Demolombe, XXV, 268. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, nota 38. Chabot, *Successions*, art. 788, No. 6. Larombière, I, art. 1167, No. 57. Giorgio Giorgi, II, 346. T. Huc, VII, 227, *in fine*. Baudry et Barde, I, 711.

[2]) Mourlon, II, 1184. Aubry et Rau, VI, § 613, p. 418, text și nota 44. Duranton, VI, 520 bis. Demante, V, 82 bis XVI.

Despre acțiunea în simulațiune.

Acțiune oblică sau subrogatorie.

Am vedut că, de câte ori debitorul va neglija de a exercita drepturile sale, care nu sunt eminamente personale, creditorii pot exercita aceste drepturi, în numele debitorului lor, prin acțiunea oblică sau subrogatorie (art. 974).

Acțiune pauliană.

De câte ori debitorul face acte frauduloase, creditorii au la îndămână acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975).

Acțiune în simulațiune.

De câte ori el va face acte simulate sau mincinoase, *iconomicoase* sau *fațarnice (imaginarii)*, după cum se exprimă art. 1232 din codul Calimach [2]) și Andronachi Donici (capit. 10, § 6. *in fine*, și capit. 11, § 7), creditorii

---

[1]) Laurent, IX, 479 și XVI, 496. Giorgio Giorgi. II, 347 urm. Demolombe, XV, 89 și XXV, 270, 271. Marcadé, III. 230. Pand. fr., *Act. paul.*, 283. T. Huc, VII, 227. Baudry et Barde, I, 712. Massé-Vergé, II, § 380, p. 315, nota 11, care nu se unesc cu părerea lui Zachariæ. Demante, III, 108 bis III. Vedi și tom. III a lucrărei noastre, p. 358, nota 3.

Art. 1232 C. Calimach.

[2]) „Dacă s'au făcut tocmală iconomicoasă sau fațarnică pentru lucru de un hotărît feliu, dice art. 1232 din codul Calimach (916 C. austriac), trebue să se judece după legiuitele orânduli, care privesc către însuș lucrul după adevărata sa calitate". Noul cod german din 1896 cuprinde o dispoziție aproape identică: „Dacă o convenție *aparentă*, dice art. 117 din acest cod, ascunde un alt act juridic, se aplică dispozițiile privitoare la actul ascuns".

Creditorii pot exercita acțiunea în simulație in numele lor propriu, ear nu în baza art. 974 sau 975. Controversă.

S'a dis că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii lui nu se pot prevala de dânsa de cât numai exercitând drepturile debitorului, în baza art. 974. „Considerând, dice Curtea din București (12 mai 1886), că principalul interesat a intenta acțiunea în simulațiune este obligat ca parte contractantă și legiuitorul prin art. 1175 'i-a și prescris proba ce are să facă; că numai în lipsa-i, în caz de negligență sau refuz din partea-i, creditorii sei o pot intenta conform art. 974, exercitând drepturile lui, prin urmare, în numele debitorului, ear nu în al lor personal, și numai cât timp ea se găsește în patrimoniul devor putea, în numele lor propriu, să le atace pentru ca jus-

---

bitorului, de oare ce exercițiul drepturilor și acțiunelor debitorului s'a acordat creditorilor ca să se respundă în mod expres principiului stabilit de art. 1719 C. C., adecă că bunurile unui debitor servesc spre asigurarea comună a creditorilor sĕi; că, spre a pune mai în evidență că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii nu o pot exercita de cât în numele lui, nu avem de cât să presupunem că terțiul pârît ar invoca un nou act confirmativ, sau în fine, că ar chiema în garanție pe cel de la care deține actul și acesta l'ar recunoaște; creditorii nu ar mai putea susținea pur și simplu simulațiunea actului, ci ar avea să se plângă atunci de prejudiciul ce li se cauzează prin conivența frauduloasă a debitorului lor cu pâritul și, ca consecință, ar avea de intentat o altă acțiune, acțiunea pauliană, care le este proprie și personală, după art. 975 C. C., derivând din acțiunea juridică născută între dênșii și terțiul pârît, care prin faptul lor fraudulos le a causat prejudiciu, etc". *Dreptul* din 1886, No. 63. Vedi și o altă decisie tot a curței din București, care admite acelaș principiu, publicată în *Dreptul* din 1893, No. 64. Tot în acest sens se pronunță și o parte din doctrină. Cpr. Gr. G. Peucescu, I, 469, 470. C. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Pand. fr., *Act. paul.*, 206, și autoritățile citate acolo, etc. Această părere este însă inadmisibilă pentru următoarele motive:

1° Dacă creditorii ar avea numai exercițiul acțiunei oblice prevĕdute de art. 974, ei n'ar putea stabili simulațiunea de cât atunci când ar avea un început de dovadă scrisă, întocmai ca și debitorul, ceea ce este inadmisibil, pentru că ei au fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă despre simulațiune (art. 1198, § 1). Vedi *infrà*, p. 275.

2° Dacă acțiunea creditorilor ar avea de bază acțiunea indirectă prevĕdută de art. 974, pâritul ar putea să le opue cu succes toate excepțiile care sunt oposabile debitorului, de ex., hotărîrea prin care s'ar fi respins acțiunea în simulațiune exercitată mai înainte de debitor pentru aceleași motive invocate actualmente de creditori, etc. (Cpr. decisia sus-citată a Curței din București, *Dreptul*, din 1886, No. 63, p. 504). Or, aceste soluții sunt inadmisibile, pentru că creditorii fiind direct lesați prin faptul debitorului lor și avênd, în toate casurile, un drept propriu și direct asupra bunurilor acestui din urmă (art. 1718, 1719), trebue să aibă o acțiune directă și personală, osebit de acea prevĕdută de art. 974, prin care să poată dărâma actul fictiv și aparent care micșorează garanția lor. Este adevarat că, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în acțiunea pauliană, debitorul, ca parte contractantă, poate însuș să atace actele tiția să le declare inexistente (art. 966 [1]) și, în asemene caz,

---

sale în simulație și să dovedească că bunurile, înstrăinate numai în aparență, n'au încetat nici o dată de a face parte din patrimoniul seu, acțiune care neaparat poate fi exercitată și de creditorii sei, în baza art. 974; însă aceștia vor fi mult mai folosiți dacă vor exercita acțiunea directă în simulațiune, fără de care dreptul lor n'ar avea nici o siguranță, pentru că ar fi lasat la discreția debitorului. Cpr. în acest din urmă sens, T. Huc, VII, 230, p. 309. Baudry et Barde, I, 734 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67. —Unii autori au mai născocit încă o teorie, și anume acea care consideră acțiunea în simulațiune ca o variațiune a acțiunei pauliane, cu această deosebire că regulele care cârmuesc această din urmă acțiune, în privința probei, a insolvabilităței debitorului și a fraudei, n'ar fi aplicabile în specie (vedi Demolombe, XXV, 235, *in fine* și Cas. fr., Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 191, No. 377, nota 2). Și această soluție este inadmisibilă. Acțiunea în simulațiune nu decurge, în adevĕr, nici din art. 974, nici din art. 975, ci, precum am spus mai sus, din art. 1718 și 1719. Toate bunurile, mobile sau imobile, presente sau viitoare ale debitorului, prin urmare, și acele care fac obiectul unor acte simulate și fictive, servind spre asigurarea comună a creditorilor sei, aceștia trebue să aibă o acțiune directă pentru a exercita dreptul de siguranță ce le conferă legea. „Considerând, dice Curtea noastră supremă (4 april 1888), că, în virtutea art. 1718, 1719 C. C., averea debitorilor presentă și viitoare servă ca gagiu al creditorilor; că, conform acestui principiu, creditorii sunt în drept de a face toate actele de natură a menține întregul patrimoniu al debitorului lor, precum și de a exercita ori ce acțiune care ar tinde la acest scop. Considerând că scopul acțiunei în simulațiune tinde tocmai la aceasta, adecă de a menține în patrimoniul debitorului un bun care n'a eșit de cât în mod aparent; că astfel fiind, creditorii sunt în drept să atace toate actele frauduloase care au avut de resultat să le sustragă valorile ce formează gagiul lor, chiar de ar fi făcute de persoane interpuse, după cum se presintă casul în specie, unde simulațiunea consistă tocmai în aratarea unei alte persoane ca arendaș de cât cea adevarată; că, prin urmare, e indiferent dacă art. 975 C. C. a fost bine sau rĕu citat de Curte, și dar motivul de casare se respinge ca neîntemeiat, etc. *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. Cpr. și Baudry et Barde, I, 736.

[1] Acțiunea în simulațiune, ca și acțiunea revocatorie, va putea fi exercitată atât pe calea principală, cât și pe calea de contestație la urmărire (Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 71. Trib. Argeș, *Dreptul* din 1881, No. 41. Trib. Făl-

Contest. la urmărire.

instanțele de fond vor aprecia în mod suveran dacă din împrejurările causei resultă sau nu că actul este simulat [1]).

Definiția acțiunei în simulație.

Acțiunea în simulațiune poate deci fi definită: acea care tinde a face să se declare de justiție că un act n'are existență reală și că el este numai aparent, fie în totul fie în parte.

Deosebire între acțiunea pauliană și acea în simulație.

Prin acțiunea pauliană se revoacă deci un act al debitorului fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, pentru că acest act, de și a avut ființă în realitate, el era fraudulos și daunator creditorilor: pe când, prin acțiunea în simulațiune, se tinde a se dovedi că actul n'a avut nici o dată ființă și că bunul pretins înstrăinat de debitor, n'a fost scos de cât în aparență din patrimoniul seu, din care el n'a încetat nici o dată de a face parte [2]). Actul fraudulos, cu alte cuvinte, există, însă trebue să fie revocat din causa interesului celor de al treilea: pe când actul simulat n'a avut ființă de cât în aparență și, ca atare, este *inexistent* [3]). „Vêndarea iconomicoasă *întru nimic se socotește*, ḑice Andr. Donici (cap. 11, § 7).

---

ciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 13. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 1100, etc.) și chiar pe cale de excepție sau de aparare. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 523. Bulet. S-a I, 1890, p. 1089 și 1100. Bulet. 1891, p. 185. Veḑi și decisiile citate în colecția Christescu, art. 975, No. 47. Veḑi și *suprà*, p. 248, text și nota 1.

[1]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 14. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. Cas. fr., Sirey, 89. 1. 243. D. P., 70. 1. 40. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 103. Baudry et Barde, I, 738.

[2]) Acești sunt chiar termenii unei decisiuni a Curței din Lyon (28 fevr. 1884). „O atare acțiune, ḑice cu drept cuvênt Curtea, nu are de scop de a face ca bunul să reintre în realitate în patrimoniul debitorului, ci de a face să se declare că el n'a eșit nici o dată din acest patrimoniu, din care el continuă încă a face parte“. Veḑi considerentele acestei decisii în Répert. lui Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, p. 191. No. 376, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 235. Baudry et Barde, I, 731, 733. Veḑi și *suprà*, p. 75.

[3]) „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că efectele acțiunei în simulațiune sunt diferite de acelea ale acțiunei pauliane; că, prin acțiunea pauliană, să atacă actul ca *viciat*, pe când prin acțiunea în simulație, el se atacă ca *neexistent*, etc...“ Bulet., Cas. S-a I, anul 1886, p. 868, penult. considerent și *Dreptul* din 1887, No. 5. Cpr. și C. din București, considerent citat textual p. 269, *Dreptul* din 1886, No. 63.

Art. 966.

Acţiunea în simulaţie nu este deci cârmuită de art. 975, ci de art. 966, căci actul inexistent n'are causă și, ca atare, este lipsit de ori ce efecte juridice.

„Considerând, dice Curtea din Bucureşti, că un act este simulat când constată obligaţiuni care în realitate nici o dată n'au existat, aşa în cât, în caz de contestaţiune, acţiunea ce s'ar deschide ar avea de obiect a se declara că acel act nu există; că obligaţiunea ce constată nu poate produce nici un efect neavênd causă, probânduse că adevarata causă ce a dat naştere actului este simulaţiunea, ear nu obligaţiunea ce constată, etc... “ 1).

Simulaţiunea nu este de cât o fraudă. Intre fraudă şi simulaţie există însă următoarele deosebiri:

Deosebire între fraudă și simulaţie.

1⁰ In actele frauduloase, pe care debitorul le face spre a dauna şi frauda pe creditorii sei, cel de al treile poate să fie de bună credinţă, adecă să nu ştie că el are datorii şi este insolvabil; pe când simulaţiunea nu poate să existe fără consimţemêntul şi concursul tuturor părţilor contractante 2). Astfel, când am vêndut averea mea, pentru ca creditorii mei să remâe păgubaşi, cumpărătorul poate să fie de bună credinţă, şi de aceea am vedut (*suprà*, p. 226 urm.), că actul nu va cădea de cât dacă se va dovedi complicitatea lui: pe când dacă declar că am vêndut moşia mea lui

---

1) *Dreptul* din 1886, No. 63. Redacţiunea considerentelor este vicioasă, dar motivul invocat de Curte este juridic. Tot cam în asemene termeni se exprimă şi Curtea din Caen (17 mai 1873): „Considerând, dice această Curte, că falşitatea causei unei obligaţiuni şi simulaţia obligaţiunei sunt, sub expresiuni diferite, unul şi acelaş lucru; că obligaţia nu este simulată de cât pentru că causa exprimată în ea este falşă; că dacă această causă ar fi sinceră, şi obligaţia ar fi sinceră, etc...“ Vedi această decisie în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 193, *ad notam*, colona 2. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Vedi şi *suprà*, p. 131.

2) C. Bordeaux, 5 martie 1896: „Considerând, dice această decisie, că pentru a aprecia meritul unei acţiuni în simulaţiune, nu este loc de a se distinge dacă actul e cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, dacă terţiul contractant este sau nu complice al fraudei, un act fictiv implicând neaparat participarea la fraudă a tuturor părţilor contractante“. Considerentele acestei decisiuni, publicate în *Recueil des arrêts de Bordeaux*, 96, 1, 241, sunt reproduse în tratatul lui Baudry et Barde, 1, p. 640, nota 2. Cpr. o altă decisie a aceliaş Curţi, din 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 2. 21.

X, fără să fi primit nici un ban de la el, el ştie că nu mi-a plătit preţul şi că obligaţia este lipsită de causă. Simulaţiunea este deci ascunderea adevĕrului, şi simulat este actul acela, care nu este expresiunea sinceră a intenţiunei reale a părţilor. *Cùm aliud agitur, aliud simulatur, vel scribitur* [1]).

2⁰ O altă deosebire esenţială între fraudă şi simulaţie este că frauda are în tot-deauna de efect anularea contractului viciat, pe când simulaţiunea nu este în tot-deauna ilicită, şi în unele casuri, nu împedică convenţiunea de a'şi produce efectele sale.

Donaţiuni deghisate. Astfel, dacă am ascuns o donaţiune sub forma unui contract cu titlu oneros, presupunênd, bine înţeles, că părţile erau capabile de a dispune şi de a primi cu titlu gratuit, n'am atins prin aceasta interesele nimĕrui, şi de acea jurisprudenţa şi o parte din doctrină admit validitatea donaţiunelor deghisate, pe care însă noi n'am admiso [2]).

Simulaţie licită. Aceasta este un caz de simulaţie licită.

---

[1]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1257.

Donaţiuni deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros. Controversă.

[2]) V. t. IV a lucrărei noastre, p. 162, notele 1 şi 2.—In cât priveşte jurisprudenţa, care validează donaţiunele deghisate, vedi Cas. rom., C. Bucureşti, Focşani şi Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 4 şi 42. *Dreptul* din 1882, No. 59 şi din 1890, No. 45. *Dreptul* din 1892, No. 79 şi din 1896, No. 81. Jurisprudenţa franceză este în acelaş sens; citez numai decisiile cele mai recente. Vedi *Pand. Périod.*, 1889. 1. 414 şi 1892. 2. 244. D. P., 93. 1. 359. D. P., 95. 2. 551. D. P., 96. 1. 153. *Pand. Périod.*, 96. 1. 447 şi *Dreptul* din 1896, No. 79. *Pand. Périod.*, 97. 1. 197. – *Contrà.* C. din Iaşi (decisie casată) şi Trib. Gorj, *Dreptul* din 1881, No. 4 şi din 1891, No. 67. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 254. In cât priveşte argumentele care se invoacă atât pentru validitatea cât şi contra validităţei donaţiunelor deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros, a se vedea tratatul nostru în limba franceză, p. 200, nota 2 şi p. 450, text şi note. Veḍi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 160—164, unde chestiunea este pe larg discutată şi jurisprudenţa aspru criticată. Este adevarat că câteva Curţi s'au încercat a protesta contra unei teorii care permite de a calca legea şi de a eluda prescripţiile ei prin o minciună, însă această protestare timidă este zadarnică, căci decisiile lor sunt casate fără cruţare, ear o teorie stranie şi contrară legei triumfă, încât jurisconsulţii se găsesc desarmaţi, unii dintr'ênşii renunţând chiar şi desnădăjduind de a resturna o doctrină aproape unanimă şi constantă. Este de regretat însă, precum ḍiceam în t. IV, p. 164, că juris-

Simulaţie ilicită.

Dacă, din contra, avênd creditori, am ascuns averea mea prin mijlocul unui *prête nom*, cumpărând, de exemplu, imobile pe numele femeei mele [1], sau pe numele unei alte persoane [2], fără ca să primesc nimic în schimb, această simulaţie este ilicită şi cade sub scutul art. 966.

Fraudă la lege.

Se poate întâmpla ca simulaţiunea să aibă de scop fraudarea legei. De exemplu: cineva face o donaţiune unui incapabil, prin o persoană interpusă (art. 812); în timpul căsătoriei, unul din soţi face o donaţiune celui-lalt, tot prin o persoană interpusă, în frauda art. 939—941, sau se face o vêndare în frauda art. 1387—1309, etc.

Art. 7, § 5 Constit.

S'a întâmplat de asemene adese-ori ca un străin să cumpere o moşie pe numele unei persoane capabile, pentru a ocoli dispoziţiile proibitive ale art. 7, § 5 din Constituţie [3], sau ca cineva să stăpânească pentru o persoana morală inexistentă de drept. Ei bine, în toate aceste casuri, simulaţiunea şi interpunerea de persoane vor putea fi stabilite în justiţie [4], şi însuşi părţile contractante vor putea administra proba testimonială, fără nici un început de dovadă scrisă, de câte ori va fi vorba de fraudă la lege [5].

Din deosebirea ce există între acţiunea pauliană şi aceea în simulaţiune resultă următoarele consecinţi:

Creditorii posteriori actului simulat.

1° Creditorii fie anteriori, fie *posteriori* actului simulat, pot să exercite acţiunea în simulaţiune [6], lucru care

---

prudenţa s'a substituit legei. Curtea de casaţie trebue să tindă, în adevĕr, a stabili o uniformitate de jurisprudenţă; scopul acestei jurisprudenţi nu este însă de a modifica şi îndrepta legea, ci de a o menţine şi a face ca ea să fie respectată.

[1] Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1894, No. 17. Vedi şi L. 2, Cod., 4, 22, *Plus valere, quod agitur*, etc, unde se dice: „*Acta simulata, velut non ipse, sed ejus uxor comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt.*“

[2] Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2.

[3] Vedi *suprà*, p. 122, nota 2. Cpr. şi Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 34 şi Bulet. Cas. S-a I, anul 1879, p. 502.

[4] Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. 1888, S-a I, p. 324 şi *Dreptul* din 1888, No. 31. *Dreptul* din 1885, No. 47. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1882, No. 54.

[5] Vedi *infrà*, p. 276.

[6] Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 31 şi Bulet. S-a I, 1888, p. 321. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. S-a I. 1890, p. 1100. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 64 şi din 1884, No. 71. In cât priveşte jurisprudenţa străină, vedi *Pand. Périod.*, 97. 2. 21. D. P., 93. 2. 475. *Gaz. Palais*. 93. 1. 104.

nu este cu putință în acțiunea pauliană [1]. Motivul acestei deosebiri este lesne de priceput: Creditorii posteriori actului nu pot să'l atace prin acțiunea pauliană, pentru că acest act nu le aduce nici o pagubă, de vreme ce ei n'au putut să aibă vre o garanție asupra bunurilor care, în momentul nașterei creanței lor, nu mai făceau parte din patrimoniul debitorului; prin actul simulat, din contra, bunul înstrăinat neeșind de cât în aparență și în mod fictiv din patrimoniul debitorului, el continuă a fi garanția tuturor creditorilor (art. 1718, 1719), și prin urmare, chiar și acelor posteriori, care, cât timp acțiunea nu este prescrisă, au interes de a face să se declare că actul este inexistent și că bunul pretins înstrăinat n'a eșit nici o dată din patrimoniul debitorului lor.

2⁰ In acțiunea pauliană, creditorii trebue să dovedească că actul atacat a determinat sau cel puțin a mărit insolvabilitatea debitorului (vedi *suprà*, p. 222); pe când, în materie de simulațiune, ei n'au nevoe să mai facă această dovadă, pentru că ei nu cer alt ceva de cât să se fixeze bunurile asupra cărora ei sunt în drept a'și exercita garanția lor (art. 1718, 1719) [2];

3⁰ In acțiunea pauliană sau revocatorie, creditorii trebue să stabilească că actul atacat este făcut în frauda

---

D. P., 72. 2. 199. D. P., 55. 2. 99. D. P., 49. 2. 148. D. P., 46. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 191, nota 1. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi Baudry et Barde, I, 733. Laurent, XVI, 497. T. Huc, VII, 231. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146, text și nota 49. Larombière, art. 1167, No. 63. Demolombe, XXV, 235. Baudry, II, 922. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Pand. fr., *Act. paul.*, No. 207.—Sunt hotărîri care tăgăduesc creditorilor posteriori actului dreptul de a exercita acțiunea în simulațiune (cpr. C. Toulouse și Nîmes, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 999, nota 2 și D. P., 52. 2. 122), însă aceste decisiuni confund acțiunea în simulație cu acțiunea pauliană, confusiune regretabilă, pe care adese-ori o face și doctrina.

[1] Vedi *suprà*, p. 242 urm.—Creditorii posteriori actului nu vor fi în drept a cere revocarea lui prin acțiunea pauliană de cât în casul când acest act ar fi avut de scop fraudarea lor (art. 1286 C. Calimach, 953 C. austriac). Vedi *suprà*, p. 243, text și nota 2.

[2] C. Bordeaux, 5 martie și 4 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Baudry et Barde, I, 733, p. 644. T. Huc, VII, 231. Demolombe, XXV, 236. Larombière, I, art. 1167, No. 63.

dreptnrilor lor (veḑi *suprà*, p. 225 urm.), pe când acțiunea în simulațiune va fi admisă, chiar dacă se va constata că debitorul a fost de bună credință și a voit numai să mărească creditul pretinsului cumpărător, pentru că, în ori ce caz, actul nu este serios și bunul continuă încă a face parte din patrimoniul lui [1];

4^0 Pentru aceleași motive și *a fortiori*, în materie de simulațiune, nu este nevoe de a se stabili complicitatea terțiului care a tratat cu debitorul, nici a sub-achisitorilor și a se distinge actele cu titlu gratuit de acele cu titlu oneros, precum se face în materie de acțiune revocatorie (veḑi *suprà*, p. 226 urm.) [2];

5^0 Creditorii sub o condiție suspensivă care, după cum am veḑut, nu pot, cel puțin după părerea generalmente admisă, să exercite acțiunea pauliană (veḑi *suprà*, p. 242), pot, din contra, în tot-deauna să exercite acțiunea în simulațiune, pentru că această acțiune constitue din partea lor un act conservator (art. 1016). „Considerând, ḑice tribunalul din Paris (15 fevr. 1894), că, diferind de acțiunea pauliană, care nu aparține de cât acelora cărora actul atacat le a causat un prejudiciu actual, acțiunea în simulațiune avênd de scop, nu de a desființa într'un mod absolut actele contra cărora ea este îndreptată, ci de a le atribui adevăratul lor caracter, poate fi pornită de toți aceia care au interesul, fie chiar eventual, de a restabili adevĕrul faptelor și de a împedeca d'inainte frauda organisată pentru viitor: că acela care exercită asemene acțiune n'are nevoe de a justifica nici vre-un titlu executor, nici chiar o creanță actuală, certă, lichidă și exigibilă; că'i e destul să invoace o creanță eventuală sau chiar o presumpțiune de creanță, etc." [3].

Laurent, XVI, 497. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 76. Pand. fr., *Action paulienne*, 209. Pĕucescu, I, 470.

[1] Cas. fr., 25 iulie 1864. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, p. 191, No. 377, nota, 2 și autorii citați în nota precedentă. Pand. fr., *Action paulienne*, 208.

[2] Baudry et Barde, I, 734, și toți autorii. Veḑi și decisia C. din Bordeaux, citată *suprà*, p. 269, nota 2.

[3] Veḑi *Dreptul* din 1894, No. 17, p. 135 și *Gaz. Pal.*, 94. 1. 258. Cpr. Baudry et Barde, I, 733, p. 646. T. Huc, VII. 231.

Cât pentru creditorii a căror termen n'a ajuns încă la

Acţiunea în simulaţie aparţine şi părţilor contractante.

6° Acţiunea pauliană nu poate fi exercitată de părţile care au făcut actul fraudulos (vedi *suprà*, p. 240 nota 1), pe când acţiunea în simulaţiune aparţine nu numai terţiilor, dar şi părţilor contractante [1]), pentru că actul simulat neavênd fiinţă, ori şi cine poate să ceară ca justiţia să recunoască inexistenţa lui, stabilind că el nu are fiinţă de cât în aparenţă (art. 1169). Părţile, ca şi cei de al treile, trebue să poată dovedi simulaţiunea actelor lor, pentru că, după cum se exprimă jurisconsultul Modestinus, contractele fictive (*imaginarii*) nu sunt obligatorii, nici chiar în vêndări, de oare ce ele nu sunt de cât o ficţiune lipsită de ori ce adevĕr [2]).

In cât priveşte însă mijloacele prin care simulaţiunea poate fi dovedită, se face atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, următoarea distincţiune:

Deosebirea ce se face, în privinţa dovedei, între părţi şi cei de al treile.

Creditorii fiind terţii persoane şi, ca atare, în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre simulaţiune, vor putea, în toate casurile, s'o stabilească prin martori şi presumpţiuni, chiar dacă n'ar avea un început de do-

---

scadenţă, nu mai remâne îndoeală că ei vor putea să exercite acţiunea în simulaţiune, şi am vĕdut (*suprà*, p. 241) că ei pot să exercite şi acţiunea pauliană sau revocatorie. Cpr. T. Huc, Baudry et Barde, *loco suprà cit.*

[1] Acţiunea părţilor n'ar putea deci fi respinsă prin adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*", cu atât mai mult cu cât această maximă, formulată de Godfroy (*ad legem* 5, Cod., 7, 8, *De servo pignori dato manumisso*) n'a fost admisă de leginitorul modern. Cpr. Cas. fr., D. P., 87. 1. 396. *Pand. Périod.*, 87. 1. 135. D. P., 79. 1. 413. D. P., 73. 1. 340. C. Bourges, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 1. 21. Cpr. şi Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 316. Vedi, şi *suprà*, p. 130. Bédarride, *op. cit.*, III, 1286. Baudry et Barde, I, 316 şi 733. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. T. Huc, VII, 230 şi autorii citaţi *suprà*, p. 130, nota 3.—*Contrà*. C. Chambéry. D. P., 61, 5, 328, No. 12. C. Bourges, 27 iulie 1884 (decisie casată). Această jurisprudenţă, care respinge acţiunea părţilor prin aplicarea maximei romane mai sus citate, este cu drept cuvênt părăsită astăzi.

[2] „*Contractus imaginarii etiam in emptionibus juris vinculum non obtinent: cùm fides facti simulatur non intercedente veritate*". Vedi şi Cod., 4, 22, a cărui titlu este: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur* (ceea ce a fost în realitate făcut în un act are mai multă putere de cât termenii de care s'au servit părţile spre a'l colora).

vadă scrisă [1]; pe când părțile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contra-inscris sau act secret (art. 1175) și, în lipsa unui asemene act, cu marturi și presumpțiuni, însă numai în casul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197) [2].

---

[1] Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1881, p. 313. Bulet. 1883, p. 436 și 1203. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1888, No. 31. Bulet. 1888, p. 321 și 1889, p. 595. C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 7; din 1884, No. 62 și 71. *Dreptul* din 1885, No. 47 și din 1887, No. 14. *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1896, No. 79. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Trib. Ilfov, Putna, Gorj, Ialomița, Brăila, etc. *Dreptul* din 1891, No. 67; din 1892, No. 42; din 1893, No. 71; din 1894, No. 62. *Curierul judiciar* din 1897, No. 17, etc. Trib. de Argeș, sub președ. amicului nostru I. Rădoi (*Dreptul* din 1881, No. 41), s'a pronunțat în acelaș sens, însă tribunalul comite imensa greșală de a dice că aceste regule sunt aplicabile și *părților contractante*, ceea ce nu poate fi considerat de cât ca un *lapsus calami*. In cât privește jurisprudența străina, vedi D. P., 63. 1. 261. D. P., 73. 1. 340. D. P., 71. 2. 52. D. P., 79. 1. 401. D. P., 83. 1. 292. D. P., 84. 1. 229. D. P., 86. 1. 327. D. P., 93. 2. 476. Vedi și *supra*, p. 237, text și nota 1. Cpr. Baudry et Barde, I, 737. Demolombe, XXX, 179. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 603. T. Huc, VII, 233. Larombière, V, art. 1348, No. 21. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, text și nota 21. Pand. fr., *Action paulienne*, 215. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8. Marcadé, V, art. 1348, No. III. Peucescu, I, 469, și toți autorii. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 80 text și nota 1; p. 170, text și nota 3.

[2] Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 917. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1885, No. 50. Bulet. S-a I, 1885, p. 386. Bulet. S-a I, 1886, p. 282. C. București, Craiova și Galați, *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1888, No. 22. *Dreptul* din 1889, No. 73; din 1890, No. 2, și 54. *Dreptul* din 1891, No. 17. *Dreptul* din 1892, No. 83. Tribun. Tutova, Gorj, Covurlui, etc. *Dreptul* din 1887, No. 84; din 88, No. 41; din 1891, No. 67. *Cur. judiciar* din 1896, No. 2. In cât privește jurisprudența străina, vedi D. P., 79. 1. 413. D. P., 71. 2. 52. D. P., 87. 1. 327. *Pand. Period.*, 87. 1. 290. D, P., 88. 2. 125. D. P., 97. 1. 126, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 649, No. 737, nota 1, *in fine*. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 590. Demolombe, XXX, 182. Larombière, V, art. 1348, No. 18. Bédarride, III, 1272, 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, 351. text și nota 25. Peucescu. I, 469. Bonnier. *Tr. des preuves*, I, 142. Marcadé, V, art. 1348, No. IV. T. Huc, VII, 233, și toți autorii. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 170.

Fraudă la lege. Controversă.

Pentru ca părțile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială și a presumpțiunelor, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general[1]) și de ordine publică, sau ca consimţĕmêntul uneia din ele să fi

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 112. Bulet. 1887, p. 417. Bulet. 1891, p. 756. *Dreptul* din 1892, No. 5. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 62. *Dreptul* din 1887, No. 36. *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Vedi *suprà*, p. 133, 271 și t. IV a lucrărei noastre, p. 170, text și nota 2. In cât privește jurisprudența străină, vedi D. P., 88. 1. 346. D. P., 65. 1. 285. Cpr. T. Huc, VIII, 234. Larombière, V, art. 1348, No. 19. Bonnier, *Tr. des preuves*, I. 142. Bédarride, III, 1290 urm., 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351, text și nota 28. Demolombe, XXX, 181 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. IV.—Vedi însă Laurent (XIX, 594 urm.), care nu admite pentru părți proba prin marturi sau presumpțiuni, în caz când simulațiunea concertată între ele ar fi avut de scop fraudarea legei, de cât atunci când partea interesată ar fi fost în imposibilitate de a'și procura un contra-inscris. Marcadé observă însă (t. V, *loco suprà cit.*), și această observație ne se pare peremptorie, ca partea care a subscris o obligație mincinoasă, prin posiția sa falșă în care se găsește față cu celalaltă parte contractantă, se află în o imposibilitate morală de a cere un contra-inscris menit a anula mai în urmă obligațiunea sa. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 353, 354, *ad notam* și C. din București, decisia mai sus citată, *Dreptul* din 1887, No. 36, p. 287. Eată pentru ce jurisprudența este astăzi aproape unanimă spre a decide că, de câte ori părțile, prin convenția lor, au calcat o lege de ordine publică, de atâte ori ele vor putea să dovedească frauda prin ori ce mijloace, fără nici un început de dovada scrisă, căci art. 1203 admițênd că dolul și *frauda* se pot stabili prin simple presumpțiuni, și prin urmare, și prin marturi, nu este nici o rațiune de a se decide că asemene dispozițiune se aplică numai fraudei în contra persoanelor, ear nu și fraudei în contra legei. A decide contrariul ar fi a asigura impunitatea fraudei; și nu se poate admite că legiuitorul, care are tot interesul ca disposițiile sale să fie executate și strict observate, să fi stat nepăsător și să fi permis ca legile cele mai esențiale să poată dilnic fi eludate prin simulațiuni frauduloase. Astfel, Curtea noastră supremă cu drept cuvênt a decis că incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale (art. 7, § 5 Const.) fiind de interes public și neputênd fi eludată prin persoane interpuse capabile, o asemene fraudă la proibițiunea legei se poate dovedi, între părți, prin ori ce mijloace, și chiar

---

prin jurĕmêntul decisoriu. Vedi *Dreptul* din 1879, No. 34 şi Bulet. Cas. S-a I, 1879, p. 502. Cpr. şi Trib. Teleorman (28 fevr. 1897, I. Ph. Gheţu preşed.), care dice că proibiţiunea art. 7, § 5 din Const. fiind de ordine publică, isbeşte de nulitate ori-ce act care ar înfrânge-o şi poate fi radicată din oficiu de judecători. *Dreptul* din 1897, No. 34.

Străinul care vine la o moştenire în România, are el dreptul la valoarea imobilelor rurale în bani? Controversă.

Şi fiind că vorbim în treacăt de incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale, incapacitate despre care ne am ocupat *suprà*, p. 122, nota 2, este bine să notăm aici o decisie recentă (15 mai 1897) a Curţei noastre supreme, pronunţată în secţiuni-unite, prin care se decide că, dacă străinul nu poate poseda în natură asemene imobile, el are însă drept la valoarea lor: „Considerând, dice această decisie, că art. 7 din Constit. neridicând străinilor dreptul de moştenire în România, este invederat ca această calitate dênşii trebue s'o aibă în principiu, cu toate efectele ce legea civilă recunoaşte unui moştenitor, şi dar şi cu acea de a fi investit, prin simplul fapt al morţei persoanei căreia-i succeda, cu dreptul de proprietar al averei mobile şi imobile căḑută în moştenirea sa;

„Că, dacă § 5 de sub citatul articol nu recunoaşte străinilor dreptul de a dobêndi imobile rurale în România, de aici însă nu se poate deduce că legiuitorul a voit a admite pentru transmiterea acestor bunuri o altă ordine de succesiune de cât acea prevĕḑută de Codul civil, şi a chiema la succesiunea acestor imobile alte persoane de cât acele pe care acest codice le recunoaşte în gradul cel mai apropiat pentru a succede, nici a deroga la următorul principiu ce resultă din legea civilă, că, adecă, în regularea ordinei transmiterei succesiunei, nu se ţine seamă de natura bunurilor; că o asemene modificare şi derogare la regulele stabilite de dreptul civil nu se poate presupune; ea trebue să resulte dintr'un text expres de lege, text însă ce nu există;

„Considerând de asemenea că nu se poate pretinde că succesiunea acestor bunuri are a trece la Stat, căci art. 680 C. C. nu recunoaşte Statului un drept de succesiune în averea particularilor, de cât în lipsă de ori ce moştenitor şi, în ipoteza ce se raţionează, moştenitor există;

Considerând că ast-fel fiind, singurul înţeles ce se poate da acestui art. 7, înţeles care să fie în concordanţă cu dispoziţiunele legei civile în materie de moştenire, nu este altul de cât acela că legiuitorul a voit, în caz când în moştenirea deferită unui străin, se află şi imobile rurale, să radice acestui moştenitor dreptul de a poseda asemene imobile în natură, însă n'a putut înţelege a nu-i recunoaşte dreptul la valoarea acestor imobile, de oare ce asupra lor, fost smuls prin fraudă, dol sau violenţă (art. 1203 C. C.) [1]), sau cel puţin ca partea care voeşte a ataca actul ca simulat să fi fost în imposibilitate morală de a'şi procura un contra-inscris *(contre-lettre)* [2]).

Dovedirea simulaţiunei din partea moştenitorilor. Necesitatea unui început de dovadă scrisă sau unui contra-inscris.

Acţiunea în simulaţiune poate fi exercitată nu numai de părţile contractante, dar şi de moştenitorii lor, însă moştenitorii nefiind, în asemene caz, terţii persoane, n'au mai multe drepturi de cât autorul lor, şi deci nu vor putea invoca marturi sau presumpţiuni de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă: „Considerând, ḑice Curtea din Galaţi, că fiind vorba de un act autentic ce are tot efectul între părţi despre drepturile şi obligaţiune-

---

legea civilă 'i dă, în calitatea sa de moştenitor, un drept de proprietate, şi acest drept, după cum s'a ḑis, nici o altă dispoziţiune de lege nu'l atribue unei alte persoane;

„Considerând că din momentul ce este stabilit că moştenitorul străin are dreptul la valoarea imobilelor rurale ce fac parte din succesiunea ab intestat la care el este chiemat, urmează neaparat că şi străinul instituit ca legatar de imobile rurale să aibă acelaş drept, căci testatorul este presupus, în lipsă de o manifestare a voinţei sale, că a înţeles să se refere la lege în privinţa întinderei ce are a se da disposiţiunelor sale testamentare;

„Considerând dar că este exact în drept că atât succesorul ab intestat cât şi legatarul, când sunt străini, au dreptul la valoarea imobilelor rurale, etc." Veḑi *Dreptul* din 1 iunie 1897, No. 42 şi *Curierul judiciar* cu aceiaş dată, No. 21. In acelaş sens, Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 şi din 1896, No. 63. C. Disescu, *Cursul de drept public*, II, p. 515.

Chestiunea fiind de o mare însemnătate, am transcris considerentele Inaltei Curţi, însă ori cât de echitabilă ar fi această soluţiune, admisă de curênd şi de Curtea din Bucureşti (*Dreptul* din 1897, No. 20 şi *suprà*, p. 122, nota 2), o mai repetăm încă o-dată, nu vedem cum moştenitorul sau legatarul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, şi el este incapabil de a dobêndi această proprietate. Ne întoarcem deci intr'un cerc vicios. Veḑi *suprà*, p. 122, nota 2.

[1]) C. Iaşi, Bucureşti şi Galaţi, *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 şi din 1892, No. 83. Trib. Tutova şi Putna, *Dreptul* din 1888, No. 41 şi din 1892, No. 42. Cpr. C. Bordeaux, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Veḑi şi t. IV a lucr. noastre, p. 170, nota 2. Mai veḑi încă Laurent, XII, 331. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351.

[2]) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 36, consid. de la p. 287, coloana 2. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV.

le ce constată, ele nu pot fi primite să dovedească simulaţiunea unui atare act prin marturi sau presumpţiuni (art. 1191 C. C.); că această regulă sufere excepţiune numai când ar exista un act scris (contra-inscris), care ar modifica actul public (art. 1175 şi 1197 C. C.), sau când actul ar fi atacat că s'au făcut prin fraudă, dol sau violenţă (art. 1203 C. C.); că aceste regule atât de riguroase când e vorba de părţi, nu se aplică în casul când actul se atacă de un terţiu, şi cuvêntul este că lui nu'i a fost cu putinţă a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198 C. C.); că, în specie, G. P. Costescu făcênd acţiune *în calitate de moştenitor* al mamei sale, el o represintă pe dênsa în instanţă cu aceleaşi drepturi şi obligaţiuni, şi întru cât în dovedirea acţiunei sale nu produce un contra-inscris, şi nici aleagă că actul s'a făcut prin fraudă, dol sau violenţă, presumpţiunele nu pot fi primite pentru a dovedi simulaţiunea actului ce atacă, etc." [1].

Casurile în care moştenitorii sunt considerați ca terţii persoane.

Pentru ca moştenitorul să poată fi considerat ca o a treia persoană şi să poată invoca presumpţiuni şi marturi, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca el să fie reservatar şi acţiunea sa să tindă la complinirea reservei, pe care actul atacat ar fi atins-o [2].

Actele care pot fi atacate în simulaţie.

Ori ce act poate fi atacat în simulaţiune, şi chiar hotărîrele judecătoreşti. [3] Şi o împărţeală poate fi atacată în simulaţiune, de câte ori ea este fictivă şi nu are fiinţă de cât în aparenţă [4].

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1892, No. 83. Vedi şi decisia Cas. S-a I, din 22 oct. 1893, prin care se respinge recursul interjetat contra acestei decisiuni. *Dreptul* din 1893, No. 75. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Cpr. C. Chambéry. D. P., 61. 5. 328, No. 12. Vedi şi Laurent, XIX, 593.—*Contrà.* Trib. Putna (sentinţă reformată). *Dreptul* din 1892, No. 42 şi Tribun. Gorj. *Dreptul* din 1891, No. 67.

[2] Cpr. C. Galaţi, decisia citată în nota precedentă. C. Iaşi, *Dreptul* din 1881, No. 4. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1896, No. 79. Cpr. C. Pau (D. P., 61. 2. 96) şi Laurent, XII, 328. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 171.

[3] Cpr. C. din Galaţi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 54. Bulet. Cas. S-a I, anul 1890, p. 1100. Vedi şi *suprà.* p. 247.

[4] Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 şi 609. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Marcadé, III, 410 şi autorităţile

Actul autentic poate fi atacat în simulaţie.

Actul autentic nu este la adăpost de această acţiune, pentru că ceea ce se crede până la înscrierea în fals despre disposiţiunele şi convenţiunele ce el constată (art. 1173), nu sunt declaraţiunele părţilor, ci numai formalităţile substanţiale pe care judecătorul le atestă că s'au îndeplinit înaintea lui... *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visus et auditus*, după cum se exprimă Dumoulin: „Considerând, dice Curtea din Bucureşti, că, după disposiţiile art. 1173, actul autentic face probă până la înscrierea în fals, *numai despre existenţa materială a faptelor constatate de tribunal ca îndeplinite de dênsul sau petrecute înaintea sa*, ear nu şi în ceea ce priveşte şi sinceritatea faptelor juridice constatate de dênsul. Şi, în adevĕr, simulaţia fiind un fapt străin celor ce el a constatat, şi părţile cerênd să dovedească simulaţiunea actului autentic, nu contestă autenticitatea declaraţiunelor lor înaintea tribunalului, ci pretind să stabilească neseriositatea acelor declaraţiuni, prin urmare, actul autentic nefăcênd credinţă de cât până la proba contrară, în ceea ce priveşte realitatea şi sinceritatea faptelor petrecute între părţi, ele au dreptul de a ataca pe calea ordinară, ca simulate, convenţiunele, disposiţiunele sau declaraţiunele ce actul autentic conţine, etc.“ [1].

Vêndări publice.

Actele autentice şi hotărîrele judecătoreşti putênd fi atacate prin acţiunea în simulaţiune, s'a decis cu drept cuvênt că şi vêndările publice sunt supuse acestei acţiuni şi că, prin urmare, se poate în tot-deauna stabili, bine în-

---

citate, *suprà*, p. 251, nota 3 şi în t. III, p. 605, nota 1.— In cât priveşte însă acţiunea pauliană, am vĕdut că ea nu este admisibilă de câte ori creditorii n'au intervenit pentru ca ea să nu să facă cu viclenie în vatamarea drepturilor lor (art. 785 şi 976). Vedi *suprà*, p, 250 urm.

[1] *Dreptul* din din 1887, No. 36. In acelaş sens, C. Bucureşti, *Dreptul* din 1875, No. 7, *infrà* p. 281, nota 1, şi din 1893, No. 64. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1886, p. 436. *Dreptul* din 1879, No. 34; din 1883, No. 84 şi din 1884, No. 16. Trib. Ilfov şi Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. *Dreptul* din 1893, No. 71 şi din 1894, No. 75. Trib. Argeş, *Dreptul* din 1881, No. 41. Cpr. Cas fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D. P., 91. 1. 202. D. P., 93. 2. 291. D. P., 97. 1. 126. Cpr. Laurent, XIX, 135 urm. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 24, *ad notam*; p. 169, text şi nota 1; p. 445, text şi nota 3.

ţěles, cât timp acţiunea nu este prescrisă, că şi în urma adjudecărei, proprietatea bunului expropriat a remas tot în patrimoniul debitorului [1].

Despre sub-achisitori (Controversă).

Când un act simulat este anulat, această nulitate este ea oposabilă terţiilor sub-achisitori şi atrage ea nulitatea tuturor actelor posterioare? Chestiunea este controversată în privinţa acţiunei în simulaţiune, ca şi în privinţa acţiunei pauliane. (Vedi *suprà*, p. 237 şi urm.)

1⁰ Curtea din Iaşi şi Curtea noastră supremă au decis că dreptul concedat terţiilor cade în toate casurile odată cu drepturile concedentului, prin aplicaţiunea maximei: *Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis* (art. 1770, 1803). Buna credinţă a terţiului îi conferă numai dreptul de a se bucura de fructe (art. 485) şi de a câştiga proprietatea prin o prescripţie mai scurtă (art. 1895 urm.), fără a'i constitui însă vre-un titlu pentru dobêndirea proprietăţei şi respingerea revendicărei [2].

2⁰ Intr'un alt sistem, se respectă actele sub-achisitorilor, numai când ei au fost *de bună credinţă*. De câte orĭ ei au fost de rea credinţă, actul lor va cădea odată cu dovedirea simulaţiunei 1)). Acesta este sistemul generalmente admis şi în privinţa acţiunei pauliane. Veḑi *suprà*, p. 238.

---

[1] „Considerând, dice foarte bine Curtea din Bucureşti, că simulaţiunea poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare ce nici o garanţie legală nu poate opri pe părţi de a simula un act, de a face numai aparenţele unui act, fără ca acel act să existe în realitate, căci sinceritatea intenţiunei, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofiţerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puţină forţă probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simţurile sale, precum: declaraţiunea părţilor, numărările de bani, etc., fără însă a putea constata şi dacă acele declaraţiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanţă, fără a putea constata dacă acea numărare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar ai persoanei care 'i primeşte, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână, puţin mai în urmă, aceluia ce 'i a numărat în presenţa unei autorităţi publice, etc." *Dreptul* din 1875, No. 7. Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1883, p. 436. Vedi şi Cas. fr., D. P., 72. 1. 40. D. P., 84. 1. 229.

[2] Vedi *Dreptul* din 1881, No. 16 şi din 1887, No. 5. Bulet. Cas. S-a, I, anul 1886, p. 868 şi Bulet. Cas. 1881, p. 732. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2. In acelaş sens, Laurent, XVI, 499.

3° In fine, în ultimul sistem, anularea actelor simulate nu este nici odată oposabilă sub-achisitorilor serioşi, adecă care au cumparat şi au plătit preţul cu intenţiunea de a deveni proprietari 2)). In adevĕr, din douĕ lucruri unul: sau terţiul, achisitor serios, credea că cumpără de la un adevarat proprietar şi, în asemene caz, actul secret care constată simulaţiunea nu'i este oposabil, el ne producêndu-şi efectele sale de cât între părţile contractante şi succesorii lor *universali* (art. 1175), şi cumpărătorul nu este un succesor universal, ci un succesor (*ayant cause*) cu titlu particular 3)); sau terţiul ştiea că el cumpără de la un *prête-nom*, de la un *non dominus*, şi în asemene caz, el poate să depărteze pe creditori, ţinênd următorul limbagiu: sunt cumpărător serios; am plătit preţul şi puţin îmi pasă de la cine am cumparat. „*In pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis*". In acest sistem nu se va aplica deci nici odată sub-achisitorilor serioşi regula counoscută „*Resoluto jure dantis*", etc., însă creditoriĭ anteriori înstrăinărei de al doile, adecă acelei serioase 4)), vor putea, dovedind participarea sub-achisitorului la fraudă, să exercite contra lui acţiunea pauliană (art. 975), pentru că ei să găsesc în faţa unei adevarate înstrăinări, care a scos bunul din patrimoniul debitorului lor 5)).

---

1) Veḑi în acest sens, C. Iaşi, Bucureşti şi Cas. rom., *Dreptul* din 1883, No. 72 şi din 1888, No. 56. Bulet. Cas. S-a 1, 1880, p. 396 şi *Dreptul* din 1881, No. 18. Butet. S-a I, 1890, p. 1100 şi *Dreptul* din 1890, N. 67. Cpr. C. Orléans, D. P., 77. 2. 113. Baudry et Barde, I, 740. T. Huc, VII, 232.

2) Dacă şi a doua înstrăinare este simulată, adecă dacă sub-achisitorul n'a plătit preţul înstrăinărei, creditoriĭ vor exercita acţiunea în simulaţiune şi în contra celui de al doile achisitor aparent, dovedind că bunul a remas tot în patrimoniul debitorului lor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 471.

3) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. rom., *Dreptul* din 1897, No. 6. Veḑi şi *suprà*, p. 104.

4) Creditoriĭ anteriori primei înstrăinări, acelei simulate, nu vor exercita acţiunea pauliană, ci vor dovedi numai că ea nu este de cât aparentă. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 473.

5) Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Gr. G. Pĕucescu, I, 471 urm.

Prescrierea acțiunei în simulațiune.

Ca și acțiunea pauliană, acțiunea în simulațiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890), ear nu prin 10 ani, de oare ce art. 1900 se aplică numai când se cere nulitatea unui act pentru vicii de formă, sau când consimțementul a fost smuls prin violență, dol sau eroare [1].

Prescripția în dreptul otoman.

După codul civil otoman (art. 1660), acțiunele reale și personale se prescriu, în genere, prin trecere de 15 ani. Această prescripție nu se suspendă de cât pentru minori, nebuni, fie că aceștia ar avea sau nu tutori, și pentru acei care se află într'o țară îndepărtată cel puțin cu 18 oare de locul unde se află adversarul seu; ea nu se suspendă însă și pentru femeile măritate [2].

SECȚIUNEA III

Despre interpretarea convențiunelor [3].

Origina art. 977 urm.

Regulele cuprinse în secțiunea de față, relative la interpretarea convențiunelor, despre care am vorbit în trea-

---

[1] Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1887, No. 36 și 68. Bulet. Cas., anul 1886, S-a I, p. 917 și Bulet. S-a I, anul 1887, p. 419. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 443. Laurent, XIX, 33. Baudry et Barde, I, 741. T. Huc, VIII, 191, *in fine*, p. 244. Larombière, IV, art. 1304, No. 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 131 și p. 171.—In cât privește acțiunea pauliană, vedi *suprà*, p. 256 urm.

[2] Cpr. Cas. rom., S-a I, 1 april 1897. *Curierul judiciar* din 25 mai 1897, No. 20.

Observ. asupra impărțirei materiei admisă de legiuitorul nostru.

[3] Am avut până acum ocasiunea de a observa de mai multe ori că legiuitorul nostru a intervertit ordinea materielor admisă de legiuitorul francez. In adevĕr, pe când de la convențiuni, codul francez trece la obligațiuni, și apoi se reîntoarce earăș la convențiuni, amestecând neîncetat regulele convențiunelor cu acele ale obligațiunelor, codul nostru, mult mai logic și mai metodic, urmând în această privință codul italian, epuisează întreaga materie a convențiilor înainte de a trece la obligațiuni. Legiuitorul nostru face însă neertata greșală de a confunda obiectul obligației cu efectul convențiunei (vedi *suprà*, p. 108, nota 1) și de a așeza acțiunea subrogatorie (art. 974) și acea revocatorie (art. 975, 976) între efectele ce convențiunele produc în privința celor de al treile, pe când aceste materii ar fi trebuit să

cât cu ocasiunea interpretărei testamentelor [1], sunt aproape textual extrase din Pothier [2]) și își au origina lor în dreptul roman, de unde acest autor le înprumutase și el, la rêndul seu.

Regulele prescrise de art. 977 urm. nu sunt obligatorie pentru judecători.

Se întâmplă adese-ori că convenția părților este întunecoasă și că intențiunea ce ele au avut în momentul când au contractat nu reesă clar din actul ce au încheiat. Ei bine, în asemene casuri, de câte ori judecătorii fondului, din desbateri, din diferitele împrejurări, din actele ce le s'au înfățoșat, etc., n'au putut se pătrundă și să descopere intențiunea părților, de atâte ori ei vor putea să recurgă la regulele de interpretare prevedute de art. 977 urm., fără a fi însă siliți de a le observa, căci atât doctrina cât și jurisprudența sunt unanime pentru a decide că aceste regule, departe de a avea un caracter imperativ, sunt mai mult niște sfaturi pe care legea le dă judecătorilor; de unde și conclusiunea că decisiunea care nu le ar fi observat nu este casabilă [3]).

Judecătorii sunt deci liberi, ear nu siliți, de a recurge la regulele de interpretare, pe care avem să le examinăm mai la vale, și ei ar fi putut să le aplice chiar dacă legiuitorul nu le ar fi reprodus [4]).

Art. 977 urm. sunt aplicabile la toate materiile, și chiar la interpretarea legilor.

Aceste regule se vor aplica, dacă judecătorii vor crede de cuviință, nu numai la convenții, și mai cu samă la contractele de asigurare pe viață, contracte *sui generis* nereglementate de codul civil [5]), dar la ori ce acte sau inscrisuri, chitanțe, hotărîri judecătorești [6]), testamente, etc., și chiar atunci când ar fi vorba de interpretarea unei legi [7]).

---

figureze, ca și în codul italian, între efectele obligațiunelor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 1 urm.

[1] Vedi t. IV a lucrarei noastre, p. 490 și urm.

[2] Vedi Pothier, *Oblig.*, II, art. VII, capit. 1, S-a, I, No. 91—103.

[3] Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 248. D. P., 84. 1. 84. D. P., 68. 1. 308. Baudry et Barde, I, 555, 573. T. Huc, VII, 175. Laurent, XVI, 500, 510. Demolombe, XXV, 37. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8054. Pĕucescu, II, 4. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 276. Demante et Colmet de Santerre, V, 79 și 79 bis. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1156, No. 1.

[4] Cpr. Baudry et Barde, I, 555, p. 479.

[5] Cpr. C. Colmar, D. P., 65. 2. 93. Vedi și Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1156, No. 6.

[6] Cpr. Baudry et Barde, I. 578.

[7] Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 5. Vedi și art. 1230, *ab initio*, din

Intreprinderi de lucrări publice. Art. 1470 urm. C. C.

Ele sunt de asemene aplicabile contractelor de intreprindere de lucrări publice, de vreme ce asemene contracte constituesc un contract de locaţiune de opere (art. 1470 urm.) a cărui efecte, în lipsa unor anume modificaţiuni şi derogări a părţilor contractante, sunt cârmuite de dreptul comun [1].

Concesiuni acordate de o autoritate publică. Inaplicarea art. 977 urm.

Ele nu se aplică însă, după o jurisprudenţă constantă, la concesiunele acordate de o autoritate publică, Stat, Comună, Judeţ, etc. Astfel, în materie de concesiuni de drum de fer, stipulaţiunele prevĕdute în caetul de sarcini nu pot fi complectate sau interpretate prin aplicarea principiilor dreptului comun [2].

Regulele de interpretare formulate în art. 977 şi urm., în ceea ce priveşte clausele obscure sau îngăimate, nu se aplică de asemene formalităţilor substanţiale a căror menţinere se prescrie de lege sub pedeapsă de nulitate în actele autentice [3].

Un alt principiu constant este că ori ce contract trebue să se interprete după legile în vigoare în momentul formaţiunei sale [4].

Eată acum şi cele nouĕ regule, pe care legiuitorul actual la a reprodus din tratatul obligaţiilor a lui Pothier.

Prima regulă.—Art. 977. —Interpretaţiunea contractelor se face după intenţiunea comună a părţilor contractante, ear nu după sensul literal al termenilor. (Art. 969, 970, 984, 1011 C. C. Art. 1156 C. fr.).

---

codul Calimach (914 C. austriac), care, in sens invers, declară aplicabile la tocmeli regulele relative la tălcuirea legilor.

Convenţii p. stabilirea de drumuri de fer de interes privat.

[1] T. Huc, VII, 176.—Curtea de casaţie din Francia a decis cu drept cuvênt că regulele de interpretare ale convenţiunelor sunt aplicabile convenţiunei încheiate într'o companie de drum de fer şi proprietarii de usine sau de mine pentru stabilirea unui drum de fer necesar la exploatarea acestor proprietăţi (Cpr. L. din 15 april 1895, p. construirea şi exploatarea căilor ferate de interes local), fiind că aprobarea ce se dă unor asemene convenţiuni de către autoritatea respectivă, nu schimbă în nimic natura şi caracterul lor de convenţii private. D. P., 1891. 1. 227.

[2] Vedi T. Huc, VII, 177.

[3] Cas. fr., D. P., 89. 1. 429 şi Sirey, 90. 1. 15. Cpr. Baudry et Barde, I, 579.

[4] Cas. fr., 20 fevr. 1882. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8060. *Gaz. Pal.*, 82. 1. 429.

Convențiunea fiind resultatul voinței comune al părților contractante, se înțelege că judecătorii vor căuta a descoperi intenția părților [1], fără a se opri la sensul *gramatical* al cuvintelor întrebuințate. „In *conventionibus*,

---

Acte nesolemne.

[1] Judecătorii, pot, în privința actelor nesolemne, pentru a pătrunde voința părților, să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, de ex., din alte inscrisuri ale părților, din impregiurările causei și chiar din scrisori emanate de la părți. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 250. D. P., 85. 1. 161. *Pand. Périod.*, 89. 1. 487. Vedi Laurent, XVI, 503. Demolombe, XXV, 8 urm. Larombière, 1, art. 1156, No. 5. Baudry et Barde, I, 558, 559. T. Huc, VII, 175. Pand. fr., II. 8106 urm. Peucescu, II, 12 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 285.—Executarea convențiunei și interpretarea ei de către insuși părțile contractante, vor fi adese-ori cel mai bun interpret. Cpr. C. Liège, 3 mai 71, *Pasicrisie*, 1871. 2. 248. Cas. fr., 7 april 1840, Pand. fr., *Oblig.*, II, 8116. Laurent, XVI, 504. Toullier D. III, partea II, 320. T. Huc, VII, 175, *in fine*.

Interpretarea actelor solemne.

Intenția părților se va putea determina și prin obiceile locului in care convenția a fost incheiată (cpr. ar. 980). Laurent XVI, 505.—Dar dacă judecatorii pot, în regulă generală, pentru a descoperi voința părților să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, aceasta nu mai este cu putință de câte ori este vorba de un act solemn, precum este donațiunea, ipoteca, etc. „Considerând dice cu drept cuvênt Curtea din Caen (31 dechembrie 1866), ca, de câte ori e nevoe de a se interpreta o convenție ipotecară, nu trebue să ne luăm după impregiurările care au precedat-o sau care au urmat-o; că ipoteca nu interesază numai pe părțile contractante, ca celelalte convențiuni; ea este din contra, prin natura sa, menită a fi opusă terțiilor creditori, care nefigurând într'ênsa, sunt siliți să se refere la inscrisul prin care ea s'a constituit, și de aceea nu se poate invoca contra lor fapte de care ei nu au cunoștință, etc.“ Vedi această decisie în *Rec. des arrêts de Caen et de Rouen*, anul 1867, 1, p. 225 și în Peucescu, II, 13. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8108, 8109.

Interpretarea testamentelor.

Testamentul fiind un act solemn (art. 886), trebue să decidem, prin aplicațiunea principiilor de mai sus, că voința testatorului n'ar putea fi interpretată prin fapte și împrejurări exterioare, străine de testament, ci numai prin substanța insăș a actului, *ex ipsomet testamento... ex propriis verbis testamenti... non aliunde, non extrinsecus*, după cum se exprimă Dumoulin, și dupa cum a și decis Curtea de casație din Francia la 1818; însa am vedut, cu toate aceste, că chestia este controversată. Vedi t. IV, p. 494 urm.

contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit“ [1]).

Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier (II, 91), dacă D-ta erai chiriaşul meu pentru un apartament al casei în care şedeam şi eu, şi dacă am reînoit contractul, dicênd că 'ţi mai dau încă cu chirie *casa mea*, pe un timp determinat, cu preţul contractului precedent, prin cuvintele *casa mea* nu se înţelege toată casa, ci numai apartamentul ce ocupai mai înainte.

Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1011 prevede că împlinirea condiţiunei trebue să se facă astfel cum au înţeles părţile să fie făcută. Art. 1011.

Tot prin aplicaţiunea acestui principiu s'a decis cu drept cuvênt că, pentru caracterisarea unui contract, judecătorii trebue să aibă în vedere conţinutul convenţiunei şi diferitele sale clause, ear nu denumirea ce părţile au dat contractului, atunci când acea denumire nu corespunde cu caracterul convenţiunei [2]).

N'ar trebui însă să mergem prea departe cu aplicarea regulei prevedută de art 977, căci judecătorii nu se vor referi, la intenţiunea părţilor de cât atunci când cuvintele întrebuinţate de ele pot fi tălmăcite în diferite sensuri, *in ambiguis orationibus* (L. 96, Dig., 50. 17) [3]).

De câte ori deci termenii de care părţile s'au servit sunt lămuriţi şi nu lasă nici o îndoeală asupra adevaratului lor înțêles, ei vor fi luați în înțêlesul lor gramatical, căci ar fi primejdios de a se departa de la dênșii și a substitui o intențiune mai mult sau mai puțin ghicită și arbitrară înțêlesului limpede și precis ce presintă termenii clari ai convențiunei. Cu alte cuvinte, judecătorii nu vor putea să caute a descoperi intențiunea părților prin aplicarea reguleler de interpretare, de cât atunci când convenția va fi echivocă și obscură [1]). „*Cùm in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quæstio*“ [2]).

---

[1]) L. 219, Dig., 50, 16, *De verb. signif.* Vedi şi L. 1, Cod., 4. 22, unde se dice: „*In contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspici debet*“. Mai vedi încă L. 3, Cod., *loco cit.*, unde se dice: „*Emptione pignoris causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur*“. Cpr. şi L. 69, Dig., 32, *De legatis*, III, care aplică aceiaş regulă la testamente: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Cpr. art. 733, *in fine*, C. Calimach. Vedi şi art. 1210 din acelaş cod.

[2]) Cpr. Cas rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 959 şi Bulet. 1886, p. 198. Cas. fr., D. P., 57. 1. 261. D. P., 82. 2. 237. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8120 urm. Baudry et Barde, I, 557. Denumirea contractului nu va putea însă fi schimbata de judecători, de câte ori ea este conformă naturei convenţiunei şi nu este incompatibilă cu nici unul din elementele sale. Baudry et Barde, *loco cit.* Cas. fr., 8 mai 1854. Sirey, 54. 1. 462.

[3]) Cpr. art. 1281 din codul civil spaniol (L. din 24 iulie 1889), care este formal în această privinţă.

Acest text, ca și acel citat *infrà. ad notam*, este relativ la testamente, însă el se aplică și la convențiuni [3]).

Schimbarea sau denaturarea conv. interpretate.

In caz când judecătorii sunt în drept a recurge la regulele de interpretare, ei apreciează în mod suveran intențiunea părților contractante, și decisia lor nu este supusă controlului Curței de casație de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura convențiunei interpretate (art. 37, § 6, L. C. de cas. din 1861) [4]).

---

[1]) Chestiunea de a se ști dacă o convenție este destul de clară sau este echivocă, e o chestie pură de fapt, care scapă de controlul Casației. Baudry et Barde, I, 337 și 556, *in fine*.

[2]) L. 25, § 1, Dig., 32, *De legatis*, III. Vedi și L. 69, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Vedi *suprà*, p. 287, n. 1 și t. IV a lucrărei noastre, p. 491.

[3]) Demolombe, XXV, 4. Fuzier-Herman, art. 1156, No. 2. Laurent, XVI, 502. Larombière, I, art. 1156, No. 4. Baudry et Barde, I, 556. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8070 urm. Demante, V. 73. Aubry et Rau, IV, § 347, p. 328, text și nota 3. Massé-Vergé, III, § 618, p. 566, nota 2. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 72. 1. 176. D. P., 86. 1. 469. D. P., 92. 1. 406. *Pand. Périod.*, 88. 1. 529. Vedi și Trib. Tutova (Sc. Popescu președinte), *Dreptul* din 1885. No. 67.— Vedi însă Pencescu, II, 9, urm.

[4]) Vedi autoritățile citate *suprà*, p. 157, nota 3. Curtea de casație din Francia a decis (D. P., 66, 1. 108) că puterea care aparține judecătorilor fondului de a aprecia în mod suveran intențiunea părților contractante, autorisă pe judecători să îndrepte o expresiune din contract, dacă ei recunosc că asemene expresiune este în contradicere cu intenția părților și constitue o eroare de redacție, mai ales când asemene interpretare este neaparată pentru ca contractul să'și poată produce efectele sale. Vedi și Fuzier-Herman, II, art. 1134, No. 125.

Interpretarea convențiunelor aparține deci instanțelor de fond [1]. Acest punct n'a suferit nici o dată vre o discuție.

A doua regulă.—Art. 978. — Când o clausă este primitoare de două înțelesuri, ea se interpretă în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. (Art. 1157 C. fr.).

In caz când părțile s'au exprimat în mod îndoelnic, convenția se va interpreta în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. „Indeosebi tocmala cea cu îndoeală trebue să se tălcuească așa, ḑice art. 1230 din codul Calimach (914 C. austriac), ca nu numai să nu cuprindă nici o contradicere, ci să aibă și resultat"; ear art. 736 din acelaș cod, relativ la interpretarea testamentelor, ḑice că „cele îngăimate, trebue a se tălcui cu plecarea spre bunătate" [2].

Astfel, dacă la finele unui act de împărțeală s'a ḑis: s'a convenit între Petru și Pavel ca acest din urmă să poată trece *pe fondul sĕu*, trebue înțeles pe fondul lui Petru, căci altfel clausa ar fi lipsită de efecte [3].

De asemene, clausa din un contract de vênḑare prin care s'ar fi stipulat că „cumpărătorul va suferi servituțile pasive și că ele vor fi pe riscul sĕu" însĕmnează că părțile au înțeles să descarce pe vênḑĕtor de garanția servituților neaparente, căci altfel clausa n'ar produce nici un efect, de oare ce vênḑĕtorul este de drept, în baza art. 1349, liberat de ori ce garanție a servituților aparente [4].

Substituție fideicomisară. Art. 803.

In puterea acestor principii, Curtea de casație din Francia a decis (10 noembrie 1896), că de câte ori sensul unei dispozițiuni testamentare ce se pretinde că ar cuprinde o substituție fideicomisară (art. 803) este nesigur, judecătorii fondului au dreptul şi datoria de a o interpreta, cercetând care a fost voinţa testatorului, şi ei se conformă regulelor unei interpretaţiuni sănătoase atunci când adoptă sensul care dă efect testamentului, ear nu acela care'l anulează [1].

---

[1] Cas. rom., 31 ianuar 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Id.* Cas. rom., 18 april 1896. *Dreptul* din 1896, No. 47. Cpr. Cas fr. D. P., 92. 1. 209. D. P., 91. 1. 7. D. P., 96. 1. 118. *Pand. Périod.*, 96. 1. 56. Vedi și Pand. fr., v° *Cas. civ.*, 749.

[2] *„Quotiens in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat quam pereat"*. (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*). Acelaș lucru se mai spune încă o dată în L. 80, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus.*

[3] Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 92. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8135. Demolombe, XXV, 12.

[4] Cpr. Tribun. din Gannat, 7 iunie 1889. D. P., 91. 2. 166. Baudry et Barde, I, 560.

A treia regulă.—Art. 979.—Termenii susceptibili de doue înţelesuri se interpretă în inţelesul ce se potriveşte mai mult cu natura contractului. (Art. 1158 C. fr.).

Natura contractului este unul din principalele elemente la care judecătorii trebue să se refere pentru a descoperi intenţiunea părţilor [2], căci ele sunt presupuse a se fi referit dreptului comun, de câte ori n'au exprimat o voinţă contrară: „*Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur quæ rei gerendæ aptior est*“ [3].

Astfel, dacă 'ţi am închirieat casa mea pe trei ani cu 1000 de lei, se înţelege că preţul locaţiunei este de

---

[1] *Dreptul* din 1897, No. 28. Cpr. şi *Pand. Périod.*, 93. 1. 205. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1897, No. 28. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 722, text şi nota 2.

Condiţiile unei substituţii fideicomisare.

Potrivit art. 803 din C. C., una din condiţiile esenţiale ale substituţiunei fideicomisare este existenţa unei îndoite liberalităţi făcute unor persoane diferite; prin urmare, substituţiunea nu poate avea loc, când nu există de cât o singură liberalitate şi numai o singură persoană instituită de testator. Astfel, nu există substituţie fideicomisară când testatorul, instituind un legatar universal şi îndatorindu'l ca cât va trăi să nu înstrăineze imobilele succesiunei, pentru ca la moartea sa să le lese pentru opere de binefacere sau de cultură, nu'i-a determinat şi substituitul chiemat a culege bunurile succesiunei sale. Cas. rom., S-a 1, 17 martie 1897, *Curierul judiciar*, din 1897, No. 20. Cpr. Trib. Ilfov şi Curtea Bucureşti, *Curierul judiciar* din, 1897, No. 28. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 700 urm. Dar dacă testamentul institue doi legatari în plină proprietate asupra aceluiaş obiect, cu obligaţia pentru dânşii de a conserva şi transmite acel obiect, asemene disposiţie cuprinde o substituţie fideicomisară oprită de lege (art. 803), şi judecătorii fondului n'au dreptul prin interpretare să'i dee un alt caracter contrar termenilor în care e concepută această disposiţiune. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1892, p. 995.

[2] Termenii convenţiunei se apreciază şi de astă dată în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr., D. P., 86. 1. 240.

[3] L. 67, Dig., 50, 17.—„De câte ori la toemeli o vorbă are doue înţelesuri, ḑice codul Caragea, (art. 12, partea 6, capit. 2), primim ceea ce se potriveşte sau ceea ce este spre siguranţa lucrului toemit“.

1000 lei pe an, ear nu pe toţi trei ani, pentru că este de natura contractului de locaţiune ca preţul chiriei să se stipuleze şi să se plătească anual [1].

De asemenea, dacă prin contractul de locaţiune ce am încheiat cu un chiriaş, am pus în sarcina acestuia *reparaţiile* imobilului închirieat, se înţelege că m'am referit la reparaţiile locative, pentru că, după natura contractului, numai aceste reparaţiuni sunt în sarcina chiriaşului (art. 1447) [2].

A patra regulă.—Art. 980.- Dispoziţiunele îndoioase [3]) se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat contractul. (Art. 970 C. C. Art. 1159 C. fr.) [4]).

Regula art. 980 se va aplica fără nici o dificultate de câte ori convenţiunea urmează a fi executată acolo unde ea s'a încheiat [5]).

---

[1] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 93. Baudry, II, 907. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8148. Laurent, XVI, 507.

[2] Cpr. Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXV, 14. Mourlon, II, 1163. Pand. fr., II, 8145.

[3] O disposiţie este îndoelnică sau obscură, de câte ori ea nu presintă un sens bine determinat: *„Obscurè loquitur*, dice Cujacius, *qui quod dixerit, non appareat.* (Lib. 5, *Quest. Papinianeæ, ad legem* 39, Dig., 2, 14, *De pactis).*

Clausele şi expresiunele care nu vor putea nici într'un chip fi înţelese vor fi considerate ca nescrise. Ceea ce Javolenus dice despre testamente, este deci aplicabil şi la convenţiuni: *„Quæ in testamenta ita sunt scripta, ut intellegi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent"*. (L. 73, § 3, Dig., 50, 17). Cpr. Larombière, I, art. 1161, No. 5. Fuzier-Herman, art. 1159, No. 4.

[4] Contractele trebue să se interprete, dice art. 157 din noul cod german, după cum o cere buna credinţă şi intenţiunea părţilor determinată prin obiceiuri". Art. 157 C. german.

[5] Dacă însă obligaţia încheiată într'un loc urmează a fi executată în altul, şi dacă ambele locuri au obiceiuri deosebite, disposiţia îndoelnică va fi interpretată după obiceiul locului unde convenţia urmează a fi executată, ear nu după acel al locului în care ea a fost încheiată. Baudry et Barde, I, 562. Demolombe, XXV, 17. Laurent, XVI, 508. Larombière, I, art. 1159, No. 2. Pand. fr., II, 8161. Cpr. C. Bruxelles, 28 dechembrie 1863, *Pasicrisie belge*, 1864, 2, 283.

Interpretarea tratatelor internaţionale. In cât priveşte tratatele diplomatice, se admite că ele trebue să fie astfel interpretate în cât să fie în armonie cu dreptul civil şi public al ţărei în care ele sunt încheiate, şi mai cu samă cu acel al ţărei unde ele urmează a fi executate. Larombière, I, art. 1159, No. 3. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, v^o *Droit civil*, 443, nota 1. Vedi şi Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 1, No. 360 urm.

Astfel, pentru a lua şi de astă dată exemplul dat de Pothier, dacă m'am tocmit cu un muncitor să'mi are pămêntul meu cu preţ de atâta, obiceiul locului unde am făcut tocmala şi unde ea trebue să se execute va decide dacă am înţeles să'mi facă două arături sau numai una [1]. „*Semper in stipulationibus et in cæteris contractibus id sequimur quod actum est; aut si non appareat quod actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est, frequentatur*“ [2].

Contracte de asigurare maritimă.

Jurisprudenţa franceză aplică regula edictată de art. 980 la toate contractele, şi chiar la contractele de asigurare maritimă [3].

---

[1] Cpr. Pothier, II, 94. Pand. fr., II, 8157. Baudry, II, 907. Demolombe, XXV, 16. Vedi şi Cas. fr., D. P., 60. 1. 403. In cât priveşte modurile de probaţiune ale obiceilor, vedi Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 80.

[2] L. 34, Dig., 50. 17. Vedi şi L. 31, § 20, Dig. 21, 1, unde se dice: „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*“. „La tocmelele cele întunecoase şi cu îndoeală, dice art. 9, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, să se tălmăcească de pe cugetul celor ce se tocmesc şi de pe fapta lor; ear de lipseşte fapta, *de pe obiceiul locului*, sau şi al lor“; şi art. 11 din acelaş cod adaogă „La tocmelele cele întunecoase, priimim ceea ce este mai de credut, sau ceea ce se face de mai multe ori“. „*In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet*“. (L. 114, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Art. 1 C. com.

[3] Cpr. Cas. fr., D. P. 54. 1. 318 şi 388.– Vedi art. 1 din codul comercial de la 1887, care abroagă usurile comerciale, de şi sunt texte în codul civil care se referă la ele (vedi, de ex., art. 1531 C. C.). In adevĕr, după acest text, în materie comercială, se aplică codul de comerţ, ear dacă codul de comerţ nu prevede casul, se aplică codul civil. In Italia (art. 1. C. com.), în Germania, în Olanda şi în alte ţări, Codul civil nu devine din contra aplicabil de cât în lipsa obiceilor locale sau speciale şi acelor generale. Cpr. Gr. Maniu, *Dreptul* din 1891, No. 63. Legiuitorul nostru nemenţionând nicăiri usurile comerciale, ele nu se vor aplica de cât în lipsa unor asemene disposiţiuni ale codului comercial sau civil.

Dreptul obicinuelnic.

Dreptul obicinuelnic a perdut deci astăzi mult din însemnătatea sa, şi judecătorii, afară de casurile de interpretare ale convenţiunelor, nu se mai pot referi la un obiceiu, ori cât de constant ar fi, de cât în casurile anume determinate de lege. (Cpr. art. 529, 532, 600, 610, 970, 980, 981, 1359, 1443, 1436, 1451, 1531 C. C., etc.).

Lege contrară usului.

Dacă legea este contrară usului, se va aplica legea, ear nu usul [1]), mai cu samă când va fi vorba de o lege de interes general şi de ordine publică, pe care legiuitorul a edictat-o în interesul societăţei [2]).

Violarea unui uz nu dă loc la casare. Controversă.

In ori ce caz, violarea unui obiceiŭ invocat pentru interpretarea unei convenţiuni nu poate fi considerat ca o lege, şi prin urmare, nu poate da loc la casarea decisiunei [3]).

Obiceiŭ consacrat prin lege.

Numai violarea obiceiului consacrat prin o lege positivă (cpr. art. 600, 607, 610, 1436, etc.) poate să deie loc la casare, pentru că, în asemene caz, însuş legea a fost violată [4]).

Codul austriac.

Codul austriac prevede anume, în art. 10, că obiceile nu pot fi luate in consideraţie de cât în casurile în care legea se referă la ele: „*Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden*“.

Codul Calimach.

Codul Calimach nu numai că nu reproduce acest text, dar prevede, din contra, că, „dacă în acest cod, nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfăţoşată, atunci se cuvine a se urma pământescului obiceiŭ, carele, în curgere de mulţi ani, deobşte păzinduse, şi întru judecătorii cercânduse, s'au intărit şi cu chipul acesta au dobêndit puterea leginită“. Andr. Donici dice de asemene (art. 11, cap. 1): „Ca o pravilă se păzeşte obiceiul vechiŭ a unei ţări, însă aprobaluit“. Cpr. Instit., 1, 2, § 9. Vedi şi Gr. Alexandrescu, *Studiŭ asupra obiceielor juridice* (Galatz, 1896), p. 19, care ne a făcut distinsa onoare de a se referi la lucrarea noastră.

[1]) Vedi *suprà*, p. 160.

[2]) Aceiaş soluţie este aplicabilă chiar când ar fi vorba de o lege de interes privat, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea de casaţie din Francia (D. P., 68. 1. 471 şi D. P., 80. 1. 108), dacă obiceiele pot fi invocate în tacerea legei sau a convenţiunei, ele nu pot autorisa pe judecători să inlăture efectele pe care legea le atribue unei convenţiuni constatate în regulă. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, I, 83. Alauzet, *Comment. du Code de comm.*, 1, 7 urm. —Vedi însă Demolombe, XXV, 19 bis. Pĕucescu, II, 22. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 83 (ediţia a 2-a, 1889).

[3]) Baudry et Barde, I, 563, *in fine*. Demolombe, XXV, 19. Larombière, 1, art. 1160, No. 4. Pĕucescu, II, 23. Boistel, *Précis de dr. comm.*, 22. Cpr. Cas. fr., 3 iulie 1844, Rèpert. Dalloz, v° *Notaire*, 362, nota 2, p. 660.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 85.

[4]) Demolombe, I, 33. Vedi şi t. 1, partea I a lucrărei noastre, p. 4.—Vedi insă Lyon-Caen et Renault (*op. cit.*, 1, 85), care dic că această distincţiune este arbitrară, usul nedobândind putere de cât prin voinţa legiuitorului, fie ea expresă sau tacită.

A cincea regulă.—Art. 981. — Clausele obicinuite în un contract se subînţeleg, de şi nu sunt exprese într'ênsul. (Art. 970 C. C. Art. 1160 C. fr.) [1].

Astfel, într'un contract de locaţiune, care n'a derogat la obiceiul locului, sunt subînţelese clausele că chiria se va plăti din şase în şase luni, la sf. Dimitrie şi la sf. Gheorghie, şi că reparaţiile mici, numite locative, precum reparaţiunea vetrei sobelor, a gurei lor, a capacelor, a geamurilor, a uşelor, ferestrelor, broaştelor, etc., sunt în sarcina chiriaşului (art. 1447). Veḑi şi *suprà*, p. 291.

De asemene, într'un contract de vênḑare, se subînţelege clausa că vênḑĕtorul este obligat a garanta pe cumpărător de evicţiune (art. 1337 urm.), de şi ea n'ar fi fost anume prevĕḑută, etc. [2].

A şasea regulă.—Art. 982.—Toate clausele convenţiunelor se interpretă unele prin altele [3], dânduse fiecărei înţelesul ce resultă din actul întreg. (Art. 1161 C. fr.).

Contractul constituind în spiritul părţilor un tot indivisibil în acest sens că generalmente clausele se complectează şi se explică unele prin altele, mijlocul cel mai sigur de a pătrunde sensul fie cărei clause este de a le examina pe toate. Este contrar dreptului, ḑice jurisconsultul Celsus, de a respunde sau de a judeca după o lege din care se cunoaşte numai un fragment, şi care n'a fost meditată în intregimea ei [4]; şi ceea ce Celsus ḑice despre

---

[1] Veḑi legile romane citate *suprà*, p. 292, nota 2.

[2] Cpr. Pothier, II, 95.—Curtea de Casaţie din Francia a decis că, în unele vênḑări, cumpărătorul, pe lângă preţ, mai trebue încă să plătească micele gratificaţiuni obicinuite (adalmaş), ele fiind subînţelese în convenţia părţilor. D. P., 60. 1. 403. Cpr. Baudry et Barde, I, 564. Larombière, I, art. 1160, No. 2. Demolombe, XXV, 20. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8168. Laurent, XVI, 509.

[3] Pothier (II, 96) se exprimă astfel: „O clausă se interpretă prin celelalte clause cuprinse în act, fie că ele sunt anterioare sau posterioare, *soit qu'elles précèdent, ou qu'elles suivent*". Tot cam în asemene termeni se exprimă şi Domat. Aceasta este necontestat şi astăzi, pentru că, în interpretarea convenţiilor, ca şi în acea a testamentelor, nu se consideră *ordo scripturæ*. Cpr. Demolombe, XXV, 22. Baudry et Barde, I, 565. Pand. fr., II, 8173, şi toţi autorii.

[4] „*Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare, vel respondere*". (L. 24, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.).

interpretarea legilor se aplică și la interpretarea convențiunelor. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord [1].

Astfel, pentru a lua exemplul ce găsim în o lege romană, și pe care îl reproduce și Pothier [2], daca într'un contract de vêndare s'a dis mai întâi că imobilul se vinde liber de ori ce sarcini reale, *uti optimus maximusque esset*, adecă în cea mai bună stare în care poate să fie un imobil, și apoi, prin altă clausă, se adaogă că vêndêtorul nu respunde de cât de faptele sale, această din urmă clausă servește de interpretare celei dintâi pe care o restrênge, și convenția trebuește interpretată în sensul că imobilul este liber de sarcinele pe care vêndêtorul ar fi putut personal să le constituească, ear nu de acele care au putut fi impuse de autorii sei, și de care el n'a avut nici o cunoștință.

Contracte de căsătorie.

Regula art. 982 se aplică și la contractele de căsătorie [3].

Din împrejurarea că toate clausele unei convențiuni se interpretă unele prin altele, n'ar trebui să conchidem că nulitatea uneia din ele ar atrage neaparat nulitatea intregei convențiuni, căci, deși validitatea fie-cărei clause poate să fie subordonată validităței celorlalte, se poate întâmpla și contrariul [4].

Clause contradicêtoare.

Se poate întâmpla ca diferitele clause a unei convențiuni să fie contradicêtoare; de exemplu, acelaș act cuprinde o vêndare de imobil și o constituire de ipotecă asupra aceluiaș imobil, în folosul persoanei care figurează ca cumpărător în clausa precedentă. Ei bine, în asemene caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran care din cele două clause trebue să'și primească executare [5].

A șaptea regulă.—Art. 983. — Când este indoeală, convențiunea se interpretă în favoarea celui ce se obliga. (Art. 980, 1024, 1027, 1104, 1181, 1186, 1312 C. C. Art. 1162 C. fr.).

---

[1] Cpr. Demolombe, XXV, 21. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8169.

[2] Cpr. L. 126, Dig., 50, 16 și Pothier, II, 96. Vedi și Domat (*Lois civ.*, I, tit. I, S-a 2, No. 10), din care regula art. 982 a fost aproape literalmente extrasa.

[3] Cas. fr., D. P., 57. 1. 207. Baudry et Barde, I, 565, nota 7.

[4] Baudry et Barde, I, 566.

[5] Cpr. C. Bordeaux, 5 ianuar 1833. Pand. Chron., II (anii 1830—1844), 2, 65 și Répert. Dalloz, *Vente*, 1463, nota 2. Vedi și Baudry et Barde, I, 568. Fuzier-Herman, II, art. 1161, No. 1.

Art. 1312.—Vêndętorul este dator să explice curat îndatoririle ce înțelege a lua asupra-și.—Veri ce clausă obscură sau îndoioasă se interpretă în contra vêndętorului. (Art. 983, 1024, 1027 C. C. Art. 1602 C. fr.).

Art. 983 reprodus, ca și celelalte texte, din Pothier (II, 97), nu face de cât să resume decisiunele jurisconsulților romani, care, în mai multe texte, exprimă aceiaș idee: „*In stipulationibus cùm quæritur quid actum sit, verba contra stipulatorem interpretenda sunt*“ [1]).

Codul Calimach.

„La tocmelele unilaturale, ḑice art. 1231 din codul Calimach (915 C. austriac), prin care se îndatorește o parte numai, dacă s'ar întâmpla îndoeală, se socotește că îndatoritul au voit să primească sarcina cea mai ușoară, de cât cea mai grea; ear la cele bilaturale, prin care se îndatoresc ambele părți, ḑicerile și alcătuirele cele cu îndoeală și neînțelese se tâlcuesc în protiva aceluia, carele cu vicleșug le-au întrebuințat“ [2]).

Ori ce obligație implicând o restricție la libertatea naturală a debitorului, este firesc lucru ca îndoeala sau tăcerea convențiunei să fie interpretată în favoarea debitorului și în contra creditorului, pentru că fie-care vrea să fie dator mai puțin, după cum ḑice foarte bine Codul Caragea (art. 13, partea 6, capit. 2) [3]).

---

[1]) L. 38, § 18, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* — L. 99, Dig., *eod. tit.*, exprimă aceiaș idee când ḑice: „*Ac ferè secundum promissorem interpretamur*“. Tot in acelaș sens Gaius ḑicea: „*Semper in dubiis benigniora præferenda sunt*“. (L. 56, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc.). Veḑi și L. 9, Dig., *eod. tit.*, unde se ḑice: „*Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*“. In fine, Marcellus, în L. 192, § 1, Dig., *loco cit.*, ḑice: „*In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius*“.

Codul Caragea.

[2]) La tocmelele cele cu doue sume și cu doue vremi (termene), ḑice art. 13, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, priimim vremea cea mai îndelungată; adecă, dacă se va tocmi să deie cine-va ḑece ori cinspre-ḑece bani, atunci priimim pre cei ḑece; și earăș, de se va tocmi să deie după un an sau după doi, după doi ani priimim să dea, pentru că apururea fie-care vrea să fie dator mai puțin și să aibă soroc mai lung“. Și art. 14 din acelaș cod, *loco cit*, adaogă: „Cele scrise din vicleșug cu nedeslușire, cu îndoeală, și greșite, le tălmăcim în protiva celui ce le-au făcut (adecă a debitorului), pentru că el trebue să deslușească ceea ce înțelege“.

[3]) „*Celui qui s'oblige ne veut que le moins*“, ḑicea Domat.— Ori ce îndoeală, în privința intențiunei părților, nu se poate deci

Aplicarea art. 983 la testamente.

Această regulă este aplicabilă şi la testamente, de câte ori nu există îndoeală asupra existenţei legatului, ci numai *asupra întinderei sale*. Judecătorii, în asemenea caz, vor interpreta îndoiala în favoarea moştenitorului, care este debitor al legatului, şi în contra legatarului: „*In dubio, pro herede respondendum... heredi parcendum*“ [1].

Aplicarea art. 978.

Dacă însă ar exista îndoeală asupra însuş existenţei legatului, îndoeala se va interpreta în favoarea legatarului şi în contra moştenitorului, prin aplicarea art. 978, care voeşte că, de câte ori o clausă este primitoare de două înţelesuri, ea să fie interpretată în aşa sens în cât se producă un efect: „. . . *magis ut valeat quam ut pereat*“. (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*) [2].

Art. 983 nu este la locul sĕu.

Trebue însă să observăm că disposiţia art. 983 nu are caracterul unei regule de interpretare, pentru că ea nu devine aplicabilă de cât atunci când judecătorul, cu tot ajutorul regulelor de interpretare, n'a putut să pătrundă intenţiunea părţilor. Ca atare deci, art. 983 nu este la locul sĕu, şi această disposiţiune ar fi trebuit să fie aşeḑată la finele secţiunei, în urma tuturor regulelor de interpretare propriu ḑise [3].

Ori cum ar fi, art. 983, ca şi celelalte texte din secţiunea de faţă, n'are un caracter imperativ: el fiind mai mult un sfat dat judecătorilor, ei ar putea, fără a viola nici o lege, să curme îndoeala în favoarea creditorului [4].

---

interpreta de cât în favoarea debitorului. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 20 şi 208.—De câte ori nu există îndoeală asupra intenţiunei părţilor, nu este deci loc la aplicarea acestui text. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1879, p. 903, ultimul considerent.

[1] C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1889, No. 34, ultimul considerent. Cpr. D. P., 71. 2. 24. Baudry et Barde, I, 578, *in fine*. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 461, text şi nota 10. Demolombe, XXI, 742. Laurent, XIV, 163, şi autorii citaţi în t. IV a lucrărei noastre, p. 493, nota 5.

[2] Demolombe, XXI, 742. Baudry et Barde, I, 578. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 461. C. Paris. *Pand. Périod.* 1888. 2. 235. Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 117.—*Contrà*. Laurent, XIX, 163. Veḑi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 493.

[3] Cpr. Baudry et Barde, I, 571, 572. Demolombe, XXV, 23. Aubry et Rau, IV, § 348, *in fine*, p. 329. Pand. fr., II. 8177.

[4] Veḑi *suprà*, p. 284, text şi nota 3.—Astfel, Curtea din Paris a putut să interprete o clausă obscură şi îngăimată din o poliţă de asigurare contra companiei care o redactase,

Codul civil cuprinde mai multe aplicaţiuni a principiului inscris în art. 983. Vom menciona numai câteva din ele.

Art. 1024. Astfel, după art. 1024, termenul este tot-deauna presupus că s'a stipulat în favoarea debitorului, dacă din convenţiune sau din împrejurări nu resultă că el este stabilit şi în folosul creditorului.

Art. 1027. De asemenea, după art. 1027, în obligaţiile alternative, alegerea aparţine debitorului, dacă nu s'a conferit expres creditorului.

Art. 1104. Tot astfel, art. 1104 hotăreşte că plata se face la domiciliul debitorului, de câte ori este vorba de lucruri nedeterminate [1].

Art. 1312. Cât pentru art. 1312, a cărui text s'a transcris *suprà*, p. 296, el a dat loc la dificultăţi. Autorii sunt aproape unanimi pentru a decide că acest text constitue o derogare la principiul inscris în art. 983. In adever, vêndĕtorul fiind în acelaş timp şi debitor şi creditor, clausele dubioase ar fi trebuit să se interprete în favoarea sa, de câte ori el este debitor şi în contra sa, de câte ori el este creditor (art. 983). Cu toate acestea, art. 1312 reproducênd principiile romane [2], voeşte ca, în toate casurile, clausele obscure sau îndoelnice să fie interpretate în contra vêndĕtorului.

Motivele art. 1312. Această disposiţie tradiţională se explică prin următoarele consideraţiuni: Vêndĕtorul fiind acela care, în regulă generală, dictează condiţiunele contractului *(lex vendi-*

---

pentru că redacţiunea vicioasă era imputabilă companiei. Vedi D. P., 45. 2. 7. „Interpretarea clauselor obscure din un contract, nu va putea favorisa pe partea cărei obscuritatea este imputabilă“, dice art. 1288 din codul civil spaniol de la 24 iulie 1889.

[1] Mai vedi încă art. 1041, 1130, 1181, 1186 C. C., etc.

Dreptul roman. [2] „*In contrahenda venditione, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est*“. (L. 172, Pr., Dig., 50, 17.)—L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*, declară de asemene că obscuritatea şi ambiguitatea unei convenţiuni se interpretă contra vêndĕtorului, sau contra locatarului, pentru că era în putinţa lor de a'şi arata voinţa intr'un mod mai clar: **in quorum fuit potestate legem apertiùs conscribere.** — Legea 21, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione,* exprimă aceiaş idee, când dice: „*Labeo scripsit, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori qui id dixerit, quam emptori:* **quia potuit re integra apertiùs dicere**“.

tionis), el cunoaște mai bine de cât cumpărătorul împrejurările relative la lucrul vêndut, de ex., pericolul evicțiunei, existența servituților active sau pasive, etc., și prin urmare, el trebue să se exprime clar și lămurit în privința obligațiunelor ce contractează, căci ori ce reticență din partea lui, în această privință, devine suspectă și'l constitue în culpă. Un limbagiu obscur este adese-ori un artificiu[1]. „*Il y a plus de fols acheteurs que de fols vendeurs*“, dice un vechiŭ autor, Loysel, în *Institutele* sale *cutumiere*, care, precum observă Troplong (*Vente*, I, 260), nu sunt de cât o culegere de proverbe și de maxime juridice. Și, în adevĕr, experiența dovedește că există mai mulți cumpărători înșălați sau imprudenți de cât vêndetori temerari.

Inaplicarea art. 1312 la contractele de locațiune. Controversă.

Art. 1312 fiind, după părerea generală, o derogare la art. 983[2], și ca atare, constituind o disposiție excepțională, nu este aplicabil la alte convențiuni, și nici chiar contractului de locațiune, cu toată analogia ce există între aceste douĕ contracte[3].

Mai mult încă, art. 1312 nu este aplicabil nici în materie de vêndare, de câte ori se dovedește că vêndetorul n'a făcut de cât să primească condițiunele propuse de cumpărător în interesul sĕu[4].

Disposiția excepțională a art. 1312 nu se va aplica deci de cât atunci când va exista îndoeală asupra uneia din clausele constitutive ale vêndărei, de ex., asupra preţului, asupra obligaţiunei de garanţie şi a celorlalte obligaţii principale ale vêndetorului [1]).

---

[1] „*Qui obscure loquitur*, dice Cujacius, *fallendi causa id facere videtur, et ab eo dolus non abest*“. (Asupra legei 21, Dig., 18, 1. *De contrahenda emptione*).

[2] Vedi Laurent, XXIV, 155. Thiry, III, 552. Baudry, III, 507. Baudry et Barde, 1, 572. Arntz, III, 972. Marcadé, VI, art. 1602, No. 1. Larombière, I, art. 1162, No. 7. Demolombe, XXV, 29.—Vedi însă Peucescu (II, 28), care consideră art. 1312 ca o aplicare a dreptului comun.—Dar dacă art. 1312 derogă la art. 983, el nu constitue o derogare la art. 977 și 982, de unde resultă că, de câte ori interpretarea unui act de vêndare este conformă cu una din aceste douĕ disposițiuni, ea nu violează art. 1312, chiar dacă această interpretare ar fi favorabilă vêndetorului. Cas. fr. D. P., 73, 1, 131. Baudry et Barde, I, p. 490, nota 1.

[3] Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXV, 99. Demolombe, XXV, 29.—*Contră*. Gr. Peucescu, II, 28. C. Paris, Repert. Dalloz, *Louage*, 147, nota 3. Cpr. în acest din urmă sens L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*.

[4] Mourlon, III, 532. Thiry, III, 552. Laurent, XXIV, 155, 156. Baudry, III, 507. Aubry et Rau, IV, § 354, p. 360, nota 3. Baudry et Barde, I, 572. Demolombe, XXV, 28.

In fine, trebue să observăm, dimpreună cu toţi autorii, că art. 1312, ca şi art. 983, nu sunt aplicabile de cât ca un *ultimum subsidium*, după ce judecătorii usând de toate mijloacele de interpretare prevedute de art. 977 şi urm., au fost în neputinţă de a descoperi şi de a pătrunde adevarata intenţiune a părţilor. Art. 1312 şi 983 presupun, în adevĕr, că îndoeala nu poate să fie departată şi că toate regulele de interpretare prevĕdute de lege au fost neputincioase pentru a descoperi intenţiunea părţilor [2]).

A opta regulă.—Art. 984. — Convenţiunea nu cuprinde de cât lucrurile asupra cărora se pare că părţile 'şi au propus a contracta, ori cât de generali ar fi termenii cu care s'au încheiat. (Art. 977, 1709, 1710 C. C. Art. 1163 C. fr.).

Art. 1709. — Transacţiunele se mărginesc numai la obiectul lor; renunciarea făcută în toate pretenţiile şi acţiunele cuprinde numai aceea ce se raportă la pricinele asupra cărora a urmat transacţiune. (Art. 977, 984, 1710 C. C. Art. 2048 C. fr.).

Art. 1710.— Transacţiunea nu se întinde de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată asupra expresiunei speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a expres. (Art. 977, 984, 1709 C. C. Art. 2049 C. fr.).

Regula art. 984, împrumutată tot de la Pothier (II, 98), nu este de cât consecinţa regulei primordiale în materie de interpretare, inscrisă în art. 977; căci a nu cuprinde într'o convenţie, cu toată generalitatea termenilor ei, de cât ceea ce părţile au avut în vedere, însĕmnează a o interpreta după intenţiunea părţilor, ear nu după termenii ei: „Ar fi nedrept, dice Ulpian, de a se crede că o transacţie stânge drepturile la care nimene nu s'a gândit“ [3]).

Art. 1709, 1710. Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1709 şi 1710 prevĕd că transacţiunele se mărginesc numai la obiectul lor şi că ele nu se întind de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată prin expresiuni speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a spus: „*His tantum transactio obest. . . de quibus actum probatur*“ [1].

---

[1]) Mourlon, Thiry, *loco suprà cit.*, etc. Dacă vêndarea cuprinde două clause clare, însă contradicĕtoare, art. 1312 nu este de asemene aplicabil. Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXIV, 156. Cpr. Cas. fr., D. P., 57. 1. 407.

[2]) Vedi *suprà*, p. 297, text şi nota 3.

[3]) *„Iniquum est perimi pacto, id de quo cogitatum non docetur“.* (L. 9, § 3, *in fine*, Dig., 2, 15, *De transactionibus).*

Dar dacă convenţiunea nu are de obiect un lucru determinat, ci o universalitate de bunuri, toate elementele active sau pasive care compun această universalitate sunt cuprinse în contract, chiar şi acele pe care părţile nu le cunoşteau. Astfel, dacă am convenit ca să'ţi vênd pentru o sumă de bani partea ce mi se cuvine într'o moştenire (cpr. art. 1399), n'aş putea să revin asupra acestei convenţiuni, sub cuvênt că, în urma încheierei ei, am descoperit că mai multe lucruri, pe care nu le cunoaşteam, fac parte din această moştenire, pentru că intenţiunea noastră a fost, cu bună samă, până la dovada contrară, de a conveni asupra întregei moşteniri, ori care ar fi lucrurile care o compun. Legiuitorul modern n'a mai reprodus această regulă, pe care o formulase Pothier [2], pentru că ea resultă în deajuns din regula generală că interpretarea convenţiunelor se face după intenţiunea comună a părţilor contractante (art. 977) [3].

A noua şi ultimă regulă.—Art. 985.—Când într'un contract, s'a pus anume un caz pentru a se explica obligaţiunea, nu se poate susţinea că, prin aceasta, s'au restrâns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în casurile neexprese. (Art. 1164 C. fr.).

Acest text, ca şi celelalte, este extras tot din Pothier (II, 100), care şi el îl împrumutase de la Papinian. „*Quæ dubitationis tollendæ causa, contractibus inseruntur, jus commune non lædunt*“, dice acest jurisconsult [4].

---

[1] L. 9, § 3, *in medio*, Dig., 2, 15, *De transactionibus*. Vedi şi L. 9, § 1, Dig., *eod. tit.*, unde se dice: „*Transactio, quæcunque sit, de his tantum, de quibus inter convenientes placuit, interposita creditur*“. Cpr. şi L. 31, Cod., 2, 4, *De transac.*

[2] Pothier, *Oblig.*, II, 99. Cpr. L. 29, Cod., 2, 4, *De transactionibus*, care opreşte în mod absolut reînoirea contestaţiunelor terminate prin o transacţie generală, sub cuvênt că s'ar fi descoperit acte nuoi: „*Sub prætextu specierum post repertarum: generali transactione finita, rescindi prohibent jura*“.

[3] Cpr. Baudry et Barde, I, 576. Berriat St. Prix, II, 4317. Pand fr., II, 8189. Demolombe, XXV, 31.

[4] L. 56, Pr. *in fine*, Dig. 17, 1, *Mandati, vel contra* şi L. 81, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

In adevĕr, aratarea unui exemplu într'un contract are de scop de a'l face mai înţeles, ear nu de a restrênge propoziţia generală care'l precedează.

Astfel, dacă testatorul, după ce a lasat cuiva toată averea sa mobilă, a adaos în testament că şi vitele sale vor fi tot ale legatarului, această din urmă frasă explicativă nu va impedica legatul de a'şi primi efectele sale în privinţa întregei averi mobiliare, căci nu se poate ḑice că testatorul vorbind de vite a înţeles a exclude cealaltă avere mobiliară. Argumentul *a contrario sensu* este, în adevĕr, foarte primejdios, şi de aceea, art. 985 îl respinge, referindu-se la intenţiunea părţilor [1]).

Argumentul a contrario sensu.

[1]) Argumentul *a contrario*, care consistă în a argumenta din tăcerea legei sau a părţilor, a fost formulat de glosatori în adagiul următor, pe care Toullier (VI, partea II, 384) îl numeşte *un pitoyable brocard*: *„Qui de uno dicit, de altero negat“* sau *„Inclusio unius fit exclusio alterius“*. Ei bine, legiuitorul respinge cu drept cuvênt acest argument în materie de interpretarea convenţiunelor (art. 985).

Interpretarea legatelor.

El este de asemene inaplicabil la interpretarea legatelor. Laurent, XIV, 79.

Interpretarea legilor.

Cât pentru interpretarea legilor, acest argument este admis câte o dată, însă numai atunci când, departe de a contraḑice principiile generale, el se referă din contra la ele. Cpr. Laurent, I, 279.

Casuri in care arg. a contrario este admis.

Astfel, art. 408 prevĕḑênd că epitropul nu poate să intente o acţiune imobiliară în numele minorului, nici să încuviinţeze la o asemene cerere îndreptată în contra lui, fără autorisarea consiliului de familie, sau a judecătorului de ocol, pentru acţiunele de competenţa acestui judecător (art. 65, L. din 1 iunie 1896), se poate trage argument din tăcerea legei pentru a decide că asemene autorisare nu e necesară în materie mobiliară. Cpr. Cas. rom., Bulet S-a 1, 1876, p. 197. Laurent, II, 188 şi V, 66. Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 464, No. 63 urm. Veḑi şi t. II a lucrărei noastre, p. 182.

Art. 994.

Tot astfel, art. 994 ḑicênd că primitorul plăţei de rea credinţă trebue să restitue dobênda sau fructele din ḑiua plăţei, se poate trage argument *a contrario* din acest text spre a se decide că acel care a primit plata de bună credinţă nu restitue dobênda, pe care el e presupus a o fi cheltuit. (Veḑi *infrà*, explic. art. 994).

Art. 1021.

De asemenea, art. 1021 ḑicênd că, în casul unei condiţiuni resolutorie tacite, contractul nu este desfiinţat de drept, se decide, prin argument *a contrario*, că resoluţiunea care resultă din condiţia resolutorie expresă, are loc de drept, în

Art. 985, ca și celelalte texte, nu sunt deci de cât o aplicare a art. 977, și ca atare, ele puteau fi suprimate din cod, după cum au și fost suprimate în unele legislațiuni străine [1]).

Regule de interpretare formulate de Pothier și nereproduse de Codul actual.

Aceste sunt regulele de interpretare admise de legiuitorul actual, fără nici o ordine logică. Pothier însă mai formulează și altele, care sunt aplicabile și astăzi, cu toate că ele n'au fost consacrate prin texte formale, pentru că ele nu sunt de cât o consecință a intențiunei părților contractante.

Astfel, dice Pothier, dacă, în contractul de donațiune ce am făcut lui Petru și lui Pavel, am pus clausa că, la caz de a muri fără copii, ei sunt datori să'mi restituească lucrul dăruit sau mie sau familiei mele (art. 825), această clausă însemnează că atât Petru cât și Pavel îmi vor restitui lucrul fie-care, pentru partea sa, sau moștenitorilor mei. Clausa concepută la înmulțit se descompune deci în două clause singulare [2]).

In fine, Pothier mai dicea încă că ceea ce se găsește la finele unei frase se raportează în genere la toată fraza, car nu numai la ceea ce vine imediat înainte. Astfel, dacă am vêndut o vie cu tot ce se găsește în ea, producte, fructe și vinul *care provin din recolta anului curent*, aceste din urmă cuvinte nu se referă numai la vin, ci și la celelalte producte sau fructe. Pentru ca cuvintele de la ur-

---

dată ce condițiunea s'a îndeplinit. Cpr. Laurent, I, 279 și XVII, 129. Thiry, III, 9. T. Huc, VII, 265. Baudry, II, 946. Vedi și *infră*, explic. art. 1019 urm.

Afară de aceste casuri, mai sunt și altele în care judecătorii pot să recurgă la argumentul *a contrario*, însă nu trebue abusat de acest argument, pentru că, în genere, el este foarte primejdios, și poate să facă pe legiuitor să dică alt ceva de cât ceea ce el a voit. Cpr. t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 26.

Dreptul străin.

[1]) Vedi de ex. Codul elvețian al obligațiunelor din 1881, care se mulțămește de a reproduce în art. 16 regula formulată de art. 977.—Vedi însă Codul civil spaniol de la 1889 care, pe lângă regulele de interpretare formulate de codul nostru, mai formulează și altele, împrumutate de la Pothier și de la Domat.

[2]) Vedi Pothier, II, 101. Pand. fr., II, 8192. Baudry et Barde, I, 555. Cpr. L. 78, § 7, Dig., 36, 1, *Ad Senat. Consult. Trebellianum*.

mă să nu se refere de cât la vin, ar trebui să sĕ fi ḑis la singular: „am vêndut fructele, productele şi vinul *care s'a făcut în acest an*“ [1]).

CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalităţi [2]).

Am vĕḑut *suprà*, p. 7, că, cu toată părerea contrară a unora din autori, obligaţiile isvoresc: 1⁰ din contracte; 2⁰ din quasi-contracte; 3⁰ din delicte; 4⁰ din quasi-delicte; şi 5⁰ din lege.

Art. 1370 C. fr.

Art. 1370 din codul francez reaminteşte această sorginte a obligaţiilor, însă acest text fiind rĕu redactat, şi în contraḑicere cu art. 986, legiuitorul nostru l'a eliminat cu drept cuvênt. [3])

Capitolul IV se ocupă despre douĕ quasi-contracte, gestiunea de afaceri şi plata unui lucru nedatorit; capit. V se ocupă despre delicte şi quasi-delicte. Despre obligaţiunele care se nasc din convenţiuni ne am ocupat până acum şi ne vom ocupa şi mai târḑiu în capit. VI şi urm.

Cât despre obligaţiile care isvoresc din lege, legiuitorul nu se ocupă de loc.

Obligaţiile care se nasc sau isvoresc din lege [4]).

Obligaţiunele care resultă din singura autoritate a legei, fără intervenţiunea unui fapt personal a debitorului sau a creditorului (art. 588) sunt:

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 102. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8193.

Observ. asupra împărţirei materiei admise de legiuitorul nostru.

[2]) Codul francez se ocupă despre quasi-contracte, delicte şi quasi-delicte în tit. IV, tocmai la finele obligaţiilor. Legiuitorul nostru urmând însă împărţirea codului italian, se ocupă despre quasi-contracte, delicte, şi quasi-delicte imediat după efectul convenţiunelor. Cu alte cuvinte, legiuitorul nostru se ocupă mai întâi de toate isvoarele obligaţiunelor, şi apoi de celelalte regule ale lor. Vedi şi *suprà*, p. 283, nota 3. Aceiaş ordine este admisă atât de Laurent în Anteproiectul de revisuire, cât şi de Boissonade, în Proiectul codului japonez.

[3]) Vedi Marcadé, V, p. 243, art. 1370, No. 1. Baudry, II, 1330. Thiry, III, 190. Demolombe, XXXI, 10 urm. Laurent, XX, 305 urm. Mourlon, II, 1661. Larombière, V, art. 1370, No. 2, 3, şi toţi autorii.—Acollas (II, p. 970) ḑice că acest text (1370 C. fr.) ar cere aproape atâte rectificări câte cuvinte conţine.

[4]) Institutele lui Justinian (III, 13, § 2) nu vorbesc de lege ca isvor al obligaţiilor, ci numai de contracte (*ex contractu*),

Servituţi.

1° Obligaţiile pe care legea le stabileşte între proprietarii vecini şi care se numesc şerbiri sau servituţi (art. 578 urm., 586 urm., 597, 598, 616 urm.), etc.

Tutelă.

2° Obligaţiile care resultă din o tutelă. Tutela fiind, în adevĕr, o sarcină publică, *munus publicum*, şi neputênd fi refusată de cât în anume casuri şi pentru anume motive (art. 370 urm.), obligaţiile la care este supus tutorul *resultă numai din lege*, ceea ce n'ar fi, dacă epitropul ar putea să se sustragă de la această sarcină, căci atunci obligaţia sa ar resulta din un fapt voluntar şi personal al sĕu[1],

---

de quasi-contracte (*quasi ex contractu*), de delicte (*ex maleficio*) şi de quasi-delicte (*quasi ex maleficio*), făcênd astfel să resulte din quasi-contracte toate obligaţiile pe care codul actual le face să resulte din autoritatea legei. Vedi *suprà*, p. 7, nota 3. Codul Calimach prevede însă legea ca isvor de obligaţiuni: „Personalnicele drituri, dice art. 1150 din acest cod (859 C. austriac), prin care se îndatoreşte o persoană către alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se întemeiază: ori fără mijlocire *asupra unei legi*, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuite cuiva". Acest cod uită însă de a menţiona quasi-contractele, de şi el se ocupă mai la vale despre gestiunea de afaceri (art. 1388 urm.) şi despre plata unui lucru nedatorit (art. 1387 urm.). Cât pentru codul italian, el prevede, din contra, că obligaţiile isvoresc *din lege*, din contracte sau quasi-contracte, din delicte sau quasi-delicte (art. 1097). Vedi şi art. 1370 din codul fr. eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. şi art. 400 din proiectul cod. civil pentru imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade, unde se dice că „unele obligaţiuni sunt impuse prin lege, independent de un fapt actual al omului; aceste sunt: obligaţia alimentară între oare care rude şi cuscri; obligaţia de a administra o tutelă, în casurile în care scusele şi dispensele nu sunt admise; obligaţiile dintre coproprietari şi dintre vecini, când ele nu constituesc servituţi fonciare".

[1] Cpr. Laurent, XX, 306 şi *Avant-projet de révis.*, I, p. 111, No. 4. Demolombe, XXXI, 26. Thiry, III, 190. Baudry, II, 1330.—Art. 1370, § 3 din codul francez prevede formal aceste obligaţiuni ca isvorând din lege.—Acceptarea unei epitropii n'ar constitui, după unii, un quasi-contract de cât atunci când acel care o primeşte era în drept s'o refuse. Cpr. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. Mourlon, II, 1060, *in fine*. Vedi şi *infrà*, p. 310.

acceptarea epitropiei, şi prin urmare, din un quasi-contract (Cpr. L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*);

Oblig. aliment.

3⁰ Obligaţia alimentară care resultă din art. 185—193 [1]).

Administr. legală.

4⁰ Obligaţia impusă tatălui de a administra, în timpul căsătoriei, bunurile personale ale copiilor sei minori (art. 343), etc. [2]);

Obligaţia fraţilor de a înzestra pe surori.

O altă obligaţie care resulta din lege altă dată, era acea impusă de codul Ipsilanti şi Caragea fraţilor de a înzestra pe surorile lor chiar din propriul lor avut [3]).

O moştenire deschisă sub codul Caragea, adecă *înainte de 1 dechembrie 1865* [4]), se va regula deci şi astăzi după dispoziţiile acestui cod. pentru că este de principiu că moştenirele se regulează după legea în vigoare în momentul morţei lui *de cujus*[1].

---

[1]) Hotărîrele care acordă pensiuni alimentare au un caracter provisor, după imprejurările de fapt care le au justificat, şi nu mai pot fi invocate ca lucru judecat, când acele imprejurări se vor fi schimbat de la pronunţarea lor. Cas. rom., 31 ianuar 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Dreptul* din 1894, No. 10. Bulet. Cas. S-a I, 1891, p. 1241. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 306.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1330. Demolombe, XXXI, 21 urm. Thiry, III, 190. Laurent, XX, 306. Cpr. art. 400 din Ante-proiectul Codului japonez elaborat de profesorul Boissonade, t. II, p. 299.

[3]) Cpr. Cas. rom., *Cur. judiciar* din 1894, No. 23 şi Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 554.—De câte ori fraţii erau minori, această obligaţie impusă de lege se putea exercita de mama lor tutrice. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1874, No. 58. Acţiunea ce surorile aveau în contra fraţilor pentru a cere o dotă fiind însă personală, nu se putea exercita contra celor de al treile, care dobêndise de bună credinţă bunurile părinteşti. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54.—Acest obiceiŭ al pământului, după care fraţii moşteneau singuri averea părintească, cu îndatorirea însă de a înzestra pe surorile lor, necunoscut în Moldova şi chiar în pravila lui Matei Basarab, nu ne vine de la popoarele slave, aşa precum pe nedrept a hotărît Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1893, No. 26), ci 'şi are origina sa în dreptul germanic. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, No. 360 şi Gr. Maniu, *Drept comercial*, II, p. 9. G. Costaforu, *Magazin jud.*, p. 161 urm. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 155 urm. şi t. III a lucrărei noastre, p. 271, nota 1.

Legalitatea decret. dom. p. amânarea aplicărei Codului civil până la 1 dech. 1865.

[4]) După art. 1913 din codul civil, acest cod urma să fie pus în aplicare la 1 iulie 1865, însă prin decretul domnesc de la 30 iunie 1865, dat în puterea Statutului desvoltător al Convenţiei din Paris, aplicarea lui s'a amânat până la 1 dechembrie 1865. Acest decret a fost atacat ca ilegal şi

Despre quasi-contracte.

Institutele lui Justinian[2] şi Digestele[3] preved că unele obligaţiuni, care nu derivă din o convenţie, ci din oare care fapte licite *(facta honesta)*, isvoresc ca din un contract, *quasi ex contractu nasci videntur*: de unde şi expresiunea modernă de *quasi-contract* închipuită de jurisconsulţii moderni şi necunoscută jurisconsulţilor romani[4]. Tot astfel s'a urmat şi pentru expresiunea *quasi-delicte*: in loc de a se dice că obligaţia se naşte ca dintr'un delict, *quasi ex delicto, quasi ex maleficio*, s'a dis că ea se naşte dintr'un *quasi-delict*[5].

Definiţia quasi-contractului.

Art. 986.—Quasi-contractul este un fapt *licit*[6] şi voluntar din care se naşte o obligaţiune către o altă persoană sau obligaţiuni reciproce intre părţi. (Art. 987 urm., 1198, § 1 C. C. Art. 1140 **C. italian**).

---

considerat chiar ca atare de Curtea din Bucureşti (*Dreptul* din 1891, No. 2), însă Curtea de Casaţie, restabilind adevaratele principii, a casat această decisiune, recunoscênd perfecta legalitate a decretului sus mencionat. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1891, p. 1112 şi *Dreptul* din 1897, No. 46. *Curierul judiciar* din 1892, No. 18 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 29. Vedi şi tr. nostru în limba franceză, p. 491, nota 1.

[1] Cpr. Cas. rom., decisia mai sus citată. *Dreptul* din 1897, No. 46. Id. C. Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 42. Vedi şi t. III a lucrarei noastre.

[2] Lib. III, tit. 13, *De oblig.*, § 2.

[3] L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus.*

[4] Romanii aveau însă expresiunele *quasi-usufructus* (Instit., II, 4, § 2, *De usufructu*) şi *quasi-maritus* (L. 32, § 27, Dig., 24, 1, *De don. inter virum et uxorem*).

[5] Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 16, No. 15. Demolombe, XXXI, 4. Peucescu, II, 36. Thiry, III, 191.

[6] Leginitorul nostru traducênd art. 1140 din codul italian, adaogă, in art. 986, cuvêntul *licit*, pe care autorii îl adaogă la definiţiunea dată de textul francez (art. 1371), spre a distinge quasi-contractul de delicte sau quasi-delicte. Vedi

Fapt licit.

Quasi-contractul este un fapt *licit* şi voluntar al omului, din care se naşte o obligaţiune oare-care cătră o altă persoană, sau o obligaţiune reciprocă între părţi.

Fapt voluntar.

Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta însemnează că el presupune o voinţă liberă din partea autorului sĕu, căci fără această voinţă, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligaţie [1]), pentru că el nu poate să aibă voinţă (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac [2]).

Femee măritată.

Tot astfel, o femee măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorisată conform legei [3]).

Acţiunea de in rem verso.

Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 şi 1162) [4]) şi ar fi supuse acţiunei *de in rem verso*, dacă ele ar fi realisat un folos [5]), după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vigié, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reprodus in art. 986: *„Il quasi-contratto è un fatto volontario* **e licito**, *dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti"*. Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să adaoge cuvêntul *ilicit* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

[1]) Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vigié, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Pénceseu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722, text şi nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà.* Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.

[2]) *„Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est"*. L. 40, Dig., 50, 17. Vedi şi Instit., III, 19, § 8, unde se dice: *„Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit"*. Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.

[3]) Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 şi autorii *suprà* citaţi. V. şi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* şi *v⁰ cit.*, 73 urm. — *Contrà.* Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 şi XIII, 662.

[4]) Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvênt ca o culpă: *„Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti"*. L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris.*

[5]) Cpr. art. 1164 C. C. şi L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881) şi prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Incapacitatea proprietarului.

Dar dacă gerantul trebue neaparat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smintit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea 'i a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligaţia sa nu resultă din voinţa lui, ci din lege [1]).

Persoane morale. Controversă.

Pe baza acestor principii, Curtea de casaţie din Francia a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de şi ea n'a fost autorisată conform legei [2]).

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere însă, bine înţeles, ca intervenţiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente [3]).

Pluralitatea quasi-contractelor.

Legiuitorul nostru, ca şi acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, şi anume de gestiunea de a-

---

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*". Cpr. Baudry, I, 633 şi II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d'aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

[1]) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Peucescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

[2]) Cas. fr., D. P., 78. 1. 204 şi Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Vedi Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decisie a curţei din Gand.— Cu toate acestea, chestia este controversată, şi sunt autori care nu aplică regulele gestiunei de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvênt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administraţia unui serviciu public. Vedi, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu se poată înavuţi pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acţiunea *de in rem verso* până la concurenţa sumei care a folosit acelei persoane. Vedi T. Huc, *loco cit.*, şi autorii care îi citează.

Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăţilor.

[3]) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din diua pronunţărei hotărîrei care'l declară, ci din diua fixată de tribunal pentru încetarea plăţilor (art. 718 C. com.), hotărîrea tribun. nefăcênd, cu alte cuvinte, de cât să proclame şi să recunoască existenţa anterioară a falimentului, cu drept cuvênt s'a decis că a-

faceri (art. 987-991) și de restituirea plăței nedatorite (art. 992-997). N'ar trebui însă să credem, după cum pe ne drept susține Laurent, că aceste sunt singurele quasi-contracte care pot să existe, căci textele nefiind concepute în mod limitativ, doctrina mai recunoaște și altele. Aceste sunt :

Acceptarea unei epitropii.

1^{0} Acceptarea unei epitropii de către o persona care era în drept s'o refuse [1], căci dacă ea nu avea acest drept obligația epitropului ar resulta din lege, ear nu din un quasi-contract. (Vedi *suprà*, p. 305, 306).

Administrarea lucrului ce aparține în comun la mai mulți.

2^{0} Administrațiunea de către un coproprietar a lucrului ce aparține la mai mulți în comun, fără să fi primit mandat de la ceilalți coproprietari, și fără ca să existe între dênșii un contract de societate, *si inter aliquos res sit communis sine societate* (Instit., III, 27, § 3) ;

Accept. unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțător.

3^{0} Acceptarea unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțător, care ar fi revenit asupra renunțărei sale (art. 701) [2]. Asemene acceptare constitue din partea lui un quasi-contract față cu legatarii, către care el contractează obligațiunea de a plăti legatele [3] ;

Procreația copiilor.

4^{0} Procreațiunea copiilor, etc., etc. [4]

---

cel care a gerat interesele unui falit înaintea hotărîrei declarative, însă *după data fixata pentru încetarea plăților*, e presupus că a gerat afacerile falimentului și deci are contra masei credale drepturile pe care le ar fi avut în contra falitului, dacă acesta ar fi remas în capul afacerilor sale. Cas. fr., D. P., 88. 1. 310 și Sirey, 90. 1. 535. Vedi și autorii citați în Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 12 urm.

[1] Cpr. C. din București, 2 mai 1897, *Dreptul* din 1897, No. 49. *„Tutelae quoque judicio qui tenentur, non proprie ex contractu obligati intelliguntur (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur): sed quia sane non ex maleficio tenentur,* **quasi ex contractu** *teneri videntur“*. (L. 5, § 1, Dig.. 44, 7, *De oblig. et actionibus* și Instit., III, 27, § 2).

[2] Acceptarea făcută de către un moștenitor cu sezină (art. 653) nu dă naștere la nici o obligație, ci confirmă numai într'un mod irevocabil obligația de care el era ținut. Mourlon, II, 1062, nota 1.

[3] *„Heres quoque qui legatum debet, neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus esse intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest): et tamen, quia ex maleficio non est obligatus heres,* **quasi ex contractu** *debere intelligitur“*. (Instit. III, 27, § 5 și Dig., L. 5, § 2, 44, 7, *De oblig. et actionibus*).

[4] Cpr. Baudry, II, 1332, *in fine*. T. Huc, VIII, 375. Marcadé,

Despre gestiunea de afaceri [1] (Quasi-contract bilateral) [2]

Quasi-contractul de gestiune de afaceri are loc atunci când cineva gerează voluntar și fără mandat expres sau tacit [3], afacerile altuia, *si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit* (Instit., III. 27, §1, *in medio*).

Acel care întreprinde asemene gestiune se numește gerant sau gestor (*negotiorum gestor*), ear acela pentru care ea este întreprinsă, se numește *proprietar*, *dominus* (art. 987 C. C. și 1393 C. Calimach) sau *stăpân* (art. 991 C.C.).

V, art. 1371, No. 2. Demolombe, XXXI, 38 urm., 443 urm. Larombière, art. 1371, No. 6 și 8. Aubry et Rau, IV, § 440, p. 721. Thiry, III, 191. Mourlon, II, 1662. Fuzier-Herman, III, art. 1371, No. 2. Acollas, II, p. 971.—Vedi însă Laurent (XX, 309), după care quasi-contractul nu poate să existe de cât în baza unei legi. Cpr. și Giorgio Giorgi, V, 8, 9.

[1] Vedi Dig, 3, 5, *De negotiis gestis*;—L. 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.—Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*;—Instit., 3. 27, § 1;—Art. 1388-1396 C. Calimach (1035 urm. Cod. austriac).

Contract bilateral.

[2] Gestiunea de afaceri este un quasi-contract bilateral, pentru că el dă naștere la obligațiuni reciproce între gerant și stăpân și la două acțiuni, acțiunea *negotiorum gestorum directa*, prin care stăpânul cere de la gerant samă de gestiunea sa, și acțiunea *negotiorum gestorum contraria*, prin care gerantul cere de la stăpân întoarcerea cheltuelelor făcute cu ocasiunea gestiunei sale (art. 991). Cpr. Pëncescu, II, 170. Mourlon, II, 1661.

[3] Dacă acel care gerează afacerile altuia a primit un mandat, fie chiar și tacit, evident că obligațiile reciproce ale părților se nasc din contract, pentru că quasi-contractul se formează fără nici o convenție. Cas. fr. D. P., 93, 1. 525. Vedi și *infrà*, p. 318. „*Palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati*". L. 5, Pr., Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.

Trebue însă să observăm că un mandatar devine *negotiorum gestor* de câte ori el întrece limitele mandatului, sau gerează în virtutea unui mandat nul. Pothier, *Quasi-contrat negot. gest.*, 177. Arntz, III, 462. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 122. Demolombe, XXXI, 68. Larombière, V. art. 1372 urm., No. 3. Domenget, *Gestion d'affaires*, II, 1288. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No 42. Dacă proprietarul ratifică gestiunea, ratificarea sa echivalează cu un adevarat mandat: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3). Vedi *infrà*, rubrica: *Despre ratific. gestiunei de afaceri*, p. 344 urm.

Definiție.

Gestiunea de afaceri poate deci fi definită : un quasi-contract prin care cineva, cu voință *și fără cunoștința proprietarului*, îndeplinește oare-care acte juridice privitoare la patrimoniul altuia, cu intențiunea de a da socoteli (art. 1541) și de a fi îndemnisat de cheltuelele și obligațiile personale ocasionate prin gestiunea sa (art. 991).

Consid. generale.

Ipoteza clasică în care raționează jurisconsulții romani este acea în care proprietarul era absent și bunurile sale lasate în voea întâmplărei. Astăzi însă, unde resboaele nu mai sunt atât de frequente și unde călătoriele se fac cu atâta ușurință, din causa desvoltărei căilor de comunicație, a rare-ori se va întâmpla ca să se gereze bunurile unui absent. Cele mai multe ori proprietarul este de față, și dacă el remâne străin de oare-care afaceri care cer o îngrijire mai de aproape și mai urgentă, aceasta se datorește negligenței sau ignoranței sale.

In ori ce caz, gestiunea afacerilor altuia folosește nu numai proprietarului, dar și economiei generale a unei țări, fiind că ea tinde la conservarea și desvoltarea unor bunuri a căror valoare ar fi fost depreciată prin lipsa de îngrijire din partea proprietarului.

Ea va fi deci în genere pornită din un sentiment de afecțiune și de prietenie : de aceea, vom vedea că ea este esențialmente gratuită. Vedi *infrà*, p. 335.

Nu vor putea deci să se prevaleze de regulele gestiunei de afaceri, samsarii și alți agenți, care s'ar fi amestecat în afacerile altuia într'un scop egoist și în vederea unui interes personal, *sui lucri causa .... animo deprædandi* (L. 3, § 6, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*), cu intențiunea nerușinată de a specula și de a'și face un venit din administrarea patrimoniului altuia ¹).

Condițiunele cerute pentru existența gestiunei de afaceri.

Art. 987.— Acela care, cu voința, gere interesele altuia, *fără cunoștința proprietarului* ²), *se obligă* tacit a continua gestiu-

---

¹) Cpr. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 1 urm.

Deosebire de la codul francez.

²) Codul fr. dice din contra : *soit que le propriétaire connaisse la gestion, soit qu'il l'ignore*, cuvinte care se véd cu totul eliminate în art. 1141 din codul italian.

nea ce a început şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş.[1] (Ar. 988 urm., 1093, § 2, 1534, 1539—1544, 1556, 1669, § 1 C. C. Art. 323 C. com. Art. 1372 C. fr.).

Pentru ca să existe gestiune de afaceri, se cer mai multe condiţiuni:

1⁰ Trebue să se gereze[2] *afacerile altuia* (art. 987), fie

Redactorii codului român au modificat textul nostru, admiţênd în această privinţă principiile dreptului roman şi ţinênd sama de observaţiile lui Marcadé (V, p. 260, art. 1372, No. 2).

[1] Textul fr. şi acel italian dic *contractează* obligaţia tacită, şi Marcadé (V, *loco cit.*, No. 1) observă că această expresiune este nepotrivită.

Actele principale pe care le poate face gerantul.

[2] A gera trebile altuia, însêmnează a le *administra*, a le cârmui, de ex: a continua o lucrare începută, a ara, a semăna, a strênge recoltele de pe câmp şi a le vinde; a face reparaţiile de întreţinere sau absolut necesare (cpr. art. 545); a asigura clădirele proprierarului contra riscului de incendiu, sau recoltele contra grindinei (Demolombe, XXXI, 227; Pand. fr., *Gest. daffaires*, 160 urm. Pêucescu, II, 157); a garanta ca fidejusor datoriele contractate de altul (art. 1669, § 1) (Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 195); a arenda sau a închiriea imobilele, însă bine înţeles, numai în limitele unui act de administraţie, adecă cel mult pe cinci ani (art. 427, 534, 1268, 1419; vedi tr. nostru în limba franceză, p. 222); a plăti datoriele (art. 1093, § 2 C. C. 323 C. com.) (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49 şi Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 184 urm.) şi a încasa creanţele; a lua o inscripţie ipotecară (Laurent, XXXI, 6. Pand. fr., *v⁰ cit.*, 182. Aubry et Rau, III, § 270, p. 321), şi după unii, a accepta chiar o ipotecă în numele creditorului (Aubry et Rau, III, § 266, p. 275.—*Contrà*. Laurent, XXX, 449); nu însă a dispune de averea stăpânului şi a o înstrăina (cpr. art. 1352 C. Calimach, 1008 C. austriac şi Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 49).

Gerantul nu poate să schimbe sau să denatureze lucrul.

Intr'un cuvênt, gerantul nu va putea să inoveze, să schimbe, să denatureze lucrul... „*veluti si novum negotium, quod non sit solitus absens facere, suo nomine gerus...*“ (L. 11, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*). Cpr. Demolombe, XXXI, 108 urm. Pêucescu, II, 69 urm. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 13.

Asigurări contractate de un patron în folosul lucrătorilor săi. Controversă.

Am vêdut că asigurările în contra focului sau în contra grindinei sunt acte din acele pe care le poate face gerantul. Ce trebue să decidem în privinţa asigurărilor colective contractate de un patron în folosul lucrătorilor sêi contra accidentelor profesionale? Chestiunea este controversată. Intr'un sistem, asemene asigurare se consideră, în privorba de o singură afacere, sau de mai multe, *sive unum*,

---

vința lucrătorilor, ca o gestiune de afaceri (Cas. fr. și C. Toulouse, D. P., 86. 1. 201 și Sirey, 87. 2. 89), ear în altul, ca o stipulațiune pentru alții (C. Paris, D. P., 88. 2. 25; vedi *suprà*, p. 97 urm.). In ambele sisteme însă, lucrătorul care a fost victima unui accident, are o acțiune directă contra companiei de asigurare pentru a cere indemnitatea convenită, mai cu samă dacă patronul refusă de a exercita acțiunea în numele lui. (Cas. fr. C. Paris și Rennes, D. P. 86. 1. 201. D. P., 88. 2. 25 și 224. — *Contrà.* C. Rouen, D. P., 82. 2. 63). In fine, s'a mai decis încă că contractul intervenit între o companie și un patron pentru asigurarea colectivă a lucrătorilor sei, are un caracter pur personal și nu creează nici o legătură de drept între companie și lucrătorul care a fost victima unui accident. Cas. fr. D. P., 85. 1. 168. Vedi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1375, No. 76 urm. și Pand. fr., t. IX, *Assurance contre les accidents*, 194 urm. Cpr. C. Rouen și Paris, D. P., 93. 2. 121 urm.

Representarea în justiție.

Ceea ce e însă afară de îndoeală este că un *negotiorum gestor* n'ar putea să represinte pe cine-va în justiție, o procură legalisată fiind neaparată in această privința (art. 94 Pr. civ.). Cpr. Pencescu, II, 76. Dacă acesta este sensul maximei cunoscute „*Nul en France ne plaide par procureur, fors le Roi*“, după cum afirmă Merlin (*Quest. de droit*, t. VI, p. 360, colona 2, v^o *Prescription*, § 15; vedi și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 179), trebue să recunoaștem că am fost greșiți când, în ediția franceză, p. 251, am dis ca această maximă nu este admisă în România. Ea este admisă la noi, ca și în dreptul roman (L. 20, Cod., 2, 19, *De negot. gestis*; L. 5, § 4, Dig., 19, 5, *De præscriptis verbis*; L. 123, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris*, etc.; cpr. și Gaïus, IV, § 84), întru cât, pentru a representa pe cine-va în justiție, se cere o procură legalisată, o procură sub simplă semnătură privată (nelegalisată) fiind în ori ce caz insuficientă. C. din București, *Dreptul* din 1896, No. 39. Procura ar putea însă să fie legalisată de un consul străin din țară sau de un consul român din străinătate. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1896, No. 43. *Dreptul* din 1896, No. 79. Asemene procuri nu vor fi însă primite de către autoritățile din țară de cât sub condițiunea de a fi legalisate de către Minist. afacerilor străine. (Art. 19. Regul. p. legațiunele române din străinătate, din 25 iunie 1880). Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 18. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 256.

Oposiție, apel, recurs, etc.

Un *negotiorum gestor* ar putea însă să facă oposiție, apel sau recurs în numele altuia, și un asemene act ar folosi acelui în drept, dacă el l'ar ratifica în lăuntrul termenului util. Ratificarea ce el ar face după expirarea termenu-

sive plura (L. 3, § 2, Dig., 3, 5); de unde resultă că, dacă

---

lui n'ar produce nici un efect. Cas. rom. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1882, No. 12. *Dreptul* din 1885, No. 51. *Dreptul* din 1886, No. 49 şi 55. *Dreptul* din 1888, No. 7. *Dreptul* din 1891, No. 79 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1879, p. 1230. *Dreptul* din 1893, No. 19 şi 66. *Dreptul* din 1896, No. 61. *Idem.* Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. Cas. S-a 1, 1872, p. 334 şi *Dreptul* din 1880. No. 2, p. 13. Plata citaţiilor inlauntrul termenului util se considera ca o ratificare. C. din Iaşi. *Dreptul* din 1882, No. 12. — Curtea de casaţie a decis (4 dechembrie 1878) că partea in drept, in numele căreia s'a făcut apel de o persoană fără o anume procură, poate să'şi insuşească acest apel *nu numai in termenul util, dar până in diua cercetărei apelului*, însă aceasta decisie, asupra căreia insăş Curtea a revenit, face o greşită aplicaţie a principiilor de drept.

O altă decisie a Curţei de Casaţie, din 3 martie 1887, pune in principiu că apelul semnat de o altă persoană de cât apelantul este valabil, dacă acest din urmă fiind impedicat de o causă de forţă majoră a subsemna apelul, a insărcinat pe altul ca sa'i semneze numele. Vedi *Dreptul* din 1887, No. 29 şi Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 82. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 19: „Considerând, dice Curtea, că, prin forţa lucrurilor, în casul când există o causă de forţă majoră, trebue a se aduce o derogaţiune la obligaţiunea ca însăş partea să semneze actul de apel". Inalta Curte mai decide incă că autorisarea dată unei persoane de a subscrie apelul în locul apelantului nu constitue un contract de mandat, ci o chestie de fapt, care se poate stabili prin toate mijloacele permise de lege, şi deci şi prin marturi. *Dreptul* din 1887, No. 29. Dacă ar fi însă vorba de un mandat, fie chiar şi tacit (art. 1533), nu mai încape îndoeală că proba testimonială ar fi inadmisibilă. C. din Iaşi, 11 martie 1896, I. I. Vrânceanu preşed. *Dreptul* din 1896, No. 61. Vedi considerentele acestei decisiuni *infrà*, p. 319, *ad notam*.

Curtea din Nancy a decis de asemene (28 iunie 1829, Rèpert. Dalloz, *Appel civil*, 472, nota 2), că apelul interjectat de o parte, atât in numele seu personal, cât şi în numele unei alte persoane, care figurase la prima instanţă, foloseşte acestei din urmă, şi Demolombe aproba această decisiune (t. XXXI. 122). Chestiunea nu sufere nici o îndoeală in caz când apelul ar fi interjectat de unul din debitorii solidari, pentru că toţi debitorii solidari se represintă unii pe alţii, în ceea ce priveşte îmbunătăţirea posiţiunei lor faţă cu creditorul (art. 1056). Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 8. In celelalte casuri, decisia aprobată de Demolombe ne se pare îndoelnică.

cineva și-a gerat afacerile sale proprii, credênd că gerează afacerile altuia, nu există gestiune de afaceri [1]. Nu este însă nevoe ca afacerea gerată pentru altul să fie personală acestuia; este destul ca acest din urmă să fie interesat în causă. Astfel, ar exista gestiune de afaceri, dacă am gerat afacerile unui minor a cărui epitrop ești D-ta [2].

Ce se va întâmpla când s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează afacerele sale proprii, sau când credênd că se gerează afacerele lui A, s'au gerat pe a lui B, *si, cùm putavi Titii negotia esse, cùm essent Sempronii, ea gessi* (L. 5, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

La Romani, în prima ipoteză, nu exista gestiune de afaceri [3]; în ipoteza de a doua însă, gerantul avea o acțiune *negotiorum gestorum* [4].

Casul în care gerantul s'a înșălat asupra persoanei proprietarului.

În această a două ipoteză, adecă când s'au gerat afacerile lui A, credênd că se gerează pe ale lui B, aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, pentru că gerantul n'a avut intențiunea de a lucra în interesul sêu, ci pentru altul și de a'i aduce un serviciŭ [5]. „Dacă gerantul este în eroare asupra persoanei proprietarului, dice art. 686 din noul cod german, adevaratul proprietar este obligat și dobêndește drepturile care decurg din gestiune“ [6].

Casul în care s'a gerat afacerile altuia credênd că se gerează ale sale proprii. Controversă.

Cât pentru ipoteza dintâi, adecă când s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează pe ale sale proprii, adecă când gerantul n'a avut intenție de a lucra pentru

---

[1] „*Si quis ita simpliciter versatus est, ut suum negotium in suis bonis, quasi meum gesserit; nulla ex utroque latere nascitur actio, quia nec fides bona hoc patiatur*“. L. 6, § 4, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[2] „*Si pupilli tui negotia gessero, non mandatu tuo, sed ne tutelæ judicio tenearis; negotiorum gestorum te habebo obligatum: sed et pupillum, modo si locupletior fuerit factus*“. (L. 6, Pr., Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[3] L. 33, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*.

[4] L. 6, § 8, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

[5] Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum*, V, 194. Mourlon, II, 1670. Thiry, III, 193. Peucescu, II, 86. Demolombe, XXXI, 79. Demante, V, 349 bis VI. Larombière, V, art. 1372, No. 7. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 325. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 21 urm. Arntz, III, 460.

[6] „*Ist der Geschäftsführer über die Person des Geschäftsherrn im Irrthume, so wird der wirkliche Geschäftsherr aus der Geschäftsführung berechtigt und verpflichtet*“.

altul, el va avea acţiunea *de in rem verso* contra proprietarului pentru a'i cere înapoi sumele care'i au folosit şi l'au înbogăţit, *quatènus locupletior factus est* (argument din art. 494). El nu va avea acţiunea *negotiorum gestorum*, pentru că neexistând intenţiune din partea gerantului de a face trebile altuia, nu poate să existe quasi-contract de gestiune de afaceri [1]).

Art. 687 din noul cod german o spune în termeni espreşi.

Casul in care cineva face trebile sale gerând şi afacerile altuia.

Se poate ca cine-va să facă şi trebile sale şi ale altora. Aceasta se întâmplă mai cu samă în caz de indivisiune, când unul din coproprietari administrează şi face acte de conservare în interesul tuturor. Ei bine, în cât priveşte pe ceilalţi coproprietari ale căror afaceri au fost gerate, nu mai încape îndoeală că va exista gestiune de afaceri şi obligaţiunele reciproce dintre gerant şi stăpân, de câte ori condiţiile acestui quasi-contract vor avea fiinţă. Curtea de casaţie din Francia a admis cu drept cuvênt această soluţie. Motivele decisiunei însă lasă de dorit, căci nu este exact de a se ḑice, aşa precum ḑice Curtea, că gestiunea de afaceri resultă numai din faptul gestiunei; ea resultă *şi din intenţiunea gerantului;* şi de câte ori va exista intenţiunea de a face odată cu trebile sale şi trebile altora, de atâtea ori va exista quasi-contract [2]).

Art. 1396 Cod. Calim.

„Dacă cine-va, într'o nevoe, a jertfit însuş a sa avere, pentru ca să depărteze de la dênsul şi de la alţiĭ o mai mare păgubire, ḑice art. 1396 din codul Calimach

---

[1]) Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum,* V, 189. Thiry, III, 193. Laurent, XX, 324. Demolombe, XXXI, 81. Mourlon, II, 1670. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text şi nota 17. Larombière, V, art. 1375, No. 16. Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 33. Demante, V, 349 bis V.—*Contrà.* Marcadé, V, art. 1375, No. 3. Duranton, XIII, 648. Pêucescu, II, 88. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 5, nota 3.—Conform acestei din urmă păreri, Curtea de Casaţie din Francia a decis că chiriaşul care a rădicat pe locul închiriat clădiri ce credea că'i aparţin lui şi de care proprietarul singur se foloseşte, are în contra acestui din urmă acţiunea *negotiorum gestorum* pentru restituirea impenselor utile. D. P., 91., 1. 49. Această decisie a camerei reclamaţiunelor este cu drept cuvênt criticată de Marcel Planiol.

[2]) Cpr. Cas. fr., D. P., 72. 1. 471. Laurent, XX, 322 urm. Pêucescu, II, 72 urm.

(1043 C. austriac), atuncea sunt datori toți acei folosiți prin dênsul, să'i facă despăgubire, după analogie".

Intenția de a gera afacerile altuia.

2° A doua condițiune pentru ca să existe gestiune de afaceri este *voința*: „Acel care, *cu voință*, gerează interesele altuia...", dice art. 987. Aceasta însemnează, pe de o parte, că gerantul trebue să fie capabil (vedi *suprà*, p. 308 urm.), ear pe de alta, să nu fie obligat la gestiune; și în fine, ca el să aibă intențiunea de a gera interesele altuia [1].

3° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să gereze interesele altuia, *fàrà mandat*, *sine mandato* (Instit., III, 27, § 1 și L. 5, Pr., Dig., 44, 7), căci altfel obligația sa s'ar naște din contractul de mandat (art. 1532 urm.), ear nu din quasi-contract [2].

Deosebire de redacție dela codul francez.

Mai mult încă, după legea noastră, care modifică art. 1372 din codul francez, după părerea lui Marcadé [3], pentru ca să existe gestiune de afaceri, trebue ca ea să fi avut loc *fără cunoștința* proprietarului (art. 987), căci dacă el a cunoscut gestiunea, există mandat tacit.

Mandat tacit.

In legislațiunea noastră, în adevĕr, chestiunea mandatului tacit nu se mai poate discuta ca în Francia, față cu art. 1533, care reproducênd principiile dreptului roman [4], admite posibilitatea mandatului tacit, nu numai în privința acceptațiunei, dar și a conferirei sale [5].

---

[1] Pothier, op. cit., V. 185. Cpr. Demolombe, XXXI, 56 urm. Laurent, XX, 321. Peucescu, II, 82 urm.—Cu toate aceste, sunt autori care susțin că intențiunea gerantului nu joacă nici un rol în gestiunea de afaceri (vedi de ex. Larombière, V, art. 1372, No. 18) și în această greșală a căzut, după cum am vedut, și Curtea de casație din Francia (D. P., 72. 1. 471).

[2] Vedi *suprà*, p. 311, text și nota 3.

[3] Vedi *suprà*, p. 312, nota 2.

Dreptul roman.

[4] „*Semper qui non prohibet aliquem pro se intervenire, mandare creditur*". L. 60, Dig., 50, 17. Mai vedi și L. 18, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, unde se dice: „*Qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intelligitur*". Mai vedi încă L.L. 6, § 2 și 53 Dig., *eod. tit.* Din aceste legi s'a format următoarea maximă: „*Sola patientia inducit mandatum*", asupra căreia toți autorii vechi erau de acord. Cpr. Troplong, *Mandat*, 115 urm.

Mandat tacit.

[5] Vedi și art. 394 din codul de comerț, care dice că mandatul dat prepusului poate fi expres sau *tacit*. Cpr. în privința mandatului tacit, Cas. rom., Bulet. S-a I, 1872, p. 111; Bulet. 1873, p. 37; Bulet. 1882, p. 1093. Vedi și D. A. Donici, (președ. Trib. Tecuci) in *Dreptul* din 1892, No. 58.

Opunere din partea proprietarului.

Ce trebue să decidem în casul când proprietarul cunoscênd gestiunea, se opune, şi cu toate acestea, gerantul

---

Dovedirea mandatului tacit.

S'a ḑis că proba mandatului tacit poate să resulte din diferite fapte sau presumpţiuni, care să'l indice în mod neechivoc, şi aceasta chiar în casul când valoarea lui ar trece peste 150 lei. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1872, p. 105 şi 111. Bulet. S-a I, 1892, p. 889. Bulet. S-a II, 1892, p. 1052. *Dreptul* din 1891, No. 18 şi din 1892 No. 74.—Curtea din Iaşi a respins însă, şi cu drept cuvênt, proba testimonială pentru dovedirea unui mandat tacit, fiind că era vorba de o sumă mai mare de 150 lei: „Considerând, ḑice Curtea, că contractul de mandat, ca şi toate convenţiunele în genere, nu se pot dovedi cu marturi, de cât în condiţiunele prevêḑute de lege, pentru o sumă mai mare de 150 lei; că distincţiunea ce voeşte a face apelantul cu privire la probă, între mandatele relative la fapte şi cele relative la drepturi, nu se întemeieaza pe legi, căci art. 1532 definind într'un mod general mandatul ca o împuternicire dată unei persoane de a face ceva pe sama unei altei persoane, şi textele ulterioare regulând după această singură definiţiune natura şi condiţiunele contractului de mandat, nu permite această distincţiune. Considerând că admiterea de către legiuitorul nostru a mandatului tacit nu poate justifica o derogaţiune ce ar fi voit a face la regulele generale stabilite în materie de probaţiunea convenţiunelor, fie chiar în această specie de mandat, căci mai întâi o atare intenţiune nu resultă din nici un text; apoi art. 1533, care prevede mandatul şi expres şi tacit, nu se referă de cât la modul cum se manifestă voinţa, consimţemêntul persoanei care dă însărcinarea, car nu la dovada acelei voinţi, care remâne aceiaş pentru toate speciile de mandat, etc. „*Dreptul* din 1896, No. 61 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 28. Cas. fr., D. P., 76. 1. 149. *Pand. Chron.*, V, (anii 1870—1877). 1. 169, nota *a*. C. Douai, D. P., 92. 2. 352. Veḑi şi Laurent, XIX, 549 urm. XX, 313; XXVII, 454 urm. Demolombe, XXX, 154. Larombière, V, art. 1348, No. 11. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Mandat*, 70. Troplong, *Mandat*, 142, 143.

Mandat tacit în materie comercială.

Remâne însă bine înţeles că această soluţie nu va fi admisă de cât în materie civilă, caci, în materie comercială, mandatul ar putea, în toate casurile, fi stabilit cu marturi sau presumţiuni (art. 46, 374 urm., 394 C. com.). Cpr. Troplong, *op. cit.*, 142.

Dreptul francez.

Mandatul tacit este generalmente admis şi în Francia, cu toate că acolo textul nu este formal ca la noi, în baza principiilor generale, care voesc ca consimţemêntul să poată fi manifestat şi în mod tacit, după cum o spune anume art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac). Vedi, în acest sens, Aubry et Rau, IV, § 411, p. 636, nota 1. Troplong, *Du* lucrează înainte *înprotiva puternicei voinţe a proprietarului*, după cum se exprimă art. 1393 din codul Calimach (1040 C. austriac), *si quis, nolente et specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscuit* (L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis* [1]).

---

mandat, 117 urm., 130. P. Pont, VIII, 845. Arntz, III, 462 şi IV, 1460. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 138. Larombière, V, art. 1372 urm., No. 12. Demante, V, 349 bis III. Laurent, XIX, 549 ; XX, 309 şi XXVII, 377 urm. Baudry, III, 914. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 96. 1. 470. Vedi şi Pothier, *Mandat*, V, 29.—*Contrà*. Toullier D. VI, partea I, 25. Proudhon, *Usufruit*, III, 1347.

Mandatul femeei măritate p. cheltuelele gospodăriei.

Astfel, femeea măritată este în genere considerată ca având mandat tacit de la barbatul sĕu pentru cheltuelele casnice ale gospodăriei, şi după împrejurări, chiar în privinţa cumpărăturilor de provisiuni sau mărfuri necesare profesiunei sau comerciului barbatului sĕu. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, etc., VII, 49. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 637, nota 1, P. Pont, VIII, 849. Laurent, XXII, 105 urm., 112 şi XXVII, 386 urm. Arntz, III, 652 şi IV, 1460. Demolombe, IV, 169, 170. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 296. D. A. Donici, *Dreptul* din 1892, No. 58. Pand. fr., *Mariage*, I, 1850, 1851. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. V. C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 34. Cpr. D. P., 47. 2. 59. D. P., 64. 2. 22. D. P., 79. 1, 400, etc. Vedi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 106, nota 2. Unele legislaţiuni străine admit în termeni expreşi acest mandat tacit al femeei. (Vedi de ex. *Landrecht prus.*, II, 1, § 321). Noul cod german din 1896 (art. 1356, § 1) prevede că femeea are datoria şi obligaţiunea de a conduce gospodăria comună. Alte legislaţiuni au mers până a fixa suma cheltuelelor ce poate să facă femeea (vedi de ex., *Landrecht* Cant. Schwytz, II, 33 ; *Handf.* cant. Friburg, § 27 ; *Stadtrecht* Hamburg, II, 8, 1, etc.). Această soluţie este însă arbitrară, pentru că totul atârnă în specie de averea şi posiţiunea soţilor.

Servitorii nu se consideră în genere ca având mandat de la stăpân.

Servitorii însă nu pot, în genere, fi consideraţi ca mandatari ai stăpânilor când cumpără obiectele necesare şi provisiunele pentru casă. In adevĕr, poate să existe, în specie, un mandat expres, ear nu un mandat tacit, căci când se dă bani unei slugi ca să facă cumpărături, i-se spune anume ce să cumpere, şi atunci mandatul este expres. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.* Vedi şi Paul Pont, VIII, art. 1985, No. 850. Patronii nu respund însă, faţă cu cei de al treilea, de consecinţele violărei mandatului ce au dat servitorilor pentru furnituri de provisiuni. Astfel, stăpânul nu poate fi ţinut către furnisori pentru plata mărfurilor plătite servitorului, când se constată că stăpânul a dat acestuia

Dreptul roman.

La Romani, de și chestiunea era controversată *(apud magnos auctores dubitabatur)*, Justinian adoptând părerea lui Iulian [1]), Ulpian, Pomponius, etc., prin legea 24, Cod., 2, 19, refusă gerantului ori ce acțiune: *nullam esse vel directam, vel utilem actionem... licet res benè ab eo gestæ sint*; însă în dreptul vechiŭ francez se admitea, cu toate acestea, că gerantul putea să ceară de la proprietar sumele cu care el se înbogățise, în baza maximei: „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*“. (L. 206, Dig., 50, 17, *De regulis juris* [2]).

Dreptul actual.

In dreptul actual, uniĭ nu acordă nici o acțiune gerantului, admițênd că, în asemene ipotesă, el a avut intențiunea de a face o liberalitate proprietarului, *donasse videtur* [3]), ear alțiĭ conferă gerantului acțiunea *de in rem verso*, care o conferă și Pothier [4]).

In ori ce caz, gerantul nu va avea nici odată acțiunea *negotiorum gestorum*, nici chiar atunci când pro-

---

banii necesari pentru facerea cheltuelelor dilnice și furnisorul i-a dat marfă pe credit, fără a vesti despre aceasta pe stăpân. Trib. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 48 și 75. Cas. fr. și C. Paris. Répert. Dalloz, *Mandat*, 170. Cpr. Troplong, *Mandat*, 134, 603. Pothier, *Oblig.*, II, 456. Sourdat, *Responsab.*, II, 928. Codul Calimach cuprinde în această privință o dispoziție foarte înțeleaptă, când dice, prin art. 1384 (1032 C. austriac), că „proprietariĭ și stăpâniĭ de casă nu sunt datori să plătească aceea ce slugele, robiĭ sau casniciĭ lor au luat cu împrumut în numele lor; creditoriĭ trebue la asemene întâmplări să dovedească porunca dată către aceștia„.

[1]) Iulian se bucura, ca jurisconsult, de o mare reputațiune. El este autorul edictului perpetuu... „*Julianus legum et edicti perpetui subtilissimus conditor*“, dice Justinian în L. 3, § 18, Cod., 1, 17, *De vetere jure*, etc.

[2]) Vedi Pothier. *op. cit.*, V, 183.

[3]) Cpr. Thiry, III, 193. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text și nota 19. Duranton, XII, 19. Toullier D. VI, partea 1, 55. Cpr. și Laurent, XVII, 489 și XX, 336 urm. In această părere se uită însă că o liberalitate nu poate să existe fără consimțementul donatarului (art. 814) și că liberalitățile nu se presupun nici odată.

[4]) Pothier, *op. cit.*, V, 183. Marcadé, V, art. 1375, No. 1. Demolombe, XXXI, 89. Demante, V, 349 bis IV. Mourlon, II, 1669 și *Tr. de la subrogation*, p. 207 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 24. Troplong, *Cautionnement*, 329 și *Mandat*, 85. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, 31 urm. Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 150 urm.

prietarul s'ar fi îndărătnicit într'un mod ridicol, fără nici o causă bine cuvêntată [1]), pentru că nu poate să fie vorba de o gestiune de afaceri acolo unde proprietarul a manifestat o intenţie contrară [2]).

Art. 1393 C. Calimach. In caz de a se fi amestecat cineva în trebile altuia contra voinţei proprietarului, art. 1393 din C. Calimach (1040 C. austriac) nu numai că lipsea pe gerant de cheltuelele făcute, dacă el nu putea să le iee în natură, după cum se exprimă codul austriac, sau dacă nu era cu putinţă să le iee din lucrurile cumparate de dênsul şi aflătoare de faţă, după cum se exprimă codul Calimach, dar încă îl făcea responsabil de toată paguba pricinuită prin amestecul lui în trebile străine în contra voinţei proprietarului.

4° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să nu fi lucrat cu intenţiunea de a face o liberalitate, *animo donandi* [3]). Astfel, nu există gestiune de afaceri dacă am plătit pe un creditor al D-tale, cu intenţiunea de a'ţi face un dar. Această intenţiune nu se presupune însă: *Nemo res suas jactare præsumitur.*

---

[1]) Veḑi însă, pentru acest din urmă caz, Mourlon (II, 1669, *in fine)*, care acordă acţiunea *negotiorum gestorum.*

Codul german. Art. 678, 679, 683. [2]) Laurent, XX, 336. „Dacă gestiunea a fost intreprinsă contra voinţei reale sau presupuse a proprietarului, ḑice art. 678 din noul cod german, gerantul, care cunoştea această voinţă, este obligat a despăgubi pe proprietar, chiar dacă el n'a comis nici o culpă". Cpr. art. 1393 C. Calimach (1040 C. austriac).—Art. 679 din codul german adaogă însă, că voinţa contrară a proprietarului nu se iea în consideraţie, când în lipsa gestiunei, o datorie a cărei îndeplinire este de interes public, sau o datorie legală de alimente, care ar incumba stăpânului, n'ar fi fost îndeplinită la timpul oportun.—In asemene caz, gerantul are drept la reîntoarcerea cheltuelelor sale (art. 683 din acelaş cod).

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 96. Laurent, XX, 323. Mourlon, II, 1667. Thiry, III, 193. Peucescu, II, 63, 84. Arntz, III, 461. Larombière, V. art. 1375, No. 25. Fuzier-Herman, III, art. 1375, No. 73. Cpr. Cas. fr. D. P., 74. 1. 16. Demolombe, XXXI, 84 : „*Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet... si donandi animo pecuniam dedit*". (L. 12, Cod., 2, 19). Mai veḑi încă L. 1, *in fine*, Cod., *eod. tit.* şi L. 27, § 1, Dig., 3 5, care nu conferă o acţiune pentru a se cere înapoi ceea ce s'a cheltuit din causa afecţiunei casnice, *pro affectione domestica, pro pietatis respectu.* „De câte ori ascendenţiĭ dau alimente descendenţilor, sau descendenţiĭ, ascendenţilor, ḑice art. 685 din noul cod german, se admite, la caz de îndoeală, că n'a existat intenţiunea de a exercita acţiunea în repetiţiune". Cpr. art. 1894 C. spaniol.

5⁰ In fine, pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate (art. 991) [1]. „*Is autem negotiorm gestorum habet actionem qui utiliter negotia gessit*". (L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

De câte ori aceste condiţiuni sunt întrunite, quasi-contractul de gestiune de afaceri este format şi dă loc la obligaţiuni reciproce între gerant şi proprietar.

Acţiunele la care dă loc gestiunea de afaceri.

Proprietarul are acţiunea *negotiorum gestorum directa* contra gerantului pentru a'l sîli a'i da socoteli de gestiunea sa, ear gerantul are contra proprietarului acţiunea *negotiorum gestorum contraria*, de câte ori afacerile acestui din urmă au fost bine administrate (art. 991). (Vedi *suprà*, p. 311, nota 2).

Prescripţie. Art. 1890.

Aceste acţiuni se prescriu, pe de o parte şi pe de alta, după dreptul comun, prin 30 de ani (art. 1890) [2].

Drept internaţional.

In cât priveşte însă obligaţiile care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, presupunênd că gerantul şi proprietarul ar aparţinea la naţionalităţi deosebite, termenul prescripţiei se va determina în principiu după legea locului în care afacerea a fost gerată [3].

Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului.

Dacă judecătorii constată că gestiunea n'a adus absolut nici un folos proprietarului, precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi plătit o creanţă a cărei existenţă nu era constatată, sau pentru care exista proces, gerantul nu va avea nici acţiunea *negotiorum gestorum*, nici acţiunea *de in rem verso*, pentru că plata unei datorii inexistente nu aduce nici un folos proprietarului şi nu'l înbogăţeşte întru nimic [4].

Acţiunea de in rem verso.

Gerantul are însă, în unele casuri, acţiunea *de in rem verso* în contra proprietarului, şi anume:

1⁰ Când gestiunea de afaceri n'a putut să se formeze, când, de exemplu, s'au gerat afacerile altuia, credênd că se gerează pe ale sale proprii. (Vedi *suprà*, p. 316).

---

[1] Cpr. Demolombe, XXXI, 185. Peucescu, II, 92.
[2] Larombière, V, art. 1375, No. 27. Giorgio Giorgi, V, 71. Demolombe, XXXI, 175. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 306.
[3] Vedi Pand. fr., *eo cit.*, 450 urm. şi distincţiunele facute acolo.
[4] Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1873, p. 47.

2⁰ Când quasi-contractul de gestiune de afaceri s'a format, însă gestiunea n'a fost utilă proprietarului [1]). Proprietarul nu va restitui în asemene casuri de cât ceea ce i-a folosit... *quatenùs locupletior factus est.*

Obligaţiunele care resultă din gestiunea de afaceri.

Trebue să distingem, în această privinţă, obligaţiunele gerantului de acele ale proprietarului a cărui afaceri au fost gerate.

I. Obligaţiunele gerantului către proprietar.—Acţiunea negotiorum gestorum directa.

Art. 987.—Vedi acest text, *suprà*, p. 312, 313.

Art. 988.—Gerantele este obligat, cu toate că stăpânul a murit înaintea severşirei afacerei, a continua gestiunea până ce eredele va putea lua direcţiunea afacerei. (Art. 369, 987, 989, 1539 C. C. Art. 1373 C. fr.).

Art. 989.—Gerantele este obligat a da gestiunei îngrijirea unui bun proprietar. (Art. 390, 990, 998, 1080, § 1, 1540 C. C. Art. 1374, § 1 C. fr.) [2]).

Art. 990. —Gerantele nu respunde de cât numai de dol, dacă fără intervenţiunea lui, afacerea s'ar fi putut compromite [3]). (Art. 528, 715, 989 C. C.).

Trei sunt obligaţiunele gerantului:

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 184.

[2]) Textul corespundetor francez mai are încă un aliniat, pe care Codul nostru nu l'a reprodus, şi pe care l'am tradus în nota următoare.

Deosebire de la codul francez.

[3]) Acest text nu există în codul francez, ci este adaos de legiuitorul nostru. Noul cod german din 1896 are o dispoziţie identică (art. 680). „*Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*". Art. 1374 din codul francez are însă un aliniat, în următoarea cuprindere, pe care redactorii codului nostru nu l'au reprodus: „Cu toate acestea, împrejurările care au făcut pe gerant să se însărcineze cu o afacere străină, pot să autorise pe judecători a micşora *(à modérer)* daunele care ar resulta din culpele sau din negligenţa sa". Este cu neputinţă de a se precisa, după acest text, *a priori*, culpa de care gerantul respunde, fiind

1^{0} De a continua şi a sevêrşi gestiunea (art. 987, 988); 2^{0} de a administra ca un bun părinte de familie (art. 989); 3^{0} de a da socoteală de gestiunea sa (art. 1541 C. C. şi 1392 C. Calimach).

1^{0} *Continuarea şi sevêrşirea gestiunei începute (art. 987, 988).*

Gerantul este obligat a continua gestiunea începută şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş [1].

Art. 1392 C. Calimach.

„Acel ce fără poruncă au primit asupra'şi o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator până la sfêrşit a nu înceta, şi a da socoteală curată ca un înputernicit“. Obligaţiunea gerantului de a continua gestiunea începută se justifică prin consideraţiunea că, prin amestecul sĕu, el a putut împedeca pe altul de a lua aceiaş gestiune [2].

El trebue să continue gestiunea începută nu numai în timpul vieţei proprietarului sau stăpânului, dar chiar şi în urma morţei sale, până ce moştenitorul va putea lua direcţiunea afacerei (art. 988). (Cpr. art. 1539, § 2).

Deosebire de redacţie de la codul francez.

Textul corespundĕtor din codul francez (1372) mai adaogă încă că gerantul trebue să se însărcineze cu toate dependenţele, adecă cu toate operaţiunele accesorii ale acelei afaceri şi că el este supus la toate obligaţiunele care ar resulta din un mandat expres ce 'i ar fi dat proprietarul, disposiţiune care se aplică şi la noi, cel puţin în cât priveşte operaţiile accesorii ale afacerei, de şi ea a fost eliminată de legiuitorul nostru, pentru că altfel afacerile stăpânului n'ar fi bine administrate (art. 991).

Cât pentru asimilarea între mandat şi gestiunea de

---

că totul atârnă de împrejurări. Judecătorii vor putea deci să declare pe gerant responsabil numai de *culpa levis in concreto*, sau, ceea ce este şi mai avantagios pentru dênsul, numai de *culpa lata*. Cât pentru dol, nu mai remâne nici o îndoeală că el este în tot-deauna responsabil. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1754. Demolombe, XXXI, 144 urm.

[1] Vedi şi art. 731 din codul de comerţ, modificat prin legea din 20 iunie 1895, după care sindicul nu putea părăsi însărcinarea sa până a nu i se numi un succesor şi până a nu fi predat acestuia patrimoniul falimentului şi socoteala administraţiunei sale. Vedi şi art. 1539 C. C.

Art. 731 C. com.

[2] Cpr. T. Huc, VIII, 381.

afaceri, admisă și de noul cod german (art. 681), vom vedea însă p. 332, 333 că, în lipsă de text, ea nu poate să aibă loc în legislația noastră.

Deosebire între gerant și mandatar. Art. 988, 1539, § 2.

Am vědut că, după art. 988, gerantul trebue să continue gestiunea *chiar în urma morței stăpânului*, până ce moștenitorul va putea lua direcțiunea afacerei [1]. Mandatul se stênge, din contra, prin moartea mandantelui (art. 1552). Legea se arată deci mai severă pentru gerant de cât pentru mandatar, care, în urma morței mandantelui, nu este obligat a continua gestiunea de cât atunci când din întârdiere ar putea resulta un pericol (art. 1539, § 2). Motivul acestei deosebiri este că gerantul s'a amestecat din propria sa autoritate în afacerile altuia [2].

1⁰ *Ingrijirea unui bun proprietar (art. 989).*

Gerantul este obligat a da gestiunei sale ingrijirele unui bun proprietar, *in abstracto* (art. 1080, § 1), ear nu *in concreto*, ca mandatarul nesalariat (art. 1540, § 2) sau ca depositarul (art. 1599). N'ar fi deci de ajuns ca el să fi adus administrațiunei sale îngrijirele ce el aduce proprielor sale afaceri, dacă un altul mai diligent de cât dênsul ar fi administrat mai bine [3].

Casul în care gerantul a încetat din viață.

[1] Ce se va întâmpla însă, în casul în care gerantul ar înceta din viață (caz neprevědut de lege). Pothier (*op. cit.*, V, 216) dicea cu drept cuvênt că, în asemene caz, gestiunea de afaceri încetează ca și mandatul și că moștenitorii sei nu sunt datori să continue gestiunea începută de autorul lor, pentru că considerațiunea persoanei este, în genere, motivul determinant a obligațiunei luate de gerant, și această soluție este admisă și astăzi (vedi Demolombe, XXXI, 140 urm. Demante, V, 352 bis II. Larombière, V, art. 1372 urm., 29. Peucescu, II, 111. T. Huc, VIII, 381. Arntz, III, 463. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 232). Moștenitorii gerantului vor face numai lucrările urgente a căror lipsă ar putea compromite gestiunea, dând samă de gestiunea autorului lor și de urmarea acestei gestiuni, care le ar fi personală; dar mai presus de toate, ei vor da de veste proprietarului de moartea gerantului (art. 1559). Moștenitorii majori a unui epitrop sunt însă datori a gera tutela înainte până la rênduirea unui alt epitrop (art. 369).

[2] Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Thiry, III, 195.

[3] *„Quo casu ad exactissimam quisque diligentiam compellitur reddere rationem: nec sufficit, talem diligentiam habuisse, qualem suis rebus adhibere soleret, si modo alius diligentior commodius administraturus esset negotia“.* Instit., § 1, *in fine*, III, 27.

Mandatarul nesalariat 'şi-a îndeplinit, din contra, obligaţia sa, dacă el a îngrijit de afacerile încredinţate lui ca de propriele sale afaceri (art. 1080, § 2, 1540, § 2). Aceiaş soluţie este aplicabilă şi depositarului (art. 1599).

Legea a fost deci mai severă pentru gerantul de afaceri de cât pentru mandatarul nesalariat şi depositarul, fiind că pe aceştia 'i au ales însuş mandantele sau deponentul, şi dacă ei nu sunt destul de diligenţi, vina este a celor dintâi care 'ş-au pus încrederea lor în nişte oameni negligenţi: pe când lucrurile sunt cu totul altfel în materie de gestiune de afaceri, unde gerantul, fără a fi poftit, s'a amestecat în trebile altuia, şi unde, prin urmare, el este dator să îngrijească bine de dênsele, sau să lese pe altul mai priceput, mai diligent de cât el [1]).

3⁰ *Responsabilitatea gerantului (art. 990).*

Responsabilitatea gerantului poate fi când mai mare, când mai mică, după împrejurările care l'au îndemnat a se amesteca în trebile altuia. De aceea, nici dreptul roman, nici codul francez [2]), nici codul nostru, nu dau o regulă absolută în această privinţă. Textul nostru prevêdênd un singur caz, şi anume acela în care afacerea ar fi fost compromisă, dacă gerantul n'ar fi intervenit, îl face responsabil numai de dol, şi prin urmare, şi de *culpa lata* (cpr. art. 680 din noul cod german), soluţiune basată pe echitate: „*Quæ sententia habet æquitatem*“ [3]).

Ar fi fost nedrept, în adevĕr, ca persoana care din amiciţie numai (*affectione coactus*), şi fără nici un interes, s'a amestecat în afacerile mele şi a înpedecat de a mi se causa o pagubă iminentă, să respundă şi de greşelele uşoare care le ar fi comis în cursul unei gestiuni desinteresate. Eată pentru ce, în asemene casuri, gerantul nu respunde de cât dacă a fost de rea credință. S'a ținut deci samă de buna sa credință, de foloasele reale aduse proprietarului, și de gratuitatea serviciilor sale, punênduse echitatea mai pre sus de toate.

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 224, 225 şi XX, 314. Pĕucescu, II, 112.

[2]) In cât priveşte codul fr. (art. 1374, § 2, înlocuit în codul nostru prin art. 990), vedi *suprà*, p. 324, nota 3.

[3]) „*Interdum in negotiorum gestorum actione Labeo scribit dolum solummodò versari: nam si affectione coactus ne bona mea distrahantur negotiis te meis obtuleris, æquissimum esse, dolum duntaxat te præstare. Quæ sententia habet æquitatem*“. (L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

O greșală mare echivalează cu dolul.

Trebue însă să observăm că o greșală mare echivalează cu dolul [1]), și că greșala se socotește mare atunci când gerantul n'a priceput ceea ce toată lumea pricepe [2]).

Până acum am examinat numai singurul caz, despre care se ocupă legiuitorul în art. 990, în care amestecul gerantului era absolut necesar pentru a înpedica pe proprietar de a suferi o pagubă iminentă, și am vědut că, în asemene caz, gerantul nu respunde de cât de dol sau de greșelele care echivalează cu dolul.

Casul în care gerantul s'a amestecat în trebile stăpânului fără nici o necesitate.

Se poate însă întâmpla ca gerantul să se fi amestecat în trebile altuia fără nici o necesitate... *nulla necessitate cogente* (L. 3, § 10, Dig., 3, 5) și fără nici o compețință specială, în cât departe de a'i aduce un folos, el 'i-a făcut un rěu. Ei bine, în asemene caz, judecătorii vor fi severi și vor face pe gerant responsabil de ori ce greșală, de ori ce negligență, pe care n'ar fi comiso un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1), căci, după cum se exprimă art. 1388 din codul Calimach (1035 C. austriac), el este respundětor pentru toate păgubitoarele urmări [3]).

Art. 1731 C. Calimach.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac) mai adaogă încă că acel ce fără silă va lua asupra'și de bună voe o treabă, a căreia sevěrșire cere o deosebită iscusință a meșteșugului, sau o neobicinuită silință, arată prin aceasta, cum că el iea asupra'și cuviincioasa silință și cerșuta neobicinuită iscusință, și prin urmare, remâne respundětor pentru lipsa unei asemene silinți și iscusinți.

Respunderea gerantului p. greșelele substituitului.

Gerantul va respunde nu numai de greșelele și negligența sa, ci și de acele a persoanei pe care el'și-a substituito în gestiunea sa (cpr. art. 1542), pentru că el este în culpă de a fi ales o persoană incapabilă sau negligentă...

---

[1]) „*Magna negligentia culpa est; magna culpa, dolus*". L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Vedi și L. 1, § 5, *in fine*, Dig., 44, 7, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*".

[2]) „*Latae culpae finis est non intelligere quod omnes intelligunt*". L. 223, Dig., 50, 16. Vedi și *infrà*, t. VI, *Teoria culpelor*.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 144. Péucescu, II, 113.

„Sed etiam quod imprudenter eum elegeris: ut quidquid detrimenti negligentia ejus fecit, tu mihi præstes“ [1]).

Acţiunele pe care proprietarul le are contra sub-gerantului.

Proprietarul va avea deci contra sub-gerantului două acţiuni: acţiunea *negotiorum gestorum directa*, pe care el o va exercita în numele lui propriu (art. 1542, § ultim), şi acţiunea *mandati*, pe care o va exercita în numele gerantului (art. 974) [2]).

Art. 1543.

Dacă mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaş proprietar, fie care din ele va fi responsabilă de gestiunea sa, fără ca să existe solidaritate între ele (art. 1543) [3]). Soluţia contrară n'ar putea fi admisă de cât în materie comercială (art. 42 C. com).

Art. 1003.

De câte ori însă greşala comună a geranţilor ar constitui un delict sau un quasi-delict, ei vor fi ţinuţi solidariceşte pentru despăgubire (art. 1003) [4]).

Casuri fortuite.

In ori ce caz, gerantul nu va respunde de casurile fortuite (art. 1156), care ar fi căşunat perderea lucrului proprietarului, pentru că este de principiu că nimene nu respunde de împrejurările care se întâmplă fără vina omului, precum sunt: moartea firească a animalelor, focul *(incendia)*, inundaţiile *(aquarum magnitudines)*, o invasiune străină *(incursus hostium)*, etc. [1]. O lege din Codul lui Justinian scutește chiar în termeni expreși pe gerant de casul fortuit: „*Negotium gerentes alienum, non interveniente speciale pacto, casum fortuitum præstare non compellentur*“. (L. 22, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*).

---

[1]) L. 21, § 3, *in fine*, Dig., 3, 5. Conform: art. 1315 C. austriac. Cpr. şi art. 1741, *in fine*, C. Calimach.

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 214. Demolombe, XXXI, 155. Larombière, V, art. 1374, No. 8. Marcadé, V, art. 1372, No. 1, *in fine*. Art. 1890 din codul spaniol de la 1889 este formal în această privinţă.

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, 215. Demolombe, XXXI, 156. Laurent, XX, 315. Troplong, *Mandat*, 93. Peucescu, II, 120. Giorgio Giorgi, V, 57. Baudry, II, 1339. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 51.—L. 26, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*, este formală în această privinţă. Codul spaniol de la 1889 (art. 1890, § 2) prevede, din contra, că toţi geranţii sunt solidar responsabili.

[4]) Regretatul nostru amic, Gr. G. Peucescu (II, 120, p. 134), traducênd cuvintele lui Demolombe (XXXI, 156) dice că, în asemene caz, nu va exista o solidaritate propriu disă, ci o obligaţie *in solidum*, fiind că solidaritatea nu există de cât acolo unde ea este stipulată de părţi sau ordonată de lege. Or, tocmai, în codul nostru, solidaritatea este aici anume admisă de lege prin art. 1003, care nu există în codul francez, şi care este tradus după art. 1156 din codul italian. Vedi *infrà*, explic. acestui text.

Casul fortuit n'ar fi în sarcina gerantului de cât atunci când el ar fi consecința unei greșeli a sale [2].

Inaplicarea art. 1566.

Dacă gerantul se găsește în posițiunea de a perde lucrul sĕu sau acel al proprietarului, faptul că el a preferat să scape pe al sĕu nu'l face responsabil, pentru că disposiția art. 1566, care admite soluția contrară în privința comodatarului, fiind excepțională, nu este aplicabilă la casul de față [3]. In adevĕr, pe când comodatarul primește un serviciu gratuit de la împrumutător (art. 1561), gerantul aduce din contra un serviciu gratuit proprietarului. Pe cât este deci de naturală obligația comodatarului de a prefera lucrului seu lucrul împrumutătorului, pe atâta și mai mult poate ar fi nedrept a se aplica această disposiție gerantului de afaceri [4].

---

[1] Vedi L. 23, *in fine*, Dig., 50, 17; L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*, etc. Vedi și *suprà*, p. 186.—Prin caz fortuit se înțelege ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe nici să'l impedice, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană sau de la un lucru de care debitorul nu respunde. Cpr. C. Paris, D. P., 1897. 2. 249.

[2] Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 210. Demolombe, XXXI, 146. Pĕucescu, II, 114. Vedi și L. 11, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Art. 470 din codul sviţeran asupra obligaţiilor pune casurile fortuite în sarcina gerantului, de câte ori gestiunea a fost întreprinsă în contra voinței proprietarului, manifestată în termeni expreși sau altfel. Gerantul nu scapă de respundere, după acest cod, de cât când dovedește că casul fortuit s'ar fi întâmplat și fără amestecul sĕu. Cpr. art. 1091 din codul spaniol de la 1889.

[3] Cpr. Pĕucescu, II, 114. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5. Troplong, *Mandat*, 409. Giorgio Giorgi, V, 41. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 242.

Cod. spaniol. Art. 1891.

[4] Cu toate aceste, Codul spaniol din 24 iulie 1889 are o disposiție contrară: „Gerantul respunde de casul fortuit, dice art. 1891 din acest cod, când va fi intreprins operațiuni periculoase, pe care proprietarul nu obicinuea a le face, sau *de câte ori va pune interesul sĕu propriu înaintea interesului proprietarului a cărui afacere el o gerează*“.

Tot ce se poate dice este numai că, în casul în care lucrul proprietarului ar avea o valoare comparativ mult mai mare de cât acea a lucrului gerantului, acesta ar trebui să sacrifice lucrul sĕu pentru a scapa pe acel al proprietarului, remânênd ca proprietarul să'l despăgubească de perderea lucrului sĕu, care astfel n'ar fi perit prin caz fortuit, ci din causa preferenței ce gerantul a aratat pentru lucrul stăpânului [1].

4⁰ *Darea socotelelor (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).*

Ca și mandatarul (art. 1541), gerantul trebue să deie socoteală de gestiunea sa și să restitue proprietarului tot ce'i a parvenit și tot ce el a primit pentru dênsul. Legea actuală nu supune pe gerant la această obligațiune, însă ea resultă din principiul că ori ce cârmuitor a unei averi străine trebue să deie samă de administrațiunea sa [2]. (Cpr. art. 110, 343, 415, 726, 916, § ultim, 1541 C. C. art. 13 C. pen., etc.) „Acel ce fără poruncă au primit asupra'și o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator a da socoteală curată ca un împuternicit“ [3].

Socotelele se vor da în formele ordinare și vor fi întovărășite de acte justificative [4]. Judecătorii ar putea chiar să ordoane producțiunea în justiție a registrelor, notelor și actelor gerantului relative la gestiunea sa (art. 1185), pentru că aceste acte sunt comune ambelor părți [1].

---

[1] Cpr. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5, *in fine.*

[2] Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 226. Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 265 urm. Peucescu, II, 121. T. Huc, VIII. 381. Molitor, II. 766. Giorgio Giorgi, V, 55. Arntz, III, 464. Demolombe, XXXI, 157 urm. Thiry, III, 195. Laurent, XX, 328 și toți autorii. Cas. fr. D. P., 54. 1. 183. Cas. Roma, *La Legge*, 1876. 1. 865.

[3] *„Equum est ipsum actus sui rationem reddere, et eo nomine condemnari, quidquid vel non, ut oportuit, gessit, vel ex his negotiis retinet“*. (L. 2, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[4] Proba testimonială, admisibila pentru dovedirea actelor succesive care constituesc gestiunea de afaceri, fiind că gerantul a fost in imposibilitate de a'și procura despre ele o dovadă scrisa (vedi *infrà*, rubrica: *Deosebire între mandat și gestiune de afaceri*, punctul 6, p. 349), nu se mai poate admite pentru dovedirea cheltuelelor făcute de dênsul de cât conform dreptului comun (art. 1191 urm.), fiind că el a avut posibilitatea de a'și procura o dovada scrisă. Demolombe, XXX, 156 și XXXI, 159. Demante, V, 322 bis I. Peucescu, II,

Admiterea probei testimoniale. Controversă.

Gerantul va da socoteală de tot ce a primit și a trebuit să primească pentru proprietar, chiar când ceea ce ar fi primit nu s'ar fi cuvenit acestuia (art. 1541 [2]): de tot ceea ce a plătit în numele și pentru proprietar [3]).

Dacă gerantul este debitorul proprietarului, el trebue să'i plătească ceea ce'i datorește; ear dacă proprietarul este creditorul gerantului, acesta se va plăti însuș, *a se met ipso exigere...* căci altfel el va fi responsabil de dobênda care ar curge în folosul sĕu [4].

Inaplicarea art. 1544 partea I-a la gestiunea de afaceri. Controversa.

Dacă gerantul a întrebuințat în propriul sĕu folos o sumă de bani care aparținea proprietarului, el va datori dobênda legală, conform dreptului comun, din ḑiua cererei în judecată (art. 1088), ear nu din ḑiua întrebuințărei acelor bani, disposiția art. 1544 partea 1 de la mandat nefiind aplicabilă gestiunei de afaceri, mai cu samă în legislația noastră, unde textul francez (1372) a fost modificat, și

---

121. Giorgio Giorgi, V, p. 82, nota 4. C. Bruxelles, 13 ian. 1820. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4883, nota 1 și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294.— *Contrà.* Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4882. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 296. Cpr. și Larombière, V, art. 1348, No. 9.

[1]) C. Rennes, D. P., 80. 2. 91 și Sirey, 80. 2. 214. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 297. T. Huc, VIII, 381, p. 506.

[2]) *„Si quis negotia aliena gerens indebitum exegerit, restituere cogitur“*. L. 23, *ab initio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[3]) Demolombe, XXXI, 161 urm. Ceea ce el ar fi plătit pentru proprietar, fără a fi datorit, va remânea în sarcina sa: *„De eo autem quod indebitum solvit, magis est ut sibi imputare debeat“*. (L. 23, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[4]) Demolombe, XXXI, 163. Molitor, II, 767. Giorgio Giorgi, V, 38. Cpr. L. 13, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*—Dacă gerantul a cumparat de bună credință de la *un non dominus* lucrul proprietarului, el îl va dobândi prin usucapiune și nu va fi obligat a'l restitui de cât atunci când va afla, înainte de îndeplinirea prescripției, că stăpânul este proprietarul acelui lucru. Molitor, II, 768. *„Cum me absente negotia mea gereres, imprudens rem meam emisti, et ignorans usu cepisti: mihi negotiorum gestorum, ut restituas, obligatus non es; sed si antequam usucapias, cognoscas rem meam esse, subjicere debes aliquem, qui a te petat meo nomine ut et mihi rem, et tibi stipulationem evictionis committat“*. L. 19, § 3, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

unde nu se dice, precum se dice în codul francez, că *gerantul este supus tuturor obligaţiilor care ar resulta din un mandat expres ce'i ar fi conferit proprietarul.* (Vedi *suprà* p. 325, 326). Dacă această părere se susţine de unii în Francia, *a fortiori* ea trebue sa fie admisa la noi[1].

Inaplicarea art. 1550. Controversă.

Tot pentru aceleaşi motive, vom decide că gerantul care ar fi întrebuinţat o sumă de bani a lui proprie în interesul proprietarului, nu va avea drept la dobêndile legiuite a acestei sumi din diua întrebuinţarei, conform art. 1550 relativ la mandat, ci conform dreptului comun, adecă de la cererea în judecată (art. 1088). Art. 1550 fiind, în adevĕr, o excepţiune la regula generala înscrisă în art. 1088, nu poate fi intins de la un caz la altul, ori care ar fi analogia care necontestat există între gestiunea de afaceri şi mandatul. Şi apoi, în gestiunea de afaceri, există un spirit de binefacere care nu permite gerantului de a face dintr'ênsa un mijloc de câştig, un mijloc de a'şi da banii cu dobêndă[2]. Codul italian curmă, cu toate acestea, controversa în sens contrar, prin art. 1141. (Vedi şi *infrà*, p. 340).

Casul în care art. 1550 se aplică la gestiunea de afaceri.

Gerantul nu va avea drept la procentul banilor întrebuinţaţi, conform dispoziţiunei excepţionale a art. 1550, de cât atunci când stăpânul ar fi ratificat gestiunea, pentru că asemene ratificare, fie expresă, fie tacită, ar echivala cu un adevărat mandat (art. 1546), conform principiului: „*Ratihabitio mandato comparatur*". (L. 12. § 4. Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus*[3]).

---

[1] Vedi în acest sens, Larombière, V, art. 1375, No. 19. — *Contrà*, Demolombe, XXXI, 169. Demante, V, 35 bis IV. Duranton, XIII, 667. Laurent, XX, 326. Giorgio Giorgi, V, 37. Aceşti autori aplică regulele de la mandat şi la gestiunea de afaceri.

[2] Laurent, XX, 317, 330, şi XXVIII, 18 urm. Demante, V, 354 bis II. Larombière, art. 1375, No. 17 urm. Baudry, II, 1339, *in fine*. T. Huc, VIII, 383. Domenget et Peyronny, *Gest. d'affaires*, II, 1337. C. Lyon, D. P., 70. 2. 92. —*Contrà*, Demolombe, XXXI, 171. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 330. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. P. Pont, VIII, 1098. Păucescu, II, 133. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1687. Mourlon, II, 1666. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 724, nota 12. C. Rennes, D. P., 80. 2. 221. Cpr. L. 18, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*.

[3] Vedi *infrà*, p. 345. Cpr. şi Demolombe, XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. T. Huc, VIII, 383.

Aplicarea art 1544, partea a 2-a la gestiunea de afaceri. Controversa

Am vedut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că nu trebue să aplicăm la gestiunea de afaceri partea 1-a a art. 1544, după care, prin derogare la art. 1088, mandatarul care a întrebuințat în propriul seu folos o sumă de bani a mandantelui, datorește dobânda *din diua întrebuințărei* acestei sumi, ear nu din diua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Ce trebue să decidem în privința părței a două a art. 1544, după care mandatarul, care din socoteli a remas dator cu o sumă oare care mandantelui, datorește dobândă *din diua în care 'i s'a cerut această sumă*? Partea finală a acestui text este ea aplicabilă la gestiunea de afaceri? Afirmativa nu sufere nici o îndoeală, pentru că, în legea noastră, art. 1544 nu mai constitue o excepție la dreptul comun, ci din contra, aplicarea art. 1088 [1]).

In adevĕr, pe când textul francez (art. 1996) prevede, în partea sa finală, că mandatarul datorește dobânda sumelor remase la dênsul din diua punerei în întârdiere *(du jour qu'il est mis en demeure)*, textul nostru (1544) prevede, din contra, că el datoreste dobânda *din diua când 'i s'a cerut acele sumi*, se înțelege prin judecată, după cum se exprimă art. 1088. Intențiunea legiuitorului de a modifica textul francez, în sensul de a se reîntoarce la dreptul comun, adecă la art. 1088, este evidentă, cu toată părerea contrară a D-lui Peucescu (II, 136), căci prin cuvintele *a cere* o sumă de bani, se înțelege o cerere în judecată, ear nu o simplă somație sau punere în întârdiere (art. 1079). Poate că legiuitorul nostru nu'și-a dat samă de această modificare, dar totuși ea există. Partea finală a art. 1544 fiind deci o aplicare a dreptului comun (art. 1088), neaparat că este aplicabilă și la gestiunea de afaceri, pe când partea întâi a acestui text fiind din contra o derogare la art. 1088 și o excepție la dreptul comun, întru cât, în materie de mandat, dobênda se datorește *din diua întrebuințărei banilor*, trebuește strict limitată la mandat și nu poate fi intinsă la gestiunea de afaceri. Aceste ne se par adevaratele principii.

---

[1]) Autorii francezi aplică partea finală a art. 1996 (1544 din codul nostru) la gestiunea de afaceri, cu toate că, în codul fr., el constitue o excepție le dreptul comun. Vedi autorii citați de Demolombe, XXXI, 172. Vedi și Peucescu, II, 136.

Gestiunea de afaceri fiind prin esenţa sa gratuită, proprietarul nu va plăti nici un onorariu gerantului, chiar dacă el ar fi prevedut pentru aceasta o sumă oare care în socoteli [1].

Gratuitatea gestiunei de afaceri. Controversă.

II. Obligaţiunele proprietarului sau stăpânului către gerant. Acţiunea negotiorum gestorum contraria.

Art. 991. Stapânul ale carui afaceri au fost bine administrate, este dator a îndeplini obligaţiunele contractate în numele seu de gerante, a'l îndemnisa de toate acelea ce el a contractat personalmente, şi a'i plăti toate cheltuelele utile şi necesare [2]) ce a facut. (Art. 766 urm., 997, 1545, 1546 urm., 1549, 1691 C. C. Art. 1375 C. fr.).

Gerantul are, după cum am vedut, acţiunea *negotiorum gestorum contraria* contra stapânului a cărui afaceri au fost bine administrate, pentru a dobêndi îndeplinirea obligaţiunelor la care el este supus prin această gestiune utilă (art. 991).

Stăpânul sau proprietarul nu este însă obligat prin faptul gestiunei de cât dacă afacerea lui a fost bine administrată. *Licet bene res ab eo gestae sint* [3]).

---

[1]) Laurent, XX 331. T. Huc, VIII, 384. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 215 urm.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată şi Demolombe (XXXI, 173 urm.), care admite principiul, crede totuşi că, conform regulelor aplicabile în materie de mandat (vedi *suprà*, p. 158, text şi nota 5), gerantul va avea drept la o plată oare care, de câte ori el ar trai din munca sa şi gestiunea intreprinsă ar fi relativă la profesiunea sa. In acelaş sens Gr. Pĕucescu, II, 135 şi o decisie a Curţei din Gand, criticată de Laurent. Soluţiunea poate să fie echitabilă, însă ea nu este juridică, pentru că gerantul avênd dreptul numai la cheltuelele utile şi necesare ce a facut (art. 991), salariul nu poate fi considerat ca o cheltueală. Art. 1394 din codul olandez este formal în această privinţă.

[2]) Textul corespundĕtor fr. (1375) vorbeşte de cheltueli utile *sau* necesare, ceea ce însemnează *necesare sau chiar utile*. Vedi Berriat St. Prix, II, 5448.

[3]) L. 24, *in medio*, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*. Vedi şi L. 10, § 1, Dig., 3, 5, unde se dice: *„Is habet actionem, qui* **utiliter** *negotia gessit"*. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V. 219 urm. Berriat St. Prix, II, 5447. In materie de gestiune de afaceri, stapânul sau proprietarul nu este deci obligat de cât dacă gestiunea a fost bună sau folositoare. In această

Afacerea a fost bine administrată când gerantul a făcut ceea ce era util de a face.

Momentul care trebueste avut în vedere pentru a se aprecia utilitatea gestiunei.

Pentru a se aprecia utilitatea sau inutilitatea actelor făcute, se va avea în vedere momentul când aceste acte s'au făcut, fără a se ține samă de întâmplările posterioare, care au putut să facă să dispară utilitatea acestor acte, dacă, bine înțeles, aceste întâmplări nu se datoresc însuș faptului gerantului [1]: *„Sufficit si ab initio utiliter gestum fuerit, licet utilitas postea non duraverit“* [2].

Pentru ca acțiunea *negotiorum gestorum* să existe însă în specie, gerantul va trebui să dovedească utilitatea gestiunei sale în principiu și că distrugerea bunului s'a întâmplat fără culpa lui: *„Si ipsa ruina, vel incendium, sine vitio ejus acciderit“* [3].

Deoseb. între acțiunea negot. gest. contraria și acțiunea de in rem verso.

Acțiunea *negotiorum gestorum contraria* se deosebește deci, sub acest raport, de acțiunea *de in rem verso*, fiind că, în această din urmă acțiune, trebue să se considere mo-

---

privință, gestiunea de afaceri se deosebește de mandat, căci mandantele ar fi obligat către mandatar, chiar dacă treaba făcută de acest din urmă ar fi rea. Vina, în adevĕr, este a mandantelui că i-a dat asemene însărcinare. Thiry, III, 196.

Art. 1389 C. Calimach.

[1] „Proprietarul lucrului este dator, dice art. 1389 din codul Calimach (1036 C. austriac), sa întoarcă gerantului cheltuelele cele neaparate, *macar de ar fi și remas fără de folos, însă nu din însuș a sa pricină*“. Cpr. L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

[2] Astfel, dacă în timpul absenței unui prieten, i-am reparat, cu cheltueala mea, casa sa care amenința ruină, și apoi această casă a fost distrusa prin un cutremur, inundație, trăsnet, sau altă întâmplare, voi avea dreptul de a fi despăgubit de cheltuelele făcute, pentru că actul făcut de mine era util în momentul când l'am făcut; altfel nimene n'ar mai întreprinde gestiunea afacerilor altuia. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 221. Baudry, II, 1338. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1685. Laurent, XX, 329. Arntz, III, 465. Molitor, *Oblig.*, II, 770. Marcadé, V, art. 1375, No. 1. T. Huc, VIII, 382. Demante, V, 354 bis I. Demolombe, XXXI, 184. Larombière, V, art. 1375, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 62. Cpr. L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

[3] L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Vedi și art. 1389 C. Calimach (1036 C. austriac), citat *suprà*, în nota 1. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 223. Larombière, V, art. 1375, No. 9, *in fine*.

mentul în care ea este introdusă, pentru a se decide dacă pâritul s'a înbogăţit în detrimentul reclamantului: *Initium spectandum est*[1].

De câte ori gestiunea a fost *utilă*, stăpânul sau proprietarul are către gerant următoarele obligaţiuni:

Plata cheltuelelor făcute de gerant.

I. El trebue sa'i plătească cheltuelele *utile şi necesare* ce a făcut. Cuvêntul *necesar* ar fi putut fi suprimat, căci cheltuelele *necesare* sunt în tot-deauna şi *utile*. Această din urmă expresiune era deci suficientă[2].

Cheltuelele pe care cine-va le poate face la un lucru străin sunt de trei feluri: necesare, utile şi de simplă plăcere sau voluptuare[3].

Cheltueli necesare.

1⁰ Cheltuelele sau impensele *necesare (necessariae) trebuincioase* după cum le numeşte art. 432 şi 1017 din codul Calimach, sau *neapărate* (art. 1389, 1390, 1395 C. Calimach, 1036, 1037, 1042 Cod. austriac), sunt acele care au de obiect conservarea lucrului[4] şi care, dacă n'ar fi fost făcute, ar fi adus perirea lui: *quae si fac-*

---

[1] Cpr. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725, nota 14 şi VI, § 578, p. 247. Baudry, II, 1339 bis. Vedi şi *infrà* rubrica: *Despre acţiunea de in rem verso*, p. 350 urm.

[2] Cpr. Baudry, II, 1337, *in fine*.—Art. 997 vorbeşte numai de cheltuelele *făcute pentru conservarea lucrului* (necesare), pe când textul cerespundĕtor francez (1381) vorbeşte de cheltuelele *necesare* şi *utile* făcute pentru conservarea lucrului, ceea ce necontestat este un viciu de redacţiune, căci cuvêntul „*utile*“ nu este în armonie cu cuvintele „*pentru conservarea lucrului*“. Cpr. Berriat St. Prix, II, 5471. Marcadé, V, art. 1381, No. 1. Vedi şi *infrà*, nota care întovărăşeşte art. 997.

[3] „*Impensarum quaedam sunt necessariae, quaedam utiles, quaedam vero voluptuariae*“. L. 1, Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Această împărţire a impenselor este admisă şi de codul actual. Cpr. art. 494, 539, 545, 546, 766, 771, 991, 997, 1345, 1346, 1377 C. C., etc. Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 540 urm. Vedi şi Aubry et Rau, II, § 219, p. 395 urm.

[4] Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1887, 1, 230.—Toate cheltuelele necesare se restituesc detentorului de bună credinţă deposedat prin o acţiune resolutorie oare care, pe când cele utile nu se restituesc în genere de cât întru atâta numai întru cât au mărit valoarea lucrului. Cât pentru cheltuelele de simplă plăcere, posesorul nu poate să pretindă restituirea lor, avênd numai dreptul de a le rădica, dacă aceasta se poate face *sine detrimento rei*. Cpr. Cas. fr., decisia *suprà cit.*

ta non sint, res aut peritura aut deterior futura sit[1]). Aceste sunt: reparațiile de intreținere (art. 545) și reparațiile cele mari (art. 546), pentru că fără dênsele lucrul ar fi perit, sau n'ar mai fi putut servi[2]).

Cheltueli utile.

2⁰ Cheltuelele sau impensele utile *(utiles)* sau *folositoare*, după cum le numește art. 432 și 1638 din codul Calimach (331 C. austriac), sau *ameliorațiunele*, după cum le numește art. 771 C. C., sunt acele care, de și nu sunt trebuincioase, totuși înbunătățesc lucrul și măresc valoarea lui (art. 766, 771, 991, 997)[3]). (Cpr. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1887. 1. 230).

Cheltueli voluptuare.

3⁰ Și în fine, cheltuelele voluptuare *(voluptuariæ* sau *voluptuosæ)*, sau de simplă plăcere (art. 1346 C. C.), sunt, după cum se exprimă art. 453 și 1638 din codul Calimach (332 C. austriac), acele care nu sunt nici folositoare, nici trebuitoare, ci sunt făcute numai spre desfătare și podoabă (cpr. art. 539 C. C.), *quæ speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent, ut sunt viridia, et aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ*, etc.[4]).

Este însă de observat că cheltuelele de simplă plăcere pot să devie utile de câte ori măresc valorea venală *(promercalis)* a lucrului: „... *Quod si hæ res, in quibus impensæ factæ sunt, promercales fuerint, tales impensæ non voluptuariæ, sed utiles sunt*"[5]).

Limitele în care cheltuelele sunt restituite.

Cheltuelele necesare, *neaparate*, după cum le numește codul Calimach, vor fi toate restituite gerantului: acele utile vor fi restituite numai în limitele folosului ce au adus proprietarului. Cât pentru acele de simplă plăcere sau de lux *(voluptuosæ* sau *voluptuariæ)*, gerantul nu va avea nici un drept la ele [1], putênd numai să le rădice (*jus tollendi*), dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *sine laesione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3. 32, *De rei vindicatione*), cu îndatorirea însă de a restabili localul în starea de mai 'nainte. (Argument din art. 539) [2].

---

[1]) L. 79, Pr., Dig., 50, 16. Mai vedi incă LL. 3, Pr. și 14 Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.*

[2]) Clădirele din nou (art. 494) nu pot nici odată fi necesare, ci numai utile. Cpr. art. 1391 C. Calimach (1038 C. austriac). Vedi și Peucescu, II, 131. Aubry et Rau, II, § 219, p. 397.

[3]) L. 79, § 1, Dig., 50, 16; L. 14, § 1, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[4]) L. 79, § 2, Dig., 50, 16; Vedi și L. 7, Pr., Dig., 25, 1; L. 14, § 2, Dig., *eod. tit.* Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 541.

[5]) L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Vedi și *infrà*, explic. art. 997. Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Peucescu, II, 286.

Deosebire între gestiunea de afaceri şi mandatul.

Dacă gerantul a cheltuit mai mult de cât se cuvine, el nu va avea drept de cât la ceea ce trebuea să cheltuească [3]. In această privinţă, gestiunea de afaceri se deosebeşte de mandat, căci de câte ori mandatarul nu este în culpă, cheltuelele sau anticipaţiunele nu pot fi reduse sub cuvênt că ar fi putut fi mai mici (art. 1548).

Art. 1391 C. Calimach.

Mai mult înca, art. 1391 din codul Calimach (1038 C. austriac) prevede că „dacă folosul adus proprietarului ce covârşeşte peste cheltuele nu este vederat, sau dacă ocârmuitorul trebilor străine s'au apucat de sineşi de acest fel de mari prefaceri în lucrul străin, încât proprietarul acestui lucru să nu mai poată a'l întrebuinţa spre acel scop pentru care îl întrebuinţase mai înainte: atunce nu numai nu se îndatoreşte el a'i întoarce cheltuelele, ci mai ales poate să ceară ca ocârmuitorul lucrului să aducă cu a sa cheltueală lucrul în starea de mai înainte, sau dacă aceasta nu va fi cu putinţă, să-i facă deplină îndestulare".

Art. 1549 este aplicabil la gestiunea de afaceri.

Dar dacă se poate întâmpla ca gerantul să datorească o despăgubire proprietarului din causa gestiunei sale, ipoteza inversă este şi ea cu putinţa. In adevĕr, de câte ori gestiunea va fi adus o pagubă reală gerantului, fără ca să'i se poată imputa vre-o culpă, de atâte ori el va putea cere de la proprietar despăgubirea sa, atât în baza art. 991, cât şi în baza art. 1549. Acest text, după care mandantele trebue să despăgubească pe mandatar de perderile suferite cu ocasiunea însărcinărilor sale, dacă nu-i se poate imputa nici o culpă, este, fără nici o îndoeală, aplicabil şi la gestiunea de afaceri, pentru că el cuprinde aplicaţiunea unui principiu general[1].

---

[1] „*Herennius Modestinus respondit, ob sumptus nulla re urgente, sed voluptatis causa factos, eum de quo queritur, actionem non habere*". Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[2] Vedi *infrà*, explic. art. 997. Codul federal al obligaţiilor din Elveţia (L. din 14 iunie 1881) conferă anume gerantului dreptul de a rădica înfrumuseţerile pentru care el nu are dreptul de repetiţiune (art. 74, § 2 şi 472, § 3).

[3] Cpr. Pothier, V, 227. Giorgio Giorgi, V, 65. Troplong, *Mandat*, 628. „*Si quis negotia aliena gerens, plus quam oportet impenderit; recuperaturum eum id, quod praestari debuerit*". L. 25, Dig., 3. 5, *De negotiis gestis*.

Inaplicarea art. 1550 la gestiunea de afaceri. Controversă.

Gerantul are drept nu numai la banii cheltuiţi de dênsul pentru reparaţiile necesare şi utile, dar şi la procentele legale a acestor bani, însă aceste procente nu'i sunt datorite, în lipsa unei ratificări exprese sau tacite din partea proprietarului, de cât de la cererea în judecată, conform dreptului comun (art. 1088), ear nu din ḑiua de când el a făcut plăţile, pentru că art. 1550 de la mandat fiind o excepţiune şi o derogare de la dreptul comun, ca atare este de strictă interpretare: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis*[2].

Dreptul de retenţie. Controversă.

Gerantul are el dreptul de a reţinea lucrul proprietarului, până i se va plăti cheltuelele utile şi necesare făcute cu ocasiunea gestiunei sale? Respunsul este simplu, de şi chestia este foarte controversată. Dreptul de retenţie, despre care am vorbit de mai multe ori până acum[3], fiind, după cum foarte bine ḑice Curtea din Bucureşti[4], o mĕsură excepţională, prescrisă de legiuitor ca să garanteze plata unor anume creanţe, nu poate fi intins prin analogie, pentru motive de echitate, la casurile neprevĕḑute de lege. Garanţiile şi causele de precădere admise de lege fiind, în adevĕr, de strictă interpretare, dreptul de retenţie nu poate fi admis de cât în casurile anume statornicite de lege, adecă în casurile art. 509, 771, 1322, 1323, 1377, 1444, 1618, 1619, 1694, 1700 C. C., 590 C. com., etc.

---

[1] Cpr. L. 26, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Veḑi şi Pĕucescu, II, 134. Cpr. art. 1396 C. Calimach (1043 C. austriac), citat *suprà*, p. 317.

[2] Veḑi *suprà*, p. 333, unde am vĕḑut că chestia este viu controversată. Art. 1144 din codul italian curmă controversa în sensul că gerantul are drept la dobêndă din ḑiua întrebuinţărei banilor.

[3] Veḑ t. II a lucrărei noastre, p. 467, text şi nota 2; p. 484, text şi nota 3; p. 509, 510, p. 615, *ad notam*; t. III, p. 546, etc. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceza, p. 212.

[4] *Dreptul* din 1884, No. 25. *Idem*. Laurent, VI, 181 şi XXIX, 293 urm. Cabrye, *Dr. de rétention*, 67 urm. Mourlon, *Examen critique du comm. de Troplong*, 231. P. Pont, IX, 1298. Baudry, III, 1053 urm.

Aceasta este rigoarea principiilor atât în dreptul nostru cât și în dreptul francez.

Dreptul străin.

Sunt însă legislațiuni care au admis principiul contrar, făcênd din dreptul de retențiune un drept general, admisibil de câte ori există două obligațiuni corelative avênd aceiaș causă: „In toate contractele sau quasi-contractele bilaterale, dice Pothier, una din părți nu este în drept de a cere ca cealaltă să'și îndeplinească obligațiunea sa, dacă și ea nu este gata de a'și îndeplini pe a sa" [1].

Codul german din 1896.

Principiul statornicit de Pothier a fost consacrat de noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată în adevĕr, cum se exprima art. 273, din acest cod: „Debitorul, care are un drept exigibil contra creditorului în virtutea raportului juridic din care resultă propria sa obligație, poate să refuse prestațiunea datorită de dênsul până la executarea prestațiunei părței adverse, afară de casul când părțile ar fi hotărît contrariul. Creditorul poate însă să oprească exercițiul dreptului de retenție dând siguranță, care siguranță nu poate însă fi o fidejusiune" [2].

Codul elvețian.

Aproape aceleași principii au fost consacrate de Codul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 224—228) [3].

Aceste principii, ori cât de logice ar părea, n'au fost însă consacrate de legiuitorul nostru, unde dreptul de retenție a remas o excepțiune, o garanție și o precădere admisă numai în unele casuri. Or, cu ce drept s'ar intinde asemene excepțiune de la un caz la altul, atunci când știut este că numai legiuitorului aparține de a înființa garanții și privilegii.

Gerantul nu va putea deci să exercite dreptul de retențiune, pentru că nici o lege nu-i 'l conferă [1]. Tribunalul de Ilfov recunoaște că dreptul de retențiune este un drept *excepțional*, adăogând însă că acordarea lui este lăsată la suverana apreciare a instanțelor de fond [2]. Contradicția este flagrantă, căci dacă el este un drept excepțional, trebue să fie strict mărginit la casurile prevědute de lege, necum să fie lăsat la aprecierea judecătorilor.

---

[1] Pothier, *Quasi-contrat negotiorum gestorum*, V, 226. Vedi și Laurent, XXIX, 293, p. 330.

[2] *„Der Gläubiger kann die Ausübung des Zurückbehaltungsrechts durch Sicherheitsleistung abwenden. Die Sicherheitsleistung durch Bürgen ist ausgeschlossen"*.

[3] Codul italian (art. 706) și acel olandez (art. 630) acordă dreptul de retențiune numai posesorului de bună credință, refusându'l acelui de rea credință. Cpr. în acest sens, C. din Iași. *Dreptul* din 1885, No. 85. Cas. fr. D. P., 52. 1. 280. C. Bastia și Grenoble, D. P., 56. 2 262. D. P., 62. 2. 41. Marcadé, II 430, nota 1. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 212, precum și t. II a lucrărei noastre, p. 467, nota 2.

Drept internațional.

Gerantul n'ar putea să exercite acest drept excepțional, chiar dacă el fiind străin, legea sa personală i-l'ar conferi în termeni expreși, pentru că este vorba, în specie, de o precădere, de un privilegiu, și privilegiile sunt teritoriale prin esența lor [3].

Art. 1570 C. C. Greșală de tipar.

Fiind că vorbim de dreptul de retențiune, este bine să semnalăm o anomalie, sau mai bine dis, o greșală a legiuitorului. Voim să vorbim de art. 1570, care consacră dreptul de retenție numai grație unei greseli de tipar. In adevěr, acest text prevede că „comodatarul *poate* să rețină lucrul sub cuvênt de compensațiune pentru creanța ce are asupra comodantului", pe când textul corespundetor francez (art. 1885) dice că comodatarul *nu poate* să rețină lucrul, ceea ce este conform dreptului roman (L. 4, Cod., 4. 23, *De comm.*) și principiilor generale care voese ca

---

[1] Vedi în acest sens, Cabrye, *op, cit.,* 121 și autorii citați p. 340, nota 4. — *Contrà.* Demolombe, XXXI, 179, pe care Pĕucescu (II, 137), îl reproduce în totul, fără a arata macar că chestiunea este controversata. Mai vedi încă tot în acelaș sens, T. Huc, VIII, 168 urm. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 304. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 408, p. 481. Nicolas, *Droit de rétention légale*, 236, etc. Chestiunea fiind foarte controversată, am aratat în t. II, p. 467, nota 2 diferitele sisteme admise in această privința atât în doctrină cât și în jurisprudență. Giorgio Giorgi, în tratatul sěu asupra obligațiilor (t. II. 376 -432, p. 444—506) a făcut un studiu adâncit asupra dreptului de retențiune, la care ne permitem de a trimete pe cetitorii noștri doritori de a studia chestiunea în toate amănuntele ei. Vedi asupra dreptului de retențiune și monografiele lui *Cabrye*, *Nicolas* și *Guillouard*, etc.

[2] Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 30. Cpr. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1883, No. 63 și Bulet. S-a I, anul 1883, p. 677. *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi si Aubry et Rau, II, § 219, p. 397 și III, § 256 bis, p. 118 urm., text și notele 13, 18. Massé-Vergé, II, § 281, p. 81.

[3] Laurent, *Droit civil international*, VII, 291.

datoria unui corp cert să nu poată fi compensată cu datoria unui lucru de gen (art. 1145). Acest text (1570) ar fi trebuit deci să fie eliminat din codul nostru, după cum el a fost eliminat în codul italian, în codul olandez şi în alte legiuri străine. Legiuitorul nostru însă, departe de a'l elimina, l'a tradus aşa cum se găseşte în codul francez, şi dacă dreptul de retenţie se vede consacrat în materie de comodat, aceasta se datoreşte numai unei greşeli de tipar, căci particula *nu* figurează în manuscrisul original, care este investit cu iscălitura domnească a lui vodă Cuza, şi care se găsêşte în arhiva Ministerului justiţiei, manuscris pe care l'am consultat de mai multe ori când aveam onoarea de a fi secretarul general al acelui Minister [1].

Ne am ocupat până acum de prima obligaţiune, pe care proprietarul sau stăpânul o are către gerant.

Indeplinirea de către proprietar a oblig. contractate de gerant.

II. A doua obligaţie a stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, consistă în îndeplinirea obligaţiunelor contractate în numele sĕu de către gerant către cei de al treile. Gerantul care contractează cu alţii, în numele proprietarului, de ex., cu un architect sau un antreprenor pentru reparaţiele urgente ce urmează a se face imobilului acestui din urmă, nu se obligă, în adevĕr, pe sine, ci obligă pe acest din urmă, întocmai ca şi mandatarul (art. 1546). Terţiul creditor va avea deci acţiune în contra stăpânului, ear nu în contra gerantului [2].

---

[1] Veḑi tratatul nostru în limba franceză, p. 311, nota 1.

[2] Baudry, II, 1337. Mourlon, II, 1666. Demolombe, XXXI, 192. Laurent, XX, 332. T. Huc, VIII, 382.—Dacă gerantul s'a obligat personal, fara a ḑice că lucra în numele altuia, cel de al treile va avea necontestat o acţiune directă şi personală în contra lui. Demolombe, XXXI, 196. Laurent, XX, 332. Mourlon, II, 1666.

Casul în care terţiul a contractat direct şi personal cu gerantul. Acţiunea terţiului în contra stăpânului. Controversă.

Cel de al treile care a contractat direct şi personal cu gerantul, are el însă o acţiune în contra stăpânului, şi ce acţiune anume? Chestiunea este controversată: După unii, cel de al treile ar avea în contra proprietarului, ca şi în contra gerantului, o acţiune directă şi personală (art. 1546). Marcadé, V, art. 1375, No. 2. Demante, V, 354 bis V. După alţii însă, şi această opinie ne se pare mult mai juridica, cel de al treile nu va avea contra proprietarului o acţiune directă şi personală, ci acţiunea pe care gerantul o are contra proprietarului pentru a fi indemnisat de contractele incheiate în numele sĕu personal (art. 991), acţiu-

Casul în care gerantul s'a obligat personal către terții.

III. In fine, de câte ori gerantul s'ar fi obligat *personal* către terții, ear nu în numele stăpânului, acesta este dator a'l indemnisa, adecă a'l libera de obligațiunea sa, aducênd chitanța creditorului, sau făcênd pe creditor să'l primească pe dênsul, adecă pe stăpân, ca debitor în locul gerantului (art. 991) [1].

In asemene caz, gerantul va avea o acțiune în contra stăpânului, ear cei de al treile vor avea o acțiune directă și personală contra gerantului cu care au contractat personal.

Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546).

A ratifica, *ratum habere* (L. 9, Dig., 3, 5 și L. 60, Dig., 50, 17), insemnează a aproba un act la care cine-va n'a luat parte [2]. Ratificarea *(ratihabitio)* este deci primirea și aprobarea de către proprietar a faptelor severșite de gerant.

Mai multe legislațiuni straine prevĕd că ratificarea gestiunei de către proprietarul lucrului echivalează cu un adevarat mandat [3]: „*Ratihabitio mandato comparatur*" [4].

Acest principiu este aplicabil și la noi, pentru că ceea ce legea ḑice în privința mandatarului care ar fi întrecut limitele mandatului sĕu (art. 1546), este aplicabil și la gestiunea de afaceri: „*Si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione*" [5].

---

ne pe care cel de al treile o va exercita în numele gerantului, în baza art. 974. Mourlon, II, 1666. Laurent, XX, 332. Demolombe, XXXI, 198 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 5. Cpr. Gr. Pĕucescu, II, 127, 128.

[1] Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 228. Baudry, II, 1337. Demolombe, XXXI, 197. Laurent, XX, 332.

Art. 1167, 1190.

[2] Cpr. art. 1096, § 2, 1546, § 2. — In art. 1167 și 1190, expresiunea *ratificare* este luată în sensul de *confirmare*, adecă de întărire a unei obligațiuni anulabile. In ambele casuri, ratificarea consistă în aprobarea unui fapt, însă în casurile art. 1096 și 1546 se aprobă faptul altuia, pe când în casurile art. 1167 și 1190 se aprobă faptul sĕu propriu prin renunțarea la acțiunea în anulare. Cpr. Pĕucescu, II, 152. Demolombe, XXXI, 205.

[3] Cpr. art. 1892 C. spaniol din 1889; art. 474 C. federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

[4] L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus.*

[5] L. 60, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Ratificarea proprietarului este însă în genere lipsită de interes de câte ori gerantul se găseşte în condiţiunele de a putea exercita acţiunea *negotiorum gestorum*; căci, în asemene caz, şi în urma ratificărei, el va avea acţiunea care se naşte din gestiunea de afaceri, această acţiune remănênd ceea ce era şi mai înainte ... „*Erit igitur, et post ratihabitionem, negotiorum gestorum actio*“ [1]).

Singurul efect pe care l'ar produce, în asemene caz, ratificarea ar fi ca art. 1550 de la mandat să poată fi aplicat gerantului, adecă ca dobênda legală să curgă în folosul acestuia *ipso jure* din ḑiua plăţilor probate, ear nu din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088 [2]).

Dar dacă ratificarea este aproape lipsită de efecte de câte ori gerantul are exerciţiul acţiunei *negotiorum gestorum*, ea va fi utilă, din contra, de câte ori el nu o va avea, precum ar fi, de ex., în casul în care cine-va din eroare ar fi gerat afacerile altuia, creḑênd că gerează pe ale sale.

Ratificarea va avea de efect, în asemene caz, schimbarea acţiunei *de in rem verso*, pe care necontestat o are gerantul (*suprà*, p. 316, 317), în acţiunea *mandati contraria* [3]).

Ratificarea poate fi expresă sau tacită.

Ratificarea, ca ori ce manifestare a consimţĕmêntului, poate să fie expresă sau tacită (art. 1546) [4]). „Poate cineva, ḑice art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac), să arate a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, *ci și prin tăcere*, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu deamenuntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru îndoială".

---

[1]) L. 9, *in fine*. Dig., 3, 5. Cpr. L. 6, § 9 şi 10, Dig., *eod. tit.*; L. 20, § 1, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, ḑice de asemene: „*Nam mandati actio non potest competere cùm non antecesserit mandatum*“. Cpr. Larombière, V, art. 1375, No. 12. Demolombe, XXXI, 208.

[2]) Cpr. Demolombe XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. Pĕucescu, II, 160, *in fine*. Cât pentru casul în care n'ar exista ratificare, am veḑut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că disposiţia excepţională a art. 1550 nu se aplică gerantului şi că, în regulă generală, el nu are dreptul la dobêndă de cât din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088. Veḑi *suprà*, p. 333 şi 340.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 211. Pĕucescu, II, 161. Larombière, V, art. 1375, No. 13. T. Huc, VIII, 385.

[4]) „Considerând, ḑice Curtea de casaţie din Francia, ca ratificarea unei obligaţiuni contractate de o a treia persoană fără mandat nu este supusă vre unei anume forme; tot ce se cere este ca ea să resulte din un fapt sau din un act care să arăte o voinţă neîndoelnică de a aproba obligaţia contractată fără mandat.“ D. P., 73. 1. 413. Cpr. Demolombe, XXXI, 212. Pĕucescu, II, 154.

Capacitatea proprietarului când ratifica gestiunea.

Ratificarea fiind o manifestare a consimțementului, se ințelege că proprietarul sau stăpânul trebue să fie capabil de a consimți în momentul când ratifică [1]. Nu se cere însă ca și gerantul să fie capabil în acest moment, nici să consimtă, pentru că ratificarea este un act unilateral al voinței proprietarului. (Demolombe, XXXI, 213).

Aceste principii generale fiind expuse, să vedem acum care sunt efectele ratificărei stăpânului.

Efectele ratificărei între gerant și proprietar.

Și mai înainte de toate, în cât privește efectele ratificărei între părți, nu mai remâne îndoială că gerantul este presupus a fi avut de la proprietar un mandat *ut ex tunc*, adecă cu efect retroactiv încă din diua începerei gestiunei... „*Dicendum est, hoc ipsum quod ratum habet, voluisse eum retro recurrere ratihabitionem*". (L. 16, § 1, Dig., 20, 1) [2].

Efectele ratificărei în privința celor de al treile. Controversă.

Cât pentru efectul ratificărei în privința celor de al treile, chestiunea este controversată. Fostul și regretatul nostru profesor de la facultatea din Paris, Labbé, intemeinduse pe mai multe texte din dreptul roman [3], într'o disertațiune însemnată, s'a încercat să dovedească că ratificarea își produce, cel puțin în regulă generală, efectele sale retroactive și în privința celor de al treile [4].

---

[1] Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1891, p. 300. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 385.—Astfel, un comerciant declarat în stare de faliment n'ar putea să ratifice, în urma datei încetărei plăților, actele prin care s'ar înbunătăți posițiunea unora din creditori în detrimentul celorlalți, pentru că el nu poate consimți asemene acte (art. 720 C. com.). Cpr. Pencescu, II, 155. Troplong, *Mandat*, 92. Demolombe, XXXI, 225.

[2] Vedi Demolombe, XXXI, 217. T, Huc, VIII, 385. Troplong, *Mandat*, No. 131, p. 128 și 617, p. 577. Peucescu, II, 158. Pand. fr., *v° cit.*, 403 urm. Cpr. L. 60, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc. și L. 16, § 1, Dig., 20 1, *De pign. et hypothecis.* — Tot astfel, în casurile art. 1167 și 1190, contractul viciat își va produce efectele sale, prin ratificare, ca și cum ar fi fost valabil încă de la început. Cpr. Peucescu, II, 159. Vedi *infrà*, explic. acestor texte.

[3] L. 24, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*;—L. 16, § 1, Dig., 20, 1, *De pign. et hypothecis*;—L. 56, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*;—L. 25, Cod., 5, 16, *De don. inter virum et uxorem*, etc.

[4] Labbé, *Dissert. sur les effets de la ratif. des actes d'un gérant d'affaires.*

Părerea generală este însă că ratificarea nu poate să vatăme pe cei de al treile, care ar fi dobêndit drepturi asupra lucrului în privința căruia ratificarea a avut loc [1]). Astfel, dacă gerantul a vêndut sau ipotecat [2]) un imobil al stăpânului, și apoi acesta, în necunoștința unor asemene contracte, a vêndut sau ipotecat și el acelaș imobil unei alte

---

Art. 1167, § 2.

[1]) Această soluție este formal admisă de legiuitor în privința confirmărei sau ratificarei unui act viciat: „Confirmarea, ratificarea sau esecuțiunea voluntară, în forma și în epoca determinată de lege, dice art. 1167, § 2, ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce puteau fi opuse acestui act, *fără a se vătăma drepturile persoanelor de al treile*". Cpr. Baudry, II, 1250. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VIII, 199 urm. Vedi și *infrà*, explic. acestui text.

Gerantul de afaceri poate el constitui o ipotecă în numele stăpânului? Controversă.

[2]) Aceasta ar lăsa a se presupune că ipoteca poate fi constituită de un gerant de afaceri, ceea ce este foarte îndoelnic, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, ea nu poate fi constituită în numele altuia, după cum prevede anume legea belgiană din 16 dechembrie 1851 (art. 76, § 2), de cât în baza unui mandat autentic. Vedi în acest sens, Cas. rom. și C. Focșani, Bulet. S-a I, anul 1881, p. 238. Bulet. 1883, p. 795; Bulet. 1885, p. 36. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 182 și autoritățile citate acolo.—Sub codul Caragea însă, un simplu mandat legalisat de o autoritate administrativă sau polițienească era suficient. (Tribun. Rêmnic-Vâlcea, I. Călinescu făcênd funcțiune de președ. *Curierul judiciar* din 1896, No. 18).
Curtea din Focșani și din București au decis că mandatarul creditorului ar putea fi investit numai de un mandat legalisat, autenticitatea netiind cerută de cât din partea debitorului (*Dreptul* din 1883, No. 34 și din 1889, No. 49. Cpr. Duranton, XIX, 357 bis. Troplong, *Hypoth.*, II, 510), soluție care ne se pare inadmisibilă, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, toate părțile contractante, atât debitorul cât și creditorul, trebue să consimtă în forma autentică. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 105. D. P., 87. 1. 222. Baudry, III, 1320. Thiry, IV, 504. Laurent, XXX, 447, etc. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 457, nota 1.—In cât privește celelalte casuri în care se cere o procură autentică, vedi acelaș tratat, p. 90, nota 1, p. 292, nota 1, p. 461, nota 1, etc. Sunt, ce e dreptul, autori care, cu toate că recunosc necesitatea unei procuri autentice pentru constituirea unei ipoteci convenționale, totuși admit constituirea ei din partea unui gerant de afaceri (P. Pont, *Privil. et Hypoth.*, 470 și 657. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97); însă aceasta constitue o contradicție flagrantă, după cum cu drept cuvênt observă Demolombe (XXXI, 224).

persoane, ratificarea primei vêndări sau primei ipoteci nu va vatama drepturile dobêndite direct de la proprietar de către al doile cumpărător sau creditor ipotecar.

Asigurarea de către gerant a unui imobil a stăpânului. Controversă.

De asemene, dacă gerantul a asigurat un imobil al stăpânului [1], și dacă imobilul a perit înaintea ratificărei contractului de asigurare, ratificarea gestiunei făcută de proprietar în urma sinistrului, nu va produce efect retroactiv contra companiei de asigurare [2].

Deosebire între mandat și gestiunea de afaceri.

Am vědut în explicațiunele de mai sus, că multe din regulele de la mandat se aplică și la gestiunea de afaceri. Intre contractul de mandat și quasi-contractul de gestiune de afaceri există însă mai multe deosebiri, din care vom semnala numai cele mai de căpitenie.

1° Mandatul este un contract, pe când gestiunea de afaceri este un quasi-contract;

2° Mandatarul, care a făcut ceea ce era însărcinat a face, are drept la cheltuelele făcute de dênsul, chiar când ele n'ar fi adus nici un folos mandantelui (art. 1548), pe când gerantul de afaceri n'are drept de cât la cheltuelele utile pentru stăpân, adecă, la acele ce interesul stăpânului cerea să fie făcute (art. 991);

3° Mandatarul nu este obligat a termina lucrul început la moartea mandantelui de cât dacă există pericol în întârdiere (art. 1539), pe când gerantul este obligat, cu toate că stăpânul ar fi murit înaintea sevêrșirei afacerei, să continue gestiunea până ce moștenitorul va lua direcțiunea ei (art. 988), și aceasta chiar dacă n'ar fi pericol în întârdiere. Legea este mai severă în privința gerantului, pentru că el este acela care a luat inițiativa gestiunei, pe când mandatarul n'a făcut de cât să asculte de rugămintea mandantelui.

---

[1] Asigurarea făcută de un gerant de afaceri în numele proprietarului este deci valida. Demolombe, XXXI, 227. Pencescu, II, 156. Vedi și *suprà*, p. 313, nota 2.— Vedi însă Troplong (*Mandat*, 562, 620), după care asigurarea nu s'ar putea face de cât în baza unui mandat expres sau virtual, sau în baza unei ratificări, dacă n'a existat mandat.

[2] Vedi în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 385. Demolombe, XXXI, 218 urm. Larombière, V, art. 1375. No. 13. Pencescu, II, 164 urm. Troplong, *Mandat*, 620. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97 și nota lui E. Garsonnet, astădi decan al facultăței juridice din Paris.

4⁰ De câte ori mai multe persoane au numit un mandatar pentru o afacere comună, fie care din ele respunde solidar de toate efectele mandatului (art. 1551). Această disposiţie, ca şi acea a art. 1003 fiind derogatorie la dreptul comun, nu se aplică la casul în care o gestiune ar fi fost intreprinsă pentru o afacere comună mai multor persoane. In asemene caz, fie-care stăpân va fi obligat către gerant numai pentru partea sa, după cum fie-care gerant va respunde numai de gestiunea sa. (Vedi *suprà*. p. 329).

5⁰ Mandantele trebue să plătească mandatarului dobênda sumelor anticipate, socotită din ḑiua plăţilor probate (art. 1550), pe când dobênda sumelor cheltuite de gerant nu se va datori de stăpân, cel puţin după părerea noastră, de cât din ḑiua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Veḑi *suprà*, p. 333 şi 340.

6⁰ Dovada mandatului se face după dreptul comun (art. 1533)[1], pe când gestiunea de afaceri se va putea proba prin marturi şi presumpţiuni, de câte ori reclamantul a fost în imposibilitate de a şi procura o dovadă scrisă (art. 1198)[2].

7⁰ In genere, responsabilitatea gerantului este mai mare de cât acea a mandatarului, pentru că, de câte ori gerantul s'a amestecat în trebile altuia, fără nici o necesitate sau competinţă specială, el va respunde de ori ce greşală sau negligenţă ce ar fi comis un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1)[3], pe când mandatarul nesalariat respunde numai de *culpa levis in concreto* (art. 1540,

---

[1] Veḑi *suprà*, p. 319 *ad, notam*.

[2] Laurent, XIX, 549 şi XX, 313. T. Huc, VIII, 377. Demolombe, XXX, 15, 152; XXXI, No. 57, p. 57; No. 159 şi 239. Larombière, V, art. 1348, No. 9. Duranton, XIII, 356. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 7, nota 10, *in fine*. Troplong, *Mandat*, 147. Demante, V, 322 bis I. Pènceseu, II, 121. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 290 urm., 345. Cpr. Cas. fr. şi C. Bordeaux, D. P., 45. 1. 186 şi D. P., 54. 2. 113. D. P., 57. 5. 287, No. 19. Veḑi şi *suprà*, p. 331, nota 4.

[3] Veḑi *suprà*, p. 328.—Dacă însă, fără intervenţia gerantului, afacerea s'ar fi putut compromite, el respunde numai de dol (art. 990). Veḑi *suprà*, p. 327 urm.

§ 2), ear acel salariat, de *culpa levis in abstracto* (art. 1540, § 1) [1]. Asupra acestui punct nu există controversă.

8° Gestiunea de afaceri este *prin esenţa sa* gratuită, după cum prevede anume art. 1394 din C. olandez, ceea ce însemnează că gerantul nu va avea nici într'un caz drept la un onorariu [2], pe când mandatul este gratuit numai *prin natura sa* (art. 1534 C. C., 374 C. com.); de unde şi consecinţa că un advocat, un arhitect şi, în genere, toţi acei a căror profesiune consistă în a se însărcina cu afacerile altuia, nu vor lucra în mod gratuit de cât în caz de a se fi stipulat gratuitatea, ear în caz contrar, vor avea drept la un onorariu, carele, în lipsă de convenţie, se va hotărî de justiţie (art. 386 C. com.) [3], soluţiune inaplicabilă la gestiunea de afaceri.

In afară de aceste deosebiri, gestiunea de afaceri face să se nască între gerant şi stăpânul afacerei, raporturi de natura acelora care există între mandatar şi mandante.

Despre acţiunea de in rem verso [4].—Deosebire între această acţiune şi acţiunea negotiorum gestorum.

Dreptul roman.

La Romani, acţiunea *de in rem verso* se dădea contra persoanelor care trăsese un folos personal din actele făcute de acei ce se aflau sub puterea lor. Astfel, de câte ori un sclav sau un fiu de familie trata cu o a treia persoană, fără voinţa stăpânului sau tatălui *(sine voluntate domini vel patris)*, şi contractul aducea un folos personal stăpânului sau părintelui de familie, de atâte ori pretorul, întemeinduse pe echitate, dădea celui de al treile o acțiune contra acestor din urmă, ca și cum s'ar fi contractat cu dênsul, *quasi cum ipsis potius contractum videatur* (L. 1, Pr., Dig, 15, 3), până la concurența folosului adus patrimoniului lor [1], *quatenùs locupletiori facti sunt.*

---

[1] Laurent, XVI, 224, 225 şi XXVII, 475. Veḑi şi *suprà*, p. 326, 327 urm.

[2] Veḑi *suprà*, p. 335, text şi nota 1, unde se arată controversa.

[3] Veḑi *suprà*, p. 158, nota 5, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Demolombe, XXXI, 174. Paul Pont, *Petits contrats*, VIII, 884. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Pĕucescu, II, 135, etc. In puterea acestor principiĭ, Curtea noastră supremă, curmând o chestiune foarte controvesată, şi anume acea de a se şti dacă peţitoriĭ sau starostiĭ *(proxeneta)* sunt în drept de a cere o resplată pentru ostenelele lor, a decis că, în lipsa unei anume stipulaţiuni de gratuitate, justiţia apreciează suma care le se cuvine. Veḑi considerentele acestei însĕmnate decisiuni reproduse *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[4] *Versio in rem* însĕmnează folosul adus lucrului, adecă patrimoniului: ear acţiunea *de in rem verso* este acea relativă la folosul adus lucrului sau patrimonului. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 249, nota c.

Dreptul actual.

Acțiunea *de in rem verso* nu mai are acest înțeles în dreptul modern, căci nu mai e vorba astăzi de obligațiuni contractate de o persoană aflătoare sub puterea alteia, ci pur și simplu de micșorarea patrimoniului unuia în detrimentul altuia și de restituirea folosului realisat fără nici o causă legitimă [2].

Legiuitorul actual nu vorbește nicăiri în termeni expreși de acțiunea *de in rem verso*, însă codul cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului că nimene nu se poate înbogăți în detrimentul altuia [3], ceea ce dovedește că acțiunea *de in rem verso* există și astăzi [4].

Această acțiune, pe care unii pe nedrept o consideră ca o acțiune auxiliară a acțiunei *negotiorum gestorum* [5], se întemeiează deci pe principiul de drept vecinic și nestrămutat că nimene nu poate să se înavuțească în detrimentul altuia [6], și ca atare, ea trebue să se acorde de justiţie de câte ori acela a cărui patrimoniu a fost micşorat nu are altă acţiune pentru a se despăgubi de la acela a cărui patrimoniu a fost înbogăţit: „Considerând, dice Curtea de casaţie din Francia, că acţiunea *de in rem verso* derivând din principiul de echitate care opreşte de a se înavuţi în detrimentul altuia, şi nefiind reglementată prin nici un text din legile noastre, exerciţiul ei nu este supus nici unei condiţiuni determinate: că este de ajuns, pentru ca ea să fie admisibilă, ca reclamantul să susţie şi să oferе de a stabili existenţa unui folos ce prin un sacrificiŭ sau un fapt personal al sĕu ar fi adus aceluia contra căruia reclamă ..., etc.“ [1].

---

[1] Cpr. Gaïus, IV, 73 și Instit. Justin. 4, 7, *Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur*, § 4. Vedi și Dig., 15, 3, *De in rem verso.*

[2] Este de observat că această acțiune nu isvorește din contract, quasi-contract, delict sau quasi-delict, ci din principiul de echitate ca nimene nu se poate înavuți în detrimentul altuia. Cpr. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246. Vedi, în privința acțiunei *de in rem verso*, în dreptul actual, Laurent, XX, 333 urm. Demolombe, XXXI, 48, 49. Molitor, II, 777. Mourlon, II, 1668. Baudry, II, 1339 bis. Larombière, V, art. 1375, No. 14 urm. Fuzier-Herman, C. civ., art. 1375, No. 62 urm. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 29 urm. Peucescu, II, 138 urm. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 596. Trib. Darmstadt și C. București, D. P., 97. 2. 332 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 32.

[3] Vedi, de ex.: art. 484, 493, 494, 508, 509, 533, 766, 991, 993, § 2 (vedi *infrà*, p. 367), 997, 1098, 1164, 1377, 1522, 1598 C. C; art. 109 C. com., etc.

[4] Vedi autorii citați, *suprà*, în nota 2.

[5] Vedi Demolombe, XXXI, 49. Cpr. Laurent, XX, 337.

[6] *„Jure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem“.* L. 206, Dig., 50. 17 și L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*

Echitata firească, dreptul natural, eată deci baza acţiunei *de in rem verso* [2].

Acţiunea *de in rem verso* fiind o acţiune în restituire, nu poate să aibă de obiect de cât paguba suferită. Pe de altă parte, ea nu se dă de cât în măsura înavuţirei aceluia în contra căruia ea se exercită, căci echitatea este satisfăcută îndată ce acest din urmă restitue suma cu care el s'a înavuţit, *quatenùs locupletior factus est.*

Pentru a se decide dacă cine-va s'a înavuţit sau nu pe nedrept, se va avea în vedere momentul în care acţiunea este introdusă; de unde resultă că dacă, în acest moment, înavuțirea care ar fi existat înainte, ar fi încetat de a mai avea ființă prin caz fortuit, acțiunea *de in rem verso* nu va fi primită.

---

[1] Vedi D. P. 92. 1. 596 şi D. P., 97. 2. 332. Cpr. Baudry, II, 1339 bis. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246, 247. Peucescu, II, 144 urm., care combate foarte bine teoria lui Demolombe şi a lui Laurent.—Camera reclamaţiilor a Curţei de casaţie din Francia a pus în principiu că acţiunea *de in rem verso* nu poate fi admisă de câte ori nu există nici contract nici quasi-contract, nici macar un fapt de natură a produce între părţi o legătură oare-care de drept. D. P., 89. 1. 393.

Art. 9 şi 10 C. Calimach.

[2] Art. 9 din codul Calimach (7 C. austriac) pune în principiu că, la caz de tăcere a legei, judecătorii pot să aplice un text la casurile neprevĕdute când există analogie, pentru că este cu neputinţa ca legea să prevadă toate casurile, *quia non possunt omnes articuli singillatim aut legibus, aut senatusconsultis comprehendi* (L. 12, Dig., 1, 3, *De legibus*); şi apoi, prin art. 10 (7 *in fine*, C. austriac), se permite judecătorului de a recurge la dreptul natural: „De vor lipsi şi mijloacele aceste ce prin paragraful de sus s'au arătat, atunce se cercetează pricina cu cerşută scumpătate şi luare aminte întru toate împrejurările, şi *apoi se hotăreste după principiile dreptului firesc*“. Ei bine, acţiunea *de in rem verso* se întemeiază tocmai pe principiile dreptului firesc sau natural.

Deoseb. între acțiunea de in rem verso și acțiunea negotiorum gestorum.

Din acest punct de vedere, acțiunea *de in rem verso* se deosebește deci de acțiunea *negotiorum gestorum*, prin aceea că îndată ce gestiunea a fost *ab initio* utilă, gerantul are drept la toate cheltuelele făcute de dênsul, chiar dacă această utilitate ar fi dispărut în urmă (art. 991). Vedi *suprà*, p. 336, 337.

O altă deosebire care există între aceste două acțiuni, este următoarea: Acțiunea *negotiorum gestorum* presupune o gestiune utilă încă de la început, pe când acțiunea *de in rem verso* poate să aibă loc independent de ori ce amestec în trebile altuia.

In fine, cheltuelele făcute de acela căruia aparține acțiunea *de in rem verso* nu produc nici o dată dobêndă de drept, pe când, în cât privește cheltuelele făcute de gerant, chestiunea este controversată, din causă că unii aplică și la gestiunea de afaceri disposiția excepțională a art. 1550 de la mandat[1].

In cât privește casurile în care acțiunea *de in rem verso* există în materie de gestiune de afaceri, vedi *suprà*, p. 308, 309, 316, 317, 321, 323 urm., etc.

Dificultățile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internațional.

Se poate întâmpla ca quasi-contractul de gestiune de afaceri să se fi format și să fie menit a'și produce efectele sale în altă țară de cât în acea la care aparțin părțile; și în asemenea caz, naște întrebarea: care este legea după care se vor aprecia condițiile intrenseci de validitate și efectele acestui quasi-contract?

Capacitatea gerantului. Statut personal.

Intâi și'ntâi, în cât privește capacitatea gerantului, ea va fi cârmuită în principiu de legea sa personală, care va decide dacă el era capabil de a se obliga, dacă, fiind vorba de o femee măritată, ea avea sau nu nevoe de autorisarea barbatului, etc.

---

[1] Vedi *suprà*, p. 333, 340 și 349. Cpr. asupra deosebirelor ce există între aceste două acțiuni, Baudry. II, 1339 bis, *in fine*. Demolombe, XXXI, 48. Laurent, XX, 340. Mourlon, II, 1668. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 247. Larombière, V, art. 1375, No. 15.

Este, în adevĕr, aproape generalmente admis, de şi chestiunea este controversată, şi de şi art. 2 din codul civil nu se ocupă de cât de Românii aflători în străinătate, că străinii ce se găsesc pe teritoriul nostru, sunt supuşi în cât priveşte capacitatea lor, legilor naţiunei lor respective, aceasta fiind o reciprocitate logică intemeiată pe dreptul internaţional: „Starea şi capacitatea unei persoane, dice o resoluţiune votată de institutul de drept internaţional la Oxford, în anul 1880, sunt cârmuite de legile la care ea aparţine prin naţionalitatea sa“ [1]).

---

[1]) Vedi Asser et Rivier, *op. cit.* mai la vale, p. 53, *ad notam.* Vedi şi t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 79, text şi nota 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, A. G. Heffter (profesor la universitatea din Berlin), *Das europaeische Völkerrecht der Gegenwart*, § 38, p. 78 a traducerei I. Bergson. Mommsen, *Archiv für civilistische Praxis*, tom. 61, pag. 152 urm. Bar, *Rechts encyclopédie* (a lui Holtzendorff), p. 686 urm. Mancini, *Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti* (1851). Esperson, *Il principio di nazionalità applicato alle relazioni civili internazionali* (Pavia, 1868). P. Fiore, *Diritto internazionale privato* şi *Delle aggregazioni legittime secondo il diritto internazionale. Esame critico del principio di nazionalità* (Turino, 1879). Asser et Rivier, *Schets van het internationaal Privatregt*, p. 45 urm. a traducerei G. E. Schina. Laurent, *Dr. international*, II, 45 urm. E. Acollas, *Manuel de Dr. civil*, III, p. 950. N. Basilesco, *Du conflit des lois en matière de successions* (thesă p. doctorat, Paris, 1884). Pand. fr., t. III, v° ***Adoption***, 725 urm şi t. IV, v° *Gestion d'affaires*, 433 urm. Despagnet, ***Pr. de droit international***, 298. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. intern. privé*, v° *État et Capacité*, 12. Louis Durand, *Droit internat.* (Paris, 1884), p. 235 urm., § 119 urm. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé* (Paris, 1890), p. 273 urm. etc. etc. Acest din urmă autor arată foarte bine cele trei sisteme, care s'au propus în această privinţă, pe care le am aratat şi noi în t. 1, p. 78 urm.

Drept străin. Aceiaş controversă care s'a produs în Francia, există şi în alte ţări, de ex: în Rusia, în Olanda, în Austria, etc. Vedi t. I a lucrărei noastre, p. 78, nota 1. Sunt însă legislaţiuni care curmă controversa în sensul personalităţei statutului. Vedi de ex. art. 6 şi 8 C. italian (disp. preliminare). Art. 10 din legea federală de la 22 iunie 1881, asupra capacităţei civile, prevede de asemene că „capacitatea civilă a străinilor se determină de legea ţărei căreia ei aparţin. Cu toate aceste, străinul care ar avea capacitatea

Legile de statut personal urmăresc deci pe străin în România, cu restricţiunea însă ca ele să nu fie contrare legilor de ordine publică şi bunelor moravuri ale ţărei noastre [1].

---

civilă după legea elveţiană, se obligă în mod valid prin angajamentele ce el ar contracta în Sviţera, chiar dacă n'ar avea această capacitate dupa legea ţărei sale". Art. 822 din codul obligaţiilor de la 14 iunie 1881 mai repetă încă o data aceiaş dispositiune în privinţa capacităţei de a se obliga prin poliţă sau cambie (*Wechsel*, *cambiale*), dispoziţie care există şi în § 84 al legei generale germane asupra cambiilor (*Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung*),, etc. Vedi şi textele din legea germană pentru aplicarea noului cod civil din 18 aug. 1896, citate *infrà*, în nota următoare. Pentru mai multe detalii, a se vedea lucrarea noastră, t. 1, *loco suprà cit.*

[1] Cpr. Tribun. Covurlui, 1 mai 1897 (G. V. Buzdugan făcênd funcţiunea de preşed.). *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Cpr. Asser et Rivier, *op. cit.*, 25, p. 58 a trad. Schina şi art. 12 din codul italian (disp. prelim.). Vedi autorităţile citate in t. 1 a lucrărei noastre. p. 79, nota 2 şi Laurent, *Dr. international*, II, 52 şi 185 urm.—Art. 21 din legea germană pentru introducerea noului cod civil, promulgată la 18 aug. 1896, prevede anume că o lege străină nu este aplicabilă în Germania întru cât aplicarea ei ar fi contrară bunelor moravuri sau scopului urmărit de o lege germană. „Nici într'un caz, dice resoluţia votată de institutul de drept internaţional din Oxford, în anul 1880, legile unui Stat nu vor putea dobêndi recunoaştere şi efecte pe teritoriul unui alt Stat, dacă sunt în oposiţie cu dreptul public sau cu ordinea publică". V. Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 59, *ad notam*. Astfel, de şi codul austriac permite cercetarea paternităţei (art. 163), totuşi un austriac n'ar putea să dovedească paternitatea naturală în România, pentru că legiuitorul nostru, ca şi acel francez, opreşte cercetarea paternităţei din consideraţiuni de ordine publică (art. 307). C. din Bucureşti şi Cas. rom., afacere în care am luat noi inşine parte ca advocat, dimpreună cu alţi distinşi colegi ai baroului bucureştean, precum D.D. B. M. Missir, T. Maiorescu, Tache Giani, M. Korne, Protopopescu Pache, etc. Vedi *Dreptul* din 1893, No. 11 şi din 1894, No. 4. *Idem*. *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 şi din 1894, No. 2. Cpr. şi C. Paris. D. P., 67. 2. 41. Vedi şi autorităţile citate in t. 1 a lucrărei noastre, partea II, p. 314, nota 2. *Contrà*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 263.

Tot pentru aceleaşi motive, trebue să decidem că nu s'ar putea aduce la îndeplinire în ţara noastră o hotărîre

Curtea din Galați a mai admis încă o excepție, punênd în principiu că, de și legile relative la capacitate urmăresc pe străini ori unde s'ar afla, această regulă nu poate însă fi invocată de străini, de câte ori ei aflânduse în țară străină, contractează cu un pământean, fără a'și arata starea lor civilă, inducênd astfel în eroare asupra capacității lor pe cecalaltă parte contractantă, care fiind în țara sa, nu este ținută a cunoaște de cât legile țărei sale [1].

Părerea lui Merlin și a lui Savigny [2], admisă altă dată în dreptul vechiŭ francez, admisă și astăzi în unele legislațiuni străine, de exemplu, în Anglia, în America de nord, în Germania [3], cel puțin până la aplicarea noului

---

străină care ar admite constrêngerea corporală contra debitorului (cpr. L. constr. corporale din 12 sept. 1864 neabrogată, însă căḑută în desuetudine) sau indisolubilitatea căsătoriei in privința unui român, ori care ar consacra poligamia, etc. Veḑi tr. nostru în limba franceză, p. 380.

Dreptul rusesc

Și fiind că vorbim de poligamie, vom menciona că, în Rusia, un musulman ar putea să aibă mai multe femei legitime, cu toate că legea rusească nu admite poligamia. Veḑi I. S. Berdnikov, prof. la facultatea din Kazan, *Curs de drept bisericesc*, p. 186 a traducerei S. Bălănescu, episcopul Hușilor (București, 1892).

[1] C. Galați (30 mai 1897, El. G. Econom președ.) *Curierul judiciar* din 27 iulie 1897, No. 27.

[2] Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, §§ 359, 362. Merlin, Répert. v° *Autoris. maritale*, § 100; v° *Effet rétroactif*, § 3, No. 2; v° *Majorité*, § 4, etc. Pe lângă acești autori se mai pot adaoga mulți alții, care sunt de aceiaș părere. Veḑi, de exemplu: Pothier, *Coutume d'Orléans*, ch. 1, art. 1, No. 13; Story, Warthon, Huber, Voët, Hertius, Boullenois, Lauterbach, Glück, etc., etc.

Codul german.

[3] Comisiunea însărcinată cu elaborarea noului cod german, formulase în un apendice mai multe dispozițiuni, asupra conflictului legilor, însă aceste dispozițiuni, n'au fost incorporate proiectului. Cpr. A. Weiss, *op. cit.*, p. 309, nota 5 și comunicația făcută de profesorul C. Bufnoir la societatea de legisl. comparată. V. Bulet. acestei societăți, anul 1889, p. 148.—Art. 7 din legea de la 1896, prin care se introduce noul cod civil în toată Germania, prevede însă că capacitatea de a contracta a unei persoane se judecă după legile Statului la care aparține acea persoană. *(Die Geschäftsfähigkeit einer Person wird nach den Gesetzen des Staates beurtheilt, dem die Person angehört)*; ear art. 14 din aceiaș lege prevede că relațiile juridice personale ale soților germani intre ei, se judecă după legea germană, chiar dacă

Cod civil, a cărui dată este fixată la 1 ianuar 1900, prin legea din 18 aug. 1896, în Austria [1], etc., după care capacitatea şi starea civilă a persoanelor ar atârna de legea

---

soţiĭ îşi au domiciliul în străinătate. „*Die persönlichen Rechtsbeziehungen deutscher Ehegatten zu einander werden nach den deutschen Gesetzen beurtheilt, auch wenn die Ehegatten ihren Wohnsitz im Auslande haben*".

Statutul moştenirelor.

In fine, nu trebue să uităm art. 25 din aceiaş lege, care curmă într'un mod fericit controversa ce există în privinţa moştenirelor, declarând, fara a distinge intre mobile şi imobile, că „succesiunea străinului domiciliat în momentul morţei sale, în Germania, se regulează după legile Statului căruia el aparţinea în acel moment". „*Ein Ausländer, der zu Zeit seines Todes seinen Wohnsitz im Inlande hatte, wird nach den Gesetzen des Staates beerbt, dem er zur Zeit seines Todes angehörte*". Acest text nu face, de altmintrelea, de cât să consacre doctrina admisă de art. 8 din codul italian (disp. preliminare) şi sprijinită de autori. Vedi, intre alţiĭ, Mittermaier, *Deutches Recht*, § 32; Wächter, Schäffner, Helfeld, Glück, Puffendorf, Mühlenbruch, Göschen, etc.; şi pe lânga aceşti autori trebue să adăogăm Savigny (*op. cit.*, § 375 urm.), Arntz (I. 72), E. Dubois, Antoine, Louis Renault, A. Weiss, Laurent, Louis Durand, N. Basilesco, etc. Vedi t. I a lucrarei noastre, p. 67 urm. şi tratatul nostru în limba franceză, p. 213 urm.

Dreptul nostru.

La noi, în lipsa unui atare text, şi faţă cu art. 2 din C. C., s'a decis cu drept cuvênt că moştenirea mobiliară a străinului se regulează după legile şi de către autorităţile sale respective, pe când acea imobiliară, se regulează după legile române, incât vor exista atâtea moşteniri câte teritorii vor fi în care se găsesc imobile de ale defunctului, conform vechei regule: *Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur*. Cpr. C. Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 şi *Dreptul* din 1892, No. 76.

Codul austriac.

Acest sistem nelogic este admis şi în Austria, prin art. 300 din codul civil, reprodus în art. 396 din codul Calimach, care consacră teoria statutelor cu vechia sa rigoare. Este însă de observat că acest cod nu împinge realismul statutului aşa de departe ca alte legislaţiuni (v. de ex. Codul Maximilian al Bavariei din 1756, § 17, partea 3, capit 2, care supune legei situaţiunei nu numai imobilele, dar şi mobilele defunctului), de oare ce, capacitatea de a moşteni se regulează, în Austria, după statutul personal acelui chiemat la moştenire. Acesta este un pas timid afară din tradiţie, dice Laurent (*Droit internat.*, II, 127). Cpr. t. I a lucrărei noastre, p. 68 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 215.

Controversă în codul austriac.

[1] Cpr. art. 4 şi 34 din codul austriac. Aceste dispositiĭ aplică austriacului pretutindene legea austriacă (art. 4), ear

domiciliului lor, este părăsită şi nu mai poate fi admisă astăzi de cât în privinţa acelor persoane care nu au nici o naţionalitate şi sunt străine peste tot locul, după cum sunt, la noi, Ovreiĭ pămênteni [1], sau persoanele care ar avea douĕ naţionalităţi de odată, ceea ce am vĕḑut că este cu putinţă [2]).

Oblig. proprietarului. Am vĕḑut că, după principiile dreptului internaţional, capacitatea gerantului este cârmuită de legea sa naţională. In cât priveşte pe proprietar sau stăpân, a cărui afaceri au fost bine administrate, el va fi în tot-deauna obligat către gerant, ori care ar fi naţionalitatea şi legea sa personală, pentru că altfel el s'ar înbogăţi în detrimentul acestui din urmă.

Efectele gestiunei de afaceri. In cât priveşte efectele gestiunei de afaceri în raporturile internaţionale, se vor aplica în genere regulele de la mandat.

---

străinului, legea domiciliului, sau acea a locului lui de naştere, dacă nu are domiciliu real (art. 34). Chestiunea ar părea deci să fie definitiv curmată prin textele de mai sus; ei bine, cu toate acestea, ea este controversată, căci, pe când Unger (*System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, I, p. 163 urm.) aplică aceste texte în mod riguros, ḑicênd că legiuitorul a stabilit o deosebire de principiĭ între situaţiunea străinului din Austria şi acea a Austriacului din străinatate; Zeiller (*Commentar über das allg. bürg. Gesetzbuch*, I, p. 45) Stubenrauch (*Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, ediţia Schuster, Schreiber und Kalus din 1897), Vesque von Püttlingen (*Handbuch des in Österreich-Ungarn geltenden internazionalen Privatrechts*, p. 57), Winiwarter şi alţii, susţin că şi străinul trebue să fie cârmuit în Austria de legea sa naţională, ear nu de acea a domiciliului sĕu. Cpr. asupra acestei însemnate controverse din codul austriac, Asser et Rivier (trad. Schina), p. 57, nota 3. A. Weiss, *op. cit.*, p. 312, text şi notele 1, 2. Pand. fr., *Adoption*, 728.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Adoption*, 729. Laurent, I, 87. C. Bruxelles, 29 dechembrie, 1877, *Journ. de dr. internat. privé*, anul 1881, p. 102, Veḑi şi t. I a lucrarei noastre, p. 77. „Când o persoană nu aparţine nici unui Stat, ḑice art. 29 din legea germană sus-citată, de la 18 aug. 1896, raporturile sale juridice se judecă dupa legile Statului căruia acea persoană a aparţinut în ultimul loc, şi dacă ea n'a aparţinut nici unui Stat, după legile ţarei în care ea îşi are sau a avut domiciliul ori reşedinţa". Tot în acest sens se exprimă şi resoluţia institutului de drept internaţional de la Oxford. Veḑi Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 53, *ad notam*.

[2]) Veḑi t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 77 şi p. 138, nota 2.

Casul în care ambele părţi aparţin aceleiaş naţionalităţi.

Dacă ambele părţi, adecă atât gerantul cât şi proprietarul, aparţin aceleiaş naţionalităţi, se va aplica, fără nici o dificultate, legea comună ambelor părţi, pe care ele sunt presupuse a o cunoaşte şi la care s'au referit cu bun samă [1]).

Casul în care părţile aparţin la două naţionalităţi deosebite.

Dacă părţile aparţin la două naţionalităţi deosebite, ne mai fiind nici o raţiune de a se aplica o lege cu preferinţă celeilalte, tot prin analogia regulelor de la mandat, se va aplica legea locului în care quasi-contractul s'a format, adecă unde afacerea a fost gerată [2]).

S'ar putea însă aplica, dacă aceasta a fost voinţa părţilor, legea locului unde quasi-contractul urmează a fi executat [3]).

Prescripţie.

In cât priveşte prescripţia obligaţiilor care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, veḑi *suprà*, p. 323.

Competinţa trib. române în materie de gestiune de afacere. Art. 13, 14 C. C.

Chestiunea competinţei tribunalelor române, în privinţa străinilor, în materie de quasi-contracte, singura care ne a mai remas de discutat, poate să deie loc la oare-care dificultăţi. Astfel, se poate cine-va întreba: 1⁰ dacă Românul, creditor a unui străin, în baza unui quasi-contract, poate sau nu să invoace contra acestui din urmă beneficiul competinţei excepţionale stabilite de art. 13 din C. C., după care străinul, chiar când n'ar avea reşedinţa în România, poate fi tras în judecată înaintea tribunalelor române pentru îndeplinirea obligaţiilor *contractate* de dênsul în România, sau în ţară străină, cu un Român; şi 2⁰ dacă străinul, creditor a unui Român, în baza unui quasi-contract, poate să tragă pe acest din urmă în judecată înaintea tribunalelor române, conform art. 14 din acelaş cod.

---

[1]) Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 443. Despagnet, *op. cit*, p. 435. Laurent. *Dr. internat.*, VIII, 4 şi *Avant-projet de révision*, I, p. 110. A. Weiss, *op. cit.*, p. 646. „Quasi-contractele sunt cârmuite de legea personală a părţilor, daca ele au aceiaş naţionalitate, şi de legea locului în care quasi-contractul s'a format, dacă ele aparţin la naţiuni deosebite", ḑice art. 17 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent. Cpr. art. 9, *in fine*, C. italian (disp. preliminare).

[2]) Veḑi Laurent. *Dr. internat.*, VIII, 4, p. 10 şi *Avant-projet de révision*, I. p. 111, No. 2, *in fine*, Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 448. Despagnet, *op. cit.*, p., 435. A. Weiss, *op. cit*, p. 646. Cpr. T. Huc, VIII, 464.

Quasi-contract de salvare.

Ce trebue să decidem in caz când o corabie ar fi fost salvată pe mare *(quasi-contrat de sauvetage)*? Suma cuvenită vasului care a venit în ajutor se va determina după legea locului *(lex loci)* unde faptul s'a produs, ori care ar fi naţionalitatea vaselor care s'ar găsi în contestaţiune, dacă faptul s'a produs în apele teritoriale a unui Stat oare-care. Dacă faptul s'a produs pe mare *(en pleine mer)*, se va aplica legea naţională a vasului *sauveteur*, fără a se ţine samă de naţionalitatea vasului salvat. T. Huc, VIII, 464. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1077 urm.

[3]) Cpr. Pand. fr., *v° cit.*, 450. A. Weiss, *op.* şi *loco suprà cit.*

Art. 13. C. C. Controversă. In cât priveşte prima ipoteză, adecă acea în care un Român ar fi creditorul unui străin, în baza unui quasi-contract, nu mai încape îndoeală, cu toată controversa ce s'a rădicat asupra acestui punct, că străinul va putea fi tras înaintea tribunalelor române, pentru că, de şi art. 13 vorbeşte de obligaţiuni care isvoresc din contracte, aceiaş regulă trebue să se aplice şi în casurile în care obligaţia străinului a luat naştere din un quasi-contract, delict sau quasi-delict, întru cât obligaţiile nu isvoresc numai din contracte, ci şi din quasi-contracte, delicte şi quasidelicte, etc. [1]), şi întru-cât motivele care au făcut pe legiuitor să deroage în favoarea Românului la regula *actor sequitur forum rei* inscrisă în art. 58 Pr. civ., sunt aceleaşi şi în un caz şi în altul: adecă ca creanţa ce un Român ar avea în contra unui străin să nu devie ilusorie [2]), ceea ce s'ar fi întâmplat mai în tot-deauna dacă Românul ar fi trebuit să reclame pe străin, conform dreptului comun, la tribunalul domiciliului seu din străinătate. Legea neputênd să prevadă toate casurile [3]) vorbeşte *de eo quod plerumque fit*, adecă de contracte, pentru că ele sunt isvorul principal al obligaţiilor, dar nu înţelege prin aceasta a exclude celelalte sorginte ale obligaţiunelor. „Consi-

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 7 şi 304. „*Obligationes enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*". (Instit., III, 13, § 2). Vedi şi Gaïus, Instit., III, § 88.

[2]) Este însă de observat că dispoziţia excepţională a art. 13 este criticată de autori. Vedi Laurent, I, 436. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, *ab initio*. A. Weiss, *op. cit.*, p. 729 urm.

Art. 12 C. Calimach. [3]) „Codul de legi nu este cu putinţă, dice art. 12 din codul Calimach, să cuprindă toate pricinele, ci cuprinde numai pe acele ce mai adese-ori se întâmpla". „*Neque leges, neque senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur: sed sufficit et ea, quæ plerumque accidunt, contineri*". L. 10, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.

derând, dice cu drept cuvênt Curtea din Focșani, că, în cât privește argumentul că art. 13 din codul civil prevede numai obligațiuni născute din un contract, ear nu și obligațiuni născute din un quasi-contract sau quasi-delict, acest argument este nefundat, pentru motivul că art. 13 nefăcênd o distincțiune restrictivă, ci enunțând într'un mod generic cuvintele „obligațiuni contractate“, nimic nu autorisă a se restrênge aplicațiunea acestui articol numai la obligațiunele născute din contract, de oare ce este recunoscut in principiu, că obligațiunele se nasc și din quasi-contracte, delicte și quasi-delicte, și pentru aceste nu se vede că legiuitorul să fi stabilit altfel ...“ [1]).

Art. 14 C. C. Controversă.

In cât privește a doua ipoteză, adecă acea în care un străin ar fi creditorul unui Român, în baza unui quasi-contract, vom decide de asemene, prin o justă reciprocitate, că Românul fie de origină, fie inpămêntenit [2]), va putea fi tras înaintea tribunalelor române atât pentru obligaţiile *contractate* de dênsul către un străin, cât şi pentru acele care ar resulta din un quasi-contract, delict sau quasi-delict. Ar fi straniu, în adevěr, ca străinul în a cărui afaceri s'a amestecat un Român fără ştirea lui, să fie lipsit de dreptul de a reclama pe gerantul român înaintea tribunalelor ţărei [1].

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No., 6. Cpr. Cas. fr. și C. Caen. D. P., 72. 1. 293. D. P., 84. 2. 13. Mai vedi inca D. P., 48 1, consid. de la p. 133. D. P., 66. 1. 21. D. P., 58. 2. 13. D. P., 64. 2. 102. Trib. Paris, 27 mai 1896. *Pand. Périod.*, 97. 5. 35. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, p. 726, nota 7. Répert. Dalloz, *Dr. civil.* 263. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 459. A. Weiss, *op. cit.*, p. 744 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 686. Gerbaut, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers en matière civile et comm.*, Nancy, 1882, p. 240 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 175, p. 359. Louis Durand, *op. cit.*, p. 448 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137, text și nota 5. Demolombe, I, 250. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *v° Compét. en mat. civile.* 86, p. 239. Bioche, *Diction. de procéd. civ.*, *v° Etranger*, 31 urm. Marcadé, I, 139. Demante, I, 29 bis II. Valette sur Proudhon, *Tr. sur l'état des personnes*, I, p. 159, nota *a*. Merlin, *Répert.* t. VI, *v° Etranger*, p. 322, § 4. Bonfils, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 71. Renault în Sirey, anul 1877, 1, 97. Vedi și t. I, partea 1. a lucrărei noastre, p. 177, text și nota 1. — *Contrà.* C. Paris, 5 iunie 1829. Répert. Dalloz, *Dr. civ.*, 138, nota 1 (decisie casată p. viciŭ de formă). Vedi in acest din urmă sens și o consultație a lui Crémieux, Sirey, 43. 1. 15.

[2]) Străinul devenit român prin inpămêntenire ar fi justiciabil de tribunalele române, chiar pentru obligațiuni anterioare inpămêntenirei sale, pentru că competința tribunalelor se regulează după posiția actuală a pâritului, ear nu după natura primitivă a creanței. Cas. fr., D. P., 67. 1. 308. Demolombe, I, 253. Fœlix Demangeat, *op. cit.*, 129, p. 282. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 143. Massé-Vergé, I, § 62,

Despre plata nedatorită [2]—(Quasi-contract unilateral) [3].

Al doile quasi-contract de care se ocupă legiuitorul, este plata nedatorită.

Acela care, din eroare, plăteşte ceea ce nu datoreşte, are dreptul să ceară înapoi *(repetere)* ceea ce a plătit (art. 993, 1092, § 1), pentru că altfel primitorul plăţei *(accipiens)* s'ar înbogăţi în detrimentul aceluia care a făcut-o *(solvens* sau *dans)* [4].

---

p. 84, nota 7, *in fine*. Vedi şi t. I a lucrărei noastre, p. 186, nota 2.—Şi vice-versa, străinul naturalisat Român va putea, ca şi Românul de origină, să chieme pe un strain înaintea tribunalelor române (art. 13 C. C.), chiar dacă reclamantul străin n'ar fi devenit Român de cât în urma obligaţiunei a cărei executare se urmăreşte. Fœlix -Demangeat, I, 176, p. 363. Zachariæ (ediţia Massé Vergé), I, p. 84. C. Paris. D. P., 64. 2. 102.—*Contrà.* Massé-Vergé. *loco cit.*, nota 7. Massé, *Dr. comm.*, I, 682 (ediţia a 2-a). Cpr. C. Paris. D. P., 48. 2. 49.

[1] Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 460. A. Weiss, *op. cit.*, p. 745. Vincent et Pénaud, *op.* şi *v° cit.*, 204.—*Contrà.* Demante et Colmet de Santerre, I, 29 bis II, care aplică in specie regula comună: *Actor sequitur forum rei* (art. 58 Pr. civ.).

[2] Vedi Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*;—Cod., 4, 5, *eodem*;—L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*;—Instit., 3, 27, *De oblig. quasi ex contractu*, § 6 şi 7;—Art. 1887—1892 C. Calimach (1431 urm. C. austriac).

[3] Gestiunea de afaceri este, din contra, un quasi-contract bilateral sau sinalagmatic, pentru că el dă naştere la obligaţiuni reciproce între gerant şi stăpân. Vedi *suprà*, p. 311, nota 2.

Repetiţia taxelor vamale.

[4] Principiul că ceea ce a fost plătit fară a fi datorit, este supus repetiţiunei, se aplică şi la perceperea drepturilor vamale. Astfel, s'a decis că importatorul poate să ceara restituirea taxelor percepute după declaraţia sa, dacă există eroare din partea administraţiunei; adecă dacă s'a perceput mai mult de cât ar fi trebuit, sau dacă s'a perceput o taxă pentru un obiect, pe care tariful îl scuteşte de vamă.

Condictio indebiti.

Această acţiune se numea altă dată şi se numeşte şi astăzi *Condictio indebiti*, şi se întemeiează pe buna credinţă şi echitate (*ex æquo et bono*), care nu permite de a se reţinea fără causă bunurile altuia [1].

Acel care a primit un lucru nedatorit, trebue deci să'l restitue aproape ca şi cum l'ar fi primit cu titlu de înprumut, *quasi ex mutui datione* [2].

Condiţiunele cerute pentru ca Condictio indebiti să poată avea loc.

Art. 1092, § 1.—Ori-ce plată presupune o datorie: ceea ce s'a plătit fără să fie debit, este supus repetiţiunei. (Art. 993 C. C. Art. 1235 C. fr.).

Art. 992.—Cel ce, din eroare sau cu ştiinţă, primeşte ace-

Cas. belg. D. P., 83. 2. 149. Cpr. T. Huc, VIII, 393. Fuzier-Herman, art. 1377, No. 3. Vedi şi Cas. rom., 22 noembr. 1874. Bulet. S-a I, anul 1874, p. 285.

Repetiţia taxelor plătite administr. căilor ferate.

Se poate de asemene cere înapoi supra-taxele percepute de o companie de drum de fer sau de Stat, dacă drumurile de fer se exploateaza de el, în caz când asemene supra-taxe ar fi ilegale şi, în asemene caz, reclamaţia va putea fi justificata prin toate mijloacele permise de legea comercială. C. Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Vedi şi T. Huc, *loco cit.*

Domiciliul direcţiei generale a căilor ferate.

In asemene caz, fiind însă vorba de o acţiune personală mobiliara, se înţelege că administraţia sau direcţia căilor ferate, nu poate fi chiemata în judecată de cât la sediul ei, în Bucureşti (art. 75 No. 2. Pr. civ. şi art. 17, L. p. exploat. căilor ferate din 1883). Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 45 şi *Curierul judiciar* din acelaş an, No. 23. Vedi şi tr. nostru în limba franceza, p. 325, nota 2, art. *Actions.*

Restituirea darurilor de nuntă.

In caz de logodnă sau de promisiune de căsătorie, dacă căsătoria nu are loc, pentru un motiv sau pentru altul, fie care din viitorii soţi poate să ceară de la celalalt presenturile făcute cu ocasiunea logodnei, şi el nu se poate opune la această restituire, de vreme ce le deţine fără causă.

Art. 1301 din C. german.

Art. 1301 din noul cod german este formal în această privinţă, însă acest text adaogă, ca de câte ori logodna s'a stricat prin moartea unuia din logodnici, se presupune, la caz de îndoeală, că restituirea nu trebue sa aibă loc. „*Im Zweifel ist anzunehmen, das die Rückforderung ausgeschlossen sein soll, wenn das Verlöbniss durch den Tod eines der Verlobten aufgelöst wird*“.

[1] Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 186.—„*Hæc condictio ex bono et æquo introducta, quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuevit*“. L. 66, Dig., 12, 6.

[2] L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.* şi Instit., 3, 27, § 6.

ea ce nu'i este debit, este obligat a'l restitui acelnia de la care 'l-a primit. (Art. 993 urm., 1092, § 1, 1588 C. C. Art. 1376 C. fr.).

Art. 993.—Acela care, din eroare, credênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului.

Acest drept incetează când creditorul, *cu bună credință* [1]) a desființat titlul sèu de creanță: dar atunci, cel ce a plătit, are recurs in contra adevaratului debitor. (Art. 992, 994 urm., 1092, 1588, 1638 C. C. Art. 1377 C. fr.).

Două sunt condițiunele cerute pentru ca restituirea plăței nedatorite *(condictio indebiti)* să poată avea loc:

1º Facerea unei plăți nedatorite:

2º Plata să fi fost făcută din eroare [2]).

Prima condiție.—Plata trebue sa fie nedatorita.

Trei ipoteze se pot întâmpla:

Plata unei datorii care nu are ființă.

1º S'a plătit o datorie care nu are ființă, *quod omnino non debetur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6), de exemplu: o datorie achitată, nulă (inexistentă), sau chiar numai anulabila [3]), sau o datoric condiționala, inainte de îndeplinirea

---

Deosebire de redacție de la codul francez.

[1]) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespundètor francez, și sunt adaose de legiuitorul nostru, după observațiile lui Marcadé (V, art. 1377, p. 267, No. IV). Vedi *infrà*, p. 366, 368. Cpr. art. 1146 C. italian, care prevede de asemene că repetițiunea încetează de câte ori creditorul *de bună credință* s'a desfăcut de titlu și de garanțiele relative la creanță: „*se il creditore in consequenza del pagamento si è privato* **in buona fede** *del titolo e delle cautele relative al credito*".

[2]) Cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1889, No. 59 și din 1890, No. 74. Bulet. Cas. S-a I, 1889, p. 618. *Dreptul* din 1882, No. 80 și Bulet. Cas. S-a 1, 1882, p. 957.

Plata unei datorii stênsă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat.

[3]) Laurent, XX, 345, 346. T. Huc, VIII, 390. Cpr. Cas. fr., D. P., 86. 1. 433.—Ce trebue să decidem în caz când datoria ar fi fost stênsă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat? Există sau nu, în asemene caz, dreptul de repetiție? Chestiunea va fi discutată *infrà*, când ne vom ocupa despre obligațiile naturale (art. 1092, § 2). Art. 1088 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede că, în asemene caz, acțiunea în repețiune nu poate avea loc. Conform: art. 72, § 2, Cod. federal al obligațiilor (Elveția) și art. 222, C. german din 1896. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni controversate: Pothier, *Condictio indebiti*, V, No. 145. Laurent, XX, 349. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 29. Larombière, V, art. 1376, No. 22. Troplong, *Prescription*, I, 33.—Tot acolo vom vede dacă existența u-

condițiunei [1]; o datorie care are o causă ilicită [2]) sau o datorie a cărui instrument de probațiune este învestit cu o iscălitură falșă [3]), etc. Acest caz este prevědut de art. 1092, § 1: „Ori ce plată presupune o datorie; ceea ce s'a plătit fără să fie datorit, este supus repetițiunei“.

Oblig. alternative. Art. 1891 C. Calimach.

Obligațiunele alternative dau și ele loc la acțiunea în repetițiune. „Dacă cine-va dator fiind a da unul din doue lucruri, numai după voința sa, au dat cu greșală amêndouě, dice art. 1891 din codul Calimach (1436 C. austriac), poate să ceară înapoi acel lucru ce va voi dintr'acele doue“. Această soluție este adevarată și astăzi [4]).

Plata făcută altei persoane de cât creditorului.

2⁰ S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut altuia de cât adevaratului creditor, *quod alii debetur, si alii solvatur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: am plătit lui A ceea ce datoream lui B. Acest caz este prevědut de art. 992: „Cel ce, din eroare sau cu știință, primește aceia ce nu-i este datorit, este obligat a'l restitui aceluia de la care l'a primit“.

Plata făcută de altă persoană de cât debitorul.

3⁰ S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut din eroare de altul de cât de debitor, *si id quod alius debebat, alius, quasi ipse debeat, solvat* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: 'ți am plătit din eroare ceea ce'ți datorea un

---

nei obligațiuni naturale înpedică sau nu acțiunea în repetițiune de a avea loc. Cpr. T. Huc, VIII, 390.

[1] „*Sub conditione debitum, per errorem solutum, pendente quidem conditione, repetitur; conditione autem existente, repeti non potest*“. L. 16, Pr., Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*“ Acel ce au plătit, dice art. 1889 din codul Calimach (1434 C. austriac), poate să ceară întoarcerea celor plătite, când datoria ori cu ce chip va fi încă nelămurită (adecă necertă), *sau când atârnă încă de îndeplinirea condiției adăogite.* Iar plata unei datorii limpezite și fără condiție, nu poate s'o ceară înapoi cu cuvênt că au plătit-o înaintea termenului“. „Dacă o obligație cu termen s'a îndeplinit înainte de termen, repetiția nu are loc, dice art. 813, § 2 din noul cod german“. Soluția codului Calimach, în privința obligațiilor cu termen, este admisă și astazi, pentru că *cine are termen datorește* (art. 1023 C. C., 316 C. com.). Cpr. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 347. T. Huc, VIII, 391, p. 520. E. Lehr, *Dr. germanique*, 238, p. 287. Vedi și *infrà*, explic. art. 1023.

[2]) Baudry, II, 1341. Cas. fr., D. P., 87. 1. 465.

[3]) Baudry, *loco cit.*, Cas. fr., D. P., 86. 1. 88.

[4]) Cpr. Laurent, XX, 347, *in fine*. Peucescu, II, 187. T. Huc, VIII, 391.

altul [1]. Acest ultim caz este prevĕdut de art. 993, § 1: „Acela care, din eroare, credênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului“.

Art. 993, § 2. La această regulă se face însă excepție prin § 2 al art. 993. In adevĕr, acest text prevede că „dreptul de repetițiune încetează, când creditorul, *cu bună credință*, a desființat titlul sĕu de creanță, remânênd acelui ce a plătit recurs contra adevaratului debitor“ [2].

Eată ipoteza pe care o prevede textul: A îmi datorea o sumă de bani, care mi s'a plătit de B din eroare, credênd că el este debitor. Dacă, în urma acestei plăți, am desființat titlul creanței, rupându'l de ex., sau ștergênd semnătura de pe el [3], etc., pentru că nu mai am nevoe de el, de oare ce am fost desinteresat, nu mai sunt obligat a restitui ceea ce am primit, fiind că ne mai avênd nici un titlu, adevaratul debitor ar putea să'mi refuse de a plăti datoria, și eu nu l'aș putea constrênge la plată ne mai avênd nici o dovadă contra lui. Paguba, în asemene caz,

---

Plata făcută de o a treia persoană cu bună știință în numele debitorului.

[1] Plata făcută de o a treia persoană în numele debitorului și cu bună știință că nu plătește o datorie a sa, ci a adevaratului debitor, nu dă loc la *condictio indebiti*, ci la o acțiune în despăgubire îndreptată contra debitorului liberat. Există deci în specie gestiune de afaceri, ear nu o plată nedatorită. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49. Cpr. Laurent, XX, 357, *in fine*.

[2] Aceasta este singura excepție pe care o prevede legiuitorul. Mai există însă și un alt caz în care repetițiunea nu va avea loc, și anume acel în care creditorul, care a primit ceea ce i se datorea, ar fi stipulat că acel care a făcut plata, să nu poată exercita nici un soiŭ de repetițiune, stipulațiune care ar fi validă în basa libertăței convențiunelor (art. 969). Demolombe, XXXI, 331.

Oblig. constatată prin un act autentic.

[3] Aceasta lasă a se presupune că este vorba, în specie, de o obligațiune constatată prin un act sub-semnătură privată, căci actul autentic nu poate nici o dată fi distrus, pentru că se poate în tot-deauna scoate copie de pe originalul aflător în archiva tribunalului (art. 12 L. din 1 sept. 1886). Cpr. Pĕucescu, II, 225.

Mențiunea făcută în dosul titlului de primirea banilor nu împedică repetiția.

Mențiunea făcută de creditor în dosul titlului despre primirea banilor neechivalând cu desființarea lui, nu va împedeca, cel puțin în regulă generală, acțiunea în repetițiune. Creditorul contra căruia s'ar exercita o asemene acțiune se va adresa la adevaratul debitor, carele nu se va putea opune la plată, îndată ce i se va dovedi că banii primiți au fost restituiți. Cpr. Pĕucescu, *loco suprà cit.*

Acţiunea de in rem verso.

nu mĕ va privi pe mine, ci pe solvent, el fiind în culpă că n'a deschis ochiĭ. De aceea, el nu are în contra mea acţiunea în repetiţiune, ci acţiunea *de in rem verso* [1] în contra adevaratului debitor pentru care a plătit (art. 993, § 2).

---

[1] Laurent, XX, 364. T. Huc, VIII, 397. Giorgio Giorgi, V, 99. Demolombe, XXXI, 327. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28 Veḑi însă Larombière (V, art. 1377, No. 11), după care recursul plătitorului ar fi o acţiune *negotiorum gestorum*. In acelaş sens, Gr. G. Pĕucescu, II, 230.

Plătitorul are el garanţiele care asiguran creanţa stênsă?

Ori-care ar fi caracterul acestui recurs, el poate adeseori să remâe ineficace din causa insolvabilităţei debitorului liberat. De aceea, autoriĭ se intreabă dacă solventul sau plătitorul se poate sau nu folosi de garanţiele care asigurau creanţa stênsă prin plată?

Subrogaţie legală. Art. 1108.

Este un caz în care afirmativa nu poate suferi îndoeală, şi anume, acel în care plata s'a făcut în condiţiunele subrogaţiunei legale (art. 1108). După art. 1108, subrogaţiunea se face de drept, *ipso jure*:

1° In folosul aceluia care, fiind el insuş creditor, plăteşte altui creditor ce are preferinţă, adecă privilegiŭ sau ipotecă;

2° In folosul aceluia care, dobêndind un imobil ce era ipotecat, plăteşte preţul creditorilor ipotecari, în loc de a'l plăti vêndĕtorului;

3° In folosul aceluia care, fiind obligat cu alţiĭ sau pentru alţiĭ la plata datoriei, de ex., în calitate de co-debitor sau de fidejusor, are interes a o plăti;

4° In fine, în folosul moştenitorului beneficiar, care, din averea sa personală, a plătit datoriele succesiunei.

In toate aceste casuri, acel care a plătit, fie chiar din eroare, fiind *ipso jure* subrogat creditorului care 'şi-a primit plata, se va folosi de toate asigurările accesoriĭ ce garantau creanţa plătită, pentru că art. 1108 nu distinge între casul în care plata s'ar fi făcut din eroare sau fără eroare. Art. 1108 cuprindênd o disposiţie generală, ca atare, se aplică şi la plăţile făcute din eroare. Demolombe, XXXI, 329. Larombière, V, art. 1377, No. 11. Pĕucescu, II, 232. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28.—Veḑi însă Laurent, XX, 364.

Subrogaţie convenţională. Art. 1107.

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în caz de subrogaţiune convenţională (art. 1107). Astfel, dacă credêndu-me chiemat împreună cu alţiĭ la o moştenire, am desinteresat pe un creditor ipotecar, stipulând, conform art. 1107, că voi fi subrogat în drepturile sale, şi apoi, în urmă, se va descoperi un testament prin care întreaga moştenire este lasată unui legatar universal, voi avea contra acestui legatar acţiunea ipotecară ce aparţinea creditorului pe care l'am plătit. Cpr. Pĕucescu, II, 233.

Existența bunei credinte. Deoseb. de redacție de la codul francez.

Remâne însă bine înțeles, și textul nostru de astă dată o spune anume, că creditorul care a primit plata nu se poate opune la restituire de cât *dacă a fost de bună credință*, adecă dacă a credut că acel care a plătit era adevaratul debitor. căci dacă el știea că plătitorul nu'i datorește nimic, nu mai exisă nici o rațiune de a se stabili o excepție în favoarea sa, și dreptul comun își va primi aplicație [1]).

Casurile în care art. 993, § 2 nu mai este aplicabil. Controversă.

Dar dacă, în loc de a desființa titlul obligațiunei, creditorul ar fi lasat să se îndeplinească prescripția, sau ar fi renunțat la siguranțele care garantau creanța sa, ori ar fi neglijat de a pastra acele siguranțe, nereînoind, bunăoară, inscripția sa ipotecară (art. 1786), disposiția art. 993 § 2 n'ar mai fi aplicabilă, pentru că ea fiind excepțională, nu poate fi intinsă la alte casuri neprevēdute de lege: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* [2]).

Casurile în care nu există subrogație legală. Controversă.

Mai mult încă, se susține că acel care a plătit din eroare are asigurările creanței plătite chiar când n'ar exista subrogațiune legală sau convențională. Demolombe, XXXI, 330. Larombière, V, art. 1377, N. 11. Mourlon, II, 1680. Chestiunea de astă dată este însă îndoelnică, pentru că de câte ori s'a sevêrșit o plată pură și simplă, fără subrogațiune, obligațiunea s'a stêns cu toate asigurarile care o garantau, și echitatea nu poate să meargă până a le reînvia, spre a le acorda aceluia care a făcut plata. Laurent, XX, 364. Peucescu, II, 234. Comp. și Laurent, IX, 187.

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Marcadé, V, art. 1377, No. IV. Baudry, II, 1341. Fuzier-Herman. III, art. 1377, No. 27. Thiry, III, 199. Peucescu, II, 228. Demolombe, XXXI, 317. Larombière, V, art. 1377, No. 8. Demante, et Colmet de Santerre, V, 358 bis I. T. Huc, VIII, 396, și toți autorii.

[2]) Baudry, II, 1341, *in fine*. Laurent, XX, 363. T. Huc, VIII, 396. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 20 urm. Cas. fr. și C. Riom. D. P., 59. 1. 362. D. P., 56. 2. 136. Cpr. D. P., 48. 1. 214.—*Contrà*. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Demolombe, XXXI, 321 urm. Duranton, XIII, 685. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 733, text și nota 21. Larombière, V, art. 1377, No. 10. Thiry, III, 199. Demante, V, 358 bis 1. Cpr. C. Caen, D. P., 92. 2. 177. Codul italian admite în termeni expreși acest din urmă sistem. Vedi art. 1146 din acest cod, citat textual *suprà*, p. 364, nota 1. Tot în acest sens, și în termeni mai formali încă, este redactat art. 1899 din codul spaniol de la 1889.

A doua condiţie.—Plata trebue să fi fost făcută din eroare în toate casurile. Controversă.

Pentru ca condicţiunea *indebiti* să poată avea loc, nu este de ajuns ca să se fi făcut o plată nedatorită, ci mai trebue încă ca plata să fi fost făcută *din eroare*, sau *cu greşală*, după cum se exprimă art. 1887 din codul Calimach (1431 C. austriac)[1], şi aceasta în toate ipotezele mai sus expuse, fără a se distinge casul inexistenţei datoriei (art. 1092, § 1) de acela în care plata s'ar fi făcut altuia de cât adevaratului creditor (art. 992) şi de casul în care plata s'ar fi făcut de altul de cât de adevaratul debitor (art. 993, § 1).

Tradiţia vechie.

In adevăr, dreptul roman nu făcea nici o deosebire între aceste casuri, şi discursul tribunului *Tarrible*[2]) ne dovedeşte că legiuitorul s'a referit în totul la tradiţiunea romană, după care, în toate casurile, condicţiunea *indebiti* nu era primită de cât dacă plata fusese făcută *din eroare*; de unde şi consecinţa că acţiunea în repetiţiune nu există pentru acel care a plătit un lucru nedatorit, ştiind că nu'l datoreşte: „Dacă cineva au dat un lucru ca o datorie, *ce ştieu că nu'i dator*, dice art. 1888 din codul Calimach (1432, *in fine* C. austriac), nu poate să ceară întoarcerea lui“[3]). (Cpr. art. 814 C. german din 1896).

Justificarea acestei soluţiuni.

Această soluţie este foarte juridică, pentru că condicţiunea *indebiti* fiind întemeiată pe echitate (*æquitatis ratione, ex æquo et bono*), echitatea nu cere ca legea să vie în ajutorul aceluia care a plătit ştiind că nu este dator, fiind că el singur 'şi a pricinuit cu voinţă dauna ce sufere, şi cu drept cuvênt i se poate aplica adagiul: *volenti non fit injuria*.

In adevăr, din două lucruri unul: sau cineva a plătit o datorie inexistentă, ştiind că nu este dator, şi atunci intenția sa a fost de a face o donațiune... *donasse videtur* (L. 53, Dig. 50, 17); sau plata a fost făcută pentru stêngerea unei obligațiuni existente de către o persoană care știea că nu datorește, și în asemene caz, este de presupus că acea persoană a voit să plătească în socoteala și pentru debitorul adevarat. Plata nefiind deci în specie fără causă, acțiunea în repetițiune din partea acestui *solvens*, nu va putea să aibă loc [1].

---

[1]) Eroarea în care se găseşte plătitorul trebue să fie causa determinantă a plăţei. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.

[2]) Vedi Locré, VI, p. 285, 286.

Dreptul roman.

[3]) „*Et quidem si quis indebitum* **ignorans** *solvit, per hanc actionem condicere potest.* **Sed si sciens se non debere solvit,** *cessat repetitio*“. (L. 1, § 1, Dig., 12, 6, *De condic. indebiti*). Vedi şi L. 53, Dig. 50, 17, unde se dice: „*Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est*“. Mai vedi încă L. 9, Cod., 4, 5, unde se dice: „*Indebitum solutum* **sciens,** *non recte repetit*“.

Eroare de fapt sau de drept

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, se cere deci în tot-deauna o eroare din partea acelui care a făcut plata, fără a se distinge între eroarea scusabilă sau nescusabilă, între acea de fapt sau de drept [2]. Codul actual

---

[1] Pothier, *Condictio indebiti*, V, 160. Baudry, II, 1342. T. Huc, VIII, 388. Vigié, II, 1691. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 352. Arntz, III, 468. Larombière, V, art. 1376, No. 2 și 26. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 728, nota 3 și 4. Demolombe, XXXI, 276 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, 1 urm. Fr. Lehr, *Dr. germanique*, 238. Giorgio Giorgi, V, 100. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.—*Contrà*. Marcadé, V. art. 1377, No. 1. Demante et Colmet de Santerre, V, 174 bis XII și 357 bis III. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 4. Mourlon, *Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 196, No. 4. Cpr. și Mourlon, II, 1674. După acești din urma autori, eroarea solventului n'ar fi necesară pentru admiterea condicțiunei *indebiti* în ipotesele prevĕdute de art. 1092, § 1 și 992, ci numai in casul art. 993.

[2] Baudry, II, 1342, *in fine*. Arntz, III, 468. Vigié, II, 1693. Acollas, II, 975. Laurent, XX, 354. Demolombe, XXXI, 280. Demante, V, 357 bis VII. Larombière, V, art. 1376, No. 32. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 729. Marcadé, V, art. 1376, No. 2. Solon, *Nullités des actes*, I, 205. Duranton, X, 128 și XIII, 682. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 5. Thiry, III, 198. Giorgio Giorgi, V, 101. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 131. Cas. fr., D. P., 85. 1. 417. Vedi și *suprà*, p. 53.

Dreptul roman. Controversă.

La Romani, se controversa, din contra, chestiunea de a se ști dacă acel care făcuse o plată nedatorită din causa unei erori de drept *(error juris)* avea sau nu condicțiunea *indebiti*. Cpr. L. 9. § 5, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia* și L. 10, Cod., 1. 18, *eodem tit.* Vedi și *suprà*, p. 53. nota 2.

Dreptul strain și codul Calimach.

Mai este încă de observat că art. 1523 din codul Saxoniei și art. 1431 din codul austriac, prevĕd anume atât eroarea de fapt cât și acea de drept *(Rechtsirrthum)*. Textul corespundĕtor din codul Calimach (1887) vorbește numai de *greșală*, însă acest cuvênt fiind general, se înțelege nu distinge, în adevĕr, eroarea de fapt de acea de drept, de cât în casuĭ art. 1206, § 2.

Dreptul francez. Deosebire de redacţie.

Codul francez mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacţiuni (art. 2052, § 2)[1], însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru (art. 1711), din causă că el vorbeşte şi de lesiune, pe care legiuitorul român n'a admis-o, în privinţa majorilor, de cât în casul art. 694[2]. Causa eliminărei § 2 din art. 2052 fr. nu se datoreşte deci eroarei de drept, despre care vorbeşte acest text, ci lesiunei, pe care legiuitorul n'a voit s'o admită cu nici un preţ. In loc de a se elimina din textul fr. ceea ce este relativ la lesiune, s'a eliminat articolul întreg.

Art. 1169.

Conform principiului înscris în art. 1169, acel care exercită acţiunea în repetiţiune va trebui să dovedească existenţa tuturor condiţiunelor cerute de lege pentru ca acţiunea sa să fie primită în justiţie[3].

Ce trebue să dovedească acel care exercită acţiunea în repetiţie.

El va trebui deci să stabilească: 1° faptul plăţei: 2° că plata nu era datorită, adecă că nu exista nici o obligaţie civilă sau naturală, sau, dacă o asemene obligaţie avea fiinţă, că el nu era debitor, sau în fine, dacă el era debitor, că acel care a primit plata nu era adevaratul creditor; 3° că plata a fost făcută din eroare, fie de fapt, fie de drept[4].

Proba se face după dreptul comun.

Dovada acestor fapte nu se va putea face, în materie civilă[5], de cât conform dreptului comun: ceea ce în-

---

că cuprinde şi eroarea de drept.—Art. 468 din codul cant. Grisons (opera profesorului Planta) şi art. 1221 din codul cant. Zurich de la 1855 (opera savantului profesor Bluntschli) prevede, din contra, ca eroarea de drept nu este o causă de repetiţiune de cât atunci când din împrejurări excepţionale reesă că ea era scusabilă (*probabilis error*); când, de ex., ea este relativa la un principiu de drept controversat între juriseonsulţi şi când persoanele străine de ştiinţa dreptului ar putea fi scusate că n'au înţeles. Vedi Bluntschli, *Privatrechtliches Gesetzbuch, mit Erläuterungen* (ediţia a 2-a, 1872) şi E. Lehr, *Dr. germanique*, 238.

[1] Vedi *suprà*, p. 54, *ad notam*.

[2] Vedi *suprà*, p. 91 urm, 95.

[3] Cpr. art. 1900 din codul spaniol de la 1889.

[4] Cpr. Cas. fr., 27 iulie 1894. *Pand. Périod.*, 95. 1. 333.

Codul comercial.

[5] In materie comercială, dovada se va putea face prin ori ce mijloace (art. 46 urm. C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*. Cpr. C. Poitiers şi Bordeaux, D. P., 92. 2. 455.

semnează că proba testimonială și presumpțiunele nu sunt admisibile de cât atunci când există un început de dovadă scrisă (art. 1197) [1].

Dovedirea erorei.

Numai eroarea va putea fi dovedită prin ori ce mijloace de probațiune, ea fiind un fapt despre care solventul n'a putut să'și procure o dovadă scrisă [2].

Presumpțiunea erorei. Controversă.

In ori ce caz, eroarea nu se presupune, pentru că nici un text nu admite asemene presumpțiune legală [3].

Fiind însă că a doua dovadă are de obiect un fapt negativ (faptul că nu se datorea), și a treia, un fapt intelectual (eroarea), judecătorii vor avea oare-care latitudine in apreciarea lor.

Casurile în care reclamantul este scutit de oare-care dovedi.

Astfel, dacă pârîtul începe prin a nega cu rea credință plata care se dovedește de reclamant, judecătorul va scuti pe acest din urmă de celelalte dovedi, condamnând pe pârît la restituire, afară de casul când acesta va dovedi că plata îi era datorită, căci ar fi absurd, după cum se exprima o lege din Digeste, ca acel care a tăgăduit primirea unei sumi de bani și a fost dovedit de mincinos, să poată sîli pe adversarul seu a dovedi că suma plătită nu era datorită [4]. Regula inscrisă în această lege, admisă formal prin art. 1223 din codul cant. Zurich și prin art. 1900 din codul spaniol [5], va fi deci observată și astăzi, cu toate că ea n'a fost reprodusă în legea actuală 1).

---

[1] Baudry, II, 1343. Thiry, III, 198. Demolombe, XXX, 151, 158 și XXXI, 283 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 16 urm. Laurent, XX, 366 urm. Vigié, II, 1693. Demante, V, 357 bis VIII. T. Huc, VIII, 394.

[2] Vigié, *loco suprà cit.* T. Huc. VIII, 394.

Codul spaniol. Art. 1901.

[3] Laurent, XX, 368. T. Huc, VIII, 394.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 286. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 730. Larombière, V, art. 1376, No. 30. In acest din urmă sens, art. 1901 din codul spaniol prevede că „plata se presupune a fi fost făcută din eroare, când se dă un lucru care n'a fost nici o dată datorit, sau care fusese plătit; acel de la care se cere restituirea poate însă să dovedească că remiterea i-a fost făcută cu titlu de liberalitate, sau cu altă causă justă“.

[4] „*Per etenim absurdum est, eum qui ab initio negavit pecuniam suscepisse, postquam fuerit convictus eam accepisse, probationem non debiti ab adversario exigere*“. (L. 25, Pr., *in medio*, Dig., 22, 3, *De probationibus).*

Art. 1900 C. spaniol.

[5] „Dovada plăței incumbă aceluia care pretinde că a făcut-o, dice art. 1900 din codul spaniol. El va trebui însă să mai dovedească eroarea sa, afară de casul când pârîtul va nega primirea plăței. In asemene caz, dovada facerei plăței des-

Dacă există îndoeală, ea va fi interpretată în contra aceleia din părți, ori care ar fi, care, trebuind să aducă o probă, o aduce necomplectă sau neîndestulătoare. Acesta este înțělesul ce autorii dau unui fragment a lui Ulpian, în care se dice: „*In re obscura, melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro*". (L. 41, § 1, Dig., 50, 17.) 2).

De câte ori aceste dovedi au fost făcute, de atâte ori repetițiunea va avea loc, fără a distinge dacă acel care a primit plata era de bună sau de rea credință, dacă el a primit-o din eroare sau cu știință, dice art. 992 3).

Restituția va avea loc, chiar dacă acel care a primit plata era de bună credință, pentru că buna sa credință nu'l autorisă a se înavuți în detrimentul altuia.

Casurile in care buna sau reaua credință se ieu in consideraţie.

Buna sau reaua credință se iea în considerație numai când este vorba de a se hotarî câtimea restituțiunei, și obligația restituirei este mai mult sau mai puțin întinsă, după cum primitorul plaței (*accipiens*) era sau nu de bună credință (art. 994—996). Obligațiunea restituirei mai variază încă după natura obiectului plăței (art. 995).

Acțiunea în repetiţie aparţine aceluia care a făcut plata.

Acțiunea pentru restituirea plăței nedatorite este o acțiune personală, care aparține acelui ce a făcut plata din eroare, fie că a plătit el însuș, fie că altul a plătit pentru dênsul, de ex., un mandatar legal sau convențional.

---

carcă pe reclamant de ori ce altă probă. Aceasta nu înpedecă însă pe pârît de a justifica că ceea ce se presupune a fi primit, îi era în realitate datorit".

Art. 1223 C. cant. Zurich.

Tot cam în asemene termeni se exprimă și art. 1223 din codul cant. Zurich: „Dacă pârîtul tăgăduește plata, dice acest text, și reclamantul o stabilește, acest din urmă este scutit de a dovedi eroarea sa, și pârîtul este condamnat la restituire, dacă el nu poate să stabilească că reclamantul era debitorul sěu, sau că plata a fost făcută cu știință, cu toate că nu exista o datorie exigibilă".

1) Arntz, III, 469. Mourlon, II, 1678. Laurent, XX, 369. Berriat St. Prix, II, 5459. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 731. Duranton, XII, 12 și XIII, 696. Larombière, V, art. 1376, No. 28. Pêucescu, II, 301. Fuzier-Herman, art. 1377, N. 19. T. Huc, VIII, 394. Demante, V, 357 bis VII. — Vedi însă Demolombe, XXXI, 289.

2) Cpr. Demolombe, XXXI, 290. Larombière, V, art. 1376, No. 31. Pêucescu, II, 302.

3) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 70.

Art. 974. Ea poate însă fi exercitată de creditorii lui, în numele debitorului lor (art. 974). Vedi *suprà*, p. 202.

Prescr. acţiunei. Această acţiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [1].

Acţiunea în repetiţiune se va întroduce contra acelui care a primit plata direct sau indirect, fie prin sine, fie prin mijlocul unui mandatar, sau în contra aceluia care s'a folosit de ea [2].

Dacă plata a fost făcută la mai multe persoane, fie care din primitorii ei va putea fi apucat în parte [3].

Capacitatea primitorului plăţei. Pentru ca primitorul plăţei să poată fi obligat la restituirea ei, se cere însă ca el să fi avut capacitatea de a o primi, căci altfel, el n'ar fi obligat la restituire de cât in limitele folosului ce a tras din plată (art. 1164), afară de casul în care el ar fi comis un delicit sau un quasi-delicit, în care caz, el va trebui să plătească toată paguba pricinuită prin fapta sa [4].

Efectele plăţei nedatorite (între părţi).—Obligaţiunele primitorului plăţei.

Art. 994.—Când cel ce a primit plata a fost de rea credinţă, este dator a restitui atât capitalul cât şi interesele sau fructele din diua plaţei. (Art. 483, 485 urm., 522 urm., 995 urm. C. C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1378 C. fr.).

Art. 995.—Când lucrul plătit nedebit era un imobil sau un mobil corporal, cel care 'l a primit cu rea credinţă, este obligat a'l restitui în natură, dacă există, sau valoarea lucrului, dacă a perit sau s'a deteriorat, chiar prin casuri fortuite, *afară numai de va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind şi în posesiunea proprietarului* [5].

Cel care a primit lucrul cu bună credinţă este obligat a 'l restitui, dacă există, dar este liberat prin perderea lui, şi nu respunde de deteriorări [1]. (Art. 996 urm., 1156, 1898, 1899 C. C. Art. 1379 C. fr.).

---

[1] Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1887, p. 978. Vedi şi Cas. fr. D. P., 63. 1. 195. Peucescu, II, 303. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 71.

[2] T. Huc, VIII, 395. Cas. fr. D. P., 81. 1. 456.

[3] T. Huc, VIII, 395. C. Pau. D. P., 91. 2. 152.

[4] T. Huc, *loco suprà cit.* Laurent, XX, 355. Demolombe, XXXI, 239. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 739, text şi nota 8.

Deoseb. de redacţie de la codul francez. [5] Cuvintele subliniate, care termină § 1 al art. 995, nu există în codul francez, şi sunt adause de legiuitorul nostru, tot după Marcadé (V, art. 1378–1380, No. 1, p. 269). Soluţia ar fi fost însă aceiaş, chiar dacă aceste cuvinte ar fi lipsit din text, în baza art. 1156, § 2. Vedi *infrà*, p. 379.

Art. 996.—Când cel ce a primit lucrul cu rea credinţă. l'a înstrăinat, este dator a întoarce valoarea lucrului din ḑina cererei în restituţiune [2].

Când cel care l'a primit era de bună credinţă, nu este obligat a restitui de cât numai preţul cu care a vêndut lucrul. (Art. 485, 997, 1095, 1097, 1341, 1607, 1898, 1899 C. C. Art. 1380 C. fr.)

Pentru a ne da samă despre ceea ce cuprinde restituirea plăţei nedatorite, trebue să distingem dàcă primitorul plăţei a fost sau nu de bună credinţă.

Casul în care primitorul plăţei a fost de bună credinţa. Ce trebue să se restitue în asemene caz.

Să presupunem că primitorul plăţei a fost de bună credinţă, adecă n'a putut din împrejurări să prepue greşala plătitorului. după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac); în asemenea caz, el fiind considerat ca un posesor de bună credinţă (art. 485) tot ce se cere de la dênsul este ca să nu se înbogăţească în detrimentul solventului. Prin urmare. dacă el a primit o sumă de bani, el va restitui numai capitalul, fără dobêndă. pe care, de altmintrelea, el e presupus a o fi cheltuit. (Argument din art. 485 şi *a contrario* din art. 994) [3].

N'ar trebui însă să credem, dupa cum pe nedrept susţin unii [4], că primitorul plăţei de bună credinţă ar putea să reţină dobêndile sau veniturile unei rente atunci, când plata nedatorită ar fi avut de obiect tocmai aceste dobêndi sau venituri, pentru că, în casul de faţă, ele constituesc un capital. care trebue să fie restituit, fiind că el a fost plătit fără a fi datorit [5].

---

[1] Paragraful 2 din art. 995 nu exista în codul fr. şi este adaos de legiuitorul nostru earăş după Marcadé *(loco cit.)*. Veḑi *infrà*, p. 376, text şi nota 5.

Deoseb. de redacţie de la codul fr.

[2] Paragraful 1 din art. 996 lipseşte în codul francez şi este adaos de legiuitorul nostru după observaţiile lui Marcadé, (V, p. 269, art. 1278 -1280, No. 1). „Daca primitorul plăţei a fost de rea credinţă în momentul deteriorărilor, perderei sau *instrăinàrei* lucrului, ḑice acest autor, el va trebui, în caz de perdere *sau de instrăinare*, să restitue *valoarea reală* a lucrului". Veḑi *infrà*, p. 379, text şi nota 2.

Altă deoseb. de redacţie de la codul francez.

[3] Thiry, III, 200. Mourlon, II, 1681. Baudry, III, 1344. T. Huc, VIII, 399.

[4] Demolombe, IX, 624 şi XXXI, 341. Massé-Vergé, II, § 295, p. 105, nota 4, *in fine*. Peucescu, II, 247.

[5] Laurent, XX, 373. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 735, text şi nota 28. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 399. Cas. fr. şi C. Gand. D. P., 59. 1. 362. *Pasicrisie belge*, 90. 2 102.

Restit. dividendelor fictive.

Tot pe baza acestor principii s'a decis că acționarii unei societăți trebue să restitue dividendele fictive ce ar fi primit, dacă se constată că societatea nu a realisat nici un beneficiu [1]. (Cpr. art. 117, § 2 C. com.).

Oblig. de a plăti dobênda. Art. 1088.

Primitorul de bună credință a unei sumi de bani va datori dobênda numai de la punerea în întârḑiere, adecă din ḑiua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088) [2].

Primirea unui obiect determinat.

Dacă el a primit alt ceva de cât bani sau producte, adecă un imobil sau un mobil corporal determinat în individualitatea sa, el le va restitui în natură, adecă identic acelaș lucru [3], păstrând fructele până la cererea în judecată (art. 485, 995).

Deteriorarea lucrului primit drept plată.

Dacă lucrul a perit sau s'a deteriorat [4], fie prin caz fortuit, fie prin culpa primitorului plăței, el este liberat și nu are nimic de restituit conform art. 995, § 2, care nu există în codul fr. și care este adaos de legiuitorul nostru, după Marcadé [5].

Legiuitorul nostru a curmat, în această privință, discuțiunea care există în Francia (veḑi nota 5), admițênd soluțiunea cea mai juridică și scutind pe primitorul plăței de ori ce responsabilitate, pentru că el privind lucrul ca al sèu, a putut să nu'l ingrijească, de ex., să nu'i facă reparațiile trebuitoare, sau chiar să'l strice, fără a fi în culpă, soluție care era admisă și la Romani, unde o lege din Digeste prevede că acel care n'a îngrijit de un lucru pe care îl credea al seu, nu este supus la nici o responsabilitate [1].

---

[1] Cas. fr. D. P., 81. 1. 18. T. Huc, VIII, 399. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 63 urm. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, II, 891 urm.

[2] Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1886, p. 91. *Dreptul* din 1892, No. 70 și Bulet. S-a 1, 1892, p. 873. C. Caen și Cas. fr., D. P., 92. 2. 177. D. P., 79. 1. 372. D. P., 92. 1. 565. C. Riom, *Pand. Period.*, 92. 2. 11. Demolombe, XXXI, 339. T. Huc, VIII, 399. Baudry, II, 1344. Laurent, XX, 372. Larombière, V, art. 1378, No. 10. Demante, V, 359 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 3.

[3] *„Quod indebitum per errorem solvitur, aut ipsum, aut tantundem repetitur"*. (L. 7, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Ce se înțelege prin deteriorări.

[4] Prin *deteriorări* sau *degradațiuni* (art. 767) se înțelege aici, ca și în art. 767 și 1018, § 3, stricăciunele sau perderele parțiale aduse lucrului *(periculum deteriorationis)*, prin opoziție la perirea sau distrugerea totală a lucrului *(periculum interitus)*. Veḑi *suprà*, p. 187.

[5] Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Cu toate că această disposiție lipsește în codul fr., majoritatea autorilor se pronunță în acelaș sens. Veḑi Demolombe, XXXI, 366 urm. T. Huc, VIII, 400. Arntz, III, 470. Mourlon, II, 1683. Laurent, XX, 376. Demante, V, 360 bis II. Larombière, V, art. 1378, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 736, text și nota 30. Cpr. Pothier, *Condictio indebiti*, V, 170.—*Contrà*. Duranton, XIII, 693, nota 1.

El va respunde însă de deteriorările aduse lucrului prin faptul sèu, în urma cunoștinței ce a avut de obligația de restituire, pentru că din acest moment, ori ce negligență din partea lui devine o culpă [2].

Perderea lucrului prin caz fortuit.

Mai mult încă, el va trebui, în asemene ipoteză, să respundă și de perderea provenită prin caz fortuit, afară numai de se va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind chiar în posesiunea debitorului (art. 995, 1156, § 2), pentru că debitorul de rea credință este considerat ca un debitor pus în întârdiere, și în urma punerei în întârdiere, el respunde atât de deteriorările aduse lucrului prin faptul lui, cât și de perderea provenită prin caz fortuit (art. 1074, § 2, 1156, 1601). Această soluție fiind admisă de lege în privința primitorului plăței, care de la început încă, a fost de rea credință (art. 995, § 1), nimic nu ne autorisă a distinge între acest primitor și acel care a devenit mai în urmă de rea credință.

Din momentul ce primitorul lucrului a aflat că el trebue să'l restitue *(mala fides superveniens)*, din acel moment el trebue considerat ca un debitor pus în întârdiere, și prin urmare, tratat ca atare. Aceasta este rigoarea principiilor [3].

Instrăinarea lucrului de către primitorul plăței de bună credință.

Dacă primitorul lucrului de bună credință l'a instrăinat cu titlu oneros, el va restitui numai prețul cu care a vêndut lucrul, chiar când acest preț ar fi inferior valorei reale a lucrului, pentru că numai întru atâta el s'a inbogățit (art. 996, § 2)[1]. Dacă lucrul n'a fost vêndut, ci dăruit, dăruitorul nu datorește nimic, pentru că nu a tras nici un folos din el, afară de acțiunele ce el avea în contra donatarului, precum este acea in revocare pentru neîndeplinire de sarcini, pentru ingratitudine, etc.[2].

---

[1] *„Qui quasi suam rem neglexit, nulli querellæ subjectus est“*. L. 31, § 3, Dig., 5, 3, *De hereditatis petitione*.

[2] Pothier, *op. cit.*, V, 171. Arntz, III, 470. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 372. Laurent, XX, 376. Mourlon, II, 1684.

[3] Cpr. Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 2, p. 270. Boissonade, II, 267, p. 271. Pencescu, II, 262.—*Contra*. Demolombe, XXXI, 373. Vedi și Mourlon, II, 1684.

Momentul când trebue să existe buna credință.

Buna credință trebue să existe nu numai în momentul primirei lucrului, dar și în momentul înstrăinărei, pentru că instrăinarea trebue să fie lipsită de fraudă... *sine fraude distrahere*, după expresia lui Ulpian (L. 26, § 12, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*)[3].

Casurile in care primitorul plătei a fost de rea credință.

Să presupunem acum că primitorul plăței a fost de rea credință, adecă că el a știut sau din împrejurări a putut să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac). In asemene caz, el este considerat ca un stăpânitor de rea credință (art. 485), și ca atare, trebue să despăgubească pe plătitor de toate daunele ce i a causat plata, el fiind pus de drept în întârdiere prin reaua sa credință.

Astfel, daca i s'a plătit o sumă de bani, el va restitui atât capitalul cât și dobênda din diua facerei plăței (art. 994)[4], ear nu numai din diua cererei în judecată, ca în ipoteza când ar fi fost de bună credință. (Vedi p. 376).

---

[1] Daca prețul nu s'a plătit încă, el va restitui creanța ce are în contra cumpărătorului. Art. 1607 are o disposiție identica in privința depositului. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 4 și art. 1149 C. italian, unde se dice că acel care a înstrainat lucrul de bună credință trebue să restitue prețul sau acțiunea în contra cumpărătorului, *l'azione per conseguirlo*.

[2] Arntz, III, 470. Peucescu, II, 266. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 401. Larombière, V, art. 1380, No. 2. Demante, V, 361. bis II. Boissonade, II, 269, *in fine*.

[3] Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 177. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 402. Larombière, V, art. 1380, No. 3.

Art. 720 C. com.

[4] Pe baza acestor principii este aproape generalmente admis în Francia că creditorul condamnat a readuce la masă, în virtutea art. 720 urm. C. com., sumele ce el a primit de la falit, datorește dobêndă din diua plăței lovite de nulitate. Vedi în acest sens, D. P., 79. 2. 223. D. P., 82. 1. 29 și 198. D. P., 82. 2. 55. Alauzet, *Comment. du C. de commmerce*, VI, 2528. Ruben de Couder, *Dictionnaire de droit commercial*, v° *Faillite*, 433 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 23.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 360 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 364.

Plățile primite în virtutea unei convențiuni care violează o lege de ordine publică sunt asimilate plăților primite de rea credință [1].

Casul în care plata consistă într'un obiect determinat mobil sau imobil.

Când lucrul nedatorit și plătit a fost un imobil sau un mobil corporal (obiect cert și determinat *in individuo*), primitorul plăței de rea credință va restitui lucrul în natură, dacă lucrul mai are încă ființă, sau valoarea lui, în caz când lucrul a perit sau s'a deteriorat. In asemene caz, primitorul plăței respunde nu numai de stricăciunele și perderile provenite din culpa lui, dar și de acele provenite prin caz fortuit, afară de casul când se va stabili că lucrul ar fi perit și în mâna proprietarului (art. 995 și 1156, § 2).

Instrăinarea lucrului.

Dacă lucrul a fost înstrăinat, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, cu rea credință, primitorul plăței de rea credință, osebit de daunele la care ar putea fi condamnat, va restitui valoarea lucrului din ḑiua cererei în restituțiune. (Art. 996, § 1, care lipsește în codul francez, și care a fost întrodus de legiuitorul nostru tot după Marcadé [2]).

Obligațiile plătitorului.

Art. 997.—Acela căruia se face restituirea, trebue să despăgubească pe posesorul chiar de rea credință de toate cheltuelele făcute pentru conservațiunea lucrului (cheltueli necesare) sau care au crescut prețul lui (cheltueli utile) [3]. (Art. 494, 766, 991, 994, 1377, 1569, 1574, 1730, § 4 C. C. Art. 1381 C. fr.).

---

[1] Cpr. C. Orléans. D. P., 94. 2. 342. T. Huc, VIII. 399. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 744. Vedi și Fuzier-Herman, art. 1378, No. 20.—Vedi însă Demolombe, XXXI, 358 urm., 429.

[2] Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Vedi și *suprà*, p. 375, nota 2. —Soluțiunea admisă în termeni expreși de legiuitorul nostru se admite și în Francia, prin argument *a contrario* din art. 1380 (art. nostru 996, § 2), care singur există în codul francez. Vedi Baudry, II, 1344, p. 947.

Deosebire de redacție de la codul francez.

[3] Este de observat că textul corespundětor francez (1381) vorbind *de toate cheltuelele necesare și utile care au fost făcute pentru conservarea lucrului*, Marcadé (V art. 1381, No. 1) critică această formula, ḑicênd că există un pleonasm între cuvintele *necesare* și acele *făcute pentru conservarea lucrului*, ear pe de altă parte, o contradicție între aceste cuvinte și adjectivul *utile*, și legiuitorul nostru ținênd samă de această critică întemeiată, se exprimă altfel, înțelegênd prin *cheltuelele făcute pentru conservarea lucrului* pe acele *necesare*, ear prin acele care au mărit valoarea lucrului, cheltuelele *utile*.

Art. 997.

Plătitorul *(solvens)* neputênd să se înbogăţească în detrimentul aceluia care a primit, fie chiar cu rea credinţă, un imobil sau un mobil determinat *in individuo*, art. 997 prevede că acela căruia se face restituirea (plătitorul) trebue să despăgubească pe primitorul plăţei *(accipiens)* chiar de rea credinţă de cheltuelele ce acesta a făcut pentru conservarea lucrului (cheltuelele necesare), şi de acele utile, adecă care, de şi nu au de scop conservarea lucrului, totuşi au înbunătăţit lucrul şi'i au mărit valoarea.

Cheltuelele necesare şi utile.

Intre aceste cheltueli sau impense există însă următoarea deosebire: Posesorul, sau mai bine dis, primitorul plăţei, fie el de bună sau de rea credinţă, puţin importă, va avea drept la *toate* cheltuelele necesare, pe când, în privinţa cheltuelelor utile, el nu va avea drept la ele de cât numai întru atâta întru cât au mărit valoarea lucrului, până la concurenţa adaosului de valoare produsă printr'ênsele, după cum se exprimă art. 1377 C. C. (cpr. şi art. 494 *in fine*), pentru că numai întru atâta au fost folositoare [1]).

Art. 494 C. C.

Dacă impensele sau cheltuelele consistă în construcţiuni, plantaţiuni sau alte înbunătăţiri de aceiaş natură, se va aplica art. 494 [2]).

Cheltuelele de agrement sau de plăcere.

Cât pentru cheltuelele de agrement sau de simplă plăcere (art. 1346, *voluptuosæ* sau *voluptuariæ)*, ele nu vor fi restituite, însă primitorul plăţei va putea să le rădice de pe loc *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *si modo recipiant separationem* [3])... *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)* ; cu îndatorirea însă de a restabili locurile în starea de mai 'nainte (art. 539) [4]).

Vedi şi *suprà*, p. 337, nota 2. Art. 991 vorbeşte de asemene de cheltueli utile şi necesare. Mai vedi încă art. 494, 539, 545 urm., 766, 771, 1345, 1346, 1377, etc. Vedi şi *suprà*, p. 337, notă 3.

[1]) Vedi *suprà*, p. 338. Cpr. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1887, 1, 230. Arntz, III, 471. Marcadé, V, art 1381, No. 2, p. 273. Laurent, XX, 382. Demante, V, 362 bis. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 401. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. Larombière, V, art. 1381, No. 5. Demolombe, XXXI, 381 urm. Mourlon, II, 1689. Fuzier-Herman, III, art. 1381, No. 2.—*Contrà*. Duranton, XIII, 695.

[2]) Arntz, III, 471. Berriat St. Prix, II, 5471. Peucescu, II, 283.

[3]) L. 9, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*.

[4]) Marcadé, V, art. 1381, No. 2. Thiry, III, 200. Arntz, III,

Casul in care cheltuelele de simplă plăcere devin utile.

Dacă însă cheltuelele de simplă plăcere sunt așa de însêmnate în cât au mărit valoarea venală *(promercalis)* a lucrului, atunci ele vor putea fi considerate de judecători ca utile, și primitorul plăţei va avea drept la ele în această proporţiune [1].

Dreptul de retenţie. Controversă.

In nici un caz însă, primitorul plăţei nu va avea dreptul să reţină lucrul până la plata cheltuelelor sale, pentru că legiuitorul nu'i conferă această garanţie [2].

Efectele plăţei nedatorite în privinţa terţiilor achisitori.

Dacă primitorul plăţei nedatorite a înstrăinat corpul cert și determinat care făcea obiectul acestei plăţi, plătitorul poate el să'l revendice de la cei de al treile dobênditori ?

Dreptul roman.

In dreptul roman, negativa nu suferea nici o discuţiune: 1° pentru că tradiţiunea făcută cu titlu de plată, *solutionis causa*, îi transfera proprietatea pe care și el la rêndul seu o transferase celui de al treilea. Plătitorul ne mai fiind proprietar asupra lucrului plătit nu mai putea să'l revendice de la cei de al treile [3]; și 2° pentru că condicţiunea *indebiti*, ca toate condicţiunele, era o acţiune personală în repararea unei daune injuste.

Dreptul actual. Controversă.

Ce trebue să decidem în dreptul actual ? Chestiunea este controversată, însă cu toate aceste, trebue să decidem, contrar celor ce se petreceau în dreptul roman, și contrar teoriei lui Pothier, care distingea între achisitorii cu titlu oneros și acei cu titlu gratuit [4], că, de câte ori este vorba de un imobil sau de un mobil corporal, însă achisitorul lui

---

471. Mourlon, II, 1689. Baudry, II, 1345. Demolombe, XXXI, 388, 389. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. T. Huc, VIII, 401. Laurent, XX, 383. Vedi și *suprà*, p. 338 și t. III a lucrărei noastre, p. 543.—Art. 74, § 2 al codului federal asupra oblig. din 1881 este formal în această privinţă.

[1] Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Peucescu, II, 286. Vedi și L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*, citată *suprà*, p. 338, text și nota 5.

[2] Vedi *suprà*, p. 340 urm., unde se arată controversa ce există în privinţa dreptului de retenţie.

[3] L. 36, Dig., 41, 1, *De adquirendo rerum dominio*.

[4] Vedi Pothier, *Tr. de l'action Condictio indebiti*, V, 178, 179. Acest sistem se vede admis în Italia, de Giorgio Giorgi. Vedi *Teoria delle obbligazioni*, V, 126 urm.

este de rea credință, de atâte ori revendicarea va avea loc contra acestui terțiu, pentru că plata făcută in mânele primitorului ei fiind fără causă, n'a putut să 'i transmită proprietatea moblilului sau imobilului pe care el l'a primit și l'a transmis altuia.

In adevĕr, causa obligațiunei solventului, scopul principal ce el își propune este stêngerea obligațiunei sale. Or, datoria neexistând de cât în aparență, plata este nulă pentru lipsă de causă, și fiind nulă, nu poate să producă nici un efect (art. 966): prin urmare, ea n'a putut să transmită primitorului plăței proprietatea corpului cert ce i s'a dat: și primitorul plăței nedevenind proprietarul lucrului primit drept plată, n'a putut transmite terțiului o proprietate pe care n'o avea el însuș: *Nemo dat quod non habet*. Solventul a remas deci tot proprietarul lucrului plătit, și deci, el poate să'l revendice de la cei de al treile [1]. Această soluție nu este contrară art. 996, după care acel care a primit lucrul este dator să întoarcă sau lucrul sau prețul cu care l'a înstrăinat, pentru că acest text are de scop regularea raporturilor existente între plătitor și primitorul plăței, car nu a acelor dintre plătitor și cei de al treile dobênditori. Condicția *indebiti* nu mai e astăzi o acțiune personală, ca la Romani, ci o adevarată revendicare [2].

Art. 1909. Trebue însă să observăm ca revendicarea nu va putea să aibă loc contra celor de al treile, care, *de bună credință*, ar fi dobêndit un mobil corporal, pentru că, în asemene caz, ei au devenit proprietarii acestui mobil prin prescripția instantanee (art. 1909)[1], sau un imobil, dacă cel de al treile ar fi dobêndit proprietatea lui prin usucapiune fie de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.), fie de 30 de ani (art. 1890)[2].

---

[1] Imobilul va reintra liber de ori ce sarcine reale în mâna revendicantului, căci aceste sarcini vor cădea prin aplicațiunea maximei „*Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis*". Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 10.

[2] Vedi in acest sens, Thiry, III, 201. T. Huc, VIII, 400. Baudry, II, 1344. Vigié, II, 1696. Laurent, XX, 378, 379. Arntz, III, 472, 473. Demolombe, XXXI, 413 urm. Acollas, II, p. 976. Pĕucescu, II, 267 urm. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 2339 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 361 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738, text și nota 37. Mourlon, II, 1686. Marcadé, V, art. 1378 urm. No. 3, p. 270. Duranton, XIII, 683. Larombière, V, art. 1380, No. 7 urm. Chambon, *Du payement indû*, p. 244 urm. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 11, nota 11. Art. 389 din proiectul Codului japonez este redactat în acest sens. — *Contrà*. Toullier D. VI, partea 1, 97 urm.

Acel care a dat drept plată nedatorită un imobil, are deci două acțiuni, una în revendicare contra celui de al treile achisitor[3], ear alta contra primitorului plăței, pentru a'i cere valoarea lucrului (art. 996, § 1), sau prețul cu care el l'a vêndut (art. 996, § 2).

---

[1] Vedi *suprà*, p. 174, nota 1. Cpr. Demolombe, XXXI, 414. Larombière, V, art. 1380, No. 7, și toți autorii.

[2] Cpr. Demolombe, XXXI, 420.—Plătitorul va putea însă, în asemenea caz, să exercite contra primitorului de bună credință a imobilului, care l'ar fi vêndut, acțiunea personală pentru restituirea prețului, căci art. 996, § 2 admite această soluție în termeni generali, fără a distinge dacă revendicarea este sau nu cu putință contra terțiului achisitor. Demolombe, *loco suprà cit.*

Aceiaș soluție ar fi admisibilă în casul când lucrul vêndut de către primitorul lui ar fi perit prin caz fortuit în mâna cumpărătorului *(apud emptorem)*. Perirea lui în mâna cumpărătorului n'ar scuti, în adevĕr, pe acel care l'ar fi primit pe nedrept de a restitui prețul plătitorului lui (art. 996, § 2). Demolombe, XXXI, 421.

Revendicare exercitată contra adjudicatarului. Art. 565 și 506 Pr. civ.

[3] Cel de al treile este supus revendicărei chiar dacă ar fi dobêndit imobilul prin mezat public, pentru că adjudicațiunea nu transmite adjudicatarului de cât drepturile ce avea și debitorul urmărit asupra lucrului vêndut (art. 565 Pr. civ.) conform regulei *„Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet“* (L. 54, Dig., 50, 17), regulă, de altmintrelea, consacrată în termeni expreși prin art. 580 și 1521 din codul Calimach (442, 1138 C. austriac) și prin art. 1770 din codul actual. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 11. Este adevarat că art. 565 din Pr. civ., tradus după art. 717 din procedura franceză, care consacră acest principiu, este în contradicere flagrantă cu art. 506, § 3 din aceiaș procedură, luat după art. 525 din procedura genoveză de la 1819 (opera lui Bellot), după care afiptele și publicațiunele trebue să cuprindă somație către toți acei care ar pretinde vre-un drept de proprietate, servitute, usufruct, ipotecă, etc, să se arăte la tribunal, înainte de adjudicare, spre a'și formula pretențiile lor, *sub pedeapsa de a nu le se mai ținea în samă (sous peine de forclusion)*; însă acest text nu poate să abroage principiul luat din procedura franceza, după care adjudicatarul nu poate dobêndi de cât drepturile pe care le avea expropriatul, în specie primitorul plăței, carele, după cum am vĕdut, nu era proprietar. Jurisprudența este unanimă în acest sens. Vedi Cas. rom., C. Bucureşti și Iași. Bulet. S-a 1, 1876. p. 102 și *Dreptul* din

---

1876, No. 17. Bulet. 1878, p. 277 și 1879, p. 799. Bulet. 1884, p. 787. *Dreptul* din 1890, No. 23. *Dreptul* din 1887, No. 21 și din 1883, No. 62. Trib. Roman, *Dreptul* din 1896, No. 7. Vedi și tr. nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 376.

Dreptul adjudicatarului de a repeta prețul depus de dênsul de la creditorii debitorului urmărit. Controversa.

Dar dacă adjudicatarul care, în asemene condițiuni, ar fi cumparat de la mezat imobilul plătit și nedatorit, poate fi atins prin acțiunea în revendicare a plătitorului acestui imobil, se admite, în genere, că și adjudicatarul are, la rêndul sêu, dreptul de repetițiune în contra creditorilor debitorului urmărit, care ar fi primit prețul varsat de dênsul: „Considerând, dice Curtea noastră supremă (23 fevr. 1883), că, după art. 993, acel care din eroare credênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului; că această dispozițiune, care este o sancțiune a principiului că nimene nu se poate înbogăți în paguba altuia, își are aplicația și în casul când, în urma unei vêndari silite, adjudicatarul evins prin o acțiune în revendicare a imobilului adjudicat voește a repeta prețul adjudicațiunei în contra creditorilor debitorului urmărit, care au primit acel preț; caci adjudicatarul când depune prețul adjudicațiunei spre a se plăti creditorului urmăritului, se crede debitor al acestuia, și prin urmare, și al creditorilor sêi; că dacă, în urmă, adjudicatarul este evins, acea plată, care nu mai are causă pentru dênsul, este făcută din eroare; că creditorii nu pot pretinde că au primit ceea ce le se datorea, caci dacă o obligație, poate, după art. 1093, sa fie achitată de o persoană chiar neinteresată, trebue însă ca achitarea să fie făcută nu din eroare, ci cu intenție de a achita pe debitor; ca un adjudicatar depune prețul spre achitarea urmăritului numai pentru că se crede debitor al acelui preț, astfel că, în caz de evicțiune, depunerea prețului din partea-'i, și prin urmare, achitarea creditorilor urmăritului, a fost făcută din eroare, ear nu cu intenție de a libera obligațiile debitorului urmărit, etc“. Bulet. Cas. S-a I, 1883, p. 186, 187. Vedi în acelaș sens, C. Colmar și Lyon, Rèpert. Dalloz, *Vente*, 835. C. Riom. D. P. 56. 2. 136. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 376. Troplong, *Vente*, I, 432, 498. Duvergier, *Vente*, 345, 346. Demolombe, XXXI, 305 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 38. Labbé, *Revue critique*, t. 19 (anul 1861), p. 202. Laurent, XXIV, 228. Colmet de Santerre, VII, 76 bis VIII. Pand. fr., *Adjudic. immobilière*, 1806, Larombière, V. art. 1377, No. 15. Massé-Vergé, IV, § 685, p. 294, nota 4. Marcadé, VI, art. 1626—1629, No. 3, p. 258 urm. Carré-Chauveau, *Lois de la Procéd. civ.*, V, partea 1, *Quest.* 2409, p. 992 (ediția din 1880). S'a decis însă, cu toate aceste, ca creditorul care 'și a pri-

In caz de a revendica lucrul de la cei de al treile, el nu mai poate cere nimic de la primitorul plăței. In caz de a fi dobêndit valoarea sau prețul lucrului de la primitorul plăței, el nu mai poate cere nimic de la cei de al treile. Plătitorul are, în adevěr, drept sau la lucru sau la valoarea lui, nici o dată însă la amêndouě de o dată. „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*“. (L. 57, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Dacă plătitorul revendică lucrul de la cel de al treile, acesta poate să cheme în garanție pe autorul sěu, adecă pe primitorul plăței, care 'i a vêndut lucrul (art. 1337 urm. C. C. și 112 urm. Pr. civ.) și să'l oblige a'i plăti o sumă de bani superioară chiar prețului vêndărei. Nefiind însă drept ca primitorul plăței de bună credință să sufere consecințele erorei în care l'a indus plata făcută cu inprudență de reclamant, acest din urmă va putea și el, la rêndul sěu, să fie condamnat a restitui plătitorului ceea ce el este obligat să plătească peste preț, cu titlu de daune, terțiului evins [1].

Dificultățile la care restituția unei plăți nedatorite poate da loc în dreptul internațional.

Vorbind despre gestiunea de afaceri, cel mai obicinuit din quasi-contracte, am tratat chestiunele de drept internațional cele mai de căpitenie care se pot ivi în practică, desvoltând această materie mai mult poate de cât ar fi trebuit. De aceea, nu avem nimic de adaos în privința quasi-contractului de al doile, despre care se ocupă legea, plata nedatorită și dreptul de restituție care resultă pentru acel ce a plătit fără a fi debitor.

---

mit creanța sa, în urma vêndărei silite a averei debitorului, a primit ceea ce i se cuvinea, *suum recepit* (L. 44, Dig., 12, 6; vedi și L. 129, Dig., 50, 17) și nu mai poate fi obligat la repetițiune. C. Focșani și București, *Dreptul* din 1884, No. 64. *Dreptul* din 1887, No. 21. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1884, p. 783. Tot în acest din urmă sens se pronunță și o parte din doctrină. Vedi Duranton, XIII, 686 și XVI, 266. Vedi și Laurent XX, 360. Cpr. LL. 1 și 2. Cod., 8, 46, *Creditorem evictionem pignoris non debere*.

[1] Cpr. Vigié, II, 1698. Duranton, XIII, 683, *in fine*. Mourlon, II, 1687, 1688. Marcadé, V, art. 1380, No. 3, *in fine*. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738. Baudry, II, 1344, *in fine*.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1380, No. 9.

Plata nedatorită fiind, în adevĕr, un quasi-contract, chiar atunci când acel care a primit-o ar fi fost de rea credință, se vor aplica prin analogie regulele mai sus expuse în materie de gestiune de afaceri [1]).

Despre oare care acțiuni care presintă analogie cu repetiția plăței nedatorite.

Afară de condicția *indebiti*, despre care am vorbit pană acum, mai sunt și alte acțiuni în repetițiune, a căror efect este acelaș, care însă pot fi exercitate independent de ori ce eroare din partea aceluia care a făcut plata [2]).

Aceste sunt:

Condic. sine causa.

1⁰ Acțiunea în repetițiune a unei plăți făcute fără causă *(condictio sine causa)* [3]);

Condic. ob injustam causam.

2⁰ Acțiunea în repetițiune a lucrului de care o persoană a fost pe nedrept despoeată *(condictio ob injustam causam)* [1].

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 353 urm. Cpr. Laurent, *Droit international*, VIII, 5 și *Avant-projet de révision du C. C.*, I, p. 111, No. 3.

[2]) Baudry, II, 1342 bis. Demolombe, XXXI, 232 urm., 423. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 739. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 29 urm.

[3]) Vedi Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*, și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege, et sine causa*, etc.—In puterea acestei condicțiuni, ori-cine s'a înbogățit in detrimentul altuia, trebue să restitue ceea ce a primit, fie că, din capul locului, n'a avut nici un drept la lucrul primit, fie că, mai în urmă, causa legitimă de achisițiune a dispărut: „Și cele date ca o adevarata datorie se pot cere înapoi, dice art. 1890 din codul Calimach (1436 C. austriac), dacă au incetat legiuitul temeiŭ pentru care le oprise primitorul lor“. Cpr. art. 1234 C. cant. Zurich; art. 821 C. german din 1896. Dacă restituirea nu se mai poate face in natură, ceea ce se va întâmpla de câte ori lucrul a fost consumat sau a perdut individualitatea sa primitivă, ea se va face în bani. Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 243, p. 291. Tot în baza acestor principii, comunele erau obligate să restitue reținerile făcute funcționarilor comunali, pentru că, în lipsa unei legi care să reguleze dreptul la pensie a acestor funcționari, reținerile ce se făceau erau lipsite de causă. Vedi *suprà*, p. 131, nota 1. Astàzi însa, asemene lacună nu mai exista, fiind ca legea pentru înființarea caselor de pensiuni ale funcționarilor județeni și comunali s'a promulgat la 25 fevruar 1897. Vedi *Monitorul oficial* din 26 fevr. 1897, No. 262. Cpr. Cas. rom., 19 sept. 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 36.

Condic. causa data, causa non secuta.

3⁰ Acțiunea în repetițiune a lucrului dat pentru o causă care n'a avut loc, sau pentru un scop care nu s'a îndeplinit *(condictio ob rem dati*, sau *condictio causa data, causa non secuta)*, sau în fine, *condictio ob causam datorum* [2]:

Condic. furtiva.

4⁰ Acțiunea prin care se cere restituirea lucrului furat *(condictio furtiva)* (cpr. art. 1909, § 2) [3].

---

[1] Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege et sine causa, vel injusta causa*. - Astfel, in baza condicției *ob injustam causam*, acel care ar fi plătit o clausă penală, ar putea s'o ceară înapoi, pentru că, în specie, creditorul a primit ceea ce legea îl oprea de a primi (L. din 20 fevr. 1879). Cpr. Er. Lehr, *op.* și *loco cit.*, 242. Vedi și *infrà*, la art. 1066 urm. explic. legei din 1879, unde această chestiune este pe larg discutată.

[2] Vedi Dig., 12, 4, *De condictione causa data, causa non secuta* și Cod., 4, 6, *De condictione ob causa datorum*. De exemplu, moștenitorul a plătit un legat subordonat unei condițiuni care nu s'a îndeplinit; el va avea acțiunea în restituire. Alt exemplu: S'au făcut daruri în vederea unei căsătorii, care nu s'a săvêrșit, daruri pe care Romanii le numeau mai întâi *ante nuptias* și mai târdiu, *propter nuptias* (Instit. II, *De donationibus*, 7, § 3), ear codul Calimach, *contra-zestre* (art. 1669 urm.). Ei bine, în asemene caz, acțiunea în repetițiune va avea loc.... *jure condictionis restituere debes* (L. 1, Cod., *tit. cit.*, 4, 6), pentru că scopul pe care părțile l'au avut în vedere nu s'a îndeplinit: „Când nu se va face nunta, darurile dinaintea nunții se întorc înapoi“, dice art. 6, partea IV, capit. 2 din codul Caragea. Cpr. art. 68 din codul Calimach și § 5, capit 30 (logodnă și cununie), din codul Andr. Donici. Vedi t. IV a lucrărei noastre, p. 745 și *suprà*, p. 363, *ad notam*.

Tot în puterea acestui principiu, advocatul care a primit o sumă de bani cu titlu de onorariu, trebue s'o restitue, dacă din culpa lui el nu'și a îndeplinit obligațiile sale: „*Advocationis causa datam pecuniam, si per eos, qui acceperant quominus susceptam fidem impleant, stetisse probetur, restituendam esse convenit*“. (L. 11, Cod., 4, 6, *De condictione ob causam datorum*).

Cod. german din 1896.

Noul cod german admite în termeni expreși această condicție când, prin art. 815, dice: „Repetițiunea unei prestațiuni făcute în vederea unui resultat care nu s'a realisat, nu are loc, dacă de la început, acest resultat era imposibil, și dacă autorul prestațiunei o știea, sau dacă el, cu rea credință, a împedecat realisarea ei“.

[3] Vedi Dig., 13, 1, *De condictione furtiva* și Cod., 4, 8, *eodem*.

Alte condițiuni din dreptul roman.

Nu vom vorbi despre celelalte condicțiuni care se găsesc în legile romane, și anume de condicția *ex lege* [1]), de condicția *ex certa re* sau *triticaria*, adecă de condicția care resulta din o stipulație avênd de obiect o cantitate de producte [2]), etc., ci vom trece de îndată la condicția *ob turpem causam*, despre care am mai vorbit în treacăt *suprà*, p. 151, urm., și despre care ne vom ocupa în deosebi, pentru că a dat loc la dificultăți.

Condictio ob turpem causam [3]) (art. 966).

Condictia *ob turpem causam* este acțiunea prin care acel care a făcut o plată în virtutea unui contract ilicit, contrar legilor sau bunelor moravuri (art. 966), cere înapoi obiectul prestațiunei sale, fără a dovedi nici o eroare din partea'i. Obligațiunea întemeiată pe o causă ilicită, ca și acea fără causă, sau întemeiată pe o causă falșă, neproducênd nici un efect (art. 966), adecă fiind *inexistentă* [4]), se înțelege că ceea ce s'a plătit în puterea unei asemene convențiuni poate în tot-deauna fi cerut înapoi, și acțiunea în repetițiune va putea fi exercitată chiar de acel care ar fi violat un principiu de ordine publică, care ar fi plătit de exemplu, cuiva o sumă de bani pentru a comite o crimă, sau ar fi dat mită unui judecător, etc.

Codul Calimach.

Este adevarat că, după codul Calimach, *condictio ob turpem causam* nu aparținea acelui care a făcut plata, de câte ori el era tot atât de culpabil ca și acel care a primit-o [5]), însă această soluție, admisă de unii autori și astăzi [1], ne s'a părut inadmisibilă, pentru că regula romană „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu'și primește nici o aplicațiune în dreptul modern [2].

---

[1]) „*Si obligatio lege nova introducta sit, nec cautum eadem lege, quo genere actionis experiamur, ex lege agendum est*". L. unică, Dig., 13, 2, *De condictione ex lege*. Vedi și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege*, etc.

[2]) „*Qui certam pecuniam numeratam petit, illa actione utitur, si certum petetur. Qui autem alias res, per triticariam condictionem petet*". (L. 1, Pr., Dig., 13, 3, *De condictione triticaria*).

[3]) Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 7, *De condictione ob turpem causam*.

[4]) Vedi asupra actelor inexistente, *suprà*, p. 21 urm.

[5]) „Nu poate cineva, dice art. 1562 din codul Calimach (1174 C. austriac), să ceară aceea ce au dat cu știrea sa altuia *spre sevêrșirea unui lucru preste putință, sau neertat; ear dacă pentru oprirea unei lucrări neertate va fi dat ceva aceluia*, carele au vrut să sevêrșască această lucrare, poate să'l ceară". Această soluție, după care acel ce ar fi făgăduit o

Sunt însă casuri în care chestiunea poate să presinte oare-care dificultăți.

Primirea unei sumi de bani din partea unei femei seduse pentru a nu mai cere despăgubire de la seductorul ei.

Eată, bună oară, o femee sedusă și părăsită, care primește o sumă de bani de la seductorul sĕu, cu condițiune de a nu mai cere în justiție despăgubirea la care ar fi putut să conchidă după dreptul comun (art. 998). Această femee n'ar putea fi constrânsă mai târḑiu să restitue ceea ce a primit în baza acestei convențiuni, sub cuvênt că ar fi *turpis causa*, pentru că, pe de o parte, seductorul a plătit întru-câtva de bună voe o datorie naturală (art. 1092, § 2), ear pe de altă parte, faptul femeei de a renunța la acțiunea ei, nu constitue o faptă imorală.

Dacă presupunem însă, din contra, că o femee de moravuri ușoare, a smuls bani de la mai mulți barbați, sub amenințarea unor procese scandaloase, și în vederea întreținerei unui copil a cărui paternitate se atribue când unuia, când altuia, nu mai încape îndoeală că asemene manoperi vor putea fi reprimate și că asemene femee va putea fi condamnată la restituirea banilor primiți [3].

Primirea unei sumi de bani de către barbat pentru a păstra tăcerea asupra complicelui femeei sale adultere. Controversă.

Ce trebue să decidem în privința banilor ce un barbat ar fi primit pentru a pastra tăcerea relativ la complicele femeei sale adultere? Acești bani putea-vor ei să fie ceruți înapoi pe cale de acțiune în repetițiune? Nu se poate respunde astăzi *à priori*, ca la Romani, că purtarea unui asemene barbat ar fi imorală, pentru că, dacă, cu adevarat este imoral ca un barbat să primească bani spre a tolera adulterul femeei sale (vedi *suprà*, p. 78, *ad notam*), nu mai puțin adevarat este că el poate să reguleze direct

---

sumă de bani cuiva *pentru ca să nu comită o crimă* ar avea acțiunea în repetițiune și n'ar mai avea-o când ar fi făgăduit bani *pentru ca crima să se comită*, împrumutată de la codul austriac (art. 1174) și de la dreptul roman (L. 5, Dig., 12, 7), este generalmente admisă în dreptul german. Vedi, pe lângă textul suscitat din codul austriac, art. 817 din noul cod german (reprodus *suprà*, p. 152, nota 2). Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, p. 289.

[1] Vedi autorii citați *suprà*, p. 152, nota 3.

[2] Vedi autorii citați *suprà*, p. 153, nota 2, și la autorii citați acolo, *adde* Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 52 urm.

[3] Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, p. 289, No. 241.

posiţia sa faţă cu complicele femeei, şi să primească o satisfacţie, fie chiar o despăgubire bănească, în scopul de a nu se mai adresa la justiţie şi a nu mai agrava rĕul prin publicitate. Jurisprudenţa admiţĕnd că complicele unei femei adultere poate fi condamnat la daune către barbat în baza art. 998 [1], este logic ca barbatul să poată primi de bună voe, ceea ce ar putea cere de la tribunale [2].

CAPITOLUL V

Despre delicte şi quasi-delicte.

Definiţiunea delictului.

Delict civil. Prin delict civil se înţelege ori ce fapt voluntar *ilicit* [3]) şi daunator al omului, îndeplinit prin acţiune *(commissio)* sau omisiune *(omissio)*, cu intenţiunea de a păgubi pe altul. Un fapt licit nu poate, nici într'un caz, să deie loc la responsabilitatea prevĕdută de art. 998, culpa fiind, ca şi prejudiciul, unul din elementele esenţiale a responsabilităţei. (Trib. Lourdes, 5 fevr. 1897. *Pand. Périod.*, 97. 2. 263).

---

[1] Cpr. Cas. fr. şi C. Aix. Répert. Dalloz, *Adultère*, 111, nota 2, şi 125, nota 1. Vedi şi D. P., 52. 2. 150. D. P., 66. 2. 136. D. P., 73. 1. 210. D. P., 74. 1. 345. Tot in acest sens este şi doctrina. Vedi Pand. fr., *Adultère*, 310 urm. Sourdat, *Tr. général de la Responsabilité*, I, 34 (ediţia a 2-a). Faustin Hélie, *Th. du code pénal* (ediţia a 5-a), IV, 1664. Demolombe, XXXI. 515. Fuzier-Herman, III, art. 1382, No. 561 bis. Jurisprudenţa engleză este în acelaş sens. Vedi decisiile citate de Faustin Hélie, *loco suprà cit.*—*Contrà.* Bedel, *Tr. de l'adultère*, 65, p. 106. Carnot, *C. pen.*, II, p. 182.

[2] Cpr. art. 1232 Cod. Zurich şi Er. Lehr, *Dr. germ.*, *loco cit.*

[3] „Acela care, cu intenţie sau prin negligenţă *(vorsätzlich oder fahrlässig)*, dice art. 823 din noul cod german, lezează *in mod ilegal* viaţa, trupul, libertatea, proprietatea sau ori ce alt drept a unei alte persoane, este ţinut a repara dauna pricinuită“. Cpr. art. 1724, 1725, 1756 C. Calimach (1294, 1329 C. austriac). Legiuitoru nostru, care defineşte quasi-contractul „un fapt *licit* şi voluntar din care se naşte o obligaţiune“, adăogând în art. 986 cuvêntul *licit*, care lipseşte în textul corespundĕtor francez, a uitat să adaoge în art. 998 cuvêntul *ilicit*, pe care cu drept cuvênt il adaogă toţi autorii. Vedi *suprà*, p. 307, nota 6. Cpr. Marcadé, V. art. 1382, 1383, No. 2. Baudry, II, 1346. Thiry, III, 203. T. Huc, VIII, 404. Laurent, XX, 401. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10. Berriat St. Prix, II, 5472. Boissonade, *op. cit.*, II, art. 390, No. 270. Vigié, II, 1700. Giorgio Giorgi, V, 138 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Arntz, III, 475.

Delict penal.

In materie penală, prin delict se înțelege, *lato sensu*, ori ce infracțiune la legea penală, ear într'un sens mai restrêns, *stricto sensu*, infracțiunea la legea penală pedepsită cu o pedeapsă corecțională (art. 1 și 8 C. pen.).

Delictul civil poate să nu fie delict penal.

Ori ce delict civil nu este numai de cât un delict penal, pentru că ori ce faptă ilicită și dăunătoare comisă cu intențiune răutăcioasă nu este tot-deauna preveḑută și pedepsită de legea penală. De exemplu, ascunderea unor obiecte ale moștenirei (art. 703, 712 C. C.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Tot astfel, actul fraudulos sau simulat constitue un delict civil, ear nu un delict penal [1].

Delictul penal poate să nu fie un delict civil.

Și *vice-versa*, un delict penal poate să nu constituească un delict civil. Astfel, omorul fără voe este un delict penal (art. 248 C. pen.): el nu constitue însă un delict civil, pentru că acest din urmă presupune intențiunea răutăcioasă, care, în specie, lipsește. Omorul fără voe fiind însă un quasi-delict, ca atare, dă loc la o acțiune în despăgubire (art. 999) [2].

Bernard, II, 878, 879. Demolombe, XXXI, 454, 457, 464, 665. Peucescu, II, 329. Mourlon, II, 1691, și toți autorii. Art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac) vorbește de asemene de o păgubire *nedreaptă* pricinuită dinadins (delict), sau fără voe (quasi-delict). Codul Caragea, partea V, *in fine*, pentru stricăciune (art. 1), prevede ca „acela care *din știință* (delict), sau *cu neștiință ori cu greșală* (quasi-delict) va aduce stricăciune altuia, este dator a respunde stricăciunea".

Stelionat.

[1] Vedi *suprà*, p. 221. De asemene, stelionatul, adecă faptul de a vinde sau de a ipoteca imobilul altuia (cpr. art. 2059 C. fr.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Cpr. Trib. Râmnic-Sarat (C. D. Popescu președ.). *Dreptul* din 1896, No. 56.

[2] Acțiunea care resultă din delictul de rănire sau lovituri fără voe întemeiată pe art. 248, 249 C. pen. și acțiunea în despăgubire întemeiată pe art. 998, 999 C. C. fiind deosebite, judecătorii fondului vor decide în mod suveran, după împrejurările causei, dacă imprudența autorului rănirelor constitue un delict în sensul penal sau o simplă greșală de natura a nu da loc de cât la o acțiune civilă în despăgubire. Cas. fr. D. P., 90. 1. 136. Lipsa de urmarire penală în contra autorului unui fapt considerat ca delict penal, nu poate fi propusă ca o fine de neprimire a cererei de reparațiune civilă pentru dannele causate. Trib. Paris, 15 martie 1893. *Curierul judiciar* din 1893, No. 52.

Contravenţii poliţieneşti. Art. 381 urm. C. pen.

De asemene, contravenţiile poliţieneşti sunt pedepsite de legea penală (art. 381 urm. C. pen.), de şi intenţiunea agentului lipseşte [1]), şi prin urmare, ele nu constituesc un delict civil. Contravenţiile poliţieneşti pot să nu constituească nici un quasi-delict, dacă ele nu aduc nici o daună nimărui [2]).

Duel. Art. 258 urm. C. penal.

Unele fapte, şi cele mai multe, constituesc în acelaş timp un delict penal şi un delict civil. Astfel, duelul fiind pedepsit de legea română (art. 258—261 C. penal), ca şi de acea belgiană (art. 423 urm. C. pen. L. din 8 ianuar 1841) şi prusacă (art. 164 urm. C. pen. L. din 14 april 1851), pe lângă că este un delict în sensul penal, va da loc şi la o acţiune în despăgubire contra autorului omorului, în favoarea văduvei şi a copiilor aceluia care a fost omorît în duel, cu toate ca acel omorît ar fi fost provocatorul duelului [3]).

Art. 192 L. vamilor din 1874.

[1]) Vedi art. 192, *in fine*, din legea generala a vămilor de la 15 iunie 1874, care opreşte pe tribunale de a scuza pe contravenienţi pentru eroare sau lipsă de intenţiune frauduloasa. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 5.

Circumst. uşurătoare sunt inadmisibile în materie de contravenţiuni.

[2]) Baudry, II, 1346.—Intenţia agentului nefiind cerută în materie de contravenţii poliţieneşti, se decide generalmente de jurisprudenţă că judecătorii nu sunt liberi de a admite, în asemene materie, circumstanţe uşurătoare, prin aplicarea art. 60 C. penal. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 313. Bulet. S-a II, 1877, p. 285. Bulet. 1879, p. 438. Bulet. 1883, p. 1143. Bulet. 1888, p. 641. Bulet. 1889, p. 635. *Dreptul* din 1889, No. 48. *Dreptul* din 1893, No. 26.

Dreptul francez.

In Francia, circumstanţele uşurătoare sunt, din contra, admisibile şi în materie de contravenţii poliţieneşti (art. 483, § 2 C. pen. fr. adaos prin legea din 28 aprilie 1832). Vedi Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, VI, 2733. Garraud, *op. cit.*, 244.

Delicte silvice.

In materie de delicte silvice, circumstanţele uşuratoare sunt însă admisibile şi la noi. Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1890, p. 841.

[3]) Cpr. Laurent, XX, 411. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748, nota 1. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 370, 371. Păucescu, II, 377. Demolombe, XXXI, 512. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 31. Sourdat, *op. cit.*, I, 108 bis. Rauter, *Tr. théorique et pratique du droit criminel français*, II, 444. Şi fiind că vorbim de duel, trebue sa menţionăm în treacăt că marturii care au luat parte la un duel, nu sunt pedepsiţi de legea penală, dacă ei au făcut tot ce le stătea prin putinţă pentru ca lupta sa fie onorabilă şi leală. Cpr.

Definiția quasi-delictului.

Quasi-delictul este un fapt *ilicit* și daunator comis de o persoană prin greșala, imprudența sau negligența sa, însă fără intențiunea răutăcioasă (art. 999) [1]. „*Injuriam hic damnum accipiemus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit.*“ (L. 5, § 1, *in fine*, Dig., 9. 2. *Ad legem Aquiliam*).

Deoseb. între delict și quasi-delict. Controversă.

Ceea ce deosebește deci delictul *(facta dolosa)* de quasi-delict *(facta culposa)* este intenția răutăcioasă, care în quasi-delicte lipsește [2].

Cas. rom. C. Iași și Trib. Botoșani (I. Ciulei președ.) *Dreptul* din 1894, No. 24. Vedi tot acolo și nota lui G. Negulescu.— Legea din 16 martie 1842, votată sub Mihai Sturza (v. *Manualul administrativ al Moldovei*, I, p. 53, No. 31) pedepsea, din contra, pe marturi și pe toți acei care înlesnise duelul. Conform: art. 432 C. penal belg. -*Contrà*. Art. 172 C. penal prusac, nereprodus în codul român. Vedi tr. nostru în limba franceză, p. 171, nota 2.

[1] Cpr. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 67. *Dreptul* din 1890, No. 77.

[2] Cpr. Pohier, *Oblig.*, II, 116. Demolombe, XXXI, 452. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Acollas, II, p. 978. Thiry, III, 203. Baudry, II, 1346, 1347. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Demante, V, 364 bis IV. Sourdat. *Tr. de la Responsabilité*, I, 415, 642. T. Huc, VIII, 402. Vigié, II, 1700, 1702. Laurent, XX, 384. Aubry et Rau, IV, § 444, *in fine*, p. 748, text și nota 9. Massé-Vergé, IV, § 624, p. 14, nota 2. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Mourlon, II, 1691. Berriat St. Prix, II, 5472, 5473. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 3. Vedi și Giorgio Giorgi, V, 139. Pacifici Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 78 urm.

Cu toate aceste, intr'o altă părere, iscodită de Zachariæ, admisa și de alți autori (v. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'oblig. d'après le projet de C. C. allemand*, p. 337 urm. Pencescu, II, 322 urm.), prin delicte se înțelege pagubele aduse de noi inșine (art. 998, 999), ear prin quasi-delicte, pagubele aduse de persoanele de care respundem sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (art. 1000—1002).

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.

Precum vedem, dreptul modern se deosebește de acel roman, căci, prin *delict*, Romanii înțélegeau ori ce fapt prevědut de o lege expresă, ear prin *quasi-delict*, ori ce fapt ilicit neprevědut de lege și reprimat numai prin intervenția pretorului, făcênduse abstracțiune, în toate casurile, de presența sau de absența unei intențiuni doloase. Cpr. Demolombe, XXXI, 452. T. Huc, VIII, 402. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, III, 1781. P. Rambaud, *Explic. élément. du droit romain*, II, p. 393, 421.—Vedi însă Accarias, *Pré-*

Art. 1725 C. Calimach.

„Nedreaptă pagubire, dice art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), se pricinueşte ori dinadins, sau fără voe: dinadins păgubire se întemeiază sau pe vicleşug, adecă, când paguba se pricinueşte cu ştiinţa şi vrerea cuiva, sau prin greşala cuiva, adecă, când se va pricinui din neştiinţă imputată, sau din lipsa cuviincioasei luări de samă, sau a sirguinţei“. Codul Calimach, distinge deci, ca şi codul actual, delictul de quasi-delict, stabilind însă o deosebire între aceste două fapte. In adevěr, autorul delictului sau a unei negligenţi mari, *a unei vederate neîngrijiri*, plăteşte, nu numai paguba pricinuită, ci *deplină satisfacţie*, adecă atât *damnum emergens* cât şi *lucrum cessans*, pe când autorul quasi-delictului respunde numai de paguba pricinuită, adecă numai de *damnum emergens* [1].

De şi această deosebire între delicte şi quasi-delicte a dispărut în legea actuală, totuşi nu mai puţin adevarat este că judecătorii fondului vor fi mai severi în aprecierea lor în caz de delict de cât în caz de quasi-delict [2].

Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte.

Art. 998.—Ori ce faptă a omului, care cauzează altuia prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greşală s'a ocasionat a'l repara. (Art. 37 38, 494, 767, 999, 1014, 1084, 1162, 1198, 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 77, 305 urm., 424, 557 Pr. civ. Art. 506, 594 C. com. Art. 1, 593 urm., 595 Pr. pen. Art. 1382 C. fr.).

Art. 999.- Omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar şi de acela ce a causat prin negligenţa sau imprudenţa sa. (Art. 767, 998, 1000, 1483, 1902 C. C. Art. 248, 249, 385, 389, 393 C. pen. Art. 1383 C. fr.).

Art. 998 urm. se ocupă despre daunele causate prin delicte şi quasi-delicte *(damnum injuria datum, damnum injuriae)*.

---

cis de droit romain, II, 665. Van Wetter, *Cours élément. de droit romain*, II, § 484 urm., § 495, etc.

Art. 1750 C. Calimach.

[1] „Dacă paguba s'au pricinuit dinadins cu scop rěu, sau prin vederată neîngrijire, dice art. 1750 din codul Calimach (1324 C. austriac), poate vatamatul să ceara deplina satisfacţie, ear dacă s'au pricinuit din alte încunjurări, are drit să ceară numai despăgubirea sa“. Cpr. art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac) şi art. 1085, 1086 din codul civil actual.

[2] Cpr. Gr. G. Peucescu, II, 386.

La Romani, această materie făcea obiectul legei Aquilia[1].

Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor.

Pentru ca cineva să poată fi tras la respundere din causa unui delict sau quasi-delict, se cer următoarele condițiuni:

1° Faptul trebue să constitue o culpă sau o greșală fie *in omittendo*, fie *in committendo*; 2° Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere; 3° Culpa trebue să fi causat o daună materială sau morală; 4° Faptul trebue să fie ilicit; 5° și în fine, faptul trebue să poată fi imputat autorului seu.

De câte ori aceste condițiuni sunt întrunite, paguba trebue să fie reparată, chiar dacă nu se stabilește din partea autorului ei calcarea vre-unei obligațiuni legale, și dacă acel ce a suferit-o a stat în inacțiune, nefăcênd nimic spre a o înlătura[2].

1° *Necesitatea unei culpe.*

Prima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate, este ca faptul comis sau omis să constitue o culpă sau greșală[3].

---

[1] Vedi Instit. IV, 3, *De legea Aquilia*;—Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*;— Cod., 3, 35, *De lege Aquilia*. Cpr. Codul Calimach, partea II, capit. 37, *Despre dritul despăgubirei și a satisfacției*, art. 1723 urm. (1293 urm C. austriac); Codul Caragea, partea V, *in fine*, *pentru stricăciune*, art. 1--7. Vedi și *infrà*, in t. VI, *Teoria culpelor*.

[2] Cas. rom., 26 fevr. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 22 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1893, p. 132.—Art. 839, § ultim din noul cod german, scutește din contra pe funcționarii publici de ori ce respundere, de câte ori, cu intențiune sau prin negligență, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Verletzte vorzätzlich oder fahrlässig unterlassen hat, den Schaden durch Gebrauch eines Rechtsmittels abzuwenden*“. Cpr. art. 1506, 1507 din codul saxon de la 1865.

Art. 839 Cod. german.

[3] Judecătorii fondului trebue deci să constate existența culpei, dacă nu într'un mod expres, cel puțin in mod implicit. Este deci suficient ca existența culpei să resulte implicit din motivele decisiunei. Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 446 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 56. 1. 56. D. P., 67. 1. 427. D. P., 90. 1. 471.

Asupra acestui punct nu mai încape nici o îndoială, și cuvêntul *greșală* se găsește chiar în art. 998. „Considerând, ḑice cu drept cuvênt Curtea din București, că după art. 998 și 999, pentru ca un fapt să întrunească elementele unui delict sau quasi-delict, trebue neaparat ca el să constitue o greșală din partea aceluia care l'a sevêrșit." [1]).

Gradul culpei în materie de delicte sau quasi-delicte. Controversă.

Unde însă chestiunea începe a fi controversată, este asupra punctului de a se ști dacă responsabilitatea care resultă din un delict sau un quasi-delict, este sau nu mai severă, în ceea ce privește gradul culpei, de cât responsabilitatea care resultă din un contract sau quasi-contract.

Doctrina este aproape unanimă pentru a decide că, contrar celor ce se întâmplă în materie de culpă contractuală, autorul unui delict sau unui quasi-delict respunde și de culpa cea mai ușoară *(culpa levissima)* [2]). „*In lege Aquilia, et levissima culpa venit*". (L. 44, Dig., 9, 2). Această soluțiune este însă inadmisibilă, pentru că, în drept, nu se cere nici odată o mai mare diligență de cât acea a unui bun părinte de familie sau a unui bun proprietar *(homo diligens et studiosus pater familias)* [3]).

---

[1]) *Dreptul* din 1881, No. 46. Cpr. o altă decisie a C. din București și o sentința a trib. Covurlui (C. Niculescu președ.), *Dreptul* din 1890, No. 77 și din 1889, No. 57. *Idem.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 369. Bulet. S-a 1. 1888, p. 204. Bulet. 1889, p. 43. Bulet. 1890, p. 38. Veḑi și Cas. fr., D. P., 86. 1. 424. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Mourlon, II, 1690. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 462 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 1, p. 275. Giorgio Giorgi, V, 149 urm. Demolombe, XXXI, 468. T. Huc, VIII, 404, și toți autorii. — Dacă există sau nu culpă și prejudiciu, aceasta se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului, dupa cum vom vedea mai la vale. Cpr. Cas. rom. și Cas. fr. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495.

[2]) Baudry, II, 1349. T. Huc, VII, 95 și VIII, 407, 415. Laurent, XX, 444, 462, 466, 507. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 464 și 1647. Sourdat, I, 655. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 8. Demolombe, XXXI, 473. Pencescu, II, 387. Arntz, III, 476. Giorgio Giorgi, V, 149. „Considerând, ḑice Curtea de Casație din Francia (21 ianuar 1890), că numai în materie de delicte sau quasi-delicte, *ori ce greșală* obligă pe autorul sĕu a repara dauna care provine din un fapt al sĕu..." *Pand. Périod.*, 1890. 1. 351. D. P., 91. 1. 380.

[3]) Art. 1080 C. C. Cpr. L. 25, Pr., Dig., 22, 3, *De probationibus et praesumptionibus.* Veḑi în t. VI, *Teoria culpelor.*

Diligența unui *diligentissimus paterfamilias* [1], este, după cum foarte bine dice Dl. Al. Degre, mai presus de puterea mijlocie a oamenilor și cere o prea mare stăpânire de sine, o luare a minte apropiată de infalibilitate. Vătămarea care nu se poate evita cu diligența unui bun părinte de familie nu cade în domeniul culpei, ci în domeniul forței majore [2].

Autorul unui delict sau unui quasi-delict nu va respunde deci de *culpa levissima*, care, după cum vom vedea mai la vale, când ne vom ocupa despre teoria culpelor, nu'și are ființă nici în dreptul roman [3], nici în dreptul actual, ci numai de *culpa lata* și de *culpa levis* [4].

Art. 506 C. comercial.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 506 din codul de comerț declară că capitanul sau patronul însărcinat cu comanda unui vas este respundetor pentru greșelele sale, *chiar ușoare*, pe care le comite în exercițiul funcțiunei sale [5]. Responsabilitatea capitanului sau patronului, în casurile prevedute în acest codice, nu încetează de cât probânduse obstacole provenite din caz fortuit sau forță majoră [6].

---

[1] Cpr. L. 18, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra;* L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.*

[2] Cpr. Alex. Degre (*Dreptul* din 1884, No. 41, p. 321), care citează în acest sens pe Wächter, *Pandekten*, I, § 87, nota 7.

[3] Cpr. Hasse, *Die culpa des römischen Rechts*, ediția a II, publicată după moartea autorului, în 1838, la Bonn, de Bethmann-Hollweg. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 88. Vedi și Troplong, *Mandat*, 390 urm.; *Vente*, 1, 361. Vedi în t. VI a lucrărei noastre, *Teoria culpelor.*

[4] In ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliana nu se presupune, ci trebue să fie probată de acel care o invoacă. Cpr. C. Bastia, D. P., 91. 2. 324. Cas. fr. D. P., 90. 1. 122. D. P., 70. 1. 361. Baudry, II, 1349. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Giorgio Giorgi, V, 157. Laurent, XX, 547, și toți autorii. Ori ce probă este admisibilă în această privință (art. 1198, § 1). Laurent, XX, 548. T. Huc, VIII, 424. Sourdat, 1, 607. Cas. rom. S-a. I. *Dreptul* din 1881, No. 34. Vedi și *infrà*, rubrica: *Dovedirea delictului sau quasi-delictului.* Judecătorii pot să deducă dovada delictului civil sau quasi-delictului din o procedură criminală la care acelaș fapt, considerat ca o infracțiune penală, a dat loc. Laurent, *loco cit.* Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 266.

[5] Vedi asupra responsabilităței capitanului, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 518.

[6] O ceață sau negură excesivă se consideră ca un caz de forța majoră. Cas. fr. D. P., 91. 1. 466.

Culpa poate să consiste în sĕvêrşirea unui fapt positiv *(culpa in committendo aut in faciendo)* [1], sau într'o simplă abstenţiune *(culpa in omittendo)* [2]. „Paguba se pricinueşte,

---

[1] *„Qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere jussus est"*. (L. 121, Dig., 50. 17, *De diversis regulis juris antiqui)*.

Exemple de culpe in omittendo.

[2] Astfel, ferarul care adoarme lângă cuptorul sĕu cu focul aprins, *qui ad fornacem obdormivit, et negligenter custodiit*, este în culpă, dacă focul se comunica de la acest cuptor, pentru că el a omis de a'l stênge sau de a'l acoperi în aşa mod în cât să nu poată fi causa unui incendiu: *„cùm deberet vel ignem extinguere, vel ita munire, ne evagetur"* (L. 27, § 9, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam)*. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. Fuzier-Herman, III, art. 1382. 1383, No. 33.

Art. 37 C. C.

Ori ce depositar al actelor stărei civile este respundĕtor civilmente pentru alteraţiunele sevêrşite în ele (art. 37 C. C.), asemenea alteraţiuni fiind presupuse a fi datorite lipsei sale de îngrijire *(culpa in vigilando)*.

Art. 1624.

Ospĕtătorii şi hangiii respund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorilor, pentru aceleaşi motive (art. 1624).

Legea poliţiei rurale, art. 84, 85, 86.

Locuitorii communelor rurale, care nu vor sari sa prindă pe făcătorii de rele sau să stêngă focul, sunt responsabili atât civilmente cât şi chiar penaliceşte (art. 84, 85 L. din 25 dech. 1868, asupra poliţiei rurale; cpr. şi ar. 389, § 11 C. pen.). După aceiaş lege (art. 86), cei ce se vor dovedi că au cunoscut pe dătătorii de foc, *şi nu'i vor arăta autorităţilor, nu se vor pedepsi ca complici ai acestora*, ci vor fi numai respundĕtori, se înţelege civilmente. de pagubă catră cel ce a suferit-o. Cuvintele subliniate lipsesc din textul legei; însa ele trebuesc adaose, pentru ca textul astfel cum este redactat nu are nici un sens. Vedi codicele de şedinţa a lui I. Ph. Gheţu, p. 1071, nota 1.

Responsab. medicilor.

Medicul care, după ce a căutat pe un bolnav, îl părăseşte, este în culpă şi poate fi tras la respundere civilă, *quia dereliquit curationem* (L. 8, Pr., Dig., *loco suprà cit.)*. Cpr. Giorgio Giorgi, *op.* şi *loco cit.* Dacă medicul a administrat un medicament pe care nu trebuea să'l administreze, *si medicamento perperam usus fuerit* (L. 8, Pr., Dig., *eod. tit.)*, cupla este *in faciendo*. Responsabilitatea civilă a medicilor va fi studiată mai pe larg mai la vale. Tot acolo vom examina şi responsabilitatea lor penală.

Responsab. stăpânului p. servitor.

Stapânul care lasă pe servul sĕu să comita o crimă sau un delict, atunci când putea sa'l impedice, este în culpă, şi prin urmare, civilmente responsabil; *quia prohibere potuit, et non fecit* (L. 44, Pr., şi 45. Pr., Dig., *loco cit.)* Cpr. Giorgio Giorgi, V. 151.

Resp. expeditorului.

Expeditorul care însărcineaza pe cărăuş (în specie o comḑice art. 1724 din codul Calimach (1294 C. austriac), sau când cineva va face o lucrare nedreaptă *(culpa in faciendo)*, sau când nu va îndeplini o lucrare legiuită *(culpa in omittendo)*" [1].

Dauna causată prin un fapt negativ *(culpa in omittendo)* nu este însă supusă reparaţiunei de cât atunci când acela prin inacţiunea căruia ea a avut loc, era obligat în virtutea unei legi a veghea la conservarea dreptului altuia şi a apara bunurile acestuia de ori ce daună [2].

Acel care cauzează o daună prin un fapt negativ, trebue să fie obligat la conservarea drepturilor altuia.

---

panie de drum de fer) cu transportarea unei marfe explosibile, este responsabil de accidentul întâmplat, dacă a omis de a'l informa despre natura expediţiunei şi dacă cărauşul n'a comis nici o imprudenţă sau negligenţă. Cas. fr. D. P., 83. 1. 446. Cpr. şi D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 24 urm.

Administraţia căilor ferate este in culpă şi poate fi trasă la respundere pentru vitele ce s'ar omori sau alte accidente ce s'ar întâmpla la intâlnirea drumurilor naţionale, judeţiane, vicinale sau comunale, din causa lipsei unei bariere care să oprească trecerea trăsurilor sau a pietonilor în momentul sosirei trenurilor. Art. 5 din legea de la 26 martie 1870 asupra poliţiei şi exploatarei căilor ferate în România prevede, în adevĕr, că concesionarii sunt datori a împrejmui ori ce drum de fer, în toată lungimea lui, pe ambele părţi; ear art. 6 din aceiaş lege prevede că, în toate punctele unde calea ferată va întâlni de nivel drumurile clasificate de naţionale, judeţiane, vicinale sau comunale, fie şoseluite sau nu, se vor înfiinţa bariere, care vor funcţiona după dispoziţiile ce se vor prescrie de Ministerul lucrărilor publice. Cpr. Laurent, XX, 390 şi C. din Gand, 26 ianuar 1860, decisie citată de acest autor. Cas. fr. D. P., 93. 1. 494. D. P., 92, 1. 427. D. P., 97. 2. 317 şi Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 43 urm. Vedi asupra responsabilităţei companiilor de drum de fer, *infrà*, p. 410 urm. Mai vedi încă şi alte aplicaţiuni a principiului responsabilităţei culpei *in omittendo* făcute de jurisprudenţă, în Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, *loco suprà cit.*

Responsab. administr. drumurilor de fer.

Refusul, motivat sau nu, a unui patron sau stapân de a libera lucrătorului sau servitorului ce esă de la dênsul un certificat de bune purtari, nu poate însă da loc la daune, nici o lege neobligând pe stăpâni la liberarea unui atare certificat. (V. legea pentru servitori din 16 iunie 1892). Cpr. C. Chambéry. D. P., 79. 2. 207.

Refusul unui stapân de a elibera un certificat servitorului sĕu.

[1] Acel care jigneste drepturile altuia, fie prin *acţiune*, fie prin *omisiune*, dice art. 116 din codul saxon, este obligat, la caz de culpă, să repare dauna pricinuită.

Art. 116 C. Saxon.

[2] Cpr. art. 84, 85 L. poliţiei rurale din 1868, art. 37, 1624 C. C., etc. Vedi *suprà* p. 398, nota 2.

Pentru ca cineva să fie responsabil, în baza unei culpe *in omittendo*, trebue deci să nu fi făcut ceea ce era obligat de a face. „*Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit*". (L. 121, Dig., 50, 17). Omisiunea consistă deci, în asemene caz, în violarea legei [1].

Casurile în care faptul daunator nu dă loc la nici o respundere.

Faptul daunator nu dă loc la nici o responsabilitate de câte ori el constitue din partea autorului sĕu îndeplinirea unei obligațiuni legale [2], sau de câte ori actul s'a sevêrșit din ordinul unei autorități superioare la care se datorea supunere în ordinea ierarchiei (cpr. art. 99 C. pen.) [3], dacă asemene ordin era formal și dacă el se stabilește de autorul prejudiciului [4]. „*Ejus verò nulla culpa*

---

[1] Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1075. Arntz, III, 475. Baudry, II, 1348. Thiry, III, 204. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 2 și 3. T. Huc, VIII, 404. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 și § 446, *ab initio*, p. 754. Demolombe, XXXI, 470, 479. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 6, 7. Laurent, XX, 388 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 323. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 15, nota 1. Mourlon, II, 1690. Sourdat, *op. cit.*, I, 442. Fuzier-Herman, III art. 1382, 1383, No. 23 urm. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. Torino, 2 iulie 1883, decisie citată de acest din urmă autor. -Vedi însă Toullier (VI, partea II, 117), după care ori ce act de omisiune, și chiar o simplă reticență ar da loc la o acțiune în daune, chiar când autorul omisiunei sau reticenței nu ar avea nici o obligație legala.

[2] Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 59 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746.—Astfel, acusatul achitat nu poate cere daune de la ministerul public de cât în caz de acțiune recursorie civilă (art. 305 urm. Pr. civ.). Aubry et Rau, *loco suprà cit.*, nota 2.

[3] Laurent, XX, 447, 448. T. Huc, VIII, 434. Pĕucescu, II, 450, 451. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 66 urm. Cpr. C. Dijon, D. P., 95. 2. 62.—O constrêngere morală care ar consista in amenințări indreptate contra persoanelor sau contra bunurilor (cpr. art. 956 C. C., 57 C. pen.), de și nu face în tot-deauna să dispară libertatea agentului (*coactus voluit, sed voluit*), totuși va putea să'l pue la adăpost de respundere, pentru că omul care lucrează sub impulsiunea unei amenințări, nu este de cât un instrument în mânele acelui care'l înpinge. Cpr. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 138. Faustin-Hélie, *Théorie du code pénal*, 373 urm. Ortolan, *Élém. de dr. pénal*, I, 357. Vedi asupra violenței morale, *suprà*, p. 62.

[4] Cas. fr. D. P., 76. 1. 178.—Pentru ca ordinul emanat de la autoritatea superioară să pue pe autorul prejudiciului

est, cui parere necesse sit". (L. 169. Pr., Dig., 50, 17). Se înţelege însă că acel care a dat ordinul va fi responsabil, dacă el avea dreptul de a porunci. *si modo jus imperandi habuit* (L. 37, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*) (art. 99 C. pen.[1]).

Autorul delictului nu poate invoca ordinul mandantelui sèu.

Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la respunderea personala ce'i incumba, susţinênd că a lucrat în numele mandantelui sèu, de la care ar fi primit asemene ordin[2].

Dauna cauzată prin exerciţiul unui drept.

Se decide de asemene că acel care cauzează altuia o pagubă prin exerciţiul unui drept ce'i aparţine, nu este obligat a o repara, pentru că: „*Qui suo jure utitur neminem lædit*"[3]. „Acel ce întrebuinţează dritul sèu în cuprinsul legiuitelor hotare, dice art. 1731 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respundetor pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta"[4].

---

la adăpost de ori ce respundere. se cere însă ca acea autoritate să fi avut, după lege, competinţa de a da asemene ordin, *si modo jus imperandi habuit* (cpr. art. 99, § 2 C. pen. vedi Faustin Hélie, *op. cit.*, 1, 379; Fuzier-Herman, *loco cit.* No. 74), şi ca acest ordin să nu fi fost ilegal. căci nimene nu este obligat a se conforma unui ordin contrar legei. Cpr. Garraud, *Tr. théorique et pratique du dr. pénal fr.*, 1, p. 413, nota 1. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 377 urm., pag. 570 urm. Art. 47, § 2 din codul penal militar german consideră cu drept cuvênt pe subordonat ca complice, de câte ori el are cunoştinţă de caracterul delictuos al actului ordonat de superiorul sèu. Ascultarea pasivă, care se practică mai cu samă in armată (cpr. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 378), nu se potriveşte, in adevĕr, cu natura omului, fiinţă esenţialmente liberă. Cpr. Garraud, *op.* şi *loco suprà cit.*

[1] „*Is damnum dat, qui jubet dare*". L. 169, Pr., Dig., 50, 17. Vedi şi L. 37, Dig., 9, 2, unde se dice: „*Liber homo, si jussu alterius, manu injuriam dedit, actio legis Aquiliæ cum eo est qui jussit, si modo jus imperandi habuit; quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit*".

[2] Laurent, XX, 449. Peucescu, II, 449. T. Huc, VIII, 414, 434. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 90. Cas. fr. D. P., 90. 1. 151. Sirey, 91. 1. 123.

[3] Cpr. L. 55, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.* Vedi şi *suprà*, p. 37, 38 şi 60.

[4] Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 19. *Dreptul* din 1888, No. 25. Bulet. Cas., S-a I, anul 1888, p. 204. Bulet. S-a I, 1887, consid. de la p. 968, 969. Bulet. 1873, p. 259. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1881, No. 46 şi din 1890, No. 77. *Dreptul* din 1888, No. 72. Judec. ocol III şi Trib. Bucureşti, *Dreptul* din 1896, No. 37 şi 70. Vedi Thiry, III, 204.

Nejignirea dreptului altuia.

Acest principiu nu este însă admis în mod absolut de toți autorii. și uniĭ susțin, cu drept cuvênt, că principiul neresponsabilităței aceluia ce 'și exercită un drept al

---

Arntz, III, 475. Giorgio Giorgi, V, 164. Demolombe, XXXI, 666 urm. Baudry, II, 1349. Sourdat, I. 425 urm., 643. Laurent, XX, 408 urm. Peucescu, II, 393. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Demante, V, 364 bis II. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10.

Astfel, dacă săpând o fântână adâncă pe proprietatea mea, am tăiat, fără nici o intenție doloasă, *non animo vicino nocendi* (L. 1, § 12, Dig., 39, 3, *De aqua*, etc.), vinele de apă de care se folosesc veciniĭ mei, ori câtă dauna le aș fi adus prin acest fapt, nu le datoresc nici o despăgubire, pentru că n'am făcut de cât să uzez cu bună credință de dreptul de proprietate (art. 480, 579). Baudry, II, 1349. Laurent, VI, 140 și XX, 409. Demolombe, XXXI, 668. Peucescu, II, 395. Sourdat, *op. cit.*, I, 425. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Administrațiunea căilor ferate, care face un puț absorbitor pentru strêngerea murdarielor și otrăvește prin aceasta puțurile vecine, respunde, din contra, de daunele causate prin acest fapt, pentru ca intrebuințarea ce a făcut de proprietatea ei trece peste mĕsura incomodităței tolerabile. Vedi Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164, care citează în acest sens pe Ihering și o sentință a tribun. din Francfort. Cpr. Peucescu, II, 402 și Cas. fr. D. P., 71. 1. 117.

Tot pentru aceleași motive, daca, observând distanțele prescrise de lege, am rădicat pe proprietatea mea, de bună credință, o clădire care, prin inălțimea ei, inpedică vederea vecinilor și depreciează valoarea imobilelor lor, nu le datoresc nici o despăgubire. Mourlon, II, 1690. Laurent, VI, 140. Peucescu, II, 400. Baudry, II, 1249. Demolombe, XXXI, 668. D. P., 55. 1. 390. Vedi și t. II, p. 438.

De asemenea, proprietarul care, folosinduse de o clausă a contractului, expulsează pe arendașul sau chiriașul sĕu pentru că acest din urmă nu'i a plătit arenda sau chiria, nu'i datorește nici o despăgubire, fiind că el exercită un drept pe care i'l da legea (art. 1429, 1439 C. C). C. București, *Dreptul* din 1888, No. 72.

S'a mai decis încă ca comerciantul care pune la ușa sau fereastra magasiei sale un geam mare de lux, uzează de dreptul sĕu, chiar daca această magasie se găsește într'o uliță strêmta și frequentata, de unde resulta că, la caz de spargerea acestui geam, autorul accidentului trebue să fie condamnat la dauna intreaga causata prin acest fapt, ear nu numai la plata unui geam ordinar. Cpr. Trib. Nantes, Anvers, Fontainebleau, Avignon, etc. *Pand. Périod.*, 97. 2. 74.

sêu, încetează de a mai avea ființă de câte ori, prin exercițiul acestui drept, se aduce o pagubă unui terțiu [1].

Art. 478 C. Calimach.

„De obște întru atâta numai are loc neîngrădita întrebuințare a dreptului proprietăței lucrurilor, dice art. 478 din codul Calimach (364 C. austriac), în cât prin aceasta *nu se vatămă driturile unui al treile*, nici se calcă cele de către legi orênduite îngrădiri spre pazirea și sporirea binelui obștesc".

Aplicațiunea principiului de mai sus.

Din împrejurarea că proprietarul trebue să întrebuințeze lucrul sêu în așa mod în cât să nu jignească dreptul altuia, resultă că acel care face săpături pe fondul sêu, trebue să iea toate precauțiunele cerute de natura locului pentru că pământul sau clădirele vecinilor sei să nu să rasipească prin escavațiunea practicată de dênsul, căci,

---

D. P., 65. 3. 62. D. P., 68. 3. 74. Sirey, 77. 2. 24 și 89. 2. 143. T. Huc, VIII, 406, p. 539. Fuzier-Herman, art. 1382, 1383, No, 1110 urm. Ruben de Couder, *Dictionnaire de dr. commercial*, *Bris de glaces*, 1 urm.—*Contrà*. Trib. Amiens, 13 avril 1864; Trib. Saint-Brieuc, 5 martie 1883, Sirey, 83. 2. 143. Lalaune. *Moniteur des trib.*, 1861, p. 297.

Remâne însă bine înțeles că, pentru ca exercițiul unui drept să fie aparat de ori ce respundere, se cere ca acel care 'l exercită să fie de bună credință și să nu aleagă anume și cu rêutate mijlocul care ar putea să aducă altuia o daună, pentru că răutatea este ca și o culpă și nu merită nici o indulgență. „*Malitiis hominum non est indulgendum*". (L. 38, Dig., 6. 1, *De rei vindicatione*). „Nu este permis de a exercita un drept, dice art. 226 din noul cod german, când acest exercițiu nu poate să aibă alt scop, de cât a aduce altuia o daună, *einem Anderen Schaden zuzufügen*". Cpr. Laurent, VI. 140 și XX. 410. Larombière. V, art. 1382, 1383, No. 11 urm. Toullier D. VI, partea 1, 119. Sourdat. I, 439. Pencescu. II, 395. C. Liège, 9 fevr. 1888. Sirey, 90. 4. 14. *Contrà.* Demolombe, XII, 648, 649 și XXXI, 669.

Abusul ce cineva ar face de dreptul sêu ar putea de asemene da loc la despăgubiri, dacă acest abus ar fi adus o daună cuiva. Larombière, *loco cit.* Giorgio Giorgi, V, 153. Cpr. L. 2, § 20, Dig., 47. 8, *Vi bonorum raptorum, et de turba.*

[1] Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1890, No. 77 și din 1895, No. 61. Tribun. Ialomița, *Dreptul* din 1885, No. 45. Tribun. Muscel, 30 april 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 29, consid. de la p. 231. C. Liège, 9 fevr. 1888, Sirey, 90. 4. 14. Cpr. și Cas. rom., S-a I. Bulet. 1886, p. 922. Laurent, VI, 136 urm. și XX, 408 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 84 urm. Saleilles, *op. cit.*, 305. Pencescu. II, 397. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 438.

în acest caz, el ar putea fi declarat responsabil de daune pentru usul prea absolut al dreptului sĕu de proprietate[1].

De asemenea, proprietarii locurilor inferioare fiind obligați să sufere servitutea scurgerei firești a apelor din locurile superioare, când mâna omului n'a contribuit la aceasta (art. 578, 615), proprietarul fondului inferior, de câte ori face pe proprietatea sa lucrări prin care oprește cursul natural al apelor de pe fondul superior, cauzează prin aceasta o pagubă proprietarului acestui fond, pagubă pe care el este dator a o repara în baza art. 998 C. C.[2].

Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a principiului că exercițiul dreptului de proprietate nu poate să jignească dreptul altuia.

Daune aduse prin exploatarea unui stabiliment public.

Astfel, de câte ori exploatarea unui bal public, a unui teatru sau a unui alt stabiliment autorisat în regulă, ar aduce o incomoditate vecinilor și ar face ca casele lor să nu poată, din această causă, fi locuite sau închirieate, proprietarii lor sunt în drept a cere o despăgubire de la exploatatorul acelui stabiliment, și acesta va putea fi condamnat la o sumă anuală care se va plăti cât timp stabilimentul va avea ființă și inconvenientele produse nu vor înceta[3].

---

[1] Cpr. Pothier, IV, *Second appendice au Contrat de Société (Du voisinage)*, 235. Demolombe, XI, 59. Aubry et Rau, II, § 194, p. 194. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 85, 101. Cpr. C. Dijon. D. P., 77. 2. 37. Vedi și L. 24, § 12, *in fine*, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, unde se dice: „*Si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur*". Vedi *infrà*, p. 418 și art. 909 Cod. german.

[2] Cpr. Trib. Muscel, 30 april 1897 (N. S. Sachelarie președ.), *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

Inchiderea sau supresiunea stabilimentului. Controversă.

[3] Cpr. Cas. fr., Trib. și C. Rouen. D. P., 72. 1. 352. D. P., 66. 1. 35. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 87, 99.—Judecătorii n'ar putea însă, dupa unii, să ordoane închiderea sau supresiunea stabilimentului, pentru că este de principiu, în teză generală, că tribunalele n'au competința de a anula autorisarea emanată de la o autoritate administrativă. Se susține, în adevĕr, că, după principiul constituțional al separațiunei puterilor în Stat, puterea administrativa este și trebue, pentru a putea funcționa în mod regulat, să fie independentă de puterea judecătorească, ori de câte ori face acte date special în atribuțiunele ei. Cel puțin în acest sens se pronunță jurisprudența franceză. Vedi, pe lângă decisiile mai sus citate, D. P., 55. 2. 302. D. P., 61. 1. 334.—*Contrà*. Sourdat, II, 1482, care dice că principiul separațiunei puterilor nu este angajat în specie și că autorisarea admi-

Exploatarea unei case de toleranță. Controversă.

Faptul de a stabili și de a exploata o casă de toleranță constitue prin el însuș o culpă și atrage responsabilitatea autorului ei pentru daunele materiale sau morale causate prin această culpă proprietarilor vecini, chiar dacă asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea competentă [1].

Stabilimente insalubre.

Ceea ce s'a dis în privința caselor de toleranță este aplicabil și stabilimentelor clasificate ca periculoase, insa-

---

nistrativă nu are alt caracter de cât acel a unei mĕsuri de poliție acordate din punctul de vedere al ordinei și al interesului public, sub reserva expresă sau tacită de a nu se jigni drepturile celor de al treile. Conform acestei din urmă păreri, s'a decis și la noi, că instanțele judecătorești sunt în drept a reforma încheierea autorității administrative (în specie a Ministerului de interne), care ordonase pe nedrept inchiderea unei farmacii, sub cuvênt că dirigentele ei era străin. Trib. Iași (D. Maxim președ.) și C. din Iași, în majoritate (I. Th. Burada prim-președ.). *Curierul judiciar* din 1895, No. 44 și *Dreptul* din 1896, No. 17.

Dreptul străinilor de a dirija o farmacie.

Aceste decisiuni, remase în picioare prin respingerea recursului, judecă chestiunea foarte însĕmnată de a se ști dacă, înaintea legei din 22 iunie 1893, modificatoare legilor sanitare anterioare, străinii aveau sau nu dreptul de a dirija o farmacie în țară, precum și dacă această lege respecta drepturile anterior câștigate. Veḑi asupra acestei chestiuni, tratatul nostru în limba franceză, p. 35, nota 1. Dar dacă tribunalele ordinare nu pot, cel puțin după părerea generală, să ordoane închiderea unui stabiliment autorisat conform regulamentelor în vigoare, se decide însă că închiderea sau supresiunea stabilimentului poate fi ordonată de justiție, de câte ori atare stabiliment funcționează fără cuvenita autorisare. Sourdat, II, 1480. Répert. Dalloz, v° *Manufactures*, 192.

1) Cpr. D. P., 57. 2. 95. D. P., 60. 2. 4. D. P., 61. 1. 331, 334 și 2. 128. D. P., 62. 2. 156. D. P., 67. 5. 375. D. P., 79. 2. 219. D. P., 83. 1. 291. D. P., 85. 1. 231. Aubry et Rau, II, § 194, p. 196. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 12. Sourdat, I, 441 ter și II, 1471 urm., 1476. T. Huc, VIII, 434. Cormenin, *Dr. administratif*, I, p. 262. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 88 urm. și 219 urm. — *Contrà*. Demolombe, XII, 654 bis. Veḑi și *suprà*, p. 145, unde am vĕḑut că ori ce convenție care ar avea de scop achisițiunea, exploatarea sau cesiunea unei case de toleranță, se consideră ca întemeiată pe o causă ilicită, și ca atare, este inexistentă (art. 966, 968). Cpr. în acest din urmă sens, o decisie recentă a Curței din Angers, din 29 martie 1897. *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

lubre sau incomode, și proprietarii unor asemene stabilimente, chiar autorisate conform legei sau regulamentelor în vigoare [1], pot fi condamnați la daune către vecini, de câte ori inconvenientele aduse vecinilor prin fum. miros, sgomot, etc., întrec mesura unei incomodități tolerabile [2]. (Cpr. art. 1908 C. spaniol și art. 906 Cod. german).

Pentru ca proprietarul stabilimentului industrial să fie responsabil, se cere însă ca inconvenientul produs să fie de așa natură în cât el sa nu poată fi tolerat și să întreacă, după cum se exprimă Curtea de casație din Francia și Curtea din Agen, obligațiunele ordinare ale vecinătăței [1]; căci altfel exercitarea unei industrii ar fi cu neputință, de vreme ce ori ce industrie trebue să producă un inconvenient oare-care pentru vecini.

---

[1] Autorisarea unui stabiliment periculos sau incomod, acordată de autoritatea în drept nu oprește, în adevĕr, pe vecini de a cere daune pentru prejudiciul adus prin exploatarea unui atare stabiliment. Cpr. Cas. fr. D. P., 45. 1. 428. D. P., 48. 1. 122. D. P. 66. 1. 35. D. P., 76. 1. 447. D. P., 78 1. 409. D. P., 85. 1. 71. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco. cit.*, No. 239 urm. Sourdat, II, 1471, 1475.

[2] Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 103 urm., 239 urm. Laurent, VI, 146 urm. C. Bordeaux, Agen și Cas. fr. D. P., 74. 5. 328, No. 1. D. P., 55. 2. 302. D. P., 65. 2. 144. D. P., 60. 2. 116. D. P., 75. 1. 353. Vedi, și *supră*, p. 402, *ad notam*. Vedi, in privința industrielor insalubre, regul. din 1875 publicat in *Monitorul oficial* din 1875, No. 156. Astfel, Curtea de casație din Francia a decis, cu drept cuvênt, că proprietarul unei fabrice de porcelane poate fi condamnat la daune către vecini pentru paguba causată prin fumul cărbunilor intrebuințați în această fabrica. D. P., 76. 1. 447. Cpr. C. Paris și Orléans. D. P., 93. 2. 431. D. P., 91. 2. 120.—Administrația drumului de fer poate de asemene fi obligată a despăgubi pe proprietarii caselor vecine unei gări de daunele care le poate aduce fumul locomotivelor, dacă tribunalele, independent de ori ce culpă, constată că asemene incomoditate întrece mesura obligațiilor ordinare ale vecinătăței. Cas. fr. si Trib. imperiului german, 20 noembrie 1886. *Pand. Périod.*, 1888, 1. 346 și 5. 20. Cpr. *Cons. d'Etat*, 6 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 4. 24. Aceasta nu este de cât aplicațiunea principiului mai sus expus, după care dreptul de proprietate, ori cât de absolut ar fi, nu poate să aducă vecinilor nici o daună care să întreacă simplele incomodități și inconveniente ale vecinătăței. Fie care poate, in adevĕr. să facă pe fondul sĕu ceea ce voește, sub condițiunea însă ca nimic să nu treacă pe fondul altuia. „*In suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat; fumi autem, sicut aquae, esse immissionem*". (L. 8, § 5, Dig., 8, 5, *Si servitus vindicetur*). Vedi *suprà*, p. 402 urm. și T. II, p. 438. Mai vedi incă L. 61, Dig. 50, 17, *De regulis juris*.

Faptul de a aduce o contestație înaintea justiției. Controversă.

Ce trebue să decidem în privința faptului de a aduce o contestațiune înaintea tribunalelor? Faptul de a introduce o acțiune în justiție sau de a se apara contra reclamațiunei introduse de altul nu este, în regulă generala, de cât exercițiul unui drept legitim. Cu toate aceste, independent de cheltuelele de judecată pe care le sufere partea care a perdut procesul (art. 140 Pr. civ.), recursul la instanțele judecătorești poate să constitueascâ o culpă și să deie loc la daune, de câte ori exercițiul unei acțiuni constitue un act de reutate și de rea credința, sau cel puțin un act de o eroare grosieră, care echivalează cu dolul [2].

---

[1] Cas. fr. D. P., 48. 1. 122. Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 473. D. P., 55. 2. 302. Cpr. Trib. Galați (C. Nicolescu președinte). *Dreptul* din 1889. No. 57. Laurent, VI, 144. 145. Demolombe, XII. 658. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 118.

[2] Cpr. Trib. Ilfov și Braila. *Dreptul* din 1881, No. 33 și din 1882, No. 53. Jurisprudența franceza este constanta în aceasta privință. Vedi D. P., 83. 1. 255. D. P., 86. 1. 207. D. P., 89. 1. 284. D. P., 90. 1. 37 și 465. D. P., 91. 1. 193, 355 și 475. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 207. D. P. 92. 1. 272. D. P., 94. 2. 354. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. D. P. 95, 1. 255, 501 și 511. D. P., 96. 1. 241 și 2. 406. *Dreptul* din 1896, No. 28. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi T. Huc, VIII, 411. Sourdat, I, 664 urm. Baudry, II, 1349. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 53. Boncenne et Bourbeau, *Théorie de la procédure*, II, p. 535. Vedi și autoritățile citate de Fuzier-Herman, *loco cit.*, 130 urm. Intr'o altă parere se susține însă că o simplă negligență sau imprudență din partea unui împricinat poate, în lipsa unui text care sa deroage la art. 998, 999, să servească de bază la condamnare de despăgubiri bănești. Vedi în acest sens, Laurent, XX, 412, 413. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 121. Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303.

Art. 370 Pr. civ. italiană.

Art. 370 din procedura civilă italiana dispunênd anume ca partea care cade în pretențiile sale poate, pe lângă cheltuelele de judecată, să fie condamnată și la daune către adversarul sĕu, la caz de proces temerar, *trattandosi di lite temeraria*, s'a decis, în Italia, că o simplă imprudență nu ajunge pentru ca această disposiție sa fi aplicabilă, ci trebue ca să existe o *culpa lata* din partea împricinatului. Nu se cere însă nici rea credință, nici dol. Cas. Torino, 9 sept. 1882. Sirey, 83. 4. 30.

Apel, opoziție, recurs, etc.

Jurisprudența aplică aceiaș soluție atât în privința dreptului de a se apara contra acțiunei intentate de altul[1], cât și în privința dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare spre a reforma o hotărîre[2].

Acțiune temerară.

In ori ce caz, o simplă acțiune sau un apel temerar din partea unui împricinat, nu poate să deie loc la daune interese, dacă judecătorii nu constată din partea lui rea credință, dol, sau o greșală gravă *(culpa lata)*[3].

Denunțare neadevărată și făcută cu ușurință.

O denunțare neadevarată și făcută cu ușurință poate supune și ea pe autorul ei la daune, dacă denunțarea se dovedește mai în urmă a fi fost calomnioasă[4] sau temerară. Astfel, Curtea din Focșani, cu drept cuvênt, a decis că faptul de a îndrepta, chiar fără rea credință, însă cu ușurință, o plângere la instanțele corecționale contra unei persoane, care în urmă este achitată, dar care din această

---

[1] Faptul de a se apara în contra unei acțiuni intentate de altul nefiind însă, în principiu, de cât exercițiul unui drept, pâritul care usează de acest drept legitim nu poate fi condamnat la daune către reclamant, la caz de perderea procesului, de cât dacă se constată o culpă din partea lui, adecă rea credință, dol sau o greșală grosieră, care echivalează cu dolul. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 267. D. P., 88. 5. 427, No. 18. D. P., 89. 1. 52 și 413. D. P., 90. 1. 184. D. P., 91. 1. 351 și 462. D. P., 92. 1. 276. Vedi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 urm.

[2] Pentru ca apelantul sau recurentul să poată fi condamnat la daune, la caz de respingerea apelului sau recursului, judecătorii fondului trebue să constate o culpă sau rea credință din partea lui. Cpr. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. D. P., 88. 1. 348. D. P., 83. 5. 154, No. 1. D. P., 92. 1. 277. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 173 urm.

[3] Cas. fr., 1 dechembrie 1891. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. D. P. 91. 1. 475. Cpr. Trib. Putna, 13 sept. 1897 (Gr. Alexandrescu președ.), *Curierul judiciar* din 26 Octombrie 1897, No. 38.

Elementele calomniei.

[4] Denunțarea, pentru a fi calomnioasă, trebue să fie facută cu rea credință și faptele imputate să fie falșe (art. 298 C. pen.). C. din Iași, *Dreptul* din 1883, No. 24. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1892, No. 31. Aceste elemente trebue să fie constatate de judecatorii fondului. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 23.—Denunțarea fiind datoria ori cărui cetățean (art. 29 Pr. pen.), poate fi neîntemeiată, și cu toate aceste, să nu constituească o calomnie. Demolombe, XIII, 240. Vedi și tr. nostru în limba franceza, p. 173, nota 2.

causă a suferit arestul preventiv şi pagube în afacerele sale, atrage condamnarea la despăgubiri 1).

Plângerea facuta cu bună credinţa.

Victima unei crime sau unui delict, care însă, fără rea credinţă, imprudenţă sau uşurinţă, face o plângere în contra unui individ pe care, de bună credinţă, îl presupune autorul acelei crime sau delict, nu poate fi obligată a plăti daune către acest din urmă, din causa urmărirei penale la care el ar fi fost expus şi care ar fi avut de resultat achitarea sa sau o ordonanţă de neurmărire. Acest fapt neconstituind, în adevĕr, nici o culpă, art. 998, 999 nu sunt aplicabile în specie 2).

Aducerea la indeplinire a unei hotărîri executorie provisor.

Nu numai introducerea unei acţiuni, a unui apel sau a unui recurs, etc., pot să deie loc la daune, dar încă şi aducerea la îndeplinire a unei hotărîri, atunci când executarea constitue un abuz al dreptului.

Astfel, nu mai remâne, după noi, nici o îndoeală că partea care aduce la îndeplinire o hotărîre executorie provisor, va respunde de prejudiciul adus celeilalte părţi prin o executare pripită, la caz de infirmarea hotărîrei primilor judecători 3).

Urmarirea mobiliara sau imobiliara.

O urmărire mobiliară sau imobiliară constitue neapa-

---

1) C. Focşani. *Dreptul* din 1883, No. 41. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1885, p. 107. *Dreptul* din 1896, No. 40. Vedi Laurent, XX, 400. Sourdat, I, 663. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 156.—In puterea acestui principiu, inscrierea in falş facuta cu uşurinţa contra unui act autentic ar putea supune pe autorul ei la despăgubiri pentru dauna morală adusa funcţionarului care a instrumentat. Cpr. C. Bordeaux. D. P., 74. 5. 432, No. 26. Laurent, XX, 400. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 192.

2) Trib. Chambéry, *Dreptul* din 1884, No. 40.

3) Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 196 urm. Laurent, XX, 412.—Vedi însă Sourdat, I, 665.

Executarea unei decisiĭ definitive, care in urmă a fost casată.

Situaţiunea este insa cu totul alta în privinţa executărei unei decisiĭ definitive care, în urmă, ar fi fost casată. Recursul în casaţie neîmpedicând, în regulă generală, executarea hotărîrelor pronunţate în ultim resort (art. 77 L. C. cas. din 1861), acel care a dobêndit o hotarîre în ultim resort este în drept a crede că a fost bine judecat, şi prin urmare, poate să aducă hotărîrea la îndeplinire. In caz de casare, hotărîrea casată socotinduse ca cum n'ar fi avut fiinţă (art. 72 L. C. Cas.), el va restitui părţei adverse suma primită pe baza hotărîrei casate. Cpr. Sourdat, I, 666.

rat exercițiul unui drept legitim, și cu toate aceste, poate da loc la daune în favoarea aceluia contra căruia se îndreptează, de câte ori ea fiind doloasă, vexatorie și exagerată, aduce o paguba debitorului prin micșorarea creditului sĕu [1].

Sechestru asigurator. Aceiaș soluție este admisă în privința sechestrului asigurator [2], popririi [3], etc.

Responsab. administr. drumurilor de fer. Trecênd acum la o altă ordine de idei, trebue să decidem că administrațiunea drumurilor de fer este responsabila de incendiul causat prin scânteile locomotivei, cu toate precauțiunele luate în această privință, mai cu samă când nici o negligență n'ar putea fi imputată proprietarului incendiat [4].

---

[1] Sourdat, I, 664. Laurent, XX, 414. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 203 urm. Cpr. D. P., 58. 1. 128. D. P., 68. 1. 275. D. P., 71. 2. 220. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1882, p. 1071. Prin aplicațiunea acestui principiu, creditorul urmaritor a fost declarat respundĕtor și condamnat la daunele suferite de debitor din causa urmarirei ce'i a făcut asupra unor lucruri aparate de lege, precum sunt instrumentele trebuitoare profesiunei sale. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1892, p. 192.

[2] Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 314. Bulet. 1888, p. 18.— Astfel, creditorul este pasibil de daune de câte ori i-se dovedește prin acte autentice că averea ce el urmărește nu este a debitorului sĕu, ci a unui de al treile și el totuși, continuă cu urmărirea. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Creditorul nu va fi însă supus la daune de câte ori, de bună credință, putea sa fie indus în eroare și sa creada că lucrurile sunt ale debitorului sĕu. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1890, No. 34.

[3] Cpr. D. P., 74. 1. 33. D. P., 76. 2. 94. D. P., 93. 1. 309. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 207 urm.

[4] Cpr. C. Bordeaux și Cas. fr. D. P., 59. 2. 187. Pand. Chron., III, 2. 210. D. P., 66. 1. 439. Trib. Paris. Sirey, 60. 2. 41. Fuzier-Herman. III, *loco cit.*, No. 222. Pand. fr., Répert. *Chemins de fer*, 3818 urm.

L. din 26 martie 1870, art. 9 și 13. Particularii fiind datori a respecta regulele de poliție ordonate cu ocasiunea construirei unui drum de fer, sunt opriți de a inființa acoperișuri de stuh, șindila, pae sau fên, precum și de a face deposite de materii aprindĕtoare, la o distanța mai mica de 27 metri de la împrejmuirele liniei ferate. Această oprire nu se aplică însă la depositele de cereale făcute numai în timpul strêngerei recoltelor (art. 9. L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate). Din cele mai sus expuse resultă că, la caz de incendiu produs prin scânteile unei locomotive, proprieta-

Defectul vagoanelor.

Administraţia drumurilor de fer este de asemene responsabilă de accidentele întâmplate prin defectuositatea vagoanelor sale, cu toate că tipul acestor vagoane ar fi fost aprobat de autoritatea în drept [1]).

Este, în adevĕr, generalmente admis că o companie sau administraţia drumurilor de fer respunde, la caz de accidente, nu numai când s'a omis de a se observa prescripţiile regulamentelor administrative, dar şi atunci când accidentul se datoreşte unei simple imprudenţe sau unei lipse de precauţiune elementare [2]).

Resp. comunelor.

Comunele sunt de asemene responsabile de degradaţiunele aduse proprietăţilor vecine prin acumularea de necurăţenii pe strade [3]).

Resp. antreprenorilor de construcţiuni.

Antreprenorii de construcţiuni sunt responsabili atât civilmente cât şi penalmente (art. 385, § 4 C. pen.) de accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea de ma-

---

rul incendiat nu este în drept a cere despăgubiri de la administraţia căilor ferate pentru cladirele arse, dacă ele erau construite cu nesocotirea acestei dispoziţiuni. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1888, No. 72. Căile ferate respund însă de incendiul provenit din causa lor, care ar fi distrus construcţiuni aflate in fiinţa la epoca infiinţarei unei noi linii, chiar dacă ele se găseau la o distanţă mai mică de 27 metri. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 38. Cpr. Cas. fr. D. P., 66. 1. 439. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 363. Art. 13 din legea mencionată, de la 26 martie 1870, prevede, în adevĕr, că construcţiile ce se vor afla în momentul promulgarei acestei legi, sau la epoca infiinţărei unei noi linii ferate, vor putea fi menţinute în starea în care se vor afla la acea epocă, cu observarea condiţiilor ce se vor prescrie de Ministeriul lucrărilor publice. Cpr. art. 7 din L. fr. de la 15 iulie 1845, asupra poliţiei drumurilor de fer.

[1]) Cpr. C. Pau. D. P., 93. 2. 484. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 223 urm.

[2]) Cpr. C. Grenoble, D. P., 81. 2. 107. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 226 urm.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 59. 1. 20. Fuzier-Herman. *loco cit.*, 231 urm. Vedi şi L. 2, § 10, Dig. 43, 8, *Ne quid in loco publico, etc.*, unde se dice ca, de câte ori se permite de a se face ceva pe un loc public, lucrul trebue sa se faca in aşa mod ca să nu să dauneze pe nimene: „*Nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine injuria cujusquam fiat*“.

terialuri și neiluminarea găurilor ce se vor fi sapat lângă strădi sau piețe publice [1].

Aceiaș responsabilitate incumbă și comunei când lucrarea e făcută de dênsa în regie [2].

Persoanele autorisate a face construcțiuni asupra unui rîu sau fluviu, sunt responsabile de accidentele causate cu ocasia acestei lucrări, de câte ori n'au luat precauțiunele necesare pentru prevenirea lor [3].

Resp. fotografilor.

Fotograful, care ar fi expus în public portretul unui artist sau a unei alte persoane, în contra ordinului și consimțementului ei, poate fi condamnat la daune [4].

Recomandațiuni greșite.

O culpă care se poate ivi câte odată este acea care consistă în a recomenda altuia, prin informațiuni greșite, fie un împiegat necredincios, fie un debitor insolvabil [5].

Dacă acest fapt a fost sevêrșit anume, cu intențiune de a păgubi pe altul, el constitue un delict (art. 998), și un quasi-delcit, în casul când informatorul a fost numai negligent și a dat informațiunele sale cu ușurință [6].

Și într'un caz și în altul, persoana care, prin informațiunele sale greșite, a adus o pagubă altuia, este obligată a o repara, conform dreptului comun (art. 998, 999).

Greșala informatorului poate să consiste, în asemene caz, nu numai în o afirmațiune, dar și în o reticență [7].

---

[1] Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 102. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 233. Laurent, XX, 473.—Dacă însa accidentul se datorește imprudenței victimei, antrepenorul nu poate fi obligat la nici o despăgubire. Cas fr. D. P., 93. 1. 349. Vedi și *infrà.* p. 421.

[2] Cas. fr. D. P., 68. 1. 273. Laurent, XX, 440. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 849.

[3] Fuzier-Herman, III. *loco. cit.*, 235, și autoritățile citate acolo.

[4] C. Paris. *Dreptul* din 1887, No. 62. *Pand. Périod.*, 87. 2. 357. Cpr. Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 1. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 440, text și nota 1. Portretul este, în adevêr, in regulă generala, presupus proprietatea acelui ce el represintă. Vedi *Pand. Périod.*, *loco cit.*, nota 3.

[5] Cpr. C. Bucuresti, *Dreptul* din 1889, No. 13. C. Paris. D. P., 90. 2. 263. D. P., 70. 2. 150. D. P., 60. 2. 18. Vedi și C. Rouen. D. P., 53. 2. 154. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 2166 urm. Laurent, XX, 478 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 121 urm. T. Huc, VIII, 409 urm.

[6] Trib. com. Verviers, D. P., 93. 2. 99, nota *a*. Cpr. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 451. Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2172.

[7] Cpr. C. Paris și Bordeaux. D. P., 70. 2. 150. C. Liege. *Pasicrisie*, 81. 2. 127. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 123.

Informațiuni greșite date de bună credință.

Informațiunele greșite nu dau însă loc la nici o responsabilitate, dacă ele au fost date de bună credință și fără intențiune răutăcioasă [1].

Faptul de a da informațiuni greșite se aprecieată cu o severitate mai mare de câte ori ele emană de la o agenție care dă obicinuit informațiuni în schimbul unei sume de bani ce i se plătește de acei ce le premesc, și o atare agenție nu poate fi scutită de respundere de cât atunci când se dovedește perfecta ei bună credință și lipsa complectă de ori ce negligență [2].

Informații confidențiale.

Faptul că informațiunele ar fi fost date în mod confidențial, nu împedică acțiunea în responsabilitate [3].

Acei care dau informațiuni greșite asupra altuia sunt responsabili nu numai către persoanele care s'au bazat pe aceste informațiuni spre a contracta cu cei de al treile, dar și către aceia asupra cărora s'au dat informațiuni greșite, cu rea credință și intențiune răutăcioasă, sau numai cu ușurință [4].

Publicarea numelui unei persone între faliți, etc.

Faptul de a se publica numele unei persoane între debitorii răi de plată, între faliți, între acei a căror polițe au fost protestate, etc., și aceasta într'un buletin, într'o circulară care se distribue în public, sau într'un diar, precum este, la noi, *Curierul judiciar*, care, într'un suplement, publică informațiuni privitoare la interesele comercianților, constitue neaparat din partea autorului publicațiunei, o culpă care atrage responsabilitatea și condamnarea sa la daune, chiar dacă publicația n'a fost făcută cu rea credință, ci numai cu ușurință (art. 999) [5].

---

[1] Cpr. C. Montpellier și Paris. D. P., 90. 2. 263. C. Orléans. D. P., 93. 2. 558. T. Huc, VIII, 409 Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2176.

[2] Cpr. C. Paris. D. P. 93. 2. 97 urm. și mai multe alte decisii a căror text sunt reproduse în note. Vedi și decisiile citate în Rèpert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 127. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2180 urm.

[3] Cpr. decisiile citate în nota precedentă și T. Huc, VIII, 410. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 131. F. Herman, *loco cit.*, No. 2183 urm. Vedi și C. Paris, D. P., 94. 2. 143. D. P., 93. 2. 97.

[4] Cpr. C. Paris. D. P., 93. 2. 97 și 411. D. P., 94. 2. 143. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 129 urm. F.-Herman, *loco cit.*, 2175 urm. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410.

[5] Cpr. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410. Fuzier-Herman,

Persoana a cărui nume s'a publicat astfel ar putea să aibă drept la daune. chiar dacă informațiile date par a fi exacte, pentru că nu este permis nimărui de a se a-

---

III, *loco cit.*, No. 2193 urm. Vedi Trib. și C. de justiție din Geneva. D. P., 93. 2. 102, nota *I*. Sirey, 87. 4. 14 și Sirey, 92. 4. 12.

Delicte de presă.

Dacă faptul întrunește elementele unui delict de presă, acțiunea privată nu va putea fi judecată de cât de jurați. Art. 105 din Constituție este, în adevĕr, formal în această privință: „Acțiunea pentru daune-interese, *resultând din fapte și delicte de presa*, dice acest text, nu se poate intenta de cât înaintea aceleiaș jurisdicțiuni. *Numai comisiunea juraților va judeca și pronunța asupra daunelor interese și asupra quantumului lor*“. Chestiunea, în această privință, nu poate fi controversată, textul fiind formal.

Quasi-delicte comise prin presă. Controversă.

Se poate însă întâmpla ca faptul să nu întrunească elementele unui delict de presă, *ci a unui quasi-delict comis prin presa*. De exemplu, se anunță într'un ziar că un comerciant a încetat plățile sau că i s'a protestat o cambie, fara însa ca să existe rea credință, ci numai o eroare sau o informație greșită. Asemene fapt fiind de natură a produce o dauna, cu toate ca'i lipsește reaua credința, chestiunea este de a se ști dacă partea lezată va fi nevoită a se adresa la jurați, sau dacă ea va putea să reclame înaintea tribunalelor ordinare? Curtea noastră suprema a decis ca, și în asemene caz, comisiunea juraților este singură competenta de a se pronunța asupra daunelor și de a fixa quantumul lor: „Considerând, dice o decisie a Curței de Casațiune, data în secțiuni-unite, din 20 noembrie 1889, că juriul este statornicit în materie de presă și că dênsul este singur competinte a judeca și a determina daunele-interese causate prin presa, fie că acele daune resulta dintr'un delict pedepsit de legea penala, *fie că ele resulta dintr'un fapt nepedepsit de codicele penal, dintr'un simplu quasi-delict*; că deplina această competință a juriului în privința tuturor acțiunelor civile ce tind la repararea prejudiciului causat prin presă, reesă nu numai din termenii întrebuințați de legiuitorul constituant, prin cuvintele că juriul va judeca daunele-interese resultând din delicte și fapte de presă, *căci prin fapte de presa legiuitorul n'a putut înțelege de cât quasi-delictele*, dar încă din chiar scopul urmărit de legiuitor, căci *intențiunea lui vădită a fost ca, sub nici un cuvênt, tribunalele ordinare să nu fie competente a judeca în materie de presă, ori-care ar fi natura acțiunei intentate, voind prin aceasta legiuitorul a da o garanție mai mare libertăței presei*, etc.“ Bulet. Cas., Secțiuni-unite, anul 1889, p. 1006. Chestiunea de astă dată este însa îndoelnică, pentru că nu mesteca în afacerele unui particular pentru a vinde celor de al treile resultatul spionajului seu [1].

Caz fortuit sau forță majoră.

Condamnarea la daune nefiind cu putință de cât la caz de a exista o culpa fie *in comittendo*, fie *in omittendo* din partea pârîtului, el se găsește la adăpost de ori ce respundere, de câte ori se stabilește că faptul daunator este resultatul unui caz fortuit, *damnum fatale* (L. 3, § 1, Dig., 4, 9), sau unei forțe majore (art. 1080, 1082, 1083, 1156, 1475 C. C., 425, 506 C. com., etc.) [2].

Astfel, organisatorii unei curse nu sunt responsabili de urmările dărămărei tribunei hipodromului produsă prin năvălirea mulțimei în momentul unei vijălii extraordinare [3].

Statul nu este responsabil de rănirea adusă unei per-

---

este vorba, in specie, de acțiunea civila care ar resulta din un delict de presă, ci *din un delict sau quasi-delict curat civil, comis prin organul presei*. Juriul fiind o jurisdicție esențialmente penală, nu poate să aibă cădere de a judeca o afacere curat civilă; sau atunci trebue să admitem ca legiuitorul constituant a introdus, in asemene materie, juriul civil, ceea ce ne se pare inadmisibil. Cpr. Peucescu, II, 497. Dar dacă chestiunea poate fi controversată de câte ori delictul sau quasi-delictul civil a fost comis prin organul presei, nu mai incape îndoială că tribunalele ordinare vor avea caderea de a se pronunța asupra daunelor, de câte ori defaimarea n'a fost adusă prin presă, ci prin corespondență. Cpr. Curtea din București, *Dreptul* din 1885, No. 66.

[1] Cpr. T. Huc, VIII, 410 și C. Geneva, decisie citată in nota precedentă, p. 414, *ab initio*.

[2] Sourdat, I, 645 urm. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 450 urm. Demolombe, XXXI, 481 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 434. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 258 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 150.

In cât privește casurile fortuite și forța majoră, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 și *infrà*, explic. art. 1082, 1083, 1156, 1435, 1447, 1448, 1565–1567, 1601, 1625, etc.

[3] Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 451. Sourdat, I, 645. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 302. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Acest exemplu dovedește ca autorul unui delict sau quasi-delict nu respunde de *culpa levissima*, culpa care, în specie, consista in faptul de a nu fi construit tribuna in așa mod in cât se poată resista celei mai mari aglomerațiuni de lume. Vedi *suprà*, p. 397.

soane prin căderea unui stâlp telegrafic, dacă nici o culpă sau negligență nu este imputabilă administrațiunei [1].

Proprietarul unei case nu este responsabil de rănirea adusă unei persoane prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul acelei case și inpinsă de vênt .... *si tegula ceciderit* [2].

Art. 1625. Ospătătorii și hangiii, care se consideră ca depositari a lucrurilor aduse în localul lor de călători (art. 1623), nu respund de furturile comise cu mâna înarmată, aceasta fiind un caz de forță majoră [3].

Administrația poștelor. Administrația poștelor nu datorește nici o despăgubire pentru obiectele sau scrisorile perdute prin un eveniment care nu putea sa fie nici prevedut, nici împedecat, precum ar fi o furtună, un naufragiu, furtul comis cu mâna înarmată, etc. Este adevarat că legea telegrafo-postală nu are nici o dispoziție în această privință [4], însă soluțiunea de față resultă din principiile generale, în materie de obligații, fiind vorba, în specie, de o responsabilitate convențională (art. 1083 C. C., 425 C. com.) [5].

---

[1] Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 264. Cpr. D. P., 76. 3. 75.

[2] Sourdat, I, 645. Cpr. L. 5, § 2, Dig., 9, 2.—Antreprenorul sau architectul însarcinat cu facerea unei clădiri sau a unei reparațiuni este însă obligat a lua mèsurile necesare pentru ca nici un trecător să nu fie rănit, căci, în caz contrar, el va fi responsabil (art. 999).

[3] Art. 1625 C. C. Cpr. L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautae, caupones*, etc. Vedi în privința responsabilităței ospetătorilor și hangiilor, Sourdat, II, 930 urm.

[4] Art. 3 din L. fr., de la 4 iunie 1859, scutește anume administrația poștelor de responsabilitate în caz de forță majoră. Art. 104 din legea telegrafo-poștala de la 19 iulie 1892 prevede însă, că în caz de rezboiu sau pericolele în genere, Statul poate suspenda ori ce respundere în privința serviciului, făcênd publicațiuni prin *Monitorul oficial* și afișând aceasta în fie care oficiu telegrafo-poștal.

[5] Cpr. *Cons. d'Etat*, 10 martie 1876 și Cas. fr. D. P., 76. 3. 75. D. P., 67. 1. p. 28. Laurent, XX, 453. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 265. 266. In cât privește celelalte casuri în care Statul este scutit de despăgubiri, vedi art. 99 din L. telegrafo-poștala de la 19 iulie 1892. Este de observat, în această privința, că dreptul la despăgubiri pentru obiectele perdute se prescrie prin 6 luni de la data perderei lor. Reclamațiunea trebue sa fie adresată în acest termen la oficiul telegrafo-poștal.

Directorul unui teatru nu poate fi condamnat la daune pentru întreruperea representațiilor unei piese, de câte ori se constată că asemene întrerupere se datorește unui caz de forța majoră și era imperios cerută de liniștea publică [1].

Abordagiŭ.

La caz de abordagiŭ, dacă lovirea vaselor a avut loc prin caz fortuit sau forță majoră, fie care proprietar sufere paguba adusa vasului sĕu: *Res perit domino* (art. 659, § 1 și 672 C. com.) [2].

Căpitanul nu este responsabil de incendiul vasului întâmplat *à bord* prin faptul unui marinar în stare de ebrietate, atunci când el (căpitanul) se afla *à terre* cu ocasiunea funcțiunei sale [3].

Casul fortuit trebue să nu fi fost provocat de autorul daunei.

Pentru ca forța majoră sau casul fortuit să scutească de ori ce respundere pe autorul faptului daunator, se cere însă ca evenimentele care constituesc casul fortuit sau forța majoră să nu fi fost precedate de nici o culpă din partea lui, care să fi provocat asemene împrejurări [4], căci el va fi responsabil de câte ori culpa a precedat și provocat casul fortuit... *si culpa casum processit*.

Art. 1565.

Astfel, prin aplicarea acestui principiu, comodatarul respunde de perderea lucrului împrumutat întâmplată chiar prin caz fortuit, dacă el s'a servit de lucru la o altă trebuință, ori pentru un timp mai îndelungat de cât se cuvinea (art. 1565) [5].

Administr. drumurilor de fer.

De asemenea, administrația drumurilor de fer respunde de pagubele causate mărfurilor (avariĭ) [6] prin caz fortuit, dacă aceste pagube au fost precedate sau urmate de o culpă fară de care paguba n'ar fi avut ființă [1].

---

[1] Cas. fr., 3 dech. 1890. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 261.

[2] Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 1002.—Dacă lovirea s'a întâmplat din culpa unuia din vase, pagubele și perderile sunt în sarcina vasului în culpă. Despăgubirele datorite persoanelor moarte sau rănite sunt privilegiate în caz de neajungere a sumei de impărțit (art. 673 C. com.).

[3] Cpr. C. Rouen. D. P., 50. 5. 407. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 268.

[4] Sourdat, I, 648. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 24. Demolombe, XXXI, 482, 483. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754, nota 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273. Cpr. L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, unde se dice: „*Nam et qui occasionem præstat, damnum fecisse videtur*“.

[5] Cpr. L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.* Vedi și art. 1566 C. C.

[6] Art. 654 urm. din codul com. arata ce se înțelege prin avariĭ. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 859 urm.

Astfel, administrația drumului de fer este responsabilă de accidentul întâmplat unui impiegat poștal prin deraliarea vagonului de poștă, atunci când se constată că deraliarea se datorește lipsei de priveghere a funcționarilor drumului de fer [2].

Responsab. proprietarului inferior către acel superior.

Proprietarul inferior este responsabil către proprietarul superior de surparea pământului aparținênd acestui din urmă, datorită unui caz de forță majoră, precum ar fi o ploae torențială, dacă asemene surpare are de causă originară săpăturele efectuate cu imprudență de către proprietarul inferior pe fondul seu [3].

Acel care aprinde foc pe câmp într'un moment pe când vêntul era mare, respunde de comunicarea focului la recoltele sau casa vecinului, pentru că el este în culpă de a fi făcut foc în asemene moment ... *nam si die ventoso id fecit, culpa reus est* [4].

Dame causate in timpul resboiului.

Faptele de resboiŭ nu dau loc, în regulă generală, la nici o despăgubire, în virtutea principiului că nimene nu este ținut să respundă de casurile de forța majoră. Astfel, în timp de resboiŭ sau resmerița, faptele de resboiŭ, adecă acele mesuri de aparare luate de autoritatea militară,

---

[1] Cpr. Cas. fr. D. P., 84. 1. 454. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273.—Administrația drumurilor de fer, care a liberat călătorilor bilete pentru o clasă oare care, nu poate invoca drept caz de forța majoră afluența călătorilor pe care, de altmintrelea, ea era datoare s'o prevadă. V. Fuzier-Herman (*loco cit.*, No. 275), care citează în acest sens o sentință a trib. comercial din Paris, cu data din 17 april 1895, publicată în Sirey, 1895, 2. 183.

[2] Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 277 și Cas. fr. Sirey, 94. 1. 35.

[3] Cpr. Cas. fr. D. P., 69. 1. 102. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 279. Vedi și *suprà*. p. 403, 404.

[4] L. 30, § 3, Dig., 9, 2. *Ad legem Aquiliam.*—Responsabilitatea sa incetează însă dacă el a luat toate mêsurile pentru ca focul să nu se comunice, și dacă făcênd foc pe un timp liniștit, comunicarea lui la recoltele sau casa vecinului se datorește unei furtuni subite, la care nimene nu se putea aștepta, adecă unui caz fortuit și unui eveniment de forța majoră: „*At si omnia quae oportuit observavit, vel subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa*". (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*). Cpr. Demolombe, XXXI. 483, Giorgio Giorgi, V, 150.

când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiţilor, se consideră ca un caz de forţă majoră, şi în asemene caz, Statul nu datoreşte nici o despăgubire acelora care au suferit paguba.

Mĕsurile de prevedere luate inaintea începerei ostilitaţilor nu constituesc fapte de resboiŭ.

Dar dacă faptele de resboiŭ propriu dise se consideră ca nişte evenimente de forţă majoră şi nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora care au fost victimele lor, mĕsurile ordonate de autoritatea militară ca mĕsuri de prevedere şi de siguranţă, luate inainte de începerea ostilităţilor, în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, neavênd nici o legătură directă cu acţiunea însuş, nu constituesc fapte de resboiŭ, şi ca atare, urmările lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat responsabil. In puterea acestui principiu, nediscutabil şi nediscutat, Tribunalul de Ilfov, Curtea din Bucureşti şi Curtea noastră supremă, cu drept cuvênt au decis că Statul este obligat să despăgubească pe propietarul unui stabiliment de beuturi spirituoase, ale cărui beuturi au fost varsate din ordinul puterei armate, ca o simplă mĕsură preventivă, în scop de a împedica isbucnirea unei revolte. „Considerând, dice Inalta Curte, că pagubele causate particularilor în timp de resboiŭ sau de resmeriţă sunt de două categoriĭ distincte: unele care se găsesc cuprinse sub denumirea generică de fapte de resboiŭ, care sunt considerate ca nişte evenimente de forţă majoră şi nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora ce au fost victimele lor, ear altele când s'au produs în oare-care circumstanţe speciale şi care dau drept la o indemnitate: că prin fapte de resboiŭ se considera numai acele mĕsuri de aparare luate de autoritatea militară, când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiţilor; că, în atare caz, nici o respundere nu incumbă Statului, nici o despăgubire nu se datoreşte acelor care au suferit pagube, dacă, pe de o parte, lupta în contra duşmanului sau în contra rebelilor era începută când faptele păgubitoare erau sevêrşite şi dacă, pe de altă parte, aceste fapte erau, din causa luptei, necesare şi urgente: că, din contra, mĕsurile ordonate de autoritatea militară într'un mod preventiv, mĕsurile de prevedere şi de siguranţă, luate înainte de începerea ostilităţilor, care nu au nici legătură directă cu acţiunea însuş şi care nu sunt luate de cât în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, nu constituesc fapte de resboiŭ, și consecințele lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat respundetor; că de aici resă că acelaș fapt poate fi considerat ca fapt de resboiŭ sau nu, după timp, după împrejurările în care s'a severșit. Considerând că, în specie, tribunalul constată în fapt prin sentința sa, sentință ce a fost adoptată în totul prin decisiunea supusă recursului, că în comuna Jilava-Mierlari, nefiind nici o rescoală, mesurile luate de autoritatea militară, între care a fost și vĕrsarea bĕuturilor lui Dobrescu, nu constituesc fapte de resboiŭ, ci o simplă mĕsură preventivă în scop de a împedeca isbucnirea unei revolte; că, așa fiind, Statul, cu drept cuvênt, a fost declarat respundetor de pagubele pricinuite lui Dobrescu, și deci, motivul invocat este neîntemeiat, etc...“ 1). Am transcris în întregimea lor aceste considerente, pentru că ele fac o bună și sănătoasă aplicațiune a principiilor de drept.

Pagube causate de o armată străină.

Statul nefiind deci de cât în mod excepțional responsabil de daunele causate particularilor în timp de resboiŭ, se înțelege de la sine că el nu respunde, în principiu, de pagubele causate de o armată străină 2).

Ocuparea unei țări de o armată străină.

Când o țară este ocupată de o armată străină, comandanții aceștia exercitând autoritatea supremă, actele pe care ei le au ordonat, chear dacă ar fi fost severșite

---

1) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 83; din 1892, No. 58 și din 1894, No. 56. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1894, p. 698 urm. Laurent, XX, 456, 459 urm. Sourdat, II, 1305, 1331. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 366 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 283 urm. și autoritățile citate de acest autor. Cpr. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, cap. 15, § 232 și Giorgio Giorgi, V, 376.

2) Cpr. Trib. Chartres, D. P., 73. 3. 31. Sourdat, I, 1331. Laurent, XX, 455. Ballot, *Des effets de la guerre sur le louage, la propriété*, etc., p. 49. Morin, *Les lois relatives à la guerre, selon le droit des gens moderne, le droit public et le droit criminel des pays civilisés*, II, p, 46 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 308 urm. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, capit. 15, § 232, p. 116.—Statul va putea însă să fie respundetor de daunele causate unui arendaș prin devastațiunele aduse de o armată străină (în specie oștirea rusească) la proprietatea arendată lui, dacă prin o clausă a contractului, precum era în specie, Statul a luat asupra'și asemene responsabilitate. Cas. rom. S-a I, 11 iunie 1879. Bulet. anul 1879, p. 480.

de autoritățile locale, nu atrag responsabilitatea Statului aflat sub ocupațiunea străină. Astfel, la 1854, Moldova fiind ocupată de oştirele rusești al cărora general dicta guvernului țărei, sechestrul ordonat de autoritatea rusească asupra averei unui cetățean (în specie prințul Gr. M. Sturza), de și a fost executat prin autoritățile române, nu atrage responsabilitatea Statului român, nici pentru faptul în sine, și nici pentru administrațiunea funcționarilor români care, în asemene împrejurări, nu mai representau Statul român. Tribunalul din Iași hotărise contrariul [1], însă această sentință a fost cu drept cuvênt reformată de Curte [2]: și Curtea mai adaogă încă, că despăgubirele produse prin fapte de resboiŭ se regulează cu ocasiunea încheierei păcei sau prin anume legi, ele neputênd fi deduse pe cale de contestație înaintea instanțelor judecătorești.

Daune causate prin greșala victimei.

Persoana de la care se cer daune poate sa se sustraga de la ori ce responsabilitate, stabilind că paguba în virtutea căreia se reclamă, se datorește exclusiv faptului sau însuș greșelei victimei. Așa dar, victima unui accident datorit numai imprudenței sale, nu este în drept să ceară daune pentru prejudiciul suferit [3]. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire* (L. 203. Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Persoana care a suferit o pagubă poate însă să aiba drept la daune, cu toate că ea ar fi fost culpabilă de imprudență, dacă faptul daunator ar fi putut fi înlăturat de autorul lui. Astfel, faptul de a lasa un animal să vagabondeze pe liniele căei ferate, nu autorisă pe funcționarii drumului de fer a dauna pe proprietarul acestui animal și a nu înlătura faptul daunator, dacă aceasta este cu putință. Deci, administrația drumurilor de fer, cu toată imprudența proprietarului animalului, va fi, în asemene caz, responsabila, daca animalul a fost calcat de tren din causa imprudenței sau negligenței funcționarilor ei [1].

---

[1] Trib. Iași, 9 novembrie 1883 (M. Suțu prim-președ.) *Dreptul* din 1884, No. 6.

[2] C. din Iași, 4 dech. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcțiune de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22. In acelaș sens, Cas. rom. S-a I, 6 mai 1886, *Dreptul* din 1886, No. 46 și Bulet. Cas. anul 1886, p. 387 (aceiaș afacere).

[3] Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 349 și 2. 225. Laurent, XX, 485 urm. Demolombe, XXXI, 499 urm. T. Huc, VIII, 434. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 29. Vedi și Sourdat, I, 108, 461, 660 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 318 urm. Vedi și Trib. Constanța (G. Zottu președ.), *Dreptul* din 1895, No. 77. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1876, consid. de la p. 155.—Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1731, *in fine*, din codul Calimach (1299 C. austriac) prevede că „dacă acela ce a increzut cuiva facerea unui lucru, a cunoscut neiscusința lui, sau putea s'o afle prin obicinuita bagare de sama, sufere consecințele acestei pagube născută din greșala sa".

Greșala comună. Am presupus pană acum că paguba pricinuită se datorește exclusiv numai faptului sau greșelei aceluia care a suferit-o. Se poate însă întâmpla ca atât autorul faptului cât și victima lui să fie în culpă. Imprudența sau greșala părței lezate nu autorisă, în asemene caz, pe judecători a pune repararea daunei numai în sarcina aceluia prin a cărui greșală faptul s'a întâmplat, nici a'l scuti cu desevêrșire de responsabilitate, ci numai a reduce suma daunelor la care el urmează a fi condamnat [2].

Fie care parte fiind, în asemene caz, în culpă, trebue să sufere consecințele culpei sale.

Art. 1304 C. austriac. Art. 1304 din codul austriac este formal în această privință: „De câte ori, la caz de daună, partea lezată este în culpă, dice acest text, de atâte ori ea trebue să sufere dauna împreună și în proporție cu acel care a causat-o, sau pe jumatate, când nu se poate stabili această proporție"[1].

---

[1] Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 427. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 367.

[2] Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1895, No. 61. Cas. fr. C. Nancy și Trib. Paris. D. P., 97. 1. 315. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 485. D. P., 97. 2. 266. D. P., 95. 2. 280. D. P., 96. 2. 127. Mai vedi încă Cas. fr. și C. Orléans. D. P., 80. 1. 15. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., VI, 1. 300. D. P., 91. 2. 383. Sirey, 88. 2. 138. Baudry, II, 1349. T. Huc, VIII, 434. Demolombe, XXXI. 503 urm. Laurent, XX, 491 urm., 531. Sourdat, 1. 108, 660. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 375 urm.

Seducțiune. Vom vedea însă, că în materie de seducțiune, acțiunea în daune din partea femeei este inadmisibilă, de câte ori seducțiunea provine și din culpa ei. Vedi *infrà*, p. 466, n. 2.

Concurență nelealà. De asemene, în materie de concurența nelealà, daunele se compensează, când ambii comercianți s'au făcut culpabili de aceleași fapte necorecte. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Vedi și *infrà*, p. 458, *ad notam.*

Abordagiu datorit culpei ambelor vase. Art. 674 C. com.

Prin aplicarea acestor principiĭ, in caz de lovire a doue vase (abordagiŭ), dacă culpa se dovedește a fi comuna, fie care vas sufere pagubele și perderile incercate, fàră drept la vre-o despagubire. Cu toate aceste, fie care vas este obligat in mod solidar la plata pagubelor și perderilor causate lucrurilor incarcate și a leziunelor causate persoanelor (art. 674 C. com.)[2].

Legitima aparare. Art. 58. C. pen.

O condamnare la daune neputênd să aibă loc de cât dacă exista culpă din partea autorului daunei, trebue sa decidem că acesta este la adăpost de ori ce respundere atât civilă cât și penala, de câte ori, in momentul causărei prejudiciului, el se gasea in stare de legitima aparare (art. 58 C. pen.)[3]. „*Qui cùm aliter tueri se non possunt, damni culpam dederint, innoxii sunt* : **vim enim vi defendere omnes leges, omniaque jura permittunt**"[4].

---

[1] „*Wenn bei einer Beschädigung zugleich ein Verschulden von Seite des Beschädigten eintritt ; so trägt er mit dem Beschädiger den Schaden verhältnissmässig ; und, wenn sich das Verhältniss nicht bestimmen lässt, zu gleichen Theilen*". Această disposiție n'a fost reprodusă in codul Calimach.

Deosebire de la codul francez.

[2] In codul francez, casul de abordagiŭ datorit culpei reciproce a capitanilor ambelor vase nefiind prevedut de lege, se decide ca fie care vas este responsabil, dupa principiile dreptului comun, in proporțiune cu gravitatea culpei ce i se imputa. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 513. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1011. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 392 urm.

[3] Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Mangin, *Tr. de l'action publique*, II, 433. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 114 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 144. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1478 urm. „Obligațiunea de a repara dauna causata de cineva inceteaza, când autorul ei se găsește in caz de legitima aparare", dice art. 56 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). Actul comandat de o necesitate legitimă, dice art. 227 din noul cod german, nu este ilegal : „*Eine durch Nothwehr gebotene Handlung ist nicht widerrechtlich*". Cpr. art. 31 C. Calimach (19 C. austriac). Vedi și Al. Degre, *Dreptul* din 1897, No. 68, p. 567.

[4] L. 45, § 4, Dig., 9, 2. Vedi și L. 3, Dig., 1, 1, unde se dice : „*Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur*". Tot in acest sens, L. 4. Pr., Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, dice ca dreptul natural ne permite de a ne apara contra celor care ne ataca : „*Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defen-*

Pe baza acestui principiu, s'a decis cu drept cuvênt că acusatul achitat pentru că a fost in stare de legitimă aparare, nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau representanții sĕi [1].

---

dere". Toate legislațiunele din lume au inscris in fruntea lor dreptul legitimei apărări, pentru că, dupa cum foarte bine dice Ciceron (*oratio pro Milone*, cap. 4), natura a depus în sufletul fie-caruia instinctul conservațiunei sale: *Est haec non scripta, sed nata lex.*

[1] Cpr. C. Limoges. D. P., 85. 2. 21. Vedi și autorii citați p. 423, nota 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 416. — *Contrà*. C. cu jurați din Aveyron, 13 nov. 1835, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 104.

Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat de Curte la daune.

In afara de casul de legitimă aparare, acusatul achitat poate însă fi condamnat la despagubiri catra partea civilă, dacă, osebit de faptul inlăturat prin verdictul juraților, Curtea constată o culpa în sarcina lui (art. 381, 382, 389 Pr. pen.). Cpr. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1891, p. 1290. Bulet. 1890, p. 938. Bulet. 1889, p. 119. Bulet. 1888, p. 43. Bulet. 1887, p. 945. Bulet. 1885, p. 343. Bulet. 1872, p. 219. Faustin-Hélie, *Tr. de l'instr. criminelle*, VIII, 3830 urm. In privința delictelor de presă, daunele se fixează prin verdictul comisiunei juraților (art. 105 Constit.). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1890, p. 71, 75 și 1208. *A fortiori*, deci, acusatul condamnat va putea, prin aceiaș hotărîre, să fie supus la daune catră partea civilă (art. 382, 389 Pr. pen.). F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 3829. — Curtea poate de asemene sa condamne la daune pe partea civilă sau pe denunțători catră acusatul achitat (art. 381, 382 Pr. pen.). Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 3825 urm. — Dacă acusatul n'a cerut daune la Curtea cu jurați, aceste daune pot fi cerute mai in urma înaintea judecătorilor civili, nefiind in specie lucru judecat. Cpr. Trib. Falciu (Em. Cernatescu presed.) *Dreptul* din 1892, No. 31.

Trib. corecționale nu pot condamna la daune pe prevenitul achitat.

Tribunalele corecționale n'au însă competința excepțională pe care o au Curțile cu jurați de a condamna pe prevenit la daune catra partea civilă de cât atunci când el este condamnat și penalicește, acțiunea civilă fiind, in asemene caz, un accesoriu a acțiunei publice (art. 3, 8, 178, 179, 186 și 191 Pr. pen.). De câte ori, din contra, prevenitul este achitat sau absolvit, tribunalele corecționale nu au competința de a judeca cererea de reparațiune a daunelor ce partea vatamată ar pretinde că i s'a causat prin acel fapt, competința acestor tribunale, pentru acțiunea privata fiind mărginită la casul când acea acțiune tinde la repararea daunelor resultând, nu din ori ce faptă a omului ce i s'ar putea imputa ca greșala sau dol, ci numai din fapte care sunt prevĕdute și pedepsite de legea penală. Cu

Excepția de legitimă aparare este aplicabilă și complicelui de adulteriu surprins în flagrant delict de către barbatul femeei [1].

Ea se întinde și la violențele comise pentru apararea altuia, *sibi vel suis* [2].

2° *Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere.*

O greșală, ori cât de gravă ar fi, nu obligă pe autorul ei la reparațiune, de cât dacă ea este causa directă și imediată a prejudiciului a cărui reparare se cere (art.

---

alte cuvinte, la caz de achitarea sau absolvirea prevenitului, tribunalele corecționale pot condamna pe partea civila la daune către acesta (art. 187, 207 Pr. pen. Faustin Hélie, *op. cit.*, VIII, 2721), fără a'l putea însă condamna pe dênsul către partea civila, căci dacă legea ar fi voit să proroage competința instanțelor corecționale, acordândule dreptul de a statua și asupra cererilor de daune pretinse de partea vatamata, chiar când acele daune ar fi causate prin un fapt care n'ar fi imputabil inculpatului nici ca delict, nici ca contravențiune, s'ar fi exprimat în termeni expreși, dupa cum a făcut pentru Curțile cu jurați (art. 381, 389), prorogațiune care pentru curțile cu jurați se explica, de oare ce ele nu pot fi sezisate de o afacere de cât după o trimetere a camerei de punere sub acusare (art. 304 urm. Pr. pen.), și după ce această camera a găsit că faptul întrunește elementele unei crime (art. 226 urm. Pr. pen.): pe când tribunalele corecționale putênd fi sezisate de a dreptul prin cererea parței vatamate (art. 178 Pr. pen.), ele s'ar fi pomenit chiemate a judeca reparațiuni pentru daune care n'ar avea nici macar o presumțiune că ar resulta din o infracțiune la legea penala. Vedi în acest sens, o decisie foarte strêns motivată a Curței noastre supreme, S-a II-a, din 19 dechembrie 1873. Bulet. Cas., S-a II, 1873, p. 307 urm. In acelaș sens, Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 2722.

[1] Faustin-Hélie, *Th. du code pénal*, IV, 1490.

[2] L. 1, § 4, Dig., 48, 8, *Ad legem Corneliam, De sicariis et veneficis*. Cpr. Faustin-Hélie, *op. cit.*, IV, 1491. Apararea necesară spre a respinge pentru sine *sau pentru altul* un atac present și nedrept, constitue o legitimă aparare, dice art. 227 din noul cod german: „*Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden*“.

1086). [1]: „Considerând, dice Curtea din Bucureşti, că pentru a fi loc la o acţiune în despăgubire, nu este suficient ca cineva să fi suferit o daună, ci este indispensabil ca dauna suferită să fie consecinţa directă şi imediată a unui fapt imputabil autorului şi a unei greşeli, etc." [2].

Abordagiu.

Astfel, decisia care impută unui vas responsabilitatea unui abordagiŭ din causa răpezeciunei cu care el mergea, trebue să constate că lovirea celuilalt vas se datoreşte acestei răpezeciuni excesive [3].

Aprecierea judecătorilor fondului.

Judecătorii fondului apreciază însă în mod suveran dacă dauna pricinuită provine sau nu direct din greşala aceluia contra căruia se reclamă [4], după cum ei apreciază dacă faptul imputat constitue sau nu o greşală, o negligenţă sau o imprudenţă [5].

Este de asemene suverană decisiunea prin care judecătorii fondului chiemaţi a statua asupra cererei de *exequatur* a unei hotărîri străine, declară că abordagiul întâmplat între două vase străine, în ape străine, este imputabil numai căpitanului unuia din aceste vase [6].

---

[1] Sourdat, I, 32, 42 urm., 105, 447, 449. T. Huc, VIII, 406, 435. Larombière, V, art. 1382, 1383, No, 26. Demolombe, XXXI, 673. Arntz, III, 475. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 417 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 5. 388, No. 22 şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1890, No. 77. Vedi şi Cas. rom. S-a II. Bulet. anul 1874, p. 4.

[2] *Dreptul* din 1890, No. 77. Vom vedea, în adevĕr, de şi chestia este controversată, ca art. 1086 este aplicapabil în specie. Vedi *infrà*, rubrica : *Determinarea quantumului daunelor.*

[3] Cas. fr. D. P., 88. 1. 391 şi decisiile citate acolo. Vedi şi D. 91. 1. 465.—Abordagiul a două vase, navigând în sens contrar, este o chestiune de fapt lasată la suverana apreciare a instanţelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74.

[4] Cpr. Cas. fr. D. P., 80. 1. 282. D. P., 93. 1. 604. D. P., 94. 1. 192. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 429.

[5] Vedi Laurent, XX, 464. Sourdat. I, 464, 464 bis. 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 430 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 5. 388, No. 20. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. Vedi şi *suprà*, p. 395, nota 3.

[6] Cas. fr., 30 iulie 1889. *Pand. Périod.*, 1889. 1. 478. Sirey, 91. 1. 389.

Execut. hotărîrilor străine.

In cât priveşte executarea hotarîrelor straine in ţară şi a hotarîrelor române in străinatate, vedi tom. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 192 urm., şi mai cu samă tratatul nostru în limba franceză, p. 378 urm.

Casurile în care intervine Curtea de casaţie.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran împrejurările din care derivă responsabilitatea unui fapt daunator, Curtea de casaţie este în drept de a cerceta dacă faptele suveran constatate de judecătorii fondului presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe [1].

Despăgubiri datorite independent de ori ce culpă.

Din toate cele expuse până aici resultă că o cerere în despăgubiri nu poate, în regulă generală, fi admisă de justiţie de cât atunci când o culpă este imputabilă autorului daunei. Sunt însă materii speciale în care această regulă sufere oare care excepţiuni.

Legea minelor din 21 april 1895. Art. 27.

Astfel, legea minelor prevede că, independent de ori ce culpă, exploratorul [2] unei mine respunde către proprietarul suprafeţei pentru stricăciunele şi ocupaţiunele de teren aduse prin lucrările de explorare. In caz de neînţelegere asupra acestei indemnităţi între explorator şi proprietarul suprafeţei, exploratorul recurge la Ministeriul Domeniilor, care, ascultând pe părţi, fixează provisor această indemnitate, după avisul administraţiunei minelor. Proprietarul nemulţămit are recurs la justiţie, însă fără ca efectul decisiunei ministeriale să poată fi suspendat până la hotărîrea justiţiei.

După cererea proprietarului suprafeţei, administraţiunea minieră obligă pe explorator a depune o cauţiune suficientă pentru pagubele ce s'ar putea aduce proprietarului prin lucrarile de explorare. (Art. 27 L. din 21 april 1895) [3].

Legea minelor. Art. 55.

Exploratorul, dacă nu este şi proprietar a suprafeţei, trebue de asemene să plătească proprietarului o aren-

---

[1] Cpr. Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. D. P., 75. 1. 145. D. P., 79. 1. 151. D. P., 82. 1. 293. D. P., 88. 1. 391. D. P., 92. 1. 157 şi 342. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 440 urm. Vedi şi nota 2 în *Pand. Périod.*, 87. 1. 230.

[2] Explorator este acela care, prin săpaturi şi perforări, ar stabili materialmente existenţa şi posibilitatea de exploatare a unor substanţe minerale, în urma unui permis acordat pe baza legei (art. 20 L. minelor din 21 april 1895). Vedi această lege în *Monitorul oficial*, No. 16, din 21 apr. 1895.

[3] Această cauţiune respunde nu numai de daunele causate prin lucrări greşite, care denotă o imperiţie culpabilă, dar şi de acele produse prin lucrările făcute după regulele unei bune exploatațiuni C. Bruxelles, 28 nov. 1891. Sirey, 93. 4. 5. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 481.

dă pentru parcelele ocupate, şi să'l despăgubească de toate daunele şi prejudiciile ce ar resulta din lucrările sale.

Concesionarul minei este responsabil, în timp de trei ani, de aceste daune, solidar cu exploatatorul pe care şi-l'a substituit. Indemnitatea se fixează şi de astă dată de administraţiunea minelor, după regulele dreptului comun, cu drept însă de recurs la justiţie, fără ca recursul să suspende efectul decisiunei administraţiunei miniere.

Pentru partea suprafeţei care se va deteriora prin săpături, deposite sau alte cause de natură a împiedica productivitatea ei şi în viitor, concesionarul minei va plăti proprietarului suprafeţei o despăgubire egală cu valoarea îndoită a pămêntului din proprietăţile vecine.

Pentru pămênturile rurale, declarate inalienabile prin Constituţie (art. 132, modif. prin L. din 8 iunie 1884), despăgubirea suprafeţei ocupate va fi de trei ori arenda obicinuită în localitate [1].

Concesionarul minei, în afară de arendă şi repararea daunelor, trebue încă să mai deie proprietarului suprafeţei o redevenţă anuală de patru la sută din venitul net, dacă proprietarul suprafeţei nu este copartaş al minei (art. 55 L. minelor din 21 april 1895).

In cât priveşte casurile care nu intră în previsiunele acestei legi, nu se vor putea acorda daune, conform dreptului comun, de cât dacă se va stabili o culpă din partea concesionarului minei [2].

Aplicarea art. 494 C. C. la pămênturile rurale.

[1] Trib. de Ilfov a decis, cu drept cuvênt (5 sept. 1897, Em. Miclescu făcênd funcţiunea de preşed.) că, legea interpretativă din 1879 a legei rurale din 1864 nu a voit alt ceva decât să asigure menţinerea micei proprietaţi, pe care o consideră ca o necesitate, fără a schimba regulele codului civil privitoare pe acei ce construesc sau sădesc de bună credinţă pe pămêntul altuia. Astfel, conform art. 494 C. C. proprietarul unui pămênt rural, nu poate pretinde de la evins, care a posedat de bună credinţă, ca să'şi rădice îmbunătăţirele făcute pe acel pămênt, ci are numai dreptul de alegere între facultatea de a plăti sau valoarea materialului şi a muncei, sau acea a creşterei valoarei fondului, după cum va crede mai avantajos. *Curierul judiciar* din 2 novembrie 1897, No. 39.

[2] In cât priveşte despagubirele datorite proprietarului suprafeţei, după legea fr. asupra minelor, din 21 april 1810, vedi Sourdat, I, 441 bis. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 468 urm.

Casurile în care culpa trebue să fie însoţită de dol.

După cum, în unele casuri, dauna se datoreşte independent de ori ce culpă, tot astfel sunt casuri în care culpa, pentru a da loc la daune, trebue să fie însoţită de alte împrejurări.

Responsabilitatea judecătorilor. Art. 305 Pr. civ.

Astfel, judecătorii şi membrii ministerului public (art. 304 Pr. pen.)[1], nu pot, pentru daunele aduse în exerciţiul funcţiunei lor, fi condamnaţi la despăgubiri civile de cât în casurile limitativ determinate de art. 305 şi urm. Pr. civ., adecă când a existat din partea lor dol sau mituire (art. 305, § 1 Pr. civ., 960 C. C., 144 urm. C. pen.); când urmărirea este anume pronunţată de lege (art. 305, § 2, Pr. civ., art. 74, 114, 304, 393, 491 urm. Pr. pen.); când legea declară pe judecători responsabili sub pedeapsă

Membrii minist. public.

[1] Membrii ministerului public nu pot deci fi urmăriţi pentru daune de cât prin acţiunea recursorie civilă. Trib. Caen. D. P., 50. 3. 30. Massabiau, *Manuel du minist. public* (ediţia a IV-a), II, 4093. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*, I, 118 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I (ediţia a IV-a), § 77, p. 301. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 519.

Judecătorii care pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civ.

Toţi funcţionarii ramurei decaniceşti pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civilă, chiar judecătorii sindici şi judecătorii mahometani din Dobrogea (art. 40 L. din 30 mai 1886). In cât priveşte judecătorii musulmani din Algeria, vedi Garsonnet, *op cit.*, 69. – Juraţii însă şi judecătorii tribunalelor militare, nu sunt pasibili de această acţiune; aceşti judecători excepţionali nu pot fi urmăriţi de cât conform dreptului comun. Répert. Dalloz, v° *Prise à partie*, 42, 43.

Art. 839 din Cod. german.

Codul nostru, ca şi acel francez, nu regulează de cât responsabilitatea judecătorilor (art. 305 Pr. civ.) şi acea a ofiţerilor stărei civile (art. 37, 38 C. C.). Codul german se ocupă însă de responsabilitatea tuturor funcţionarilor în genere: „Funcţionarul care, cu intenţiune sau prin negligenţă *(vorsätzlich oder fahrlässig)* îşi calcă datoria profesională ce are faţă cu cei de al treile, dice art 839 din acest cod, trebue să repare dauna causată. Dacă funcţionarul este culpabil numai de negligenţă, el nu poate fi urmărit de cât atunci când partea lezată este în imposibilitate a dobêndi despăgubirea sa pe altă cale. Dacă, cu ocasiunea judecarei unui proces, un funcţionar îşi calcă datoria sa profesională, el nu respunde de dauna pricinuită de cât atunci când faptul lui este pasibil de o pedeapsă publică, pe calea procedurei criminale. Această disposiţie nu se aplică la refusul sau întârdierea ilegală de a'şi îndeplini datoria. Obligaţiunea de a repara paguba pricinuită nu are loc de câte ori, cu intenţiune sau prin negligenţă, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală“.

de daune interese (art. 100 C. pen., 305, § 3 Pr. civ.), și în fine, când există denegare de dreptate (art. 305, § 4, 306 Pr. civ., 3 C. C., 152 C. pen.) [1].

O greșală comisă de un judecător, în exercițiul funcțiunei sale, ori cât de gravă ar fi, nu'l poate deci supune la daune, dacă el nu s'a făcut culpabil de dol sau mituire (art. 305 urm. Pr. civ.) [2]. Art. 998, 999 nu sunt deci aplicabile magistraților, ei fiind supuși unei responsabilități speciale mult mai ușoare de cât acea la care sunt supuși particularii și funcționarii publici în genere.

Origina acțiunei recursorie civile.

Acțiunea recursorie civilă, despre care se ocupă art. 305 și urm. Pr. civ., își are origina sa în dreptul roman [3]. Ea își avea ființă și în codul Calimach: „Inpotriva vicleșugului sau lenivirei judecătorilor, dice art. 1770 din acest cod (art. 1341 C. austriac), se pornește jalobă la ocârmuire, care pentru aceasta va face căduta cercetare, și va da cuviincioasa hotărîre".

Acțiunea recursorie poate fi exercitată contra moștenitorilor judecătorului.

Aceasta acțiune poate fi exercitată astăzi contra moștenitorilor judecătorului culpabil de dol sau mituire, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieței sale, pentru că este de principiu că numai acțiunea publică se stênge prin moartea culpabilului (art. 12 Pr. pen.) [4].

---

[1] Cpr. Demolombe, XXXI, 519 urm. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, § 57 urm. Laurent, XX, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 16. Massabiau, *Manuel du minist. public*, II, 4094. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 505 urm. Cas. fr. D. P., 50. 1. 320. C. Pau, 10 dech. 1891, Sirey, 93. 2. 35.

[2] Cas. fr., C. Bordeaux și Besancon. D. P., 58. 1. 279. D. P., 54. 5. 601. D. P., 60. 2. 69. Laurent, XX, 444. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 506 urm.

[3] *„Judex, tunc litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo malo autem videtur hoc facere, si evidens arguatur ejus vel gratia vel inimicitia, vel etiam sordes: ut veram æstimationem litis præstare cogatur"*. L. 15. § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc. Cpr. și Instit., IV, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur*, 5, Pr.

[4] Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile et commerciale*, IV, *Quest.* 1803, p. 390. Répert. Dalloz, *Prise à partie*, 44. Sandulescu-Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 682. — Jurisconsultul Julian susținea această părere și în dreptul roman, însă ea era generalmente respinsa. *„Quæ sententia vera non est*, dice Ulpian, *et a multis notata est"*. L. 16, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc.

Responsab. grefierilor.

Grefierii nu sunt supuși acțiunei recursorie, însă sunt responsabili către părți după dreptul comun.

Astfel, ei respund de nulitatea unei hotărîri care ar resulta din nesubsemnarea minutei acelei hotărîri de către unul din judecători, de câte ori lipsa acestei formalități s'ar datori negligenței lor [1].

Ei sunt de asemene responsabili de perderea actelor sau obiectelor de valoare încredințate de către părți [2], afară de casul când s'ar dovedi că ei au dat acelor acte toată îngrijirea cuvenită și perderea sau sustracțiunea lor s'ar datori stărei rele a încuetorelor sau a dulapurilor în care ele se păstrau, mai cu samă dacă grefierul atrăsese atențiunea acelor în drept asupra acestor împrejurări, cerênd îndreptarea lucrurilor [3].

Ei respund de neînregistrarea în termenul legal a unui apel, recurs, etc., făcut în termenul util (art. 198 Pr. pen., 75, 97 L. jud. de ocoale din 1 iunie 1896); de alterațiunele sau falsificările facute chiar de alții în registrele stărei civile (art. 37 C. C.), a căror depositari sunt (art. 30 C. C.);

De omisiunea pe registrele lor a transcripțiunelor actelor de mutațiunea proprietăței imobiliare și a inscripțiunelor privilegiilor sau ipotecelor cerute de părți și ordonate de justiție (art. 1817, § 1) [4]; Art. 1817, § 1.

De lipsa de mențiune în certificatele ce ei sunt obli- Art. 1817, § 2.

---

[1] Cpr. C. Nimes, 21 ian. 1864, Sirey, 64. 2. 19. Vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1570 urm. Laurent, XX, 504. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Greffe*, 41 urm. și *Responsab.*, 454. — Grefierul ar fi de asemene responsabil de necontrasemnarea actului la care el a luat parte, căci lipsa acestei formalități atrage nulitatea actului (art. 46 L. org. jud. din 1 sept. 1890 și art. 91 L. p. jud. de pace din 1 iunie 1896). Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1875, p. 47 și Bulet. 1877, p. 73. Pand. fr. Répert, t. XXI, v⁰ *Cour d'assises*, 344 urm. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 258, nota 3.

[2] C. Riom. D. P., 57. 2. 147. Laurent, XX, 504. Cpr. art. 21 Regul. gref. din 26 ianuar 1895.

[3] C. Cayenne, D. P., 72. 2. 90. Cpr. C. Dijon. D. P. 66. 2. 39. Art. 203 C. pen.
În cât privește responsabilitatea penală a grefierilor, la caz de sustragere de acte publice din causa negligenței și lipsei lor de îngrijire, vedi art. 203 din codul penal.

[4] Prin punerea acestor atribuțiuni în sarcina grefelor tribunalelor, legiuitorul nostru a desființat conservatorii de ipoteci care există în Francia și în Belgia.

gaţi a elibera părţilor (art. 1816) a uneia sau mai multor inscripţiuni existente, afară de casul când eroarea ar proveni din arătări nesuficiente, care nu pot să le fie imputate (art. 1817, § 2);

Art. 1819. De refusul sau întârḑierea ce ei ar pune în transcrierea actelor de transmisiune ale proprietăţei imobiliare, în inscripţiunea privilegiilor şi a ipotecelor, în eliberarea certificatelor şi în presentarea registrelor originale cerute de părţi (art. 1819), etc., etc.

Art. 1822. Este de observat că, de câte ori grefieriĭ, pentru abaterile comise în exerciţiul funcţiunei lor, sunt pasibili în acelaş timp şi de amendă şi de daune, daunele se plătesc înaintea amendei (art. 1822, 1823), prin derogare la principiul care voeşte ca preţul bunurilor unui debitor să se împartă prin analogie între toţi creditoriĭ sei, dacă nu există între ei cause legitime de preferinţă (art. 1719). Legiuitorul a voit să asigure pe particulari contra insolvabilităţei eventuale a grefierului, dându-le precădere înaintea Statului care, în specie, n'a suferit nici o pagubă, nici o micşorare a patrimoniului sĕu.

Art. 47 L. org. judecat. Pentru a asigura şi mai mult, într'o limită oare care, pe părţi contra insolvabilităţei grefierilor, legea org. judecătoreşti îĭ obligă a depune o cauţiune de 6000 lei (art. 47 L. din 1 sept. 1890)[1].

Responsab. archivarilor. Archivariĭ sunt şi ei responsabili atât penaliceşte (art. 203 C. pen.) cât şi pe cale civilă, ca ori care depositar de acte publice, de toate dosarele şi actele ce le sunt încredinţate şi care compun archiva[2].

Of. stărei civile. Ofiţeriĭ stărei civile respund de regulata ţinere a actelor stărei civile ce le sunt încredinţate (art. 37, 38 C. C.);

Responsab. portăreilor. Portăreiĭ avênd şi ei, într'o limită oare care, interesul părţilor litigante pe mânele lor, respund către aceste de nulitatea unui act de procedură, chiar dacă această nulitate se datoreşte faptului aprodului sau agentului care'i a înlocuit (art. 77 Pr. civ.). Tribunalele apreciază, în asemene casuri, gravitatea culpei, realitatea pagubei şi suma la care se rădică [1].

---

[1] Veḑi, în privinţa depunerei şi restituirei acestei garanţii, art. 3 şi urm. din Regul. p. organ. şi serviciul interior al grefelor tribun., din 26 ianuar 1895, regulament la care am colaborat şi noi, în calitate de secretar general al Ministerului justiţiei.

[2] Veḑi art. 32 din Regul. grefelor de la 26 ianuar 1895.

In caz de sechestrarea sau urmărirea unei averi mişcătoare, faptul din partea portărelului de a nu sigila averea urmărită şi de a nu o încredinţa unui custode, supune pe portărelul însărcinat cu asemene lucrare la daune în folosul creditorului urmăritor, dacă această avere s'a înstrăinat de debitor sau de altă persoană [2].

Responsab. portarelului p. custode.

S'a decis, de asemene, că portărelul este responsabil de moralitatea şi de solvabilitatea custodelui ales de dênsul [3]: însă într'un alt sistem mult mai juridic, se susţine că portărelul n'are nici o respundere, de câte ori nu i se poate imputa nici o culpă în alegerea ce a făcut, adecă când el a ales o persoană solvabilă (art. 420 Pr. civ.) [4].

Pentru a înlătura ori ce dificultate şi controversă în această privinţa, portăreii vor face foarte bine de a nu rêndui ca custode de cât persoanele recomendate de creditor (art. 420 Pr. civ.)

Responsab. personală a custodelui. Art. 422 Pr. civ.

In ori ce caz, custodele, fie rênduit direct de portărel, fie recomendat de partea interesată, va fi respundêtor de ori ce pagubă s'ar aduce creditorului, din causa neglegenţei sale, putênd, după împrejurări, să fie supus şi la pedeapsa prescrisă de lege pentru abus de încredere (art. 422 Pr. civ., 322 urm. C. pen.).

Mijlocitorii de schimb. Art. 19 urm. L. din 4 iulie 1881.

Autorii franceji se ocupă pe larg de responsabilitatea mijlocitorilor de schimb şi de mărfuri *(agents de change* [5]). Găsim însă de prisos de a ne ocupa despre o instituţiune care există numai pe hârtie. Mijlocitorii de schimb şi de mărfuri, înfiinţaţi la noi prin L. din 4 iulie 1881 (art.

---

[1] Cpr. Cas. fr., 2 martie 1891. D. P., 92. 1. 31.

[2] Trib. Suceava, 21 fevr. 1893, *Dreptul* din 1893, No. 38.

[3] Cas. fr., 18 april 1827 şi C. Paris, 20 aug. 1825. Rèpert. Dalloz, *Responsabilité*, 681.

[4] Cas. fr., 25 ianuar 1836 şi C. Rouen, 5 dechembrie 1831. Rèpert. Dalloz, v° *cit.*, 680 2°. Sourdat, II, 900.

Vedi, în cât priveşte responsabilitatea portăreilor în Francia *(la responsabilité des huissiers)*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1578 urm. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 659 urm. şi v° *Huissier*, 46 urm.

[5] Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1411 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 945 urm. Rèpert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 664 urm.

19 urm.), n'au funcţionat încă până acum şi nu vor funcţiona probabil nici odată.

Resp. bancherilor, schimbătorilor, etc.

Cât pentru schimbători, zarafi, bancheri, case sau institute de bancă, etc., care se îndeletnicesc cu comerţul titlurilor la purtător, ei sunt responsabili, în privinţa titlurilor perdute sau furate, de toate operaţiunele făcute prin intermediul lor, în urma publicaţiunei poprirei făcute de proprietarul acestor titluri prin *Monitorul oficial* [1].

Bancherii, mijlocitorii de schimb, casele sau institutele de bancă, etc., sunt obligaţi a înscrie în registrul lor: a) numĕrul tuturor titlurilor la purtător ce cumpără, vînd sau primesc ca amanet, şi în genere, toate titlurile asupra cărora fac vre-o operaţie oare-care: b) numele, locuinţa şi profesiunea persoanelor cu care au tratat; şi c) data operaţiunei.

Contravenienţii sunt, pe de o parte, pasibili de o amendă de la 50 până la 300 lei, care se pronunţă de tribunal în prima şi ultimă instanţă, ear pe de alta, de daunele causate celor interesaţi. (Art. 19 L. din 21 ianuar 1883).

S'a decis însă, cu toate aceste, în Francia, că bancherul care n'ar fi verificat identitatea şi domiciliul vêndĕtorului unor titluri la purtător, nu este responsabil, la caz când s'ar descoperi mai în urmă că titlurile vêndute erau furate, dacă din împrejurările în care s'a petrecut vêndarea nu resultă nici o bănuială în această privinţă [2].

Art. 1485, 1902. C. C.

Intreprindĕtorii de ori ce lucrări şi chiar de drumuri de fer [3] şi architecţii [4], sunt responsabili de lucrările executate, dacă aceste lucrări se dărâmă în totul sau în parte, sau ameninţă învederat dărâmarea din causa unui viciu de construcţiune sau unui viciu al pământului, care nu poate suferi o lucrare atât de grea. Această responsabilitate încetează după dece ani din diua în care s'a terminat lucrarea (art. 1483, 1902)[1].

---

[1] Art. 22 din legea de la 21 ianuar 1883, pentru titlurile la purtător perdute, distruse, furate, etc. Aceasta lege nu este de cât o imitaţiune a legei fr. din 15 iunie 1872, asupra titlurilor la purtător.

[2] C. Douai, 25 dechem. 1875, D. P., 76. 2. 153. Cpr. Cas. fr., 5 ianuar 1872, şi C. din Rouen, 12 martie 1873, D. P. '72. 1. 161. D. P., 73. 2. 188. — Vedi însă C. Paris, 6 iunie 1864, D. P., 65. 2. 54. — Vedi, în cât priveşte responsabilitatea bancherilor în Francia, Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1557 urm. Rĕpert. Dalloz, *Supplém., Responsab.*, 672 urm.

[3] Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1882, No. 15.—Vedi însă Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 110.

[4] Architecţii sunt responsabili de viciile de construcţiune, chiar dacă materialul întrebuinţat a fost procurat de proprietar, pentru că ei nu aveau de cât să nu'l primească, dacă nu întrunea condiţiile cerute. Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. anul 1879, p. 904.

Resp. Statului.

Responsabilitatea edictată de art. 998 şi 999 care incumbă funcţionarilor şi particularilor, se aplică atât Statului cât şi administraţiunelor publice.

Responsabilitatea Statului poate să fie directă, adecă să resulte din faptele ordonate şi executate de Guvern (art. 998, 999), şi indirectă, când faptele delictuoase sunt imputabile unui funcţionar al seu (art. 1000).[2]

Despre responsabilitatea Statului din causa greşelelor comise de agenţii sei ne vom ocupa mai la vale. Vedi *infrà*, explic. art. 1000.

De o cam dată nu ne ocupăm de cât de responsabilitatea directă a Statului, ca persoană morală şi ca Guvern sau putere executivă, căutând a stabili adevăratele principii care cârmuesc materia.

Resp. Statului ca persoană morală.

Şi mai întâi de toate, dacă privim Statul ca persoană morală, adecă ca o persoană de drept privat, capabilă de a avea proprietăţi, drepturi şi îndatoriri, responsabilitatea sa faţă cu cei de al treile este în afară de ori ce îndoeală, de câte ori el jigneşte drepturile altuia: „Considerând, dice Tribunalul civil din Espalion, că Statul, ca şi particularii, poate, după împrejurări, să fie declarat responsabil de dauna adusă altuia: că apreciarea responsabilităţei sale trebue să fie supusă autorităţei judecătoreşti când acţiunea se îndrepteaza contra lui, nu ca putere publică şi din causa serviciilor publice, ci ca persoană civilă, considerată ca proprietar şi ca parte contractantă, din causa raporturilor ce resultă între el şi particulari"[3].

---

[1] Vedi asupra responsabilităţei architecţilor, Sourdat, I, 671 urm. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Prescrierea acţiunei în daune.*

[2] Cpr. Sourdat, II, 1307. Répert. Dalloz, *Supplément, Responsabilité*, 339.

[3] Vedi D. P., 84. 1. 301, primul considerent. Baudry, II, 1349. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Despre responsabilitatea Statului pentru greşelele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor săi.*

Resp. Statului ca putere executivă. Controversă.

In cât privește însă responsabilitatea Statului ca Guvern, ca putere publică și executivă, se susține că faptele sale, fie că ele se referă la dispozițiuni legislative, fie la mesuri de guvern și de administrațiune luate într'un interes general de ordine și de siguranță publică, nu dau nici o dată loc la o acțiune în responsabilitate în favoarea particularilor care s'ar pretinde lezați prin asemenea fapte¹).

Această părere este însă inadmisibilă, la noi, pentru că, în principiu, ori ce drept lezat trebue să deie loc la o despăgubire, afară de casul când partea lezată s'ar găsi în fața unei puteri iresponsabile, și Guvernul trebue să fie responsabil, pentru că nici o lege nu 'l autorisă a leza drepturile particularilor. Statul sau Guvernul fiind deci obligat a gera interesele sociale în așa mod în cât sa nu jignească drepturile altuia, va respunde de ori ce daună causată particularilor: „Considerând, dice cu drept cuvênt, Curtea noastră supremă, că Statul, ca putere executivă, este în principiu respundetor de pagubele pricinuite prin violarea dreptului altuia, atunci când inves-

---

¹) Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10 și art. 1384, No. 15. Sourdat, II, 1305. Cpr. Michoud, profesor la facultatea de drept din Grenoble, *De la Responsabilité de l'Etat à raison des fautes de ses agents* (Paris, 1895), No. 4, p. 7 urm. și No. 36 urm., p. 61 urm Jurisprudența străină pare a fi în acest sens. Cpr. Cas. belg., 12 ianuar 1893, ultimul considerent. D. P., 94 2. 272, colona 1. Trib. Tunis, D. P., 95. 2. 67. C. Palermo, 12 martie 1883. Sirey, 84, 4, 7 și decisiile citate de Giorgio Giorgi. *La dottrina delle persone giuridiche* (Firenze, 1892), t. III, p. 129 urm., Trib federal elvețian, 25 martie 1882. Sirey, 83. 4. 8.—In unele cantoane ale Elveției insa, precum în cant. Uri, Statul are o respundere subsidiara și limitată. „Membriĭ diverselor jurisdicțiuni, dice art. 17 din Constit. acestui canton (6 mai 1888), funcționarii si prepușiĭ Statului sunt, în genere, obligați a presta jurământ de a'și îndeplini datoria cu credință și de a observa Constituția și legile. Ei respund de gestiunea lor, la caz de infidelitate sau de negligență în îndeplinirea datoriei lor, *sub garanția subsidiară a Statului, până la concurența sumei îndoite a garanției ce au depus*". Vedi această Constit. în *Annuaire de législation etrangère,* anul 1888, p. 721 urm. In alte cantoane, precum la Zürich și la Lucerna, responsabilitatea Statului nu este admisă de cât în casuri anume determinate, de ex., pentru arestare ilegală. Vedi Michoud, *op. cit.*, p. 88, No. 51.

tit cu puterea suverană, comandă oare-care mesuri în numele ordinei sociale, a siguranţei publice, sau a conservărei ori a prosperităţei Statului, şi această responsabilitate nu încetează de cât numai în caz de forţă majoră...etc" [1].

Art. 4 din legea responsabilităţei ministeriale vine în favoarea acestei teorii. In adevěr, acest text presupune responsabilitatea Statului ca Guvern, de vreme ce obligă pe miniştri a respunde Statului, după dreptul comun, daunele la care el ar fi fost expus către particulari prin faptul lor.

Judeţe, comune, etc.

Aceleaşi principii sunt aplicabile judeţelor şi comunelor. Ele trebue să repare deci dauna causată, chiar dacă ar fi lucrat ca putere publică [2].

Comune.

Comunele mai sunt încă responsabile de câte ori aduc particularilor o daună prin refusul sau negligenţa lor de a îndeplini obligaţiunele ce le incumbă după lege [3].

In cât priveşte responsabilitatea comunelor din causa greşelelor comise de agenţii lor, vedi *infrà*, explic. art. 1000.

---

[1] Cas. rom. S-a I, 27 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 şi *Dreptul* din 1894, No. 56. *Idem*. Tribun. Ilfov, în aceiaş afacere, 15 april 1892 (Oscar N. Nicolescu făcĕnd funcţiune de preşedinte). *Dreptul* din 1892, No. 58. Considerentele tribunalului sunt atât de puternice şi aşa de bine redactate, în cât ele au fost aproape literalmente reproduse în decisiunea Inaltei Curţi. Vedi în acelaş sens, Laurent, XX, 418 urm., pe care, dealtmintrele, decisiunele de mai sus îl reproduc în totul. Vedi şi *suprà*, p. 419 urm. Mai vedi încă în acelaş sens, Demolombe, XXXI, 637. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Meucci, *Della responsabilità indiretta delle amministrazione pubbliche* (*Archivio giuridico*, t. 21, p. 341 urm.). Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, p. 743 urm., p. 794, etc.

[2] Laurent, XX, 439 urm.—Astfel, comuna este respundetoare de daunele aduse proprietaţilor particulare prin înalţarea stradelor. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1879, p. 101.—Vedi însă C. din Bucureşti, Dreptul din 1888, No. 1. Cas. fr., 4 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 392 şi Sirey, 93. 1. 463. T. Huc, VIII, 421.

[3] Laurent, XX, 442. Astfel, faptul unei comuni de a opri fără nici un motiv pe un proprietar de a construi sau de a face reparaţiunele necesare pe terenul sĕu, o supune la daune, dacă judecătorii fondului constată existenţa culpei şi a prejudiciului. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1890, p. 38. Apreciarea culpei şi a quantumului daunelor intrând în atribuţiunea suverană a judecătorilor fondului, scapă de controlul Casaţiei. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1424.

Responsab. Miniştrilor.

Venim, în fine, la responsabilitatea miniştrilor. Nu vorbim, bine înţeles, de responsabilitatea lor politică, care se traduce prin un vot de blam al parlamentului, nici de responsabilitatea lor penală, regulată prin art. 101 şi urm. din Constituţie şi prin legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879, ci de responsabilitatea lor civilă către Stat sau către particulari pentru atingerea drepturilor acestora în administraţiunea lor.

Resp. Miniştrilor către Stat.

In cât priveşte responsabilitatea miniştrilor către Stat, legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879 are o dispoziţiune care curmă discuţiunele ce s'au rădicat în această privinţă în Francia [1]. Art. 4 din sus-citata lege prevede, în adevĕr, că ministrul care, *cu rea credinţă*, va fi causat o daună Statului, sau îl va fi expus la daune către particulari, va fi respundĕtor civil către Stat, şi se va judeca conform dreptului comun, şi prin urmare, înaintea tribunalelor ordinare, autorisarea Corpurilor Legiuitoare fiind însă, în acest caz, neaparată.

Responsab. miniştrilor p. simplă negligenţa.

Se poate întâmpla ca dauna să nu fi fost adusă Statului cu rea credinţă, ci prin o simplă negligenţa, şi în asemene caz, se poate rădica chestiunea dacă Statul are o acţiune în contra ministrului negligent? Să nu se dică că legiuitorul din 1879 vorbind numai de *rea credinţă*, ar fi înţeles prin aceasta a nu admite responsabilitatea pentru simplă negligenţă (argument *à contrario sensu*) [2], căci această lege, de şi nu vorbeşte de cât de casul cel mai grav, adecă de delictele civile comise de un ministru în exercițiul funcțiunei sale, referindu-se la dreptul comun, se înțelege că art. 999 C. C. se va aplica în specie. Nu suntem, în adevĕr, în materie penală pentru ca argumentul prin analogie să fie respins, și ar fi straniu ca cel mai inalt funcționar al Statului să poată, prin o negligență culpabilă aduce acestuia o pagubă, fără a avea nici o respundere.

---

[1] In cât priveşte dreptul francez, vedi Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 422 urm. După cât cunoaştem, legea noastră este aproape singura care regulează această materie într'un mod satisfăcĕtor, de şi incomplect. Mai pretutindene, în adevĕr, responsabilitatea civilă a ministrului nu are loc, după cum este, de ex., în Belgia (v° Thonissen, *La Constit. belge annotée*, 278), sau este legată de responsabilitatea penală. Astfel, pentru a nu cita, în acest din urmă sens, de cât un exemplu, art. 6 din legea austriacă de la 25 iulie 1867 prevede că ori ce ministru poate fi urmarit înaintea tribunalelor ordinare pentru repararea daunelor aduse Statului sau unui particular prin un act recunoscut ilegal de către tribunalul de Stat, sub condiţiune însă ca actul ilegal care a adus dauna să fi provocat punerea sub acusare a ministrului.

[2] Vedi cele dise în privinţa acestui argument, *suprà*, p. 302, nota 1.

Resp. minist. p. subalternii sĕi.

Ministrul va putea fi declarat responsabil către Stat nu numai pentru faptele sale personale, dar și pentru acele comise de subalternii sĕi cu consimțĕmĕntul sau ordinul sĕu [1].

Fapte comise de ministru in afară de funcțiunea sa.

In cât privește faptele daunatoare comise de un ministu în afară de funcțiunele sale oficiale, nu mai remâne nici o îndoială că ele vor da loc la responsabilitatea dreptului comun (art. 998, 999) [2].

Prin aplicațiunea acestui principiu incontestabil, art. 9 din legea responsabilităței ministeriale prevede că crimele și delictele comise de un ministru afară din exercițiul funcțiunelor sale, se judecă de instanțele ordinare.

Resp. Miniştrilor faţa de particulari.

Ministrul respunde el față de particulari de delictele și quasi-delictele comise în exercițiul și cu ocasiunea funcțiunei sale? Chestiunea de astă dată este mai delicată, și s'a dis că miniștrii trebue, în asemene casuri, să fie iresponsabili spre a fi feriți de reclamațiunele nedrepte și răutăcioase care ar pune o piedecă serioasă mersului afacerilor publice, din causa ambițiilor și intereselor meschine la care de multe ori membrii consțiincioși a unui Guvern sunt chiemați a se înpotrivi [3].

Art. 4 din legea responsabilităței ministeriale prevede acest caz indirect. In adevĕr, acest text conferind Statului o acțiune contra ministrului *pentru daunele aduse particularilor*, acei lezați în drepturile lor vor îndrepta acțiunea lor în contra Statului, pe care membrii Guvernului îl obligă în baza art. 1000, remânênd Statului recurs în contra ministrului culpabil de rea credință sau de negligență, conform principiului înscris în art. 4 din legea responsabilităței ministeriale.

---

[1] Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 279, p. 209, ediția a 3-a (1879).

[2] Cpr. J. J. Thonissen, *op. cit*, 278, p. 207.

[3] Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 278, p. 208. — Vedi însă Meitani, *Studiŭ asupra Constituțiunei Românilor*, art. 92, p. 92, 95, care acordă particularilor dreptul de a trage la respundere pe ministrul culpabil de rea credință sau simplă negligență.

In cât privește delictele sau quasi-delictele comise de membrii Guvernului în afară de exercițiul funcțiunei lor, nu mai încape îndoială că ei vor putea fi trași la respundere de partea lezată, conform dreptului comun [1].

Ocupândune până acum de responsabilitatea Statului, a comunelor, județelor și a diferiților funcționari publici, am vědut că art. 998, 999 cuprind un principiu general aplicabil tuturora [2].

Neresponsabilitatea puterei legiuitoare.

Trebue însă să adaogăm, înainte de a trece la o altă ordine de idei, că numai puterea legiuitoare și Regele sunt iresponsabili. Legea, în adevěr, trebue să fie aplicată chiar atunci când ea ar leza drepturile individuale, și nu se poate pricepe o acțiune în daune în contra Statului din causa unei legi, ori cât de vătămătoare ar fi [3].

---

[1] Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 426.

[2] „*Il n'existe*, dice Larombière (art. 1382, 1383, No. 15, *ab initio*), *aucune condition, aucune position, aucune profession, aucun art, aucune fonction même, si élevée qu'elle soit, qui puisse s'attribuer l'irresponsabilité et revendiquer pour soi l'impunité. Tous ceux qui les occupent ou les exercent sont également responsables de leurs délits ou quasi-délits, et sont tenus indistinctement de réparer le dommage qu'ils ont causé par leur faute*". Cpr. Laurent, XX, 483 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756, nota 8. Giorgio Giorgi, V, 154. Bonasi, *Della responsabilità penale e civile dei Ministri e degli altri ufficiali pubblici*, cap. 1 și 2. Sourdat, I, 9, etc. Cpr. D. P., 62. 1. 419. D. P. 84. 2. 176. Vedi, în privința funcționarilor publici, art. 839 din noul cod german, citat *suprà*, p. 429, nota 1.

[3] Cpr. Laurent, XX, 418, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10. F. Herman, No. 759 urm. Sourdat, II, 1305. Peucescu, II, 501. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 63 urm. No. 38. —De câte ori legiuitorul lovește în drepturile câștigate este de datoria lui să acorde o despăgubire. Astfel s'a făcut la noi cu desrobirea țiganilor, cu rescumpărarea clăcei, etc. Vedi în privința rescumpărărei clacei sau boerescului, legea pentru regularea proprietăței rurale din 15 aug. 1864 (art. 11); ear în cât privește desființarea robiei, vedi t. I a lucrarei noastre, partea I, p. 124 nota 1 și trat. nostru în limba franceză, p 77, nota 1, p. 484, nota 2.

Nerespons. Regelui. Art. 92 Constit.

Regele este de asemene iresponsabil atât penalicește cât și civilmente. Persoana Regelui este inviolabilă, ḑice art. 92 din Constituție. Regele nu poate deci nici odată fi urmărit înaintea tribunalelor, nici pentru delicte politice, nici pentru crime și delicte comune, nici pentru delicte civile, și persoana sa este mai presus de cât însuș legea. Mecanismul social al regimului constituțional cere imperios această excepțiune. În adevĕr, Guvernul ar fi deconsiderat, acțiunea sa ar fi pusă în suspensie, și însuș principiul pe care se întemeiază monarchia constituțională ar fi compromis, dacă capul Statului, care ocupă un rang atât de însĕmnat în organisațiunea puterelor publice, ar putea fi urmărit și condamnat pentru un fapt ori cât de grav. Maxima că *Regele nu poate să facă rĕu (the King can do no wrong)* este de esența ori cărui guvern constituțional bine organisat [1], și iresponsabilitatea capului Statului este atât de necesară, încât însuși republicele sunt nevoite a admite acest principiu, cel puțin în o limită oare care. Astfel, de exemplu, în Francia, președintele republicei nu este responsabil de cât pentru crima de înaltă tradare [2].

„Majestatea regală, a ḑis Shakespeare, când cade, nu cade nici odată singură: ea atrage în prăpastie după dênsa tot ce stă în picioare. Regele e ca o roată gigantică, pusă în vêrful muntelui celui mai înalt: între vastele sale spițe sunt mii de lucruri mici, mii de anexe, și de dependențe debile, care toate se rostogolesc în fundul prăpastiei, când roata cade de la înălțimea ei. Nici o dată Regele n'a suspinat, fără ca din adêncul inimei poporului sa nu fi eșit un gemet de durere [1].

---

[1] Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 263. Ortolan, *Eléments de droit pénal*, I, 502, p. 196. Benjamin Constant, *Principes de politique*, p. 24. Meitani, *op.* și *loco cit.* 17 urm. Veḑi și t. I a lucrarei noastre, partea I, p. 83. Principiul iresponsabilităței capului Statului își avea ființa la noi atât sub Regulamentul Organic cât și sub Convenția din Paris. Cpr. Cas. rom., 11 aprilie 1864. Bulet. Cas. S-a reclamațiunelor, anul 1864, p. 203.

[2] Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 6 din legea de la 25 fevr. 1875, asupra organisărei puterilor publice: „Miniștrii sunt solidar responsabili înaintea Camerelor de politica generală a Guvernului, și individual de actele lor personale. *Președintele Republicei nu este responsabil de cât în caz de înaltă tradare (dans le cas de haute trahison)*“.

Responsab. medicilor. Chestiunea de a se ști dacă medicii, și în genere, toți acei care, sub un titlu oare care, practică arta de a tămadui, sunt sau nu responsabili de greșelele, negligența, nedestoinicia sau erorile ce ei pot să comită în exercițiul profesiunei lor, este celebră și a dat loc la dificultăți.

Dreptul roman. Dreptul roman admitea responsabilitatea medicilor într'un mod general: „*Imperitia quoque culpæ annumeratur, veluti si medicus ideo servum tuum occiderit, quod eum male secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit*“ [2].

Codul Calimach. Art. 1731. Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac), prevede de asemene că acel ce public se indeletnicește în vre-o meserie, sau meșteșug, ori manufaptură . . . arată prin aceasta cum că el iea asupraș cuviincioasa silință și cerșuta neobiciuită iscusință, fiind prin urmare respundetor pentru lipsa unei asemene silinți și iscusinți.

Dreptul actual. Controversă. In dreptul actual, de și chestiunea este controversată, se decide însă in genere că medicii pot fi chiemați la respundere pe cale civilă, de câte ori faptul imputat s'a întâmplat din causa unei negligențe culpabile, a unei greșeli grave ce ei ar fi comis în tratamentul lor, greșală

---

[1] . . . . „*The cease of majesty*
Dies not alone; but, like a gulf, doth draw
What's near it with it; it is a massy wheell,
Fix'd on the summit of the highest mount,
To whose huge spokes ten thoussand lesser things
Are mortis'd and adjoin'd; which when it falls,
Each small annexment, petty consequence,
Attends the boist'rous ruin. Never alone
Did the king sigh, but with a general groan“.
Hamlet, act. III, scena III.

[2] Instit., IV, 3, § 7, *De lege Aquilia*. Vedi și L. 8, Dig., 9, 2, *eod. tit.*, unde se dice: „*Idem juris est, si medicamentum perperam usus fuerit. Sed et qui bene secuerit, et dereliquit curationem, securus non erit, sed culpæ reus intelligitur*“. Celsus dice de asemene că ignoranța sau nedestoinicia (*imperitia*) se consideră ca o culpă. L. 9, § 5, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. In fine, legea 6, § 7, Dig., 1, 18, *De officio præsidis*, prevede că greșelele comise de un medic din ignoranță îi sunt imputabile. „*Quod per imperitiam commisit medicus, imputari ei debet*“. Vedi și *suprà*, p. 398, nota 2.

care ar denota uitarea datoriei lor profesionale și a regulelor celor mai elementare de bun simț și de prudență 1).

In această materie, ca in toate chestiunele de fapt, tribunalele au o mare latitudine de apreciare. Limita acestei responsabilități neputênd fi stabilită *à priori* în mod general, judecătorii vor determina-o în fie care specie, după împrejurări, care variază în fie care causă 2).

Tribunalele vor examina deci dacă faptul imputat medicului constitue o culpă, o negligență sau o imprudență culpabilă, precum și dacă el s'a departat de la regulele profesiunei sale, fără a intra însă în examinarea teoriclor și a metodelor medicale, căci chestiunele tecnice și pur științifice nu sunt de competința lor. Astfel, ele nu s'ar putea

---

1) Cpr. C. Metz, Besançon, Nimes, Liege, etc. D. P., 67. 2. 110 și Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 122 3°. D. P., 84. 2 176 și *Dreptul* din 1884, No. 25. D. P., 91. 2. 281. Trib. Gray. D. P., 74. 5. 436. Trib. Bourgoin. D, P., 96. 2. 406. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69 (în această din urmă decisie este însa vorba de responsabilitatea penală a medicilor). Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 532 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 156. Intr'o altă părere, se susține însa că medicul respunde și de greșelele sale ușoare. Sourdat, I, 677 bis. Laurent, XX, 516. T. Huc, VIII, 419. Cpr. Demolombe, XXXI, 542 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756. In fine, într'o altă părere, se susține că medicul nici intr'un caz nu poate fi declarat responsabil. Dubrac, *Tr. de jurisprudence médicale et pharmacéutique*, 91. Guerrier et Rotureau, *Manuel pratique de jurisprudence médicale*, p. 109 urm. Curtea de casație din Francia respunde însă, cu drept cuvênt, că art. 998, 999 fiind generale, ori ce persoană, ori care ar fi situațiunea sau profesiunea sa, este supusă responsabilității care resultă din culpa sau negligența sa, afară de excepțiunele anume statornicite de lege. D. P., 62. 1. 419. Tot cam în acești termeni se exprimă și Curtea din Nimes, 26 fevr. 1884: „Considerând, dice această decisie, că art. 998 și 999 C. C. conțin o regula generală, aplicabilă ori cărei persoane care a causat un prejudiciu altuia prin greșala sa, ori care ar fi situațiunea și profesiunea ei: că această regulă nu sufere alte excepțiuni de cât numai cele anume statornicite de lege; că, prin urmare, medicii nu se pot sustrage responsabilității prevědute de aceste texte, etc.“ *Dreptul* din 1884, No. 25 și D. P., 84. 2. 176. Vedi și *suprà*, p. 440, nota 2.

2) Vedi însemnatul rechisitor al procurorului general Dupin în decisia prounnțată de Curtea de casație, la 18 iunie 1835. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 129, p. 317, *ad notam.*

pronunța asupra oportunităței sau neoportunităței unei operațiuni, asupra metodei de întrebuințat sau tratamentului de urmat, etc., mărginindu-se numai a cerceta și a decide dacă se poate imputa omului de artă, imprudență, negligență, lipsă de îngrijire sau neiscusință manifestă, într'un cuvênt, o culpă care să atragă responsabilitatea sa [1].

Greșala făcută în diagnosticul unei boli sau refusul de a procede la o operație periculoasă, nu sunt fapte de natură a atrage responsabilitatea medicului [2].

Dacă medicul n'a intervenit în mod spontaneu, ci a fost chiemat la patul bolnavului, atunci responsabilitatea sa nu mai e cârmuită de art. 998, 999, ci de art. 1080, pentru că, în asemene caz, există o convenție [3].

Art. 248, 249 C. pen.

In câteva împrejurări grave, medicul poate fi condamnat și penalicește, prin aplicarea art. 248, 249 C. pen. [4].

---

[1] Cpr. Trib. Paris, 22 ianuar 1889 și Cas. fr., 21 iulie 1862. D. P., 91. 2. 281, nota b și D. P. 62. 1. 419. Vedi C. Liège. D. P. 91. 2. 281. Sourdat, I, 677. Laurent, XX, 546. Demolombe, XXXI, 545. Larombière, V, art. 1382, 1383, No, 15. Orfila, *Médecine légale*, II, p. 47. Briand et Chaudé, *Manuel complet de médecine légale*, p. 51. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 542.

[2] Cpr. Trib. civ. din Havre, 5 dech. 1889 și Trib. fed. svițeran, 10 iunie 1892. D. P., 91. 2. 281, nota a și Sirey, 92. 4. 38. Vedi și C. din Nimes, 26 fevr. 1884, *Dreptul* din 1884, No. 25. — Astfel, veterinarul chiemat a examina un cal, nu este responsabil, daca el s'a înșalat asupra diagnosticului boalei, dacă eroarea sa este scusabilă și dacă el n'a fost de rea credință. Trib. Bourgoin. D. P. 96. 2. 406.

Dreptul străin. Cod. oblig. elvețian, art. 348.

[3] T. Huc, VIII, 419. Cpr. și Laurent, XX, 516. In codul elvețian al obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), raporturile dintre bolnav și medic se reguleaza după disposițiile relative la contractul de locațiune de opere. In adevĕr, art. 348 din acest cod prevede că regulele privitoare la locațiune de servicii (art. 338 urm.), sunt aplicabile contractelor relative la lucrări care presupun cunoștinți profesionale, talente artistice sau o cultură științifică (profesiuni liberale) și care se execută cu condițiunea de a se plăti un onorariu convenit în mod expres sau tacitamente. Medicul este deci prin contract obligat a da toate îngrijirele sale bolnavului, respunḑênd de culpa sa. Trib. federal, 10 iunie 1892. Sirey, 92. 4. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 544 urm.

[4] Cpr. Sourdat, I, 677 *ter*.—Imprudența sau negligența unui medic nu poate însă da loc la responsabilitatea penală pentru omor fără voe, de cât atunci când se constată că ea

Responsab. farmaciştilor.

Aceiaş responsabilitate incumba farmaciştilor. Greşala farmaciştilor consistă, în cele mai multe cazurĭ, în a da din eroare o substanţă în locul alteia, de ex., o otravă în loc de un medicament [1].

Refusul medicului de a se transporta la patul bolnavului.

Refusul unui medic de a veni la bolnavul care'l chiamă nu cade însă sub aplicaţiunea legei penale şi nu poate servi de bază nici unei acţiuni civile, deşi asemene refus constitue, cel puţin în lipsă de motive legitime şi de o imposibilitate absolută, o calcare a datoriei profesionale.

Medicul ar putea fi declarat responsabil cel mult când ar refusa de a se transporta la patul bolnavului, atunci când el promisese concursul seu [2].

Responsab. moaşelor.

Moaşele fiind, după legea sanitară, chiemate numai a dirija facerile normale şi a severşi unele manipulaţiuni

---

a fost causa morţei bolnavului. Cpr. Trib. coreċţ. din Puy. *Dreptul* din 1881, No. 25. Astfel, cloroformarea unui bolnav, fără ajutorul unui coleg sau a unei alte persoane, nu face pe medic responsabil de moartea bolnavului, daca nu se constată cu siguranţă că moartea se datoreşte acestei cloroformări. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69. Tot astfel, părăsirea bolnavului de către medic in urma unei operaţiuni, nu atrage respunderea sa penală, dacă nu se stabileşte că presenţa sa ar fi inlăturat moartea bolnavului. *Aceiaş decisie.* De asemene, faptul de a practica o operaţie in contra voinţei bolnavului sau acelora care exercită o autoritate asupra lui, poate să deie loc cel mult la o respundere civilă, ear nici într'un caz, la responsabilitatea penală prevedută de art. 248 şi urm. din codul penal. C. Alger, *decisie citată.*

Este, în adevĕr, de principiu, de şi nici o lege positivă nu există în această privinţa, că, afară de casurile urgente, medicul nu poate practica o operaţie chirurgicală, fără consimţĕmĕntul bolnavului, sau a persoanelor sub a căror autoritate el se găseşte. Dovada consimţĕmĕntului bolnavului este în sarcina omului artei, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor.* Cpr. asupra tuturor acestor puncte, Trib. şi C. Liège. D. P., 91. 2. 281.

[1] Vedi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 56 urm. Répert. Dalloz. *Supplém.*, v⁰ *Crimes et délits contre les personnes*, 251. Demolombe, XXXI. 555. Cpr. Cas. fr. D. P., 60. 1. 420. Farmacistul respunde, în asemenea caz, şi de erorile comise de elevul sĕu. Cpr. C. Rennes. D. P., 72. 2. 38.

[2] Vedi Briand et Chaudé, *Médecine legale*, p. 14, şi decisiile citate de aceşti autori.

de mică chirurgie, după prescripţia medicală [1], sunt responsabile, de câte ori contravenind acestor disposiţiuni, au practicat o operaţiune sau au căutat o boală fără ajutorul medicului [2].

Patroni în chirurgie, ofiţeri de sănătate, etc.

La aceiaş responsabilitate sunt supuşi patronii în chirurgie, sub-chirurgii, dentiştii, ofiţerii de sănătate [3], etc, care ar face o operaţie greşită, întrecênd astfel limitele competinţei şi atribuţiunele lor.

Responsab. experţilor.

Responsabilitatea care incumbă medicilor, incumbă şi experţilor rênduiţi de judecători, fie din oficiu, fie după cererea părţilor (art. 211 urm. Pr. civ.), ceea ce însemnează că ei nu respund de cât de *culpa lata* şi de erorile grosiere care echivalează cu dolul, ear nu de o simpla eroare de fapt sau de o inexactitate, mai cu samă dacă se constată că ei au fost de bună credință [1].

---

[1] Vedi art. 75 din legea asupra serviciului sanitar de la 16 iunie 1874 şi art. 110 din L. modificatoare, de la 22 iunie 1893. Cpr. art. 33 din legea fr. de la 19 vent., anul XI, care opreşte pe moaşe de a întrebuinţa la o facere forcepsul sau alte instrumente, fără ajutorul medicului.

[2] Trib. şi C. Gand, 1 fevr. 1882. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Crimes et délits contre les personnes*, 249, nota 1. Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 55. Sourdat, I, 678. Demolombe, XXXI, 553.—Această responsabilitate încetează însă în caz de forţă majoră, adecă când ori ce întârdiere ar fi pus viaţa mamei în pericol, din causa că copilul era mort şi în stare de descompunere. Cpr. Cas. fr. D. P., 78. 1. 336. Această decisie vizează casul unui ofiţer de sănătate, însă aceiaş soluţie este aplicabilă, prin analogie, şi moaşelor. Vedi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 41 şi C. Rouen, 29 iunie 1843. Répert. Dalloz, v° *Médecine*, 30, nota 2.

[3] Doctorii sau licenţiaţii în medicină sunt acei care au făcut anume studii pentru a exercita medicina şi a tămădui bolnavii, ear ofiţerii de sănătate *(les officiers de santé)* sunt acei care exercită arta de a tămădui, fără a avea gradul de doctori sau licenţiaţi. Este de observat că legile noastre sanitare, care s'au succedat şi din care cea de pe urmă este acea din 22 iunie 1893, nu vorbesc *de ofiţeri de sănătate*, ci numai de doctori sau licenţiaţi în medicină, magistri sau patroni în chirurgie, sub-chirurgi şi dentişti.

In regulamentul scoalei de medicină din Bucureşti, aprobat prin decretul 1902, din 16 aug. 1858 (art. 1), se prevede însă că scopul scoalei naţionale de medicina este de a forma *ofiţeri de sanătate* pentru serviciul sanitar al armatei. Cuza-Vodă a înfiinţat ofiţeri sanitari în armata prin decretul din 21 aug. 1862. Mai multe disposiţiuni din legile noastre vorbesc de asemene de *ofiţeri de sanatate.* Vedi de ex., art. 810 C. C., 246 C. pen., etc. Cpr. t. IV a lucrărei noastre, p. 67, nota 3.

Dacă expertul a fost numai negligent sau incapabil, părţile care l'au ales trebue se sufere consecinţele greşelei lor [2].

Responsab. advocaţilor.

Sfaturile nefiind obligatorii pentru acei ce le primesc, advocatul nu respunde în genere de erorile ce el au putut să comită în consultaţiile date unui client, afară de casul, bine înţeles, când ar exista dol sau fraudă din partea sa [3].

El nu respunde de asemene de perderea unui proces, dacă nu i se poate imputa nici o culpă, pentru că *lites habent sua sidera* [4].

---

[1] Cpr. Trib. din Havre şi C. Pau, D. P., 87. 3. 128 şi D. P., 64. 2. 63. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 455.—Vedi insă, Sourdat, 1, 679 bis şi C. Montpellier, D. P., 91. 2. p. 50, 51.

[2] „*Proinde, si mensor imperitè versatus est, sibi imputare debet, qui eum adhibuit*". L. 1, § 1, Dig., 11, 6, *Si mensor falsum modum dixerit.*—Expertul nu respundea deci la Romani, ca şi astăzi, de cât de dolul seu sau de greşelele grave care echivalau cu dolul. „*Lata culpa planè dolo comparabitur*". L. 1, § 1, Dig., *loco cit.* Vedi şi L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*". Vedi şi *suprà*, p. 328, text şi nota 1.

[3] Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Giorgio Giorgi, V, 155. Laurent, XX, 519. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. T. Huc, VIII, 419. Troplong, *Mandat*, 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1455. „*Si advocatus dederit malum consilium, non tenetur, nisi de dolo fecerit*", dicea Bartole, asupra legei 10, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra.* Codul Calimach pare din contra, a face responsabil pe advocat şi de simplele sale greşeli, conform adagiului: *Imperitia culpæ adnumeratur.* (L. 132, Dig., 50, 17). In adevĕr, eată cum se exprimă art. 1732 din acest cod (1300 C. austriac): „Acel iscusit într'un meşteşug, remâne respundĕtor şi atunce, când luând mulţamită, va da cu vicleşug, *sau cu greşala*, o sfătuire păgubitoare lucrurilor cuvenite meşteşugului sau ştiinţei sale".

[4] Cpr. Giorgio Giorgi, V, 155.—Advocatul ar fi însă responsabil, dacă din ignoranţă sau din negligenţă, ar fi omis de a transcrie un act translativ de proprietate imobiliară, de a inscrie o ipotecă, de a nu se înfaţoşa la un termen, de a nu face oposiţie, apel, etc., atunci când pentru toate aceste casuri avea o procură în regulă. Cpr. Giorgio Giorgi, *loco cit.*

Advocatul neputênd şi netrebuind să deie concursul sêu de cât unei cause juste şi întemeiate [1], ar putea să părăsească causa care i se păruse justă mai întâi şi care, după o matură reflexiune, i s'ar părea neîntemeiată, fără însă ca refusul sêu tardiv să aducă vre o daună clientului sêu, căci, în acest din urmă caz, el ar putea fi declarat responsabil [2].

Advocatul ar putea de asemenea fi tras la respundere pentru rătăcirea actelor ce'i s'ar fi încredinţat [3], sau pentru atingerea care s'ar aduce adversarului sau unei alte persoane, prin pledarea sa oraiă sau conclusiile sale scrise [4].

---

[1] „Considerând, dice Curtea de casaţie din Francia, în secţiuni-unite (6 iulie 1813), că legea, onoarea şi religiunea jurământului impun aceluia ce exercită nobila profesiune de advocat, datoria de a examina cu cerşută luare aminte causele ce'i sunt încredinţate, şi de a nu le supune tribunalelor de cât atunci când i se par juste şi întemeiate . . .“ Decisie citată în nota următoare. Am transcris anume acest frumos considerent, care nu face de cât a reproduce L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, unde se dice că advocatul nu trebue să se însărcineze cu o causă rea şi pentru care nu este nici o speranţă de câştig, *quod improba sit, vel penitùs desperata*, pentru a arata cât de departe suntem, mai cu samă în ţara noastră, de idealul pe care 'şi 'l închipueşte cea mai înaltă instanţă judecătorească. Ce să mai vorbim de nobila şi frumoasa misiune a advocatului, atunci când s'a decis că, faţă cu legile noastre, un advocat poate fi şi comerciant de bĕuturi spirtuoase. (Cpr. Cas. rom. S-a 1. 14 mai 1897. *Dreptul* din 1897, No. 47 şi *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23). Numai de nu şi-ar bea marfa în loc de a o vinde!

[2] Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, II, p. 69. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1456. Giorgio Giorgi, V, 155 Mollot, *Règles de la profession d'avocat*, I, 94. Cas. fr. secţiuni unite, 6 iulie 1813. *Pand. Chron.* 1 (anii 1789 -1819), 1, p. 140, consid. citate în nota precedentă. L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, pune îndatorire advocatului de a părăsi ori ce pricină care, după o matură reflexie, i s'ar părea nedreaptă: „*Sed si, certamine procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent, ab hujusmodi communione sese penitùs separantes*“.

[3] Demolombe, *loco cit.*, Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1458. Giorgio Giorgi, V, 155. C. Rennes, 1 martie 1836. Répert. Dalloz, v° *Avocat*, 336.

[4] Demolombe, XXXI, 557. Larombière, V, *loco cit.*, No. 15. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1460.

3⁰ *Necesitatea unei daune.*

Necesitatea unei daune.

Pentru ca să existe responsabilitate în sensul art. 998, 999 C. C., nu este de ajuns ca să existe o culpă, adecă violarea unei obligaţiuni preexistente [1], ci mai trebue încă ca această culpă să fi adus altuia o daună, o pagubă, adecă să'i fi causat o perdere reală *(damnum emergens)*, sau să'l fi lipsit de un câştig *(lucrum cessans)* (art. 1084), puţin importă dacă dauna a fost adusă persoanei, onoarei sau proprietăţei cuiva [2]: „Paguba, dice art. 1723 din codul Calimach (1293 C. austriac), este toată vatamarea pricinuită la averea, la driturile sau la persoana cuiva“.

Fără daună sau pagubă, nu poate deci să existe acţiune în responsabilitate [3].

Daună eventuală.

Dauna causată prin greşala sau negligenţa cuiva [4] trebuind să fie actuală, certă și apreciabilă în bani, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă și eventuală, adecă care poate să se intâmple numai în viitor. Legea obligă, în adevĕr, pe autorul faptului daunator a repara paguba ce a pricinuit actualmente, ear nu aceea ce s'ar pricinui în viitor[1].

---

[1] Noţiunea culpei este în relaţie strânsă cu ideia de obligaţie, şi o persoană nu poate fi în culpă, dacă n'a violat o obligaţie pe care i-o impunea legea (culpă delictuală) sau convenţia părţilor (culpă contractuală). Cpr. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 457. colona 1. Vedi şi *suprà*, p. 400, text şi nota 1. Divisiunea culpei în *contractuală* şi *delictuală*, *extracontractuală* sau *aquiliana*, pe care o face o mare parte din doctrina (v. Saleilles, *op. cit.*, 330 urm. T. Huc, VIII, 424 urm. Laurent, XVI, 213, 230 şi XX, 463. Demolombe, XXXI, 472 urm., etc), nu este însă admisă de toţi autorii. Vedi *infrà*, în t. VI, *Teoria culpelor*. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni, nota sus-citată a lui Marcel Planiol, profesor la facultatea de drept din Paris. D. P. 96. 2. 457, nota 2.

[2] Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 449. D. P., 94. 1. 192. *Pand. Périod.*, 94. 1. 519. Vedi şi C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 49. Laurent, XX, 391 urm. şi 526. Arntz, III, 475. Demolombe, XXXI, 464, 671 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 şi § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 406. Sourdat, I, 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 550 urm.

[3] Cpr. Cas. fr. D. P., 81. 1. 245. D. P., 85. 1. 363. T. Huc, VIII, 406.

Daună causată prin reticenţă.

[4] Dauna poate fi causată prin o simplă reticenţă. Astfel, medicul care fiind chiemat a visita un copil, constată că acest copil este atins de un virus contagios, precum este, syfilisul, poate fi declarat responsabil către mancă (doică), dacă el n'a prevenit-o la timp şi dacă boala nu era comunicată încă în momentul constatărei. Cpr. C. Dijon. D. P., 69. 2. 195. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 564 urm. — Faptul părintelui de a da la mancă un copil bolnav în aceleaşi condiţiuni, constitue din partea lui o culpă şi 'l face respon-

Dauna indirectă.

Dauna poate fi nu numai directă, dar și indirectă, adecă să lovească pe cineva *par contre-coup*, însă, in asemene caz, dauna indirectă va trebui să fie o urmare *imediată și directă* a faptului daunator[2].

Daună materială.

Dauna poate să fie materială, adecă să atingă persoana (de ex. loviturile), sau averea cuiva[3].

Daună morală.

Ea poate să fie morală, adecă să atingă onoarea sau afecțiunele legitime a unui om[4]. „Daca cineva a fost le-

---

sabil de daune câtra manca, daca ea dovedește că a devenit bolnavă prin alaptarea acelui copil. C. Paris, 27 novembrie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 214. D. P., 97. 2. 365. Vedi și C. Paris, 17 ian. 1884. Sirey, 86. 2. 174 și *Dreptul* din 1884, No. 19. Pentru aceleași motive, se va decide că manca care ar fi comunicat copilului o boală contagioasă prin alaptare, va putea fi declarată responsabilă către părinții copilului, daca ea nu i-a prevenit despre boala de care era atinsă. — In cât privește responsabilitatea birourilor de plasare *(bureaux de placements)* și administrațiunei asistenței publice, in asemenea împrejurări, vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2100 urm. C. Paris. D. P., 93. 2. 189.

[1] Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P., 93. 2. 165. Sirey, 93. 2. 133. D. P., 71. 1. 117. Vedi și Cas. rom., S-a II, *Dreptul* din 1874, No. 71 și Bulet. Cas. S-a II, anul 1874, p. 4. Sourdat, I, 32, 45. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 37. Laurent, XX, 526. T. Huc, VIII, 406. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 551 urm.

[2] C. din București. *Dreptul* din 1890, No. 77. Demolombe, XXXI, 673. Vedi și *suprà*, p. 425, 426, text și nota 1.

Codul Calimach.

[3] Art. 1758 din codul Calimach (1331 C. austriac) prevede că, dacă s'au pagubit cineva in averea sa din vicleșug (dol) sau din vederata neîngrijire a altuia, are drit să ceară despăgubirea sa, sau mai bine dis deplina satisfacție, adecă daune, ceea ce cuprinde atât *lucrum cessans* cât și *damnum emergens* (cpr. art. 1750 C. Calimach, 1324 C. austriac); ear dacă paguba s'au pricinuit dintr'o faptă oprită de codul penal, sau din zburdăciunea și rĕutatea altuia, poate să ceară și extraordinarul preț al lucrului sĕu (*pretium affectionis*).

[4] Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1890, No. 1, consid. de la p. 8, colona 2. „Considerând, dice tribunalul, că legiuitorul voind să apere toate drepturile și bunurile unei persoane, a prevĕdut în art. 998 și 999, în termeni generali și care

zat prin acte ilicite, ḑice art. 55 din codul federal al obligaţiilor (Elveţia), care aduc o gravă atingere situaţiunei persoanelor, judecătorul va putea să acorde o indemnitate echitabilă, *chiar dacă nu s'ar stabili existenţa unei daune materiale*" [1]).

Exemple de daune morale.

Eată câteva exemple de daune morale, pe care le găsim în doctrină şi mai cu samă în jurisprudenţă.

Complicele femeei adultere poate fi condamnat la daune pentru prejudiciul moral adus barbatului prin faptul seu [2]).

---

nu fac nici o distincţiune, că ori ce daună trebue a fi reparată, prin urmare, atât cea materială *cât şi acea morală*; că, de şi de multe ori este aproape imposibil de a repara şi evalua în bani un prejudiciŭ moral, însă nu e mai puţin adevarat că ori ce condamnaţiune, fie chiar pecuniară, implica o reprobaţiune morală a faptului prejudiciabil; şi apoi, din faptul că nu se poate evalua în bani o pagubă morală, şi prin urmare, a se acorda o reparaţiune exactă, nu se poate deduce că nu se poate acorda nici una, ci din contra, judecatorii sunt suverani apreciatori, proporţionând-o cu gravitatea prejudiciului moral, etc." Cpr. Cas. Roma, 9 april 1883. *Il Foro italiano*, anul 1883, 1, p. 583. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 1897. 1. 180. D. P., 96. 1. 366 şi 2. 459. D. P., 97. 2. 414. Cas. belg., 17 martie 1881. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 521. No. 278, nota 3 şi Sirey, 94, 2. 61. Mai veḑi încă şi alte decisiuni în D. P., 73, 2. 57. D. P., 72. 5. 386, No. 3. D. P., 94. 2. 47. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, p. 521, nota 2. Demolombe, XXXI, 672. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. T. Huc, VIII, 413. Laurent, XX, 393, 395 urm., 525. Sourdat, I, 33. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 36, 37. Rauter, *Dr. criminel*, I, 133. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*. 278. Giorgio Giorgi, V, 161. şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 557 urm.

Codul Calimach.

Dacă s'au pricinuit cuiva adevarată păgubire din urmatele necinstiri, ḑice art. 1757 din codul Calimach (1330 C. austriac), are drit să ceara despăgubirea sa, adecă *damnum emergens*, sau deplina satisfacţie, adecă daune interese *(damnum emergens et lucrum cessans)*. Veḑi şi art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac), unde se ḑice: „Despagubirea chiar se numeşte întoarcerea numai a pricinuitei pagube, *damnum emergens* (în codul austriac *Schadloshaltung)*, ear când aceasta se întinde şi la vatamarea trupească şi la ştergerea pricinuitei necinstiri, se numeşte deplina satisfacţie, *damnum emergens et lucrum cessans* (în codul austriac, *volle Genugthuung)*.

[1]) Cpr. art. 847 şi 1300 din noul cod german de la 1896.

[2]) Veḑi autorităţile citate *suprà*, p. 390, text şi nota 1.

Delicte de presă.

Persoana atacată prin presă poate să ceară daune de la autorul articolului difamator sau de la girant, și în lipsa acestora, de la editor (art. 24 Constit.), pentru prejudiciul moral ce a suferit din această causă. Prin excepție la dreptul comun, comisiunea juraților fixează însuș quantumul daunelor suferite (art. 105 Constit. [1]).

Daune causate prin o scrisoare injurioasă.

Persoana care primește o scrisoare injurioasă, fie chiar confidențială, poate să ceară repararea daunei morale causate prin acest fapt [2], de și este generalmente admis [3]) că

Prescrierea delictelor de presă.

[1] In materie de delicte de presă, prescripția este de 4 luni (art. 594 Pr. pen. modificat prin legea de la 17 april 1875). Curtea din Paris a decis că, în materie de presă, excepțiunea care resultă din prescripție este de ordine publică, fie vorba de prescrierea acțiunei publice, fie de acea a acțiunei civile. D. P., 92. 2. 199. Această soluție este departe însă de a fi juridica, în ceea ce privește prescrierea acțiunei civile. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 45. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 265, text și nota 4.

[2] Cpr. C. Limoges, 12 fevr. 1894. D. P., 95. 2. 537 și nota lui J. Valéry. Sirey, 95. 2. 17 și nota lui Tissier. Cpr. C. de justiție din Geneva, 19 mai 1894. Sirey, 95. 4. 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1622 urm. Hepp, *De la correspondance privée*, etc. 94. Hanssens, *Du secret des lettres*, p. 242. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p 290. Vedi însă C. Orléans și Trib. Tulle, D. P., 97. 2. 210. *Pand. Périod.*, 94. 2. 209.

Scrisorile misive. Cui aparține proprietatea lor.

[3] Doctrina și jurisprudența sunt astăzi, in adevăr, unanime pentru a decide că destinatarul unei scrisori confidențiale nu este stăpânul ei absolut, și că el nu se poate servi de dênsa în contra voinței aceluia care a scris-o. El nu este proprietarul scrisorei de cât sub condițiunea de a respecta secretul ei, afară de casul când ea ar forma pentru dênsul un titlu de creanță sau de liberațiune (art. 46 C. com.), sau când ea ar conținea în favoarea lui o mărturisire sau un mijloc de justificare, în care caz el poate s'o producă în justiție. Cpr. C. Orléans, 29 iulie 1896. D. P., 97. 2. 209. *Pand. Périod.*, 95. 2. 134. Trib. Paris. *Dreptul* din 1888, No. 1. *Pand. Périod.*, 91. 2. 133. Aubry et Rau, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1331, No. 14. G. Filiti, Discurs pronunțat cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1895—1896. *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 243 urm. Vedi și Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70.—Din împrejurarea că scrisorile aparțin, într'o limită oare care, și aceluia care le a scris, Curtea noastră supremă a tras conclusia că sustracțiunea lor făcuta de acea persoană nu constitue delictul de furt prevědut de art. 306 și urm. C. pen. „Considerând, dice Curtea, ca dreptul unui destinatar asu-

conţinutul unei scrisori confidenţiale nu poate fi divulgat

---

pra unei scrisori ce'i a fost adresată nu iea naştere de cât prin faptul tradiţiunei; că între autorul unei scrisori şi destinatar se poate conveni că tradiţiunea nu da dreptul destinatarului de a face cu această scrisoare întrebuinţarea ce ori ce proprietar este în drept a face cu lucrul sĕu, şi că, dar, printr'ênsa nu s'a transmis acestuia un drept de proprietate asupra scrisorilor în chestiune;

„Considerând ca o scrisoare confidenţială fiind, în intenţiunea şi aceluia ce a scris-o şi aceluia ce a primit-o, de a remâne conţinutul ei un secret între dênşii, urmează neaparat că sus-ḑisa condiţiune trebue sa fie privită ca virtual stipulată de cel ce a adresat scrisoarea, şi de asemene că destinatarul ei n'a primit-o de cât sub angajamentul tacit din partea sa de a nu fi privit ca proprietar al acestei scrisori, ci *ca un simplu depositar* (?) al unui secret al scriitorului ei;

„Considerênd, pe lângă aceasta, că sus-ḑisul raport între autorul unei scrisori confidenţiale şi destinatarul ei, se impune printr'un sentiment de toţi împărtăşit, şi care ne face să vedem un abus de încredere din partea destinatarului, care s'ar pretinde a face cu asemene scrisoare întrebuinţarea ce un proprietar este în drept a face cu lucrul sĕu (Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 291, nota 7);

„Considerând că astfel fiind, când recurenta de astăzi a luat pe sub ascuns scrisorile ce dênsa adresase amantului ei, scrisori al căror caracter confidenţial, de altmintrele, nu se poate contesta, n'a luat un lucru mobil asupra căruia acesta putea fi privit, în raport cu recurenta, ca proprietar al acelui lucru, şi dar acest element al delictului de fapt lipsind, Curtea din Bucureşti, prin o greşită interpretare a art. 306 şi urm. din C. penal, a pronunţat o condamnare pentru un fapt neprevĕḑut de lege... etc." Bulet. Cas. S-a II, anul 1893, p. 488, 489.

Soluţia dată de Curte poate, până la un punct oare care, să fie juridică; nu este însă exact de a se ḑice, aşa precum Curtea se exprimă prin considerentele sale şi precum se spune şi într'o decisie a Curţei din Limoges, de la 17 iunie 1824 (v. Rêpert. Dalloz, *Lettre missive*, 28, nota 3), că destinatarul unei scrisori nu este de cât *depositarul ei*, pentru că nu poate să fie vorba de deposit, acolo unde nu există nici o obligaţie de restituire (art. 1591 C. C.). Destinatarul scrisorei devine proprietarul ei prin înmânarea ce i se face (art. 1909), însă dreptul sĕu de proprietate se găseşte restrâns prin principiul inviolabilităţei secretului scrisorilor. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, *ab initio*, p. 289. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70. Nu este deci exact de a se ḑice, aşa precum ḑice colegul nostru, C. Dide acel care o primeşte, pentru că faptul de a adresa

---

sescu (*Cursul de drept public*, II, p. 471), că scrisoarea devine proprietatea destinatarului, îndată ce ea a fost pusă la poştă, căci ea nu devine proprietatea lui de cât prin tradiţia ei. (Cpr. art. 421 C. com.). Vedi Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 21 şi din 1895, No. 70, care citează în acest sens pe Kohler, profesor la Berlin, *Das recht an Briefen* (1893).

Dreptul celor de al 3-le de a se servi de scrisorile scrise de alţii.

Destinatarul unei scrisori confidenţiale neputênd să facă uz de dênsa de cât cu consimţĕmêntul expres sau tacit al scriitorului ei, resultă *a fortiori* că şi cei de al treile, care ar deţinea asemene scrisoare prin resultatul unei erori sau unei fraude, nu s'ar putea servi de dênsa în justiţie fără consimţĕmêntul expres sau tacit al destinatarului şi al autorului ei, căci altfel s'ar calca secretul scrisorilor, garantat atât prin codul penal (art. 156), cât şi prin Constituţie (art. 25). Cpr. şi art. 105 urm. din legea telegrafo-poştală de la 19 iulie 1892. Cas. fr. D. P., 76. 1. 183. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300. C. Douai. D. P., 96. 2. 521. Vedi şi Trib. Nimes. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290. Cei de al treile n'ar putea invoca în justiţie scrisorile adresate altuia de cât dacă aceste scrisori ar fi fost scrise în interesul lor personal sau într'un interes comun cu acel al destinatarului. Larombière, IV, art. 1331, No. 14, *in fine*. Demolombe, XXIX, 664.

De asemenea, de câte ori o scrisoare a fost cerută de procuror sau de judecătorul de instrucţie, în interesul unor proceduri penale (cpr. art. 13. L. telegrafo-poştală din 19 iulie 1892), şi se găseşte la dosarul afacerei, de atâte ori cel de al treile interesat este în drept a se servi de ea nu numai în interesul apărărei sale, dar şi pentru a justifica o condamnare la daune contra autorului sau destinatarului ei, pentru că această scrisoare, prin alipirea ei la dosar, care este un act public, şi-a perdut caracterul sĕu confidenţial. Cas. fr., 19 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300 urm.

Scrisoarea încetând de a mai fi confidenţială prin cetirea ei în o audienţă publică, cu consimţĕmêntul autorului şi destinatarului ei, cu drept cuvênt s'a decis că aceştia nu se mai pot opune la usul ce partea interesată ar voi să facă de ea în o altă fasă a procesului, de ex., la a doua instanţă, sau chiar în un alt proces. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 12.

Producerea scrisorilor în justiţie în materie de divorţ. Controversă.

Chestiunea de a se şti dacă, în materie de despărţenie, soţul insultat prin nişte scrisori adresate unei a treia persoane poate sau nu să producă aceste scrisori în justiţie, atunci când el îşi întemeiază reclamaţiunea sa tocmai pe aceste insulte, a dat loc la discuţiuni atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. Laurent, care recunoaşte soţului insultat dreptul de a produce scrisorile adresate lui personal altuia o scrisoare injurioasă este un fapt ilicit care'l su-

---

(III, 204), îi tăgăduește dreptul de a se servi de scrisorile adresate unei a treia persoane, susținênd că, prin producerea lor în justiție, s'ar viola secretul ocrotit de Constituție, soluțiune admisă, la 1875, și de Curtea din Paris (Répert. Dalloz. *Supplém.*, *Divorce*, p. 387, nota 1), ear acum de curênd, de Curtea din Douai, 23 ianuar 1896. (*Dreptul* din 1896, No. 71 și D. P., 96. 2. 521). O altă jurisprudență face însă oare care distincțiuni. Astfel, sunt decisiuni care dau dreptul soțului reclamant să se servească în sprijinirea reclamațiunei sale de scrisorile confidențiale pe care le a dobêndit în posesiunea sa prin mijloace licite, tăgăduind însă acest drept de câte ori ele au ajuns în mânele sale prin manopere frauduloase (cpr. Cas. fr. și C. Besançon, D. P., 88. 1. 477. D. P., 86. 1. 145. D. P., 63. 2. 63), sau prin resultatul unei erori (Cas. fr. D. P., 76. 1. 183). Vedi și alte decisiĭ citate în t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 142, nota 1. Cpr. Baudry, I. 674. Astfel, se decide că femeea s'ar putea servi de scrisorile confidențiale adresate barbatului sêu, sau scrise de el unei alte persoane, găsite nepecetluite în buzunarul unei haine a acestuia, într'un scrin, etc. Cpr. Cas. fr. și C. Rouen. D. P., 90. 1. 12. D. P., 91. 1. 311 și 2. 333. D. P. 80. 2. 190. — *Contrà.* Trib. Nîmes și C. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Divorce*, 415, nota 1. — *A fortiori*, deci, femeea ar putea să producă în justiție scrisorile primite de barbatul sêu, pe care acesta le ar fi rupt și lepadat. Trib. și C. Paris. D. P., 97. 2. 420.

Telegrame. În privința telegramelor, se decide însă, cu drept cuvênt, că unul din soți nu poate, în interesul sêu privat, să ceară de la un biroù telegrafic copie de pe o telegramă expeduită de celalalt. Cpr. C. Pau, D. P., 89. 2. 134. Acest drept nu aparține de cât instanțelor judecătorești, judecătorilor de instrucție și procurorilor, în baza art. 13 din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Cpr. Thonissen, *Constit. belge annotée*, No. 138. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74.

Noi însă nu ne am oprit la asemene distincțiuni, și întru cât nici un text de lege nu oprește producerea în justiție a scrisorilor, ori cât de confidențiale ar fi, am admis, dimpreună cu Demolombe (IV, 394), ca ori ce scrisori, fie ele adresate soțului reclamant, fie unor alte persoane, pot fi produse în sprijinirea acțiunei de divorț, ori care ar fi mijlocul prin care acele scrisori ar fi ajuns în posesiunea sa, dacă, bine înțeles, ele sunt sincere și adevarate și nu sunt închipuite de soți spre a ocoli condițiunele și dificultățile pe care le presintă divorțul prin consimțămênt mutual, ceea ce judecătorii vor aprecia în suveranitatea lor de judecători ai faptelor. Mai mult încă, la caz de a nu se putea înfățoșa pune la daune. Asupra acestui punct autorii sunt de acord şi o divirginţă oare care nu s'a ivit de cât în jurisprudenţă [1]).

Usurp. unui nume.

Usurpatorul unui nume [2]) sau a unei firme comercia-

---

scrisorile in original, copiile scoase de părţi neavênd absolut nici o valoare (cpr. Trib. Anvers, D. P., 76. 2. 25), autorii scrisorilor vor putea fi citaţi ca marturi spre a spune conţinutul lor. Prin urmare, barbatul, pentru a ocroti moralitatea soţiei, demnitatea familiei, onoarea şi siguranţa sa proprie, ca cap al familiei, va putea să răpească prin putere şi chiar prin fraudă, epistolele scrise de soţia sa sau adresate ei de alte persoane, putênd produce aceste scrisori în instanţa de divorţ, fără a viola secretul scrisorilor. In acest sens, Curtea de casaţie din Francia dice foarte bine (9 iunie 1883), că proba delictului de adulter poate sa resulte din scrisorile cumparate de barbat de la complicele soţiei sale şi produse de el în justiţie. Principiul inviolabilităţei secretului scrisorilor nu se opune ca judecătorul sa le iea in consideraţie, mai ales in această materie speciala, indata ce mijloacele întrebuinţate de barbat pentru a'şi procura acele scrisori nu constituesc vre un delict, nici sunt oprite de lege. *Dreptul* din 1883, No. 52 şi D. P., 84. 1. 89. Cpr. şi Cas. fr., 15 iulie 1885. D. P., 86. 1. 145. C. Paris. D. P., 94. 2. 591. Vedi şi alte decisiĭ citate in t. I a lucrărei noastre, p. 142, nota 3. Tot în acest sens se pronunţa şi distinsul nostru amic, D. Gh. Filiti, procurorul general de la Inalta Curte de casaţie, in discursul sĕu mencionat de deschidere a anului judecătoresc 1895—96, care, şi de astă dată a binevoit a se referi la modesta noastră lucrare, primind în totul teoria ce am susţinut in această privinţă: „Posesiunea scrisorilor, dice între altele, savantul magistrat, fie provenită din întêmplare, fie prin mijloace puţin scrupuloase şi pe care buna cuviinţă le desaprobă, această posesiune remâne juridicamente legitimă, şi poate sa serve ca probă înaintea justiţiei, afară numai daca posesiunea unor asemene scrisori *nu şi are origina in vre un delict*". Vedi *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 246 şi *Dreptul* din 1895, No. 54, p. 451. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74, p. 612, nota 1.

[1]) Vedi autorităţile citate *suprà*, p. 452, nota 2.

Legea asupra numelui din 1895.

[2]) Cpr. L. din 18 martie 1895, asupra numelui, care proclamă principiul că numele patronomic constitue o proprietate exclusivă, care nu poate fi atinsă de nimene. Vedi în această privinţă, Pĕucescu, II, 406. Laurent, XX. 495. C. Paris. *Pand. Périod.*, 94. 2. 290. Vedi asupra acestei legi discursul pronunţat de procurorul general al Curţei de casaţie cu ocasia deschiderei anului judecătoresc 1897—98. *Dreptul* din 1897, No. 52.—Prin o stranie anomalie, Curtea din Bucureşti este singură competentă în toată ţara pentru a sta-

le[1], poate fi condamnat la daune, pentru că prin violarea dreptului altuia, şi-a însuşit pe nedrept o proprietate străină.

Proprietatea pseudonimului.

Pseudonimul fiind şi el proprietatea exclusivă aceluia care l'a adoptat, usurparea lui poate da loc la daune[2].

Legea presei din 1 april 1862.

Dreptul autorului asupra operei sale literare, artistice, etc., constituind o proprietate de care numai el şi moştenitorii sei pot să se bucure, cât timp opera sa n'a picat în domeniul public, se înţelege că usurparea operei altuia sau plagiatul poate da loc la o acţiune în despăgubire.

Plagiat.

Plagiatul nu cade însă sub legea penală de cât atunci când constitue delictul de contra-facere (art. 339 urm. C. pen.), şi asemene delict există, de şi numele autorului reprodus ar fi fost citat, dacă este constant că opera originală a fost copiată chiar cu oare care schimbări[3].

Imitaţia frauduloasă a unei mărci de fabrică.

Imitaţia frauduloasă a unei mărci de fabrică constituind un delict civil, poate şi ea să deie loc la daune, întru cât prin mijlocul ei s'a făcut o concurenţă păgubitoare[4] comer-

---

tua asupra contestaţiilor ce s'ar rădica cu ocasia schimbărei numelui unei persoane (art. 10 L. din 18 martie 1895).

[1] Vedi L. din 18 martie 1884, asupra înscrierei firmelor.

[2] Cpr. D. P., 59. 1. 248. D. P., 69. 2. 224 şi 3. 90. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 160. Vedi t. II a lucr. noastre, p. 439, nota 3.

[3] Cpr. Trib. Niort, 17 fevr. 1891 şi C. Paris, 1 martie 1890. *Pand. Périod.*, 91. 5. 236. Répert. Dalloz, *Propr. littéraire*, 332, n. 1. Pand. fr. Répert. *Propr. littér.*, 1114 urm. Muteau, *op. cit*, p. 554. Vedi asupra proprietăţei literare în timpurile moderne şi în antichitate, lucrarea foarte conştiincioasă a amicului nostru, C. Hamangiu (Bucureşti 1893).

[4] Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1891, No. 40. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Laurent, XX, 496. Pencescu, II, 408. Muteau, p. 555.

Concurenţă neleală.

Concurenţa neleală sau ilicită, pe care câte-odată 'şi o fac unii comercianţi de mărfuri similare, constitue deci un delict, şi ca atare, dă loc la aplicaţiunea generală a principiului responsabilităţei civile (art. 998, 999). Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, 1. 177, p. 157. Muteau. *op. cit.*, p. 546. Cpr. C. Paris, 23 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 132.

Ce se înţelege prin concurenţă neleală.

Prin concurenţă neleală sau ilicită, se înţelege în comerţ ori ce act sevêrşit *cu rea credinţă*, în scopul de a stabili o confusiune între produsele mărfurilor a doi fabricanţi. Cpr. D. P., 93. 2. 418. D. P. 84. 2. 182. *Dreptul* din 1898, No. 6. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 546. Elementul constitutiv a concurenţei neleale *este deci intenţia dolоasă* menită a induce publicul în eroare asupra produselor unui fabricant sau mărfurilor unui comerciant. Cpr. C. mixtă din Alexandria. *Pand. Périod.*, 87. 5. 28. C. Paris, Riom şi Caen. *Pand. Périod.*, 94. 2. 233. - Curtea din Orléans (D. P., 90. 2. 134) ciantului proprietar al ei şi dauna, în asemene caz, va fi mai mult materială de cât morală (art. 6 L. din 15 april 1879).

Alt exemplu de daună morală.

Eata încă un caz în care Curtea din Bucureşti a admis o acţiune în despăgubire pentru un prejudiciu moral. Mult regretatul nostru amic, Em. Protopopescu-Pake, restaurând biserica din Urlaţi, găsise cu cale de a'şi zugrăvi în acea biserică portretul lui şi acel al soţiei sale.

---

a decis că faptul unui comerciant de a atrage atenţiunea generală asupra mărfurilor sale prin publicaţiuni, anunciuri, afipte, etc., prin promisiuni şi afirmaţiuni mincinoase asupra calităţei, provenienţei sau eftinătăţei acelor mărfuri, cu scopul de a surprinde încrederea publicului şi de a departa muştereiĭ de la comercianţiĭ cinstiţi care au aceleaşi mărfuri, constitue o concurenţă neleală, şi ca atare, poate da loc la daune.—Vedi însă T. Huc, VIII, 408.

Dar dacă concurenţa comerciala permite unui fabricant sau comerciant de a lăuda eficacitatea produselor sau mărfurilor sale, nu-i este permis de a indica în public produsele unui fabricant sau mărfurile unui comerciant ca fiind inferioare proprielor sale produse sau mărfuri. Trib. Paris, *Dreptul* din 1895, No. 70. Pand. fr. Répert. v° *Concurr. déloyale*, 605 urm.

Concurenţă exercitată contra uneĭ categoriĭ de fabricanţi sau comercianţi.

Concurenţa ilicită poate fi exercitată nu numai contra unui singur fabricant sau comerciant, în mod individual, dar contra uneĭ categoriĭ întregĭ de fabricanţi sau comercianţi. Astfel ar fi, de ex., faptul unuia sau a mai multor droguişti de a vinde, în contra legei sanitare, medicamente în dauna farmaciştilor. Cpr. D. 92. 2. 582. T. Huc, VIII, 408. Sourdat, I, 48. Peucescu, II, 450, 461.

Competinţa tribun. comerciale. Controversă.

Tribunalele comerciale se declară în genere, în Francia, competente de a judeca acţiunea în daune, atunci când faptele de concurenţă neleală s'au petrecut între comercianţi. V. Lyon-Caen et Renault, *loco cit.* C. Douai. D. P. 69. 2. 18.

Compensarea daunelor.

Dacă ambele părţi sunt în culpă, daunele pot fi compensate. Ast-fel, o acţiune în daune introdusă în baza unei concurenţi neleale ce se pretindea a fi fost făcută de un comerciant celuilalt, s'a respins de Curtea din Riom, fiind că se constata în fapt că ambiĭ comercianţiĭ îşi făcuse reciproc o concurenţă ilicită. D. P., 53. 2. 137. Vedi şi *suprà*, p. 422, nota 2, *in fine*.—Se poate consulta asupra concurenţei neleale: Pand. fr. Répert., t. 20, v° *Concurrence déloyale*; Allart, *Traité théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Mayer, *De la concurrence déloyale*; Pouillet, *Tr. des marques de fabrique, etc.*; Braun, *Nouveau traité des marques de fabrique*, etc; Barbier, *De la concurrence déloyale*; Darras, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Bert, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Raul Joubert, *De la concurrence déloyale*; Calmels, *Des noms et marques de fabrique, etc.*; Muteau, *op. cit.*, p. 545 urm., etc., etc.

Aceste portrete fiind însă desființate mai în urmă după porunca unui ctitor a aceleiași biserici, o acțiune în daune este introdusă în contra acestui din urmă, și Curtea decide (26 fevr. 1885), că ctitorul unei biserici fiind, după datinele țărei în drept de a'și zugrăvi portretul sĕu în biserica la a cărei restaurare contribuise, faptul unui alt ctitor de a șterge și desființa portretul zugrăvit cu consimțemêntul cel puțin tacit al enoriașilor, atrage responsabilitatea de a restaura cu cheltueala sa portretul șters pe nedrept și de a repara dauna morală causată prin acest fapt[1]. Am citat anume acest exemplu, pentru ca el dovedește că dauna adusă unei persoane poate fi nu numai materială, dar și morală, de și acest principiu s'a contestat pe nedrept de Curtea din Metz[2].

Tribunalele țin socoteală de daunele morale mai cu sama în materie de promisiuni de căsătorie și de seducțiune.

Promisiuni de căsătorie. Stipularea unei clause penale. Nevaliditate.

Principiul libertăței consimțemêntului în materie de căsătorie se opune, în adevĕr, la stipularea unei clause penale și la alocarea unei indemnități pentru simplul fapt a inexecuțiunei făgăduinței de căsătorie[3], *quia inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* (L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45. 1, *De verborum obligationibus et actionibus.*)

Violarea unei promisiuni de căsătorie. Daune.

De și promisiunele de căsătorie sunt nule, după cum am vĕdut *suprà*, p. 140, ca unele ce se întemeiază pe o causă ilicită și contrară ordinei publice, totuși este generalmente admis că violarea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la despăgubiri,

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1885, No. 44.

[2] C. Metz, 17 fevr. 1819. Rèpert. Dalloz, *Oblig.*, 778, nota 2.

[3] Cpr. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Pothier, VI, *Contrat de mariage*. 44. Demolombe, III, 31. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2124 urm. Laurent, II, 308. Larombière, III, art. 1227, No. 2. Duranton, II, 187; X, 319 urm.; XI, 329. Bédarride, *op. cit.*, III, 1353. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 97. Pand. fr., *Mariage*, I, 348 urm. și *Oblig.*, I, 50, 2380, 2381. Sourdat, I, 446 *bis*. Art. 1297, § 2 din noul cod german este formal în această privință. „*Das Versprechen einer Strafe für den Fall, das die Eingehung der Ehe unterbleibt, ist nichtig*“. Cpr. art. 1580 C. saxon, art. 53 C. italian, art. 45 C. austriac, etc.

de câte ori asemene faptă ar aduce celeilalte părţi o daună fie materială, fie morală [1].

Daună materială şi morală.

Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute de viitorul soţ părăsit, cheltueli de drum, presenturi şi altele [2]; ear prejudiciul moral, în atingerea onoarei şi reputaţiunei sale, mai cu samă când neţinerea proiectului de căsătorie nu este faptul femeei, ci al barbatului [3].

Determinarea quantumului daunelor.

Daunele atât materiale cât şi morale suferite de soţul părăsit din pur capriciu şi fără nici un motiv legitim, se vor fixa avênduse în vedere averea şi posiţiunea socială a părţilor, precum şi perderea suferită de reclamant, fără a se putea ţine în samă câştigul ce el ar fi fost împedicat de a realisa *(lucrum cessans)* [4].

Casurile în care neţinerea promisiunei de casătorie nu da loc la daune.

Dar dacă neţinerea unei promisiuni de căsătorie poate în principiu să deie loc la despăgubire, de câte ori ea are loc din pur capriciu şi fără nici o causă bine-cuvêntată, acţiunea în daune nu mai este admisibilă de câte ori un motiv serios face pe unul din viitorii soţi sau pe părinţii lui să renunţe la căsătoria proiectată. Astfel ar fi, de exemplu, absenţa prea îndelungată a unuia din logodnici [5], condamnarea lui la o pedeapsă infamantă, contractarea unei boli ruşinoase [6], îngreunarea de către semânţă străină.

---

[1] Vedi *suprà*, p. 141, text şi nota 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2129 urm., 2147.

[2] Vedi *suprà*, p. 141, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Aubry et Rau, V, § 454, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 bis. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2150, 2152. C. Paris. D. P., 95. 2. 86 şi Sirey, 94. 2. 264. Cpr. art. 67 C. Calimach, 1298, 1301 C. german, etc.

[3] Vedi autorităţile citate în nota precedentă şi *suprà*, p. 141, nota 2.

[4] Vedi autoritaţile citate *suprà*, p. 141, nota 3 şi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2146. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Laurent, II, 308. Demolombe, III, 30. Vedi şi t. I, partea II a lucrarei noastre, p. 8.

Dreptul roman.

[5] Legea romană autorisa pe unul din viitorii soţi a nu aştepta reintoarcerea celuilalt mai mult de trei ani, *post tres perigrenationis annos* (L. 2. Cod., 5, 17, *De repudiis*). Cpr. Andr. Donici, capit. 30, § 7, *in fine*. Codul Calimach permite de asemene desfacerea logodnei desêvêrşite pentru prelungirea cununiei peste patru ani (art. 120), ear codul Caragea peste *trei* ani (art. 3, partea III, capit. 15).

Cod. Andr. Donici.

[6] „Se strica logodna, dice Andr. Donici (capit. 30, § 7), când amêndouê parţile se vor căi şi nu vor primi, sau când nu

după cum se exprimă art. 120 din codul Calimach și pravila lui Matei Basarab (glava 178), perderea averei, etc. [1].

---

va fi prin voința și știrea părinților și a epitropilor, sau când s'a făcut logodnă pre ascuns, și pre urma o parte se va căi și nu va priimi, sau când se va afla pricină la rudenie, pentru care oprește pravila bisericească, care de se va întâmpla să fie logodnă sau nuntă nelegiuită, zestrea și darurile cele dinaintea nunței îndată se dau înapoi; sau când o parte se va afla că nu este de căsătorie avênd din fire greșală, sau când o parte se va afla că este rob sau roabă, sau când o parte se va înștiința pentru ceealaltă că este cu patimă din cele defăimate: precum desfrânarea și bețiia, sau pentru partea femeească că au curvit, sau a avut a păcătui cu cineva prin bună dovadă aceea socotită de fecioară, sau când o parte se va întâmpla să facă vre o vinovăție din cele urâte și de pedeapsă, sau când o parte va voi să se spăsească lăsând cele lumești, sau va lipsi trei ani neștiind unde se află, sau când o parte se va întâmpla să cadă în patimă și boală de lepră, epilepsie, slăbănogire *sau alta boală urâtă*, sau să cadă în nebunie întru care să pătimească doi ani nevindecânduse". Vedi și art. 120 C. Calimach, precum și art. 3, partea III, cap. 15 C. Caragea.

Prav. lui M. Basarab, glava 178.

Pravila lui Matei Basarab ne arată și ea, în glava (capit.) 178, motivele pentru care se poate deslega o logodnă. Aceste sunt următoarele: „De va fi fost logodna care nu e pre tocmală, și cum nu sau căzut, adecă să fi fost copiii mici; de se va afla (logodnica) îngrecată de barbat străin; de se va afla că este de altă credință, sau păgân sau eretic, ori barbatul, ori muerea. Mai marele locului, adecă Domnul, sau alt dregător de va sili pre părinții barbatului sau al femeei și îi va năcăji, ear ei nu vor vrea și vor face logodnă de silă; aceia când vor afla vremea să se deslege; de se va face călugăr unul dintr'amêndoi. Desleagă-se logodna și când se va întâmpla neștine de se va birui de dracul, și se va îndrăci barbatul sau muerea. Ci însă de se va tâmpla aceasta mai înainte de logodnă sau și într'aceea di, să se disparță, ear de se va face după aceea, atunci să aștepte barbatul ani trei, ear muerea pre barbat ani cinci; de aceea, dacă vor trece cinci ani ai barbatului, sau trei ai muerei, atunci se va însura carele va fi sănătos, sau barbatul, sau muerea„.

[1] Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 59 urm. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2162. Laurent, II, 309. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, text și nota 26. Demolombe, III, 29. Cpr. C. Paris. D. P., 76. 2. 236.

Art. 1298 C. german.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1298, *in fine*, din noul cod german, prevede că obligațiunea de a repara dauna nu există de câte ori stricarea logodnei se datorește

Consimțêmêntul părților. Promisiunea de căsătorie poate de asemenea fi desființată prin consimțêmêntul expres sau tacit a părților și, în asemene caz, este evident că nici o despăgubire nu se datorește nici de o parte, nici de alta. „*Quae consensu contrahuntur, contrario consensu dissolvuntur*“ [1]).

Promisiunea de căsătorie ne aduce a vorbi despre seducțiune.

Seducțiune. Seducțiunea nu este prevĕdută de legile noastre. Ea era însă anume prevĕdută de codul Calimach: „Dacă cineva amăgind partea femeească, dice art. 1754 din acest cod (1328 C. austriac), îi va face copil, dator este să'i plătească trebuincioasele cheltueli a lehusiei, și se însărcinează și cu îndatorire către copil, după leginirele respective.“

Dreptul german. Landrecht. In Germania, de asemene, după *Landrecht*, seducțiunea unei femei nemăritate și onorabile (*unbescholten*), care a avut de resultat îngreunarea ei, atrage pentru seducĕtor obligația alternativă de a se căsători cu dênsa, sau de a'i plăti daune-interese [2]).

---

unei cause grave, gravitatea apreciânduse, bine înțeles, de judecătorii fondului. — In afară de aceste împrejurări, textul menționat face responsabil pe logodnicul care s'a retras, de daunele aduse prin această retragere nemotivată, atât față cu viitorul soț cât și față cu părinții sau cu acei care înlocuesc pe părinți. Daunele și obligațiunele contractate cu aceasta ocasiune nu sunt supuse reparațiunei de cât într'o mĕsură raționabilă, ceea ce constitue earăși o chestie de apreciare. Cpr. art. 46 C. austriac și 54 C. italian.— Logodnicul care, prin o greșală gravă, a făcut pe celalalt viitor soț să renunțe la căsătoria proiectată, trebue să'l despăgubească în mĕsura mai sus aratată (art. 1299 din acelaș cod). In ori ce caz, dreptul la despăgubire se prescrie prin doi ani de la stricarea logodnei (art. 1302 din acelaș cod). In codul italian (art. 54), neținerea fără nici un cuvênt a unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune de cât dacă promisiunea a fost făcută *prin act scris* (*se la promessa fu fatta per atto pubblico o per iscrittura privata*), și acțiunea se prescrie prin un an din diua în care promisiunea trebuea să'și primească executare.

[1]) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 55. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Vedi Andr. Donici, capit. 30, § 7 și Cod. Caragea, art. 3, lit. h, partea III, capit. 15, unde se dice că *se strică logodna când, fără pricină, logodnicii se vor căi.*

Codul Saxoniei și alte legislațiuni germane. [2]) După codul Saxoniei (art. 1551), după legea din 29 mai 1876 (Altenburg), și după legea din 28 iulie 1858 (Saxa-Coburg), simplul fapt al seducțiunei supune pe seducĕtor la

Noul Cod german din 1896.

Această legislaţiune este însă abrogată prin noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată dispositiunele noului cod : „Acel care, prin amăgire, ameninţări sau abusul unui raport de superioritate, determină pe o femee sau pe o fată la o relaţiune extra-conjugală, este obligat a repara dauna causată prin acest fapt“ (art. 825) [1]. De şi dauna suferită în asemene caz de femee, este pur morală, totuşi ea are dreptul la o despăgubire în bani : art. 847 din acelaş cod o spune anume [2].

In fine, art. 21 din legea de la 18 august 1896 pentru punerea în vigoare a noului cod (*Einführungsgesetz*) regulând o chestie de drept internaţional, prevede că obligaţia de întreţinere alimentară a tatălui către copilul natural, precum şi obligaţia sa de a plăti mamei cheltuelele gestaţiunei şi a facerei, pensia alimentară, etc., se judecă după legile Statului căruia aparţine mama în momentul naşterei copilului, fără ca judecătorii să poată acorda mai multe drepturi de cât acele prevĕdute de legile germane.

---

daune, chiar daca femeea n'ar fi remas îngreunată. Art. 1551 din codul Saxoniei merita de a fi menţionat aici. Eată cum se exprimă acest text, care, cu drept cuvênt, n'a fost reprodus nici în o legislaţie moderna : „Ori-cine a avut relaţiuni cu o femee nemăritată este obligat, daca nu voeşte sau nu poate s'o iee de soţie, să'i platească dannele pe care judecătorul le apreciază după posiţia socială a femeei şi averea barbatului, *fară a se distinge dacă femeea a remas sau nu îngreunată*. Femeea nu poate însă cere nici o despăgubire când este necinstită prin profesiunea sa sau a avut relaţiuni cu alţi barbaţi, fie înainte, fie în urma ; când a cerut bani înainte de a se da barbatului ; când s'a căsatorit cu un alt barbat inaintea refusului seducĕtorului de a o lua de soţie ; când s'a dat unui barbat pe care îl ştiea căsătorit sau care era ruda cu dênsa în gradul oprit de lege, sau în fine, când refusă, fără nici o causă binecuvêntată, de a se căsători cu barbatul care a necinstit-o“. Asemene dispositiune nu numai că nu ocroteşte onoarea femeei, dar încă poate da loc la procesele cele mai scandaloase. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, 249.

[1] „*Wer eine Frauensperson durch Hinterlist, durch Drohung, oder unter Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der ausserehelichen Beiwohnung bestimmt, ist ihr zum Ersatze des daraus enstehenden Schadens verpflichtet*“.

[2] Cpr. art. 1300 din acelaş cod şi art. 55 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881).

Dreptul englez.

Fiind că ne ocupăm de dreptul străin asupra materiei seducţiunei, nu trebue să uităm de a semnala legea engleză, care, în aceasta privinţa ca şi în multe altele [1], lasă mult de dorit.

In Anglia, în adevĕr, seducţiunea unei femei nemări-

Posiţiunea copiilor naturali în dreptul englez. Comparaţie între această legislaţie defectuoasă şi codul Calimach.

[4] Eată o altă anomalie a dreptului englez. In Anglia, cercetarea paternităţei este permisă, însă barbatul care se dovedeşte a fi tatăl unui copil natural *(putative father)*, ori care ar fi posiţia sa socială, nu are altă obligaţie de cât acea de a fi condamnat de judecătorul de pace, după cererea mamei sau a parohiei care l'a adoptat, a plati pentru hrana şi întreţinerea acestui copil *(maintenance)*, pâna la 13 sau 16 ani, cel mult, suma derisorie de cinci schilling pe septamână (325 lei pe an), adecă nici un leu pe ḑi; şi încă suma condamnaţiunei a fost rădicată la acest maximum de abia la 1872, căci prin actul parlamentului de la 1844, tatăl nu putea fi condamnat de cât la 2 schilling şi ½ pe septamână, adecă 3 lei 15 bani. Vedi t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 311, nota 1. S'a ḑis ca Anglia este pămĕntul clasic a tuturor libertăţilor, pe semne şi acelei de a muri de foame! Ce deosebire între această legislaţiune pretinsă liberala, şi codul Calimach. In adevĕr, vedem că, dupa acest codice, pe lângă dreptul la moştenire ce vechiul legiuitor a Moldovei conferă, într'o limită oare care, copiilor naturali simpli, adecă care nu sunt nici incestuoşi, nici adulterini (art. 944 urm.), atât în privinţa averei remase de la mama, cât şi de la tata, aceşti copii, de şi departaţi de la drepturile familiei şi a rudeniei, de numele familiei tatălui, de evgenia, de marca neamului, precum şi de alte privelegii parinteşti (art. 220 C. Calimach, 165 C. austriac), totuşi aveau dreptul să ceara atât de la mamă *cât şi de la tată*, cheltuelele pentru hrana, creşterea şi căutarea boalelor, *potrivit cu starea părinţilor* (art. 221, 223—227 C. Calimach; 166-171 C. austriac), şi asemene îndatorire nu era personală tatalui şi mamei, ci, ca şi o altă îndatorire de o potrivă părintească, trecea la moştenitorii părinţilor (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac). In fine, nu trebue să uităm art. 225 din acelaş cod (169 C. austriac), unde se ḑice că, dacă vieţuirea copilului nu va fi sigură la mama lui, care s'ar descoperi nevrednică ca să'l crească, ori neputincioasă, sau cu totul desfrânată, atuncea se îndatoreşte tatăl a'l departa de la ea, şi a'l creşte însuş el, sau a'l da la alt loc sigur şi cuviincios. Câtă îngrijire în această legislaţiune de la începutul secolului, opera unui fanariot, pentru copiii naturali, pe care, cu multă durere, vedem că legiuitorul actual îi uita sau se face a'i uita cu desĕvêrşire!

tate nu dă loc la o acţiune în despăgubire, ori care ar fi manoperele întrebuinţate de seducetor. Pentru ca asemene acţiune să fie cu putinţă, femeea trebue să fie măritată sau în serviciul altuia. La caz de seducerea unei femei măritate, barbatul poate să puc pe seducetor în causă în acţiunea de divorţ şi să ceară daune de la dênsul. Ceea ce se resplăteşte deci, în specie, nu este onoarea femeei, ci paguba adusă barbatului!

De asemene, stăpânul poate să ceară daune pentru seducţiunea slugei sale, din causa pagubei ce a suferit prin părăsirea serviciului *(loss of service)*: sluga însă nu are acest drept.

Tot astfel, părinţii a căror copila a fost sedusă, nu pot să ceară daune de la seducetor de cât stabilind înaintea juraţilor că această copilă le aducea oare care servicii şi era considerată ca o slugă în casa părintească [1].

Pentru legiuitorul englez, onoarea femeei şi a familiei nu plăteşte deci nici doi bani. Singurul interes vrednic de ocrotire este paguba materială pe care o sufere stăpânul prin faptul că, un timp oare care, a remas fară servitoare. Cât despre paguba morală adusă femeei sau părinţilor, care se ved loviţi în afecţiunele lor cele mai sacre, nici nu poate să fie vorbă. Trebue să mărturisim că Englejii sunt oameni foarte practici. In locul unor asemene dispositiuni, care desonorează o legislaţiune, preferim mutismul legiuitorului nostru şi acelui francez.

Dreptul nostru.

La noi, în adevĕr, dacă simplul fapt de a fi întreţinut relaţiuni cu o femee sau cu o fată, nu constitue prin el însuş un quasi-delict de natură a da loc la o acţiune în daune, chiar dacă femeea ar fi remas îngreunată şi ar fi născut un copil [2], totuşi acest fapt constitue o greşală gravă şi poate da loc la despăgubiri, de câte ori el este resultatul unor manopere frauduloase sau a abusului autorităţei şi influenţei ce barbatul exercita asupra femeei prin posiţia sa socială, prin vrêsta sau averea sa, prin calitatea sa de rudă sau de stăpân, sau în fine, prin ori ce alte împrejurări [1].

---

[1] Vedi Er. Lehr, *Droit anglais*, 878 şi 906, precum şi legile citate de acest autor.

[2] Cpr. C. Bourges şi Amiens, D. P., 82. 2. 117, 118. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Vedi şi D. P., 69. 2. 241. D. P., 84. 2. 136. D. P., 92. 2. 558. Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2202 urm. Rèpert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 202.

Natura gravităţei manoperelor care constituesc pe seducĕtor în culpă este o chestiune de fapt lasată la apreciarea suverană a instanţelor de fond [2].

Seducţiunea nu mai este însă astăzi o causă de anulare a căsătoriei [3].

Promisiuni de căsătorie.

Manoperele dolosive vor consista cele mai de multe ori într'o promisiune de căsătorie care ar determina relaţiunele intime şi faptul îngreunărei femeeï [4].

Critica unei decisiï a Curţei din Craiova.

Curtea din Craiova a decis că cererea în daune nu este admisibilă în contra seducetorului, când femeea este majoră şi capabilă, ear mijloacele întrebuinţate consistă într'o simplă promisiune de căsătorie făcută înaintea ofiţerului stărei civile, asupra căreia seducĕtorul a putut să revină[1]; însă această decisiune a fost cu drept cuvênt casată, pentru că nu se cer, în specie, manopere frauduloase ca la escrocherie (art. 332 urm. C. pen.), fiind suficient ca promisiunea de căsătorie să fi fost causa determinantă a raporturilor intime care să fi avut pentru femee efecte păgubitoare prin perderea consideraţiunei sale în societate, ceea ce, în specie, Curtea de fond constată că a existat în fapt[2].

---

[1] Cpr. D. P., 96. 2. 278. *Pand. Périod.*, 96. 2. 130. D. P., 92. 2. 558. D. P., 93. 2. 42. D. P. 91. 2. 309. D. P., 80. 2. 111. D. P., 76. 2. 85. D. P., 68. 2. 248. D. P., 64. 1. 347. *Dreptul* din 1891, No. 81 şi din 1882, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 16. Bulet. Cas. S-a I. 1891, p. 1092 şi Bul. 1894, p. 19. *Dreptul* din 1891, No. 81. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 57. Vedi decisiile citate *suprà*, p. 142, nota 1 şi în t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1, şi la decisiile citate acolo, *adde*, C. Rennes, 9 april 1894. *Curierul judiciar* din 1894. No. 35. Vedi şi trat. nostru în limba fr. p. 494, nota 2. Cpr. Laurent, IV, 90. Demolombe, XXXI, 514. Sourdat, I. 662 *quinquies.* F. Herman, III, *loco cit.*, 2206 urm. Peucescu, II, 339. Pand. fr., *Mariage*, I, 412 urm.

[2] Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 81. Demolombe, XXXI, 514.

Greşala femeei face acţiunea ei inadmisibilă.

Acţiunea în daune va fi însă inadmisibilă de câte ori judecătorii vor constata o greşală comună, adecă că seducţiunea provine şi din culpa femeei. Laurent, IV, 90. Sourdat, I, 662 *quinquies.* Demolombe, XXXI, 514. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2198 urm. Cpr. Trib. Brăila şi C. Dijon, *Dreptul* din 1882, No. 11 şi D. P., 93. 2. 183. Vedi *suprà*, p. 142, nota 1, *in fine* şi p. 422, cele ce am dis în privinţa greşelei comune. Vedi şi t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1.

[3] Baudry, I, 502, *quater.* Laurent, II, 302. — *Contrà.* Marcadé (I, art. 180, No. 627 urm.), a cărui părere a remas isolată. Vedi şi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 48.

[4] Cpr. Trib. Vendôme, Gand şi Carcassonne. *Pand. Périod.*, 87. 2. 274. *Pand. Périod.*, 88. 5. 22 şi 2. 195. Vedi C. Toulouse, 5 martie 1888 şi Cas. fr., 25 fevr. 1890. *Pand. Périod.*, 88. 2. 182. *Pand. Périod.*, 90. 1. 507. Promisia de căsătorie trebue însă să fie anterioară seducţiunei şi să fie stabilita de partea lezata. Vedi *infrà*, p. 468, text şi nota 1.

In zadar se susţinea, în specie, că pentru a fi loc la acţiunea în daune, destinată să repare prejudiciul material sau moral causat prin seducţiune, promisiunea de căsătorie trebuea să fie doloasă sau mincinoasă *(fallacieuse)*, adecă să fi fost făcută cu intenţiunea de a nu fi ţinută. Promisiunea de căsătorie trebue să fie considerată ca doloasă şi mincinoasă de câte ori nu este ţinuta, dacă nu s'a produs în intervalul de când a fost făcută, vre-un act care să poată justifica refusul executărei ei; şi aceasta din causa dificultăţilor în care s'ar găsi tribunalele de a aprecia în mod sigur gradul de sinceritate a seducĕtorului[3].

Promis. de căsătorie trebue să fi precedat relaţiile ilicite.

Pentru ca promisiunea de căsătorie, dovedită chiar prin acte scrise[4], să poată fi propusă ca o manoperă de

---

[1] C. Craiova, 20 sept. 1891. *Dreptul* din 1891. No. 75. In acelaş sens, Sourdat. I. 662 *quinquies*, p. 671 urm

[2] Cas. rom. S-a I. 14 dechem. 1892. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. C. Toulouse, 30 iunie 1891 şi 28 nov. 1864. *Dreptul* din 1891, No. 58 şi şi Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, p. 505. nota 1. Mai vedi încă D. P., 45. 1. 177. D. P., 65. 2. 21. D. P., 77. 2. 96. D. P., 85. 5. 414. D. P., 90. 1. 412. D. P., 93. 2. 42. Trib. St. Gaudens, 14 dechem. 1893. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsab.* 205 urm. Fuzier-Herman. *loco cit.*, 2223.

[3] Aceste motive puternice sunt foarte bine arătate în sentinţa tribun. din St. Gaudens, citată în nota precedenta şi reprodusă în *Curierul judiciar* din anul 1894. No. 6 Cpr. Cas. fr., 25 fevr. 1890, D. P., 90. 1. 412 şi decisiile citate în nota precedenta.—*Contrà.* C. Craiova, decisie casată, citata *suprà*, în nota 1 şi Sourdat, I. 662 V, p. 671 urm.

Dovedirea promisiunelor de căsătorie. Controversă.

[4] După o jurisprudenţă, care tinde a deveni constantă, promisiunea de căsătorie ar urma să fie dovedita prin un act scris sau mărturisirea acelui contra căruia ea se invoacă. Cpr. C. Gand. D. P., 84. 2. 136. C. Grenoble şi Rennes, D. P., 65. 2. 21. D. P., 66. 2. 184. C. Riom şi Toulouse. *Pand. Périod.*, 88. 2. 134 şi 182. Laurent, II. 310.—*Contrà.* Demolombe, III. 33. C. Riom, 22 fevr. 1886 (specia a II-a).

seducţiune şi să deie loc la daune în folosul femeei seduse, se cere neaparat ca ea să fi precedat relaţiile ilicite şi să fi fost mijlocul care le a determinat [1].

Art. 307 C. C. Femeea părăsită n'ar putea însă să ceară daune şi alimente în numele copilului născut afară din căsătorie, pentru că cercetarea paternităţei este în principiu oprită (art. 307 C. C.) [2].

4⁰ *Ilicitatea faptului.*

Pentru ca responsabilitatea prevedută de art. 998, 999 să aibă fiinţă se cere, în al patrule loc, ca faptul comis să fie ilicit sau *nedrept*, după cum se exprimă art. 1724 şi 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), adecă oprit de lege [3]. Art. 998 cere, în adevĕr, o greşală sau o culpă, fie *in committendo*, fie *in omittendo*, şi ori ce greşală

Pand. Périod., 88. 2. 134. Trib. Carcassonne. *Pand. Période.*, 88. 2. 195.—Cea mai buna dovadă va consista necontestat în scrisorile emanate de la seducĕtor. Trib. Vendôme, 7 mai 1887. *Pand. Période.*, 87. 2. 274.

[1] Cpr. Trib. regional Aix-la-Chapelle *(Aachen)*, C. Angers şi Douai. D. P., 93. 2. 42. D. P., 69. 2. 241. *Pand. Période.*, 87. 2. 362 şi 91. 2. 231. D. P., 82. 2. 117 şi 244. Trib. Lyon, *Dreptul* din 1895, No. 26. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 207. Vedi şi p. 466, nota 4.

[2] C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 57. Cpr. C. Rennes. D. P., 66. 2. 184.—Dar dacă paternitatea este mărturisită de barbat, sau daca el a luat o obligaţie catra mama copilului, atuncea aceasta din urmă are drept la daune în baza art. 998. Cpr. D. P., 82. 2. 244. D. P., 97. 2. 453. Vedi şi *suprà*, p. 138, nota 2. Laurent, IV, 93 şi XVI, 154, 155. Vedi şi t. I a lucrarei noastre, partea II, p. 311, text şi nota 2.

[3] C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. C. Iaşi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 49. Bulet. Cas. 1887, consid. de la p. 968, 969. Cas. fr. *Pand. Période.*, 91. 1. 446. Vedi Demolombe, XXXI, 464, 665. Laurent, XX, 401 urm. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Giorgio Giorgi, V, 163 urm. Arntz, III, 475. Thiry, III, 204. Vigié, II, 1700 şi autorii citaţi *suprà*, p. 390, nota 3. Faptul ilicit consistă în atingerea nedreaptă a dreptului altuia. „*Damnum injuria datum, quod non jure factum est, id est contra jus...*" L. 5, § 1, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*

Curtea din Iaşi a decis ca faptul care 'şi-ar avea sorgintea în credinţele sau în luptele religioase dintre împricinaţi nu întrunesc elementele cerute de lege spre a da naştere unei acţiuni în daune. Eată considerentele temeinice pe care se întemeiază Curtea: „Considerând că din lasă a se presupune că faptul comis era oprit de lege; de unde am tras conclusia firească că acel care cauzează altuia o pagubă prin exercițiul unui drept ce'i aparține, nu este obligat a o repara (art. 1734 C. Calimach, 1305 C. austriac). Vedi *supra*, p. 401.

5° *Imputabilitatea faptului autorului sĕu.*

In fine, ultima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate,

---

desbateri resultă că apelantul citează în judecata pe intimați pentru a respunde de prejudiciul ce a suferit prin părăsirea exercitarei dreptului de antrepriză conferit de primăria orașului Botoșani pentru tăerea vitelor; că faptele ce impută intimaților și care l'a silit a părăsi antrepriza se resumă în acestea: că dênșii, profitând de credințele religioase ale multora din coreligionarii lor, prin cărți de excomunicație mijlocite de la rabini din țară și străinătate, au făcut ca aceștia să nu voească a accepta carnea tăeată de hahami aduși de el din străinătate, și astfel, încercând daune enorme, a fost silit a părăsi antreprisa ce i se concedase de Primărie. Avênd în vedere că, pentru ca a fi cineva obligat prin faptul sĕu, se cere: 1° ca să fie un fapt ilicit, adecă ca partea căreia faptul se impută să nu fi avut dreptul de a'l face; 2° ca faptul să fie imputabil autorului; și 3° ca el să fie daunator.

„Avênd în vedere că, în specie, nu se poate susține cum că faptul direct al intimaților ar fi adus dauna de care se plânge apelantul, căci aceea ce a determinat pe coreligionarii sĕi din Botoșani să refuse carnea tăiată de către hahamii sĕi au fost credințele lor religioase, și excomunicațiunele pretinse mijlocite de către intimați n'au făcut de cât să contribue a excita luptele lor religioase între o parte din israeliți, care se asociase cu reformele ce voea a introduce apelantul, și cealaltă parte, care ținea mult la obiceiurile vechi, adecă a nu accepta carne de cât de la hahamii lor: că, fiind astfel, faptul daunator nu este o consecință a acțiunei intimaților, care au mijlocit cărțile de excomunicațiune, fiind liberi israeliții și în urma acestor cărți a accepta carnea tăeată adusă de către apelant, și daca nu au acceptat-o, causa a fost credințele lor religioase; că nu s'ar putea apoi susține că faptul ar fi ilicit, de oare ce, fiind vorba de lupte religioase, era natural ca intimații, care aveau aceiaș credință ca mulți alții din coreligionarii lor, să recurgă la mijloacele prin care ar face să triumfe credința lor; ca nefiind dar un fapt ilicit, nu poate sa fie vorba de o acțiune în daune, etc." *Dreptul* din 1881, No. 49.

este ca faptul să fie imputabil autorului seu [1], adecă să poată fi considerat ca resultatul unei voinți libere, căci de câte ori nu există libertate, de atâte ori nu există nici responsabilitate.

Neresppons. smintitului, copilului, etc.

Astfel, smintitul [2], copilul care nu are nici o pricepere (cpr. art. 62 C. pen.) [3] sunt în imposibilitate de a

---

[1] Cpr. C. București. *Dreptul* din 1884, No. 49 și din 1890, No. 77. C. Iași. *Dreptul* din 1881, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, consid. de la p. 969. Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 118 urm. Vigié, II, 1700. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Thiry, III, 204. Arntz, III, 475. Acollas, II, p. 978. Laurent, XX, 445 urm. Demolombe, XXXI, 485 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Giorgio Giorgi, V, 145. T. Huc, VIII, 407. Demante, V, 364 bis III. Larombière, V, art. 1382 urm. No. 20, 21. Marcadé, V, art. 1382 urm., p. 275, No. 1. Sourdat, I, 16, 416, 644, 658. Favard de Langlade, Répert. v⁰ *Délit*, No. 1. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 743 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 112 urm. Cpr. D. P., 72. 2. 133. D. P., 67. 1. 296. D. P. 55. 2. 117.—*Contrà.* Merlin, Répert., v⁰ *Démence*, § 2, No. 3 și 4 și v⁰ *Blessé*, § 3, No. 4. Legraverend, *Instr. crimin.*, I, p. 462.

Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil.

[2] Smintitul nu este deci, în genere, personal responsabil de delictele sau quasi-delictele sale. Cpr. Cas. fr., C. Caen și Lyon. D. P., 67. 1. 296. D. P., 55. 2. 117. D. P. 72. 2. 133. *Idem.* Laurent, XX, 446 și autorii citați în nota precedentă. „*Furiosi... nulla voluntas est*". L. 40, Dig., 50, 17. Vedi și L. 5, § 2, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.* — *Contrà.* C. Montpellier. D. P., 67. 2. 3. Smintitul ar respunde însă de actele sale, atunci când starea în care el se găsește este resultatul desfrânărilor sale și a beției, pentru că, în asemene caz, starea în care el se gasește se datorește culpei sale. Cpr. C. Caen. D. P., 82. 2. 23. Demolombe, XXXI, 490. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 746.

Dreptul german.

[3] După art. 828 din noul cod german, copilul care n'a împlinit încă vrêsta de 7 ani nu respunde de daunele causate altuia. Acel care a trecut vrêsta de 7 ani, dar care n'a împlinit încă vrêsta de 18 ani, este de asemenea iresponsabil, dacă nu are destulă pricepere pentru a avea conștiință de responsabilitatea sa. Aceiaș soluție este admisă și în privința surdo-muților. După *Landrecht* prusac (I, 6, §§ 41—43), aplicabil până la 1900, se poate, din contra, urmări dauna causată de un smintit sau de un copil în vrêstă cel puțin de 7 ani, și aceasta asupra bunurilor sale personale, după ce se vor discuta mai întai bunurile părinților și ale epitropului seu, sub condițiunea însă de a lasa atât smintiților cât și copiilor, ceea ce

comite un delict sau quasi-delict, și nu pot fi trași la respundere pentru dauna adusă prin faptul lor, afară, bine înțăles, de responsabilitatea acelora sub a căror pază ei se găsesc (art. 1000)[1]. „Acel ce s'au păgubit de către acei lipsiți de minte, sau nebuni, sau de către pruuci, dice art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac), poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest feliu de persoană, ear dacă însuș a dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva".

Resp. minorului și a individului pus sub un consiliu judiciar.

Minorul ajuns la o vrêsta în care poate să'și deie samă de faptele sale (cpr. art. 63 C. pen.) și individul pus sub un consiliu judiciar pentru răsipire (art. 458 urm. C. C.), sunt însă responsabili de delictele și quasi-delictele comise de dênșii[2].

Intervale lucide.

De asemene, smintitul este responsabil de faptul comis într'un interval lucid, *in suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian (L. 6, Cod., 5, 70), chiar dacă el ar fi fost mai în urma interdis, art. 448, § 2 nefiind aplicabil în specie[3].

Beție.

Aceiaș soluție este aplicabilă și individului care ar fi causat o dauna altuia în stare de ebrietate, pentru că beția nu scutește de responsabilitate, de vreme ce este o culpa de a se înbăta întru atâta până a nu mai fi stăpân pe acțiunele sale[4]. „Dacă cineva cu vrerea sa, dice art. 1736 din codul Calimach (1307 C. austriac), 'și au pricinuit lui o trecetoare întunecare a minței, remâne respundetor pentru paguba ce a pricinuit altuia, aflânduse în a-

---

este necesar pentru întreținerea și educațiunea lor. Vedi Alex. Braun. *Tr. pratique de droit civil allemand*, 1843, p. 291.

[1] Vedi autoritățile citate în notele precedente.

[2] Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 120. Larombière, *loco cit.*, No. 22, 23. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Demolombe, XXXI, 497, 498. Sourdat, I, 16 și 417. F. Herman, *loco cit.*, No. 752.

[3] Arntz, III, 475. Aubry et Rau, IV. § 444, p. 747, nota 5, *in fine.*

[4] Cpr. L. 11, § 2, Dig., 48. 19, *De penis.* Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 119. Thiry, III, 204. Marcadé, V. p. 274. Arntz, III, 475. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 23. Sourdat, I, 19 și 418. Demolombe, XXXI, 491. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 147. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 16, nota 3.

cest fel de stare: asemene cade în respundere acela ce a dat prilej ca păgubitorul să vie într'o asemene stare“ [1].

Dreptul vechiŭ francez.

O ordonanță a lui Francisc I, din 31 august 1536, prevede că acel care va comite o crimă în stare de ebrietate, va fi pedepsit cu pedeapsa prevēḑută pentru acea crimă, judecătorii pedepsindu'l și pentru faptul beției, cu *pedeapsa ce vor crede de cuviință* [2].

Dreptul străin.

[1] „Acel care prin greșala sa a perdut pentru un moment conștiința actelor sale, ḑice art. 57 din codul svițeran asupra obligațiilor, este obligat a repara dauna causată în această stare“. Noul cod german de la 1896 are o disposiție identica (art. 827). Acest text adaogă însă, în partea sa finală, că persoana care a causat o daună în stare de ebrietate nu este respundētoare atunci când starea de beție nu se datorește greșelei sale, soluțiune care ar putea fi admisă și la noi, cu toată lipsa unui asemene text. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 147, *in fine*. Veḑi și art. 1736 din codul Calimach mai sus citat.

Pedepsirea beției. Dreptul străin.

[2] Este bine poate ca beția să fie pedepsită, după cum este în mai multe State, precum în Belgia (L. din 16 aug. 1887), în Austria (L. din 19 iulie 1877), în Italia (L. din 1887), în Germania (L. din 15 mai 1871), în Olanda (L. din 1881), în Francia (L. din 23 ianuar 1873), în Anglia, etc., și asemene lege s'a cerut și la noi (veḑi I. T. Bastachi, *Despre alcoolism*, Discurs pronunțat înaintea Curței din Galatz cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1894—1895, *Curierul judiciar* din 1894, No. 38; și D. C. Popescu, *Dreptul* din 1889, No. 4. A. C. Cuza, *Ce e alcoolismul*, etc.); nici într'un caz însă pedeapsa nu poate fi lasată la arbitrarul judecătorilor, pentru că aceasta ar putea da loc la abusuri.— La noi, nu numai ca nu s'a luat până acum nici o disposiție în contra beției, dar încă s'a făcut tot ce se poate spre a se înlesni și a se lăți această plagă a societăților moderne. Astfel, legea asupra repausului domenical aplicabilă cu începere de la 1 april 1897, despre care am vorbit *suprà*, p. 149, nota 1, ordonând în timpul duminicelor și serbătorilor încetarea ori cărei lucrări, ear cârciumele fiind deschise de la 12 oare în jos (art. 2), se înțelege că locuitorul de la țară, neavēnd ce face, și fiind chiar oprit de a lucra, va fi silit să meargă la cârciumă, și a bea pe datorie, dacă nu are bani. In unele State s'au luat mēsuri foarte aspre în contra beției, înființânduse monopolul alcoolului. Astfel, in Rusia, de ex., această ideе a fost pusa la încercare in anul 1895 in patru gubernii de o cam dată. Acest sistem dând resultate satisfăcētoare, a fost aplicat și la alte gubernii in anul 1896. Rachiul se vinde în sticle pecetluite de către agenții guvernului, și nu poate fi

Responsab. femeei măritate.

In fine, femeea măritată este responsabilă de delictele și quasi-delictele sale, și n'ar putea, în asemene caz, să opue lipsa de autorisare, pentru că, după cum foarte bine observă Toullier (VI, partea I. 39, p. 32), dacă prin excepție, regula generală înscrisă în art. 998, 999 n'ar fi aplicabilă femeilor măritate, le s'ar conferi dreptul și privilegiul de a'și însuși averea altuia, și de a produce pagube fără nici o respundere. Ceea ce art. 1162 ḑice în privința minorilor, este deci aplicabil prin analogie și femeilor măritate [1].

Resp. femeei în privința bunurilor dotale. Controversă.

In privința acestor obligațiuni, femeea măritată sub regimul dotal este responsabilă chiar asupra bunurilor sale dotale. „Considerând ḑice, cu drept cuvênt, Curtea din Iași, că legiuitorul, restrêngênd posibilitatea alienărei fondului dotal la anume casuri, a voit să garanteze pe femee contra pericolului *angajamentelor contractuale*, putênd aceste contractări să vatăme viitorul ei și al familiei, n'a înțeles însă și nici a putut înțelege să creeze femeei dotale o posițiune exorbitantă în societate, punênd-o mai presus chiar de cât minorii, pentru a o declara neresponsabilă civilmente, chiar când ar causa cuiva daune *din delict ori quasi-delict*; în așa caz, femeea dotală avênd la îndămână un privilegiu, de care nimene altul în societate nu se bucură, ar deveni un instrument de daune și vexațiune, și astfel ar constitui în mijlocul societăței un pericol permanent pentru însuș ordinea publică, neresponsabilitatea sa pecuniară fiind tot așa de revoltătoare din punctul de vedere al rațiunei, după cum ar fi injurioasă din punctul de vedere al moralei: Considerând că dacă, în ipoteza an-

---

consumat în localul de debit. Veḑi A. C. Cuza, *op. cit.*, (broșura de 50 pagine, 1897, *Biblioteca ligei române în contra alcoolismului* Iași, tip. Națională).

[1] Veḑi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 103. Cpr. Pothier, VII, *Puissance du mari*, 52. Duranton, II, 493. Mourlon, I, 790. Laurent, III, 100. Demolombe, IV, 178. Demante, I, 300 bis V. Aubry et Rau, V, § 472, p. 143. Baudry, I, 633. Thiry, I, 332. F. Herman, I, art. 216, No. 5 urm. și III, art. 1382, 1383, No. 750. Femeea nu poate însă, fără autorisarea barbatului, să fixeze prin o transacție suma ce urmează a plăti persoanei daunate prin delictele sau quasi-delictele sale. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 24. Larombière, IV, art. 1310, No. 8. Cas. fr. D. P., 70. 1. 158.

gajamentelor contractuale se poate reproșa celui ce contractează cu o femee măritată, că a trebuit să cerceteze și să cunoască condițiunea dotală a averei [1], așa că, în privirea unui asemene contract, să se poată invoca cu succes dispositiunele limitative ale art. 1250, 1253, 1254 și 1265 C. C., nu e însă mai puțin adevarat că ar fi neechitabil și nelogic a se invoca aceleași texte de lege și atunci când e vorba de un delict comis de femee, în asemene casuri neputênduse reproșa nimic celor de al treile *prejudiciați fără de voința lor, prin fără de legea femeei măritate*; responsabilitatea femeei și, prin urmare, dreptul celor de al treile, pentru a fi despăgubiți, *se poate urmări chiar și asupra imobilului dotal*, aceasta în temeiul art. 998, care conține, în adevăr, un principiu de ordine publică, combinat și cu art. 1718 C. C." [2].

Am transcris anume aceste considerente, pentru că ele fac, în termeni clari și preciși, o adevarată aplicațiune a principiilor de drept, principii de altmintrele admise alta dată atât în vechiul drept francez [3], cât și în dreptul roman, unde zestrea femeei con-

---

[1] *„Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus"*. (L. 19, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

[2] Vedi *Dreptul* din 1892, No. 62, considerente redactate de Dl. consilier G. Roiu. Cpr. in acelaș sens, Cas. fr. și C. Amiens. *Pand. Périod.*, 93. 1. 527 și anul 1895. 2. 145. Vedi și Sirey, 88. 2. 134 și 89. 1. 212. D. P., 90. 2. 72. D. P., 86. 1. 11 și 440. D. P., 84. 2. 179. D. P., 83. 2. 142. D. P. 82. 1. 305. D. P. 81. 1. 296. D. P., 80. 1. 418. D. P., 79. 2. 49 și 55. D. P., 78. 1. 55. Tot în acelaș sens se pronunță și doctrina. Vedi Guillouard, *Contr. de mariage*, IV, 1937 și 2096. T. Huc, VIII, 421. Baudry, III, 385. Rodière et Pont, *Contr. de mariage*, III, 1822 urm. Sourdat, I, 172 bis. Demante et Colmet de Santerre, VI, 226 bis VIII. Aubry et Rau, V, § 538, pagina 614. Jouitou, *Du régime dotal*, 149. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1354. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3327 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1554, No. 57. Pand. fr., *Mariage*, II, 9649 și 11220 urm. Marcadé, VI, art. 1555, 1556, No. 2, p. 65. Vigié, III, 565. Laurent, XXI, 107. —*Contrà*. Tessier, *Tr. de la dot*, I, p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1251. Cpr. C. Agen, 25 dechembrie 1833 și C. Montpellier, 4 fevr. 1842 (decisie casată). D. P., 45. 1. 185.

[3] Cpr. art. 544 *Cout. de Normandie*. Vedi și autoritățile citate de Vigié, III, p. 315, nota 1. Troplong, *op. cit.*, IV, 3319.

damnata pentru o crimă de lèse-majestate, de violență publică, de părintucidere, de otrăvire și de asasinat, era confiscată [1]. Morala publică se opune, în adevĕr, ca delictul femeei să remâe nepedepsit atât penalicește cât și civilmente, și nepedepsit ar remânea, dacă ea s'ar putea adăposti în dosul inalienabilităței fondului dotal. O lege care ar nesocoti această noțiune elementară de dreptate și de echitate, ar fi absurdă, și nu se poate crede că legiuitorul ar fi sancționat asemene absurditate. „*Nemo credendus est*, dice Grotius, *velle absurda*“ [2].

Crime și delicte penale.

Aceiaș soluție este admisă, pentru aceleași motive, și *a fortiori*, în privința delictelor penale și crimelor comise de o femee măritată [3].

Venitul fondului dotal fiind al barbatului este la adăpost de ori ce urmărire.

Remâne însă bine înțeles că, și intr'un caz și în altul, în timpul căsătoriei, delictele și quasi-delictele femeei nu vor putea fi urmărite de cât asupra nudei proprietăți a fondului dotal, pentru că, în tot timpul căsătoriei, veniturile fiind ale barbatului (art. 1243), greșelele femeei nu pot cădea asupra lui, de oare ce nu i se poate imputa nici o culpă [4].

In urma desfacerei căsătoriei însă [5], sau a separațiunei de patrimonii, urmărirea se poate exercita atât asupra fondului cât și asupra venitului imobilului dotal [1].

---

[1] „*Quinque legibus damnatæ mulieris* **dos** *publicatur: majestatis, vis publicæ, parricidii, veneficii, de sicariis*“. L. 3, Dig., 48, 20, *De bonis damnatorum*.

[2] *De jure pacis et belli*, II, 16, 22. Cpr. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3324.

[3] Vedi autorii citați in nota precedentă și in Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1353. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3319 urm.

[4] „*Cùm neque maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constat, nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*“. L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. Vedi și L. 36, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*, unde se dice că barbatul nu poate suferi nici o daună din causa delictelor femeei, .. *ne in perniciem mariti mulier punita sit.*

Imobilul dotal este inalienabil și în urma separațiunei de patrimonii. Controversă.

[5] Chestiunea de a se ști daca imobilul dotal pastrează caracterul de inalienabilitate în tot timpul căsătoriei, chiar în urma separațiunei de patrimonii, este foarte controversată in dreptul nostru; insă afirmativa, cu toate aceste, nu suferе, după noi, nici o îndoeală, pentru că separația de patrimonii nu este un nou regim matrimonial care se substitue regimului dotal, ci un corolar și un suplement a acestui regim, fiind că regimul dotal adoptat de soți ina-

---

inte de celebrarea căsătoriei, nu poate, în timpul căsătoriei, să fie nici modificat, nici înlocuit prin altul (art. 1228, 1229, 1270, § ultim). Cât pentru art. 1265 (1449 C. fr.), pe care legiuitorul român, din nebăgare de samă, l'a transportat de la titlul comunităței legale la titlul regimului dotal, el nu are de scop desființarea inalienabilităței imobilului dotal, ci numai de a regula capacitatea personală a femeei separate de bunuri. Și dovada cea mai bună că acesta este sensul ce trebue să dăm acestui text este că, el existând și în codul francez, nimene, afară de Toullier (VII, partea II, 253), nu l'a invocat spre a susținea că fondul dotal devine alienabil în urma separațiunei de bunuri. Acest sistem, după care imobilulul dotal continuă a fi inalienabil și în urma separațiunei de patrimonii, este în perfectă armonie cu sistemul admis atât în dreptul roman (L. 29, Cod., 5, 12, *De jure dotium*), cât și în dreptul nostru anterior (art. 1621 C. Calimach și art. 37, cap. 16, partea III, C. Caragea), după care, la caz de scăpătăciune a barbatului, femeea avea facultatea de a opri, cu titlu de amanet, averea lui în loc de zestre, de daruri nuntești și de exoprICale, fără a o putea înstraina în timpul căsătoriei: „*ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, et matrimonio inter eos constituto*". (L. 29, Cod., *loco cit.*). Vedi în acest sens, C. București, 26 sept. 1897. *Dreptul* din 1897. No. 67. Cas. rom., C. Focșani și București. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 519. Bulet. anul 1885, p. 727. Bulet. anul 1891, p. 300. *Dreptul* din 1882, No. 74 și din 1885, No. 74. *Dreptul* din 1884, No. 61. Trib. Putna. *Dreptul* din 1896, No. 11. *Idem*. D. Cuculi, *Dreptul* din 1872. No. 16. B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 9 și 10. Dim. Tazlaoanu, *Dreptul* din 1896, No. 5, p. 38. —*Contra*. Cas rom.; C. București, Trib. Brăila, etc. Bulet. Cas. S-a II, anul 1878, p. 7. *Dreptul* din 1876, No. 1 și din 1884, No. 43, p. 340 și 343. Trib. Ilfov, 28 fevr. 1897 (G. A. Mavrus făcênd funcțiunea de președ., sentință infirmată de Curte). *Dreptul* din 30 octombrie 1897, No. 67. Vedi în acest din urmă sens, N. Stănescu, *Dreptul* din 1881, No. 16. Cpr. asupra acestei controverse, tratatul nostru în limba franceză, p. 101 urm.

Dreptul vechiu francez.

[1] Aubry et Rau, V, § 538, p. 614. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3297, 3326. —Principiile dreptului actual erau admise și în vechiul drept francez, în provinciile de drept scris (Troplong, *op. cit.* 3321). Unele cutume, precum cut. de Normandie (art. 544) admiteau din contra ca creditorii femeei dotale să poată urmări delictele și quasi-delictele sale asupra deplinei proprietăți a bunurilor sale dotale, fără a respecta usufructul barbatului. Vedi Troplong, *op. cit.*, 3321.

Usufructul fondului dotal nu va putea fi urmărit în timpul căsătoriei, de cât atunci când barbatul ar fi fost complicele femeei, sau ar fi tras un folos oare-care din delictele sau quasi-delictele ei, sau în fine, s'ar fi obligat personal pentru dânsa, *nisi ipse pro ea se obnoxium fecit*. (L. 3, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. [1]).

Casurile în care venitul fondului dotal poate fi urmărit în timpul căsătoriei.

Despre acțiunea în daune.

Persoanele care pot exercita această acțiune.

Acțiunea în daune aparține ori cărei persoane care, fie în mod direct, fie în mod indirect, a suferit o pagubă din causa delictului sau quasi-delictului comis de pârît. (Cpr. art. 4, *in fine*, Pr. pen.) [2].

Ea nu aparține însă nici într'un caz ministerului public [3].

Dauna sau paguba putênd fi adusă unei persoane atât în mod direct cât și în mod indirect [4], cu drept cuvênt s'a decis că compania de asigurare care a fost obligată să despăgubească pe proprietarul imobilului asigurat, din causa arderei acestui imobil, poate să exercite acțiunea în daune contra autorului sinistrului sau persoanelor chemate a respunde civilmente pentru dênsul în baza art. 1000 [5].

De asemenea, societatea de asigurare care, în urma omorîrei persoanei asigurate, a fost pusă în posițiune de a plăti moștenitorilor acestei persoane suma stipulată pentru caz de deces, poate cere daune de la asasin, din causa prejudiciului suferit prin această plată anticipată [6].

Acțiunea în despăgubire a prejudiciului causat prin o crimă sau un delict (în specie un accident urmat de moarte), nu aparţine deci numai moştenitorilor victimei, ci ori cărei alte persoane care, de şi nu e moştenitoare, totuşi se găseşte direct sau indirect lovită prin consecinţele accidentului [1].

---

[1] Cpr. Troplong, *op.* și *loco cit.*, IV, 3298, 3326.

[2] Demolombe, XXXI, 673 urm. Laurent, XX, 534. Peucescu, II, 454. Giorgio Giorgi, V, 188. T. Huc, VIII, 420. Larombière, V, art. 1382 urm., No. 36. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. F. Herman, *loco cit.*, 686 urm. Sourdat, I, 26.

[3] Sourdat, I, 27. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 687.

[4] Vedi *suprà*, p. 450.

[5] Demolombe, XXXI, 674. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, *loco cit.*, 686 *ter*. Cas. fr. D. P., 53. 1. 93 și Sirey, 53. 1. 109.—Vedi însă Peucescu, II, 456, 457.

[6] Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 686 *bis*. C. cu jurați din Jura, 28 iunie 1884. Sirey, 85. 2. 219.

Astfel, acţiunea aparţine barbatului sau văduvei victimei, tatălui şi mamei unui copil legitim sau natural, fie el recunoscut sau nerecunoscut, fraţilor şi surorilor sale, etc. [2].

Acţiunea aparţine chiar rudelor care n'ar fi avut dreptul de a cere alimente de la victima accidentului [3], destul este ca ele să fi suferit o daună fie materială fie morală, şi ca această daună să fie certă şi actuală (vedi *suprà*, p. 425, 426, 449, 450), ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului.

Dreptul barbatului de a cere daune pentru ofensa adusă femeei sale.

Prin aplicarea acestor principii, se decide cu drept cuvênt că barbatul poate să ceară daune pentru o ofensă adusă femeei sale [4], fiind că, după cum se exprimă Justinian, suntem atinşi nu numai prin ofensa adusă direct nouă, dar şi prin acea adusă copiilor noştri sau soţiei noastre [5].

Contrariul nu este însă adevarat.

Femeea n'ar putea însă să ceară daune pentru o ofensă adusă barbatului, dacă ea nu are un anume mandat în această privinţă, căci dacă barbatul este dator să apere pe soţia sa, aceiaş obligaţie nu incumbă femeei [6]. „*Contra autem, si viro injuria facta sit, uxor injuriarum*

---

[1] Cpr. C. Alger. D. P., 94. 2. 47. C. Dijon, 12 mai 1897. D. P., 97. 2. 414. Vedi şi Cas. fr. D. P., 72. 5. 386, No. 1. C. Bourges. D. P., 73. 2. 197. T. Huc, VIII, 420. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 688.

[2] Vedi T. Huc, VIII, 420 şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 689 urm. Laurent, XX, 534.

[3] Demolombe, XXXI, 675. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, III, *loco cit.*, 695. Cas. fr. D. P., 64. 1. 99.

[4] Sourdat, 1. 38. F. Herman, *loco cit.*, 708. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749. F. Hélie, *Instr. crimin.*, I, 555. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*, 1, 124. Rauter, *Tr. théor. et pratique du droit criminel*, 1, 686.

[5] „*Patitur autem quis injuriam non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet; item per uxorem suam, id enim magis prævaluit*". Instit. IV, 4, § 2, *De injuriis*.

[6] Sourdat, 1, 38. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 710. Legraverend, *Tr. de législation criminelle*, I, 17.

agere non potest: defendi enim uxores a viris, non viros ab uxoribus, aequum est“. (Instit., IV, 4. § 2. *De injuriis*).

Stăpânul poate urmări dauna adusă servitorului.

Stăpânul ar putea de asemene să urmarească în numele seu personal repararea prejudiciului adus servitorilor sei, dacă dauna causată lor se resfrânge și asupra lui [1].

Art. 974.

In cât privește dreptul creditorilor de a exercita acțiunea in daune care ar resulta din un delict sau un quasi-delict îndreptat contra debitorului lor, am vědut că ei nu pot exercita de cât acțiunea pentru daunele aduse bunurilor acestui debitor, nu însă și acea care ar naște din o crimă sau un delict îndreptat contra persoanei sale, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea sa [2].

Casurile în care acțiunea trece sau nu trece la moștenitori.

Acțiunea civilă care resultă din un delict sau quasi-delict îndreptat contra bunurilor defunctului trece la moștenitorii sei, pentru că această acțiune face parte din bunurile sale și nu este alipită de persoana defunctului. „*Aquiliae actionem heres habet*“[3]. Asupra acestui punct nu există nici o îndoială [4].

Cât pentru delictele penale îndreptate contra persoanei defunctului, acțiunea civilă la care aceste delicte dau naștere nu va trece la moștenitorii sei, de cât dacă faptele penale i-au adus o daună materială [5].

Delicte îndreptate contra persoanei defunctului.

În cât privește delictele îndreptate contra persoanei defunctului, care'i a adus numai o daună morală (*actio injuriarum*), acțiunea civilă care resultă din asemene delicte nu trece la moștenitorii sei de cât dacă ea a fost introdusă de defunct. Moștenitorii, cu alte cuvinte, vor putea să continue acțiunea introdusă de autorul lor, fără ca ei s'o poată introduce în numele lor.

---

[1] Sourdat, I, 39. Carnot, *De l'instruction criminelle*, I, 37 (ediția a 2-a).

[2] Vedi *suprà*, p. 201, text și nota 4 și p. 209. Cpr. și Pencescu, II, 491.

[3] L. 1, § 1. Dig., 47, 1. *De privatis delictis.* Vedi și Instit., IV, 12, § 1. *De perpetuis et temporalibus actionibus*, etc.

[4] Sourdat, I, 53. Laurent, XX, 535. T. Huc, VIII, 420. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750, 751.—Aceiaș soluție se aplică și la delictele de drept penal comise contra proprietăței defunctului. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. C. Angers. D. P., 72. 5. 386, No. 3.

[5] Aubry et Rau, IV, *loco suprà cit.*

Delicte sevêrșite contra unei persoane în urma morței sale. Dreptul moștenitorilor.

Moștenitorii universali pot ei să exercite o acțiune în daune pentru un delict sevêrșit contra persoanei autorului lor în urma morței sale, de ex., pentru o insultă sau ofensă adusă memoriei sale? Afirmativa este generalminte admisă, pentru că este greu de a refusa unui fiu consolațiunea de a putea apara memoria părintelui sěu ultragiat. „Este oare cu putință, dice un autor, ca legea să nu fi înțeles a apara cu protecțiunea sa, țărîna încă caldă a mormêntului? Numele ce lăsăm după noi, și pe care îl hărăzim copiilor noștri, rudelor noastre, prietenilor noștri pute-va el oare să fie târât în noroiu fără temerea vre unei respunderi? Nu există oare în casul de față interese de ocrotit, speranțe de aparat, o comunitate de amintiri, adevarată proprietate de familie, care trebue să fie aparată contra răutăței“? [1].

Injurii aduse memoriei dăruitorului. Controversă.

Am vědut însă, cu toată controversa ce există în această privință, că, după parerea generală, injuriile grave aduse de donatar memoriei dăruitorului sevêrșit din viață, nu dau drept moștenitorilor acestuia să ceară revocarea donațiunei, art. 931 fiind aplicabil numai la legate, ear nu și la donațiuni [2].

Cedarea acțiunei în daune. Controversă.

Acțiunea în daune care aparține aceluia ce a fost lezat, fie în averea sa, fie în persoana sa fisică, poate fi cedată altuia, și în asemene caz, cesionarul poate să se constitue parte civilă [3].

---

[1] Chassan, *Tr. des délits et contraventions de la parole, de l'écriture et de la presse*. Cpr. Sourdat, I, 62, din care am extras această citație. Peucescu, II, 462. Cas. fr. D. P., 67. 1. 129 și D. P., 60. 1. 201 urm. (afacerea Dupanloup). A se vedea, în această afacere celebră, conclusiile însemnate ale proc. general Dupin, Dalloz, P., *loco cit.*, p. 211 urm. Vedi și Demolombe, XXXI, 682. -Legea romană impunea moștenitorilor ca o datorie resbunarea morței defunctului: „*Omnes heredes, vel eos qui loco heredis sunt, officiose agere circa defuncti vindictam convenit*“. (L. 21, Dig., 34, 9, *De his que ut indignis auferuntur*).

[2] Vedi t. IV a lucrărei noastre p. 258, text și nota 5.

[3] S'a dis că, la caz de cesiune, trib. nu vor putea acorda cesionarului, cu titlu de daune, o despăgubire superioară prețului cesiunei. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 46. Această părere este însă inadmisibilă o dată ce se admite validitatea cesiunei. Tot ce se poate dice numai, este că pâritul ar putea să nu plătească decât prețul cesiunei, exercitând

Imposibilitatea de a ceda acțiunea p. daune morale.

Acțiunea care ar aparținea unei persoane pentru daunele morale suferite de la altul nu poate însă fi cesionată nimărui, pentru că reparațiunea onoarei nu face parte din patrimoniul persoanei ofensate, *non est in bonis* [1].

Persoanele contra cărora acțiunea în daune poate fi introdusă.

Acțiunea în daune se îndreptează contra aceluia care a pricinuit paguba [2], sau contra moștenitorilor sei universali, dacă autorul lor a murit înainte de introducerea acțiunei sau în cursul instanței [3]. „Indatorirea spre cererea pagubei și a deplinei satisfacție, dice art. 1766 din codul Calimach (1337 C. austriac), trece la moștenitorii vinovatului, ca una ce este lipită de averea lui". Este, în adevěr, de principiu că numai acțiunea publică se stênge prin moartea prevenitului. Cât pentru acțiunea civilă, ea poate fi exercitată atât în contra autorului daunei cât și a representanților sei (art. 12 Pr. pen.).

---

retractul litigios, în baza art. 1402 C. C. Dacă el însă nu invoacă această dispozițiune, cesionarul va fi tratat ca însuș partea civilă. Cpr. Demolombe, XXXI, 677. Sourdat, I, 74. Pĕucescu, II, 490. T. Huc, VIII, 420, *in fine*.

[1] T. Huc, VIII, 420 și *Tr. de la cession*, I, 164 urm.

Casul în care dauna a fost pricinuită de mai multe persoane.

[2] Daca dauna a fost pricinuită de mai multe persoane, ea va putea fi întrodusă contra tuturora sau numai contra unora din ele (art. 1003), remănĕnd ca acestea să pue pe ceilalți în causă, sau să exercite recursul lor în contra celorlalți, după ce se va plăti pentru toți. Acțiunea însă n'ar putea fi respinsă pentru că nu s'au chemat în judecată pe toți autorii daunei. Curtea din Paris hotărise contrariul, însă această decisie a fost cu drept cuvênt casată. Cas. fr., 23 aug. 1869. D. P., 69. 1. 464.

Dacă dauna este causată de funcționarii Statului, județului sau comunei, ea se va întroduce contra Statului, comunei sau județului respectiv. Vedi *infrà*, explic. art. 1000.

Statele străine nu respund de greșelele comise de representanții lor în România.

Se poate întâmpla ca representanții unui Stat străin să comită în România greșeli prejudiciabile intereselor române, și cu toate aceste, Statul străin nu va putea fi tras la respundere, pentru ca principiul de independență reciprocă a tuturor Statelor se opune la asemene acțiune. Cas. fr., 21 april 1886. D. P., 86. 1. 393. Sirey. 89. 1. 459. T. Huc, VIII, 422.

[3] Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Laurent, XX, 540. Demolombe, XXXI, 679. Sourdat, I, 76 urm. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 727. T. Huc, VIII, 421. Pĕucescu, II, 464. Thiry, III, 204.

Ea poate de asemenea fi exercitată contra persoanelor civilmente responsabile pentru autorul daunei (art. 1000).

Nici într'un caz însă, ea nu poate fi exercitată contra representanților *(les ayant cause)* cu titlu particular ai autorului daunei, chiar dacă ei ar fi devenit proprietari ai bunului a cărui exploatare sau lipsă de întreținere a fost causa daunei [1].

Tribunalele competente de a judeca acțiunea în daune.

Acțiunea în daune fiind o acțiune personală mobiliară, se va adresa, conform dreptului comun, la judecătorul de ocol sau la tribunalul civil al domiciliului pârîtului [2], sau în lipsă de domicil cunoscut, la judecătorul sau tribunalul reședinței sale (art. 58 Pr. civ. și art. 77 L. asupra judecătorielor de pace din 1 iunie 1896).

Delict penal. Art. 8 Pr. pen.

Dacă faptul constitue un delict în sensul penal, acțiunea civilă va putea fi exercitată odată cu acea publică înaintea tribunalelor represive (art. 8 Pr. pen.).

Competința trib. comerciale.

Tribunalele comerciale sunt și ele competente de a judeca acțiunele în despăgubire isvorite din un delict sau quasi-delict de câte ori dauna produsă este urmarea unui

---

[1] Laurent, XX, 540. Peucescu, II, 464. F. Herman, III. No. 728. Cas. fr. D. P., 71. 1. 234. In Laurent, aceasta decisie este din eroare citată ca fiind publicata la p. 284 din D. P., și aceiaș greșala se vede reprodusa și de Peucescu, ceea ce dovedește ca acest autor nu controleaza citațiile pe care le face.

Prin aplicarea acestor principii s'a decis ca proprietarul care inalța un zid contra zidului unui vecin, fara a lua precauțiunele necesare, comite o greșala exclusiv personală și aduce o dauna vecinului, care nu poate fi urmarită contra achisitorului posterior al imobilului, daca acest achisitor n'a comis și el nici o culpa personala in aceasta privință. Cpr. C. Besançon. D. P., 91. 2. 95. Vedi asupra acestei chestiuni controversate, D. P., 89. 1. 321 urm. și nota lui Brésillion.

De asemene, concesionarul unei mine nu respunde de daunele causate suprafeței pământului prin lucrări de exploatare anterioare concesiunei sale. Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 730 urm.

[2] Aceasta soluție a fost admisă de Curtea de casație din Francia în materie de abordagiu. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 239. Cpr. Peucescu, II, 492. Sourdat. I. 530 urm., 545.

fapt de comerţ, de ex. în materie de concurenţă neleală [1].

Determinarea quantumului daunelor.

Art. 1084 C. C.

In materie de delicte şi de quasi-delicte, ca şi in materie de inexecutare de obligaţiuni, daunele-interese cuprind în genere atât perderea reală suferită de partea lezată *(lucrum cessans)*, cât şi beneficiul de care ea a fost lipsită *(damnum emergens)* (art. 1084) [2]. Judecătorii fondului a-

---

Plenitudinea de juridicţiune a trib. civile.

[1] Vedi *suprà*, p. 158, *ad notam*. Cpr. Pênceseu, II, 496. Sourdat, I, 580. Tribunalele civile avênd plenitudinea de juridicţiune, vor judeca acţiunele in despagubire chiar când ele ar isvorî din un fapt de comerţ, dacă parţile n'au declinat competinţa tribun. excepţional, sau daca judecatorii constituiţi in comercial nu s'au desezisat, ei nefiind obligaţi, ci avênd numai facultatea de a'şi declina competinţa din oficiu, de şi incompetenţa in specie este *ratione materiæ* (art. 895 C. com.). Cpr. Pênceseu, II, 493. Sourdat, I. 531. In urma legei org. judecatoreşti din 1 sept. 1890 (art. 21), distincţiunea unei cause in civilă sau comercială ne mai putênd da loc la o excepţiune de incompetinţă *ratione materiæ*, de aici resulta ca, daca o afacere comerciala s'a judecat de o secţie civila a unui tribunal care are o secţiune specială comerciala, fară ca parţile sa fi radicat excepţiunea de incompetinţă, o asemene excepţie nu mai poate fi propusă pentru prima oară in casaţie. Cas. rom. S-a 1, 30 sept. 1897, *Dreptul* din 23 oct. 1897, No. 65.

[2] Sourdat, *op. cit.*, I. 104, 456, 619. Pênceseu, II, 417. — Judecătorii nu vor socoti însă preţul de afecţiune ce lucrul sustras sau deteriorat prin delict sau quasi-delict avea pentru partea lezată. Sourdat. I, 619. — Vedi însa art. 1758 C. Calimach, citat textual *suprà*, p. 450, nota 3.

Dreptul roman.

La Romani, se facea însă, in unele casuri, excepţiune la această regula, căci de câte ori reclamantul nu putea să'şi iee lucrul sêu înapoi din causa dolului adversarului, acesta era condamnat să plateascā reclamantului suma pe care el o fixa prin jurêment *(jusjurandum affectionis)* (L. 64, Dig., 5, 1, *De judiciis*), chiar peste valoarea intrenseca a lucrului. LL. 1 şi 2, § 1, Dig., 12. 3, *De in litem jurando*. Cu toate acestea, chiar in asemene caz, judecătorul putea să fixeze limitele, *taxationem*, în care reclamantul era credut în baza jurêmêntului sêu: „*Jurare autem in infinitum licet. Sed an judex modum jurijurando statuere possit*, **ut intra certam quantitatem juretur, ne arrepta occasione, in immensum juretur**, *quæro? Et quidem in arbitrio esse judicis, deferre jusjurandum, necne constat. An igitur, qui possit jusju-*

preciază, după cum am vědut, în mod suveran dacă există sau nu culpă şi prejudiciu şi care este quantumul daunelor suferite, fără ca această apreciare de fapt să fie supusă controlului Curţei de casaţie [1].

Inaplicarea art. 1081, 1085 şi 1088. Art. 1081, 1085 şi 1088, relative la evaluarea daunelor-interese în materie de culpă contractuală, nu sunt însă aplicabile în specie; de unde resultă următoarele consecinţi :

1⁰ In materie de delicte sau de quasi-delicte, daunele vor fi datorite independent de ori ce punere în întârdiere, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea de casaţie din Francia, omul este în tot-deauna în întârdiere de a nu aduce altuia o pagubă [2] :

2⁰ Autorul unui delict sau quasi-delict, fie el chiar de bună credinţă, va plăti nu numai daunele prevedute sau care au putut fi prevedute, dar chiar şi acele neprevědute, pentru că art. 1085, care statorniceşte o regulă contrară în materie de culpă contractuală, presupune o convenţie tacită a părţilor, convenţiune care este cu neputinţă în materie de delicte sau de quasi-delicte [3] :

3⁰ Autorul unui delict sau quasi-delict poate fi condamnat la o sumă mai mare de cât dobênda legală a sumei datorite din causa delictului sau quasi-delictului, şi dobênda la această sumă va putea fi datorită de dênsul,

---

randum non deferre, idem possit et taxationem jurijurando adjicere, quæritur? Arbitrio tamen bonæ fidei judicis etiam hoc congruit". L. 4, § 2, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cpr. Sourdat, I, *loco cit.*

[1] Vedi *suprà*, p. 396, nota 1 şi p. 426, text şi nota 5. Sourdat, I, 464, 464 *bis*. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750.

[2] Cas. fr. D. P., 59. 1. 30. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 424, ultimul considerent. Laurent, XX, 523. Demolombe, XXXI, 685. Sourdat, I, 109, 459 şi 460. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1067 urm. T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869.

[3] Thiry, III, 204. T. Huc, VII, 95. Laurent, XX, 523. Mourlon, II, 1698. Baudry, II, 869. Vigié, II, 1701. Demolombe, XXXI, 686. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1065 urm. Cpr. Trib. şi C. Nîmes. *Pand. Périod.*, 94. 2. 205.—Vedi însă T. Huc, VII, 151, care, contradicênduse cu cele spuse câteva pagine mai înainte (No. 95, p. 144) aplică art. 1085 urm. şi la culpa delictuală. Cpr. şi C. Paris, D. P., 97. 2. 250, 251, text şi nota 1.

cu titlu de daune, nu numai din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088, dar încă *ante moram*, din ḑiua severşirei faptului daunator [1].

Aplicarea art. 1086 la delicte şi quasi-delicte. Controversă.

El nu va datori însă, după părerea noastră, de cât dauna care este o urmare directă, imediată şi necesară a delictului sau quasi-delictului de care el s'a făcut culpabil. Motivele care justifică restricţia admisă de art. 1086 în materie de contracte îşi au, în adevĕr, fiinţă şi în materie de culpă delictuală [2].

Repararea daunelor, fie materiale, fie morale, se traduce în genere prin o indemnitate bănească [3], pe care, după cum am vĕḑut, judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. (Veḑi *suprà*, p. 484).

Cu toate acestea, există şi alte mijloace de reparare, pe care legea nu le interzice, şi care sunt de natură a aduce o satisfacţie părţei lezate.

Astfel, judecătorii pot să condamne pe partea responsabilă a restitui posesorului sau proprietarului spoliat lucrul care face obiectul delictului sau quasi-delictului; să ordone destrucţiunea sau desfiinţarea lucrărilor care au produs dauna vremelnică sau permanentă [4], şi câte o dată chiar să ordoane aducerea hotărîrei lor la cunoștință publică prin publicitate, de și nici o lege nu există în această prvință.

---

[1] Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1892, consid. de la p. 355. Bulet. S-a 1, 1876, p. 19. Bulet. 1877, p. 142. Cas. fr. D. P., 89. 1. 147. *Pand. Périod.*, 88. 1. 34. Veḑi T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869. Laurent. XX, 523. Sourdat, I, 109, 459. Demolombe, XXXI, 685.

[2] Veḑi *suprà*, p. 425, 426. Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. Mourlon, II, 1147, 1698, *in fine.* Thiry, III, 204. Sourdat, I, 457. Demolombe, XXXI, 687. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 26 şi I. art. 1151, No. 4. T. Huc, VII, 151.— *Contrà.* Laurent, XX, 523. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. C. Nîmes, D. P., 95. 2. 5.

[3] Thiry, III, 204. Demolombe, XXXI, 690. Larombière, I, art. 1142, No. 3 şi V, art. 1382, 1383, No. 27. Sourdat, I, 134, 468. Laurent, XVI, 197. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108 şi § 445, p. 749. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1070.

Daunele pot să consiste nu numai în plata unei sume fixe, care se plăteşte imediat, dar şi în plata periodică a unei sumi care se va plăti cât timp prejudiciul va subsista, de exemplu, în tot timpul cât o casa de toleranţă va continua a fi exploatată. Cpr. C. Aix, D. P., 67. 5. 375, No. 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1094.

[4] Demolombe, XXXI, 690. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1071 urm.

Constrêngerea femeei maritate de a reintra in domiciliul conjugal. Controversa.

In cât privește mĕsurile ce justiția ordonă câte o dată pentru a constrênge pe femeea măritată a reintra in domiciliul barbatului, veḑi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 94 urm. și Fuzier-Herman, I, art. 214, No. 14 urm. Pand. fr., *Mariage*, I, 1568 urm.—Intr'un sistem se susține că femeea care ar fi parăsit domiciliul conjugal, fara nici o causa bine cuvêntată, ar putea fi condamnată la daune în folosul barbatului (Demolombe, IV, 106. Duranton, II, 439. C. Nimes, specia a 2-a, Cas. fr. Trib. Gray și C. Besançon. D. P., 63. 2. 194. D. P., 79. 1. 80. *Pand. Périod.*, 91. 2. 141), obligând-o, de ex., sà plateascà o sumă oare care de bani pentru fie care ḑi de întârḑiere (C. Bruxelles, 1 april 1824. Répert, Dalloz, *Mariage*, p. 380, No. 759, nota 2).—*Contrà*. T. Huc, II, 237, *in fine*. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135, nota 5. Mourlon, I, 758. Laurent, II, 92. C. Pau. D. P., 63. 2. 193. —Intr'o alta parere, se susține ca femeea care refusa de a locui cu barbatul sĕu, poate fi constrénsă la această obligație prin urmărirea de cătră barbat a tuturor bunurilor și veniturilor sale personale (Demolombe, IV, 105. Aubry et Rau, *loco cit.*, text și nota 6. Demante, I, 297 bis III. Marcadé, I, 726. Massé-Vergé, I. § 133, p. 229, nota 4. Trib. Lyon. D. P., 71. 5. 258, No. 2.—*Contrà*. Duranton, II, 439. Laurent, III, 91. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 367. — In fine, ultimul mijloc de constrêngere care s'a propus este reintegrarea domiciliului conjugal prin forța publică *(manu militari)*, mĕsură pe care tribunalele ar putea s'o autorise, după împrejurari, de câte ori ele vor crede de cuviința (Demolombe, IV, 107. Marcadé, *loco cit.* Demante, I, 297 bis III. Mourlon, I, 758. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135. Valette, *Cours de C. C.*, p. 326; *Explic. sommaire du livre I-r du C. Napoléon*, 27. Valette sur Proudhon, I, p. 453, nota *a*. Troplong, *Contr. par corps*, 258. Pand. fr., *Mariage*. I, 1584. C. Bastia, D. P., 57. 2. 14. Trib. Die, 14 april 1890, *Gaz. Palais*, 90. 2. 358). Și această parere este însă inadmisibila, pentru că, pe lângă că asemene mĕsură ar jigni libertatea individuala a femeei, apoi ea nu poate sa conducă la nici un resultat practic, de oare ce nimic nu împedică pe femee de a părăsi din nou casa barbatului. Suntem deci siliți a conchide că obligația impusă femeei de a locui împreuna cu barbatul sĕu prin art. 196 C. C. este și remâne o obligație pur morală. Veḑi în acest sens, Laurent, III, 89. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1883, No. 31. Singura sancțiune juridica care poate să resulte din acest text este, pe de o parte, dreptul barbatului de a cere despartenia, considerând părăsirea domiciliului conjugal ca o insulta grava (v. Pand. fr., *Mariage*, I, 1569), ear pe de

Confiscarea.

Tribunalele civile n'ar putea însă nici într'un caz să ordoane confiscarea [1], nici să condamne pe o parte la executarea unui act care nu este impus de lege sau de convenția părților, și pe care ea refusă de a'l îndeplini [2].

Quantumul daunelor va varia după însemnătatea prejudiciului adus, și judecătorii vor avea în vedere gravitatea culpei comisă de autorul delictului sau quasi-delictului [3], fără a se ținea însă samă de starea sa de scăpătăciune sau de bogăție [4].

Daune materiale.

In caz de daună materială, quantumul daunelor trebue în principiu să fie egal cu paguba suferită [5], fără însă

---

altă parte, refusul bărbatului de a servi o pensie alimentară femeei cât timp ea s'ar opune, fără nici o causă binecuvêntată, a relua viața comună. Pand. fr., *Mariage, loco cit.*, Laurent, III, 90. Cpr. Trib. Angulême, 26 fevr. 1872 și Trib. Lille, 10 nov. 1887. Pand. fr., *Aliments*, 26 urm. Vedi și Trib. civ. Lyon, 11 martie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 2. 91.

Dreptul femeei la alimente în timpul căsătoriei.

Femeea va avea însă drept la alimente, de și ea n'a cerut despărțenia, de câte ori se va dovedi în fapt că bărbatul a gonit-o din domiciliul conjugal și refusă de a'i procura mijloace de existență. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1893, No. 83. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1237. Bulet. S-a I, 1884, p. 704. C. Focșani, București și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 84. *Dreptul* din 1874, No. 25 și 41. Laurent, III, 54, 56. Vedi Pand. fr. t. VI, *Aliments*, 25 și t. 1, partea II a lucrărei noastre, p. 83, text și nota 2.

Casurile în care judecătorii pot admite confiscarea.

[1] Confiscarea este, în adevĕr, o pedeapsă care nu poate fi ordonată de cât de tribunalele represive, în casurile anume determinate de lege. (V. de exemplu, art. 386, 391, 394 C. pen.; art. 17 L. asupra poliției vênatului din 2 novembrie 1891; art. 167 urm. L. vamală din 15 iunie 1874; art. 75 urm. L. monop. tutunurilor din 28 fevr. 1888; art. 18. L. monopolului chibriturilor și cărților de joc din 31 martie 1886, etc. Cpr. Sourdat. I, 468 *bis*.

[2] Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 156

[3] Laurent, XX, 530, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1107.

[4] Fuzier-Herman, III, No. 1108.—*Contrà*, C. Nancy (D. P., 79. 2. 47), care declară aplicabil, în specie, prin anologie, art. 190 C. C. după care alimentele se dau în proporțiune cu trebuințele aceluia ce le reclamă și cu starea aceluia care e dator să le intimpine. Nu vedem însă nici o rațiune de a se aplica în specie acest text edictat pentru o materie cu total specială.

[5] Vedi aplicațiunea acestui principiu *suprà*, p. 402, 403, *ad notam*.

ca daunele să fie pentru acel care le dobêndește o sorginte de câștig. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord [1].

Daune morale.

In caz de daună morală, judecătorii, într'o măsură prudentă și moderată, vor aprecia care este dauna probabilă și verisimilă ce a suferit partea lezată [2].

Cu toate că judecătorii sunt, în privința aprecierei quantumului daunelor, suverani apreciatori, totuși, prin excepție, în unele casuri speciale, legiuitorul a fixat el insuș dauna pe care tribunalele trebue s'o admită.

Art. 501 C. com.

Astfel, art. 501 din codul comercial, care declară pe proprietarul unui vas responsabil de faptele căpitanului și a celorlalte persoane ale echipagiului, pentru tot ce privește vasul și expedițiunea, îi permite de a se libera de respundere prin abandonul vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datorește sau este a i se datori, ceea ce va fi foarte avantajos de câte ori dauna causată de căpitan va fi mare, ear valoarea vasului sau navlului de mică insemnătate [3].

L. telegrafo-postală din 1892.

Statul nu plătește, la caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poștă, de cât sumele anume prevědute de legea telegrafo-postală (art. 97 L. din 19 iulie 1892), etc.

Constrêngerea corporală.

In Francia, înainte de legea de la 22 iulie 1867, care, după propunerea lui Rouher, a desființat constrêngerea corporală în materie civilă și comercială, această instituțiune de alte timpuri născută din robie, condamnarea pronunțată pentru daune resultând din delicte sau quasi-delicte era executorie prin constrêngerea corporală a acelui condamnat [4]. La noi, asemene anomalie n'a existat nici o dată, pentru că, de şi legea asupra constrîngerei corporale n'a fost abrogată prin altă lege, totuşi ea s'a născut moartă şi n'a fost nici o dată aplicată. Acesta este unul din rarele casuri de desuetudine, căci, în regulă generală, o lege votată şi promulgată nu poate fi abrogată de cât prin o altă dispoziţie legislativă, şi deci, nu poate cădea prin neuz în desuetudine [1]. (Cpr. art. 5. C. italian, art. 9 C. austriac, etc.)

---

[1] Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1110 urm.

[2] Vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1109. Cpr. Laurent, XX, 395, 525.

[3] Vedi asupra acestei dispozițiuni derogatorie de la dreptul comun, Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, V, 176 urm. și *infrà*, explic. art. 1000.

Dreptul belgian.

[4] Constrêngerea corporală poate și astăzi fi pronunțată în Belgia, în materie civilă, pentru restituțiuni, daune-interese și cheltueli resultând din acte ilicite severșite cu rêutate și de rea credință, adecă pentru delicte, ear nu pentru quasi-delicte. L. din 27 iulie 1871. Legiuitorul belgian n'a avut curajul de a rupe de o dată cu trecutul; el s'a oprit în drum. Constrêngerea corporală trebue însă cu timpul să dispară din toate legislațiunele moderne, pentru că, dupa cum

Casul cànd delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate.

Art. 1003.—Când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ţinute solidar pentru despăgubire. (Art. 918, 1039 urm., 1543, 1551 C. C. Art. 142 Pr. civ. Art. 393, § 2 C. com. Art. 196 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 840, 1833 C. german din 1896. Art. 60 C. federal al oblig. din Elveţia. Art. 55 C. pen. fr. Art. 1733 C. Calimach, etc. **Art. 1156 C. italian**).

Art. 55 din codul penal francez prevedênd că toţi acei condamnaţi pentru aceiaş crimă sau pentru acelaş delict sunt ţinuţi solidar, adecă unul pentru altul, pentru totalitatea amendelor, restituţiunelor, daunelor şi cheltuelelor la care au fost condamnaţi [2], jurisprudenţa şi o parte însemnată din doctrină aplică această dispoziţiune şi în materie

---

foarte bine dice Titus-Livius (*Ist. rom.*, VIII, 28), datoriele obligă bunurile, ear nu persoana debitorului: „*Pecunia creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium esse*".

[1] Cpr. Trib. Ilfov (O. Niculescu preşed.) *Dreptul* din 1891, No. 5. Vedi şi Demolombe, I, 130. Aubry et Rau, I, § 29, p. 56, text şi nota 2. Vedi şi t. I, parte I, a lucrărei noastre, p. 11, *şi suprà*, p. 136, nota 5.—Sub legea veche, desuetudinea era, din contra, la noi, un mod de abrogare tacită a legilor. Cas. rom. Bulet. 1863, p. 405. Astfel, regula dreptului canonic care oprea pe doi fraţi de a lua în căsătorie două surori, picase în desuetudine. Cpr. C. Iaşi, *Dreptul* din 1879, No. 25.—Tot astfel, formalităţile prevădute de codul Ipsilant în privinţa foilor dotale, nu s'au aplicat nici o dată. Vedi Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român* (1849, Bucureşti), p. 47.

Art. 196 L. vamilor din 1874.

[2] Acest text n'a fost reprodus de legiuitorul nostru, însă art. 196 din legea vamilor de la 15 iunie 1874 prevede ca condamnaţiunele civile contra mai multor persoane pentru unul şi acelaş fapt de fraudă, vor fi solidare, atât pentru restituţiunea mărfurilor confiscate, care vor fi fost restituite provisor în casurile prevădute de lege, cât şi pentru amenda şi cheltueli de judecata. Vedi *infrà*, p. 492.

civila, la delicte și la quasi-delicte [1]. Legiuitorul nostru, din fericire, ne a scutit însă de această controversă, căci art. 1003 reproducênd art. 1156 din codul italian [2], admite, în caz de delicte sau quasi-delicte, solidaritatea în termeni expreși. Și trebue să observăm că este vorba în specie de o adevarată solidaritate *legală*, careia, prin urmare, vom aplica toate efectele solidarităţei în genere (art. 1042—1046), ear nu de o pretinsă solidaritate imperfectă, aşa precum susţin unii în Francia (cpr. Colmet de Santerre, V, 135 bis II şi III); căci vom vedea că solidaritatea aşa ḑisă imperfectă, iscodită de unii autori, este necunoscută de legiuitor.

---

[1] Vedi în acest sens. Demolombe, XXXI, 692, 693 și XXVI, 279 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383. No. 34, 35. Sourdat, I. 473 urm. 704. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749, text și nota 6. Demante. V, 135 bis III. Cpr. Cas. fr. D. P., 95. 1. 72. D. P., 94. 1. 439. D. P., 92. 1. 335 și 348, etc.—*Contrà*. Baudry, II. 989 și 1350. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 4, p. 277 și IV, p. 488, No. 604. Laurent, XVII, 318 urm. și XX, 619. Vedi asupra acestei controverse, de care legiuitorul nostru ne a ferit prin art. 1003, Pand. fr., *Oblig.*, I, 306 urm.

[2] Eata, în adever, cum se exprima art. 1156 din codul italian, pe care legiuitorul nostru l'a tradus *ad litteram*: „*Se il delitto o quasi-delitto è imputabile a più persone, queste sono tenute in solido al risarcimento del danno cagionato*". Codul austriac are o dispoziție aproape identică: „*Wenn der Schaden vorsätzlich zugefügt worden ist*, dice art. 1302 din acest cod, *oder, wenn die Antheile der Einzelnen an der Beschädigung sich nicht bestimmen lassen, so haften Alle für einen und Einer für Alle; doch bleibt demjenigen, welcher den Schaden ersetzt hat, der Rückersatz gegen die Uebrigen vorbehalten*". Eata cum codul Calimach traduce acest text, în § 1733: „Daca mulți tot odata au vătămat pe cineva, să osândesc a-i face despagubire (*damnum emergens*) sau deplină satisfacție (*damnum emergens et lucrum cessans*), toți dimpreună sau unul pentru toți, căruia remâne drit să ceară pe urmă de la ceilalți impreuna vinovați analogisita lor sumă pentru pricinuita vatamare". Solidaritatea exista deci, în privința delictelor și quasi-delictelor, în vechea legislațiune a Moldovei, și legiuitorul actual a reprodus cu drept cuvênt vechia tradițiune a țărei, care, de altmintrele, era consacrată și în dreptul roman prin texte positive. Vedi, de exemplu, L. 2. Pr., Dig., 9, 4, *De noxalibus actionibus*, unde se dice: „*Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim videtur dominus occidisse*". L. 1. § 4. Dig., 2, 10, *De eo per quem factum erit*, dice de asemene: „*Si plures dolo fecerint, omnes tenentur; sed si unus præstiterit pœnam, cæteri liberantur: cum nihil intersit*". Dispozițiuni analoge există și în alte legislațiuni straine. Vedi, de exemplu, art. 60 din codul federal al obligațiilor din Elveția: art. 840, 1843 C. german din 1896, etc. Eată cum se exprima art. 840 din acest din urma cod: „*Sind für den aus einer unerlaubten Handlung entstehenden*

De câte ori deci dauna a fost causată de mai multe persoane, fie care din aceste persoane va putea fi urmărită pentru despăgubirea intreagă (art. 1042)[1], remănênd ca acel care a plătit pentru toţi să exercite recursul sĕu contra celorlalţi co-faptaşi prin acţiunea *negotiorum gestorum*, după cum prevede anume art. 1859 din codul cantonului Zurich. (Art. 1052, 1053 C. C.).

Pentru ca solidaritatea legală prevĕḑută de art. 1003 să poată avea loc, trebueşte neaparat ca paguba să resulte din unul şi acelaş fapt, sevêrşit de mai multe persoane, căci dacă ea ar resulta din mai multe fapte deosebite, fie care va respunde numai de fapta sa[2].

Inchirierea unui imobil spre a se ţinea în el o casă de toleranţă.

Când un proprietar îşi închirieaza imobilul seu spre a se ţine în el o casă de toleranţă (bordel) unui antreprenor care exercită acest comerţ necinstit, de şi tolerat de lege[3], nu există două fapte deosebite, ci unul şi acelaş,

---

Schaden Mehrere neben einander verantwortlich, so haften sie, als Gesammtschuldner". Textul nostru este, după cum am vĕḑut, reproducerea *ad litteram* a art. 1156 din codul italian. Veḑi asupra acestui text, Giorgio Giorgi, V, 193. 195. 255, 409. —Regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕucescu, tăgăduise în prefaţa vol. II de a arata tot ce legiuitorul nostru a împrumutat de la acel italian, şi cu toate aceste, la comentariul foarte succint a art. 1003 (II, 465), nu găsim nici o amintire despre codul italian. Am observat că, nu pentru prima oară, eruditul comentator al obligaţiilor nu s'a ţinut de cuvênt.

[1] Cpr. Cas. rom., S-a, 15 nov. 1894. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. Cas. anul 1894, p. 1056.

[2] Laurent, XX, 541. Pĕucescu, II, 465. Cpr. C. Paris. D. P., 73. 5. 402, No. 5 şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1885, No. 33.

[3] S'a ḑis, în adevĕr, că, prostituţia este un rĕu necesar. Eată cum se exprima, în această privinţă, un autor englez, Lecky, în *European morals*: „La prostituée, type suprême du vice, est en même temps la gardienne la plus efficace de la vertu. Sans elle, la pureté inattaquée d'innombrables foyers domestiques serait souillée, et plus d'une qui, dans l'orgueil de sa chasteté préservée des tentations, ne pense à cette

care este causa unică a daunei pricinuite. De aceea, atât proprietarul cât și antreprenorul casei de prostituție pot, în specie, fi condamnați solidar la daune către proprietariĭ caselor vecine, din causa deprecIărei aduse imobilelor lor prin acest fapt, și aceasta chiar dacă imobilele în chestiune ar fi fost clădite sau dobêndite de proprietariĭ actuali în urma deschiderei casei de toleranță [1].

Admiterea solidarităţei pentru faptele penale. Solidaritatea legală prevědută de art. 1003 se va aplica, în privința daunelor civile, și la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict, sau unei contravențiuni [2].

Legea vamală. Astfel, toți co-autoriĭ unei fraude vamale sunt respundětori solidari către Stat de daunele causate prin acest fapt [3].

Delicte silvice. De asemenea, despăgubirele civile resultând dintr'un delict silvic, trebuesc acordate în mod solidar, când delictul este comis de mai multe persoane [4].

Tăinuire. Art. 53 C. pen. Tăinuirea constituind însă, în diferitele casuri specificate de art. 53 C. pen., un fapt independent, un delict

---

misérable femme que dans un dégoût mêlé d'indignation, aurait connu les tortures du remords et du désespoir. C'est sur cette créature dégradée et ignoble que s'assouvissent les passions qui eussent peut-être rempli le monde d'ignominie. Tandis que les croyances et les civilistions naissent, passent et disparaissent, elle demeure, prêtresse éternelle de l'humanité, flétrie pour les péchés du peuple". Vedi Yves Guyot, *La prostitution* (Paris, 1883), p. 3.

[1] Vedi *suprà*, p. 405. Cpr. C. Aix. D. P., 79. 2. 219, 220 și D. P., 62. 2. 156.—*Contrà*. C. din Besançon. D. P., 60. 2. 4.

[2] Cas. rom. Bulet. S-a II-a, 1874, p. 69. Cpr. Bulet. 1873, S-a 2-a, consid. de la p. 142. Bulet. S-a II, 1881, p. 422.

Solidaritatea nu va avea însă loc, de și mai mulți inculpați ar fi fost urmăriți la un loc și condamnați prin una și aceiaș hotarîre, dacă crimele sau delictele comise de dênșiĭ ar fi deosebite. Cpr. Cas. fr. D. P., 46. 1. 80. Fuzier-Herman, III, art. 1202, No. 263.

[3] Cas. rom. S-a I, Bulet. 1886, p. 695. Vedi art. 196 din legea vămilor citat *suprà*, p. 489, nota 2.

[4] Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 353.—Ca element constitutiv a obligațiunei solidare pentru despăgubirele ce nasc din delicte sau quasi-delicte, se cere însă existența unei înțelegeri comune între diferiții delincuenți. In lipsa de o asemene înțelegere, responsabilitatea se împarte, în delictul silvic de introducere de vite spre pășune în pădurele Statului, în raport cu numěrul de vite ce fie care din ei a introdus și pășunat. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 841.

sui-generis, pentru care legea penală prevede o anume pedeapsă, tăinuitorul nu se consideră ca cum ar fi cooperat la severșirea faptului principal, nici ca complice. Prin urmare, el nu poate fi declarat respundetor solidar pentru întregul prejudiciu causat de autorii furtului; el respunde numai pentru prejudiciul causat prin propriul seu fapt de tăinuire, adecă numai pentru obiectele ascunse de dênsul, car nu pentru toate obiectele furate [1].

Aceste sunt adevaratele principii. Curtea de Casație le tăgăduise prin o decisie anterioară [2], însă n'a trecut mult și ea s'a reintors la adevaratele principii, recunoscênd însuș eroarea în care căduse. Tăinuitorii numai atunci ar putea fi declarați respundetori solidari de daunele civile dimpreună cu autorul principal, când s'ar dovedi că intre acest autor și intre dênșii a existat o legatură atât de intimă, în cât există o unitate de delict [3]; și încă și în asemene caz, s'ar putea susține, nu fără succes poate, că tăinuirea constitue un fapt independent de furt.

Tot ce se poate dice este numai că responsabilitatea tăinuitorilor este solidară cu acea a autorilor principali, în privința cheltuelelor de judecată la care a fost expusă partea civilă prin urmărirea delictului [4]. (Cpr. art. 142 Pr. civ.).

Dovedirea delictului sau quasi-delictului.

Acel care cere daune din cauza unui delict sau quasidelict trebue, ca ori ce reclamant, să 'și dovedească pretențiunele sale (art. 1169), adecă, pe de o parte, existența din partea pârîtului a unei culpe comise fie cu intențiune, fie din negligență sau imprudență [5], car pe de altă parte, quantumul daunelor aduse prin faptul ilicit al adversarului.

---

[1] Cas. rom. S-a II. Bulet. 1874, p. 69. Cpr. C. Paris, 18 fevr. 1837. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 793, nota 2.

[2] Cas. rom. S-a II. Bulet. 1873, p. 141.

[3] Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892, p. 617. Cpr. și Bult. Cas. S-a II, anul 1893, p. 662.

[4] Cas. rom. S-a II. Bulet. anul 1881, p. 422.

[5] Vedi T. Huc, VII, 95 și VIII, 424. Arntz, III, 476. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 547. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Sourdat, I, 333, 605 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1166 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 70. 1. 361. D. P., 90. 1. 122. C. Bastia. D. P., 91. 2. 324. Cas. rom. S-a I. Bulet. Cas. anul 1888, p. 748. Bulet. Cas. anul 1883, p. 801.

Presumpțiunea culpei contractuale. Controversa.

Culpa delictuală nu se presupune, în adevăr, nici o dată, ci numai acea contractuală (art. 1082, 1160)[1].

Fiind vorba, în specie, de fapte materiale pentr ucare acel care a suferit paguba a fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă, se înțelege că ori ce dovadă este admisibilă în această privință, precum, marturi, presumpțiuni, mărturisire, jurămênt, etc.[2].

Așa dar, culpa delictuală nu se presupune nici o data[3]. Ea trebue să fie stabilită de acel care o invoacă.

Aceste principii au dat însă loc la dificultăți în privința transportului de persoane, din causa ca textele care

---

Abordagiu.

Astfel, căpitanul unui vas n'ar putea fi declarat responsabil de lovirea unui alt vas (abordagiu), de și pe un timp de ceață și în contra regulamentelor internaționale, ar fi dat o prea mare vitesă vasului, dacă nu se stabilește în fapt că colusiunea se datorește unei culpe oare care. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 391. Vedi și *suprà*, p. 426, text și nota 3.

[1] Vedi *suprà* p. 397, nota 4 și *infrà*, p. 504.—Cu toate acestea, sunt autori care susțin ca, în materie de culpa contractuala, ca și în materie de culpa extra-contractuală, nu exista nici o presumpțiune de culpa, presumpțiunea legală fiind o *dispensa de dovadă*. Creditorul care cere executarea unei obligațiuni din partea debitorului nefiind obligat a dovedi culpa acestui din urmă, va stabili numai ca o prestațiune îi era datorită în baza unui contract, și atâta tot. Prin urmare, dic acești autori, de câte ori debitorul nu'și îndeplinește obligația sa, atunci când aceasta era cu putință, de atâte ori el este în culpă. Culpa, în acest sistem, nu este deci numai *presumată*, ci chiar *realisată*. Vedi Saleilles, *op. cit.*, 333, p. 394 și p. 390, nota 1. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 459, colona 1. Vedi și T. Huc, VIII, 424, p. 562.

[2] T. Huc, VIII, 424. Laurent, XX, 548. Sourdat, I, 607. Cas. fr., 15 nov. 1887. Sirey, 90. 1. 471. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1881, p. 12 și *Dreptul* din 1881, No. 34. Vedi și *suprà*, p. 397, nota 4. Judecătorii vor putea de asemene să defere jurămêntul supletor mai cu samă pentru a hotarî quantumul daunelor. Cpr. Sourdat, I, 618.

Art. 1435 C. C.

[3] Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un vecin, nu poate dobêndi daune de la acest vecin de cât dacă va stabili ca focul a avut de causă greșala sau imprudența lui, art. 1435 care stabilește o presumpțiune legală de culpă în favoarea proprietarului și în contra chiriașului fiind relativ numai la raporturile dintre chiriaș și proprietar și neputênd fi aplicat la alte casuri. C. București. *Dreptul* din 1886, No. 69. Cas. fr. și C. Bastia. D. P., 90. 1. 122 și D. P., 91. 2. 324.

stabilesc responsabilitatea cărăușilor se ocupă numai de lucruri, și chestiunea este de a se ști dacă aceleași dispozițiuni sunt aplicabile și la persoane.

Despre transportul de persoane.

Art. 1475 C. C.—Cărăușii sunt respundetori de perderea și stricăciunea lucrurilor încredințate lor când ei nu probă că s'au perdut ori s'au stricat din causă de forță majoră sau casuri fortuite. (Art. 1080, 1083, 1156 C. C. Art. 425, 506 C. com. Art. 1784 C. fr.).

Art. 425 C. Com.—Cărăușul este respundetor de perderea sau stricăciunea lucrurilor ce'i au fost încredințate spre transport, din momentul în care le primește până la acela al predarei lor destinatarului, afara dacă nu probează că perderea sau stricăciunea au provenit din caz fortuit sau din forță majoră, din chiar vițiul propriu al lucrurilor sau din natura lor, din faptul expeditorului sau din acel al destinatarului. (Art. 1475 C. C. Art. 400 C. ital. Art. 103, 104 C. fr. Art. 4 L. belgiana din 25 aug. 1891, asupra contractului de transport, etc.).

Precum vedem, *în privința lucrurilor*, cărăușii [1] sunt responsabili de perderea și stricăciunea lor, de câte ori nu probează casul fortuit sau forța majoră, vicIul propriu al lucrului, faptul expeditorului, etc. [2]

Această disposiție, aplicabilă fără îndoială și la ba-

Ce se înțelege prin cărăuși.

[1] Prin carauș *(voiturier)*, se înțelege ori ce agent de transport (art. 413, § 2 C. com.), individ sau companie, ori care ar fi modul prin care transportul s'ar opera, pe apă, pe uscat, prin calea ferată (cpr. Cas. fr. D. P., 58. 1. 421), și prin ori ce alte mijloace pe care le ar descoperi geniul omului. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 553. Cpr. Trib. Ilfov. 14 octombrie 1897. *Curierul judiciar* din 9 noembrie 1897, No. 40. Acei care au profesiunea de a strămuta mobilele persoanelor dintr'un loc în altul cu trăsurile lor *(les entrepreneurs de déménagements)* sunt adevarați carauși. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1638.—*Contră*. Trib. și C. Paris. *Gaz. Palais*. 96. 1. 245 și 780.—Cât pentru acei care strămută obicinuit mobilele persoanelor dintr'un oraș în altul prin intermediul căilor ferate, sau prin alte mijloace de transport, ei nu sunt cărăuși, ci închirietori de servicii. Baudry et Wahl. *op.* și *loco cit*. C. Lyon. D. P., 95. 2. 294.

Dreptul roman.

[2] Și la Romani, caraușul respundea de lucrurile încredințate lui, afară de împrejurarea când perderea se datorea unui caz neprevĕdut, *nisi si quid damno fatali contingit*. (L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones, Stabularii*, etc.).—Proprietarul vasului avea, în ori ce caz, dreptul să ceară prețul chiriei. L. 61, § 1. Dig., 19, 2, *Locati Conducti*.

gajele călătorilor [1], care nu este de cât o consacraţiune a principiilor generale în materie de contracte (art. 1080, 1082, 1083, 1156), este ea aplicabilă la transportul de persoane, la caz de accident întâmplat unui călător, sau reclamantul trebue el să stabilească culpa cărăuşului?

Se susţine că regulele responsabilităţei civile, în materie de transport de persoane, sunt cârmuite numai de art. 998 urm. şi că art. 1475 C. C. şi 425 C. com. se aplică exclusiv la transportul lucrurilor sau mărfurilor. Pentru a se ajunge la acest resultat cu totul straniu, care pune mai presus conservarea obiectelor neînsufleţite de cât siguranţa călătorilor, s'a dis că marfa sau bagajul încredinţat cărăuşului fiind un obiect cert şi determinat, depositarul ei nu poate fi scutit de obligaţia de restituire de cât dovedind casul fortuit sau forţa majoră (art. 1156), pe când călătorul nu este un corp cert, această calitate presupunênd neaparat un lucru neînsufleţit [2].

Astfel, în această teorie, dacă m'am suit în tren spre a merge la Bucureşti, înregistrând şi un cufăr ca bagaj, la caz de un accident care ar aduce atât moartea mea cât şi perderea cufărului, moştenitorii mei nu vor avea nici o probă de făcut, pentru a fi despagubiţi de perderea cufărului (art. 1475 C. C., 425 C. com.), pe când ei vor trebui să dovedească o culpă sau cel puţin o negligenţă din partea administraţiunei căilor ferate pentru a dobêndi daunele materiale şi morale causate prin moartea mea. Or, tocmai aceasta ne se pare cu desevêrşire inadmisibil, si-

---

[1] Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 709. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1669.

[2] Vedi in acest sens, C. Amiens, D. P., 82. 2. 163. Cas. fr. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., V. (anii 1878—1886), 1, p. 299. C. Poitiers, *Pand. Périod.*, 88. 2. 45. Trib. şi C. Paris. D. P., 94. 2. 214. D. P., 93. 2. 125. *Pand. Périod.*, 95. 2. 209 urm. şi nota lui F. Chesney. *Pand. Périod.*, 1896. 2. 16 şi 18. Trib. Annecy, 3 mai 1893 şi Trib. Niort, 11 iulie 1893. *La Loi* din 30 oct. 1893 şi *Gaz. Tribun.*, din 1 novembrie 1893. In acelaş sens, Guillouard, *Tr. du contrat de louage*, II, 765. Féraud-Giraud, *Code des transports*, III, No. 120. Guillemain, *Des transports successifs*, p. 123 urm. Jacqmin, *Exploitation des chemins de fer*, 159. Mesdach de ter Kiele, *Conclus.* sub *Cas. belg.* 5 oct. 1893. Sirey, 94. 4. 5. Curtea din Paris (16 dechem. 1873) a declarat pe o companie de drum de fer neresponsabila de tentativa de asasinat comisă în drum de fer contra unui calator. D. P., 74. 2. 126.

guranța călătorilor meritând dacă nu mai multă, cel puțin atâta îngrijire ca și mărfurile încredințate cărăușului. Nu este exact de a se dice, așa precum dice Curtea de casație din Francia, că responsabilitatea cărăușului este cârmuită de art. 998 și 999, căci, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, responsabilitatea cărăușului resultă din contract, ear nu din delict sau quasi-delict. El se obligă, în adevĕr, a transporta atât marfa cât și pe călător într'un termen hotărît la un loc anume destinat prin un contract (contractul de transport), și de câte ori este vorba de o responsabilitate contractuală, casul fortuit este în sarcina debitorului care'l aleagă (art. 1156, 1169). Călătorul trebuind să ajungă teafăr la destinație, *sain et sauf*, de câte ori se întâmplă un accident, cărăușul nu'și-a îndeplinit obligația, și ca atare, el poate fi tras la respundere, dacă nu stabilește că întârdierea sau accidentul se datorește unui fapt care nu'i poate fi imputat (art. 1082). Art. 1475 C. C. și 425 C. com. nu fac de cât a aplica dreptul comun la transportul lucrurilor, și soluțiunea ar fi aceiaș chiar dacă aceste texte n'ar avea ființă. Textele suscitate sunt deci afară din causă și responsabilitatea cărăușului, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, resultă din principiile generale ale dreptului.

O decisie care, la caz de accident, nici n'ar pomeni de art. 1475 C. C. și 425 C. com., ci ar face pe cărăuș responsabil numai pe baza principiilor generale ale dreptului, dicĕnd, de exemplu, că, din causa accidentului survenit, cărăușul nu și-a îndeplinit obligația sa, și că, în baza art. 1082, el trebue să repare dauna adusă prin această inexecutare, dacă nu dovedește că accidentul se datorește unui caz fortuit, ar fi destul de motivată și ar remânea în picioare. Aceasta dovedește până la evidență că responsabilitatea cărăușului este contractuală, și că art. 998, 999 n'au ce căuta în specie. Aceste sunt adevaratele principii, și ele au fost consacrate de curĕnd atât de tribunalul cât și de curtea din Paris [1].

---

[1] Vedi *Pand. Périod.*, 1892. 2. 129 și nota lui M. Chauveau, profesor la facultatea din Rennes. D. P., 92. 2. 557. *Gaz. Palais*, 94. 1. 720. *Idem*. C. Aix. *Pand. Périod.*, 88. 2. 45. C. Paris, 27 nov. 1886 și C. de justiție din Luxemburg. 2 aug. 1877. D. P., 85. 1. 434. nota *a* și *b*. Această din urmă decisie se mai gasește încă publicată și în *Pand. Chron.*, VI, I, p. 299, nota *a*.

Dreptul străin.

Câteva legislațiuni străine au admis în mod expres această soluțiune care, din toate punctele de vedere, se impune. „Cărăușul, dice art. 4 din legea belgiană de la 25 august 1891, asupra contractului de transport, care abroagă și înlocuește în mod fericit art. 96—108 din codul comercial, respunde de stricăciunea sau perderea lucrurilor, *precum și de accidentele întâmplate călătorilor*, dacă nu probează că stricăciunea, perderea sau accidentele provin din o causă străină care nu'i poate fi imputată". Legea germană din 7 iunie 1871 și legea ungurească din 7 iulie 1874 conțin dispozițiuni redactate în acelaș sens [1].

Raporturile între patroni și lucrători.

Chestiunea ce am discutat mai sus presintă o mare analogie cu altă chestiune nu mai puțin controversată, și anume, cu acea de a se ști dacă lucrătorul care a fost victima unui accident industrial trebue, pentru a putea cere daune de la patronul sêu, să dovedească o culpă din partea acestuia, sau dacă patronul trebue să dovedească casul fortuit.

Unii raționând în acelaș mod, decid și de astă dată că patronul nu respunde de drept de accidentele întâmplate lucrătorilor sêi. El nefiind responsabil de cât conform art. 998, 999, nu datorește nimic de câte ori nu se dovedește că el este în culpă [2].

Tot acolo, nota *b*, se mai găsește încă publicată în acelaș sens o decisie a C. din Bruxelles, cu data din 28 nov. 1881. Vedi în acelaș sens, nota lui Sarrut, în D. P., 85. 1. 433 urm. T. Huc, VIII, 425. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 709, 709 bis. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 87 urm. Sourdat, II, 1058. Baudry, II, 891, *in fine* și III, 725. Emion, *Manuel pratique ou traité de l'exploitation des chemins de fer*, 150, p. 139 urm. Bédarride, *Transport par chemins de fer*, II, 439, 440. Palaa, *Dictionnaire législatif et réglementaire des chemins de fer*, etc., I, p. 32. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1687 urm. Verne de Bachelard, *Resp. des ch. de fer en mat. de transport*, p. 144 urm. Vedi în acelaș sens, nota lui Lyon-Caen în Sirey, 85. 1. 129 și nota în *Pand. Chron.*, (anii 1878—1886), 1, p. 299 urm. Vedi asupra acestei controverse. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1281 urm. Pand. fr. Répert., t. 16, v° *Chemins de fer*, 5010 urm. Vedi și F. Chesney, nota în *Pand. Périod.*, 97. 1. 516, colona 2.

[1] Codul civil italian reproduce fără nici o schimbare, în art. 1631 C. C., art. 1784 din C. fr. reprodus și de legiuitorul nostru. Acest text se vede reprodus de Laurent, fără nici un comentar, în Ante-proiectul de revisuire (art. 1848).

[2] „Considerând, dice Curtea din Rennes, 20 martie 1893, că

La aceasta se respunde însă cu drept cuvênt că contractul încheiat între lucrător și patron obligă pe acest din urmă, nu numai a'i plăti salariul promis, dar încă a veghea la siguranța vieței lucrătorului și a'l apara contra consecințelor pericolelor inerente lucrărei sale [1].

---

art. 1412 (1710 C. fr.), care cârmuește materia locațiunei de lucrări și de industrie, nu impune patronului altă obligație de cât acea de a plăti lucrătorului prețul convenit". D. P., 93. 2. 526. O altă decisie a Curței din Bordeaux, din 9 nov. 1892, dice că contractul de locațiune de servicii nu implică din partea patronului o obligație contractuală de a garanta siguranța lucrătorului, și că patronul nu este responsabil de cât in caz de a fi comis o culpă. S., 93. 2. 148. *Idem.* Cas fr., D. P., 94. 1. 479 și *Pand. Périod.*, 95. 1. 90. D. P. 97. 1. 517. S., 97. 1. 17 și 229. Cas. belg. S., 90. 4. 17. D. P., 86. 2. 153. C. Orléans și Nancy. *Pand. Périod.*, 94. 2. 217. D. P., 97. 2. 110. Guillouard, *Louage*, II, 860.

Alte hotărîri lasa sarcina probei culpei patronului tot în sarcina lucratorului, punênd însă în principiu că patronul este obligat să iee oare care mesuri de protecțiune în favoarea lucrătorilor sei, el fiind în culpă de câte ori nu le a luat; însă, și în acest caz, după cum am spus, patronul nu poate fi obligat a plati daune de cât în casul când se stabilește o culpă din parta lui. Vedi în acest sens, Cas. belg., 8 ian. 1886. D. P., 86. 2. 153. *Idem.* D. P., 84. 2. 89. D. P., 81. 2. 79. In puterea acestor principii, s'a decis că lipsa de soliditate a schelei pusă de patron la disposiția lucrătorilor, constitue din partea acestuia o infracțiune la obligațiunele sale și o culpa care poate să'l facă responsabil, la caz de accidente. C. Douai, 27 mai 1895. D. P., 97. 2. 132.

[1] Mai mult încă, patronul este obligat să apere pe lucrătorul seu în contra propriei sale inexperiențe și imprudențe (cpr. C. Caen și Orléans. D. P., 81. 2. 79. D. P., 86. 2. 12): de unde resultă că el este în culpă de câte ori a neglijat de a lua, în interesul lucrătorilor sei, precauțiunele pe care le cerea atât inexperiența profesională a acestora cât și natura delicată a lucrului care le fusese impus în afară de atribuțiunele lor obicinuite. Astfel, o companie de drum de fer a fost cu drept cuvênt declarata responsabilă de accidentul prin care unul din lucrătorii sei perduse un ochiŭ, din causa că acest lucrător fusese întrebuințat la un serviciŭ neobicinuit, și anume la sfarmarea unor petre resistente, fără ca compania să fi îngrijit a'i pune la disposiție ochelari. Cas. fr. D. P., 93. 1. 208. Vedi și C. Dijon. D. P., 78. 1. 297. In acelaș sens, C. Bruxelles, 3 april 1896. *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, din mai 1897, No. 5, p. 449. Cpr. D. P., 94. 2. 304. D. P., 95. 2. 394. Vedi și Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1294, 1297.

In puterea principiilor înscrise în art. 1082, 1083, 1156 și 1169 din C. C., patronul nu poate deci fi liberat de obligațiunea sa de cât dovedind că accidentul s'a întâmplat din culpa lucrătorului sau din caz fortuit ori forță majoră[1].

Art. 998, 999 trebuesc deci scoase din desbateri în casul de față, ca și în casul precedent, neputênd fi vorba de respunderea delictuală, ci de acea contractuală, de vreme ce între patron și lucrător s'a încheiat un contract, prin care cel de al doilea își închiriează serviciile sale celui dintâi. Patronul, prin natura însuș a contractului și prin puterea lucrurilor, se obligă a garanta lucrătorilor și muncitorilor sei siguranța vieței lor și a lua toate mêsurile neaparate pentru a preîntimpina ori ce pericol inerent lucrărei sau muncei lor, ear lucrătorul, la rêndul seu, se obligă a nu face ilusorii precauțiunele sau mêsurile de ordine luate în acest scop de patron[2].

Or, fiind vorba de obligații reciproce luate prin contract, se vor aplica principiile de la culpa contractuală,

---

Prin aplicarea acestor principii, Curtea din Grenoble (6 fevr. 1894) a declarat responsabil pe un patron de accidentul întâmplat lucrătorului sêu, pentru că nu luase precauțiunele excepționale pe care le cerea lucrarea la care acest lucrător fusese întrebuințat. D. P., 94. 2. 304.

Patronii sunt mai cu samă obligați a veghia la siguranța lucrătorilor lor, când între dênșii se găsesc copii minori care nu au experiența necesară. Cpr. C. Lyon, Aix, Paris, etc. D. P., 55. 5. 391, No. 23 și 2. 86. D. P., 71. 2. 41. D. P., 76. 2. 96. D. P., 77. 2. 204. D. P., 79. 2. 47. Vedi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1254 urm.

[1] Vedi în acest sens, nota lui Demangeat asupra închirierei de servicii, presentată Academiei de științi morale și politice. *Revue pratique de droit français*, t. 55, anul 1884, p. 556 urm. Labbé, nota sub Cas. belg. Sirey, 86. 4. 25. T. Huc, VIII, 427 urm. Sainctelette, *op cit.*, p. 140. Marc Sauzet, *Responsabilité des patrons*, etc. *Revue critique*, t. 12, anul 1883, No. 26 urm. M. Gérard și M. Planiol, *Revue critique*, t. 17 (1888), p. 426 urm. și 279 urm. Baudry et Wahl. *Louage*, II, 1330. In acet sens s'a pronunțat de mai mute ori trib. din Bruxelles (25 și 28 april 1885) și C. sup. de justiție din Luxemburg, 27 nov. 1884. D. P., 86. 2. 153, nota *a.* Vedi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1183 urm.

[2] Aceștia sunt chiar termenii unei hotărîri a trib. civil din Liège, din 31 dechembrie 1885, hotărîre citata de E. Delacroix in D. P., 1886, 2. 154, *ad notam*, colona 1.

ear nu de la acea delictuală: de unde resultă că, la caz de a se întâmpla un accident lucrătorului în timpul şi cu ocasiunea lucrului sĕu, acţiunea în despăgubire ce el are în contra patronului sĕu se va prescrie prin 30 de ani, conform art. 1890 C. C., aplicabil la contracte, şi aceasta chiar în casul în care culpa patronului ar întruni elementele unui delict prevĕḑut şi pedepsit de legea penală (omor fără voe întâmplat din nebagare de samă a patronului, din neîngrijirea sa sau din nepăzirea regulamentelor [1]).

Eminentul şi fostul nostru profesor de la Paris, Ernest Glasson, într'un memoriu presentat Academiei de ştiinţi morale şi politice, *Le Code civil et la question ouvrière*, se exprimă în termenii următori: „O doctrină nouă substitue noţiunei delictului civil acea a unei culpe contractuale, punênd dovada în sarcina patronului, prin faptul că'l obligă a stabili că el a făcut tot ce putea şi trebuea să facă pentru ca accidentul să fie înlăturat. Acest sistem nu este atât de folositor pe cât s'ar crede lucrătorului: căci, o dată admisă culpa contractuală, patronul nu va avea de cât să introducă în contractul de locaţiune o clausă de neresponsabilitate, care îl va sustrage astfel de mai înainte de la ori ce respundere“ [2]).

Dar oare adevarat să fie aceasta? Mai întâi, de câte ori va fi vorba de dol sau de o greşală gravă care este pusă pe aceiaş treaptă cu dolul, *dolo proxima* (L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I), asemene clausă nu va avea nici o valoare, pentru că toată lumea recunoaşte că nimene nu se poate scuti de respunderea care resultă din dolul sau reaua sa credinţă [3]): „*Illud non probabis*, dolum non esse

---

[1] Labbé, nota în Sirey, 87. 1. 169. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1339.—*Contrà*. Cas. fr., decisie citată. Sirey, *loco cit.* şi D. P. 88. 1. 411. Soluţia admisă de Curtea de casaţie din Francia şi combătută cu drept cuvênt de regretatul nostru profesor, Labbé, nu este de cât consecinţa logică a culpei delictuale (art. 998, 999), pe care jurisprudenţa o impută, după cum am vеḑut, pe nedrept patronului.

[2] Vеḑi şi R. Saleilles, nota în D. P., 97, 1, p. 439, colona 1.

[3] „*Magna negligentia, culpa est; magna culpa, dolus est*“. (L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*). Vеḑi şi L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se ḑice: „*Magnam negligentiam placuit in doli crimine cadere*“. Vеḑi *suprà*, p. 328, text şi nota 1, 447, n. 2 şi *infrà* (tom. VI), *Teoria culpelor*.

præstandum, *si convenerit; nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est; et ideo nec sequenda est*" [1]).

In cât privește *culpa levis*, care singură a mai remas în discuție, căci, după cum am vedut *suprà*, p. 396 și după cum vom stabili mai târdiu când ne vom ocupa despre teoria culpelor, *culpa levissima*, despre care vorbește un text din Digeste (L. 44, Dig., 9, 2), nici o dată n'a avut ființă nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, se decide, în adever, că părțile s'ar putea desărcina de respundere prin o clausă expresă a contractului (arg. din art. 1600, § 4) [2]); însă această teorie nu este aplicabilă în specie, pentru că, de câte ori se va întâmpla un accident lucrătorului în timpul lucrului seu, din causa negligenței sau imprudenței patronului, acest fapt va constitui neaparat un delict prevedut și pedepsit de legea penală, adecă un omor sau macar o rănire fără voe (art. 248, 249 C. pen.). Or, tocmai, chestiunea este de a se ști dacă, în asemene caz, patronul ar putea fi declarat neresponsabil în baza clausei din contract. Negativa ni se pare în afară de ori ce discuțiune, pentru că, în opinia contrară, contractul ar autorisa pe patron a comite un delict, adecă o infracțiune la legea penala, fără nici o respundere, și nu se poate admite ca cineva să se poată de mai înainte descarca de responsabilitatea care ar naște din un delict viitor. Art. 1707 din codul civil permite, în adevĕr, de a se face o transacțiune asupra acțiunei civile care ar naște din un delict, însă aceasta se referă la delictele sevĕrșite, ear nu și la acele viitoare [1]. Cu alte cuvinte, dacă mi s'a furat ceasornicul meu, pot să mĕ împac cu autorul furtului *în privința despăgubirelor civile*, fără a jigni întru nimic prin aceasta acțiunea publica; însă n'aș putea să convin de mai înainte cu dênsul că 'mi va plăti atâta, *dacă 'mi va fura ceasornicul.*

---

[1]) L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra* și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Vedi și legile citate *suprà*, p. 135, nota 3. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50. Sourdat, I, 662, VI. Giorgio Giorgi, III, 376. Larombière, I, art. 1137, No. 13. Troplong, *Dépôt*, 65. Molitor, *Oblig. en droit romain*, 1, 191. Baudry, II, 895. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1734. Lyon-Caen, *Revue critique*, t. 12, anul 1883, p. 648. Laurent, XVI, 296. Demante, V, 66 bis I. Toullier D. III, partea II, 226. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761, 2085.

[2]) Larombière, I, art. 1137, No. 12. P. Pont, *Petits contrats*, I, 996. Sourdat, I, 662 VI. Troplong, *Dépôt*, 65, 67. Saictelette, *op. cit.*, 5. F. Herman. *loco cit.*, 1383 urm. Gandouin, *Les accidents du travail*, p. 3. Thiry, II, 623, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761. Laurent, XXVII, 98. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234.—Principiul că culpa contractuală poate să fie mărită sau micșorată prin convenția părților era admis și la Romani ... „*nisi si quid nominatim convenit, vel plus vel minus in singulis contractibus: nam hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*". (L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris*). Astfel, mandatarul poate să convie că nu va respunde de greșelele comise în gestiunea mandatului seu, după cum poate să iee asupraș toate riscurile. Aceiaș soluție este admisă și în privința depositarului (art. 1600, § 4). L. 39, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50 și *Dépôt*, 25. *Idem. Ad Pandectas, tit. Mandati*, 36.

Dacă responsabilitatea patronului resultă din delict (art. 998, 999), ear nu din contract, așa precum stărue a se pronunța jurisprudența, cu toate că această teorie învechită nu are nici o bază juridică, patronul nu va putea nici odată să se descarce de respundere, pentru că, de și, în această privință, chestia este controversată, totuși vom vedea că, după majoritatea autorilor, nu se poate stipula imunitatea culpei delictuale sau quasi-delictuale. (Vedi *infrà*, p. 514).

Va să dică, și într'un caz și în altul, patronul remâne responsabil către lucrătorul care, fără a fi în culpă, și-a găsit moartea sau care a fost rănit în atelierul sĕu, și clausa prin care el ar fi stipulat neresponsabilitatea sa nu'i ar servi la nimic. Eată deci că aserțiunea D-lui Glasson nu este exactă, ear temerea sa că sistemul ce apărăm se întoarce în contra lucrătorului, este neîntemiată [2].

Unii autori recunosc că patronul este, prin natura lucrurilor, obligat a garanta siguranța vieței lucrătorilor ce întrebuințează, susținênd însă că el 'și-a îndeplinit obligația de câte ori a pus la disposiția lucrătorului instrumente bune și sănătoase, așa în cât acestuia ar incumba, în ori ce caz, sarcina de a dovedi că patronul este în culpă, pentru că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune [1].

---

[1] Vedi și *infrà*, p. 514.

[2] Cpr. Ch. Demangeat, *Le louage de services*, nota presentata Academiei de științi morale și politice, *Revue pratique*, t. 55, anul 1884, p. 558.

Această doctrină este însă cu desevêrșire falșă, după cum foarte bine obiectează Labbé [2], pentru că, dacă este de principiu că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune; din contra, de câte ori o obligație naște din contract, precum este în specie, debitorul trebue să justifice liberațiunea sa, ceea ce, la caz de neexecutarea obligațiunei, lasă a se presupune o culpă, până la dovedirea casului fortuit, dovadă ce trebue să se facă de debitorul care se pretinde liberat (art. 1082, 1165, § 3 și 1169) [3].

Patronul va fi deci responsabil de câte ori el nu va stabili că accidentul care a adus moartea sau rănirea lucrătorului seu, se datorește greșelei sau imprudenței acestuia, ori unui caz fortuit (art. 1082, 1156 § 3, 1169) [4].

Prin aplicațiunea acestor principii, Consiliul de Stat din Francia a decis (21 iunie 1895), că lucrătorul unui arsenal a Statului, care a fost victima unui accident în timpul lucrului şi care, în urma acestui accident ce nu se dovedeşte a fi imputabil negligenţei sau imprudenţei sale, se găseşte în imposibilitate de a'şi agonisi hrana de toate dilele, are drept la o despăgubire, şi Statul nu poate să susţie că nu are nici o respundere în această privinţă [1]).

---

[1] Glasson, *Le Code civil et la question ouvrière*, memoriu presentat Academiei de științi morale și politice. Cotelle, *Patrons et ouvriers. Responsabilité dans les accidents du travail, Revue critique*, anul 1893, t. 22, p. 310 urm.

[2] Labbé, nota în Sirey, 86, 4. 27.

[3] „Acel ce pretinde că, fără vicleșugul și lenivirea lui, s'au oprit la împlinirea datoriei sale dintr'un contract sau după legi, dice art. 1730 din codul Calimach (1298 C. austriac), dator este să dovedească disa sa‟.

Presumpțiunea culpei contractuale resultă din art. 1082 și 1169. Art. 1315, § 2 din codul fr. (art. nostru 1169), prevede anume că debitorul care se pretinde liberat trebue să stabilească liberațiunea sa, adecă executarea obligațiunei luate de dênsul, sau absența unei culpe în această executare. Acelaș principiu este admis și la noi, de și § 2 din art. 1315 C. fr. a fost eliminat de legiuitorul nostru. De câte ori creditorul a dovedit obligația debitorului, acestuia îi incumbă de a dovedi plata, daca el pretinde că a făcut-o. *Reus in excipiendo fit actor.* (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus*). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1326. Vedi *infrà*, explic. art. 1082 și 1169, și *suprà*, p. 397, nota 4, 494, text și nota 1.

[4] Patronul care va stabili că accidentul se datorește exclusiv unui caz fortuit, sau imprudenței lucratorului, va fi neaparat scutit de ori ce respundere. Cpr. C. Grenoble, Aix și Nancy, D. P., 93. 2. 534, D. P., 92. 2. 299, D. P., 95. 2. 450. Vedi și Sourdat, II, 912. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1307.

Chestiunea de faţă, în momentele actuale, când industria a luat o desvoltare atât de însemnată şi în ţara noastră, este o chestie socială şi e de datoria legiuitorului cu o oară mai înainte, de a lua mesuri grabnice pentru a asigura soarta şi viaţa muncitorilor, care au şi ei dreptul la protecţiunea legei. Această materie ar trebui să fie reglementată prin o lege specială, aşa cum va fi de curênd în alte ţări [2]). De o cam dată însă, fiind că politica pe care o facem mici şi mari ne împedică de a ne ocupa de interesele vitale ale naţiunei, să se adaoge macar la art. 1471 C. C. următorul alineat: „Acel care întrebuinţează serviciile altuia, este obligat să'l garanteze contra accidentelor resultând din munca şi lucrul seu, afară de casul când se va dovedi că accidentul întâmplat se datoreşte culpei, negligenţei sau imprudenţei victimei". Asemene lege n'ar fi singura reformă ce dorim în această privinţa, dar totuşi ea ar constitui de o cam dată un progres asupra

---

[1]) Vedi D. P., 96. 3. 65 şi *Pand. Périod.*, anul 1897, 4, p. 41, unde se găsesc şi conclusiile însemnate ale comisarului guvernului Romieu. Cpr. F. Herman, III, *loco cit.*, 1280.

[2]) Aceasta chestiune este, în adevĕr, la ordinea dilei mai în toate ţările civilisate. Astfel, în momentul când scriu aceste rênduri, proiecte de lege menite a asigura pe muncitori contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului se discută în parlamentul francez (Camera deputaţilor, şedinţa din 7 iulie 1897, depunerea raportului deput. Marnéjouls asupra proiectului de lege adoptat în această privinţă de Senat), în parlamentul englez (*Workmen's compensation for accidents, Bill* No. 213) şi în acel italian (proiect de lege asupra asigurărei obligatorie contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului, presentat de guvern Senatului, la 13 april 1897). Vedi acest proiect în *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, Bruxelles, anul II, No. 6, p. 533. Un proiect de asemene natură a fost presentat de guvern Camerelor, în Olanda, la 15 fevr. 1897. Vedi o dare de samă a acestui proiect în aceiaş revistă, anul II. No. 5, p. 446 urm. Vedi diversele proiecte care s'au succedat, în această privinţa, în Francia, în *Traité pratique des accidents* de J. Fournier (Paris, 1898), p. 173 urm. şi în Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1340, text şi nota 1.

Dreptul strainstărei de lucruri actuale și un pas înainte. Această lege o cerem în numele dreptăței și a umanităței, nădăjduind că slabul nostru glas va ajunge la urechele cârmuitorilor și nu va remânea *vox clamantis in deserto*.

Prescrierea acţiunei în daune.

Codul Calimach. După codul Calimach, acţiunea în daune resultând din delicte sau quasi-delicte, se prescriea prin *trei* ani socotiţi din ḑiua de când paguba a fost cunoscută părţei [1]. „Toată jalba de despăgubire se stênge după trecerea de *trei* ani, socotindu-se din vremea de când paguba s'au făcut cunoscută păgubașului, ḑice art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) [2]; ear dacă nu-i s'au făcut cunoscut, sau dacă paguba i s'au pricinuit dintr'o faptă criminalicească a altui cuiva, se stênge dreptul jalbei lui numai în 30 ani“.

Dreptul actual. Astăzi, în lipsa unui text special, acţiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890 C. C.) [3].

---

[1] Cpr. C. Iași, 4 dechem. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcţiunea de preşed. *Dreptul* din 1885, No. 22.

[2] Dreptul strain. „Cererea în despăgubire pentru dauna resultând din un fapt ilicit se prescrie prin *trei* ani, ḑice art. 852 din noul cod german, din momentul de când persoana lezată a dobêndit cunoştinţă de dauna şi de persoana ţinută a o repara, şi prin 30 de ani, dacă faptul ilicit n'a ajuns la cunoştinţa părţei lezate“. Şi acest text mai adaogă încă: „Dacă prin actul ilicit, persoana îndatorită la despăgubire a dobêndit ceva în detrimentul părţei lezate, ea este obligată la restituţie chiar în urma îndeplinirei prescripţiunei, după dispoziţiile relative la înavuţire fără causă“. *„Hat der Ersatzpflichtige durch die unerlaubte Handlung auf Kosten des Verletzten etwas erlangt, so ist er auch nach der Vollendung der Verjährung zur Herausgabe nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung verpflichtet.“*

Art. 69 Cod. federal oblig. (Sviţera). După art. 69 din codul federal asupra obligaţiilor din Elveţia, acţiunea în daune se prescrie printr'*un an* din ḑiua de când partea lezată a avut cunoştinţă de daună şi de persoana care a causat-o, şi în ori ce caz, prin *ḑece* ani din ḑiua sevêrşirei faptului daunator. Dacă daunele derivă din un fapt penal care e supus unei prescripţiuni mai lungi, aceiaş prescripţie se aplică şi acţiunei civile.

[3] Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. T. Huc, VIII, 407. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751. Laurent, XX, 544. Vigié, II, 1701. Pencescu, II 484. Demante et Colmet de

Art. 1483, 1902. In ceea ce privește însă responsabilitatea architecților și a întreprindetorilor de lucrări fie publice, fie particulare, *lex non distinguit* [1]), art. 1483 și 1902 din codul civil

---

Santerre, V, 364 bis V și VI. Demolombe, XXXI, 697. Baudry, II, 1350. Sourdat, I, 636 urm. Garraud, *Tr. théorique et pratique de dr. pénal français*, IV, 416. F. Herman, *loco cit.*, 1298 urm. Cas. fr., 15 april 1889. D. P., 90. 1. 136.

[1]) Sourdat, I, 743. Pencescu, II, 487. — Aceste disposițiuni fiind aplicabile la ori-care întreprindetori de construcțiuni, se aplică și la întreprindetorii unor lucrări de drum de fer, de și drumurile de fer nu existau încă la redacțiunea codului civil. C. București, *Dreptul* din 1881, No. 15. — Vedi însă Cas. rom., S-a I. în aceiaș afacere, 23 fevr. 1881. Bulet. 1881, consid de la p. 110. Prescripția de 10 ani se aplica fără nici o îndoeală de câte ori edificiul sau lucrarea nu s'a dărâmat în acest interval. Ce trebue să decidem însă în casul când edificiul sau lucrarea dărâmânduse în termen de 10 ani, persoana vătămată n'ar fi reclamat de cât în urma expirărei acestui termen? Acțiunea ei fi-va ea primită, sau fi-va ea respinsă ca prescrisă? Chestiunea este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în presența: 1° In părerea admisă de majoritatea autorilor, acțiunea proprietarului se prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, conform dreptului comun, din ḑiua dărâmărei întâmplate în cursul celor 10 ani, pentru că intențiunea legiuitorului n'a fost de a înființa în favoarea architecților o prescripție mai scurtă, ci numai de a hotărî termenul în launtrul căruia faptele care dau loc la responsabilitatea lor, trebue să se producă. Acțiunea care se deschide în favoarea proprietarului prin manifestarea daunei în lăuntrul termenului de 10 ani, nefiind mărginită prin nici o disposiție particulară, trebue neapărat să fie regulată conform dreptului comun: alt-fel proprietarul ar fi în imposibilitate de a'și exercita dreptul sĕu, dacă edificiul s'ar dărâma în ultima ḑi a celor ḑece ani. Vedi în acest sens, Laurent, XXVI, 58 urm. Duranton, XVII, 255. Troplong, *Louage*, II, 1007 urm. Marcadé, VI, art. 1792, p. 543 urm., No. 1. Aubry et Rau, IV, § 374, p. 533. Demante, VII, 245 bis VIII și IX. Cas. fr. D. P., 80. 1. 17 și observațiile avoc. general Desjardins.—2° Intr'o altă părere, se susține că acțiunea în despăgubire se prescrie prin 10 ani din ḑiua dărâmărei edificiului. Duvergier, *Louage*, II, 360. In acelaș sens, C. Caen. D. P. 50. 2. 176.—3° In fine, în ultimul sistem, consacrat de Curtea din Paris și de Casația fr. în secțiuni-unite, se susține că architecții și antreprenorii de lucrări nu mai pot fi supărați după ḑece ani de la primirea lucrărilor, chiar când viciul de construcțiune s'ar fi manifestat înaintea expirărei acestui termen, dacă acțiu-

prevĕd că ei sunt desărcinaţi de respunderea la care sunt supuşi pentru stricăciunea în totul sau în parte a construcţiunei din causa unui viciu de construcţie sau de teren. (Vedi *suprà*, p. 434, 435). Scopul acestei disposiţiuni, care regulează numai raporturile dintre proprietar şi architect sau antreprenor, ear nu raporturile dintre aceştia şi vecini [1], nu este însă de a stabili o prescripţie scurtă în favoarea architecţilor, ci de a hotărî termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la respunderea architectului sau antreprenorului, trebue să se manifeste [2].

Prescrierea acţiunei în privinţa delictelor civile care sunt în acelaş timp şi delicte penale. Controversă.

Dar dacă acţiunea în daune care naşte din un delict pur civil se prescrie după dreptul comun, acţiunea care naşte din un delict civil care ar fi în acelaş timp şi penal, se prescrie prin timpul prin care se prescrie şi acţiunea publică, adecă prin 10 ani, 5 ani sau 1 an (art. 593—595 Pr. pen.), după cum este vorba de o crimă, de un delict sau de o contravenţie poliţienească, şi aceasta chiar atunci când acţiunea civilă, exercitată deosebit de acea publică, ar fi fost adusă înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.) sau înaintea tribunalelor militare [3]. Ar fi straniu, în adever, ca un delict să fi putut motiva o acţiune în daune, atunci când, înaintea tribunalelor represive, acest delict n'ar mai fi putut să fie constatat, fiind că era prescris [4].

---

nea n'a fost introdusă înlăuntrul lui. Cpr. C. Paris şi Bourges. D. P., 53. 2. 133. D. P., 58. 2. 88 şi 3. 46. D. P., 84. 2. 216. C. Amiens. D. P., 80. 2. 227. Cas. fr. secţiuni-unite. D. P., 83. 1. 5 şi conclusiile proc. general Barbier. Sourdat, I, 744. Peucescu, II, 487. Vedi asupra acestei controverse, pe lângă autorii mai sus citaţi, Rèpert. Dalloz, *Supplém., Louage d'ouvrage et d'industrie*, 129 urm. Baudry et Tissier, *Prescription*, 706 urm. Din toate aceste sisteme, cel întâi ni se pare cel mai juridic.

[1] Cpr. Guillouard, *Contrat de louage*, II, 874. Baudry et Wahl. *Louage*, II, 1916.

[2] Chestiunea, în această privinţă, este însă controversată. Vedi *suprà*, p. 507, nota 1.

[3] Cpr. C. Aix. D. P., 94. 1. 566.

[4] Vedi în acest sens, Cas. rom. şi C. din Bucureşti. Bulet. Cas., S-a II, 1874, p. 151 şi 246. *Dreptul* din 1876, No. 14. *Dreptul* din 1895, No. 78. Cpr. Cas. fr. C. Poitiers şi Aix. D. P., 49. 1. 74. D. P., 66. 2. 152. D. P., 77. 1. 197. D. P., 88. 1. 411. D. P., 90. 1. 136. D. P., 91. 2. 167. D. P., 94. 2. 566. Doctrina este în acelaş sens. Vedi Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751 şi § 447, p. 767. Vigié, II, 1700. Acollas, II, p. 977, 978. T. Huc, VIII, 407. Faustin-Hélie,

Inconvenientele părerei generale.

Acest sistem nu este însă la adăpost de critică, pentru că dă loc la următoarea anomalie: acel care, de exemplu, a pus foc cu intențiune la bunul altuia, nu este supus acțiunei în despăgubire de cât timp de 10 ani (art. 357 urm. C. pen. și 593 Pr. pen.), pe când dacă focul s'a pus din negligența sau imprudența, acțiunea durează 30 de ani (art. 1890 C. C.). Cu toate acestea, el este aproape generalmente admis atât în doctrină cât și în jurisprudență, și art. 1416, § 2 din codul civil neerlandez îl consacră în termeni expreși [1].

Distrugerea de lucruri mobile sau imobile. Art. 352 C. pen.

Astfel, acțiunea civilă ce am în contra aceluia care, cu rea credință, ar fi distrus un lucru al meu mobil sau imobil, se va prescrie prin *cinci* ani, pentru că faptul distrugerei este la noi un delict penal (art. 352 C. penal, care reproduce art. 281 din codul penal prusac, L. din 14 april 1851) [2].

Instr. criminelle, II, 1113. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 417. Baudry et Tissier, *Prescription*, 630 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. Laurent, XX, 544. Peucescu, II, 484. Sourdat, I, 373 urm. și II, 1450. Demante, V, 364 bis VI. Baudry, II, 1350. Arntz, III, 479. Mourlon, II, 1700. Marcadé, V, art. 1385, No. 3. Demolombe, XXXI, 703. Duranton, XXI, 102. Ortolan, *Elém. de dr. pénal*, II, 1878. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1337. F. Herman, *loco cit.*, 1300 urm., Vedi și tratatul nostru in limba franceza, p. 250, nota 1. — Vedi însă Bertauld, *Cours de Code pénal*, p. 625 urm., după care acțiunea civila nu s'ar prescrie conform legei penale de câte ori ea ar fi introdusa inaintea judecatorilor civili, independent de acțiunea publică. In acelaș sens Bourguignon, *Jurisprudence des codes criminels*, II, p. 539. Grellet-Dumazeau, *De la diffamation*, 298 urm.

[1] Art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) voește din contra că, la caz de crimă, acțiunea să se prescrie prin 30 de ani. Vedi *suprà*, p. 506.

Elementele delictului de distrugere. Art. 352 C. pen.

[2] Elementele delictului de distrugere sunt următoarele: 1° distrugerea unui lucru mobil sau imobil; 2° lucrul să fie altuia; 3° distrugerea să fi fost facută fără drept și cu rea voința, adecă cu intențiunea de a vatama. Trib. Braila, *Dreptul* din 1884, No. 22. Cpr. Berner, *Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes*, § 153, p. 285, 286 (ed. din 1863). Acest delict se judecă astăzi în prima instanță de judecătorul de ocol, dupa legea din 1 iunie 1896 (art. 71).

Chestiune prejudicială.

Dacă autorul distrugerei susține că el este proprietarul imobilului distrus, și dacă aceasta alegațiune este întemeiată pe acte de proprietate sau pe o posesiune constantă, existând în specie o chestie prejudicială, instanțele represive

Art. 1863 urm., 1874 urm. C. C.

De câte ori acelaş fapt constitue în acelaş timp un delict sau quasi-delict civil şi un delict penal, solidaritatea între acţiunea publică şi acea privată produce oare care consecinţi relative la causele de suspensie sau de intrerupere ale acţiunei civile. Aceasta din urmă acţiune nu admite, în adevĕr, de câte ori faptul este prevĕdut şi pedepsit de legea penală, de cât causele de suspensie şi de

---

vor pune causa în suspensie până la judecarea proprietăţei imobiliare pe cale civila, conform principiului: *Le civil tient le criminel en état* (argum. prin analogie din ar. 299, 300 C. C.).

Delicte silvice.

Aceiaş soluţie este admisibilă şi în privinţa delictelor silvice, de câte ori se va susţinea de autorul pretinsului delict, cu o probabilitate oare care, că pădurea din care s'au tăiat lemne este proprietatea sa, şi aceasta cu toate că art. 182 din codul forestier fr., care admite în termeni expreşi această soluţiune, n'a fost reprodus de legiuitorul nostru. Vedi în acest sens, C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 14 şi din 1892, No. 64. Este adevarat că chestiunea presentânduse de curênd inaintea Curţei din Iaşi, S-a a II-a (31 octom. 1895), majoritatea acestei Curţi a consacrat soluţia contrara, refusând de a pune causa în suspensie, pe temeiul eliminărei din codul nostru a art. 182 C. forestier fr. şi a principiului că judecătorul acţiunei este şi judecătorul excepţiunei; insa aceasta soluţie, nouă în jurisprudenţa noastră, ni se pare inadmisibilă pe temeiul motivelor şi argumentelor date de minoritatea acestei Curţi, compusă din D-nii I. Vranceanu şi D. Porfiriu. Eată cum se exprimă această minoritate care, după noi, face o adevarată aplicaţiune a principiilor de drept: „Considerând că inculpaţii, fără a tăgădui faptul taerei arborilor, opun totuşi în apărarea lor că pădurea în care s'a facut taerea este în posesiunea lor juridică de timp imemorial şi chiar au dreptul de proprietate asupra ei;

„Considerând ca chestiunea de a se şti cui aparţine proprietatea imobilului în litigiu, fiind strêns legata cu insuş existenţa delictului imputat inculpaţilor, de oare ce de la resolvirea ei atârnă culpabilitatea sau neculpabilitatea lor, constitue o chestiune prejudicială acţiunei publice şi deci neaparat trebue a fi tranşată mai inainte de a se decide asupra acţiunei publice;

„Considerând ca, de şi în regulă generală, judecătorul acţiunei este de asemene şi al excepţiunei, totuşi, in specie, fiind că, din însaş natura acţiunei intentate de agenţii Statului naşte chestiunea prejudicială bazată pe un drept real imobiliar, care era de competinţa tribunalului civil pentru a'l judeca, urmează ca jurisdicţiunea represiva trebue să suspende acţiunea publica până la curmarea definitivă a contestaţiunei civile de catra instanţele civile;

intrerupere care pot să aibă o înrîurire asupra acțiunei publice. Astfel, actele de urmărire îndreptate de ministerul public contra prevenitului sau acusatului, întrerup prescripția acțiunei civile, ca și acelei publice, așa că dacă exercițiul acestei din urmă acțiuni a dat loc la o condamnare, prescripția acțiunei civile nu va reîncepe a curge de cât din momentul pronunțărei acestei hotărîri, termenul prescripției fiind tot acel al acțiunei publice, ear nu acel de 30 de ani. pentru casul când acțiunea civila n'ar fi fost judecată odată cu acea publică [1].

„Considerând că de și, în legislația română, nu există vre un text care să considere dreptul real de proprietate imobiliară ca o chestiune prejudicială, și prin urmare, să autorize expres suspendarea acțiunei publice, precum s'a făcut în casurile relative la starea civilă (art. 299, 300 C. C.), totuși, această soluțiune, consacrată de altmintrele prin o sumă de decisiuni, se impune de la sine pentru motivul că nu există nici un text care s'o prohibe, și pentru rațiunea că dificultațile ce se intâmpla în rezolvirea drepturilor reale imobiliare, pot necesita instrucțiuni laborioase și îndelungate, care găsesc o mai mare garanție în procedura urmată înaintea jurisdicțiunei civile... etc.". *Dreptul* din 1896, No. 2.

Bigamie.

Tribunalele corecționale mai trebue încă să suspende causa și să trimeată pe părți înaintea judecătorilor civili în casurile în care o persoană, fiind prevenită de delictul de bigamie, propune ca mijloc de aparare nulitatea primei căsătorii, dacă, bine înțeles, instanțele civile au fost sezisate de această nulitate (art. 171 C. C.). Cpr. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 925 și Pand. fr. Répert. *Bigamie*, 102 și 110 urm. Tribunalele represive vor fi însă competente de a judeca validitatea sau nulitatea căsătoriei de a doua, pentru că delictul consistă tocmai în săvêrșirea acestei căsătorii. Cpr. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Chestia este însă controversată. Vedi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 58, text și nota 1. Vedi și tr. nostru in limba franceză, p. 246, nota 2.

Casatorie. Benedicția religioasă.

In ori ce caz, nici căsătoria dintai, nici cea de a doua n'ar fi nula numai pentru lipsa benedicțiunei religioase. V. decisiile citate în tr. nostru în limba franceză, p. 72, nota 1 și in t. I, partea II (ed. rom.), p 2, și la decisiile citate acolo, *adde* o sentința recentă a trib. Iași, S-a II (23 mai 1897, M. Vidrașcu prim. președ.), *Dreptul* din 1897, No. 64. —*Contrà*. C. Disescu, *Drept constit.*, p. 439 urm.

[1] Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752. Vazeille, *Prescription*, II, 595. C. Lyon. D. P., 52. 2. 34.—Pe baza acestor principii incontestabile, s'a decis ca prescripția acțiunei civile și a-

Invocarea prescripţiei din oficiu.

In fine, trebue să observam că, după o doctrină şi jurisprudenţă constantă, prescripţia, în materie penală, putênd şi trebuind chiar să fie invocată de judecători din oficiu, şi chiar de Curtea de casaţie, pentru că ea se întemeiază pe interesul societăţei, ear nu pe acel al inculpatului sau a condamnatului 1), de aici resultă că, de câte ori acţiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive, prescrierea acţiunei publice invocată din oficiu sau de partea interesată, va aduce neaparat şi prescrierea acţiunei civile, această din urmă neputênd să subsiste singură înaintea instanţelor criminale 2).

Casurile în care acţiunea este supusă prescripţiei ordinare de 30 de ani, de şi faptul care dă loc la acţiunea în daune e prevedut şi pedepsit de legea penală.

Se poate însă întâmpla ca faptul care dă loc la acţiunea în daune să fie prevedut şi pedepsit de legea penală ca crimă, delict sau contravenţiune, şi cu toate acestea, acţiunea care resultă din asemene fapt să nu fie supusă prescripţiunei acţiunei publice, ci prescripţiunei ordinare de 30 ani. Aceasta se va întâmpla de câte ori acţiunea civilă, introdusă cu ocasiunea unui fapt prevedut şi pedepsit de legea penală, nu-şi va avea causa exclusivă în infracţiunea penală, ci îşi va trage origina din un contract

---

celei publice nu se suspendă prin minoritatea sau interdicţia victimei delictului sau quasi-delictului (art. 1876 C. C.) (Sourdat, I, 403. C. Dijon. D. P., 66. 2. 152. C. Bourges. D. P., 88. 1. 411), nici prin demenţa sa (C. Bordeaux, 9 nov. 1892. Sirey, 93. 2. 148. Sourdat, I, 403 urm.). Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1343 urm.

1) Cpr. Cas. fr. C. Nancy, Amiens, etc. D. P., 83. 1. 42. D. P., 84. 2. 54. D. P., 85. 2. 103 şi 150. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 30. F. Hélie, *Instr. criminelle*, II, 1051. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, No. 399. G. Filiti, discurs de deschidere pronunţat înaintea Inaltei Curţi de Cas. *Dreptul* din 1881, No. 60. Vedi şi tr. nostru în limba franceză, p. 260, *au notam.*

2) Sourdat, I, 406. Cpr. Cas. fr. D. P., 77. 1. 45.—Dacă însă acţiunea civilă a fost introdusă deosebit de acea publică, înaintea instanţelor civile, prescripţia nu va mai putea de astă dată fi opusă de judecători din oficiu, pentru că, de şi ea este cârmuită, în privinţa termenului, tot prin acelaş laps de timp ca şi acţiunea publica, totuşi, în casul de faţă, ea este independentă şi urmează a fi judecată după regulele dreptului civil (art. 1841 C. C. şi 1971 C. Calimach). Acţiunea civilă va subsista deci în casul de faţă, de şi ea ar fi fost stênsă, dacă ar fi fost introdusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive. Cpr. Sourdat, I, 407, şi autorităţile citate de acest autor.

sau quasi-contract și va avea principiul în o disposiție a codului civil. Ast-fel, acțiunea în restituire a unui obiect încredințat cuiva cu titlu de deposit va putea fi întrodusă timp de 30 de ani contra depositarului necredincios, care l'ar fi pus la o parte în mod fraudulos, pentru că asemene acțiune își are sorgintea sa în contractul de deposit, ear nu în delictul depositarului[1].

De asemenea, de câte ori faptul delictuos era comis de un minor, și acest minor a fost achitat, pentru că a lucrat fără pricepere (art. 62 C. pen.), criminalitatea încetează și o dată cu dênsa și prescriptibilitatea admisă de art. 593 urm. Pr. pen.[2].

Alte fine de neprimire care se pot opune acțiunei în daune.

Acțiunea în daune nu mai poate să aibă loc de câte ori partea lezată a renunțat la dênsa (art. 1707).

Renunțările fiind însă de drept strict, iertarea pură și simplă făcută de partea lezată ucigașului sêu, înainte de a muri, fără a determina efectele sale, nu cuprinde renunțarea la daunele datorite moștenirei din această causă[3].

Amnistia, care șterge cu desevêrșire faptele incrimi- **Amnistie.**
nate, ca și cum ele nu ar fi avut ființă[4], nu produce nici un efect în privința acțiunei în despăgubire care s'a născut

---

[1] Baudry, II, 1350, *in fine*. T. Huc, VIII, 407. Demolombe, XXXI, 706 urm. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752, 753. F. Herman, *loco cit.*, 1325 urm. Sourdat, I, 376. Demante, V, 364 bis VII. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 49. Cas. fr., 5 aug. 1895. D. P., 96. 1. 157. D. P., 94. 1. 89.—*Contrà.* Cas. belg. D. P., 95. 2. 306. Vedi și Peucescu, II, 485.

[2] Cpr. Cas. fr., 13 ianuar 1890. *Pand. Period.*, 90. 1. 345.—Mai mult încă, de câte ori faptul ar întruni caracterele unei infracțiuni penale, însă a intervenit o hotărîre achitătoare remasă definitivă, fără ca o dată cu acțiunea publică să se fi urmărit și acea civilă, această din urmă acțiune se va prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, pentru că criminalitatea a încetat o dată cu achitarea prevenitului sau acusatului. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752.

[3] Aubry et Rau, IV, § 445, *in fine*, pag. 754. Laurent, XX, 545. Sourdat, I, 370 și 625 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 44. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1356 urm.

[4] Cpr. Cas. fr., 2 ianuar 1896. D. P., 96. 1. 367 și *Pand. Period.*, 1897. 1. 300.

din faptul amnistiat, ficțiunea clemenței regale neproducêndu-și efectele sale de cât în privința faptelor penale [1]).

Stipularea unei clause de neresponsabilitate. Controversă.

Acțiunea în daune n'ar putea de asemenea fi respinsă prin opunerea unei clause de neresponsabilitate, stipulată în favoarea autorului delictului sau quasi-delictului: 1^0 pentru că este greu dacă nu imposibil de a concepe asemene clausă între niște persoane care nu sunt legate prin nici un raport juridic și care poate nici nu se cunosc; și 2^0 pentru că asemene clausă, chiar dacă ar fi cu putință și ar avea loc, ar fi nulă, cel puțin în cât privește greșălele grave, în baza art. 5 C. C. Art. 1707 care permite transacțiunea asupra acțiunei civile ce naște din un delict (textul se exprimă inexact când dice din o infracțiune), se referă cu bună samă la un delict sevêrșit, ear nu la un delict viitor [2]). Vedi *suprà*, p. 503.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., 24 mai 1895 și C. cu jurați din Haute Garonne, 25 martie 1895. *Pand. Périod.*, 96. 1. 149 și 2. 132. Mai vedi încă Sirey, 95. 1. 377. D. P., 80. 1 285. D. P., 82. 1. 239. D. P., 83. 2. 189. Faustin-Hélie, *Instr. criminelle*, II, 109. Garraud, *op. cit.*, II, 84. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1351. Pand. fr. Répert., t. VI, v^0 *Amnistie*, 164 urm.

[2]) Sourdat, I, 662 VI. P. Pont, *Petits contrats*, II, 583. Troplong, *Transactions*, 60. Massé-Vergé, V, § 767, p. 87, nota 7. Pand. fr. Répert. t. VIII, *Armateur*, 161 urm. și t. 14, v^0 *Capit. de navire*, 1370. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 209 urm. Sainctelette, *op. cit.*, 2, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1365 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 449 și Sirey, 76. 1. 337.—*Contrà.* Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 747. Labbé, nota sub Cas. fr., 15 martie 1876. Sirey, 76. 1. 337. „Trebue să respectăm, dice savantul profesor, în nota suscitată, libertatea convențiunelor; ori ce clausă de neresponsabilitate ar fi, după noi, validă, afară de casul când asemene clausă ar fi relativă la dol".—Vedi însă Demangeat, care, în nota *suprà* citată, presentată Academiei de științi morale și politice (*Revue pratique*, tom. 55, anul 1884, p. 558), critică cu drept cuvênt părerea lui Labbé, nădăjduind că, după o mai matură chibzuință, savantul profesor se va ralia la părerea comună. *Revue pratique*, *loco cit.*, nota 2.

Culpă contractuală.

Intru cât privește clausele de neresponsabilitate în materie de **culpa contractuală**, ele sunt din contra permise, cu o restricție numai în **privința dolului** și a greșelelor grave. Vedi *suprà*, p. 501 urm. Clausele de neresponsabilitate fiind însă derogatorii la dreptul comun, trebue să fie strict aplicate după litera convenției și restrênse la casurile anume pre-

Dar dacă nimene nu se poate în principiu descarca prin o clausă expresă, de responsabilitatea care ar resulta din greşălele sale grave şi din dolul sĕu, stăpânii şi comitenţii pot une-ori, de şi chestiunea este controversată, să se descarce de respunderea care apasă asupra lor pentru faptele comise de servitorii şi prepuşii lor [1].

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din causa faptului altuia, sau din causa lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002).

In principiu, omul nu respunde de cât de fapta sa [2]. „Pentru lucruri străine ce sunt în protiva legilor, la care nu s'au făcut cineva partaş, dice art. 1740 din codul Ca-

---

vĕdute de ea. Cas. fr., 6 ian. 1892. D. P., 92. 1. 356. F. Herman, *loco cit.*, 1390 urm.—Ast-fel, s'a decis cu drept cuvĕnt că o companie de navigaţiune care incarcă pe un vas mărfuri inflamabile, in specie damigene *(des dammes-jeannes)* conţinĕnd alcool concentrat, fără a semnala căpitanului natura primejdioasă a acestor marfuri, trebue să fie declarată respundĕtoare către călători de accidentele pricinuite prin aprinderea acestor marfuri, cu toate că biletele lor cuprindeau clausa, licită de altmintrele (Cpr. D. P., 84. 1. 121. D. P., 82. 2. 213. D. P., 78. 1. 349 şi 479), că ea nu respunde de perderea bagajelor pricinuită prin culpa căpitanului sau a oamenilor echipagiului. Cas. fr., D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. *Pand Périod.*, 90. 1. 393. Vedi şi *suprà*, pe 398, 399, *ad notam.*

[1] Vedi *infrà*, explic. art. 1000, p. 537, 538.

Minorul nu respunde de faptele ilicite ale epitropului.

[2] Astfel, minorul nu respunde de delictele sau quasi-delictele comise de epitropul sĕu cu ocasiunea administraţiunei tutelei, de cât dacă i-au folosit personal. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 505. C. Bastia. D. P., 55. 2. 149. Aubry et Rau, I, § 115, p. 469. Demolombe, VIII, 127 şi XXIV, 187. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Cpr. L. 3, Dig., 26, 9; L. 3, § 1, Dig., 14, 4; L. 198, Dig., 50, 17: L. 15, Pr. şi § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo.* Vedi şi *suprà*, p. 76, nota 1. Pe baza acestor principii, Curtea din Galatz a decis că minorul respunde de dolul părintelui sĕu de câte ori el s'a folosit de dĕnsul. *Dreptul* din 1892, No. 45. Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 38.

Barbatul nu respunde de faptele ilicite ale femeei sale.

Tot în puterea acestor principii, se decide că barbatul nu respunde, in genere, de delictele sau quasi-delictele comise de femeea sa, afară de casul când ea ar fi fost prepusa lui (art. 1000.—Vedi *infrà*, explic. acestui text). Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 52. Baudry, II, 1353. F. Hélie, *Théorie du C. pén.*, 1, 392. Giorgio Giorgi, limach (1313 C. austriac), după regulă nici se învinovăţeşte; car la acele întâmplări unde legile hotăresc din împrotivă, remâne lui drit de a cere de la vinovat întoarcerea pagubei“.

Prin excepţie însă, art. 1000 declară că suntem responsabili nu numai de dauna causată prin faptul nostru, ci şi de acea causată prin faptul persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde [1]), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră [2]).

Art. 1000, § 1. —Suntem asemene responsabili de prejudiciul causat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde, sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră. (Art. 1000, § 2 urm., 1001, 1002, 1434 C. C. Art. 1384, § 1 C. fr.)

Legea ne declară, în asemene casuri, responsabili, pentru că dauna adusă de persoanele de care suntem obligaţi a respunde (de ex. de copiii noştri minori şi servitorii noştri), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (de ex. prin dărâmarea unui edificiu), este consecinţa unei greşeli cel puţin indirecte din partea noastră, *culpa in vigilando* sau *in eligendo*, pe care legea o presupune. Şi, în adevĕr, aceasta se întâmplă cele mai dese ori, căci cu o supraveghere mai de aproape, cu o alegere mai scrupuloasă, cu întrebuinţarea unor mĕsuri mai potrivite şi prudente, dauna

---

V, 268. Acollas, II, p. 980. Sourdat, II, 847 urm, 857. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Masé-Vergé, IV, § 628, p. 26, text şi nota 13. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Laurent, XX, 607, 608. T. Huc, VIII, 445. Demolombe, XXXI, 597 urm. Demante, V, 365 bis V. Larombière, V, art. 1384, No. 7. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 10 urm. Ch. Muteau, *De la responsabilité civile* (Paris. 1898), p. 185 urm. Cpr. Cas. fr. şi C. de just. civilă din Geneva. D. P., 73. 1. 33. D. P., 92. 1. 5. Sirey, 94. 4. 31.

Femeea nu respunde de faptele ilicite comise de barbatul sĕu.

Şi vice-versa, femeea nu respunde de dauna causată de către barbatul sĕu smintit, dacă nu i se poate imputa nici o culpă personală. Faptul de a nu fi provocat interdicţia lui nu constitue nici o culpă din partea ei. Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 597, 602. Sourdat, II, 828, 867. Laurent, XX, 611. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 768, text şi nota 50. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 22. Merlin, Rèpert., V° *Femme*, t. VI, p. 658, No. 11. Muteau, *op. cit.*, p. 186.

[1]) Art. 1434, § 2 cuprinde o aplicare a acestui principiu. Cpr. L. 5, § 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejicerint.*

[2]) Cpr. L. 1, § 4 şi 7; L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.; LL. 6, 7, 8, 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, etc.

ar fi putut să fie înlăturată [1]. „Considerând, dice cu drept cuvênt Curtea din Paris (24 iunie 1893), că art. 1384 (art. nostru 1000) dispune într'un mod general că omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar şi de acela ce a fost causat prin fapta persoanelor pentru care el este responsabil, şi în special, că comitenţii sunt responsabili de prejudiciul pricinuit de prepuşii lor în funcţiunele ce le sunt încredinţate; că, dacă căutăm motivul acestei responsabilităţi, găsim că ea este întemeiată pe o presumpţiune de greşală şi de negligenţă personală din partea comitenţilor în alegerea şi *supraveghere*a [2] persoanelor de care ei se servesc, etc...“ [3].

Există deci în specie o presumţiune de culpă, sau cel puţin, de negligenţă din partea noastră, şi prin urmare, un quasi-delict, în puterea căruia cu drept cuvênt suntem declaraţi responsabili [4].

Vom vedea însă că, în unele casuri, această presumpţiune de culpă este mai severă de cât în altele, căci nu tot-deauna pârîtul are facultatea de a se scuti de respundere, dovedind că nu'i a fost cu putinţă să împedece faptul daunator (art. 1000, § ultim) [5].

---

[1] De aceea, art. 831 din codul german prevede că comitentul nu respunde de faptul prepusului sěu, de câte ori el a luat precauţiunele ce se iau în de obşte în viaţa ordinară, sau de câte ori dauna s'ar fi întâmplat cu toate precauţiunele luate. „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person und, sofern er Vorrichtungen oder Geräthschaften zu beschaffen oder die Ausführung der Verrichtung zu leiten hat, bei der Beschaffung oder der Leitung die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder wenn der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde*“.

Art. 831 C. german.

[2] Vedi în privinţa acestui de al doilea motiv, cele dise *infrà*, p. 529, nota 1.

[3] *Curierul judiciar* din 1893, No, 63, p. 7 şi D. P., 96. 2. 342.

[4] Cpr. Baudry, II, 1351. Thiry, III, 205. Vigié, II, 1703. Laurent, XX, 550. Arntz, III, 480. Giorgio Giorgi, V, 247 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 1 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, *in fine*, p. 756. Larombière, V, art. 1384, No. 1. Marcadé, V, art. 1384, No. 1, p. 279.

[5] Art. 1903, § ultim din codul spaniol de la 1889 prevede, din contra, că *toate* persoanele menţionate de acest text încetează de a fi responsabile pentru faptul altuia, îndată

Codul spaniol. Art. 1903.

I. Casurile în care o persoană respunde de faptul altuia.

Art. 1000, § 2, 3 şi 4.—Tatăl şi mama, după moartea barbatului, sunt responsabili de prejudiciul causat de copiii lor minori ce locuesc cu dênşii. (Art. 93, 124, 326, 342, 1102, 1434 C. C. Art. 1384 C. fr.).

Stăpânii şi comitenţii, de prejudiciul causat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiunele ce li s'au încredinţat. (Art. 423, 501 C. com. Art. 1434, 1487, 1624 C. C. Art. 197 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 1384, § 3 C. fr.).

Institutorii şi artisanii, de prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor, în tot timpul cât se găsesc sub a lor priveghere. (Art. 1384, § 4 C. fr.).

Tatăl şi mama, institutorii şi artisanii sunt aparaţi de responsabilitatea aratată mai sus, dacă probează că n'au putut împedeca faptul prejudiciabil. (Art. 1000, § 2 şi 4, 1202 C. C. Art. 1384, § 5 C. fr.).

1° Responsabilitatea tatălui şi a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuesc cu dênşii (art. 1000, § 2).

In timpul căsătoriei, tatăl exercitând singur puterea părintească asupra copiilor sei minori (art. 327), se înţelege că numai el respunde de prejudiciul causat prin fapta lor, pentru că responsabilitatea civilă nu este, în casul de faţă, de cât consecinţa autorităţei părinteşti.

Mama nu devine deci responsabilă de delictele sau quasi-delictele copiilor sei de cât atunci când paza lor îi este legalmente încredinţată ei.

Casurile în care mama este responsabilă.

Legea vorbind de casul cel mai ordinar, *de eo quod plerumque fit*, o declară civilmente responsabilă numai în urma morţei barbatului, însă se înţelege că aceiaş responsabilitate va exista pentru dênsa de câte ori, prin o împrejurare oare care, ea va fi învestită cu autoritatea părintească. Astfel ar fi, de exemplu, casurile în care barbatul ar fi smintit, declarat sau presumat absent [1]), interdis

---

ce ele vor dovedi că au avut, pentru a impedica dauna, ingrijirea unui bun părinte de familie.

Cod. Cant. Zurich. Art. 1872.

După alte legislaţiuni, mai puţin riguroase de cât codul fr. şi al nostru, persoanele declarate civilmente responsabile nu sunt nici odată presupuse în culpă, ci acel care cere daune trebue să dovedească că există o culpă din partea lor, *culpa in vigilando*. Ast-fel este, de exemplu, codul Cant. Zurich de la 1851, opera lui Bluntschli (art 1872).

Cui aparţine calitatea de absent.

1) Calitatea de absent nu aparţine în mod juridic de cât aceluia care, după îndeplinirea formalităţilor prescrise de

judecătorește sau legalmente (argument din art. 124 și 132)[1]. Mama va respunde deci de delictele și quasi-delictele copiilor sĕi, de câte ori tatăl va fi pus în imposibilitate de a exercita autoritatea părintească, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian[2].

Absența momentană a tatălui. Controversă.

O absență momentană a tatălui, precum ar fi, de exemplu, o călătorie, nu l'ar descarca însă de respundere[3].

---

art. 101—105 C. C., a fost declarat ca atare prin o hotărîre definitivă. Trebue însă considerat ca presupus absent pe acela care, de fapt, a dispărut de la domiciliul sau reședința sa de un timp destul de îndelungat pentru a se putea pune la indoeală existența sa. In ori ce caz, art. 120 și 121, relative la drepturile eventuale care s'ar cuveni unui absent, se aplică și la casul de simplă presumpțiune de absență. C. Alger, 4 mai 96. D. P., 97. 2. 364. Cpr. Laurent, II, 253. T. Huc, I, p. 486. Aubry et Rau, I, § 158, p. 629, text și nota 1. Vedi și ediția a 5-a din aceiași autori, I, § 158, p. 950.

[1] Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 440. Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 756, nota 1. Sourdat, II, 830. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Berriat St. Prix, II, 5483. Demolombe, XXXI, 566, 567. Laurent, XX, 554. Mourlon, II, 1692. Demante, V, 365 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 31 urm.

Dreptul vechiu.

[2] Cpr. Giorgio Giorgi, V, 263.—Codul Caragea nu are nici o dispoziție în aceasta privință. Art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac) prevede însă că „acel ce s'au păgubit de către acei lipsiți de minte, sau nebuni, *sau de către prunci*, poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest fel de persoane, ear dacă însuș au dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva". Și art. 1738 din acelaș cod (1310 C. austriac), adaogă : „Dacă nu va fi cu putință după acest chip ca păgubașului să se facă despăgubire, se cuvine judecătorului ca să cerceteze împrejurările, dacă adecă trebue să se imputeze păgubitorului, și atunce când nu se află el în obicinuita înfrânare pentru pastrarea întregimei minței sale ; sau dacă păgubașul din milostivire nu s'au aparat pe sineș ; ori să iee aminte averele amêndurora, și așa să'i înbie spre invoeală, sau să hotărască pentru despăgubire după echitate, adecă plecându-se mai mult către iubirea de omenire". In art. corespundĕtor din codul austriac (1310, *in fine*), se dice anume că judecătorul va lua în considerație averea părței lezate și acea a autorului daunei.

[3] T. Huc, VIII, 440. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, nota 1, *in fine*. F. Herman, *loco cit.*, 29. — *Contră*, Marcadé, V,

Responsab. mamei naturale.

Mama naturală avênd puterea părintească asupra copiilor sei naturali legalmente recunoscuţi (art. 337), va respunde cu bună samă de delictele şi quasi-delictele lor [1].

Desfacerea căsătoriei prin divorţ.

Dacă căsătoria nu s'a desfăcut prin moarte (singurul caz pe care îl prevede legea), ci prin despărţenie, responsabilitatea va privi pe soţul căruia copilul a fost încredinţat [2].

Emanciparea expresă. Controversă.

Legea prevede că tatăl, şi în lipsa lui, mama respunde de delictele copiilor lor minori, fără a distinge dacă ei sunt emancipaţi sau nu: de unde resultă că ei vor respunde şi de delictele sau quasi-delictele copiilor lor emancipaţi, pentru că, de şi emanciparea face să înceteze puterea părintească, totuşi autoritatea morală a tatălui şi a mamei subsistă şi în urma ei, ear părintele a comis o culpă emancipând un copil care nu era vrednic de această binefacere [3].

Emanciparea tacită

Cât pentru emanciparea tacită care resultă din căsătorie (art. 421), ea face să înceteze responsabilitatea părinţilor, pentru că, pe de o parte, prin căsătorie, copilul devine capul unei noi familii sau trece sub autoritatea maritală, ear pe de alta, copilul căsătorit nu se mai găseşte sub paza şi priveghierea părinţilor sei [4].

---

art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Toullier D. VI, partea I, 278, 281.

[1] Dacă copilul a fost recunoscut numai de tată, sau dacă copilul a dovedit paternitatea sa în casul excepţional prevědut de art. 307, tatăl va putea fi declarat civilmente responsabil. Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 21. Chestiunea ar fi însă mai grea când copilul ar fi fost recunoscut atât de tată cât şi de mamă. Vedi t. II, *loco cit.*, nota 2.

[2] Laurent, XX, 554. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Marcadé, *loco cit.*—In cât priveşte chestiunea de a se şti care din soţi exercită puterea părintească asupra copiilor la caz de divorţ, v. t. I, partea II p. 227, text şi nota 2, unde se arată controversa.

[3] Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. Demolombe, XXXI, 578. Sourdat, II, 827. Demante, V, 365 bis. II. Muteau, p. 176. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text şi nota 4, şi autorii citaţi în nota următoare.—*Contrà.* Laurent, XX, 558. Toullier D. VI, partea I, 277. T. Huc, VIII, 440, p. 584, 585.

[4] Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text şi nota 3. Laurent, XX, 558. Thiry, III, 206. Demante, V, 365 bis II. Larombière, V, art. 1384, No. 4 Marcadé, V, art. 1384, No. 2. T. Huc, VIII, 440. Demolombe, XXXI, 577. Sourdat, II, 827. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 46. Muteau, *op. cit.*, p. 176, 177. Baudry, *loco cit.*

Casul în care copilul minor este încredinţat supravegherei unei alte persoane. Controversă.

Responsabilitatea civilă a tatălui şi a mamei prevědută de textul mai sus citat subsistă, după unii, chiar când copilul lor minor, ce locueşte cu dênşii, ar fi fost *pentru moment* încredinţat supravegherei unei alte persoane, remânêndu-le însă recurs în contra acestei persoane, dacă ea s'ar fi făcut culpabilă de o imprudenţă sau de o negligenţă oare care [1].

Recursul părinţilor în contra copilului.

Acest recurs, părinţii îl au şi în contra copilului, autor al daunei, de câte ori ei au plătit pentru dênsul şi el are o avere personală [2].

Casurile în care părinţii nu mai respund de daunele causate de copiii lor minori.

Părinţii nu mai sunt însă în genere responsabili de câte ori, în momentul comiterei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor a fost *într'un mod permanent* încredinţat unei persoane fie ca servitor [3]) spre a'l învăţa un meşteşug, sau a fost aşedat într'o casă de educaţiune, de ex., într'un pension, într'o scoală publică sau privată, etc., fie ca intern sau ca extern, trecênd astfel sub privigherea şi paza unei alte persoane (art. 1000, § 4) [4], sau când el a intrat în armată, fie chiar ca angajat voluntar [5].

---

[1] Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, n. 3.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1384, No. 17. T. Huc, VIII, 441. Demol., XXXI, 582. Laurent, XX, 562, 567.

Dreptul străin.

[2] Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod*, 88. 1. 351. Muteau, *op. cit.*, p. 296 urm. Vedi şi *infrà*, p. 528, text şi nota 2. Cpr. art. 63 C. federal al oblig. din 1881 (Sviţera) şi art. 1904 C. spaniol, care sunt formali în această privinţă. Unele legislaţiuni străine permit judecătorilor de a pune o parte din daune în sarcina minorului sau a ori cărei alte persoane iresponsabile. Vedi de ex., art. 1310 C. austriac, corespundětor cu art. 1738 din codul Calimach (*suprà*, p. 519, nota 2, *in fine*), art. 1835 C. cant. Zurich, etc. Cpr. Sourdat, II, 771. Larombière, V, art. 1384. No. 45.

[3] Cpr. C. Paris, 17 ianuar 1895. *Pand. Périod.*, 95. 2. 352.

[4] Laurent, XX, 560, 562. Larombière, V, art. 1384. No. 2 şi 17. Aubry et Rau, IV. § 447, p. 758. Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. F. Herman, art. 1384, No. 50 urm. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 817 urm. Cp. C. Agen şi Montpellier. D. P., 70. 2. 223. D. P., 88. 2. 19. Vedi şi D. P., 90. 1. 145.—Aceiaş soluţie este admisibilă de câte ori copilul este servitor la altul, şi ne mai stând la părinţii sei, scapă cu desevêrşire de controlul şi privigherea lor. C. Douai. D. P., 95. 2. 381. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 820. Vedi şi nota precedentă.

[5] Laurent, XX, 563. Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II,

Condițiile cerute pentru ca responsabilitatea tatălui sau a mamei să aibă loc.

Pentru ca tatăl sau mama să fie civilmente responsabili de faptele comise de copiii lor, se cer două condițiuni:

1⁰ Copiii trebue să fie minori[1];

2⁰ Ei trebue să locuească împreună cu dânșii, pentru că numai ast-fel li se poate imputa o lipsă de privighere. Aceste cuvinte nu trebuesc însă luate *ad litteram*, căci tatăl, și în lipsa lui, mama ar respunde de daunele causate de copiii lor, dacă i-ar lasa să ducă o viață destrabalată și vagabondă, sau dacă trimițându'i la studiu în alt oraș, i-ar lăsa de capul lor[2].

De câte ori aceste două condițiuni sunt întrunite, responsabilitatea părinților se întinde la toate actele daunatoare comise de copiii lor, pe care o supraveghere mai de aproape ar fi putut să le împedice.

---

821. Demolombe, XXXI, 585. Larombière, V, art. 1384, No. 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 60. Cpr. C. Colmar. D. P., 63. 2. 81.

Părinții nu respund de daunele comise de copiii lor majori.

[1] Părinții nu sunt deci, în principiu, responsabili de daunele comise de copiii lor majori, care ar fi smintiți, chiar dacă aceștia ar sta cu dânșii la un loc și părinții n'ar fi cerut interdicțiunea sau internarea lor într'o casă de sănătate (L. din 15 decembre 1894). T. Huc, VIII, 440. F. Herman, *loco cit.*, No. 39 urm Baudry, II, 1352. Demolombe, XXXI, 575. Laurent, XX, 559. Sourdat, II, 828. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768.—Părinții n'ar putea fi declarați responsabili, în asemenea caz, de cât dacă s'ar dovedi din partea lor existența unei culpe, căci ei nu sunt presupuși în culpă de cât atunci când copiii sunt minori. Cpr. C. Chambéry, D. P., 90. 2. 302. Giorgio Giorgi, V, 260, și autorii *suprà* citați.

[2] F. Herman, art. 1384, No. 61 urm.—In puterea acestor principii, s'a decis cu drept cuvânt că părintele este responsabil de accidentul causat de copilul său minor unui alt copil, cu ocasiunea unui joc periculos, de ex. prin aruncarea unei petre sau unui alt projectil. Cpr. C. Lyon și Nîmes. D. P., 95. 2. 207. D. P. 55 2. 1 și 161.—Dacă copilul, autorul quasi-delictului se găsea într'o școală, el va putea fi declarat solidar responsabil pentru dauna causată prin imprudența sa dimpreună cu șeful acelei școli, culpabil de lipsă de privighere (art. 1003). Părintele, în asemenea caz, n'are nici o respundere. Trib. și C. Besançon, 30 iulie 1884. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 590, nota 2. Cpr. și Cas. fr. D. P., 90. 1. 145.—S'a decis de asemenea că părintele care a permis fiului său minor de a merge la vânat, respunde de accidentul ce acesta a pricinuit altuia prin imprudența sa. C. Caen și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 580, notele 3 și 4. Cpr. Larombière, V, art. 1384, No. 24. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Laurent, XX, 557, 561. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 64. Sourdat, II, 833.

Casurile în care părinţii pot fi descarcaţi de respundere.

Tatăl şi mama pot să se descarce de responsabilitatea care apasă asupra lor, stabilind că, în momentul sevêrşirei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor era încredinţat supravegherei unei alte persoane, de ex., unui meşter (artisan), care era însărcinat a'l învăţa un meşteşug, sau unui institutor (art. 1000, § 4).

Ei mai pot încă să se descarce de respundere, dovedind că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator [1]).

Art. 1000, § ultim.

Aceiaş facultate o au atât artisanii cât şi institutorii cărora li s'a încredinţat un copil pentru învăţarea unui meşteşug sau educaţiunea lui (art. 1000, § ultim). Presumpţiunea de culpă care apasă asupra lor nu este deci *juris et de jure* (art. 1202), ci *juris tantum*, de vreme ce ea admite proba contrară.

Trebue însă să observăm că imposibilitatea de a împedeca faptul daunator n'ar resulta în genere din simpla împrejurare că actul prejudiciabil a avut loc în afară de presenţa lor.

Astfel, s'a decis cu drept cuvênt că părintele poate fi declarat civilmente responsabil de faptele ilicite comise de copilul seu minor ce locueşte cu dênsul, cu toate că, în momentul comiterei faptului, copilul se găsea la o persoană străină, într'o altă comună, pentru a petrece câteva dile de vacanţe [2]).

Această soluţie este juridică, pentru că părinţii nu încetează de a fi responsabili de faptele copiilor lor minori prin simplul fapt că ei n'au putut să împedice faptul daunator. Ei sunt în culpă, şi prin urmare, responsabili de câte ori faptul copiilor se poate imputa unei lipse de disciplină domestică, sau ralelor exemple ce au primit de la părinţii lor [3]).

---

[1]) Cpr. C. Douai. D. P. 94. 2. 159. „*Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest*". L. 100, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Vedi şi L. 50, Dig. *eod. tit.*, unde se dice: „*Culpa caret, qui scit sed prohibere non potest*".

[2]) Cpr. C. Dijon, Aix şi Limoges. D. P., 76. 2. 70. D. P., 94. 2. 159. *Pand. Périod.*, 95. 2. 203. T. Huc, VIII, 443. Demolombe, XXXI, 586. Laurent, XX, 564. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, nota 3. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 169. Larombière, V, art. 1384, No. 24. F. Herman, *loco cit.*, 65 urm.

[3]) Cpr. C. Limoges, 10 ianuar 1894. *Pand. Périod.*, 95. 2. 203.

In ori ce caz, tribunalele apreciază în mod suveran causele de scuze invocate de părinţi în apararea lor [1].

Dovada că părintele a fost în imposibilitate de a împedeca faptul copilului seu minor, va putea fi făcută prin marturi, presumpţiuni, etc. [2]. Tribunalele sunt însă în drept, ca în ori ce materie, a respinge probele invocate de părinţi, dacă faptele propuse de ei nu sunt pertinente sau concludente în causă [3].

Responsabilitatea epitropului p. daunele comise de minorul aflat sub tutelă. Controversă.

De şi legea nu vorbeşte, în art. 1000 § 2, de cât de responsabilitatea tatălui şi a mamei, se decide însă în genere, că aceiaş responsabilitate apasă şi asupra epitropului, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian [4], pentru că el are asupra minorului aproape aceiaş

F. Herman, art. 1384, No. 67 urm. Sourdat, II, 833, 834. Demante, V, 365 bis VI. Muteau, *op cit.*, p. 169, 170. Marcadé, V. art 1834, No. 2. Larombière, Demolombe, Laurent, *loco cit.* Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 389, *in fine.* Cpr. T. Huc, VIII, 442.

[1] Cpr. Trib. Teleorman, *Dreptul* din 1890, No. 14.

[2] Cpr. C. Douai. D. P., 94. 2. 159. T. Huc, VIII, 443.

[3] Sourdat, II, 837. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 77. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 330. Judecatorii fondului sunt, in adever, suverani apreciatori a probelor ce se produc de parţi. Cas. rom., 16 sept. 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 37. Vedi şi *Dreptul* din 7 dechembre 1897, No. 78.

Dreptul străin.

[4] „*I tutori sono obbligati pei danni cagionati dai loro amministrati abitanti con essi*".—Vedi şi art. 1903, § 3 C. spaniol din 1889.—Art. 832 din noul cod german prevede de asemenea ca „acel care, în virtutea legei, este obligat a exercita o supraveghere asupra unei persoane, din causa minorităţei, sau starei sale intelectuale ori trupeşti, este obligat a repara dauna ce această persoană a adus pe nedrept unui al treilea. Asemene obligaţiune nu are loc, dacă acel obligat 'şi a îndeplinit datoria sa de supraveghere, sau dacă dauna s'ar fi întâmplat cu toată supraveghere cerută. Aceiaş responsabilitate loveşte pe acela care s'a însărcinat prin contract a exercita supraveghere". „*Wer kraft Gesetzes zur Führung der Aufsicht über eine Person verpflichtet ist, die wegen Minderjährigkeit oder wegen ihres geistigen oder körperlichen Zustandes der Beaufsichtigung bedarf, ist zum Ersatze des Schadens verpflichtet, den diese Person einem Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn er seiner Aufsichtspflicht genügt oder wen der Schaden auch bei gehöriger Aufsichtsführung entstanden sein würde. Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welcher die Führung der Aufsicht durch Vertrag übernimmt*". Cpr. art. 61 din codul federal al obligaţiilor (Sviţera).

autoritate ca şi părinţiĭ (art. 390, 414)[1]. Această părere, de şi admisă de Pothier (*Oblig.*, II, 121), trebue să fie respinsă, pentru că disposiţia art. 1000 fiind întemeiată pe o presumpţiune de culpă, ca atare, este de strictă interpretare. Tutorul va putea fi declarat responsabil, de câte ori faptul minorului aflat sub administraţiunea sa va fi datorit culpei sale, adecă unei lipse de supraveghere. Culpa tutorului va trebui însă, în asemenea cas, să fie dovedită, ea nefiind nici într'un caz presupusă de lege, după cum este pentru tată şi mamă[2].

Responsab. tatălui sau mamei nu se întinde la alţi membri ai familiei.

Pentru aceleaşi motive, responsabilitatea excepţională prevăḑută de art. 1000 nu se întinde la alţi membri ai familiei, precum ascendenţiĭ, fraţiĭ sau surorile, chiar dacă aceste rude ar fi de fapt capiĭ şi administratoriĭ casei[3].

Ea nu se întinde de asemene la curatorul minorului emancipat, la consiliul judiciar, etc.[4].

2° Responsabilitatea institutorilor şi artisanilor pentru prejudiciul causat de eleviĭ şi uceniciĭ lor (art. 1000, § 4).

Institutoriĭ, adecă persoanele însărcinate într'un mod permanent cu educaţiunea sau supravegherea tinerilor[5], ear nu acele însărcinate cu una sau mai multe lecţiĭ, într'un timp anumit al ḑilei[6], precum şi artisaniĭ, adecă acei care exercită o artă sau meşteşug[7], sunt civilmente responsabili de prejudiciul causat de elevii și ucenicii lor, fie ei majori sau minori, legea nu distinge [1]), în tot timpul cât se găsesc sub privigherea lor, legiuitorul presupunênd și de astă dată că dauna causată de elevi, calfe sau ucenici, este resultatul unei lipse de supraveghere din partea institutorilor sau a artisanilor, care, dacă ar fi fost mai activi și mai diligenți, ar fi putut înlătura rĕul.

---

[1] Pothier, *Oblig.*, II, 121. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758, text şi nota 11. Thiry, III, 206. Sourdat, II, 843. Duranton, XIII, 719. Mourlon, II, 1693. Marcadé, V, art. 1384, No 2. Larombière, V, art. 1384, No. 6. Muteau, p. 177.

[2] Baudry, II, 1353. Demante, V, 365 bis IV. Laurent, XX, 555. Acollas, II, p. 979, nota 1. Demolombe, XXXI, 588 urm. T. Huc, VIII, 440, p. 585.

[3] Larombière, V, art. 1384, No. 5. Giorgio Giorgi, V, 268. Muteau, *op.* şi *loco cit.*

[4] Giorgio Giorgi, V, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*, No. 6.

[5] Persoanele care primesc copiĭ în gazdă spre a merge la şcoală, nu sunt asemănate institutorilor. Ele nu vor fi responsabile de cât dacă se va dovedi o culpă *in vigilando* din partea lor.—Veḑi însă Cas. fr., 22 iulie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 1. 145.

[6] Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 762. Cpr. Larombière, V. art. 1384, No. 17.

[7] T. Huc, VIII, 442.—Prin calfe sau ucenici se înţeleg toţi acei care, sub direcţiunea unui patron sau meşter, învaţa o artă sau un meşteşug. T. Huc, *loco cit.* Raporturile care există între şeful unei usini şi tineriĭ săĭ lucrători nu pot în genere fi asimilate raporturilor dintre artisani şi uceni-

Această presumpțiune de culpă, ca și acea pe care legea o admite în contra părinților (art. 1000, § 2), fiind *juris tantum*, poate fi combătută prin dovada contrară, și atât institutorii cât și artisanii sau patronii vor înceta de a fi responsabili când vor putea proba că, cu toate precauțiunele ce au luat, n'au putut împedeca faptul daunator, judecătorii apreciând, în această privință, împrejurările în mod suveran [2]).

3° Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul causat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat (art. 1000, § 3).

Dreptul roman. La Romani, stăpânii și comitenții erau responsabili de daunele causate de către servitorii și prepușii lor în funcțiunele ce li se încredințase, dacă ei fusese negligenți în alegerea servitorilor sau a prepușilor... *si negligens in eligendis ministeriis fuit* [3]).

---

cii lor; cu toate acestea, patronul comite o culpă și este supus responsabilității prevĕdute de art. 998, de câte ori el nu exercită, în stabilimentul sĕu, o supraveghere pe care n'o pot exercita părinții, contra răutăței și atentatelor lucrătorilor sĕi. T. Huc, *loco cit.*

[1]) Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 566. T. Huc, VIII, 441. Duranton, XIII, 721. Larombière, V, art. 1384, No. 16. Thiry, III, 206. Giorgio Giorgi, V, 272. Muteau, *op. cit.*, p. 231, 232.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 607. Sourdat, II, 877. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 25, nota 9.

Nu este de asemene nevoe ca elevii să șadă la un loc cu institutorii, nici ucenicii cu patronii lor; ceea ce se cere este ca ei să se găsească sub supravegherea lor în momentul comiterei faptului. Demol. XXXI, 608. G. Giorgi, V, 270.

[2]) Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 90. 1. 344. D. P., 90. 1. 145. Sirey, 91. 1. 49. D. P., 97. 1. 198. Mai multe propuneri pentru modificarea paragrafului relativ la institutori au fost depuse în parlamentul francez (28 mai 1896). Vedi Muteau, *op. cit.*, p. 236, 237.

[3]) L. 26, § 9, Dig. 9., 2, *Ad legem Aquiliam.* Vedi și L. 14, Pr., Dig., 48, 3, *De custodia et exhibitione reorum*, unde se dice că nu trebue să se încredințeze prisonierii cu ușurință unui re-

Codul Caragea.

Codul Caragea necuprindênd nici o disposiție în această privință, s'a decis că sub această legiuire, stăpânul nu era responsabil de dauna causată prin un fapt ilicit al servitorului sau însărcinatului sĕu [1].

Codul Calimach.

Codul Calimach are însă, în această privință, două disposițiuni, care sună în modul următor: „Dacă cineva va năimi o slugă ce n'are atestat de la cel de mai înainte al sĕu stăpân, sau fără chizășie, dice art. 1741 din acest cod (1314, 1315 C. austriac), și apoi sluga aceea va pricinui altuia pagubă, *dator este să deie pe slugă în mâna păgubașului* [2], ori dacă se va dovedi că însuș au înlesnit fugirea, se osêndește spre plata pagubei. Asemene dacă va ținea în slujba sa o persoană ce este primejdioasă din pricina stărei trupului, sau a minței sale, sau dacă va găzdui pre vre-un cunoscut făcĕtor de răle, sau dacă știind au rênduit într'o slujbă o asemene persoană primejdioasă, ori nevrednică, sĕ învinovățește a plăti paguba". Și art. 1742 din acelaș cod (1316 C. austriac), adaogă: „Crâciumarii, capitanii de corăbii și cărăușii remân respundĕtori pentru paguba pricinuită din vicleșugul sau lenivirea însuș a lor, *sau a slugelor lor*, ear nu din întâmplătoarele încunjurări" [3]).

Codul actual.

In codul actual, stăpânii și comitenții, adecă acei care au însărcinat pe cineva de a face un lucru în socoteala lor, sunt civilmente responsabili de prejudiciul causat de servitorii [4]) și prepușii lor, adecă de acei însărcinați a face

---

erut, căci la caz de evadarea lor, culpa va fi imputată aceluia care 'și a pus încrederea într'un asemenea soldat: *„Non est facile tironi custodia credenda; nam ea prodita, is culpæ reus est, qui eam ei commisit"*.

[1]) Cas. rom. S-a I, decisia, No. 207 din 1873, nepublicată, citată de Christescu la art. 1000, No. 1.

[2]) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespundĕtor austriac (1314), și sunt adause de legiuitorul Moldovei.

[3]) Cpr. art. 1624 C. C. actual. Vedi *infrà*, p. 533.

Ce se înțelege prin servitori.

[4]) *Servitor* se numește, dice art. 1 din legea asupra servitorilor, de la 16 iunie 1892, acela care, pentru o plata (simbrie), sau indemnisare oare-care, se îndatorează a pune serviciile sale personale la disposițiunea unei case, unei familii, unei autorități, unui stabiliment de binefacere sau de utilitate publica, unei persoane, unui hotel, ori averei acestora, cu dina, cu septămâna cu luna, cu anul și pe mai mult timp. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 827. Larombière, V, art. 1384. No.

ceva în socoteala altuia [1], în funcțiunele ce li s'au încredințat, remânêndu-le, bine înțeles, recurs în contra acestor servitori și prepuși [2]; și această responsabilitate există cu toate că servitorii sau prepușii ar fi lucrat din propria lor inițiativă, fără nici un ordin sau instrucțiune din partea stăpânului sau comitentului; destul este ca faptul daunator să fi fost comis cu ocasiunea exercițiului serviciului sau funcțiunei lor [3].

Legea nu distinge, de asemene, dacă servitorii sau prepușii sunt majori sau minori, dacă locuesc împreună cu stăpânul sau comitentul lor, dacă sunt salariați sau nu, etc. [4].

---

8. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191, 192. In art. 74 Pr. civ., prin servitor, se înțelege ori ce persoană care se află în serviciul cuiva. Prin urmare, este valabilă citațiunea lasata în primirea unui amploiat aflat în serviciul persoanei citate. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 14.

Ce se înțelege prin prepuși.

[1] *Prepuși* sunt toți acei care lucrează sub ordinele, ascultarea ori privigherea cuiva, fără a se distinge dacă lucrează cu dina, cu bucata, ori cu ghiotura. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1874, p. 322. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 392. T. Huc. VIII, 444. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191. Vedi și art. 392 din codul de comerț (367 C. ital.), unde se dice că „prepus este acela care este însărcinat cu comerciul patronului seu, fie în localul unde acesta îl exercită, fie în alt loc“. In acest sens, prepusul nu este de cât un mandatar general.

Art. 393 C. com.

„Patronul, dice art. 393 din acest cod, respunde de faptele prepusului, și de obligațiunele contractate de el în limitele însărcinărei ce 'i-a dat. Dacă sunt mai mulți patroni, fie care din ei este solidar responsabil. Dacă patronul este o societate comercială, responsabilitatea societarilor se reguleazà după natura societăței“.

[2] Cas. fr., 14 fevr. 1886. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 622. Sourdat, II, 769, 770. Larombière, V, art. 1384, No. 43 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 379. T. Huc. VIII, 449. Vedi *suprà*, p. 521, text și nota 2.—Acest recurs nu mai este însă cu putință dacă stăpânul sau comitentul a participat la severșirea faptului daunator. Cas. fr. *loco cit.*

[3] Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Thiry, III, 206. Laurent, XX, 572. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 66 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1887, p. 549.

[4] Demolombe, XXXI, 620.—Comitentul respunde față cu terțiile persoane de greșălele severșite de prepus în executarea lucrărilor ce'i-au fost încredințate, chiar când acele lucrări

Responsabilitatea de care vorbim atinge nu numai pe particulari, dar şi pe Stat, pe comună şi judeţ, şi în genere, pe ori-ce administraţie publică pentru dauna adusă altuia prin faptul agenţilor, prepuşilor sau funcţionarilor săi.

Presumpţie de culpă.

Această responsabilitate se întemeiează, ca şi acea despre care am vorbit mai sus, tot pe o presumpţiune legală de culpă, însă culpa de astă dată nu consistă în lipsa de privighere, ci în alegerea greşită din partea stăpânului sau comitentului *(culpa in eligendo)* [1].

Astfel, dacă vezeteul meu, conducênd rĕu trăsura, a lovit sau calcat pe un trecĕtor, voi plăti dauna pricinuită prin acest fapt, fiind în culpă că am ales un servitor care nu avea calităţile necesare pentru a îndeplini asemene

---

i-au fost date prin licitaţiune publică, ţinerea unei licitaţiuni neschimbând întru nimic obligaţiunea care resultă din lege (art. 1000). Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. Cas. S-a 1, 1894, p. 1053.

[1] Cpr. Trib. Brăila, Ilfov şi Paris. *Dreptul* din 1884, No. 49 ; din 1886, No. 10 şi din 1890, No. 1. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. şi C. Paris, *Curier. judiciar* (1893), No. 63, considerente citate *suprà*, p. 517. Vedi şi Cas. rom. S-a I, anul 1877, consid. de la p. 157, 158. Pothier, *Oblig.*, II, 121. Demolombe, XXXI, 610. Laurent, XX, 570 urm. Demante, V, 565 bis VII. Thiry, III, 206. T. Huc, VIII, 444. Baudry, II, 1352.—Mai mulţi autori intemeiează însă responsabilitatea stăpânului şi a comitentului nu numai pe alegerea făcută în persoana servitorului sau a prepusului, ci şi pe faptul direcţiunei şi lipsei de priveghere a acestora. Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1384, 78 urm. Larombière, V, art. 1384, No. 8 şi 11. Sourdat, II, 885. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761, 762. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 753 urm. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 23, No. 16. Cpr. şi C. Aix. *Pand. Périod.*, 94. 2. 244. Cas. fr. D. P., 87. 1. 225.- Ori cum ar fi însă, Curtea noastră supremă este greşită când dice, prin una din decisiile sale (Bulet. S-a I, 1876, p. 20), că art. 1000 nu presupune o negligenţă în persoana stăpânilor sau comitenţilor, ci numai faptul material al prejudiciului. Credem de asemene că este greşită părerea acelora care atribue această responsabilitate lipsei de supraveghere din partea stăpânului sau comitentului, pentru că, de câte ori se va constata o asemene culpă din partea lor, ei vor fi responsabili în baza art. 998, 999, ear nu în baza art. 1000. Demolombe, *loco cit.*

funcţiune [1]. De asemenea, proprietarul unei cafenele a fost, cu drept cuvênt, declarat responsabil pentru faptul unui chelner care dispăruse cu un bilet de bancă primit de la un consumator pentru plata consumaţiunei sale. In specie, culpa *in eligendo* a patronului nu suferea nici o indoeală, tribunalul constatând in fapt că patronul stabilimentului primise în serviciu pe acest servitor, fără a'i fi cercetat numele sêu, adresa sau locurile unde el servise mai înainte [2].

Compania wagoanelor de dormit a fost de asemene declarată responsabilă de culpa impiegatului sêu care, din eroare, a dat bagajele ce'i fusese încredinţate, unei alte persoane de cât proprietarului lor [3].

Tot astfel, stăpânul este responsabil de incendiul causat de servitorii sêi în timpul şi cu ocasiunea serviciului lor [4].

In privinţa prepuşilor, jurisprudenţa a făcut nenumarate aplicaţiuni a responsabilităţei comitentului.

Art. 501 C. Com. Astfel, accidentul întâmplat pe un vas din causa negligenței mașinistului sau a căpitanului, obligă pe proprietarul vasului [1]. Art. 501 din codul comercial, prin aplicațiunea principiului inscris în art. 1000 C. C., declară în adevĕr, pe proprietarul vasului responsabil de faptele căpitanului și ale celorlalte persoane ale echipagiului [2].

---

[1] Cpr. C. Aix, D. P., 71. 2. 45. Laurent, XX, 577. Sourdat, II, 918. Thiry, III, 206. Baudry, II, 1352.—Faptul unui vezeteu de a se sui într'o birjă goală ce se întoarce la deposit, spre a merge mai comod a casă, şi faptul conducătorului acestei birji de a lasa pe cineva să se sue din complesenţă în trăsură, şi fără nici o plată, nu modifică întru nimic regulele responsabilităţei civile la care poate fi supus proprietarul birjei în caz de accident. Prin aceasta, vezeteul n'a încetat de a fi în exerciţiul funcţiunei sale, nici proprietarul de a'şi imputa că n'a ales un servitor mai vigilent, mai ascultător instrucţiunelor ce a putut să'i dea. C. Paris, 24 iunie 1893. D. P., 96. 2. 342. *Curierul judiciar* din 1893, No. 63.

Proprietarul unei trăsuri este de asemene responsabil de faptul vezeteului sêu, care'şi a însuşit un lucru uitat în trăsura ce era însărcinat a conduce. Faptul că păgubaşul a uitat obiectul în trăsură nu'i poate fi oposabil şi nici poate micşora responsabilitatea patronului, de oare ce acţiunea nu residă într'o culpă comună, ci intr'un delict străin de acela care a fost jăfuit. Trib. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 44.

[2] Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 10, p. 79. Cpr. art. 1741 C. Calimach (1314 C. austriac). Vedi *suprà* p. 527.

[3] Trib. Nice, 9 fevr. 1892. D. P., 93. 2. 179.

[4] Merlin, Répert., t. VII, *Incendie*, No. 8, p. 787. Molitor, *Oblig.*, I, 9, p. 18. Muteau, p. 206, 207.—Aceiaş responsabilitate ,incumbă unui antreprenor de lucrări pentru incendiul causat de lucrătorii sêi (F. Herman, art. 1384, No. 173. C. Paris. D. P., 47. 4. 423), proprietarului sau arendaşului unei moşii pentru focul comunicat recoltelor vecinilor prin imprudenţa oamenilor întrebuinţaţi de dênsul (F. Herman, *loco cit.*, 174. Cas. fr. D. P., 57. 1. 75), etc.

Respund. proprietarului pentru portar.

Proprietarul unui imobil respunde de daunele aduse chiriașilor și chiar celor de al treile, a căror presență în casă se poate explica într'un mod legitim, prin delictele sau quasi-delictele portarului *(concierge)* comise în exercițiul funcțiunei sale [3].

Unul din asociați poate fi prepusul societăței.

Gerantul unei societăți poate fi considerat ca prepusul sĕu, și ca atare, să oblige pe societate. S'a decis chiar că o societate respunde de faptele unuia din asociați care ar fi lucrat într'un interes social, dacă el a fost investit cu calitatea de prepus [4].

Intreprind. de lucrări.

Intreprindetorii de lucrări respund de lucrarile persoanelor ce au întrebuințat (art. 1487) [5].

---

[1] Cpr. Laurent, XX, 576. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 142 și 254. Cas. fr. D. P., 54. 1. 235.

[2] Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1892, No. 63. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 176 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 142 urm. Respunderea prevĕdută de lege nu va înceta de cât dovedinduse existența unei forțe majore, sau a unui caz fortuit *(damnum fatale)*. Cpr. C. Paris. D. P., 97. 2. 249. Vedi și *suprà*, p. 397. In privința chestiunei de a se ști ce se înțelege prin caz fortuit sau forța majora, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 și p. 415 urm.

[3] F. Herman, *loco. cit.*, 244 urm. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352. Aguel, *Code manuel des propriét. et des locataires* (ed. a 5-a). 932 urm. Muteau, *op. cit.*, p. 196, 204, 206. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 335. C. Paris și Lyon. D. P., 87. 2. 87. Sirey, 89. 3. 31.—Pe baza acestor principii, s'a decis că proprietarul respunde de greșala portarului care n'a prevenit pe chiriașii casei de existența unei gaure și care s'a mulțamit a o acoperi cu scânduri, fără a pune acolo un fanar sau alt semn. C. Paris, 8 fevr. 1896. D. P., 96. 2. 458 urm. — Responsabilitatea portarului, și prin urmare, și a proprietarului este însă micșorata prin culpa victimei accidentului care, fară nici o necesitate, a dat la o parte scândurile ce acopereau sus disa gaură. *Aceiaș decisie.* Vedi în cât privește împarțirea responsabilităței la caz de culpă comuna din partea autorului daunei și a victimei accidentului, *suprà*, p. 422.

[4] Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 469. *Pand. Périod.*, 89. 1. 265. T. Huc, VIII, 445. Laurent, XX, 575. Muteau, p. 215 urm.

[5] Vedi asupra acestei responsabilitați, Pothier, *Louage*, IV, 425. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1907 urm.

Intreprind. construirei unei linii ferate.

Astfel, un antreprenor de lucrări publice, precum este, de ex., acela care ar fi luat în întreprindere construirea unei linii ferate, este civilmente responsabil de toate daunele causate de lucrătorii sĕi, cu ocasiunea construirei acelei linii, pentru că aceştia nu sunt de cât prepuşii lui [1].

Resp. comercianților p. prepușii lor.

Comercianții sunt responsabili de delictele sau quasi-delictele comise de prepușii lor, de ex. de un *commis voyageur*, cu ocasiunea distribuirei obiectelor ce aceștia sunt însărcinați a vinde, fără a se putea apara de respundere, susținênd că ei ar fi întrecut limitele mandatului lor [2].

Societate financiară.

O societate financiară este responsabilă de dauna causată prin un fals comis de către un funcționar al ei, de câte ori se constată că asemenea fapte se datoresc imprudenței și lipsei de privighere a susdisei societăți [3].

Art. 1434, § 2.

Locatarul respunde de stricăciunele și perderele cășunate imobilului inchiriat de persoanele *familiei sale* [1]), sau de sub-locatarul sĕu (art. 1434, § 2) și, în genere, de toți acei pe care el i-a autorisat sà intre în casa inchirieată, *etiam eorum quos induxit* [2]).

---

[1] Cas. rom. S-a I. Bulet. 1882, p. 45.—Proprietarul unei clădiri care a însărcinat pe un antreprenor de a'i face oare care reparațiuni, nu respunde însă de daunele aduse celor de al treile, de ex. chiriașilor, prin un incendiu causat din culpa lucrătorilor acestui antreprenor, nici de daunele ce unul din aceşti lucrători ar fi causat altui lucrător. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Laurent, XX, 581. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352, *in fine*. Sourdat, II, 890. Demolombe, XXXI, 622. Cpr. Cas. fr. C. Bourges şi Lyon. D. P., 65. 1. 373. D. P., 67. 2. 197. D. P., 68. 2. 109. Vedi şi Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1883, No. 83. — *Contrà.* Larombière, V, art. 1384, No. 10. — Pentru ca proprietarul să fie, în asemene caz, responsabil, el trebue să'și fi reservat direcțiunea sau supravegherea lucrărilor, sau să fie culpabil de o greșală ori de violarea unui regulament. Cpr. Sirey, 84. 2. 161. D. P., 85. 2. 135. D. P., 97. 1. 612. Baudry, T. Huc, *loco cit.*

[2] Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 și autoritățile citate acolo.—Astfel, Curtea de casație din Francia, cu drept cuvênt, a decis (6 fevr. 1890) că șeful unei case de comerț poate fi declarat civilmente responsabil de manoperele frauduloase ale representanților sĕi, atunci mai cu samă când el le a tolerat, incurajat și ratificat. *Pand. Périod.*, 90. 1. 498.

[3] Cas. fr. D. P., 87. 1. 37. F. Herman, *loco cit.*, 177. – In puterea acestor principii, s'a decis de tribunul Ilfov, că societatea Creditului funciar este obligată să despăgubească pe detentorul unui scris funciar eșit la sorți, de valoarea acestui scris încredințat casierului acelei societăți spre achitare și sustras de acest funcționar. *Dreptul* din 1886, No. 72.—*Contrà.* C. București și Cas. rom. Bulet. 1890, S-a I, p. 1125 urm.

Ospĕtătorii și hangiii respund de furtul sau stricăciunea lucrurilor càlătorului, în caz când furtul sau stricăciunea s'a comis de servitori sau de cei insàrcinați cu direcțiunea ospĕtăriei, ori de străinii ce o frequentează (art. 1624) [3]). Adagiul din dreptul roman „*Caupo non præstat* Art. 1624.

---

[1]) Cpr. C. Paris. D. P., 81. 2. 7 urm.—Textul corespundĕtor francez (1735) face responsabil pe locatar de degradările și perderele cășunate de persoanele *casei sale* (*de sa maison*), expresiune care cuprinde femeea locatarului, copiii, slugile sale, și chiar persoanele care lucreaza la dênsul. Pothier, *Louage*, IV, 193. Guillouard, *Louage*, I, 427. Pand. fr., *Bail en général*, 1156. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 717.

[2]) L. 11. Pr., Dig., 19, 2.—Cpr. Pothier, *Louage*, IV, 193.

Proprietarul nu respunde însă de daunele causate celor de al treile de către chiriașul sĕu, acest din urmă nefiind un prepus în sensul art. 1000 C. C. Cpr. Laurent, XX, 612. Demolombe, XXXI, 626. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Fuzier-Herman, III, *loco cit.* No. 147. Sourdat, I, 895. Cas. fr. D. P., 55. 1. 422. Vedi și D. P., 66. 2. 196.

[3]) Cpr. art. 1742 C. Calimach (1316 C. austriac), *suprà*, p. 527. Responsabilitatea hangiilor începe indată ce lucrurile călătorului au fost aduse în otel, chiar fără știrea lor și încredințate oamenilor lor. Sourdat, II, 941. Cpr. art. 701, § 2 C. german și L. 1, § 8, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Ei nu se pot apara de această responsabilitate de cât probând că furtul se datorește unei forțe majore, când, de exemplu, el s'a comis cu mâna înarmată (art. 1625) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p 161), sau când el se datorește culpei ori negligenței călătorului. Troplong, *Dépôt*. 238, 239. Giorgio Giorgi, V, 282. O simplă efracțiune nu este asimilată furtului cu mâna înarmată. Troplong, *op. cit.*, 235.—Responsabilitatea hangiilor mai incetează încă de câte ori ei au declarat că nu ieu asupra lor riscurile lucrurilor călătorului și călătorul a primit asemene clausă de nerespundere. Această soluție era admisă și în dreptul roman: „*Item si prædixerit, ut unusquisque vectorum res suas servet, neque damnum se præstaturum, et consenserint vectores prædictioni, non convenitur*“. L. 7, Pr., *in fine*, Dig , 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Cpr. Troplong, *op. cit.*, 240. Giorgio Giorgi, V, 284. Sourdat, II, 935. Pentru aceasta trebue sa existe consimțemênt de o parte și de alta. Un simplu avis alipit în camerele otelului, care indica mĕsurile de precauțiune ce urmeaza a lua calătorul și condițiile în care han-

factum viatoris" [1]), este deci respins în dreptul actual atât prin art. 1434, cât și prin art. 1624 [2]). „Din han sau din crâciumă. perind lucrul cuiva, se învinovățește hangiul și crâciumarul, dice Andr. Donici (§ 28, cap. 41 [3])."

Responsab. Direcției drumului de fer.

Direcția generală a drumurilor de fer respunde de greșălele comise de un șef de gară, sau de un alt funcționar al drumului de fer, în exercițiul funcțiunei sale [4]).

Delicte silvice

Proprietarii vitelor introduse într'o pădure supusă re-

---

giul înțelege a fi responsabil, nu ar fi în genere suficient, după cum prevede anume art. 701, *in fine*, din noul cod german și art. 487 din codul federal al obligațiilor. Cpr. Laurent, XXVII, 145. Sourdat, II, 935. Eată textul german sus-citat: „*Ein Anschlag, durch den der Gastwirth die Haftung ablehnt, ist ohne Wirkung*". Sunt asimilați birtașilor și hangiilor, persoanele care țin restaurante, cafenele sau băi publice. Sourdat, II, 939. Troplong, *op. cit.*, 228, 229. Laurent, XXVII, 147. Trib. Rouen. D. P. 84. 3. 8. „*Semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, quæ quandoque similes erunt*". (L. 27, Dig., 1, Giorgio Giorgi, V, 283. 3, *De legibus*).—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text și nota 4. G. Giorgi, V, 283. P. Pont, *Petits contrats*, I, 528. Baudry, III, 873. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 226, 227. C. Caen. D. P., 76. 2. 190. Cpr. și Cas. fr. D. P., 75. 1. 219. — Aceiaș soluție este admisă în privința persoanelor *(stabularii)* care, pentru o plată oare care, primesc în grajdurile sau șurile lor cai sau alte animale: „*Et tamen custodiæ nomine ex locato tenentur*". L. 5, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Sourdat, II, 940. Conform: art. 488 C. federal al obligațiilor. Sunt de asemene asimilați hangiilor, particularii care obicinuit închiriează apartamente mobilate *(des chambres garnies)* (Aubry et Rau, IV § 406, p. 628, text și nota 1. Muteau, p. 224. Arntz, IV, 1422), nu însă și acei care nu'și închiriează apartamentele lor în mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de earmaroace sau de o afluență extraordinară. Sourdat, II, 937. P. Pont, *op. cit.*, 529.—*Contrà.* Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149.—In ori ce caz, compania internațională a wagoanelor de dormit *(wagons-lits)* nu este asimilată unui hangiu, cu toate că călătorii pe care ea îi primește în wagoanele sale se găsesc, sub unele raporturi, ca într'un han. Trib. Nice și Paris. D. P., 93. 2. 179.

[1] L. 1, § 6, Dig., 47, 5, *Furti adversus nautas*.

[2] Troplong, *Louage*, I, 397. Sourdat, II, 942. Marcadé, VI, art. 1735, No. 1.—*Contrà.* Pothier, *Louage*, 194 și V, *Dépôt*, 79.

[3] Art. 73 din C. pen. fr. mai prevede încă o respundere civilă a birtașilor și hangiilor, pe care însă codul nostru n'a admis-o.

[4] Cpr. Cas. fr., 20 april 1896. *Pand. Périod.*, 97. 1. 304. Muteau, *op. cit.*, p. 210 urm. Vedi și p. 549, text și nota 6.

gimului silvic, sunt responsabili atât civilmente cât şi penaliceşte, cel puţin după ultima stare a jurisprudenţei, chiar dacă introducerea vitelor în acea pădure s'a făcut de oamenii lor (art. 23 C. silvic: L. din 24 iunie 1881)[1].

---

[1] „Considerând, dice Curtea noastră supremă (16 ianuar 1896) că, din prescripţiile art. 23 C. silvic, reesă că legiuitorul pedepsind cu amenda pe ori-cine va introduce vite într'o pădure supusă regimului silvic, înţelege a impune la pedeapsă pe proprietarii vitelor introduse, independent dacă introducerea s'a făcut de proprietarul acelor vite sau de oamenii sei; cà altfel, aplicarea dispositiunelor codului silvic, în această privinţă, ar fi ilusorie şi fără efect". *Dreptul* din 1896, No. 29 şi Bulet. Cas. 1896, p. 99. Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 59. Codul forestier francez (art. 199, 206) este formal în această privinţă. Cpr. Trib. şi C. Paris *Pand. Périod.*, 93. 2. 229. Sourdat, II, 782 bis, 921. F. Herman, *loco cit.*, 352 urm. Textul nostru (art. 23 din C. silvic) nefiind atât de formal, şi prevĕdĕnd numai că *„ori cine va introduce vite* într'o pădure de etate mai mare de 10 ani, se va pedepsi, etc.", s'a decis de mai multe ori că delictul civil de introducere de vite în pădurile Statului, prevĕdut de art. 23 din codul silvic, nu poate fi imputat proprietarului lor, de cât dacă este constatat că dênsul este acela care le a introdus: „Considerând, dice Curtea noastră supremă că, în ceea ce priveşte gasirea carului intimaţilor în pădurea Statului, încarcat cu unele şi condus de servitorii lor, delictul imputat delincuenţilor nefiind personal al lor, după cum constată în fapt tribunalul, şi întru cât nu există nici o derogaţiune la dreptul comun în această privinţă, stapânii nu pot fi responsabili de faptul servitorilor lor, etc". Bulet. S-a II, 1892, p. 822. In acelaş sens, Cas. rom. S-a II. Bulet. 1893, p. 58 şi 274. Bulet. S-a II, 1886, p. 132. Cpr. şi C. Galatz (E. G. Econom preşed.) *Dreptul* din 1893, No. 56. Această din urmă părere ni se pare mai juridică, pentru că amenda fiind o pedeapsă, ştiut este că *pœnalia non sunt extendenda.*

In ce consistă comiterea delictului silvic.

Şi fiind că vorbim de delictele silvice, trebue să adăogăm că trebueşte considerat ca delict silvic, extragerea ori cărei substanţe din pădurile Statului, precum argil, nisipuri, lut, şi ori ce alte produse minerale (art. 24 C. silvic). Cas. rom. S-a II, *Dreptul* din 1891, No. 18.—S'a decis de asemene, cu drept cuvênt, că simpla introducere a vitelor în pădurile Statului, constitue un delict silvic, fără a fi trebuinţă de a se constata intenţiunea doloasă din partea delincuentului (art. 23 C. silvic). Cas. rom. şi Trib. Dolj. *Dreptul* din 1884, No. 62 şi din 1891, No. 5. Bulet. Cas. S-a II-a, 1890, p. 540 şi anul 1891, p. 999. *Dreptul* din 1891, No. 59.— Numai forţa majoră face ca delictul să fie inexis-

Farmaciști. Farmaciștii respund de erorile comise de elevii lor[1].

Mijlocit. de schimb. Mijlocitorii de schimb sau de mărfuri respund de faptele oamenilor ce'și au alipit în exercițiul funcțiunei lor (art. 25 L. asupra burselor, etc. din 4 iulie 1881).

Responsab. comitenților p. sub-prepuși. Comitenții sunt responsabili nu numai de prepușii și agenții lor direcți, dar și de sub-prepușii și sub-agenții care au fost aleși de către agenții principali, în virtutea delegațiunei generale a comitenților. (Cpr. art. 1542)[2].

Art. 423 C. com. Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 423 din codul de comerț (398 C. italian), prevede că cărăușul este respundețor de faptele sub-ordonaților sei, de ale tuturor cărăușilor succesivi și de ale ori cărei alte persoane căreia dênsul i-a încredințat facerea transportului. Acest principiu se aplică la drumuri de fer, corăbii și la ori-ce mijloc de transport[3].

Responsabilitatea care apasă asupra stăpânilor și a comitenților, în privința faptelor ilicite săvêrșite de servitorii și prepușii lor, în funcțiunele ce li s'a încredințat sau *cu ocasiunea exercițiului acestei funcțiuni*[4], nu încetează în

---

tent. Cas. rom. și Trb. Dolj (sentințe mai sus citate). Bulet. Cas. S-a II, 1890, p. 372 și anul 1888, p. 262. Vedi asupra acestor chestiuni și tratatul nostru în limba franceză, p. 248, 249, nota 6.

[1] Vedi *suprà*, p. 445, text și nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 229, 230, 606, 607.

Farmaciștii fiind considerați de lege ca comercianți (cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1879, No. 46 și din 1880, No. 4), sunt obligați a ține registrele prevědute de codul comercial, întru cât nici un text de lege nu'i scutește de această obligațiune. In caz de neconformare, ei sunt pasibili de amenda prevěduta de legea timbrului. Imprejurarea că art. 11 din Regul. pentru organisarea farmacielor prevede anume ce registre trebue să țină farmaciștii, nu exclude obligațiunea impusă prin legea comercială comercianților, prin urmare și farmaciștilor, ci insemneaza că, pe lângă registrele mencionate în art. 22 și 23 C. comercial, farmaciștii trebue să mai țină și altele ce profesiunea lor le impune. Cas. rom., 3 iunie 1897. *Dreptul* din 1897, No. 56.

[2] Laurent, XX, 574. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 141. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Cas. fr. D, P., 56. 1. 353.

[3] Cpr. A. Braun, *Droit civil allemand*, 1361.

[4] Cpr. T. Huc, VIII, 449. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 583, 584. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Sourdat, II, 884. C. Rouen. D. P., 94. 2. 28 și Sirey, 93. 2. 215.—Vedi

casul când stăpânii sau comitenţii ar dovedi că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator. Legea, în adevĕr, nu mai admite de astă dată dovada contrară, pe care o admite în privinţa tatălui şi a mamei, institutorilor şi artisanilor, pentru că aceştia nu sunt responsabili de cât de lipsă de privighere, pe când stăpânii şi comitenţii avĕnd dreptul de a alege pe servitorii şi prepuşii lor, sunt în culpă că'şi au pus încrederea în nişte oameni rĕntăcioşi, neghibaci sau imprudenţi [1]. „*Aliquatenùs culpæ reus est. quod opera malorum hominum uteretur*". (L. 5, § 6, *in fine*, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*).

Această responsabilitate ar înceta însă de câte ori s'ar dovedi existenţa unui caz fortuit (art. 1625) sau unei culpe imputabile aceluia care a suferit prejudiciul [2].

Validitatea clausei de nerespundere.

Ea nu va avea de asemenea loc în privinţa persoanelor către care comitentul ar fi fost descarcat de respundere, prin o clausă expresă, de faptele comise de prepusul sĕu. Asemene clause se obicinuesc mai cu samă în materie de transport maritim. Proprietarul vasului stipulează, în adevĕr, adese-ori că nu respunde de faptele căpitanului şi ale celorlalte persoane ale echipagiului (art. 501 C. com.), şi asemene clausă de nerespundere nefiind contrară

însă Mourlon, II, 1694. Demolombe, XXXI, 615.—Astfel, stăpânul sau comitentul va fi scutit de ori ce respundere, de câte ori faptul daunator comis de servitorul sau prepusul sĕu a fost sevêrşit în afară de funcţiunea sa. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 63. *Pand. Périod.*, 97. 1. 425. C. Douai. D. P., 95. 2. 381 şi Sirey, 94. 2. 161. Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 449. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761.—Curtea din Paris a decis (9 martie 1893), că servitorul este totdeauna presupus în exerciţiul funcţiunei sale cât timp el se găseşte în casa stăpânului sĕu şi chiar în odaea destinata locuinţei sale personale. D. P., 93. 2. 296. Mutean, p. 206.

[1] Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 570. Demante, V, 365 bis VII. Sourdat, II, 903, 918. Demolombe, XXXI, 611. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Faustin-Hélie, *Th. du C. pén.*, I, 390. Mourlon, II, 1695. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 336.

[2] Cpr. Trib. Brăila şi Ilfov. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1890, No. 1; din 1892, No. 78 şi din 1893, No. 5. Vedi şi Cas. rom., S-a I. Bulet. 1886, p. 27, ultimul considerent. Demolombe, XXXI, 611. Sourdat, II, 905. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 336. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 630.

nici legei, nici ordinei publice, se consideră în genere ca validă [1]). In cât priveşte transporturile pe calea ferată, vedi art. 441 din codul comercial.

Nimene nu se poate descarca de dolul sĕu sau de greşălele sale grave.

Dar dacă comitentul poate une ori, cel puţin într'o părere, să se descarce de respunderea civilă care apasă asupra lui din causa faptelor prepuşilor sĕi, se admite însă în genere că autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea, prin o clausă expresă, să fie declarat iresponsabil de greşălele sale personale cele grave *(culpa lata)* [2]).

Despre acţiunea de effusis et dejectis (Dig. Lib. 9, tit. 3).

Dreptul roman.

La Romani, de câte ori o persoană era lovită prin căderea unui obiect aruncat sau picat din o casă, acea persoană putea să ceară despăgubire de la toţi acei care locueau în acea casă, fie ca proprietari, fie ca chiriaşi, şi aceştia erau condamnaţi la despăgubire *in solidum* [3]), fără ca persoana lovită să aibă a dovedi că obiectul fusese aruncat de proprietar sau de cutare chiriaş, ori de unul din oamenii lor, fiind că era cu neputinţă de a se cunoaşte autorul acestui

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 514, n. 2; 515. Cpr. T. Huc, VIII, 449. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 744. De Valroger, *Dr. maritime*, I, 246. Sourdat, II, 1017. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 54 urm. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 211 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Dr. maritime*, 314. Pand. fr. Répert. t. 14. V° *Capitaine de navire*, 1369. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa franceză. Vedi D. P., 95. 1. 145. D. P., 94. 2. 135. D. P., 93. 1. 204. D. P., 92. 1. 94 şi 463. D. P., 90. 1. 197 şi 2. 276. D. P., 89. 1. 305, etc.—*Contrà.* Ar. Desjardins, *Tr. de dr. comm. maritime*, II, p. 276. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 1184. Curtea din Bordeaux s'a pronunţat mult timp în acest din urmă sens, însă, în timpurile din urmă, s'a raliat la opinia comună. Vedi Lyon-Caen et Renault, *op.* şi *loco cit.*, p. 505, nota 2 şi D. P., 94. 1. 562, nota lui Levillain, profesor la Bordeaux. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa străină, afară de acea americană. Vedi numeroasele decisii citate de L. Sarrut, în D. P. 90. 1. p. 216, *ad notam.*

[2]) Vedi *suprà*, p. 514, text şi nota 2.

[3]) *„Et quidem in solidum. Sed si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur“*. L. 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejecerint.* Cpr. Instit., IV, 5, § 1, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur.*

fapt ... *cum sane impossibile est scire, quis dejecisset vel effudisset* (L. 2, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint*, etc.) [1].

Dreptul actual.

Proiectul codului francez cuprindea o asemene disposițiune derogatorie la dreptul comun, prin care se statornicea o presumțiune de culpă în contra tuturor acelora ce locueau în casa din care venise projectilul, însă asemene disposițiune fiind înlăturată, persoana lovită sau murdărită prin corpurile picate sau aruncate din o casă va avea astăzi acțiune numai în contra aceluia care se va dovedi că a aruncat lucrul, sau în contra acelora care, în baza art. 1000, sunt responsabili de faptele lui [2].

Despre responsabilitatea persoanelor morale.

Responsabilitatea persoanelor morale a dat loc la dificultăți din causa personalității culpei, care este baza ori cărei responsabilități. In adevĕr, cu toate că autorii culpei pot fi representanții unei persoane juridice, s'ar putea dice

---

Dreptul străin și Codul Calimach.

[1] „Capul familiei, dice art. 1910 din codul spaniol de la 1889, care locuește în o casă întreagă sau numai în o parte din ea, este responsabil de dauna adusă prin lucrurile asvêrlite sau cădute din casa în care locuește“. Tot cam în asemene termeni se exprimă și codul Calimach: „Dacă cineva, din picarea unui lucru spênzurat, dice art. 1743 din acest cod (1318 C. austriac), ori pus cu primejdie, sau prin varsarea ori aruncarea unui lucru din casă se va vatama ori se va păgubi, dator este sa'l îndestuleze locuitorul casei, de unde au picat lucrul, ori s'au varsat ceva“. Și art. 1744 din acelaș cod (1319 C. austriac), adaugă: „Dacă un semn spre aratarea meșteșugului sau a meseriei (firmă) ori un vas sau alt lucru va spênzura într'un loc, pe subt care trec oamenii și va fi de credut că poate sa urmeze primejdie picând și vatamând pre cineva, are drit ori și cine să facă aratare pentru aceasta catră poliție, pentru siguranța publică“. Cpr. Instit., 4, 5, § 1, *in medio*, *De oblig., quae quasi ex delicto nascuntur*. Vedi și art. 385, § 4 C. penal actual.

[2] Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768, text și nota 15. Larombière, V, art. 1384, No. 30. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 328.—Pe lângă respunderea civilă, acei care, cu nesocotință, vor arunca asupra cuiva lucruri puturoase, sunt pasibili de amendă, acest fapt constituind o contravenție polițienească (art. 385, § 8 C. pen.). La aceiaș pedeapsă sunt supuși acei ce vor arunca înaintea locuinței lor lucruri de natură a vătăma sănătatea, prin căderea sau putoarea lor (art. 385, § 6 C. pen.).

şi s'a ḑis chiar că asemene representanţi a unei fiinţi abstracte şi fictive [1]), n'au avut mandat de a aduce celor de

---

Persoanele morale nu pot fi create de cât prin lege.

[1]) Prin persoană *morală*, *juridică* sau *civilă*, se înţelege, in adevěr, o fiinţă abstractă, intelectuală, creată prin ficţiunea legei, într'un interes social şi într'un scop de utilitate publică, avênd un patrimoniu deosebit, capabilă de a avea drepturi şi datorii. Numai legiuitorul are dreptul de a crea asemene persoane, pentru că nici o ficţiune nu poate să existe fără lege; prin urmare, nu se violează nici legea, nici principiile de drept, când judecătorii fondului resping reclamaţiunea unei comunităţi, care n'a fost recunoscută persoană morală prin lege, de şi de fapt ea ar avea o atare existenţă; căci persoana morală nu poate dobêndi o fiinţă cu drepturi în societate, de cât numai prin voinţa puterei suverane, care singură prin legi, stabileşte instituţiuni şi prescrie regule pentru păzirea ordinei publice, apararea bunelor moravuri şi a intereselor generale ale societăţei. Cpr. Cas. rom. şi C. Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 50. „Considerând, ḑice foarte bine, Curtea noastră supremă, în secţiuni-unite (9 nov. 1895), că persoanele fisice, existând independent de ori ce intervenţiune a legiuitorului, legea nu le dă existenţă, ea nu face de cât a le reglementa drepturile şi datoriele ce'i decurg pentru dênsele) din acest fapt; că, din contra, persoanele morale, neavênd o realitate fisică, personalitatea lor nu este de cât o ficţiune, de unde urmează necesitatea unei intervenţiuni care să creeze acele fiinţe fictive.

„Considerând că individul nu poate crea ficţiuni; că un asemene drept nu'l poate avea de cât acela a cărui voinţă se poate opune tuturor, adecă Statul; că, afară de aceasta, creaţiunea unei asemene persoane neavênd drept raţiune de cât interesul general, urmează invederat că Statul, căruia'i este încredinţată apararea acestor interese, să aibă puterea, prin representanţii sěi legali, a crea aceste persoane, etc.“ *Dreptul* din 1895, No. 78 şi Bulet. 1895, p. 1295. Cpr. C. Poitiers. *Pand. Périod.*, 95. 2. 84. Veḑi Laurent, I, 288 urm. şi *Dr. international*, IV, 84. Al. Degre, *Dreptul* din 1885, No. 83. Aubry et Rau, I, § 54, *ab initio*, şi toţi autorii.—

Persoanele morale în Dobrogea.

In Dobrogea însă, sub dominaţia otomană, comunităţile creştine puteau să se constitue şi să funcţioneze fără nici o intervenţie din partea puterei publice (*Haty Humayun* din 16 fevr. 1856). Aceste persoane au continuat a avea aceleaşi caractere şi după anexarea Dobrogei, întru cât au existat legalmente sub dominaţiunea otomană. C. Galatz. *Dreptul* din 1895, No. 42.

Recunoşterea persoanelor morale străine. Controversă.

Legiuitorul care înfiinţează o persoană juridică nu poate însă să'i deie o existenţă absolută şi universală, căci puterea sa expiră la limitele teritorului asupra căruia el îşi exercită imperiul sěu; de unde resultă că o al treile o daună ilicită și că, prin urmare, consecințele acestei daune trebue să'i privească personal pe dênșii, ear nu persoana juridică pe care ei o represintă.

---

comunitate străină nu poate avea existență și exercita drepturi în România, dacă nu este recunoscută ca persoană morală de autoritatea competentă a Statului român: „Considerând, dice decisia sus-citată a Curței noastre supreme, pronunțată în secțiuni unite, între Ministerul de domenii și Comunitatea elină din *Janina*, că dreptul unui Stat de a crea, în interesul sêu general, o persoană fictivă nu'i poate da și pe acela de a impune și în alte State această a sa voință; că interesul general a unui Stat și dar puterea sa suverană de a recunoaște și proclama acest interes, nu se poate întinde peste hotarele teritorului sêu; că acest drept al fie-cărui Stat trebue să înceteze acolo unde începe a lua naștere dreptul altui Stat; că a se recunoaște persoanei morale create de un Stat, existența sa și în celelalte State, independent de ori ce intervențiune a acestui Stat, este a recunoaște fie-cărui Stat dreptul de a crea ficțiuni universale, ceea ce este inadmisibil". Cpr. în acelaș sens, o altă decisie a Curței de casație din 1878. Bulet. S-a I, 1878, p. 331. *Idem*. Bulet. S-a 1, 1880, p. 344. Trib. Ilfov și Bacău; C. din București, etc. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1889, No. 28. *Dreptul* din 1892, No. 76. *Dreptul* din 1895, No. 43 și 78. *Dreptul* din 1896, No. 22. Cpr. Cas. fr. și C. Paris. D. P., 60. 1. 444. D. P., 63. 2. 84. Laurent, I, 306 și XXX, 254. Laurent, *Dr. international*, IV, 119. C. Disescu, *Dreptul* din 1895, No. 82 și 83. G. Petrescu, *Studiu asupra persoanelor civile, juridice sau morale* (1894), p. 66 urm.—*Contrà*. Al. Degre, *Dreptul* din 1894, No. 28 și din 1896, No. 36.

Codul Caragea.

Principiul de drept public, admis și in dreptul roman (L. 1, Pr., Dig., 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, etc.; L. 3 Pr. și § 1, Dig., 47, 22, *De collegiis*. Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, II, § 89), că persoanele morale nu pot fi înființate de cât prin o anume lege, era formal consacrat dincolo de Milcov prin art. 364, § 5 din Regul. Organic. „Considerând, dice decisia sus-citată a Curței noastre supreme din 3 nov. 1895, că Regulamentul organic ocupânduse de așeḑămintele pioase, după ce reglementează modul de administrațiune al averei lor, dispune in § 5 de sub art. 364: „nici un schit sau monăstire sau vre un alt chinovion nu se poate întocmi în Valachia, fără a se da de știre mai întai marelui logofat al bisericelor, *ca printr'ênsul să ia voea și slobozenia Domnului*"; că aceste așeḑăminte fiind singurele care, la acea epocă, puteau avea un drept de proprietate sau de creanță, urmează invederat că legea n'a voit a lasa in mâna particularilor și fără nici

Bazat pe aceste consideraţiuni şi pe altele de asemenea natură, Merlin susţine că comunele, persoane morale prin excelenţă care, după Savigny, au o existenţă natu-

---

o intervenţiune a autorităţilor publice, crearea acestor persoane morale, şi dar este inexact a se pretinde că, sub imperiul acestei legiuiri, particularii puteau avea un asemenea drept, etc.“ Aşa dar, nu mai încape îndoială că, în legislaţia ţărei româneşti, persoana juridică nu putea fi creată de cât de puterea publica. Monăstirile şi bisericele nu puteau chiar fi zidite de cât cu voea arhiereului (Pravila lui Matei Basarab, glava 116). Este deci de mirat cum Curtea din Bucureşti şi chiar Curtea de Casaţie, S-a I, au putut să decidă că, în Muntenia, înainte de punerea în aplicare a codului actual, persoanele juridice îşi luau naştere din voinţa individuală, fără a fi consacrate prin o recunoaştere a puterei publice. Vedi *Dreptul* din 1893, No. 79 şi *Dreptul* din 1895, No. 51. Se sperăm că, în urma decisiunei Inaltei Curţi, pronunţată în secţiuni unite, în afacerea comunităţei *Ianina*, ori ce controversă va înceta în această privinţă.

Codul Calimach. Controversă.

Venim în fine la codul Calimach, sub care chestiunea este earăş controversată, de şi textele respective par a fi destul de formale. In adevĕr, art. 15 din acest cod prevede, pe de o parte, că „aşeḑările ce se fac între bresle, sau *între alte obştimi*, spre a lor bună orĕnduealā şi folos, vor avea între ele putere legiuită, dacă cercânduse şi găsinduse cu cale, se vor întări de către Stăpânire“, ear art. 43, şi mai formal, prevede că „în cât obştimele pentru insuşi ale lor drituri, se cuvine a fi subpt purtarea de grijă a Ocârmuirei, *se hotăreşte prin deosebite legi făcute pentru dênsele, adecă prin hrisoave*“. Interpretând aceste texte şi altele din codul Calimach, Curtea supremă a decis că, sub acest cod, numai puterea publică avea cădere de a înfiinţa o persoană morală: „Considerând, ḑice această decisie, care, după noi, face o adevarată aplicaţiune a principiilor de drept, că, în principiu, persoanele morale deosebinduse prin natura lor de persoanele fisice, de oare ce persoanele morale sunt nişte ficţiuni, ele nu'şi dobêndesc personalitatea şi existenţa de cât numai prin o recunoaştere specială a Statului în care au se funcţioneze; *că acest principiu a fost cunoscut şi de codul Calimach pin art.* 15, 43, etc. şi *de alte legiuiri, de oare ce ori ce instituţiune nu'şi putea lua naştere de cât prin un hrisov domnesc, prin care urma a i se recunoaşte personalitatea sa juridică ca persoană morală*“. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 243, 244. In acelaş sens, Trib. Covurlui, C. Galatz şi Iaşi (aceiaş afacere, în care am luat şi noi parte ca advocat; M. Gr. Bonachi contra comunităţei eline din Galatz). *Dreptul* din 1894, No. 25. *Dreptul* din 1895, No. 6 şi din 1896, rală și chiar anterioară însuș Statului [1], sunt incapabile de a comite o culpă [2].

După această teorie, persoanele morale n'ar respunde de culpa extra-contractuală comisă de representanții lor, fiind supuse numai acțiunei *de in rem verso* și datoare a restitui folosul personal pe care ele l'ar fi tras din culpa personală a acestor representanți.

Teoria lui Savigny a fost însă combătută cu succes, în Germania, de mai mulți autori moderni, și între alții,

---

No. 4. In cât privește codul austriac, vedi Schuster, *Theoretischpraktischer Kommentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, (Prag, 1818), 1, asupra § 26, p. 341 urm. Stubenrauch, *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, I, p. 75 urm. Zeiller, *Commentar über das allg. bürgerliche Gesetzbuch*, I, p. 130 urm., etc. *Unger, System des österreichischen allgemeinen Privatrechtes*, I, p. 339 urm.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I, 15 martie 1895. *Dreptul* din 1895, No. 32 și Bulet. 1895, p. 302 urm. *Idem*. Cas. rom., secțiuni unite, 20, 27 nov. și 21 dechembrie 1897, *Curierul judiciar* din 1898, No. 1. *Dreptul* din 1898, No. 2. Al. Degre, *Dreptul* din 1896, No. 24. Vedi, în privința persoanelor morale, t. I, partea II-a a lucrărei noastre, p. 126 urm. și tratatul nostru în limba franceză, art. *Corporations*, p. 60 urm.

[1] Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 86, *ab initio*. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 131.

[2] Merlin, *Quest. de droit*, t. 7, *Responsabilité des communes*, § 3, p. 243 urm. In acelaș sens, Savigny, *op. cit.*, II, § 95, *ab initio*.—Acest din urmă autor admite însa că persoanele juridice sunt obligate prin dolul sau culpa comise într'un contract de representanții lor.—*Contrà*. Löning, *Die Haftung des Staats aus rechtswidrigen Handlungen seiner Beamten* (Francfort, 1879), p. 58 urm. „De câte ori representantul unei persoane morale, dice acest autor, a comis o culpă cu ocasiunea încheierei unui contract, de atâte ori el a întrecut limitele mandatului seu (cpr. art. 1546, § 2 C. C.) și, în asemene caz, persoana juridică fiind liberă de a respinge obligația care resultă din contract, această obligație nu poate să producă nici un efect în contra ei, terțiul care a fost victima culpei ne avênd de cât o acțiune personală în despăgubire contra autorului ei“. Curtea din Iași a decis, de asemene, la 1875, că persoanele juridice fiind asemănate cu minorii nu pot fi declarate responsabile, pentru că nu se poate dice de ele că lucrează cu pricepere (?). *Dreptul* din 1875, No. 20. Această decisie face însă o greșită aplicație a principiilor de drept.

de Otto Gierke, profesor la Berlin. „Persoana morală nu este o ficțiune a legei, ḑice, între altele, acest autor, așa cum o concep romaniștii și majoritatea autorilor moderni, ci *o ființă colectivă reală*, *eine reale Gesammtperson*, capabilă, ca și persoana fisică, de voință și de acțiune. Legea n'o creează, ci se mărginește numai și numai a'i recunoaște existența, a'i legalisa așa ḑicênd actul de naștere“. In această teorie, diametralmente opusă acelei a lui Savigny, capacitatea persoanei morale de a comite un delict, fie civil fie penal, și responsabilitatea care resultă din acest fapt, nu sufĕr nici o îndoeală. Persoana morală este deci direct responsabilă de actele representanților sĕi, nu pentru că aceștia ar fi prepușii ei, ci pentru că ei sunt organul prin care ea însăș voește și lucrează.

Fără a împărtăși în totul ideea că persoana morală este o ființă reală capabilă de voință și de acțiune, pentru că, în realitate, asemenea facultate nu aparține de cât omului, totuși vom recunoaște, dimpreună cu jurisprudența și cu majoritatea autorilor moderni, că persoana morală avênd o voință *legală*, fără de care personalitatea juridică nu se poate concepe, este direct responsabilă de actele representanților sĕi, care ar avea calitatea de a lucra în numele ei [1], pentru că personalitatea acestor representanți dispare înaintea ființei abstracte, care singură devine proprietară, creditoare sau debitoare în raporturile cu cei de al treile. Actul sevêrșit de representantul legal a unei persoane juridice fiind actul ei propriu, nu poate să fie vorba, în specie, de responsabilitatea indirectă prevĕḑută de art. 1000, ci de acea prevĕḑută de art. 998, 999 [2].

Persoana morală va putea însă să aibă unul sau mai mulți prepuși și, în asemenea caz, să fie declarată responsabilă în baza art. 1000, ca și persoanele fisice, din causa faptului prepuşilor sĕi. Această soluţie nu sufere nici o îndoeală îndată ce se recunoaşte persoanei juridice capacitatea de a comite o culpă. Culpa va putea fi presupusă, de câte ori condiţiile de fapt cerute de lege pentru existenţa acestei presumpţiuni vor fi compatibile cu natura persoanei morale, adecă de câte ori va fi vorba de raporturile care există între comitent şi prepus [1].

---

[1] Ast-fel, primarul sau consiliul comunal, care represintă comuna, fie care în limitele competinței sale, obligă pe această din urmă. Veḑi *infrà*, p. 556, text și nota 3. Administratorii unei societăți anonime, obligă societatea (art. 123 C. com.), etc. Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.

[2] Veḑi Michoud, *De la responsabilité de l'Etat à raison des fautes des ses agents*, studiu extras din *Revue du Droit public et de la Science politique en France et à l'étranger*, anul 1895, No. 3 urm., p. 17 urm. Muteau, p. 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 165. D. P., 77. 1. 66. D. P., 85. 1. 10. D. P., 92. 1. 449.

Responsabilitatea penală a persoanelor morale. Controversă.

Cele ḑise mai sus se referă, bine înţeles, numai la responsabilitatea civilă, ear nici de cum la responsabilitatea penală, care remâne în sarcina autorului real al faptului, adecă a persoanei fisice. „Dreptul penal, ḑice Savigny [2], se referă la persoana fisică a omului, adecă la o fiinţă liberă, inteligentă şi simţitoare. Persoana juridică este lipsită de acest caracter, ea nefiind de cât o fiinţă abstractă, capabilă de a poseda, pe care dreptul penal nu poate însă nici o dată s'o atingă ..... Delictele care obicinuit se impută unei persoane juridice sunt în tot-deauna comise de membrii care o compun, adecă de nişte persoane fisice ... A pedepsi o persoană juridică ca culpabilă de un delict, ar însĕmna a calca în picioare marele principiu de drept penal care cere imperios identitatea deliquentului cu acea a condamnatului. In fine, persoana juridică nu poate să comită un delict, pentru că atunci ea n'ar mai lucra ca persoană juridică. Aceasta este adevarat nu pentru că asemene mod de activitate ar fi ilicit, *ci pentru că el este cu totul străin esenţei şi destinaţiunei speciale a persoanei morale*".

Dreptul străin.

In cât priveşte responsabilitatea civilă a persoanelor morale, despre care ne am ocupat mai sus, mai multe legislaţiuni străine o prevĕd anume.

---

[1] Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.—Acest autor observă (*loco cit.*, nota 2) că s'ar putea foarte bine întâmpla ca o persoană morală să îndeplinească rolul de institutor, şi ca atare, să aibă a respunde de daunele causate de către elevul sĕu. Ceea ce este însă afară de ori ce îndoială, e că o persoană morală n'ar putea nici odată fi declarată responsabilă în baza art. 1000, § 1, calitatea de părinte şi de fiu neputênd să aparţie de cât omului.

[2] *Savigny, System des heutigen römischen Rechts*, II, § 94, care citează în acest sens pe Zachariæ, Haubold, Feuerbach (*Criminalrecht*, § 28, ed. a 12-a), etc. *Idem*. Michoud, *op. cit.*, p. 25 urm., No. 17, 18.— *Contrà*. O. Gierke, *op.* şi *loco suprà cit.* Stieber *apud* Haubold, Mühlenbruch şi alţi autori citaţi de Savigny, § 94, nota b.

Codul german.

Astfel, art. 31 din noul cod german (art. 46 al proiectului), prevede că „asociaţiunea (*der Verein*) este respundĕtoare de dauna pe care direcţiunea, un membru al ei sau un alt representant rênduit în virtutea statutelor, a adus unei a treia persoane prin un act ilicit sevêrşit în exerciţiul funcţiunei sale“ [1]; şi art. 89 din acelaş cod adaugă că această disposiţie se aplică prin analogie atât fiscului cât şi corporaţiunelor, precum şi fundaţiunelor sau instituţiunelor de drept public [2].

Cod. federal a Elveţiei.

Art. 62 din codul federal al obligaţiilor, după ce prevede responsabilitatea stăpânului sau patronului pentru prejudiciul causat de lucrătoriĭ sau împiegaţiĭ seĭ, în funcţiunele ce li s'au încredinţat, afară de casul când ei ar justifica că au luat toate precauţiunele necesare pentru a împedeca dauna, adaugă de asemene în § 2, *că persoanele morale care exercită o industrie sunt supuse aceleiaş responsabilităţi* [3].

Despre responsabilitatea Statului pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor, sau prepuşilor sĕi.

Statul, adecă colectivitatea tuturor locuitorilor care formează şi compun o naţiune, este necontestat o persoană morală, şi o persoană morală *necesară*, după expresia lui Savigny, de şi nici o lege n'o spune, la noi, în termeni expreşi, şi de şi art. 2 din codul italian, care clasifică persoanele juridice, uită a face menţiune despre el [4].

---

[1] „*Der Verein ist für den Schaden verantwortlich, den der Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer verfassungsmässig berufener Vertreter durch eine in Ausführung der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadensersatze verpflichtende Handlung einem Dritten zufügt*“.

[2] „*Die Vorschrift des § 31 findet auf den Fiskus sowie auf die Körperschaften, Stiftungen und Anstalten des öffentlichen Rechtes entsprechende Anwendung*“.

[3] Acelaş lucru se mai spune încă o dată în art. 115 din acelaş Cod: „Persoanele morale care exercită o industrie, dice acest text, respund de greşălele comise de către representanţii, împiegaţiĭ şi lucrătoriĭ lor în exerciţiul funcţiunelor ce li s'au încredinţat“.

Personalitatea Statului. Dreptul străin.

[4] Codul civil olandez recunoaşte, din contra, în termeni expreşi, personalitatea juridică a Statului când dice, în art. 1690 că, „*independent de societatea propriu disa*, legea atribue caracterul personalităţei unor aglomeraţiuni de individi, ins-

Statul este dator să întreţină serviciile publice pentru a garanta fie-căruia libertatea şi proprietatea sa. El trebue deci să aibă un patrimoniu deosebit, să poată contracta împrumuturi, etc.

Indoită personalitate a Statului.

Statul are însă astăzi o îndoită personalitate: Sub unele raporturi, el este o persoană morală de drept privat, avênd un patrimoniu deosebit, exercitând oare care industrii şi contractând cu particularii. Sub alte raporturi, el constitue o persoană juridică superioară, avênd drepturi de care nimine nu se poate atinge şi care îşi au sorgintea lor în suveranitatea naţiunei. Ca atare, el este în drept de a porunci particularilor şi de a face legi la care toţi datoresc supunere şi ascultare.

Responsab. Statului ca Guvern, ca putere publică. Controversa.

Chestiunea de a se şti dacă Statul considerat ca Guvern, ca putere publică şi executivă, trebue sau nu să fie declarat responsabil, este viu desbătută atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, însă am vedut, cu toate acestea, că afirmativa a fost cu drept cuvênt admisă de instanţele noastre judecătoresti, şi în sprijinirea acestui sistem, admis în mare parte în Germania, în Italia, etc., am tras argument din art. 4 a legei asupra responsabilităţei ministeriale de la 2 mai 1879 [1].

Statul considerat ca persoană de drept privat.

In cât priveşte însă responsabilitatea Statului, considerat ca persoană juridică de drept privat, în raporturile cu cei de al treile, ea este şi trebue să fie admisă conform dreptului comun, în lipsa unui text derogator de la

---

tituite sau recunoscute ca atare de puterea publică sau tolerate ca licite, sau formate într'un scop determinat, care să nu fie însă contrar legilor sau bunelor moravuri". Art. 89 din codul german, citat *suprà*, p. 546, nota 2, mencionează de asemene *fiscul* între persoanele juridice de drept public. Legile romane admiteau de asemene personalitatea fiscului *(ærarium, fiscus)*. Cpr. Savigny, *op. cit.*, II, § 88, No. 4. In America, Statul nu este, din contra, o persoană morală, cel puţin în ceea ce priveşte capacitatea de a primi cu titlu gratuit. In Anglia, însuş capul Statului este considerat ca o persoană morală, în puterea vechiului regim, după care Regele era representantul Statului. *L'Etat, c'est moi* (Statul, sunt eu), dicea Ludovic al XIV-le. Cpr. Laurent, *Droit international*, IV, 73. Vedi şi t. 1, partea I a lucrărei noastre, p. 130, nota 2.

[1] Vedi *suprà*, p. 436 urm. Cpr. Peucescu, II, 507. — *Contrà*. *Muteau*, *De la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 266, şi autorii citaţi *suprà*, p. 436, nota 1.

principiile generale, atât în materie de obligațiuni contractuale, cât și în materie de quasi-contracte, delicte și quasi-delicte. El nu va înceta de a fi responsabil confom dreptului comun, de cât în baza unei dispozițiuni exprese sau tacite a legiuitorului.

Statul nu poate fi responsabil pe cale penală. Vorbim, bine înțeles, de responsabilitatea civilă, căci de responsabilitate penală nici nu poate să fie vorba, de oare ce el avênd sarcina de a asigura ordinea publică, nu se poate concepe o condamnațiune penală pronunțată în contra însuș Statului. Chestia se discută, ce e dreptul, în privința celorlalte persoane morale (v. *suprà*, p. 545); în privința Statului, ea n'a suferit însă nici o dată vre-o îndoeală[1]).

Regulele dreptului comun fiind aplicabile Statului, el va putea fi declarat responsabil atât în baza art. 998, 999, cât și în baza art. 1000 și urm. (Vedi *suprà*, p. 435, 529).

Art. 1002. Astfel, Statul ar putea fi declarat responsabil de dauna causată prin ruina unui edificiu, care ar face parte din domeniul sĕu privat[2]), dacă ruina este o consecință a lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcție (art. 1002)[3]).

Art. 1001. Statul a fost de asemene declarat responsabil, conform dreptului comun, de daunele aduse holdelor de animalele sĕlbatice a unei păduri domeniale (art. 1001)[4]).

---

[1]) Vedi Sourdat, II, 1300. Michoud, *op. cit.*, p. 60, No. 35. Mutean, p. 268. Cpr. Cas. fr. D. P., 48. 1. 186.

[2]) Curtea din Iași a decis cu drept cuvênt că chiliele monăstirelor fac parte din domeniul privat a Statului. *Dreptul* din 1898, No. 3.—In cât privește lucrurile care fac parte din domeniul public al Statului, vedi T. II, p. 416 urm. și *suprà*, p. 118.—Art. 1 din L. de la 26 martie 1870 prevede că drumurile de fer concedate sau construite de Stat fac și ele parte din domeniul sĕu public.

[3]) Cpr. *Trib. Conflits.* D. P., 85. 3. 110. Michoud, *op. cit.*, 28, p. 148. F. Herman, III, art. 1386, No. 12.—Prin aplicarea acestui principiu, Statul a fost declarat responsabil de nenorocirea întâmplată, acum câți-va ani, la opera comică din Paris. Statul era, în adevĕr, proprietarul teatrului și o mare parte din spectatorii care se găseau la representație în momentul când focul a isbucnit, a fost în imposibilitate de a eși din causa viciilor de construcție a acestui teatru. Trib. Paris, 21 ianuar 1889. *Gaz. Pal.*, 89. 1. 463.

[4]) Trib. Espalion (consid. citate p. 435). D. P., 84. 1. 301. Aceasta lasă însă a se presupune că Statul a lăsat animalele să se înmulțească și n'a luat nici o mĕsură pentru distrugerea lor, fiind că numai atunci proprietarul este responsabil de daunele causate prin animalele sălbatice. Vedi *infrà*, p. 561, nota 1.

Art. 1000.

Casurile însă în care Statul a fost mai dese-ori chemat la respundere înaintea instanţelor judecătoreşti, sunt acele în care el joacă rolul de comitent faţă cu funcţionarii, agenţii sau prepuşii sĕi.

Este, în adevĕr, generalmente admis, fără nici o contestaţie, de şi Curtea din Iaşi a decis contrariul [1], că Statul, representat prin diferitele Ministere şi ramuri de administraţiune publică, este ca ori ce comitent, responsabil pe cale civilă de daunele aduse particularilor de către impiegaţii, agenţii, funcţionarii sau prepuşii sĕi [2], remânêndu-i, bine înţeles, recurs în contra lor. [3]

Astfel, ordinul dat de Ministrul din lăuntru unei Primării de a opri pe un antreprenor să percepă veniturile valabil cedate lui, care ordin s'a executat, cu toată opunerea autorităţei comunale, atrage respunderea Statului pentru pagubele aduse acelui antreprenor [4].

Societatea de construcţie.

Statul, în calitate de comitent, respunde de greşălele comise de societatea de construcţiuni sau de alt antreprenor în lucrările care'i au fost încredinţate de către Ministeriul lucrărilor publice, fie în urma unei înţelegeri private, fie în urma unei licitaţiuni publice, ţinerea unei licitaţiuni neschimbând întru nimic obligaţiunele care decurg din lege [5].

Funcţionarii dr. de fer.

Statul respunde de daunele causate celor de al treile prin agenţii ce el întrebuinţează în exploatarea căilor ferate [6].

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1875, No. 20 şi *suprà*, p. 543, nota 2.

[2] „Considerând, dice Curtea noastră supremă, 21 ianuar 1876 (Bulet. S-a I, 1876, p. 20) că, din combinaţiunea art. 998—1002 resultă că Statul, ca fiinţă juridică, nu poate fi scutit de obligaţiunea prevĕdută prin ele, spre a respunde ca ori-care individ, de prejudiciul causat altuia prin prepuşii sĕi în funcţiunea ce li s'a încredinţat". Vedi şi Bulet. S-a I, 1877, p. 156 urm. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Demolombe, XXXI, 737. Laurent, XX, 590 urm. T. Huc, VIII, 447. Sourdat, II, 1302, 1303. Larombière, V, art. 1384, No. 13 urm. Giorgio Giorgi, V, 357 urm.

[3] Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 311 urm.

[4] Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1885, No. 75 şi Bulet. S-a I, anul 1885, p. 671.

[5] Cas. rom. S-a I. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. S-a I, anul 1894, p. 1053 urm.

[6] Thiry, III, 206. Laurent, XX, 597. — Astfel, Curtea din Bucureşti, cu drept cuvênt, a decis de curênd (27 iunie 1897. Sc. Popescu făcênd funcţiunea de preşed.), că delic-

Grefier. Statul (representat în specie prin Ministeriul de justiție) este respundĕtor de sustracțiunele comise de un grefier sau de alt funcționar al tribunalului, mai cu samă dacă banii au fost depuși la autoritatea competentă (casa de consemnație) sau în mânele persoanei în drept de a'i primi (în specie, președintele tribunalului)[1]), remânêndu'i bine înțeles, în asemene caz, recurs în contra autorului sustracțiunei.

Casieri generali. Statul este de asemenea respundĕtor de delapidările comise de administratorii financiari (casierii de județe), aceștia nefiind de cât niște prepuși a Ministeriului de finanțe, singurul care'i numește în funcție [2]).

Portărei. Statul este respundĕtor de sustracțiunele comise de către portărei în exercițiul funcțiunei lor [3]).

Judecăt. de instrucție. Judecătorul de instrucție a fost de asemene considerat ca prepus al Statului, în privința valorilor încredințate, din causa calităței lui, și Statul a fost declarat responsabil de pagubele suferite de particulari pentru dispariția unui corp de delict [4]).

---

tele sau quasi-delictele comise, în exercițiul funcțiunei sale, de către directorul general al căilor ferate, care nu este de cât un agent al Minist. lucrărilor publice, obligă pe acest Minister, adecă pe Stat. *Dreptul* din 14 sept. 1897, No. 54. Vedi și *suprà*, p. 534, text și nota 4.

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 343 și 1884, pag. 10 și 243.—S'a decis că Statul este responsabil chiar dacă banii s'au depus direct în mânele grefierului, pentru cuvêntul că acest funcționar, după legea org. judecătorești, poate fi depositar de valori (cpr. art. 448 și 542 urm. Pr. civ., 45 L. org. jud.), in care scop el depune și o garanție de 6000 lei (art. 47 L. org. jud. din 1890). Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 82 urm. *Dreptul* din 1884, No. 70.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, consid. de la p. 1183.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, p. 31.

Responsab. casierilor și controlorilor. Casierii generali și controlorii respund și ei, la rêndul lor, de sustragerile și delapidările comise de perceptori (art. 64 L. din 10 martie 1882 p. constat. și perceperea contribuțiunelor și art. 88 L. din 29 mai 1893). Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 525. Bulet. 1888, p. 1081. *Dreptul* din 1888, No. 23, 24 și 60. *Dreptul* din 1890, No. 11, etc.

[3]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 49. V. însă G. Giorgi, V, 366. Vedi asupra responsabilităței portăreilor, *suprà*, p. 432 urm. și C. București, *Dreptul* din 1879, No. 35.

[4]) Cas. rom., S-a I. *Dreptul* din 1886, No. 59.—Magistrații și profesorii nu se consideră însă în genere ca prepuși ai Sta-

Poştă şi telegraf.

Statul respunde, în virtutea dreptului comun, de sustracţiunea scrisorilor comisă de funcţionarii poştelor în exerciţiul funcţiunei lor [1].

El respunde de accidentele întâmplate unui trecător pe un pod, atunci când acest accident se datoreşte lipsei de privighere şi de precauţiune imputabilă agenţilor sei [2].

Daune aduse de militari.

Statul respunde de daunele aduse unui particular prin manevrele militare executate pe proprietatea sa [3], pentru că, de şi militarii nu se consideră în genere ca prepuşii Statului [4], totuşi dauna resultă în specie din ordinul dat de autoritatea militară care represintă direct pe Stat. Statul este deci responsabil, în specie, în baza art. 998, ear nu în baza art. 1000 [5].

Casurile în care militarii se consideră ca prepuşi ai Statului.

Pentru ca Statul să poată fi declarat responsabil în baza art. 1000, trebue ca militarul să fi fost însărcinat de autoritatea superioară cu o gestiune particulară, de exemplu, cu paza unei magazii a Statului. Tot ca prepus a Statului va fi considerat şi militarul însărcinat cu conducerea unui cal sau unei trăsuri a Statului, dacă el era

---

tului, în sensul art. 1000 C. C., pentru că ei odată numiţi, işi exercită o misiune specială independentă, ca organe a suveranităţei naţionale. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 80.—Dreptul german actual proclamă, din contra, responsabilitatea Statului pentru faptele daunatoare comise de magistraţi în caz când ei ar putea fi declaraţi personal responsabili. Veḑi Braun, *Dr. civil allemand*, No. 1367, care citează pe Zachariæ, Roth, Windscheid, Stobbe, Gerber, etc.

[1] Cas. fr. D. P., 51. 1. 140. D. P., 49. 1. 39. Muteau, *op. cit.*, p. 272 urm. Veḑi în privinţa administraţiunei poştelor, *suprà*, p. 416.—Cât pentru erorile care se pot strecura in expeduirea unei telegrame, ele nu supun în genere pe Stat la nici o respundere. Muteau, p. 273 urm. In asemene caz, se restitue numai taxa telegramei (art. 97 L. telegrafo-poştală din 19 iulie 1892).

[2] *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 113.

[3] *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 5.—Astfel, Consiliul de Stat din Francia a decis, cu drept cuvênt, că un proprietar este în drept să ceară despăgubiri de la Stat din causa tulburărilor aduse folosinţei şi exploatărei proprietăţei sale prin căderea unui projectil provenit de la un poligon de artilerie. D. P., 97. 3. 72. D. P., 94. 3. 30. *Pand. Périod.*, 96. 4. 9. Cpr. Sourdat, II, 1331 *ter*.

[4] Giorgio Giorgi, V, 374. Sourdat, II, 1331 *ter*.

[5] Cpr. L. Michoud, *op. cit.*, p. 49, No. 28. Sourdat, II, 1331 *ter*.

însărcinat cu o misiune care denotă legătura dintre comitent și prepus [1].

Art. 998, 999. Statul, ca ori ce persoană morală în genere, poate deci fi declarat responsabil nu numai în baza art. 1000, dar și în baza art. 998, 999. Aceste din urmă texte vor fi aplicabile de câte ori actul daunator nu va emana de la un prepus al seu, ci de la unele din organele sale, adecă de la funcționarii investiți cu dreptul de a lua o decisiune în numele seu, precum sunt miniștrii, prefecții, sub-prefecții, etc.

Art. 1000. In cât privește auxiliarii pe care Statul îi întrebuințează în gestiunea serviciilor sale și care sunt chemați a executa ordinele sale, precum sunt impiegații diferitelor biurouri, lucrătorii de manufacturi (tutun, pulbere, chibrituri, etc.), funcționarii poștelor și telegrafelor, etc., aceștia fiind prepușii sei, obligă pe Stat în limitele și termenii art. 1000.

Art. 1001, 1002. Am vedut, de asemenea, că Statul respunde, ca ori și care persoană, în condițiunele fixate de art. 1001, 1002 de daunele aduse prin animalele ce'i aparțin sau prin ruina edificiilor sale [2].

In fine, de câte ori va fi vorba de culpa contractuală, Statul va fi responsabil după regulele particulare a fie cărui contract.

Fie care responsabilitate va fi cârmuită de regulele sale speciale. Astfel, de câte ori culpa va emana de la un organ direct a Statului, ea va atrage responsabilitatea lui civilă, când ea va constitui un act a funcțiunei sale, chiar dacă funcționarul n'a remas credincios spiritului funcțiunei cu care era investit.

Dacă culpa este opera unui prepus a Statului, ea nu va atrage responsabilitatea acestuia din urmă de cât sub condițiunea de a fi fost comisă în funcțiunea sau cu ocasiunea funcțiunei ce i s'a încredințat. Cu alte cuvinte, responsabilitatea Statului este, în toate casurile, cârmuită de dreptul comun [3].

---

[1] Cpr. Michoud, *op. și loco cit.*

[2] Vedi *suprà*, p. 548, text și n. 2, 3.

[3] Cpr. Michoud, *op. cit.*, No. 28, p. 48 urm. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 258 urm.

Despre responsabilitatea comunelor și județelor pentru greșălele funcționarilor, agenților sau prepușilor lor.

Comunele fiind persoane morale[1], trebue să fie supuse regulelor generale a responsabilităței civile.

Responsab. comunelor ca putere publică.

Jurisprudența admite această responsabilitate nu numai în privința actelor de gestiune care privesc interesul patrimoniului privat a comunei, dar și în privința actelor săvârșite în vederea serviciilor publice comunale, adecă în casurile în care comuna ar fi lucrat ca putere publică[2].

Astfel, comuna orașului Mâcon a fost declarată responsabilă de greșala comisă de primarul sĕu, care a lăsat pe un bancher să emită un împrumut în așa condițiuni în cât publicul să creadă că împrumutul era emis de comună [1].

---

[1] Art. 1. L. comunală din 7 mai 1887 și din 31 iulie 1894.

Universități, Bisericei, Monăstiri.

Proiectul de lege asupra învățĕmântului secundar și superior (art. 55), pendent înaintea Camerelor, proclamă personalitatea juridică a ambelor Universități. De asemenea, art. 35 din L. de la 1 iunie 1893, asupra clerului mirean și seminarelor, proclamă bisericele de mir persoane morale. Personalitatea juridică a acestor biserici era recunoscută de jurisprudența chiar înaintea acestei legi. Cpr. C. Galatz și Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 30 și 67.—Mai mult încă, decisia secțiunei I a Curței de Casație din 21 sept. 1894 mai sus citată pune în principiu că monăstirele închinate n'au încetat de a fi persoane juridice nici în urma legei secularisărei din 1863. In acelaș sens, Alex. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 8. Asupra acestui punct nu ne putem însă uni cu soluțiunea dată de Inalta Curte, pentru că sunt motive de inaltă considerațiune și de ordine publică care au silit pe legiuitor, de și cam târdiu, să nu mai îngăduească ca monăstirele și schiturile să se mai bucure pe viitor de un patrimoniu atât de însĕmnat, căci un cler străin țărei avĕnd o avuție atât de însĕmnată, putea să devie un pericol pentr Statul român, făcĕnd un stat în stat și întrebuințând veniturile sale în contra însăș țărei românești. Cpr. în acest din urmă sens, Cas rom S-a I și secțiuni unite. Bulet S-a I, anul 1878, p 356 și Bulet. 1873, p. 265. Vedi și T. I, partea I a lucrărei noastre, p 133.

[2] Vedi *suprà*, p. 437. Laurent, XX, 439 urm. Michoud, *De la responsabilité des communes, à raison des faits de leurs agents*; *Revue du Droit public et de la Science politique*, anul 1897, No. 1, p. 42 urm. Peucescu, II. 509. Chestiunea, în această din urmă privință, este controversată, ca și in privința responsabilităței Statului (vedi *suprà*, p. 436, 547 urm.), și mai multe decisiuni proclamă neresponsabilitatea comunelor în privința actelor de autoritate publică. Vedi Michoud, *op. cit.*, p. 45, No. 3.

Responsab. comunei p. tragerea unui foc de artificii.

De asemenea, s'a decis că comuna este responsabilă, în limitele dreptului comun, de greșala comisă de persoana însărcinată cu tragerea unui foc de artificii într'o serbare publică [2].

Acelaș responsabilitate incumbă comunei și în casul când focul de artificii ar fi fost organisat de un particular, dacă ea n'a luat mèsurile de poliție necesare *(culpa in omittendo)*. [3].

Jurisprudența a mers și mai departe, supunênd pe comună responsabilităței dreptului comun, făcênd-o, de exemplu, responsabilă de rănirea causată de către un agent de poliție care, în exercițiul funcțiunei sale, trăsese mai multe focuri de revolver asupra cetățenilor[4].

Salubritatea publică.

In fine, mai multe comune au fost declarate responsabile de accidentele ocasionate prin negligența agenților însărcinați cu salubritatea publică.

Astfel, o comună a fost declarată responsabită de faptul veterinarului, care a lăsat să se tae vite bolnave și să se distribue carnea lor în public [5]; ear altă comună a fost declarată responsabilă de faptul inspectorului comestibilelor, care a lăsat să se vîndă ciuperci otrăvitoare [6].

Pompierii.

Comuna poate de asemene fi declarată responsabilă de degrădările comise de pompieri cu ocasiunea stângerei unui foc. Mèsurile luate de administrațiunea comunală pentru stângerea unui incendiu, în baza art. 5 din legea comunală de la 31 iulie 1894, care obligă pe fie care comună urbană de a se îngriji şi de a procura mijloacele necesare pentru prevenirea sau înlăturarea flagelelor calamitoase, atrag în adevĕr, responsabilitatea comunei faţă cu particularii a căror proprietăţi, prin situaţiunea lor, erau la adăpost de ori ce primejdie, pentru daunele aduse acestor proprietăţi prin executarea unor asemene mĕsuri. Pentru ca acest principiu să fie aplicabil, se cere însă ca imobilul degradat să fi fost la adăpost de primejdia focului, căci nici o despăgubire nu s'ar datori pentru degradaţiunele comise de agenţii administraţiunei comunale (în specie, pompierii) unui imobil care ar fi fost incendiat sau care ar fi fost ameninţat în mod serios de a fi prada flăcărilor. Comuna lucrând, în adevĕr, în privinţa acestui imobil, ca un *negotiorum gestor* a proprietarului, acest din urmă trebue să sufere consecinţele mĕsurilor luate în interesul sĕu, mĕsuri cărora el datoreşte salvarea proprietăţei sale.

---

[1] C. Dijon și Cas. fr. D. P., 93. 2. 196. D. P., 94. 1. 340. Michoud, *op. cit.*, p. 42.

[2] Cpr. D. P., 97. 2. 246. D. P., 95. 2. 333. D. P., 93. 2. 414. *Pand. Périod.*, 87. 2. 189 și 86. 2. 187 și 388. Vedi și Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsab.*, 870.

[3] Cpr. C. Lyon și C. Paris. D. P., 95. 2. 333 și *Dreptul* din 1889, No. 15. Michoud, *op. cit.*, p. 44, text și nota 2.

[4] C. Rouen, 16 ian. 1891. *Gaz. Pal.*, 91. 2. 644.

[5] C. Aix și Cas. fr. D. P., 80. 2. 243. D. P., 81. 1. 194.— Tot în puterea acestor principii, comuna orașului Marsilia a fost declarată responsabilă de dărâmarea unui amfiteatru *(arène)* destinat la curse de tauri, din causă că autoritatea comunală, care autorisase construirea unui asemene amfiteatru, nu controlase soliditatea lui. Cas. fr. D. P., 84. 1. 365. D. P., 86. 1, 397.

[6] Trib. Carcassonne, 27 octom. 1890. *Gaz. Pal.*, 90. 2. 607, decisie citată de Michoud, *op. cit.*, p. 44, nota 3.

Această distincţiune între casurile când degradaţiunele comise de pompieri, cu ocasiunea potolirei unui incendiu, s'au produs la un imobil incendiat sau în pericol de a fi incendiat, şi între acele când pagubele s'au adus unui imobil care, prin situaţiunea sa, nu era supus nici unui pericol, este foarte bine făcută de Curtea de Casaţie din Francia, prin o decisie din 1 iunie 1886. „Considerând, ḑice Curtea, că de şi în casul când autoritatea comunală prin mĕsurile ordonate de dênsa sau luate de agenţii sĕi în caz de incendiu, au causat vre o pagubă unor proprietăţi care nu puteau fi atinse de foc, comuna este responsabilă de pagubele suferite de un singur locuitor în interesul asociaţiunei comunale: această responsabilitate nu poate însă avea loc când stricăciunele provenite din faptul agenţilor administraţiunei, de exemplu, a pompierilor, au fost causate la un imobil alipit de acela în care a isbucnit incendiul, care imobil era, din causa situaţiunei sale, atins de flăcări sau numai ameninţat de a arde; că, într'un asemene caz, mĕsurile executate avênd drept obiect preservarea clădirei alipite şi prin urmare, apararea ei de foc, precum şi a celor conţinute într'ênsa, în interesul proprietarului atins de foc sau numai ameninţat, ear nu a generalităţei locuitorilor, comuna nu poate fi declarată respundĕtoare de pagubele causate prin degrădările necesare și de care proprietarul ce le a suferit nu se poate plênge, pentru că el s'a folosit de ele, etc.“ [1]).

Comuna mai este încă responsabilă de câte ori actul de autoritate cuprinde violarea unui contract [2]).

In fine, comuna poate fi declarată responsabilă de daunele aduse prin un act de autoritate, de câte ori responsabilitatea ei este prevĕḑută de o lege specială.

Cele mai sus expuse sunt privitoare la responsabilitatea comunelor pentru actele de autoritate, adecă pentru acele acte în care representantul lor exercită puterea publică ce le aparține.

Responsab. comunelor p. simple acte de gestiune.

Se poate însă întâmpla ca o comună să lezeze drepturile altuia prin simple acte de gestiune, adecă prin actele de administrație ale patrimoniului privat comunal, sau prin acte care, de și sevêrșite în vederea unui serviciu public, totuși nu cuprind nici poruncă, nici proibițiune, nici o autorisație de poliție.

Ei bine, în asemene casuri, nu mai încape îndoeală că comuna va fi responsabilă în limitele dreptului comun.

Art. 998, 999.

Ea va fi responsabilă în baza art. 998, 999, de câte ori actul nedrept va emana de la organul sau representantul ei direct.

Art. 1000.

Dacă actul emană de la un prepus al ei, adecă de la un funcționar numit de autoritatea comunală și plătit de dênsa pentru a îndeplini oare-care funcțiuni, sub privigherea aceleiaș autorități, responsabilitatea ei va fi cârmuită de art. 1000, § 3 [3]).

---

[1]) Cas. fr., 1 iunie 1886. D. P., 87. 1. 166 și *Dreptul* din 1886, No. 73, p. 586.

[2]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 64, No. 13.

[3]) Astfel, s'a decis că primarul sau ajutorul de primar fiind considerat ca un prepus al ei, actele arbitrare sevêrșite de acești prepuși, în exercițiul funcțiunei lor, supun la despăgubire pe comuna comitentă, fie că ei au lucrat cu sau fără autorisația consiliului comunal. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. Demolombe, XXXI. 637. Laurent, XX, 595. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p, 282. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45. Vedi și *suprà*, p. 544, nota 1.—Vedi însă Michoud, *op. cit.*, p. 66, după care primarul n'ar fi numai de cât prepusul comunei. Această din urmă teorie este mai cu samă adevarată în privința primarilor din Dobrogea, care sunt numiți de Ministerul din lăuntru, în privința comunelor urbane, și de prefect, în privința comunelor rurale

Art. 1001. Dacă actul daunator a fost pricinuit de un animal ce'ĭ aparținea, se vor aplica principiile înscrise în art. 1001.

Art. 1002. In fine, comuna va putea fi declarată responsabilă de prejudiciul causat prin ruina edificiilor sale, în termeniĭ și în limitele art. 1002 C. C. [1]

Cu alte cuvinte, comunele sunt, ca și Statul, supuse responsabilităței dreptului comun [2].

Dreptul părței lezate de a acționa direct pe autorul faptului. Responsabilitatea comunei nu face să înceteze responsabilitatea personală a agentului; de unde resultă că partea lezată ar putea să acționeze direct pe agent, de câte ori ar fi pericol ca comuna să fie insolvabilă, ceea ce ar fi cu putință, pentru că comunele nu se bucură în genere de presumpțiunea de solvabilitate de care se bucură Statul [3].

Responsab. județelor. Județele fiind și ele proclamate persoane juridice [4], sunt, ca și comunele, responsabile de greșălele comise de prepușiĭ lor, în exercițiul funcțiunelor ce li s'au încredințat [5].

Caracterele acțiunei în responsabilitate care resultă din faptul altuia.

Persoana lezată prin un delict sau quasi-delict care obligă atât pe autorul sĕu direct cât și pe altul, de ex. pe tată, mamă, stăpân, comitent, etc., poate să cheme la respundere în deosebi atât pe autorul faptului daunator cât

---

(art. 47 L. p. org. Dobrogei din 9 martie 1880). Cpr. Merlin, *Quest. de droit*, *Responsab. des communes*, § 3, t. 7, p. 243 urm.

In ori ce caz, comuna nu poate fi declarată responsabilă de faptele vătămătoare comise de agențiĭ care n'o representă și la care acte ea n'a luat parte nici direct nici indirect. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45.

[1] T. Huc, VIII, 455. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 12.

[2] Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 61, 62, No. 12.

[3] Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 62, text și nota 1. — Statul este, din contra, în tot-deauna considerat legalmente ca solvabil; de aceea, particulariĭ care ar avea de luat banĭ de la dênsul nu pot aplica sechestre pe casele publice, pentru ca, prin asemene mĕsuri extreme, s'ar paralisa mersul afacerelor publice.

[4] Art. 1. L. din 2 april 1864, modif. prin L. din 31 mai 1894.

[5] Demolombe, XXXI, 657. Giorgio Giorgi, V, 381. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. *Cons. d'Etat*. D. P., 63. 3. 61. Cas. Palermo, *Circolo giuridico*, anul 1879, 324.

şi pe persoana civilimente responsabilă [1], şi chiar pe amêndoi de o dată [2]. Aceasta nu sufere nici o discuţie.

Dacă acel lezat se decide a chema în judecată numai pe partea civilmente responsabilă, acţiunea va trebui neaparat să fie introdusă înaintea tribunalelor civile, această persoană neputênd fi acţionată înaintea tribunalelor represive de cât o dată cu autorul faptului daunator [3].

Persoana civilmente responsabilă acţionată o dată cu autorul delictului sau quasi-delictului, înaintea tribunalelor represive, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar şi la cheltuelele la care a dat loc acţiunea publică, asemene cheltueli ne fiind considerate ca o pedeapsă [4].

Ea nu poate însă, în genere, fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă [5].

Art. 197 L. vamilor din 1874.

Prin excepţie la acest principiu, art. 197 din legea vàmilor de la 15 iunie 1874 prevede să proprietarii măr-

---

[1] Cpr. Cas. fr. D. P., 82. 1. 191. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1886, p. 34. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 285. T. Huc, VIII, 441. Vedi şi *suprà*, p. 557.

[2] Laurent, XX, 621. Demol., XXXI, 634. T. Huc, VIII, 441. Larombière, V, art. 1384, No. 31, 34. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 282.—Nimene ne putênd fi condamnat fără a fi fost ascultat sau cel puţin chemat în regulă, se înţelege că părintele nu poate fi condamnat pentru delictul comis de copilul sĕu minor, dacă el n'a fost chemat în judecată conform regulelor de procedură. Cpr. Laurent, *loco cit.* Sourdat, II, 806.—In cât priveşte efectele lucrului judecat, vedi *infrà*, explic. art. 1201 şi Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 738 urm.

[3] Sourdat, II, 800 urm. Demolombe, XXXI, 634. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, nota 43. Larombière, V, art. 1384, No. 33. Faust. Hélie, *Instruc. crimin.*, II, 612. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 292 urm.—*Contrà*. Legraverend, *Législ. criminelle*, II, p. 272. Cas. fr. D. P., 48. 5. 324.

[4] Sourdat, II, 792. Laurent, XX, 618. Larombière, V, art. 1384, No. 37. Demolombe, XXXI, 632. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 298 urm.

Delicte silvice.

[5] Sourdat, II, 777. Pand. fr. t. 6, v° *Amendes*, 338. Laurent, XX, 615. Demolombe, XXXI, 632. Larombière, V, art. 1384, No. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 307 urm. 310 urm.—Curtea de Casaţie a decis însa de curênd, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. *Dreptul* din 1896, No. 29), că proprietarii vitelor introduse într'o pădure supusă regimului silvic respund penaliceşte de amenda la care au fost condamnaţi autorii delictului. Vedi *suprà*, p. 535, text şi nota 1.

furilor vor fi responsabili de faptele factorilor, agenţilor şi servitorilor lor, în ce priveşte confiscaţiunele, amendile şi cheltuelele de judecată, chiar când condamnaţiunele vor fi fost pronunţate contra dişilor factori, agenţi sau servitori, fără ca proprietarii, de şi cunoscuţi, să fi fost puşi în causă [1].

Amendile pronunţate pentru contravenţiuni la legea timbrului, ca şi acele pronunţate pentru contravenţiuni la legea vamală au caracterul unei reparaţiuni civile [2].

Art. 389, § 2 C. penal.

S'a dis de asemene că principiul general care voeşte ca stăpânul să nu fie responsabil de cât civilmente de faptele servitorului sĕu, sufere excepţiune în casul prevĕdut de art 389, § 2 C. pen. Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis că represiunea contravenţiunei care resultă din faptul abandonărei unei trăsuri cu cai pe calea publică, poate fi urmărită direct contra proprietarului acelei trăsuri, dacă conducĕtorul ei este necunoscut, remânênd însă acelui proprietar dreptul de a se sustrage de la pedeapsă prin aratarea conducĕtorului trăsurei [3].

Persoana acţionată ca responsabilă civilmente pentru faptul comis de altul, poate să invoace excepţiunele care aparţin acestei din urmă, de ex., prescripţia pe care ar putea s'o propue însuş autorul faptului daunator [4].

---

[1] O disposiţie identică exista în legislaţia franceză (art. 35 L. din 1 germinal anul 13, asupra contrib. indirecte şi art. 20, tit. 13, L. din 6—22 aug. 1791). Vedi Fuzier-Herman, art. 1384, No 360 urm. şi autorităţile citate acolo. Pand. fr. Rèpert., t. 6, v° *Amendes*, 340 urm.

[2] Pand fr. Rèpert., t. VI, *Amendes*, 346.—Astfel, tatal respunde de netimbrarea unei chitanţe subscrise în numele sĕu de catră fiul sĕu (Trib. Lyon. D. P., 75. 5. 444, No. 76); barbatul comerciant, de netimbrarea chitanţei subscrise de femeea sa (Trib. Boulogne. D. P., 75. 5. 444); stapânul sau comitentul de netimbrarea unei chitanţe subscrise de servitorii sĕi (Trib. Rouen. D. P., 77. 1. 441); mandantele respunde de contravenţiunea comisă de mandatarul sĕu (Trib. Castres. D. P., 76. 5. 442), etc.

[3] Cas. fr. D. P., 46. 4. 539, No. 43 şi 44. Vedi Rèpert. Dalloz, *Contravention*, 305. F. Herman, *loco cit.*, No 372. Cpr. Pand. fr. Rèpert., t. 21, v° *Contravention*, No. 193 urm. Aceasta derogare la dreptul comun nu se întemeiază însă nici pe un text de lege.

[4] T. Huc, VIII, 449, *in fine*. Sourdat, II, 809. Demolombe, XXXI, 636. Laurent, XX, 624. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 373. C. Lyon. D. P., 88. 2. 53.

Această prescripție este de 30 de ani, dacă faptul nu cade sub aplicațiunea legei penale (art. 1890 C. C.)[1].

Dacă faptul întrunește însă elementele unei crime, unui delict sau unei contravențiuni, el se va prescrie prin 10 ani, 5 ani sau un an (art. 593 urm. Pr. pen.), fie că acțiunea s'a îndreptat direct contra autorului delictului, fie în contra persoanei civilmente responsabile[2].

Persoana declarată de lege civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs în contra autorului daunei pentru care a plătit[3].

II. Casurile în care o persoană respunde de lucrurile ce sunt sub paza sa.

Legiuitorul nu se mulțămește de a declara pe unele persoane responsabile de faptele altuia, ci aplică această responsabilitate la daunele causate prin animalele și chiar prin lucrurile neînsuflețite care sunt sub paza noastră, disposițiuni a căror origină se găsește în vechiul drept germanic[4].

1º Responsabilitatea civilă pentru dauna causată de animalele noastre sau de care ne servim.

Art. 1001. —Proprietarul unui animal, *sau* acela care se servește cu dênsul, în cursul serviciului, este responsabil de prejudiciul causat de animal, sau că animalul se află sub paza sa, sau că a scapat. (Art. 999 C. C. Art. 385, § 12; 389, § 3, 4, 8; 393, § 2 C. pen. Art. 14 urm., 17 urm. L. poliției rurale din 1868. Art. 1385 C. fr.).

Proprietarul, sau mai bine dis, detentorul unui animal fie sălbatic, fie domestic (Instit., 4, 9, § 1), fie îndumesticit 1), respunde de dauna cusată de acest animal atât

---

[1] Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. F. Herman, III, *loco cit.*, No. 374.

[2] Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Haus, *Dr. pénal belge*, II, 1337. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Toullier D. VI, partea I, 292. F. Herman, *loco cit.*, No. 375. Faust. Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 396. Sourdat, II, 809. Cas. fr. D. P., 94. 1. 486. D. P., 76. 1. 400. Vedi și *suprà*, p. 508 urm.

[3] Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Vedi și autoritățile citate *suprà*, p. 521, text și nota 2, 528, text și nota 2; 549, 550. Cpr. art. 1904 C. spaniol din 1889; art. 63 C. federal a obligațiilor (Svițera), etc.

[4] L. salică, tit. 13; L. Burgundilor, tit. 4, capit. 2; L. Sax. tit. 13, etc. Cpr. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 9, p. 19.

---

1) Giorgio Giorgi, V, 394. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 620, p. 26, nota 3. Astfel, nu mai încape îndoeală că proprietarul unei menagerii va fi responsabil de paguba adusă de animalele sale care, într'un moment dat, ar fi scapat din cuşca în care erau închise. Aubry et Rau, IV, 448, p. 769. Demolombe, XXXI, 642.—La Romani, animalele sălbatice scapate de sub paza stăpânului lor nu puteau fi causa unei acţiuni în responsabilitate exercitate contra acestui stăpân, pentru că el nu se mai socotea proprietarul lor îndată ce ele redobêndise libertatea: *„Denique, si ursus fugit a domino, et sic nocuit, non potest quondam dominus conveniri, quia desiit dominus esse, ubi fera evasit“*. Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc.

Menagerie.

Tot astfel, proprietarul unei porumbării (art. 468, 503), a unor stupi cu roi (art. 468), a unor iepuri de casă (art. 468), etc., vor respunde de pagubele aduse de porumbii, albinele sau iepurii lui. Cpr. art. 713 C. italian. Demolombe, XXXI, 643 urm. Aubry et Rau, IV, *loco cit.* Laurent, XX, 632 urm. Larombière, V, art. 1385, No. 12, *in fine.* Cas. fr. D. P., 90. 1. 432.

Porumbărie.

Proprietarul unei păduri în care s'au pripăşit iepuri, vulpi, mistreţi, lupi, etc., n'ar fi însă responsabil de pagubele aduse de aceste animale vecinilor, dacă el n'a făcut nimic spre a le atrage şi a le menţine acolo, pentru că ele nu'i aparţin lui, ci sunt *res nullius.* (L. 1, § 1 şi L. 3, Dig., 41, 1, *De adequirendo rerum dominio*; Instit. Gaïus, II, § 66; Instit. Justin. II, 1, § 12, etc.). Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 770. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 453. Laurent, XX, 635. Sourdat, II, 1425.

Animale sălbatice.

Proprietarul n'ar fi responsabil de daunele causate de aceste animale de cât atunci când, pentru plăcerea de a vêna, sau din negligenţă, ar fi înlesnit pe moşia sa înmulţirea animalelor vătămatoare şi ar fi neglijat de a le distruge însuş, sau ar fi refusat altora permisia de a vêna pe proprietatea sa (art. 2, § 2 şi 14, 1° L. asupra poliţiei vênatului din 2 nov. 1891), pentru că, în asemene caz, există o culpă din partea lui (art. 998, 999). Codul spaniol este formal în această privinţă (art. 1906). Cpr. Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 770. Larombière, V, art. 1385, No. 12. Laurent, XX, 636 urm. T. Huc, VIII, 453. Sourdat, II, 1425 urm. Baudry, II, 1355. F. Herman, art. 1385, No. 94 urm. Pand. fr. Répert. t. 16, *Chasse,* 2671 urm. Cpr. D. P., 78. 1. 319. D. P., 80. 1. 184. *Pand. Périod.*, 87. 2. 292. D. P., 90. 1. 432 şi 5. 429, No. 26. D. P., 91. 1. 452. *Pand. Périod.*, 91. 1. 188. D. P., 92. 1. 188. D. P., 93. 1. 416. *Pand. Périod.*, 97. 1. 80. V. şi *suprà*, p. 548, n. 4.

Casurile în care proprietarul unei păduri respunde de daunele causate de animalele sălbatice.

celor de al treile [1], cât și oamenilor însărcinați cu paza sau conducerea lui, dacă nu se poate imputa acestor oameni nici o culpă [2], fie că animalul era, în momentul pricinuirei pagubei, sub paza sa sau a oamenilor sĕi, fie că el era scapat, [3], fie că el a causat paguba urmând instinctul sĕu *(secundum naturam sui generis)*, sau depărtânduse de la obiceiurile naturale ale speciei sale *(contra naturam sui generis)*. Legea, în adevĕr, nu distinge [4]. „Dacă un

---

Această soluție se aplica nu numai la proprietarii de moșii, dar și la locatarii sau cesionarii dreptului de a vêna. Cas. fr. D. P., 97. 1. 123. *Pand. Périod.*, 96. 1. 87. T. Huc, *loco cit.*, și toți autorii.

Casul când dauna produsă de animal se datorește culpei sau imprudenței păzitorului.

[1] Dacă daunele causate celor de al treile sunt resultatul unui viciu sau defect al animalului, fără ca nici o culpă sau imprudență să poată fi imputată persoanei însărcinate cu paza lui, stăpânul animalului este singur responsabil, fără nici un recurs în contra păzitorului lui. De câte ori însă dauna va fi resultatul culpei, negligenței sau imprudenței păzitorului animalului, acest păzitor va putea fi acționat de stăpân, spre a plăti și el, la rîndul sĕu, despăgubirea pe care stăpânul ar fi fost pus în posițiune de a plăti celui de al treile. Larombière, V, art. 1385, No. 8.

[2] Cpr. C. Douai și Cas. fr. D. P., 95. 2. 48. D. P. 86. 1. 208. C. Riom și Paris. *Pand. Périod.*, 87. 1. 176. *Dreptul* din 1884, No. 39. Larombière, V, art. 1385, No. 8. Giorgio Giorgi, V, 395. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Fuzier-Herman, art. 1385, No. 69 urm.—Astfel, Curtea din Paris cu drept cuvênt a decis (29 april 1897) că proprietarul unui grajdiu sau a unui deposit de trăsuri, unde domnește o epidemie de răpciugă, este responsabil către prepusul sĕu, însărcinat cu îngrijirea cailor bolnavi, dacă acesta a contractat boala de care erau atinși acei cai. D. P., 97. 2. 271.

Pentru ca această responsabilitate să existe, nu e nevoe ca să se dovedească existența vre-unei culpe din partea proprietarului, așa precum pe nedrept hotărîse Curtea din Paris (vedi D. P., 1897. 2. p. 272, nota *a*), căci proprietarul este presupus în culpă, cât timp el nu restoarnă această presumpțiune legală. Cpr. Laurent, XX, 625, 629. Sourdat, II, 1429 urm. Demante, V, 366 bis II. Baudry, II, 1355. Giorgio Giorgi, V, 387, 399. Larombière, V, art. 1385, No. 15. Muteau, *op. cit.*, p. 328 urm. Vedi și *infrà*, p. 570, 571.

[3] Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

[4] Laurent, XX, 628. Toullier D. VI, partea 1, 297. Demolombe, XXXI, 648. Sourdat, II, 1410. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 61, 62. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 1. Giorgio Giorgi, V, 394. Larombière, V, art. 1385, No. 3 și 13. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Acollas, II, p.

animal ucide pe un om, ḑice art. 833 din noul cod german de la 1896, îi aduce o vatamare trupului sau sănătăței sale, sau strică un lucru, detentorul lui este obligat a repara dauna pricinuită [1].

Legea poliţiei rurale.

Legea poliţiei rurale din 25 decemb. 1868 face aplicaţiunea acestui principiu în privinţa animalelor domestice, obligând la despăgubire pe proprietarul vitei care a făcut vre o stricăciune [2].

Deosebire între dreptul roman şi dreptul actual.

981. — Romanii nu acordau, din contra, victimei o acţiune în despăgubire *(actio de pauperie)* de cât atunci când animalul se depărtase de la obiceiurile sale naturale: „*Hoc autem actio in his, quae contra naturam moventur, locum habet; ceterum, si genitalis sit feritas, cessat*“. Instit., 4. 9. Pr., *Si quadrupes*, etc.

Art. 1746, 1747 C. Calimach.

După art. 1746 şi 1747 din codul Calimach (1321, 1322 C. austriac), acel care suferise vre-o stricăciune de la animalul altuia nu avea dreptul de a'l ucide, ci putea să'l reţie ca amanet timp de opt ḑile daca, înaintea împlinirei acestui termen, proprietarul lui nu'l lua inapoi, plătind paguba pricinuită sau dând, până la regularea definitivă, cuvenita siguranţa.

Art. 66 Cod. federal al obligaţiilor.

Art. 66 din codul federal al obligaţiilor (Sviţera) permite, din contra, posesorului şi proprietarului unei moşii de a reţinea animalul străin care i-a adus o pagubă drept garanţie pentru plata despăgubirei ce i se datoreşte, putênd chiar une-ori să'l şi omoare, dacă nu se poate apara altfel. El este însa dator să înştiinţeze fără întârḑiere despre aceasta pe proprietarul animalului, sau să iee mĕsurile necesare pentru a'l descoperi, daca acest proprietar este necunoscut. Cpr. art. 713, § 2 C. italian. La noi, persoana daunată prin animalele altuia, nu poate nici să le reţie, nici să le maltrateze (art. 385, § 12, 393, § 2 C. pen.). Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 405.

Pravila lui M. Basarab, cap. 301.

Eată ce găsim, în această privinţă, în pravila lui Matei Basarab, glava (capit.) 301, *pentru paguba care fac dobitoacele, cina a patra*. Reproducem întregul pasaj din această leginire, *à titre de curiosité*: „De va afla neştine un dobitoc în vie sau în ţarina cu pâinea, sau într'alt loc, şi va fi făcênd pagubă şi nu va spune stăpânului al cui iaste boul de vreame ce are a'şi cere paguba ce'i-au făcut atunci,

---

[1] „*Wird durch ein Thier ein Mensch getödtet oder der Körper oder die Gesundheit eines Menschen verletzt oder eine Sache beschädigt, so ist derjenige, welcher das Thier hält, verpflichtet, dem Verletzten den daraus entstehenden Schaden zu ersetzen*“.

[2] Veḑi art. 14 urm. şi 17 urm. din această lege. Cpr. Laurent, XX, 631.

Cererile pentru vătămare aduse de dobitoace ţarinelor, holdelor, fructelor şi recoltelor sunt de competinţa

şi de va ucide acea vită sau îi va frânge picioarele, sau o va orbi: atuncea să'i dea dobitoc pentru dobitoc.

„Când se va prileji vre un dobitoc sa'i fie a făta şi va paşte pre locul altuia, iară acela cu locul nu'i va îngădui, ci o va goni de grabă de o va osteni, sau de o va lovi cu ceva, şi dintr'acea osteneală sau lovitură se va prileji de va lepăda: atunci neîngăduitorul să plătească vita.

„Când va găsi neştine un dobitoc făcênd pagubă undeva la vre un loc, şi deacă'l va găsi nu'l va mărturisi domnusêu, ci'i va tăia urechile sau coada, sau îl va orbi, atunci să nu'l mai ia stăpânu-sêu, ci să-i dea alt bou sănătos.

„De va afla neştine râmătoriŭ sau dulău, sau şi alt dobitoc, stricând şi făcênd pagubă la locul lui, şi de odată va spune stăpânu-sêu, şi'l va slobozi, iară el va face şi al doilea rând iarăş aşa şi de se va prileji şi până a treia oară să'i tot facă pagubă, şi de'i va tăea coada, sau de'l va şi ucide: atunci să nu aibă nici o nevoe.

„De va întra dobitocul în vie, sau în pomet şi va cădea în vre o groapă, sau se va înpăra în gard şi va muri, atunci să n'aibă nici o nevoe cela cu via sau cu pometul.

„Ori ce fel de dobitoc vrând să sară peste gard la vie sau la pomet, şi de se va înpăra: atunci să n'aibă nici o pagubă cela cu gardul.

„De va ucide cineva vre un dobitoc, căci i va fi făcut vre o pagubă odată sau şi de două ori, şi nu va fi spus stăpânu-sêu, să plătească paguba: aceluia dăm învăţătură să plătească acel dobitoc cela ce l'au ucis.

„De se va prileji vre un viiariŭ să afle în viea lui vre un dobitoc făcênd pagubă, şi nu va merge să spue de grabă celuia cu boul, ci vrând să'l scoaţă 'l va ucide, de va muri, sau 'i va frânge vre un picior, sau 'l va repezi de se va înpăra în gard, atunci acela să plătească boul deplin". Acest capit. este extras, fără nici o schimbare, din pravila lui Vasile Lupu, unde se găseşte chiar la început. Se ştie, în adevêr, că Vasile Lupu a legiferat în Moldova cu câţi-va ani înaintea lui Matei Basarab, căci, pe când pravila moldovenească e tipărită la Iaşi, în monăstirea *Treisvetitele* (Trei Ierarchi), în anul 1646 de la Hristos, Pravila cea mare sau Indreptarea legei a lui Matei Basarab, e tipărită la Têrgovişte (vechia capitală a Munteniei) de abia la anul 1652. Ambele pravile sunt traduse din greceşte, însă pravila lui M. Basarab este mult mai complectă de cât acea a lui Vasile Lupu, dis şi Albanitul. Vedi asupra acestor două pravile, care se complectează una prin alta, tratatul nostru în limba franceză, p. 468 urm.

Dreptul musulman. In dreptul musulman, proprietarul unui animal este responsabil de dauna adusă de acest animal ţarinelor sau holjudecătoriilor de ocoale, în cea din urmă instanță, de la

---

delor, *în timpul nopței*, chiar dacă valoarea daunei este superioară valorei animalului. In cât privește daunele causate in timpul ḑilei, proprietarul animalului nu are nici o respundere, dacă acest animal era trimes la pășune, fără păzitor, la o departare oare care de locul unde s'a produs dauna. Dacă, din contra, animalul era incredințat unui păzitor, toată respunderea apasă asupra acestui păzitor. Veḑi Cod. musulman a lui Khalil *(Expunere concisă a Dreptului, după interpretarea Koranului, de către imanul Sidi Malek*, sevîrșit din viață la Medina, la 10 rabiah El-Uel, 179 al Egirei), traduc. Seignette (Paris, 1878). Veḑi și Meysonasse, *Code civil musulman* (Paris, Ch. Marescq, 1898).

Quasi-delictele în dreptul musulman.

In acest Cod, găsim un capit. întreg relativ la quasi-delicte, din care unele dispositiuni merită a fi citate. Astfel, medicul este bănește responsabil de dauna adusă bolnavului prin ignoranța sau prin nepăzirea regulelor artei sale. El este responsabil de câte ori a curarisit pe un bolnav fără autorisarea lui. Dacă este vorba de curarisirea unui rob aceiaș responsabilitate există, de câte ori el n'a avut autorisarea stăpânului sĕu, și aceasta chiar dacă robul i-ar fi dat voe de a'i lua sânge, de ai pune sbănci sau de a practica circoncisiunea. Responsabilitatea (medicilor este deci reglementată în dreptul musulman, pe când, în dreptul nostru, am vĕḑut că chestiunea este foarte controversată. Veḑi *suprà*, p. 443, nota 1.

Acest Cod mai declară încă responsabil : 1° pe acela care ar fi cășunat o daună altuia prin aprinderea unui foc într'un moment pe când vêntul era mare, *die ventoso*, după cum se exprimă L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, ceea ce era admis și la Romani (veḑi *suprà*, p. 418); 2° pe acela care ar fi causat dauna prin căderea unui părete pe care el ar fi neglijat de a'l repara, cu toate că ar fi fost pus în intârḑiere; 3° pe acela care, prin retragerea prea subită a mânei sale, ar fi făcut să cadă dinții acelui ce'l mușca; 4° pe acela care ar fi aruncat o peatră în obrazul vecinului care ar fi comis indiscrețiunea de se uita pe o fereastră. Dacă însă vecinul a fost atins de peatră fără ca să fi fost țintit, autorul acestui fapt nu are nici o respundere.— In fine, nu dau loc la nici o despăgubire, daunele aduse persoanelor sau lucrurilor într'un mod întâmplător, de ex., prin căderea unei scănduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul casei și împinsă de vênt...... *si tegula ceciderit* (v. *suprà*, p. 416); prin focul care s'ar fi comunicat la lucrul altuia prin o furtună subită, *subita vi venti* (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam)*, ceea ce era admis și la Romani (veḑi *suprà*, p. 418, nota 4) sau, în fine, prin focul în care ar fi perit persoana care ar fi sărit să'l stîngă. Veḑi Codul musulman a lui Kahlil, p. 631, 632.

valoarea de 50 până la 200 lei inclusiv, și cu apel până la ori ce valoare (art. 58, L. din 1 iunie 1896).

Art. 1003. Dacă mai multe animale, aparținênd la proprietari deosebiți, au causat unei persoane o daună indivisibilă în elementele sale, stăpânul fie-căruia din ele este responsabil solidar pentru dauna întreagă, remânênd ca judecătorii să împartă între ei suma condamnațiunei, după partea ce fie care animal a luat la perpetrarea faptului daunator [1].

Responsab. usuarului, usufructuarului, chiriașului, etc.

Responsabilitatea despre care am vorbit nu apasă în principiu asupra proprietarului animalului, de câte ori acest animal se găsește în mânele altuia, de ex., în mânele unui usufructuar, usuar, chiriaș, etc., animalul ne mai fiind, în asemene caz, sub paza proprietarului sĕu, ci sub paza acelui care are usul lui. De aceea, art. 1001 declară responsabil pe proprietarul animalului *sau* pe acel care se servește cu dênsul, ear nu pe amêndoi în acelaș timp [2].

Casul în care dauna se datorește unui animal și unei persoane.

[1] Larombière, V, art. 1385, No. 10. Giorgio Giorgi, V, 391. Dacă dauna pricinuită se datorește în acelaș timp unui animal și unei persoane, această persoană va fi responsabilă solidar dimpreună cu stăpânul sau detentorul animalului, dacă acesta nu dovedește că se găsește în casurile în care este scutit de ori ce respundere. Larombière, *loco cit.*, No. 11.

[2] Cpr. Demante, V, 366 bis I. Sourdat, II, 1409. Demolombe, XXXI, 639 *bis*. Baudry, II, 1355. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Laurent, XX, 627. Arntz, III, 483. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Vedi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. D. P., 93. 1. 80. *Pand. Périod.*, 94. 1. 11.

Responsab. păzitorului animalului. Controversă.

Curtea din Paris a decis, cu toate acestea (10 martie 1892), că proprietarul unui animal nu încetează de a fi responsabil de câte ori el l'a încredințat unui al treile, nu pentru a se servi de el, *ci numai pentru a'l păzi*. D. P., 94. 2. 115. *Pand. Périod.*, 94, 1, 11, nota *a*. In acelaș sens, Cas. fr. (4 ian. 1893. Sirey, 93. 1. 80) și T. Huc, VIII, 450. —Soluția contrară este însă mult mai juridică. Vedi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. *Pand. Périod.*, 92. 2. 355.

Responsab. vêndĕtorului unui animal.

Prin aplicațiunea principiului că acel care are paza animalului are și responsabilitatea lui, s'a decis că vêndĕtorul unui animal respunde de dauna causată de acest animal în intervalul de timp strecurat între vêndarea și tradiția lui reală. Trib. Nivelles, 7 aug. 1867, sentință citată de T. Huc, VIII, 450, p. 601.

Tot prin aplicațiunea acestui principiu, s'a mai decis încă că dauna causată de un buhaiŭ al comunei trebue să fie

Usuarul, usufructuarul, chiriaşul, comodatarul unui animal, etc., respunde deci, în locul proprietarului, de prejudiciul adus de acest animal, în tot timpul în care se serveşte cu el, remănêndu'i însă recurs în contra proprietarului, dacă acest din urmă i-a ascuns viciile animalului [1].

Cui aparţine acţiunea p. repararea daunei causate de animal.

Acţiunea pentru repararea daunei causate de un animal nu aparţine numai stăpânului lucrului deteriorat sau distrus de animal, ci tuturor părţilor interesate: de ex. aceluia căruia lucrul a fost împrumutat sau încredinţat şi care trebue să'l restitue [2].

Această acţiune trece în mod activ şi pasiv la moştenitorii părţilor [3].

Prescrierea acţiunei.

Ea se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890), afară de casul în care faptul daunator ar fi calificat delict sau contravenţiune de codul penal sau de o lege specială, în care caz acţiunea se va prescrie prin timpul cerut pentru prescrierea acţiunei publice [4].

Inaplicarea art. 1085.

Responsabilitatea pentru daunele causate de un animal fiind cârmuită de art. 1001, care face parte din capit. relativ la delicte sau quasi-dilicte, proprietarul animalului respunde de toată dauna causată, ear nu numai de daunele prevedute sau care au putut fi prevedute, art. 1085 de la contracte nefiind aplicabil în specie [5].

Această responsabilitate încetează:

Incetarea responsabilităţei.

1⁰ Când se va dovedi de proprietarul animalului că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o [6].

---

plătită de persoana însărcinată prin contract cu furnisarea şi întreţinerea lui, ear nu de comună, nici de păstorul comunal, căruia nu se poate imputa nici imprudenţă, nici lipsă de supraveghere. C. Colmar. Répert. Dalloz, *Responsab.*, 745, nota 1. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 2.

[1] Cpr. Thiry, III, 207. Demolombe, XXXI, 640. Larombière. V, art. 1385. No. 2. Giorgio Giorgi, V, 392.

[2] Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 747.

[3] „*Hanc actionem nemo dubitaverit heredi dari, cæterisque successoribus: item adversus heredes, cæterosque non jure successionis, sed eo jure quo domini sint, competit*“. L. 1, § 17, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*. Cpr. Sourdat, II, 1449. Répert, Dalloz, *Responsabilité*, 748.

[4] Vedi *suprà*, p. 506 urm. Cpr. Sourdat, I, 373 urm. şi II, 1450. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 3.

[5] Vedi *suprà*, p. 484, text şi nota 3.

[6] Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Casurile în care dauna se datorește faptului părței lezate.

Așa, de exemplu, nu'ți datoresc nici o despăgubire, de ai fost mușcat de cânele meu, dacă d-ta singur l'ai zădărit [1]. „*Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit, eaque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur*“. (*Pauli Senten.* 1, tit. 17, § 3).

De asemenea, dacă ai fost mușcat sau lovit de calul meu, pe care l'ai bătut, n'ai nici o acțiune în contra mea, pentru că d-ta singur ești causa acestei întâmplări.

Dar dacă n'ai bătut calul, ci numai l'ai atins sau netezit, vei avea o acțiune pentru dauna suferită: „*At, si equum permulsisset quis, vel palpatus est, et calce eum percusserit, erit actioni locus*“ [2].

Dacă animalul care a causat dauna a fost spăriet sau provocat de cineva, acest din urmă va fi responsabil, ear nu proprietarul animalului, căruia nu i se poate imputa nici o culpă [3].

Provoc. din partea unui animal.

Culpa poate să consisite în provocațiunea făcută de un animal altui animal [1]. De exemplu: doi berbeci (*arietes*) sau doi boi aparţinênd la proprietari deosebiţi, se bat până ce unul omoară pe altul. Paguba, în asemene caz, se va plăti de proprietarul animalului agresor. Dacă el este acel omorît, acţiunea în daune nu va avea loc [2].

---

[1] Cpr. Thiry, III, 207. Arntz, III, 483. Toullier D., VI, partea 1, 316. Demolombe, XXXI, 651, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Sourdat, II, 1430, 1442. Giorgio Giorgi, V, 400. T. Huc, VIII, 451. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 3 și 14. Larombière, V, art. 1385, No 6. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Muteau, *Responsab.*, p. 239. Cpr. D. P. 95. 2. 48. D. P., 94. 1. 403. D. P., 93. 1. 489. D. P., 92. 1. 501. Mai vedi încă Cas. fr. și C. Paris. D. P., 86. 1. 207. *Dreptul* din 1886, No. 4 și din 1884, No. 39.—Art. 1905 din codul spaniol este formal în această privință.

Faptul de a sări înainaintea unui animal spre a împedica o nenorocire, nu se consideră ca o culpă.

Nu poate fi considerat ca o culpă și nici macar ca o negligență faptul, de altmintrele, laudabil a unei persoane de a fi sărit spre a opri un animal furios și a impedeca o nenorocire care era iminentă. De câte ori deci autorul unui asemene fapt a fost rănit sau ucis, proprietarul animalului nu se poate apara de respundere, dicênd că victima accidentului a fost în culpă, și prin urmare, va trebui să plătească dauna materială sau morală pricinuita prin acest accident. Cpr. C. Paris, Metz, Douai, etc. D. P., 94. 2. 115, text și notele *a—d*. D. P., 63. 2. 153. D. P., 68. 2. 71. T. Huc, VIII, 451. Demolombe, XXXI, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771, nota 9. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 109. Sourdat, II, 1436. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 23. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 245, 246.

[2] L. 1, § 7, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.*

[3] L. 1, § 6, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.; L. 11, § 5, Dig. 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*

Dacă nu se poate şti cine a fost agresorul, perderea animalului omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, priveşte pe proprietarul sĕu: *Res perit domino.*

Această decisiune nu este atât de glumeaţă pe cât i se pare lui Acollas (II, p. 981, nota 2), pentru că jurisconsulţiĭ romani nu fac în realitate de cât a aplica animalelor ceea ce este aplicabil şi omului. De aceea, soluţia pe care o dă Ulpian, după Quintus Mucius, este admisă şi de jurisconsulţiĭ moderni [3].

Tot ast-fel voi avea o acţiune în despăgubire contra persoanei care, prin dolul sĕu, m'ar fi făcut să mĕ apropiu de un animal nărăvit care într'un moment dat m'ar fi lovit [4].

Faptul unui animal de a se apropia de altul nu se consideră ca o provocaţie.

[1] Simplul fapt a unui animal de a se apropia de altul, nu se consideră în genere ca o provocaţiune suficientă pentru a scuti de daune. Ast-fel, dacă conducênd harmasarul meu într'un grajdiŭ în care se găseşte o eapă, el s'a atins de dênsa şi, din această causă, eapa m'a lovit, producêndu'mi o daună, voi avea o acţiune în despăgubire contra proprietarului ei. L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc. Cpr. Toullier D., VI, partea I, 316, p. 260. Giorgio Giorgi, V, 402. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788.

[2] „*Cùm arietes vel boves commisissent, et alter alterum occidit; Quintus Mucius distinxit, ut si quidem is perisset, qui adgressus erat, cessaret actio: si is qui non provocaverat, competeret actio*". L. 1, § 11, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.

[3] Toullier D., VI, partea I, 316. Sourdat, II, 1448. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Giorgio Giorgi, V, 402.— Vedi însă Er. Lehr, *Dr. germanique*, 256.

Responsab. ospĕtătorilor şi hangiilor p. animalele ce le sunt încredinţate.

[4] Toullier D., *loco cit.*—Osebit de aceste casuri, mai sunt şi altele in care acţiunea pentru dauna causată de un animal poate fi îndreptată contra celor de al treile, ear nu contra proprietarului lui, pentru că ei singuri sunt in culpă. Astfel, ospĕtătoriĭ şi hangiii, cu toate că nu au nici proprietatea, nici folosinţa animalelor care se găsesc în pastrarea lor, totuşi pot une-ori fi chemaţi la respundere pentru daunele aduse de aceste animale. Aşa, de exemplu, de câte ori calul unui călător este rănit în grajdiŭ de un alt animal cu care era împreună, hangiul poate fi declarat responsabil, de câte ori se constată că el n'a luat mĕsurile necesare pentru a înlătura ori ce accident. Această res-

Casurile în care dauna se datorește unui caz fortuit.

2° Responsabilitatea pentru dauna pricinuită de un animal mai încetează încă de câte ori se va dovedi, de proprietarul sau detentorul animalului, că dauna este resultatul unei forțe majore sau a unui caz fortuit, pe care el n'a putut să'l împedice[1].

In asemene casuri, neexistând, în adever, nici o culpă, este just ca proprietarul sau detentorul animalului să fie scutit de respundere.

Presumpțiune de culpă.

Din cele mai sus expuse ușor se poate înțelege că respunderea care apasă asupra detentorului unui animal pentru daunele pricinuite de acest animal se întemeiază, ca și respunderea care resultă din art. 1000 pentru faptul altuia, tot pe o presumpțiune de culpă. Culpa, în asemene caz, consistă în a nu fi supraveghiat animalul spre

---

ponsabilitate își are însă mai mult sorgintea sa în obligațiile ce hangiul contractează către călator, de cât în quasidelictul seu. Cpr. Larombière, V, art. art. 1385, No. 7. Toullier D., *loco cit.* G. Giorgi, V, 393. Massé-Vergé, IV, p. 26, No. 2, *in medio.*—Hangiul va avea însă recurs contra proprietarului animalului, de câte ori el va dovedi că a luat toate precauțiunele necesare și că accidentul se datorește numai naravului animalului care a causat paguba.

[1] Sourdat, II, 1430. Demolombe, XXXI, 650. Larombière, V, art. 1385, No. 6. T. Huc, VIII, 451. Laurent, XX, 626. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1335. Muteau, *op. cit.*, pag. 438. F. Herman, III, art. 1385, No. 2, 5, 34. Pand. fr., Répert. t. 6, *Animaux*, 104. G. Giorgi, V, 400. Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1886, No. 4. D. P., 86. 1. 207. D. P., 90. 2. 291. D. P. 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Vedi și Cas. Firenze, *Il Foro italiano*, 90. 1. 348. D. P., 95. 2. 48. *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. C. Riom și Trib. Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 176. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Cpr. și C. Paris, *Dreptul* din 1884, No. 39.

Dauneproduse prin mușcătura unui câne turbat.

Turba de care este atins animalul, în specie un câne, nefiind însă un caz de forță majoră, nu scutește pe stăpânul lui de respunderea edictată de lege; de unde resultă că proprietarul sau detentorul unui câne turbat este responsabil de prejudiciul causat prin mușcătura cânelui seu, dacă nici o greșală sau imprudență nu poate fi imputată victimei acestui accident. Pand. fr. Répert. t. 6, *Animaux*, 105 *bis*. Cpr. Trib. Chambéry și Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Trib. Burgoin, 29 mai 1896, sentință citată de Muteau, *Responsabilité*, p. 248.

Câni de vênat.

In cât privește daunele aduse prin cânii de vênat, vedi Muteau, *op. cit.*, p. 249 urm.

a'l împedeca de a aduce o pagubă, şi chiar în faptul de a avea un animal periculos [1]).

Resturnarea presumpţiunei de culpă din partea proprietarilor.

Persoana care a suferit o pagubă prin faptul animalului altuia, n'are deci nevoe să dovedească că detentorul animalului este în culpă, această culpă fiind presupusă [2]); ci proprietarul sau detentorul animalului va trebui, din contra, să restoarne presumpţiunea de culpă care apasă asupra lui.

Naşte însă întrebarea: cum se va putea resturna această presumpţiune legală? Toţi autorii sunt de acord, după cum am vědut, spre a decide că detentorul animalului se va putea sustrage de la ori ce respundere, stabilind că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o sau din un caz fortuit care, cu toată vigilenţa posibilă, n'a putut fi împedecat [3]).

Proprietarul animalului sau acel care'l întrebuinţeaza poate fi scutit de respundere, stabilind lipsa ori cărei culpe. Controversă.

Proprietarul animalului sau acel care se serveşte cu dênsul este el însă admis a declina ori ce respundere, stabilind că nici o culpă nu'i este imputabilă şi că el a făcut tot ce 'i-a stat prin putinţă pentru a împedeca dauna?

Chestiunea este de astă dată controversată, însă afirmativa ni se pare afară de ori ce îndoeală, pentru următoarele motive: 1⁰ textul art. 1001 nu'i tăgădueşte acest drept:

---

[1]) Laurent, XX, 625. Demolombe, XXXI, 638. Vigié, II, 1705. F. Herman, art. 1385, No. 1. T. Huc, VIII, 450. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1355. G. Giorgi, V, 387, 399, şi autorii citaţi *suprà*, p. 562, nota 2, *in fine*. Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Deosebire între dreptul actual şi Codul Calimach.

[2]) Codul Calimach are un sistem cu totul altul. In adevěr, acest Cod nu stabileşte nici o presumpţiune de culpă în contra detentorului animalului, ci declară responsabil numai pe acela căruia i se poate imputa o culpă: „Dacă cineva se va vatama de o vită, dice art. 1745 din acest cod (1320 C. austriac), trebue să i se facă îndestularea de către acela ce au zădărit, ori au silit vita spre aceasta, ori n'au ţinut-o în bună pază; *dacă nu se va dovedi nimine vinovat la aceasta, se socoteşte vatamarea ca din întâmplare* (caz fortuit)". Prin urmare, dacă nu se dovedeşte nici o culpa, nimene nu este responsabil. Sistemul codului actual este însă admis în majoritatea legislaţiunelor străine. Vedi, de ex., art. 1385 C. fr.; art. 1154 C. italian; art. 1404 C. olandez; art. 833 C. german, citat *suprà*, p. 563, t. şi nota 1; art. 1560, 1561 C. saxon; art. 1385 Land. bad., etc. — *Contrà*. Art. 1320 C. austriac.

[3]) Vedi *suprà*, p. 567, 568, text şi nota 1.

2^0 lipsa ori cărei culpe ne liberează de respundere atât în privinţa faptelor noastre, cât şi în regulă generală, în privinţa faptului altuia. Este adevarat că stăpânii şi comitenţii nu pot să scape de respundere, stabilind că ei n'au putut împedeca faptul daunator (art. 1000, § 3 şi § ultim), însă această regulă excepţională îşi are raţiunea de a fi în raporturile particulare care există între stăpân şi subordonaţii sěi. Stăpânul şi comitentul, cu alte cuvinte, este representat de către servitorii şi prepuşii sěi, şi actul daunator este presupus ca emanând de la dênsul; de aceea ei nu au facultatea pe care o au părinţii, institutorii şi artisanii (art. 1000, § ultim): 3^0 această părere este conformă nu numai principiilor de justiţie şi de echitate firească expres admise de lege, dar şi dreptului roman, unde proprietarul căruia nu se putea imputa nici o culpă, putea să abandoneze animalul care pricinuise paguba *(noxæ dare)* [1],

---

Abandon noxal.

[1] Animalul care se abandona drept despăgubire persoanei daunate, trebuea să fie viu: „*Noxæ autem dedere, est animal tradere vivum*“. (L. 1, § 14, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.) Abandonul noxal nu mai este cu putinţă astăzi. Merlin, Répert., *Quasi-délit*, § 10. Toullier D., VI, partea I, 298. Giorgio Giorgi, V, 404. Sourdat, II, 1408. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 60. Demolombe, XXXI, 655. Arntz, III, 483. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27. Marcadé, V, art. 1385, No. 1.

Părăsirea vasului sau navlului. Art. 501 C. com.

Art. 501 din codul de comerţ permite însă, prin excepţie, proprietarului sau coproprietarului unui vas care nu s'a obligat personal, de a se descarca de respundere pentru faptul căpitanului şi a oamenilor echipagiului, prin părăsirea vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datoreşte sau este a i se datori, exceptânduse însă obligaţiunele relative la salariele şi emolumentele persoanelor echipagiului. Vedi asupra acestei facultăţi pe care o are proprietarul sau coproprietarul unui vas, a cărei origină se găseşte în veacul de mijloc, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 197 urm. şi *suprà*, p. 488.

Facultatea abandonului vasului sau navlului este ea aplicabilă proprietarilor unui vas străin? Controversă.

Chestiunea abandonului vasului sau navlului poate să deie loc la dificultăţi internaţionale, dacă presupunem că nu toate legislaţiunele admit această facultate pentru proprietarul vasului, cel puţin în aceleaşi condiţiuni. (Vedi în privinţa legilor străine care admit, sau care nu admit facultatea abandonului, Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V. 287). Curtea de casaţie din Francia a decis de curênd (D. P., 97. 1. 585), că proprietarul unui vas străin care ar fi acţionat înaintea tribunalelor franceze pentru o culpă a capifără a fi personal responsabil, și unde această abandonare nu era obligatorie de cât atunci când animalul se departase de la obiceiurile sale naturale (Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc., *suprà* p. 563, *ad notam*); 4° în fine, această părere este formal admisă prin discursul tribunului Tarrible înaintea corpului legislativ [1].

---

tanului, de ex., în materie de abordagiŭ, ar putea să uzeze de facultatea conferită prin art. 501 Cod. com., chiar dacă legea sa personală n'ar admite facultatea abandonului, destul este ca abordagiul să se fi întâmplat în un port francez sau în apele teritoriale ale țărei. In acelaș sens se pronunță în mare parte și jurisprudența straină. Vedi nota lui Levillain, profesor la facultatea din Bordeaux, în D. P., *loco cit.*, p. 587, colona 1.—*Contrà.* Asser et Rivier, *Elém. du dr. international privé*, No. 110, p. 214 a traducerei Schina. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 268. Despagnet, *Pr. de dr. international privé*, 508. Levillain, nota în D. P., 97, *loco cit.* Em. Cohendy, profesor la Lyon, nota în D. P., 89. 2. p. 145. Cpr. și C. Genua, *Revue internat. de droit maritime*, 1894—1895. p. 652. Acești autori aplica părăsirei vasului și navlului legea pavilionului, adecă a țărei căreia vasul aparține, pentru că această lege este cunoscută proprietarului și pentru că, în acest sistem, responsabilitatea sa nu va mai varia la infinit, după locul în care accidentul s'a produs.—In fine, într'o altă parere, se susține că responsabilitatea proprietarului vasului din causa abordagiului imputabil căpitanului, derivând exclusiv din mandatul ce proprietarul a conferit căpitanului, întinderea responsabilităței proprietarului, și prin urmare, facultatea de a putea părăsi vasul sau navlul, este cârmuită de legea sub imperiul căreia acest mandat a fost conferit. Vedi în acest din urmă sens, Cas. fr. D. P., 92. 1. 401. Ar. Desjardins, *Tr. de droit comm. maritime*, II, 282 și concl. sub Cas., fr., *loco cit.* Trib. Rouen, 6 iulie 1892. D. P., 97. 1. 586. Sentința tribunalului a fost însă infirmată de Curte (21 iunie 1893), ear decisia Curței a fost și ea, la rêndul ei, casata (D. P., 97. 1. 590), pentru că ea hotărise că, în lipsa unei reciprocități constatate prin tratate internationale, facultatea de a abandona vasul sau navlul nu este aplicabilă proprietarilor străini, de și recunoscuse în principiu că legea franceză era aplicabilă în specie, de oare ce abordagiul avusese loc în apele teritoriale ale Franciei.

[1] Eată cum se exprimă acest legislator: „*Le dommage, pour qu'il soit sujet à réparation, doit être l'effet d'une faute ou d'une imprudence de la part de quelqu'un; s'il ne peut être attribué à cette cause, il n'est plus que l'ouvrage du sort, dont chacun doit supporter les chances; mais s'il y a eu faute ou*

Astfel, dacă avênd un cal de o natură blêndă și inofensivă, acest cal fiind spăriet de altul, a lovit pe cineva și'i a produs o daună, de și am luat toate mĕsurile necesare pentru a'l stăpâni, nu voi avea nici o respundere, pentru că nu mi se poate imputa nici o culpă [1]. „La caz de vre-o daună causată de un animal, ḑice art. 65 din codul elvețian asupra obligațiilor, detentorul lui este responsabil, *afară de casul când va justifica că l'a păzit și supraveghiat cu toată îngrijirea cuvenită*, remânêndu-i în ori ce caz, recurs dacă animalul a fost zădărit de o a treia persoană sau de un animal aparținênd altuia“.

Aceste sunt adevăratele principiĭ, și acest cod recent, din 14 iunie 1881, le consacră în termeni expreși.

2° Responsabilitatea civila pentru dauna care resulta din un lucru neînsuflețit, edificiu sau altul.

Art. 1002. — Proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune. (Art. 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 385, § 5, 393, § 4 C. pen. Art. 1386 C. fr.).

---

imprudence, quelque légère que soit leur influence sur le dommage commis, il en est dû réparation. **C'est à ce principe que se rattache la responsabilité du propriétaire relativement aux dommages causés par les animaux“.** Vedi Locré, XIII, p. 57, 58. Vedi și Répert. Dalloz, *Responsabilité* (t. 39), p. 296, 297, *ad notam*, No. 14.

[1] Sourdat, II, 1431, 1432. Laurent, XX, 626. Arntz, III, 483. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 451. Acollas, II, p. 981. Demante, V, 366 bis II. Mourlon, II, 1697. A. Giboult, nota în D. P., 63. 1. p. 337 urm. F. Herman, III, art. 1385, No. 28 urm. Tribun. Moulins și Chambéry. Sirey, 87. 2. 173. *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. Cas. fr. și C. Bourges. D. P., 80. 1. 134. D. P., 81. 2. 111.— *Contră.* Demolombe, XXXI, 654. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 5. Larombière, V, art. 1385, No. 9. Giorgio Giorgi, V, 400. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 71 urm. Cas. fr. D. P., 86. 1. 206. *Pand. Périod.*, 86. 1. 10. *Pand. Périod.*, 87. 1. 82. D. P., 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Trib. Imper. german. Sirey, 87. 4. 18. C. Dijon. D. P., 95. 2. 48. Cpr. Trib. Bergerac și Châlons-sur-Marne. D. P., 75. 2. 67. *Pand. Périod.*, 87. 2. 205. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. Vedi și decisiile citate de Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 37 urm. și C. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 39.

Proprietarul unui edificiu, ori care ar fi natura lui, fie chiar a unui zid de peatră, de lemn, etc. [1]), şi în genere, a ori cărui lucru neînsufleţit, de ex., a unei maşini cu vapor, dacă acest lucru este incorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinaţie (art. 468) [2]), este responsabil de prejudiciul causat vecinilor, trecătorilor, lucrătorilor sau oamenilor sei [3]), şi în genere, ori cărei persoane [4]).

---

[1]) Demolombe, XXXI, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

[2]) Cpr. C. Nancy şi Cas. fr. D. P., 96. 2. 518. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158. D. P., 73. 1. 205. Muteau, *op. cit.*, p. 253.—Jurisprudenţa şi unii autori mergênd şi mai departe, aplică art. 1002 la ori ce lucru neînsufleţit, de exemplu, la daunele produse prin explosiunea maşinei unui vas destinat la tragerea altor vase *(remorqueur)* (cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433), prin căderea unui copac datorită vetustăţei sau viciului sêu, *vetustate, vel vitio arboris* (L. 29, § 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto)* (cpr. Demolombe, XXXI, 664. T. Huc, VIII, 458. Sourdat, II, 1451, 1453 *ter*. Giorgio Giorgi, V, 413), etc. Adevěrul este însă că daunele produse prin lucruri neînsufleţite altele de cât un edificiu, nu cad sub aplicaţiunea art. 1002, ci sub acea a art. 1000, § 1, care prevede responsabilitatea pentru ori ce prejudiciu causat *de lucrurile ce sunt sub paza noastră*. Interesul de a distinge între aceste două texte este următorul: art. 1000 stabileşte o presumpţiune de culpă (vedi *suprà*, p. 517), pe când în casul art. 1002, reclamantul trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţiune, numai aceste împrejurări făcênd ca proprietarul să fie responsabil. Cpr. Laurent, XX, 639. Muteau, *op. cit.*, p. 162 urm. 252 urm. Vedi *infrà*, p. 578, t. şi n. 4. După rigoarea principiilor, art. 1002 nu este deci aplicabil de cât daunelor produse prin ruina unui edificiu, sau a unui alt lucru incorporat acestui edificiu.

Stabilimente insalubre, incomode, periculoase, etc.

Nu se poate deci asimila casului prevědut de acest text acel al daunelor causate prin vecinatatea unor stabilimente insalubre, periculoase sau incomode, acest caz fiind prevědut de art. 998, 999. Muteau, p. 253, 254. Vedi asupra daunelor aduse prin astfel de stabilimente, *suprà*, p. 404–407. Cpr. Sourdat, II, 1470 urm. Giorgio Giorgi, V, 418–426.

[3]) Cpr. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 254 şi Trib. Paris, 3 iulie 1894, sentinţă citată de acest autor.

[4]) Proprietarul unui edificiu, sau unui alt lucru incorporat edificiului, este responsabil şi faţă cu locatarii, usufructuarii, etc., acestui lucru, însă, în asemene caz, responsabilitatea sa nu se naşte din quasi-delict, ci din contract. Cpr. Demolombe, XXXI, 659. Laurent, XX, 644. Larombière, V, art.

de ruina edificiului sau stricarea lucrului, fără ca să se dovedeasca vre o culpă personală în contra lui, *dacă dauna produsă este consecința unei lipse de întreținere sau a unui viciu de construcțiune* [1]).

Proprietarul lucrului care a produs dauna din causa unui viciu de construcțiune sau a unei lipse de întreținere n'ar putea deci să se descarce de respundere stabilind că dauna se datorește unui viciu ocult a lucrului sau culpei aceluia de la care el l'a dobêndit [2]), nici dovedind buna sa credință sau lipsa ori cărei greșeli din partea sa [3]). Responsabilitatea sa nu încetează de cât stabilinduse casul fortuit sau forța majoră [4]).

Proprietarul poate el să scăpe de respundere dovedind că nici o culpă nu'i poate fi imputată? Controversă.

Mai mult încă, după Curtea de Casație din Francia, proprietarul n'ar putea să scăpe de respunderea care apasă asupra lui oferind să dovedească că i-a fost cu neputință de a împedica ruina edificiului, și aceasta nu pentru că presumpțiunea de culpă care apasă asupra lui n'ar putea fi dărâmată prin dovada contrară, ci pentru că este vorba, în specie, de o respundere *inerentă însuș proprietăței sale* [5]).

1386, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Vedi și Trib. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 177.

[1]) C. Toulouse și Douai. D. P. 93. 2. 14 și D. P. 97. 2. 349. Astfel, proprietarul unui edificiu nu poate fi responsabil de ruina produsă prin un cutremur, prin bombardare, în caz de resboiŭ, sau prin alt caz fortuit, mai cu samă dacă imobilul a fost clădit după toate regulele artei și a fost bine întreținut. C. Toulouse, 25 mai 1892. D. P., 93. 2. 14. Sirey, 92. 2. 221. Sourdat, II, 1468. Demolombe, XXXI, 664. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 2.

[2]) Cas. fr., 16 iunie 1896. D. P., 97. 1. 433.

[3]) C. Toulouse. D. P., 93. 2. 14. Sirey. 92. 2. 221.

[4]) Dovada casului fortuit se consideră însă ca făcută de câte ori nu se poate stabili nici un viciu de construcțiune, nici vre o lipsă de întreținere și este cu neputință de a se determina causa accidentului. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433.

[5]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. Cpr. T. Huc, VIII, 454. Demolombe, XXXI, 657. Vedi și R. Saleilles, nota în D. P., 97. 1. 437, colona 2.—*Contrà.* Sourdat, II, 1453 *ter.*— Art. 836 din noul cod german, prevede, din contra, că obligația de a repara dauna nu are loc de câte ori posesorul (adecă acel care posedă cu titlu de proprietate, *der Eigenbesitzer)* a luat mesurile pe care le iea cineva în viața ordinară: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Besitzer zum Zwecke der Abwendung der Gefahr die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet hat*“.

Recursul proprietarului contra usufructuarului.

De aceea, legiuitorul declară responsabil *numai pe proprietar* faţă cu cei de al treile, şi aceasta, bine înţeles, chiar în casul când edificiul ruinat ar fi fost supus unui drept de usufruct, remânênd însă, în asemene caz, proprietarului recurs contra usufructuarului, dacă ruina s'a întâmplat din lipsa de reparaţiuni usufructuare (art. 545 urm.), sau dacă usufructuarul cunoscênd primejdia, n'a înştiinţat pe proprietar (analogie din art. 554) [1].

Recursul proprietarului contra vêndĕtorului, architectului, etc.

La caz de ruina edificiului, proprietarul acţionat de partea lezată, va avea de asemene recurs în contra vêndĕtorului acestui imobil care i-ar fi ascuns viciul de construcţiune [2], sau în contra architectului ori antreprenorului (art. 1483), dacă această acţiune nu este prescrisă art. 1902) [3].

Respunderea sa către cei de al treile va remânea însă întreagă, pentru că el a trebuit sa cunoască viciile clădirei sale şi este în culpă dacă n'a făcut reparaţiile necesare sau n'a luat mĕsuri pentru dărâmarea imobilului. Dacă el n'a avut cunoştinţă despre viciile de construcţie, care cad în sarcina architectului sau antreprenorului, pentru că n'ar fi fost aparente, culpa lui consistă în a fi ales un architect sau un antreprenor incapabil. In ori ce caz, el este în culpă, şi legea îl consideră ca atare, de câte ori se dovedeşte lipsa de întreţinere sau viciul de construcţie a edificiului.

---

[1] T. Huc, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 658. Larombière, V, art. 1386, No. 2. Proudhon, *Usufruit*, IV, 1724. Laurent, XX, 640. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 15.

Dacă dauna ar fi fost resultatul culpei personale a usufructuarului, partea lezată va avea o acţiune directă contra lui, nu însă în baza art. 1002, ci în baza art. 998, 999, conform dreptului comun. Laurent, *loco cit.*

[2] Cpr. C. Rouen. D. P., 73. 5. 403, No. 11.

[3] Thiry, III, 207. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317, p. 263, nota a. Demolombe, XXXI, 657. T. Huc, VIII, 454. Larombière, V, art. 1386, No. 2. F. Herman, III, art. 1386, No. 25 urm. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 2. Laurent, XX, 622, 641. 642. Sourdat, I, 671 urm şi II, 1453. Cas. fr. *Pand. Périod.* 88. 1. 351. D. P., 87. 1. 31. Cpr. C. Toulouse şi Rouen. D. P., 93. 2. 14. D. P., 73. 5. 403, No. 11. Vedi şi *suprà*, p. 521 şi 528, text şi nota 2.

Art. 1003. Dacă edificiul care a causat paguba prin ruina lui aparținea la mai mulți coproprietari ... *si plurium sint ædes quæ damnose imminent* (L. 40, § 3, Dig., 39, 2, *De damno infecto)*, sau dacă este vorba de un zid comun, fie care din coproprietari va putea fi urmărit *in solidum* pentru întreaga despăgubire datorită, în baza art. 1003, acel care a plătit pentru toți avênd recurs contra celorlalți pentru partea lor contributivă [1].

Dreptul roman și dreptul francez. La Romani, din contra, fie care proprietar nu plătea despăgubirea de cât în proporțiunea părței sale de proprietate ... *pro dominicis partibus* (Dig., *loco cit.)*, soluțiune pe care unii o admit și in Francia [2], de și acolo, în lipsa art. 1003, chestiunea este controversată.

Dacă însă mai multe persoane au suferit dauna din causa ruinei, fie care din ele nu va avea acțiune de cât pentru partea sa [3].

Art. 1002 nu se aplică la edificiile a căror clădire nu este terminată. Controversă. Disposiția art. 1002 nu se aplică de cât la edificiile a căror construcție este terminată, nu însă la ipoteza în care ruina unui edificiu s'ar fi întâmplat în cursul clădirei sau reconstruirei sale, pentru că, în asemene caz, proprietarul nu are imobilul în paza și disposiția sa [4], afară de casul în care el ar fi luat însuș direcțiunea lucrărilor sau ar fi in culpă, în care caz el ar putea fi declarat responsabil în baza art. 998, 999 sau în baza art. 1000 1).

---

[1] Această soluție este admisă și în codul italian, din causa art. 1156 C. C., pe care legiuitorul nostru l'a reprodus în art. 1003. Vedi *suprà*, p. 490, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 409.—Solidaritatea este adimisă de unii și în codul fr., cu toate că art. 1003 nu există în acest cod. Vedi în acest din urmă sens, Demolombe, XXXI, 661. Larombière, V, art. 1386, No. 7. C. Toulouse. D. P. 93. 2. 14. Vedi și *suprà*, p. 490, nota 1.

[2] Arntz, III, 484. Sourdat, II, 1461.

[3] „*Quotiens ex damni infecti plures agunt, quia in eadem re damnum passi sunt, id est in ædibus: non debet unusquisque eorum in solidum agere, sed in partem experiri: neque enim damnum quod pluribus datum est, unicuique in solidum datum est, sed in partem datum esse videtur. Et ideò unicuique in partem competere actionem Iulianus scripsit*“. L. 40, § 2, Dig., 39, 2, *De damno infecto*.

[4] Laurent, XX, 643. Muteau, *op. cit.*, p. 256. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Demolombe, XXXI, 660. Sourdat, II. 1453 bis. T. Huc, VIII, 457. C. Lyon. D. P., 63. 2. 199. Sirey, 64. 2. 1. In asemene caz, respunderea este deci a architectului sau a antreprenorului. — *Contrà*. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

De asemene, când prin facerea unor conducte de apă la o proprietate de către un al treile, fără știrea proprietarului, se aduce o pagubă proprietății vecine, responsabilitatea cade în sarcina aceluia care a făcut conductele, ear nu în acea a proprietarului 2). Prin urmare, în asemene caz, vecinul prejudiciat are drept să se despăgubească de la constructorul acelor conducte, ear nu de la proprietarul imobilului 3).

Ce trebue să dovedească acel care cere daune provenite din ruina unui edificiu?

Acel care cere despăgubiri pentru daunele causate prin dărâmarea unui edificiu, trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune, pentru că numai aceste împrejurări fac pe proprietar să fie responsabil și pentru că ori ce reclamant trebue să'și dovedească alegațiunea sa (art. 1169 4). Reclamantului nu incumbă însă sarcina de a dovedi că viciul de construcțiune provine din culpa proprietarului 5).

Caz fortuit sau forță majoră.

Dacă proprietarul va stabili însă că ruina a fost pricinuită prin un caz fortuit, de ex. un cutremur, o inundație, etc., sau prin faptul unui de al treile rêu voitor, el nu va mai fi responsabil, pentru că acolo unde nu există culpă nu poate să existe nici respundere 6). *„Quæ sine culpa accidunt, a nullo præstantur“* 7).

---

1) Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II, 1453 *bis.* Vedi și *suprà*, p. 532, nota 1. Cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 612.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 44. Bulet. anul 1884, p. 978.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 34.

4) Aceste împrejurări care constituesc culpa proprietarului sunt deci în sarcina părței lezate care reclamă daune din causa ruinei edificiului sau stricărei lucrului. Cpr. Trib. Moulins, 8 ianuar 1887. Sirey, 87. 2. 173. Laurent, XX, 639. Baudry, II, 1356. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 3. Giorgio Giorgi, V, 410. Larombière, V, art. 1386, No. 4. T. Huc, VIII, 454. Vedi și *suprà*, p. 575, nota 2. Vedi însă Sourdat, II, 1453 *ter.*

5) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158.

6) Thiry, III, 207. Berriat St. Prix, II, 5498. Demolombe, XXXI, 664. Mourlon, II, 1697. Sourdat, II, 1468 și toți autorii. Cpr. Cas. fr. și C. Toulouse. D. P., 97. 1. 433. D. P., 93. 2. 14. Vedi și *suprà*, p. 576, text și nota 1.

7) *Ex lege* 23, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Cauţiunea damni infecti. Inadmisibilitatea ei în dreptul actual.

Dar dacă proprietarul este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului sĕu, atunci când se dovedeşte că această ruină este urmarea lipsei de întreţinere sau unui viciu de construcţiune, adecă a unei culpe a sale, vecinii nu mai pot cere astăzi nici într'un caz cauţiunea *damni infecti*, pentru a fi garantaţi de o daună eventuală (*damnum infectum, non factum*)[1] ce le ar putea pricinui ruina imobilului, cauţiune care era admisă altă dată atât în dreptul roman[2] cât şi în dreptul nostru anterior[3].

Asupra acestui punct toţi autorii sunt de acord[4].

Acţiunea damni infecti. Controversă.

Unde însă chestiunea este controversată este asupra punctului de a se şti dacă vecinul unui proprietar, a cărui imobil ameninţă ruină, are sau nu o acţiune contra acestui proprietar pentru a'l obliga la reparaţiunea sau distrugerea imobilului deteriorat.

De câte ori imobilul în stare de ruină se află pe calea publică, constituind astfel o primejdie pentru siguranţa trecătorilor, este necontestat că agenţii poliţieneşti sau administrativi au dreptul de a face ca asemene pericol să dispară şi ca imobilul să se repare sau să se dărâme cât mai curênd. Asupra acestui punct earăş nu există nici o discuţiune.

Art. 385, § 3; 393, § 4 C. pen.

Vecinii se pot de asemene adresa la autoritatea poliţienească competentă, spre a cere repararea sau dărâmarea imobilului, şi proprietarul care ar calca ordinele date în această privinţă s'ar face pasibil de o penalitate, asemene fapte constituind o contravenţie poliţienească de competinţa, în primul resort, a judecătorului de ocol (art. 385, § 3, 393, § 4 C. pen.).

---

[1] „*Damnum infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur*". L. 2. Dig., 39, 2. *De damno infecto.* Cpr. Gaius, Instit., IV, 31.

[2] L. 4, § 1 şi L. 6, Dig., 39, 2, *De damno infecto.*

[3] Art. 445, 446 C. Calimach, corespundĕtori cu art. 341, 342 din codul austriac. Cauţiunea *damni infecti* este admisă şi astăzi prin art. 699 din codul italian. Vedi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, V, 416.

[4] Baudry, II, 1356. Arntz, III, 484. Laurent, XX, 645, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 773, text şi nota 18. Demante et Colmet de Santerre, V, 367 bis I. Acollas, II, p. 981. Vigié, II, 1705, *in fine.* T. Huc, VIII, 456. Sourdat, II, 1454. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 30.

Dar dacă imobilul deteriorat nu este situat pe calea publică, sau dacă autorităţile vestite la timp n'au luat nici o mĕsură de siguranţă, vecinul poate el prin o acţiune directă şi personală *(actio damni infecti)*, să silească pe proprietar la repararea, reconstruirea sau dărâmarea imobilului, dobêndind chiar, la nevoe, de la justiţie autorisarea de a procede el însuş, cu cheltueala sa, la repararea sau dărâmarea imobilului care ar ameninţa ruină? Am susţinut altă dată afirmativa [1], de şi părerea contrară este generalmente admisă [2].

Eată motivele pe care ne întemeiam atunci şi care ni se par adevarate şi astăzi, după o matură reflexiune. Evident este că, faţă cu art. 1002, acţiunea *damni infecti* nu mai există astăzi în sensul dreptului roman. Inţelegem dar că vecinul să nu mai poată cere astăzi de la justiţie trimeterea în posesiune a imobilului deteriorat, şi să nu mai poată cere cauţiunea *damni infecti* pentru repararea daunelor eventuale [3]. Dar, cu toate acestea, nu vedem pentru ce vecinul ameninţat şi tulburat în posesiunea sa, nu ar avea dreptul de a soma pe proprietarul negligent să repare sau să dărâme imobilul şi, la caz de nesupunere din partea'i, să facă reparaţiunele necesare pe contul şi socoteala proprietarului, sau să'l dărâme însuş. O asemene acţiune să fie ea oare în contra spiritului legiuitorului modern? Nu este probabil, căci, de şi textul legei nu o prevede anume, totuşi ea resultă din principiile generale care cârmuesc materia acţiunelor. Cu adevarat, un interes pur eventual nu ar putea da loc la nici o acţiune [4]. Aşa de exemplu, n'aş putea sa fac un proces unei persoane care de o cam dată n'ar pretinde nici un drept, pentru a face ca nici pe viitor acea persoană să nu mai poată reclama. Acțiunea mea ar fi, în asemene caz, fără interes actual [1]). Dar, în ipoteza noastră, lucrurile se petrec cu totul altfel. Vecinul amenințat de ruina unui imobil străin are un interes *născut și actual*, căci în fie care moment pericolul este iminent, și acest pericol constitue o tulburare *actuală* în posesiunea sa, tulburare care el este în drept de a o face să înceteze [2]).

---

[1] Vedi *Dreptul* din 1882, No. 55. Vedi in acelaş sens. Demolombe, XII, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 8. Sourdat, II, 1454 urm. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 967. C. Rennes. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 768, nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 115 urm. şi 257.

[2] Vedi autorii citaţi *suprà*, p. 580, nota 4.

[3] Vedi *suprà* p. 580, text şi nota 4.

[4] Vedi *suprà*, p. 449. 450, unde am vĕdut că, în regulă generală, nu se pot cere despagubiri pentru o dauna necertă, posibilă şi eventuală, adecă care poate să se intâmple numai în viitor. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 113 urm.

Cum, în adevĕr, am putea admite că, pe fie care moment al ḑilei, vecinul să vadă că pericolul devine mai iminent, și cu toate acestea, să nu poată face nimic spre a'l împedica, pentru a'și conserva proprietatea sa! Vecinul să sufere, cu brațele încrucișate, o tulburare atât de injustă și daunatoare, să aștepte ca dauna să fie efectivă pentru a putea reclama, adecă ca ruina imobilului să aducă poate insolvabilitatea proprietarului! Dacă soluția dreptului roman era puțin echitabilă, apoi, aceasta e și mai puțin, pe când soluțiunea ce propuneam este în interesul tuturora, a Statului și a particularilor, a vecinilor și a însuș proprietarilor. De aceea, Curtea din Bordeaux a decis că vecinul are acțiune pentru a cere dărâmarea unui zid separativ de lemn care presintă un pericol iminent de foc, înainte chiar de a se aprinde și de a causa ori ce pagubă [3]). „Persoana amenințată prin ruina unui edificiu sau unei alte lucrări, ḑice art. 68 din codul federal asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), este în drept a cere ca proprietarul să iee mĕsurile necesare pentru a înlătura pericolul, fără prejudiciul regulamentelor de poliție privitoare la protecțiunea persoanelor și a proprietăților“ [4]).

---

[1]) C. Liège, Répert. Dalloz, v° *Action*, 217, nota 2.

[2]) Nu este deci vorba în specie de un interes viitor, ci de interesul actual de a înlătura un prejudiciu viitor sau mai bine ḑis eventual, căci ruina fiind iminentă, poate să se întâmple, după cum poate să nu se întâmple. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 115. Eată deci un caz în care prejudiciul eventual poate servi de bază unei acțiuni în daune.

[3]) C. Bordeaux. D. P., 50. 2. 86. Această decisie este aprobată de Muteau, *op. cit.*, p. 115 urm. Veḑi într'un caz analog, decisia camerei reclamațiunelor a Curței de Casație din Francia. D. P., 61. 1. 329.

[4]) Ar. 699 din codul civil italian și art. 908 din noul cod german sunt redactate în acelaș sens. Eată cum se exprimă

Aceste sunt, după noi, adevaratele principiĭ şi mai multe legiuiri străine le consacră în termeni expreşi [1].

---

acest din urmă text: „*Droht einem Grundstücke die Gefahr, dass es durch den Einsturz eines Gebäudes oder eines anderen Werkes, das mit einem Nachbargrundstücke verbunden ist, oder durch die Ablösung von Theilen des Gebäudes oder des Werkes beschädigt wird, so kann der Eingenthümer von demjenigen für den eintretenden Schaden verantwortlich sein würde, verlangen, dass er die zur Abwendung der Gefahr erforderliche Vorkehrung trifft*".

[1] V. textele citate în nota precedentă.

Finele Volumului V.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL V).

La p. 17, finele notei, dupa cuvintele: Ved̦i *suprà* explic. art. 970, a se adăuga: p. 160.

La aceiaş pag., la finele notei 2, a se adăuga: p. 126 şi 167.

La p. 19, finele notei 1, a se adăuga: p. 150.

La p. 20, rêndul 4, după cuvintele *„pentru căutarea sănătăței“*, a se adăuga: (cpr. art. 348 Cod. federal al obligaţiilor).

La p. 23, rêndul 18, a se citi: (art. 1167 şi 1190), în loc de: art. 1162 şi 1190.

La p. 38, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: Ved̦i *infrà*, p. 401 şi 469.

La p. 39, n. 2, rêndul 10, a se ceti: *Istituzioni*, în loc de *Instituzioni*.

La p. 52, rêndul 12, după cuvintele: *„cu care s'a făcut contractul“*, a se adăuga: (cpr. Trib. Bacău. *Curier. judiciar* din 1897, No. 44).

La p. 82, nota 3, după cuvintele: *„Dreptul* din 1893, No. 62“, a se adăuga: Trib. Ilfov. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 95, n. 1, rêndul 3, a se ceti: Bogisic, în loc de Bogisié.

La p. 99, la finele notei 1, a se adauga: T. Huc, VII, 180. Ved̦i şi *infrà*, p. 194, n. 2.

La p. 104, la finele rêndului 21, a se adauga: Ved̦i *infrà*, p. 194.

La aceiaş pag. (104), rêndul 27, după cuvintele: „faţă cu locator“, a se adăuga: (ved̦i *infrà*, p. 195).

La p. 108, finele notei 1, a se adăuga: Cpr. *infrà*, p. 283, n. 3.

La p. 118, la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: drumurile de fer (art. 1 L. din 26 martie 1870 asupra poliţiei şi exploatărei căilor ferate din România). Ved̦i t. II, p. 419.

La p. 122, nota 2, rêndul 23, după cuvintele: *„Cur. judiciar* din 1897, No. 19“, a se adăuga: *Idem.* Cas. rom. secţiuni-unite. *Dreptul* din 1897, No. 42 şi *Cur. judiciar* din 1897, No. 21. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5. Ved̦i şi *infrà*, p. 277, *ad notam.*

La p. 124, la notă, rêndul 18, după cuvintele: *„Dreptul* din 1897, No. 37, etc.“, a se adăuga: Trib. Bacău, *Cur. judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 125, la finele rêndului 25, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 167.

La aceiaş pag. (125), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 28 şi 42. *Dreptul* din 1897, No. 48.

La p. 130, la finele rêndului 19, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 274, nota 1.

La p. 131, ultimul rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 269.

La aceiaş pagină (131), nota 1, rêndul 9, după cuvintele: „la art. 966, No. 9 urm.“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 386, n. 3.

La p. 133, la finele notei care continuă de la pag. precedentă, a se adăuga: Cpr. C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La p. 134, la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Demolombe, XXX, 148 şi D. P., 80. 2. 91.

La p. 135, la finele rêndului 8 din text, a se ceti: *cause* în loc de *clause*.

La p. 135, nota 1, după cuvintele „nepublicată încă“, a se adăuga: *Cur. judiciar* din 1897, No. 22 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 45; ear la finele notei a se adăuga: Cpr. C. G. Disescu. *Dreptul* din 1897, No. 44.

La p. 135, nota 2, după cuvintele: „Giorgio Giorgi, III, 376“, a se adăuga: Sourdat, I, 662 VI. Larombière, I. art. 1137, No. 13. Vedi şi *infrà*, p. 501.

La p. 136, finele notei 5, a se adăuga: Vedi şi *infrà*, p. 488, 489.

La p. 138, nota 2, începutul rêndului 4, după “237“, a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La aceiaş notă, finele rêndului 7, după cuvintele „Laurent“, a se adăuga: IV, 93.

La aceiaş notă, finele rêndului 9, după „No. 11“, a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453. Vedi şi *infrà*, p. 468, n. 2.

La p. 141, rêndul 1, a se ceti: neţinerea unei asemene promisiuni, în loc de *ruperea* unei asemene promisiuni.

La aceiaş pag., rêndul 7, să se facă aceiaş îndreptare, cetinduse neţinerea, în loc de *ruperea* unei promisiuni de căsătorie.

La aceiaş pag. (141), nota 2, rêndul 10, după „1894, etc.“, a-se adăuga: Aubry et Rau, V, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 *bis*. Vedi şi *infrà*, p. 460.

La aceiaş pag. (141), nota 3, rêndul 5, după „Marcadé, I, 562, 563“, a se adăuga: Larombière, III, art. 1227, No. 3. Vedi şi *infrà*, p. 460.

La p. 142, nota 1, rêndul 10, după cuvintele: „No. 11“ a se adăuga: Trib. St. Gaudens. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6, p. 47. Vedi *infrà*, p. 466, nota 1 şi tr. nostru în limba franceză, p. 494, n. 2.

La aceiaş pag. şi notă, la finele notei, a se adăuga: Vedi şi *infrà*, p. 466, n. 2.

La p. 143, *ad notam*, rêndul 30, după „No. 12“, a se adăoga: Vedi şi *infrà*, p. 350, n. 3.

La p. 144, nota 1, rêndul 5, după cuvintele: „p. 1073," a se adăuga: Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84.

La p. 145, la finele notei 2, a se adăuga: C. Angers, 29 martie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 29

La aceiaş pag. (145), n. 4, după: „D. P., 91. 1. 484," a se adăuga: Sirey, 91. 1. 319 şi Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1241.

La p. 148, nota 4, finele rêndului 2, după: „No. 22," a se adăuga: *Dreptul* din 1897, No. 45.

La p. 151, n. 1, rêndul 5, după cuvintele: „Veḑi şi *suprà*, p. 130," a se adăuga: Trib. Ilfov, 28 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 45, p. 355.

La p. 152, finele notei 2, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 389 *ad notam*.

La p. 153, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: (art. 1562 C. Calimach, 1174 C. austriac). Veḑi şi *infrà*, p. 388, nota 5.

La aceiaş pag. (153), finele notei 2, a se adăuga: p. 389.

La p. 155, începutul rêndului 16, după cuvitele „de făcut", a se adăuga: (Trib. Ilfov. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 357).

La p. 157, finele rêndului 10 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 289.

La aceiaş pag. (157), finele n. 3, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 288.

La p. 158, n. 5, rêndul 3, după cuvintele „pentru ostenelele sale", a se adăuga: (cpr. art. 386 C. com.).

La p. 159, *ad notam*, rêndul 2, după cuvintele „*Mandat*, 163", a se adăuga: Pĕucescu, II, 135. P. Pont, VIII, 884. Demolombe, XXXI, 174. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Veḑi şi *infrà*, p. 350, t. şi nota 3.

La p. 160, finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 293.

La p. 166, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: (*Dreptul* din 1883, No. 40 şi 41; din 1885, No. 5. *Dreptul* din 1894, No. 33 şi din 1895, No. 5. Veḑi şi *tr. fr.*, p. 407, t. şi n. 1. Şi căsătoria putea altă dată, după principiile codului Calimach, să fie dovedită cu marturi. Trib. Suceava. *Curier. judiciar* din 1896, No. 45.

La p. 170, n. 3, rêndul 2, după cuvintele „No. 65", a se adăuga: Trib. Vêlcea. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 171, n. 1, rêndul 6, după cuvintele „*Pand. Périod.* 1894, 1. 249", a se adăuga: Trib. Vêlcea, 4 noembrie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 358.

La p. 183, la finele rêndului 20, a se ceti: anterioritatea *notificărei*, în loc de: anterioritatea *cesiunei*.

La p. 184, nota 6, după cuvintele „D. P., 74. 2. 140", a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 822. Laurent, XXV, 205. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 359, p. 425.

La aceiaş pag. (184), nota 7, la finele rêndului 7, a se adăuga: Cas. belgiană, 8 fevr. 1894. *Pasicrisie*, 94. 1. 110. C. Lyon. D. P., 82. 2. 231.

La aceiaş pag. şi notă, la finele rêndului 9, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 20 şi 527 urm. Guillouard, *Louage*, 1, 28 şi 299. Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 642, p. 28, No. 20. Demolombe, IX, 492, 493. Demante, VII, 198, 198 bis 13. Aubry et Rau, IV, § 365, p. 471, t. şi n. 7.

La p. 193, la începutul rêndului 8, după cuvintele „culpei lui“, a se adăuga: (cpr. art. 1601 C. C.).

La p. 195, rêndul 11, după cuvintele „faţă cu locatarul“, a se adăuga: (vedi *suprà*, p. 104).

La p. 201, nota 4, rêndul 7, după cuvintele „T. Huc, VII, 202“, a se adăuga: şi VIII, 420.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 10, după cuvintele „Duranton, X, 558“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 209 şi 479.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 16, după cuvintele „T. Huc, VII, 201“, a se adăuga: şi VIII, 420.

La p. 202, la finele rêndului 21, a se adăuga: Vedi şi *infrà*, p. 374.

La p. 204, finele rêndului 4, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 247.

La p. 207, la finele rêndul 11 din text, a se ceti: „în locul *debitorului*“, în loc de: în locul *creditorului*.

La aceiaş pag. (207), nota 4, a se adăuga la finele notei: Giorgio Giorgi, II, 219.

La p. 208, nota 2, începutul rêndului 2, după „Baudry, II, 515“, a se adăuga: şi 923.

La rêndul următor din aceiaş notă, aceiaş pag. (208), după cuvintele „Baudry et Barde, I, 613“, a se adăuga şi 697.

La finele aceleiaş note, de la aceiaş pag. a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 248, 249.

La p. 211, nota 1, n. din margine, a se ceti: Desinteresarea debitorului, in loc de: *achitarea* debitorului.

La p. 214, la finele rêndului 18, a se ceti: art. 1488, în loc de: art 1448. Aceiaş rectificare urmează a se face şi la nota din margine.

La p. 215, rêndul 14, după cuvintele „Guillouard, *Louage*, I, 339“, a se adăuga: Demolombe, XXV, 148. Marcadé, VI, art. 1717, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 702, p. 374, nota 20.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul următor (15), după cuvintele „D. P., 83. 1. 305“, a se adăuga: D. P., 92. 1. 509.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul 33, după cuvintele „Baudry, III, 694“, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 857, 858.

La aceiaş pag. şi notă, rêndul următor, 34, a se ceti: Cpr. C. Toulouse, în loc de: C. Lyon.

La p. 216, nota, la finele rêndului 23, a se adăuga: Cpr. Baudry et Wahl, *Louage* I, 859. Vedi şi Dupuis, nota *in fine*, in D. P., 90. 2. p. 98.

La p. 220, la finele rêndului 18, a se ceti: *oborîrea* în loc de *oborîrîrea*.

La p. 222, rêndul 5 din text, a se ceti: art. 562 şi 699, în loc de: 522 şi 699.

La p. 223, n. 3, rêndul 10, a se ceti: 9 fevr. 1883, în loc de: 9 fevr. 1873.

La p. 230, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „D. P., 96. 1. 519“, a se adăuga: şi *Pand. Périod.*, 97. 2. 312.

La p. 234, nota 1, la inceputul rêndului 19, după cuvintele „nota 2“, a se adăuga: şi p. 246.

La p 237, la finele notei 1, a se adăuga: Vedi şi p. 218.

La aceiaş pag. (237), nota 2 din margine, a se ceti: art. 580 din codul Calimach, în loc de: art. 508.

La pag. 239, la finele notei 1, a se adăuga: p. 260, 262.

La p. 240, nota 1, finele rêndului 1, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 96. 1. 22“, a se adăuga: *Dreptul* din 1896, No. 22, p. 203.

La p. 243, finele notei 4 de la p. precedentă, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 271, 272.

L. p. 265, n. 2, la finele rêndului 8, a se ceti: din partea-i, în loc de din *artea-i*.

La pag. 269, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 131.

La p. 270, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 97. 1. 197“, a se adăuga: D. P., 97. 1. 584 şi Trib. Brăila, *Dreptul* din 1897, No. 53. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10.

La pag. 275, n. 2, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.

La p. 276, nota 1, la începutul rêndului 12, după cuvintele „Marcadé, V, art. 1348, No. IV“, a se adăuga: — *Contrà*, C. din Bucureşti, 15 sept. 1897. *Dreptul* din 1897, No. 74.

La p. 278, nota, inceputul rêndului 16, după cuvintele „No. 21“, a se adăuga: Vedi şi Cas. rom. S. unite, 15 ianuar 1898. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5.

La p. 280, nota 1, rêndul 8, după cuvintele „D. P., 93. 2. 291“, a se adăuga: D. P., 96. 1. 198 şi 201. D. P., 96. 2. 246.

La aceiaş notă, acelaş loc, după cuvintele „D. P., 97. 1. 126“, a se adăuga: şi 582.

La p. 289, finele notei 1, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 157.

La p. 291, n. 3, rêndul 3, a se ceti: *appareat*, în loc de *appa reat*.

La p. 293, nota, rêndul 7, după cuvintele „din contra“, a se adăuga: în art. 13.

La p. 307, la finele notei 1, a se adăuga: p. 226, n. 1.

La p. 311, la finele notei 2, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 323.

La p. 328, la finele notei 1, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 447, n. 2 şi 501, n. 3. Vedi şi t. VI, *Teoria culpelor*.

La p. 333, la finele notei 3, a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. I. 613.

La p. 337, la finele n. 2, a se adăuga: p. 379, n. 3.

La p. 337, la finele notei 3, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 379, n. 3, *in fine*.

La p. 338, rêndul 14 din text, a se citi: art. 433 şi 1638 C. Calimach, in loc de: 453.

La aceiaş pag. (338), la inceputul rêndului 28, după cuvintele „ce au adus proprietarului“, a se adăuga: (vedi *infrà*, p. 380).

La p. 345, n. 2, după cuvintele: „II, 160, *in fine*“ a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. 1. 613.

La p. 345, nota 4, *in fine*, rêndul 6, după cuvintele „D. P., 73. 1. 413“, a se adăuga: Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 415.

La p. 349, la finele rêndului 17 din text, a se adăuga: Vedi și *infrà*, p. 353.

La p. 363, *ad notam*, la finele rêndului 21, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 387, n. 2.

La p. 390, nota 1, rêndul 9, după cuvintele „*loco suprà cit.*“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 451.

La p. 392, nota 3, la începutul rêndului 6, a se adăuga: Pand. fr., *Duel*, 97 urm. Cas. fr. Pand. Chron. t. II (anii 1830 — la 1844), 1, p. 166.

La p. 393, *ad notam*, la începutul rêndului 3, a se adăuga: Cpr. Cas. fr. Secțiuni-unite, Pand. Chron., t. III, 1, 139.

La p. 395, nota 1, rêndul 1, a se ceti: *de lege Aquilia*, în loc de: *de legea Aquilia*.

La p. 396, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 502.

La p. 397, la finele rêndului 7 din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 415, n. 3.

La aceiaș pag. (397), la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 531, n. 2.

La p. 397, nota 4, rêndul 6, după cuvintele „și toți autorii“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 494 t. și n. 1 și 505, n 3.

La p. 399, *ad notam*, la finele rêndului 6, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 515, *ad notam*.

La p. 400, nota 1, la finele rêndului 10, a se adăuga: Vedi *infrà* p. 449, n. 1.

La aceiaș pag. (400), nota 3, rêndul 11, după cuvintele „*Th. du code pénal*“, a se adăuga: I.

La p. 401, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 38 și *infrà*, p. 469.

La p. 406, nota 2, rêndul 2, după cuvintele „146 urm“, a se adăuga: Giorgio Giorgi, V, 422.

La p. 408, finele notei 1, a se adăuga: Cas. fr. D. P. 98. 1. 22.

La p. 412, nota 4, rêndul 4, după cuvintele „p. 440, t. și n. 1“, a se adăuga: Muteau, p. 614 [1]).

La p. 426, la finele notei 2, a se adăuga: p. 485.

La p. 425, n. 2, rêndul 6, a se ceti: *welche*, in loc de *velche*.

La aceiaș pag. (426), nota 3, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 494, nota.

---

[1]) Tratatul lui Muteau asupra Responsabilității civile (*De la Responsabilité civile*, Paris, Ch. Marescq, 1898), eșind de abea la finele lunei dechembrie 1897, nu l'am putut cita de cât in coalele din urmă. Tot astfel s'a intâmplat și cu excelentul tratat asupra *Contractului de locațiune* de Baudry et Wahl (2. vol. Paris, 1098).

La p. 429, nota 1, la finele rêndului 9, a se ceti: L. din 30 *martie* 1886, în loc de: L. din 30 *mai*.

La p. 434, la finele rêndului 2 din text, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 536.

La p. 435, la finele rêndului 13, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 529 şi 548.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 1, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 507.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 3, a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 548.

La p. 436, nota 1, rêndul 5, după cuvintele „p. 61 urm.“ a se adăuga: Muteau, p. 266.

La p. 437, n. 1, rêndul 11, după cuvintele „§ 447 p. 759“, a se adăuga: Pĕucescu, II, 507.

La aceiaş pag. (437), la începutul notei 2, a se adăuga: Pĕucescu, II, 509.

La pag. 443, nota 1, la începutul rêndului 12, a se adăuga: Muteau, p. 597 urm. şi Trib. Rouen, 30 iunie 1896. În cât priveşte responsabilitatea medicilor în dreptul musulman, veḑi *infrà*, p. 565, *ad notam*.

La aceiaş pag. (443), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Trib. Rouen, 30 iunie 1896, sentinţă a cărei considerente se vĕd reproduse în Muteau, p. 597.

La p. 445, nota 1, rêndul 4, după cuvintele „în asemene caz“, a se adăuga: ca comitent.

La finele aceleiaş note (p. 445), a se adăuga: Veḑi *infrà*, p. 536. Cpr. şi Muteau, *op. cit.*, p. 606, 607, 229 şi 230.

La p. 446, nota 2, la începutul rêndului 4, după cuvintele „533“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 608.

La p. 447, la finele notei 2, a se adăuga. Veḑi *infrà*, p. 501, n. 3.

La p. 448, nota 2, după cuvintele „Giorgio Giorgi, V, 155“, a se adăuga: Pĕucescu, II, 541.

La p. 455, *ad notam*, la finele rêndului 15, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 527.

La p. 472, n. din margine la nota 2, a se ceti: Pedepsirea beţiei, în loc de *eţiei*.

La pag. 476, *ad notam*, la finele rêndului 25, a se adăuga: *Curierul judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 487, rêndul 3 a notei 1, după cuvintele „art.“ a se adăuga: 341.

La p. 488, n. 3, rêndul 2, a se ceti: *Droit comm.*, V, 197 urm., în loc de 176 urm.

La aceiaş notă de la aceiaş pag., la fine, a se citi: Veḑi *infrà*, explic. art. 1001, p. 572 n. 1; 573 nota.

La p. 494, la finele rêndului 2 din text, a se ceti: art. 1169, în loc de: art. 1160.

La p. 496, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „No. 120“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 621 urm.

La pag. 508, rêndul 1, după cuvintele „sunt desărcinați“ a se adăuga: după 10 ani de la terminarea lucrărei.

La pag. 534, *ad notam*, la începutul rêndului 12, a se suprima cuvintele: „Giorgio Giorgi, V, 283“, care din eroare s'au intercalat acolo.

La p. 579, n. 2, rêndul 23, a se ceti: *suprà*, p. 579, în loc de: 578.

La p. 575, nota 2, rêndul 24, a se ceti: Vedi *infrà*, p. 579 t. și n. 4, în loc de: p. 578.

⁂

TABLA MATERIILOR

cuprinse în volumul al V-le

Cartea III

TITLUL III.

Pagina

Despre contracte sau convenţiuni, sau mai bine ḑis, despre Obligaţiuni (art. 942 urm.). . 5—

CAPITOLUL I

Disposiţiuni preliminare.

Noţiuni generale asupra obligaţiunei . . . 6—7
Despre causele sau sorgintea obligaţiunelor . . 7—8
Despre contracte sau convenţiuni. Noţiuni generale asupra convenţiunelor şi contractelor (art. 942). . 8—10
Divisiunea contractelor. — Contracte unilaterale şi bilaterale sau sinalagmatice (art. 943, 944) . . 10—12
Contractele cu titlu oneros şi cu titlu gratuit (art. 945, 946) . . . . 12—13
Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative şi aleatorii (art. 947) . . . 13—15
Contracte solemne şi nesolemne . . . . 15—16
Contracte consensuale şi reale 16 17
Contracte principale şi accesorii . . . 17—18
Contracte numite şi nenumite. (Art. 1107 C. fr., 1103 C. italian, eliminate de legiuitorul nostru). . 18—20
Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fiecare contract. . . . . 20—21

CAPITOLUL II

Despre condiţiunele, adecă însuşirele esenţiale pentru validitatea convenţiunelor (contractelor) (art. 948) . 21—24

SECŢIUNEA I

Despre capacitatea părţilor contractante (condiţiune de validitate a convenţiunelor) (art. 949). . . 24—25

Pagina.

Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta . . . . 25—27
Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta (art. 950). . . . . . 28—30
Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4). . . . . . . 30—32
Sancţiunea incapacităţilor generale (art. 208, 952). 32—35

SECŢIUNEA II

Despre consimţământ (condiţiune esenţială pentru existenţa convenţiunelor). . . . . . . 35—42
Despre manifestarea consimţământului . . . 43—44
Viciile de consimţământ (eroare, violenţă, dol). (Altă condiţiune de validitate a convenţiunelor). (Art. 953). 45
Despre eroare (art. 954, 1712). . . . 46—47
Casurile în care eroarea face ca convenţia să fie inexistentă . . . . 47—48
Casurile în care eroarea face ca convenţia să fie numai anulabilă (art. 954). . . . . . . 48—51
Casul al doilea.—Eroarea asupra persoanei (art. 954, § 2 şi 1712) . . . . 51—54
Casurile în care eroarea nu are nici o înriurire asupra validităţei convenţiunei . . . . . . 54—57
Despre violenţă (art. 955—958). . . . 57—60
Caracterele ce trebue să întrunească violenţa pentru a atrage anularea convenţiunei (art. 956). . . 60—68
Despre dol sau vicleşug. — Definiţiune şi noţiuni generale (art. 960). . . . . 68—75
Condiţiunele cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului . . . . 75—86
Efectele erorei, violenţei şi dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimţământ (art. 959, 961, 1900). 86—89
Efectele anulărei convenţiunei în privinţa celor de al treile. . . . . 89—91
Despre lesiune în privinţa persoanelor capabile (art. 694, 1165). . . . . 91—97
Despre promisiunele şi stipulaţiunele pentru alţii (art. 1119—1122 din codul francez eliminate de legiuitorul nostru). . . . . 97—107
Despre condiţiunele (însuşirele) esenţiale pentru existenţa convenţiunelor (contractelor). . . . 107

SECŢIUNEA III

Despre obiectul convenţiunelor (art. 962, 963, 964, 965, 1310). . . . . 108—127

SECŢIUNEA IV

Despre causa convenţiunelor. . . . . 127—130
Obligaţiĭ fără causă (art. 966, 968) . . . 130—132

Pagina
Obligaţiĭ întemeiate pe o causă falşă . . . 132—134
Obligaţiĭ întemeiate pe o causă ilicită (art. 966, 968). 134—150
Efectele lipsei de causă sau existenţei unei cause vicioase . . . . 151—153
Despre casul în care causa nu este exprimată în convenţie (art. 967 C. C. 1120, 1121 Cod italian) . 153—155

CAPITOLUL III

Despre efectul convenţiunelor şi despre puterea lor legală 155

SECŢIUNEA I

Dispoziţiuni generale sau efecte generale ale convenţiilor (între părţile contractante) (art. 969, 970, 1711) . . . . 156—161
Efectele convenţiunelor în privinţa strămutărei proprietăţei sau altor drepturi reale 161
Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietăţei (Dreptul roman şi dreptul nostru anterior) . . . 161—166
Strămutarea proprietăţei între părţi în dreptul actual (art. 971, 1295, § 1) . . . . . . 166—168
Strămutarea proprietăţei în privinţa celor de al treile în dreptul actual 168
Strămutarea proprietăţei imobilelor şi a drepturilor reale imobiliare faţă cu cei de al treile (art. 818, 819, 1295, § 2, 1801, 1802, 1803 C. C., 721—724 Pr. civilă) . . . . 168—172
Strămutarea proprietăţei mobilelor faţă cu cei de al treile (art. 972) . . . . 172—176
Strămutarea proprietăţei mobilelor incorporale faţă cu cei de al treile (art. 1393, 1394) . . . . 176—185
Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat (art. 971, parte finală, 1074, § 2, 1335) . . . . . 185—193

SECŢIUNEA II

Despre efectul convenţiunelor în privinţa celor de al treile (art. 973) . . . . 194—196
Dreptul creditorilor de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor (acţiune oblica, subrogatorie sau indirectă) (art. 974) . . . . 197—200
Drepturile şi acţiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor . . . . . 200—209
Condiţiunele cerute pentru exerciţiul acţiunei subrogatorie . . . . 209—214
Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie . . 214—217
Despre acţiunea pauliană sau revocatorie (art. 975, 976, 1264 C. C., 721 C. com.) . . . . . . 217—218
Origina şi temeiul acţiunei revocatorie sau pauliane. 218—221

Pagina
Condiţiile cerute pentru exerciţiul acţiunei pauliane. 221
Prima condiţie.—Prejudiciu.--*Eventus damni* . . 222—224
A doua condiţie. — Frauda debitorului (*consilium fraudandi ex parte debitoris*). . . . . . 225—226
Despre complicitatea celor de al treile . . 226—237
Despre sub-achisitori. . . . . . . 237—239
Persoanele care pot exercita acţiunea pauliană sau revocatorie. . . . . 240—245
Actele care pot fi atacate prin acţiunea pauliană . 245—252
Caracterul acţiunei pauliane (Controversă) . . 252—253
Obiectul acţiunei pauliane (Controversă). . . 254—255
Prescrierea acţiunei pauliane (Controversă) . . 256—258
Excepţiunele prin care acţiunea pauliană poate fi respinsă. . . . . 258—259
Despre efectele acţiunei pauliane. . . . 260
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate . . . . 260—262
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor între ei şi cu debitorul . . . 262—263
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile debitorului cu cel de al treile achisitor . . 264—265
Despre acţiunea în simulaţiune . . . . 265—281
Despre sub-achisitori (Controversă). . . . 281—282
Prescrierea acţiunei în simulaţiune. . . . 283

SECŢIUNEA III

Despre interpretarea convenţiunelor. . . . . 283—304

CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalităţi . . . 304
Obligaţiile care se nasc sau isvoresc din lege . 304—307
Despre quasi-contracte.—Definiţie (art. 986). . 307—310
Despre gestiunea de afaceri (Quasi-contract bilateral). 311—312
Condiţiunele cerute pentru existenţa gestiunei de afaceri (art. 987). . . . . 312—324
Obligaţiunele care resultă din gestiunea de afaceri. 324
Obligaţiunele gerantului către proprietar.—Acţiunea *negotiorum gestorum directa* (art. 987—990). . . 324—325
Continuarea şi sevêrşirea gestiunei începute (art. 987, 988) . . . . 325—326
Ingrijirea unui bun proprietar (art. 989) . . 326—327
Responsabilitatea gerantului (art. 990). . . 227—331
Darea socotelelor (art. 1541 C. C. şi 1392 C. Calimach). . . . . 331—335
Obligaţiunele proprietarului sau stăpênului către gerant. — Acţiunea *negotiorum gestorum contraria* (art. 991) . . . . 335—344
Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546). 344—348
Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri. . 348—350

Pagina

Despre acţiunea *de in rem verso.* — Deosebire între această acţiune şi acţiunea *negotiorum gestorum.* . 350—353
Dificultăţile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internaţional privat . . . 353—362
Despre plata nedatorită. Quasi-contract unilateral. 362—363
Condiţiunele cerute pentru ca *condictio indebiti* să poată avea loc (art. 1092, § 1, 992, 993). . . 363—364
Prima condiţie.—Plata trebue să fie nedatorită . 364—368
A doua condiţie.—Plata trebue să fi fost făcută din eroare în toate casurile. (Controversă). . . . 369—374
Efectele plăţei nedatorite (între părţi).— Obligaţiunele primitorului plăţei (art. 994, 995, 996) . . 374—379
Obligaţiile plătitorului (art. 997). . . . . 379—381
Efectele plăţei nedatorite în privinţa terţiilor achisitori. . . . . 381—385
Dificultăţile la care restituţia unei plăţi nedatorite poate da loc în dreptul internaţional privat. . . 385—386
Despre oare-care acţiuni care presintă analogie cu repetiţia plăţei nedatorite . . . . . . 386—388
Condictio ob turpem causam (art. 966) . . . 388—390

CAPITOLUL V

Despre delicte şi quasi-delicte. Definiţiunea delictului . . . . 390—392
Definiţia quasi-delictului . . . 392—394
Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte (art. 998, 999) . . . . 394—395
Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor . 395
1° Necesitatea unei culpe . . . . . . 395—425
2° Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere . . . . 425—448
3° Necesitatea unei daune . . . . . . 449—468
4° Ilicitatea faptului . . . . . 468—469
5° Imputabilitatea faptului autorului său. . . 469—477
Despre acţiunea în daune. — Persoanele care pot exercita această acţiune. . . . . . . 477—481
Persoanele contra cărora acţiunea în daune poate fi introdusă. . . . . 481—482
Tribunalele competente de a judeca acţiunea în daune. 482—483
Determinarea quantumului daunelor . . . . 483—489
Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate (art. 1003). . 489—493
Dovedirea delictului sau quasi-delictului. . . 493—495
Despre transportul de persoane (art. 1475 C. C., 425 C. com.). . . . . 495—498
Raporturile între patroni şi lucrători . . . 498—506
Prescrierea acţiunei în daune. . . . . . 506—513
Alte fine de neprimire care se pot opune acţiunei în daune . . . . 513—515

Pagina

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din causa faptului altuia, sau din causa lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002) . 515—517
Casurile în care o persoană respunde de faptele altuia (art. 1000, § 2, 3 şi 4). 518
1° Responsabilitatea tatălui şi a mamei pentru faptele comise de copiiĭ lor minori ce locuesc cu dênşiĭ (art. 1000, § 2). . . . . 518—525
2° Responsabilitatea institutorilor şi artisanilor pentru prejudiciul causat de eleviĭ şi uceniciĭ lor (art. 1000, § 4) . . . . 525—526
3° Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul causat de servitoriĭ şi prepuşiĭ lor în funcţiunele ce li s'au încredinţat (art. 1000, § 3). . . . . 526—538
Despre acţiunea *de effusis et dejectis* . . . 538—539
Despre responsabilitatea persoanelor morale. . 539—546
Despre responsabilitatea Statului pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor sĕi. . . 546—552
Despre responsabilitatea comunelor şi judeţelor pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor lor. 553—557
Caracterele acţiunei în responsabilitate care resultă din faptul altuia. . . . . 557—560
Casurile în care o persoană respunde de lucrurile care sunt sub paza sa. 560
1° Responsabilitatea civilă pentru dauna causată de animalele noastre sau de care ne servim. . . 560—574
2° Responsabilitatea civilă pentru dauna care resultă din un lucru neînsufleţit, edificiu sau altul. . . 574—583
Addenda et Corrigenda . . . . 585—591
Tabla materiilor cuprinse în Vol. al V-le . . 593—598
Tabla numerică a art. şi a legilor explicate în vol. al V-le. . . . . 599—613
Tabla analitică şi alfabetică a materiilor cuprinse în volumul de faţă. . . . . . . 615 urm.

* * *

TABLA NUMERICA A ARTICOLELOR

explicate în

VOLUMUL AL V-le. 1)

Codul Civil.

Art.	*Pagina.*
2	357
3	430
5	514
13 14	359—362
37 38	398, n. 2, 429, n. 1; 432
101—105	207; 518, n. 1
120 121	519, nota
129	22, n. 2
162 165	52, 79, 203, 208 și *tr. fr.*, 79
185 urm.	306
190	487, nota
196	486, nota
207	32 urm
254 urm	160
286 urm	208
307	355, n. 1; 468; 520, n. 1
337	520
343	306
408	302, n. 1
421	520
445	31
448	471
458	31, 471
468	561, n. 1; 574
476 478	118, și t. II, 416 urm.
485	232
494	338, n. 2; 380; 428 n. 1
503	561, n. 1
539	380
545 urm	576
554	576
562	222, 225; 254, n. 1 și t. II, 650
571 573	119 n. 3; 204
644	5, 166, 177, 224
694	91, 95, 96, 371 și t. III
699	222 t. și n. 2; 225; 254, n. 1 și t. III, 355 urm.
702	114 urm.
785	200, n. 3; 250, 251, 252; 254, n. 1 și t. III, 598

---

1) Această tablă este lucrată cu multă ingrijire p. a înlesni cercetările pe articole. Litera *t.* însemnează *text* ear n, nota. Astfel, 520 t. și n. 1 însemnează: p. 520, text și nota 1. De câte ori lit. t. este urmată de o cifră romană, ea nu mai însemnează text, ci tom. Astfel, t. IV, 150, n. 1, însămnează: t. IV. p. 150, nota 1. Unele materiĭ fiind studiate mai pe larg în tratatul nostru în limba franceză *(Droit ancien et moderne de la Roumanie)*, am trimes une-ori și la acest volum. Astfel *tr. fr.*, 152, n. 1 însemnează: tratatul nostru în limba franceză, p. 152, n. 1.

Art.	*Pagina.*
790	92
792	93
803	289, 290, n. 1 și t. IV, 700 urm.
814	39, 40, n. 2 120 urm.
816	43, n. 1
818 819	168 urm., 191 urm., 200 urm., 203
825	116, 231 urm.
831	208, 248
845	117 și t. IV, 352
899	206 și t. IV, 571 urm.
931	480 și t. IV, 258
933	117 și t. IV, 751 urm.
942	9, 10
943 944	10—12
945 946	12, 13
947	13
948	21—24, 125
949	24—27
950	28—32
951	Acest text va fi explicat în t. VI, odată cu art. 1157
952	32—35
953	45
954	46—57
955 956 957 958	57—68
959	86 urm.
960	68—86
961	22, n. 2; 87 urm.
962 963 964	108—127
965	269, 271
966	130 urm., 388 urm.
967	153—155
968	130 urm.
969 970	156—161
971	166—168, 185 urm.
972	172—176
973	194—196
974	196; 197—217, 249, 265, n. 2; 374, 479.
975 976	13, 196, 205, 213, n. 2; 217 urm., 250, 265, n. 2
977	283—289
978	289—290
979	290—291
980	291—293
981	294
982	294—295
983	295—300
984	300—301
985	301—304
986	307—310
987	312—324
988 989 990	324—331
991	335, 344
992 993	363—374
994 995 996	261, 302, n. 1; 374—379
997	379—381
998 999	141, 221, 261, 394 urm.
1000	516 urm., 540 urm., 551, 552
1001	548, 560 urm.
1002	548, 557, 573 urm.
1003	329, 349, 481 n. 2; 489 urm., 522, n. 2; 566 578
1004	298
1007 1008	367, n. 1
1011	287
1016	273
1019 1020 1021	12, 158, n. 1

Art.	*Pagina.*
1024	298
1025	241
1027	298
1042—1046	491
1061	118
1074	185 urm., 377
1079	330
1080	327, 328, 349, 396, 444, 496
1081	484
1082 1083	186, 213, 244, 245, 494, 497, 500, 504 t. și n. 3
1084	449, 483
1085	484, 566
1086	426, n. 2; 485
1088	333, 334, 376, 484, 485, 486
1092	53, 151, 363 urm.
1101	157, n. 1
1102	186, 191
1104	298
1156	189, 191, 192, 201, 321, 374, n. 5; 377, 379, 496, 497, 500
1160	397, n. 4; 494, 504
1162	473
1164	34, 374
1165	91 urm., 94, 504
1167	23, 344, n. 2; 347, n. 1
1168	23
1169	24, 54, 68, 132, 233, 274, 371, 493, 497, 500, 504 t. și n. 3
1173	280 și t. IV, 24, notă; 169 t. și n. 1; 445 t. și n. 3
1175	194, 275, 279, 282
1179	12
1180	12
1190	23, 87, 259, 344, n. 2
1197	372
1201	262
1202	523, 526
1203	276, n. 1; 278
1206	54, nota 2 și *tr. fr.*, 343 t. și n. 3
1226	114 urm.
1228 1229	36, 159, 476, nota
1242	207
1243	475
1252	123
1264	217 urm., 248
1265	476, nota
1270	476, nota
1275	154, n. 3
1279	204
1295	166 urm., 168 urm., 177
1309	31 t. și n. 1; 146
1310	108 urm., 118
1312	112, 296, 298—300
1315	163, 504, n. 3
1335	185 urm.
1337	385
1339	135
1372	6, nota; 211, n. 1
1377	380
1379	211, n. 1
1393 1394	169, n. 1; 176—185
1402	209 t. și n. 2
1403	31, n. 1
1434	516, n. 1; 532, 533, 534
1435	494, n. 3
1437	43
1439	132
1441	106
1448	214
1452	43
1471	144, 505
1475	495 urm.
1483	434, 435, 507, 508, 576
1487	531
1523	159
1527	159
1533	42, 43, 318
1534	350
1539	325, 326, 348
1540	326, 327, 349, 350
1542	214, 328, 329, 536
1543	329
1544	332, 334
1546	333, 343, n. 2; 344, n. 2

Art. *Pagina*
1548 . . . 348
1549 . . . 339
1550 332, 333, 340, 345, n. 2; 533, 534
1551 . . . 349
1552 . . . 326
1561 . . . 330
1565 . . . 417
1566 . . . 330
1570 . . . 342, 343
1599 . . . 326, 327
1601 . . . 186, 377
1607 . . . 378, n. 1
1623 . . . 416
1624 . 398, n. 2; 533, 534
1625 . . . 416, 537
1636 . . . 132
1689 . . . 139
1701 . . . 139
1707 . . 503, 513, 514
1709
1710 . . . 300, 301
1711 54, nota; 94, n. 1; 156 urm. 371
1712 . 46 urm., 48, 52
1717 . . . 57
1718
1719 199, 200, 213, 221, 263, 267, nota; 272, 474
1729 . . . 263
1770 91, 237, n. 2; 238, 281

Art. *Pagina.*
1779 . . 171, n. 2
1794 . . 211, n. 1
1801
1802
1803 . . 168 urm.
1816 . . 170, n. 1
1817 . . 431, 432
1819 . . . 432
1821 . . 170, n. 1
1822 . . . 432
1824 . . . 249, n. 2
1825 . 200 n. 3 și t. III, 429, n. 4
1841 . . . 512, n. 2
1843 . 202, 234, n. 1; 246
1863 . . . 510, 511
1874 . . . 510, 511
1876 . . . 512, nota
1890 . 257, 283, 323, 374, 383, 501, 506, 509, 512, 513, 566
1895 . . . 257, 383
1899 . . 80, 174, n. 2
1900 34, 35, 87 urm., 151, n. 3; 256 t. și n. 3; 257, 258, 283 și t. III, 636; t. IV, 107, n. 1
1902 434, 435, 507, 508, 576
1909 75, 89, n. 2; 174, n. 1; 175, 382, 383, 387
1913 . . 306, n. 4

Procedură civilă.

58 . . 253, 482
74 . . . 528, nota
77 . . . 432
112 urm. . . 385
140 . . . 407
211 urm. . . 446
305 urm. 429, 430 t. și nota
339 urm. . 248 t. și n. 1; 267, n. 1; 433, 457
374 426, n. 6; t. 1, partea II, 192 urm. și *tr. fr.*, 378 urm.
406
408
409 . . 205 t. și n. 1
420 . . . 433
422 . . . 433
455 . . 182, 198
467 urm. . 111, n. 1
494 200, n. 3 și t. III, 429, n. 4
496 . . . 135
506 . . . 383, n. 3
514 . . 234, 235, nota
516 . . . 235, nota

Art.	*Pagina.*	*Art.*	*Pagina.*
565	383, n. 3	721 722 723 734	169 urm., 177, n. 1
611	214, n. 3		
710 716	159		

Procedură penală.

3	424, n. 1	206 207	425, nota
8	424, n. 1, 482	226	425, nota
29	408, n. 4	381 382	424, n. 1
178 179	424, n. 1, 425 nota	593 594 595	452, n. 1; 508 urm., 513
186 191	424, n. 1, 425, nota		

Codul penal.

1 8	391	299 300	510, nota
13 16	29 şi t. IV, 38, 39	258	392
22 23	536, n. 1	270	78, nota
53	492, 493	332 urm	70 t. şi n. 1; 467
57	400, n. 3	351	144
58	423	352	509, t. şi n. 2
62	470, 513	381	392
63	471	385 § 6 şi 8	539, n. 2; 563, n. 2
152	430	389 § 2	559
203	431, n. 3; 432	386 391 393 394	487, n. 1; 563, n. 2
248 249	391, n. 2; 444, 502		

Codul de comerţ (1887).

1	292, n. 3	46	133, n. 4; 371, n. 1; 391, n. 5.
15 16	29	42	329
22 23	536, n. 1	270	154, n. 2
35	40 t. şi n 2	374	350
37	10, 37, 42	386	350
45	209, n. 2	392 393	528, n. 1

Art. — *Pagina.*

394 . 318, n. 5 ; 319 nota
413 . 495, n. 1
423 . 536
425 . 416, 495 urm.
441 . 538
454 . 71 t. și n. 2
488 . 139
501 . 488, 531, 537, 571, n. 1
506 . 397
654 . 417, n. 6
674 . 423
713 . 30
720 . 246, n. 5 ; 346, n. 1; 378, n. 4 și t. IV, 37, 38, 378, n. 4
721 . 179, n. 2 ; 196, 217 urm., 235, nota ; 240, n. 1 ; 246, n. 5
722 . 236, nota.
723 . 236, nota
731 . 325, n. 1
733 . 240, n. 1
848 . 195
887 . 135
907 . 198

Constituție.

7 . 122, n. 2 ; 271, 276, n. 1; 277, 278 și t. I, partea I, 165 urm.; t. III, p. 238; t. IV, p. 52, 673, n. 3 și *tr. fr.*, 35 urm., 134, 170, 448, n. 1
24 . 452
92 . 441
105 . 452, 414, nota
132 . 123, 124, 428

Legi speciale.

Legea din 16 martie 1842 (duel) 393, nota
Legea din 24 ianuar 1861 p. înființarea Curței de Casație (art. 37). 157, 288
72, 77 . 409, n. 3
Legea presei din 1 april 1862 . 457
L. p. secularisarea bunurilor monăstirești din 17 dech. 1863 . 553, n. 1
Legea din 15 aug. 1864 p. regularea proprietăței rurale (art. 7) ... 123 urm. t. și nota
11 . 440, n. 3
Legea din 12 sept. 1864 p. constrêngerea corporală. 136, n. 5 ; 356, nota ; 488, 489 t. și n. 4 ;
Legea din 25 dechem. 1868 p. poliția rurală (art. 14, 17 urm.) 563
84, 85, 86 . 398, n. 2, 399, n. 2.
Legea din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate (art. 5, 6, 9, 13). 399, nota ; 410, n. 4
Legea din 15 iunie 1874 asupra vămilor (art. 192). 392, n. 1
167 urm. . 487, n. 1
196 . 489, n. 2
197 . 558, 559
Legea din 16 iunie 1874 asupra serviciului sanitar ... 446 n. 1
Legea din 13 fevr. 1879 p. menținerea și executarea art. 7 din legea rurală... 124, 428 n. 1.
Legea din 20 fevr. 1879 p. anularea clausei penale . 136
Legea din 15 april 1879 asupra mărcilor de fabrici (art. 6). 457, 458

Legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879 (art. 4) ... 433, 439, 547

Legea din 9 martie 1880 p. organisarea Dobrogei (art. 47) 556, n. 3

Legea din 1 martie 1881 p. modificarea art. 409, 410 Pr. civ. (L. Grădişteanu) ... 120, 121, n. 1

Legea din 24 iunie 1881 (C. silvic)
23 . . . . 535 t. şi n. 1
24 . . . . . . 535, n. 1
Vedi şi *tr. fr.*, 248, 249, n. 6

Legea din 4 iulie 1881 asupra burselor (art. 19) ... 433, 434
25 536

Legea din 10 martie 1882 p. constatarea şi perceperea contribuţiilor . . 550, n. 2

Legea din 28 mai 1882 asupra poliţiei sanitare şi veterinare (art. 174) ... 72, 119

Legea din 20 ianuar 1883 p. oprirea lotăriilor... 135, 136

L. din 21 ianuar 1883 p. titlurile la purtător perdute, distruse, etc. (art. 19, 22) ... 434 t. şi n. 1

Legea din 18 martie 1884 asupra înscrierei firmelor (art. 6) . . . 457, 458

Legea electorală din 9 iunie 1884 (art. 127)..... 146

L. din 30 martie 1886 asupra organ. judecăt. din Dobrogea (art. 40) . . . . 429, n. 1

Legea din 31 martie 1886 p. monopolul chibriturilor şi cărţilor de joc. 119, 487, n. 1

Legea din 28 fevr. 1887 asupra monopolului tutunurilor 119, 487, n. 1

Legea comunală din 7 mai 1887 (art. 1). . . 553, n. 1.

Legea org. judecătoreşti din 1 sept. 1890 (art. 2 şi 51). 121
47 432

Legea asupra poliţiei vênatului din 2 nov. 1891 (art. 2 şi 14) . . . . 561, n. 1
17 . . . . . . 487, n. 1

Legea din 16 iunie 1892 asupra servitorilor. . . 399, nota ; 527 n. 4

Legea telegrafo-poştală din 19 iulie 1892 (art. 13) 454, nota
97 488
104 . . . . 416, n. 4

Legea din 29 mai 1893 p. constatarea şi perceperea contribuţiilor directe . . 550, n. 2

Legea din 1 iunie 1893 asupra clerului mirean şi seminarelor . . . . 553, n. 1

Legea din 31 mai 1894 p. consiliile judeţiane (art. 1) 557, t. şi n. 4.

Legea din 31 iule 1894 p. organ. comunelor urbane (art. 1) . . . . 553, n. 1
5 . . . . 554, 555

Legea din 15 dechem. 1894 asupra alienaţilor . 31, 32 ; 522, n. 1

Legea din 18 martie 1895 asupra numelui(art. 10) 456,n.2

Legea din 21 april 1895 aspra minelor. . . 427, 428

Legea din 4 mai 1895 p. modificarea unor art. din codul penal . . . 70, n. 1

Legea asupra jud. de ocoale din 1 iunie 1896. . . 29, n. 4 482, 564, 565

Legea din 25 fevr. 1897 p. înfiinţarea caselor de pensie ale funcţionarilor judeţiani şi comunali. . . . 386, n. 3

Legea din 6 martie 1897 asupra repausului domenical 149, n. 1 ; 472, n. 2

Legiuiri vechi.

Pravila lui M. Basarab.

Capit. 22 . . . . 81, n. 2
— 116 . . . 542, nota
— 178 . . . 461, nota
— 277 . . . 114, n. 3
— 301 . . . 563 n. 2

Codul Ipsilanti.

Capit. p. zestre . . 489, n. 1

Pravila lui V. Lupu.

564 și *tr. fr.*, 468 urm.

Codul Caragea.

Vedi p. 25, n. 4; 46, nota; 47, 48; 59, 71, 73, n. 2; 80, 81, n. 2; 94 n. 4; 111 nota; 118, n. 2; 162, 163, 219, 296 n. 1; 306, 307, 387, n. 2; 391, nota; 460, n. 5; 461 nota; 462 n. 2; 541, nota, etc.

Codul Andronachi Donici.

Vedi p. 8, 46, nota; 59, 62 n. 3; 63, n. 3; 68, n. 4 72, n. 1; 81, n 2; 94, n. 4; 142, n. 2; 159, n. 3; 162, n. 1; 163, n. 2 și 3; 164, nota; 188, n. 2; 219, 220, 256, 265, 268; 293, nota; 387, n. 2; 460 n. 5 și 6; 534, etc.

Regul. Organic a Moldovei.

(anexa lit. T.) . . . 170, n. 1

Regul. Organic a Munteniei.

364 . . . . 541, *ad notam.*

Codul Calimach.

Art. *Pagina.*

3 (2 C. austriac) . . 53, n. 2
9 (7 C. austriac).
10 (7 —) ... 352, n. 2
12 . . . . 360, n. 3
13 . . . . 293, nota
15 . . . . 542 nota
31 (19 C. austriac) ... 423, n. 3
43 . . . . 542, nota
64 urm. . . . . 140, n. 2
67 (46 C. austr.) . . . 141, n. 1
68 . . . . 387 n. 2
220 (165 C. austr.)... 464, nota
221 (166 C. austr.)
223 (167 —)
224 (168 —)
225 (169 —)
226 (170 —)
227 (171 —) 464 nota
250 (185 C. austr.)
251 (185 —) ... 159, n. 4 și t. I, partea II, 324 n. 1
396 (300 C. austr.) ... 357 nota
423 (324 C. austr.) ... 231, n. 3
432 (331 C. austr.)
433 (332 —) . . . 338
445 (341 —)
446 (342 —) . 579, n. 3
478 (364 C. austr.) 403
572 (427 —) 164
573 (428 C. austr.). 164, 165, n.
575 (430 —) . . . 162, n. 1
576 (431 C. austr. mod. 163, 165
577 (lipsește în C. aust.) 163, 165
580 (442 C. austr.) 89; 237, n. 2; 383, n. 3
723 . . . . 60, n. 2
731 (570 C. austr.) . 56, n. 2
733 (571 —) 52, n. 3; 56, n. 2; 287, n. 1
734 (572 —) . . . 56, 128
736 289
796 (653 C. austr.). . . 125
887 (700 C. austr.) 137, n. 2 și t. IV, 106, t. și n. 2
1032 114

Art. *Pagina*

1033 . . . . 60, n. 2
1088 (1432 C. austr.) 364, n. 3
1095 . . . . . 45, n. 2; 68
1096 . . . . . . 93, n. 1
1150 (859 C. austr.) ... 7, n. 3; 8, t. şi n. 2; 305, nota
1152 (861 C. austr.) ... 10, n. 1; 35, n. 2
1153 (862 —) ... 10, n. 3; 38, n. 3; 39; 41
1154 (863 —) ... 43; 319 nota; 345, 346
1155 (864 —) ... 10, 11
1156 (865 —) ... 25, n. 4
1157 (865 —) ... 25, n. 4
1160 (869 C. austr.) ... 45, n. 2; 59
1161 (869 —) ... 68
1162 (870 —) ... 46 nota; 49, 51, 59, 68, 85
1163 (871 —) ... 46 nota; 49, 51, 68, 85
1164 (872 —) ... 85
1165 (873 —) ... 51 n. 3; 82, 83, 86
1166 (874 —) ... 76, n. 2; 86
1167 (875 —) ... 59, 66 t. şi n. 4; 76, n. 1; 80
1169 (877 —) ... 89
1170 (878 —) ... 110 t. şi n. 2; 118
1171 (879 —) ... 142, n. 2
1172 (879 —) ... 114, n. 3; 146 t. şi n. 5; 147, n. 3; 303
1173 (880 —) ... 118
1174 (881 —) ... 100
1176 . . . . 81 nota
1230 (914 C. austr.). . . 289
1231 (915 —). . . 296
1232 (916 —) ... 265, t. şi n. 2
1240 (923 —) ... 70
1285 (952 C. austr.) } ... 220
1286 (953 —) }
1339 . . . . 86 nota
1352 (1008 C. austr.) ... 313, n 2
1384 (1032 —) 321, nota

1388 (1035 C. austr.) ... 328
1389 (1036 —) ... 336, n. 1; 337
1391 (1038 —) ... 338, n. 2; 339
1392 (1039 —).. 325, 331
1393 (1040 —) ... 311, 320, 322
1396 (1043 —).. 317, 318
1412 (1053 —) ... 164
1422 (1060 —) ... 94, n. 4
1427 112
1454 (1084 —) ... 164
1521 (1138 —) .. 89, 237, n. 2; 383, n. 1
1531 (1138 —).. 237, n. 2
1562 (1174 —).. 388, n, 5
1609 . . . . . . 159, n. 3
1614 . . . . . . 159, n. 3
1621 . . . . . . 476, nota
1622 (1218 C. austr.).. 228, nota
1638 338
1669 . . . . . . 387, n. 2
1700 (1268 C. austr.) ... 94
1708 (1274 —)... 136, n. 1
1709 (1275 —) ... 111
1710 (1276 —)... 111, 112 t. şi n. 1
1723 (1293 —) ... 449
1724 (1294 —). 390, n. 3; 398, 399, 468
1725 (1294 —).. 390 n. 3; 391, nota; 394, 468
1730 (1298 C. austr.).. 504, n. 3
1731 (1299 —). 328, 421, n. 3; 442
1732 (1300 —).. 447, n. 3
1733 (1302 —).. 490, n. 3
1734 (1305 —).. 38, 401, 469
1736 (1307 —) ... 471
1737 (1308, 1309 C. austr.). 471, 519, n. 2
1738 (1310 C. austr.). 519, n. 2; 521, n. 2
1740 (1313 —).. 515, 516
1741 (1314, 1315 C. austr.). 329, n. 1; 527

Art. — *Pagina.*
1742 (1316 C. austr.).. 527. 533 n. 3
1743 (1318 —) } 539, n. 1
1744 (1319 —) }
1745 (1320 —) ... 570, n. 2
1746 (1321 —) } 563, n. 2
1747 (1322 —) }
1749 (1323 —)... 394, n. 1; 451 nota
1750 (1324 —)... 394, n. 1
1754 (1328 —)... 462
1756 (1329 —). . 390, n. 3
1757 (1330 C. austr.). 451, nota
1758 (1331 —). 450, n. 3; 483 n. 2
1766 (1337 —) ... 481
1770 (1341 —) ... 430

Art. — *Pagina.*
1844 (1395 C. austr.)... 180, n. 2
1887 (1431 —) . . . 369, 370, n. 2
1888 (1432 —) . . . 369
1889 (1434 —) . . 365, n. 1
1890 (1436 —) ... 386, n. 3
1891 (1437 —) ... 375, 378
1902 (1447 —) ... 188, t. şi n. 2, 3
1905 87
1923 (1466 —) ... 174, n. 2
1957 (1487 C. austr. modif.) ... 94, n. 4
1959 . . . 88, n, 1 ; 220, n. 2 ; 256
1960 (1489 C. austr.). 506, 509, n. 1
1971 (1501 —)... 512, n. 2

Legi străine.

Codul austriac (art. modificate sau nereproduse în codul Calimach).

4 } . . 357, n. 1 ; 358 nota
34 }
9 489
46 . . . 462, nota
602 . . . 115, n. 3
871 } 86
872 }
1249 . . . 115, n. 3
1304 . . . 422, 423
1310 . 519 nota ; 521, n. 2
1314 . . . 527, n. 2
1431 . . . 370, n. 2
1487 . . . 88, n. 1

Legea austr. din 16 martie 1884 asupra anulărei actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. . . 220, n. 1

Codul Saxoniei (1863).

116 . . . 399, n. 1
1523 . . . 370, n. 2
1551 . . . 462, n. 2
1560 } . . 570, n. 2
1561 }
2003 }
2542 } . . . . 114, n. 3
2546 }
2557 }

Codul Maximilian al Bavariei (1756).

Partea III, Capit. 2, art. 17 . . . . . 357, nota.

Codul suedez . . . (1734).

Art. 5, capit. 18 . . . 159, *ad notam* şi *tr. fr.*, 185, n. 2

Codul francez (articole modificate sau nereproduse de leginitorul nostru).

Art. *Pagina*
841 . . . 209 n 2
1119
1120
1121 . . . 97 107 ; 196
1122
1127 109
1138 . 166, n. 2 ; 185, n. 3
1315 . . . . . . 504, n. 3
1370 . . . 304, 305, nota
1372 . 312, n. 2; 318, 325, 333
1374 . 324, n. 3 ; 327, n. 2
1375 . . . . . 335, n. 2.
1380 . . . . . 379, n. 2
1381 . 337, n. 2 ; 379, n. 3
1408 . . . . . 209, n. 2
1599 113
1600 . . . 115
1735 . . . . . 533, n. 1
1753 . . . . . 214, n. 3

Art. *Pagina*
1885 342
2052 371
182 C. forestier. . . 510, nota
199, 206 C. forestier... 535, n. 1
73 C. penal . . . 534, n. 3
Legea fr. din 6 messidor, anul III . . . . 111, n. 3
Legea fr. din 19 vent., anul XI . . . . . . 446, n. 1
Legea fr. din 15 iulie 1845 asupra poliţiei drumurilor de fer . . . . . . 411, nota
Legea fr. din 9 iunie 1853 asupra pensiunelor civile (art. 27) . . . . . . 120, n. 1
L. telegr. poştală fr. din 4 iunie 1859 (art. 3) ... 416, n. 4
Legea fr. din 15 iunie 1872 asupra titlurilor la purtător . . . 434, n. 1

Codul olandez.

630 . . . . . . 341, n. 3
639
667
668 162
671
1351 urm. 97
1359 . . . . . . 66, n. 4

1360 . . . . . 63, n. 1
1364 . 66, n. 4; 85, n. 2
1377 . . . . . 226, n. 1
1394 350
1404 . . . . . 570, n. 2
1416 509
1495 162
1690 . . . . . 546, n. 4

Codul italian.

5 489
6
8 . . . . . . 354, n. 1
12 . . . . . . 355, nota
54 . . . . . . 462 nota
699 . . . . . . 582, n. 4
706 . . . . . . 341, n. 3

713 . 561, n. 1 ; 563, n. 2
1097 . . 7, n. 3 ; 305, nota
1098 . . . . 9, n. 1
1102 . . . 14, n. 1
1109 . . . 54, n. 2
1111
1115 . 66, n. 4 ; 85, n. 2

Art.	*Pagina*	*Art.*	*Pagina*
1113	65	1156	490, t. şi n. 2
1121	153 n. 3; 155	1219	185, n. 3; 186, n. 1
1125	166, n. 2	1234	199, n. 1
1127 urm.	97	1235	226, n. 1
1140	307, n. 6	1300	88, n. 1
1144	333, 340, n. 2	1310	23, n. 3; 116 t. şi n. 3; 151, n. 3
1146	364, n. 1; 368, n. 2		
1149	378, n. 1	1631	498, n. 1
1153	519, 524 t. şi n. 4	1932	169, n. 1
1154	570, n. 2	2146	175, n. 1

Codul de comerţ italian.

59	113, n. 1

Proced. civilă italiană.

370	407, n. 2

Codul civil Republicei Argentine (1871).

577	162	1145	43, n. 3
941	66, n. 4	2051	14, n. 1

Codul civil mexican (1871).

1289	38, n. 3	1298	66, n. 4
1292	38, n. 3	1301	72, n. 3
1296	54, n. 2	1436	166, n. 2

Codul Republicei Chili. (1855)

1452	54, n. 2	1457 1458	66, n. 4

Codul portughez (1867).

648	43, n. 3		
649	39, n. 3	665	57, n. 3
650 652	38, n. 3	666	65, n. 2, 66, n. 4
		667	72, n. 3
		715	166, n. 2; 167
657 663	85, n. 1	1035	226, n. 1

Codul spaniol (1889).

1089	7 n. 3	1257 1259	97
1111	199, n. 1		

Art.	Pagina
1262	35, n. 1 ; 41, n. 1
1266	57, n. 3
1267	63, n. 1
1268 1269	66, n. 4
1270	85, n. 2
1277	153, n. 3
1291 1293	95, n. 1
1890	329, n. 2
1891	330, n. 2 și 4
1894	322, n. 3
1899	368, n. 2
1900	372, n. 5
1901	372, n. 3
1903	517, n. 5 ; 524, n. 4
1904	521, n. 2
1905	567, n. 1
1906	561, n. 1
1908	406
1910	539, n. 1

Codul civil al principatului Muntenegro (1888).

785	134, n. 2
834 835 836 837	162
839	162

Vedi asupra acestui cod din 1888, opera lui Bogizic, profesor la Odessa, *tr.*, *fr.* p. 95, n. 1

Codul Cant. Zurich (1855) [1].

468	371, nota
1052 1053	491
1221	371, nota
1223	372, 373, nota
1232	390, n. 2
1234	386, n. 3
1835	521, n. 2
1872	518, nota

Cant. Uri (**Constit. din 1888**).

17	436, n. 1

Codul federal al obligaţiilor (1881).

1	43, n. 3
3	36, n. 6
4	38, n. 3
5	38, n. 3
8	39, 41, n. 1
16	303, n. 1
21	55, n. 5 ; 57, n. 2
22	57, n. 3
24 26	66, n. 4 ; 85, n. 2
25	85, n. 2
27	61, nota ; 63, n. 1
55	450, 451, 463, n. 2
56	423, n. 3
57	472, n. 1
60	490, n. 2
61	524, n. 4
62	546
63	521, n. 2
65	573
66	563, n. 2
67	546
68	582
69	506, n. 2

---

[1] Acest Cod este abrogat și înlocuit prin altul, din 1887.

Art. . . . *Pagina*
72 . . . . . . 364, n. 3
74 . . . . . . 339, n. 2
115 . . . . . . 546, n. 3
127}
128} . . . . . . 97, 99, n. 2
199 162
202 . . . . . . 165, nota
224—228 341

Art. . . . *Pagina*
348 . . . . . . 444, n. 3
470 . . . . . . 330, n. 2
472 . . . . . . 339, n. 2
487}
488} . . . . . . 534, nota
822 . . . . . . 355, nota
Legea federală din 22 iunie 1881 (art. 10). . . 354, n. 1

Codul german (1896).

31 546
89 . 546 t. şi n. 2; 547, nota
117 . . . . . . 265, n. 2
147 . . . . 38, n. 3
157 . . . . . . 291, n. 4
222 . . . . . . 364, n. 3
227 . . . . . . 423, n. 3
273 341
312 . . . . . . 115, nota
678}
679} . . . . . . 322, n. 2
680 . . . . . 324, n. 3; 327
681 326
883 . . . . . . 322, n. 2
685 . . . . . . 322, n. 3
686}
687} 316, 317
701 . 533, n. 3; 534, nota
813 . . . . . . 365, n. 1
814 369
815 . . . . . . 387, n. 2
817 . 152, n. 2; 389, nota
821 . . . . . . 386, n. 3
823 . . . . . . 390, n. 3
825 463

827 . . . . . . 472, n. 1
828 . . . . 470, n. 3
831 . . . . 517, n. 1
832 . . . . 524, n. 3
833 . . 562, 563 t. şi n 1; 570, n. 2
836 . . . . . . 575, n. 5
839 . 395 n. 2; 429, n. 1; 440, n. 2
840 . . . . 490, n. 2
847 . . . . 451, n. 1; 463
852 . . . . . . 506, n. 2
906 406
908 . . . . 583, nota
922 urm. 162
930}
931} . . . . . . 165, nota
1206 . . . . . . 165, nota
1298 . . . . . . 461, n. 1
1299 . . . . . . 462, nota
1300 . 451, n 1; 463, n. 2
1301 . . . . . . 263, nota
1302 . . . . . . 462, nota
1356 . . . . . . 320, nota
1843 . . . . . . 490, n. 2
2274 urm. . . . . 114, n. 3

Legea germană p. aplicarea codului civil din 18 august 1896 (Einführungsgesetz).

7}
14}
25} . . 356 n. 3; 357, nota

21 . . . . 355, n. 1; 463
29 . . . . 358, n. 1

Legea germană asupra cambiilor.

84 . . . . 355, nota

Legea germană din 21 iulie 1879 asupra anulărei actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment.

. . . . . . 220, n. 1.

Codul com. unguresc.

314 . . . . 36, n. 5; 38, n. 3

Legea belgiană asupra constrĕngerei corporale, din 27 iulie 1871.

. . . . . . 488, n. 4

Legea belgiană asupra contractului de transport, din 25 aug. 1891.

. 498

Mahomet (Koranul).

. . . . 81, n. 2 şi *tr. fr.*, 407, n. 2; 565 nota

Moise (Deuterenomul).

. . . . 81, n. 2 şi *tr. fr.*, 339; 407, n. 2

⁂

TABLA ALFABETICA ŞI ANALITICA

A MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOLUMUL DE FAŢĂ [1]).

A

ABANDON NOXAL (a animalului care a produs dauna).—Nu mai este admis în dreptul actual, 572, n. 1.—Admiterea lui în dreptul roman, 572 t. şi n. 1; 573;

ABANDONUL UNEI TRĂSURI PE CALEA PUBLICĂ.—Dacă proprietarul trăsurei respunde penaliceşte de faptul abandonărei trăsurei, atunci când conducĕtorul acestei trăsuri este necunoscut, 559 t. şi n. 3. V. *Contravenţie polit.*, *Trăsură*, etc.

ABANDONUL VASULUI SAU NAVLULUI (Drept maritim).—Facultatea de a abandona vasul sau navlul spre a se descarca de respundere p. faptul căpitanului şi a oamenilor echipagiului aparţine proprietarului sau coproprietarului vasului care nu s'a obligat personal, 488, 572 n. 1.—Conflict la care acest abandon poate să deie loc în drept internaţional, 572 n. 1; 573, nota.

ABITAŢIUNE.—V. *Uz.*

ABORDAGIŬ (lovirea vaselor), 417 t şi n. 2; 423 t. şi n. 2; 426 t. şi n. 3; 494, nota; 573, nota şi *tr. fr.*, p. 296.

ABROGAREA LEGILOR.—V. *Desuetudine.*

ABROGAREA (usurilor sau obiceiurilor comerciale), 292, n. 3. V. *Uzuri.*

ABSENŢĂ.—Cui aparţine calitatea de absent, 518. n. 1. — Punerea în posesiune a averei absentului nu poate fi cerută de creditori în numele debitorului lor, 207.—Absenţa prea îndelungată a unuia din logodnici autorisă pe celalt logodnic a desfiinţa proiectul de căsătorie, fără a fi ţinut de daune, 460.—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul roman şi în dreptul nostru anterior, 460, n. 5 şi 6.—Absenţa momentană a tatălui (de ex. o călătorie) nu'l descarcă de respundere pentru delictele sau quasi-delctele copiilor sĕi minori ce locuesc cu dênsul, 519.—Nu se poate face nici o convenţie asupra moştenirei unui absent, 116 şi t III, p. 363, n. 2. V. *Pacte succesorale.*

ACCEPTAREA UNEI MOŞTENIRI.—Anularea acceptaţiunei p. leziune. V. *Leziune*, *Moştenire*, *etc.*

---

[1]) In cât priveşte semnele scurtărilor, veḑi *suprà*, p. 599, nota 1.

ACCIDENTE PROFESIONALE. — (Raporturi dintre patron şi lucrător), 498 urm. V. *Asigurare colectivă*, *Patroni şi lucrători*, etc.

ACTE AUTENTICE. — Numai ceea ce judecătoriĭ au constatat de *visu et auditu* se crede până la înscrierea în falş ; declaraţiile părţilor, de şi prevĕḑute în un act autentic, pot fi însă combătute prin proba contrară, 280 t. şi n. 1 ; 445, t şi n. şi 3; *tr. fr.*, 143, 395. *Adde*, în acelaş sens, Cas. fr. D. P., 97. 1. 126 şi 582.—Acceptarea unei cesiuni de creanţă prin un act autentic ; Efectele acestei acceptaţiuni, 178, t. şi n. 2. V. *Proprietate*.

ACTE DE ADMINISTRAŢIE.—Casurile în care contractele de arendare sau de chirie se consideră ca acte de administraţie. V. *Arendă*.

ACTE INEXISTENTE.—Casurile în care actul este inexistent şi efectele inexistenţei actului, 21 urm; 26, n. 1 ; 32 urm ; 45, 46, n. 1, 47 urm. ; 107 urm ; 118, 131, 133, 136, 151, 267, 269, 388. V. şi t. I, partea II, p. 46, 294 urm. ; t. II, p. 334, 337, t. şi n. 2 ; 338, n. 3 ; t. III, p. 336, 361 urm., t. IV, p. 107. Veḑi şi *tr. fr.*, p. 55, 99, n. 2 ; 178, 406 n. 2 ; 443, 446, 449, etc.—Actele inexistente nu sunt susceptibile de confirmare. V. *Acţiunea în anulare*, *Confirmare*, etc.

ACTELE STĂREI CIVILE.—Ori ce depositar a actelor stărei civile este responsabil pentru alteraţiunele sevêrşite în ele, 398, n. 2 ; 429, n. 1.

ACTE CU TITLU GRATUIT.—Condiţiile de existenţă ale acţ. pauliane : Prejudiciu sau pagubă *(eventus damni)* şi frauda debitorului *(consilium fraudandi)*, 211, 225, t. şi n. 5; t. II, p. 650 t. şi n. 2; t. III, p. 355 urm. — Complicitatea celor de al treile nu este cerută de câte ori actul este cu titlu gratuit, 230, 231.—Justificarea distincţiunei tradiţionale între actele cu titlu gratuit şi acele cu titlu oneros, 231, 232. V. *Acţ. pauliană*.— Casurile în care constituirea dotei este un act cu titlu gratuit, 228 urm. nota şi t. IV, p. 363, n. 1 şi *tr. fr.*, p. 91, 92 t. şi n. 1.—Casurile în care ipoteca este un act cu titlu gratuit, 226, n. 4. — Fidejusiune, 227, nota. —Donaţiunea făcută de către unul din soţi celuilalt prin contractul de căsătorie, 230, nota.

ACTE CU TITLU ONEROS.—Condiţiile de existenţă ale acţiunei pauliane : Prejudiciu sau pagubă ; frauda debitorului ; complicitatea celor de al treile, 221, 226 urm.—Casurile în care constituirea de dotă este un contract cu titlu oneros, 228 nota şi *tr. fr.*, p. 91. — Casurile în care ipoteca este un contract cu titlu oneros, 227, nota. — Fidejusiune, 227, nota. V. *Act. pauliană*. *Constituirea de dotă*, etc.

ACŢIUNE (Exerciţiul ei).—Faptul de a introduce o acţiune în justiţie sau de a se apara contra reclamaţiunei introduse de altul, de şi este exerciţiul unui drept legitim, totuşi poate să constituească o culpă şi să deie loc la daune, de câte ori exerciţiul acţiunei constitue un act de răutate şi de rea credinţă, sau cel puţin un act de o eroare grosieră care echivalează cu dolul, 407 t. şi n. 2; 408. Vedi *Apel, Delicte, Oposiţie*, etc.

ACŢIUNEA ÎN ANULARE A UNEI CONVENŢIĬ (p. causă de incapacitate). — Prescrierea acestei acţiuni prin 10 ani, 34, 88.—Această prescripţie fiind o ratificare tacită, nu se aplică actelor inexistente, 23, 35, 116, 153 n. 3; t III, p. 636 şi t. IV, p. 88, 107, n. 1, 108, 241, etc. V. *Acte inexistente, Capacitatea părţilor, Confirmare*, etc.

ACŢIUNE CIVILĂ (în daune sau în despăgubire). — Amnistia nu aduce stêngerea acţiunei civile, 513, 514.—Acţiunea civilă este independentă de acea publică, 482.—*Persoanele care pot exercita această acţiune.*—Ea aparţine ori cărei persoane care, în mod direct sau indirect, a suferit o pagubă din causa delictului sau quasi-delictului, 477, 478.— Casurile în care ea poate fi exercitată de o societate de asigurare, 477. — Ea aparţine barbatului sau văduvei victimei, tatălui şi mamei, fraţilor şi surorilor sale, etc. — Ea nu aparţine nicĭ într'un caz minist. public, 477.—Barbatul poate cere daune p. ofensa adusă soţiei sale, de şi femeea nu are acest drept, p. ofensele aduse barbatului sĕu, 478. — Stăpânul poate să urmărească în numele sĕu personal repararea prejudiciului adus servitorilor sĕi, dacă, dauna causată lor se resfrênge şi asupra lui, 479.—Creditoriĭ pot exercita acţiunea în daune care ar resulta din un delict sau quasi-delict îndreptat contra bunurilor lui, nu însă şi acea care s'ar naşte din un delict sau quasi-delict sevêrşit contra persoanei sale, tăcerea debitorului lăsând a se presupune o iertare din partea sa, 201, t. şi n. 4; 209, 479.—Astfel, creditoriĭ n'ar putea, într'o acţiune publică, să se constitue parte civilă în numele debitorului lor pentru daunele causate prin o crimă sau un delict sevêrşit contra persoanei acestui debitor, 201, n. 4. —Acţiunea civilă care resultă din un delict sevêrşit contra persoanei defunctului, ce'i ar fi adus numai o daună morală, nu trece la moştenitoriĭ sĕi, ei putênd numai să continue acţiunea începută de autorul lor, 479. — Moştenitoriĭ universali pot însă să exercite acţiunea în daune p. un delict sevêrşit contra persoanei autorului lor, în urma încetărei sale din viaţă (ofensă adusă memoriei defunctului), 480, t. şi n. 1.—Acţiunea în daune care aparţine aceluia ce a fost lezat fie în averea sa, fie în persoana sa fisică, poate fi cedată altuia, şi cesionarul poate să se constitue parte civilă, 480, t. şi n. 3.—Acţiunea pentru daunele morale nu poate însă fi cesionată, fiind că onoarea nu face parte din patrimoniul personei ofensate, *non est in bonis*, 481. *Persoanele contra cărora acţ. în daune poate fi exercitată.*—Acţiunea civilă se introduce contra aceluia care a pricinuit dauna, sau contra moştenitorilor sĕi universali, 481. — Ea poate fi introdusă şi contra persoanelor civilmente responsabile p. autorul daunei, 482. — Nici într'un caz însă ea nu poate fi exercitată contra representanţilor cu titlu particular a autorului daunei, 482. — *Tribunalele competente.* — Tribunalul competent este acel al domiciliului sau reşedinţei pârîtului, 482.—Dacă faptul constitue un delict penal, acţiunea civilă va putea fi exercitată o dată cu acea publică, înaintea trib. represive, 482. — Trib. comerciale sunt şi ele competente, dacă dauna este urmarea unui fapt de comerţ, 458, nota; 482, 483, t. şi n. 1.—*Determinarea quantumului daunelor.* — Daunele vor cuprinde atât perderea reală suferită de partea lezată *(lucrum cessans)*, cât şi beneficiul de care ea a fost lipsită *(damnum emergens)*, 483, t. şi n. 2.—Apreciarea judecătorilor de fond scapă, în această privinţă, de controlul Casaţiei, 484.—Art. 1081, 1085 şi 1088 nu sunt aplicabile în specie, 484, 567.—Art. 1086 este însă aplicabil şi la daunele isvorite din delicte sau quasi-delicte, 485.—Repararea daunelor sau despăgubirei se traduce în genere prin o despăgubire bănească, pe care judecătorii o apreciază în mod suveran, 485. — Cu toate acestea, mai sunt şi alte mijloace de reparare, 485, 486. — Trib. nu pot însă să ordoane confiscarea de cât în casurile anume determinate de lege, 487, t. şi n. 1. V. *Confiscare.* — In caz de daune materiale, quantumul lor trebue, în principiu, să fie egal cu paguba suferită, fără ca daunele să fie pentru acel ce le dobêndeşte o sorginte de câştig, 487, 488.— In caz de daune morale, judecătorii, într'o măsură prudentă şi moderată, vor aprecia care este dauna probabilă şi veresimilă ce a suferit partea lezată, 488.—Prin excepţie la dreptul comun, Statul, la caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poştă, nu plăteşte de cât sumele anume prevĕḑute de legea telegrafo-poştală, 488.—*Prescrierea acţiunei în daune.* — Acţiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, după dreptul comun, 506. —Resolvirea acestei chestiuni în dreptul străin şi în codul Calimach, 506, t. şi n. 2. — Architecţii şi întreprindĕtorii de lucrări, fie publice, fie private, sunt descarcaţi de respundere p. lucrările efectuate, după 10 ani din ḑiua în care lucrările s'au terminat, 434, 435, 507, 508. — Dacă delictul civil este în acelaş timp şi un delict penal, el se prescrie prin timpul prin care se prescrie şi acţiunea publică, 508, 509, 560, 567 şi *tr. fr.*, p. 250, n. 1. V. *Prescripţie.* —Casurile în care prescripţia este tot acea a dreptului comun, de şi faptul care dă loc la acţiunea în daune e prevĕḑut şi pedepsit de legea penală, 512 şi *tr. fr.*, 250, n. 1, *in fine.*—In materie penală, prescripţia trebuind să fie invocată de judecători din oficiu, de câte ori acţiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanţelor represive, prescrierea acţiunei publice va aduce neaparat şi pe acea a acţ. civile, această din urmă neputênd să subsiste singură înaintea instanţelor represive, 512. V. *Prescripţie.*

ACŢIUNEA DAMNI INFECTI.—Existenţa ei în dreptul actual, 580 urm. V. *Edificiu.*

ACŢIUNEA DE EFFUSIS ET DEJECTIS. — Existenţa ei în dreptul roman şi în codul Calimach, 538, 539, t. şi n. 1.— Inadmisibilitatea ei în dreptul actual, 540.

ACŢIUNEA DE IN REM VERSO *(versio in rem)*. —Ce este această acţiune, 350, n. 4.— Deosebire între această acţiune şi acea *negotiorum gestorum*, 336, 350 urm.—Inţelesul acţiunei *de in rem verso* în dreptul roman, 350, 351.—In dreptul actual, 351 urm. —De unde isvoreşte această acţiune, 352.— —Casurile în care această acţiune are loc în materie de gestiune de afaceri, 308, 309, 316, 317, 321, 323 urm. Mai veḑi încă asupra acţ. *de in rem verso*, p. 34, 308, 309, n. 2; 367, 543, etc.—Deosebire între acţ. *de in rem verso* şi acţ. *negotiorum gestorum*, 336, 350 urm. V. *Act. negot. gestorum.*

ACŢIUNEA INDIRECTĂ.—V. *Acţ. subrogatorie.*

ACŢIUNEA MANDATI.—329.

ACŢIUNEA NEGOTIORUM GESTORUM.— Deosebire între această acţiune şi acea *de in rem verso*, 336, 350 urm.— Veḑi asupra acţ. *negot. gestorum directa* şi *contraria*, 311, t. şi n. 2 ; 321, 323, 329, 335 urm., 491.—Prescrierea acestei acţiuni, 323. — In caz de conflict între mai multe legi, termenul prescrierei se va determina după legea locului în care afacerea a fost gerată, 323.

ACŢIUNEA OBLICĂ.—V. *Acţiunea subrogatorie.*

ACŢIUNEA PAULIANĂ SAU REVOCATORIE, 217 urm.—Origina acţ. pauliane (dreptul roman), 218, t. şi n. 4. — Acţ. pauliană în dreptul nostru anterior (C. Caragea, Andr. Donici, Calimach. etc.), 219, 220. — Acţ. pauliană în dreptul străin, 220, n. 1.—Temeiul acţ. pauliane (dreptul general de asigurare ce creditoriĭ au asupra bunurilor debitorului lor), 220, 221, t. şi n. 1. — Condiţiile cerute p. exerciţiul acţiunei pauliane, 221 urm.—In actele cu titlu gratuit, se cere numai prejudiciul şi frauda debitorului, ear nu şi complicitatea celor de al treile, 221, 230, 231. — Această din urmă condiţie nu se cere de cât în actele cu titlu oneros, 221, 226 urm., 233.—Justificarea acestei distincţiuni tradiţionale, 231, 232.— Creditoriĭ nu pot să primească o donaţiune pentru şi în numele debitorului lor, 224, 247 şi t. IV, p. 122, n. 3.—Creditoriĭ ar putea însă să ceară anularea renunţărei la moştenire făcută de debitorul lor, şi să primească moştenirea ab intestat sau testamentară în numele lui, 206, 224 şi t. III, p. 354 urm.—Anularea ipotecei constituite de debitor, 235, nota ; 346.—Anularea remiterei unei datoriĭ făcută de debitor în mod fraudulos, 246.—Anularea acceptărei unei moşteniri insolvabile, 246.—Anularea renunţărei la prescripţie, 234, n. 1 ; 246. — Anularea plăţei sau garantărei unei datoriĭ exigibile făcută de un necomerciant, 246.—Anularea plăţei făcută de un comerciant, 235, nota ; 246, n. 5.—Instrăinarea totală sau parţială făcută de debitor în urma celei dintăi publicaţiĭ de urmărire, sau constituirea de drepturi reale asupra imobilului urmărit, 234, n. 1, 235 nota.—Inchirierile și arendările făcute de debitor în urma publicațiunelor de vênḑare, 235, nota.—Revocarea hotărîrelor judecătorești dobêndite în contra debitorului în mod fraudulos, 204, 247. — Atacarea renunțărei la drepturile de a cere revocarea unei donațiuni p. ingratitudine, 208, 248 și t. IV, p. 268.—Revocarea renunțărei la usufructul legal, 204, n. 1; 249 t. și n. 2 și t. II, p. 54, n. 1.—Anularea împărțelei făcute fără a se ține samă de intervenția creditorilor, 252.—Persoanele care pot exercita acțiunea pauliană sau revocatorie, 240 urm.—Ea nu aparține nici într'un cas debitorului, 240, n. 1, 274.—Nici representanților sĕi, 240, n. 1. V. *Curator*.—Ea aparține fie-cărui creditor în parte, și în mod individual, ear nu în mod colectiv, ca la Romani, 240, t. și n. 3.—Și chiar creditorilor privilegiați, amanetari sau ipotecari, dacă bunurile care le servesc drept asigurare ar fi insuficiente, 241. — Dreptul sindicului de a ataca actele frauduloase ale falitului, 240, n, 1.—Creditoriĭ a căror termen n'a ajuns încă la scadență, 241.—Creditoriĭ condiționali, 242. — Pentru ca un creditor să poată exercita acțiunea pauliană, trebue, în principiu, ca creanța să fie *anterioară* actului atacat, 242 t. și n. 4, 243, 244.—Creditoriĭ posteriori actului n'au acest drept de cât atunci când actul debitorului avea de scop fraudarea lor, 243. — Aplicarea art. 1182 în privința datei certe, 244, 245.—In acțiunea pauliană, creditoriĭ nu lucrează în numele debitorului lor, ca în acțiunea subrogatorie, ci ca terțiĭ persoane, de vreme ce nu se poate ḑice că un debitor representă pe creditoriĭ sĕi, de câte ori el lucrează în frauda drepturilor lor, 195, 196, 197, n. 1; 218, 221; 247, 248.—De unde resultă că ei vor putea administra dovada testimonială și presumțiunele p. a stabili frauda, 218, 235—337.—Din împrejurarea că creditoriĭ lucrează ca terțiĭ persoane resultă că, contrar celor ce se întâmplă în materie de acțiune subrogatorie, cei de al treilea nu le pot opune excepțiile care sunt oposabile debitorului, 218.—Acțiunea pauliană poate fi exercitată atât pe cale principală, cât și pe cale excepțională (contest. la urmărire), soluție admisă și în privința acț. în simulație, 218, 248, n. 1; 267, n. 1.—Obiectul acț. pauliane (acț. în despăgubire sau în daune), 254, 255.—Acț. pauliană se prescrie prin 30 de ani, după dreptul comun, 256, 257.—Art. 1895 urm. nu sunt aplicabile în specie, 257, 258.—Nici art. 1909, 258.—Excepțiile prin care acțiunea pauliană poate fi respinsă, 258 urm.—Renunțarea expresă sau tacită a creditorilor de a exercita acț. pauliană, 258 259.—Asemene renunțare nu se presupune, 259.—Ratificarea expresă a actului fraudulos, 259. — Ratificarea tacită, 259.—Dacă creditorul reclamant a fost desinteresat de debitor sau de cel de al treile, el nu mai poate exercita acț. pauliană, 259.—Transcrierea actelor frauduloase nu împedică exerciţiul acţiunei pauliane, 259.—Restricţiile la principiul acţ. pauliane, 250 urm.—Contracte de căsătorie. Aceste restricţiuni nu'şi au fiinţă în dreptul nostru, 250.—Restricţia relativă la împărţeală, 250, 251. — Caracterele acţiunei pauliane (acţ. personală), 252, 253.—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul roman, 252 t. şi n. 2—4. — Tribun. competent este acel al domiciliului sau reşedinţei pârîtului, 253.— Efectele acţ. pauliane, 260 urm.— Efectele acţ. pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate, 260—262. — Cel de al treile trebue să restitue tot ce a primit de la debitor, 260.—Terţiul de bună credinţă nu restitue însă de cât în limitele în care s'a înavuţit, 260. — El nu restitue fructele de cât din ḑiua cererei în judecată, 260, 261. — Dacă lucrul primit în dar de la debitor ar fi fost vêndut, donatarul de bună credinţă nu va restitui de cât preţul primit, chiar dacă acest preţ ar fi inferior valorei lucrului vêndut, 261.—El nu respunde de degradările sau perderele lucrului, nici chiar când aceasta s'ar fi întâmplat din culpa lui, 261.—Oblig. terţiului de rea credinţă, 261.— Acţiunea exercitată contra primului achisitor se resfrênge ea asupra sub-achisitorilor posteriori, adecă asupra celor care ar fi dobêndit şi ei, la rêndul lor drepturi reale asupra lucrului. de la achisitorul primitiv? —237—239, 261, 262. — *Quid* în privinţa acţ. in simulaţiune? 281, 282. V. *Acţ. in simulaţie.* — Efectele acţ. pauliane in cât priveşte raporturile creditorilor între ei şi cu debitorul (Dacă acţ. pauliană foloseşte creditorilor care n'au luat parte la proces, şi cărora anume), 262, 263. V. *Lucru judecat.*—Efectele acţ. pauliane in cât priveşte raporturile debitorului cu cei de al treile achisitori, 264, 265.— Cel de al treile evins, care cu bunul dobêndit ar fi plătit pe creditori, are el recurs contra debitorului, care mai târḑiu ar fi devenit solvabil? 264, 265.—Deosebire între acţiunea pauliană şi acea în simulaţie, 268. —Consecinţele care resultă din aceste deosebiri, 271—274.

ACŢIUNEA POSESORIE.—Lucrurile care fac parte din domeniul public fiind afară din comerţ şi nefiind susceptibile de posesiune privată, nu pot face obiectul unei acţiuni posesorie, 118 t. şi n. 4. V. *Domeniu public.*

ACŢIUNEA RECURSORIE CIVILĂ, 429 urm. — Origina acestei acţiuni (dreptul roman şi codul Calimach), 430. — Toţi funcţionariĭ ramurei decaniceşti, membriĭ minist. public, judecătoriĭ sindici şi judecătoriĭ mahometani din Dobrogea pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civilă, 429, n, 1. — Acusatul achitat nu poate cere daune de la Minist. public de cât în caz de acţ. recursorie civilă, 400 n. 2.— Casurile limitative în care această acţiune poate fi exercitată (dol, mituire, denegare de dreptate, etc.), 429, n. 1; 430. —Juraţiĭ şi judecătoriĭ trib. militare nu pot fi însă urmăriţi de cât conform dreptului comun, 429, n. 1 ; — Acţ. recursorie civilă nu se aplică de asemene grefierilor, 431.— Această acţiune poate fi exercitată astăḑi contra moştenitorilor judecătorului culpabil, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieţei sale, 430. — In dreptul roman, chestiunea era controversată, 430, n. 4.—Judecătorii nu se consideră în genere ca prepuşi ai Statului, 550 n. 4.

ACŢIUNEA REVOCATORIE.—V. *Acţ. pauliană.*

ACŢIUNEA ÎN RESPONSABILITATE (care resultă din faptul altuia).—Caracterele acestei acţiuni, 557 urm.—Partea lezată poate chema la respundere atât pe autorul faptului cât şi pe persoana civilmente responsabilă, 557, 558.—Dacă partea lezată chiamă în judecată numai pe persoana civilmente responsabilă, acţiunea va fi întrodusă înaintea tribun. civile, această persoană neputênd fi acţionată înaintea trib. represive de cât odată cu autorul faptului daunator, 558.—Persoana civilmente responsabilă acţionată odată cu autorul faptului, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar şi la cheltuelele la care a dat loc acţiunea publică, 558.—Ea nu poate însă în genere fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă *(pœnalia non sunt extendenda)*, 558.—Excepţie la acest principiu în materie vamală şi in privinţa contravenţiilor comise la legea timbrului, 558, 559.—*Quid* în casul prevĕḑut de art. 389, § 2 C. pen.? 559, t. şi n. 3.—Persoana acţionată ca civilmente responsabilă p. faptul comis de altul poate să opue toate excepţiile care aparţin acestui din urmă, de ex. prescripţia, 559. — Persoana declarată civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs contra autorului daunei p. care ea a plătit, 521, 528 t. şi n. 2 ; 560. V. *Artisani*, *Comună*, *Institutori*, *Tată*, *Mamă*, *Stat*, etc.

ACŢIUNEA IN SIMULAŢIE, 265 urm.—Definiţie, 268. — Acţ. în simulaţie e cârmuită de art. 966, p. că actul simulat fiind inexistent, este lipsit de efecte juridice, 131, 269.—Simulaţia nu poate să existe de cât cu concursul tuturor părţilor contractante, 269.—Casuri de simulaţie licită (donaţiuni deghisate), 270.—Simulaţia ilicită, 271.—Simulaţia poate să aibă de efect fraudarea legei, 271.—In asemene caz, părţile pot administra proba testimonială şi presumpţiunele, 133, 276 t. şi n. 1 şi t. IV, p. 170 t. şi n. 2 şi *tr. fr.*, p. 448, 449.—In celelalte casuri, părţile nu pot administra proba testimonială şi presumpţiunele de cât dacă au un început de dovadă scrisă, pentru că ele au avut posibilitatea de a'şi procura un contra-inscris constatând actul simulat, 275 t. şi n. 2 ; t. IV, p. 170 şi *tr. fr.*, p. 447. Cpr. în acest sens, Cas. fr., 5 iulie 97. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.—Toţi creditorii, chiar şi acei *posteriori* actului, pot să'l atace în simulaţie, pe când numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot să'l revoace prin acţ. pauliană, 271, 272. V. *Acţ. pauliană.*— In această acţiune, creditorii fiind terţii persoane, au fost in imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre simulaţiune, şi ca atare, o pot dovedi prin marturi şi presumpţiuni, chiar dacă nu au un început de dovadă scrisă, 265, n. 2; 266 nota; 274, 275.—Părţile pot şi ele dovedi simulaţiunea actelor petrecute intre ele, cu această deosebire că ele nu pot administra proba testimonială sau presumpţiunele de cât dacă au un inceput de dovadă scrisă sau dacă este vorba de fraudă la lege, 274, 275, 276 t. şi n. 1. — Moştenitoriĭ părţilor contractante pot şi ei dovedi simulaţiunea actelor autorilor lor, însă ei nefiind terţiĭ persoane n'au mai multe drepturi de cât autorul lor, de unde resultă că ei nu vor putea administra proba testimonială şi presumpţiunele de cât atunci când va exista un inceput de dovadă scrisă, 278, 279.—Numai moştenitoriĭ reservatari sunt terţiĭ persoane de câte ori acţiunea lor are de scop complinirea reservei pe care actul simulat a atins-o, 279 şi t. IV, p. 171.—Toate actele pot fi atacate in simulaţie, şi chiar hotărîrele judecătoreşti, 270.—Şi o impărţeală poate fi atacată în simulaţie, de câte ori ea este fictivă şi nu are fiinţă de cât in aparenţă, 251, 279, t. şi n. 4. — Actele autentice pot şi ele fi atacate in simulaţie, 280, t. şi n. 1. —V. *Acte autentice*.—Şi vêndările publice sunt supuse acestei acţiuni, 280, 281, t. şi n. 1.—*Efectele pronunţărei simulaţiunei*.—Nulitatea care resultă din acţiunea in simulaţiune este ea oposabilă terţiilor sub-achisitori? 281, 282.—Acţiunea în simulaţie se prescrie, după dreptul comun, ear nu prin 10 ani, de oare ce art. 1900 se aplică numai când se cere nulitatea unui act p. viciĭ de formă, sau când consimţĕmêntul a fost viciat (dol, violenţă, eroare), 283, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, C. Alger. *Pand. Périod.*, 97. 1. 499. Deosebire între acţ. în simulaţie şi acţ. pauliană, 268.—Consecinţele care resultă din această deosebire, 271—274.

ACŢIUNEA SUBROGATORIE SAU OBLICĂ.—196, 197 urm.—Baza acţiunei subrogatorie; dreptul de asigurare ce creditoriĭ au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719), 197, 198.—In această acţiune, creditoriĭ nu lucrează în numele lor propriu, ca in acţiunea pauliană şi in acea in simulaţiune, ci în numele şi locul debitorului lor (*nomine debitoris*), 196, 197, n. 1; 218.—Osebit de acţiunea subrogatorie sau oblică, creditoriĭ care au un titlu executor, sau chiar neexecutor, pot să poprească în mânele celor de al treile sumele datorite debitorului lor, 198.—Poprirea nu este însă o aplicare a principiului acţiunei subrogatorie, 198, 199.—Creditoriĭ care n'au nici un titlu nu pot să proceadă la poprire, nici chiar sub îndatorirea de a da cauţiune, 198 n. 2 şi *tr. fr.*, p. 356. V. *Poprire*.—In codul francez, creditoriĭ fără titlu pot, din contra, să proceadă la o poprire în virtutea permisiunei judecătorului, 198, n. 2. — Acţiunea subrogatorie în dreptul roman, 199.—In dreptul străin, 199,

n. 1.—Creditorii pot să eie mësuri conservatorii în numele debitorului lor, 199, 200.—Creditorii nu pot însă să se amestece în administrația bunurilor debitorului lor, 200, 207, t. și n. 1.—Dreptul creditorilor de a cere împărțeala în numele debitorului lor, 200 t. și n. 3.—Drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, 200 urm.—Exemple de drepturi și acțiuni ce creditorii pot exercita în numele debitorului; acț. p. împărțeala unei moșteniri; acț. în petiție de ereditate; acț. în raport, în reducție, în anularea unei donațiuni, unui testament sau unui contract; acț. în resoluțiune a unei vêndări pentru neplata prețului; acț. în repetiție p. plata unui lucru ce nu era datorit; acț. în anulare p. eroare, dol sau violență, etc. 201—203.—Creditorii mai pot încă să opue prescripția câștigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune insuș; să ceară socoteli de la epitrop in numele debitorului lor minor; să atace o donațiune, un testament sau ori ce contract p. vicii de formă, lipsă de obiect sau causă, să exercite in numele vêndětorului facultatea de rescumparare; să facă oposiție, apel, recurs, etc., în numele debitorului și să uzeze de toate căile ordinare și extraordinare pe care legea le conferă p. a ataca o hotărîre, etc. 202, 203, 247, n. 4. Vedi *Apel*, *Oposiție*, *Recurs*, etc.—Drepturile și acțiunele pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor. (Drepturi exclusiv personale), 200, 207 urm. — Exemple de drepturi care nu pot fi exercitate de creditori: Dreptul debitorului de a'și administra patrimoniul sěu. — Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional; —Dreptul de a primi un deposit în locul debitorului;—Dreptul de a cere punerea in posesiune a bunurilor unui absent;—Dreptul de a cere separarea de bunuri; de a cere revocarea unei donațiuni p. ingratitudine;—Dreptul de a da publicităței o operă literară sau artistică;—Dreptul de a cere despărțenia și de a exercita toate acțiunele care respiră o resbunare *(vindictam spirantes)*;—Dreptul de a tăgădui paternitatea;—Dreptul de a cere anularea unei căsătorii p. o nulitate relativă;—Dreptul de a exercita retractul litigios, etc., etc., 207—209.—Creditorii nu pot cere înstrăinarea imobilului dotal spre a procura alimente familiei, asemenea drept conferit prin art. 1253, § 2 fiind exclusivamente personal femeei. Cas. fr. *Dreptul* din 1898, No. 7. V. *Alimente*. — Pentru ca dreptul care nu este exclusiv personal debitorului, să poată fi exercitat de creditor, trebue să fie bănesc și susceptibil de a fi cedat altuia, 204.—Dreptul de uz și de abitațiune nu poate deci fi exercitat, de creditori în numele debitorului, 204.—Aceiaș soluție este admisibilă în privința creanței ce femeea ar avea asupra succesiunei barbatului sěu p. hainele de doliu, 204.—Creanțe care, după lege, nu pot fi nici cedate nici urmărite, 205.—Dreptul poate să fie bănesc și cu toate acestea să nu poată fi exercitat de creditori, 205. — Astfel, creditorii n'ar putea să accepte o donațiune sau propunerea unei vêndări, unui schimb sau unui alt contract făcută debitorului, de oare-ce cât timp contractul nu este format, nu exsită un drept propriu dis, pe care creditorul să'l poată exercita în numele debitorului, 205.—Primirea unei moșteniri în locul debitorului, 206.—Primirea unui legat, 206. — Condițiile cerute p. exercițiul acțiunei subrogatorie, 209 urm.— Toți creditorii, chiar și acei ipotecari, pot să exercite drepturile debitorilor lor, fără să aibă nevoe de a fi subrogați de justiție, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanța lor să fie exigibilă, 209, 210, 211.—Creditorii sunt, în adevĕr, subrogați *ipso jure* în drepturile și acțiunele debitorului lor, 210, 211, 217 n. 1.—Ei sunt pasibili de toate excepțiile de care este pasibil însuș debitorul, 212, 218.— Debitorul trebue el să fie pus in causă? 211. — Cel de al treile chemat poate el să oprească acțiunea creditorilor plătindu-le ceea ce li se datorește? 211, n. 1.—*Quid* în privința acț. pauliane? 359.—Creditorii a căror termen n'a ajuns incă la scadență, sau a căror condiție nu s'a îndeplinit încă, nu pot exercita drepturile debitorului lor, 212.—*Quid* în privința acț. pauliane? 241, 242.—*A fortiori* deci, acest drept nu aparține creditorilor care n'ar avea o creanță actuală, ci numai o speranță, o eventualitate de creanță, 213.—Creditorii pot exercita drepturile debitorului lor, chiar dacă creanța lor ar fi posterioară actului, 212.—Și aceasta chiar dacă creanța lor n'ar avea dată certă, 213.—Aceiaș soluție este admisă și în privința acțiunei în simulație, 271, 272.—Numai p. exercițiul acț. pauliane se cere, în principiu, ca creanța lor să fie posterioară actului ce ei voesc a ataca și ca creanța lor să aibă dată certă, 213, n. 2; 214, 215, 242. V. *Acț. pauliană.*—Debitorul a cărui drepturi se exercită n'are nevoe de a fi pus în întârḑiere ca să'și exercite dreptul sĕu, 213, t. și n. 4.—Acțiunea creditorului va fi însă respinsă de câte ori debitorul își va exercita însuș dreptul, 213.—Acțiunea creditorilor va fi de asemene respinsă, de câte ori ea va fi prematură, frustratorie și inutilă p. conservarea drepturilor lor, 214, t. și n. 1.—Efectele exercițiului acțiunei subrogatorie, 214—217.—Folosul care resultă din acțiunea subrogatorie în care creditorul a isbutit, nu aparține numai creditorilor care au exercitat-o, ci se împarte prin analogie între toți creditorii sĕi, 214, 215, 216.—Excepțiune la acest principiu în privința zidarilor, lemnarilor și a tuturor lucrătorilor întrebuințați la clădirea unui edificiu (art. 1488), 214.—Proprietarul nu are în codul nostru o acțiune directă și personală contra sub-arendașului sau sub-chiriașului, ci numai acțiunea oblică pe care el o poate exercita în numele arendașului sau chiriașului principal cu care el are raport juridic, 214, n. 3; 215 nota. Cpr. Trib. Iași. *Dreptul* din 1898, No. 17.—Interesul practic a chestiunei de a se şti dacă acţiunea proprietarului este directă, sau numai acea care resultă din art. 974, p. 215, 216, nota.—Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorul sĕu remânĕnd titular al dreptului, păstrează libera disposiţiune a acestui drept, putênd să'l înstrăineze, 217.—Pentru a înlătura acest inconvenient, creditorul va trebui să ceară de la debitorul sĕu o cesiune a dreptului exercitat, 217.

ADALMAŞ (vêndare).—294, n. 2.

ADJUDICAŢIE (Efectele ei).—Adjudicaţia nu transmite adjudicatarului mai multe drepturi de cât avea debitorul urmărit asupra lucrului vêndut (*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*), 383, n. 3 şi *tr. fr.*, p. 376.—Adjudicatarul poate deci fi atins prin acţiunea în revendicare, avênd şi el dreptul, la rêndul sĕu, de a repeta preţul plătit de dênsul, care ar fi fost primit de creditorii debitorului, 384, nota. V. *Revendicare.*

ADMINISTRAŢIA DRUMULUI DE FER.—Responsabilitate.—V. *Direcţia drumului de fer.*

ADMINISTRATORI FINANCIARI.—V. *Casieri generali.*

ADMINISTR. LEGALĂ.—Oblig. impusă tatălui de a administra în timpul căsătoriei averea personală a copiilor sĕi minori, isvoreşte din lege, 306. V. asupra administr. legale, t. II, 26 urm.

ADOPŢIUNE. — Adopţiunea este un contract solemn, 15. — In dreptul actual, ea este irevocabilă, 159. — Soluţia contrară era admisă în legile noastre anterioare, 159 n. 4 şi t. I, partea II, p. 324, n. 1. — Nulitatea unei adopţiuni p. vicii de consimţĕmênt din partea minorului adoptat este relativă şi nu poate fi propusă de cât de dênsul, 33, n. 1.—Adopţiunea copiilor naturali, *tr. fr.*, p. 168 t. şi n. 1. V. *Copii naturali.*

ADULTER.—Casul în care ambii soţi s'au făcut culpabili de acest delict; Inadmisibilitatea compensaţiei, 77, 78, nota şi *tr. fr.*, 108, n. 2. V. *Compensare.*—Soţul inocent poate stênge acţiunea de adulter chiar în urma desfacerei căsătoriei, 78 nota.—Barbatul poate primi o sumă de bani p. a păstra tăcerea asupra complicelui femeei sale adultere, 389, 390. — Complicele femeei adultere poate fi condamnat la daune pentru prejudiciul moral adus bărbatului prin faptul sĕu, 390 t. şi n. 1; 451.—Dovedirea adulterului prin scrisorile cumparate de barbat de la complicele femeei, 456, nota. V. *Scrisori misive.*—Complicele femeei adultere surprins în flagrant delict de barbat, care apărându-şi viaţa, ucide pe acest din urmă, poate să invoace excepţia legitimei apărări, 425. V. *Legitimă aparare.*

ADVOCAŢI.—Nu se pot face cesionari de drepturi litigioase, 30, 31.—Clientela unui advocat se consideră ca un lucru afară din comerţ, 121.—Advocatul, ca şi medicul, ar putea însă în mod valid să se oblige a nu'şi exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat, 121. V. *Comerţ şi Indus-*

trie, Medici, etc.—Advocatul are drept la un onorariu, chiar în lipsa unei stipulațiuni exprese, dacă nu s'a stipulat gratuitatea serviciilor prestate, 158 n. 5 ; 350 și t. III, p. 425, *ad notam*. V. și *tr. fr.*, p. 185, t. și n. 3. V. *Architecți, Mandat*, etc.—Advocatul care a primit un onorariu, este obligat să'l restitue, dacă, din culpa lui, el nu'și a îndeplinit obligațiile sale, 387 n. 2. V. *Plata nedatorită*.— Tribun. nu pot micșora onorarul stipulat de un advocat, afară de casul când convenția ar cuprinde cea ce doctrina numește pactul de *quota litis*, în care caz, ea va fi desființată, advocatul având drept numai la cheltuelele făcute și la o justă remunerare a ostenelelor sale, apreciată de justiție, 147—149, 158. V. *Quota litis*.—Casurile în care advocații pot fi declarați responsabili, 447, 448.—Jurisprudența le recunoaște dreptul de a fi comercianți ; Critica acestei jurisprudenți, 448, n. 1.—Contractul încheiat între un advocat și clientul sěu p. susținerea unui proces fiind un contract nenumit, i se vor aplica regulele de la mandat, 19 n. 1 ; 20.—Advocații creditelor sau a diferitelor instituțiuni nu se pot obliga a face împrumuturi p. particulari la creditele sau instituțiunele pe lângă care ei funcționează, 139, t. și n. 1.

AGENȚII. — Responsabilitatea lor p. informațiunele greșite ce dau cu rea credință sau ușurință chiar în mod confidențial, 413. V. *Delicte, Informațiuni greșite*, etc.

ALBINE.—Proprietarul unor stupi cu roi respunde de daunele causate de albinele sale, 561 n. 1.

ALEGERI.—Obig. ce ar lua cineva de a'și da votul sěu unei persoane determinate, sau convenția prin care s'ar promite bani spre a dobêndi votul in alegeri, este întemeiată pe o causă ilicită, și ca atare, este lipsită de efect, 146.

ALIENAȚI NEINTERDIȘI.— Ei sunt în principu capabili de a contracta, remânênd ca să se dovedească că, în momentul sevêrșirei actului, nu se bucurau de întregimea minței lor, 25,26 t. și n. 1 ; 31, 32. V. *Capacitate*.

ALIMENTE.—Acțiunele relative la alimente nu pot fi exercitate de creditori in numele debitorului lor, 205. — Astfel, dreptul conferit prin art. 1253, § 2 de a înstrăina imobilul dotal spre a procura alimente familiei nu poate nici într'un caz fi exercitat de creditori, nici chiar de acei a căror creanță presintă un caracter alimentar. Cas. fr., 10 mai 1897. *Dreptul* din 1898, No. 7. V. *Acț. subrogatorie, Imobil dotal*, etc.—Oblig. alimentară care resultă din art. 185 urm. isvorește din lege, 306.— Hotărîrele care acordă pensii alimentare având un caracter provisor nu pot fi invocate ca lucru judecat în caz de schimbarea împrejurărilor care existau în momentul pronunțărei lor, 306, n. 1 și *tr. fr.*, p. 306. V. *Lucru judecat*.—Femeea părăsită nu poate se ceară alimente în numele copilului născut afară din căsătorie, 468.—Dar dacă paternitatea este mărturisită de barbat, sau dacă el a luat o obligaţie către copil sau către mama acestuia, femeea poate să ceară executarea acestei obligaţiuni, 138, n. 2; 468, n. 2 şi t. I, partea II, p. 311, t. şi n. 2. V. *Datorii de conştiinţă.*—Dreptul femeei de a cere alimente în timpul căsătoriei de câte ori barbatul o isgoneşte din domiciliul conjugal şi refusă de a'l da cele trebuitoare, 487 nota.

AMANET.—Nu se poate conveni ca creditorul amanetar să dispue de amanet fără formalităţile prescrise de lege, 139, t. şi n. 4.—Contract accesor, 18.

AMENDĂ.—Amendile pronunţate p. contravenţii la legea timbrului şi la legea vamală au caracterul unor reparaţiuni civile, 559, t. şi n. 2.—*Quid* în privinţă contravenţiilor prevědute de art. 389, § 2 C. pen.? V. *Abandonul trăsurei*, etc. *Contravenţii*, *Trăsură.*—*Quid* în privinţa delictelor silvice? V. *Delicte silvice.*

AMNISTIE.—Clemenţa regală nu'şi produce efectele sale de cât în privinţa acţiunei publice, nu însă şi în privinţa acţiunei civile (în daune sau în despăgubire), 513, 514. V. *Acţ. civilă (în daune).*

ANATOCISM (Dobêndă la dobêndă), *tr. fr.*, p. 342 urm.

ANGAJAT VOLUNTAR.—Intrarea în armată a unui copil minor, chiar ca angajat voluntar, face să înceteze responsabilitatea părinţilor, 521.

ANIMALE.—Responsabilitatea detentorului unui animal fie sělbatec, fie domestic, fie domestecit p. daunele causate de dênsul, 560 urm. V. *Albine*, *Animale sĕlbatice*, *Iepuri*, *Vênat*, etc.—Proprietarul sau mai bine ḑis detentorul acestor animale respunde de daunele aduse atât străinilor cât şi oamenilor sĕi, dacă nu se poate imputa acestora nici o culpă, 562, t. şi n. 2.—Casul in care stăpânul animalului are acţiune recursorie contra păzitorului animalului, 562 n. 1.—Această respundere există fie că animalul a causat daune urmând instinctul sĕu *(secundum naturam sui generis)*, fie depărtându-se de la obiceiurile sale naturale *(contra naturam sui generis)*, 562.—Legea poliţiei rurale face aplicaţiunea principiului de mai sus, obligând la despăgubire pe proprietarul vitelor care au adus altuia vre-o stricăciune, 563.—Regularea acestei responsabilităţi în dreptul străin, 563 t. şi n. 2.—In dreptul nostru anterior (Codul Calimach şi Pravila lui Matei Basarab), 563 n. 2; 564 nota.—Responsabilitatea comunelor şi a Statului p. dauna causată prin animalele lor, 548 t. şi n. 4, 552, 557.—Casul când dauna a fost causată de mai multe animale aparţinênd la proprietari deosebiţi. Fie-care proprietar respunde solidar p. dauna întreagă, 566. V. *Solidaritate.*—Casul când dauna se datoreşte în acelaş timp unui animal şi unei persoane, 566, n. 1.—Dacă animalal se găseşte în mânele altuia de cât a proprietarului, de ex. în mânele unui usuar, usufructuar, chiriaş, etc., responsabilitatea apasă asupra acestui din urmă, 566, 567.—Aceiaş respundere apasă asupra persoanei însărcinate numai cu paza animalului, 566 n. 2.— Responsab. vênḑĕtorului unui animal p. dauna causată de acest animal in intervalul de timp strecurat între vênḑare şi tradiţia lui reală, 566, n. 2.—Acţiunea p. repararea daunei causate de un animal aparţine tuturor părţilor interesate, de ex. aceluia căruia lucrul distrus de animal a fost împrumutat sau încredinţat şi care trebue să'l restitue, 567.—Prescrierea acţ. în responsabilitate după dreptul comun, 567.—In casul când faptul daunator ar fi calificat delict sau contravenţiune, acţ. se va prescrie prin timpul cerut p. prescrierea acţiunei publice, 508, 509, 560, 567.—V. *Acţiune civilă*, *Prescripţie*, etc.—Responsabilitatea p. dauna causată de un animal incetează de câte ori dauna se datoreşte culpei aceluia care a suferit-o, 567, 568.—Faptul de a sări spre a opri un animal furios nu se consideră ca o culpă, 568, n. 1.—Nici faptul de a netezi un animal, 568. — Culpa poate să consiste în provocaţiunea făcută de un animal altui animal, 568, 569.—Faptul unui animal de a se apropia de altul nu se consisideră, în genere, ca o provocaţiune suficientă, 569, n. 1.—Casul în care două animale s'au bătut până întru atâta în cât unul a omorît pe celalalt. Responsabilitatea proprietarului animalului agresor, 568.—Dacă nu se poate şti cine a fost agresorul, perderea animalui omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, priveşte pe proprietarul sĕu, 569.—Această soluţie era admisă şi în dreptul roman, de Ulpian, după Quintus Mucius, 569.—Dacă animalul care a causat dauna a fost spăriat sau provocat de o persoană străină, această persoană va fi responsabilă, ear nu proprietarul, nici păzitorul animalului cărora nu li se poate imputa nici o culpă, 568.—Este de asemenea responsabilă persoana care, prin dolul sĕu, ar fi făcut pe cine-va să se apropie de un animal nărăvit, şi din această causă, ar fi suferit o daună, 569.—Responsabilitatea hangiilor p. daunele produse de animalele încredinţate lor, 569, n. 4.—Recursul hangiului contra proprietarului animalului nărăvit, 570 nota.—Responsabilitatea proprietarului sau detentorului animalului mai incetează încă de căte ori dauna produsă este resultatul unui caz fortuit sau unei forţe majore, 570.—Turba de care ar fi fost atins un câne nu se consideră ca un caz fortuit, 570, n. 1.—Proprietarul sau detentorul animalului este presupus în culpă până la dovada contrară, 562 n. 2; 570, 571.—Teoria Codului Calimach în această privinţă, 571, n. 2.—Această presumţiune legală poate fi resturnată în mai multe moduri: dovedindu-se casul fortuit sau forţa majoră în contra acelui care a suferit dauna, sau în fine, stabilindu-se de către proprietarul ori detentorul animalului că el a făcut tot ce'i stătea prin putinţă p. a împedica dauna, 571—574.—Ast-fel, dacă avênd un cal de o natură blândă și inofensivă, acest cal fiind spăriet de altul, a lovit pe cine-va și a produs o daună, de și am luat toate mesurile pentru a-l stăpâni, nu voi avea nici o respundere, p. că nu mi se poate imputa nici o culpă, 574. —Abandonul noxal al animalului care a produs dauna nu mai este cu putință astăzi, 572, n. 1. V. *Abandon noxal.*

ANIMALE BOLNAVE. — Asemene animale nefiind în comerciu, acel care le pune în vênḑare cu știință comite un delict special preveḑut și pedepsit de L. poliției sanitare, 72; 119. V. *Poliție sanitară.*

ANIMALE SĔLBATICE.—Proprietarul unei păduri în care s'au pripășit animale sĕlbatice (iepuri, vulpi, mistreți, lupi, etc.) nu respunde de dauna adusă de aceste animale de cât atunci când au înlesnit înmulțirea lor sau a neglijat distrugerea lor, 548, t. și n. 4; 561 nota 1.

ANTICHRESĂ.—Contract accesor, 18.—Drept real, t. II, p. 428, n. 2.

ANTREPRENORI DE LUCRĂRI.—Veḑi *Intreprinzĕtori.*

APEL.—Dreptul creditorilor de a usa de această cale în numele debitorului lor, în baza art. 974, dacă el n'a renunțat la apel, 203, 247, n. 4.— Renunțarea frauduloasă ar putea fi anulată prin acțiunea pauliană, 203, n. 3.—Se poate renunța la apel în ori-ce materie, chiar în materie de divorț, 150 n. 5; t. I, partea II, p. 148 și *tr. fr.*, p. 120. — Faptul de a face un apel de rea credință poate să supue pe apelant la despăgubiri, 408.—Un apel temerar nu poate însă da loc la daune, dacă nu se constată din partea apelantului, dol, rea credință sau o greșală gravă *(culpa lata)*, 408.—Apelul poate să emane de la un gerant de afaceri *(negotiorum gestor)*, și asemenea act este util stăpânului, dacă el l'a ratificat în *termen util*, 314, 315 nota. V. și C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 12.—Critica unei decisiuni a Curței de casație care a admis ratificarea în afară de termenul util, 315 nota. — Apelul interjectat de un debitor solidar folosește celorlalți codebitori, p. că toți debitorii solidari se representă unii prin alții în ceea ce privește îmbunătățirea posițiunei lor față cu creditorul (art. 1056), 315 nota.—Hotărîrele pronunțate de tribunale în privința vênḑărilor sau schimburilor de pămênturi rurale sunt definitive și executorii, fără apel sau recurs în casație, 125.

APLICAREA COD. CIVIL (1 Dech. 1865). V. *Cod civil.*

ARCHITECȚI.—Responsabilitatea lor, 434 t. și n. 4; 435, 507, 508. — Responsab. proprietarului p. culpa architectului sau antreprenorului ales de dênsul, 577. — Această responsabilitate încetează după 10 ani din ḑiua în care s'a terminat lucrarea, 435, 507 n. 1, 508. — Architecții au drept la un onorariu p. lucrările prestate independent de ori-ce convențiune, dacă nu s'a stipulat gratuitatea serviciilor lor, 159 *ad notam*; 350 și *tr. fr.*, p. 185, n. 3. V. *Advocați*, *Mandat*, etc.

ARCHIVARI.—Responsabilitatea lor civilă și penală, 432.

ARENDĂ SAU CHIRIE.—Contractele de arendă sau chirie a imobilelor se consideră ca acte de administrație numai când sunt încheiate cel mult pe un period de 5 ani, 313 n. 2; t. II, p. 266, 584; t. III, p. 398, 425 n. 1 şi *tr. fr.*, p. 222.—Contractele de arendă sau de închiriere care trebuesc transcrise p. a fi oposabile celor de al treile, 169.- Transcrierea cesiunei unui contract de arendă sau de chirie, 169 n. 1; 179. V. *Cesiune.*—Regulele relative la cesiunea de creanţă sunt inaplicabile cesiunei unui contract de locaţiune, dreptul care resultă p. arendaş sau chiriaş din contractul de arendă sau de chirie fiind *personal*, ear nu real, 184 t. şi n. 7 şi la autorităţile citate, acolo *adde*, Baudry et Wahl, *Louage*, I, 20 şi 527 urm. Guillouard, *id.*, I. 28 şi 299. Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 642, p. 28, nota 20, etc. Cas. belg. *Pasicrisie* 94. 1. 110 C. Lyon. D. P., 82. 2. 231. Vedi şi t. II, p. 428 n. 4 şi *tr. fr.*, p. 227, t. şi n. 1. —Inchirierea unui imobil spre a se ţine în el o casă de toleranţă; responsabilitatea solidară a proprietarului şi antreprenorului acelei case p. daunele causate vecinilor, 491, 492. V. *Case de toleranţă.*—Art. 1312 de la vêndare constituind o derogare la principiul înscris în art. 983, după care, la caz de îndoială, convenţia se interpretă în favoarea debitorului, nu se aplică la contractul de arendă sau de chirie, 299.—Anularea arendărilor sau închirierilor imobilului urmărit, făcute de debitor în urma publicaţiilor de vêndare, 235 nota.

ARENDĂRI.—V. *Arenda.*

ARGUMENT PRIN A CONTRARIO SENSU.—Pericolul ce presintă acest argument; admiterea lui numai când se referă la principiile generale ale dreptului, 302 t. şi n. 1.—Casurile de interpretare a legilor în care acest argument este admis de doctrină şi de jurisprudenţă, 302 n. 1; 375, 376; 438 şi t. I, partea II, p. 26. — El nu este aplicabil la interpretarea legatelor, 302 n. 1.

ARMATĂ STRĂINĂ.—Neresponsabilitatea Statului p. pagubele causate de o armată străină, 420. 421. Statul român a fost declarat responsabil de pagubele aduse unui arendaş de oştirea rusască, p. că el luase prin contract asemene responsabilitate, 420, n. 2.

ARTISANI.—Ce se înţelege prin artisani (acei care exercită o artă sau meşteşug), 525.—Responsabilitatea lor p. prejudiciul causat de elevii, calfele şi ucenicii lor, fie ei majori sau minori, 526 t. şi n. 1. - Presumpţiunea de culpă care apasă asupra artisanilor poate fi combătută prin dovada contrară, şi responsabilitatea lor, ca şi acea a părinţilor şi a institutorilor, va înceta de câte ori se va stabili că ei n'au putut împedeca faptul daunator, 523, 526.—Raporturile dintre şeful unei usine şi tinerii sei lucrători nu pot în genere fi asimilate raporturilor dintre artisani şi ucenici; patronul usinei va fi însă responsabil conform dreptului comun, dacă n'a exercitat în stabilimentul seu supravegherea necesară, 525 n. 7, 526 nota.

ARUNCAREA DE LUCRURI (puturoase sau vătămătoare) asupra cuiva sau înaintea locuinței). Contravenție polițienească, 539, n. 2.

ASIGURAREA (contra focului sau grindinei), etc.—Poate fi făcută de un gerant de afaceri, 313 n. 2; 348 t. și n. 1.

ASIGURAREA COLECTIVĂ (contractată de un patron în folosul lucrătorilor sĕi contra accidentelor profesionale).—Dacă se consideră ca o gestiune de afaceri, 313, n. 2; 314 nota. V. *Accidente profesionale*, *Patroni și lucrători*, etc.

ASIGURAREA MARITIMĂ, 20.—Interpretarea acestui contract se face după regulele relative la interpretarea convențiunelor, 292.

ASIGURAREA PE USCAT (Contract nenumit).—Aplicarea regulelor de la contractul de asigurare maritim, 19, 20.

ASOCIAȚIUNE ÎN PARTICIPAȚIE. — Trebue să fi constatată prin act scris, 15 n. 4. V *Participare*.

B.

BAGAJE.—Cărăușul este responsabil de perderea sau stricăciunea bagajelor încredințate lui spre transportare, dacă nu probează casul fortuit sau forța majoră, viciul propriu al lucrului, faptul expeditorului, etc., 495, 496. V. *Cărăuș*.

BAI PUBLICE.—Asimilarea antreprenorilor de băi publice, în privința responsabilităței, ospetătorilor și hangiilor, 534 nota.

BAL PUBLIC.—Proprietarul sau exploatatorul unui bal public, chiar autorisat în regulă, care ar aduce o incomoditate vecinilor, le datorește o despăgubire, și justiția poate să ordoane ca despăgubirea să se plătească până la încetarea incomodităței produse, 404.—Judecătorii pot ei însă să ordone închiderea stabilimentului? 404 n. 3. V. *Stabil. public*.

BANCHERI (Schimbători, Zarafi).—Responsabilitatea lor pentru titlurile la purtător ce vênd, 434.

BARBAT.—Poate cere daune p. ofensa adusă soției sale, de și femeea nu are acelaș drept p. ofensa adusă barbatului sĕu, 478. V. *Acț. civilă*.—Barbatul poate primi o sumă de bani p. a pastra tăcere asupra complicelui soției sale adultere, 389, 390, t. și n. 1. V. *Adulter*.—Poate cere în justiție daune de la complicele femeei sale adultere, 390 t. și n. 1; 451.—Complicele femeei adultere aparânduși viața, și omorînd pe barbat, poate invoca legitima aparare, 425. V. *Adulter*, *Legitimă aparare*. — Barbatul p. a ocroti moralitatea soției sale, demnitatea familiei, onoarea și siguranța sa proprie, poate, ca cap al familiei, să răpească prin putere și chiar prin fraudă, etc., scrisorile scrise de soție sau adresate ei de alte persoane, putênd produce aceste scrisori în instanța de divorț, fără a viola secretul scrisorilor, 456 nota.—Bărbatul nu respunde de delictele și quasi-delictele comise de femeea sa, afară de casul când ea ar fi fost prepusa lui, 515 n. 2.—

Barbatul comerciant respunde însă de netimbrarea unui act subscris de femeea sa, 559 n. 2.—Venitul fondului dotal fiind a barbatului, nu poate fi urmărit p. delictele sau quasi-delictele comise de femee, de cât atunci când barbatul a fost complicele femeei sale sau a tras un folos oare care din actul ilicit al femeei, 475, 477.—Nu poate cumpara averea femeei de cât în casurile prevědute de lege (art. 1307), 30.

BENEDICŢIA RELIGIOASĂ.—Nu este cerută p. existenţa căsătoriei, 511 nota; t. I, partea II, p. 2 şi *tr. fr.*, p. 72, 73. V. *Căsătorie.*

BENEFICIU DE DISCUŢIUNE. Poate fi invocat de cel de al treile contra căruia se exercită acţ. pauliană, cerênd ca mai întâi creditorul să urmărească averea debitorului, şi numai la caz de a se constata insolvabilitatea lui, să continue acţiunea începută, 211 n. 1; 223.—Dacă debitorul este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, discuţiunea bunurilor sale este inutilă, 223 n. 3.—Beneficiul de discuţiune nu are loc în materie de acţ. subrogatorie, 211 n. 1.

BEŢIE.– Contractul încheiat în o stare complectă de beţie este inexistent, 26 n. 1.—Omul bat nu poate să dispue de averea sa prin donaţiune sau testament, t. IV, p. 19. — Starea de beţie poate fi dovedită prin marturi, 27 nota.—Responsabilitatea p. actele ilicite comise în stare de beţie, 471.—Smintitul este responsabil atunci când starea în care el se găseşte este resultatul beţiei şi a desfrânarilor sale, 470 n. 2; 471. Dreptul străin în această privinţă, 472, n. 1.—Codul Calimach şi austriac, 471.—Beţia trebue ca sa fie pedepsită? Legile straine care pedepsesc beţia, 472 n. 2.

BIGAMIE (Chestiune prejudicială), 511 nota.

BILETE LA ORDIN.—Transmiterea lor prin gir, 183. V. *Cambii.*

BILETE DE BANCĂ.—Transmiterea lor prin tradiţie, 184.

BIRTAŞI.—V. *Ospětători şi hangii.*

BISERICI.—Bisericele de mir sunt persoane morale, 553 n. 1.—Pămênturile date bisericelor prin legea rurală sunt inalienabile şi imprescriptibile, 123 n. 1.

BORDEL.—V. *Case de toleranţă.*

BUNA CREDINŢĂ. — Este în tot-deauna presupusă, 17 nota; 160, 174, n. 3. -Momentul când trebue să existe buna credinţă p. dobêndirea lucrurilor mobile, 174, n. 3.—Distincţiunea romană între contractele *bonae fidei* şi *stricti juris* nu mai există în dreptul actual, astăzi toate contractele fiind de bună credinţă, 17 nota; 160. V. *Convenţii*, *Contracte*, etc.

BUNE MORAVURI.—Ce se înţelege prin bune moravuri? Disposiţia codului civil al principat. Montenegru în această privinţă, 134 n. 2. V. şi t. IV, p. 103. V. *Ordine publică.* — Obligaţiile contrare bunelor moravuri sunt inexistente, şi ca atare, nu produc nici un efect, 134 urm. —Chestiunea de a se şti dacă o oblig. este sau nu contrară bunelor moravuri este o chestie de fapt lasată la suverana apreciare a judecătorului de fond, 135 t. şi n. 1. şi la autorităţile acolo citate, *adde*: Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 45 şi C. G. Disescu, *Dreptul* din acelaş an, No. 44. V. *Causa convenţiunelor.*

BUN ŞI APROBAT.—Formalitatea bunului şi aprobat prescrisă de lege (art. 1180) p. actele sub semnătură privată cuprinḑĕnd oblig. unilaterale care au de obiect sume de bani sau o câtime oare care, nu se aplică la contractele sinalagmatice, 12.

C.

CAFENELE. — Antreprenorii de cafenele şi restaurante sunt, în privinţa responsabilităţei, asimilaţi ospĕtatorilor şi hangiilor, 534 nota. V. *Ospĕtători şi hangiĭ*, *Băi publice*, *Restaurante*, etc.—Responsab. proprietarului unei cafenele p. faptul servitorilor sĕi, 526 urm. 530. V. *Chelner*, *Stăpâni*, etc.

CĂLĂTOR. — Perderea sau stricarea lucrurilor sale lasate la otel sau han; dreptul la despăgubiri, 535 t. şi n. 3. V *Ospĕtători* şi *hangii.*

CALE FERATĂ. -Antreprenorul construcţiunei unei căi ferate respunde de faptul lucrătorilor ce întrebuinţează, 532. V. *Drumuri de fer*, *Intreprinḑĕtori de lucrări.*—In cât priveşte responsab. administraţiei drumului de fer, V. *Direcţia drumului de fer.*

CALENDAR GREGORIAN. - Adoptarea lui la 1864 p. serviciul poştelor şi telegrafelor, *tr. fr.*, 284, n. 1.

CALFE SAU UCENICI. -Ce se înţelege prin calfe, 525, n. 7.—Responsabilitatea artisanilor p. prejudiciul causat de calfele sau ucenicii lor, 525, 526. V. *Artisani.*

CALOMNIE.—Elementele ei, 408 n. 4.

CALUGĂRI.—Oblig. ce ar lua de a se căsători ar fi ilicită, şi ca atare, n'ar produce nici un efect, 149 t. şi t. IV, p. 103.—*Quid* p. obligaţia de a se călugări? 137.—Abrogarea regulelor canonice privitoare la succesiunea testamentară şi ab intestat a călugărilor, *tr. fr.*, 66, n. 2; 73, n. 2; 130, 131; 153, n. 2.— Chiliele şi ori ce clădiri construite de călugări (monachi) în afară de incinta unei monăstiri, fac parte din domeniul privat, ear nu din domeniul public al Statului, 548 n. 2. V. *Chiliele monachilor*, *Domeniu public*, etc.

CAMBII.—Transmiterea lor prin gir, 183. V. *Bilet la ordin.*—Faptul de a publica numele unei persoane între debitorii care au cambii protestate, atrage responsabilitatea autorului acestui fapt, 413 urm. V. *Delicte.*

CÂNI TURBAŢI. — Responsabilitatea proprietarului cânelui; Turba nu se consideră ca un caz fortuit, 570 n. 1. V. *Caz fortuit.*

CAPACITATEA PARŢILOR CONTRACTANTE.— Condiţie de validitate a convenţiunelor. Capacitatea este regula generală, ear incapacitatea excepţia, 24.—Incapacităţile fiind de strictă interpretare nu pot fi întinse de la un caz la altul şi nu pot fi create pe cale de interpretare, 25 şi t. IV, p.

14. —Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta (demenţă, inbecilitate, beţie, boală, cecitate, mutism, surditate, etc.), 25, 26.—Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta, 28 urm. — Incapacitatea generală (minori, interdişi, femei măritate, etc.), 28, 29.— Falitul remâne în principiu capabil, sentinţa declarativă de faliment rădicându-i numai, din diua pronunţărei sale, administraţia tuturor bunurilor sale, 30. — Incapacitatea specială de a contracta, 30 urm.—Persoanele lovite de această incapacitate (barbatul faţă cu femeea, femeea faţă cu barbat; tutorii şi mandatarii în genere p. averile ce administrează, advocaţii, judecătorii şi membrii minist. public în privinţa drepturilor litigioase de competenţa Curţei în a cărei circonscripţie ei îşi exercita funcţiunele lor; râsipitorii şi acei puşi sub un consiliu judiciar p. slăbiciunea minţei, etc.), 30, 31.—Disposiţia art. 1308 care opreşte pe tutor de a se face adjudicatar averei minorului sau interzisului se aplică şi co-tutorului de fapt. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No 4.—Alienaţii neînterdişi, aşedaţi sau nu într'un stabiliment de sănătate (L. din 15 dech. 1894) sunt capabili de a contracta, rămânênd să se dovedească că, în momentul sevêrşirei actului, ei nu aveau usul raţiunei, 25, 26, t. şi n. 1; 31, 32. V. *Alienaţi*.— Sancţiunea incapacităţilor generale.—Incapacitatea nu face ca actul să fie *inexistent*, ci numai *anulabil*, 32. - Nulitate relativă, 33. — Persoanele capabile care au contractat cu un incapabil nu pot opune incapacitatea acestuia, 33, 34.—Aplicarea acestui principiu la donaţiuni, 34 şi t. IV, p. 130 t. şi n. 2.—Incapabilul neputênd însă să se îmbogăţească în detrimentul altuia, restitue ceea ce i-a folosit personal, 34. Cpr. Cas. rom., 12 ianuar 1898. *Curier. judeciar* din 1898, No. 9.—Acţiunea în anulare p. causa de incapacitate se prescrie prin 10 ani (art. 1900), 34.—Momentul când începe a curge termenul de 10 ani, 35.—Această prescripţie fiind o ratificare sau confirmare tacită, nu se aplică actelor inexistente, 23, 35, 116, 153, n. 3 şi t. III, p. 636; t. IV, p. 88, 107 n. 1; 108, 241, etc. Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 13. V. *Act. în anulare*, *Confirmare*, etc. — Codul italian are, în această privinţă, o disposiţie expresă, 23 n. 2; 116 n. 3.

CĂPITAN DE VASE.—Responsab. căpitanului p. greşălele sale cele uşoare, 397.—Responsabilitatea sa nu încetează de cât probându-se casul fortuit sau forţa majoră, 397, 417.—O negură sau ceaţă excesivă se consideră ca un caz de forţă majoră, 397 n. 6. V. *Caz fortuit*.—Responsabilitatea proprietarului vasului p. faptul căpitanului şi a celorlalţi oameni ai echipagiului, 530, 531.— Responsabilitatea proprietarului, ca şi acea a căpitanului, încetează când se va dovedi casul fortuit sau forţa majoră, 531, n. 2.—Incetarea responsabilităţei proprietarului prin stipularea unei clause de neresponsabilitate, 537, 538.

CAPITULAȚII.—Cele patru capitulațiuni care recunoşteau independența şi autonomia țărilor surori, *tr. fr.*, 15 n. 1.

CĂRĂUŞ.—Cărăuşul este ori-ce agent de transport, individ sau companie, ori-care ar fi modul prin care transportul s'ar opera, pe apă, pe uscat, prin calea ferată, balon, etc., 495 n. 1.—Antreprenorii de demenajamente sunt adevarați cărăuşi, 495, n. 1.—Acei care transportă mobilele persoanelor prin intermediul căilor ferate, sau prin alte mijloace de transport, fără a avea trăsurile lor, nu sunt însă cărăuşi, ci inchirietori de servicii, 495, n. 1.— Responsabilitatea cărăuşilor p. bagajele ce li s'a încredințat, 495, 496. V. *Bagaje.*—Responsabilitatea cărăuşului resultă din contract, 496. —In privința lucrurilor încredințate lui, cărăuşul respunde deci de perderea şi stricăciunea lor, de câte ori nu probează casul fortuit sau forța majoră, viciul lucrului ce urmează a fi transportat, faptul expeditorului, etc., 495, 496. — Aceleaşi principii se aplică şi la trasportul de persoane, 496; 497.—*Contrà. Cas.* belg. *Pand. Périod.* 97. 5. 18.—Soluția expresă în această privință în unele legiuiri străine, 498. —Responsabilitatea cărăuşului p. faptele subordonaților sei şi a tuturor cărăuşilor succesivi cărora dênsul le a încredințat facerea transportului (art. 423 C. com.), 536. — Aplicarea acestui principiu la drumurile de fer, corăbii şi la ori ce mijloc de transport, 536.

CĂRȚI DE JOC.—Lucruri afară din comerț, 119. — Confiscare, 487 n. 1. V. *Chibrituri*, *Monopol*, *Tutun*, etc.

CASARE.—Violarea unei legi dă loc la casare, 157.— Violarea unei legi străine nu dă loc la casare, de cât atunci când această violare atrage după sine violarea unei legi române, 157 n. 2. Este, în adevěr, de principiu că legile străine se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 157, n. 2 şi t. I, partea I, p. 80, 81 ; *tr. fr.*, p. 290, 291. V. *Lege străină.*—Interpretarea greşită a unei convențiuni nu dă loc la casare de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat înşuş natura convențiunei, 157, 288. —Violarea usului sau obiceiului nu dă loc la casare, dacă usul n'a fost consacrat prin o lege positivă, 293, t. şi n. 4.— Aducerea la indeplinire a unei decisiuni definitive, care în urmă a fost casată, nu supune pe acel care a executat-o la daune, ci'l obligă numai a restitui ceea ce primise în urma decisiunei casate, 409, n. 3.

CASIERI GENERALI.—Responsabilitatea lor civilă p. sustracțiunele şi delapidările comise de perceptori, 550 n. 2.—Responsabilitatea Statului p. faptul casierilor, 550. V. *Stat.*

CĂSĂTORIE. -Benedicția religioasă nu este neaparată p. existența ei, 511 nota ; t. 1 partea II, p. 2 şi *tr. fr.*, p. 72, 73. V. *Benedicție religioasă.*—Căsătoria este un contract solemn, 15. —Desființarea ei prin consimțemênt mutual, 160. - In caz de eroare asupra persoanei *fisice*, nulitatea nu poate fi propusă de cât de acela din soți a cărui consimțemênt n'a fost liber, 52, 203. V. *Eroare.*—Este validă oblig. ce ar lua cineva de a se căsători, 149 și t. IV, p. 103.—*Quid* p. oblig. de a nu se căsători, 137 și t. IV. p. 103.—Soluția codului Calimach în această privință, t. IV, p. 103, n. 5.—Dreptul de a cere anularea căsătoriei p. o nulitate relativă nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului, ci numai dreptul de a cere anularea p. o nulitate absolută, 208 t. n. 4.—Seducțiunea nu mai este astăzi o causă de anulare a căsătoriei, 466. V. *Seducțiune.*—Neținerea unei promisiuni de căsătorie, fără nici o causă binecuvêntată, poate da loc la despăgubiri p. celalta parte, de și asemene promisiuni sunt nule, ca unele ce se întemeiază pe o causă ilicită și contrară ordinei publice, 141 t. și n. 1; 459 urm. V. *Daune, Promisiune de căsătorie.*—Pețitorii sau staroștii *(proxeneta)* au ei dreptul la un onorariu pentru negociarea unui proiect de căsătorie? 142 t. și n. 2; 350 n. 3.—Afirmativa a fost admisă de Curtea noastră supremă, 143 nota; 350 n. 3.—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul nostru anterior și în dreptul roman, 142, n. 2. V. *Pețitori.*

CASE DE JOCURI DE NOROC.—Convenția relativa la cesiunea exploatărei unei case de jocuri de noroc cuprinde o causă ilicită, chiar dacă autoritatea administrativă ar fi dat autorisarea cuvenită p. exploatarea unei asemene case, 146.

CASE DE TOLERANȚĂ.—Contractele de închiriere cu scopul de a stabili în imobilul închiriat o casă de toleranță, și în genere, ori ce convențiune care ar avea de scop achisițiunea, exploatarea sau cesiunea unei asemene case se întemeiază pe o causă ilicită, și ca atare, nu dau loc la o acțiune în justiție, 145 t. și n. 3; 405 n. 1, și la autoritățile citate acolo, *adde* o decisie recentă a Curței din Angers. *Cur. judiciar* din 1897, No. 29.—Curtea de Casație din Francia a eliminat din un tablou de ordine a creditorilor niște creanțe p. servicii prestate într'o casă de toleranță, ca întemeiate pe o causă contrară bunelor moravuri, 145 t. și n. 4.—Tot astfel, se decide că prețul desfrânărilor și a consumațiilor făcute într'o casă de prostituție nu pot fi cerute în justiție, nici opuse pe cale de compensație, 145 n. 4.—Faptul de a stabili și de a exploata o casă de toleranța constitue prin el însuș o culpă și atrage responsabilitatea autorului acestui fapt p. daunele materiale sau morale causate prin această culpă proprietarilor vecini, chiar dacă asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea competentă, 405, 485, n. 3.—Când un proprietar își închiriează imobilul sêu spre a se ține în el o casă de toleranță, atât proprietarul cât și antreprenorul acestei case, poate fi condamnat solidar la daune către proprietarii caselor vecine din causa deprecierei aduse imobilelor lor prin acest fapt, 491, 492. V. *Arendă, Chirie.*

CAUSA CONVENȚIUNELOR. Diferitele sensuri ale acestui cuvênt, 127, 129, 130.—Deosebire între causa și motivul convenţiunei, 55 t. şi n. 5; 56, 128, 129; 133 n. 2, 145, n. 4. V. *Eroare.*—Causa fiind substanţială ori cărui contract, lipsa de causă, ca şi falşitatea sau ilicitatea ei, face ca oblig. să fie inexistentă şi să nu producă nici un efect, 133, 151 urm.—Ceea ce a fost plătit în virtutea unei atare oblig. este supus repetiţiunei, 151, 152. - Executarea unei oblig. intemeiate pe o causă ilicită dă şi ea loc la acţiunea în repetiţie, chiar din partea persoanei care ar fi violat un principiu de ordine publică, 152, 153; 388 t. şi n. 5, 389.—Deosebire în această privinţă între dreptul actual, dreptul roman şi codul Calimach, 152, 388 n. 5. -Soluţia acestei chestiuni în dreptul germanic şi în noul cod german (art. 817) este conformă dreptului roman şi acelei admise în codul Calimach, 152 n. 2; 389 nota.—Exemple de oblig. fără causă, 131.—In vêndarea lucrului altuia, oblig. e fără causă; de aceea ea este nulă la noi, ca şi în dreptul francez, 113 n. 1; 131.— Actul simulat este de asemene lipsit de causă; de aceea, dovedinduse simulaţia, actul nu produce nici un efect, 131, 269.—Casurile în care causa poate să existe în momentul contractului şi să inceteze de a avea fiinţă mai tărdiu (art. 1439), 132. -Oblig. intemeiate pe o causă falşă (exemple de cause falşe), 132.—Causă simulată, 132.— Falşitatea causei produce acelaş efect ca şi absenţa ei, adecă face ca oblig. să fie inexistentă şi, prin urmare, lipsită de efect, 133, 151.—Dovedirea falşităţei causei în materie civilă şi comercială, 133 t. şi n. 4.—Falşitatea motivului nu are nici o înrîurire asupra obligaţiunei, 133 n. 2.—Oblig. intemeiate pe o causă ilicită, 134 urm. Chestiunea de a se şti dacă o oblig. este sau nu intemeiată pe o causă ilicită este o chestie de fapt lăsată la suverana apreciare a judecătorului fondului, 135 t. şi n. 1, şi la autorităţile citate acolo, a se adăuga: Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 45 şi C. G. Disescu, *Dreptul* din acelaş an, No. 44. V. *Bune Moravuri.*—Exemple de cause ilicite, 135—149.—Exemple de cause licite, 149, 150.—Despre causa neexprimată în convenţie. Presumpţiunea causei până la dovada contrară, 153—155.—Dacă înscrisul arată o causă şi debitorul a dovedit că acea causă este falşă, creditorului îi incumbă sarcina de a stabili adevărata causă a oblig., 155.—Modurile prin care debitorul va putea dovedi lipsa de causă a oblig., 133, 155.

CAUŢIUNEA DAMNI INFECTI.—Inadmisibilitatea ei în dreptul actual, 580. V. *Edificii.*— Admiterea ei în dreptul roman, în codul Calimach şi în codul italian, 580 n. 2 şi 3.

CAZ FORTUIT SAU FORŢĂ MAJORĂ.—Casul fortuit este ori ce eveniment pe care vigilenţa umană nu poate să-l previe, nici să'l împedice, fie că acest eveniment provine de la natură (foc, inundaţie, cutremur, resboiu, etc.), fie de la o persoană sau un lucru de care debitorul nu respunde, 186, 330 n. 1.—Turba de care ar fi atins un câne nu se consideră ca un caz fortuit, 570 n. 1. V. *Câni turbaţi.* — In principiu nimene nu respunde de casul fortuit (*damnum fatale*), 329, 330, 418.—De câte ori autorul unui fapt daunator va stabili cà faptul este resultatul unui caz fortuit sau unei forţe majore, el va fi la adăpost de ori ce respundere, 186, 329, 415. V. *Delicte.*—Aplicarea acestui principiu la riscul şi pericolul lucrului cert şi determinat care face obiectul obligaţiei (*res perit creditori*), 187 urm.—La gerantul de afaceri, 329, 330.—La primitorul de bună credinţă a unei plăţi nedatorite, atunci când lucrul primit este cert şi determinat, 376.—La responsabilitatea căpitanului, 397, 417. — La responsabilitatea ospătătorilor şi hangiilor, 416, 533 n. 3. — La responsabilitatea administraţiunei poştelor şi telegrafelor p. perderea obiectelor sau scrisorilor ce i s'au încredinţat, 416, 551.—Prescripţia speciala edictată în această privinţă în favoarea Statului, 416 n. 5. *V. Prescripţie.* —La directorul unui teatru p. întreruperea representaţiilor, 417. — La casul de abordagiu datorit unui caz fortuit, 417. — La comunicarea unui foc prin o furtună neaşteptată, 418 n. 4. *V. Incendiu.*— La responsabilitatea moaşelor, 446 n. 2.—La responsabilitatea cărăuşilor, 495.— La responsabilitatea patronilor p. accidentele profesionale intâmplate lucrătorilor lor, 500, 504.—La responsabilitatea proprietarului unui vas, 531 n. 2.—La delicte silvice, 535 n. 1; 536 nota.—La responsab. comitenţilor p. faptele prepuşilor lor, 537.— La responsabilitatea proprietarului sau detentorului unui animal, 570.—La proprietarul unui edificiu, 576, t. şi n. 1 ; 579, etc.— Pentru ca casul fortuit sau forţa majoră (aceste expresiuni sunt sinonime) se scutească de respundere pe autorul faptului daunator, acesta trebue să nu'l fi provocat prin culpa sau negligenţa sa, căci el va fi responsabil de câte ori culpa a precedat şi provocat casul fortuit, *si culpa casum præcesit*, 192, 330, 417, 418.—Aplicarea acestui principiu la respunderea comodatarului (art. 1565), 417. V. *Comodat.*—La administraţia drumurilor de fer, 417, 418 t. şi n. 1. V. *Direcţia drumului de fer.*—La responsabilitatea proprietarilor inferiori către acei superiori, 418. — La acei care aprind foc pe câmp într'o ḑi pe când vêntul este mare, *die ventoso*, 418, t. şi n. 4.—Dreptul musulman în această privinţă, 565, nota.

CLACASI.—V. *Pămênt rural.*

CLAUSA DE NERESPONSABILITATE. — Nevaliditatea unei asemene clause în materie de culpă extra-contractuală, 503, 514 t. şi n. 2.—Asemene clause sunt însă permise în materie de culpă contractuală, afară de ceea ce priveşte dolul şi *culpa lata*, 135, 501, 502; 514 n. 2, 515; 538. V. *Dol*, *Rea credinţa*, etc.—Comitentul poate de asemenea să se descarce de respunderea civilă care apasă asupra lui p. faptul prepuşilor sêi. Asemene clause se obicinuesc mai cu samă în materie de transport maritim, proprietarul vasului stipulând adese-ori că nu rĕspunde de faptele căpitanului şi a celorlalte persoane ale echipagiului, 515, 537, 538 t. şi n. 1.—Asemene clause fiind însă derogatorii la dreptul comun, trebue să fie strict aplicate, după litera convenţiunei, la casurile anume prevĕḑute, 514 n. 2.

CLAUSĂ PENALĂ.—Anularea ei în contractele de împrumuturi sau de prestaţiuni în natură, 136, 158. V. *Dobândă*, *Imprumut*, etc.—Nu poate fi stipulată pentru casul de neexecutare a unei promisiuni de căsătorie, 459.—Acel care a plătit o clausă penală poate s'o ceară înapoi prin acţ. în repetiţie *(condictio ob injustam causam)*, 387, n. 1.—V. în privinţa clausei penale (L. din 1879), tr. nostru în limba fr., p. 340 urm. şi t. VI.

CERCETAREA PATERNITĂŢEI.—V. *Copii naturali*, *Paternitate naturală*, etc.

CESIUNE DE CREANŢĂ (Strămutarea proprietăţei creanţei între părţi şi faţă cu cei de al treile), 176 – 185. V. *Proprietate (strămutarea propriet. mobilelor incorporale).*

CESIUNEA (unei creanţe ipotecare sau privilegiate sau a unui contract de chirie pe un termen mai lung de doi ani).—Transcriere, 169 n. 1; 179. V. *Arendă.*

CHELNER.—Responsabilitatea stăpânului unei cafenele p. faptul unui chelner care a dispărut cu o sumă de bani a unui consumator, 530. V. *Cafenele*, *Stăpâni*, etc.

CHELTUELI (Impense).—Cheltuelele pe care le poate face cineva la un lucru străin sunt: *necesare* (care au de obiect conservarea lucrului); *utile* (care, fără a fi absolut necesare, au mărit valoarea lucrului) şi *voluptuare* sau de simplă plăcere, 337, 338 şi t. III, 540 urm.—Limitele în care aceste cheltueli sunt restituite acelui care le a făcut, 337 n. 4; 338, 339, 380. Vedi *Gestiune de afaceri*, *Plata nedatorită*, etc.—Cheltuelele de simplă placere sau voluptuare pot fi considerate ca utile de câte ori au mărit valoarea venală *(pro mercalis)* a fondului, 338 t. şi n. 5; 381.

CHESTIE PREJUDICIALĂ.—509 n. 2; 510, 511 nota. V. *Bigamie*, *Distrugere*, *Delicte silvice*, etc.

CHIBRITURI (monopol).—Lucruri afară din comerţ, 119.—Confiscare, 487 n. 1.

CHILIELE MONACHILOR.—Nu fac parte din domeniul public al Statului, 548 n. 2. V. *Călugări.*

CHIRIAŞ.—Chiriaşul unui animal respunde de daunele causate de animalul inchirieat, 566, 567. V. *Animale.*

CIUPERCI OTRĂVITOARE.—Responsab. comunei p. faptul inspectorului comestibelelor, 554. V. *Comună.*

CIRCUMSTANŢE UŞURATOARE.—Nu sunt admise in materie de contravenţii poliţieneşti, 390 n. 2. Cpr. Cas. rom. S-a II, 4 martie 1898 (decisie nepublicată încă).—Sunt admise în materie de delicte silvice, 392 n. 2.—Soluţia dreptului fr. în privinţa contravenţiilor, 392 n. 2. V. *Contravenţii.*

CODUL CIVIL.—Momentul punerei lui în aplicare.—Legalitatea decretului domnesc care a amânat aplicarea lui pe 5 luni, adecă până la 1 dechembre 1865, 306 n. 4 și *tr fr.*, p. 491 n. 1.

COMANDAMENT PREALABIL.—Nu se poate, într'o urmărire imobiliară, renunța la comandamentul prealabil, 135 și *tr. fr.*, p. 363.

COMERȚ ȘI INDUSTRIE. — Convențiile care ar avea de scop de a pune o pedică libertății comerțului și industriei nu produc nici un efect, ca unele ce se întemeiază pe o causă ilicită, 143, 144.— Proibițiunea de a face comerț sau de a exercita o industrie ori o profesie, nu este însă ilicită, dacă ea este mărginită la o anume ramură de comerț sau de industrie și la un timp limitat, 144 n. 1.—Astfel, un advocat sau un medic ar putea în mod valid să se oblige a nu'și exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat, 121. V. *Advocați.*

COMERCIANȚI.—Responsab. lor p. delictele sau quasi-delictele comise de prepușii lor în exercițiul funcțiunei ce li s'a încredințat, 532. V. *Patroni*, *Prepuși*, *Stăpâni*, etc.

COMITENT.—Responsabilitatea comitentului p. prepușii și subprepușii sei, 526 urm. 549 urm.; 553 urm., 536. V. *Patroni*, *Prepuși*, *Stăpâni*, etc.

COMODAT. Comodatarul respunde de perderea lucrului imprumutat, întâmplată chiar prin caz fortuit, dacă el s'a servit de lucru la o altă trebuință, ori pentru un timp mai îndelungat de cât se cuvinea, 417. V. *Caz fortuit. Delicte*, etc. —Comodatarul unui animal respunde de dauna causată de animalul de care el se servește, 566, 567. V. *Animale.*—Dreptul de retenție în materie de comodat (greșală de tipar în codul civil), 342, 343 și *tr. fr.*, p. 211 n. 1; 496. V. *Drept de retenție.*

COMPENSAREA DAUNELOR, 422 n. 2; 458 nota. V. *Concurență neleală*, *Seducțiune*, etc.— Compensarea nu este admisă în materie de adulter, 77. 78 nota și *tr. fr.*, 108 n. 2. V. *Adulter.* Nici în materie de dol, în casurile când el emană de la ambele părți contractante, 77 nota. V. *Dol.*

COMUNĂ. — Comuna este o persoană morală, 553 t. și n. 1.—Numai comuna poate cere anularea unei hotărîri în care a luat parte fără cuvenita autorisare, 33 n. 1. — Comuna nu poate fi obligată la plata unei sume care n'a fost votată și trecută în budget, 30 n. 2.—Comuna poate fi obligată prin quasi-contract, de și ea n'a fost autorisată în regulă, 309 t. n. 2.—Comuna nu se bucură în genere de presumpția de solvabilitate de care se bucură Statul, 557.—Înaintea legei din 25 fev. 1897, comunele erau obligate să restitue reținerele făcute funcționarilor comunali, p. că asemene rețineri erau lipsite de causă, 131 n. 1; 386. n. 3.— Responsabilitatea comunelor, 553 urm. -Responsabilitatea lor ca persoane de drept public, 437, 553, 554.—Ca persoane de drept privat, 553, 556.—Responsab. comunei p. accidentele causate prin tragerea unui foc de artificii, 554.—Resp. comunei p. agentul de poliţie care ar fi tras focuri de revolver asupra mulţimei, 554.—Pentru negligenţa funcţionarilor însărcinaţi cu salubritatea publică, 554.—Pentru faptul veterinarului comunal care ar fi lăsat să se tae vite bolnave şi să se destribue carnea în public, 554.—Pentru faptul inspectorului comestibelelor care ar fi tolerat să se vândă ciuperci otrăvitoare, 554. V. *Ciuperci.*—Pentru degrădările comise de pompieri cu ocasiunea stêngerei unui foc, 554, 555. V. *Incendiu, Pompieri,* etc.—Pentru degradaţiunele aduse proprietarilor prin acumularea de necurăţenii pe strade, 411.—Pentru accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea de materialuri şi neiluminarea găurilor practicate pe străḑi publice cu ocasiunea unei lucrări făcute în regie, 412.—Pentru violarea unui contract, 556.—Responsabilitatea comunei p. prepuşii şi funcţionarii sĕi, 556. Primarul şi ajutorul se consideră ca un prepus al comunei, 544 n. 1; 556 n. 3.—In Dobrogea însă, primarul fiind numit de guvern, nu este un prepus al comunei, 556 n. 3.—Responsabilitatea comunei p. daunele causate de animalele sale, 557.—Pentru daunele causate prin ruina edificiilor sale, 557.—Responsabilitatea comunei este deci, ca şi acea a Statului, cârmuită de dreptul comun, 557.—Responsabilitatea comunei nu face să înceteze responsab. personală a agentului, de unde resultă că partea lezată poate să acţioneze direct pe acest din urmă, 557.

CONCORDAT.—Voinţa majorităţei creditorilor leagă pe acei care n'au figurat sau care s'au opus la concordatul falitului, 195.

CONCUBINAJ.—V. *Relaţiuni nelicite.*

CONCURENŢĂ NELEALĂ SAU ILICITĂ.—Ce se înţelege prin concurenţă nelealâ, 457 n. 4.—Elementele ei (intenţia doloasa), 457 n. 4.—Concurenţa exercitată contra unei categorii de comercianţi sau fabricanţi, 458 nota.—Competinţa trib. comerciale de a judeca acţiunea în daune, 458 nota.—Dacă ambele părţi s'au făcut culpabile de concurenţă nelealâ, daunele pot fi compensate, 422, n. 2; 458 nota. V. *Compensare.*

CONDICTIO INDEBITI.—V. *Plata nedatorită, Acţ. in repetiţiune.*

CONDICTIO SINE CAUSA.—386.

— OB INJUSTAM CAUSAM.—386, 387.

— CAUSA DATA, CAUSA NON SECUTA.—387.

— OB CAUSAM DATORUM, 387.

— FURTIVA, 387.

— EX LEGE.—388.

— OB TURPEM CAUSAM.—151, 388—390.—Sistemul codului Calimach in această privinţă, 388, 389.—Primirea unei sume de bani din partea unei femei seduse p. a nu mai cere despăgubiri de la seducĕtorul ei, 389. — Primirea unei sume de bani de către barbat p. a pastra tăcerea asupra complicelui femeei sale adultere, 389, 390.

CONDIŢIUNE.—Diferitele sensuri ale cuvêntului condiţiune, 21 n. 1 şi t. IV, p. 243 n. 1.—Efectul condiţiunelor imposibile şi ilicite asupra donaţiunelor şi testamentelor, t. IV, 93—106 şi *tr. fr.*. p. 137 urm.—Creditorii a căror condiţiune nu s'a îndeplinit încă pot lua mĕsuri conservatorii, fără a putea însă exercita drepturile debitorului lor, 212. V. *Acţ. subrogatorie.*—Ei nu pot de asemene exercita acţiunea pauliană, 242, V. *Acţ. pauliană.*—Ei pot însă exercita acţ. în simulaţiune, p. că exerciţiul acestei acţiuni constitue din partea lor un act conservator, 273. V. *Acţ. în simulaţie.*

CONDIŢIUNELE (insuşirele esenţiale p. existenţa convenţiunelor (consimţĕmêntul părţilor, un obiect determinat, o causă adevarată şi licită), 107.

CONFIRMARE.— Nu poate fi admisă p. actele inexistente, 23, 35, 116, 153 n 3, etc. t. III, p. 636 şi t. IV, p. 88, 107 n. 1, 108, 241, etc. Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1898, N. 13. V. *Acţ. în anulare*, *Capacitatea părţilor*, *Pacte succesorale*, *Ratificare*, etc.

CONFISCARE.—Casurile în care judecătorii pot s'o admită, 487 n. 1. V. *Cărţi de joc*, *Chibrituri*, *Monopol*. *Tutun*, etc.

CONSILIU COMUNAL. — Nulitatea convenţiunei prin care un consilier comunal ar fi luat în intreprindere o lucrare a comunei, 139 n. 2.—Consiliul comunal care, în limitele competenţei sale, represintă pe comună, obligă pe această din urmă, 544, n. 1.

CONSILIU JUDICIAR.— Persoanele puse sub un consiliu judiciar sunt, in regulă generală, capabile de a contracta. Capacitatea este deci p. dênşii regula generală, ear incapacitatea, excepţiunea, 31.—Aplicarea art. 952 la acei puşi sub un consiliu judiciar, 34.—Acei puşi sub un consiliu judiciar p. răsipire sunt responsabili de delictele şi quasi-delictele comise de dênşii, 471.—Responsabilitatea care incumbă tatălui şi mamei p. copii lor minori nu se aplică consiliului judiciar, 525.

CONSILII JUDEŢIANE. Nulitatea convenţiunei prin care un consilier judeţian ar fi luat în intreprindere o lucrare a judeţului, fie chiar prin persoane interpuse, 139.

CONSIMŢĔMÊNT.—Definiţia consimţĕmêntului, 35.—El are în sine doue elemente, oferta (policitaţia) şi acceptarea, 35.—Casul in care consimţĕmêntul parţilor trebue să fi manifestat în mod simultaneu (schimbările ce s'ar aduce unei conv. matrimoniale), 36.— Momentul când se formează contractul; Ajungerea acceptărei la cunoştinţa propuitorului, 38 urm. V. *Policitaţie.*—Excepţiuni la acest principiu în privinţa contractelor unilaterale, 41, 42.—Manifestarea consimţĕmêntului (expres sau tacit), 43.—Casurile în care consimţĕmêntul este tacit (art. 1437, 1452, 1533 C. C. 394 C. com.), 43.—Consimțemêntul tacit în privința acceptărei unei donațiuni, 43, 44 și t. IV, p. 122.—In materie de mandat, 318, t. și n. 5; 319 nota; 320 nota. V. *Femeea măritată*, *Mandat*, etc.—Consimțemêntul este o condiție substanțială p. existența ori cărui contract, 45, 107.—Când consimțemêntul este viciat prin eroare, violență sau dol, contractul nu este *inexistent*, ci numai *anulabil*, 45. Vedi *Eroare*, *Dol*. *Violență*.—Leziunea nu este, în privința persoanelor capabile, un viciu de consimțemênt, 92 urm.—Casul prevĕḑut de art. 694 în care majorul poate să invoace leziunea, 95 urm., 371. V. *Leziune*.—Viciile de consimțemênt în dreptul roman și în dreptul nostru anterior, 45 n. 2 ; 46 nota.—Proprietatea mobiliară sau imobiliară se strămută astăzi *între părți* prin simplul efect al consimțemêntului, dacă lucrul este un corp cert și determinat, 166 urm. V. *Convenție*.—In dreptul roman și în dreptul nostru anterior, se cerea tradiția, 161 urm.—Acest sistem este admis și astăzi în unele legiuiri străine, d. ex. în codul olandez, în codul spaniol, în codul principatului Montenegru, în codul austriac, în codul german, etc., 162.

CONSIMȚEMÊNT MUTUAL.—Revocarea convențiunelor prin consimțemêntul tuturor părților contractante, 157.—Excepțiune la acest principiu în privința mandatului și a contractului de societate format pe un timp limitat, 159.—In privința adopțiunei și a convențiilor matrimoniale, 159. V. *Adopțiune*, *Conv. matrimoniale*.—Desfacerea căsătoriei prin consimțemêntul mutual al părților, 160 și t. I, partea II, p. 200 urm.—Desființarea promisiunelor de căsătorie prin consimțemêntul mutual al părților, 462.

CONSTITUT POSESOR.—164 t. și n. 2 și t. IV, p. 142 n. 3.—Constitutul posesor în codul Calimach și austriac, 164.

CONSTRÊNGEREA CORPORALĂ.—136 t. și n. 5 ; 488, 489. V. *Desuetudine*.—Nu se poate aduce la îndeplinire în România o hotărîre străină care ar admite constrêngerea corporală a debitorului, 355 n. 1 ; 356 nota.

CONTRACTE.—Definiția contractului, 8.—Contractul este specia, ear convenția genul, 9.—Contractul este tot-deauna o convenție, pe când convenția nu este tot-deauna un contract, 9.—Policitația nu este un contract, 9, 10.—De și contractul este tot-deauna un act bilateral, din punctul de vedere a obligațiilor la care el dă naștere, el poate fi unilateral, 10.—Divisiunea contractelor.—Contracte unilaterale și bilaterale sau sinalagmatice, 10—12; 49 n. 3 ; 154, 189.—Interesul practic a acestei distincțiuni, 12, 41, 42.—Contracte sinalgmatice perfecte și imperfecte, 11 n. 1.—Contractul unilateral prin natura sa poate să devie bilateral prin voința părților, 12.—Contracte cu titlu oneros și cu titlu gratuit, 12, 13.—Interesul practic a acestei distincțiuni, 13.—Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative și aleatorii, 13—15. — Contractul este aleator când există posibilitate de câștig sau pagubă p. toate părțile sau numai pentru una ori pentru mai multe din ele, 14 n. 1.—Vêndarea peștelui ce se va prinde sau a vênatului ce se va ucide *(emptio spei)* este un contract aleator, 111, 112.—Vêndarea unui lucru viitor *(res futura)* nu este un contract aleator, ci o conv. condiționala, 112.—Contracte solemne și nesolemne, 15, 16, 24. — Contractele solemne, în dreptul actual 15. — Testamentul este și el un act solemn, 16, 286 n. 1.—Interpretarea contractelor solemne și nesolemne, 286 n. 1.—In contractele nesolemne, actul scris nu este cerut p. existența contractului, ci ca simplu mijloc de dovadă *(ad probationem)*, 16.—Contracte consensuale și reale, 16, 17.—Darul manual este un contract real, 17 n. 1. — Modul cum Romanii împărțeau contractele, 16 nota 4, 17 nota.—Astăzi toate contractele sunt de bună credință, și buna credință este presupusă până la dovada contrară, 17 nota, 160. V. *Bună credință*, *Convenții.*—Contracte principale și accesorii, 17, 18.—Interesul practic a acestei distincțiuni, 18.—Contracte numite și nenumite; 18—20.—Exemple de contracte nenumite, 19 n. 1.—Dreptul roman se deosebește, în această privință de dreptul actual, 19 n. 2.—Contractelor nenumite se aplică regulele contractelor cu care ele au mai multă asemănare și analogie, 19.—Astfel contractului de asigurare pe uscat (contract nenumit), se vor aplica regulele contractului de asigurare maritim, 19, 20.—Interpretarea contractelor de asigurare maritimă, 292. — Contractului făcut cu un medic pentru căutarea sănătății (cpr. art. 348 C. federal al oblig.) sau cu un profesor p. urmarea prelegerilor sale, se vor aplica regulele de la locație de lucrari, 20.—Contractului încheiat cu un advocat p. urmărirea unui proces, se vor aplica regulele de la mandat, 20, etc.—Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fie care contract (lucrurile *esențiale*, *naturale* și *accidentale*), 20, 21.—Interpretarea contractelor, 283 urm. V. *Convenții.*

CONTRACTE DE ARENDĂ SAU CHIRIE. — V. *Arendă sau Chirie.*

CONTRACTE DE CĂSĂTORIE.—V. *Convenții matrimoniale.*

CONTROLORI.—Responsab. lor p. sustracțiunele și delapidările comise de perceptori, 550 n. 2.

CONSULI STRĂINI.—Dreptul lor de a legalisa o procură, 314 nota și *tr. fr.*, 291 n. 2.—Asemene procure nu pot însă fi primite de autoritățile țărei de cât sub condițiunea de a fi traduse și visate de Minist. afacerelor străine (art. 19, Regul. din 25 iunie 1880), 314 nota și *tr. fr.*, 256.—Consulii nu se bucură de beneficiul exteritorialității, *tr. fr.*, 287, 288, 393.—Dreptul lor de a interveni în regularea tutelei sau succesiunei unui străin, *tr. fr.*, 389. — Sentințele pronunțate de un consul străin nu pot fi învestite cu formula executorie de judecătorii români, nici aduse la îndeplinire în ţară, t. I, partea I. p. 198 urm. şi *tr. fr.*, p. 387 urm.

CONTRABANDĂ.—V. *Cărţi de joc*, *Chibrituri*, *Confiscare*, *Tutun*, *Vamă*, etc.

CONTRAFACERE.—457. V. *Plagiat.*

CONTRA-INSCRIS.—Necesitatea unui contra-inscris p. stabilirea simulaţiei între părţi, 775. V. *Act. în simulaţie.*

CONTRAVENŢII POLIŢIENEŞTI.—Nu constituesc un delict, pot însă constitui un quasi-delict, 392. V. *Delicte.*—Judecătorii nu pot admite circumstanţe uşurătoare în materie de contravenţii, ci numai in materie de delicte silvice, 392 n. 2. V. *Circumstanţe.*—Amenḑile pronunţate p. contravenţiuni la legea timbrului, ca şi acele pronunţate p. contravenţiuni la legea vamală, au caracterul unei reparaţiuni civile, 559. —*Quid* în casul prevĕḑut de art. 389 § 2 C. penal? 559 t. şi n. 3. V. *Abandonul unei trăsuri pe cale publică*, *Trăsură*, etc.

CONVENŢII.—Definiţia convenţiei, 8.—Convenţia se confundă astăzi cu contractul, 5 n. 1. Deosebirea ce dreptul roman făcea intre contracte şi convenţii *(pacte)*, 5, n. 1.—Convenţia nu este tot-deauna un contract, pe când contractul este tot-deauna o convenţie, 9. V. *Contracte.*—Convenţia dă naştere unei obligaţiuni (oblig. convenţionale), 7.—Condiţiile (însuşirele) necesare p. *validitatea* convenţiilor, 21 urm.—Insuşirele esenţiale p. *existenţa* convenţiunelor, 107 urm. V. *Contracte.*—Astăzi, toate convenţiile sunt de bună credinţă, buna credinţă fiind chiar presupusă, 17 nota; 160, 174 n. 3. V. *Bună credinţa.*—Efectele convenţiunelor şi puterea lor legală, 155 urm. Efectul convenţiunelor între părţile contractante, 156 urm.—Convenţiile legal făcute sunt legea părţilor, 156, 157.—Convenţia fiind legea părţilor nu poate fi desfiinţată de cât prin consimţĕmĕntul mutual a tuturor părţilor contractante, 157.—Excepţie aduse la acest principiu, în privinţa mandatului şi a societăţei formate p. un timp limitat, 159.—In privinţa conv. matrimoniale, şi a adopţiunei, care nu pot fi desfiinţate prin consimţĕmĕntul mutual al părţilor, 159.—Revocarea sau desfiinţarea care resultă din consimţĕmĕntul contrar al părţilor nu'şi produce efectele sale de cât în viitor, efectele ce convenţia a produs în trecut fiind menţinute, 158.—Consecinţele care resultă din împrejurarea că convenţiile nu pot fi desfiinţate de cât prin consimţĕmĕntul tuturor părţilor, 158.—Desfiinţarea unei conv. în virtutea unei condiţii resolutorie, 158 n. 1.—Revocarea sau desfiinţarea convenţiilor in virtutea causelor autorisate de lege, 160.—Astfel, vênḑarea poate fi desfiinţată pentru neplata preţului; donaţiunea, p. neîndeplinire de sarcini, ingratitudine, survenire de copii, etc., 160.—Efectele convenţiunelor în privinţa strămutărei proprietăţei sau altor drepturi reale, 161 urm.—Proprietatea mobiliară sau imobiliară se strămută astăzi, *între părţi*, prin convenţie, adecă prin simplul efect al consimțământului, 166 urm. — Aceasta lasă însă a se presupune că lucrul care face obiectul convențiunii este determinat nu numai în specia, dar și în individualitatea sa, căci dacă obiectul n'ar fi determinat de cât în specia sa, precum ar fi casul in care s'ar fi vêndut un cal sau o casă, fără a se arata anume care, proprietatea nu s'ar strămuta de cât prin tradiție, sau prin o nouă convenție care ar determina lucrul și l'ar specialisa, 17 n. 3; 126, 167 și t. III, p. 208 ; t. IV, p. 182, 547, etc. V. *Consimțemênt*, *Convenții*, *Corp cert*, *Proprietate*, etc. — Disposiția codului civil portughez (art. 715) in această privință, 167. — La Romani și in dreptul nostru anterior, se cerea in toate casurile tradiția, 161 urm. — Acest sistem este admis astàzi in unele legislațiuni străine, 162. V. *Consimțemênt*. — Efectul convențiilor in privința celor de al treile, 194 urm. — Ce se înțelege prin cei de al treile? 194 urm. V. *Terții*. — Interpretarea convențiunelor, 283 urm. — Regulele de interpretare prescrise de lege nu sunt obligatorii p. judecători, 284. — Ele se aplică la toate materiile, precum la interpretarea legilor, testamentelor, hotărîrelor judecătorești, contractelor de întreprindere de lucrări publice, etc. 284, 285, 302 n. 1. — Ele nu se aplică însă la concesiunele acordate de o autoritate publică, precum ar fi concesiunea unui drum de fer, 285. — Ori ce convenție se înterpretă după legea in vigoare în momentul formațiunii sale, 285. — Convențiile se interpretă după intenția și voința părților, ear nu după sensul gramatical al cuvintelor, 286 urm. — In privința actelor nesolemne, judecătorii pot, p. a pătrunde voința părților, se scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care il interpretă, 286 n. 1. — Inadmisibilitatea acestei soluțiuni când este vorba de interpretarea unui act solemn, 286 n. 1. — Interpretarea testamentelor, 286 n. 1 și t. IV, p. 494 urm. — Schimbarea sau denaturarea conv. interpretate constitue un motiv de casare, 157, 288. — Interpretarea convențiunelor este de resortul și atribuțiunea exclusivă a judecătorilor fondului, 157, 288, 289 t. și n. 1 ; 290, n. 2. — Natura convenții este unul din principalele elemente la care judecătorii trebue să se refere p. a descoperi intenția părților, 291. — La caz de îndoeală, convenția se va interpreta în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul, 289. — Aplicarea acestui principiu la interpretarea unui act de împărțeală, la un contract de vêndare, la o substituție fideicomisară, etc., 289, 290. — Când o disposiție este îndoelnică, 291 n. 3. — Disposițiile îndoelnice se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat convenția, 291 t. și n. 5, 292. — Dacă legea este contrară obiceiului, se va aplica legea, ear nu obiceiul, 293. — Violarea unui obiceiu nu poate da loc la casare de cât atunci când este consacrat prin lege, de ex. în casul art. 600, 607, 610, 1436, etc., 293. — Clausele obicinuite într'o convenţie se sub-înţĕleg, de şi nu sunt exprimate într'ênsa, 294. —Toate clausele convenţiunelor se interpretă unele prin altele, dându-se fie-cărei înţĕlesul ce resultă din actul întreg, 294.—Dacă diferitele clause din o convenţie sunt contradicătoare, judecătorii fondului apreciază care clausă trebue să'şi primească aplicaţiune, 295.—La caz de îndoeală, convenţia se interpretă în favoarea debitorului, 295 urm.—Aplicarea acestei regule de interpretare la vêndare şi la alte contracte, 298 urm.—Art. 1312 constituind o derogare la principiul de mai sus după care, la caz de îndoeală, convenţia se interpretă în favoarea debitorului, nu se aplică la alte convenţiuni, şi nici chiar la contractul de arendă, 299. — Convenţiunea nu cuprinde de cât lucrurile asupra cărora se pare că părţile şi-au propus a contracta, ori cât de generali ar fi termenii ei, 300. — Aplicarea acestui principiu la transacţiuni, 300, 301. — Aratarea unui exemplu într'o convenţie are de scop de a o face mai înţĕleasă, ear nu de a restrênge proposiţia generală care o precedează, 301, 302.—Osebit de regulele de interpretare formal admise de lege, mai sunt şi altele formulate de Pothier, care pot fi admise şi astăzi, de şi ele n'au fost consacrate de legiuitorul modern, 303, 304.

CONVENŢII MATRIMONIALE (acte solemne), 15.—De şi convenţiunele matrimoniale trebuesc făcute în formele prescrise de lege, înaintea celebrărei căsătoriei, totuşi un act dotal autentificat şi transcris în urma celebrărei căsătoriei este valabil ca creanţă ordinară constatând primirea dotei de către soţ, care, în baza unui asemene act, poate fi obligat la restituirea ei. Cas. rom., 10 nov. 1897. *Cur. judiciar* din 1898, No. 4.—Simultaneitatea consimţĕmêntului în privinţa schimbărilor ce s'ar aduce unei convenţiuni matrimoniale înainte de celebrarea căsătoriei, 36. V. *Consimţĕmênt*, *Convenţiune.*—Convenţiile matrimoniale, odată căsătoria sevêrşită, nu pot fi schimbate sau revocate prin consimţĕmêntul părţilor, 159.—Sub legea veche, conv. matrimoniale puteau din contra fi schimbate şi prefacute în urma sevêrşirei căsătoriei, 159, n. 3 şi t. I partea I, p. 51, n. 1.—Conv. matrimoniale sunt oposabile tuturor acelora care au tratat cu soţii sau cu unul din ei, 195.—Restricţii la exerciţiul acţiunei pauliane (art. 975), 250. V. *Acţ. pauliană.*—Interpretarea conv. matrimoniale, 295.

COPIL (care nu are nici o pricepere).—Nu respunde personal de delictele sau quasi-delictele sale, 470, 471. — Copilul minor ajuns la o vêrstă în care poate să'şi deie sama de faptele sale, este responsabil atât civilmente cât şi penaliceşte, 471.—Responsab. copilului în dreptul german, 470 n. 3.—În codul Calimach, 471. — Procreaţiunea copiilor este un quasi-contract, 310.

COPII NATURALI.—Nu pot în principiu dovedi paternitatea naturală, 468.—Şi aceasta chiar dacă legea lor personală ar permite cercetarea paternităței, 355 n. 1 și *tr. fr.*, p. 9 t. și n. 4 și p. 290 n. 3.—Adopțiunea copiilor naturali, *tr. fr.*, p. 168 t. și n. 1.—Posițiunea copiilor naturali în dreptul englez; comparație între această legislație defectuoasă și Codul Calimach, 464 n. 1.—Dreptul englez nu atribue nici un efect legal recunoașterei copilului natural. Caș. fr. *Pand. Périod.*, 98. 5. 16.

COPROPRIETATE.—Administrația de către un coproprietar a lucrului în comun, fără mandat și fără ca să existe între coproprietari societate, constitue un quasi-contract, 310.

CORABIE.—V. *Vas*, *Căpitan de vase*, etc.

CORP CERT ȘI DETERMINAT.—Când un lucru este determinat în individualitatea sa, 167 n. 3 și t. IV, p. 182, n. 1.—Pentru ca un lucru să poată face obiectul unui contract, nu e de ajuns ca el să fie determinat numai în genul sĕu; el trebue să fie determinat cel puțin în specia sa, 125 și t. IV, p. 568.—Dacă lucrul este determinat numai în specia, ear nu și în individualitatea sa *(in ipso individuo)*, propritatea nu se strămută de cât prin tradiție, care va determina lucrul, 17 t. și n. 2; 126, 167 și t. III, p. 208; t. IV, p. 182 și 547. V. *Consimțĕmênt*, *Convenții*, *Proprietate*, *Tradiție*, etc.

CORP DE DELICT.—Responsabilitatea Statului p. disparițiunea unui corp de delict din culpa judecătorului de instrucție, 550.

CREANȚE.—Strămutarea proprietăței lor între părți prin efectul consimțĕmêntului, 177.—In privința celor de al treile, se cere însă o notificare a cesiunei făcută debitorului sau acceptarea cesiunei făcută de dênsul într'un act autentic, 176 urm. V. *Cesiune*, *Proprietate*, etc.

CREANȚE NEURMĂRIBILE ȘI NECESIONABILE.—Dreptul care resultă din asemene creanțe nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, 205.

CREDIT FUNCIAR.—Responsabilitatea acestei societăți p. sustracțiunele comise de casierul sĕu, în exercițiul funcțiunei sale, 532, n. 3. — Funcționariĭ creditului funciar nu se pot folosi de disposițiile excepționale ale legei Grădișteanu din 1 martie 1881, 121 n. 1.

CREDITORI.—Creditoriĭ, chiar și acei condiționali, pot lua mĕsuri conservatoriĭ, 212, 242.—Creditoriĭ condiționali sau cu termen, cât timp creanța lor n'a ajuns la scadență și condițiunea nu s'a îndeplinit încă, nu pot exercita drepturile debitorului lor, 212. V. *Acț. subrogatorie.* — *Quid* în privința acț. pauliane și în simulație?—241, 242, 273, t. și n. 3. V. *Acț. pauliană*; *Acț. în simulație.*— Creditorii amanetari, ipotecari și privilegiați pot exercita acț. pauliană, dacă bunurile care le servesc drept siguranță ar fi nesuficiente, 241. V. *Acț. pauliană.*—Creditoriĭ chirografari nu sunt terțiĭ persoane în privința convențiunelor încheiate de bună credință de debitorul lor, 194, 195, 221. – Ei sunt terțiĭ numai în privința actelor frauduloase făcute de debitorul lor, 195, 218, 221.—Dreptul creditorilor chirografari ai dăruitorului de a invoca lipsa de transcriere a donaţiunei, când ei au dobêndit un drept asupra acestui imobil, V. *Transcriere*, etc.

CULPA.—Singurele culpe de care respunde omul este culpa grea *(culpa lata)* şi acea uşoară *(culpa levis)*. Cât p. culpa cea mai uşoară *(levissima)*, ea nu există astăzi şi n'a existat nici în dreptul roman, de şi un text din Digeste vorbeşte de dênsa, 327, 396, 397, 415 n. 3, 502. V. şi t. VI, *Teoria culpelor*. V. *Delicte*.—Culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune nici o dată, ea trebuind să fie stabilită de acel care o invoacă, ori ce probă fiind admisă în această privinţă, 397 n. 4; 494 t. şi n. 1, 504 t. şi n. 3.—Culpa contractuală este din contra presupusă, 504 t. şi n. 3.—Această teorie nu este însă admisă de toţi autorii, 494 n. 1. V. *Delicte*.—Noţiunea culpei este în relaţie strênsă cu ideea de obligaţie, şi o persoană nu poate să fie în culpă, dacă n'a violat o obligaţie ci'i impunea legea (culpa delictuală) sau convenţia părţilor (culpa contractuală), 399, 400 t. şi n. 1; 449 n. 1.—Ori ce responsabilitate cere neaparat o culpă sau greşală, 425, 426.—Casurile în care omul poate fi responsabil independent de ori ce culpă. (L. minelor), 427 urm.—Culpa poate să consiste în sevêrşirea unui fapt *(culpa in committendo)*, sau în o simplă abstenţiune *(culpa in omittendo)*, 398.—Exemple de culpă *in omittendo*, 398 n. 2, 554.—Culpa causată prin simplă reticenţă, 400 n. 1; 412, 449 n. 4. V. *Daune*, *Delicte*. —Dacă există sau nu culpă de natură a atrage o responsabilitate, aceasta se apreciază de judecătorii fondului, 396 n. 1; 426.—Curtea de casaţie nu cercetează de cât dacă faptele apreciate în mod suveran de instanţele de fond, presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe, 427. V. *Delicte*.—La caz de culpă comună, adecă de câte ori atât autorul faptului cât şi victima lui sunt în culpă, judecătorul este autorisat a reduce suma daunelor la care autorul faptului urmează a fi condamnat, 422, 531 n. 3.—Aplicarea acestor principii la seducţiune, 142 n. 1; 422 n. 2 şi 466 n. 2.—Sunt casuri în care culpa comună aduce compensarea daunelor, de ex. în materie de concurenţă neleală, 422 n. 2 şi 458 nota. V. *Compensare*, *Concurenţă neleală*, etc.—Dacă culpa nu este însă comună, şi faptul resultă numai din greşala sau imprudenţa victimei, nu se datoreşte nici o despăgubire, 421 t. şi n. 3. V. *Delicte*.

CURATOR (Minor emancipat).—Responsabilitatea civilă care apasă asupra părinţilor copiilor minori ce locuesc cu dênşii nu apasă asupra curatorului minorului emancipat, 525.

CURATOR (Moştenire vacantă).—Curatorul moştenirei vacante a debitorului nu poate exercita acţ. pauliană, p. că această acţiune neaparţinênd debitorului nu poate să aparţie nici representanţilor sĕi, 240 n. 1. V. *Acţ. pauliană*.

CUSTODE.—Custodele este personal responsabil de actele sale, 433.—Responsab. portărelului p. custodele ales de dênsul, 433.

D.

DATĂ CERTĂ.—Toți creditorii a căror creanțe ar fi constatate pot să exercite drepturile debitorului lor, chiar dacă creanța lor n'ar avea dată certă, 213.—Pentru a putea însă exercita acțiunea pauliană, creditorii trebue să aibă un titlu anterior actului atacat, și acel titlu, dacă este sub semnătură privată, să fi dobêndit dată certă prin unele din mijloacele prevêdute de art. 1182, 213 n. 2; 242, 244, 245.

DATORII DE CONȘTIINȚĂ.—Despăgubirea prejudiciului causat, 138 n. 2; 468 n. 2. V. *Alimente.*

DAUNE INTERESE.—Este validă convenția prin care o parte ar fixa de mai înainte quantumul despăgubirelor ce ea ar datori celeilalte părți p. inexecutarea unei obligațiuni, 150.—Daunele cuprind atât perderea suferită de partea lezată cât și beneficiul de care ea a fost lipsită, 483. V. *Act. civila.*—Daunele pot fi causate prin un fapt positiv sau negativ, 398, 399.—Exemple de daune causate prin un fapt negativ *(culpa in omittendo)*, 398 n. 2.—Dauna poate fi causată și prin o simplă reticență, 400 n. 1; 412, 449 n. 4. V. *Culpă*, *Delicte*, *Reticentă*, etc. Dauna causată prin un fapt negativ nu este supusă reparațiunei de cât atunci când autorul abstențiunei sau inacțiunei era obligat, în virtutea unei legi, a veghea la conservarea dreptului altuia, 399; 400 t. și n. 1; 449 n. 1.—Casurile in care faptul ilicit nu dă loc la nici o daună (îndeplinirea unei oblig. legale; executarea ordinului unei autorități superioare), 400, t. și n. 4; 401. V. *Delicte*, *Ordin ilegal*, etc.—Legitima aparare, 423.—In asemene caz însă, acel care a dat ordinul va fi responsabil, dacă avea dreptul de a porunci, 401.—Dauna causată prin exercițiul unui drept nu dă în genere loc la despăgubire *(Qui suo jure utitur neminem lædit)*, 37, 38, 401, 469. — Exemple de drepturi legitime care nu dau loc la daune, 402, 403 nota. — Pentru aceasta însă acel care 'și exercită dreptul sĕu trebue să fie de bună credință și să nu aleagă anume și cu rĕutate mijlocul care ar putea să aducă altuia o daună *(Malitiis hominum non est indulgendum)*, 403 nota. — Restricții la principiul de mai sus. Casurile în care exercițiul unui drept poate da loc la daune, 402 urm.—Daune aduse prin exploatarea unui stabiliment public, 404. V. *Bal public*, etc. — Prin exloatarea unei case de toleranță, 405. V. *Casă de toleranță.*—Prin exploatarea unui stabiliment incomod, insalubru sau periculos, 405—407.—Prin aducerea unei contestații inaintea justiției, 407.—Prin facerea unui apel, recurs, etc. 408.—Prin o denunțare sau o plêngere, 408, 409. — Prin aducerea la îndeplinire a unei hotărîri, 409.—Prin o urmărire mobiliară sau imobiliară, 409, 410.—Prin un sechestru asigurator, 410.—Prin recomandațiuni sau informațiuni greșite, 412, 413.—Prin publicarea numelui unei persoane între faliți, între oamenii rei de plată, etc. 413, 414.—Prin delicte și quasi-delicte de presă, 414 t. și nota.

Prin lovirea vaselor. V. *Abordagiu.*—Prin fapte de resboiu, 418 urm. V. *Resboiu, Stat*, etc.—Prin faptul unei armate străine, 420, 421. V. *Armată străină.*—Prin culpa victimei, 421; 422.—Prin o scrisoare injurioasă, 452 urm. V. *Scrisori misive.* — Prin delictul de adulter, 390 t. şi n. 1; 451. V. *Adulter, Barbat*, etc. — Prin usurparea unui nume, 456 t. şi n. 2. — Prin usurparea unei firme comerciale, 456, 457.—Prin usurparea unui pseudonim, 457. — Prin violarea dreptului de proprietate literară sau artistică, 457. — Prin contrafacere şi plagiat, 457. — Prin concurenţă neleală, 457 n. 4; 458 nota. — Prin imitaţia frauduloasă a unei mărci de fabrică, 457, 458. — Prin funcţionariĭ şi prepuşiĭ Statului, 546 urm. V. *Stat.* — Prin manevrele militare, 551. — Prin funcţionariĭ comunelor, judeţelor, etc., 553 urm. — Prin un animal, 560 urm. V. *Animale*, etc. — Prin ruina unui edificiu, 574, urm. V. *Edificiu*, etc. — Prin greşala comună a ambelor părţi, 422. V. *Culpa comună.*—Prin seducţiune, 422 n. 2, 462 urm. V. *Seducţiune.*—Pin neţinerea unei promisiuni de căsătorie, 141 t. şi n. 1; 459 urm. V. *Căsătorie, Promisiuni de căsătorie.*—Causele în care neţinerea unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune, 460 urm.—Daunele une-ori pot fi datorite independent de ori ce culpă (L. minelor din 21 april 1895), 427 urm. —Casurile în care daunele nu sunt datorite de cât în caz de dol, 429 urm. V. *Acţ. recursorie civilă.* — Pentru ca despăgubirea să poată avea loc, trebue neaparat să existe o daună sau pagubă, 449. — Nu se poate în principiu cere despăgubire p. o daună necertă, posibilă şi eventuală, 449, 450.—Excepţie în privinţa acţiunei *damni infecti*, 581 urm.—Daunele pot fi indirecte, 450, 477. —Ele pot fi materiale, 450.—Sau morale, 450. Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1898, No. 23.—Exemple de daune morale, 451 urm., 458 urm., 462 urm.—In privinţa daunelor morale, mai vedi încă, p. 83 n. 1; 141 t. şi n. 2; 142, 390 t. şi n. 1; 450 t. şi n. 4; 405, 451, 458, 460, 478, 479, 485, 487, 488.—Acel care cere daune trebue, ca ori ce reclamant, să'şi dovedească reclamaţia sa şi quantumul daunelor suferite, 493.—Determinarea quantumului daunelor, 483 urm. V. *Acţ. civilă.* —Prescrierea acţ. în daune, 506 urm. V. *Acţ. civilă.*

DECORAŢII.— Este nulă ca întemeiată p. o causă ilicită convenţia prin care cineva s'ar obliga a plăti stăruinţele unui om influent spre a dobêndi decoraţiĭ sau alte favoruri, 138. V. *Funcţiuni publice.*

DEGRADAŢIUNI.—V. *Deteriorări.*

DELICTE SAU QUASI-DELICTE. — Definiţia delictului civil (fapt *voluntar şi ilicit* comis cu intenţie), 390. — Faptul licit nu poate constitui un delict, 390. — Definiţia delictului penal, 391. — Un delict civil poate să nu fie un delict penal, 391.—Şi *vice-versa*, delictul penal poate să nu fie un delict civil (ex. omor fără voe), 391. — Contravenţiile poliţieneşti nu constituesc un delict civil; ele pot însă să constituească un quasi-delict, 392. V. *Contravenţii.*— Unele fapte constituesc în acelaş timp şi un delict penal şi un delict civil (de ex. duelul), 392. V. *Duel.* — Definiţia quasi-delictului (fapt *ilicit* comis *fără intenţie* răutăcioasă), 393. Sistemul contrar în această privinţă a lui Zachariæ, admis şi de alţi autori, 393 n. 2.—Delictele şi quasi-delictele în dreptul roman, 393 n. 2. — Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte, 394 urm.—Elementele delictelor sau quasi-delictelor, 395 urm.—Necesitatea unei culpe, 395, 396. — Dacă există sau nu culpă, aceasta este o chestie de fapt, 396 n. 1 ; 433.— Autorul unui delict sau quasi-delict nu respunde de cât de *culpa lata* şi *levis*, 396, 397 ; 415 n. 3.—Culpa *levissima* nu'şi are, în adevĕr, fiinţă nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, 396, 397, 502 şi t. VI, *Teoria culpelor.* V. şi *Culpă.*— In ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune (397 n. 4; 494 t. şi n. 1 ; 504 t. şi n. 3), ci numai acea contractuală, 504 t. şi n. 3. — Această teorie nu este însă admisă de toţi autorii, 494 n. 1. V. *Culpă.*—Culpa poate să consiste în sevêrşirea unui fapt positiv *(culpa in committendo)* sau într'o abstenţiune *(culpa in omittendo)*, 398.— Exemple de culpe *in omittendo*, 398 n. 2; 554. — Culpa causată prin simplă reticenţă, 400 n. 1 ; 412, 449 n. 4. V. *Culpă*, *Delicte*, etc.—Pentru ca dauna causată prin un fapt negativ să deie loc la despăgubiri, se cere ca acela prin inacţiunea căruia ea a avut loc să fi fost obligat în virtutea unei legi la conservarea dreptului altuia, 399, 400 t. şi n. 1 ; 449 n. 1.—Faptul daunator nu dă loc la nici o respundere de câte ori el constitue din partea autorului sĕu îndeplinirea unei oblig. legale (400 t. şi n. 2), sau de câte ori actul s'a sevêrşit din ordinul legal a unei autorităţi superioare şi competente, la care se datorea supunere în ordinea ierarchică, în care caz, acel care a dat ordinul va remânea singur responsabil, 400 t. şi n. 4 ; 401. V. *Daune interese*, *Ordin ilegal*, etc.—Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la respundere, susţinênd că a lucrat în numele mandantelui sĕu, de la care ar fi primit asemene ordin, 401. V. *Mandat.*—Acel ce causează altuia o daună prin exerciţiul de bună credinţă a unui drept ce'i aparţine, nu este obligat a o repara *(Qui suo jure utitur, neminem lædit)*, 37, 38, 401, 469. V. *Daune.*— Acest principiu sufere însă excepţie de câte ori, prin exerciţiul unui drept, se trece peste mĕsura unei incomodităţi tolerabile, 402 t. şi n. 2, 403 t. şi n. 1. V. *Distanţe legale*, *Direcţia drumului de fer*, *Fântână*, *Ferestre*, etc.—Proprietarul trebue deci să întrebuinţeze dreptul sĕu în aşa mod în cât să nu jignească pe altul, 402, 403, 404.—Aplicarea acestui principiu făcută de jurisprudenţă, 404 urm. — Dauna adusă vecinilor prin exploatarea unui stabiliment public (bal, teatru, etc.), 404. V. *Bal public*, *Daune*, *Stabiliment public*, etc. — Faptul de a stabili şi de a exploata o casă de toleranţă, consti-

tue prin el însuş o culpă şi atrage respunderea antreprenorului pentru daunele materiale sau morale causate prin asemene fapt proprietarilor vecini, chiar dacă asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea competentă, 405 t. şi n. 1. V. *Case de toleranţă.*—Aceiaş soluţie este aplicabilă stabilimentelor clasificate ca periculoase, insalubre sau incomode, chiar autorisate conform legilor sau regulamentelor în vigoare, 405, 406 t. şi n. 1 ; 575 n. 2. — Pentru ca proprietarul stabilimentului să poată fi responsabil, inconvenientele produse trebue să fie de aşa natură în cât să nu poată fi tolerate şi să întreacă oblig. ordinare ale vecinătăţei, p. că altfel exercitarea ori cărei industrii ar fi cu neputinţă, 406, 407. V. *Stabilimente insalubre.* — Faptul de a întroduce o acţiune în justiţie sau de a se apara contra reclamaţiunei introduse de altul, cu toate că nu este de cât exerciţiul unui drept legitim, poate să constituească o culpă şi să deie loc la daune, de câte ori exerciţiul acţiunei constitue un act de rĕutate şi de rea credinţă, sau cel puţin un act de o eroare grosieră care echivalează cu dolul, 407 t. şi n. 2 ; 408. V. *Act. în justiţie, Apel, Oposiţie, Recurs.*— Aceiaş soluţie se aplică şi în privinţa dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare (apel, oposiţie, recurs, etc), spre a reforma o hotărîre, 408 t. şi n. 2.— In ori ce caz, o acţiune sau un apel temerar nu poate da loc la daune, dacă judecătorii nu constată din partea reclamantului rea credinţă, dol sau o greşală grosieră, 408. *Contrà.* Art. 751, § 5 Pr. genev.—Aceleaşi principii se aplică unei denunţări neadevarate făcută cu rea credinţă sau cu uşurinţă, 408, 409. —O plângere făcută cu bună credinţă nu supune însă pe autorul ei la daune, 409.—Aducerea la îndeplinire a unei hotărîri executorie provisor poate să supue pe acel care a executat-o la daune, la caz de infirmarea ei de instanţa superioară, 409.—Executarea unei decisiuni definitive nu supune însă la daune, chiar dacă în urmă, această decisiune a fost casată, remânênd însă să se restitue ceea ce s'ar fi plătit în baza unei asemene hotărîri, 409 n. 3.—O urmărire mobiliară sau imobiliară, de şi constitue exerciţiul unui drept legitim, totuşi poate da loc la daune în favoarea aceluia contra căruia ea s'a îndreptat, de câte ori asemene urmărire este doloasă, vexatorie şi exagerată, 410 t. şi n. 1. V. *Urmărire.*— Aceiaş soluţie este admisă în privinţa poprirei, sechestrului asigurator, etc. 410.— Faptul de a recomenda altuia cu rea credinţă sau cel puţin cu uşurinţă pe un impiegat necredincios sau pe un debitor insolvabil poate de asemene da loc la daune, 412.—Greşala informatorului poate să consiste nu numai într'o afirmaţiune, dar şi în o reticenţă, 412. V. *Daune, Reticenţă.*—Informaţiile greşite nu dau loc la nici o despăgubire, dacă ele au fost date de bună credinţă şi fără intenţiune doloasă, 413.—Responsabilitatea agenţiilor care obicinuit procură informațiuni în schimbul unei plăți, se apreciază cu o severitate mai mare, 413.—Faptul că informațiile au fost date în mod confidențial nu împedică acțiunea în daune, 413.—Faptul de a publica numele unei persoane între debitorii răi de plată, între falițî, între acei care au polițe protestate, atrage responsabilitatea autorului acestui fapt, chiar dacă informațiunele publicate ar fi exacte, 413 urm. 415. V. *Cambii*, *Falit*, etc.— Responsabilitatea autorului delictului sau quasi-delictului încetează când faptul daunator este resultatul unui caz fortuit sau unei forțe majore, 186, 329, 415.—Aplicarea acestui principiu făcută de lege și de jurisprudență. V. *Caz fortuit*, *suprà*, p. 639. —Pentru ca casul fortuit să scutească de respundere se cere însă ca el să nu fi fost provocat de autorul faptului, 330, 417.—Aplicarea acestui principiu la comodat, 417. V. *Comodat*, *Caz fortuit*, etc.—La direcția drumului de fer, 417, 418.—La proprietarii inferiori p. daunele aduse celor superiori, 418.—La acei care ar aprinde un foc pe câmp într'un moment de furtună, 418. V. *Incendiu*.— Faptele de resboiŭ nu dau loc în principiu la nici o responsabilitate, resboiul fiind un caz de forță majoră, 418, 419. V. *Caz fortuit*, *Resboiu*, *Stat*, etc.—Mesurile de prevedere luate înaintea începerei ostilităților nu constituesc fapte de resboiŭ, 419, 420. — Pagube causate de o armata străină, 420 t. și n. 2. — Ocuparea unei țări de o armată străina, 420, 421. — Persoana de la care se cer daune poate să se sustragă de la respundere, stabilind ca faptul se datorește exclusiv greșălei victimei, 421.—Dacă există însă culpă comună, atât din partea autorului faptului cât și din partea victimei, responsabilitatea se imparte între amêndoi și judecătorii pot reduce suma daunelor la care autorul faptului urmează a fi condamnat, 422. — Aplicarea acestui principiu la caz de abordagiu datorit căpitanilor ambelor vase, 423. —La caz de seducțiune, femeea nu are drept la daune de câte ori seducțiunea provine și din culpa ei, 422 n. 2; 466 n. 2.—Casurile în care daunele pot fi compensate la caz de culpă comună (concurență neleală), 422 nota 2; 458 nota.— Acel care a comis o faptă ilicită nu datorește nici o despăgubire dacă se găsea în stare de legitimă aparare, 423.— Prin aplicarea acestui principiu, acusatul achitat nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau representanții sei, 424.—Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat la daune de Curtea cu jurați, 424 n. 1. — Tribun. corecționale nu pot condamna pe prevenit la daune de câte ori el este achitat, putênd însă condamna la daune pe partea civilă către prevenitul achitat, 424 n. 1; 425 nota. V. și critica ce am făcut unei hotăriri contrare a C. din Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 24. V. *Parte civilă*, *Trib. corecționale*, etc. — Al doile element neaparat p. existența dilictului sau quasi-delictului este ca culpa să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere, ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 425, 426. — Curtea de casație nu cerce-

tează de cât dacă faptele presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe, 427.—De şi, în regulă generală, cererea în despăgubire nu poate fi admisă de cât atunci când există culpă, totuşi această regulă sufere o excepţie în privinţa minelor, 427, 428.—Al treile element p. existenţa delictului sau quasi-delictului, este existenţa unei daune, 449 urm. V. *Acţ. civilă*, *Daune*, etc.—Al patrulea element neaparat p. ca să existe delict sau quasi-delict, este ca faptul să fie ilicit sau nedrept, 468, 469. V. *Acţ. civilă*, *Daune-interese*, etc.—In fine, ultima condiţie pentru ca să existe delict sau quasi-delict este ca faptul să fie imputabil autorului sĕu, 469 urm.—Smintitul este în principiu iresponsabil, 470, 471.—Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil, 470 n. 2.—Intervale lucide, 471.— Iresponsabilitatea copilului care nu are nici o pricepere, 470.— Casurile în care copilul minor devine responsabil, 471.—Responsab. individului pus sub un consiliu judiciar, 471.—Responsabilitatea individului care ar comite un delict sau quasi-delict în stare de ebrietate, 471, 472. V. *Beţie*.—Responsabilitatea femeei măritate în privinţa delictelor sau quasi-delictelor sale asupra bunurilor sale dotale, 473—475.—Barbatul nu respunde asupra venitului fondului dotal p. delictele sau quasi-delictele femeei de cât când a fost complicele ei sau a tras foloase personale din faptul ilicit al femeei, 475—477.—Solidaritate în materie de delicte sau quasi-delicte, 489 urm., 491.— Admiterea acestei solidarităţi în dreptul străin şi în codul Calimach, 490 n. 2. — Aplicarea acestui principiu la închirierea unui imobil spre a se ţinea în el o casă de toleranţă, 491, 492. V. *Case de toleranţă*.—Aplicarea principiului solidarităţei la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict penal sau unei contravenţiuni, 492. — Tăinuitoriĭ nu sunt însă responsabili cu autoriĭ principali, 492, 493.—Acel care cere daune din causa unui delict sau quasi-delict trebue să'şi dovedească reclamaţia sa şi quantumul daunelor suferite, 493.—Culpa delictuală nu se presupune, în adevĕr, nici o dată, ci numai acea contractuală, 397 n. 4; 494 t. şi n. 1; 504. V. *Daune*, *Culpă*, etc.—Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un vecin, nu poate dobândi daune de la acest vecin de cât dovedind că focul a provenit din culpa sau imprudenţa lui, art. 1435 care stabileşte o presumpţie legală de culpă în favoarea proprietarului şi în contra chiriaşului ne fiind aplicabil în specie, 494, n. 3.—Acţiunea în despăgubire a unei daune causate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict, poate fi exercitată de creditori, în numele debitorului lor, 201 t. şi n. 4; 479. V. *Acţ. subrogatorie*.

DELICTE DE PRESĂ.—Ele pot da loc la daune morale, 452.—Prin excepţie la dreptul comun, juraţiĭ fixează ei înşişi quantumul daunelor suferite de partea lezată, 414 nota; 452. V.

Juraţi.—După jurisprudenţă, juraţii sunt singuri competenţi şi în materie de quasi-delicte de presă. Critica acestei jurisprudenţi, 414, 415 nota.— Prescrierea delictelor de presă, 452 n. 1.

DELICTE SILVICE.—Extragerea a ori cărei substanţe din pădurile Statului, precum argil, nisip, etc., constitue un delict silvic, 535 n. 1.— Simpla introducere a vitelor in pădurile Statului constitue un delict silvic, fără a fi trebuinţă de a se constata intenţia frauduloasă, 535 n. 1.— Forţa majoră face însă ca delictul să fie inexistent, 535 n. 1; 536 nota. V. *Caz fortuit.* — Circumstanţele uşurătoare sunt admise in materie de delict silvic, 392 n. 2. V. *Circumstanţe uşurătoare.*— Proprietarii vitelor întroduse intr'o pădure supusă regimului silvic respund civilmente de introducerea vitelor făcute de oamenii lor, 534, 535. –El nu respunde însă penaliceşte, cu toată părerea contrară a Curţei noastre supreme, 535 n. 1; 558 n. 5.—Despăgubirele civile resultând din un delict silvic trebuesc acordate în mod solidar, când delictul a fost comis de mai multe persoane, 492 n. 4.—Delictul silvic poate să dea loc la o chestie prejudicială, de câte ori se va susţinea cu o probabilitate oare care de autorul delictului că pădurea din care s'a tăiat lemne este proprietatea sa. Critica unei decisiuni pronunţate in sens contrar de Curtea din Iaşi, 510, 511 nota. V. *Chestie prejudicială.*

DENEGARE DE DREPTATE.—430. V. *Act. recursorie civila.*

DENTIŞTI.—Responsabilitatea lor, 446. Veḑi *Ofiţeri de sănătate, Medici*, etc.

DENUNŢARE.—Faptul de a face cu rea credinţă sau cel puţin cu uşurinţă o denunţare contra cuiva poate să dea loc la despăgubiri, 408, 409.

DEPOSIT.—Contract real, 16.—Nulitatea convenţiunei prin care un depositar ar face să-i se promită o sumă de bani p. a restitui obiectul depositat pe care el este obligat a'l restitui şi fără aceasta, 138. — Aplicarea art. 1393 la strămutarea dreptului ce deponentul are faţă cu depositarul, 185.—Dreptul de a primi un deposit nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, 207.—Validitatea clausei prin care s'ar fi stipulat ca depositarul să fie responsabil de ori ce culpă, 502 n. 2.

DESCOPERIRI DE MOŞTENIRE.—Este validă convenţia prin care cineva s'ar obliga a descoperi o moştenire deschisă în favoarea altuia, dacă moştenitorul nu avea nici o cunoştinţă despre dreptul sĕu, 150 t. şi n. 6.—Aceste convenţii se consideră de doctrină şi de jurisprudenţă ca contracte nenumite, 19 n. 1.

DESPĂRŢENIE. — Dreptul de a cere despărţenia fiind eminamente personal, nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, 208.—Căsătoria poate fi desfiinţată prin consimţĕmêntul mutual al soţilor, 160. — Este licită oblig.

unuia din soţi de a plăti o sumă de bani unui sfătuitor p. a'l asista în procesul de despărţenie, 150.—Producerea scrisorilor confidenţiale în justiţie în materie de divorţ, 454 nota. Vedi *Scrisori misive*.—Unul din soţi nu poate însă să ceară de la un birou telegrafic copie de pe o telegramă expediată de celalalt sau celuilalt soţ, acest drept aparţinênd numai procurorilor şi judecătorilor de instrucţie, 455 nota. V. *Adulter*, *Telegrame*, etc.

DESUETUDINE. — Sub legea veche era un mod de abrogare tacită a legilor, 489 n. 1.—Astăzi desuetudinea nu mai este un mod de abrogare a legilor, 489 şi t. I, partea 1, p. 11.—Legea constrêngerei corporale din 1864 este considerată ca căḑută în desuetudine, şi ca atare, nu s'a aplicat nici o dată, de şi n'a fost abrogată în mod expres prin o altă disposiţie a legiuitorului, 136 n. 5 ; 489 şi *tr. fr.*, p. 51 şi 347. V. *Constr. corporală*. V. şi nota în *Dreptul* din 1898, No. 23.

DETERIORARE (degradaţiune).— Stricarea sau perderea parţială adusă lucrului *(periculum deteriorationis)*, 187, 376 n. 4. V. *Risco-pericol*.

DETERMINAREA LUCRULUI (care face obiectul contractului). V. *Corp cert şi determinat*.

DIRECŢIA DRUMULUI DE FER.— Responsabilitatea ei pentru lipsa de bariere care să oprească trecerea trăsurilor sau pietonilor în momentul sosirei trenurilor, 399 nota.—Pentru transportul lucrurilor şi a persoanelor, 495 urm. V. *Cărăuş*.—Responsab. ei p. facerea unui puţ absorbitor care otrăveşte puţurile vecine, 402 nota.—Pentru incendiul causat prin scânteile locomotivei, dacă nici o culpă sau negligenţă nu poate fi imputată proprietarului incendiat, adecă dacă el a observat regulele de poliţie ordonate prin legea din 26 martie 1870 (art. 9 şi 13), 410 t. şi n. 4.— Pentru accidentele causate prin defectuositatea vagoanelor, 411.—Administraţia drumului de fer care a liberat călătorilor bilete p. o clasă oare-care, nu poate invoca drept caz de forţă majoră afluenţa călătorilor pe care, de altmintrele, ea era datoare s'o prevadă, 418 n. 1.—Responsab. ei pentru pagubele causate mărfurilor (avariĭ) prin caz fortuit, dacă aceste pagube au fost precedate sau urmate de o culpă fără care dauna n'ar fi avut loc, 417, 418.—Pentru greşălele comise de funcţionariĭ drumului de fer în exerciţiul funcţiunei lor, 418, 534, 549 t. şi n. 6 ; 550 nota.—Directorul general al drumului de fer fiind un prepus al Statului obligă pe acest din urmă prin delictele sau quasi-delictele sale, 549 n. 6 ; 550 nota.—Direcţia drumului de fer avênd sediul sĕu în Bucureşti, nu poate fi acţionată, în materie de acţiuni personale şi mobiliare, de cât la domiciliul sĕu, în Bucureşti, 363 nota şi *tr. fr.*, p. 325 n. 2. V. *Domiciliu*.

DISCUŢIUNE.—V. *Beneficiu de discuţiune*.

DISTANŢE LEGALE.—Acel care observând distanţele prescrise de lege, rădică cu bună credinţă pe proprietatea sa o clădire care impedică vederea vecinilor şi astfel depreciază valoarea imobilelor lor, nu datoreşte nici o despăgubire, 402 nota.

DISTRUGERE (de lucruri mobile sau imobile).—Delict penal.—Elementele acestui delict, 509 n. 2. — Casurile în care distrugerea poate să deie loc la o chestie prejudicială, 509 n. 2 ; 510 nota. V. *Chestie prejudicială.*

DIVIDENDE FICTIVE.—Restituirea lor de către societari, de câte ori societatea n'a realisat nici un beneficiu, 376.

DIVORŢ.—V. *Despărţenie.*

DOBÊNDĂ.—Judecătorii nu pot modifica dobênda stipulată de părţi într'un împrumut, afară de casul când ea ar ascunde o clausă penală, 136, 158. V. *Clausă penală, Imprumut.* — Regimul dobêndei în dreptul nostru, *tr. fr.*, p. 339—344.—Disposiţiuni privitoare la dobêndă în legile lui Moise, în Koranul lui Mahomet şi în legile noastre anterioare, *tr. fr.*, 339 urm.—Creditorul condamnat a readuce la masă sumele primite de la falit, datoreşte dobêndă din ḑiua plăţei lovite de nulitate, 378 n. 4. V. *Faliment.*—Inaplicarea art. 1544 *ab initio*, în privinţa dobêndei, la gestiunea de afaceri, 332.—Aplicarea art. 1544 *in fine* la gestiunea de afaceri. Inaplicarea art. 1550, 333, 340, 349, 353.— Art. 1550 nu este în principiu aplicabil gestiunei de afaceri de cât atunci când proprietarul a ratificat gestiunea, 333, 340. V. *Gestiune de afaceri.*

DOBROGEA.—Judecătorii mahometani din Dobrogea pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civilă, 429 n. 1. V. *Acţ. recursorie civilă.*—Primarii în Dobrogea fiind numiţi de Minister şi de prefect, nu se consideră ca prepuşi ai comunei, 556 n. 3.—Crearea persoanelor morale în Dobrogea, 540 n. 1. V. *Persoane morale.*

DOICĂ (mancă).— Responsab. medicului care n'a prevenit-o de boala de care era atins copilul ce'i s'a dat spre alaptare, 449 n. 4. — La aceiaş respundere este supus părintele care a dat la doică un copil bolnav de siphilis sau de altă boală contagioasă, 449 n. 4.—Doica este şi ea responsabilă către părinţii copilului pentru comunicarea unei boli contagioase prin alaptare, 450 nota.

DOL.—Nu se poate cineva scuti prin convenţie de respunderea care resultă din dolul sau reaua sa credinţă, 135 t. şi n. 3; 501, 502. V. *Rea credinţă.* — Casurile în care culpa p. a da loc la daune trebue să fie însoţită de dol, 429 urm. V. *Acţ. recursorie civilă.* — Dolul este un viciu al consimţêmêntului, 51, 55, 57. — Definiţia dolului după jurisconsultul Labeon, 68, 69.—Deosebire între violenţă şi dol, 66, 67, 79.— Motivele acestei deosebiri, 79, 80. — Codul Calimach pune cu drept cuvênt violenţa pe aceiaş linie cu dolul, 66, 80.—*Dolus bonus*, 69.—*Dolus malus* (singurul care mai există astăzi), 69. — Deosebire între dol şi fraudă, 69 n. 1. — Casurile în care dolul degenerează în un delict (înşălăciune), 70 t. şi

n. 1.—Dol positiv, 70.—Dol negativ, 71.— O simplă tăcere sau abstenţiune poate să constitue dolul, 71 t. şi n. 3, 72.— Informaţiunele greşite sau exageraţiunele comercianţilor nu constituesc dolul, 72. — Preţul cu care s'ar fi cumparat un lucru nu poate, în genere, din causa micimei lui, se fie considerat ca o consecinţă a dolului, 72, 73. — Dol principal şi accidental, 73 t. şi n. 1, 2. — Critica acestei distincţiuni înprumutată de la Pothier, 74.—Dolul este o chestie de fapt care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 74 n. 3; 82.—Dolul anterior şi posterior contractului, 75.— Dolul real (necunoscut în legea actuală), 75.—Condiţiile cerute p. ca dolul să atragă anularea contractului (trebue să emane de la una din părţile contractante), 76.—Casurile în care dolul emană de la o a treia persoană, 76 urm.— Dolul urzit de un mandatar legal sau convenţional dă loc la anularea contractului în contra mandantelui, 76 n. 1; 515 n. 2.—Casurile în care dolul emană de la ambele părţi contractante; inadmisibilitatea compensaţiunei, 77 nota. V. *Compensare.*— Casurile în care fiind mai multe părţi, dolul nu emană de cât de la una din ele, 78 nota.—Dovedirea dolului, 80, 81.— Un singur martur ar fi de ajuns, 81 t. şi n. 2.—Dovedirea dolului prin jurămênt, 81.—Dovedirea în contra unui act autentic, 81. — Casurile în care dolul este presupus, 80 n. 4. — Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului să mai cere încă ca el să fie *principal* şi *substanţial*, 82. — Dolul relativ la consimţămêntul uneia din părţi, 82, n. 3.— Dolul relativ la capacitatea părţei, 82 n. 3.—Dolul relativ la obiectul contractului, 83 nota. — Dolul relativ la causa contractului, 83.—Dolul nu se confundă cu eroarea, 83, 84.— Critica legei în această privinţă, 84, 85.—Sistemul codului Calimach este mult mai logic, 85, 86.—Sistemul Codului portughez şi altor legiuiri străine, 85 n. 1 şi 2.—Efectele dolului (anulabilitatea contractului—nulitate relativă), 87 urm. Ratificarea tacită sau expresă a actului anulabil, 87, 88.— Prescrierea acţiunei în anulare (10 ani), 88. — Prescrierea acţiunei în codul italian şi în alte legiuiri străine, în codul Calimach, etc., 88 n. 1. — Efectele anulărei în privinţa celor de al treile, 90, 91.—Casurile în care anularea p. dol nu se resfrênge asupra terţiilor, 91.

DOLIU (haine sau veşminte de doliu).— Creanţa femeei contra succesiunei barbatului p. hainele de doliu fiind insezisabilă, acţiunea nu poate fi exercitată de creditori în numele ei, 204.

DOMENIU PUBLIC. — Lucrurile care fac parte din domeniul public a Statului şi a comunelor, t. II, p. 416 urm., 424.— Drumurile de fer fac parte din domeniul public al Statului, 548 n. 3 şi t. II, p. 418, 419. V. *Drumuri de fer.*—Chiliele şi ori ce clădiri construite de călugări în afară de incinta monăstirei fac parte din domeniul privat al Statului, 548

n. 3. V. *Calugări*, *Chilii*, etc.— Lucrurile care fac parte din domeniul public al Statului sau al comunei fiind scoase din comerţ, nu pot face obiectul unei convenţiuni sau unei acţiuni posesorie, 118 t. şi n. 4. V. *Act. posesorie.*

DOMICILIU.— Convenţia prin care cineva s'ar obliga a nu 'şi schimba domiciliul fiind întemeiată pe o causă ilicită, este inexistentă, 137.—Domiciliul direcţiei drumului de fer (Bucureşti), 363 nota şi *tr. fr.*, p. 325 n. 2. V. *Direcţia drumului de fer*. V. în privinţa domiciliului, t. I. partea I, p. 262 urm.

DONAŢIUNE.—Donaţiunea este un contract solemn, 15, 286 n. 1.—Ea nu devine perfectă de cât prin acceptare, 243 n. 3. —Consimţêmêntul în această privinţă poate fi tacit, 43, 44 şi t. IV, p. 122.—Transcrierea donaţiunei bunurilor imobiliare în privinţa celor de al treile, 170 nota şi t. IV, p. 191 urm.—Dreptul creditorilor chirografari ai dăruitorului, care ar fi dobêndit vre un drept asupra imobilului dăruit de debitorul lor, de a opune lipsa de transcriere, chiar în casul când donaţiunea ar fi fost făcută cu titlu de dotă, C. Bucureşti, *Cur. judiciar* din 1898, No. 4.—Art. 952 fiind aplicabil şi la donaţiuni, dacă donaţiunea făcută unui incapabil n'a fost acceptată în mod regulat, anularea acceptaţiunei nu poate fi propusă de cât de incapabilul în folosul căruia ea o fost înfiinţată, 33 şi t. IV, p. 130 n. 2. —Revocarea donaţiunei p. neîndeplinire de sarcini, ingratitudine şi survenire de copiĭ, 160.— Dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni pentru ingratitudine nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, acest drept fiind *personalisim* dăruitorului, 208, 248, 249 şi t. IV, p. 268 t. şi n. 1. —Creditoriĭ nu pot de asemene să accepte donaţiunea în numele debitorului lor, 205, 224, 247 şi t. IV, p. 122 n, 3.— Creditoriĭ nu pot accepta donaţiunea nici în baza art. 975, 205, 224, 247 şi t. IV, p. 122 n. 3.— Ei pot însă să ceară anularea donaţiunei făcute de debitorul lor, 201.—Donaţiunea făcută de unul din soţi celuilalt prin contractul de căsătorie este un act cu titlu gratuit, 230 nota. — Injuriile grave aduse de donatar memoriei dăruitorului sevêrşit din viaţă, nu autorisă pe moştenitoriĭ acestuia să ceară revocarea donaţiunei, 480 şi t. IV, p. 268 t. şi n. 5.

DONAŢIUNI DE BUNURI VIITOARE.—V. *Instituţie contractuală.*

DONAŢIUNI ANTE NUPTIAS SAU PROPTER NUPTIAS (Presenturi făcute cu ocasiunea logodnei).—Donaţiunele sau presenturile făcute în vederea unei căsătoriĭ pot fi cerute înapoi de câte ori căsătoria nu are loc, 363 nota ; 387 n. 2.— Disposiţia codului german în această privinţă (art. 815 şi 1301), 363 nota ; 387 n. 2. V. *Logodnă.*

DONAŢIUNI DEGHISATE. —Validitatea lor după jurisprudenţă, 270 t. şi n. 2 ; t. IV, p. 160 urm. şi la autorităţile citate acolo, *adde* : Cas. fr. D. P. 97. 1. 584 şi Trib. Brăila

(Popescu-Cudalbu făcênd funcţiunea de preşed.) *Dreptul* din 1897, No. 33.—Critica acestei jurisprudenţi, 270 n. 2; t. IV, p. 164 şi *tr. fr.*, p. 450.

DONAŢIUNI MANUALE.—Validitatea lor, cu toată controversa ce există în această privinţă, 17 t. şi n. 1; 152 n. 1 şi t. IV, p. 138 urm.

DREPTURI CIVILE SAU POLITICE. — Nulitatea convenţiĭ prin care cineva s'ar obliga a nu'şi exercita drepturile politice, 137.

DREPT INTERNAŢIONAL.—Dificultăţile la care gestiunea de afaceri a dat loc în dreptul internaţional privat, 323, 342; 353—356. V. *Gest. de afaceri.*—Capacitatea gerantului, (statut personal), 353, 354.— Obligaţiile proprietarului, 358. — Efectele gestiunei de afaceri, 358.—Casurile în care ambele părţi aparţin aceleiaş naţionalităţi, 359.— Casul în care el aparţine la naţionalităţi deosebite, 359. — Competinţa trib. române în materie de gestiune de afaceri, 359, 360-362.— Prescrierea acţiunei *negotiorum gestorum*, 323.— Dreptul de retenţie, 343. — Dificultăţile la care a dat loc restituirea plăţei nedatorite în dreptul internaţional privat, 385, 386.— Abandonul vasului sau navlului din partea proprietarului; controversa la care această chestiune a dat loc în dreptul internaţional privat, 572 n. 1; 573 nota.—Leziune, 97.

DREPT INTERNAŢIONAL (Condiţiunea străinilor). — Străiniĭ sunt supuşi, în cât priveşte capacitatea lor, legilor lor personale, întru cât aceste legi n'ar fi contrare legilor de ordine publică şi bunelor moravuri din România, 354 t. şi n. 1; 355 t. şi n. 1.—Această regulă nu mai este aplicabilă străinului care, aflânduse în România, contractează cu un român fără a'şi arata starea sa civilă, inducênd astfel în eroare asupra capacităţei sale pe celaltă parte contractantă, 356 t. şi n. 1.—Codul Calimach şi codul austriac, 357 n. 1; 358 nota.— Statutul moştenirelor, 357 nota. Cpr. Trib. Corbeil. *Pand. Périod.*, 98. 5. 14. V. *Moştenire.*

DREPTURI LITIGIOASE. — Când dreptul este litigios, 31 n. 1.—Judecătoriĭ, membriĭ minist. public şi advocaţiĭ nu se pot face cesionari de drepturi litigioase de competinţa Curţei de apel in a cărei circonscripţie ei îşi exercită funcţiunele lor, 30, 31; 146.

DREPT OBICINUELNIC.—Dreptul obicinuelnic a perdut astăzi mult din însěmnătatea sa, şi judecătoriĭ nu se mai pot referi la obiceiuri de cât în casurile anume determinate de lege (art. 529, 532, 600, 610, 970, 980, 981, 1359, 1436, 1443, 1451, 1531, etc.), 292 n. 3.—Disposiţia expresă a codului austriac în această privinţă, 293 nota.— Soluţia contrară admisă de codul Calimach, 293 nota. — Codul de comerţ abroagă obiceiurile comerciale, 292 n. 3. — In caz de contrarietate între lege şi obiceiŭ, se va aplica legea, ear nu obiceiul, 293.—Violarea unui obiceiŭ nu poate da loc la casare, de cât dacă el este consacrat prin o lege positivă,

293. V. *Casare.*—In cât priveşte interpretarea unei convenţiuni, ea se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat (art. 980), 291, 292.

DREPTUL MUSULMAN.—Responsabilitatea p. delicte sau quasi-delicte, 565 nota.—Responsabilitatea medicilor, 565 nota.—Prescripţia în dreptul musulman, 283. V. *Prescripţie.*

DREPTUL DE RETENŢIE.—Drept real, t. II, 428 t. şi n. 3.—Dreptul de retenţie nu poate fi admis de cât în casurile anume statornicite de lege, 340 urm., 381 ; t. II, p. 467 t. şi n. 2 ; 484 t. şi n. 3 ; 509, 510 ; 615 nota ; t. III, p. 546, 547 şi *tr. fr.*, p. 212.—Dreptul internaţional, 342.—Dreptul de retenţie este consacrat în materie de comodat graţie unei greşeli de tipar, 342, 343, şi *tr. fr.*, 211 n. 1 ; 497. V. *Comodat.*

DREPTUL DE REÎNTOARCERE.—Dăruitorul poate să renunţe la dreptul de reîntoarcere stipulat în favoarea sa, aceasta nefiind un pact succesoral oprit de lege, 116.

DROGUIŞTI.—Nu pot vinde medicamente în dauna farmaciştilor, 458 nota. V. *Concurenţă neleală*, *Farmacişti*, etc.

DRUMURI DE FER.—Regulele de interpretarea convenţiunelor nu se aplică la concesiunele de drum de fer, 285.—Nici la convenţiunele încheiate între o companie de drum de fer şi proprietariĭ de usine p. stabilirea, construirea şi exploatarea unui drum de fer de interes local, 285 n. 1.—Drumurile de fer fac parte din domeniul public al Statului, 548 n. 2 şi t. II, p. 418, 419. V. *Domeniul public.*—Particulariĭ sunt obligaţi a nu avea acoperişuri de stuh, şindilă, pae, etc. sau de a face deposite de materiĭ inflamabile la o distanţă mai mică de 27 metri de la împrejmuirea liniei ferate ; (L. din 20 martie 1870, art. 9 şi 13), 410 n. 4. V. *Direcţia drumului de fer.*—Această oprire nu se aplică la depositele de cereale făcute în timpul strêngerei recoltelor, 410 n. 4.—Antreprenorul construirei unei liniĭ ferate respunde civilmente de daunele causate de lucrătoriĭ sĕi, aceşti lucrători nefiind de cât nişte prepuşi ai sĕi, 532.—Antreprenoriĭ de ori ce lucrări, şi prin urmare, şi de drumuri de fer sunt responsabili de lucrările executate, dacă aceste lucrări se dărâmă în totul sau în parte, sau ameninţă învederat dărâmarea din causa unui viciu de construcţiune sau unui viciu a pămêntului. Această responsabilitate încetează însă după 10 ani din ḑiua terminărei lucrărei, 434, 435 ; 507 n. 1.

DRUMURI MARI ŞI MICI (care sunt în sarcina Statului).—Fac parte din domeniul public, 118 şi t. II, p. 418. V. *Domeniul public*, *Drumuri de fer*, *Fortificaţiĭ*, *Fluviĭ*, *Uliţe*, etc.

DUEL.—Duelul este în acelaş timp un delict penal şi civil, 392.—Pedepsirea duelului în legea noastră, 392.—Duelul poate da loc la o acţiune în despăgubire contra omorîtorului, cu toate că acel omorît ar fi fost provocatorul duelului, 392 t. şi n. 3, şi la autorităţile citate acolo, *adde:* Pand. fr. Répert., *Duel*, 97 urm. Cas. fr. Pand. Chron., t. II (anii 1830-1844), 1. 166.—Marturii duelului care au făcut tot ce le stătea prin putinţă p. ca lupta să fie onorabilă şi leală, nu sunt pedepsiţi, 392, n. 3 şi la autorităţile citate acolo, *adde:* Cas. fr. secţiuni-unite, Pand. Chron., t. III, 1. 139. Trib. Ilfov (afacerea Filipescu-Lahovari), *Dreptul* din 1898, No. 23. *Curier. judiciar* din 1898, No. 12.—Soluţia contrară admisă în legea lui Mihail Sturza din 16 martie 1842, 393 nota.—Vedi în privinţa duelului, un articol a colegului nostru C. G. Disescu, în *Dreptul* din 1898, No. 36.

E.

EBRIETATE.—V. *Beţie.*

ECHITATE.—Aplicarea regulelor de echitate la interpretarea unei convenţiuni, 161 n. 1.

EDIFICIU.—Responsabiltatea civilă p. dauna care resultă din ruina unui edificiu sau altui lucru neînsufleţit, 574 urm.—Proprietarul unui edificiu este respundetor de dauna causată ori cărei persoane prin ruina edificiului, atunci când ruina se datoreşte unei lipse de întreţinere sau unui viciu de construcţiune, 575 urm.—Această responsabilitate nu există în privinţa celorlalte lucruri neînsufleţite de cât dacă lucrul a fost incorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinaţie, 575 n. 2.—Proprietarul poate însă fi declarat responsabil p. ori ce lucru neînsufleţit în baza art. 998 şi 999, 575 n. 2.—Interesul practic de a distinge aceste doue responsabilităţi, 575, n. 2.—In casul art. 1002, responsabilitatea proprietarului nu încetează de cât atunci câd el va dovedi că ruina edificiului se datoreşte unui caz fortuit sau unei forţe majore, 576 t. şi n. 4, 579. V. *Caz fortuit.*—După jurisprudenţă, el n'ar putea să se descarce de respundere chiar dovedind că 'i a fost cu neputinţă de a împedeca ruina, şi prin urmare, dauna, 576 t. şi n. 5. — Cu toate acestea, noul cod german (art. 836) admite soluţia contrară, 576, n. 5.—Recursul proprietarului în contra usufructuarului sau vêndĕtorului edificiului care 'i-ar fi ascuns viciul de construcţiune, 577. — Casul în care edificiul care ar fi causat pagube prin ruina sa ar aparţinea la mai mulţi proprietari; solidaritate, 578.—Dreptul roman nu admitea, în asemene caz, solidaritatea, 578.—Dacă mai multe persoane au suferit pagube din causa ruinei edificiului, fie care din ele nu va avea acţiune de cât pentru partea sa, 578 t. şi n. 3. — Art. 1002 nu se aplică de cât la edificiile a căror construcţie este terminată, nu însă şi la casurile în care ruina unui edificiu s'ar fi întâmplat în cursul clădirei sau reconstruirei sale, 578.—Proprietarul n'ar fi, în asemene caz, responsabil de cât dacă şi-ar fi reservat direcţiunea lucrărilor sau ar fi în culpă, 532 n. 1; 578, 579.—Acel care cere despăgubiri p. daunele causate prin ruina unui edificiu trebue să dovedească că această ruină este urmarea unei lipse de întreţinere sau a unui viciu de construcțiune, 579.—Responsabilitatea proprietarului va înceta însă dacă el va dovedi că ruina se datorește unui caz fortuit sau unei forțe majore, 576 t. și n. 4, 579. V. *Caz fortuit.*— Vecinii nu mai pot cere însă cauțiunea *damni infecti*, care era admisă în dreptul roman și în codul Calimach, 580. V. *Cautiunea damni infecti.*—Proprietarii amenințați de ruina unui edificiu au însă în dreptul actual exercițiul acțiunei *damni infecti*, cu toată controversa serioasă ce există în această privință, 580 — 583. V. *Acț. damni infecti.*—Regulele edictate de lege p. dauna causată prin ruina unui edificiu se aplică nu numai particularilor, dar și Statului, comunelor, etc. 548 t. și n. 3; 552, 557.

EFECTE DE COMERȚ. — Creațiune de efecte de comerț p. a dobêndi un credit închipuit (nulitate), 145.

EMANCIPARE.— Dreptul de a emancipa pe un copil minor fiind un atribut a puterei părintești, nu poate fi exercitat de creditorii părintelui, 204 n. 1; 249 și t. II. p. 54 n. 1. — Emanciparea expresă nu face să înceteze responsabilitatea părinților p. daunele causate de copiii lor minori ce locuesc cu dênșii, 520.—*Quid* în privința emancipărei tacite? 520. V. *Tată*, *Mamă*, etc.

EPITROP, EPITROPIE.—V. *Tutor*, *Tutelă.*

EROARE.—Viciu al consimțêmêntului, 46 urm.—Eroarea în legiuirele noastre anterioare, 45 n. 2; 46 nota.— Definiția erorei după Savigny, 47.— Casurile în care eroarea face ca convenția să fie *inexistentă* (eroare asupra naturei convențiunii; asupra obiectului convențiunii, *in ipso corpore rei*; asupra existenții causei obligațiunii), 47, 48. — Casurile în care eroarea face ca convenția să fie numai *anulabilă* (eroare asupra substanței obiectului convențiunii; eroare asupra persoanei, când nu s'a contractat *intuitu personæ*), 48 urm.— Sensul cuvêntului substanță, 49.—Casul în care eroarea substanțială emană numai de la una din părțile contractante, 49 t. și n. 2.—Eroarea viciază consimțêmêntul și în materie de contracte unilaterale, 49 n. 3; 50 nota.—Exemple de calități substanțiale împrumutate de la Pothier, 50.—De câte ori eroarea este substanțială, contractul este anulabil, fără a se distinge dacă ea este grosieră sau scusabilă, 50, 51.—Exemple de calități nesubstanțiale, 51, 54, 55. —Eroarea asupra persoanei, 51 urm.—Nu atrage anularea contractului de cât dacă s'a contractat în vederea unei anume persoane, *intuitu personæ*, 51, 52.—Casurile în care o transacție nu poate fi anulată p. eroare asupra persoanii (art. 1712), 52. Cpr. Trib. Bacău. *Curier. judiciar* din 1897, No. 44.— Casurile în care o căsătorie poate fi anulată p. eroare asupra persoanei (persoana *fisică*); nulitate relativă, 50, 203. V. *Căsătorie.*—Eroarea asupra numelui unei persoane nu atrage anularea contractului, 52 n. 3; 56.—Eroarea asupra calităților civile sau naturale a persoanei, 52 n. 3.—Eroarea asupra profesiunii persoanei cu care s'a contractat, 53.—Eroarea de drept sau de fapt produc acelaş efect, 53, 370, 371.—Casurile în care legiuitorul distinge eroarea de fapt de aceea de drept, 54 nota, 371.—Acel care invoacă eroarea trebue, ca ori ce reclamant, s'o dovedească, 54, 372.—Ori ce dovadă este admisă în această privinţă, 372. — Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţei convenţiuniĭ, 54 urm. —Eroarea asupra calităţilor nesubstanţiale, 54, 55.—Eroarea asupra calităţilor nesubstanţiale complicată cu dol, 55.—Eroarea asupra motivului convenţiuniĭ, 55, 56.—Deosebire între motivul şi causa convenţiuniĭ, 55 n. 5 ; 128, 129 ; 133 n. 2 ; 145 n. 4. V. *Causa conv.*—Eroarea asupra motivului convenţiuniĭ nu aduce anularea ei, *loco suprà cit.*—Aplicarea acestui principiu făcut de codul Calimach la testamente (art. 734), 56.—Casul în care eroarea asupra persoanei se complică cu dol, 57. — Eroarea asupra valoriĭ lucrului, 57.—Eroarea de calcul, 57.— Eroarea de condeiŭ, 57.—Eroarea nu se confundă cu dolul, 83 urm. V. *Dol.*—Efectele eroriĭ, (anularea contractului) ; nulitate relativă, 87.—Ratificarea expresă sau tacită a contractului anulabil, 87, 88.—Prescrierea acţ. în anulare (10 ani), 88. — Efectele anulăriĭ convenţiĭ în privinţa celor de al treile, 89 urm.— Sentinţa de anulare este oposabilă terţiului, dacă el a figurat ca parte în proces, 89.

EVICŢIUNE.—Vêndĕtorul nu se poate sustrage de la respunderea p. evicţiunea care ar resulta din un fapt al sĕu personal, 135.

EXPEDITORI.—Responsabilitatea lor când ei au omis de a informa pe cărăuş despre natura mărfurilor expediate, 398 n. 2 ; 390 nota.

EXPERŢI. — Responsabilitatea lor, 446, 447.

F.

FACTUM TUTORIS, FACTUM PUPILLI.—Aplicaţiunea acestei maximi, 28, 99, 194, n. 2. V. *Mandat.*

FALIMENT. — Falimentul nu există numai din ḑiua hotărîriĭ care'l declară, ci din ḑiua fixată de tribunal p. încetarea plăţilor, hotărîrea declarativă nefăcênd de cât să proclame şi să recunoască existenţa anterioară a falimentului, 309 n. 3. —Consecinţele care resultă din acest principiu în privinţa gestiuniĭ de afaceri a unui falit, *loco cit.* — Nulitatea plăţilor făcute de falit în urma sentinţei declarative de faliment, 246 n. 5.—Dreptul creditorilor de a exercita acţ. pauliană, 235, 236 nota ; 246 n. 5.—Creditorul condamnat a readuce la masă sumele primite de la falit, datoreşte dobênda din ḑiua plăţiĭ lovite de nulitate, 378 n. 4. V. *Dobêndă.*—Starea de faliment a debitorului face inutilă discuţiunea bunurilor sale p. exerciţiul acţ. pauliane, 223 n. 3. V. *Acţ. pauliană, Beneficiu de discuţiune, Insolvabilitate,* etc. — Dacă debitorul nu este în stare de faliment, prejudiciul nu se poate constata de cât prin urmărirea întregiĭ sale averi mobile şi imobile, 223. V. *Act. pauliană.*

FALIT.—Falitul remâne capabil în urma declaraţiuniĭ de faliment, sentinţa declarativă râdicându-i numai administraţiunea bunurilor sale, 30. V. *Capacitate.*—Faptul de a publica numele unei persoane între faliţi constitue din partea autorului acestui fapt o culpă care atrage condamnarea la daune, chiar dacă publicaţia nu s'a făcut cu rea credinţă, ci numai cu uşurinţă, 413 urm.—In cât priveşte inscripţiile ipotecare care se pot lua asupra bunurilor falitului, V. *Inscripţie ipotecară.*

FÂNTÂNĂ.—Acel care prin saparea unei fântâni pe proprietatea sa, tae, fără nici o intenţie doloasă, vinele de apă de care se folosesc veciniĭ, nu datoreşte nici o despăgubire, 402 nota.—Acel care face săpături pe fondul sĕu trebue însă să iee toate precauţiunele cerute de natura locului p. ca clădirele sau pămênturile vecinilor să nu să răsipească prin facerea unor asemene lucrări, 403, 404.

FARMACIE.—Dreptul străinilor de a dirija o farmacie, 405 nota şi *tr. fr.*, 35 n. 1. V. *Străini.*

FARMACIŞTI.—Numai ei pot vinde medicamente, 119, 458 nota. V. *Droguişti.*—Responsabilitatea farmaciştilor, 445.—Ei respund, ca comitenţi, şi de greşelele comise de eleviĭ lor, 445 n. 1 şi 536.—Obligaţia lor, în calitate de comercianţi, de a ţinea registrele prevĕdute de codul de comerţ, 536 n. 1.

FAPTE ILICITE.—Nulitatea convenţiĭ prin care cineva s'ar obliga a comite un fapt ilicit sau a se abţinea de a comite un asemene fapt, 138.

FEMEE MĂRITATĂ.—Femeea măritată este incapabilă, însă numai în casurile determinate de lege, 29.—Capacitatea femeiĭ măritate de a dispune prin testament, 29.—Femeea separată de bunuri; dreptul sĕu de a'şi administra averea parafernală, 29.—Capacitatea femeiĭ împuternicite de a face comerţ, 29. V. şi Dimitrie G. Maxim, în *Dreptul* din 1898, No. 30.—Incapacitatea femeiĭ măritate consistă în necesitatea de a dobêndi autorisarea barbatului sau a justiţiĭ, 29.—Casurile în care autorisarea poate fi dată de judecătoriĭ de ocol, 29 n. 4.—Anularea p. causă de incapacitate fiind relativă, numai femeea, barbatul sau moştenitoriĭ lor pot exercita acţiunea în anulare p. causă de incapacitate, 33.—Dreptul creditorilor femeiĭ de a cere anularea obligaţiunelor contractate de dênsa fără cuvenita autorisare, 203 t. şi n. 2.—Persoanele care au contractat cu o femee măritată nu pot să opue acestei din urmă incapacitatea sa, 33.—De câte ori femeea măritată va dobêndi anularea contractului p. causă de incapacitate, de atâte ori ea va trebui să restitue ească ceea ce'i a folosit personal (art. 1164), p. că nimene nu se poate înavuţi în detrimentul altuia, 34, 308.—Femeea măritată nu se poate obliga prin un quasi-contract de cât fiind autorisată conform legei, 308. — Ea se obligă însă prin delictele sau quasi-delictele sale fără autorisare, chiar asupra bunurilor sale dotale, 473—475 ; t. I, partea II, p. 103 și *tr. fr.*, p. 99 t. și n. 1.— Aceiaș soluție este admisă în privința crimelor și delictelor penale comise de dênsa, 475.—Ea nu respunde însă de delictele barbatului sêu, 516 nota.— Faptul femeei de a nu fi provocat interdicția barbatului nu constitue o culpă din partea ei, 516 nota. —Casurile în care femeea măritată se consideră ca avênd mandat de la barbatul sêu (cheltuelele casnice ale gospodăriei), 320 nota. V. *Mandat.* — Femeea măritată nu poate fi constrênsă prin forța publică a reintra în domiciliul conjugal, 486 nota.—Alte mijloace de constrêngere care s'au propus, în această privință, de doctrină și de jurisprudență și care toate sunt inadmisibile, 487, 488 nota. Cpr. și Alex. Degré, *Dreptul* din 1897, No. 30. —Dreptul femeii de a cere alimente de la barbat, cu toate că n'a provocat despărțenia, de câte ori barbatul o isgonește din domiciliul conjugal și refusă de a'i procura mijloace de existență, 487 nota.

FEREASTRĂ.—V. *Geam.*

FIDEJUSIUNE.— Contract accesor, 18. — Act cu titlu gratuit față cu debitorul și cu titlu oneros față cu terțiul care a contractat cu fidejusorul, 227 nota. V. *Acț. pauliană.*—Gerantul de afaceri poate garanta ca fidejusor datoriele contractate de stăpân, 313 n. 2.

FINE DE NEPRIMIRE.— Finele de neprimire care se pot opune acțiunii în daune (renunțare la acțiune), 513.—Stipularea unei clause de neresponsabilitate, 503, 514. V. *Clausă de nerespundere.*

FIRMĂ. —Usurparea unei firme comerciale, poate da loc la daune, 456, 457.

FLUVII (navigabile sau plutitoare). — Fac parte din domeniul public al Statului, 118 și t. II, p. 419. V. *Domeniu public, Râuri*, etc

FLUVII, (nenavigabile și neplutitoare).—Aparțin proprietarilor riverani, t. II, p. 421.

FOC.—V. *Comună, Incendiu, Pompieri*, etc.

FOC DE ARTIFICII.—Responsabilitatea comunii, 554. V. *Comună.*

FORȚĂ MAJORĂ. V. *Caz fortuit.*

FORTIFICAȚII.— Fac parte din domeniul public al Statului, 118 și t. II, p. 422.

FOTOGRAF.— Fotograful nu poate expune în public portretul unei persoane în contra ordinului și consimțementului ei, 412 și t. II, p. 440 t. n. 1.

FRAUDĂ.—Deosebire între fraudă și simulație, 269, 270.—Deosebire între fraudă și dol, 69 n. 1.

FRAUDĂ PAULIANĂ.—69 n. 1 ; 217 urm. V. *Acț. pauliană.*— Dacă este sau nu fraudă, aceasta e o chestie de fapt, 233.—

Frauda poate în tot-deauna să fie dovedită prin marturi şi presumpţiuni, 218, 235 urm. şi t. II, p. 650, 651.—Casurile în care frauda este presupusă, 235, 236 nota.

FRAUDA LA LEGE.—De câte ori există fraudă la lege, părţile contractante pot administra proba testimonială şi presumpţiunele, 133, 276 t. şi n. 1 şi t. IV, p. 170 t. şi n. 2. V. *Acţ. în simulaţie.* — *Contrà.* C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1897, No. 74.

FRAŢI.—Oblig. lor sub codul Caragea de a înzestra pe surorile lor chiar din propriul lor avut, 306 n. 3; t. III, p. 271 n. 1 şi *tr. fr.*, p. 155 urm. V. *Moştenire.*—Acest obiceiŭ al pămêntului, după care fraţiĭ moşteneau singuri averea părintească, cu îndatorire de a înzestra pe surorile lor, necunoscut în Molova şi chiar în pravila luĭ Matei Basarab, şi care pentru prima oară apare în condica pravilnicească a luĭ Ipsilant Vodă, nu ne vine de la popoarele slave, aşa precum pe nedrept a decis Curtea din Craiova, ci'şi are origina sa în dreptul germanic, 306 n. 3 şi *tr. fr.*, p. 156 n. 1.

FRICĂ (*Metus*).—V. *Violenţă.*

FRUCTE.—Restituirea lor. V. *Acţ. pauliană*, *Terţii*, etc.

FUNCŢIUNI PUBLICE.—Ce se înţelege prin funcţiuni publice, 120.—Portăreiĭ sunt adevaraţi funcţionari publici, de şi retribuiţi de părţi, 121.—*Quid* pentru secretarul unei comuni urbane sau rurale? 120 n. 3.—Funcţiunele publice sunt afară din comerţ, 120, 137 t. şi n. 3.—Nu se poate renunţa la dreptul de a fi funcţionar, 137.—Un funcţionar public nu se poate demite de funcţia sa p. bani, 120.—Legea fr. asupra pensiunelor civile din 1853 (art. 27) lipseşte de dreptul de pensie pe funcţionarul care'şi ar fi dat demisia primind în schimb o sumă de bani, 120 n. 1.—Este de asemene nulă, sau mai bine dis *inexistentă*, convenţia prin care cineva s'ar fi obligat a plăti stăruinţele unui om influent p. a dobândi funcţiĭ publice sau alte favoruri, 138. V. *Decoraţiĭ.*—Funcţionariĭ publici nu se pot face nici direct, nici prin persoane interpuse, adjudicatari averilor Statului ale căror vêndări se fac printr'ênşiĭ, 30.—Inaintea legei din 25 fevr. 1897, funcţionariĭ comunali şi judeţiani, erau în drept să ceară reţinerile ce li se făcuse din salariile lor, p. că asemene reţineri erau lipsite de causă, 131 n. 1; 386 n. 3.—Funcţionariĭ nu pot însă cere reţinerile făcute de comună, de câte ori ei au consimţit la facerea lor, asemene convenţie fiind valabilă între părţi şi având o causă licită. Cas. rom., 5 noemb. 1897. *Dreptul* din 5 martie 1898, No. 19. V. *Repetiţie.*—Funcţionariĭ căilor ferate şi acei sanitari (comunali sau judeţani); ei nu aveau acest drept şi nu'l au nici astăzi, 131 n. 1.—Funcţionariĭ creditelor şi a diferitelor persoane morale nefiind impiegaţi ai Statului, nici plătiţi din tesaurul public sau din altă casă publică, nu se pot folosi de dispoziţiile excepţionale ale legei Grădişteanu din 1 martie 1881, 121 n. 1. V. *Credit funciar.*

FURT CU MÂNA ÎNARMATĂ.—Se consideră ca un caz de forţă majoră, şi ca atare, scuteşte de respundere, 416, 533 n. 3. V. *Ospĕtătoriĭ, hangiĭ*, etc. — O simplă efracţie nu se consideră ca un furt cu mâna înarmată, 533 n. 3.

G.

GARANŢIE VOLANTĂ.—V. *tr. fr.*, 465.

GAZDĂ.—Persoanele care primesc copiĭ în gazdă spre a merge la şcoală nu sunt asimilate institutorilor. Ele nu sunt deci responsabile p. daunele comise de aceşti copiĭ de cât dacă se dovedeşte o culpă *in vigilando* din partea lor, 525 n. 5.

GEAM.—Comerciantul care pune la uşa sau fereastra magasiĭ sale un geam de lux, are drept, la caz de spargerea geamului, la dauna întreagă causată prin acest fapt, chiar dacă magazia sa s'ar găsi într'o uliţă strâmtă şi frequentată, ear nu la plata unuĭ geam ordinar, 402, 403 nota.

GENUS NON PERIT. — De câte ori o oblig. nu are de obiect un corp cert şi determinant *in ipso individuo*, ci o cantitate de lucruri determinate numai în specie, sau un *genus limitatum*, de ex. 100 kile grâu sau un cal, etc., perirea lucrului nu stânge obligaţia, p. că în tot-deauna asemene lucruri pot fi înlocuite prin altele. *Genus non perit* sau *Genera non pereunt*, 187.

GESTIUNE DE AFACERI. — Quasi-contract bilateral, 311 n. 2; 362 n. 3.—Definiţia acestui quasi-contract, 312.—Consideraţiuni generale, 312.—Gerantul trebuind să fie capabil, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligaţie, pentru că el nu poate să aibă voinţă, 308.—Aceiaş soluţie este aplicabilă femeiĭ măritate care ar gera afacerile altuia, fără a fi autorisată conform legei, 308. V. *Femee măritată*.—Persoanele incapabile care s'ar fi amestecat în afacerele altora ar fi însă responsabile de delictele sau quasi-delictele lor, şi ar fi supuse acţiunei *de in rem verso*, de câte ori ele ar fi realisat un folos oare-care, 308, 309.—Proprietarul sau stăpânul poate însă să fie incapabil, şi în ori ce caz, el va fi obligat către gerant, dacă gestiunea 'i-a adus foloase reale, 309.—Aplicarea acestor principiĭ la gerarea intereselor uniĭ comuni, 309. V. *Comună*.— Gestiunea afacerilor unui falit în urma datei fixate p. încetarea plăţilor, 309, n. 3. V. *Faliment*.— Actele principale pe care le poate face gerantul, 313 n. 2, 314 nota. — El nu poate să schimbe sau să denatureze lucrul, 313 n. 3,—Asigurarea clădirilor sau recoltelor proprietarului, 313 şi 2 ; 348 t. şi n. 1.—Asigurări colective contractate de un patron în folosul lucrătorilor sĕi, 313 n. 2. — Un *negotiorum gestor* nu poate representa pe cineva în justiţie, o procură legalisată fiind neaparată în această privinţă, 314 nota. V. *Procură*. — El poate însă face în numele stăpânului apel, oposiţie, recurs, etc., şi asemene acte vor folosi acestui din urmă, dacă el le a ratificat în lăuntrul termenului util, 314, 315 nota. Cpr. şi C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 12. V. *Apel*, *Oposiţie*, *Ratificare*, *Recurs*, etc. — Gerantul poate el să constitue o ipotecă în numele stăpânului? 347 n. 2. — Condiţiunile cerute p. ca să existe gestiune de afaceri, 313 urm. — Afacerile gerate trebue să fie ale altuia, 313 urm.—Nu există deci gestiune de afaceri când cineva 'şi a gerat afacerile sale propriĭ, credênd că gerează afacerile altuia, 316. — Casul când s'a gerat afacerele altuia, credênd că se gerează pe ale sale propriĭ, sau când credênd că se gerează afacerile lui A s'au gerat pe ale lui B, 316, 317, 324. — Casul în care cineva face trebile sale gerând şi afacerile altuia, 317. — O altă condiţie cerută p. ca să existe gestiune de afaceri, este intenţiunea şi lipsa de mandat expres sau tacit, 318. — Dacă proprietarul a cunoscut gestiunea, nu mai există gestiune de afaceri, ci mandat tacit, 318 t. şi n. 5. V. *Femee măritată*, *Mandat*, etc. — Casul când proprietarul cunoscênd gestiunea se opune şi, cu toate aceste, gerantul lucrează înainte, 319, 320, 321.— Nu există gestiune de afaceri de câte ori gerantul a lucrat cu intenţiune de a face o liberalitate, *animo donandi*, această intenţiune nepresupunênduse nici o dată, 322, 323.—Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate, 323.—Momentul care trebueşte avut în vedere p. a se aprecia utilitatea gestiunei, 336.—Acţiunele la care dă loc gestiunea de afaceri, 323.—Prescrierea acţ. *negotiorum gestorum*, 323.—Dreptul internaţional în privinţa prescripţiĭ, 323.—Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului, 323.—Casurile în care gestiunea de afaceri dă loc la acţiunea *de in rem verso*, 308, 309, 316, 321, 323, 324. V. *Acţ. de in rem verso.* — Oblig. care resultă din gestiunea de afaceri, 324 urm. — Oblig. gerantului către proprietar: 1° Continuarea şi sevêrşirea gestiuniĭ începute chiar în urma morţiĭ stăpânului, 325.—Casul în care gerantul a încetat din viaţă (caz neprevêdut de lege), 326 n. 1. — 2° Gerantul este obligat a da gestiuniĭ sale îngrijirea unui bun proprietar, 326, 327. — Responsabilitatea gerantului, 327 urm.— Casul în care gerantul respunde numai de dol şi, prin urmare, şi de *culpa lata*, 327, 328.—Casurile în care el poate să aibă o respundere mai mare *(culpa levis)*, 328. —Respunderea gerantului p. greşelele şi negligenţa substituitului sêu, 328, 329.—Casul în care mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaş proprietar, 329. — Gerantul nu respunde de casul fortuit de cât atunci când acest caz a fost consecinţa greşelei sale, 329, 330. V. *Caz fortuit*.— Art. 1566 nu este aplicabil gerantului de afaceri, 330, 331.—Ca ori ce cârmuitor a unei averi străine, gerantul trebue să deie socoteli de gestiunea sa, 331. — Socotelele trebue să fie întovărăşite de acte justificative, 331. — Art. 1544 partea 1 de la mandat este inaplicabil la gestiunea de afaceri, 332, 333.—Inaplicarea art. 1550, 333, 340. — Casul în care art. 1550 se aplică la gestiunea de afaceri, 333, 345.—Art. 1544 partea finală este însă aplicabil gestiuniĭ de afaceri, 334. V. *Dobêndă*. —Art. 1549 este de asemene aplicabil gestiuniĭ de afaceri, 339, 340.—Gestiunea de afaceri fiind gratuită, gerantul n'are nici o dată drept la un onorariu p. ostenelele sale, 335 t. şi n. 1 ; 350.—Mandatul este din contra gratuit prin natura, ear nu prin esenţa sa, 350. V. *Advocaţi*, *Mandat*, etc.—Obligaţiunele proprietarului sau stăpânului, 335 urm. — Plata cheltuelelor utile şi necesare, 237.—Cheltuelele necesare vor fi toate restituite gerantului, 337 n. 4 ; 338, 380.— Acele utile vor fi restituite numai în limitele folosului adus proprietarului, 337 n. 4; 338, 380.—Cheltuelele voluptuare nu se restituesc gerantului ; el poate însă să rădice îmbunătăţirele, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, 337 n. 4 ; 338, 339, 380. V. *Cheltueli*.—Gerantul nu poate să reţie lucrul proprietarului până la plata cheltuelelor utile şi necesare, p. că dreptul de retenţie fiind o mêsură excepţională, nu poate fi întins la casurile neprevědute de lege, 340, 381. V. *Drept de retenţie*.—Gerantul n'ar putea să exercite acest drept, chiar dacă el fiind străin, legea sa personală i l'ar conferi în termeni expreşi, 342. V. *Drept internaţional*. — O altă oblig. a proprietarului a căruĭ afaceri au fost bine administrate, consista în îndeplinirea oblig. contractate în numele sêu de gerant către cei de ai treile, 343.—Terţiul are deci o acţiune contra stăpânului, ear nu în contra gerantului, 343. — Casul în care terţiul a contractat direct şi personal cu gerantul, 343 n. 2.—Casul în care gerantul s'a obligat personal către terţiu, 344. — Ratificarea gestiuniĭ de afaceri de către stăpân sau proprietar, 344 urm.— Ratificarea echivalează cu un mandat, 311 n. 3 ; 344. — Ea poate fi expresă sau tacită, 545.—Proprietarul care ratifică trebue să fie capabil, 346. — Nu se cere însă ca şi gerantul să fie capabil în acel moment, nici să consimtă, p. că ratificarea este un act unilateral a voinţiĭ proprietarului, 346. —Efectele ratificăriĭ între gerant şi proprietar, 346. — Efectele ratificăriĭ în privinţa celor de al treile, 346, 347. — Stăpânul sau proprietarul nu este o terţie persoană în privinţa convenţiuniĭ în care gerantul a lucrat în numele sêu, 194. Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri, 326, 327 ; 335 n. 3, 339, 348 -353.

GIR. — Transmiterea proprietăţiĭ biletelor la ordin, cambiilor, etc, 183. V. *Bilete la ordin*, *Cambiĭ*, etc.

GRACIARE. —Nulitatea convenţiiĭ prin care cineva s'ar obliga a plăti stăruinţele unuĭ om influent p. a dobêndi graciarea, 138. V. *Decoraţiĭ*, *Funcţiunĭ publice*, etc.

GREFIERI. — Casurile în care ei sunt responsabili civilmente, 431, 432.—De câte ori ei sunt pasibili de daune şi de amendă, dauna se plăteşte înaintea amendei, 432.—Oblig. lor de a depune o garanţie, 432, t. şi n. 1; 550 n. 1.—Responsabilitatea lor penală, 431 n. 3.—Ei nu sunt supuşi acţ. recursorie civile, ci responsabilităţiĭ dreptului comun, 131.—Casurile în care Statul poate fi declarat responsabil p. grefieri, 550 t. şi n. 1. V. *Stat.*

GREŞALĂ.—V. *Culpă*, *Daune*, *Delicte*, etc.

H.

HAHAM.—Validitatea convenţiuniĭ făcută p. tăierea vitelor după ritul mosaic, 150.

HAINE DE DOLIU (dreptul femeii), 204. V. *Doliu.*

HANGIĬ.—Responsabilitatea lor. V. *Ospĕtători.*

HOTĂRÎRI JUDECĂTOREŞTI.—Pot fi dărâmate de creditori, dacă debitorul s'a lasat a fi condamnat in mod fraudulos, 204, 247, 248 n. 1. V. *Acţ. pauliană.*—Ele pot de asemene fi atacate în simulaţie, 279.—Hotărîrele judecătoreşti se interpretă după regulele relative la interpretarea convenţiunelor, 284.—Aducerea la îndeplinire a unei hotărîri executorie provisor poate supune la daune pe acel care a executat-o, la caz de infirmarea acestei hotărîri, 409.—*Quid* în cât priveşte executarea unei decisiuni definitive care, în urmă, a fost casată, 409 n. 3. V. *Daune*, *Delicte*, etc.—Hotărîrele judecătoreşti pronunţate în materie de alimente n'au puterea lucrului judecat şi pot fi schimbate, de câte ori s'au schimbat împrejurările existente în momentul pronunţărei lor, 306 n. 1 şi *tr. fr.*, 306. V. *Alimente*, *Lucru judecat*, etc.—Hotărîrele pronunţate de tribunale între săteni în privinţa vêndărilor sau schimburilor de pămênt rural sunt definitive şi executoriĭ, fără drept de apel sau de recurs în casaţie, 125.—Executarea hotărârelor străine în ţară şi a hotărîrelor române în străinătate, 426 n. 1; t. I, partea 1, p. 192 urm. şi mai cu samă *tr. fr.*, p. 378 urm.—Tribunalele nu pot pronunţa o hotărîre condiţională. V. t. VI, explic. art. 1008, 1009. Cpr. T. Huc, VII, 250, p. 334.

I.

IEPURI DE CASĂ SAU DE MOSC.—Imobile prin destinaţie, t. II, p. 393.—Responsabilitatea proprietarului p. daunele causate de aceste animale, 561 n. 1. V. *Animale.*

IMOBILE PRIN DESTINAŢIE.—V. t. II, p. 387 urm. Cpr. Tribun. Roman (Al. Franc făcênd funcţiunea de preşed.) *Dreptul* din 1898, No. 30.—Responsab. proprietarului unui edificiu p. dauna causată prin stricarea lucrului mobil incorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinaţie, 575 t. şi n. 2. V. *Edificiu*, *Maşină cu aburi*, etc.

IMOBIL DOTAL.—Inalienabilitatea lui nu mai este astăzi de ordine publică, părţile putênd stipula alienarea lui prin contractul de căsătorie, 122, 123.—Imobilul dotal este alienabil p. delictele sau quasi-delictele femeei, 473, 474 t. şi n.

2. — Pentru delictele penale sau crimele comise de femee, 475. V. *Femee măritată*.—Inalienabilitatea imobilului dotal în urma separaţiuniĭ de patrimoniĭ, 475 n. 5; 476 nota şi *tr. fr.*, p. 101 urm. Cpr. şi Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 30. V. *Separ. de patrimoniĭ*. — Dreptul de a înstrăina imobilul dotal spre a procura alimente familiei nu poate nici într'un caz fi exercitată de creditoriĭ femeiĭ, chiar de acei a căror creanţă presintă un caracter alimentar. Cas. fr. *Dreptul* din 1898, No. 7. V. *Acţ. subrogatorie*, *Alimente*, etc.

IMOBIL RURAL.— Incapacitatea străinilor de a dobândi asemene imobile, chiar prin moştenire testamentară sau ab-intestat, V. *Străini*.— Străiniĭ au ei dreptul la partea lor în bani? 122 n. 2; 277 nota. V. *Străini*.

IMPĂRŢEALĂ.—Nulitatea unei împărţeli în care a figurat un minor nu poate fi atacată pentru lipsă de forme de cât de minor, representanţiĭ sau moştenitoriĭ sĕi, 33 n. 1.—Dreptul creditorilor de a cere împărţeala în numele debitorului lor, 200 n. 3. V. *Acţ. subrogatorie*. — Creditoriĭ care n'au intervenit la împărţeala făcută de debitorul lor n'o pot ataca prin acţ. pauliană, 250, 251 t. şi n. 1 şi t. III, p. 604.—Casurile în care creditoriĭ neoponenţi pot să revoace împărţeala sevêrşită de debitorul lor, 251 t. şi n. 2. şi t. III. p. 605. — Dărâmarea împărţeliĭ fictive prin acţiunea în simulaţie, 251, 279 şi t. III, p. 605.

IMPENSE.—V. *Cheltueli*.

IMPRUMUT.—Nulitatea convenţiuniĭ prin care într'un contract de imprumut sau de munci agricole (prestaţiune în natură), s'ar stipula o clausă penală fie chiar deghisată, 136, 158.

INCAPACITATEA (de a contracta). Capacitatea este regula generală, ear incapacitatea excepţiunea, 24, 25.—Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta, 25 urm., 28 urm. V. *Capacitate*.—Sancţiunea incapacităţiĭ de a contracta—Nulitate relativă, 32 urm. — Creditoriĭ pot să exercite în numele debitorului lor acţiunele în anulare p. causă de incapacitate, fie că incapacitatea ar proveni din minoritate, interdicţie sau din lipsa de autorisare maritală, 203 t. şi n. 2. V. *Capacitate*, *Acţ. subrogatorie*, etc.

INCENDIU.—Acel care aprinde un foc pe câmp într'un moment pe când vêntul este mare, respunde de comunicarea focului la recoltele sau casele vecinilor, afară de casul când el a luat toate mĕsurile trebuitoare p. ca focul să nu să comunice sau când comunicarea lui se datoreşte unei furtuni subite, adecă unui caz fortuit la care nimene nu se putea aştepta, 418 t. şi n. 4. V. *Caz fortuit*.—Disposiţiile dreptului musulman în această privinţă, 565 nota.—Proprietarul lezat prin incendiul provenit de la un vecin nu poate dobêndi daune de la acest vecin de cât stabilind culpa sau negligenţa sa, art. 1435 de la contractul de locaţiune, care stabileşte o presumpţiune de culpă în contra chiriaşului, nefiind aplicabil în specie, 494 n. 3, V. *Delicte*.—Stăpânul respunde de incendiul causat de servitoriĭ seĭ în exerciţiul funcţiuniĭ lor, 530.—Aceiaş responsabilitate incumbă unui antreprenor de lucrări p. incendiul causat de lucrătoriĭ seĭ; proprietarului sau arendaşului unei moşiĭ p. focul comunicat recoltelor vecinilor prin imprudenţa oamenilor intrebuinţaţi de dênsul, 530 n. 4.—Responsabilitatea comunei p. degradările comise de pompieri cu ocasiunea stêngerei unui foc, 554, 555. V. *Comună*, *Pompieri*, etc.—Distincţiunea foarte juridică făcută în această privinţă de Curtea de Casaţie din Francia, 555, 556.

INDUSTRIE.—V. *Comerţ*.

INCHIRIERE.—V. *Arendă*.

INFORMAŢIUNI GREŞITE.—Informaţiile greşite date de bună credinţă de una din părţile contractante nu constituesc un dol de natură a produce nici anularea contractului, nici o acţiune în daune 72, 413.— Faptul de a da informaţiuni greşite cu rea credinţă sau cu uşurinţă p. a recomenda altuia pe un impiegat necredincios sau pe un debitor insolvabil, constitue culpă care supune pe autorul acestui fapt la daune, 412.—Greşala poate, în asemene caz, să consiste în o simplă reticenţă, 412. V. *Reticenţă*.—Faptul de a da informaţiuni greşite se apreciază cu o severitate mai mare de câte ori el emană de la o agenţie care procură obicinuit informaţiuni în schimbul unei sume de bani ce primeşte drept resplată a ostenelelor sale, 413. V. *Agenţii*, *Delicte*, etc.

INŞĂLĂCIUNE.—Dol penal; Elementele inşălăciunei, 70 n. 1.

INSCRIPŢIE IPOTECARĂ.—Gerantul de afaceri poate să iee o inscripţie ipotecară în numele stăpânului, 313 n. 2.—Inscripţia ipotecară luată de creditoriĭ unui falit în virtutea unui titlu recunoscut valabil, nu e presupusă făcută în frauda creditorilor, dacă ea a fost luată înaintea sentinţei declarative de faliment, 236 nota.—Inscripţia este însă nulă şi fără nici un efect faţă cu masa credală, dacă ea a fost luată în urma declaraţiuniĭ de faliment, chiar p. o datorie anterioară, 236 nota.—O inscripţie perimată n'ar putea de asemene fi reinoită în urma declaraţiuniĭ de faliment, 337 nota.

INSOLVABILITATE.—De câte ori debitorul se găseşte în stare de insolvabilitate notorie, discuţiunea bunurilor sale devine inutilă p. exerciţiul acţ. pauliane, 223 n. 3. V. *Acţ. pauliană*, *Beneficiu de discuţiune*, *Faliment*, etc. — Pentru ca acţiunea pauliană să poată fi exercitată, creditoriĭ trebue să dovedească insolvabilitatea debitorului şi că această insolvabilitate resultă în totul sau în parte din actul atacat, 222. — Dacă debitorul nu este în stare de insolvabilitate notorie, prejudiciul sau paguba nu se poate constata de cât prin urmărirea averiĭ sale întregi, mobile şi imobile, 223. V. *Acţ. pauliană*.—Plata sau garantarea uneĭ datoriĭ neexigibile făcută din un necomerciant nu poate fi atacată prin acţiunea pauliană, cu toate că creditorul ar fi cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului sĕu, 246. —*Quid* în privința plăților făcute de un comerciant falit? 246 n. 5. V. *Faliment*.

INSTITUȚIE CONTRACTUALĂ.—Contract solemn, 15. — Admiterea ei în legislația actuală ca pact succesoral permis, 117 t. și n. 3; t. IV, p. 751 urm. și *tr. fr.*, p. 179 n. 1 și 496 t. și n. 1.

INSTITUTORI.—Ce se înțĕlege prin institutori, 525.— Responsab. lor p. elevii care se găsesc sub privigherea lor, 525, 526.—Combaterea acestiĭ presumpțiuni de culpă prin dovada contrară, 526. V. *Artisani*.

INSTRĂINĂRI (făcute de debitor în urma publicațiuniĭ de vêndare). Nulitatea lor de drept, 234 n. 1; 235 nota.—Prin înstrăinare se ințĕlege și acea indirectă, precum ipoteca, 235 nota.—Instrăinare parțială (concesiune de drepturi reale), usufruct, servitute, etc., 235 nota.

INTĂRḑIERE.—Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditoriĭ sĕi n'are nevoe de a fi pus în întărḑiere să 'și exercite însuș drepturile sale, 213 t. și n. 4.—Punerea în întărḑiere fiind asimilată culpei debitorului, face pe acesta să sufere perderea corpului cert și determinat, 193. V. *Risco-pericol*. — In materie de delicte sau quasi-delicte, daunele sunt datorite independent de ori ce punere în întărḑiere, p. că omul este în tot-deauna în întărḑiere de a nu aduce altuia o pagubă, 484.

INTERDICȚIE JUDECĂTOREASCĂ SAU LEGALĂ.—Incapacitatea interḑișilor, 28, 29. — Faptul femeiĭ de a nu fi cerut interdicția barbatului sĕu smintit, nu constitue nici o culpă din partea ei, 516 nota. — Interdicția judecătorească sau legală a tatălui face ca mama să fie responsabilă de delictele sau quasi-delictele copiilor sei minori ce locuesc cu dênsa, p. că, în asemene casuri, ea exercită puterea părintească, 518, 519.

INTERPRETAREA (legilor) 284, 302 n. 1.
— hotărîrelor, judecătorești, 284.
— testamentelor, 284, 286 n. 1; 302 t. și n. 1; 289, 290, 297 și t. IV, p. 494 urm.
— contractelor de asigurare pe viață, 284.
— contractelor de asigurare maritimă, 292.
— actelor solemne, 286 n. 1.
— actelor nesolemne, 286 n. 1.
— contractelor de întreprindere de lucrări publice, 285.
— concesiunelor acordate de o autoritate publică, 285.
— convențiilor, 283 urm. V. *Contracte*, *Convenții*.
— tratatelor internaționale, 291 n. 5.
— transacțiunelor, 300, 301.

INTERVAL LUCID.— Interḑișii sunt loviți de o presumpție de insanitate de spirit, chiar în privința actelor sevêrșite în un interval lucid, 28. 32.—Responsabilitatea smintitului p. actele severşite în un interval lucid, 471.

INTERVENŢIE. — Dreptul creditorilor de a interveni în exerciţiul drepturilor debitorului lor, 200 t. şi n. 3; 213.

INTERVENŢIE FORŢATĂ.—*tr. fr.*, 321 n. 1.

INTREPRINDETORI DE LUCRARI PUBLICE SAU PRIVATE.—Responsabilitatea lor p. dărâmarea lucrărilor făcute din causa unui viciu de construcţie sau a pămentului, 434, 435.—Când încetează această responsabilitate, 435, 507 t. şi n. 1, 508. — Responsabilitatea lor p. daunele causate de lucrătorĭ ce întrebuinţează, 530 n. 4. 531, 532. V. *Incendiu.* — Responsabilitatea lor civilă şi penală p. accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea materialului sau neiluminarea găurilor sapate pe strădi sau pieţe publice, 411, 412.— Proprietarul care a însărcinat pe un întreprindetor de lucrări de a face reparaţiĭ nu respunde de daunele causate prin faptul lucrătorilor întrebuinţaţi de cât daca el a comis o culpă sau 'şi a reservat direcţia lucrărilor, 532 n. 1 ; 578, 579.—Nulitatea clausei proibitive dintr'un contract p. întrepridetor de a recurge la instanţele judecătoreşti, în casurile când el ar fi împedecat de drepturile concedate prin contract, 146, t. şi n. 2.—Interpretarea contractelor de întreprindere de lucrări publice, 285.

INTREŢINERE (Lipsa de întreţinere).—Responsabilitatea p. dauna care resultă din un lucru neinsufleţit, V. *Edificiu.*

INVĂŢĂTOR.—Dacă o învăţătoare poate dobêndi pământ rural prin contracte de vindere cumparare, 124 n. 3.—Invăţătorĭ pot însă dobêndi asemene pământuri, 123 n. 2. V. *Pământ rural.*

IPOTECĂ.—Contract solemn, 15, 286 n. 1 ; 347 n. 2.—Contract accesor, 18. —Nu se poate stipula trecerea imobilului ipotecat de drept la creditor, fără intervenţia justiţiei, 139. — Creditorĭ pot să ceară anularea ipotecĭ constituite de debitorul lor către un alt creditor, 202, 246.—Numai persoanele capabile de a înstrăina un imobil pot a'l ipoteca, 235 nota.—Ipoteca constituită prin un act de donaţiune este un act cu titlu gratuit, 226 n. 4.—Casurile în care ipoteca este un act cu titlu oneros, 227 nota.—Ipoteca nu poate fi constituită de cât în baza unui mandat autentic din partea ambelor părţi, 347 n. 2 şi *tr. fr.*, p. 457 n. 1. V. *Procură.*—Sub codul Caragea, un simplu mandat legalisat de autoritatea administrativă sau poliţienească era suficient, 347 nota.— Gerantul de afaceri nu poate constitui o ipotecă în numele stăpânului sau proprietarului, 347 n. 2.

IPOTECI VOLANTE.—V. *Garanţiĭ volante.*

J.

JUDECĂTORI. — Nu se pot face adjudicatari de drepturi litigioase de competinţa Curţei în a cărei circomscripţie îşi exercită funcţiunele lor, 30, 31.— Responsabilitatea judecătorilor, 429 urm. V. *Acț. recursorie civilă.*— Judecătoriĭ mahometani din Dobrogea sunt şi ei pasibili de această acţiune, nu insă şi judecătoriĭ tribun. militare, 429 n. 1—Judecătoriĭ nu se consideră ca prepuşi ai Statului, 550 n. 4.

JUDEŢE.—Persoană morală, 557.—Responsabilitatea judeţelor p. greşelele comise de prepuşiĭ lor în exerciţiul funcţiuniĭ ce li s'a incredinţat, 437, 557.

JURĔMENT. — Dovedirea dolului prin jurĕmêntul părţiĭ de la care el emană, 81. — Dovedirea fraudei la lege prin jurĕmênt, 276, 277 nota. — Preoţiĭ trebue să jure de câte ori jurĕmêntul le este deferit sau referit, canoanele bisericeşti, după care simpla afirmare a preotului echivalează cu un jurĕmênt, fiind abrogate în această privinţă, *tr. fr.*, 438, 439 şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1897, No. 81. — Jurĕmênt *more judaico*, *tr. fr.*, 436 urm.—Pentru celelalte chestiuni controversate la care jurĕmêntul a dat loc, V. tratatul nostru în limba franceză, p. 424—442.

JURAŢI. — Nu pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie, 429 n. 1. V. *Acț. recursorie civilă.* — Fixarea quantumului despăgubirelor în materie de delicte de presă, 414 nota; 452. V. *Delicte de presă.*

K.

KORANUL LUI MAHOMET, 81 n. 2; 565 nota şi *tr. fr.*, p. 163, 339 n. 1 şi 407 n. 2.

L.

LEGATE (interpretarea lor), 302 n. 1. V. *Interpretare*, *Testamente*, etc.—Transcrierea lor, 169 n. 2 şi t. IV, p. 603. — Creditoriĭ pot să accepte un legat în locul şi în numele debitorului lor, 206 şi t. IV, p. 504.

LEGI.—Interpretarea lor, 284, 302 n. 1 şi t. I, partea I, p. 12 urm.—Oblig. care decurg din lege, 7, 8; 304 t. şi n. 4; 305, 309. V. *Obligaţiĭ.*

LEGI STRĂINE.—Legile străine apreciânduse în mod suveran de judecătoriĭ fondului, violarea unei legi străine nu este un mijloc de casare, 157, t. şi n. 2 şi *tr. fr.*, p. 290, 291. Cpr. Cas. rom. (afacerea Zappa). *Dreptul* din 1898, No. 32 şi *Cur. judiciar* din 1898, No. 15. Vedi şi Cas. fr. *Pand. Périod.*, 98. 5. 8 şi 16. V. *Casare.*—Aplicarea legilor străine în materie de statut personal de câte ori ele nu sunt contrare ordinei publice şi bunelor moravuri, 353, 354. V. *Dreptul internaţional.*—Aplicarea lor din oficiu, *tr. fr.*, 230 şi t. I, partea I, p. 79 urm.

LEGITIMĂ APĂRARE. — Autorul unui fapt daunator este la adăpost de ori ce respundere de câte ori, în momentul causărei prejudiciului, el se găsea în stare de legitimă apărare, 423.—Acusatul achitat p. că era în stare de legitimă aparare nu poate deci fi condamnat la daune, 424. — Dacă însă acusatul nu era în stare de legitimă aparare și Curtea constată o culpă în contra lui, el de și achitat prin verdictul juraților, poate fi condamnat la daune către partea civilă, 424 n. 1. —Tribunalele corecționale neavênd însă competința excepțională pe care o au Curțile cu jurați nu pot condamna pe prevenit la daune de câte ori el este achitat, ci numai atunci când este condamnat penalicește, 424 n. 1, 425 nota, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Cas. fr. *Pand. Périod.*, 91, 1, 44 și critica ce am făcut unei decisiuni în sens contrar a Curții din Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 22 și 24. V. *Daune*, *Parte civilă*, *Tribunal corecțional*, etc. —Complicele femeei adultere surprins în flagrant delict de barbat, care, apărându'și viața, ucide pe acest din urmă, poate sa invoace excepția de legitimă aparare, 425. V. *Adulteriu.*— Nu numai apararea sa proprie dar și a altor persoane poate să constitue o legitimă aparare, 425.

LEZIUNE. — Ea nu este, în privința persoanelor capabile, un viciu al consimțêmêntului, 91 urm.— Ea nu exista în materie de vêndare, 15, 94 și *tr. fr.*, p. 47 n. 2; 177, 190; 241, 242; 445, 496, etc.—Nici în materie de împărțeală, 92 93 și t. III, p 633 urm.— In materie de transacțiune, 94 n. 1. — Casul excepțional în care majorul poate sa invoace leziunea (anularea acceptărei unei moșteniri), 95 urm, 371 și t. III, p. 330 urm. — Origina acestei excepțiuni, 96.— Dreptul internațional în materie de leziune, 97, și *tr. fr.*, 445.—Leziunea în privința minorilor (art. 951, 1157 urm.) v. t. VI.

LEMNARI.— V. *Zidari.*

LICITAȚIE PUBLICĂ. —Nulitatea convenții facute cu scop de a specula asupra licitațiilor publice și de a departa pe concurenți, 144 t. și n. 4.

LOCATAR.—Dreptul locatarului este personal, ear nu real, 184 t. și n. 7. V. *Arendă.*—Responsabilitatea locatarului p. stricăciunile și perderele aduse imobilului închiriat de persoanele familii sale sau de sublocatarul sêu și de toți acei pe care el îi primește în casă, 532, 533.—Proprietarul nu respunde însă de daunele causate de chiriaș, 533 n. 2.—Locatarii dreptului de a vêna; responsabilitatea lor p. dauna causată de animale, 562 nota. V. *Animale.*

LOCAȚIUNE DE SERVICII. — Nu se poate ca cineva să 'și închirieze serviciile sale pe toată viața, 144. — Locațiunea unui imobil spre a se ținea în el o casă de toleranță, 144, 405; 491, 492. V. *Arendă, Case de toleranță*, etc.

LOGODNA.—Logodna constituea sub legea veche un adevarat contract, 140 t. și n. 2 ; 460 n. 6.—Motivele p. care se poate strica o logodnă, 460 t. și n. 5, 6.—Restituirea presenturilor de nuntă când căsătoria nu are loc, 363 nota ; 387 n. 2. V. *Donațiuni ante* sau *propter nuptias.*

LOTERIE.—Oprirea loteriilor, 136 t. și n. 1.

LOVIREA VASELOR.—V. *Abordagiu.*

LUCRĂTORI ŞI PATRONI.—Raporturile între lucrători şi patroni, 498 urm. V. *Patroni.* — Responsabilitatea patronilor p. lucrătoriĭ lor. V. *Architecţi*, *Intreprinḑĕtori*, etc.

LUCRURI AFARĂ DIN COMERŢ.—Nu pot face obiectul unui contract, 118 urm. — Lucruri afară din comerţ prin natura lor (aerul, apa curgĕtoare, etc.), 118. — Prin destinaţia lor (drumuri, uliţe, fluviĭ navigabile sau plutitoare, porţi, ziduri, şanţuri, drumuri de fer, fortăreţe, fortificaţiĭ, etc., şi în genere toate lucrurile care fac parte din domeniul public), 118.—Pentru oare care consideraţiĭ de ordine publică (animale bolnave, substanţe veninoase, etc.), 119.— Lucrurile asupra cărora Statul 'şi a reservat monopolul (cărţi de joc, chibrituri, pulbere, tutun, etc.), 119.—Uz şi abitaţiune, pensiĭ de retragere, recompense naţionale, lefile şi salariile funcţionarilor publici, etc. 119 n. 3.—Funcţiuni publice, 120 urm.—Starea civilă, 121.—Imobil dotal, 122, 123.—Fondurĭ rurale (incapacitatea străinilor), V. *Imobil rural*, *Străini*, etc.—Pămênturile rurale (ale clacaşilor), 123. V. *Pămênt rural.*—Proprietatea numelui fiind inalienabilă şi inprescriptibilă, nu este în comerţ, şi ca atare, nu poate face obiectul unei transacţiuni. C. Bucureşti, 20 decembrie 1897. *Dreptul* din 1898, No. 8. V. *Nume.*—*Quid* în privinţa clienteliĭ unui advocat, medic, etc. V. *Advocaţi*, *Medici.*

LUCRURI NEÎNSUFLEŢITE.—V. *Edificiu.*

LUCRU JUDECAT.— Efectele lucrului judecat în materie de acţ. subrogatorie faţă cu creditoriĭ care n'au luat parte la proces, 214 urm ; 216 t. şi n. 1. V. *Acţ. subrogatorie.*—Efectele lucrului judecat în materie de acţ. pauliană în privinţa creditorilor care n'au luat parte la proces, 262, 263. V. *Acţ. pauliană.*—Efectele lucrului judecat în materie de alimente, 306 n. 1 şi *tr. fr.*, p. 306. V. *Alimente.*

M.

MALITIIS NON EST INDULGENDUM. — Aplicarea acestei maxime la exerciţiul unui drept, 403 nota.—La jurămêntul decisoriu, *tr. fr.*, p. 429 t. şi n. 4.

MAMĂ.—Casurile în care ea respunde în locul tatălui de delictele sau quasi-delictele copiilor sĕi minori ce locuesc cu dênsa, 518 urm. V. *Tată*, *Mamă.*

MAMĂ NATURALĂ.—Respunde de daunele causate de copilul sĕu firesc recunoscut, 520 t. şi n. 1. — Mama naturală are usufructul legal asupra averiĭ copilului sĕu minor, t. II, p. 55.—*Contrà.* Trib. Prahova (Alex. Panaitescu preşed.), C. din Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 16 şi din 1898, No. 14 şi 45.

MÂNIE.—Mânia împinsă chiar până la exces nu distruge în genere libertatea consimţĕmêntului, 27. V. *Ură.*

MANCĂ.—V. *Doică.*

MANDAT.—Contractul încheiat într'o persoană şi un advocat fiind un contract nenumit, va fi cârmuit de regulele relative la mandat, 20.—Mandatarul nu se poate face adjudicatar a averiĭ ce este însărcinat să vêndă, 30.—Nu se poate stipula nerevocarea mandatului, 136.—Incetarea mandatului prin singura voinţă a mandantelui sau mandatarului, 159.—Mandantele nu este terţie persoană în privinţa convenţiunii încheiate de mandatarul sêu, 194 t. şi n. 2. V. *Factum tutoris*, *factum pupilli*.—Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convenţional nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, 207. V. *Acț. subrogatorie*.—Mandantele are o acţiune directă contra persoanei substituite de mandatarul sêu, 214.—Mandat tacit. Admiterea lui în legislaţia noastră, 318 t. şi n. 5.—Mandatul tacit în materie comercială, 319 nota.—Mandatul tacit în dreptul francez, 319, 320 nota.—Dovedirea mandatului tacit in materie civilă şi comercială, 319 nota.—Casurile in care femeea măritată se consideră ca avênd mandat tacit de la barbatul sêu (cheltueli casnice ale gospodăriĭ), 320 nota. V. *Femee măritată*.—Servitoriĭ nu se consideră în genere ca avênd mandat tacit de la stăpânul lor când cumpără obiectele necesare şi provisiunile p. casă, 320, 321 nota.—Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri, 326, 327; 335 n. 3; 339, 348 urm., 353. V. *Gestiune de afaceri*.—Casurile în care mandatul se schimbă în gestiune de afaceri, 311 n. 3; 344. Mandatul dat unui advocat, unui architect, etc., nu este gratuit de cât dacă s'a stipulat gratuitatea, 158 n. 5; 350 t. şi n. 3; t. III, p. 425 nota şi *tr. fr.*, p. 185 t. şi n. 3. V. *Advocați*, *Architecți*, etc.—Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea să se sustragă de la respundere, susţinênd că el a lucrat în numele mandantelui de la care ar fi primit asemene ordin, 401. V. *Delicte*.—Mandatarul poate să convie că nu va respunde de greşelele comise în îndeplinirea mandatului sêu, după cum poate să iee asupraş toate riscurile, 502 n. 2.

MANDATE DE PLATA ELIBERATE DE CASE PUBLICE.—Transmiterea lor prin tradiţie, 184.

MARCADÉ.—Casurile în care legiuitorul s'a inspirat de la acest autor, 174 n. 1; 312 n. 2; 364 n. 1, etc. V. şi *tr. fr.*, 197, 198; 433, 498. V. şi t. 1, partea II, p. 72 n. 5.

MĂRCI DE FABRICĂ.—Imitaţia lor frauduloasă poate da loc la despăgubiri, 457, 458.—Nu se poate revendica proprietatea exclusivă a unei denumiri (în specie cuvêntul *Chartreuse*), care nu a fost depusă şi inregistrată la tribunal ca semn distinctiv a unui fabricant, C. Bucureşti. *Dreptul* din 1898, No. 6.

MARTURI.—Admisibilitatea lor în legea veche fără nici o restricţie, 166 şi *tr. fr.*, p. 407 t. şi n. 1.—Admisibilitatea lor p. dovedirea dolului, 80, 81.—Un singur martur ar fi suficient, regula *testis unus, testis nullus*, ne mai fiind admisă astăzi, 81 t. şi n. 2 şi *tr. fr.*, p. 407 t. şi n. 2.—In caz de două cesiuni succesive a aceleiaş creanţe, marturiĭ şi presumpţiunile nu sunt admisibile p. a se stabili anterioritatea uneia din notificări, 183. V. *Proprietate*.—De câte ori constatarea unei infracțiuni penale atârnă de existența sau inexistența unui contract civil, marturiĭ nu pot fi admiși de cât după regulele stabilite de codul civil, *tr. fr.*, 408, 409 și C. Galatz, *Dreptul* din 1898, No. 22. — Admiterea marturilor și presumpțiilor p. dovedirea fraudei pauliane din partea celor de al treile, 218, 235 urm. V. *Acț. pauliana.*—Administrarea probei testimoniale în materie de simulație. V. *Acț. în simulație, Fraudă,* etc. Cpr. C. Turino. D. P. 98. 2. 398. —Pentru dovedirea falșitățiĭ causei unei oblig. 133 t. și n. 4. V. *Causă.*—Marturiĭ nu sunt admiși de cât conform dreptului comun p. dovedirea cheltuelelor făcute de gerantul de afaceri, 331 n. 4.— Ei sunt din contra admisibili fără nici o restricție p. dovedirea actelor succesive care constituesc gestiunea de afaceri, 331 n. 4; 349.—Nepedepsirea marturilor unui duel, 392 n. 3. Cas. fr. Secțiuni unite. *Pand. Chron.*, III, I, 139. Tribun. Ilfov și C. Bucureștĭ (afacerea Filipescu-Lahovari). *Dreptul* din 1898, No. 23 și *Cur. judeciar* din 27 sedt. 1898, No. 33. V. *Duel.*

MAȘINĂ CU ABURI.—Incorporarea ei la un edificiu. Responsabilitatea proprietarului edificiului, 575 t. și n. 2. V. *Edificiu.*

MAȘINIST.—Responsabilitatea proprietarului unui vas p. accidentele causate prin negligența mașinistului, 530, 531.

MEDICI.—Contractul făcut cu un medic p. căutarea sănătățiĭ (cpr. art. 348 Cod. federal a obligațiilor), este un contract nenumit, căruia i se vor aplica regulele de la locație de opere, 20.—Clientela unui medic, ca și acea a unui advocat, este un lucru afară din comerț. Medicul se poate însă obliga a nu 'și exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat, 121. V. *Advocați.*—Convenția dintre un medic și un bolnav relativă la onorariul sĕu, 146 n. 5.—Responsabilitatea medicului în dreptul roman, 442. — In codul Calimach, 442.—In codul actual, 398 n. 2; 442 urm. 449 n. 4.—In dreptul străin, 444 n. 3. -In dreptul musulman, 565 nota.—Responsabilitatea penală a medicilor, 444. — Greșala făcută în diagnosticul unei boli, 444. -Refusul medicului de a veni la bolnavul care'l chiamă, 445. — Responsab. medicului către doică sau mancă p. că n'a prevenit-o de boala copilului ce i s'a dat spre alaptare, 449 n. 4.

MENAGERIE. — Responsab. proprietarului unei menageriĭ p. daunele causate de animalele care ar fi scapat, 561 nota.

MESURI CONSERVATORIĬ.—Dreptul creditorilor, chiar condiționali, de a le lua în numele debitorului lor, 199, 200.— Exemple de acte conservatoriĭ, 200.

MIJLOCITORI DE SCHIMB ȘI DE MĂRFURI.--Responsabilitatea lor, 433, 434.—Responsab. lor p. oameniĭ ce'și au alipit în exercițiul funcțiuniĭ lor, 536.

MINE.—Casurile speciale prevĕdute de legea minelor (21 april 1895) în privința responsabilitățiĭ p. daunele aduse prin exploatarea minei, 427, 428; 482 n. 1.

MINIȘTRI.—Responsabilitatea lor politică, 438.— Responsabilitatea lor civilă către Stat, 438.—Pentru simplă negligență, 438.—P. subalternii lor, 439.—P. faptele comise in afară de funcţiunile lor (dreptul comun), 439, 440. — Responsabilitatea miniştrilor faţa de particulari, 439, 440.

MINIST. PUBLIC.—Acusatul achitat nu poate cere daune de la ministerul public de cât în caz de acţiune recursorie civilă, 490 n. 2.—Membrii minist. public nu pot fi urmăriţi de cât prin acţiunea recursorie civilă, 429 n. 1. V. *Acţ. recurs. civilă.*— Minist. public nu poate nici într'un caz exercita acţiunea în daune, 477. V. *Acţ. civilă.*

MINOR.—Minorul, chiar emancipat este incapabil de a contracta, 28. V. *Capacitate.* -Minorul emancipat este însă capabil în privinţa actelor de administraţie, 28. -- Numai minorul, moştenitorii şi creditorii lui pot exercita acţiunea în anulare p. lipsă de capacitate, 32, 202, 203 t. şi n. 2. V. *Acţ. subrogatorie.* —Persoana capabilă care a contractat cu un minor nu poate să opue minorului incapacitatea sa, 33. — Minorul restitue însă ceea ce'i a folosit personal, 34, 308.—Toate aceste soluţiuni sunt aplicabile atât interdişilor cât şi femeilor măritate. V. *Capacitate, Interdicţie, Femee măritată*, etc.— Minorul, ca şi ori ce incapabil, care a gerat afacerile altuia nu contractează nici o obligaţie; el este supus însă acţiunii *de in rem verso* de câte ori a tras un folos oare care din gestiune, 308. —Minorul însă, ca şi femeea măritata, se obligă prin delictele sau quasi-delictele sale, 471. Minorul nu respunde însă de delictele sau quasi-delictele părintelui, ori epitropului sĕu, de cât atunci când el a tras un folos personal din aceste fapte, 515 n. 2.

MITUIRE.—Este p. judecători o causă de acţiune recursorie civilă, 430. V. *Acţ. recursorie civilă.*

MOBILE CORPORALE.—Strămutarea proprietăţii. V. *Proprietate, Prescripţie instantanee*, etc. — Revendicarea mobilelor, 89 n. 2. V. *Revendicare.*
— INCORPORALE.—Strămutarea proprietăţii. V. *Proprietate.*

MOAŞE.—Responsabilitatea lor, 445, 446.

MONACHI.—V. *Călugări.*

MONASTIRI.—Incetarea lor de a fi persoane juridice in urma legei de secularisare din 1863, 553 n 1.—Chiliile monachilor, situate în afară de zidurile mănăstirilor fac parte din domeniul privat al Statului. C. Iaşi şi Cas. rom. *Cur. judiciar* din 1898, No. 34. V. *Chiliile manachilor.*

MONOPOLUL ALCOOLULUI.—Monop. alcoolului în Rusia, 472, n. 2; 473 nota.

MONOPOLURILE STATULUI.—Cărţi de joc, chibrituri, pulbere, tutun, etc. 119. V. aceste cuvinte.

MOŞTENIRE. — Este validă convenţia prin care o persoană s'ar obliga către alta a'i descoperi o moştenire deschisă în favoarea sa, despre care moştenitorul n'ar avea nici o cunoştinţă, 150 t. şi n. 6. V. *Descoperiri de moştenire.*—O moştenire poate fi acceptată de creditori în numele debitorului lor, 206, 224 şi t. III, p. 357 n. 2. V. *Acţ. subrogatorie.* —

Dacă debitorul a renunțat la moștenire, renunțarea poate fi atacată ca frauduloasă, 206, 224 și t. III, p. 354 urm.—Acceptarea unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțător care revine asupra renunțării sale este, față cu legatarii, un quasi-contract, 310.—O moștenire se regulează după legea în vigoare, în momentul morții lui *de cujus*, 306, 307 și t. III, p. 226 n. 1.—Se poate vinde o moștenire deschisă, 113.—Renunțarea la moștenire; frauda debitorului este neaparată p. ca să se poată exercita acțiunea pauliană, 225 și t. III, p. 355 urm. — Moștenirea mobiliară a unui străin se regulează după legea sa personală și de către autoritățile sale respective, 357 nota. Cpr. și D. P. 98. 2. 237.—Ear acea imobiliară după legile române, 357 nota. Cpr. Trib. Corbeil. *Pand. Périod.*, 98. 5. 14. V. *Drept internațional.*—Acest sistem nelogic este admis în codul Calimach și codul austriac, 357 nota.—Oblig. fraților de altă dată de a'și înzestra surorile chiar din avutul lor propriu, 306 n. 3; t, III, p. 271 n. 1 și *tr. fr.*, 155 urm. V. *Frați.*—Achisițiunile făcute prin moștenire nu sunt supuse transcrierii, 170 nota și t. IV, p. 605 urm.

MOȘTENIRE VACANTĂ.—Pământurile și locurile de casă date foștilor clacași prin legea rurală, se cuvin, când fac parte din o moștenire vacantă, comunii respective, ear nu Statului, 124 n. 1. V. *Pamênt rural.*

MOȘTENIRE VIITOARE.—V. *Pacte succesorale.*

MOȘTENITORI.—Moștenitorii părților contractante nefiind terții persoane, nu pot usa de proba testimonială p. a dovedi simulația făcută de autorul lor, de cât sub condițiunea de a avea un început de dovadă scrisă, 278, 279. V. *Act. în simulație*, *Terții*, etc.—Numai moștenitorii reservatari se consideră ca terții persoane, și pot invoca marturi și presumpțiuni, de câte ori acțiunea lor tinde la complinirea reservei, pe care actul atacat ar fi atins-o, 279 și t. IV, p. 171.—Moștenitorii nu pot să exercite acțiunea care ar resulta din un delict îndreptat contra persoanei defunctului, care nu i ar fi adus de cât o daună morală, ei putênd numai să continue acțiunea introdusă de autorul lor, 479. — Ei pot însă să exercite acțiunea în daune p. un delict sevêrșit contra persoanei autorului lor, în urma morții sale, de ex. prin ofensa adusă memorii sale, 480 t. și n. 1.

MOTIVUL CONVENȚIUNII. — Deosebire între motivul și causa, 158.—Motivul conv. nu are nici o înriurire asupra obligațiunii, 55, 56, 128, 129, 145 n. 4.—Falșitatea motivului nu are de asemene nici o înriurire asupra oblig., 132 n. 2. V. *Causă.*

MUNCI AGRICOLE.—Contract solemn, 15 t. și n. 5.— Intr'un contract de munci agricole nu se poate stipula o clausă penală, fie chiar deghisată, 136. V. *Clausă penală*, *Prestațiune în natură*, etc.

N.

NAVLU (abandon). — V. *Abandon.*

NEMO AUDITUR PROPRIAM TURPITUDINEM ALLEGANS. Această maximă n'a fost admisă de legiuitorul actual, 130; 152, 153; 274 n. 1; 389.

NEMO PLUS JURIS AD ALIUM TRANSFERRE POTEST QUAM IPSE HABET. —Aplicarea acestei maxime, 89; 237 t. şi n. 2;

NERESPONSABILITATE. —V. Clausă de neresponsabilitate.

— Regelui şi a puterii legiuitoare, 440, 441. V. *Rege, Putere legiuitoare.*

NUME PATRONOMIC.— Numele patronomic constitue o proprietate, 456 n. 2.—Usurparea numelui unei persoane poate da loc la daune, 456, 457. —Proprietatea numelui fiind inalienabilă şi inprescriptibilă, nu este în comerciu, şi ca atare, nu poate face obiectul unei transacţiuni. C. din Bucureşti, 20 dechembrie 1897. *Dreptul* din 1898, No. 8. V. *Lucruri afară din comerţ.*

O.

OBICEIUL (locului).— Interpretarea convenţiunii după obiceiul locului unde ea a fost incheiată, 291, 292.— Judecătorii nu se pot referi la obiceiurile locului de cât în casurile anume determinate de lege, 292 n. 3. V. *Drept obicinuelnic.*— Violarea unui obiceiŭ nu poate da loc la casare de cât dacă el este consacrat prin o lege positivă, 293. V. *Casare.*

OBIECTUL (convenţiunii).—Element neaparat p. existenţa contractului, 108 urm.—Vênḑarea unui lucru care nu mai avea fiinţă în momentul contractului (inexistenţa contractului), 109.—Casul în care lucrul perit ar fi perit numai in parte, 109 n. 1.—Sensul cuvêntului *lucru,* 110 n. 1.—Obiectul conv. trebue să fie cu putinţă, licit şi să nu fie imoral, 110, 111.— Lucrurile viitoare pot face obiectul unui contract.—Vênḑarea unui lucru viitor *(res futura)* este o conv. condiţională, 112.— Venḑarea unei speranţe *(emptio spei),* de ex., a peştelui ce se va prinde cu năvodul *(captus piscium)* sau vênatul ce se va ucide *(captus avium)* este un contract aleator, 111, 112. V. *Contracte.* —Vênḑarea lucrului altuia, 113 t. şi n. 1; 131 şi *tr. fr.*, p. 497 n. 1. V. *Vênḑare.*—Vênḑarea unei moştenirì nedeschise, 114 urm. V. *Pacte succesorale.*

OBLIGAŢIE.— Definiţie, 6.—Obligaţiuni civile şi naturale, 7.— In privinţa oblig. naturale, v. t. VI, *ab initio.* —Deosebire între oblig. naturale şi datoriile pur morale sau de conştiinţă, 7.—Causele sau sorgintea obligaţiilor (contracte, quasi-contracte, delicte, quasi-delicte şi legea), 7, 8, 304. —Oblig. care se nasc sau isvoresc din lege, 7, 8; 304 t. şi n. 4; 305 urm.—In oblig. condiţionale, corpul cert şi determinat datorit sub o condiție suspensivă și chiar resolutorie este în risco-pericolul debitorului, 193.—In oblig. pure și simple, riscul este al creditorului *(res perit creditori)*, 187 urm. V. *Risco-pericol.*

OCUPAȚIE. — Achisițiile făcute prin ocupație nu sunt supuse transcrierii, 170 nota 2 și t. IV, p. 605.

ODĂI MOBILATE.—Acei care obicinuit închiriează odăi mobilate sunt, în privința responsabilității, asimilați hangiilor, 534 nota. V. *Ospĕtători și hangiĭ.*

OFERTĂ.—V. *Policitațiune.*

OFIȚERI DE SĂNĂTATE.—Responsabilitatea lor, 446.—Inființarea lor prin decretul din 21 aug. 1862, 446 n. 3 și t. IV, p. 67 n. 3.

OFIȚERII STĂREI CIVILE.— Responsab. lor p. registrele ce le sunt încredințate, 398 n. 2; 429 n. 1; 432.

OPOSIȚIE. — Creditorii pot face oposiție în numele debitorului lor, dacă el n'a renunțat la această cale ordinară, 203, 247 n. 4.—Dacă renunțarea debitorului este frauduloasă, creditorii pot s'o atace prin acțiunea pauliană, 203 n. 3. V. *Acț. pauliană*, *Apel*, *Recurs*, etc.—Oposiția poate să emane de la un gerant de afaceri, și asemene act va folosi stăpânului, dacă el a ratificat oposiția în termenul util, 314, 315 nota. V. *Apel*, *Recurs*, etc.—Acel care face oposiție la o hotărîre dată în lipsă nu face de cât să uzeze de un drept ce'i conferă legea, însă cu toate aceste, poate, din această causă, fi supus la daune, dacă se constată rĕutate, rea credință sau o eroare grosieră care echivalează cu dolul, 408. Cpr. Cas. fr., D. P. 98. 1. 391. V. *Acț. în justiție*, *Apel*, etc.

ORDINE PUBLICĂ. — Ce se înțelege prin ordine publică, 134 n. 2; t. I, partea I, p. 115 și t. IV, p. 103. V. *Bune Moravuri.* — Inexistența conv. care violează o lege de ordine publică, 135 urm. —Plata primită în virtutea unei convenții care violează o lege de ordine publica este asimilată plății de rea credință, 379. V. *Plata nedatorită.*

ORDONANȚĂ DE ADJUDICARE. — Transcrierea ordon., 170 nota; t. II, p. 450 n. 1 și *tr. fr.*, p. 193, 194 și 377.

OSPĔTĂTORI ȘI HANGII.—Ospĕtătorii și hangii respund către călători de furtul sau stricăciunile lucrurilor lor comise de servitori sau de acei însărcinați cu direcțiunea ospĕtorii, ori de străinii ce o frequentează, 398 n. 2; 533, 534. — Această responsabilitate începe în dată ce lucrurile călătorului au fost aduse în otel sau han, chiar fără știrea hangiului, și încredințate oamenilor sĕi, 533 n. 3.—Ospĕtătorul sau hangiul nu poate fi aparat de respundere de cât dovedind culpa sau negligența călătorului, sau casul fortuit, 533 n. 3. V. *Caz fortuit.* — Furtul cu mâna înarmată este un caz fortuit, 416, 533 n. 3.—Responsabilitatea hangiilor mai încetează încă de câte ori ei au declarat că nu ieu asupra lor riscul lucrurilor călatorului și călătorul a primit asemene clausă de nerespundere. 533 n. 3.—Un simplu avis alipit in camerele otelului nu scutește de respundere, 533 n. 3; 534 nota. — Sunt asimilați hangiilor, persoanele care țin restaurante, cafenele sau băi publice; particularii care închiriează obicinuit apartamente mobilate, ear nu acei care le închiriează numai câte odată, la caz de ermaroace sau de o afluența extraordinara, 534 nota. - - Aceiaș soluție este admisibilă și în privința persoanelor care, p. o plată oare care, primesc în grajdurile sau șurele lor, cai sau alte animale, 534 nota.--Responsabilitatea hangiilor p. daunele causate de animalele ce le sunt încredințate. 569 n. 4.

ORDIN ILEGAL. -Nimene nu este obligat a se conforma unui ordin ilegal, 401 nota.—Ordinul expres emanat de la o autoritate superioară competentă, dat în conformitate cu legea, scutește însă de respundere pe acel care l'a executat, remânênd responsabil numai acel care l'a dat. 400 t. și n. 4; 401.

P.

PACTE.—Deosebirea ce dreptul roman facea între *pacte* și contracte, 5 n. 1; 6 nota.

PACT DE RESCUMPARARE. V. *Vêndare.*

PACTE SUCCESORALE.-- (Convențiuni asupra unei moșteniri nedischise); Nulitatea acestor pacte în dreptul actual și în dreptul nostru anterior, 114 t. și n. 3; 115, 122 și t. III, p. 362 urm.—Deosebire între dreptul actual și dreptul roman, 115 t. și n. 1.--Convențiile asupra unei moșteniri nedeschise nu pot fi confirmate sau ratificate, 116. V. *Confirmare, Ratificare.*--Nulitatea conv. asupra moștenirii unui absent, 116 și t. III, p. 363 n. 2. V. *Absență.*—Casul în care conv. ar avea de obiect o moștenire deschisă și una viitoare, 117.—Pacte succesorale excepțional permise (Instituții contractuale), 117 t. și n. 3; t. IV, p. 751 urm. și *tr fr.*, p. 179 n. 1 și 496 t. și n. 1. -- Alte pacte succesorale excepțional permise (art. 1061, § 2), 118.—Validitatea pactelor succes. oprite, când ele au fost făcute după o lege străină care le permitea. Trib. region. superior Colmar, D. P. 1898. 2. 238.

PACTUL DE QUOTA LITIS.--V. *Quota litis.*

PAMÊNT RURAL.---Inalienabilitatea și inprescriptibilitatea pămênturilor rurale pănă la 1915, 123 t. și n. 1.—Alienabilitatea lor în urma legei de revisuire de la 8 iunie 1884, 124 t. și n. 1 și *tr. fr.* p. 303 n. 3.—Cpr. Trib. și Curte Iași. *Curierul judiciar* din 1898, No. 10 și 16.—Preoții nu pot dobêndi pămênturi rurale, 123 n. 2.—Sătenii pot însă dobândi asemene pămênturi, chiar dacă ar ocupa o funcțiune publică în comună, precum este acea de notar, învățător, etc., 123 n. 2.—O învățătoare n'ar putea dobêndi pământ rural prin vindere cumparare, 124 n. 3. V. *Invĕțător.*— Transmiterea pămênturilor rurale prin testament, 124 și *tr. fr.*, 152 n. 3. Cpr. și Trib. Prahova. *Dreptul* din 1898, No. 20.—Pămênturile rurale care fac parte din o moștenire vacantă se cuvin comunii, ear nu Statului, 124 n. 1. V. *Moșt. vacantă.*—Urmărirea silită a pămênturilor rurale și dobêndirea lor de persoane capabile, adecă de săteni sau comună, 125, și la autoritățile citate acolo *adde*, Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1897, No. 28 și 42. *Dreptul* din 1897, No. 48.—Hotăririle pronunțate de tribunale în privința vênḑărilor și schimburilor de pămênt între săteni sunt definitive, fără apel sau recurs în casație, 125.—Aplicarea art. 494 C. C. la pămênturile rurale, 428 n. 1.

PARTE CIVILĂ. — Casurile în care creditorii se pot constitui parte civilă în numele debitorului lor, 201 t. și n. 4; 209, 479. V. *Acț. civilă*, *Acț. subrogatorie*, etc.— Dreptul cesionarului de a se constitui parte civilă în locul cedentului, 480 t. și n. 3. V. *Acț. civilă.*—Partea civilă poate fi condamnată la daune de tribun. corecțional către prevenit, la caz de achitarea sau absolvirea lui, 425 nota. — Tribunalele corecționale nu pot însă condamna pe prevenitul achitat sau absolvit la daune către partea civilă, acest drept neaparținênd de cât Curților cu jurați, 424 n. 1; 425 nota, și la autoritățile citate acolo, *adde* Cas. fr. *Pand. Périod.*, 91. 1. 44 și *Dreptul* din 1898, No. 24.—*Contrà.* C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 22. V. *Legitimă aparare*, *Trib. corecțional*, etc.

PARTICIPARE (asociațiune în —). — Constatarea ei prin act scris, 15 n. 4. V. *Asociațiune în participare.*

PARTAJ.—V. *Impărțeală.*

PASIUNE VIOLENTĂ, 27. V. *Mânie*, *Ură.*

PATERNITATE (legitimă).—Acțiunea în tăgăduire de paternitate nu aparține de cât barbatului, 208.

PATERNITATE (naturală).—Cercetarea ei este oprită în principiu, 468.—Nu poate fi exercitată de un străin (de ex. un austriac) a cărui lege personală ar permite cercetarea paternității, 355 n. 1 și *tr. fr.*, p. 9 și 290 n. 3. V. *Copii naturali.*

PATRONI (Raporturi între patroni și lucrători). — Contractul încheiat între un lucrător și un patron obligând pe acest din urmă nu numai a'i plăti salariul promis, dar încă a veghea la siguranța vieții lucrătorului și a'l apara contra consecinților pericolelor inerente lucrării sale, patronul va fi responsabil de câte ori el nu va stabili că accidentul care a adus moartea sau rănirea lucrătorului, se datorește greșelii ori imprudenții acestuia, sau unui caz fortuit. —Combaterea sistemului contrar după care patronul n'ar fi responsabil de cât atunci când s'ar dovedi o culpă din partea lui, 498—506 și *Dreptul* din 1898, No. 12. Cpr. Cas. fr. D. P., 98. 1. 141. Resolvirea acestei chestiuni în dreptul străin, 505 n. 2. — Responsabilitatea patronilor p. prejudiciul causat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat, 526 urm. V. *Stăpâni.*

PATRONI IN CHIRURGIE.—Responsabilitatea lor, 446.

PENSII ALIMENTARE.—V. *Alimente.*

PERSOANE MORALE.—Capacitatea lor de a contracta, 30.—Ce se înţelege prin persoane morale, 540 n. 1.—Numai legiuitorul are dreptul de a crea persoane morale, 540 n. 1 şi t. 1, partea I, p. 126 urm.—Persoane morale străine. Necesitatea recunoaşterii din partea Statului unde ele funcţionează, 540 n. 1; 541 nota şi t. I, *loco cit.*, p. 127. V. şi *tr. fr.*, art. *Corporations*, p. 60 urm. Cpr. Cas. rom., 13 martie 1898 (afacerea Zappa), *Cur. judiciar* din 1898, No. 15 şi *Dreptul* din 23 april 1898, No. 32.—Crearea persoanelor morale în Dobrogea, după legea musulmană, 540 n. 1. V. *Dobrogea.*—Crearea persoanelor morale sub codul Caragea, 541, 542 nota.—Sub codul Calimach, 542 n. 1.—Sub codul austriac, 543 nota.—Responsabilitatea civilă a persoanelor morale, 539 urm.—Responsabilitatea penală a persoanelor morale, 545, 548.—Responsab. persoanelor morale în dreptul străin, 545, 546.—Persoanele morale pot fi obligate prin quasi-contract, 309 t. şi n. 2.—Responsab. directă a persoanelor morale, 544.—Responsab. persoanelor morale p. prepuşii lor, 544, 545, 549 urm., 553 urm. V. *Comună*, *Judeţ*, *Stat*, etc.

PETIŢIE DE EREDITATE.—Exerciţiul acestei acţiuni de către creditori în numele debitorului lor, chiar dacă asemene acţiune ar fi complicată cu o chestie de stat, 201 t. şi n. 1. V. *Acţ. subrogatorie.* Vedi, în privinţa petiţii de ereditate, t. III, p. 672 urm.

PEŢITORI (mijlocitori de căsătorie).—Dacă au sau nu drept a cere un onorariu p. resplata ostenelelor lor, 142 şi 143 nota; 350 n. 3. V. *Căsătorie.*—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul roman şi în dreptul nostru anterior, 142 n. 2.

PLAGIAT.—Când cade sub legea penală şi când exista plagiat, 457. V. *Proprietate literară.*

PLÂNGERE.—O plângere făcută de bună credinţă nu supune pe autorul ei la daune, 409. V. *Delicte.*

PLATA NEDATORITĂ.—362 urm.—Quasi-contract unilateral, 362.—Acel care din eroare plăteşte ceea ce nu datoreşte are acţ. în repetiţie, 362, 363.—Acest principiu se aplică şi la perceperea drepturilor vamale, 362 n. 4.—La supra-taxele percepute de o companie de drum de fer sau de Stat, 363 nota.—La darurile de nuntă, dacă căsătoria n'a avut loc, 363 nota; 387 n. 2 şi t. IV, p. 745. V. *Donaţiune ante nuptias*, *Logodnă*, etc.—La onorariul primit de un advocat, dacă, din culpa sa, el nu'şi a îndeplinit obligaţiile sale, 387 n. 2.—Condiţiile cerute p. ca restituţia să poată avea loc, 364 urm.—Plata trebue să fie nedatorită, 364 urm. Plata unei datorii stênse prin prescripţie sau prin efectul lucrului judecat, 364 n. 3. V. şi t. VI, *Oblig. naturale.*—Oblig. alternative dau şi ele loc la acţ. în repetiţie, 365. V. în t. VI, explic. art. 1027, 1028.—Incetarea acţ. în repetiţie când creditorul cu bună credinţă a desfiinţat titlul sĕu de creanţă, 366, 368.—Menţinnea făcută in dosul titlului de primirea banilor nu impedică acţ. în repetiţie, 366 n. 3.—Plata făcută de o a treia persoană cu bună ştiinţă că plăteşte o datorie străină, nu dă loc la o acţ. in repetiţie, ci la o acţ. în despăgubire contra debitorului liberat, 366 n. 1.—Acel care a plătit pentru altul are recurs contra aceluia pentru care a plătit, 521, 528 t. şi n. 2; 549, 550, 560 t. şi n. 2; 577, 578.—Plătitorul are el garanţiile care asigurau creanţa stênsă prin plată, 367 n. 1.—Casul in care plata s'a făcut în condiţiile subrogaţiuniĭ legale, 367 n. 1.—In condiţiile unei subrog. convenţionale, 367 n. 1.—Casurile în care nu există nici subrogaţie legală, nici convenţională, 368 nota.—A doua condiţie p. ca acţ. în repetiţie să aibă loc este ca plata să fi fost făcută din eroare, 369, 370.—Fie eroarea de drept sau de fapt, scusabilă sau nescusabilă, 370, 371. V. *Eroare.*—Condiţiile cerute p. exerciţiul acţ. in repetiţie, trebue să se dovedească de acel care exercită acţiunea, 371.—Ce trebue să dovedească, în asemene caz, reclamantul, 371.—In materie civilă, proba se va face conform dreptului comun, 371.—In materie comercială, prin ori ce mijloace, 371 n. 5.—Eroarea poate fi dovedită prin ori ce mijloace, 372.—In ori ce caz, eroarea nu se presupune, 372.—Soluţia contrară în dreptul străin, 372 n. 3.—Casurile în care reclamantul este scutit de ori ce dovadă, 372, 373.—Casurile în care buna sau reaua credinţă se iea în consideraţie, 373.—Acţ. in repetiţie aparţine acelui care a făcut plata, 373.—Ea poate fi exercitată de creditori in numele debitorului, 202, 374. V. *Acţ. subrogatorie.*—Prescrierea acţ. în repetiţie după dreptul comun, 374.—Capacitatea primitorului plăţiĭ, 374.—Efectele plăţiĭ nedatorite între părţi.—Oblig. primitorului plăţiĭ, 374 urm. Ce trebue să restitue primitorul plăţiĭ? Casul când el e de bună credinţă, 375.—El nu restitue dobênda de cât de la punerea în întârḑiere (cerere in judecată), conform dreptului comun, 302 n. 1; 376, 378.—Dacă el a primit un imobil sau un mobil corporal determinat, el va restitui acest lucru, păstrând fructele până la cererea în judecată, 376.—Dacă lucrul a perit sau s'a deteriorat fie prin caz fortuit, fie prin culpa primit. plăţiĭ, el este liberat, neavênd nimic de restituit, 376, 377.—El va respunde însă de deteriorările aduse lucrului prin faptul sĕu în urma cunoştinţiĭ ce a avut de oblig. de restituire, 377.—In asememene caz, el respunde şi de perderea provenită prin caz fortuit, afară numai de se va proba că la această perdere ar fi fost expus lucrul fiind chiar în posesia debitorului, 377.—Dacă primitorul lucrului de bună credinţă l'a înstrăinat cu titlu oneros, el va restitui numai preţul înstrăinăriĭ, 377, 378.—Dacă el a dăruit lucrul, el nu datoreşte nimic, p. că n'a tras nici un folos din el, 378.—Momentul când trebue să existe buna credinţă, 378.—Casurile în care primitorul plăţiĭ a fost de rea credinţă.—In asemene caz el este de drept în întârḑiere, 378.—Ca atare, el restitue dobênda din ḑiua facerei plații, 378.—Plata primită în virtutea unei convenții care violează o lege de ordine publică este asimilată plății de rea credință, 379. — Respunderea primitorului plății de rea credință la caz de perirea sau deteriorarea lucrului, 379.—Respunderea lui în caz de înstrăinarea lucrului cu rea credință, 379.—Oblig. plătitorului, 379 urm.— El trebue să despăgubească pe primitorul plății chiar de rea credință de cheltuelele necesare și utile, 380.— Limita restituirii acestor cheltueli, 380. –Rădicarea cheltuelelor de agrement, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, 380. V. *Cheltueli, Gest. de afaceri*, etc. - In nici un caz, primitorul plății nu poate exercita dreptul de retenție, 340, 381. V. *Dreptul de retenție.*—Efectele plății nedatorite în privința terțiilor achisitori, 381. –Dreptul roman, 381.—Dreptul actual, 382 urm.— Dificultățile la care restituirea unei plăți nedatorite poate da loc în dreptul internațional, 385, 386. V. *Drept inernațional.*

POLICITAȚIE. –Policitația este o propunere, o ofertă neacceptată încă *(solius offerentis promissum)*, 9, 10, 35, 205 urm.—Acceptarea policitațiunii, 36.– Timpul în care acceptarea poate să aibă loc, 37.— Retractarea policitațiunii, 37.—Momentul când se formează contractul (când acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului), 38 urm.—Interesul practic a acestei chestiuni, 39.—Acest sistem este consacrat de codul de comerț (art. 35), 40 n. 2. – Consecințile acestui sistem, 41.— Casurile în care contractul se formează fără ca acceptarea să fi ajuns la cunoștința propuitorului, 41, 42.

POLIGAMIE. -Nu poate nici într'un caz fi admisă în România, 356 n. 1.—Ea este admisă p. străini în Rusia, de și legea rusească n'o admite, 356 n. 1 și *tr. fr.*, p. 308 n. 2.

POLIȚIE SANITARĂ.—Punere în vêndare a unor animale bolnave sau bănuite de boală, 72, 119. V. *Animale bolnave.*

POLIȚIE RURALĂ. – Responsabilitatea civilă și penală a locuitorilor comunelor rurale care nu vor fi sărit să prindă pe făcătorii de răle sau să stângă focul, 398 n. 2.—Dispozițiile legei poliții rurale relative la despăgubirile ce se datoresc pentru stricăciuni comise de animale domestice, 563.

POMPIERI. –Casurile în care comuna respunde de stricăciunile comise de pompieri cu ocasiunea stêngerii unui foc, 554, 555. V. *Comuna.*

POPRIRE.—Dreptul creditorilor care au un titlu, fie chiar neexecutor de a popri în mânele celor de al treile sumele datorite debitorului lor, 198. — Creditorii care nu au nici un titlu nu pot să proceadă la poprire nici în materie comercială și nici chiar sub îndatorirea de a da cauțiune, 198 n. 2 și *tr. fr.*, p. 356.—Efectele popririi în materie de cesiune de creanță făcută înaintea notificării sau acceptării cesiunii, 182, 183. — O poprire făcută cu rea credință sau din spirit de șicană poate supune pe autorul ei la daune, 410.—

PORTAR (*Concierge*). –Responsabilitatea proprietarului unui edificiu p. daunele causate prin faptul portarului, 531 t. și n. 3.

PORTĂREI.—Sunt adevaraţi funcţionari publici, 121.—Nu sunt supuşi legei Grădişteanu din 1 martie 1881, 121 n. 1.—Responsab. civilă a portăreilor, 432, 433.—Pentru aprodul sau agentul care'i înlocueşte, 432.— Pentru custodele ales de dênşiĭ, 433. — Responsab. Statului p. sustracţiunile comise de portărei în exerciţiul funcţiuniĭ lor, 550.

PORTRET.—Portretul fiind presupus a fi proprietatea aceluia ce represintă, fotograful nu poate să'l expue in public fără consimţĕmêntul persoanei în drept, 412 t. şi n. 4 şi t. II, p. 440 t. şi n. 1. V. *Fotograf.*

PORUMBĂRIE.—Proprietarul unei porumbăriĭ respunde de prejudiciul causat prin porumbiĭ sĕĭ, 561 nota 1.

POŞTĂ ŞI TELEGRAF.—Statul respunde de sustracţiunile comise de funcţionariĭ poştelor în exerciţiul funcţiuniĭ lor, 551.—Nu se plăteşte însă nici o despăgubire dacă perderea se datoreşte unui eveniment de forţă majoră, 416.—La caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poştă, Statul nu plăteşte de cât sumele anume prevĕḍute prin legea telegrafo-poştală, 488.—Dreptul la despăgubire se prescrie prin 6 luni de la data perderiĭ obiectelor, 416 n. 5.

PREOŢI.—Dreptul lor de a dobêndi pămênt rural, 123 n. 2. V. *Pămênt rural.*—Jurĕmêntul preoţilor, V. *Jurĕmênt.*—Oblig. de a se face preot sau călugăr; Nulitate, 137 şi t. IV, p. 100 n. 2.

PREPUŞI.—Prepuşi sunt toţi acei care lucrează sub ordinele, ascultarea ori privigherea cuiva, 528 n. 1.—Magistraţiĭ şi profesoriĭ nu se consideră în genere ca prepuşi ai Statului, 550 n. 4.—Primarul sau ajutorul de primar fiind nişte prepuşi ai comuniĭ, obligă pe această din urmă, 544 n. 1; 556 n. 3.—Primarul în Dobrogea nu este însă un prepus a comuniĭ, fiind că el se numeşte de puterea centrală, 556 n. 1.—Responsabilitatea comitenţilor p. daunele causate de prepuşiĭ lor în exerciţiul funcţiuniĭ ce li s'a încredinţat, 526 urm; 549 urm; 553 urm. Veḍi *Stăpêni.*—Comitenţiĭ respund şi de sub-prepuşiĭ aleşi de agenţiĭ principali, 536.

PRESCRIPŢIE.—Creditoriĭ pot să opue prescripţia câştigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune, 202. V. *Acţ. subrogatorie.*—Ei ar putea de asemene să atace renunţarea la prescripţie făcută de debitorul lor, dovedind numai paguba ce au suferit prin această renunţare, 202 n. 2; 246.—Achisiţiunile făcute prin prescripţie nu sunt supuse transcrierei, 170 nota şi t. IV, p. 605 urm. — Posesorul de bună credinţă care are justu titlu prescrie imobilul prin 10 sau 20 de ani, cu toate că titlul sĕu n'a fost transcris, 172.—In materie penală, prescripţia trebue să fie invocată de judecători din oficiu, 512 t. şi n. 1 şi *tr. fr.*, p. 260 *ad notam.*—Consecinţile aplicăriĭ acestui principiu în privinţa acţiuniĭ civile, de câte ori această din urmă a fost adusă o dată cu acţiunea publică înaintea instanţelor represive, 512 t. şi n. 2. V. *Acţ. civilă.*— Prescrierea acţiuniĭ pauliane, 256 urm.—Prescrierea acţ. in simulaţie, 283.—Art. 1900 nu este deci aplicabil în specie, nefiind vorba de o acţiune în anulare sau în rescisiune, 283 t. şi n. 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, C. Alger. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.—Prescripţia în dreptul musulman, 283. V. *Drept musulman*,—Prescrierea acţiunii *negotiorum gestorum*, 323, 359.—Prescrierea acţiunii în repetiţie, 374. — Prescrierea delictelor de presă, 452 n. 1.— Prescrierea acţ. in despăgubire p. obiectele perdute de administraţia poştelor, 416, n. 5.—Prescrierea acţiunii civile (în daune). Casurile în care se aplică dreptul comun, 506, 512, 513 t. şi n. 2, 567, 560.—Casurile în care acţiunea civilă se prescrie prin lapsul de timp prin care se prescrie şi acţiunea publică, 508, 509, 560, 567.—Persoana chemată la respundere p. faptul altuia poate să invoace prescripţia pe care ar putea s'o invoace însuş autorul faptului daunator, 559. — Prescripţia acţiunei în responsabilitate pe care o are proprietarul in contra architectului sau antreprenorului care'i a făcut o lucrare, 435, 507, 508.- Prescripţia instantanee în privinţa mobilelor corporale, 174 t. şi n. 1, 175, 258, 382, 383. — Acei puternici nu puteau, după codul Calimach (art. 1838), se prescrie contra acelor neputernici v. t. VI, *Oblig. naturale*.

PRESTAŢIUNI ÎN NATURĂ (munci agricole).—136. V. *Clausă penală*, *Munci agricole*, etc.

PRESUMPŢIUNI.—Casurile în care sunt admise ca mijloace de dovadă. V. *Marturi*.—Presumpţiunile lăsate la lumina şi înţelepciunea judecătorului putênd fi trase şi din instanţele judecătoreşti anterioare, ele pot să resulte şi chiar din o hotărîre absolutorie, puţin impoartă dacă actele de instrucţiune pe care s'a întemeiat ar fi nule sau neregulate. Baudry, II, 1293, p. 917. Cas. rom. şi Al. Degré, *Dreptul* din 1898, No. 22. V. asupra presumpţiunilor, *tr. fr.*, p. 417 urm.

PRESUMPŢIUNE DE FRAUDĂ.—V. *Fraudă*.

PRESUMPŢIUNE MUCIANĂ.— V. *tr. fr.*, p. 88 n. 2 ; 89 nota şi t. IV, p. 585 n. 1. Cpr. şi Trib. Prahova (G. Malcoci făcând funcţ. de preşed.) *Dreptul*, din 1898, No. 10.

PRIVILEGIU.—Acţiunea pauliană (art. 1729, § 1), 263.—Proprietarul are privilegiu numai asupra mobilelor chiriaşului sau arendaşului principal, nu însă şi asupra acelora a subarendaşului sau sub-chiriaşului, 216 nota şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Baudry et Wahl, *Louage*, I, 859. Dupuis nota în D. P. 90. 2. p. 98. Vedi şi nota noastră în *Dreptul* din 1898, No. 17. V. *Sub-locatar*.

PROBA TESTIMONIALĂ.—V. *Marturi*.

PROBE.—Judecătorii apreciază în mod suveran probele propuse de părţi, putênd să le respingă dacă nu sunt pertinente şi concludente în causă, 524 t. şi n. 3.

PROCREAŢIA COPIILOR.—Quasi-contract, 310. V. *Copil*.

PROCURĂ.—Pentru a putea representa p. cineva în justiţie, se cere o procură legalisată, 314 nota.—Dreptul consulilor străini de a legalisa o procură, 314 nota.—Procura, în asemene caz, trebue să fie visată de Ministerul afacerilor străine, 314 nota şi *tr. fr.*, p. 256.— Casurile în care o procură autentică este neaparată, 347 n. 2 şi *tr. fr.*, 90 n. 1; 292 n. 2; 357 n. 1; 461. V. *Ipotecă.*

PROFESOR.—Contractul făcut cu un profesor p. urmarea prelegerilor sale este un contract nenumit, 20.— Profesoriĭ nu se consideră în genere ca prepuşi ai Statului, 550 n. 4.

PROMISIUNI P. ALŢII.—V. *Stipulaţiuni p. alţii.*

PROMISIUNI DE CĂSĂTORIE. — Nu sunt astăzi obligatoriĭ, 140.—Neţinerea lor poate însă da loc la daune materiale sau morale, 140, 141; 459, 460.—In ce consistă daunele materiale sau morale, 141 n. 2; 460.—Determinarea quantumului daunelor; Nu se ţine în samă câştigul ce o parte a fost împedicată de a realisa, 141 t. şi n. 3; 460.—Casurile în care neţinerea unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune (când există un motiv serios), 460. — Pot fi desfiinţate prin consimţemêntul mutual expres sau tacit al părţilor, 462.— Nu se poate stipula o clausă penală sau alocarea unei indemnităţi p. faptul inexecutăriĭ unei promisiuni de căsătorie, 459 t. şi n. 3.— Dovedirea promisiunilor de căsătorie, 467 n. 4 şi la autorităţile citate acolo, în sens ca promisiunea de căsătorie trebue să se dovedească prin act scris, de câte ori nu există manoperi din partea seducătorului, *adde*, C. Grenoble, D. P. 98. 2. 57.

PROPRIETAR INFERIOR. — Responsabilitatea proprietarului inferior către acel superior p. lucrările făcute pe fondul sĕu. 418.

PROPRIETATE.—Modurile de dobêndire şi de transmiterea proprietăţiĭ, 5 şi t. III. p. 205 urm.— Strămutarea proprietăţiĭ în dreptul roman (tradiţie), 161. — In dreptul străin, 162.—In dreptul nostru anterior, 162, 163 t. şi nota.—Strămutarea proprietăţiĭ în dreptul actual (efectul consimţemêntului), 166 urm., 170 n. 3; 172, 173; 177 t. şi n. 2.—P. ca proprietatea să se strămute prin efectul consimţemêntului, lucrul trebue să fie determinat în individualitatea sa, 125, 126, 167. V. *Corp. cert*, *Tradiţie*, etc.—Se poate în mod valid stipula ca proprietatea să nu fie strămutată prin efectul consimţemêntului, 166, 167, 192.— Strămutarea proprietăţiĭ în privinţa celor de al treile, 168 urm.— Strămutarea proprietăţii în privinţa imobilelor şi a altor drepturi reale imobiliare (transcriere), 168 urm.—Strămutarea proprietăţiĭ mobilelor faţă cu cei de al treile, 172 urm.—Transcripţia nu este şi nu putea fi prescrisă p. mobile, 173.— Tradiţia nu joacă de asemene nici un rol în această privinţă, 173 urm.— Cel de al treile devine proprietar al mobilelor prin prescripţia instantanee, 174 t. şi n. 1. -Strămutarea proprietăţiĭ mobililor incorporale, faţă cu cei de al treile, 176 urm.— Ce se ințelege prin cei de al treile, 177 n. 4; 178 nota. V. *Terții*. —Notificarea cesiunii debitorului, 177, 178.—Când trebue să se facă notificarea, 179.—Formele notificării, 180, 181.—Nu e nevoe ca o dată cu notificarea să se lese debitorului și o copie de pe cesiune, 181.—Soluția contrară era consacrată prin art. 108 din cutuma Parisului, 181 n. 3.—Acceptarea cesiunii prin un act autentic, 178 t. și n. 2.—Acceptarea verbală sau prin un act sub semnătură privată. Efectele acestei acceptări, 180.—Luarea în cunoștință despre cesiune prin alte mijloace neprevědute de lege, 181, 182.—Consecințile care resultă din necesitatea notificării sau acceptării cesiunii, 182, 183.—Aplicarea art. 1393 urm. în materie comercială, 183, 184.—In materie de cambii, bilete la ordin, etc. (transmitere prin gir), 183, 184.—La mandatele eliberate de casele publice, 184.—La cesiunea unui contract de locațiune, 184.—La efectele depuse la casa de consemnație, 185.—Efectele notificării sau acceptării cesiunii față cu creditorii cedentului în urma falimentului acestui din urmă, 179.—Intre doi cesionari succesivi a aceleiaș creanțe, acela este preferat care cel dintâi a notificat cesiunea sa, sau a dobêndit acceptarea debitorului prin un act autentic, 183.—Casul în care ambele notificări au fost făcute în aceiaș di, 183.—Dovedirea anteriorității notificării (inadmisibilitatea probei testimoniale), 183. V. *Martori*.

PROPRIETATE LITERARĂ.—Usurparea proprietății literare sau artistice dă loc la despăgubire, 457.—Dreptul de a da publicității o operă literară sau artistică este un drept personal autorului operei, și ca atare, nu poate fi exercitat de creditorii sěi, 208.

PROSTITUȚIE.—Rěu necesar, 491 t. și n. 3.

PSEUDONIM.—Pseudonimul constituind o proprietate exclusivă a acelui care l'a adoptat, usurparea lui poate da loc la daune, 457.

PUTERE LEGIUITOARE.—Neresponsabilitatea ei, 440.

PUTERE PĂRINTEASCĂ.—Cine o exercită în urma pronunțării despărțenii, 520 n. 2 și t. I, partea II, p. 227 t. și n. 2. Cpr. și C. București (Ath. C. Kivu președ.), *Curierul judiciar* din 1898, No. 12.

Q.

QUASI-CONTRACTE.—304, 307 urm.—Definiția quasi-contractului (fapt *licit* și *voluntar*), 307, 308.—De și legea se ocupă numai de două quasi-contracte, doctrina recunoaște mai multe, 309, 310.—Exemple de quasi-contracte: Acceptarea unei epitropii făcută de o persoană care era în drept s'o refuse; administrarea de către un coproprietar a lucrului ce aparține la mai mulți în comun, fără ca să existe mandat sau societate; procreațiunea copiilor; acceptarea unei moșteniri din partea unui moştenitor renunţător, etc., 309, 310.—Quasi contract de salvare a unui vas. Ce lege se aplică în specie, 359 n. 2. V. *Gestiune de afaceri*, *Plată nedatorită*, etc.

QUASI-DELICTE.—V. *Delicte.*—Quasi-delicte comise prin presă. După jurisprudenţă ele sunt tot de competinţa juraţilor. Critica acestei jurisprudenţi, 414, 415 nota.

QUI SUO JURE UTITUR NEMINEM LÆDIT.—38, 401 urm. Proprietarul trebue să uzeze de dreptul sĕu în aşa mod în cât să nu jignească dreptul altuia. Aplicarea acestui principiu la diverse ipoteze, 403 urm. V. *Daune*, *Delicte*, etc.

QUOTA LITIS (Pactul de —).—Ilicitatea lui în dreptul actual şi în dreptul vechiŭ al Moldovei, 147 urm., 158 şi *tr. fr.*, 444 nota. Dreptul vechiŭ al ţărei româneşti, 148.—Dreptul actual, 148, 149. — Dreptul francez şi belgian, *tr. fr. loco cit.* Cpr., în privinţa dreptului belgian, *Pand. Périod.*, 95, 5, p. 11 şi *Dreptul* din 1895, No. 35, ear în privinţa dreptului fr., D. P. 98. 1. 415.

R.

RĂPCIUGĂ. Responsabilitatea proprietarului unui animal care a comunicat răpciuga servitorului sau prepusului sĕu, 562 n. 2. V. *Animale.*

RAPORT.—Acţiunea în raport poate fi exercitată de creditori în numele debitorului lor, 201 t. şi n. 2. Vedi asupra obligaţiunii de a raporta şi acţiunii în raport, t. III, p. 480 urm.

RÂSIPITOR. Incapacitate specială de a contracta, 31.— Responsab. râsipitorului p. delictele sau quasi-delictele sale, 471.

RATIFICARE.—Nulitatea care resultă din viciile de consimţĕmênt poate fi acoperită prin ratificarea expresă sau tacită a părţiĭ. Ratificarea expresă trebue să întrunească condiţiile prescrise de art. 1190, p. 87.—Creditoriĭ care ar fi ratificat fie expres fie tacit actul fraudulos sevêrşit de debitorul lor, nu'l mai pot ataca prin acţiunea pauliană, 259. V. *Acţ. pauliană.*—Ratificarea gestiuniĭ de afaceri echivalează cu un mandat, 311 n. 3. 333, 344 urm. V. *Gest. de afaceri.*—Apelul, oposiţia sau recursul făcut de un *negotiorum gestor* pot fi ratificate de proprietar, însă numai în lăuntrul termenului util, 314, 315 nota. Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 12. V. *Apel, Oposiţie, Recurs*, etc.—Prescripţia de 10 ani fiind o ratificare tacită nu poate fi admisă p. actele inexistente, 23, 35, 116, 153 n. 3, etc. Cpr. şi C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 13. V. *Acte inexistente*, *Capacitatea părţilor*, *Confirmare*, etc.

REA CREDINŢĂ.—Nimene nu se poate scuti de respunderea care resultă din reaua sa credinţă, sau din greşelele sale cele grave, 135 t. şi n. 3; 501 t. şi n. 3; 514 t. şi n. 2; 538. V. *Clausă de neresponsabilitate*, *Dol*, etc.

RECLAMAŢIE DE STAT.—Acţ. în reclamaţie de stat care n'ar avea un interes bănesc, ci un interes moral, aparţine numai debitorului şi nu poate fi exercitată de creditoriĭ sĕi, 201 n. 1.

RECOMENDAŢIUNI GREŞITE. Faptul de a recomenda cuiva cu uşurinţă, fie chiar în mod confidenţial, pe un impiegat necredincios sau pe un debitor insolvabil constitue un delict sau quasi-delict care poate sâ'l supue la daune, 412, 413.— Responsabilitatea se apreciază cu o severitate mai mare de câte ori informaţiunea emană de la o agenţie care procură obicinuit recomendaţii în schimbul unei sumi de bani ce-i se plăteşte, 413. — Responsab. încetează când se constată buna credinţă şi lipsa ori cărei negligenţi sau intenţiuni răutăcioase, 413. V. *Delicte.*

RECURS.—V. *Apel*, *Delicte*, *Oposiţie*, etc.

REDUCŢIUNE.—Acţiunea în reducţiune poate fi exercitată de creditori in numele debitorului lor, 201. — In cât priveşte reducţiunea donaţiunilor şi a legatelor, Vedi t. IV, p. 316 urm.

REGE. -Neresponsabilitatea lui, 441, 442 şi t. I, partea I, p. 83.

REGUL. ORGANIC (a Moldovei). -Introducerea regimului publicităţii relativ la strămutarea proprietăţii imobiliare, 170 n. 1.

(Ţării româneşti). — Dreptul relativ la persoane morale, 541 nota.

RELAŢIUNI NELICITE.—Nulitatea convenţiunii care ar avea de scop stabilirea sau continuarea unor relaţiuni nelicite (concubinaj), 138.

RELIGIE. -Nulitatea convenţii relative la neschimbarea sau schimbarea religiii, 137. - Religia răsaritului, *tr. fr.*, 16, 69 n. 2; 73 n. 2; 77.

REMITEREA UNEI DATORII (consimţită de debitor). -Poate fi atacată prin acţiunea pauliană, 246.

REPAUSUL DOMENICAL (L. din 6 martie 1897), 149 n. 1; 472 n. 2. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 69.

REPETIŢIE (Acţ. în repetiţie).—Acţ. in repetiţie există de câte ori oblig. este fără causă sau se întemeiază pe o causă falşă, 151, 152.—Când oblig. se intemeiaza pe o causă ilicita, 152, 153, 388, 389.- Restituirea reţinerilor făcute funcţionarilor comunali sau judeţiani înaintea legei din 25 fevr. 1897 (lipsă de causă), 131 n. 1; 386 nota.—*Contră.* Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 19. V. *Funcţiuni publice.* — In caz de casarea unei decisiuni definitive adusă la îndeplinire, se va restitui ceea ce se primise în baza acestei decisiuni, 409 n. 3 Creditorii pot să exercite în numele debitorului lor acţiunea in restituţie p. plata unui lucru ce nu era datorit, 202, 374. V. *Acţ. subrogatorie*, *Plată nedatorită*, etc.

REPRESENTANŢI UNIVERSALI.—104, 194.

— CU TITLU UNIVERSAL.—*loco cit.*

— CU TITLU PARTICULAR, 90, 104, 105, 190, 282.—Representanţii debitorului nu au exerciţiul acţiunii pauliane, 240 n. 1. V. *Acţ. pauliană.*

REPRESENTARE ÎN JUSTIŢIE.— Un gerant de afaceri nu poate să represinte pe cineva în justiţie, o procură legalisată fiind necesară p. aceasta, 314 nota. V. *Acţ. în justiţie*, *Gest. de afaceri*, *Procură*, etc.

RESBOIŬ. — **Faptele de resboiu nu dau în genere loc la despăgubiri**, 418, 419.

RES PERIT CREDITORI. — Casurile în care riscurile sunt în sarcina creditorului, 187 urm. V. *Risco-pericol.*

RES PERIT DEBITORI. —Casurile excepţionale în care riscul este în sarcina debitorului, 192 urm. V. *Risco-pericol.*

RES PERIT DOMINO. —Maximă născocită de glosatori, 186 t. şi n. 3.—Această maximă trebue îndepartată astăzi în materie de riscuri, ca şi în dreptul roman, 192 urm.—Casul in care această maximă este aplicabilă, 186, 569.

RESPONSABILITATEA (gerantului de afaceri).—327 urm.—Ea este mai mare de cât acea a mandatarului, 349, 350. V. *Gest. de afaceri.*
— —Pentru faptul altuia, 515 urm. V. *Acţ. în responsabilitate*, *Artisani*, *Comună*, *Institutori*, *Patroni*, *Prepuşi*, *Stat*, *Servitori*, *Tată*, *Mamă*, etc.
— —Pentru animalele noastre sau de care ne servim, 560 urm. V. *Animale.*
— —Pentru ruina unui edificiu, 574 urm. V. *Edificiu.*

RESTAURATORI.—Sunt, în privinţa responsabilităţiĭ, asimilaţi ospĕtătorilor şi hangiilor, V. *Cafenele*, *Ospĕtători*, *Hangii*, etc.

RETENTIE. —V. *Drept de retenţie.*

RETICENŢĂ. — Dauna poate fi causată prin o reticenţă, 412, 449 n. 4. V. *Daune*, *Delicte*, etc.

RETRACT (de indivisiune).—Nu există în legea noastră, 209 n. 2.
(litigios).—Nu există în materie comercială, 209 n. 2.—Nu poate fi exercitat de creditori în numele debitorului lor, 209.

RETRACT (succesoral).— Nu există în legea noastră, 209 n. 2 şi t. III. p. 444 n. 4.

REVENDICARE. — Revendic. lucrurilor mobile când cel de al treile achisitor le a primit cu rea credinţă, 175. —La caz de perderea sau furarea lucrului, 175.—Revendicarea de la creditoriĭ chirografari care ar fi urmărit lucrul mobil în mâna vêndĕtorului, 175.—Imobilul cumparat la mezat public poate fi revendicat de la adjudicatar, adjudicaţiunea neputênd transmite adjudicatarului mai multe drepturi de cât avea proprietarul expropriat, 383 n. 3 şi *tr. fr.*, p. 376. V. *Adjudicaţiune.* — In privinţa acţiuniĭ în revendicare, v. t. II, p. 446 urm.

RISCO-PERICOL (lucrului instrăinat). — Riscul presupune perderea corpului cert şi determinat care face obiectul oblig., prin caz fortuit sau forţă majoră, 186, 329, 330. —In principiu, nimene nu respunde de casul fortuit sau forţa majoră (*damnum fatale*), 329, 330.—Riscul este în sarcina creditorului (*Res perit creditori*), 187 urm. —In dreptul nostru anterior, perderea de istov a corpului cert şi determinat stêngea cu desevêrşire obligaţia, 188 n. 2.—Acest principiu este admis şi astăzi în unele legislaţiuni străine, 188 t. şi n. 1.—Admiterea principiului contrar în dreptul actual, 189.—Justificarea acestei soluţiuni, 189 urm. — Casul în care imobilul distrus era asigurat, 190 n. 2.—Casurile excepţionale în care riscurile sunt în sarcina debitorului *(Res perit debitori)*, 192 urm.—Oblig. condiţionale, 193.—Casurile când debitorul a luat riscurile asupra lui, 192.—Şi mandatarul sau depositarul pot să iee riscurile asupra lor, 502, n. 2. V. *Mandat*, *Deposit*.—Casul când casul fortuit este consecinţa culpei sau negligenţei debitorului, 192.—Casul când debitorul a fost pus în întârdiere, 192, 193.

RIU SAU FLUVIU.—Rîurile navigabile sau plutitoare fac parte din domeniul public al Statului, 118 şi t. II, p. 423.—Daunele causate cu ocasiunea unei construcţiuni sau lucrări făcute asupra unui rîu sau fluviu, 412.

ROBIE.—Desfiinţarea ei, 440 n. 3; t. I, partea I, 124 n. 1 şi *tr. fr.*, p. 77 n. 1 şi 484, n. 2.

RURAL (imobil). — Incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale prin ori ce mod ar fi. V. *Străini*.

S.

SATEAN.—Prin sătean se înţelege ţăranul sau cultivatorul de pămênt, 123 n. 2.—Dreptul sătenilor de a dobêndi pămênturi rurale, *loco cit.* V. *Pămênt rural*.

SECHESTRU.—Persoana care aplică un sechestru poate fi supusă la daune de câte ori sechestrul aplicat este vexator şi de natură a aduce o pagubă persoanei sechestrate prin micşurarea creditului ei, 401.—Statul fiind considerat ca solvabil, nu se poate aplica sechestru pe casele publice, 557 n. 3. V. *Solvabilitate*, *Stat*, etc.

SCRISORI MISIVE. — Cui aparţine proprietatea scrisorilor misive, 452 n. 3; 453, 454 nota.—Dreptul celor de al treile de a se servi de scrisorile scrise de alţii, 454 nota. — Producerea scrisorilor confidenţiale în justiţie în materie de divorţ, 454, 455 nota.—Dreptul barbatului, ca cap al familiii, de a'şi insuşi, fie chiar prin fraudă, scrisorile adresate soţiii sale sau scrise de dênsa, 456 nota.

SECRETAR COMUNAL.—Funcţiunea sa nu poate fi cedată pe bani, 120 n. 3.

SEDUCŢIUNE. — Casurile în care seducţiunea poate da loc la daune, 141, 142 t. şi n. 1; 382, 462 urm., t. IV, p. 179 n. 2 şi *tr. fr.* p. 494 n. 2.—Gravitatea manoperelor care constituesc pe seducător în culpă se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 466.—Cele mai multe ori, manoperele frauduloase consistă în o promisiune de căsătorie, 466.—Critica, în această privinţă, a unei decisiuni a Curţei din Craiova, 466, 467. — Promisiunea de căsătorie nu poate fi propusă ca o manoperă de seducţiune şi să deie loc la daune în folosul femeiĭ seduse de cât dacă a precedat relaţiile ilicite şi a fost mijlocul care le a determinat, 466, 468. V. *Promisiuni de căsătorie.*—Femeea părăsită nu poate cere daune şi alimente în numele copilului născut afară din căsătorie de cât atunci când paternitatea este mărturisită de barbat, sau când acest din urmă a luat o obligaţie către mama copilului, 138 n. 2; 468 n. 2.—Este licită convenţia prin care o femee sedusă primeşte de la seducĕtorul ei o sumă de bani, sub condiţiunea de a nu mai cere nici o despăgubire în justiţie, 389.—Casurile în care o asemene femee ar putea fi condamnată la restituirea banilor primiţi, 389. — Acţiunea în daune din partea femeiĭ este inadmisibilă de câte ori judecătoriĭ constată că seducţiunea provine şi din culpa femeiĭ, 142 n. 1 ; 422 n. 2 ; 466 n. 2 şi t. IV, p. 179 n. 1. V. *Culpă comună.*—Seducţiunea nu este o causă de anulare a căsătoriiĭ, 466. V. *Căsătorie.* — Seducţiunea în codul Calimach şi austriac, 462.— In Germania şi în alte legislaţiuni străine, 462 t. şi n. 2, 463. — In dreptul englez, 464, 465.

ŞEF DE GARĂ. — Responsabilitatea direcţiiĭ drumului de fer (Statului) p. greşelele comise de un şef de gară în exerciţiul funcţiuniĭ sale, 534. V. *Direcţia drumului de fer, Stat,* etc.

SEPARAŢIE DE PATRIMONII (în materie de moştenire).—Drepturile creditorilor defunctului, 200 n. 3 şi t. III, p. 570 urm. — In materie de regim dotal.—Numai femeea poate cere separarea de patrimoniĭ, creditoriĭ barbatului avĕnd numai facultatea de a ataca separaţiunea ca frauduloasă, în baza art. 975, 208 şi *tr. fr.* 84 urm. — Imobilul dotal păstrează caracterul de inalienabilitate, chiar în urma separaţiuniiĭ de patrimoniĭ, 475 n. 5 şi *tr. fr.*, 101 urm. Cas. rom. (10 martie 1898), *Dreptul* din 1898, No. 30 şi *Cur. judiciar* din 1898, No. 13. V. *Imobil dotal, Zestre,* etc.

SEPARAŢIE DE TRUP.—Nu poate fi stipulată între soţi, asemene clausă fiind contrară însuş scopului căsătoriiĭ, 136. — Separaţia de trup *(a thoro et mensa)* nu poate fi admisă de tribunalele române nici chiar p. străiniĭ domiciliaţi în ţară conform statutului lor personal, 136 n. 2 şi *tr. fr.,* p. 113.

SERVICIĬ. — Nimene nu poate pune în serviciile altuia lucrările sale de cât p. o întreprindere determinată sau pe un timp mărginit, ear nu pe toată viaţa sa (art. 1471), 144.—Locaţiunea de serviciĭ făcută fără nici o determinare de timp poate în tot-deauna să înceteze prin voinţa uneia din părţile contractante, însă această resiliare poate da loc la daune de câte ori autorul ei a abusat de dreptul sĕu, causând celeilalte părţi o pagubă. Cas. fr. D. P. 98. 1. 16. C. Paris, *Pand. Périod.*, 98. 2. 6 şi 25. Cpr. D. P. 97. 1. 401 şi 2. 161.

SERVITORI.—Ce se înţelege prin servitori, 527 n. 4.—Servitoriĭ nu se consideră în genere ca mandatari ai stăpânilor când cumpară obiectele necesare şi provisiunile p. casă, 320 nota. -In cât priveşte responsabilitatea stăpânilor p. servitorii lor, 526 urm. V. *Patroni*, *Prepuşi*, *Stăpâni*, etc.—Servitorul este tot-deauna presupus în exerciţiul funcţiunii sale, cât timp se găseşte in casa stăpânului sĕu, chiar în odaea destinată locuinţii lui personale, 537 nota.

SERVITUTE.—Oblig. pe care legea le stabileşte intre proprietarii vecini isvorĕsc din lege, 305. – Relaţiunile între proprietarii fondurilor inferioare şi acelor superioare, 404.

SIPHILIS.—Comunicarea lui; Responsabilitate. V. *Doică*, *Medici*, etc.– Contractarea unei asemene boli ar putea da loc la neţinerea unei promisiuni de căsătorie, 460.

SIMULAŢIE, 265 urm. V. *Act. in simulaţie.* Causă simulată, 132.– Actele simulate sunt inexistente, 131, 269.—Dovedirea simulaţii intre părţi (interogator, jurĕmênt şi marturi sau presumpţiuni când există un inceput de dovadă scrisă), 275 t. şi n. 2, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Cas. fr. şi C. Turino. *Pand. Périod.* 1897. 1. 499. D. P. 98. 2. 398.—Admiterea probei testimoniale între părţi in toate casurile când există fraudă la o lege de înteres public, 276 t. şi n. 1.—*Contrà.* C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1897, N. 74.– In ori ce caz, atât părţile cât şi cei de al treile pot stabili simulaţia prin interogator şi jurĕmênt. Cpr. C. Turino, D. P., 98, 2. 398. V. *Act. in simulaţie.*

SINDIC. -Acţiunea care are de bază paguba comună a tuturor creditorilor unui falit, nu poate fi exercitată de cât de judecătorul sindic, 212.—Dreptul sindicului de a ataca actele frauduloase ale falitului, 240 n. 1; 241.—Judecătorul sindic poate fi urmărit prin acţiunea recursorie civilă, 429 n. 1.

SMINTIT.- Smintitul aşeḑat într'un stabiliment de alienaţi; incapacitate naturală de a contracta, 31, 32.—Smintitul nu este în principiu responsabil de actele sale, 470, 471. - Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil, 470 t. şi n. 2. -Intervale lucide, 32, 471.

SOCIETATE (comerciala). - Capacitatea de a contracta, 30.—Societatea în comandită prin acţiuni şi societatea anonimă sunt nişte contracte solemne, 15.—Desfiinţarea societăţii prin voinţa unuia din asociaţi, când contractul este format pe un timp limitat, 159.—Responsabilitatea societăţii p. faptul gerantului sau a unui asociat, care ar fi lucrat in un interes social, 531.

SOCIETATEA DE CONSTRUCŢII.—Responsab. Statului, 549. V. *Stat.*

SOCIETATEA FINANCIARĂ.—Responsab. ei p. faptele comise de un funcţionar al sĕu in exerciţiul funcţiunii sale, 532 t. şi n. 3. V. *Credit funciar.*

SOCOTELI (*Epitropie, tutelă*). -Creditorii pot sa ceară socoteli în numele debitorului lor minor, de la epitropul acestuia, 202.

SOLIDARITATE.—Solidaritatea, in materie de delicte şi quasi-delicte este formal admisă de legiuitorul nostru, după codul italian, 481 n. 2; 489 urm.—Aceiaş soluţie este admisă în dreptul străin şi în codul Calimach 490, n. 2; 578 n. 1.—De câte ori deci dauna a fost comisă de mai multe persoane, fie care din aceste persoane poate fi urmărită p. despăgubirea întreagă, remănênd ca acel care a plătit p. toţi să exercite recursul sĕu contra celorlalţi copartaşi, 481 n. 2; 491. — Aplicarea principiilor solidarităţii la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict sau unei contravenţiuni, 492. -Aplicarea solidarităţii la delictele silvice, 492. La tăinuire, 492, 493.—La contravenţiile vamale, 489 n. 2. 492. V. *Vamă*.—Dacă dauna a fost comisă de mai multe animale aparţinênd la proprietari deosebiţi, fie care proprietar este responsabil pentru dauna întreagă, 566. V. *Animale*.—Casul în care edificiul care a causat pagube prin ruina lui aparţinea la mai mulţi proprietari, 578. -Regularea acestei chestiuni în dreptul roman şi în dreptul francez, 578.—Solidaritatea nu există în materie de gestiune de afaceri, dacă mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaş proprietar, 329.—De câte ori însă greşala comună a geranţilor ar constitui un delict sau un quasi-delict, ei vor fi ţinuţi solidariceşte p. despăgubire, 329 t. şi n. 4.

SOLVABILITATE.—Statul este considerat în principiu ca solvabil, 557 n. 3.—V. *Sechestru*, *Stat*, *etc.*—Comunele nu se bucură însă de aceiaş presumpţiune, 557. V. *Comună*.

SOMNAMBULI.—Consimţĕmêntul dat de o persoană în timpul somnului nu poate să constituească un contract, 27.

STABILIMENTE INSALUBRE.—Daunele aduse prin exploatarea unui asemene stabiliment, 404 urm; 574 n. 4. V. *Bal public*, *Case de toleranţă*, etc.

STABILIMENTE INSALUBRE, INCOMODE, PERICULOASE, etc.—Exploatarea unui atare stabiliment chiar autorisat de autorităţile competente atrage responsabilitatea exploatatorului p. daunele aduse vecinilor, 405, 406 t. şi n. 1; 574 n. 2. -Pentru ca exploatatorul să poată fi responsabil, inconvenientul produs trebue să fie de aşa natură în cât să nu poată fi tolerat şi să întreacă obligaţiile ordinare ale vecinătăţii, 406, 407 t. şi n. 1.

STABILIMENT PUBLIC (bal, teatru, etc.)—Proprietarul unui stabiliment public datoreşte o despăgubire vecinilor p. daunele causate prin exploatarea unui atare stabiliment, 404.—Judecătorii sunt însă ei în drept a provoca închiderea stabilimentului autorisat de autorităţile competente? 404, n. 3. V. *Bal public*.

STĂPÂNI, COMITENŢI, PATRONI.—Responsabititatea lor în dreptul roman şi în legile noastre anterioare, 526, 527.—Responsabilitatea lor civilă în dreptul actual p. servitorii şi prepuşii lor în funcţiunile ce li s'a încredinţat, chiar când aceştia ar fi lucrat din propria lor iniţiativă, fără ordinele stăpânului sau comitentului, 398 n. 2; 528, 559 n. 2, și la autoritățile citate acolo, *adde*, C. jurați Ilfov și Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 19 și 76.—Această responsabilitate nu atinge numai pe particulari ci și pe Stat, 529, 548 urm.—Presumțiune de culpă *(culpa in eligendo)*, 529. Cpr. și Trib. Paris. *Pand. Period.* 1898. 2, 128.—In cât privește aplicarea principiului responsabilităţii la deferiţii prepuşi, V. cuvintele *Căpitan de corabie*, *Cărăuși*, *Chelner*, *Comercianți*, *Credit funciar*, *Direcția drumului de fer*, *Farmaciști*, *Intreprindĕtori de lucrări*, *Ospĕtătorĭ și hangiĭ*, *Prepuși*, *Patroni*, *Șef de gară*, etc.—Stăpânul nu este obligat a libera servitorului care esă de la dênsul un certificat de bune purtări, 399 nota *in fine*.—Stăpânii pot, în numele lor personal, să urmărească repararea daunei adusă servitorului lor, dacă dauna causată acestui din urmă se resfrânge și asupra lor, 479.—Stăpânii și patronii nu pot să se descarce de respunderea care apasă asupra lor p. faptele comise de servitori și prepuși în exercițiul funcțiunii lor, 515, 537, 538.—Ei nu se pot descarca de respundere nici chiar stabilind că n'aŭ putut împedeca faptul daunator, 536, 537, 572.—Incetarea responsabilităţii când faptul daunator a fost sĕvêrșit de servitori sau prepuși afară de exercițiul funcțiunii lor, 537 nota.—Incetarea responsabilităţii prin dovedirea casului fortuit sau culpa persoanei daunate, 537.—Prin stipularea unei clause de neresponsabilitate stipulate în favoarea stăpânului sau patronului, 515, 537, 538.

STARE CIVILĂ.—Este afară din comerț, 121. V. *Ofițerii stării civile*.

STAROSTE.—V. *Pețitori*.

STAT.—Personalitatea Statului (persoană morală), 546 t. și n. 4. V. și t. I, partea 1, p. 130, 131.—Indoita responsabilitate a Statului (persoană de drept privat și de drept public), 547.—Responsabilitatea Statului ca persoană morală de drept privat, 435, 548.—Ca Guvern, 436, 437, 547.—Nu poate să fie vorba de responsabilitatea penală a Statului, 548.—Aplicarea regulelor dreptului comun în privința responsabilităţii Statului, 548.—Responsab. Statului p. dauna causată prin ruina unui edificiu făcênd parte din domeniul sĕu privat, 548, 552.—Pentru animale, 548, 552.—P. greșelele comise de agenții, prepușii sau funcționarii sei, 529, 548 urm.—Pentru societatea de construcții, 549.—P. ordinul ilegal dat de un Ministru, 549.—P. greșelele comise de întreprindĕtorii de lucrări publice, 549.—P. greșelele comise de funcționarii întrebuințați în exploatarea căilor ferate, 549.—P. directorul căilor ferate, 550 nota.—P. sustragerile comise de un grefier, 550 t. și n. 1.—P. delapidările comise de casierii de județe (administr. financiari), 550.—P. sustragerile comise de portărei, 550.—P. sustragerile comise de un judecător de intrucție, 550.—P. sustragerile comise de funcționarii poștelor și telegrafelor, 415, 551.—P. perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poştă, 488. —Pentru daunele aduse particularilor prin manevrele militare, 551 t. şi n. 1.—Casurile în care militarii sunt consideraţi ca prepuşi ai Statului, 551.—P. daunele aduse de lucrătorii ce lucrează în magasiile sau arsenalele sale, 505. - Responsabilitatea directă a Statului, 435.—Responsabilitatea directă a Statuluĭ când actul daunator emană de la unele din organele sale, ministru, prefect, etc., 529, 548, 552. - P. culpa contractuală, 552.—Statul nu respunde în regulă generală de faptele de resboiŭ, 418 urm. —El nu respunde de asemene de pagubele aduse particularilor de către o armată străină, 420, 421.—Stat străin. Nu respunde de greşelele comise de representanţiĭ sĕi în România, 481 n. 2.—Supunerea unui Stat străin la cauţiunea *judicatum solvi*, *tr. fr.*, 40.—Statul se consideră în tot deauna ca solvabil, 557 n. 3. V. *Sechestru*, *Solvabilitate*, etc.

STATUT PERSONAL, STATUT REAL. V. t. 1, partea II, p. 65 urm. V. *Străini*.

STELIONAT (constitue un delict civil, ear nu un delict penal), 391 n. 1 şi *tr. fr.*, 464.

STIPULAŢII PENTRU ALŢII. (Admiterea principiilor din codul fr., cu toată eliminarea art. 1119—1122 din codul nostru), 97—107, 196.

STRAINI (Drept internaţional).—354. V. *Drept internaţional.* Incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale, 122 n. 2, 271, 276 n. 1 ; 277, 278 ; t. I, partea I, 165 urm., t. III, 238 ; t. IV, 52, 673 n. 3 şi *tr. fr.* 35 urm., 134, 170, 448 n. 1.—Dacă au dreptul la valoarea imobilelor rurale în bani, 122 n. 2, 277, 278 nota, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Cas. rom. S. unite, *Dreptul* din 1897, No. 42 şi *Cur. judiciar* din 1897, No. 21. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5 şi *Dreptul* din 1898, No. 13. — Cpr. şi C. Nacu, *Dreptul* din 29 oct. 1898, No. 68. — Dreptul străinilor de a dirija o farmacie, 405 nota şi *tr. fr.*, 35, n. 1.—Străini împămêntenіţi ; Sunt justiciabili de trib. române chiar p. obligaţiile anterioare înpămêntenirii, 361 n. 2 şi t. I, partea II, p. 186 n. 2. -Şi *vice-versa*, străinul înpămêntenit poate sĕ chieme pe un străin înaintea trib. române, chiar dacă el n'ar fi dobêndit inpămêntenirea de cât în urma oblig. a căreі executare se cere, 362 nota.—Străinii sunt supuşi, în privinţa capacităţii lor, legilor naţiunii lor respective, întru cât aceste legi n'ar fi contrare vre unei disposiţiuni de ordine publică din România, 354 t. şi n. 1 ; 355 şi t. I, partea II, p. 79 n. 2.—Străinul nu se poate însă folosi de legea sa personală de câte ori el a contractat cu un pămêntean, fără a'şi arata starea sa civilă, inducênd astfel în eroare pe celaltă parte contractantă, 356.—Controversa la care aplicarea legei personale a străinului a dat loc în codul austriac, 357 n. 1, 358 nota.

STRĂMUTAREA PROPRIETĂŢII. V. *Proprietate*, *Transcripţie*, etc.

STUPI CU ROIU.—V. *Albine.*

SUB-ACHISITORI. —Dacă acţiunea pauliană exercitată contra primului achisitor se resfrênge sau nu asupra sub-achisitorilor, adecă asupra acelora cărora cei de al treile ar fi transmis bunul dobêndit de la debitor, 327, 239, 261, 262.—*Quid juris* în privinţa acţiunii in simulaţie, 281, 282. V. *Act. in simulatie.*

SUB-ARENDAŞ, SUB-ARENDĂ.—V. *Sub-locatar.*

SUB-HIRURGI. —Responsabilitatea lor, 446.

SUB-LOCATAR.—Proprietarul nu are o acţiune directă şi personală contra sub-chiriaşului sau sub-arendaşului, ci numai acţiunea oblică care resultă din art. 974, p. 214 n. 3; 215, 216, *ad notam.*—Consecinţile care resultă din acest principiu, 215, *ad notam.* — Proprietarul nu are un privilegiu asupra mobilelor sub-chiriaşului sau sub-arendaşului, 216 nota. V. *Privilegiu.*

SUB-PREPUŞI.—V. *Prepuşi.*

SUBROGAŢIE.—Creditorii care exercită acţiunea indirectă sau oblică (art. 974) n'au nevoe de a fi subrogaţi de justiţie, ei fiind subrogaţi *ipso jure* în drepturile şi acţiunile debitorului lor. 210, 211, 217 n. 1.

SUBROGAŢIE CONVENŢIONALĂ.—Act solemn, 15.

SUBROGAŢIE LEGALĂ. - - Persoana care a plătit din eroare se bucură de garanţiile care asigurau creanţa stênsă, 367 n. 1.—Casul unei subrogaţii convenţionale, *loco cit.*

SUBSTANŢĂ.—V. *Eroare.*

SUBSTANŢE VENINOASE.—Nu pot fi vêndute de cât de farmacişti, 119.—Sunt în comerţ, 119 n. 1.

SUBSTITUŢIE FIDEICOMISARĂ.—136, 289, 290 t. şi n. 1.—Condiţiile unei substituţii fideicomisare, 290 n. 1 şi t. IV, p. 700 urm. —Interpretarea disposiţiilor de ultimă voinţă care ar cuprinde o substituţie fiideicomisară, 289, 290 şi t. IV, p. 722 t. şi n. 2.

SUCCESIUNE.—V. *Mostenire.*

SUCCESIUNEA CĂLUGĂRILOR.—V. *Călugări.*

SUPRA-COTĂ.—Nu se poate stipula de un creditor în detrimentul masei credale, 135.

SURDITATE. — Incapacitate naturală de a contracta, 25. V. *Capacitate.*

SURDO-MUŢI.—Posibilitatea surdo-muţilor de a'şi manifesta consimţêmêntul prin semne, 43 n. 1. —Iresponsabilitatea surdo-muţilor în dreptul german, 470 n. 3.

T.

TĂINUITORI.—Responsabilitatea tăinuitorilor nu este solidară ca acea a autorilor principali. 492, 493.

TATĂ MAMĂ. -Responsabilitatea lor p. copiii minori ce locuesc cu dênşii, 518 urm.—Mama respunde de delictele sau quasi-delictele copiilor ei minori ce locuesc cu dênsa, de câte ori ea exercită autoritatea părintească în locul tatălui, de ex., la caz de absenţă, interdicţie, etc. a acestui din urmă, 518, 519. V. *Mamă.*—Absenţa momentană a tatălui de ex., o călătorie nu'l descarcă de respundere, 519. — Mama naturală respunde de delictele sau quasi-delictele copilului sĕu minor recunoscut, 520. — *Quid* în privinţa tatălui natural? 520 n. 1. —La caz de desfacerea căsătoriii prin divorţ responsabilitatea priveşte pe soţul căruia copilul a fost încredinţat, 520, şi t. I partea II, p. 227 t. şi nota 2. — Părinţii respund şi de greşelele copiilor lor emancipaţi în mod expres, 520.—Ei nu respund însă de faptele ilicite ale copiilor lor emancipaţi tacitamente prin căsătorie, 520. — Casul în care copilul minor a fost încredinţat pentru moment supravegherii unei alte persoane, 521.—Casul în care copilul a fost încredinţat în mod permanent unei a treia persoane (încetarea responsab. părinţilor), 521.— Casul în care copilul a întrat în armată, fie chiar ca angajat voluntar (încetarea responsab. părinţilor), 521.—Pentru ca părinţii sa poată fi declaraţi responsabili de faptele copiilor lor, aceştia trebue să fie minori şi sa locuească cu dênşii, 522.— Părinţii nu respund de faptele ilicite comise de copiii lor majori, 522 n. 1. —Părinţii se pot descarca de respundere, stabilind că copilul lor minor, autor al faptului daunator, era încredinţat supravegherii unei alte persoane, 523.—Sau că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator, 523.—Această din urmă facultate aparţine atât artisanilor cât şi institutorilor cărora copilul a fost încredinţat, 523. — Părinţii pot cu toate aceste fi declaraţi respundĕtori de faptele ilicite comise de copilul lor minor care se găsea la alte persoane în timpul vacanţelor, 523. — Tribunalele apreciază în mod suveran scuzele invocate de părinţi, 524.— Dovada scuzelor poate fi făcută prin marturi, presumpţiuni, etc., 524.—Această responsabilitate nu apasă asupra epitropului, nici asupra celorlalţi membri ai familiii, 524, 525. V. *Tutor.* — Nici asupra curatorului minorului emancipat sau consiliului judiciar, 525.—Recursul părinţilor contra copilului, autor al faptului daunator, 521.

TEATRU.—Responsabilitatea Statului, proprietar a unui teatru, p. viciile de construcţie a acelui teatru, la caz de un sinistru, 548 n. 3. —Directorul unui teatru nu poate fi condamnat la daune p. întreruperea representaţiilor unei piese, de câte ori se constată că asemene întrerupere se datoreşte unui caz de forţă majoră şi era imperios cerută de liniştea publică, 417. V. *Delicte.*

TELEGRAMĂ.—Erorile strecurate cu ocasiunea expeduirii unei telegrame nu angajază responsabilitatea Statului, 551 n. 1.— Unul din soţi nu poate, în interesul sĕu privat, să ceară de la un biurou telegrafic copie de pe o telegramă expeduită de celalalt soţ, acest drept neaparţinênd de cât instanţelor judecătoresti, 455 nota.

TEMERE REVERENŢIALA CATRA PĂRINŢI. — 65. V. *Violenţă.*

TERMEN.—Creditoriĭ a căror termen n'a ajuns încă la scadenţă nu pot exercita drepturile debitorului lor, 212. V. *Act. subrogatorie.*—Ei pot însă să exercite acţiunea pauliană, 241.—Şi acţiunea în simulaţie, 273 n. 3.

TERMEN DE GRAŢIE, 157 n. 1. V. şi t. VI.

TERŢII.- Moştenitoriĭ părţilor nu sunt terţiĭ, 278, 279.—Moştenitoriĭ reservatari sunt însă terţiĭ persoane, 279 şi t. IV, 171.—Creditoriĭ sau achisitoriĭ unui vas se consideră, în drept maritim, ca terţiĭ persoane. Cpr. Tribun. Covurlui. *Dreptul* din 1898, No. 50. — Creditoriĭ sunt de asemene terţiĭ persoane în acţiunea în simulaţie, 266 nota, 274.—Terţiĭ sunt toţi aceia care n'au luat parte la o convenţie, 194.—Mandantele nu este terţie persoana în privinţa convenţiilor făcute de mandatar *(Qui mandat ipse fecisse videtur)*, 194. —Stăpânul sau proprietarul nu este terţiu în privinţa convenţiilor încheiate de un gerant de afaceri, 194.—Representanţiĭ universali ai părţilor contractante *(les ayant cause, qui causam habent)* nu sunt terţiĭ în privinţa convenţiilor încheiate de bună credinţă de către autorul lor, 194.—Ceditoriĭ chirografari nu sunt terţiĭ persoane în privinţa convenţiilor încheiate de bună credinţă de debitorul lor, 194, 195.—Creditoriĭ sunt însă terţiĭ în privinţa actelor frauduloase făcute de debitorul lor, 195. —Astfel, creditoriĭ sunt terţiĭ în acţiunea pauliană, 196, 197 n. 1; 218, 221. V. *Act. pauliană.*—In acţiunea în simulaţie, 265 n. 2, 266.—In acţ. subrogatorie, creditoriĭ lucrează din contra ca representanţi ai debitorului lor, 196, 197 n. 1, 218. V. *Act. subrogatorie.*—In acţ. pauliana, terţiĭ trebue se fie complici ai fraudei, de câte ori actul este cu titlu oneros, 221, 226 urm., 269, V. *Act. pauliană.* — Cei de al 3-le contra cărora a isbutit acţ. pauliană trebue să restitue tot ce au primit de la debitor, 260.—Terţiul de bună credinţă nu restitue de cât în limitele în care s'a înavuţit, 260. — El nu restitue fructele de cât din ḑiua cereriĭ în judecată, 260, 261.— El nu respunde de degradarea sau perderea lucrului, nici chiar când acesta s'ar fi întâmplat din culpa lui, 261. — Representanţiĭ cu titlu particular *(les ayant cause a titre particulier)*, de ex. legatariĭ şi donatariĭ *singularum rerum*, cumpărătorul faţă cu vênḑetorul, locatarul faţă cu locator, usufructuarul faţă cu acel de la care el deţine dreptul sèu, etc., nu sunt terţiĭ persoane faţă cu autorul lor, 195.—Ce se înţelege prin terţiĭ în materie de cesiune de creanţă, 177 n. 4.—Strămutarea proprietăţiĭ faţa cu cei de al treile. V. *Proprietate.*—Terţiul evins care cu bunul evins a plătit pe creditoriĭ care au exercitat acţ. pauliană are el recurs contra debitorului care mai tărḑiu ar fi devenit solvabil? 264, 265. V. *Acț. pauliană.*

TESTAMENTE. — Transcrierea testamentului când el cuprinde legate de imobile, 169 n. 2 și t. IV, p. 603.—Obligația de a nu testa sau de a nu'și revoca testamentul sĕu este inexistentă, 136.—Acțiunea în anulare a unui testament poate fi exercitată de creditori în numele debitorului lor, 201, 202.—Interpretarea testamentelor, 284, 286 nota; 289, 290, 297, 302 t. și n. 1; t. IV, p. 494 urm.

TIMBRU.—V. *Contravenții.*

TITLU EXECUTOR. —Toți creditorii, chiar și acei care n'au un titlu executor pot să exercite drepturile debitorului lor, 211.—Dreptul creditorilor investiți cu un titlu executor sau neexecutor de a face o poprire în mânele celor de al treile. V. *Poprire.*

TITLURI LA PURTĂTOR. — Transmiterea lor prin tradiție, 184.—Responsab. bancherilor, zarafilor, etc., care au vêndut titluri la purtător perdute, furate sau distrse, 434.

TOCMELI.—V. *Convenții.*

TOCMELI PENTRU MUNCI AGRICOLE. — Contract solemn, 8, n. 4; 15 t. și n. 5. V *Munci agricole.*

TRADIȚIE. —Strămutarea proprietății prin tradiție în dreptul roman și în dreptul nostru anterior, 161 urm.—Cum se putea dovedi tradiția (marturi, etc.), 166. — Strămutarea proprietății în dreptul străin, 162.— Ea nu joacă astăzi nici un rol în privința proprietății mobilelor, atât în privința părților cât și a celor de al treile, 173 urm. — Casurile în care tradiția strămută și astăzi proprietatea 17, 126, 167; t. III p. 208 și t. IV, p. 182 t. și n. 2; 547, etc. V. *Corp cert și determinat.*—Transmiterea prin tradiție a biletelor de bancă, titlurilor la purtător, mandatelor eliberate de casele publice, etc., 184.

TRANSACȚIE.—Interpretarea transacțiilor, 300, 301. — Anularea unei transacțiuni p. violență și dol, 46 n. 1. — Pentru eroare asupra persoanei cu care s'a făcut, 52.—Cpr. Trib. Bacău, *Cur. judiciar* din 1897, No. 44.—Când există eroare asupra obiectului, transacția este inexistentă, 46 n. 1.—Femeea măritată nu poate, fără autorisarea barbatului să hotărască prin transacție suma ce ar urma a se plăti persoanei daunate p. delictele sau quasi-delictele sale, 473 n. 1.

TRANSCRIERE. — Strămutarea proprietății imobiliare față cu cei de al treile, 168 urm. — Numai actele translative, ear nu și acele declarative de proprietate sunt supuse transcrierii, 189 n. 2.—Transcrierea actelor frauduloase de strămutare a proprietății nu împedică exercițiul acțiunii pauliane, 259. — Transcrierea donațiunilor imobiliare, 170 nota și t. IV, 191 urm. Cpr. și C. București. *Cur. judiciar* din 1898, No. 4. — V. *Donațiune.* — Transcrierea legatelor imobiliare, 169 n. 2; t. IV, 603.—Persoanele care pot opune lipsa transcrieri, 171, 172. V. *Donațiune.* — Achisitorul unui imobil care a transcris titlul sĕu se poate prevala de lipsa de transcriere, chiar dacă a avut cunoștință despre dênsa, acest drept încetând numai când ar fi existat fraudă din partea lui, concertată cu vêndĕtorul contra primului achisitor, 170, 171 și t. IV, p. 207, t. și n. 1. — Acest drept nu aparține proprietarului lucrului înstrăinat, 171. — Nici moștenitorilor sĕi testamentari sau ab intestat, 172. — Nici creditorilor chirografari ai vêndĕtorului sau ai proprietarilor precedenți, 172. — Posesorul de bună credință care are just titlu, prescrie imobilul prin 10 ani, cu toate că titlul sĕu n'a fost transcris, 172. — Transcrierea ordon. de adjudicare, 170 n. 1; t. II, p. 450 n. 1 și *tr. fr.* 193, 194, 377. V. *Ordon. de adjudicare.* — Transcrierea contractelor de arendă sau chirie, 169 n. 1, 179. -A cesiunei unei creanțe privilegiate sau ipotecare, 179. — A contractelor de înstrăinare sau de cesiune a unui vas (art. 493 C. com.), 173 n. 1. — Introducerea regimului publicității p. transmiterea proprietății imobiliare prin Regulamentul organic, 170 n. 1.

TRĂSURA. — Responsabilitatea proprietarului unei trăsuri pentru faptul conducĕtorului, 529, 530 n. 1. — Dacă proprietarul unei trăsuri respunde penalicește de abandonarea trăsurii pe calea publică, atunci când conducĕtorul trăsurii este necunoscut, 559. V. *Abandonul unei trăsuri, Contravențiune polițienească*, etc.

TRATATE INTERNAȚIONALE. — Interpretarea lor conform dreptului civil și public a țării unde ele urmează a fi executate, 291 n. 5.

TRIBUN. CORECȚIONALE. — Nu pot condamna pe prevenit la daune în caz de achitarea sau absolvirea lui, acest drept neaparținênd de cât Curților cu jurați, 424 n. 1, 425 nota, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Cas. fr., *Pand. Périod.*, 91. 1. 44, precum și critica ce am făcut unei decisiuni contrare a Curții din Craiova, *Dreptul* din 1898, No. 22 și 24. V. *Legitimă aparare, Parte civilă*, etc.

TRIBUN. MILITARE. — Judecătorii tribun. militare nu pot fi urmăriți prin acțiunea recursorie civilă, ci numai conform dreptului comun, 429 n. 1. V. *Acț. recursorie civilă.*

TRIBUN. STRAINE. — Este licită convenția prin care mai multe persoane ar recunoaște competința unui trib. strain p. a judeca diferendul dintre ele, 150.

TUTELĂ, TUTOR. — Oblig. la care este supus tutorul resultă din lege, 305, 306, 310. — Dacă tutorul a acceptat o tutelă pe care putea s'o refuse, oblig. sale resultă din un quasi-contract, ear nu din lege, 305, 306, 310. — Tutorul nu se poate face adjudicatar a averii epitropisitului, 30. — Această prohibițiune se aplică și cotutorului de fapt. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 4. V. *Capacitatea părților contractante.* — Responsabilitatea edictată contra tatălui și mamei nu apasă asupra epitropului, 524. V. *Tată*, *Mamă*.— Pentru ca tutorul să poată fi declarat responsabil, trebue să se stabilească o culpă în contra lui *(culpa in vigilando)*, 535.

U.

UCENICI.—V. *Calfe*.

UNIVERSITĂŢI.—Sunt persoane morale după noua lege a instrucţiunei publice din 24 martie 1898 (art. 56), 553 n. 1.

URĂ.—Nu viciază în genere consimţământul, 27. V. *Mânie*, *Pasiune violentă*.

URMĂRIRE.—O urmărire mobiliară sau imobiliară, de şi constitue exerciţiul unui drept legitim, totuşi poate da loc la daune, de câte ori este doloasă, vexatorie şi exagerată, 410 t. şi 1. V. *Delicte*.

USUAR.—Usuarul unui animal respunde de daunele causate de acest animal in timpul exerciţiului dreptului seu, 565, 566. Cpr. Trib. Figeac. *Pand. Périod.* 98. 2. 227. V. *Animale*.

USURI.—Abrogarea lor in materie comercială, 292 n. 3—Violarea unui uz nu da loc la casare, dacă n'a fost consacrat prin o lege positivă, 293. V. *Casare*, *Obiceiŭ*, etc. — Dacă legea este contrară usului sau obiceiului, se va aplica legea, ear nu obiceiul, 160, 293. — Usurile se aplică înaintea echităţiĭ, 161.

USUFRUCT, USUFRUCTUAR.—Usufructuarul nu este un terţiu faţă cu acela de la care el deţine dreptul seu, 195. V. *Terţiŭ*.—Renunţarea la usufruct; Necesitatea fraudei debitorului p. exerciţiul acţiunii pauliane, 225 şi t. II, 650, t. şi n. 2.—Usufructuarul unui animal respunde de dauna causată de animal in timpul usufructului seu, 565, 566. V. *Animale*.

USUFRUCT LEGAL. — Urmărirea usufructului legal de către creditoriĭ părintelui usufructuar, 198 n. 2, 249 n. 2 şi t. II, p. 45.—Casul in care soţul usufructuar este străin; In asemene caz, legea străină va decide dacă soţul are usufructul legal şi dacă acest usufruct poate fi urmărit, 198 n. 2; t. I, partea I, p. 74, t. şi n. 1; t. II, p. 55, n. 1. Cpr. şi Trib. Galatz, *Cur. judiciar* din 1897, No. 23.—Mama naturală are usufructul legal a averiĭ copilului seu firesc recunoscut, t. II, p. 55.—*Contră*. Trib. Prahova, (Alex. Panaitescu preşed.), C. Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 16 şi din 1898, No. 14 şi 45. V. *Mamă naturală*.—Renunţarea indirectă la usufructul legal prin căsătoria copilului nu poate fi atacată prin acţiunea pauliană, 249 şi t. II, p. 54 n. 1. V. *Acţ. pauliană*.

UZ ŞI ABITAŢIUNE.—Sunt afară din comerţ, 119 n. 3. V. *Lucruri afară din comerţ*.—Dreptul de uz şi de abitaţiune nefiind susceptibile de cesiune, nu pot fi exercitate de creditori in numele debitorului lor, 204.—Creditoriĭ usuarului pot însă să urmărească fructele percepute de dênsul, 204 n. 2 şi t. II, 664 *ad notam*.

V.

VĂDUVIE.—Oblig. de a remâne văduv; Nulitate, 137 n. 2.—Condiția de a nu se căsători impusă unui văduv sau unei văduve; Nulitate, 137 n. 2 și t. IV, 106. Resolvirea acestei chestiuni în dreptul roman și în Codul Calimach, t. IV, 105, 106. V. *Căsătorie.*

VACANȚE.—Respunderea părintelui p. faptele ilicite sevêrșite de copilul seu minor care s'ar afla la altul în timpul vacanțelor, 523. V. *Tată*, *Mamă.* Vacanțe judecătorești, *tr. fr.*, 284 n. 1; 297, 298 n. 1; 315 n. 3.

VAMĂ, VAMAL.—Repetiția taxelor vamale nedatorite și plătite din eroare, 362 n. 4. Contravențiile vamale nu pot fi scusate p. eroare sau lipsă de intenție frauduloasă, 392 n. 1.—Confiscarea admisă de legea vamală, 487 n. 1.—Condamnațiile civile contra mai multor persoane p. unul și acelaș fapt de fraudă sunt solidare atât p. restituirea mărfurilor, confiscate, cât și p. amendă și cheltueli de judecată, 489 n. 2, 492. V. *Solidaritate.* — Responsabilitatea proprietarului mărfurilor p. faptul factorilor, agenților și servitorilor sei în cât privește confiscarea, amenda și cheltuelele de judecată (art. 197 L. din 15 iunie 1874), 559.

VAS (Abandon).—V. *Abandonul vasului sau naulului.*—Salvarea unui vas pe mare *(quasi-contrat de sauvetage)*, 359 n. 2.—Transcrierea contractelor de înstrăinare sau de cesiunea unui vas, 173 n. 1.

VATAMARE.—V. *Leziune.*

VÊNAT.—Părintele respunde de greșelele comise de copilul seu minor, când'i a permis să meargă la vênat, 522 n. 2.—Proprietarul care prin împedicarea unei persoane de a vêna pe proprietatea sa a înlesnit înmulțirea animalelor selbatice, respunde de daunele causate de aceste animale, 561 nota.—Aceiaș soluție este aplicabilă și locatarilor sau cesionarilor dreptului de a vêna, 562 nota. — Contravenții la L. poliții vênatului, 487 n. 1. V. *Confiscare.*—Câni de vênat, 570 n. 1.

VÊNDARE. — Judecătorii nu pot reduce prețul stipulat între părți, 158. Desființarea vêndării p. neplata prețului, 160. — Această acțiune poate fi exercitată de creditori în numele debitorului, 202.—Creditorii pot de asemenea să exercite în numele vêndĕtorului facultatea de rescumparare, 202.—Ei nu pot însă să accepte propunerea unei vêndări sau altui contract făcut debitorului lor, 205.— Leziunea nu mai este astăzi o causă de desființare a vêndării, 93, 94. V. *Leziune.*—Resolvirea acestei chestiuni în dreptul fr. și în dreptul nostru anterior, *loco cit.*—Vêndarea unui lucru viitor, 111, 112. — Unei speranțe (*emptio spei*), contract aleator, 112.—Vêndarea lucrului altuia, 113 t. și n. 1, 131 și *tr. fr.* 497 n. 1; t. III, p. 503, n. 2 și t. IV, p. 182 și 226. Vedi și în t. VI, explic. art. 1067. V. *Obiectul convențiunii.* — Vêndarea unei moșteniri deschise, 113.— Unei moșteniri viitoare, 114 urm. V. *Pacte succesorale.*

VEȘMINTE DE DOLIU.—V. *Doliu.*

VETERINAR.—Responsabilitatea comunei p. faptul veterinarului comunal care a lăsat să se fac vite bolnave și să se distribue carnea în public, 554.

VEZETEU.—Responsabilitatea stăpânului p. culpa vezeteului, 529, 530 t. și n. 1.

VICLEȘUG.—V. *Dol.*

VICIU DE CONSTRUCȚIE.—Responsabilitatea civilă p. dauna care resultă din ruina unui edificiu sau altui lucru neînsuflețit, 574 urm. V. *Edificiu.*

VICII DE CONSIMȚĔMÊNT.—(Eroare, dol, violență). Condițiune de validitate a convențiunilor, 45 urm. V. *Consimțĕmênt, Eroare, Dol, Violență,* etc.—Creditoriĭ pot să exercite în numele debitorului lor acțiunea în anulare sau în rescisiune p. viciĭ de consimțĕmênt, 202, 203. V. *Act. pauliană.*

VITE BOLNAVE.—Sunt afară din comerț și nu pot face obiectul unei vêndări, 72, 119, și la autoritățile citate acolo, *adde,* C. Paris și Nîmes, D. P. 98. 2. 381. V. *Animale bolnave.*

VIOLENȚA (viciu de consimțĕmênt).—57 urm.—Definiția violențiĭ, 58, 59.—Violență fisică și morală, 58 n. 1, 62. Cpr. Trib. Hâvre. *Pand Périod.,* 98. 2. 75.—Dreptul roman și dreptul nostru anterior, 59, 60, 67.—Dreptul străin, 59 n. 1, 66 n. 4.—Caracterele ce trebue să întrunească violența p. a atrage anularea convențiuniĭ, 60 urm.—Critica legeĭ, 63 urm.—Temerea reverențială către părinți nu produce anularea convențiuniĭ, 65.—Casurile în care violența ar fi dat loc la o obligație, 66, 67.—Violența este o chestie de apreciare, 68.—Dovedirea violenței, 68.—Deosebire între violență și dol, 66, 67, 79. V. *Dol.*—Efectele anulăriĭ convențiuniĭ în privința celor de al treile, 89.

VOT.—146. V. *Alegeri.*

W.

WAGON.—Responsabilitatea administrațiiĭ drumului de fer p. accidentele întâmplate din causa defectuosităţiĭ wagoanelor sale, 411.—Responsab. p. deraliarea unui wagon din causa lipsei de priveghere a funcționarilor căilor ferate, 418. V. *Direcția drumului de fer.*—Responsab. companiiĭ internaționale a wagoanelor de dormit p. culpa impiegatului sĕu, 530.—Compania wagoanelor de dormit nu este asimilată unui hangiu, cu toate că călătoriĭ pe care ea iĭ primește în wagoanele sale se găsesc, sub unele raporturi, ca într'un han, 534 n. *in fine.*

Z.

ZARAFI.—Responsabilitatea lor p. titlurile ce vênd, 431. V. *Bancheri.*

ZESTRE.—Dacă constituirea zestrei se consideră ca un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, 227 *ad notum*, 228, 229 şi t. III, p. 363, n. 1. Cpr. Baudry Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, 1, 240 urm. V. *Acţ. pauliană.*—Zestrea imobiliară remâne inalienabilă şi în urma pronunţăreĭ separaţiĭ de patrimoniĭ, 475 n. 5, 476 nota şi *tr. fr.*, p. 101 urm. Cpr. şi Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 30. şi *Cur. judiciar*, din 1898, No. 13. V. *Imob. dotal*, *Separare de patrimoniĭ*, etc.—Alienabilitatea zestreĭ femeiiĭ p. delictele, quasi-delictele şi crimele comise de dênsa, 473 urm. V. *Imobil dotal.*—Dreptul de a instrăina zestrea imobiliară spre a procura alimente familiiĭ femeiiĭ, nu poate nici într'un caz fi exercitat de creditoriĭ ei, nici de acei a căror creanţă presintă un caracter alimentar. Cas. fr. *Dreptul* din 1898, No. 7. V. *Acţ. subrogatorie*, *Alimente*, *Imobil dotal*, etc.

ZID.—Zidurile care servesc la apararea ţăriĭ sunt afară din comerţ, 118. V. *Lucruri afară din comerţ.*

ZID COMUN.—Responsabilitatea solidară a tuturor coproprietarilor p. dauna cusată prin ruina unui zid comun, 578.—Proprietarul care înalţă un zid contra zidului unui vecin, fără a lua precauţiunile necesare, comite o greşală personală care nu poate fi urmărită contra achisitorului posterior a imobilului, dacă acest achisitor n'a comis nici o culpă personală în această privinţă, 482 n. 1.

ZIDARI ŞI LEMNARI.—Au o acţiune directă contra acelora pentru care lucrarea a fost făcută, adecă contra comitentului (art. 1488), 214.

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 2854-1922